Lucrarea *Sufixele. Derivarea nominală și adverbială*, Partea I, care reprezintă tomul al IV-lea din tratatul *Formarea cuvintelor în limba română* (FCLR IV), a fost elaborată în cadrul Sectorului de gramatică din Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" al Academiei Române, de un colectiv format din următorii cercetători:

ELENA CARABULEA
EUGENIA CONTRAȘ
BLANCA CROITOR
ANDREEA DINICĂ
CRISTINA GHERMAN
CARMEN MÎRZEA VASILE
MAGDALENA POPESCU-MARIN
MARINA RĂDULESCU SALA
LAURA VASILIU

Coordonator:

MARINA RĂDULESCU SALA

Referenți științifici:

Prof.univ. GABRIELA PANĂ DINDELEGAN
membru corespondent al Academiei Române

Prof.univ. IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

Comisia de revizie:

BLANCA CROITOR
MARINA RĂDULESCU SALA

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ
„IORGU IORDAN – ALEXANDRU ROSETTI”

FORMAREA CUVINTELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Volumul al IV-lea

SUFIXELE

Derivarea nominală şi adverbială

Partea 1

Coordonator:
MARINA RĂDULESCU SALA

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
2015

SUMAR

Prefaţă (*Marina Rădulescu Sala*) XI

Abrevieri (*Carmen Mîrzea Vasile*) XV

Semne şi convenţii grafice (*Carmen Mîrzea Vasile*) XVI

Introducere (*Marina Rădulescu Sala*) XVII

- 1. Cadrul teoretic şi metodologic XVII
- 2. Sursele lucrării XVIII
- 3. Structura monografiilor sufixelor nominale şi adverbiale XIX
- 4. Norme generale de redactare XIX
- 5. Precizări asupra principalelor concepte folosite în descriere XXII
  - 5.1. Formaţie analizabilă / semianalizabilă / neanalizabilă XXII
  - 5.2. Analiză formală vs etimologie XXIII
  - 5.3. Sufixe lexicale vs gramaticale XXIII
  - 5.4. Formaţii cu dublă analiză XXIV
  - 5.5. Temă şi sufix XXV
  - 5.6. Alternanţe fonetice XXVII
  - 5.7. Conceptul de distribuţie XXVII
  - 5.8. Conceptul de valoare semantică XXVIII
  - 5.9. Origine unică / multiplă XXVIII
  - 5.10. Sufixe omonime XXIX
  - 5.11. Serie de sufixe vs variante XXIX
  - 5.12. Originea temelor XXXII
- 6. Bibliografia XXXII

MONOGRAFIILE SUFIXELOR

-ABIL (-abile, -abilu; -abel), -IBIL (-ibile, -ibilu; -ibel), -UBIL 3
Sufixe complexe: -IABIL 15
(*Marina Rădulescu Sala*)

-ABUND (-abond;-ăund), -IBUND (-ibond) (*Magdalena Popescu-Marin*) 15

-AC^{1} (-acu, -acul), -EAC (-iac), -AG, -EAG; -ACĂ, -EACĂ 18
Sufixe complexe: -ÂRŢAC; -NAC, -NEAC; -OIAG 29
(*Marina Rădulescu Sala, Laura Vasiliu*)

-AC^{2} (-acos), -IAC (-iacos) (*Cristina Gherman*) 31

-ACEU, -ACEE 34
Sufixe complexe: -IACEE 39
(*Elena Carabulea, Blanca Croitor*)

-ACHE (-ake; -aiche, -achie), -ACHI (-aki; -aichi) 40
Sufixe complexe: -ĂLACHE; -ULACHE 45
(*Elena Carabulea*)

-ACI (-aciu), -ECI (-eciu), -ICI (-iciu), -OCI (-ociu), -UCI (-uciu); -ACE, -ICE, -OACE (-oce) 46
Sufixe complexe: -ĂLICI (-alici); -ĂRICI (-ăriciu); -ELICI (- eliciu,-ilici); '-EVICI, '-OVICI ('-oviciu); -OLICI; -ULICE 61
(*Marina Rădulescu Sala, Laura Vasiliu*)

-ADĂ (-ada), -ATĂ^1 65
Sufixe complexe: -IADĂ (-iada); -ARIADĂ 74
(*Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu Sala*)

-AI, -AIE (-ae; -aia) 80
Sufixe complexe: -ĂRAIE 85
(*Cristina Gherman, Marina Rădulescu Sala*)

-AJ (-agiu) 89
Sufixe complexe: -IAJ^1, -IAJ^2 96
(*Eugenia Contraş*)

-AL (-ale, -aliu, -el) 97
Sufixe complexe: -EAL; -IAL; -INAL; -ONAL (-onale, -onel), -IONAL; -ORAL; -UAL (-uel) 106
(*Blanca Croitor*)

-ALE, -ALII 119
Sufixe complexe: -ICALE 124
(*Blanca Croitor*)

-AME (-amă, -eamă), -IME (-âme) 125
Sufixe complexe: -ĂRIME; -ĂŢIME 136
(*Cristina Gherman*)

-AN^1, -EAN^1; -ANĂ, -EANĂ 138
Sufixe complexe: -ĂLAN, -OLAN; -ÂRLAN; -CAN, -CANĂ; -CEAN; -GAN, -IGAN; -IŞCAN, -UŞCAN; -OFAN; -OTEAN; -OVAN (-ăvan); -ULEAN, -ULEANĂ; -UŞAN; -UŞTEAN 150
(*Elena Carabulea*)

-AN^2 (-ani, -anu(l), -ana), -EAN^2 (-eanin; -eni, -eanu), -IAN^1 (-ianin; -ianu, -ieni), -IAN^2 (-ien) 159
Sufixe complexe: -CIAN, -ICIAN; -EZAN; -ITAN; -ITEAN, -TEAN (-teanin); -LEAN (-leanin); -NEAN; -UAN (-oani) 178
(*Elena Carabulea*)

-AN^3 (*Elena Carabulea*) 182

-AND, -END; -ANDĂ (-andie), -ENDĂ (*Magdalena Popescu-Marin*) 184

-ANDRU, -ANDRĂ (-andra) (*Elena Carabulea*) 187

-ANIE, -ENIE (-ănie) 190
Sufixe complexe: -ĂRANIE; -EDENIE; -OŞENIE; -OTENIE; -OVANIE, -OVENIE 203
(*Elena Carabulea*)

-ANT (-ante), -ENT (-ente), -INTE (-int); -ANTĂ 206
Sufixe complexe: -ESCENT (-iscent, -oscent, -escinte); -IANT (-iante), -IENT; -IZANT, -ZANT; -OLENT, -ULENT 227
(*Marina Rădulescu Sala*)

-ANȚĂ (-antia, -anție; -ansă, -anț), -ENȚĂ (-entia, -enție; -ânță), -INȚĂ 233
Sufixe complexe: -ESCENȚĂ (-escenție, -ește nție); -IENȚĂ; -OLENȚĂ, -ULENȚĂ 243
(*Magdalena Popescu-Marin*)

-AR (-ari, -ar(i)u), -ER^1 (-eri, -er(i)u; -ăr); -ARĂ, -ARE^1; -ARIU (-arium) 245
Sufixe complexe: -ATAR; -ĂLAR; -ĂNAR; -CAR; -IAR, -IER^1; -ICER; -ICULAR; -ILAR; -ITAR; -OAR (-uar); -ONAR (-unar); -TAR (-dar); -UAR; -ULAR 283
(*Marina Rădulescu Sala, Laura Vasiliu*)

-ARD, -ARDĂ 294
Sufixe complexe: -IARD 298
(*Cristina Gherman*)

-ARE^2, -ERE^1 (-eare), '-ERE^2, -IRE, -ÂRE 299
Sufixe complexe: -IFICARE; -IZARE, -ZARE; -IERE; -UIRE 315
(*Magdalena Popescu-Marin*)

-ASM, -EASMĂ (*Magdalena Popescu-Marin*) 323

-AST (*Magdalena Popescu-Marin*) 324

-ASTRU (*Magdalena Popescu-Marin*) 326

-AȘ, -EȘ^1; -AȘĂ 328
Sufixe complexe: -ĂLAȘ, -ULAȘ; -IAȘ, -UAȘ (-oaș); -IGAȘ; -URAȘ 342
(*Eugenia Contraș, Marina Rădulescu Sala*)

-AȘCĂ (-așco, -așcu, -așc), -IȘCĂ (-âșcă; -ișcu, -icico, -ișca, -icica), -UȘCĂ (-ușca) 345
Sufixe complexe: -EAȘCĂ (-așcă, -eșcă); -OAȘCĂ 354
(*Elena Carabulea*)

-AT^1 (-et; -atul, -ata, -ați), -ÂT, -IT^1, -UT 357
Sufixe complexe: -ĂLAT; -ELAT; -IAT^1; -IZAT; -OIAT; -UAT; -UIAT; -ULAT ... 372
(*Blanca Croitor*)

-AT^2, -IT^2 (-iță) 375
Sufixe complexe: -IAT^2; -INIT 381
(*Blanca Croitor*)

-AT^3 (-atum; -ată) 382
Sufixe complexe: -IAT^3 389
(*Blanca Croitor*)

-ATĂ^2 (*Blanca Croitor*) 392

-ATIC (-atec), -ETIC (-etec); -ATICĂ, -ETICĂ (*Marina Rădulescu Sala*) 394

-AȚ (*Cristina Gherman*) 410

-AȚIE / -AȚIUNE (-ațion; -ățiune), -IȚIE^1 / -IȚIUNE; '-ȚIE / -ȚIUNE (-țion), '-IE^1 / -IUNE^1 (-ion) ... 412

Sufixe complexe: -UAȚIE; -ULAȚIE ... 430

(*Elena Carabulea, Magdalena Popescu-Marin*)

'-AV^1 ('-ăv), -AV^2 (-ava) (*Andreea Dinică*) ... 431

-AZĂ (-asis) ... 438

Sufixe complexe: -IAZĂ (-iasis) ... 442

(*Magdalena Popescu-Marin*)

'-Ă ('-a) (*Blanca Croitor, Carmen Mîrzea Vasile*) ... 443

-ĂCIUNE (-ăcine, -ăciure, -ăciună / -ăcină), -ÂCIUNE, -ECIUNE, -ICIUNE, -IUNE^2 (-une, -ure) (*Elena Carabulea, Blanca Croitor*) ... 454

'-ĂN (*Magdalena Popescu-Marin*) ... 465

'-ĂR ('-ăre) (*Magdalena Popescu-Marin*) ... 467

-ĂREAȚĂ, -ĂREȚ (*Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu Sala*) ... 468

'-ĂT, '-ET^1 ('-it) (*Blanca Croitor*) ... 479

-ĂȚÂNĂ (-ățină) (*Magdalena Popescu-Marin*) ... 486

-ĂU (-âu, -ou; -ăul), -EU^1 ... 488

Sufixe complexe: -ALĂU, -ĂLĂU, -LĂU; -ĂRĂU, -EREU; -ĂTĂU; -ĂZĂU; -ÂRLĂU; -ETEU (-oteu) ... 500

(*Magdalena Popescu-Marin*)

'-ĂZĂ ('-ăță), '-ZĂ ... 509

Sufixe complexe: -EAZĂ^1; -ĂREAZĂ, -EREAZĂ ... 512

(*Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu Sala*)

-ÂI (*Magdalena Popescu-Marin*) ... 515

-ÂRCĂ, -ÂRȚĂ (*Marina Rădulescu Sala*) ... 516

-ÂRLĂ, -IRLĂ (*Elena Carabulea*) ... 520

-ÂȘ, -IȘ^1 (*Carmen Mîrzea Vasile*) ... 523

'-CĂ ('-ca) ... 532

Sufixe complexe: -AICĂ, -EICĂ (-ăică, -eica); -ANCĂ (-anca), -EANCĂ (-eanca); -AUCĂ; -OAICĂ (-oaica); -OLCĂ, -OALCĂ; -ORCĂ, -OARCĂ; -OTCĂ; -UICĂ (-uica) ... 538

(*Cristina Gherman*)

-CIU, -GIU ... 553

Sufixe complexe: -AGIU, -EGIU, -IGIU; -ANGIU, -NGIU ... 562

(*Eugenia Contraș, Marina Rădulescu Sala*)

Bibliografie generală (*Carmen Mîrzea Vasile*) ... 571

Indice de afixe (*Blanca Croitor, Andreea Dinică, Carmen Mîrzea Vasile, Marina Rădulescu Sala*) ... 603

Indice de cuvinte (*Blanca Croitor, Andreea Dinică, Carmen Mîrzea Vasile, Marina Rădulescu Sala*) ... 611

PREFAȚĂ

1. Lucrarea intitulată *SUFIXELE. Derivarea nominală și adverbială* reprezintă prima parte a volumului al IV-lea din tratatul *FORMAREA CUVINTELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ* a cărui elaborare a început în anii '60 ai secolului trecut, în cadrul Sectorului de gramatică al Institutului de Lingvistică din București, avându-i ca redactori responsabili pe acad. Al. Graur și Mioara Avram. Acest tratat este un proiect ambițios, menit – în viziunea inițiatorilor săi – să prezinte o descriere de ansamblu a tuturor procedeelor de formare a cuvintelor din limba română, lucrare de analiză detaliată, dar și de sinteză, de care nu beneficiază nicio altă limbă. Până în prezent, la Editura Academiei s-au publicat trei volume din acest tratat: I. *COMPUNEREA* de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan (1970); II. *PREFIXELE* de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficșinescu, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu (1978) și III. *SUFIXELE. Derivarea verbală* de Laura Vasiliu (1989).

Prezentul volum este, ca și cele precedente, o lucrare colectivă, elaborată în cadrul aceluiași sector din Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" al Academiei Române, autoare fiind Elena Carabulea, Eugenia Contraș, Blanca Croitor, Andreea Dinică, Cristina Gherman, Carmen Mîrzea Vasile, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu Sala și Laura Vasiliu, iar coordonator, Marina Rădulescu Sala. Volumul cuprinde, în ordine alfabetică, primele 53 de monografii ale sufixelor și seriilor de sufixe nominale (substantivale și/sau adjectivale) și adverbiale, începând cu seria *-abil, -ibil, -ubil* și terminându-se cu seria *-ciu, -giu* (celelalte sufixe nominale și adverbiale vor fi tratate, tot în ordine alfabetică, în volume ce vor apărea ulterior). Spre deosebire de sufixele verbale, sufixele adverbiale sunt puțin numeroase și nu pot face obiectul unui volum aparte; numai din acest motiv apar alături de sufixele nominale.

2. În structura volumului, secțiunea intitulată *Monografiile sufixelor* reprezintă partea centrală a lucrării. Acestea sunt precedate de un *Sumar*, în cuprinsul căruia se menționează capitolele volumului, precum și autorul (sau, în ordine alfabetică, autorii) fiecărei monografii, de o listă cu *Abrevieri* (întocmită de Carmen Mîrzea Vasile) și de două capitole introductive (*Prefață* și *Introducere*, redactate de Marina Rădulescu Sala), fiind urmate de doi indici (*Indice de afixe* și *Indice de cuvinte*), precum și de *Bibliografia generală* a lucrării (alcătuită de Carmen Mîrzea Vasile).

3. Lucrarea de față preia cadrul teoretic și metodologic general al primelor trei volume ale tratatului. Este vorba, în primul rând, despre caracterul descriptiv și istoric al lucrării, precum și despre opțiunea inițiatorilor acestei lucrări asupra modului de selectare a materialului supus cercetării, și anume faptul că se au în vedere *toate* cuvintele derivate cu structură lexicală „transparentă" atestate în limba română, de la primele texte până în prezent. Este vorba, așadar, despre toate acele cuvinte în componența cărora vorbitorii au putut sau pot distinge un cuvânt de bază (o *temă*, un sufix și o desinență, indiferent dacă respectivul cuvânt a fost moștenit ca derivat din latină, dacă a fost împrumutat ca derivat dintr-o limbă cu care româna a intrat în contact (în diverse perioade ale evoluției sale) ori dacă a fost format în limba română (vezi *Introducere*, **1.**). În consecință, în lista de sufixe prezentate în această lucrare figurează nu doar sufixele productive, cu care s-au creat derivate în limba română (cum este, de exemplu, sufixul *-ar*), ci și sufixe neproductive, care nu au creat niciun derivat în limba română, dar pot fi identificate în derivate împrumutate din alte limbi, derivate care sunt analizabile, pentru că în română există și cuvântul-bază, împrumutat sau moștenit (de exemplu, sufixele din seria *-and, -end, -andă, -endă*).

Au fost, de asemenea, preluate din volumele anterioare conceptele de bază folosite în descriere: derivat analizabil vs semianalizabil vs neanalizabil, sufix lexical vs sufix gramatical (flexionar), sufix simplu vs sufix complex – compus sau dezvoltat, ca și conceptele de dublă analiză, distribuție, valoare semantică (vezi *Introducere*, **5.1.**, **5.3.**, **5.4.**, **5.7.**, **5.8.**). În volumul de față intervin însă unele modificări și clarificări, în special în legătură cu conceptele de serie de sufixe și variantă vs sufix autonom (vezi *Introducere*, **5.11.**), nuanțări referitoare la modalitatea de identificare a sufixului în raport cu tema (vezi *Introducere*, **5.5.**) și precizări cu privire la criteriile folosite pentru distingerea sufixelor omonime (vezi *Introducere*, **5.10.**).

Structura monografiilor coincide cu cea din volumele precedente, consacrate derivării cu prefixe și cu sufixe verbale (pentru unele diferențe, vezi *Introducere*, **3.**).

4. Câteva monografii au fost redactate, într-o primă formă, în anii '70 ai secolului trecut, de către alți autori decât cei care le semnează în prezentul volum. Aceste monografii (pe care le voi menționa cu grafia și titlurile lor inițiale) s-au găsit, în manuscris, în arhiva Sectorului de gramatică și aparțin următorilor autori: Fulvia Ciobanu (*-AL (-ale, -aliu, -el); -AT*^{1}*, -IT*^{1}*, -ÎT, -UT; -AT*^{2}*, -IT*^{2} *(-iță); '-AV ('-ăv), -AV, -AVĂ (-ava)*); Eugenia Contraș (*-ANT, -ENT, -INTE*); Finuța Hasan (*-AC*^{1}*, -EAC, -AG, -EAG, -ACĂ, -EACĂ, -AGĂ, -EAGĂ; -ACI, -ECI, -ICI, -OCI, -UCI, -ACE, -ICE, -O(A)CE, -UCE; -ĂU (-ăul, -îu, -ou), -EU*^{1}); Magdalena Popescu-Marin (*-AT*^{3}); I. Rizescu (*-CĂ*); Laura Vasiliu (*-AC*^{2}*, -IAC; -ÎRCĂ, -ÎRȚĂ; -ÎRLĂ, -IRLĂ*). Autorii actuali au avut însă o contribuție majoră în ceea ce privește aducerea la zi a textului, completând atât bibliografia cu lucrări apărute în ultimii ani, cât și lista de derivate cu creații lexicale recente și realizând o redactare originală, mult mai detaliată și cu interpretări personale, adaptată noilor cerințe și norme de redactare, întrucâtva diferite, ale acestui volum (pentru care vezi *Introducere*, **4.**).

Acest al IV-lea volum al tratatului, care apare la 25 de ani după publicarea volumului al III-lea, a fost elaborat de un colectiv în componența căruia, alături de cercetătoare cu mare experiență care au lucrat și la redactarea volumelor referitoare la derivarea cu prefixe și la derivarea cu sufixe verbale (Elena Carabulea, Cristina Gherman, Marina Rădulescu Sala, Magdalena Popescu Marin, Laura Vasiliu), au fost cooptate trei tinere cercetătoare (Blanca Croitor, Andreea Dinică și Carmen Mîrzea Vasile) interesate de formarea cuvintelor, domeniu care se bucură în prezent de o atenție deosebită în lingvistica internațională (vezi, în capitolul *Bibliografie generală*, articolele ample privind formarea cuvintelor în limba română din lucrări de sinteză, apărute sau în curs de apariție la edituri prestigioase din străinătate: Fischer 1989, Vasiliu 2009, Rădulescu Sala 2012, Grossmann 2013). În calitate de coordonatoare a lucrării, mi-a revenit sarcina deloc ușoară de a realiza coerența de ansamblu a volumului, prin armonizarea unor texte redactate de autoare foarte diferite nu numai ca vârstă, dar și ca formație lingvistică. Responsabilitatea pentru exactitatea informației și a trimiterilor bibliografice aparține însă autoarelor.

Țin să mulțumesc în mod deosebit pentru ajutorul real oferit în vederea definitivării acestui volum atât dnei Adriana Grecu, redactorul lucrării, care s-a aplecat cu minuție și competență asupra textului, cât și dnei Mariana Ionică, pentru grija acordată tehnoredactării volumului.

martie 2015

Marina Rădulescu Sala

ABREVIERI

A / ac. = acuzativ
a. = an
adj. = adjectiv
adv. = adverb
alb. = albaneză
anat. = anatomic
ar. = (dialect) aromân
arg. = argou
arhit. = arhitectură
art. = articol
astron. = astronomie
Ban. = Banat
belarus. = belarusă
bg. = bulgară
biol. = biologie
bis. = (termen) bisericesc
bot. = botanică
Buc. = Bucovina
calabr. = (dialect) calabrez
cat. = catalană
cca = circa
ceh. = cehă
cf. = confer
chim. = chimie
col. = coloana
conj. = conjuncţie
cor. = coregrafie
cors. = (dialect) corsican
cr. = croată
Criş. = Crişana
cuman. = cumană
D / dat. = dativ
d. = despre (în glosări)
dalm. = dalmată
dem. = demonstrativ
dial. = dialect(al)
Dobr. = Dobrogea
dr. = (dialect) dacoromân
ebr. = ebraică
eng. = (dialect) engadinez
engl. = engleză
entom. = entomologie
ex. = exemplu
expr. = expresie
f. = feminin
fam. = familiar
farm. = farmacie
fig. = figurat
fil. = filosofie
fin. = finanţe
fiz. = fizică
fiziol. = fiziologie
fr. = franceză
friul. = (dialect) friulan
G / gen.= genitiv
galic. = galiciană
geol. = geologie
geom. = geometrie
germ. = germană
gr. = greacă
gram. = gramatică
h. = harta
id. = idem (autor)
ibid. = *ibidem* (autor şi lucrare)
i.-e. = indo-europeană
iht. = ihtiologie
ind. = industrie; (modul) indicativ
inform. = informatică
interj. = interjecţie
invar. = *invariabil*
ir. = (dialect) istroromân
iron. = ironic
ist. = istorie
it. = italiană
înv. = învechit
jur. = juridic
lat. = latină
lat. med. = latină medievală
lat. vulg. = latină vulgară
lingv. = lingvistică
livr. = livresc
loc. = locuţiune
loc. cit. = (în) locul citat (lucrare, pagină)
log. = logică
lucr. cit. = lucrarea citată (autor, lucrare)
m. = masculin
maced. = macedonean(ă)
magh. = maghiară
Maram. = Maramureş
mar. = (termen) marinăresc
mat. = matematică
med. = medicină
megl. = (dialect) meglenoromân
Mehed. = Mehedinţi
mil. = (termen) militar
min. = mineralogie; minerit

mitol. = mitologie
Mold. = Moldova
ms. = manuscris
Munt. = Muntenia
muz. = muzică
N / nom. = nominativ
n. = neutru
n.pr. = nume propriu
neob. = neobişnuit
neol. = neologism, neologic
ngr. = neogreacă
num. = numeral
occ. = occitană
Olt. = Oltenia
ord. = ordinal
ornit. = ornitologie
p. ext. = prin extensie (de sens)
paleosl. = paleoslavă
part. = participiu
pecen. = pecenegă
peior. = peiorativ
pl. = plural
pol. = poloneză
pop. = popular
pos. = posesiv
pr. = pronume
prep. = prepoziție
prez. = (timpul) prezent
pron. = pronunțat
prov. = provensală
ptg. = portugheză
refl. = reflexiv
reg. = regional
rel. = (termen) religios
ret. = retoromană
rom. = română
rus. = rusă
rut. = ruteană
s. / subst. = substantiv
săs. = (dialect) săsesc
scr. = sârbo-croată
sd. = sardă
sec. = secol
sg. = singular
sicil. = (dialect) sicilian
sl. = slavă
slavon. = slavonă
slov. = slovenă
slovac. = slovacă
sp. = spaniolă
srb. = sârbă
s.v. = sub voce
ş.u. = şi următorii (ani) / următoarele (pagini)
tăt. = tătară
tc. = turcă
tehn. = tehnică
text. = textile
tipogr. = tipografie
top.= toponim
tosc. = (dialect) toscan
Trans. = Transilvania
țig. = (limba) țigănească / romani
ucr. = ucraineană
v. (urmat de nume de idiom) = vechi
V / voc. = vocativ
var. = variantă
vb. = verb
ven. = (dialect) venețian
vs = versus
zool. = zoologie

SEMNE ŞI CONVENȚII GRAFICE

< = provine din
> = devine
* = neatestat
~ înlocuieşte un element anterior
/ separă variantele
// separă grupuri de variante
[ ] încadrează porţiuni absente din text sau indicații de pronunțare
Ø notează desinenţa zero
sublinierea cu o linie a unei vocale = accent
cifrele „la umăr” = sufixe sau cuvinte omonime
$^{-i}$ după o consoană = *i* scurt, şoptit (ca în *pomi* [pron. pom^{i}])
ĕ, ĭ, ŏ, ŭ = semivocale în diftongi (ca *ĕa, ĭu, ŏa, iŭ*)
č, ğ = consoanele africate scrise *ce, ci,* respectiv *ge, gi*
ḱ, ǵ = consoanele palatale scrise *che, chi,* respectiv *ghe, ghi*

INTRODUCERE

1. Cadrul teoretic şi metodologic

Monografiile din acest volum al tratatului *Formarea cuvintelor în limba română*, în care sunt prezentate, în ordine alfabetică, primele 53 de sufixe şi serii de sufixe numite „nominale" în tradiţia gramaticală (= cele care creează substantive sau/şi adjective, rar pronume sau numerale) şi un sufix adverbial, au ***caracter descriptiv şi istoric*** (cf. Avram, M. 1970: XI). Materialul supus cercetării este constituit din *toate* cuvintele derivate cu sufixele respective, atât cele care circulă în prezent în limba română, cât şi cele ieşite din uz, care au circulat în trecut (de la primele cuvinte româneşti atestate în documente slavo-române anterioare secolului al XVI-lea). Este vorba, aşadar, despre (a) derivate moştenite din latină (ca *bătaie* < lat. *battuālia*, cf. REW 995), (b) derivate împrumutate din diverse limbi cu care româna a intrat în contact de-a lungul istoriei sale (ca *insomniac* < fr. *insomniaque*) şi (c) derivate formate pe terenul limbii române (ca *puşcăriabil* < *puşcărie* + *-abil*). Precizarea este necesară deoarece titlul tratatului, *Formarea cuvintelor* ***în*** *limba română* [sublinierea mea, M.R.S.], ar putea sugera ideea că interesează numai ultima categorie de formaţii amintite mai sus, respectiv doar sufixele productive, care au creat derivate pe terenul limbii române. Principalul argument care justifică această viziune mai largă este acela că, în cazul multor derivate care conţin elemente componente având aceeaşi origine (fie atât cuvântul de bază, cât şi sufixul sunt moştenite din latină, fie atât cuvântul de bază, cât şi sufixul sunt împrumutate din aceeaşi limbă), este greu de stabilit dacă derivatul a fost moştenit / împrumutat ca atare ori a fost creat în limba română (vezi Avram, M. 1970: XIII; cf. şi Coteanu–Sala 1987: 97–102). În afară de aceasta, considerăm că o privire diacronică de ansamblu asupra *tuturor* cuvintelor cu structură complexă (temă + sufix lexical + afixe gramaticale) existente în limba română este mult mai utilă pentru evidenţierea trăsăturilor tipologice ale românei în perspectivă comparativă (în cadrul familiei romanice) sau contrastivă (în raport cu limbi aparţinând altor familii lingvistice) şi, în consecinţă, deschide o cale generoasă pentru cercetări viitoare cu privire la raportul dintre, pe de o parte, „ospitalitatea" limbii române (pentru detalierea conceptului, vezi Mioara Avram, în ELR: 406–407) şi, pe de altă parte, capacitatea acesteia de a-şi îmbogăţi lexicul prin mijloace proprii, între care derivarea cu sufixe ocupă locul principal.

Lucrarea de faţă (ca şi precedentele volume referitoare la compunere, la prefixare şi la derivarea verbală) reprezintă, în principal, un ***demers taxonomic***, care vizează clasificarea unităţilor lexicale identificate ca derivate cu sufixe nominale sau adverbiale şi, implicit, a sufixelor respective, în funcţie de diverse criterii: clasa lexico-gramaticală a derivatului, clasa lexico-gramaticală a cuvântului-bază (= tema derivatului), valorile semantice ale derivatelor, originea temelor derivatelor, repartiţia stilistică a derivatelor. O clasificare mai detaliată a sufixelor în funcţie de structura lor internă (sufixe simple vs sufixe complexe), de origine (sufixe moştenite vs sufixe împrumutate vs sufixe create pe terenul limbii române) şi de productivitate se va realiza în capitolele de sinteză cu care se va încheia secţiunea din tratat consacrată derivării cu sufixe nominale şi adverbiale, capitole ce urmează a fi elaborate după redactarea tuturor monografiilor.

2. Sursele lucrării

Principala sursă pentru stabilirea inventarului de derivate ale fiecărui sufix a fost, ca şi pentru lista derivatelor verbale, lucrarea *Dicţionar invers* (DI), care cuprinde toate cuvintele (şi variantele lexicale) înregistrate în seria veche a *Dicţionarului limbii române* elaborat sub egida Academiei şi coordonat de Sextil Puşcariu (DA), precum şi toate cuvintele din arhiva dicţionarului academic (DA ms), care au constituit materialul volumelor din *Dicţionarul limbii române* – Serie nouă (DLR). Pentru aducerea la zi a listei de derivate nominale şi adverbiale s-a apelat, în primul rând, la lucrarea *Dicţionar invers al limbii române* (DILR, apărut în 2007), unde se găsesc termeni care circulă în diversele registre ale limbii actuale, preluaţi din DEX, din dicţionare de neologisme şi din lucrări consacrate studierii inovaţiilor lexicale din ultimii ani. Materialul a fost îmbogăţit (vezi, în cadrul fiecărei monografii, inventarul formaţiilor adăugate la cele din DI) şi cu surse regionale sau populare, precum şi cu termeni excerptaţi din alte lucrări care se ocupă de formarea cuvintelor în limba română (cărţi, studii, articole), printre care şi cele interesate de creaţiile lexicale recente, în special din domeniul foarte deschis al presei postdecembriste (vezi capitolul *Bibliografie generală*). S-au avut, de asemenea, în vedere principalele lucrări de toponimie sau de antroponimie, dar numele proprii nu au beneficiat de o descriere exhaustivă, ci au fost doar aduse în discuţie, la sufixele productive şi pentru această clasă de substantive.

În ceea ce priveşte sensul / sensurile derivatelor, încadrarea lor în clase lexico-gramaticale, vechimea (conform atestărilor) şi originea derivatelor, informaţiile au fost preluate, în primul rând, din DA şi din DLR, coroborate cu datele din *Micul dicţionar academic* apărut în 4 volume (MDA), care completează cele două lucrări lexicografice de bază. Consultarea acestei lucrări a fost necesară pentru că în MDA se pot găsi glosarea, prima atestare şi etimologiile unor cuvinte vechi, chiar ieşite din uz, preluate din DI (publicat în 1957), care nu figurează însă în DA, dat fiind că manuscrisul dicţionarului academic a fost mult îmbogăţit după apariţia volumelor publicate de Puşcariu în perioada 1912–1949 (de ex. *baftagiu* „om cu noroc” < *baftă* + *-agiu, calamburgiu* „autor de calambururi” < *calambur* + *-giu*, *cealmagiu* „bărbat care purta *cealma* (= turban)” + *-giu*, *iangângiu* „pompier” < tc. *yangyngĭ* cf. *iangân* „foc, incendiu” etc.); tot în MDA figurează multe dintre derivatele adăugate la lista din DI după DILR, absente din primele volume ale DLR, pentru că în MDA au fost incluse cuvinte noi din DEX şi din dicţionarele de neologisme publicate după data apariţiei volumelor respective din DLR. Datele preluate din dicţionarele explicative au fost comparate şi completate cu cele oferite de lucrările „clasice” sau mai noi consacrate formării cuvintelor în limba română, care figurează în bibliografia specială plasată la începutul fiecărei monografii sau sunt citate în cuprinsul diverselor capitole (în special în cel referitor la originea sufixelor şi istoria derivatelor).

3. Structura monografiilor sufixelor nominale şi adverbiale

Schema generală de redactare a monografiilor din acest volum reproduce schema de redactare a celor din volumele consacrate derivării cu prefixe şi derivării cu sufixe verbale (vezi Avram, M. 1978: 20).

3.1. Spre deosebire de volumele anterioare, în prezentul volum am considerat util ca în cuprinsul fiecărei monografii capitolele să se distingă nu numai prin numere diferite, ci să se indice şi titlul capitolului, dat fiind că unele monografii (de exemplu, monografia sufixului *-âi*) conţin numai cele şase capitole de bază (*Inventarul derivatelor şi analiza lor formală, Valorile derivatelor, Originea sufixului şi istoria derivatelor, Originea temelor, Productivitatea sufixului* şi *Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor*), în timp ce alte monografii, mai ales cele care descriu serii de sufixe, încep cu alte două capitole (*Statutul afixelor* şi *Delimitarea de afixe omonime*) şi se încheie cu un capitol denumit *Sufixe complexe*, care cuprinde „micromonografii" ale sufixelor compuse şi/sau dezvoltate, redactate după aceeaşi schemă (vezi monografia sufixului *-aj* sau cea a seriei *-an*^{1}, *-ean*^{1}; *-ană, -eană*).

3.2. În capitolul *Inventarul derivatelor şi analiza lor formală* se prezintă pe rând, la fiecare sufix din serie, întâi inventarul derivatelor şi apoi analiza lor formală, adică „distribuţia" (vezi *infra* **5.7.**). Secţiunea consacrată inventarului începe cu lista formaţiilor analizabile din DI ordonate alfabetic (care este completă numai dacă numărul lor nu depăşeşte 100 de unităţi lexicale) şi continuă cu lista formaţiilor adăugate din alte surse, în primul rând cele din DILR (care este completă în aceleaşi condiţii). Dacă derivatele din ambele liste sunt foarte numeroase (vezi inventarele sufixelor *-ar, -are*^{2}, *-aş* etc.), se indică numărul lor cu aproximaţie şi se selectează un corpus reprezentativ de formaţii, astfel încât să fie ilustrate toate aspectele care interesează: derivate moştenite / împrumutate şi creaţii româneşti, toate clasele lexico-gramaticale ale derivatelor şi ale temelor, toate valorile derivatelor, cuvinte vechi şi cuvinte recente, teme de diverse origini, cuvinte din limba comună şi din registre stilistice speciale etc. În volumul consacrat sufixelor verbale, s-a dat lista completă a formaţiilor analizabile, dacă nu depăşea 100 de cuvinte, numai pentru cele adăugate; în ceea ce priveşte formaţiile analizabile din DI, se preciza doar *numărul* acestora, dându-se lista lor completă doar dacă erau mai puţin de 25 de cuvinte (Avram, M. 1989: 13), iar dacă depăşeau acest număr, formaţiile apăreau în diversele capitole ale monografiei, pentru ilustrarea problemelor specifice. Am considerat însă util ca, în capitolul referitor la inventarul derivatelor, să se găsească şi lista – completă sau cât mai bogată – a formaţiilor din DI, care constituie, de fapt, baza materialului cercetat.

3.3. Dacă inventarul derivatelor şi analiza lor gramaticală, ca şi originea sufixelor, sunt prezentate pentru fiecare sufix în parte, în ceea ce priveşte valorile toate sufixele din serie sunt discutate împreună, unitatea semantică fiind unul dintre principalele argumente pentru includerea unor sufixe diferite formal în aceeaşi serie. Tot împreună sunt tratate sufixele din aceeaşi serie şi în capitolul referitor la originea temelor.

4. Norme generale de redactare

În mare, s-au păstrat normele de redactare din volumele anterioare. Modificările operate au fost impuse de natură specifică a materialului cercetat.

4.1. În titlul fiecărei monografii, sufixele care constituie o serie figurează în ordine alfabetică (indiferent de numărul de formații în care se identifică fiecare), despărțite prin virgulă; dacă în monografie sunt tratate două sau mai multe serii de sufixe înrudite, acestea sunt despărțite prin punct și virgulă. În titlul monografiei și în titlurile capitolelor care cuprind inventarele formațiilor analizabile, afixele cu statut de „sufix" sunt scrise cu majuscule și bold, iar cele cu statut de „variantă" (vezi *infra* **5.11.**) sunt incluse între paranteze rotunde după sufixul căruia îi aparțin, scrise cu litere mici și bold, de ex. **-ATIC (-atec), -ETIC (-etec); -ATICĂ, -ETICĂ.** În restul textului, atât sufixele, cât și variantele lor sunt scrise cu litere mici, italice.

4.2. Deși majoritatea sufixelor din limba română sunt accentuate, există și unele sufixe neaccentuate; de aceea, în volumul de față, în titluri s-au marcat sufixele (și variantele) accentuate prin sublinierea vocalei care poartă accentul, de ex. **-ABUND (-abond; -ăund), -IBUND (-ibond)**, chiar dacă sufixele sunt monosilabice, de ex. -**AST**; în cazul sufixelor neaccentuate (prezente în formații accentuate pe temă), sufixul este precedat de semnul ', de ex. **'-ĂT, '-ET**^{1} **('-it)** etc.

4.3. Ca și în volumul consacrat derivării cu sufixe verbale, sufixele omonime au primit, pentru a putea fi deosebite, o cifră „la umăr" (de ex. -**AN**^{1} vs -**AN**^{2} vs -**AN**^{3}); s-a renunțat însă la numerotarea variantelor, care se diferențiază de sufixele omonime, scrise cu majuscule în titlul monografiei, prin scrierea lor cu litere mici, de ex. variantele **-ale** și **-el** (ale sufixului adjectival -**AL**) față de sufixul substantival -**ALE**, respectiv față de sufixul diminutival **-EL** – care va fi tratat în volumul următor (vezi și *Indice de afixe*). Au fost notate cu cifre „la umăr" și sufixele omografe care se diferențiază prin accent (de ex. **'-AV**^{1} și **-AV**^{2}, **-ERE**^{1} și **'-ERE**^{2} etc.), pentru că vocala accentuată este marcată prin subliniere numai în titluri, nu și în cuprinsul monografiei, unde sufixele apar scrise cu litere mici italice (de ex. *'-av*^{1} și *-av*^{2}, *-ere*^{1} și *'-ere*^{2} etc.).

De asemenea, am introdus semnul * înaintea sufixelor care se identifică, în conformitate cu procedeele de analiză din această lucrare (vezi *infra* **5.5.**), într-un singur derivat analizabil (de ex. **-bil, *-agă, *-icar, *-enat, *-olit* etc.); acestea figurează în note, fie în cuprinsul monografiei, fie la sfârșitul acesteia, dacă sunt sufixe complexe.

4.4. Dat fiind că, în ortografia limbii române, există litere (sau grupuri de litere) care au valori fonetice diferite, s-a operat dezambiguizarea lor prin introducerea unor semne diacritice.

4.4.1. Astfel, pentru a elimina confuzia dintre ***vocale*** și ***semivocale*** (notate cu aceeași literă), la prima apariție în text a sufixului (uneori și în cuprinsul monografiei, când s-a considerat necesar) se indică ***pronunțarea*** și ***silabația***, semivocalele fiind notate cu semne diacritice deasupra literei: *ĕ, ĭ, ŏ, ŭ*. Indicațiile de pronunțare, în cadrul cărora semivocalele sunt notate cu semne diacritice deasupra literelor, iar vocala accentuată este subliniată, permit diferențierea unor sufixe diferite care sunt omografe, de ex. *-ian*^{1} monosilabic [pron. -ĭan] (din formația ***plebeian*** cf. *plebeu, plebe*) vs *-ian*^{2} bisilabic [pron. -i-an] (din formația ***atenian*** cf. *Atena*). Se poate, de asemenea, distinge între afixe omografe cu statut diferit (sufix vs variantă), ca *-agiu* [pron. -a-ğŭ] care este variantă învechită a sufixului *-aj* în *limb**agiu***, *martir**agiu***, *peregrin**agiu***, *vagabond**agiu*** etc. (vezi monografia sufixului **-AJ (-agiu), 1.**) vs *-agiu* [pron. -a-ğiŭ] care este sufix dezvoltat al lui *-giu* în ***barcagiu***, ***camionagiu***, ***lampagiu***, ***reclamagiu*** etc. (vezi monografia seriei **-CI̱U, -GI̱U, 8.1.2.1.**).

4.4.2. Tot în indicațiile de pronunțare, consoanele africate (scrise în ortografia limbii române cu grupurile de litere *ce, ci, ge, gi*) sunt notate cu semnele grafice consacrate [č], respectiv [ğ]; la fel, consoanele palatale (scrise *che, chi, ghe, ghi*) sunt notate cu semnele [ḱ], respectiv [ǵ]. Indicarea pronunțării este necesară pentru a diferenția situațiile în care literele *e* sau *i* din componența grafemelor complexe cu care se scriu aceste consoane nu au valoare fonetică, sunt doar semne grafice (ca în *ceai* [pron. ča̱i], *ciob* [pron. čo̱b], *geam* [pron. ğa̱m], ***giuvaer*** [ğu-va-e̱r] sau în *ochean* [pron. o-ḱa̱n], *chior* [pron. ḱo̱r], *gheară* [pron. ǵa̱-ră], *ghiozdan* [pron. ǵoz-da̱n]) de situațiile în care literele *e* sau *i* au dublă valoare: semn grafic și vocală (ca în *cer* [pron. če̱r], *cinste* [pron. či̱n-ste], *ger* [pron. ğe̱r], *gintă* [pron. ği̱n-tă] sau în *chem* [pron. ḱe̱m], *chipeş* [ḱi̱-peş], *ghem* [ǵe̱m], *ghinion* [pron. ǵi-ni-o̱n]). Distincția este utilă pentru identificarea corectă a sufixelor care se atașează la teme terminate în una dintre aceste consoane (vezi *infra* **5.5.3.2.**).

4.4.3. În lucrarea de față, aşa-numitul „pseudo *i* final" (sau *i* scurt / şoptit), care marchează, de fapt, muierea unor consoane, se notează cu ^{i} „la umărul" consoanei precedente, de ex. cuvântul regional *grajdi* [pron. grajd^{i}] care este tema derivatului *grăjdier* [pron. grăj-dĭe̱r] (vs *grăjdar* cf. *grajd*, din limba standard). Acest „pseudo *i* final" apare în variante ale unor sufixe, de ex. *-a̱ri* [pron. -a̱r^{i}] din derivatul regional *şalupari* [pron. şa-lu-pa̱r^{i}] sg. „luntraş" (la Tudose, D.S.: 28) sau din toponime care conțin forma de plural a sufixului *-ar*, de ex. *Cârjari* [pron. câr-ja̱r^{i}], *Cepari* [pron. če-pa̱r^{i}] etc.

4.5. În acest volum, fiecare formaţie care apare într-una din cele două liste (cuvinte din DI şi cuvinte adăugate) este glosată conform definițiilor din dicționarele generale (DA, DLR, MDA), din diverse dicționare de neologisme, surse regionale etc., pentru a se evidenția valoarea semantică a derivatului, chiar dacă e vorba de cuvinte uzuale, al căror sens este îndeobşte cunoscut; glosarea nu reproduce însă întocmai definiția din dicționar a cuvântului, ci aceasta a fost reformulată, prin eliminarea detaliilor considerate neimportante pentru formarea cuvintelor. După glosare se menționează cuvântul prin care se analizează formația în limba română. Dacă formația este moştenită sau împrumutată, sursa lexicografică este indicată imediat după glosare, fiind urmată de cuvântul prin care se analizează, de ex. *furibund* „foarte furios" (DA) cf. *furie*; dacă derivatul este creat pe terenul limbii române, sursa apare după ce se menționează cuvântul de la care s-a format, de ex. *ducaci* „care pleacă mereu de acasă" cf. *(a se) duce* (DLR). S-a urmărit ca, în felul acesta, să se vadă, încă din inventar, care cuvinte sunt derivate româneşti şi care sunt moştenite sau împrumutate. De multe ori însă această distincție se estompează, mai întâi pentru că mulți autori au inclus (pentru economia expunerii) cuvântul prin care se analizează formația în cuprinsul definiției, scriindu-l cu italice, de ex. *băltac* „*baltă* mică, mocirloasă" (DA), apoi pentru că, la unele sufixe, dicționarul explicativ de unde s-au preluat toate glosările (sau majoritatea lor) este indicat o singură dată, la începutul listei (vezi inventarul sufixului *-abil*). În volumele anterioare, glosarea formațiilor din DI figura la prima apariție în text a cuvântului (uneori în secțiunea rezervată distribuției, alteori în capitolul despre valorile derivatelor sau în cel consacrat originii sufixelor și istoriei derivatelor etc.) şi numai dacă se presupunea că sensul cuvântului nu este cunoscut de majoritatea vorbitorilor limbii române. Am considerat însă că este mai util pentru cititor ca toate informaţiile legate de sensul formaţiei şi de analiza acesteia (vezi *infra* **5.1.** şi **5.8.**) să apară într-un singur loc, şi anume încă din inventar, care funcţionează, în felul acesta, ca un „glosar" al sufixului respectiv.

4.6. Etimoanele sufixelor sau ale formaţiilor împrumutate din slava veche, din slavonă sau din limbi slave moderne (care apar, mai ales, în capitolul referitor la originea unor sufixe şi la istoria derivatelor lor) au fost reproduse, în această lucrare, aşa cum figurează în sursele din care au fost preluate (dicţionare sau lucrări de gramatică, mai vechi sau mai noi), adică fie cu alfabet chirilic, fie în transliteraţie. Nefiind slavişti, autorii nu şi-au asumat responsabilitatea unificării lor, din acest punct de vedere.

De asemenea, trimiterile la operele din perioada veche sau mai nouă a limbii române, citate tot în capitolul privind istoria derivatelor, apar în această lucrare cu siglele cu care au fost menţionate în lucrările din care au fost preluate exemplele; de aceea, unele lucrări figurează cu sigle diferite, de ex. Iordan, L.R.A. – dacă trimiterea a fost preluată din DLR sau din MDA –, dar Iordan, LRA (ca în capitolul *Bibliografie generală* de la sfârşitul lucrării) – dacă trimiterea aparţine autoarei monografiei.

4.7. În DI şi în volumele din DLR apărute înaintea ultimei reforme ortografice, cuvintele sunt scrise, conform normelor în vigoare în momentul publicării lor, cu *î* în interiorul cuvintelor, de ex. *pîrpălac, mînzac* etc. În prezentul volum, pentru ca redactarea să aibă caracter unitar din punct de vedere ortografic, termenii respectivi, care apar în trimiteri, au fost scrişi cu *â*, conform normelor actuale.

5. Precizări asupra principalelor concepte folosite în descriere

Câteva concepte care au stat la baza redactării monografiilor din prezentul volum se cuvine a fi amintite şi clarificate.

5.1. Formaţie analizabilă / semianalizabilă / neanalizabilă

Conceptul central este acela de „formaţie lexicală sufixată", echivalat în majoritatea situaţiilor cu termenul de „derivat cu sufix" (acesta din urmă fiind însă folosit cu precădere pentru creaţiile pe teren românesc). Pentru ca un cuvânt să fie calificat drept ***formaţie analizabilă***, acesta trebuie să îndeplinească două condiţii:

– în componenţa sa să se poată recunoaşte o temă (identică formal uneori cu un cuvânt existent independent în limbă, vezi *infra* **5.5.1.**) şi un sufix lexical (afix purtător de sens lexical, intercalat între temă şi desinenţă / sufix gramatical);

– între temă şi cuvântul derivat să se poată identifica un tip de relaţie semantică cu caracter sistematic (care se întâlneşte şi la alte derivate, cu acelaşi sufix sau cu alte sufixe), cum ar fi relaţia dintre *blidar* „persoană care face oale" (< *blid* + *-ar*), *brânzar* „persoană care face / vinde brânză" (< *brânz(ă)* + *-ar*), *calamburgiu* „persoană care face calambururi" (< *calambur* + *-giu*), *miniaturist* „persoană care face miniaturi" (< *miniatur(ă)* + *-ist*), *zvonac* „persoană care răspândeşte zvonuri" (< *zvon* + *-ac*) etc., cuvinte care, dincolo de sensul lor lexical (glosat în dicţionarele explicative), sunt „nume de agent" = „persoană care face ceva" (vezi şi *infra* **5.8.**).

O ***formaţie*** este considerată ***semianalizabilă*** dacă se poate raporta, formal şi semantic, fie la o temă inexistentă în limbă ca un cuvânt independent, dar prezentă în cel puțin un cuvânt derivat cu alt sufix (*absent* cf. *absență*), fie la un element de compunere (*octant* „(mat.) a opta parte din circumferință" cf. *oct-* „opt").

Sunt calificate drept ***neanalizabile*** formațiile a căror structură (temă + sufix, în limba de origine) nu mai este „vizibilă" în română, ca în cazul unor derivate moștenite precum *găină* < lat. *gallina* sau *sălbatic* < lat. *silvaticus* (pentru că lat. *gallus* „cocoș" sau *silva* „pădure", care constituie temele derivatelor, nu s-au transmis în limba română) sau al derivatului *bărbat* < lat. *barbatus* „cu barbă" care, în urma schimbării de sens produse în română, nu mai poate fi considerat analizabil semantic prin tema *barb(ă)*; tot neanalizabile sunt și derivate ca *postelnic*, *vornic* etc. împrumutate din slavonă, în care se recunoaște numai sufixul *-nic* (pentru detalii, cf. Avram, M. 1989: 6–7). Din punct de vedere etimologic, formațiile analizabile și cele semianalizabile pot fi moștenite din latină, împrumutate din diverse limbi (inclusiv din latina savantă) sau create în limba română, în timp ce formațiile neanalizabile sunt fie moștenite, fie împrumutate.

5.2. Analiză formală vs etimologie

Trebuie precizat că ***analiza formală*** a formațiilor sufixale întreprinsă în această lucrare, în cadrul capitolului intitulat *Inventarul derivatelor și analiza lor formală*, are caracter sincronic, vizând evidențierea structurii lexicale a derivatului (tema cuvântului de bază + sufix) și nu coincide cu ***etimologia*** cuvântului decât în cazul derivatelor formate pe terenul limbii române: *aplaudac* < *(a) aplaud(a)* + *-ac*, *cuminţenie* < *cumint(e)* + *-enie*, *dughenar* < *dughean(ă)* + *-ar*, *înstrăinabil* < *(a) înstrăin(a)* + *-abil* etc. Dacă este vorba însă despre formații ca *degetar* < lat. *digitale* (analizabil prin *deget*), *rugăciune* < lat. *rogatio, -onis* (analizabil prin *(a se) ruga*), *soață* < lat. *socia* (analizabil prin *soț*) etc., analiza cuvântului și etimologia sa nu se suprapun, pentru că din punct de vedere etimologic toate aceste derivate sunt moștenite ca atare din latină; în mod similar, cuvinte ca *blagoslovenie* < slavon. *blagoslovenije* (analizabil prin *(a) blagoslovi*), *finisaj* < fr. *finissage* (analizabil prin *(a) finisa*), *nostimadă* < ngr. *νοστιμάδα* (analizabil prin *nostim*), *prusac* < rus., pol. *prusak* (analizabil prin *prus*) sunt din punct de vedere etimologic împrumuturi (mai vechi sau mai noi), iar sincronic sunt analizabile, pentru că în română s-au împrumutat și cuvintele-bază. De aceea, în inventarele formațiilor analizabile, între derivat și cuvântul la care se raportează nu figurează semnul < (= „provine din"), ci indicația cf. (= *confer* „compară cu").

5.3. Sufixe lexicale vs gramaticale

Sufixele lexicale, care se atașează la tema unui cuvânt pentru a forma cuvinte noi (de ex. *copilaș* < *copil* + ***-aș***, *copilandru* < *copil* + ***-andru***, *copiliță* < *copil* + ***-iță***, *copilime* < *copil* + ***-ime***, *copilărie* < *copil* + ***-ărie***, *copilăresc* < *copil* + ***-ăresc***, *copilărește* < *copil* + ***-ărește***, *copilărime* < *copil* + ***-ărime*** etc.) se deosebesc de ***sufixele gramaticale*** (sau ***flexionare***). Acestea din urmă apar numai în anumite forme flexionare ale cuvântului și, în limba română, caracterizează doar paradigma verbelor: sufixele *-ind* și *-ând* ale gerunziului, sufixul *-se-* al timpului mai-mult-ca-perfect etc. (cf. Avram, M. 1989: 7). În prezentul volum figurează și un ***sufix lexico-gramatical***, și anume sufixul moțional *-ă* (singurul al cărui inventar a fost alcătuit după MDA): acesta îndeplinește sincretic o funcție lexicală (formează substantive feminine de la substantive masculine animate pentru a exprima opoziția semantică „ființă de sex feminin" vs „ființă de sex masculin" sau „termen generic") şi o funcţie gramaticală (este desinenţă de feminin, singular, nominativ-acuzativ), de ex. *copilă* < *copil* + ***-ă***. În aceeaşi situaţie (cf. FCLRV: 61–64, 119–124) sunt şi sufixele verbale *-a*, *-i* şi *-î* din derivate ca *(a) arginta* < *argint* + ***-a***, *(a) albi* < *alb* + ***-i***, *(a) izvorî* < *izvor* + ***-î*** etc., care sunt şi mărci gramaticale ale infinitivului (formaţiile respective sunt denumite „derivate imediate" la Vasiliu 1989: 24–26; vezi, în acelaşi loc, şi bibliografia problemei).

Sufixele lexicale sunt „***simple*** când nu pot fi analizate în unităţi mai mici şi ***complexe*** când structura lor permite identificarea unor unităţi mai mici, dar întregul complex funcţionează ca un element unic de derivare. [...] Sufixele complexe sunt, la rândul lor, de două feluri: ***compuse***, când rezultă din combinarea a două sufixe simple, şi ***dezvoltate***, când rezultă din combinarea unui sufix (simplu) cu un element precedent nesufixal (desinenţă, articol, segment de temă lipsit de sens)" (Avram, M. 1989: 8), cu precizarea că „sufixele compuse, analizabile în bloc faţă de un cuvânt de bază, şi nu prin raportare la o formaţie anterioară cu primul dintre sufixele componente, nu trebuie confundate cu derivarea succesivă" (*loc. cit.*, nota 3).

Câteva exemple vor pune mai clar în evidenţă această distincţie: prin ***derivare succesivă*** s-au format cuvinte ca *ardeleancă* < *ardelean* (< *Ardeal* + *-ean*) + *-că*, *băietănime* < *băietan* (< *băiat* + *-an*) + *-ime* (aşadar, derivate a căror temă este un cuvânt derivat anterior), în timp ce cuvintele *copilărie* < *copil* + *-ărie* (< *-ar* + *-ie*), *copilăreşte* < *copil* + *-ăreşte* (< *-ar* + *-eşte*) sunt derivate cu ***sufixe compuse*** (formate de la un cuvânt nederivat, întrucât **copilar* nu există în limba română).

5.4. Formaţii cu dublă analiză

Conceptul de ***dublă analiză***, adus în discuţie prin exemplele de derivare succesivă de mai sus, are însă mai multe accepţiuni (cf. şi Avram, M. 1989: 9; Vasiliu 1989: 18–20).

a) Acesta se referă, în primul rând, la derivatele care pot fi analizate, formal şi semantic, prin două cuvinte-bază diferite; aşa sunt numele de agent raportabile fie la verbe, fie la substantive, de ex. *arendar* „arendaş (= persoană care ia în arendă / arendează un teren)" cf. *arendă* + *-ar* (explicaţie dată în DA) sau *(a) arenda* + *-ar* (cf. şi derivatele „verbale analizabile prin baze substantivale sau interjecţionale (*clămpăi*: *clampă* şi *clamp!*)", la Avram, M. 1989: 9).

b) În al doilea rând, dubla analiză se referă la derivatele care, din punct de vedere ***formal***, pot fi raportate la:

– un cuvânt-bază derivat (*şovăielnic* cf. *şovăială* (< *(a) şovăi* + *-eală*) + *-nic*) sau o anumită formă flexionară a cuvântului-bază (*colţuros* cf. pl. *colţuri* + *-os*), analiză care conduce la segmentarea unui sufix simplu;

– cuvântul nederivat (*şovăielnic* cf. *(a) şovăi* + *-elnic*) sau la forma flexionară „prototipică" (vezi *infra* **5.5.1.**) a cuvântului-bază (*colţuros* cf. *colţ* + *-uros*), analiză care conduce la segmentarea unui sufix compus.

Acest tip de derivate, compatibile cu dublă analiză formală (uneori şi semantică), sunt utile pentru a explica originea sufixelor compuse (cele mai multe dintre ele fiind create în limba română); este vorba despre sufixe ca *-elnic* şi *-uros*, amintite mai sus, care se identifică însă şi în derivate cu analiză unică, de ex. *schitelnic* „călugăr care trăieşte într-un schit" < *schit* + *-elnic* (nu există cuvântul **schiteală*), respectiv *buburos* „bubos" < *bubă* + *-uros* (cuvântul-bază nu are pluralul **buburi*).

c) În sfârşit, dubla analiză se referă la cuvinte ca *fluieraş* care, cu valoare semantică diminutivală „fluier mic" se raportează la substantivul *fluier* + *-aş*, dar ca nume de agent „persoană care cântă din fluier" se raportează la verbul *(a) fluiera* + *-aş* (cf. Avram, M. 1989: 9). Deşi în dicţionarele explicative cuvintele de acest tip sunt tratate în cadrul aceluiaşi articol, ca şi cum ar fi vorba de o singură unitate lexicală, ele sunt de fapt două cuvinte, un substantiv neutru şi un substantiv masculin, ***parţial omonime*** (identice *numai* la forma-tip de nominativ-acuzativ singular).

5.5. Temă şi sufix

Stabilirea limitei dintre ***temă*** şi ***sufix*** în structura unui derivat pune, de asemenea, câteva probleme. Ne referim la *tema* cuvântului-bază, şi nu la *rădăcină / radical*, pentru că termenul *temă* este mai cuprinzător, înglobând şi situaţia derivatelor al căror cuvânt-bază este la rândul său derivat, aşadar cele a căror temă conţine nu doar rădăcina, ci şi sufixul lexical iniţial (cazurile de derivare succesivă, vezi *supra* **5.3.**).

În lucrarea de faţă, în componenţa sufixului s-a inclus şi vocala de legătură dintre sufix şi temă (numită şi „vocală tematică"), de ex. seria *-abil*, *-ibil*, *-ubil* (spre deosebire de sufixul *-bil*, la Iliescu 1959a: 85 ş.u.), seria *-are*^{2}, *-ere*^{1}, *'-ere*^{2}, *-ire*, *-âre* (spre deosebire de sufixul *-(a/â/e/i)re* în FCLRV: 166).

5.5.1. Se consideră că ***forma prototipică*** a cuvântului-bază este cea de nominativ-acuzativ singular la substantive şi adjective, iar la verbe, forma de infinitiv, dat fiind că, în cele mai multe situaţii, sufixele se ataşează la teme provenite din aceste forme.

În unele cazuri, tema derivatului este identică cu forma prototipică a cuvântului-bază (uneori, cu alternanţe fonetice, dintre care cele mai multe apar şi în flexiune, vezi *infra* **5.6.**); este vorba despre derivate formate de la adjective sau de la substantive care au la singular desinenţa Ø (cf. GALR I: 88–89), şi anume derivate formate de la:

- adjective terminate la masculin în consoană: ***bunătate*** < *bun* + *-ătate;*
- substantive terminate în consoană:
  - masculine, care fac pluralul
    - în *i* scurt/şoptit: ***pomişor*** < *pom* + *-işor;*
    - cu desinenţa *-e*: ***piciorus*** < *picior* + *-uş;*
  - neutre, care fac pluralul cu desinenţa *-uri*: ***podeţ*** < *pod* + *-eţ;*
- substantive neutre terminate în diftongi, care fac pluralul
  - cu desinenţa *-e*: ***călcâieş*** < *călcâi* + *-eş*, ***crâmpeiaş*** < *crâmpei* + *-aş*, ***gunoier*** < *gunoi* + *-er*, ***cucuiat*** < *cucui* + *-at;*
  - cu desinenţa *-uri*: ***mucegăios*** < *mucegai* + *-os;*
- substantive masculine terminate în diftongul *-uĭ*, care au pluralul identic cu singularul: ***puiuţ*** < *pui* + *-uţ;*
- substantive feminine terminate la N–A în *-a* sau în *-ea* (în alternanţă cu *e* la plural), la care se adaugă substantivul *zi*, care fac pluralul în *-le*: ***abagiu*** < *aba* + *-giu*, ***cafegiu*** < *cafea* + *-giu;* ***ziar*** < *zi* + *-ar.*

În majoritatea cazurilor însă, tema cuvântului-bază se obţine după ce se înlătură:

- desinenţa de gen, număr şi caz, la substantive şi adjective: ***mănuţă*** < *mân(ă)* + *-uţă*, ***iutac*** < *iut(e)* + *-ac* etc.;

– sufixul (lexico-)gramatical de infinitiv, la verbe: ***meditabund*** < *(a) medit(a)* + *-abund*, ***vedenie*** < *(a) ved(ea)* + *-enie*, ***batac*** „limba clopotului” < *(a) bat(e)* + *-ac*, ***stropan*** „soluție cu care se stropește temelia caselor” < *(a) strop(i)* + *-an*, ***târâș*** < *(a) târ(î)* + *-âș* etc.

Unele formații analizabile se raportează la cuvinte-bază care sunt împrumuturi neadaptate (xenisme) sau termeni științifici internaționali preluați cu forma din latina savantă; pentru identificarea temei formației din română se înlătură desinența străină, de ex. ***opiaceu*** (< fr. *opiacé*) cf. *opi(um)* + *-aceu*, ***dipilidiază*** „boală provocată de parazitul *Dipylidium Canium*” (DMED) cf. *Dipylidi(um)* + *-ază*, ***heterofiază*** „boală determinată de paraziți din genul *Heterophyes*” (DMED) cf. *Heterophy(es)* + *-ază* etc.

5.5.2. Unele derivate nu se formează însă de la tema prototipică a cuvântului-bază, ci de la tema:

– de plural (***omenie*** < pl. *oamen(i)* + *-ie*, ***bunătățat*** „(înv.) bun” < *bunătăț(i)* + *-at* etc.) sau de genitiv-dativ (***multoratic*** „(gram., înv.) plural” < G–D *multor* + *-atic* etc.);
– de participiu, după înlăturarea sufixelor gramaticale *-at*, *-ât*, *-it*, *-ut* (***băubil*** < *bă(ut)* + *-ubil* etc.) sau cu păstrarea sufixelor gramaticale *-s* ori *-t* (***coruptibil*** < *corupt* + *-ibil*, ***arsură*** < *ars* + *-ură* etc.);
– de indicativ prezent (***pierzanie*** < *pierz(i)* + *-anie*, ***râzăreț*** < *râz(i)* + *-ăreț* etc.).

Unele derivatele formate de la tema de plural preiau parțial desinența bazei (*stelat* „în formă de stea” < *stel(e)* + *-at*, *stihurgiu* „poet” < *stihur(i)* + *-giu* etc.) sau, mai rar, total (*leiatec* „(om) rău din cale afară, furios ca un leu” < ***lei*** + *-atec*); cf. și *boier* „proprietar de boi” < pl. ***boi*** + *-er*, cu dubletul *bouar* < sg. ***bou*** + *-ar* (ambele forme în DA s.v. *boar* < ***bo(u)*** / ***bo(i)*** + *-ar*).

5.5.3. În câteva situații punctuale, identificarea corectă a temei (și, implicit, a sufixului) comportă unele dificultăți din cauză că grafia „ascunde” valorile fonetice diferite ale unor litere sau ale unor grafeme alcătuite din grupuri de litere.

5.5.3.1. Este vorba, de exemplu, despre derivate a căror temă se termină în *i* semivocalic. Ce sufix se segmentează din *craniat* „animal vertebrat care are *craniu*”: *-at* sau *-iat*? Tema cuvântului *craniu* [pron. cra-nĭu], cu pluralul *cranii*, se termină cu semivocala *-ĭ-*, dar derivatul *craniat* (pron. *cra-ni-at*) conține vocala *-i-*, ceea ce înseamnă că temei *cranĭ-* i s-a adăugat sufixul dezvoltat *-iat* (nu are relevanță, din punctul de vedere al formării cuvintelor, faptul că vocala *-i-* a sufixului trece în ultima silabă a temei, suprapunându-se peste semivocala *-ĭ-*). Tot sufixe dezvoltate cu vocala *i* se identifică în derivate ca *amoniac* [pron. a-mo-ni-ac] cf. *amonĭ(u)* + *-iac*, *seleniat* [pron. se-le-ni-at] cf. *selenĭ(u)* + *-iat* etc.

În schimb, în derivatul parasintetic *afemeiat* [pron. a-fe-me-ĭat] cf. *femei(e)* – pl. *femei(Ø)*, cuvânt a cărui temă este *femeĭ-*), sufixul este *-at*, pentru că în derivat se menține *-ĭ-* semivocalic din temă (nu are relevanță faptul că semivocala *-ĭ-* a temei trece în silaba sufixului). Sufixul este *-at* și în formațiile raportabile la teme terminate în vocala *-i-*; de tipul *labiat* [pron. *la-bi-at*] cf. *labi(e)* + *-at*. Se pot da exemple de acest tip și cu alte sufixe: sufixul este *-adă* în *becaliadă* cf. *Becali* [pron. be-ca-li] vs sufixul dezvoltat *-iadă* în *balcaniadă* cf. *Balcani* [pron. bal-can^{i}] sau în *premiadă* „campanie publicitară pentru acordare de premii” cf. *premiu* [pron. pre-mĭu] etc.; sufixul este *-al* în *material* cf. *materi(e)* [pron. ma-te-ri-e] vs *-ial* în *epitelial* cf. *epiteli(u)* [pron. e-pi-te-lĭu] etc.

Conform metodei de analiză descrise mai sus, şi în derivate de la aceeaşi temă terminată în *-ĭ-* semivocalic se pot identifica fie sufixe simple, dacă în derivat se păstrează *ĭ* semivocalic (*pu-ĭuţ* < *puĭ* + *-uţ*), fie sufixe dezvoltate cu *-i-*, dacă în derivat apare *i* vocalic (*pu-i-şor* < *puĭ* + *-işor*).

În unele formaţii, vocala finală a temei se contopeşte cu vocala iniţială a sufixului: *bălărit* „acoperit cu bălării" cf. *bălări(e)* + *-it*, *columbit* cf. *Columbi(a)* + *-it*, *mecenat* cf. *mecena* + *-at*, *zăgăraie* „blană de animal; garnitură de blană" cf. *zagara* „idem" + *-aie* etc.

5.5.3.2. Identificarea sufixului pune probleme şi dacă tema derivatului se termină în consoanele africate [č] scris *ce* sau *ci*, [ğ] scris *ge* sau *gi*, ori în palatalele [ḱ] scris *che* sau *chi*, [ǵ] scris *ghe* sau *ghi*. În anumite situaţii, literele *e* şi *i* din grafeme ca cele menţionate pot fi doar semne grafice, fără valoare fonetică, dar în alte situaţii, literele *e* şi *i* din grafemele în discuţie pot avea dublă valoare: semn grafic pentru notarea consoanei şi vocală (vezi *supra* **4.4.2.**). De aceea, în formaţia *conştiincios* [pron. con-şti-in-čo̲s] (calc după fr. *conciencieux*) „care ascultă de *conştiinţă*" (cu alternanţa [ţ/č] în temă, vezi *infra* **5.6.**) analiza în română conduce la segmentarea sufixului simplu *-os* (litera *i* din derivat fiind doar semn grafic: *ci* = *č*), dar în *vicios* [pron. vi-či-o̲s] cf. *vici(u)* [pron. vi̲-ču] se identifică sufixul bisilabic dezvoltat *-io̲s* (litera *i* din derivat având dublă valoare: *ci* = *či*). Tot sufixe dezvoltate cu *i* sau cu *e* se segmentează din formaţii ca ***noviciat*** [pron. no-vi-či-a̲t] cf. *novic(e)* – pl. *novici* (tema este *novič-* + *-iat*), ***matriceal*** [pron. ma-tri-če-a̲l] cf. *matric(e)* – pl. *matrici* (tema este *matri̲č-* + sufixul bisilabic dezvoltat *-ea̲l*), pentru că derivatele citate se pronunţă cu hiat (vezi DOOM^2 s.v.).

În mod similar, dacă tema se termină în consoană palatală, în derivat se identifică fie un sufix simplu, de ex. *unchiaş* [pron. un-ḱa̲ş] < *unchi* [pron. u̲nḱ] + *-aş* (pentru că şi în derivat litera *i* este numai semn grafic), fie un sufix dezvoltat, de ex. *unchişor* [pron. un-ḱi-şo̲r] < *unchi* + *-işor* (pentru că în derivat litera *i* are dublă valoare, notând şi vocala *i*).

5.6. Alternanţe fonetice

Majoritatea ***alternanţelor fonetice*** (vocalice şi/sau consonantice) care apar în tema derivatului sunt identice cu cele care se produc în flexiunea cuvântului de bază: *a/e* (***masă*** – ***mesean*** cf. *masă* – pl. *mese*), *a/ă* (***cană*** – ***cănuţă*** cf. *cană* – pl. *căni*), *ă/e* (***număr*** – ***numeros*** cf. *număr* – pl. *numere*), *oa/o* (***floare*** – ***floral*** cf. *floare* – pl. *flori*), *ea/e* (***ceartă*** – ***certăreţ*** cf. *ceartă* – pl. *certuri*), *d/z* (***umed*** – ***umezeală*** cf. *umed* – pl. *umezi*), *s/ş* (*supus* – ***supuşenie*** cf. *supus* – pl. *supuşi*), *c/č* (*cântec* – *cântecel* cf. *cântec* – pl. *cântece*), *ĭa/ĭe* şi *t/ţ* (*băiat* – *băieţoi* cf. *băiat* – pl. *băieţi*) etc. Foarte puţine alternanţe sunt specifice derivării, de ex. alternanţa vocalică *o/u* care apare în derivatul *frumuseţe* < *frumos* (în flexiunea cuvântului de bază se identifică alternanţa vocalică *o/oa* în *frumos* / *frumoasă* şi alternanţa consonantică *s/ş* în *frumos* / *frumoşi*) sau alternanţa consonantică *ţ/č* în derivate ca ***pivnicer*** < ***pivniţă*** (în flexiunea lui *pivniţă* nu se produc alternanţe). Sunt considerate analizabile şi formaţii de tipul ***aluvionar*** „referitor la ***aluviuni***".

5 7. Conceptul de distribuţie

Conceptul de ***distribuţie*** ţine de domeniul analizei morfosintactice şi se referă la clasa lexico-gramaticală a derivatului în raport cu clasa lexico-gramaticală a cuvântului-bază, în sensul că un sufix selectează teme ale unor cuvinte dintr-o anumită clasă lexico-gramaticală (sau din anumite clase) şi creează derivate aparţinând unei anumite clase lexico-gramaticale (sau unor clase apropiate flexionar şi semantic, cum sunt substantivele şi adjectivele, între care se produc adesea treceri, mai ales de la adjectiv la substantiv). De aceea se spune, de exemplu, că *-andru* (din *băieţandru, căţelandru* etc.) este un sufix „substantival denominal" (= derivă substantive de la substantive). De altfel, pe baza distribuţiei au fost delimitate şi tratate într-un volum aparte sufixele verbale (care derivă verbe), de cele nominale (care derivă substantive sau/şi adjective). Fiecare sufix are însă o distribuţie proprie. Sunt puţine sufixele care creează derivate aparţinând unei singure clase lexico-gramaticale formate de la cuvinte-bază care aparţin unei singure clase lexico-gramaticale; cele mai multe sufixe nominale creează atât substantive, cât şi adjective (rar, şi derivate aparţinând altor clase: pronume, numerale etc.) de la cuvinte-bază care pot fi verbe, substantive, adjective, adverbe etc.

5.8. Conceptul de valoare semantică

Dacă „distribuţia" ţine de domeniul gramaticii, conceptul de ***valoare*** ţine de domeniul analizei semantice, privind raportul dintre sensul derivatului (moştenit, împrumutat sau format în limba română) şi sensul cuvântului prin care se analizează. Un sufix (sau o serie de sufixe) se identifică în derivate care au una sau două valori semantice principale, precum şi valori semantice secundare, unele apărând într-un singur derivat (vezi, de exemplu, capitolul respectiv din monografia sufixelor *-ant, -ent, -inte; -antă*); rar, derivatele sunt sinonime cu baza. Valorile semantice stabilite pentru derivatele substantivale (preluate, cele mai multe, de la Vasiliu 2002: 57–62, cu formulările propuse de autoare) se pot transpune, aproape în aceiaşi termeni, şi la derivatele adjectivale (date fiind apropierile dintre cele două clase şi frecventele „substantivări" ale adjectivelor), cu precizarea că substantivele în ansamblu exprimă o ***entitate***, iar adjectivele exprimă o ***proprietate*** atribuită unei entităţi (vezi, de exemplu, capitolul *Valorile derivatelor* din monografia seriei *-ar, -er^1; -ară, -are^1; -ariu*). Astfel, valoarea „nume de agent" de la substantive se găseşte şi la adjective, denumită „agent adjectival": să se compare ***emigrant*** „persoană care emigrează" cu [om] ***perseverent*** „care perseverează"; ***mulgare*** „oaie care este mulsă" („nume de pacient" / „agentul pasiv" de la substantiv) şi [gest] ***remarcabil*** „care este remarcat" („pacientul adjectival"). Se pot da şi alte exemple de valori asemănătoare: ***moşier*** „persoană care are o moşie" (substantiv care exprimă „posesorul") şi [rocă] *sedimentară* „care conţine sedimente" (adjectiv care exprimă „posesia"), *arcadă* „element arhitectural în formă de arc" (substantiv cu valoarea „purtătorul asemănării") şi [stil] *siropos* „dulceag, care seamănă cu siropul" (adjectiv care exprimă „asemănarea") etc. Unele valori sunt indicate chiar prin termeni identici la substantive şi la adjective: „diminutive" + nuanţă meliorativă (substantivul *pisicuţă* „pisică mică şi drăgălaşă", ca şi adjectivul *prosticel* „prost(uţ) simpatic"), „augmentative" + nuanţă peiorativă (substantivul *băietan*, ca şi adjectivul *lungoi*) etc.

5.9. Origine unică / multiplă

În ceea ce priveşte originea sufixelor, se poate constata că, alături de sufixe cu ***origine unică*** (de exemplu, sufixele *-ame, -ime* moştenite din latină, sufixele *-ciu, -giu* împrumutate din turcă, sufixul *-ai* creat în limba română din sufixul moştenit *-aie* etc.), există numeroase sufixe cu ***origine multiplă***:

– împrumutate din mai multe limbi, ca *-abil* și *-ibil* (care au pătruns în română prin derivate preluate mai ales din franceză, dar și din latină, italiană, mai rar din germană, iar în ultima vreme și din engleză);

– moștenite și împrumutate, ca sufixul *-ar* (moștenit prin derivate cu mai multe sufixe latinești și întărit prin împrumuturi vechi slave sau slave moderne, dar și prin împrumuturi din greacă, precum și, ulterior, prin împrumuturi latino-romanice);

– împrumutate și create în limba română, ca sufixele din seria *-ac*^{1}, *-eac, -ag, -eag; -acă, -eacă*.

Unele sufixe au origine controversată (de ex. sufixele *-ăreț* și *-ățână*) ori încă neelucidată (de ex. sufixele *-andru* și *-ată*^{2}).

5.10. Sufixe omonime

După cum se poate constata din consultarea *Sumarului*, există câteva ***sufixe omonime***, notate cu cifre diferite la umăr. Principalul criteriu pe baza căruia se decide că o anumită formă, de ex. *-an* sau *-at*, nu reprezintă un singur sufix, ci două, uneori chiar trei sufixe este ***originea diferită***, de ex. *-ac*^{1} (de origine slavă) și *-ac*^{2} (împrumutat din greacă, franceză, italiană, latină, germană). Acest criteriu nu s-a putut aplica în cazul sufixelor *-iș*^{1} și *-iș*^{2} a căror origine este controversată și care au fost delimitate ținând seama de distribuția diferită: *-iș*^{1} formează adverbe, în timp ce *-iș*^{2} formează substantive sau/și adjective. Originii diferite a sufixelor omonime i se asociază și ***valori*** semantice diferite ale derivatelor: sufixele *-an*^{1}, *-ean*^{1} și sufixele *-an*^{2}, *-ean*^{2} provin din sufixe de origine slavă diferite (*-an*^{2} și *-ean*^{2} având și un strat mai nou, de origine latino-romanică), iar din punct de vedere semantic derivatele cu sufixele *-an*^{1} sau *-ean*^{1} sunt „augmentative" sau/și „depreciative", în timp ce valoarea derivatelor cu *-an*^{2} sau *-ean*^{2} este „purtătorul apartenenței locale / personale". Aceeași combinație de criterii de delimitare a omonimelor (sufixe diferite, chiar dacă provin din aceeași limbă + valori diferite) există la sufixele moștenite *-are*^{1} și *-are*^{2}. Pe lângă origine și valori diferite, în delimitarea sufixului *-an*^{3} de *-an*^{1} și *-an*^{2} intervine și ***registrul stilistic*** diferit, ca și în cazul sufixelor *-ată*^{1} și *-ată*^{2} sau al sufixelor *-eu*^{1} (din aceeași serie cu *-ău*) și *-eu*^{2} (care va fi tratat în volumul următor). Un argument solid pentru identificarea sufixelor omonime este și ***distribuția*** diferită (asociată cu alte criterii): sufixele „adjectivale" *-at*^{1} și *-it*^{1} se delimitează și pe baza distribuției de sufixele „substantivale" *-at*^{2} și *-it*^{2}; la fel, *-eu*^{1} și *-eu*^{2} sunt sufixe „substantivale" spre deosebire de *-eu*^{3} care este „adjectival" (vezi monografia din volumul următor).

Toate aceste aspecte sunt detaliate în capitolul referitor la *Delimitarea de afixe omonime*, astfel intitulat pentru că uneori se pune problema delimitării unor sufixe lexicale de afixe postpuse temei care au alt statut decât cel de sufix lexical, ca în cazul sufixelor adjectivale *-at*^{1}, *-ât*, *-it*^{1}, *-ut* care trebuie delimitate și de sufixele de participiu omonime (vezi monografia respectivă, **2.3.**).

5.11. Serie de sufixe vs variante

În primul rând originea comună, alături de asemănarea formală (care derivă din aceasta), la care se adaugă distribuția similară și valori comune au fost principalele argumente pentru constituirea ***seriilor***, alcătuite din sufixe care nu sunt identice ca formă. Criteriile se aplică diferențiat la diversele serii de sufixe: dacă sufixele din seria *-abil, -ibil, -ubil* au, pe lângă originea comună și asemănarea formală, distribuție identică și aceleași valori (și nu este singura serie în această situație), în cazul altor serii de sufixe nu toate aceste criterii concură în mod egal. Au fost încadrate în aceeași serie (a) sufixe vechi moștenite și sufixe neologice împrumutate care, prin originea îndepărtată, trimit însă la același sufix latinesc, moștenit și împrumutat (*-ant, -ent* și *-inte; -anță, -ență* și *-ință; -ar* și *-ariu*); (b) sufixe cu origine multiplă (parțial comună) și valori comune (*-adă* și *-ată*[1]); (c) sufixe care provin unul din altul (*-ai* și *-aie*); (d) sufixe cu origine comună, dar evoluție diferită (*-ame* și *-ime*). Rar, au fost încadrate în aceeași serie sufixe cu etimoane diferite, care au însă distribuție similară și creează derivate care prezintă unitate semantică (*-ale* și *-alii*).

Asemănare formală, origine comună, aceeași distribuție și valori comune au și afixele calificate drept ***variante***, în lucrarea de față. Care este criteriul în virtutea căruia se poate spune despre un afix lexical postpus temei că este sufix autonom, spre deosebire de altul, foarte asemănător, considerat variantă? Lucrurile nu sunt simple. Între conceptul de „variantă lexicală" (= formă a unui cuvânt înregistrată în dicționare ca variantă a unui cuvânt-titlu, mai ales pe baza frecvenței în uzul actual al limbii sau a apartenenței la un registru stilistic special – popular / regional, familiar, ironic etc. – în raport cu limba literară standard) și conceptul de „variantă a unui sufix" există deosebiri de nuanță. Cu privire la variantele sufixelor, părerile sunt împărțite și diferă de la o lucrare la alta, în funcție de opțiunile autorilor sau de sufixul discutat, iar în volumele precedente ale tratatului lucrurile nu au fost detaliate și clarificate din punct de vedere teoretic.

Într-un studiu care oferă o perspectivă de ansamblu asupra chestiunii variantelor (Moroianu 1998: 25–34), după ce se arată că „variantele *derivative*" (= sufixe și prefixe) sunt „determinate în general etimologic, în funcție de modul și momentul adaptării la corpul fonetic al radicalului", se afirmă următoarele: „În limba română există un număr considerabil de ***variante*** sufixale [sublinierea mea, M.R.S.] care, alăturate aceluiași radical, formează, implicit, variante lexicale: *-aj* (fr.) / *-agiu* (it.), *-ar, -ariu / -er, -eriu, -bil / -bel, -anie / -enie, -ant / -ent / -ente (-ante), -anță / -ență,* [...] *-ache / -achi, -inte / -ință* etc." (*lucr. cit.*: 30). În mod evident, autorul nu și-a propus să distingă între o formă de bază considerată „sufix" și altă formă considerată „variantă" a sufixului respectiv. Dat fiind că ordinea în care sunt menționate sufixele nu este consecvent alfabetică (vezi *-aj / -agiu* sau *-bil / -bel*), ar fi de presupus că prima dintre forme a fost „privilegiată", pentru că în mod evident forma *-agiu* poate fi calificată drept variantă învechită, ieșită din uz, a sufixului *-aj* în perechile de sinonime *arbitraj / arbitragiu, limbaj / limbagiu, sondaj / sondagiu, vagabondaj / vagabondagiu* etc.; la fel, se poate spune că *-(i)bel* este o variantă coruptă (incultă) a sufixului *-(i)bil* în perechea de formații semianalizabile ***teribel*** / ***teribil*** cf. *teroare,* alături de perechile de formații, neanalizabile în limba română, *posibel / posibil, capabel / capabil.* Putem însă spune că forma *-enie* din ***ijdărenie*** „(înv.) origine, naștere, început" este „varianta" sufixului *-anie* din ***ijdăranie*** „idem" (ambele în DA s.v. *(a) ijderi* „(înv.) a crea, a-și avea originea în..., a se naște din..."), numai pentru că, în MDA, *ijdărenie* este înregistrat ca variantă s.v. *ijdăranie*? Sau că *-er* din ***letopisițer*** „(rar) cronicar" (atestat la Călinescu, cf. Iordan, LRA 179) este „varianta" sufixului *-ar* din ***letopisițar*** (atestat în Arhiva II, 372), dat fiind că în DLR cuvântul-titlu este *letopisițar*? În prezenta lucrare, *-ar* și *-er*[1], *-anie* și *-enie* sunt considerate ***sufixe din aceeași serie***, la fel ca *-ache* și *-achi, -ant, -ent* și *-inte* sau

-anță, -ență și *-ință;* din lista inițială (Moroianu 1998:30), numai *-agiu* și *-ibel* au primit statut de „variante" ale sufixelor *-aj*, respectiv *-ibil*. Un motiv pentru care formele *-enie* și *-er*^{1} n-au fost considerate variante a fost acela că nu apar *doar* în sinonime ale unor formații cu sufixele *-anie*, respectiv *-ar* (perechile de sinonime sunt, de altfel, puține), ci și în numeroase formații fără sinonime cu *-anie*, respectiv cu *-ar* (vezi monografiile seriilor în care figurează sufixele în cauză).

În alte lucrări, se vorbește despre „variante fonetice" ale unor sufixe, dacă vocala inițială a sufixului este „modificată" la jonctura cu tema datorită contextului fonetic. Astfel, *-er*^{1} (din *albier, cănger, genuncher, priveghe*r etc.) este calificat de mulți autori drept „variantă fonetică" a sufixului *-ar(iu)*: „Precedat de sunet palatal, și fiind deja urmat de *ĭ*, *a* se schimbă în *e*" (Pascu, S.: 79; cf. și Vasiliu 2001: 72). În realitate, condiționarea fonetică a lui *-er*^{1} nu este strictă, pentru că sufixul se identifică și în formații de la teme terminate în consoane nepalatale (*câiner, coliver, lăder* etc.), după cum și *-ar* apare după teme terminate în *-i* (*evangheliar, justițiar* etc.) sau chiar în consoană palatală (*cinciar* [pron. cinč̮ar]). În plus, dacă *-er*^{1} ar fi considerat variantă a sufixului *-ar*, forma *-eriu* din varianta lexicală învechită / regională *sărcineriu* (DLR s.v. *sărciner*) sau *-ăr* din *samașăr* – variantă lexicală regională de pronunțare după consoană dură (DLR s.v. *sameșer*) ar trebui calificate drept „variante ale unei variante" (cf. Vasiliu 2001: 73), ceea ce ar conduce la ambiguizarea conceptului. În consecință, în această lucrare, formele *-ar* și *-er*^{1} (chiar dacă fiecare are contexte fonetice „predilecte" și chiar dacă, din punct de vedere etimologic, *-er*^{1} provine din *-ar*, în contextele fonetice specifice) au fost considerate sufixe autonome (unități independente) grupate în aceeași serie pe baza genealogiei, a distribuției similare și a interferențelor semantice (vezi monografia seriei *-ar, -er*^{1}*; -ară, -are*^{1}*; -ariu*). Cf. și seriile: *-anie, -enie; -atic, -etic; -aș, -eș*^{1}*; -ciu, -giu* etc.

Li s-a conferit statut de ***variante*** (diacronice, diatopice sau diastratice) doar unor forme sufixale învechite, populare sau regionale, inculte, uneori numai grafice, de ex. formele *-acos* și *-iacos* (din formațiile *zodiacos* și *ipohondriacos* vs *zodiac* și *ipohondriac*) sunt variante învechite (etimologice) ale sufixelor *-ac*^{2} și *-iac;* formele *-aciu, -eciu, -iciu, -ociu* și *-uciu* (din *cârmaciu* vs *cârmaci, cârneciu* vs *cârneci, canariciu* vs *canarici, bătociu* vs *bătoci, gluguciu* vs *gluguci*) reprezintă variante învechite (în majoritatea situațiilor, numai variante grafice) ale sufixelor *-aci, -eci, -ici, -oci, -uci;* sufixul *-aie* are varianta grafică învechită *-ae* (cf. *bătae* vs *bătaie, vânătae* vs *vânătaie* etc.); *-ale* este o variantă ocazională de adaptare (după italiană) a sufixului *-al* (cf. *amicale* vs *amical(ă), naturale* vs *natural(ă)* etc.); sufixul *-enie* are varianta fonetică regională *-ănie*, după consoane pronunțate dur (cf. *curățănie* vs *curățenie, sfârșănie* vs *sfârșenie* etc.); sufixul neologic *-ariu* are varianta livrescă (neadaptată) *-arium* (cf. *lapidarium*, în DLR s.v. *lapidariu; lararium*, în DLR s.v. *larariu*); sufixul *-at*^{1} are varianta regională de pronunțare *-et* (cf. *cucuiet* vs *cucuiat*); *-atec* este varianta etimologică a sufixului *-atic*, moștenită în *(i)ernatec* sau în *lunatec* și păstrată în variante lexicale învechite, populare ori regionale, ca *molatec, nebunatec, ușuratec* etc. În această lucrare, au fost încadrate la „variante", în mod convențional, și formele de plural sau cele articulate ale unor sufixe care se identifică în nume proprii, de ex. formele *-ari, -aru(l)* (cf. toponimele *Cârjari, Silistrarul* sau antroponimul *Crăsnaru* etc.) vs *-ar* din apelative.

Toate aceste chestiuni se discută pe larg, la fiecare serie de sufixe în parte, în capitolul intitulat *Statutul afixelor*.

5.12. Originea temelor

Originea temelor prezintă interes, în principiu, numai în cazul derivatelor formate pe terenul limbii române, pentru că la derivatele moştenite din latină, ca şi la cele împrumutate, tema şi derivatul au aceeaşi origine (vezi, de exemplu, capitolul respectiv din monografia sufixelor *-ac*^{2}, *-iac*). În consecinţă, capitolul menţionat n-ar trebui să existe în monografiile în care se tratează sufixe neproductive. Totuşi, acesta figurează în monografiile unor sufixe neproductive ca *-and, -end, -andă, -endă,* unde se arată că formaţii împrumutate din germană (*dictandă* < germ. *Diktando, disponendă* < germ. *Disponenede, doctorand* < germ. *Doktorand, preparand* < germ. *Präparand, remitendă* < germ. *Remittende*) sunt analizabile în limba română prin cuvinte de origine latino-romanică; explicaţia este aceea că temele respective sunt în germană, ca şi în română, împrumuturi latino-romanice.

Cu acest argument au justificat autorii unor monografii de sufixe productive faptul că, în capitolul despre originea temelor, au adus în discuţie nu numai derivatele româneşti, ci şi împrumuturile.

6. Bibliografia

Capitolul final, intitulat *Bibliografie generală*, are două secţiuni. Prima cuprinde lucrările (cărţi, studii, articole) consultate şi citate în monografii, inserate în ordine alfabetică după numele autorilor şi, la acelaşi autor, în ordine cronologică. La articole şi studii se indică, după numele autorului, anul apariţiei; au fost indicate cu sigle mai ales cărţile (de ex. Pascu, S.; Iordan, LRA), dar şi unele articole, în special cele consacrate printre specialişti cu anumite sigle (Iordan, SRR etc.). A doua secţiune conţine sursele din care a fost extras materialul, atât dicţionare (generale sau speciale), cât şi atlase sau glosare regionale, cele mai multe înregistrate cu sigle. Unele periodice au fost menţionate cu titlul prescurtat, iar altele, cu titlul întreg.

Marina Rădulescu Sala

MONOGRAFIILE SUFIXELOR

-ABIL (-abile, -abilu; -abel), -IBIL (-ibile, -ibilu; -ibel), -UBIL

Pascu, S.: 421–422; Iordan, LRA: 168–170; Iordan, LRC: 345; Graur 1959a: 59–60; Iliescu 1959a: 85–99; Ştefan 1969: 309–334; Ursu, D. 1969: 131–154; Trifan, F.C.: 218–223; Gheorghe 2010: 257–268; Vârlan, S.N.: 170–174.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-abil* [pron. -a-bil], *-ibil* [pron. -i-bil], *-ubil* [pron. -u-bil] constituie o ***serie*** pentru că au origine comună (reprezintă corespondentele româneşti ale sufixului latinesc *-bilis*, adaptate prin intermediar latino-romanic – vezi *infra* **4.**), aceeaşi distribuţie (vezi *infra* **2.**) şi aceleaşi valori (vezi *infra* **3.**). Sufixul *-abil* se identifică în formaţii raportabile mai ales la verbe cu sufixul *-a* la infinitiv şi *-at* la participiu (vezi *infra* **2.1.2.1.**), sufixul *-ibil* apare la formaţii raportabile mai ales la verbe cu sufixele *-i* sau *-e* la infinitiv şi cu sufixele *-it*, *-s* sau *-t* la participiu (vezi *infra* **2.2.2.**), iar sufixul *-ubil* apare în formaţia *băubil* analizabilă printr-un verb cu sufixul *-ea* la infinitiv şi sufixul *-ut* la participiu (vezi *infra* **2.3.**).

1. Conform procedeelor de analiză din această lucrare, sufixul **-bil* s-ar putea segmenta numai din cuvântul, rar, *audibil* „care poate fi auzit" (la Marian-Ţiţeica, Fiz. II, 1, în MDA) împrumutat din fr. *audible*, lat. *audibilis*, prin raportare la cuvinte-bază în care *-i-* vocalic face parte din temă: cf. verbul *(a) audia* „a asculta (un inculpat, un martor; un curs, o conferinţă etc.; muzică)" (în raport cu care derivatul ar fi analizabil formal, dar nu şi semantic) sau elementul de compunere *audio-* (în raport cu care formaţia ar fi semianalizabilă); cf. şi dubletul *audiabil* (DILR, glosat tot prin „care poate fi auzit" în NDN) în care se identifică sufixul *-abil*. În mod curent, cu sensul menţionat se foloseşte formaţia sinonimă *auzibil* cf. *(a) auzi* (MDA s.v. *audibil*), în care se identifică sufixul *-ibil*.

2. În împrumutul analizabil *stabil* „trainic, bine aşezat" cf. *(a) sta* „a se aşeza sau a fi aşezat într-un anumit fel" sau în cuvântul neanalizabil (încă din latină) *mobil* „care se mişcă, care poate fi deplasat" accentul este pe vocala *i* a sufixului.

Există şi câteva ***dublete*** formate cu *-abil* sau cu *-ibil* de la aceeaşi bază, uneori şi cu acelaşi sens: *compactabil / compactibil* „care poate fi *compactat*" cf. *(a) compacta* (DEX^2), *difuzabil* „care poate fi *difuzat*, care poate *difuza*" / *difuzibil* „care poate *difuza* în masa unui corp" (DLR), *perfectibil* (DLR) / *perfectabil* (internet) „care poate fi perfecţionat" cf. *perfect* etc.

1.2. Sufixele *-abil* şi *-ibil* au diverse variante.

Variantele învechite *-abile* [pron. -a-bi-le], *-ibile* [pron. -i-bi-le] (forme de singular, invariabile în funcţie de gen) cu pluralul *-abili*, *-ibili* (*preferabile – preferabili*) au fost create după model italian sau latin şi apar în exemple ca *onorabilele domnul Gregorie Costache Iepureanul* (la M. Kogălniceanu, în lucrarea *Îmbunătăţirea soartei ţăranilor* (1862), apud Ştefan 1969: 318) sau *impresiunea cea mai nesuferibile* (la T. Maiorescu, în lucrarea *Jurnal şi epistolar* (1857), apud Ursu, D. 1969: 138).

Există şi ***variantele grafice învechite*** *-abilu, -ibilu* (cu *u* final nepronunțat) în cuvinte ca *notabilu, pasabilu, reparabilu* etc. sau *preferibilu, nascibilu* (la I. Heliade Rădulescu, în lucrarea *Paralelism între limba română şi limba italiană* (1841), apud Iliescu 1959a: 93).

Sunt, de asemenea, înregistrate ***variantele corupte*** *-abel* [pron. -a-bel], *-ibel* [pron. -i-bel], în cuvinte neanalizabile, de tipul *posibel* (DI, DLR s.v. *posibil*) şi *capabel*, ca şi în semianalizabilul *teribel* cf. *teroare* şi *(a) terifia*, forme folosite de unele personaje semidocte din operele lui Caragiale; au fost explicate prin hiperurbanism (Iordan, LRA: 26).

1. La Ursu–Ursu (Î.L. I: 327) apar şi formele *_-abl_, *_-ablă_ (în *navigabl, -ablă; preferablă* etc.), sub influența formei din franceză.

2. Menționăm şi încercarea, fără succes, a lui Simion Bărnuțiu de a introduce forma *_-aver_ [pron. -a-ver] în *responsaver* „responsabil" sau *neînstrăinaver* „neînstrăinabil", ca „un corespondent fonetic românesc al sufixului *-bil*" (Iliescu 1959a: 91).

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -ABIL

2.1.1. În DI sunt înregistrate cca 220 de ***formații analizabile*** (cele selectate sunt glosate după MDA): *acordabil* „care poate fi *acordat*", *acuzabil* „care poate fi *acuzat*", *administrabil* „care poate fi *administrat*", *admirabil* „demn de a fi *admirat*", *adorabil* „vrednic de *adorat*; drăgălaş", *afectabil* „care poate fi *afectat* (= atribuit)" cf. *(a) afecta* „a destina (o sumă de bani, o cantitate de materiale) unui anumit scop", *amendabil* „care poate fi *amendat*" cf. *(a) amenda* „a modifica prin amendamente", *amicabil* „prietenos" cf. *amic, amnistiabil* „care poate fi *amnistiat*", *amortizabil* „care poate fi *amortizat*", *anulabil* „care poate / trebuie să fie *anulat*", *apelabil* „împotriva căruia se poate face *apel*" cf. şi *(a) apela* „a face apel (în justiție)", *apreciabil* „care poate fi *apreciat;* (destul de) mare, considerabil", *arabil* „(d. pământ) bun de *arat* şi cultivat", *asimilabil* „care poate fi *asimilat* (uşor)", *blamabil* „reprobabil" cf. *(a) blama, canalizabil* „care poate fi *canalizat*", *capitalizabil* „care poate fi *capitalizat*", *carbonizabil* „care poate fi *carbonizat*", *cenzurabil* „care merită să fie *cenzurat*", *circulabil* „pe care se poate *circula*", *clivabil* „care (se) poate *cliva* (= a se desface în plăci sau în lame cu suprafețe plane)", *combinabil* „care se poate *combina*", *comemorabil* „care trebuie / poate fi *comemorat*", *comparabil* „care se poate *compara*", *comportabil* „care ştie să se poarte bine" cf. *(a se) comporta, comunicabil* „care poate fi *comunicat*", *comutabil* „care poate fi *comutat*", *conciliabil* „care se poate împăca uşor" cf. *(a se) concilia, condamnabil* „care merită să fie *condamnat*", *confiscabil* „care poate fi *confiscat*", *confortabil* „care oferă *confort*", *consumabil* „care poate fi / este *consumat*; rechizite", *contractabil* „care *se contractă*", *contribuabil* „persoană obligată prin lege să plătească impozit" cf. *(a) contribui, controlabil* „care poate fi *controlat*", *controversabil* „care poate fi obiectul unei *controverse*" cf. şi *(a) controversa, convenabil* „care convine" cf. *(a) conveni*, *criticabil* „care poate fi *criticat*", *culpabil* „(persoană) care a săvârşit un delict" cf. *culpă, debreiabil* „care poate fi *debreiat* (= decuplat)", *declinabil* „(gram.) care poate fi *declinat*", *deformabil* „care se poate *deforma*", *demascabil* „care poate fi *demascat*", *descifrabil* „care poate fi *descifrat* (uşor)", *detestabil* „care produce o senzație dezagreabilă; vrednic de ură" cf. *(a) detesta, difuzabil* „care poate fi *difuzat*, care poate *difuza*", *dilatabil* „care se poate *dilata*", *dirijabil* „care poate fi condus în orice direcție; aerostat prevăzut cu o nacelă pentru călători" cf. *(a) dirija,* *disciplinabil* „care poate fi *disciplinat*”, *disculpabil* „justificabil, care poate fi *disculpat*”, *discutabil* „care poate fi *discutat* (= pus în discuție); contestabil”, *disputabil* „care poate fi *disputat*”, *durabil* „îndelungat, trainic, viabil ; care *durează*”, *educabil* „care poate fi *educat*”, *evacuabil* „care poate fi *evacuat*”, *evaluabil* „care poate fi *evaluat*”, *evaporabil* „care se poate *evapora*”, *evocabil* „care merită să fie *evocat*”, *excitabil* „care poate fi *excitat*; (d. oameni) care *se excită* (ușor)”, *experimentabil* „care poate fi *experimentat*”, *exportabil* „care poate fi *exportat*”, *favorabil* „care este în *favoarea* cuiva sau a ceva”, *fecundabil* „care poate fi *fecundat*”, *flotabil* „care poate pluti pe suprafața unui lichid” cf. *(a) flota* „a îndepărta prin decantare substanțele care plutesc pe suprafața unui lichid”, *imaginabil* „care poate fi *imaginat* cu ușurință”, *impresionabil* „care poate fi ușor *impresionat*”, *imputabil* „care poate fi *imputat* cuiva”, *inflamabil* „care se aprinde ușor; care se înflăcărează” cf. *(a se) inflama, influențabil* „care poate fi *influențat* cu ușurință”, *interceptabil* „care poate fi *interceptat*”, *interpretabil* „care poate fi *interpretat*”, *inundabil* „care poate fi *inundat*”, *iritabil* „care *se irită,* se supără ușor”, *înstrăinabil* „care poate fi *înstrăinat*”, *justificabil* „care poate fi *justificat*”, *justițiabil* „(persoană) care trebuie să răspundă în *justiție*”, *lamentabil* „jalnic, deplorabil, care inspiră milă” cf. *(a se) lamenta, lăudabil* „care este vrednic de a fi *lăudat*”, *luabil* „care poate fi acostat” cf. *(a) lua, magnetizabil* „care poate fi *magnetizat*”, *manevrabil* „care poate fi *manevrat*”, *măsurabil* „care poate fi *măsurat*”, *memorabil* „demn de a fi *memorat*”, *mizerabil* „(om) care se află într-o stare jalnică; *mizer*”, *modelabil* „(rar) care poate fi *modelat*”, *moderabil* „(rar) care poate fi *moderat*”, *modificabil* „care poate fi *modificat*”, *multiplicabil* „care poate fi *multiplicat*”, *navigabil* „pe care se poate naviga”, *neglijabil* „care poate fi *neglijat*”, *negociabil* „care poate fi *negociat*”, *onorabil* „demn de stimă” cf. *(a) onora* și *onoare, orientabil* „care poate fi *orientat* de cineva”, *pardonabil* „care poate fi scuzat” cf. *(a) pardona, permutabil* „care poate fi *permutat*”, *pliabil* „care poate fi *pliat* ușor”, *practicabil* „care se poate folosi / realiza în mod concret; platformă mobilă” cf. *(a) practica, precipitabil* „care poate *precipita*”, *precizabil* „care poate fi *precizat*”, *predabil* „care poate fi *predat*”, *preferabil* „care merită să fie *preferat*”, *prejudiciabil* „care poate *prejudicia*”, *pretabil* „care *se pretează*”, *prezentabil* „care merită să fie *prezentat*”, *prezumabil* „care poate fi presupus” cf. *(a) prezuma, profitabil* „care aduce *profit,* de care se poate *profita*”, *pronunțabil* „care poate fi *pronunțat*”, *protestabil* „care poate fi *protestat* (= contestat în justiție)”, *publicabil* „care poate fi *publicat*”, *răscumpărabil* „care poate fi *răscumpărat*”, *regretabil* „vrednic de *regret;* care este *regretat*”, *remarcabil* „vrednic de luat în seamă” cf. *(a) remarca, rentabil* „care *rentează*”, *reparabil* „care poate fi *reparat*”, *reprobabil* „care merită să fie *reprobat*”, *reproșabil* „care merită *reproșuri,* care poate fi *reproșat*”, *respectabil* „care merită *respect* / să fie *respectat*”, *rezolvabil* „care poate fi *rezolvat*”, *scuzabil* „care poate fi *scuzat*”, *selecționabil* „care poate fi *selecționat*”, *solicitabil* „care poate fi *solicitat*”, *stimabil* „(om) vrednic de *stimă*” cf. și *(a) stima, studiabil* „care poate fi *studiat*”, *suspectabil* „care poate trezi suspiciuni” cf. *(a) suspecta, transpirabil* „care poate fi eliminat prin transpirație” cf. *(a) transpira, tratabil* „care poate fi *tratat*”, *uzinabil* „care poate fi supus uzinării (= prelucrării cu ajutorul mașinilor-unelte)” cf. *(a) uzina, variabil* „care *variază*”, *venerabil* „care este demn de considerație” cf. *(a) venera, vindecabil* „care poate fi *vindecat*”, *vinificabil* „care poate fi *vinificat*”, *violabil* „care poate fi încălcat cu ușurință” cf. *(a) viola, volatilizabil* „volatil, care (*se*) poate *volatiliza*” etc.

Maria Iliescu afirmă că în DI există circa 450 de adjective terminate în *-abil* (Iliescu 1959a: 94), număr în care sunt incluse, pe lângă derivatele analizabile, și formațiile semianalizabile sau neanalizabile, formațiile parasintetice, precum și numeroasele corespondente negative ale unor formații înregistrate în inventarul de mai sus; conform normelor din această lucrare, nu am inclus în listă derivatele cu prefixele negative *in-* (*im-*, *i-*) sau *ne-*, rar şi cu *dez-*, create de la formaţiile atestate cu sens afirmativ, de ex. *inabordabil / neabordabil* cf. *abordabil, inadaptabil* cf. *adaptabil, dezagreabil* cf. *agreabil, neidentificabil* cf. *identificabil, impalpabil* cf. *palpabil, irealizabil* cf. *realizabil* etc.

Spre deosebire de autoarea citată, nu am avut în vedere nici cuvintele *mlădiabil, târşabil* şi *turnabil* (posibile creaţii româneşti), pentru că nu figurează în niciunul dintre dicţionarele explicative consultate şi, în consecinţă, nu li se cunoaşte sensul.

La acestea se pot adauga peste 200 de formaţii din DILR (în lista selectivă care urmează nu se indică sensul formaţiilor glosate numai prin „care poate fi + participiul verbului de bază”): *absorbabil, actualizabil, adresabil* „(inform., d. o memorie) care permite a se ajunge direct la singura informaţie căutată” (MDN), *antologabil, argumentabil, ascultabil, brevetabil, caracterizabil, colonizabil, congelabil, consemnabil, conştientizabil, creditabil, damnabil* „demn de condamnat sau de blestemat” (MDN) cf. *(a) damna, declarabil, decontabil, degradabil* „care *se degradează*”, *delectabil* „care *delectează*”, *democratizabil, demolabil, derogabil* „(d. legi etc.) care permite derogări” (MDN) cf. *(a) deroga, deşirabil* „care *se deşiră*”, *dezagregabil* „care *se dezagregă*”, *dezavuabil* „care poate / trebuie să fie *dezavuat*”, *digerabil, dispensabil* „de care te poţi *dispensa*”, *emoţionabil, enumerabil, epuizabil* „care *se epuizează*”, *erodabil* „care *se erodează*”, *examinabil, explorabil, expropriabil* cf. *(a) expropria, fermentabil* „care *fermentează*”, *fixabil, frecventabil* „demn de a fi *frecventat*”, *gonflabil* „care *se* poate *gonfla*”, *hipnotizabil, iluzionabil, incriminabil, infirmabil, injectabil, încadrabil, încasabil, localizabil, manipulabil, mediatizabil, metamorfozabil* „care *se metamorfozează*”, *mistificabil, numărabil, organizabil, pensionabil* „care *se pasionează*”, *preconizabil, prelucrabil, prezidenţiabil* „persoană care aspiră la funcţia de preşedinte” cf. (înv.) *prezidenţie* „preşedinţie”, *privatizabil, promovabil, reciclabil, reîncărcabil, remaniabil, revalorificabil, reziliabil, sacrificabil, sanctificabil, satirizabil, schimbabil, soluţionabil, surescitabil, şarjabil* „(d. metale) care poate fi folosit ca *şarjă* la încărcarea unui furnal” (MDN), *şifonabil* „care *se şifonează*”, *tranzacţionabil, vacantabil, vulcanizabil* etc.

Din alte surse: *apărabil, bancabil* cf. *bancă, căruţabil* „carosabil” cf. *căruţă, cumpărabil* (în DI figurează numai *răscumpărabil*), *mâncabil, spălabil, tezaurizabil, vagonabil* cf. *vagon* (Iliescu 1959a: 99 şi *passim*); *camuflabil, invidiabil, liberabil, premiabil, procurabil, retehnologizabil, revendicabil, rezumabil, situabil* (Trifan F.C.: 218–219); *accizabil, cartografiabil, colecţionabil, contabilizabil, deportabil* „care putea să fie *deportat*”, *desenabil, lotizabil, mansardabil* „care permite construirea unei *mansarde*” (verbul *(a) mansarda* nu este atestat), *puşcăriabil* „care poate ajunge în *puşcărie*”, *şantajabil, tartinabil* (verbul *(a) tartina* „a face tartine” nu este atestat), *titularizabil, upgradabil* (Vârlan S.N.: 170–173; vezi şi *infra* **6.**); *aselenizabil, jucabil, lecturabil, medaliabil, schiabil* „(d. un loc) în care se poate schia” (DCR^2).

2.1.2. Formaţiile în care se identifică sufixul *-abil* sunt adjective şi, foarte rar, substantive.

2.1.2.1. ***Adjectivele*** sunt analizabile în raport cu:

– verbe cu sufixul gramatical *-a* la infinitiv: *admirabil, amendabil, blamabil, brevetabil, comutabil, condamnabil, creditabil, dilatabil, disculpabil, experimentabil, explorabil, gonflabil, impresionabil, justificabil, lăudabil, localizabil, măsurabil, neglijabil, numărabil, organizabil, pardonabil, privatizabil, rezolvabil, sanctificabil, sancţionabil, satirizabil, schimbabil, tratabil, vacantabil* etc.;

– verbe cu sufixul gramatical *-i* la infinitiv (rar): *absorbabil, convenabil* etc.;
– verbe sau substantive: *apelabil, controversabil, onorabil, prejudiciabil, profitabil, regretabil, reproşabil, respectabil, stimabil* etc.;
– substantive: *amicabil, bancabil, căruţabil, confortabil, culpabil, puşcăriabil, şarjabil, vagonabil* etc.;
– un adjectiv: *mizerabil*.

Câteva dintre adjectivele cu *-abil* se pot folosi, prin conversiune, şi ca substantive care desemnează persoane (*justiţiabil, mizerabil, onorabil, pensionabil, puşcăriabil, stimabil* etc.); altele, prin acelaşi procedeu şi cu specializare de sens, au devenit substantive de genul neutru (*consumabile* – numai cu formă de plural, *dirijabil, practicabil*) sau masculin (*indispensabili* – numai cu formă de plural) care denumesc obiecte (la multe dintre ele valoarea de substantiv există şi în limba de unde cuvântul a fost împrumutat, cf. fr. *dirigeable*, fr. *praticable* – Robert s.v.).

2.1.2.2. ***Substantivele*** în care se identifică sufixul *-abil* (şi care nu au, în paralel, un adjectiv corespunzător) sunt masculine, analizabile în raport cu:
– un substantiv: *prezidenţiabil;*
– un verb cu sufixul gramatical *-i* la infinitiv: *contribuabil*.

Cuvântul *conciliabil* s.n. „consfătuire secretă în care se plănuieşte ceva abuziv; adunare de (preoţi) schismatici” (la C. Petrescu, C.V. 204, în MDA) pare a fi o formă coruptă (poate, greşeală de tipar) a cuvântului *conciliabul*, cu aceleaşi sensuri, împrumutat din lat. *conciliabulum*.

Formaţii parasintetice (care sunt atestate în scris numai în forma negativă): *improbabil* „care nu poate fi *probat* (= dovedit cu *probe*)”, *interminabil* „care nu *se* mai *termină*”, *nesecabil* „care nu *seacă*” (toate din DI); *neiertabil* cf. *(a) ierta, neînlăturabil* cf. *(a) înlătura, nerăsturnabil* cf. *(a) răsturna* (toate de la Iliescu 1959a: 99 şi *passim*); *imbatabil* „care nu poate fi bătut” cf. *(a) bate, increabil* „care nu se poate *crea*”, *indenegabil* „incontestabil” cf. *(a) nega* (toate din DILR).

Formaţii semianalizabile (toate din DILR): *caritabil* „care manifestă *caritate;* generos, milos”, *echitabil* cf. *echitate, execrabil* „care trezeşte repulsie” cf. *execraţie* „repulsie”, *opozabil* cf. *opoziţie, repulsabil* cf. *repulsie, secabil* „care poate fi tăiat, divizat” cf. *secantă, sociabil* cf. *societate* şi *social, supozabil* cf. *supoziţie* (toate din DI) şi *buvabil* „băubil” cf. *buvetă* „bufet într-un local public; loc într-o staţiune unde se beau ape minerale”, *indemnizabil* cf. *indemnizaţie, lavabil* cf. *lavaj* „spălare” şi *lavetă, maritabil* „de măritat” cf. *marital, predicabil* „(lingv.) care poate fi aplicat unui subiect” cf. *predicat, securabil* cf. *(a) securiza, şanjabil* cf. *şanjant, truvabil* „care poate fi găsit” cf. *truvai* „descoperire fericită, surprinzătoare a unui cuvânt / amănunt potrivit” (MDN) etc.

2.2. -IBIL

2.2.1. În DI sunt înregistrate 31 de ***formaţii analizabile*** cu sufixul *-ibil* (glosate după MDA sau după sursa indicată între paranteze): *accesibil* „la care se poate ajunge cu uşurinţă, care poate fi uşor procurat, care se poate înţelege uşor” cf. *acces* (raportarea la verbul din domeniul informaticii *(a) accesa* „a apela date sau informaţii; a intra într-o reţea, într-un program etc.” nu se justifică din punct de vedere semantic), *admisibil* „care poate fi *admis*”, *auzibil* „care poate fi *auzit*”, *călibil* „care poate fi *călit*”, *convertibil* „care poate fi *convertit*”, *corigibil* „care se poate *corija*” cf. *(a) corige* „a corecta” (MDA s.v. *corege*), *coruptibil* „care poate fi *corupt*”, *credibil* „care poate fi crezut" cf. *(a) crede*, *destituibil* „care poate fi *destituit*", *difuzibil* „care poate *difuza* în masa unui corp", *divizibil* „care se împarte exact cu alt număr" cf. *(a se) diviza*, *erozibil* „care se poate *eroda*" (cu altenanța *d/z* în temă), *exigibil* „(d. sume de bani) care se poate cere, scadent; (d. îndatoriri, obligații etc.) care trebuie îndeplinit neapărat" (DLR) cf. *(a) exige* „a cere imperios ceva, a pretinde (în virtutea unui drept)", *locuibil* „în care se poate *locui*", *pedepsibil* „care poate fi *pedepsit*", *perfectibil* „care poate fi perfecționat; care poate deveni *perfect*" (raportarea la verbul *(a) perfecta* „a duce la bun sfârșit, a desăvârși, a definitiva, a încheia un acord, o tranzacție etc." nu se justifică semantic), *pipăibil* „palpabil" cf. *(a) pipăi*, *plătibil* „care trebuie / poate fi *plătit* la un anumit termen", *plutibil* „navigabil" cf. *(a) pluti*, *realegibil* „care poate fi ales din nou" (DLR s.v. *reeligibil*) cf. *(a) realege*, *remisibil* „care poate fi iertat" cf. *remis* (participiul verbului *(a) remite*), *reversibil* „care poate fi întors sau adus înapoi" cf. *revers*, *revizuibil* cf. *(a) revizui* (Iliescu 1959a: 99), *simțibil* „care poate fi receptat senzorial" cf. *(a) simți*, *stingibil* „care poate fi stins" cf. *(a) stinge*, *submersibil* „care este adaptat pentru a se scufunda și a pluti, care submerge; submarin" cf. *submers*, *substituibil* „care poate fi *substituit*", *suferibil* „suportabil" cf. *(a) suferi*, *tânguibil* „vrednic de milă" cf. *(a) tângui*, *transmisibil* „care poate fi *transmis*", *unibil* cf. *(a) uni* (la Alexi, DRG, apud Iliescu 1959a: 99).

Maria Iliescu afirmă că în DI există circa 140 de adjective terminate în *-ibil* (Iliescu 1959a: 94), număr în care sunt incluse, pe lângă derivatele analizabile, formațiile semianalizabile (numeroase, vezi *infra* **2.2.2.**) sau neanalizabile, formațiile parasintetice (vezi *infra* **2.2.2.**) și corespondentele negative ale unor formații înregistrate în inventarul de mai sus (acestea din urmă fiind considerate, în această lucrare, din perspectiva limbii române contemporane, derivate cu prefixele *in-* (*i*) sau *ne-* de la formațiile cu sens afirmativ: *inaccesibil* cf. *accesibil*, *inadmisibil* cf. *admisibil*, *inconvertibil* cf. *convertibil*, *incorigibil* cf. *corigibil*, *incoruptibil* cf. *coruptibil*, *incredibil* cf. *credibil*, *indisponibil* cf. *disponibil*, *indivizibil* cf. *divizibil*, *nelocuibil* cf. *locuibil*, *ireversibil* cf. *reversibil*, *nerevizuibil* cf. *revizuibil*, *nesubstituibil* cf. *substituibil*, *netransmisibil* cf. *transmisibil*).

La acestea se adaugă 13 formații din DILR: *atribuibil*, *combatibil*, *compactibil* „care poate fi *compactat*" cf. și *compact*, *construibil* „(d. terenuri) pe care *se* poate *construi*", *contractibil* „care *se contractă*", *definibil* (în DI figurează numai formația parasintetică *indefinibil*), *extractibil* „care poate fi extras" cf. *extract* „substanță extrasă din diferite materii vegetale sau animale", *permisibil* „care este *permis*" (MDN), *folosibil* „care poate fi *folosit* / de *folos*", *imergibil* „care poate fi imers" cf. *(a) imerge* „a scufunda un corp într-un fluid", *omisibil* „susceptibil de a fi *omis*" (MDN), *restituibil* „care poate / trebuie să fie *restituit*", *rezistibil* „căruia i se poate *rezista*".

Din alte surse: *citibil* cf. *(a) citi*, *cunoștibil* cf. *(a) cunoaște*, *găsibil* cf. *(a) găsi*, *înghițibil* cf. *(a) înghiți* (Iliescu 1959a: 95 și 99); *domnibil* „care poate fi dominat" (Stanciu-Istrate 2006: 170) cf. *(a) domni*; *submergibil* „submersibil" (MDA) cf. *(a) submerge*; *reînnoibil* (Trifan, F.C.: 219); *intuibil* și *îmbunătățibil* (Vârlan, S.N.: 171).

2.2.2. Toate formațiile în care se identifică sufixul *-ibil* sunt ***adjective*** analizabile în raport cu:

– verbe cu sufixul *-i* la infinitiv: *atribuibil*, *auzibil*, *călibil*, *citibil*, *construibil*, *convertibil*, *definibil*, *destituibil*, *folosibil*, *găsibil*, *înghițibil*, *locuibil*, *pedepsibil*, *pipăibil*, *plătibil*, *plutibil*, *restituibil*, *revizuibil*, *simțibil*, *substituibil*, *suferibil*, *tânguibil*, *unibil*;

- verbe cu sufixul *-e* la infinitiv (având temă de infinitiv / prezent diferită de participiu):
    - tema de infinitiv / prezent: *combatibil, corigibil, credibil, cunoştibil, exigibil, imergibil, realegibil, stingibil, submergibil;*
    - tema de participiu: *admisibil, coruptibil, omisibil, permisibil, remisibil, submersibil, transmisibil;*
- verbe cu sufixul *-a* la infinitiv (rar): *compactibil, contractibil, difuzibil, divizibil, rezistibil;*
- substantive (rar): *accesibil, extractibil, reversibil;*
- un adjectiv: *perfectibil.*

Formaţiile sinonime *submergibil* (de la tema de prezent / infinitiv) şi *submersibil* (de la participiu) sunt folosite, prin conversiune, şi ca substantive neutre, cu sensul de „submarin", ca şi în limba de origine, cf. fr. *submersible* (Robert, s.v.).

Formaţii parasintetice (înregistrate în scris numai în forma cu prefix): ***indistinctibil*** „care nu poate fi distins" cf. *dictinct* şi *repovestibil* cf. *(a) povesti* (ambele din DI); *neîmpărţibil* cf. *(a) împărţi* şi *neînchipuibil* cf. *(a-şi) închipui* (Iliescu 1959a: 99). Vezi şi formaţia semianalizabilă *impredictibil* (DILR) cf. *predictiv*. Unele formaţii parasintetice cu sens negativ în care se identifică sufixul *-ibil* sunt atestate înaintea celor cu sens afirmativ: *indefinibil* (DI) vs *definibil* (DILR), *irezistibil* (DI) vs *rezistibil* (DILR) etc.

Formaţii semianalizabile: *amortibil* „care poate fi *amortizat*", *cesibil* „care poate fi cedat" cf. *cesiune, coercibil* „(d. gaze) care poate fi comprimat" cf. *coerciţie* „constrângere", *combustibil* „(material) care are proprietatea de a arde" cf. *combustie* „ardere", *comprehensibil* „care se poate înţelege uşor" cf. *comprehensiune, compresibil* „care îşi poate restrânge volumul" cf. *compresie / compresiune, conceptibil* „de conceput" cf. *concepţie, conductibil* „conducător" cf. *conductor, descriptibil* „care poate fi descris" cf. *descriptiv* şi *descripţie, destructibil / distructibil* „care poate fi distrus" cf. *destructiv / distructiv, digestibil* „(d. alimente) care se poate digera (cu uşurinţă)" cf. *digestie, expansibil* „care tinde să ocupe un spaţiu din ce în ce mai mare" cf. *expansiune, explozibil* „(produs) *exploziv*" cf. şi *explozie, extensibil* „care se poate extinde" cf. *extensie, flexibil* „elastic, mlădios" cf. *flexiune, fuzibil* „(d. metale) care poate fi topit (uşor)" cf. *fuziune* „topire a unui corp la o temperatură mai mare decât a mediului ambiant", *inteligibil* „care poate fi (uşor) înţeles" cf. *inteligent, oribil* cf. *oroare, perceptibil* „care poate fi perceput" cf. *perceptiv* „care aparţine facultăţii de a percepe", *prescriptibil* „care poate fi prescris" cf. *prescriptiv* şi *prescripţie, punibil* „care poate fi pedepsit" cf. *puniţiune* „pedeapsă", *putrescibil* „care poate putrezi" cf. *putrescent* „care a intrat în putrefacţie", *reductibil* „care se poate reduce" cf. *reductor* şi *reducţie, reprehensibil* „care merită să fie condamnat / blamat" cf. *reprehensiune* „reproş, blam", *represibil* „care poate / trebuie să fie reprimat" cf. *represiune, reproductibil* „care poate fi reprodus" cf. *reproductiv, succesibil* „(d. un grad de rudenie) care dă drept la moştenire" cf. *succesiune* şi *succesor, tangibil* „care poate fi atins" cf. *tangent, traductibil* „care poate fi tradus" cf. *traducţie, vizibil* „care poate fi văzut" cf. *viziune* (toate din DI) şi *contractibil „contractil"*, *deductibil* „care se poate deduce (cu uşurinţă)" cf. *deductiv* şi *deducţie, fisibil* „(d. elemente chimice) susceptibil de a suferi o *fisiune* nucleară", *procedibil* „care poate fi deschis ca *procedură*", *productibil* „care poate fi produs" cf. *productiv* şi *producţie, sugestibil* „sugestionabil (= receptiv la *sugestie*)", *teribil* „care inspiră groază" cf. *teroare* şi *(a) terifia* (toate din DILR).

Am considerat că sunt semianalizabile prin adjective sau substantive din aceeaşi familie formaţiile în care se recunoaşte tema latinească de participiu, deoarece prin raportare la verbele româneşti (tema de infinitiv, cea de prezent sau cea de participiu) s-ar segmenta sufixele dezvoltate ***-tibil*** [pron. -ti̱-bil] (*conceptibil* cf. *(a) concepe* sau *conceput*, *deductibil* cf. *deduc*, *perceptibil* cf. *(a) percepe* sau *perceput*, *reductibil* cf. *reduc*, *(re)productibil* cf. *(re)produc*, *traductibil* cf. *traduc*), ***-ptibil*** [pron. ...p-ti̱-bil] (*descriptibil* cf. *(a) descrie* sau *descris*, *prescriptibil* cf. *(a) prescrie* sau *prescris*) ori ***-ctibil*** [pron. ...c-ti̱-bil] (*contractibil* cf. *contras*, *distructibil* cf. *distrus*).

Tot semianalizabilă poate fi considerată şi formaţia din DI *cognoscibil* „care poate fi cunoscut" din care, prin raportare la *cognitiv* „referitor la cunoaştere", s-ar segmenta un sufix dezvoltat ***-oscibil*** [pron. ...os-či̱-bil], identificat numai în acest cuvânt.

2.3. -U̱BIL

Sufixul *-ubil* se identifică într-o ***formaţie analizabilă:*** *băubil*, care este un ***adjectiv*** derivat de la tema de participiu *bă(ut)* a verbului *(a) bea*; cf. şi formaţia ***semianalizabilă*** *solubil* „care se poate dizolva într-un solvent" cf. *soluţie* şi *solvent*; cf. şi formaţia neanalizabilă *volubil* „schimbător, nestatornic, comunicativ".

3. Valorile derivatelor

3.1. Adjectivele formate cu sufixele din seria *-abil*, *-ibil*, *-ubil* exprimă o *proprietate* (atribuită unei entităţi, fiinţă sau „obiect" – în sens larg) a cărei existenţă este incertă (Gheorghe 2010: 257), manifestându-se fie ca posibilitate, fie ca necesitate de realizare a unui proces (codificat prin verbul de bază ori la care participă obiectul denotat prin substantivul de bază).

3.1.1. Majoritatea formaţiilor exprimă o proprietate care se actualizează ca ***posibilitate*** de realizare a unui proces.

Formaţiile au ***sens pasiv*** (corespunzător valorii de ***pacient*** de la derivatele substantivale), dacă verbul de bază este tranzitiv: *admisibil, amortizabil, argumentabil, băubil, carbonizabil, coruptibil, creditabil, criticabil, definibil, educabil, hipnotizabil, numărabil, pardonabil, precizabil, răscumpărabil, substituibil, transmisibil, vulcanizabil* etc.

Unele formaţii au o nuanţă semantică suplimentară, indicând faptul că procesul de care depinde actualizarea proprietăţii se poate realiza „cu uşurinţă": *asimilabil, descifrabil, imaginabil, impresionabil, influenţabil* etc.

Formaţiile au ***sens activ*** (corespunzător valorii de ***agent*** de la derivatele substantivale), situaţie în care ideea de proprietate „posibilă" este atenuată, cedând (uneori total) locul ideii de proprietate „reală" actualizată în urma desfăşurării unui proces. Această valoare apare dacă:

- verbul de bază este intranzitiv: *convenabil* „care poate conveni / care convine cuiva" (nu cu sensul „a cădea de acord asupra a ceva"), *clivabil, difuzibil, durabil* „care durează", *fermentabil, precipitabil, prejudiciabil, rentabil* „care rentează", *submergibil, variabil* etc.;
- verbul intranzitiv de bază este inerent reflexiv: *comportabil* „care se comportă bine" cf. *(a se) comporta* „a avea un anumit comportament" (faţă de *a comporta* „a necesita, a cere"), *contractibil* cf. *(a se) contracta* „a-şi micşora dimensiunile" (faţă de *a contracta* „a încheia un contract"), *dezagregabil, dispensabil, evaporabil, gonflabil, pretabil* „care se pretează la ceva" etc.;

– verbul de bază are reflexivitate dobândită contextual: *combinabil, degradabil, deşirabil, dilatabil, epuizabil, erodabil, inflamabil, iritabil, metamorfozabil, rezistibil* (cf. forma reflexiv-impersonală *se rezistă*), *şifonabil* etc.;

– baza este un substantiv (rar, un adjectiv) implicat în realizarea unui proces: *confortabil* „care oferă confort", *culpabil* „care are o culpă", *favorabil* „care este în favoarea cuiva", *perfectibil* „care poate deveni perfect", *profitabil, puşcăriabil* etc.

Câteva formaţii implică o circumstanţă locativă: *circulabil* „(locul) *pe* care / unde se poate circula"; la fel sunt şi derivatele *construibil, locuibil, navigabil, plutibil, schiabil.*

3.1.2. Unele adjective formate cu sufixele *-abil* şi *-ibil* exprimă o proprietate care presupune ***necesitatea*** realizării procesului denotat de verbul de bază (toate formaţiile se raportează la verbe tranzitive şi au, în consecinţă, ***sens pasiv***): *admirabil* „*demn de* a fi admirat", *blamabil, cenzurabil, damnabil, detestabil, evocabil, frecventabil, lăudabil, memorabil, onorabil, plătibil, preferabil, regretabil, remarcabil, reprobabil, respectabil, restituibil, tânguibil, venerabil* etc.

Există formaţii care exprimă atât posibilitatea, cât şi necesitatea realizării procesului codificat prin verbul de bază: *anulabil* „care poate fi / trebuie să fie anulat", *comemorabil, dezavuabil, restituibil* etc.

3.1.3. Unele valori semantice sunt foarte rare (se înregistrează într-un singur derivat). Astfel, formaţia *amicabil* exprimă ***asemănarea*** cu însuşirile caracteristice bazei substantivale, iar derivatul *mizerabil* este ***sinonim*** cu baza.

3.2. Substantivele în care se identifică sufixul *-abil* sunt ***nume de agent***:

– cu bază verbală: *contribuabil;*

– cu bază nominală (ca posibilitate): *prezidenţiabil.*

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Spre deosebire de limbile romanice occidentale, româna, care continuă latina dunăreană vorbită în extremitatea estică a Romaniei, fără legături cu Occidentul, nu a moştenit sufixul latinesc *-bilis* ale cărui derivate, cu caracter abstract, circulau mai ales în limbajul retoricii, al filosofiei şi al justiţiei, precum şi în cel eclesiastic.

În latină, sufixul *-bilis* forma adjective iniţial de la tema de prezent a verbelor (*amabilis, flebilis*), apoi şi de la cea de participiu a verbelor de conjugarea a III-a (*flexibilis* în loc de *flectibilis, plausibilis* în loc de *plaudibilis* – cf. Stolz–Leumann, p. 234 b, apud Iliescu 1959a: 85). Rar, apar şi derivate de la teme substantivale: *uoluptabilis* „care face plăcere, plăcut" < *uoluptas* (cf. Meyer-Lübke, G. II, apud Iliescu 1959a: 85). Formaţiile „negative" erau foarte numeroase (*incredibilis, indissolubilis* etc.), unele apărând chiar înaintea celor cu sens afirmativ (Leumann 1917: 39). Derivatele exprimau *posibilitatea,* cele mai multe având sens pasiv (*audibilis* „care poate fi auzit"), dar încă din latina arhaică apare şi sensul activ (*capabilis* „care poate conţine" şi „care conţine").

Datorită marii sale productivităţi în latina târzie, mai ales în cea eclesiastică, sufixul *-bilis* s-a păstrat, cu toate tiparele sale şi cu toate valorile semantice, în

Romania occidentală, devenind fr. *-able* şi *-ible* (ultimul introdus pe cale savantă), it. *-evole* (din lat. *-ebilis*) şi *-abile, -ibile* (introduse pe cale savantă), sp. *-ble,* port. *-vel* etc. (Iliescu 1959a: 87).

În română, sufixele neologice din seria *-abil, -ibil, -ubil* sunt de origine latino-romanică. Ele au intrat pe cale scrisă sau orală, cu ambele valori adjectivale (posibilitatea şi necesitatea) şi cu valoarea substantivală (agentul) începând din secolul al XIX-lea, prin cuvinte (neanalizabile, semianalizabile sau analizabile) împrumutate în special din franceză, dar şi din italiană sau/şi din latina savantă (rar, şi din germană). În ultima perioadă, se înregistrează şi împrumuturi din engleză (Gheorghe 2010: 260–261). Deşi sursa principală a împrumuturilor a fost franceza, sufixele au fost, în general, adaptate în română după forma lor latinească sau italienească (Iordan, SRR: 28–29): *admirabil* < fr. *admirable,* lat. *admirabilis; admisibil* < fr. *admissible; agreabil* < fr. *agréable; alienabil* < fr. *aliénable; amicabil* < lat. *amicabilis; aplicabil* < fr. *applicable; blamabil* < fr. *blâmable; compensabil* < fr. *compensable; conciliabil* < fr. *conciliable; confortabil* < fr. *confortable; contribuabil* < fr. *contribuable; coruptibil* < lat. *corruptibilis,* fr. *corruptible; credibil* < lat. *credibilis; declinabil* < fr. *déclinable,* lat. *declinabilis; destructibil / distructibil* < fr. *destructible,* it. *distructibile; disputabil* < fr. *disputable; estimabil* < fr. *estimable; ignorabil* < fr. *ignorable,* it. *ignorabile; impresionabil* < fr. *impressionnable,* it. *impressionabile; imputabil* < fr. *imputable,* it. *imputabile; indubitabil* < fr. *indubitable; irecuzabil* < fr. *irrécusable,* lat. *irrecusabilis; irezistibil* < fr. *irrésistible; mensurabil* < lat. *mensurabilis; neglijabil* < fr. *négligeable; numerabil* < lat. *numerabilis; omisibil* < engl. *omissible; permisibil* < engl. *permissible; practicabil* < fr. *practicable,* germ. *praktikabel; pretabil* < fr. *prêtable; profitabil* < fr. *profitable,* it. *profitabile; reproductibil* < fr. *reproductible; scontabil* < it. *scontabile; solubil* < fr. *soluble,* lat. *solubilis; studiabil* < it. *studiabile; tolerabil* < fr. *tolérable; venerabil* < fr. *vénérable,* lat. *venerabilis,* it. *venerabile; volubil* < fr. *volubile,* lat. *volubilis* etc.

În franceză, sensul pasiv modal al lat. *-bilis* a fost înlocuit prin sensul activ, în textele din secolele al XII-lea şi al XIII-lea, ceea ce a dus la o slăbire a noţiunii verbale şi la apariţia unor numeroase formaţii cu baze nominale, în limba veche. Sensul pasiv, menţinut în textele religioase şi juridice, se reactivează însă ulterior, înlocuind din nou sensul activ (cf. Iliescu 1959a: 87–88).

4.2. Primele derivate cu sufixele *-abil* şi *-ibil* au intrat în română la începutul secolului al XIX-lea, dar au început să fie folosite abia în a doua jumătate a secolului, când numărul împrumuturilor creşte, cele mai multe (peste 40) fiind atestate la Titu Maiorescu (Iliescu 1959a: 91–94). Formaţiile împrumutate cu aceste sufixe erau:

– neanalizabile (unele, încă din latină): *abil* (Maiorescu, D. I, 573, în MDA), *afabil* (Hasdeu, I.C. VIII, în MDA), *amabil* (Negruzzi, S. I, 310, în MDA), *capabil* (Hamangiu, C.C. 191, în MDA), *imobil* (Prot.–Pop., ND, la Iliescu 1959a: 93), *indomptabil* „de neîmblânzit" şi *instancabil* „neobosit" (Filimon, la Iliescu, *loc.cit.*), *miscibil* „care poate fi amestecat" (Costinescu, în MDA), *nobil* (AR

(1830), $356^2/35$, în DLR), *pasabilu* „acceptabil" (Heliade (1841), la Iliescu 1959a: 93), *posibil* (CR (1848), $9^1/44$, în MDA), *veritabil* (Heliade, D. J. 82/ 22, în DLR) etc.;

- semianalizabile: *execrabil* (Prot.–Pop., ND, în MDA), *oribil* (Heliade, D.J. 123/19, în MDA), *solubil* (Episcupescu, Practica, 226/11, în MDA), *teribil* (Heliade, D.J. 30/12, în MDA) etc.;
- analizabile: *admirabil* (Maiorescu, Cr. I, 17, în MDA), *demonstrabil* (Prot.–Pop., N.D., în MDA), *favorabil* (Negruzzi, S. I, 277, în MDA), *impresionabil* (Maiorescu, Cr. I, 171, în MDA), *inexprimabil* (Maiorescu, Cr. I, 73, în MDA), *mirabil* „de *mirat*" (G. Asachi, la Iliescu 1959a: 93 şi Vasici, M. I, 22/16, în MDA), *notabil* (I. Golescu, C., în MDA), *onorabil* (a. 1853, Uricariul, VII, 119, în MDA), *reparabil* (Barcianu, în MDA), *rezonabil* (Negruzzi, S. I, 44, în MDA) cf. *rezon*, *venerabil* (Heliade, O. I, 351, în MDA) etc.

Se pare că, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, unele împrumuturi cu aceste sufixe nu erau corect înţelese de vorbitorii români, de ex. ***memorabilul*** (= „memorialul") *focului întâmplat la Bucureşti; semeţule, asta-ţi este* ***respectabilul*** (= „respectuos, cuviincios") *răspuns* (la Cazacu–Fischer 1956, apud Iliescu 1959a: 93).

În secolul următor, numărul formaţiilor împrumutate cu *-abil* şi *-ibil* creşte considerabil.

Detaşate din împrumuturile analizabile, sufixele *-abil* şi *-ibil* au fost folosite, încă din secolul al XIX-lea, dar mai ales în secolul trecut, pentru formarea de derivate pe teren românesc sau pentru crearea de calcuri.

a) Formaţii cu *-abil: administrabil* (CADE, în MDA), *apărabil* (Iliescu 1959a: 99), *bancabil* (*ibid.*), *comportabil* (Stamati, D., în MDA), *consumabil* (Ralea, E. O. 37, în MDA), *cumpărabil* (Iliescu 1959a: 99), *demascabil* (Cod. Pen. R.P.R. 625, în DLR), *descifrabil* (Prot.–Pop., N. D., în DLR) după fr. *déchiffrable*, *disculpabil* (Pontbriant, D., în DLR), *identificabil* (Iorga, L. I, 421, în MDA) după fr. *identifiable*, *influenţabil* (DN^3) după fr. *influençable*, *luabil* (Bul. fil. VI, 28, în DLR), *magnetizabil* (Scriban, D., în DLR), *mâncabil* (Iliescu 1959a: 99) după fr. *mangeable*, *neînlăturabil* (*ibid.*), *neiertabil* (*ibid.*) după fr. *impardonnable*, *nerăsturnabil* (*ibid.*), *nesecabil* (Filimon, O. II, 138, în DLR) după fr. *intarissable*, *precizabil* (Iordan, L.R.A. 169, în DLR), *predabil* (DLRLC), *pronunţabil* (Şăineanu, D.U., în DLR) după fr. *prononçable*, *publicabil* (Contemp. 1948, nr. 108, 8/2, în DLR), *răscumpărabil* (Kogălniceanu, S.A. 165, în DLR), *reparabil* (Iliescu 1959a: 99), *rezolvabil* (Iordan L.R.A. 169, în DLR), *solicitabil* (Alexi, W., în DLR), *stimabil* (Iliescu 1959a: 99), *studiabil* (*ibid.*), *suspectabil* (Aristia, Plut., în DLR), *transpirabil* (Costinescu, în DLR), *uzinabil* (Orbonaş, Mec. 284, în DLR), *vagonabil* (Iliescu 1959a: 99), *vindecabil* (Cornea, E. I, 125/35, în DLR) etc.

b) Formaţii cu *-ibil: călibil* (LTR, în MDA), *citibil* (Iliescu 1959a: 99) după fr. *lisible*, *destituibil* (Costinescu, în DLR), *dovedibil* (Iliescu 1959a: 99) după fr. *prouvable*, *găsibil* (*ibid.*) după fr. *trouvable*, *înghiţibil* (*ibid.*), *locuibil* (a. 1934, în DLR), *neînchipuibil* (Iliescu 1959a: 99) după fr. *inimaginable*, *pedepsibil* (Bul. Fil. VI, 28, 29, în DLR) după fr. *punissable*, *pipăibil* (Caragiale, O. VII, 191, în DLR) după fr. *touchable*, *plătibil* (Climescu, A. 271, în DLR), *plutibil* (I. Ionescu, M. 77, în DLR) după fr. *flottable*, *repovestibil* (Iliescu 1959a: 99), *simţibil* (Marin, Pr. I, 81/29, în DLR), *stingibil* (Iordan L.R.A. 169, în DLR), *suferibil* (Codru-Drăguşanu C. 97, în DLR), *tânguibil* (Negruzzi, S. III, 65, în DLR), *traductibil* (Costinescu, în DLR) după fr. *traduisible*, it. *traducibile* (în latină cuvântul nu este atestat; a fost creat prin analogie cu alte derivate ale lat. *duco* formate de la participiu, introduse pe cale savantă din franceză, ca *reproductibil* sau *reductibil*, cf. Iliescu 1959a: 97) etc.

O serie de calcuri au în paralel împrumuturi (unele neanalizabile): *amicabil* – *amiabil*, *domnibil* – *dominabil*, *neaccesibil* – *inaccesibil*, *necapabil* – *incapabil*, *neiertabil* – *impardonabil*, *nenumărabil* – *inombrabil*, *nesăturabil* – *insaţiabil*, *simţibil* – *sensibil* etc. (Stanciu-Istrate 2006: 305–306); cf. şi *băubil* – *buvabil*, *citibil* – *lizibil*, *răspunzabil* – *responsabil* etc.

În formaţiile interne, sufixele *-abil* şi *-ibil* s-au ataşat la tema de infinitiv a verbelor de bază, după cum o dovedesc creaţiile româneşti de la verbe cu infinitivul în *-e* (care prezintă diferenţe între tema de infinitiv / prezent şi cea de participiu) *combatibil* < *(a) combate* (nu *combătut*), *cunoştibil* < *(a) cunoaşte* (nu *cunoscut*), *realegibil* < *(a) realege* (nu *reales*), *stingibil* < *(a) stinge* (nu *stins*), *submergibil* < *(a) submerge* (nu *submers*) etc. Tema de participiu apare în împrumuturi (*admisibil*, *omisibil*, *transmisibil* etc.); singura creaţie românească de la tema de participiu este calcul *băubil* cf. *băut* (nu *(a) bea*).

5. Originea temelor

În cazul împrumuturilor, temele sunt, fireşte, latino-romanice.

Şi în ceea ce priveşte derivatele româneşti şi calcurile, cele mai multe teme provin tot din cuvinte de origine latino-romanică (*acordabil*, *administrabil*, *afectabil*, *circulabil*, *comemorabil*, *destituibil*, *evacuabil* etc.), urmate de cele din cuvinte moştenite (*băubil*, *luabil*, *nesecabil*, *schimbabil*, *simţibil*, *stingibil*, *suferibil*, *vindecabil* etc.), de cele din cuvinte formate pe teren românesc (*conştientizabil*, *înstrăinabil*, *neînlăturabil*, *nerăsturnabil*, *plutibil*, *predabil*, *puşcăriabil*, *răscumpărabil* etc.) şi de cele din cuvinte de origine slavă (*călibil*, *citibil*, *dovedibil*, *pipăibil*, *plătibil* etc.); foarte rar, sufixele în discuţie se ataşează şi la teme de origine maghiară (*locuibil*), greacă (*pedepsibil*), germană (*aclimatizabil* cf. DEX^2, *selectabil* cf. MDN), engleză (*perfuzabil* cf. MDN).

6. Productivitatea sufixelor

Sufixele *-abil* şi *-ibil* au fost productive încă din secolul al XIX-lea (vezi *supra* 4.2.), continuând să fie productive şi în româna actuală: *ascultabil*, *camuflabil*, *creditabil*, *invidiabil*, *liberabil*, *mediatizabil*, *pensionabil*, *preconizabil*, *premiabil*, *privatizabil*, *procurabil*, *reîncărcabil*, *reînnoibil*, *retehnologizabil*, *revendicabil*, *rezumabil*, *situabil*, *vacantabil* etc.; vezi şi *jucabil*, *schiabil* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 8), *universalizabil* („Dilema veche" 2008, nr. 244, 10) etc.

7. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Formaţiile cu sufixele discutate circulă în limba literară standard, cu precădere în stilul tehnico-ştiinţific (de unde unele au migrat în limbajul standard – cf. Gheorghe 2010: 264): limbajul juridic (*alienabil*, *amiabil*, *amendabil*, *apelabil*, *casabil, exigibil, impozabil, inatacabil, inderogabil, prescriptibil, punibil, reversibil* etc.), domeniul chimiei (*absorbabil, călibil, maleabil, saturabil, solubil, şarjabil, termocontractibil* etc.), domeniul fizicii (*impenetrabil, instabil, ireversibil, necompresibil* etc.), limbajul informaticii (*adresabil, compatibil, compilabil, rectificabil, variabil* etc.), domeniul medicinei (*intransportabil, irecuperabil, rezecabil* etc.), lingvistică (*flexibil, invariabil, semianalizabil* etc.).

O serie de termeni aparţin limbajului familiar, în care se întâlnesc derivate cu caracter expresiv (unele ocazionale), glumeţe sau ironice, de tipul *căruţabil* (faţă de *carosabil*), *citibil* (faţă de *lizibil*), *înghiţibil, înflăcărabil, negrăibil* etc. (Iliescu 1959a: 96 şi 98); vezi şi formaţii recente ca *puşcăriabil* etc.

8. SUFIXE COMPLEXE

-IABIL

Sufixul dezvoltat *-iabil* [pron. -i-a-bil] se identifică în 3 ***formaţii analizabile*** din DI: *ministeriabil* „(rar) persoană care aspiră la demnitatea de ministru" (DLR) cf. *ministeriu* „funcţie / titlu de ministru" şi *minister, saţiabil* „care se poate sătura" (DLR) cf. *saţiu, serviabil* „amabil, îndatoritor, săritor" (DLR) cf. *(a) servi.*

Prima formaţie este substantiv masculin, iar celelalte două sunt adjective, toate fiind analizabile prin substantive.

Formaţiile sunt împrumuturi latino-romanice: *ministeriabil* < it. *ministeriabile, saţiabil* < lat. *satiabilis, serviabil* < fr. *serviable.*

Sufixul nu a fost productiv în limba română.

-ABUND (-abond; -ăund), -IBUND (-ibond)

Graur, SLG: 454; ILR II: 117, 120, 122, 175, 182.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-abund* [pron. -a-bund] şi *-ibund* [pron. -i-bund] se încadrează în aceeaşi ***serie***, având origine, distribuţie şi valori comune.

1.2. Sufixele *-abund* şi *-ibund* au ***variantele etimologice împrumutate*** *-abond* [pron. -a-bond] şi *-ibond* [pron. -i-bond] în formaţia *vagabond* < fr. *vagabond,* respectiv în formaţia *pudibond* < fr. *pudibond.*

Sufixul *-abund* are ***varianta etimologică moştenită*** *-ăund* [pron. -ă-und] (atestată şi în formele **-ăunt, *-ăun*) în formaţia analizabilă *căscăund (căscăunt, căscăun)* < lat. **cascabundus* (REW 1732, DA, CDDE 283) cf. *(a) căsca,* acest cuvânt fiind probabil singurul reprezentant moştenit al sufixului latinesc *-bundus* (care a pătruns, mai târziu, în limba română şi prin împrumuturi neologice latino-romanice).

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -ABUND (-abond; -ăund)

2.1.1. Sufixul se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** din DI (atestate numai cu variante ale sufixului): *căscăund* „persoană care *cască* gura la tot ce vede; tont" (DA) şi *vagabond* „(d. oameni) care umblă dintr-un loc în altul fără rost, rătăcitor" (DLR) cf. *(a) vaga* „(înv., rar) a se deplasa încet" şi, eventual, *vagant* „student care-şi schimbă mereu universitatea, poet rătăcitor" (prin care formaţia ar fi semianalizabilă).

La acestea se adaugă, din DILR: *meditabund* „adâncit în gânduri, visător" (DN^3) cf. *(a) medita.*

2.1.2. Formaţiile sunt ***adjective*** (uneori substantivate), analizabile prin verbe.

Formaţie semianalizabilă: *cogitabund* „adâncit în gânduri, visător" (DILR) cf. *cogitaţiune* „cugetare, gândire" şi *cogitativ* „referitor la cugetare" (deşi nu e înregistrat în dicţionare, nu este exclus ca, în anumite medii, să circule şi verbul *(a) cogita,* prin care formaţia ar fi analizabilă).

2.2. -IBUND (-ibond)

2.2.1. În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile:*** *furibund* „foarte furios" (DA) cf. *furie* şi *muribund* „persoană în agonie" (DLR) cf. *(a) muri.*

Conform procedeelor de analiză din această lucrare, din formaţia *furibund* s-ar segmenta sufixul **-bund,* identificat numai în această formaţie; am preferat să o încadrăm în inventarul lui *-ibund,* considerând că vocala *-i-* din finalul temei s-a contopit cu vocala iniţială a sufixului.

La acestea se adaugă 3 formaţii din alte surse: *dormibund* (*Cum ar fi dacă aş muri cu un suflet dormibund în mine?* www.poezie.ro) cf. *(a) dormi, floribund* (DILR) „care are multe *flori,* care înfloreşte abundent" (DN^3) şi *suferibund* (*Lasă ameninţările de suferibund,* rum. novuslink. ro) cf. *(a) suferi.*

2.2.2. Formaţiile sunt ***adjective*** (uneori substantivate), analizabile prin:
- verbe: *dormibund, muribund, suferibund;*
- substantive: *floribund, furibund.*

Este ***semianalizabilă*** formaţia *pudibund* (*pudibond*) „care manifestă o *pudoare* exagerată; foarte *pudic*" (DLR).

Cuvântul *cogibund* (www.Pruteanu.ro) este neanalizabil în limba română.

3. Valorile derivatelor

3.1. Cele mai multe formaţii exprimă ***agentul*** adjectival: *căscăund, dormibund, meditabund, muribund, suferibund, vagabond.*

3.2. Formaţiile cu bază substantivală exprimă ***posesia*** (în cantitate mare): *floribund, furibund.*

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Limba română pare a fi singura limbă romanică unde s-au moştenit din latină cuvinte formate cu sufixul *-bundus;* în afară de *căscăund* (vezi *supra* **1.2.**), cf. şi *plăpând* < lat. *palpabundus* (REW 6174), *flămând* < lat. *flammabundus*

(REW 3351), dar în forma *-ând sufixul este irecognoscibil și neproductiv, pentru că *flămând* (denominativ în latină) și *plăpând* sunt neanalizabile (ILR II: 181–182).

1. Sufixul lat. *-bundus* (dezvoltat din sufixul participial latinesc *-ndus*) era slab productiv în latina arhaică. Productivitatea lui crește în latina imperială și în ultimele secole ale literaturii latine. Sufixul era productiv în latina târzie, unde forma adjective de la verbe (*furibundus, moribundus, pudibundus*), dar el nu s-a transmis limbilor romanice (Leumann–Hofmann–Szantyr: 226–227; ILR I: 85), cu excepția românei. Limbile romanice au împrumutat mai târziu derivate cu sufixul latin.

2. Unii cercetători presupun că forma primară a cuvântului *căscăund* (*căscăunt*) ar fi *căscăun* (DLRLC). Astfel, G. Pascu consideră că avem a face cu un derivat cu sufixul **-ăun* (< *-ău* + *-un*) de la *(a) căsca* și că *d* final ar fi apărut sub influența lui *bolând* (Pascu, S.: 53); ideea este preluată de Cioranescu (DER s.v. *căsca*), unde nu se explică însă proveniența lui *d* final. Ipoteza celor doi autori este greu de admis.

Ca și celelalte limbi romanice, româna a împrumutat sufixul prin formații preluate din latină, dar și din limbile romanice: *cogitabund* < it. *cogitabondo* (NDN), *floribund* < lat. *floribundus* (NDN), *furibund* < fr. *furibond* (DA) și lat. *furibundus* (NDN), *meditabund* < it. *meditabundo* (NDN), *pudibund* < lat. *pudibundus* și *pudibond* < fr. *pudibond* (DLR), *vagabond* < lat. *vagabundus*, fr. *vagabond*, it. *vagabondo* (DLR). Formația *muribund* cf. lat. *moribundus*, fr. *moribond* este un calc modelat după verbul românesc *(a) muri* (DLR s.v.).

4.2. Numai formația analizabilă *căscăund* este moștenită și apare înregistrată în textele vechi (*căscăuntŭ*, la Dosoftei, în DA); celelalte formații sunt împrumutate și au atestări începând din secolul al XVIII-lea: *vagabond* (a. 1787, Instrucții, în DLR), *muribund* (Barcianu, 1868, Costinescu, 1870, în DLR), *furibund*, astăzi cuvânt cu largă răspândire în limba literară, este înregistrat în DA cu mențiunea „franțuzism, rar", cu cea mai veche atestare la începutul secolului al XX-lea (Calendarul lui A. Mirea, 1908). Celelalte formații sunt din secolul trecut (*cogitabund, floribund, meditabund*, în DN^3) sau din secolul nostru (*dormibund, suferibund*).

5. Originea temelor

Cu excepția lui *dormibund, floribund, muribund* și *suferibund*, care se analizează prin teme moștenite din latină, celelalte formații sunt raportabile la cuvinte neologice de origine latino-romanică.

6. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-abund* (și variantele sale) nu a fost productiv în limba română.

Sufixul *-ibund* începe să fie productiv, după cum o dovedesc formațiile ocazionale *dormibund* și *suferibund*, cf. și calcul *muribund*.

7. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Formațiile *vagabond, muribund* și *furibund* fac parte din vocabularul uzual, iar celelalte formații aparțin registrului cult al limbii (*cogitabund, floribund, meditabund*), unele fiind ocazionale sau/și glumețe (*dormibund, suferibund*).

-AC^1 (-acu, -acul), -EAC (-iac); -AG, -EAG; -ACĂ, -EACĂ

Diez, G. II (1858): 283–284; HEM I: col. 115–118, 478–479; Philippide, P.: 149, 150; Horning 1896: 335–337; DHLR I: 249; Puşcariu, D.: 117–120, 226–227; Hiecke 1906: 149; Löwe 1911: 3–7, 40–41; Pascu, S.: 189–196, 205–206; Graur, N.A.: 51–59; Iordan, Stil.: 196; Iordan, Dift.: 81; Dimitrescu 1958: 247; Creţa 1967: 184; Rosetti, ILR (1968): 321; Hasan 1972: 45–48, 51–54; FCLRV 64–65.

1. Statutul afixelor

1.1. Considerăm că sufixele *-ac^1*, *-eac* [pron. -ĕac], *-ag*, *-eag* [pron. -ĕag] şi *-acă* [pron. -a-că], *-eacă* [pron. -ĕa-că] constituie ***serii*** pe baza asemănării formale, a originii lor (vezi *infra* **5.**), a distribuţiei similare (vezi *infra* **3.1.2.**, **3.2.2.**, **3.3.2.**, **3.4.2.**, **3.5.2.**, **3.6.**) şi a valorilor comune ale derivatelor (vezi *infra* **4.**).

1. În inventarele sufixelor *-acă* şi *-eacă* nu sunt incluse formele de feminin ale unor adjective cu *-ac^1* sau cu *-eac*, de tipul *scundacă* sau *boleacă* (formate cu desinenţa *-ă* de la formele de masculin), nici corespondentele feminine ale unor substantive masculine formate cu *-ac^1*, de tipul *prusacă* sau *sârbacă* (formate cu sufixul moţional *-ă* de la cuvântul corespunzător care denumeşte persoana de sex masculin).

2. În seria feminină, nu am înregistrat un sufix **-agă* pentru că se identifică numai în creaţia ocazională *briceagă* (la Hodoş, P. P. 70, în DA s.v. *briceag*) prin raportare la *brici;* vezi şi nume de familie ca *Băţagă* cf. *băţ* sau *Berneagă* cf. *Bernea, Ciopleagă* cf. toponimul *Cioplea* (Iordan, N.F.). Cuvântul regional *tăpălagă* „încălţăminte mare şi grosolană; picior mare, deformat; labă de pasăre”, dat în DLR cu etimologie necunoscută cf. *(a) tăpălăi* „(d. păsări) a lovi cu aripile pământul”, are variantele *tălpălagă* şi *tălpăloagă* (DDRF, în DLR) din care, prin raportare la *talpă,* s-ar segmenta un sufix dezvoltat **-ăl(o)agă.*

Nu putem vorbi nici despre existenţa unui sufix **-eagă* care s-ar putea eventual detaşa numai din formaţii semianalizabile, ca *beşleagă* (DI) „căpitan de *beşlii*” (românizare a compusului *beşli-aga,* împrumutat din turcă, cf. DA), *nebereagă* „om cu mintea slabă” (Udrescu, Gl.) cf. *neberează* „om mare şi prost” (DLR s.v.) şi *terfeleagă* (DI) „noroi subţire, fleşcăraie” cf. *terfeliţă* (DLR) din care prin raportare la *tearfă* „loc cu izvor noroios” s-ar segmenta un sufix dezvoltat **-eleagă;* interjecţia *cimileaga / cimiliga* (formulă cu care încep unele ghicitori, pusă în legătură cu verbul *(a) cimili* „a născoci sau a spune ghicitori”, cf. DA s.v. *cimel*) este explicată în MDA prin compunere din *cimil* „cinel” + *(dez)lega.* Finala *-eagă* apare şi în *fefeleagă* „fleac” (Pascu, S.: 206), cuvânt a cărui etimologie nu este clarificată.

1.2. Există câteva ***dublete*** (formaţii sinonime în care se identifică acelaşi cuvânt de bază, dar sufixe diferite din cele 2 serii):

– cu *-ac^1* şi *-ag*: (reg.) *briceac / briceag* (MDA, DA s.v. *briceag*) cf. *brici, dulceac* (DI) / *dulceag* „cu gust uşor îndulcit” cf. *dulce* (DLR), *fustac / fustag* „şir vertical de flori la catrinţă sau la fotă” (Gl. Olt.) cf. *fustă, găzdac / găzdag*

„gospodar avut, *gazdă* mare" (MDA s.v. *găzdac*), *(h)arțac* (HEM I, col. 479) / *(h)arțag* „chef de ceartă" (MDA s.v. *arțag*) cf. *harță, pârpălac (părpălac, parpalac)* / *parpalag* „carne friptă" cf. *(a) pârpăli* (DLR s.v. *pârpălac*^{2}) etc., cf. și formația (neanalizabilă) *flotac* / *flotag* „fulg de zăpadă" (DA s.v. *flotac*, despre care se spune că „pare a fi disimilat din **flocac* < *floc* + *-ac*");

– cu *-eac* și *-eag*: (reg.) *drumeac* / *drumeag* „*drum* îngust" (DLR s.v. *drumeag*), (reg.) *podeac* / *podeag* „podeț" (DLR s.v. *podeag*) etc.;

– cu *-ac*^{1} și *-eac*: *mânzac* / *mânzeac* „*mânz* (mai mare)" (DLR s.v. *mânzac*), *sfredelac* / *sfredeleac* „sfredeluș" (DLR s.v. *sfredeleac*), (reg.) *täurac* / *täureac* „tăuraș" (DLR s.v. *täureac*), cf. și numele proprii *Nastac* și *Nasteac*, *Ștefurac* și *Ștefureac* (vezi *infra* **3.1.2.2.**, **3.2.2.2.**);

– cu *-ag* și *-eag*: *șirag* / *șireag* (DLR s.v. *șirag*) cf. *șir*, vezi și numele proprii *Voinag* și *Voineag*.

Dubletele *boghiac* / *bogheacă* „claie mică" (MDA s.v. *bogheacă*) cf. *bo(a)ghe* „claie de fân" (DA) și *optac* / (reg.) *optacă* „carte de joc care indică *opt* puncte" (MDA s.v. *optac*) ilustrează interferența celor două serii de sufixe.

1. În cazul perechilor de sinonime ca cele de mai sus, în dicționarele explicative se consideră (uneori pe baza frecvenței, alteori pe baza etimologiei sau a repartiției stilistice și teritoriale a termenilor) că unul dintre cuvinte este forma de bază, iar celălalt este o variantă lexicală a sa; astfel, sunt înregistrate ca forme de bază (cuvinte-titlu) fie formațiile cu *-ac*^{1}, iar cele cu *-ag*, cu *-eac* sau cu *-acă* figurează ca variante (*găzdac* vs *găzdag*, *pârpălac* vs *parpalag*; *mânzac* vs *mânzeac*; *optac* vs *optacă*), fie formațiile cu *-ag* vs cele cu *-ac*^{1} sau cu *-eag* (*briceag* vs *briceac*, *(h)arțag* vs *(h)arțac*; *șirag* vs *șireag*), fie formațiile cu *-eac* vs cele cu *-ac*^{1} (*sfredeleac* vs *sfredelac*, *tăureac* vs *tăurac*), fie formațiile cu *-eag* vs cele cu *-eac* (*drumeag* vs *drumeac*, *podeag* vs *podeac*), fie o formație cu *-acă* vs cea cu *-ac*^{1} (*bogheacă* vs *boghiac*). Conform criteriilor din această lucrare, toate formele în discuție (care nu se identifică doar în dublete) sunt considerate sufixe de sine stătătoare (vezi *infra* **3.1.1.**, **3.2.1.**, **3.3.1.**, **3.4.1.**, **3.5.1.**); în consecință, formațiile în care apar, chiar dacă au sinonime cu alt sufix din serie, sunt interpretate drept derivate independente (vezi *Introducere*, **5.11.**).

2. Apariția dubletelor cu *-ac* și *-ag* se poate explica pe cale fonetică, dat fiind că ezitarea între surdă și sonoră la finală este un fenomen obișnuit în cazul consoanelor *c* și *g*; numeroase cuvinte vechi și noi, primare și derivate, moștenite, împrumutate sau formate în limba română prezintă la finală un *-g* în locul unui *-c* etimologic, sau invers, un *-c* în locul unui *-g* etimologic, ori circulă atât cu *-c*, cât și cu *-g*, indiferent de caracterul surd sau sonor al consoanei originare (pentru întreaga problemă și pentru exemple, cf. Avram, A. 1961: 75–76 și Hasan 1972: 53).

În cazul împrumuturilor, se poate preciza care dintre cele două cuvinte din componența dubletului reprezintă forma originară și care este cea ulterioară, alterată: astfel, *găzdac* a luat naștere, prin asurzirea finalei, din *găzdag* < magh. *gazdag* (Tamás, E. s.v.); în schimb, forma inițială *briceac* < tc. *biçak* „cuțit", magh. *bicsak* „briceag" (sub influența lui *brici*, cu care a fost pus în legătură, cf. DA s.v. *briceag*) a devenit, prin sonorizarea finalei, *briceag*, forma uzuală actuală. După modelul acestora s-au creat dublete cu *-ac*^{1} și *-ag* ori cu *-eac* și *-eag* și pentru formațiile create pe terenul limbii române.

Tot prin evoluție fonetică pe terenul limbii române se explică și apariția formei *șirag*, cu reducerea diftongului *-ea-* > *-a-*, din forma inițială *șireag* < magh. *sereg*. Alternanța fonetică *-a-* / *-ea-* este frecventă în paradigma unor cuvinte, în limba română, şi justifică existenţa dubletelor cu *-ac-* şi *-eac-* sau cu *-ag-* şi *-eag-* şi la formaţiile create pe teren românesc.

1.3. La numele proprii, *-ac*^{1} apare şi în ***variantele*** articulate *-acu* [pron. -a-cu], *-acul* [pron. -a-cul]: *Năstac(u), Buduracul* etc. (vezi *infra* **3.1.2.2.**).

Rar, sufixul *-eac* are ***varianta regională*** *-iac* [pron. -ĭac], în *boghiac* (MDA s.v. *bogheacă,* vezi *supra* **1.2.**), *boliac* „suferind, slab" (FCLRV: 65) cf. *(a) boli* şi *boală* (faţă de *boleac,* în DA, MDA) şi *curiac* „fân sau paie aflate la baza stogului" cf. *cur* (MDA s.v. *cureac*^{1}).

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul *-ac*^{1} se delimitează de sufixul neologic *-ac*^{2} (ocurent în formaţii ca *maniac* cf. *manie, zodiac* cf. *zodie* etc.) prin vechime şi origine, precum şi prin valorile derivatelor şi registrul stilistic în care circulă (vezi *infra* **4.**, **5.**, **8.** şi monografia sufixelor -AC^2, -IAC).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -AC^1 (-acu, -acul)

3.1.1. În DI sunt înregistrate 60 de ***formaţii analizabile*** (unele având dublete cu alte sufixe din serie): *batac*^{1} „limba clopotului" (MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *(a) bate, batac*^{2} „băţ" (MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *(a) bate, băltac* „*baltă* mică, mocirloasă" (DA, MDA), *bârzac* „ţânţar" cf. *bârz!* (DA, MDA; prin raportare la verbul *(a) bârzâi* formaţia ar fi semianalizabilă), *boghiac* (vezi *supra* **1.1.**), *borbonac* „pietricică (la jocul numit *de-a borbonacul* sau *de-a borbonacii*)" cf. *borboană* – variantă a lui *broboană* „boabă" (DA, MDA), *bortac* „valc; groapă adâncă" (MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *bortă* „groapă", *briceac* (vezi *supra* **1.1.**), *budalac* „prost, imbecil" cf. *budala* „om prost, nătărău" (DA, MDA), *buftac* „om gras (la faţă)" (MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *buft* „pântece" (prin raportare la *buftea* „om gras (şi buhăit)" formaţia ar fi semianalizabilă), *buhac* „*buhă*" (DA, MDA), *butac* „(d. coarne, la vite) scurte şi groase, (d. oameni) prost, năuc" cf. *but* „idem" (LB, în DA), *ciontac* „ciung" cf. *ciont* „idem" (MDA), *ciopârtac* „cu coada scurtă, berc" cf. *(a) ciopârti* – variantă a lui *(a) ciopârţi* (MDA), *ciorac* „masculul *ciorii*" (MDA), *ciorşac* „unealtă cu tăişul uzat" cf. *cioarsă* „coasă tocită" (MDA), *ciutac* „bou fără un corn" cf. *ciut* „(d. animale) cu coarnele tăiate sau căzute" (MDA), *cornac* „rădaşcă" (DA s.v. *corn,* MDA), *cotac* „persoană care măsoară cu *cotul*; omidă care merge îndoindu-se" (MDA s.v. *cotar*^{2}), *covrac* „albie a unui râu cu maluri înalte" cf. *covru* „depresiune mică, vâlcea" (DA s.v. *covru,* MDA), *crudac* „cam *crud*" (MDA), *cufundac* „pasăre de apă" cf. *(a se) cufunda* (MDA), *dâmbac* „*dâmb* mic" (MDA), *dulceac* (vezi *supra* **1.1.**), *dupac* „lovitură dată cu pumnul" cf. *dup!* (MDA), *durlac* „copil mai măricel, băieţandru" cf. *durlă* „copil măricel, obraznic" (MDA), *durnac* „(d. ovine) bolnav de capie" cf. *durn* „nebun, într-o ureche" (MDA), *fundac* cf. *fund* „fundătură" (MDA), *ghiontac* „îmbucătură mare, înghiţită repede" (DA s.v. *ghiont*), *iutac* „*iute,* impetuos" (MDA), *jabrac* „om de nimic" cf. *jabră* – variantă la *javră* (DA, MDA), *lăibărac* „lăibăraş" cf. *laibăr* (MDA), *măruntac* „mărunţel" cf. *mărunt* (MDA), *mânzac* (vezi *supra* **1.1.**), *mortac* „muritor" cf. *mort* (DLR), *optac* (vezi *supra* **1.1.**), *osiac* „stâlp care susţine roata scrânciobului" (MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *osie* „ax pe care se montează roţile", *palmac* „veche măsură de lungime, echivalând cu a opta parte dintr-o *palmă*" (MDA), *pârpălac* (vezi *supra* **1.1.**), *piciorac* „coama plecată a unui deal" cf. *picior* (DLR), *plimbac* „drumul pe care coboară mistreţii" cf. *(a se) plimba* (DLR), *porumbac* „pestriţ" cf. *porumb* „de culoare gri" (MDA), *prăvălac* „coastă, povârniş" cf. *prăval* „curs de apă; povârniş" şi *(a) prăvăli* (MDA), *prostac* „*prost*" (MDA), *prostănac* „(om) lipsit de inteligenţă" cf. *prostan* (MDA), *prusac* „(persoană) din Prusia" (DLR) cf. *prus* (prin raportare la *Prusia* formația ar fi semianalizabilă), *râmac* „undiță specială pentru pescuit în apă tulbure" cf. *râmă* (DLR, MDA; a fost considerat, fără argumente satisfăcătoare, o variantă a lui *carmac / cârmac* „idem", cf. Anghel 1976: 225–226), *sârbac* „*sârb*" (MDA), *scârțac* „lăutar prost" cf. *scârț!* (MDA; prin raportare la verbul *(a) scârțâi* formația ar fi semianalizabilă), *scundac* „cam (prea) *scund*" (MDA), *sfârlac* „porc slab și de rasă proastă; pește mărunt" cf. *sfârlă* „rât; (iht.) zvârlugă" (MDA), *sforac* „loc mocirlos, smârc" (DLR s.v. *sfârlac*^{2}, cu etimologie necunoscută, cf. magh. *forrás*) cf. *sfor* „loc unde țâșnește apa din pământ, formând o mocirlă" (Robciuc 1994: 233–234), *sfredelac* (vezi *supra* **1.1.**), *spânzac* „spân" cf. *spânz* – variantă la *spân* (DLR), *strujac* „carabină mică" cf. *struț* „idem" (DLR, MDA), *sulac* „un fel de *sulă* din metal sau lemn" (DLR), *täurac* (vezi *supra* **1.1.**), *tâlpac* „(reg., d. pământ) tare ca o *talpă*" (MDA), *viermac* „clește mic cu care se scot *viermii* din rănile oilor" (MDA), *zgâriac* „instrument cu care se trasează linii pe lemn" cf. *(a) zgâria* (MDA).

1. O serie de cuvinte din DI cu finala *-ac* nu au fost incluse în inventarul de mai sus, din diverse motive. *Godinac* „porc de un an" < bg. *годенак* nu este analizabil prin *godin* „idem" deoarece *godin* provine din *godinac* prin înlăturarea lui *-ac*, simțit ca sufix (derivare regresivă). Cuvântul *aschitac* „sihastru, pustnic", formație paralelă cu *aschit* < gr. *ἀσκητής* (cf. și *aschet, ascet*, mai noi, cu același etimon, intrate în română prin franceză, cf. DA s.v. *ascet*), este o formă nesigură de singular, refăcută de lexicografi din pluralul *aschitacii* (Dosoftei ap. HEM I: col. 1802, în DA); termenul este o „românizare" făcută de Dosoftei a ngr. *ἀσκητικός*, care ar fi putut avea la singular și forma *aschitaciu* (cf. TDRG, în DA s.v.). *Coțac* „pește nedefinit mai îndeaproape; (reg.) uscățiv; răutăcios" apare cu etimologie necunoscută în dicționare (DA, MDA), dar Philippide (P.: 149) îl consideră format cu sufixul *-ac* de la *coț*, pe care nu-l glosează. *Ciutac* cu sensul „bulgar turcit din vechea Turcie nordică; locuitor turc din Dobrogea; termen batjocoritor dat turcilor", cu variantele *cetac* și *citac*, împrumutat din turcă (< *çitak*, cf. ȘIO II$_1$: 139), este neanalizabil pentru români și nu cuprinde nici în limba de origine, după cât se pare, un sufix. *Ciopârlac*, care apare numai într-o ghicitoare (*Pe un vârf de ciopârlac, Două felii de dovleac.* [*Urechile*], Șez. VII 124), este explicat fie prin contaminare din *ciopată* „bucată de carne tăiată sau ruptă din trupul unui om sau al unui animal" + *prepeleac* (Pascu, C.: 142), fie ca o „greșeală de tipar, în loc de *ciopârtac*" (DA s.v. *ciopată*).

2. Următoarele cuvinte din DI, cu etimologia neclară, ar putea conține sufixul *-ac*^{1}: *bobârnac* „lovitură dată cu degetul arătător peste nas", cu etimologie necunoscută, cf. *bobârnă* „femeie care vorbește pe nas" (MDA); *ciuștac* „băț gros pentru bătaie", cu etimologie necunoscută (MDA) cf. *ciuști* interj. „cuvânt care sugerează o lovitură rapidă"; *mlac* „miel slab", la baza căruia Pascu (S.: 190) presupune un **mielac*; vezi și *miconac* „o pasăre, probabil pescărel" (în DLR, cu etimologie necunoscută) care ar putea fi derivatul bănățean *micońac* scris fără semnul muierii lui *n*, format cu sufixul *-ac*^{1} de la adjectivul *micoń* = *micoi* < *mic* + *-oi* (Bugeanu 1971a: 53–54); poate și *ciuturac* „un fel de armă de care se servesc sătenii" (DA s.v. *ciot*, cu pl. *cioturi*).

3. O formație cu dublă analiză este *(z)gaibarace / găibărace* „picioare prea lungi" s.n. pl. cf. *(z)gaibă* „picior (prea lung)" și *(a se) găibăra* „a se cocoța" < *gaibă* + *(a se) cățăra* (MDA); nu i se poate însă reface cu certitudine singularul (cu *-ac*^{1} sau cu *-aciu*).

La acestea se adaugă 35 de formații din alte surse: *amânac* „adept al amânării alegerilor" (DCR^3) cf. *(a) amâna, aplaudac* (DILR) „persoană care *aplaudă* în mod slugarnic" (Trifan, F.C.: 163), *bursac* „persoană care a primit *bursă* pentru studii în străinătate" (Vârlan, S.N.: 38), *ciotac* „arbore cu ramurile uscate sau tăiate" (DA s.v. *ciot*), *clinac* „loc rămas nearat pe ogor" cf. *clin* „idem" (Gl. Reg.), *codac* „persoană care se *codește*" (SMFC IV: 184), *colnac* „adăpost la strungă" (Chest. V 50/14, în MDA) cf. *colnă*

„acoperiş, adăpost”, *disperac* „persoană disperată” cf. *(a) dispera* (Vârlan, S.N.: 38), *flămândac* (*Oficialii botezaţi de localnicii cu experienţă „flămândaci” se vor înghesui la cantina [...]*, „Ziua” 1 XII 1995, 3/2), *fustac* (vezi *supra* **1.1.**), *genocidac* „persoană care provoacă un *genocid*” (Vârlan, S.N.: 38), *grevac* „participant la *grevă*” (Trifan, F.C.: 163), *guzac (gozac)* „şobolan, guzgan, *guz*” (Lex. Reg. II, 116), *(h)arţac* (vezi *supra* **1.1.**), *huidumac* „mare, mătăhălos” (Udrescu, Gl.) cf. *huidumă* „idem”, *lăudac* „persoană care se *laudă*” (Vârlan, S.N.: 38), *listac* „politician ales pe o *listă* de partid; adept al votului pe *liste*” (DCR^3), *mutac* „tăcut, ursuz” cf. *mut* (DLR), *ninjac* „asasin sau spion din istoria Japoniei” cf. *ninja* (Vârlan, S.N.: 38), *plutac* „plop” cf. *plută* „specie de plop” (Tudose, D.S.: 24), *postac* „persoană care *postează* comentarii pe forumuri” (DCR^3), *răspândac* (DILR) „persoană care *răspândeşte* zvonuri” (Trifan, F.C.: 163), *răzgândac* „persoană care se *răzgândeşte* mereu” (Vârlan, S.N.: 38), *robac* „rezistent şi neobosit la muncă” (DLR s.v. *robaci*) cf. *(a) robi*, *schimbac* „persoană care *schimbă* valută în mod ilegal” (Trifan, F.C.: 163), *scurtac* „*scurt*” (Udrescu, Gl.), *sfredelac* (vezi *supra* **1.1.**), *surdac* „care nu prea aude bine” (Udrescu, Gl.), *suspendac* „adept al suspendării preşedintelui” (Ciolan 2013: 78) cf. *(a) suspenda*, *şmirac* „persoană neglijentă, cu îmbrăcămintea murdară” (DLR) cf. *şmir* „unsoare pentru căruţă”, *tuiac* „ameţit de băutură, aiurit, năuc” cf. *tui* „idem” (Udrescu, Gl.), *ţurlac* „cioban” (H IX 194, în MDA) cf. *ţurlă* „surlă (= colibă ciobănească, adăpost păstoresc săpat în pământ)” (DLR), *ursac* „*urs* mic” (Drăganu, Rom. 47, în MDA), *verzac* „de culoare *verde*” (Gl. Reg.), *zvonac* (DILR) „persoană care lansează *zvonuri*” (Trifan, F.C.: 163).

3.1.2. Formaţiile cu *-ac*^{1} sunt substantive (comune şi proprii) şi adjective.

3.1.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

- ***masculine***, analizabile în raport cu:
  - substantive (majoritatea): *băltac, ciorac, taurac, ţurlac, ursac, zvonac* etc.;
  - verbe: *aplaudac, codac, cufundac, răspândac* etc.;
  - interjecţii: *bârzac, dupac, scârţac;*
  - un adjectiv: *ciutac;*
  - un numeral: *optac;*
- ***neutre***, analizabile în raport cu:
  - substantive (cele mai numeroase): *colnac, dâmbac, ghiontac, palmac, pătulac, râmac, sforac, viermac;*
  - verbe: *batac*^{1}*, pârpălac, plimbac, zgâriac;*
  - un verb şi un substantiv: *prăvălac.*

3.1.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt masculine, şi anume:

- nume de familie, analizabile în raport cu:
  - substantive proprii: *Comnac* (DO: 247, cf. *Comnu*), *Gramac* (Paşca, Ţ.O.: 136, cf. *Grama*), *Ionac* (DO: 81), *Mitacu* (DO: 43, cf. *Mitu, Mita < Dumitru*), *Năstac(u)* (acelaşi cu *Nastac*, Iordan, N.F., cf. *Nasta, Nastu*), *Odobac* (DO: 338) cf. *Odoba, Odoabă* (Pătruţ 1978: 147), *Ştefurac* (Iordan, N.F., cf. *Ştefură*) etc.;
  - substantive proprii şi comune: *Buduracul* (DO: 220, cf. *Budur, budur* „stâncă”), *Burac* (Paşca, Ţ.O.: 136, cf. *Bura, bură*) etc.;
  - adjective şi substantive proprii: *Bălac* (DO: 195, cf. *băl, Bălu*), *Cărnacul* (DO: 243, cf. *cârn, Cârnu*) etc.;
- toponime (nume de sate), analizabile în raport cu un adjectiv şi un substantiv propriu, de ex. *Albac* (DO: 180, cf. *alb, Albu, Alba*) etc.;

– zoonime, analizabile în raport cu un adjectiv şi un substantiv propriu, de ex. *Mândrac* (Şez. VII 176) etc.

3.1.2.3. ***Adjectivele*** (uneori folosite şi substantivat) sunt analizabile în raport cu:

– adjective: *ciontac, crudac, dulceac, durnac, iutac, măruntac, mutac, porumbac, prostac, scundac, scurtac, surdac, tuiac, verzac;*

– substantive: *budalac, huidumac, tâlpac;*

– verbe (rar): *ciopârtac, robac.*

Formaţii semianalizabile în DI: *bâjbac* „om gângav” (MDA s.v. *bojbâc*) cf. *(a) bâjbâi* „a bolborosi”, *birac* „primar rural” (MDA) cf. *birău* „idem”, *budac* „vas de lemn, putină” (MDA) cf. *budăi* sau *budău* „vas de lemn” şi *budană* „butoi”, *gânsac* „gâscan” (MDA) cf. *gânscă* – variantă a lui *gâscă, godac* „porc tânăr” (MDA) cf. *godin* „idem”, *maldac* „căpiţă de fân; grămadă de obiecte” (MDA) cf. *maldăr, mârtac* „pisoi, cotoi” cf. *mârtan* „idem” (MDA) şi *mârtoc* „idem”, *popânzac* „şoarece” (MDA) cf. *popânzoi* „idem”. La acestea se adaugă *scăfârlac* „fes împletit care se pune pe sub broboadă” cf. *scăfârlie* (Iordan 1974: 443).

3.2. -EAC (-iac)

3.2.1. În DI sunt înregistrate 13 ***formaţii analizabile*** (unele având dublete cu alte sufixe din serie): *boleac (boliac)* (vezi *supra* **1.2.**), *cureac (curiac)* (vezi *supra* **1.3.**), *dăscăleac* „dăscălaş” cf. *dascăl* (DLR), *drumeac* (vezi *supra* **1.1.**), *mânzeac* (vezi *supra* **1.1.**), *năvârgeac* „prost, bleg” (DLR s.v. *năbârgeac*) cf. *năvârc* „mare şi prost” (DLR s.v.), *păteac* „pătuţ” cf. *pat* (DLR), *podeac* (vezi *supra* **1.1.**), *săteac* „sătuleţ” cf. *sat* (DLR), *sfredeleac* (vezi *supra* **1.1.**), *tăureac* (vezi *supra* **1.1.**), *vişineac* „vişinată” (variantă la *vişneac, prin apropiere de vişină,* DLR), *zideac* „*zid* mic” (DLR).

1. În DLR şi în MDA, *năvârgeac* şi *năvârc* sunt considerate ambele cu etimologie necunoscută; credem că pot fi puse în legătură, atât formal, cât şi semantic.

2. Nu am inclus în lista de mai sus cuvântul *terfeleac* „om prost” (DLR s.v. *terteleac*^{1}, cu etimologia necunoscută), raportabil numai formal la *(a) terfeli,* nici pe *pătuiac* (cu varianta lexicală *pătuiag*), sinonim cu *pătul*^{1} (DLR s.v. *pătuiac*), care ar putea conţine, la origine, sufixul *-eac,* respectiv *-eag* (vocala iniţială a sufixelor a putut provoca muierea şi apoi dispariţia finalei temei: *pătul'iac > pătuiac*), pentru că structura formaţiilor nu mai e transparentă, deci ele nu mai sunt analizabile formal prin *pătul*^{1}.

3. Sufixul *-eac* s-ar putea găsi şi în următoarele cuvinte din DI: *berbeleac* din *de-a berbeleacul* (cu etimologie necunoscută cf. *berbec,* în MDA), *brebeneac* „sturz-cântăreţ” (cu etimologie necunoscută, în MDA), *torofleac* „persoană voinică şi grasă” (cu etimologie necunoscută, în MDA).

4. Din formaţia (absentă din DI) *sfârâiac* „(reg.) zgomot produs de un fier încins cufundat în apă; jucărie care sfârâie” cf. *(a) sfârâi* + *-ac* (DLR), se detaşează, conform procedeelor de analiză din această lucrare, varianta **-iac* a sufixului *-eac;* prin raportare la interjecţia *sfâr!* s-ar identifica sufixul compus **-âiac.*

3.2.2. Derivatele cu *-eac* sunt substantive (comune şi proprii) şi adjective.

3.2.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

– ***masculine***, analizabile în raport cu substantive: *dăscăleac, mânzeac, tăureac;*

– ***neutre***, analizabile în raport cu substantive: *cureac, drumeac, păteac, podeac, săteac, sfredeleac, vişineac, zideac.*

3.2.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt masculine, şi anume:

– nume de familie, raportabile la:

- nume proprii (semianalizabile prin raportare la numele terminat în *-ea*): *Nasteac* (Iordan, N.F., cf. *Nasta, Naste(a)*), *Ştefureac* (*ibid.* şi DO: 155, cf. *Ştefură, Ştefurea*), *Toleac* (DO: 15, cf. *Tola, Tolu, Tolea*) etc.;
- un verb: *Dârdâiac* (DO: LIV, unde este încadrat la sufixul *-ac*);

– toponime, raportabile la nume proprii şi comune: *Boldeac* (Loşonţi 1979: 602) cf. *bold* (poate şi toponimele *Boldul* şi *Boldea,* la Iordan, N.F. s.v. *Bold* şi *Boldea*).

3.2.2.3. ***Adjectivele*** sunt analizabile în raport cu:

– un adjectiv: *năvârgeac;*

– un substantiv şi un verb: *boleac.*

Formaţii semianalizabile în DI: *bundăreac* „cecum (la porc); mezel" (Gl. Olt.) cf. *bundărete* „burtă de animal"; *moleac* „soi de peşte" cf. *molan* „idem"; *zăbleac* „prunc micuţ" cf. *zăblău* „copilandru, tânăr".

3.3. -ÁG

3.3.1. În DI sunt înregistrate 14 ***formaţii analizabile*** (unele având dublete cu alte sufixe din serie): ***băltag*** „vânt ce bate dc la *baltă*" (DA), *briceag* (vezi *supra* **1.1.**), *ciormag* „larva cărăbuşului" cf. *ciormă* „idem" (DA), *corciag* „un soi de câine de vânătoare" cf. *corciu* „idem" (DA), *dulceag* (vezi *supra* **1.1.**), *găzdag* (vezi *supra* **1.1.**), *(h)arţag* (vezi *supra* 1.1.), *huceag* „pădure mică şi deasă" (DA s.v. *huciu* „idem"), *lanţag* „*lanţ*" (MDA), *măiag* „diminutiv al lui *mai* (= măciucă, ciocan)" (DLR), *parpalag* (vezi *supra* **1.1.**), *piciorag* „catalig; *picior* de porc afumat" (DLR), *puiag* „podul grajdului" cf. *pui* din expresia *puiul şurii* „podul de deasupra şurii" (DLR), *şirag* (vezi *supra* **1.1.**).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *cârceag* „boală de oi sau de vite; crampă, durere de stomac" cf. *cârciu* „cârcel" (DA s.v. *cârcel*) şi *fustag* (vezi *supra* **1.1.**).

3.3.2. Derivatele cu *-ag* sunt substantive (comune şi proprii) şi un adjectiv.

3.3.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

– ***masculine***, analizabile în raport cu substantive: *băltag, cârceag, ciormag, corciag, găzdag, puiag;*

– ***neutre***, analizabile în raport cu:
  - substantive: *briceag, fustag, lanţag, (h)arţag, huceag, măiag, piciorag, şirag;*
  - un verb: *parpalag.*

3.3.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt nume de familie, analizabile în raport cu:

– un substantiv propriu: *Voinag* (Paşca, Ţ.O.: 140, cf. *Voina*);

– un substantiv propriu şi unul comun: *Buşag* (DO: 225, cf. *Buşul, Buşa, buş* „pumn").

3.3.2.3. ***Adjectivul*** *dulceag* este analizabil în raport cu un adjectiv.

În DI figurează şi o ***formaţie semianalizabilă:*** *hădărag* „lemnul cel mai scurt al îmblăciului" cf. *hădărău* „îmblăciu".

3.4. -EÁG

3.4.1. În DI sunt înregistrate 7 ***formaţii analizabile*** (unele cu dublete în *-eac* sau în *-ag*): *cepeleag* „(om) peltic" (DA) cf. *(a) cepeli* „a vorbi peltic", *drumeag* (vezi *supra* **1.1.**), *pătuleag* „*pătul* mic" (DLR), *podeag* (vezi *supra* **1.1.**), *smâlceag* „pământ alunecos şi moale" (DLR, cu etimologie necunoscută) cf. *smâlc* – variantă la *smârc* „loc mocirlos", *şireag* (vezi *supra* **1.1.**), *tufăreag* „pădure dc şes, zăvoi" cf. *tufar* „arbore cu ramuri dese, crescute la rădăcină" (DLR).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *afineag* „loc unde se găsesc *afini;* afinată” (Gl. Reg.) cf. şi *afină, butureag „butură* mare şi groasă” (Udrescu, Gl.).

3.4.2. Derivatele cu *-eag* sunt substantive (comune şi proprii) şi un adjectiv.

3.4.2.1. ***Substantivele comune*** sunt ***neutre***, analizabile în raport cu substantive: *afineag, butureag, drumeag, pătuleag, podeag, smâlceag, şireag, tufăreag.*

3.4.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt ***masculine***, nume de familie: *Berbeceag* cf. *berbec(e)* (la Nestorescu, A. (1976): 494) şi *Berbec, Voineag* (Paşca, Ţ.O.: 140, Iordan, N.F.) cf. *Voina* (prin raportare la *Voinea* formaţia ar fi semianalizabilă).

3.4.2.3. ***Adjectivul*** *cepeleag, -ă* (şi substantivat) este analizabil în raport cu un verb.

Formaţie semianalizabilă: *molceag* explicată în DLR din *molcuţ*, prin schimbare de sufix.

3.5. -ACĂ

3.5.1. În DI sunt înregistrate 6 ***formaţii analizabile:*** *bogheacă* (vezi *supra* **1.1.**), *buracă „bură,* ceaţă” (DA, MDA), *cârstacă* „claie” (DA s.v. *cârstă* „grămadă de snopi aşezaţi cruciş”), *codănacă* „fetiţă gata de prins în horă” cf. *codană* „fată de curând intrată în rândul fetelor mari, neieşită încă la horă” (DA s.v. *coadă*), *dădacă* (DLR) cf. *dadă* (care are şi sensul „doică” în DLR), *ţâţacă* „diminuitv al lui *ţaţă*” (DLR).

1. *Cioracă* „cioară” se întrebuinţează, ca şi *cioroaie, cioroaică*, pentru a se diferenţia femela păsării de mascul, numit *ciorac* sau *cioroi.* Din această cauză, *cioracă* a fost considerat derivat de la *ciorac* cu sufixul moţional *-ă* şi nu a fost inclus în lista de mai sus.

2. Cuvântul *neneacă* „mamă” nu a fost înregistrat în inventarul lui *-acă* fiind considerat neanalizabil, deşi etimonul indicat în DLR, tc. *nine*, presupune intervenţia sufixului *-acă;* credem că derivarea în româneşte a unui cuvânt de la o bază inexistentă în limbă e discutabilă; vezi trimiterile pe care le face Scriban la ucr. *nenĭka* „mămucă” din *nénĕa* „mamă”; rus. *neánĭka*, diminutiv al lui *nĕánĕa* „dădacă”; ung. *néne* „ţaţă”, *nénike* „soră mai mică”; tc. *nené, niné* „mamă” etc. (Scriban, Dicţ.).

La acestea se adaugă 4 formaţii din DLR: *mamacă „mamă”* şi *nouacă, optacă* (s.v. *optac*), *şeptacă*, toate denumiri regionale ale cărţilor de joc cu *nouă, opt* sau *şapte* puncte.

3.5.2. Derivatele cu sufixul *-acă* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

– substantive: *bogheacă, buracă, cârstacă, dădacă, mamacă, ţâţacă;*

– numerale: *nouacă, optacă, şeptacă.*

Menţionăm şi un ***substantiv propriu*** masculin, nume de familie, analizabil în raport cu un substantiv propriu şi unul comun: *Auşacă* (DO: 184) cf. *Auşul* şi *auş* „moş”.

Formaţie semianalizabilă din DI: *budacă*, cu dubletul *budac* (vezi *supra* **3.1.2.3.**).

3.6. -EACĂ

Sufixul se identifică în 2 ***formaţii analizabile:*** *păleacă* (DI) „ciomag gros” cf. *(a) păli* „a lovi” (DLR) şi *şopeacă* „podul şurei sau al grajdului unde se ţine fânul” cf. *şop* „idem” (DLR).

Ambele sunt ***substantive feminine***, prima raportabilă la un verb, iar a doua, la un substantiv.

Formație semianalizabilă: *coteacă* „cocină” (Lex. Reg. II, 25) cf. *coteț*.

4. Valorile derivatelor

4.1. Substantivele cu *-ac*^{1}, *-eac*, *-ag*, *-eag* și *-acă*, *-eacă* au unele valori comune.

4.1.1. ***Diminutive***: *băltac*, *boghiac* / *bogheacă*, *dăscăleac*, *dâmbac*, *drumeag* / *drumeac*, *lăibărac*, *măiag*, *măruntac*, *pătuleag*, *podeac* / *podeag*, *săteac*, *sfredelac* / *sfredeleac*, *täurac* / *täureac*, *ursac*, *zideac* etc.

Unele formații au sens meliorativ-afectiv: *dădacă*, *mamacă*, *țâțacă*.

4.1.2. ***Augmentative***: *bortac*, *butureag*, *ghiontac*, *găzdag*, *mânzac* / *mânzeac*, *piciorag* etc.

4.1.3. ***Peiorative*** (în unele formații sufixul accentuează sensul peiorativ al bazei): *butac*, *ciorșac*, *durnac*, *flămândac*, *jabrac*, *prostac* etc.

4.1.4. ***Nume de agent***:

– cu bază verbală: *aplaudac*, *batac*^{1}, *boleac*, *cepeleag*, *codac*, *cufundac*, *răspândac* etc.;

– cu bază interjecțională: *bârzac*, *scârțac*;

4.1.5. ***Posesorul***: *afineag*, *buftac*, *ciotac*, *cornac*, *fundac*, *vișineac* etc.;

4.1.6. ***Specia*** bazei: *briceac* / *briceag*, *colnac*, *corciag*, *covrac*, *durlac*, *plutac*, *puiag*, *sforac*, *sulac*, *șirag* etc.

Câteva valori sunt ocazionale, identificându-se numai în câte unu sau două derivate:

– ***rezultatul acțiunii***: *pârpălac* / *parpalag*;

– ***nume de instrument***: *păleacă*, *zgâriac*;

– ***purtătorul provenienței***: *băltag*;

– ***locul acțiunii***: *plimbac*;

– ***purtătorul calității***: *ciutac*;

– ***purtătorul determinării cantitative***: *nouacă*, *optac* / *optacă*, *șeptacă*;

– ***purtătorul destinației***: *viermac*;

– ***moțiunea***: *ciorac*.

4.2. Adjectivele exprimă:

– ***aproximarea calității***: *crudac*, *dulceag*, *măruntac*, *scundac*, *surdac* etc.

– ***asemănarea*** cu baza: *budalac*, *huidumac*, *năvârgeac*, *tâlpac*.

Destul de numeroase sunt formațiile (substantive și adjective) care, conform glosărilor din dicționare, sunt ***sinonime*** cu bazele: *buracă*, *cârstacă*, *ciontac*, *clinac*, *covrac*, *guzac*, *porumbac*, *prusac*, *sârbac*, *spânzac*, *tuiac*, *verzac* etc.

Valoarea sufixului este neclară în *mortac* și *râmac*.

5. Originea sufixelor și istoria derivatelor

5.1. Sufixele din seriile *-ac*^{1}, *-eac*, *-ag*, *-eag* și *-acă*, *-eacă* au ***origine multiplă***: sunt fie preluate prin împrumuturi analizabile din limbi slave, din maghiară sau (rar) din turcă, fie formate pe terenul limbii române.

5.1.1. Sufixul *-ac*^{1} este de origine slavă (Hasan 1972: 48; cf. și Tiktin 1904–1906: 602; Hiecke 1906: 149; Löwe 1911: 106; Graur, N.A.: 51–59; Dimitrescu 1958: 247; Rosetti, ILR (1968): 321).

1. În limbile slave, sufixul *-ak* derivă substantive și adjective cu următoarele valori principale: nume de agent, nume de locuitori, purtătorul unei calități, nume de

instrument, diminutive, augmentative, peiorative (cf. Miklosich, G.S. II: 240–244; Belić 1901: 155; Vondrák, S.G. I: 610–611; Lekov 1958: 26, 28, 31, 32, 42, 43).

Toate aceste valori le au şi derivatele cu sufixul *-ac*^{1} din limba română; la ele se adaugă câteva sensuri noi, secundare ca importanţă (vezi *supra* **4.**).

2. Pentru alte păreri, cf. HEM. I: col. 115–118 (origine autohtonă); DHLR I: 249, cf. şi DO: LIV (origine latină şi slavă); Puşcariu, D.: 119 şi Iordan, Dift.: 81 (origine latină); Pascu, S.: 193–196 (origine latino-balcanică). În ILR II: 362, se arată că *-ac* presupune origini diverse (romanică, slavă, greacă, turcă), fiind menţionat de Hasdeu printre sufixele atribuite substratului.

Sufixul *-ac*^{1} a fost segmentat din împrumuturi analizabile de origine slavă, ca *prostac* < pol., rus., ucr., sb. *prostak*, *prusac* < rus., pol. *prusak* (Graur, N.A.: 53), poate şi *gânsac* < bg. *гъсак* (semianalizabil prin *gânscă*).

1. Vezi şi *şmirac*, explicat de Ion Lobiuc prin ucr. dial. *šmirák* „cel ce unge roţile carului; cel ce vinde şmir, dohot" (Lobiuc 1973: 500–501).

2. Alături de *sulac*, circulă şi *sulhac* (având acelaşi sens), cu un *h* care se explică probabil prin influenţa ucr. *suhak* „par, prăjină".

Din limbile slave au fost împrumutate şi cuvinte neanalizabile terminate în *-ac*, ca *buiac* „sălbatic", *burlac*, *sărac*, *turmac* „bivol tânăr" (considerat derivat românesc de Ciorănescu, DER s.v. *turmă*) etc.

Sufixul *-ac*^{1} a fost întărit:

- prin împrumuturi analizabile din alte limbi, cum ar fi *briceac* < tc. *biçak* „cuţit", magh. *bicsak* „briceag" şi analizat ca *brici* + *-ac* sau *parmac* „unitate de măsură echivalând cu a opta parte dintr-o palmă" < tc. *parmak* (devenit *palmac* prin apropiere de *palmă*) şi analizat ca *palm(ă)* + *-ac*;
- eventual, prin formaţii româneşti refăcute din derivate în *-aci*, simţite ca plurale, de exemplu *robac* refăcut ca singular al adjectivului *robaci* „harnic, muncitor" (DLR).

5.1.2. Sufixul *-eac* a fost fie împrumutat din ucraineană, unde are, pe lângă alte valori, valoare diminutivală (Belić 1901: 155) ca şi în limba română, fie creat în româneşte, prin desprinderea lui atât din cuvinte a căror temă, terminată în consoană moale, era urmată de sufixul *-ac*, cât şi din nume proprii terminate în *-ea* la care s-a adăugat sufixul *-ac* (de ex. *Tolea* + *-ac* > *Toleac*, analizat apoi ca *Tol(u)* + *-eac*). Prima soluţie, care presupune sursa străină, este sprijinită prin împrumuturi analizabile ca *vişneac* „vişinată" < ucr. *вишняк* (devenit *vişineac* „idem" sub influenţa lui *vişină*) sau ca adjectivul *boleac* care poate fi pus în legătură cu ucr. *боляк* „inflamaţie, furuncul" şi cu rus. *боляга* „bolnăvicios".

5.1.3. Sufixul *-ag* a luat naştere, probabil, în limba română, ca variantă fonetică a sufixului *-ac*^{1} prin sonorizarea consoanei finale, cf. *briceag* < *briceac* (vezi şi *supra*, nota 2 sub **1.2.**), dar a putut pătrunde şi din maghiară prin împrumuturi analizabile, ca *găzdag* < magh. *gazdag* (Tamás, E. s.v.) sau *(h)arţag* < magh. *harcag* (DA, MDA).

5.1.4. Sufixul *-eag* a putut apărea, prin sonorizarea consoanei finale, ca variantă a sufixului *-eac*, care apoi s-a desprins şi s-a ataşat la diverse teme, devenind sufix independent. De asemenea, *-eag* s-a putut detaşa din derivate cu *-ag* de la o temă terminată în consoană moale sau dintr-un nume propriu terminat în *-ea* (ultima soluție e susținută în DO: LVII–LVIII).

Sufixul *-eag* a fost întărit printr-un împrumut din maghiară: *şireag* < magh. *sereg*, analizabil în română prin *şir* < lat. **sira* < gr. *σειρά* (DLR s.v.).

Formația *cepeleag* este explicată în DA ca „hiperurbanism, în loc de *şepeleag*, iar acesta din *şepeleav* (orientat după suf. *-eag*), din rut. *šepeljavyĭ* (adj.), *šepeljavo* (adv.) «peltic»”.

5.1.5. Sufixul *-acă* a putut fi şi el segmentat din împrumuturi slave, cum este *cârstacă* „claie, grămadă de snopi aşezați cruciş” provenit, probabil, din bg. *krъstakъ* „cruce, încrucişare” și analizat prin raportare la *cârstă* „claie, grămadă de snopi” + *-acă*.

5.1.6. Este de presupus că sufixul *-eacă* a apărut în limba română prin diftongarea lui *a* inițial din sufixul *-acă,* în condițiile ataşării sale la o temă cu finală înmuiată, după modelul perechilor *-ac*^{1} şi *-eac, -ag* şi *-eag.*

5.2. Toate cuvintele din inventarele de mai sus, dacă nu au fost menționate ca împrumuturi, sunt considerate a fi formate în româneşte cu sufixele discutate. Adăugăm numele topic *Şugag*, care a luat probabil naştere din *Şugav* (împrumut slav, cf. bg., scr. *шугав* „râios”) prin substituție de sufix (Paşca 1948a: 101–102).

Cele mai vechi formații atestate sunt nume proprii din secolele al XV-lea şi al XVI-lea:

- antroponime: *Nesteac* (a. 1407), *Oprişac* (a. 1423) şi *Lucac* (a. 1428), toate în Moldova (cf. Reguş–Reguş 1974: 505); *Buşag* (a. 1425, în DO); *Ciorsac* (a. 1428, în Moldova, cf. Anghel–Şerban 1974: 69), *Berbeceag* (a. 1520, în Țara Românească, cf. DERS), *Auşac* (a. 1555, în Țara Românească, cf. Nestorescu, A. (1976): 494);
- toponime: *Porumbac* (a. 1473) şi *Sulaci* (a. 1584), ambele în Țara Românească (cf. Nestorescu, A. (1976): 494, unde *Sulaci* e interpretat ca plural al lui *sulac*).

Substantivele comune au atestări din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea: *mortac* şi *prusac* (Dosoftei, în DLR), *sârbac* (Cantemir, în DLR), *sforac* (Stefanelli, în DLR s.v. *sfîrlac*^{2}), *briceag, briceac* (a. 1754, Iorga, S.D., în DA), *palmac* şi *țâțacă* (a. 1781, respectiv a. 1791, Cat. Man. II, în DLR).

Istoria sufixului *-eac* este puțin cunoscută, formațiile fiind rareori folosite în scris. Cele mai vechi atestări datează din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea: *Toleac* (a. 1578, DO: 15), *podeac* (Ureche, la TDRG), *boleac* (M. Costin, în DA s.v.). Mult mai târziu se înregistrează cuvântul *sfredeleac* (LB, în DLR). Alte formații sunt din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

6. Originea temelor

Temele la care se ataşează sufixele *-ac*^{1}, *-eac, -ag, -eag, -acă, -eacă* sunt vechi şi de diferite origini:

- moştenite din latină: *batac*^{1}*, cornac, fundac, mamacă, moleac, mutac, piciorac* şi *piciorag, plimbac, puiac, săteac, tăur(e)ac, viermac* etc.;

- slave: *boleac, drumeac / drumeag, iutac, osiac, păleacă, pârpălac / parpalag, podeac / podeag, prostac, răspândac, scundac, sfredel(e)ac, vișineac, zideac* etc.;
- maghiare: *butac, ciontac, dâmbac* etc.;
- germane: *lăibărac, șmirac, șopeacă;*
- grecești: *dăscăleac* (eventual slavonă, cf. DLR), *fustac / fustag, păteac;*
- onomatopee: *bârzac, buhac, dupac, scârțac;*
- nesigure: *băltac / băltag, flămândac, ghiontac, huidumac* etc.

Tema formației *budalac* este de origine turcă, iar *mânz(e)ac* are o temă comună cu albaneza.

Singurele formații de la teme neologice sunt creațiile recente: *aplaudac* (DCR^2), *grevac* (Trifan, F.C.: 163) etc.

7. Productivitatea sufixelor

În trecut, sufixul *-ac*^{1} a fost productiv, iar celelalte au avut o productivitate medie.

Astăzi numai *-ac*^{1} mai este productiv, vezi formațiile glumețe (multe legate de evenimente politice recente): *amânac, aplaudac, flămândac, grevac, listac, postac, răspândac, schimbac, suspendac, zvonac* etc.

8. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Majoritatea derivatelor sunt regionalisme folosite în diverse părți ale țării, sufixele nefiind specifice unui anumit grai. Se pare totuși că *-ac*^{1} este răspândit mai ales în estul teritoriului dacoromân (Rusu 1962: 263).

Claudia Tudose (D.S.: 25) preia afirmația lui Valeriu Rusu, lărgindu-i aria de referință cu derivatele în *-eac*.

În limbajul comun se întrebuințează un număr restrâns de formații, ca *briceag, dădacă, dulceag, porumbac, prusac.* Câteva derivate (ironice) recente, preluate din limbajul presei, circulă în limbajul familiar.

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -ÂRȚAC

În DI există 2 ***formații analizabile:*** *popârțac*^{1} „(fam. și peior.) preot" cf. *popă* (DLR) și *popârțac*^{2} „om mic de stat; par (cu diferite întrebuințări)" cf. *pop* „par" (DLR).

Ambele sunt substantive comune masculine, al doilea și neutru, cu sensul „par".

Sufixul peiorativ *-ârțac* este compus din sufixul *-ârță* + *-ac*^{1} (vezi monografia sufixelor -ÂRCĂ, -ÂRȚĂ).

9.2. -NAC, -NEAC

Sufixele *-nac* și *-neac* [pron. -nĕac] se identifică în 2 dublete constituite din ***formații analizabile*** înregistrate în DI: *ciobârnac (ciobărnac)* și *ciobârneac* „ciubăr de 30–80 litri" (DA s.v. *ciobârnac*) cf. *ciobăr* – variantă a lui *ciubăr; rusnac* și *rusneac* „*rus*" (DLR s.v. *rusnac*).

Aparent, *ciobârlac* „polonic" (DA s.v.) poate fi analizat în mod similar cu *ciobârnac*, cu detașarea unui sufix **-lac*. Din punct de vedere semantic însă, *ciobârlac* nu poate fi raportat la *ciubăr*, de aceea nu l-am înregistrat.

Ambele formaţii sunt ***substantive*** comune, primul ***neutru***, al doilea ***masculin***, raportabile la substantive.

Sufixele dezvoltate *-nac, -neac* au fost împrumutate din ucraineană prin *rusnac* şi varianta sa de pronunţare *rusneac* (Graur, N.L.: 113). În limba de origine, *rusnak* (şi *rusnяk*) înseamnă „ucrainean", sens atestat şi la noi, în Ardeal (Mat. Dial.: 190). În limba comună însă, *rusnac* este folosit cu înţelesul de „rus" cu o nuanţă peiorativă, sens apărut probabil pe teren românesc (cuvântul a fost analizat: tema era cunoscută, la fel şi *-ac*^{1}, întâlnit în mai multe formaţii, unele cu valoare peiorativă).

Este greu de spus dacă *ciobârnac* a fost format cu *-nac* desprins din *rusnac* ori dacă sufixul reprezintă, în această formaţie, o dezvoltare românească a lui *-ac*^{1} (poate cu un *n* expresiv). În DA se arată însă următoarele: „În partea dintâi a cuvântului, avem probabil ung. *cseber, csöbör* «ciubăr, hârdău» (cf. Scriban, Arh. a. 1912, nr. 1), poate un *csebernek (való)* «de ciubăr»".

9.3. -OIAG

Sufixul *-oiag* [pron. -o-ĭag] se detaşează din 2 ***formaţii analizabile:*** *somoiag* (DI) „pui de somn" cf. *som* – variantă la *somn* (DLR) şi *ciotoiag* (Lex. Reg. II: 22) „trunchi care rămâne la suprafaţa pământului după ce s-a tăiat copacul" cf. *ciot*.

Sufixul *-oiag* este compus din *-oi* şi *-ag*.

Câteva sufixe complexe se pot segmenta din câte o formaţie analizabilă:

***-anc** (dezvoltat din *-ac*^{1} cu interfixul *n*) din *surdanc* „diminutiv al lui *surd*" (DLR s.v. *surdac*), adjectiv raportabil la un adjectiv;

***-ang** (dezvoltat din *-ag* cu interfixul *n*) din *piciorang* „cataligă" (DLR s.v. *piciorong*), substantiv neutru, augmentativ, raportabil la un substantiv (forma *piciorangă*, înregistrată în DLR printre variantele lui *piciorong*, a apărut, probabil, ca singular refăcut după pluralul **piciorange*);

***-ănac** (compus din *-an*^{1}+ *-ac*^{1}) din *scundănac* „cam (prea) *scund*" (Gl. Olt., în DLR), adjectiv raportabil la un adjectiv, care exprimă aproximarea;

***-âiac** [pron. -â-ĭac] (compus din *-âi* + *-ac*^{1}) din *mânzâiac* (DI) „*mânz* mare", substantiv masculin cu sens augmentativ, raportabil la un substantiv;

***-iac** [pron. -i-ac] (dezvoltat cu interfixul *-i-*) din *mâniac* „(înv.) scamator, măscărici" (DLR) cf. *mână*, nume de agent masculin, raportabil la un substantiv;

***-neag** [pron. -nĕag] din *moşneag* (DI) cf. *moş* (DLR, cu prima atestare în Anon. Car.), substantiv masculin raportabil la un substantiv (pentru diverse etimologii propuse cuvântului *moşneag*, vezi Bogrea 1922–1923a: 733);

***-oiac** [pron. -o-ĭac] (compus din *-oi* + *-ac*^{1}) din *popoiac* „(adesea ironic) preot tânăr, lipsit de experienţă" cf. *popă* (DLR);

***-uiac** [pron. -u-ĭac] din *fusuiac* „om înalt şi subţire" cf. *fus*, substantiv masculin raportabil la un substantiv; în DA, este explicat prin *făsui* (= fasole) + *fus* (cf. „a făcut făsuiul fus") + *-ac*.

-A̲C^2 (-a̲cos), -IA̲C (-ia̲cos)

Miklosich, G.S. II: 240–244; Meyer-Lübke, G. II: 499, 504, 591; Horning 1896: 335–353; Puşcariu 1902: 119; Graur, N.A.: 53–54; Chantraine 1933: 393–394; Meyer-Lübke–Piel, G.F.: 122–123; Hasan 1972: 45–54.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-ac*^{2} şi *-iac* [pron. -i-a̲c] fac parte din aceeaşi ***serie*** datorită originii (vezi *infra* **5.**), distribuţiei similare (vezi *infra* **3.1.2.**, **3.2.2.**) şi valorilor comune (vezi *infra* **4.**).

Cele două forme sunt condiţionate fonetic. Astfel, sufixul *-ac*^{2} se identifică în formaţii analizabile prin substantive cu tema terminată în *-i*, de ex. *elegiac* cf. *elegie, maniac* cf. *manie, zodiac* cf. *zodie* etc. Sufixul *-iac* apare de obicei în formaţii raportabile la teme cu finală consonantică: *demoniac* cf. *demon, geneziac* cf. *geneză, narcisiac* cf. *Narcis, paradisiac* (*paradiziac*) cf. *paradis* etc.; o singură formaţie se analizează printr-un substantiv terminat în *-iu* (cu *i* semivocalic, devenit vocală în derivat): *amoniac* cf. *amoniu.*

La origine, în limba latină, *ammoniacum* > fr. *ammoniac* / *ammoniaque* este un adjectiv derivat de la numele zeului egiptean Ammon (de lângă al cărui templu se extrăgea în Antichitate sarea respectivă). Forma *-iac* indică şi influenţa sufixului franţuzesc corespunzător (vezi *infra* **5.**).

1.2. Sufixele *-ac*^{2} şi *-iac* au ***variantele etimologice învechite*** *-acos* [pron. -a̲cos] (în *zodiacos*) şi *-iacos* [pron. -i-a̲-cos] (în *ipohondriacos*), ambele la Ursu, T.

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul neologic *-ac*^{2} se delimitează prin origine şi valori de sufixul *-ac*^{1} din *băltac, prostac* etc. (vezi monografia seriei **-A̲C^1 (-a̲cu, -a̲cul), -EA̲C (-ia̲c); -A̲G, -EA̲G; -A̲CĂ, -EA̲CĂ**).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -A̲C^2 (-a̲cos)

3.1.1. În DI sunt înregistrate 9 ***formaţii analizabile***: *afrodiziac* „(substanţă) care stimulează apetitul sexual" cf. *afrodizie* „exacerbare (patologică) a instinctului sexual" (DA), *ambroziac* „cu parfum de *ambrozie*" (DA), *austriac* „(locuitor) din *Austria*" (MDA), *bosniac* „(locuitor) din *Bosnia*" (DA), *elegiac* „cu caracter de *elegie*" (DLR), *maniac* „(persoană) care suferă de o *manie*" (DLR), *orgiac* „cu caracter de *orgie*; orgiastic" (DLR), *simoniac* „(persoană) care se face vinovată de *simonie* (= trafic cu lucruri sfinte)" (DLR), *zodiac (zodiacos)* „carte cu *zodii*" (DLR).

La acestea se adaugă 2 formaţii din MDA: *cracoviac(ul)* „dans popular din regiunea *Cracovia*; melodia corespunzătoare" şi *insomniac* „(persoană) care suferă de *insomnie*".

3.1.2. Formațiile cu sufixul -*ac*^{2} sunt adjective și substantive.

3.1.2.1. ***Adjectivele*** sunt raportabile la substantive:

– comune: *afrodisiac, ambroziac, elegiac, insomniac, maniac, orgiac, paradisiac, simoniac;*

– proprii (toponime): *austriac, bosniac.*

Unele formații funcționează atât ca adjective, cât și ca substantive (masculine și feminine): *austriac, bosniac, insomniac, maniac, simoniac; afrodisiac* se folosește și ca substantiv neutru.

3.1.2.2. ***Substantivele*** sunt ***neutre***, analizabile prin raportare la un substantiv comun (*zodiac*) și propriu – toponim (*cracoviac*).

Formații semianalizabile: *cardiac* „care se referă la inimă" cf. *cardi(o)-* (din *cardiologie, cardiogramă, cardiopatie* etc.), *celiac* „abdominal, intestinal" cf. *celi(o)-* „cavitate, abdomen" (din *celialgie, celiocenteză, celiopatie* etc.), *heliac* „care se referă la răsăritul și apusul unor aștri" cf. *heli(o)-* „soare, lumină" (din *heliogravură, helioterapie, heliotermie* etc.), *iliac* „care privește șoldurile, așezat la șolduri" cf. *ilio-* (din *iliolombar, iliosacral* etc.).

3.2. -IA̲C (-ia̲cos)

3.2.1. În DI se înregistrează 5 formații analizabile: *amoniac* „gaz incolor, cu miros înecăcios; soluție" (DA) cf. *amoniu, demoniac* „de *demon*; demonic" (MDA), *dionisiac* „care îi aparține lui *Dionis*" (MDA), *ipohondriac* (*ipohondriacos*) „*ipohondru*" (DA), *paradiziac* (*paradisiac*) „ca un / de *paradis*" (DLR).

1. Din *ipohondriac*, prin raportare la *ipohondrie* s-ar segmenta sufixul -*ac*^{2}.

2. Nu apare în lista de mai sus cuvântul *stavropigiac* din DI, pentru că nu a fost preluat în DLR și, prin urmare, nu i se cunoaște sensul; din punct de vedere formal se poate raporta la *stavropig* s.n. „(înv.) cruce trimisă de către un patriarh unei mânăstiri sau unei biserici, ca semn că depinde direct de autoritatea lui" (MDA) sau, cu semianaliză, la *stavropighie* s.f. „mânăstire care depinde direct de patriarhie" (DM).

La acestea se adaugă 6 formații din alte surse: *géneziac* „care se referă la *Geneză* (prima carte a *Bibliei*)" (MDN), *lamiac* (în sintagma *războiul* ~) „război declarat de atenieni după moartea lui Alexandru, care a început cu asediul *Lamiei*" (Șăineanu, D.U.), *mithriac* „referitor la mithraism (= cult al zeului *Mithra*)" (MDN), *narcisiac* „(ca) al lui *Narcis*; narcisic" (DLR), *peloponesiac* (DE s.v. *războiul* ~) „care se referă la *Peloponez*; peloponezian", *pelusiac* „(d. un braț al Nilului) care trece pe lângă *Pelusa*" (MDN).

3.2.2. Formațiile cu sufixul -*iac* sunt adjective și un substantiv.

3.2.2.1. ***Adjectivele*** sunt analizabile în raport cu:

– substantive:

  – proprii: *dionisiac, geneziac, lamiac, mithriac, narcisiac, peloponesiac, pelusiac;*

  – comun: *demoniac;*

– un adjectiv: *ipohondriac.*

3.2.2.2. Formația *amoniac* este ***substantiv*** neutru analizabil în raport cu un substantiv neutru.

Formații semianalizabile: *isiac* „care se referă la zeița *Isis*" (MDN), *olimpiac*, atestat doar la pl. în *jocuri olimpiace* „(înv., rar) (jocuri) *olimpice*" (DLR).

4. Valorile derivatelor

Derivatele cu sufixele *-ac*^{2} şi *-iac* exprimă mai multe valori.

4.1. ***Apartenenţa*** locală sau (substantivat) ***purtătorul apartenenţei***: *austriac, bosniac, cracoviac, pelusiac* etc.

4.2. ***Posesia*** obiectului denumit de bază sau (substantivat) ***purtătorul posesiei***: *ambroziac, insomniac, maniac* etc.

4.3. ***Asemănarea*** cu baza sau (substantivat) ***purtătorul asemănării***: *demoniac, elegiac, narcisiac, orgiac, paradisiac.*

Unele valori sunt ocazionale: *afrodisiac* şi *simoniac* sunt ***nume de agent*** (cu bază substantivală), iar *zodiac* este ***colectiv***.

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

Sufixele neologice *-ac*^{2} şi *-iac* au ***origine multiplă***: gr. *-ιακός* (care a pătruns în română şi în forma *-iacos*), lat. *-iacus*, fr. *-iaque* [pron. *-i-ac*], it. *-iaco*, germ. *-iak(a)*.

Sufixul grecesc *-ιακός*, din aceeaşi serie cu sufixul adjectival *-ικός*, formează în greaca veche adjective de la substantive comune şi proprii ori de la adjective cu tema terminată în *-ια, -ιο*: *καρδιακός* < *καρδία*, *κορινθιακός* < *κορίνθιος*. În derivatele de la substantive comune sufixul indică de obicei însuşirea, caracteristica sau posesia, iar în cele de la substantive proprii apartenenţa, mai frecvent locală: *ἀσίακος* „asiatic” (Chantraine 1933: 393–394).

Din greacă, sufixul a pătruns în latină, unde este adaptat în forma *-iacus*, prin împrumuturi ca *asiacus, corinthiacus* etc. După modelul acestor împrumuturi se creează în latină unele derivate livreşti: *iberiacus* „din Iberia”, *ioniacus* „din Ionia” etc. Adjectivele latineşti cu *-iacus* aparţin stilului poetic şi celui tehnic. Mai târziu le întâlnim şi în latina ecleziastică (*simoniacus* < *simonia*, de la numele lui Simon Magul) şi apoi în cea medievală (lat. med. *austriacus* „din *Austria*”); cf. şi Graur, N.A.: 53–54.

Adjective greceşti şi latineşti de acest fel pătrund pe cale savantă şi în limbi romanice ca franceza şi italiana, în aceasta din urmă sufixul devenind foarte slab productiv (cf. DEI I s.v. *bosniaco*).

În română sufixele pătrund prin împrumuturi analizabile sau semianalizabile, în primul rând din franceză, dar şi din italiană, (neo)greacă, latină şi germană.

a) Împrumuturi analizabile: *afrodiziac* cf. fr. *aphrodisiaque*, it. *afrodisiaco*, gr. *ἀφροδισιακός*, germ. *Aphrodisiaka; ambroziac* cf. fr. *ambrosiaque*, lat. *ambrosiacus; amoniac* cf. fr. *ammoniaque*, it. *ammoniaco*, germ. *Ammoniak*, lat. *ammoniacum; austriac* cf. it. *austriaco*, lat. med. *austriacus* (DA şi Ciorănescu, DER îl consideră împrumutat din latină); *bosniac* cf. it. *bosniaco*, fr. *bosniaque*, germ. *Bosniak; demoniac* cf. fr. *démoniaque*, it. *demoniaco*, lat. *daemoniacus*, gr. *δαιμονιακός; dionisiac* cf. fr. *dionysiaque*, it. *dionisiaco*, gr. *διονισιακός*, lat. *dionysiacus; elegiac* cf. fr. *élégiaque*, it. *elegiaco*, gr. *ἐλεγειακός*, lat. *elegiacus; geneziac* cf. fr. *génésiaque; insomniac* cf. fr. *insomniaque; ipohondriac* cf. fr. *hypocondriaque*, it. *ipocondriaco*, gr. *ὑποχονδριακός; maniac* cf. fr. *maniaque*, it. *maniaco*, lat. *maniacus; mithriac* cf. fr. *mithriaque; orgiac* cf. fr. *orgiaque*, gr. *ὀργιακός; paradisiac* cf. fr. *paradisiaque*, it. *paradisiaco*, lat. *paradisiacus; simoniac* cf. fr. *simoniaque*, it. *simoniaco*, lat. *simoniacus; zodiac* cf. ngr. *ζωδιακός*, fr. *zodiaque*, it. *zodiaco*, lat. *zodiacus*.

b) Împrumuturi semianalizabile: *cardiac* cf. fr. *cardiaque*, it. *cardiaco*, lat. *cardiacus; celiac* cf. fr. *céliaque; heliac* cf. fr. *héliaque; iliac* cf. fr. *iliaque*, it. *iliaco*, lat. *iliacus; olimpiac* cf. gr. *ὀλυμπιακός*, lat. *olympiacus*.

Existența în limba română a unor substantive și adjective ca *demon, paradis, ipohondru* etc. alături de împrumuturile cu *-ac*^{2} și *-iac* a permis analiza acestora și detașarea sufixului, care a putut crea derivate pe teren românesc, ca adjectivul *narcisiac* (Contemp. 1956, în DLR) de la numele propriu *Narcis*, formație care nu are corespondente în alte limbi. Nu este însă exclus ca și unele dintre formațiile analizabile cu corespondente în alte limbi să fi fost create independent în limba română.

Cea mai veche formație cu *-ac*^{2} atestată în limba română este *ipohondriac* (Cantemir, Ist., în DA), urmată de *zodiac* (cca 1780, Gheografie, 7, în DLR). Alte formații sunt atestate începând din secolul al XIX-lea sau al XX-lea: *austriac* (a. 1806, Climescu, A. 214, în MDA), *elegiac* (cca 1832, I. Golescu, C., în DLR), *simoniac* (cca 1832, I. Golescu, C., în DLR), *paradiziac* (a. 1835–1844, Codru-Drăgușanu, C. 168, în DLR), *demoniac* (a. 1848, Negulici, în MDA), *maniac* (a. 1853, Barasch, I.F. 12, în DLR), *olimpiac* (a. 1857, Aristia, Plut., în DLR), *ipohondriacos* (a. 1857, Polizu, în DA), *afrodiziac* (DA), *bosniac* (DA), *cardiac* (a. 1935, Klopștock, F., în MDA), *ambroziac* (DEX^2), *insomniac* (DN^4) etc.

6. Originea temelor

Toate formațiile cu *-ac*^{2} și *-iac* se analizează prin cuvinte greco-latine sau romanice.

7. Productivitatea sufixelor

Cu excepția lui *narcisiac*, toate celelalte formații au corespondente în alte limbi, deci se poate spune că sufixele nu au fost productive în limba română.

8. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Derivatele cu *-ac*^{2} și *-iac* aparțin, în marea lor majoritate, limbii literare actuale, multe având caracter livresc. Excepție fac câteva adjective învechite ca *olimpiac*, cu o singură atestare.

Unele formații, ca *afrodiziac, amoniac, cardiac, iliac* etc. sunt folosite în terminologii specializate. *Austriac* și *zodiac* au circulație și în limba comună.

-ACE̱U, -ACE̱E

Cooper, W.: 118–120; Rohlfs, G. I: 270; Dubois, D.S.: 88; ILR II: 183; Grevisse–Goosse: 169.

1. Statutul afixelor

Sufixele *-aceu* [pron. -a-če̱ŭ] și *-acee* [pron. -a-če̱-e] formează o ***serie*** pe baza originii comune (vezi *infra* **4.**), a distribuției similare (vezi *infra* **2.1.2., 2.2.2.**) și a valorilor semantice comune (vezi *infra* **3.**).

Sufixul *-aceu* se identifică în adjective și în substantive neutre (cu singularul în *-aceu* și pluralul în *-acee*), iar sufixul *-acee*, în formații înregistrate în dicționare ca substantive feminine (cu aceeași formă la singular și la plural), unele folosite, rar, și cu valoare adjectivală.

Substantivele feminine *rozacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante din care face parte şi trandafirul" (DLR) cf. *roză* şi *violacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante al cărei tip este vioreaua" (DLR) cf. *violă* „viorea", omonime cu formele de feminin ale adjectivelor *rozaceu, -ee* „care bate în *roz*" (DLR) şi *violaceu, -ee* „care bate în *violet;* culoare care are nuanţa violet" (DLR), au fost incluse în inventarul sufixului *-acee,* pentru că se raportează la cuvinte-bază diferite de cele prin care se analizează adjectivele.

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -ACE̲U

2.1.1. În DI sunt înregistrate 6 ***formaţii analizabile***: *cretaceu* „care se referă la cretă, din *cretă;* cretacic (= perioadă a erei mezozoice caracterizată prin depuneri de calcar)" (MDA), *crustaceu* „(animal artropod) cu corpul alcătuit din segmente acoperite cu o carapace chitinoasă; (la pl.) clasă de animale de acest fel" (MDA) cf. *crustă* (DA), *lardaceu* „(d. ţesuturi patologice) care ia aspect şi consistenţă de slănină" (DLR) cf. *lard* „(reg.) slănină", *membranaceu* „membranos, cu structură asemănătoare cu a *membranei*" (MDA, neînregistrat în DLR), *micaceu* „(d. roci minerale) care seamănă cu *mica*" (DLR), *testaceu* „(d. moluşte) al căror corp are un înveliş calcaros; moluscă sau (la pl.) subordin de moluşte al căror corp are un înveliş calcaros" (DLR) cf. *test* „înveliş calcaros sau chitinos care protejează corpul unor moluşte, crustacee".

Formaţia *meliaceu* din DI figurează cu valoare de adjectiv numai la Scriban, Dicţ.; în DLR şi MDA cuvântul nu a fost preluat, iar în DILR, NDN şi MDN apare doar în forma *meliacee* s.f.pl. (vezi *infra* **2.2.1.**). În dicţionarul lui Scriban, sunt înregistrate ca adjective şi substantive feminine mai multe formaţii: *acantaceu, -ee, liliaceu, -ee, mirtaceu, -ee, verbenaceu, -ee* etc.; dat fiind că în sursele de bază (DLR, MDA) apar *numai* ca s.f., aceste formaţii au fost incluse în inventarul sufixului *-acee* (vezi *infra* **2.2.1.**).

La acestea se adaugă 10 formaţii din alte surse: *ederaceu* „de iederă, care seamănă a iederă" (DLR) cf. *ederă* – variantă la *iederă, farinaceu* (DILR) „ca făina; farinos" (MDA) cf. *farin* „cu aspect de pudră", *glumaceu* „(bot.; d. unele organe) asemănător unei *glume* (= bractee situată la baza fiecărui spiculeţ al unei plante graminee)" (NDN), *ocraceu* „(d. ciuperci) cu sporii galbeni-bruni sau roşietici" (Panţu, 1929: 226) cf. *ocru, olivaceu* „(d. ciuperci) cu carnea măslinie şi brun-roşcată" (*ibid.*: 236) cf. *oliv, papilaceu* „care are *papile*" (NDN), *purpuraceu* (DILR) „asemănător la culoare cu *purpura*" (MDN), *rozaceu* (vezi *supra,* nota sub 1.), *scoriaceu* „(geol.; d. roci) care are aspectul unei *scorii* vulcanice (MDA), *turfaceu* „(d. plante) cu trunchiul care putrezeşte şi se transformă într-o masă turfoasă" (Panţu, 1929: 233) cf. *turfă* – variantă la *turbă* (DLR).

1. În formaţia *opiaceu* „(medicament) care conţine *opĭu*" (DLR), prin semianaliză în raport cu *o̲pium* (cu *i* vocalic) se segmentează sufixul *-aceu,* iar prin raportare la *o̲piu* (cu ĭ semivocalic) ar rezulta sufixul **-iaceu* [pron. -i-a-če̲ŭ], aceasta fiind singura formaţie cu sufixul dezvoltat.

2. Nu am inclus în inventar adjectivul *amentaceu* (DILR) „amentiform" (NDN), deoarece nu figurează în MDA, unde există numai substantivul feminin *amentacee* (vezi *infra* **2.2.1.**).

2.1.2. Formaţiile cu *-aceu* sunt adjective şi substantive.

2.1.2.1. ***Adjectivele*** sunt analizabile în raport cu:

- substantive: *ederaceu, glumaceu, lardaceu, membranaceu, micaceu, papilaceu, purpuraceu, scoriaceu, testaceu, turfaceu* etc.;

– adjective: *farinaceu, ocraceu, olivaceu, rozaceu.*

Unele adjective se folosesc mai frecvent cu forma de feminin: (*rocă*) *cretacee,* (*ciupercă*) *olivacee,* (*plantă*) *turfacee* etc.

2.1.2.2. ***Substantivele*** (care au formații adjectivale paralele) sunt ***neutre***, analizabile prin raportare la substantive: *cretaceu, crustaceu, opiaceu, testaceu.*

Substantivele care desemnează clase de animale se folosesc mai ales la plural (*crustacee, testacee*), substantivul *cretaceu* care denumește o eră geologică se folosește numai la singular, iar *opiaceu,* pl. *opiacee* se folosește la ambele numere, ca denumire generică pentru anumite medicamente.

Formații semianalizabile: *amilaceu* „care conține sau care este constituit din amidon" (NDN) cf. *amil(o)-* „amidon", *arenaceu* „care s-a format din nisipuri; nisipos" (MDA) cf. *arenicol* „(d. plante) care crește pe nisipuri", *coriaceu* „care are constituția sau aspectul pielii; tare ca o piele" (MDA) cf. *corion* „strat profund al pielii, în care se găsesc vase sangvine și nervi" și *corial* „(biol.) care ține de corion", *erbaceu* „(d. plante) care are natura și consistența ierbii" (DLR) cf. elementul de compunere *erb(i)-* „iarbă", *foliaceu* „care seamănă cu o frunză" (MDA) cf. *foliar* „care se referă la frunze", *panaceu* „medicament despre care se credea în trecut că vindecă orice boală" (DLR) cf. elementul de compunere *pan-* „tot, întreg", *papilionaceu* „care seamănă cu aripile unui fluture" (DLR) cf. *papilionide* „familie de lepidoptere" (MDA), *sebaceu* „(d. glandă sau chist) care conține *sebum*" (DLR), *violaceu* (vezi *supra,* nota sub **1.**)

2.2. -ACEE

2.2.1. În DI sunt înregistrate 8 ***formații analizabile:*** *acantacee* „plantă erbacee și (la pl.) familie de plante al cărei tip este *acanta*" (MDA), *liliacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante din care face parte crinul, laleaua etc." (DLR) cf. *lilie* „numele mai multor plante din familia liliaceelor", *mirtacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante al cărei tip este *mirtul*" (DLR), *rezedacee* „familie de plante dicotiledonate dialipetale, având ca tip *rezeda*" (NDN), *rozacee* (vezi *supra,* nota sub **1.**), *valerianacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante erbacee având ca tip *valeriana*" (DLR), *verbenacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante având ca tip *verbena* (variantă la *verbină*)" (DLR), *violacee* (vezi *supra,* nota sub **1.**).

Nu am inclus în inventar cuvintele: *lemnacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante erbacee plutitoare având ca tip lintița" care nu poate fi analizat semantic prin *lemn* și *pomacee* „arbore sau arbust fructifer din familia rozaceelor care formează un fruct fals; (la pl.) subfamilie de arbori și arbuști de acest tip", cuvânt a cărui analiză semantică prin *poamă* „fruct" este dificilă.

La acestea se adaugă 38 de formații analizabile din alte surse: *agavacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante având ca tip *agava*" (MDN), *amarantacee* „plantă cu inflorescență în formă de spic; familie de plante având ca tip *amarantul*" (MDA), *amentacee* „plantă cu inflorescența în formă de *ament* (= flori mici atârnate ca un ciucure); (la pl.) familie de plante de acest tip" (MDA), *araucariacee* „plantă sau (la pl.) familie de conifere cu frunze totdeauna verzi, având ca tip *araucaria*" (MDA), *asclepiadacee* „plantă sau (pl.) familie de plante dicotiledonate gamopetale, având ca tip *asclepiadul* (MDA), *bacteriacee* „microorganism; familie de microorganisme înglobând *bacteriile*" (MDN), *balsaminacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante erbacee cu frunze întregi și flori zigomorfe hermafrodite, având ca tip *balsamina*" (NDN), *begoniacee* „plantă sau (la pl.)

familie de plante având ca tip *begonia*" (MDA), *bignoniacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante gametopetale, cuprinzând plante lemnoase ca ***bignonia***, catalpa etc." (MDA), *campanulacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante având ca tip *campanula*" (MDA), *cornacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante având ca tip *cornul*" (MDA), *crasulacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante dicotiledonate grase, având ca tip *crasula*" (MDA), *cuscutacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante parazite având ca tip *cuscuta*" (MDA), *droseracee* „familie de plante dicotiledonate insectivore cu flori, având ca tip *drosera*" (NDN), *drupacee* „pom fructifer care are ca fruct *drupa;* grup de pomi fructiferi de acest tip" (MDA), *ebenacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante dicotiledonate gamopetale exotice, cu arbori şi arbuşti, ca *ebenul*" (MDA), *euforbiacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante dicotiledonate, lemnoase şi erbacee, ale căror fructe (capsule, bace sau drupe), cu numeroase seminţe, conţin uleiuri grase" (MDA) cf. *euforbie* „(bot.) alior (*Euphorbia*)", *fagacee* „arbore sau (la pl.) familie de arbori şi arbuşti al cărei tip este *fagul*" (MDA), *genţianacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante al cărei tip este *genţiana*" (MDA), *gutiferacee* „(pl.) *gutifere* (= familie de plante tropicale cuprinzând un mare număr de liane)" (NDN), *lauracee* „plantă sau (la pl.) familie de plante, arbori sau arbuşti cu frunzele bogate în uleiuri eterice" (MDA) cf. *laur, magnoliacee „magnolie*; (la pl.) familie de arbori exotici cu flori mari, decorative" (MDN), *meliacee* „familie de plante având ca tip *melia*" (NDN), *mucoracee* „plantă sau (la pl.) familie de ciuperci al cărei tip este *mucor*" (DLRLC), *onagracee* „plantă sau (la pl.) familie de plante dicotiledonate dialipetale, având ca tip *onagrul*" (MDA), *palmacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante cunoscute sub numele generic de palmieri" (DLR) cf. *palm* „(rar) palmier", *pasifloracee* „(pl.) familie de plante tropicale agăţătoare a cărei specie reprezentativă este *Pasiflora*" (DE), *pinacee* „plantă sau (la pl.) familie de conifere din specia bradului" (MDA) cf. *pin, piperacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante având ca tip *piperul*" (MDA), *plantaginacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante având ca tip pătlagina" (MDA) cf. *plantagină* – variantă la *pătlagină* (DLR), *poligalacee* „familie de plante erbacee, subarbuşti având ca tip *poligala*" (NDN), *primulacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante având ca tip *primula*" (MDA), *rutacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante al cărei tip e *ruta*" (MDA), *saxifragacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante al cărei tip e *saxifraga*" (MDA), *scrofulariacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante al cărei tip e *scrofularia*" (MDA), *simarubacee* „familie de plante dialipetale, având ca tip *simaruba*" (NDN), *terebintacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante dicotiledonate al cărei tip e *terebintul*" (MDA), *ulmacee* „arbore sau (la pl.) familie de arbori având ca tip *ulmul*" (MDN).

2.2.2. Formaţiile cu *-acee* sunt ***substantive feminine*** care se folosesc mai ales la plural, indicând familia de plante, rar, clasa de microorganisme, iar la singular, planta, respectiv microorganismul aparţinând acelei familii / clase. Sunt analizabile în raport cu substantive:
– feminine: *acantacee, bacteriacee, primulacee, rozacee* etc.;
– masculine: *amentacee, cornacee, mirtacee, ulmacee* etc.

1. Formaţiile cu *-acee* au singularul omonim cu pluralul, indiferent de genul cuvântului la care se raportează (cf. DOOM^2 s.v.).

2. Unele formaţii înregistrate în dicţionare ca substantive feminine, rar se folosesc şi ca adjective, de ex. *plantă liliacee* (DLR).

Formaţii semianalizabile: *amarilidacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante erbacee monocotiledonate, de obicei cu bulb şi cu ovar inferior" (MDA) cf. *amarilideu, -ee* „(plantă) din familia amarilidaceelor", *cactacee* (DILR) „plantă sau (la pl.) familie de plante al cărui tip este *cactusul*” (MDA), *ecvisetacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante erbacee criptogame vasculare cu un singur gen în flora actuală (coada-calului) (DEX) cf. *ecvisetale* „ordin de criptogame vasculare: ecvisetaceele” (MDN), *erbacee* „plantă cu tulpina moale și fragedă, nelignificată, cu aspect de iarbă; familie de plante de acest tip” (MDN) cf. elementul de compunere *erbi-* „iarbă”, *filicacee* „familie de criptogame vasculare: feriga” (MDN) cf. *filicale* „ordin de criptogame vasculare: ferigi” (MDN), *fucacee* „familie de alge brune marine: *fucusul* și sargasele” (MDN), *orhidacee* (DILR) „plantă exotică sau (la pl.) familie de plante al cărei tip este *orhideea*”, *ostracee* „moluscă sau (la pl.) subordin de moluște lamelibranhiate al căror tip este stridia” (DEX^{2}) cf. *ostr(e)i-* „(referitor la) stridie” (DN 1986), *vitacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante având ca prototip vița-de-vie” (DLR) cf. *viticol* etc.

O formație din DILR este ***compus parasintetic***: *hipocastanacee* „familie de plante dicotiledonate dialipetale: *castanul* de India” (MDN).

3. Valorile derivatelor

3.1. Adjectivele cu *-aceu* exprimă *proprietăți* care implică mai multe valori semantice:

- ***posesia*** obiectului denumit de temă: *cretaceu, crustaceu, micaceu, opiaceu* etc.;
- ***asemănarea*** cu obiectul denumit de temă: *glumaceu, lardaceu, membranaceu, purpuraceu* etc.;
- ***aproximarea*** cromatică: *ocraceu, olivaceu, rozaceu.*

3.2. Substantivele cu *-aceu* sunt neutre și exprimă ***posesorul*** (*cretaceu, crustaceu, opiaceu, testaceu*), iar cele cu *-acee* sunt feminine valoarea lor fiind ***purtătorul asemănării*** cu obiectul denumit de temă (*acantacee, amarantacee, bacteriacee, liliacee, meliacee, magnoliacee, violacee* etc.) sau, rar, ***posesorul*** (*amentacee*).

4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

4.1. Sufixele *-aceu* și *-acee* sunt de origine latino-romanică. În limba română formațiile cu sufixul la singular s-au împrumutat mai rar, cele cu forma de plural mai frecvent, așa cum se menționează în dicționarele consultate.

Formațiile cu *-aceu* din română au corespondente în latină, franceză, italiană sau numai în unele dintre limbile menționate.

În latină, sufixul se prezintă sub formele *-aceus, -a, -um*, sufix denominal care exprimă apartenența, asemănarea (cf. Cooper, *loc. cit.;* ILR II: 183). În franceză, sufixul se prezintă sub forma *-acé(e)* (cf. Dubois, *loc. cit.;* Grevisse-Goosse: 169), iar în italiană, *-aceo* (cf. Rohlfs, *loc. cit.*).

4.2. În română, sufixul *-aceu* a putut fi împrumutat din latină sau adaptat după franceză și/sau italiană. A pătruns prin formații:

- semianalizabile: *erbaceu* cf. lat. *herbaceus*, fr. *herbacé; foliaceu* cf. lat. *foliaceus*, fr. *foliacé; sebaceu* cf. lat. *sebaceus*, fr. *sébacé*, it. *sebaceo* etc.;
- analizabile: *opiaceu* cf. fr. *opiacé, rozaceu* cf. lat. *rosaceus*, fr. *rosacé* etc.

Sufixul *-acee* este, în română ca și în limbile din care l-am împrumutat, forma de plural (lat. *-aceae*, fr. *-acé(e)s*, it. *-acee*) și a pătruns prin cuvinte:

- neanalizabile: *galinacee* cf. fr. *gallinacés;*
- semianalizabile: *vitacee* cf. fr. *vitacées*, it. *vitacee* etc.;

– analizabile: *acantacee* cf. fr. *acanthacées; bacteriacee* cf. fr. *bactériacées; drupacee* cf. fr. *drupacées; genţianacee* cf. fr. *gentianacées; lauracee* cf. fr. *lauracées*, it. *lauracee; liliacee* cf. fr. *liliacées*, it. *liliacee; magnoliacee* cf. fr. *magnoliacées; mirtacee* cf. fr. *myrthacées; palmacee* cf. lat. *palmaceae; pinacee* cf. fr. *pinacées; rozacee* cf. fr. *rosacées*, it. *rosacee; valerianacee* cf. fr. *valérianacées*, it. *valerianacee*, lat. *valerianaceae* etc.

Formaţiile sunt atestate în secolele al XIX-lea şi al XX-lea (majoritatea): *violaceu* (a. 1825, în DLR), *sebaceu* (a. 1859, în DLR), *rozacee* (a. 1872, în DLR), *opiaceu* (a. 1939, în DLR), *rozaceu* (a. 1959, în DLR) etc.

5. Originea temelor

Toate formaţiile cu *-aceu* şi *-acee* sunt raportabile la teme neologice latino-romanice, rar germane (*liliacee*) sau cu origine multiplă, latino-romanică şi germană (*rozacee*). Unele formaţii sunt raportabile la teme vechi, moştenite (*ederaceu, lardaceu*).

6. Productivitatea sufixelor şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixele *-aceu* şi *-acee* apar în împrumuturi. Câteva formaţii cu *-aceu*, fără corespondente latino-romanice, ca *ocraceu, olivaceu, turfaceu*, folosite de Panţu (vezi *supra* **2.1.1.**) şi neînregistrate în dicţionarele generale româneşti, ar putea fi creaţii personale, cu o existenţă efemeră; în consecinţă, productivitatea sufixului *-aceu* este îndoielnică.

Cuvintele cu *-aceu* şi *-acee* aparţin terminologiei din domeniul ştiinţelor naturale.

7. SUFIXE COMPLEXE

-IACE̲E

Sufixul dezvoltat *-iacee* [pron. -i-a-če̲-e] se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** din DILR: *aristolohiacee* „familie de plante erbacee şi arbuşti având ca tip *aristolohul*" (NDN) şi *licopodiacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante criptogame vasculare cu frunze mici şi solzoase, în vârful cărora se găsesc sporangii" (DLR) cf. *licopod(iu)* „gen de plante criptogame din familia liopodiaceelor".

1. În singurul citat din DLR figurează varianta învechită *licopodiaceu*, pl. *licopodiacei*, de genul masculin: *Aceste vegetale sunt* [...] *licopodiacei* (Cobâlcescu, G. 60/10, în DLR s.v. *licopodiacee* s.f.), în care s-ar identifica sufixul **-iace̲u* [pron. -i-a-če̲ŭ].

2. Sufixul s-ar segmenta şi din formaţia *caprifoliacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante dicotiledonate gamopetale, având ca tip caprifoiul" (MDA) prin raportare la varianta *caprifoliu* (Scriban, Dicţ.); prin raportare însă la *caprifoi* se identifică un sufix dezvoltat **-liace̲e* [pron. -li-a-če̲-e], prezent doar în această formaţie.

Formaţiile sunt ***substantive feminine*** (primul folosit numai la plural, conform surselor) analizabile prin raportare la substantive.

Valoarea ambelor formaţii este ***purtătorul asemănării.*** Sunt împrumutate din franceză, ca şi temele la care se raportează.

În două ***formaţii semianalizabile*** din DILR s-ar identifica un sufix dezvoltat **-inace̲e* [pron. -i-na-če̲-e]: *canabinacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip cânepa" (DEX^2) cf. *canabis* şi *plumbaginacee* „plantă sau (la pl.) familie de plante dicotiledonate, având ca tip planta *plumbago*" (DN 1986; formaţia nu este înregistrată în DLR).

-A̲CHE (-a̲ke; -a̲iche, -a̲chie), -A̲CHI (-a̲ki; -a̲ichi)

HEM: col. 168–169; Pușcariu 1902: 138–140; Hiecke 1906: 150; Pascu, S.: 399–401; Ștefănescu-Goangă 1962: 119–127; Graur, N.P.: 60; Carabulea 1972: 117–135; DO: LIV–LV; FCLRV: 65–66.

1. Statutul afixelor

1.1. Considerăm că sufixele *-ache* [pron. -a̲-ḱe] și *-achi* [pron. -a̲-ḱi] fac parte din aceeași ***serie*** pe baza asemănării formale, a distribuției similare (vezi *infra* **2.1.2.**, **2.2.2.**), a sensului (vezi *infra* **3.**) și a originii comune (vezi *infra* **4.**).

Cele mai multe formații (vezi *infra* **2.**) apar cu *-ache*, mai rar cu *-achi*. Uneori se înregistrează ***dublete*** cu *-ache* și *-achi*: *bastonache / bastonachi* „baton de ciocolată" cf. varianta învechită *baston* (de ciocolată) (MDA), *fudulache* (DA) / *fudulachi* (Scriban, Dicț.), *Adamache / Adamachi, Apostolache / Apostolachi, Condurache / Condurachi, Costache / Costachi, Enache / Enachi* etc.

1.2. Atât *-ache*, cât și *-achi* au o ***variantă grafică*** cu *-k-* (*-ake* [pron. -a̲-ḱe] și *-aki* [pron. -a̲-ḱi]), în nume proprii cum ar fi *Costake, Hurmuzaki.*

Numai în antroponime, există și ***variante regionale*** de pronunțare: *-aiche* [pron. -a̲ĭ-ḱe] și *-aichi* [pron. -a̲ĭ-ḱi] (cu un *-i-* anticipativ care creează diftongul *aĭ*, în Muntenia): *Costaiche* „același cu *Costache*, în graiurile în care se spune *ureiche*" (DNFR: 150), *Mitraichi*, alături de *Mitrachi* (DO: 43). Varianta *-achie* [pron. -a̲-ḱi-e] din nume proprii ca *Enachie, Iordachie, Vasilachie* reprezintă, probabil, tot o pronunțare regională (Ștefănescu-Goangă 1962: 120).

2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

2.1. -A̲CHE

2.1.1. În DI sunt înregistrate 5 ***formații analizabile***: *bastonache* (vezi *supra* **1.1.**), *fudulache* „fante, filfizon" cf. *fudul* (DA), *hâdache* „nume eufemistic dat diavolului" cf. *hâd* „foarte urât" (DA), *mangafache* „*mangafa* (= om mărginit)" (DLR), *samurache* „câine cu păr asemănător celui de *samur*" (DLR).

> În cuvântul *beicache* „domnișor" (la Alecsandri, în DA), explicat drept „formațiune glumeață, după *agache*" (DA s.v. *beiu*) și ca derivat din *bei* + *-ache* (MDA), prin procedeele noastre de analiză s-ar segmenta un sufix dubios **-ca̲che* [pron. -ca̲-ḱe] inexistent în alte formații.

La acestea se adaugă din alte izvoare (mai ales de pe internet și din argou) 21 de formații: *baftache* „(puțină) *baftă*" (DALR), *bulache* „om naiv" (DALR) cf. *Bulă* (personaj fictiv din bancuri), *bulănache* (www.automarket.ro/știri) cf. *bulan* „homosexual pasiv; (om) norocos, ipocrit, molâu" (DALR), *copilache* (*Arată ca un copilache ținut în casă și cam sociopat.* Rezistența.blogspot.com) cf. *copil, cordache* „prostituată; nimfomană" (DALR) cf. *coardă* „femeie ușoară, curviștină" (www.123urban.ro), *farfarache* „poreclă dată unui om lăudăros, uşuratic, palavragiu" (Udrescu, Gl.) cf. *farfara* „flecar, bârfitor", *futache* (*Cine putea să comenteze articolul Soniei decât un futache jalnic.* www.atac-online.ro) cf. *(a) fute* (la cap) „a agasa, a plictisi" (DALR), *găurache* „vagin" (DALR) cf. *gaură, lupache* „spărgător" (DALR) cf. *lup, maimuţache* (*Maimuţache s-a simţit excelent.* www.parinti.com; *O văd rar pe maimuţache*, forum.despre copii.com) cf. *maimuţă, membrache* „membru al partidului comunist (în anii regimului comunist)" (DALR) cf. *membru, mişelache* „*mişel* (mic)" (DLR), *patronache* (*A făcut alături de Eugen Barbu, căruia îi spunea „patronache", destule matrapazlâcuri.* www.ziare.com.; *Este evident că target-ul sunt tocmai patronache paraleli cu noţiuni tehnice..., însă patronache când are o flotă de peste 100 de camioane* forum.softpedia.com) cf. *patron, priponache* „închisoare" (DALR) cf. *(a) priponi, puţache* „epitet depreciativ" (DALR; vezi şi *Băi puţache* ... www.sport.ro/ştiri) cf. *puţă, străinache* („7 PLUS" nr. 1179, 2009, p. 3) cf. *străin, şestache* în loc. adv. *pe şestache* „pe furiş, în mod fraudulos, pe *şest*" („Ziua", 1996, nr. 498, p. 11), *şopârlache* „minciună, păcăleală" (DALR) cf. *şopârlă* „idem", *spriţache* „*spriţ*" (DALR), *tembelache* (*Cu tot respectul cuvenit antevorbitoarei mele, îmi menţin părerea că cel cu care te-ai întâlnit, Cristina, este un tembelache...* www.idieta.ro/forums/archive; *Băi tembelache, postul ăla se numeşte arhitect-şef al oraşului...* www.gândul.info) cf. *tembel, virusache* (*Eh, al naibii virusache ăsta, a pus la încercare un întreg mapamond.* http://hepatita-c.gatworks.net/ Virusache, Articol de Cătălin Matei www.24fun.ro/index.php) cf. *virus*.

2.1.2. Formaţiile cu *-ache* sunt substantive comune şi proprii.

2.1.2.1. ***Substantivele comune*** (de obicei folosite numai la singular, cu excepţia lui *patronache*, cu pluralul omonim *patronache*, vezi *supra*) sunt ***masculine***, analizabile în raport cu:

- substantive (comune, rar proprii): *baftache, bastonache, bulache, copilache, cordache, farfarache, mangafache, membrache, patronache, puţache, samurache, spriţache, virusache* etc.;
- adjective (uneori substantivate): *fudulache, hâdache, mişelache, străinache, tembelache*;
- verbe (rar): *futache, priponache.*

Derivatul *maimuţache* pare a fi, conform unuia dintre citatele în care apare (vezi *supra* **2.1.1.**), feminin (probabil, de genul comun), la fel ca şi *cordache*, iar *şestache* pare a fi neutru (după genul cuvântului de bază *şest*).

2.1.2.2. ***Substantivele proprii*** (care reprezintă majoritatea derivatelor) sunt:

- antroponime:
  - prenume masculine, unele folosite şi ca nume de familie, analizabile în raport cu prenume (majoritatea de la Ştefănescu-Goangă 1962): *Anghelache, Bulache, Constantinache, Cosminache, Cozmache, Dumitrache, Filipache, Florinache* („Academia Caţavencu", 2008, nr. 42, p. 16), *Gheorgache* (Şăineanu, D.U.), *Manolache, Nicolache, Petrache, Sorinache* („Jurnalul Naţional", 2008, nr. 4833, p. 14), *Spirache, Ştefănache, Tănăsache, Teodorache, Tudorache;*
  - nume de familie, analizabile în raport cu:
    - nume de familie (rar, de botez): *Balasache* cf. *Balas, Malache* cf. *Mala, Fluturache* cf. (Gheorghe) *Flutur* (www.adevărul.ro/articole);
    - substantive comune: *Canarache* cf. *canar* (Ştefănescu-Goangă 1962: 124; în DNFR apare şi numele de familie *Canari*), *Carpinache* cf. *carpen* (DNFR), *Condurache* cf. *condur* (DO: 248), *Dandanache* cf. *dandana, Şopârlache* cf. *şopârlă* (Paşca, Ţ.O.);

  - un verb: *Vânturache* (Michăescu 1971: 291) cf. *a (se) vântura* sau pl. *vânturi* (prin raportare la *vânt, Vântu* s-ar detaşa sufixul dezvoltat **-ura̲che*);
  - prenume feminine, analizabile în raport cu prenume feminine (în limbajul familiar): *Corinache* cf. *Corina, Marinache* cf. *Marina;*
- zoonime, analizabile în raport cu substantive (comune sau proprii): *Lupache, Ursache, Parisache* (Hiecke, *loc. cit.*);
- nume de revistă: ***Rebusache***, revistă lunară de cuvinte încrucişate, mai mică şi mai uşoară decât revista „Rebus".

1. Unele substantive proprii sunt folosite şi ca apelative (de ex. *(i)enache* „nume dat somnului sau beţiei personificate", *vasilache* „marionetă"), după cum unele substantive comune (masculine) pot funcţiona şi ca nume proprii (*Fudulache*, nume de câine, în DA s.v. *fudul*, cf. şi *Samurache*, în fabula *Câinele şi căţelul* de Gr. Alexandrescu).

2. Hipocoristicele de tipul *Cache, Lache, Mache, Nache, Pache, Sache, Tache / Take,* care nu mai păstrează din temă decât o singură consoană, pot fi raportate la mai multe teme, de exemplu *Lache* cf. *Anghelache, Mihalache, Vasilache* etc. (Graur, *loc. cit.*).

3. Toponime ca *Andronache* (în *Pădurea* ~, DO: 11), *Apostolache* (nume de sat, DO: 15), *Budachi* (nume de sat, DO: 219) provin, probabil, de la antroponimele respective.

Formaţii semianalizabile: *afurisache* s.m. „(fam.) calificativ peiorativ adresat mai ales copiilor neascultători sau bărbaţilor uşuratici" (Udrescu, Gl.) cf. *afurisit* adj., *căcănache* (*Băi, căcănache, nu te mai trezi lătrând fără folos* [...] *că şi guvernul în care hălăduia Blaga dădea gratis case generalilor* [...] tru.blog.cotidianul.ro/2007) cf. *căcănar, cilibache* „(câine) cu talia subţire" cf. *cilibiu* „tras prin inel, delicat" (MDA), *nefârtache* „nume dat diavolului" cf. *nefârtatul (nefărtatul)* „diavolul", *pămpălache* (*Poate ai nimerit vreun pămpălache sau mai ştiu eu ce* [...] www.daciadaclub.ro) cf. *pămpălău* (DALR), *popârţache* „epitet depreciativ" cf. *popârţac* „(depreciativ) popă" (Vasiliu 1969: 40, 41), *pripache* „închisoare, penitenciar" (DALR) cf. *(a) priponi*, *prostănache* (*Măi, prostănache, mai citeşte şi tu Constituţia dacă vrei să-ţi spui părerea pe forum.* www.evz.ro/articole/detalii) cf. *prostănac*, *pişpirache* (*Un amărât de pişpirache.* ro/meritoriu.wordpress.com/2008) cf. *pişpirică* „persoană mică, slabă, neînsemnată" şi adj. *pişpiriu.*

2.2. -A̲CHI

2.2.1. În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile***: *bastonachi* (vezi *supra* **1.1.**) şi *castelachi* „*castel* mic" (DA).

2.2.2. Formaţiile sunt substantive comune şi proprii.

2.2.2.1. ***Substantivele comune***, primul masculin şi al doilea neutru, sunt raportabile la substantive neutre.

2.2.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

- prenume masculine, unele folosite şi ca nume de familie, raportabile la antroponime: *Antonachi, Constantinachi, Dumitrachi, Lăscărachi, Neculachi, Săndachi, Ştefănachi, Teodorachi* etc.;
- nume de familie raportabile la antroponime: *Bălăsachi* cf. *Balas, Dimachi* cf. *Dima, Hurmuzachi* cf. *Urmuz* etc.;

– zoonime (rar), de ex. *Surachi*, raportabil la un adjectiv.

1. În cuvântul *cilibidachi* „individ *cilibiu* (= distins, nobil)" s.m. și adj. invar. (MDA), prin semianaliză s-ar identifica un sufix dezvoltat **-idache* [pron. -i-da-ke], nereperat în alte formații. În ceea ce privește numele propriu de familie *Celibidache*, acesta a putut fi împrumutat din greacă (Graur 1966: 358) sau *Cilibidache* poate proveni dintr-un diminutiv turcesc (DO: 238 s.v. *Cilibiu*).

2. Formații neclare cu finala *-ache* / *-achi*: *Agache* / *Agachi* e derivat de la *agă, aga* (HEM: col. 481–482, cf. și Ștefănescu-Goangă 1962: 121), etimologie respinsă în DO: 5, unde se consideră că *Agachi* / *Agache* provine din *Agapie*, cu palatalizarea lui *p* urmat de *i*; *Calache* (*Am fost întrebat de unde vine expresia „boala lui Calache"... Eu mai degrabă am auzit despre expresia „am viața lui Calache", adică cu greutăți* ... www.daewooclub.ro/forum/lofiversion); *dilimache* (*Copilu' e dilimache rău.* www.libertatea.ro; *Dilimache zice că „Ziua" are o politică necinstită* [...] *Tu nu ești „dilimache" așa cum mă numești pe mine, ci răuvoitor* ... www.ziua.net), care poate fi raportat la *diliu* (variantă la *deliu* „nebun, prostănac" cf. DLR), cu *-m-* între bază și sufix care nu poate fi explicat; *țafandache* / *țafandachi* s.m. „(fam., iron.) bărbat (tânăr) spilcuit, sclifosit, ridicol și ușuratic" e dat de TDRG și în DLR cu etimologie necunoscută, dar Sextil Pușcariu îl consideră „formație spontană cu *-ache*" (Pușcariu 1902: 139).

3. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele *-ache* și *-achi* au diverse valori.

3.1. ***Diminutive*** (substantive comune, rar, proprii): *baftache, castelachi* (*Cetatea Agros* [...] *are un castelachi, făcut de frânci, pentru paza cetății.* „Arhiva românească", în DA), *maimuțache, Rebusache.*

3.2. ***Meliorative***: *fudulache* și prenumele *Corinache, Cosminache, Florinache, Marinache, Nicolache, Petrache, Spirache* etc.

3.3. ***Peiorativ-ironice***: *bulache, copilache, Fluturache* (*Auzi la el, la Fluturache, limbaj zeflemist, mai bine te-ai gândi la ce spun oamenii despre afacerile dumitale, bibicule* [...] www.adevarul.ro), *membrache, patronache, puțache, străinache, virusache.*

În *farfarache* și *mișelache* sufixul atenuează sensul peiorativ al bazei, iar în *pe șestache* accentuează sensul peiorativ-ironic al bazei (*Șugubățul Mironov a pus-o de-un concurs pe șestache!*).

Antroponimele sunt simțite de unii vorbitori diminutiv-meliorative, iar de alții sunt considerate peiorativ-ironice, nuanțe oscilante după regiuni și după mediul social al vorbitorilor. Și la cercetătorii care s-au ocupat de acest sufix apar interpretări diferite: Pușcariu (*loc. cit.*) consideră sufixul diminutiv, Hiecke (*loc. cit.*) îl consideră peiorativ. Vezi și Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 131, care îl interpretează pe *Bulache* drept „nume generic pentru prost", deși pare că în derivat sufixul atenuează sensul peiorativ al bazei.

3.4. ***Purtătorul calității*** (epitete): *fudulache, hâdache, tembelache, Surachi* etc.

3.5. ***Purtătorul asemănării*** se identifică în:

– substantive comune: *bastonache, găurache, lupache, samurache, șopârlache;*

– zoonime: *Lupache, Ursache* „nume de câini (care seamănă cu un lup, respectiv cu un urs)";

– nume de familie (la origine, porecle): *Şopârlache, Vulpache*.

3.6. ***Nume de agent***: *futache, vânturache*.

3.7. ***Purtătorul localizării*** (zoonim): *Parisache*.

Sufixul *-ache* apare şi într-o formaţie ***sinonimă*** cu baza: *mangafache*.

În unele formaţii valoarea este neclară (*cordache*).

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Sufixele *-ache* şi *-achi* sunt de origine ***greacă***. Au pătruns în română din neogreacă prin:

- prenume analizabile, ca *Dimitrache, Gheorgachi* (cf. *Δημητράκης, Γεωργάκης*) etc.;
- substantive comune:
  - neanalizabile, ca *lavrachi* „lavrac (= peşte marin de dimensiuni mici)” < *λαβράκι*, *muţunache* „marionetă; tânăr spilcuit, fante” < *μουτζουνάκι*, diminutiv al lui *μούτζουνον* „figură, faţă” (ar putea fi apropiat de cuvântul *muţună* „mască”, provenit tot din greacă);
  - analizabile, precum *castelachi* < *καστελάκι* (cf. Gáldi, M.: 105–106).

În limba greacă sufixul este notat *-άκης* pentru substantive masculine (în nume proprii ca *Νικολάκης*) şi *-άκι* pentru substantive neutre; este unul dintre cele mai folosite sufixe diminutivale (cf. Mirambel, G.: 212).

4.2. În limba română, sufixele *-achi* şi *-ache* sunt atestate începând cu sfârşitul secolului al XVI-lea, prin prenume (toate la Ştefănescu-Goangă 1962: 120–122): *Enachi* (a. 1593), *Anghelache* (a. 1593), *Apostolache* (a. 1602), *Fotache* cf. *Fota* (a. 1761), *Ştefănachi* (a. 1782) etc. Apelativele sunt atestate începând din secolul al XIX-lea: *castelachi* („Arhiva” II, 101/10, în DA), *muţunache* (Alecsandri, în DLR) etc. Faptul că în română s-a extins *-ache* în detrimentul lui *-achi* se explică prin încadrarea sufixului într-un tipar cunoscut, finala *-e* fiind mai frecventă la substantive la singular decât *-i*.

5. Originea temelor

Substantivele cu sufixele *-ache, -achi* au teme vechi, de origini diferite. Cuvintele de bază sunt moştenite din latină (*cordache, găurache, lupache, mişelache, străinache, Ursache*), comune cu albaneza (*copilache, şopârlache*), turceşti (*baftache, farfarache, fudulache, tembelache*), turceşti şi greceşti (*samurache*), latino-romanice (*bastonache, membrache, virusache*; *castelachi*), nemţeşti (*patronache, şpriţache*), ucrainene (*hâdache*), ruseşti (*şestache*) sau formate în română (*priponache*); are origine necunoscută tema formaţiei *Surachi*.

La prenumele vechi se observă preferinţa pentru teme greceşti (vezi *supra*), iar la cele moderne, pentru teme româneşti (*Florinache, Sorinache*) sau cu origine multiplă (*Corinache, Marinache*).

6. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-ache*, mult folosit în aşa-numita epocă fanariotă de un grup social relativ restrâns (care a suferit influenţa grecească), pătrunde, începând cu secolul al XIX-lea, şi în vorbirea comună (*bastonache* / *bastonachi, fudulache, hâdache, mangafache, mişelache, samurache*).

În limba contemporană sufixul este relativ productiv prin prenume masculine și feminine (*Corinache, Cosminache, Florinache, Marinache, Sorinache*) și prin substantive comune – formații recente, peiorativ-ironice sau argotice, întâlnite mai ales pe internet și în argou: *baftache, copilache, cordache, futache, găurache, lupache, maimuțache, membrache, priponache, puțache, șopârlache, șprițache, virusache* etc.

7. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Substantivele comune recente (vezi *supra* **6.**), majoritatea cu conotații depreciative, se folosesc în limbajul familiar-argotic și/sau vulgar; prenumele recente, masculine și feminine, circulă în limbajul familiar.

Majoritatea formațiilor mai vechi cu *-ache*, prenume și nume de familie, sunt atestate în toate regiunile țării.

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -ĂLACHE

Sufixul *-ălache* [pron. -ă-la-ḱe] se identifică în 3 ***formații analizabile***, înregistrate pe internet: *păpălache* (*Băi păpălache, nu mai ține cu pensionarii* ... www.ziare.com; *Din șaizeci de posturi mai mult de jumătate sunt ale unuia și același păpălache care se repetă ca papagalii*. www.ziare.com) cf. *papă* și *(a) păpa* (probabil, după *papă-lapte*), *prostălache* (*Ce bine îmi pare! și nici Mutulache-prostălache nu a jucat* [*la formația de club*] www.fzr.ro/forum/viewtopic) cf. *prost, tântălache* (*Măi tântălache* [...] www.adevărul.ro) cf. *tânt* (variantă la *tont*, întâlnită și în *tântălău*).

Formațiile *prostălache* și *tântălache* ar fi semianalizabile prin raportare la formațiile cu *-ălău* de la aceleași baze, și anume *prostălău* „om foarte prost”, respectiv *tântălău* „tont și grosolan”.

Formațiile cu *-ălache* sunt ***substantive*** masculine (epitete), analizabile în raport cu:
– un substantiv sau un verb: *păpălache*;
– adjective: *prostălache, tântălache*.

În formațiile ***prostălache*** și ***tântălache***, sufixul ***-ălache*** pare să atenueze valoarea ***depreciativă*** a bazei. Derivatul *păpălache* este ***nume de agent***, cu conotație depreciativă.

Sufixul *-ălache* este dezvoltat cu segmentul *-ăl-*, rezultat din sufixul *-ălău* (vezi monografia sufixelor **-ĂU, -EU^1 9.1.2.2.** și **9.1.4.1.**) prin substituirea lui *-ău* cu *-ache*.

Temele la care se atașează *-ălache* au diverse origini: moștenită din latină (*păpălache*), veche slavă (*prostălache*), cu etimologie neelucidată, cf. it. *tonto* (*tântălache*).

Derivatele se folosesc în limbajul familiar-argotic actual.

8.2. -ULACHE

Sufixul *-ulache* [pron. -u-la-ḱe] se identifică în 2 ***formații analizabile*** din DI: *cuțulache* „câine (mic și frumos)” cf. *cuțu* (MDA), *ursulache* „ursuleț; câine care seamănă cu un *urs*” (în MDA este explicat din *ursuleț* prin schimbare de sufix).

La acestea se adaugă 3 formații din alte surse: *mâțulache* (*Năzdrăvanul mâțulache în vacanță* – titlul unei cărți pentru copii de Tudor Al. Munteanu, 1982) cf. *mâț*, *puştiulache* („Contemporanul", 1982, nr. 10, p. 10/4) cf. *puşti, puţulache* (*Cum vă alintaţi copiii? Le mai spun şi puţulache* – www.treiursuleţi.ro) cf. *puţă*.

Derivatele sunt ***substantive*** comune şi proprii.

Substantivele comune sunt masculine, analizabile prin raportare la substantive: *cuţulache, mâţulache, puştiulache, puţulache, ursulache*.

Substantivele proprii sunt nume de familie, raportabile la antroponime: *Atanasulache* (Ştefănescu-Goangă 1962: 124), *Săndulache* (*ibid.*: 125), *Mutulache* cf. *Mutu* (vezi *supra* **8.1.**, un citat în inventarul sufixului **-ĂLA̲CHE**; cuvântul *mutulache* funcţionează şi ca epitet, de genul comun).

Cele mai multe formaţii cu *-ulache* sunt ***diminutive*** (având şi valoare ***meliorativă***): *cuţulache, mâţulache, puştiulache, puţulache, ursulache*. Valoarea formaţiei *mutulache* este ***purtătorul calităţii*** (cu atenuarea însuşirii exprimate de bază), iar a formaţiei *ursulache*, cu referire la un câine, este ***purtătorul asemănării***.

Sufixul *-ulache* este dezvoltat cu interfixul *-ul-* (prezent şi în alte sufixe: *-uleţ, -ulică* etc.) + *-ache*.

Temele la care se ataşează *-ulache* sunt, majoritatea, moştenite din latină (*Mutulache, puţulache, ursulache*); tema lui *mâţulache* este o formaţie românească regresivă, a lui *cuţulache* provine din bulgară, sârbă şi/sau maghiară, iar a lui *puştiulache*, din turcă.

Formaţiile cu *-ulache* sunt folosite în limbajul familiar, mai ales în vorbirea copiilor.

-A̲CI (-a̲ciu), -E̲CI (-e̲ciu), -I̲CI (-i̲ciu), -O̲CI (-o̲ciu), -U̲CI (-u̲ciu); -A̲CE, -I̲CE, -OA̲CE (-o̲ce)

DHLR I: 250; Puşcariu, D.: 150; Pascu, S.: 197–199, 307–308, 324–326, 339–340; Graur, N.A. 59–62; DO: XXXI, LV, LVII–LVIII, LX; Rosetti, ILR (1968): 324; ILR I: 84; ILR II: 181–182; FCLRV: 66, 126–127.

1. Statutul afixelor

1.1. Considerăm că sufixele *-aci* [pron. -a̲č], *-eci* [pron. -e̲č], *-ici* [pron. -i̲č], *-oci* [pron. -o̲č], *-uci* [pron. -u̲č] şi *-ace* [pron. -a̲-če], *-ice* [pron. -i̲-če], *-oace* [pron. -ŏa̲-če], constituie ***serii***, pentru că au origine comună (vezi *infra* **5.**), distribuţie similară (vezi *infra* **2.**) şi unitate semantică (vezi *infra* **4.**).

1. În inventarul formaţiilor cu sufixele din seria *-ace, -ice, -oace* nu am avut în vedere formele de feminin ale adjectivelor (dintre care unele funcţionează şi ca substantive) în care se identifică sufixele *-aci, -ici, -oci*, deoarece acestea sunt formate de la masculin cu desinenţa *-e* (provenită din *-ă* precedat de *ć*), de ex. *iscodaci, -ace* „iscoditor, ~oare" (MDA), *scurmaci, -ace* s.m. şi f., adj. „(persoană) care caută peste tot" (DLR), *zvârcolici, -ice* s.m. şi f., adj. „(copil) neastâmpărat" (DLR).

2. În formația *bisericuce* „bisericuță" (Dosoftei, în DA s.v. *biserică*) și nume de deal (Cristian, Brașov; cf. Bălan-Mihailovici 1980: 474) se identifică sufixul *-uce [pron. -u-če], care nu a fost reținut în serie deoarece apare numai în acest derivat.

Există câteva cazuri de formații de la aceeași temă, cu sensuri identice (sau apropiate), dar cu sufixe diferite, ceea ce poate reprezenta un argument în plus în favoarea interpretării sufixelor *-aci, -eci, -ici, -oci, -uci* ca reprezentând o serie. Este vorba despre ***dublete*** (rar, triplete) de tipul:

- ***cornaci*** „cu *coarne* lungi; diavol; cel ce cântă din *corn*; cel ce ține *coarnele* plugului" / ***cornici*** „cel ce ține plugul de *coarne*" / ***corneci*** „drac; rădașcă" (toate din DA s.v. *corn*);
- ***brânaci*** „cingătoare" cf. ***brână,*** variantă la ***brâu*** (DEX) / ***brâneci*** (DI) // ***brâneciu*** „cingătoare" (DA s.v. *brâneț*);
- ***pogonaci*** / ***pogonici*** „băiat care mână vitele; lucrător plătit cu *pogonul*" (DLR) cf. și *(a) pogoni* „a goni", ***măscărici*** „bufon" / ***măscăraci*** „(înv., rar) măscărici" cf. *(a) măscări* „a spune glume sau cuvinte obscene" (DLR) cf. și *măscară;*
- ***dăscăleci*** / ***dăscălici*** „dăscălaș; om pisălog" cf. *dascăl* (DLR) și *(a) dăscăli,* ***podeci*** / ***podici*** „*pod* mic" (DLR), ***tăureci*** / ***tăurici*** „tăuraș" (DLR).

Menționăm și dubletul ***corbeciu*** / ***corbiciu*** „nume de câine cu blana neagră" (DA s.v. *corb*), alcătuit din formații care sunt, conform glosării, nume proprii, deci ar trebui să fie ortografiate cu inițială majusculă.

Un caz similar se întâlnește și în seria sufixelor *-ace, -ice, -oace;* este vorba despre perechea ***brehnace*** / ***brehnice*** „(înv.) uliu" cf. *(a) brehni,* verb onomatopeic (DA, MDA).

Vezi și dubletul ***fluiericiu*** „*fluier* mic" (DA s.v. *fluieraș*) / ***fluierice*** (DI) „*fluier* mic și scurt, care poate produce un singur ton; țignal" (MDA), care evidențiază interferența celor două serii.

1.2. Formele *-aciu* [pron. -a-ču], *-eciu* [pron. -e-ču], *-iciu* [pron. -i-ču], *-ociu* [pron. -o-ču] și *-uciu* [pron. -u-ču] reprezintă ***variante învechite*** (în majoritatea situațiilor fiind vorba numai despre variante ***grafice***) ale sufixelor *-aci, -eci, -ici, -oci, -uci,* de ex. ***alergaciu*** „(înv.) alergător; servitor călare" (DA s.v. *alerga*) / *alergaci* (MDA), ***bătociu*** „(reg.) titirez" (DA s.v. *bate,* MDA) / *bătoci* (DI), *bradociu* „*brad* mic" (DA s.v. *brăduleț*) / *bradoci* (DI), *canariciu* „*canar* mic" (DA) / *canarici* (MDA), *cârmaciu* „cel ce ține *cârma* unui vas sau a unei țări" (DA) / *cârmaci* (MDA), *cârneciu* „poreclă dată unui om *cârn*" (DA) / *cârneci* (MDA), *cârpaciu* „meseriaș care *cârpește* lucruri vechi" (DA) / *cârpaci* (MDA), *corniciu* (DA s.v. *corn*) / *cornici* (MDA), *cufundaciu* „pasăre de apă" (DA s.v. *cufunda*) / *(s)cufundaci* (DI, DLR), *făguieciu* „(pop.) făguleț" cf. *făgui* „idem" (DA) / *făguieci* (MDA), *gluguciu* „(reg.) *glugă*" (DA) / *gluguci* (MDA) etc.

Forma *-aciu* se conservă nu numai grafic, ci și în pronunțare, în unele nume proprii de persoane, de ex. *Dungaciu, Lucaciu, Patriciu, Stângaciu* etc. Acestea sunt explicate de Al. Graur prin influența terminației *-ius* a numelor gentilice latinești (Graur, N.P.: 97).

Unele nume proprii, împrumutate din limbi slave, au și variante fără *-u* final și cu accentul pe temă: *Lucaci, Tomici*.

Varianta *-oce* [pron. -o̱-če], identificată numai în derivatul *mişcoce* (vezi *infra* **2.8.1.**), provine, probabil, din *-oace* prin reducerea diftongului.

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -A̱CI (-a̱ciu)

2.1.1. În DI sunt înregistrate 57 de *formaţii analizabile: alergaci(u)* (vezi *supra* **1.2.**), *brânaci* (vezi *supra* **1.1.**), *buhaci(u)* „un fel de *buhă* mai mică" (DA, MDA), *cârmaci(u)* (vezi *supra* **1.2.**) cf. şi *(a) cârmi, cârpaci(u)* (vezi *supra* **1.2.**), *chitaci(u)* „ţintaş; ingenios, hâtru" cf. *(a) chiti* „a ţinti; a nimeri ţinta" (DA, MDA), *codaci(u)* „cu *coada* lungă; (persoană sau animal) care rămâne la *coadă*" (DA, MDA), *colbaci(u)* „bătător pentru scuturarea prafului" cf. *colb* (DA, MDA), *cornaci(u)* (vezi *supra* **1.1.**), *culpaci(u)* „cel ce a comis o *culpă*" (DA, MDA), *dreptaci* „persoană care se foloseşte mai bine de mâna *dreaptă*" (DLR), *ducaci* „care pleacă mereu de acasă; (d. cai) care aleargă repede" cf. *(a se) duce* (DLR), *fugaci(u)* „care aleargă repede; cal" (DA, MDA) cf. *(a) fugi*, *gonaci(u)* „persoană care fugăreşte pe cineva; hăitaş; cal sprinten" cf. *(a) goni* (DA, MDA), *hrănaci(u)* „care mănâncă bine şi se îngraşă" cf. *hrană* (DA, MDA) şi *(a se) hrăni*, *iscodaci(u)* „iscoditor" cf. *(a) iscodi* (DA, MDA), *ispitaci(u)* „priceput" cf. *(a) ispiti* „a examina cu atenţie" (DA, MDA), *împungaci* „(d. vite) care are obiceiul de *a împunge*" (DA, MDA), *înhămaci(u)* „ţăran care făcea corvoada cu caii proprii" cf. *(a) înhăma* (DA, MDA), *lătraci* „câine" cf. *(a) lătra* (DLR), *lungaci* „prăjină *lungă*" (DLR), *luptaci* „luptător (în arenă); dârz, viteaz" cf. *(a) lupta* (DLR), *mânaci* „călăreţ" cf. *(a) mâna* (DLR), *mârlaci* „berbec bun de prăsilă" cf. *(a) mârli* (DLR), *mulgaci* „persoană care *mulge*" (DLR), *obârcaci* „sprinten, vioi" cf. *(a) obârca* (= (a) aburca) (DLR), *pândaci* „care stă la *pândă*" (DLR) cf. şi *(a) pândi*, *pâraci* „pârâtor" cf. *pâră* (DLR) şi *(a) pârî*, *pârlaci* „şarlatan" cf. *(a) pârli* „a păcăli, a înşela" (DLR), *pilaci* „care e beţiv" cf. *(a) pili* (DLR), *plângaci* „plângăreţ" cf. *(a) plânge* (DLR), *pogonaci* (vezi *supra* **1.1.**), *pohtaci* „om cu pofte sexuale" cf. *(a) pohti* – variantă la *(a) pofti* (DLR) şi *pohtă*, *poznaci* „poznaş" cf. *pozna* (DLR), *prinzaci* „descurcăreţ" cf. *a se prinde (de ceva)* „a înţelege" (DLR), *pumnaci* „gladiator" cf. *pumn* (DLR), *răgaci* „(vită) care *rage*" (DLR), *râncaci* „(animal) castrat incomplet" cf. *râncă* „organul sexual al armăsarului" (DLR), *râvnaci* „care e plin de *râvnă*, harnic" cf. *(a) râvni* (DLR), *robaci* „rezistent şi neobosit la muncă" cf. *(a) robi* (DLR), *rudaci* „berbec de prăsilă" cf. *(de) rudă* „(de) prăsilă" (DLR), *scornaci* „isteţ" cf. *(a) scorni* (DLR), *scufundaci* „cufundar" cf. *(a se) scufunda* (DLR), *sfădaci* „certăreţ" cf. *(a se) sfădi* (DLR), *spurcaci* „burete de pădure comestibil" cf. *spurc* „excrement" (DLR), *stângaci* „persoană care se foloseşte mai bine de mâna *stângă*" (DLR), *strâmbaci* „persoană care se *strâmbă*" (DLR), *strigaci* „persoană care anunţă cu glas tare ştirile oficiale" cf. *(a) striga* (DLR), *strungaci* „cioban care mână oile la *strungă;* cu strungă(reaţă)" (DLR), *sugaci* „copil sau pui de animal care *suge* lapte" (DLR), *şăgaci* „şăgalnic" cf. *şagă* (DLR), *şergaci / şargaci* „(d. cai) *şarg;* (persoană) blondă" cf. *şarg* „gălbui" (DLR), *trăgaci* „trăgător, cocoş la puşcă" cf. *(a) trage* (DLR), *trâmbaci* „trâmbiţaş" (DLR) cf. *trâmbă* „trâmbiţă", *tunaci* „aprig, îndrăzneţ" cf. *(a) tuna* „a face scandal" (DLR), *ţintaci* „nume dat unui bou cu coarnele îndreptate în sus" cf. *(a) ţinti* (DLR), *vorovaci* „vorbăreţ" cf. *(a) vorovi* (DLR).

Conform glosării, formaţia *ţintaci* pare a fi nume propriu (zoonim).

La acestea se adaugă 14 formaţii din alte surse: *botcaci* „scobitură în lemnul în care se pune căldarea" cf. *botcă* „gaură, scorbură într-un trunchi" (Gl. Reg.), *brâncaci* „bardă" (Teaha, C.N.) cf. *brâncă* „mână", *dungaci* „încăpăţânat, într-o *dungă*" (Mat. Dial.: 209), *glumaci* „glumeţ" (Tudose, D.S.: 25) cf. *(a) glumi* şi *glumă, hrăpaci* „hrăpăreţ"

(CADE) cf. *(a) hrăpi* „(a) răpi", *întorcaci* „om care *întoarce* (= castrează) berbecii" (Gl. Olt.), *logodaci* „peţitor" (Graur 1938: 167) cf. *(a) logodi*, *măscăraci* (vezi *supra* **1.1.**), *mâncaci* „mâncăcios" cf. *(a) mânca* (DLR), *scobaci* „(reg.) (d. lemnul de lucru) puţin curbat" cf. *(a) scobi* (DLR), *scurmaci* „(reg.) gheară de pasăre; (persoană) care scotoceşte" cf. *(a) scurma* (DLR), *stânaci* „proprietarul *stânii*" (DLR), *sulaciu* „penisul armăsarului" (Pascu, S.: 198) cf. *sulă*, *târgaci* „(persoană) care merge la *târg;* marfă dusă la *târg* sau lucruri cumpărate de la *târg*" (DLR).

2.1.2. Derivatele cu *-aci(u)* sunt substantive (comune sau proprii) şi adjective.

2.1.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

- ***masculine*** (numeroase), analizabile în raport cu:
  - verbe: *gonaci, lătraci, luptaci, logodaci, mânaci, scufundaci, strâmbaci* etc.;
  - substantive: *pumnaci, rudaci, stânaci, trâmbaci* etc.
  - verbe sau substantive: *cârmaci, măscăraci* etc.;
  - un adjectiv: *lungaci;*
- ***neutre***, analizabile în raport cu:
  - substantive: *botcaci, brânaci, colbaci* etc.;
  - un verb: *trăgaci.*

2.1.2.2. ***Substantivele proprii*** (cu sau fără paralele în subclasa substantivelor comune) sunt ***masculine***, şi anume:

- antroponime, analizabile în raport cu:
  - substantive comune (de obicei, şi antroponime): *Cornaci* cf. *corn, Cornu* (Iordan, N.F.), *Râncaciu* cf. *râncă, Râncu* (DO: 361), *Corbaci* cf. *corb, Corbu* (DO: 249), *Drăcaciu* cf. *drac, Dracu(l)* (DO: 264) etc.;
  - substantive proprii: *Mangaci* cf. *Mangu* (DO: 316), *Tihaci* cf. *Tih* (DO: 388) etc.;
  - adjective (uneori şi antroponime): *Bunaci(u)* cf. *bun* (DO: 222), *Stângaciu* cf. *stâng, Stângu* (DO: 376);
  - un verb: *Fugaciu* (Iordan, N.F.);
- zoonimul *ţintaci*, nume de bou (DLR), analizabil în raport cu un verb (ca nume propriu, ar trebui să fie scris cu iniţială majusculă).

2.1.2.3. ***Adjectivele*** (cele mai numeroase, unele substantivate) sunt analizabile în raport cu:

- substantive: *codaci, culpaci, poznaci, şăgaci* etc.;
- verbe: *plângaci, scornaci, tunaci* etc.;
- verbe sau substantive: *fugaci, glumaci, iscodaci, pohtaci, robaci;*
- adjective: *dreptaci, stângaci, şergaci.*

1. Există adjective înregistrate numai cu forma de masculin, de ex. *râncaci;* lipsa femininului se explică prin sensul cuvântului. Explicaţia nu este însă valabilă şi în cazul lui *tunaci*. Sunt şi adjective care, deşi au ambele forme (*hrănaci, -e, robaci, -e*), la singular se folosesc frecvent numai cu forma de feminin, devenită deci invariabilă: *un om hrănace / robace* (probabil, sub influenţa adjectivelor neologice de tipul *perspicace, sagace* etc.)

2. Unele derivate sunt atât adjective, cât şi substantive (masculine, uneori şi neutre): *cornaci* adj. „cu coarnele lungi" şi s.m. „diavol; cornist; cel care ţine coarnele plugului"; *scurmaci* adj., s.m. „(persoană) care scotoceşte" şi s.m. „gheară (de pasăre)"; *şergaci, -e* adj. „(d. părul cailor) gălbui" şi s.m. „om blond"; *trăgaci* adj. „care trage (bine) la ham" şi s.m. „persoană care trage (bine) cu o armă", s.n. „piesă la o armă de foc; mâner; tirbuşon" etc.

Formaţii semianalizabile: *budihaci* „un fel de bufniţă" cf. *budihală* „monstru, urâţenie" (DA), *buhaci* „copac" cf. *buhaş* „copăcel închircit" (DA), *căpţălaci* „plantă ierboasă" cf. *căpţălan* „idem" (DA), *îngădaci* „liniştit, molatic" cf. *(a) îngădui* (MDA), *scobaci* „peşte de râu" cf. *scobai, scobar* „idem" (DLR).

2.2. -ECI (-eciu)

2.2.1. În DI sunt 18 ***formaţii analizabile:*** *borcăneci* „borcănel" cf. *borcan* (MDA), *brâneci(u)* (vezi *supra* **1.1.**), *cârneci(u)* (vezi *supra* **1.2.**), *ciuciuleci(u)* „joc de copii" (MDA, DA s.v. *ciuci*) cf. *(a se) ciuciuli, corneci(u)* (vezi *supra* **1.1.**) şi „*corn* mic" (MDA), *deconeci* „diminutiv al lui diacon" cf. *deacon* – variantă a lui *diacon* (DLR), *făguieci(u)* (vezi *supra* **1.2.**), *gardineci(u)* „instrument cu care se fac *gardinele*" (DA, MDA), *gărdeci* „întăritură de protecţie în ţărmul unui râu" cf. *gard* (MDA), *moscheci* „(d. cai) scund şi cu picioarele subţiri" cf. *mosc* „rusesc" (DLR), *podeci* (vezi *supra* **1.1.**), *scăuneci* „scăunaş" cf. *scaun* (DLR), *sforoeciu* „persoană care *sforăie*" – cu *o* în temă prin asimilare progresivă (Pascu, S.: 307), *sloneci* „diminutiv al lui *slon* (= şopron)" (DLR), *târleci* „stână mică" cf. *târlă* „stână" (DLR), *târneci* „diminutiv al lui *târn*" (DLR), *troneci* „diminutiv al lui *tron* (= ladă)" (DLR), *zgârieci* „instrument de dulgherie" cf. *(a) zgâria* (DLR).

Cuvântul *drumeci* s.n. din DI nu a fost inclus în listă deoarece nu a fost reţinut nici în MDA, nici în DLR.

La acestea se adaugă 4 din alte surse: *dăscăleci* (vezi *supra* **1.1.**), *năreciu* „câm" cf. *nări* (Pascu, S.: 308), *şopeci* „podul şurii" cf. *şop* „şopron" (DLR), *tăureci* (vezi *supra* **1.1.**).

2.2.2. Derivatele cu *-eci(u)* sunt substantive (comune sau proprii) şi adjective.

2.2.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

- ***masculine,*** analizabile în raport cu:
  - substantive: *dăscăleci, deconeci, făguieci(u), tăureci;*
  - un verb: *sforoeciu;*
  - un adjectiv: *cârneci;*
- ***neutre*** (relativ numeroase), analizabile în raport cu:
  - substantive: *borcăneci, gărdeci, podeci* etc.;
  - verbe: *ciuciuleci, zgârieci.*

1. Cuvântul *corneci* e atât masculin, cu sensurile „drac; rădaşcă", cât şi neutru, cu sensul „cornul în care se ţine praful de puşcă".

2. În DLR, formaţia *târleci* „*târlă* mică", cu pluralul *târleciuri,* este considerat s.f., ca şi cuvântul de la care derivă; după forma de singular, derivatul pare însă a fi neutru.

2.2.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt ***masculine***, şi anume:

- antroponime analizabile în raport cu:
  - substantive comune, devenite şi nume proprii: *Corbeci* (DO: 250), *Lupeciu* (DO: 313), *Măgureci* (DO: 444);
  - substantive comune: *Burgheciu* (Iordan, N.F.) cf. *burghiu, Cotărleci* (DO: 250) cf. *cotarlă;*

  - substantive proprii: *Comăneciu* (DO: 247), *Stoieciu* cf. *Stoia* (DO: 377), *Stoieneciu, Tomeci* (Iordan, N.F.), *Tudoreci* (Graur 1938: 176), *Voineci* (DO: 411);
  - adjective, devenite şi nume proprii: *Albeci* cf. *alb, Albu* (DO: 323); *Cârneci* cf. *cârn, Cârnu; Măreci* cf. *mare, Mare* (DO: 316);
  - un verb: *Trânteci* (DO: 392);
- toponimul *Ideciul* (Drăganu, R.: 279), analizabil în raport cu substantivul propriu *Ida*.

Numele *Fomeciu* (DO: 275) poate fi analizat prin raportare la antroponimul *Foma* (variantă a lui *Toma*) sau la substantivul comun *foame* (vezi şi *Foameş, Fomete, Câmpul Fomii*). Christian Ionescu înclină, pe drept cuvânt, pentru prima analiză menţionată (Ionescu, Ch. 1975).

2.2.2.3. ***Adjectivele,*** înregistrate numai cu forma de masculin, sunt analizabile prin raportare la:
- un substantiv (forma de plural): *năreciu;*
- un adjectiv: *moscheci.*

***Formaţii semianalizabile*:** *budiheci* „un fel de bufniţă" cf. *budihală* „monstru, urâţenie" (DA), *buliheci* „cuţit stricat" cf. *bulicher* „cuţit rău" (DA), *dârleci* „poreclă dată unei persoane care zdrăngăneşte" cf. *(a) dârlâi* „(a) zdrăngăni" (DLR), *gâbârdeci* „poreclă dată oamenilor mici la corp" cf. *ghibârdei* „idem" (DA), *gârleciu* „gâtul unei sticle" (DA) cf. *gârlan* – variantă a lui *gâtlej, gregheci* (bot.) cf. *greghetin, greghețel, greghețui* (DA), *mioneci* „mâncare făcută din mămăligă rece" cf. *mionel* „mâncare făcută din terci cu mămăligă" (DLR), *prepeleci* „par lung" cf. *prepeleac* „idem" şi variantele sale: *prepeleag, prepelac, prepelic, prepelici* etc. (DLR).

2.3. -I̱CI (-i̱ciu)

2.3.1. În DI sunt 35 de ***formaţii analizabile*:** *bondărici* „*bondar* mic" (MDA), *canarici(u)* (vezi *supra* **1.2.**), *carici* „vierme nedefinit mai îndeaproape" cf. *car* „vierme care roade lemnul" (MDA), *căminici* „loc lângă cuptor unde se pun hainele la uscat" cf. *cămin* (MDA), *căpici(u)* „parte a frâului care trece peste *capul* şi botul calului" (DA, MDA), *clătinici(u)* „clătinătură" cf. *(a) clătina* (DA, MDA), *cornici(u)* (vezi *supra* **1.1.**), *dăscălici* (vezi *supra* **1.1.**), *fluierici* „fluierar (= persoană care cântă din *fluier*)" (MDA), *gâdilici* „gâdilătură" cf. *(a) gâdila* (DA, MDA), *ghimici* „om mic de stat" (DA s.v. *ghem*), *învârtici(u)* „cuiul de la râşniţă peste care stă roata şi se *învârteşte*" (DA, MDA), *licurici* cf. *(a) licuri* (DLR), *lipici* cf. *(a) lipi* (DLR), *logodici* (în sintagma *logodiciul păsărilor*) „numele zilei de 3 martie, când se crede că se *logodesc* păsările" (DLR), *mălurici* „plantă erbacee" cf. *mălură* (DLR), *măscărici* (vezi *supra* **1.1.**), *mâzgălici* „om care scrie lucruri lipsite de valoare" cf. *(a) mâzgăli* (DLR), *minunici* „năzdrăvan, ştrengar" cf. *minune* (DLR), *mişcorici* „viermi" cf. *(a) mişcori* „a se mişca încoace şi încolo" (DLR), *păcălici* „persoană care are obiceiul de a-i *păcăli* pe alţii" (DLR), *perpeliciu* „(la pl.) vreascuri care fac flacăra mare; epitet dat unui om neastâmpărat sau unui copil zburdalnic" cf. *(a) perpeli* (DLR), *pitulici* în expresia *(de-a) pituliciu(l)* „de-a baba oarba" cf. *(a se) pitula* (DLR), *podgorici* „podgorie" cf. *podgor* „idem" (DLR), *pogonici* „pogonaci" (vezi *supra* **1.1.**), *popici* „*popă* tânăr; butuc de lemn" cf. şi *pop* „stâlp, bârnă, par" (DLR), *prăvălici* „zar" cf. *(a se) prăvăli* (DLR), *răzbici* „ţăruş cu care se fac găuri în pământ" cf. *(a) răzbi* (DLR), *scărpinici* „senzaţie de mâncărime" cf. *(a se) scărpina* (DLR), *scodolici* „persoană care are mania de *a scodoli* (= a scotoci)" (DLR), *tartarici* „copil neastâmpărat; drăcuşor" cf. *tartar*

– variantă a lui *tartor* (DLR), *tremurici* „*tremur;* epitet depreciativ; piftie" cf. *(a) tremura* (DLR), *zgândărici* „vătrai; epitet dat unui copil neastâmpărat" cf. *(a) zgândări* (DLR), *zgribulici* „persoană care nu suportă frigul" cf. *(a se) zgribuli* (DLR), *zgriburici* „tremur puternic; țânțar care are un fel de tremur când stă locului" cf. var. *(a se) zgriburi* (DLR).

1. Nu am reținut în inventarul de mai sus câteva cuvinte din DI terminate în *-ici,* din diverse motive:

– cuvântul *pitulici*^{1} „bărbătușul pitulicei" (DLR, MDA) a fost exclus din cauza istoriei lui derivaționale: este considerat regresiv de la *pitulice;*

– cuvântul *drăghici* „specie de viespe", considerat în DLR derivat de la *drag* cu sufixul *-ici,* nu pare analizabil din punct de vedere semantic;

– cuvântul *crăcătici,* absent din DA, este prezent în MDA, fiind glosat prin „crăcănat" și explicat prin *crăcat + -ici;* cuvântul *crăcat* nu există însă nici în DA, nici în MDA.

2. Nu am inclus în inventarul derivatelor cu *-ici(u)* nici formația din DI *colcotice* s.f.pl. „(med. pop.) erupții mici" (DA, MDA), considerată derivată de la verbul *(a) colcoti* (variantă a lui *(a) clocoti*) cu sufixul *-ică* sau cu *-iciu* cf. *clocoticiu* (DA). Dat fiind că derivatul este calificat drept substantiv ***feminin*** plural, credem că sufixul nu poate fi decât *-ică;* dacă se forma cu *-ici(u),* derivatul trebuia să fie calificat drept neutru.

La acestea se adaugă 24 de formații din alte surse: *canalici* „*canal* pe care sunt coborâți buștenii" (Mat. Dial.: 161), *ciufulici* „termen cu care se alintă un copil cu părul vâlvoi" (Udrescu, Gl.) cf. *(a) ciufuli, clipici* „persoană care *clipește* des" (comunicat oral), *colindici* „haimana, pușlama, muieratic" (Mat. Dial.: 226) cf. *(a) colinda, fluiericiu* (vezi *supra* **1.1.**), *frichinici* „făcăleț" (Lex. Reg. II: 25) cf. *(a) frichini* „(reg.) a freca" (MDA), *muzgurici* „epitet dat unui copil care se pătează des; murdar" cf. *(a se) muzguri* „a se păta, a se mânji" (Udrescu, Gl.), *plesnici* „șfichi de cânepă care se pune la vârful biciului" (Udrescu, Gl.) cf. *(a) plesni, podici* (vezi *supra* **1.1.**), *pogănici* „strașnic, aprig, neastâmpărat" cf. *pogan* „păgân; iute la mânie, aprig" (DLR), *răchitici* „desiș de *răchite*" (DLR), *sclipici* „luciu" (Udrescu, Gl.) și „paiete" cf. *(a) sclipi* (DLR), *scofelici* „poreclă dată unui copil care scotocește (= scofelitor)" cf. *(a) scofeli* (Udrescu, Gl.), *scormonici* „poreclă" (Udrescu, Gl.) cf. *(a) scormoni, scotelici* „poreclă" cf. *(a) scoteli* (Udrescu, Gl.), *scuipici* „scuipat" (Udrescu, Gl.) cf. *(a) scuipa, sfârlici(u)* „bătător pentru unt" (Pascu, S.: 327) cf. *sfârlă* „nume dat unor obiecte de formă alungită, care au diverse întrebuințări", *sfredelici* „copil neastâmpărat" cf. *sfredel* (DLR), *șindilici* „acoperiș de *șindilă* (= șindrilă)" (DLR), *șuierici* „fluier" cf. *șuier* (DLR) și *(a) șuiera, täurici* (vezi *supra* **1.1.**), *zgăurici* „(iron., mai ales d. un copil) persoană care *zgaură* (= se uită lung la ceva)" (Mat. Dial.: 103), *zvârcolici* „epitet pentru un copil zvăpăiat sau pentru un om care se zbate să facă ceva" cf. *(a se) zvârcoli* (DLR).

2.3.2. Derivatele cu *-ici(u)* sunt substantive (comune sau proprii) și adjective.

2.3.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

– ***masculine,*** analizabile în raport cu:
  – verbe (cele mai numeroase): *gâdilici, mâzgălici, scormonici* etc.;
  – substantive: *bondărici, canarici, carici* etc.;
  – verbe sau substantive: *colindici, dăscălici, măscărici* etc.;

– ***neutre,*** analizabile în raport cu:
  – verbe (cele mai numeroase): *clătinici, prăvălici* etc.;
  – substantive: *canalici, căminici* etc.

1. Substantivele *mălurici, pitulici* (în *de-a ~ul*), *răchitici, scărpinici* și *sclipici,* cu genul neprecizat în DLR s.v., sunt foarte probabil neutre.

2. Câteva formații sunt substantive masculine cu un sens, dar neutre cu alt sens: *cornici* s.m. „cel care ține plugul de coarne", s.n. „corn de umplut cârnați"; *fluiericiu* s.n. „fluieraș", *fluierici* s.m. „fluierar" (și antroponimul *Fluierici*); *lipici* s.m. „numele câtorva plante", s.n. „boală; farmec; clei"; *perpelici* s.m. „om neastâmpărat", s.n. „vreascuri uscate, care fac flacără mare"; *tremurici* s.m. „epitet depreciativ; numele unei plante; numele unei păsări", s.n. „tremur; malaric; piftie"; *zgriburici* s.m. „numele unei insecte", s.n. „tremur".

2.3.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt ***masculine***, și anume:

- antroponime analizabile în raport cu:
  - substantive comune (uneori și antroponime): *Bădici* cf. *bade, Badea* (DO), *Bocaniciu* cf. *bocan* „ciocan" (DO), *Boldici* cf. *bold* (DO), *Botici* cf. *bot, botă, Bot* (DO), *Cămărici* și *Camariciu* cf. *cămară* (DO), *Comariciu* cf. *comar* „parte a hanului" (DO), *Drulici* cf. *drulă* „femeie stricată" (DO), *Hârlici* cf. *hârlă* „scroafă" (DO), *Iepurici* (Nestorescu, A. (2006): 50) cf. *iepure, Păcurici* (DO) cf. *păcură, Sorici* cf. *soare, Soare* (DO), *Spătăriciu* (DO) cf. *spătar, Șărbiciu* și *Șerbici* cf. *șerb, Șerbu* (DO), *Vădănici* cf. *vădan, -ă* (Iordan, N.F.) etc. (cf. și formația rară *Limbădulcici,* raportabilă la un substantiv compus, la Nestorescu, A. (1976): 504);
  - substantive proprii: *Comăniciu* (DO) cf. *Coman, Dobrici* (DO) cf. *Dobre, Dolbanici* cf. *Dolban* (DO), *Nicolici* cf. *Nicola* (DO), *Rădici* (DO) cf. *Radu, Samfirici* cf. *Samfir* (DO), *Scoriciu* cf. *Score, Scora* (DO), *Stoichici* (Iordan, N.F.) cf. *Stoica, Tulici* cf. *Tula* (DO), *Zăgrici* cf. *Zagra* (DO);
  - verbe: *Clătinici* (Graur 1938: 177) cf. *(a se) clătina, Clevetici* „numele unui personaj creat de V. Alecsandri" (DA s.v. *cleveti*), *Pripici* (DO) cf. *(a se) pripi, Răzbici* (DO) cf. *(a) răzbi, Vârcolici / Vârgolici* (DO) cf. *(a se) vârcoli* etc.;
  - adjective (uneori și antroponime): *Drăghici(u)* cf. *drag, Dragu* (DO), *Dulcici* (DO) cf. *dulce, Mândrici* cf. *mândru, Mândru* (DO), *Negrici(u)* cf. *negru, Negru* (DO) etc.;
- zoonimul *Corbici,* nume de câine negru (Pascu, S.: 325), analizabil în raport cu un substantiv.

2.3.2.3. ***Adjectivele,*** înregistrate numai cu forma de masculin, sunt analizabile prin raportare la:

- un substantiv: *minunici;*
- un adjectiv: *pogănici.*

***Formații semianalizabile*:** *clocotici* „numele unui arbust" cf. *clocotiș* „idem" (DA), *gârliciu* „gâtul unei sticle" (DA) cf. *gârlan* – variantă a lui *gâtlej, glădici* „arbust sălbatic" cf. *gladiș* (DA s.v. *gladiș*), *sporici* „numele mai multor plante" cf. *sporiș* „idem" (DLR).

2.4. -OCI (-ociu)

2.4.1. În DI sunt înregistrate 6 ***formații analizabile:*** *bătoci(u)* (vezi *supra* **1.2.**), *bradoci(u)* (vezi *supra* **1.2.**), *cococi* „turtă mică, pâinișoară care se coace în gura cuptorului spre a încerca dacă e încins" (DA s.v. *cocă*^{2}; MDA), *lungoci* „lungan" cf. *lung* (MDA), *pungoci* „augmentativ al lui *pungă*" (DLR), *pușcoci* „jucărie care imită *pușca*" (DLR).

La acestea se adaugă, din DLR: *murgoci*^{1} „(bou) *murg* (= roșcat închis)" și *murgoci*^{2} „vițel născut în amurg" cf. *murg* – variantă la *amurg.*

Formația *cococi* e înregistrată ca s.m.pl. în ambele surse, dar glosele trimit la un singular. În MDA figurează cu etimologia necunoscută; ar putea avea legătură și cu verbul *(a) coace.*

2.4.2. Derivatele cu *-oci(u)* sunt substantive (comune sau proprii) și un adjectiv.

2.4.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

- ***masculine***, analizabile în raport cu:
  - substantive: *bradociu, cococi, murgoci*^{2}*;*
  - un adjectiv: *lungoci;*
  - un verb: *bătociu;*
- ***neutre***, analizabile în raport cu substantive: *pungoci, pușcoci.*

2.4.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt ***masculine***, și anume:

- antroponime, analizabile în raport cu:
  - substantive proprii: *Marcoci* cf. *Marcu* (Iordan, N.F.), *Părvoci* cf. *Pârvu* (DO), *Vâlcoci* cf. *Vâlcu* (DO);
  - un substantiv comun sau unul propriu: *Zimbrociu* cf. *zimbru,* top. *Zimbru* (DO);
  - un adjectiv: *Murgoci* (DERS);
  - un verb: *Mișcoci;*
- zoonimul *Murgoci,* analizabil în raport cu un substantiv sau cu un adjectiv.

2.4.2.3. ***Adjectivul*** *murgoci*^{1} (folosit și substantivat) este analizabil în raport cu un adjectiv.

Formații semianalizabile: *clovoci* „(iht.) zglăvoacă" cf. *clovot* „idem" (DA); *Malcoci* (DO: 315) cf. *Malcea, Malciu; Mungoci(ul)* (DO: 326) cf. *Mungescu, Mungiu; Stănigoci(ul)* (DO: 375) cf. *Stănigoiu.*

2.5. -UCI (-uciu)

2.5.1. În DI figurează 2 ***formații analizabile:*** *frecuci(u)* „locul unde peștele se *freacă* de pietre cu burta ca să-și depună icrele" (DA, MDA) și *gluguci(u)* (vezi *supra* **1.2.**).

2.5.2. Ambele derivate sunt ***substantive*** comune ***neutre*** raportabile la:

- un verb: *frecuci;*
- un substantiv: *gluguci.*

Sufixul se identifică și într-un ***antroponim masculin,*** analizabil în raport cu un substantiv comun: *Buhuci* cf. *buh, buhă* (DO: 220).

2.6. -ACE

2.6.1. Sunt înregistrate 3 ***formații analizabile*** în DI: *brehnace* (vezi *supra* **1.1.**), *sulace* „(înv., rar) care are formă de *sulă*" (DLR), *trăgace* „(reg.) sanie; închizătoare la ușă" cf. *(a) trage* (DLR, s.v. *trăgaci, -ce*).

Cuvântul *puhace* din DI (împrumutat din ucraineană, cf. DLR) ar putea fi pus în legătură, fără nicio dificultate de ordin semantic, cu *buhă,* termen sub care este înregistrat în DA: *puhace* „un fel de buhă"; nu l-am inclus în inventar din cauza diferenței formale în raport cu *buhă,* deși alternanța *p / b* este frecventă.

2.6.2. Formațiile *brehnace* și *trăgace* sunt ***substantive feminine*** raportabile la verbe, iar *sulace* (cu o singură atestare, în DDRF) este calificat drept ***adjectiv***

invariabil format de la un substantiv (pentru tendința unor adjective în *-aci, -ace* de a deveni invariabile, vezi *supra* nota 1 sub **2.1.2.3**).

2.7. -ICE

2.7.1. În DI figurează 20 de ***formații analizabile:*** *brehnice* (vezi *supra* **1.1.**), *cornice* (DA s.v. *corn: Cornicea satelor* – titlul unei colecții de anecdote populare; în DEX figurează s.v. *cornișă*), *curelice* „numele mai multor plante" (DA s.v. *curea*, MDA) cf. pl. *curele, custurice* „cuțit mic" cf. *custură* (DA, MDA), *fărâmice* „*fărâmă* mică" (DA), *fluierice* (vezi *supra* **1.1.**), *găurice* (DA s.v. *gaură*), *gugulice* „termen de mângâiere dat unui copil" (DA s.v. *(a) guguli* „a mângâia, a giugiuli"), *lingurice* „*lingura* sau furca pieptului" (DLR), *măgurice* „*măgură* mică" (DLR), *măturice* „măturică" cf. *mătură* (DLR), *pădurice* „diminutiv al lui *pădure*" (DLR), *pitulice* „nume dat mai multor păsări" cf. *(a se) pitula* (DLR), *pulberice* „diminutiv al lui *pulbere*" (DLR), *scândurice* „scândurică" cf. *scândură* (DLR), *scuturice* „numele unei plante" cf. *(a) scutura* (DLR), *securice* „diminutiv al lui *secure*" (DLR), *sugărice* „biberon" cf. *sugar* (MDA), *tălpice* „tălpig" cf. *talpă* (DLR s.v. *tălpig*), *tremurice* „codobatură" cf. *(a) tremura* (DLR s.v. *tremurici*).

Nu am inclus în inventar formația *negurice* s.f. din DI, care nu este cuvânt-titlu nici în DLR, nici în MDA; figurează însă într-un citat din DLR s.v. *pulberice* (*Pe drum ce-mi vedea? Mică-o negurice, Bătând pulberice.* Cf. Viciu, Col. 97), cu sensul neprecizat.

La acestea se adaugă 4 formații din alte surse: *fântânice* (Mat. Dial.: 256), *fudulice* „femeie ușuratică" (Udrescu, Gl.), *ghindurice* „obiect mic" (Lex. Reg. II: 25) cf. *ghindură* „ganglion, glandulă", *gârlice* „*gârlă* mică" (Lex. Reg. II: 18).

Sufixul *-ice* se identifică și în substantivul, cu gen neprecizat (masculin sau neutru), *pârlice* „(înv., rar) cărbune" cf. *(a) pârli* (MDA), înregistrat și în DLR într-un singur citat, unde pare o creație personală dubioasă și de aceea nu am avut-o în vedere: *Al meu cărbune trebuie să fie / Foarte mulțumit? – Săracul pârlice! / Plesnit în schinteie l-acea grozăvie, / Cu totul zdrobit, / Cine-l mai cunoaște în focul cel mare?* (Heliade, O. I, 129).

2.7.2. Derivatele cu *-ice* sunt ***substantive feminine*** raportabile la:

– substantive (cele mai numeroase): *cornice, custurice, fărâmice, pulberice* etc.;

– verbe: *pitulice, tremurice* etc.

Unele derivate au paralele substantive proprii, ca ***antroponimul*** (*Jurj*) *Găurice* (la Nestorescu, A. (1976): 504) sau ***toponimul*** *Măgurice* (în DERS), acesta din urmă putând fi raportat atât la un substantiv comun (*măgură*), cât și la unul propriu (*Măgura*).

Formație semianalizabilă: *cuțuvrice* „cățea care latră mereu; femeie depravată" cf. *cuțuvrea* „idem" (MDA).

2.8. -OACE (-oce)

2.8.1. Sunt înregistrate 2 ***formații analizabile*** în DI: *mișcoce* „păduche" cf. *(a) mișca* (DLR) și *zgârvoace* „coajă de dovleac cu care se adună cenușa" cf. *zgârvă* „idem" (DLR).

La acestea se adaugă 2 derivate de la Udrescu, Gl.: *bâlcoace* „oală mare" cf. *bâlcă* „oală", *sticloace* „*sticlă* mare".

Nu am luat în considerare adjectivul *plângoace*, înregistrat în DLR (s.v. *plângocea*) în contextul *banală și plângoace*, pentru care Iorgu Iordan reconstruiește un masculin *plângoci* (Iordan 1971: 403), nepreluat însă în DLR, nici în MDA.

2.8.2. Derivatele cu *-o(a)ce* sunt ***substantive feminine*** raportabile la:
– substantive: *bâlcoace, sticloace, zgârvoace;*
– un verb: *mişcoace.*

Formaţie semianalizabilă: *fiştigoace* „fluier de jucărie" cf. *fiştigoaie* „idem" (DA).

Sufixele din cele două serii avute în vedere derivă substantive (comune şi proprii), majoritatea şi adjective. În general, derivatele substantivale sunt mult mai numeroase decât cele adjectivale, cu excepţia lui *-aci*, unde numărul substantivelor este aproximativ egal cu cel al adjectivelor. Poziţia caracteristică pe care o are *-aci*, în raport cu celelelte sufixe, în ceea ce priveşte ponderea adjectivelor, poate fi concludentă pentru etimologia sufixului (vezi *infra* nota sub **4.1.1.**).

Diferenţa numerică dintre substantivele masculine şi cele neutre este net în favoarea masculinelor în cazul sufixelor *-aci* şi *-oci* şi mai mică (deşi cele mai multe sunt tot masculine) în cazul lui *-ici*. În cazul lui *-eci* însă, neutrele sunt mai numeroase decât masculinele. Ponderea diferită la diversele sufixe a substantivelor masculine în raport cu cele neutre trebuie corelată cu valorile specifice ale sufixelor respective: nume de agent (reprezentat prin substantive masculine şi adjective) pentru *-aci* şi *-ici,* diminutive (în special la nume de obiecte) pentru *-eci*. Diferenţa mai mică dintre substantivele masculine şi cele neutre în cazul lui *-ici* se datoreşte poziţiei favorabile pe care o au, la acest sufix, numele de acţiune (vezi *infra* **3.**).

Toate sufixele din seria masculină derivă relativ numeroase nume proprii. Această trăsătură trebuie pusă în legătură cu valoarea de epitet pe care o au multe formaţii (vezi *infra* **3.**) şi cu valoarea patronimică pe care o au prototipurile slave împrumutate. Observăm că antroponimele au adesea finala *-u,* care poate fi interpretată ca articol hotărât (determinat de valoarea de epitet a formaţiilor) sau ca influenţă a antroponimelor în *-escu* ori în *-ean(u)*: *Popescu, Muntean(u).*

3. Valorile derivatelor

Derivatele cu sufixele din cele două serii au mai multe valori, dintre care unele se realizează cu ajutorul majorităţii sufixelor, altele numai cu al unora sau al unuia dintre ele. De asemenea, sunt valori care apar atât la substantive, cât şi la adjective (cu specificul clasei), dar există şi valori care apar numai la substantive. Derivatele polisemantice (care sunt adesea cuvinte omonime) se încadrează la mai multe valori (de aceea, la acestea se indică sensul avut în vedere); la fel, formaţiile raportabile la două baze (substantiv sau verb).

3.1. ***Diminutive*** (substantive, uneori cu nuanţă peiorativă): *buhaci(u); borcăneci, dăscăleci, podeci, scăuneci, târleci* etc.; *bondărici, dăscălici, fluiericiu* etc.; *bradoci(u); custurice, găurice, măturice* etc.

3.2. ***Nume de agent*** în formaţii care au:
– baze verbale, formaţiile fiind:
  – substantive: *cârpaci(u), cufundaciu, gonaci(u), lătraci, mânaci, pilaci, scurmaci* „persoană care scotoceşte" etc.; *sforoeciu; licurici, scormonici, tremurici* „epitet depreciativ", *zvârcolici* etc.; *bătoci; brehnace; pitulice, scuturice, tremurice; mişcoce;*
  – adjective: *glumaci, iscodaci, împungaci, plângaci* etc.;

– baze nominale, formaţiile fiind:
  - substantive: *cornaci(u)* „persoană care ţine coarnele plugului; cornist", *strungaci, trâmbaci* etc.; *cornici* „cel care ţine coarnele plugului";
  - adjective: *poznaci* „care face pozne", *şăgaci* „care se ţine de şagă"; *minunici* „năzdrăvan, care face minuni".

În câteva derivate (substantive sau adjective) se identifică **pacientul** (= **agentul pasiv**): *scobaci* „care este scobit"; *ciufulici, perpelici* „vreascuri perpelite de foc", *prăvălici; trăgace.*

3.3. ***Numele acţiunii şi rezultatul ei*** (la substantive cu bază verbală): *ciuciuleci(u); clătinici(u), gâdilici, tremurici* „tremur", *scuipici* etc.

Valori legate de acţiune se identifică şi în derivatele *logodici* „ziua destinată logodirii" (data acţiunii), *scărpinici* „senzaţie care te face să te scarpini" (cauza acţiunii), *frecuci(u)* „loc pentru a se freca" (locul acţiunii).

3.4. ***Nume de instrument*** (la substantive cu bază verbală): *trăgaci, scurmaci* „gheară de pasăre"; *zgârieci; frichinici, plesnici, răzbici, şuierici, zgândărici* „vătrai".

3.5. ***Purtătorul calităţii*** (la substantive cu bază adjectivală): *lungaci, şergaci* „persoană blondă"; *cârneci(u); lungoci, murgoci*^{1} „bou murg".

3.6. ***Purtătorul destinaţiei*** (la substantive cu bază nominală): *brâncaci, colbaci, rudaci, târgaci* „marfă dusă la târg"; *gardineci; căpici(u); sugărice.*

3.7. ***Specia*** bazei (la substantive cu bază nominală): *botcaci; brâneciu, corneci* „cornul în care se ţine praful de puşcă", *şopeci; canalici, carici, popici* „popă tânăr", *tartarici; cornice.*

3.8. ***Purtătorul asemănării*** se identifică în formaţii cu bază nominală, care sunt:
- substantive: *gărdeci; cornici(u)* „unealtă în formă de corn", *ghimici, sfredelici; puşcoci;*
- adjective: *robaci; sulace.*

3.9. ***Augmentative*** (substantive cu bază nominală, rar adjectivală): *sulaciu; năreciu; lungoci, pungoci; bâlcoace, sticloace.*

O nuanţă augmentativă / intensivă se evidenţiază şi la derivatele adjectivale *codaci* „cu coadă *lungă*", *cornaci(u)* „cu coarne *lungi*", poate şi la *hrănaci(u), mâncaci.*

3.10. ***Posesorul*** obiectului denumit de temă se identifică la:
- substantive: *cornaci(u)* „diavol", *pohtaci, stânaci; corneciu* „drac; rădaşcă";
- adjective: *culpaci(u), râvnaci, strungaci* „cu strungă(reaţă)".

Câteva valori sunt slab reprezentate, fiind prezente la unu, maximum două derivate (uneori numai pentru un sens al formaţiei): ***preferinţa*** pentru obiectul denumit de temă (*dreptaci, stângaci,* poate şi *pumnaci*); ***purtătorul provenienţei*** (*târgaci* „lucruri cumpărate de la târg"); ***purtătorul datării*** (*murgoci*^{2}); ***purtătorul localizării*** (*căminici*); ***purtătorul materiei*** (*cococi; şindilici*); ***colectivul*** (*răchitici*).

Există şi formaţii care sunt ***sinonime*** cu bazele, şi anume:
- substantive: *făguieci(u); mălurici, podgorici, popici* „butuc de lemn", *sfârlici; gluguci(u); lingurice; zgârvoace;*
- adjective: *şergaci* „(d. cai) şarg"; *moscheci; pogănici; murgoci*^{1} „murg (= roşcat)".

O serie de formații, mai ales cele care exprimă numele de agent, sunt adesea întrebuințate ca ***epitete***: *sfădaci, cornaci / cornici, colindici, minunici, scormonici, zvârcolici* etc.; unele dintre ele sunt și porecle sau nume proprii: *Cornaci, Râncaci, Stângaciu; Cârneci; Clătinici* etc.

O notă specifică pare să aibă *-ici*, care, chiar în formațiile interpretatabile ca depreciative datorită bazelor, adaugă o nuanță atenuantă de simpatie: *mâzgălici, păcălici, scormonici, sfredelici, zgăurici.* Această nuanță s-a creat, probabil, datorită faptului că *-ici* are adesea valoare diminutivală și că epitetele respective se aplică, în mod frecvent, copiilor sau unor personaje din literatura pentru copii.

Antroponimele cu baze tot antroponime pot fi interpretate, cel puțin teoretic, ca având valoare patronimică: *Mangaci* cf. *Mangu, Stoieneci* (Iordan, N.F.), *Stoichici* (*ibid.*), *Pârvoci.* Această interpretare este susținută de existența valorii respective în formații perfect analoge din limba de origine a sufixelor (cf. Miklosich, P.O.), precum și de numele cu forme duble, în *-escu* și *-ici*, desemnând aceeași persoană (deci sinonime), înregistrate de Ioan Bogdan (Bogdan 1913, I): *Fetco Starostescul* (260) – *Fedco Starostici* (380), *Iurii Șerbescul* (203) – *Iurii Șerbici* (920). (În indicele de nume din lucrarea citată, I. Bogdan explică multe din numele care apar în documente exclusiv cu forma în *-ici* prin forme în *-escu;* pentru valoarea patronimică a sufixului *-esc*, vezi monografia sufixului, în volumul următor.)

N. A. Constantinescu (DO: LX) afirmă că nume ca *Drăghici, Mitici, Rădici, Stănici* sunt „alintătoare". Nu am înregistrat această valoare, deoarece nu am găsit niciun argument în favoarea ei.

Valorile cel mai bine reprezentate sunt, sub raportul unităților sufixale implicate, cea diminutivală și numele de agent (redate prin majoritatea sufixelor); sub raportul derivatelor, cea mai frecventă este numele de agent (întărit prin epitetele antroponime).

Relativ importante prin numărul de sufixe (trei sau chiar patru) cu care se realizează sunt și valorile: nume de instrument, purtătorul calității, purtătorul destinației, specia bazei și asemănarea cu baza, dar au (foarte) puține derivate. Și valoarea augmentativă este redată prin patru sufixe, dar prin foarte puține derivate, în contrast cu diminutivele; situația merită o atenție specială tocmai în perspectiva mai largă a raporturilor dintre augmentative și diminutive (vezi Dimitrescu 1958). Numele acțiunii și rezultatul ei este o valoare redată numai prin două sufixe (*-eci, -ici*), dar este relevant că *-ici* are relativ numeroase derivate. Semnificativ este și faptul că numele acțiunii se situează în aceeași sferă semantică cu numele de agent și numele de instrument, valori bine reprezentate ale derivatelor cu sufixele în discuție.

Restul valorilor, redate prin câte un singur sufix, sunt nerelevante, cu excepția posesorului, care se identifică atât la substantive, cât și la adjective, și într-un număr relativ mare de derivate.

4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

4.1. Sufixele din cele două serii au origini diferite.

4.1.1. Sufixele *-aci, -eci, -ici, -oci* și *-uci* sunt de ***origine slavă***; le corespund derivativele v.sl. *-ače-, -eče-, -iče-, -oče-, -uče-* (**-akio-, *-ekio-, *-ikio-, *-okio-,*

**-ukio-*; cf. Vondrák, S.G. I^2: 612–617). Densusianu (DHLR I: 250) propune sursa veche bulgară pentru *-aci* (< *-ačĭ, -ačjŭ*), *-ici* (< *-ičĭ*), *-oci* (< *-očĭ*). Pentru *-eci*, care nu apare în vechea bulgară, sugerează referirea la sârbă şi rusă.

Această legătură genetică se demonstrează prin paralelismul perfect dintre forma derivativelor româneşti şi a celor slave, ca şi prin corespondenţa dintre valorile pe care le au sufixele în română şi în slavă: nume de agent şi nume de instrument, purtătorul unei calităţi, valoarea diminutivală (şi, izolat, augmentativă) şi patronimică (cf. Meillet 1905, II; Vondrák, *loc. cit.*; Leskien, Gr. I: 233–236, 268–270; Miklosich, P.O.: 11).

Se pare că singura valoare net distinctă dezvoltată pe teren românesc este numele de acţiune. Credem că explicaţia apariţiei ei trebuie căutată în dinamica semanticii generale a derivatelor de la verbe.

Formaţii împrumutate analizabile par a fi foarte puţine şi acestea numai pentru două sufixe: *cârmaci* < bg. *кърмач, trâmbaci* < pol. *trębacz, Babici* < sl. *Babič* (Iordan, N.F.), *Dobrici* < sb. *Добрич*. Neanalizabile sunt însă mai multe şi mai variate: *gârbaci* < bg. *гърдач, tălmaci* < bg. *тълмач, glăvoci* < bg. *главоч*. E posibil însă să mai fi fost şi altele care s-au pierdut sau unele care sunt astăzi neanalizabile, dar într-o anumită perioadă mai veche erau analizabile (vezi situaţia lui *trâmbaci*).

Sufixul *-aci* pare să aibă o situaţie mai complexă în cadrul seriei, şi anume să aibă ***etimologie multiplă***: împrumuturile slave s-au putut suprapune peste sufixul, moştenit din latină, *-ax, -acem*. E posibil ca sufixul latinesc să fi fost moştenit sub forma **-ace: *fugace*. Ulterior, prin asimilare la derivatele formate cu sl. *-aci*, a căpătat forma *-aci* (DHLR I: 250; DA s.v. *fugaciu*). Această ipoteză se întemeiază pe două argumente:

- ponderea relativ mare, asociată cu varietatea morfologică a bazelor, pe care o au adjectivele în inventarul derivatelor cu *-aci*, în contrast cu celelalte sufixe din serie, unde substantivele sunt majoritare sau exclusive (dezvoltarea relativ mare pe care o au adjectivele în cazul sufixului *-aci* poate fi un reflex al situaţiei din latină, unde *-ax*, sufix rar în toate perioadele, deriva exclusiv adjective, cf. ILR I: 84);
- atestările vechi pe care le are *-aci* în contrast cu celelalte sufixe din serie, atestări care pot fi considerate o dovadă indirectă a existenţei lui *-aci* în sistemul românesc de derivare înaintea pătrunderii seriei slave (deşi, cu excepţia lui *fugaci*, nu sunt dovezi concrete pentru continuitatea sufixului latinesc în limba română, cele mai multe derivate fiind formaţii româneşti de la teme nelatineşti).

Suprapunându-se peste un model existent deja, *-aci* slav s-a putut dezvolta mai repede decât celelalte sufixe din serie (vezi Pascu, S.: 198 şi Puşcariu 1937: 317; cf. şi DO: LV, unde *-aci*, spre deosebire de *-eci* şi *-ici* – de origine slavă –, este considerat a fi de origine latină).

Al. Graur combate însă originea latină a sufixului *-aci* (Graur, N.A.: 59–62), cu următoarele argumente:

- în latină *-ax* era rar şi, mai ales, literar;
- în latină forma exclusiv adjective, în română *-aci* formează şi substantive;
- sufixul *-ax* trebuia să devină în română **-ace*, nu *-aci* (ca şi *forficem* > *foarfece*);
- nu există niciun originar latin atestat pentru cuvintele româneşti în *-aci* (nefiind atestat decât în epoca modernă, *fugaci* este probabil formaţie recentă, iar *trăgaci* e sigur derivat românesc);

- apariţia lui *-aci* în aromână şi meglenoromână este o dovadă a originii lui slave, deoarece lat. *-ce* ar fi trebuit să devină *-tse*, în aceste dialecte.

I. Fischer este de părere că „rom. *-aci* nu provine desigur din lat. *-ax*, deşi se poate invoca lat. *fugax*, corespunzând rom. *fugaci*" (Fischer, L.D.: 164).

4.1.2. Sufixele din seria *-ace, -ice, -oace* (sau unii termeni ai seriei) au putut apărea pe două căi, care nu se exclud una pe alta.

Sufixul *-ice* poate fi:

- împrumutat din ***slavă*** (de notat că în bulgară *-iče* derivă substantive neutre, cu valoare diminutivală, care denumesc fiinţe de sex femeiesc: *momiče* „fetiţă" < *momà* „fată");
- creat ***în limba română***, ca un corespondent feminin al numelui de agent masculin derivat cu *-ici* (*zgriburici, -ice, zvârcolici, -ice*) şi apoi detaşat ca sufix de sine stătător şi folosit pentru a forma direct substantive feminine.

Sufixele *-ace* şi *-oace* au putut apărea ***în limba română***, sub influenţa termenilor corespunzători ai seriei masculine, pentru realizarea simetriei.

G. Pascu (S.: 327) trimite pentru *-ice* la bg., slov. *-iče*. Pe *-ace* şi *-oace* le înregistrează alături de formele masculine (*-aci, -oci*) fără vreo menţiune specială referitoare la originea lor. Al. Rosetti afirmă explicit că *-ice* nu e femininul lui *-ici* şi trimite la bulg. *-iče* (Rosetti, ILR (1968): 324).

4.1.3. Câteva formaţii (neanalizabile, semianalizabile sau analizabile), împrumutate din diverse limbi slave moderne sau din maghiară, au fost adaptate cu sufixele *-aci* şi *-ici* în română:

- *bărnaci, -ace* „oacheş" < magh. *barnás* (cf. şi *bărnuţ* „idem" < magh. *barna* „brun" diminutivat cu *-uţ*, DA s.v.);
- *canalici* < magb. *kanális* (vezi şi *canaliş*) (DA);
- *cârlaci* „vas cu pânze" < scr. *krilaš* (DA);
- *clocotici* „arbust" < scr. *klokòčika*, pol. *kłokoczka*, *kłokotka*, slov. *klokotac*, ceh. *klokoč* cf. *clocotiş* (DA);
- *lăptaciu* „plasă de pescuit" < bg. *laptaš* (DLR s.v. *lăptaş*);
- *sporici* (bot.) < scr. *sporiš*, ucr. *спориш*, cf. *sporiş* (DLR).

E foarte puţin probabil, dar nu cu totul imposibil, ca *fugaci* şi *stângaci* să fie calcuri după bulg. *begač* şi scr. *levak* (ultimul, cu substituire de sufix – cf. Löwe 1911: 8–9).

Câteva formaţii neanalizabile sunt împrumuturi latino-romanice atestate în secolul al XIX-lea, adaptate cu sufixul *-ace: rapace* (Heliade, în DLR s.v.) < fr. *rapace*, it. *rapace*, lat. *rapax, -acis; tenace* (Heliade, în DLR s.v.) < fr. *ténace*, it. *tenace*, lat. *tenax,-acis; vorace* (Negulici, în DLR s.v.) < fr. *vorace*, lat. *vorax,-acis*.

4.2. Atestări din limba veche au multe formaţii cu *-aci*, dar mai puţine cu *-ici, -oci, -ace* şi *-ice: Stângaci* (a. 1426, la Mihăilă, DLRV), *cârmaci* (Cod. Vor. $85/_{14}$, în DA), *gonaci* (Varlaam, în DA), *pohtaci* (Varlaam, în DLR), *şagaci* (Neculce, în TDRG), *fugaci* (Mardarie, în DA), *sfădaci* (*Îndreptarea legii*, în TDRG), *râvnaci*

(Dosoftei, în DLR), *hrănaci* (*Biblia* (1688), în DA s.v. *hrană*); *Clocotici* toponim (a. 1473, în DERS; a. 1519, la Mihăilă, DLRV), *şuierici* (Mardarie, în DLR), *măscărici* (Moxa, în DLR); *Murgoci* (a. 1440, în DERS), *Lungoci* (a. 1581, la Nestorescu, A. (1976): 508); *puhace* (Cantemir, în DLR), *brehnace* (*Biblia* (1688), în DA); *găurice* (Cantemir, în DA s.v. *gaură*) şi *(Jurj) Găurice* (a. 1452, la Mihăilă, DLRV), *Măgurice* (a. 1582, în DERS). Pentru celelalte sufixe avem numai atestări mai noi sau din texte populare; acestea din urmă însă pot fi un argument pentru dovedirea vechimii sufixelor respective.

5. Originea temelor

Formaţiile cu sufixele avute în vedere au, în număr mare, teme de origine slavă: *târgaci, podeci, colindici, gârlice, gluguci* etc.

Dintre temele neslave, un număr însemnat sunt foarte vechi în limbă:
- moştenite din latină: *alergaci, bătaci; tăureci; corbici, tremurici* etc.;
- comune cu albaneza: *brădaci; fărâmice, măgurice* etc.

Mai puţine teme sunt mai noi (din perioade diferite):
- maghiare: *îngădaci, înhămaci;*
- turceşti: *fudulice;*
- greceşti: *dăscălici, deconeci, pungoci;*
- germane: *şindilici, şopeci;*
- latino-romanice: *culpaci, canarici.*

Numărul mare al temelor vechi, corelat cu numărul foarte mic al temelor neologice latino-romanice, atestă vechimea în limbă şi caracterul popular al sufixelor.

6. Productivitatea sufixelor

Sufixele din cele două serii discutate n-au fost şi nu sunt egale în ceea ce priveşte productivitatea. Referitor la situaţia globală, poziţiile extreme sunt ocupate, pe de o parte, de *-aci, -ici, -ice* şi, mai puţin, *-eci*, care au fost productive, iar de cealaltă parte, de *-uci*, foarte slab productiv.

În limba actuală cele mai productive par să fie *-ici* (cu formaţii care pot fi folosite ca epitete) şi *-ice* (cu valoare diminutivală).

7. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Sunt relativ puţine derivatele din limba standard (*cârmaci, hrănaci, robaci, stângaci, sugaci; licurici, lipici, măscărici; pădurice, pitulice, scândurice* etc.) şi foarte multe sunt învechite (*culpaci(u), iscodaci(u), ispitaci(u), înhămaci(u), pârlaci, pumnaci, râvnaci, scornaci* etc.) sau regionale / populare (*ducaci, împungaci, lătraci, lungaci, obârcaci, pâraci, pohtaci, şăgaci, ţintaci* etc.).

Dintre formaţiile populare, mai ales cu valoare expresivă, unele apar în literatura beletristică: *codaci* (Odobescu, în DA), *chilaci* (Creangă, în DLR s.v. *pilaci*), *pândaci* (Alecsandri, la CADE), *dăscălici* (Macedonski, în DLR), *gâdilici* (Creangă, în DA), *păcălici* (Ispirescu, în DLR) etc.

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -ĂLI̯CI (-ali̯ci)

Sufixul *-ălici* [pron. -ă-li̯č] se identifică în 2 ***formaţii analizabile:*** *răcălici (racălici)* (DI) „(reg.) broatec” cf. *rac!* „cuvânt prin care se imită strigătul broaştelor” (DLR s.v. *racalici*), la care se adaugă *căscălici* „diminutiv al lui căscălău; gură-cască” (Udrescu, Gl.) cf. *(a) căsca*.

Derivatul *drăgălici* din DI, susceptibil formal de dublă analiză (cf. *drag* şi *(a) drăgăli*), nu a fost reţinut în DLR şi nici în MDA, deci nu i se cunoaşte sensul şi, de aceea, nu a fost inclus în inventar.

Ambele formaţii sunt ***substantive masculine*** raportabile la:
- o interjecţie: *răcălici (racalici);*
- un verb: *căscălici.*

Racalici e explicat în DLR prin interjecţia *rac* (ca multe formaţii sinonime: *racaleţ, racamete, racateţ, racatiţă, răcănel, răcăţel*), fără vreo menţiune cu privire la segmentul final. S. Puşcariu îl explică pe *răcănel* „broască mică” printr-un lat. **rac(c)anellus*, iar de aici, prin asimilare şi substituire de sufix, pe *răcălici* (Puşcariu 1924: 687 – 688).

Sufixul *-ălici* este dezvoltat cu elementul nesufixal *-ăl-* (cu *-ă-*, prin asimilare cu *-ă-* din temă, în derivatul *căscălici*); a fost foarte slab productiv.

Formaţiile sunt ***nume de agent*** şi sunt cuvinte regionale.

8.2. -ĂRI̯CI (-ări̯ciu)

Sufixul *-ărici* [pron. -ă-ri̯č] cu varianta *-ăriciu* [pron. -ă-ri̯-ču] se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *mâncărici* „mâncărime” (DLR, MDA) cf. *(a) mânca* „(d. o parte a corpului) a avea senzaţia de mâncărime” şi *vinărici(u)* „impozit pe *vin*; podgorean” (DLR, MDA).

Derivatul *mâncărici* este un ***substantiv*** analizabil printr-un verb.

În DLR nu i se precizează genul, iar în MDA este calificat drept „substantiv invariabil”. În ambele surse derivatul este raportat la substantivul *mâncare* + *-ici*, analiză care nu se susţine din punct de vedere semantic (cf., în aceleaşi surse, formaţia *mâncărie*, cu acelaşi sens, analizată prin *(a) mânca* + *-ărie*, şi nu prin *mâncare* + *-ie*).

Formaţia *vinărici(u)* este un ***substantiv neutru*** (cu sensul „impozit pe vin”) şi ***masculin*** (cu sensul „podgorean”) raportabil la substantivul *vin*.

Derivatul *vinărici(u)* este foarte vechi; e atestat cu ambele sensuri în documentele slave din Ţara Românească: în a. 1428 cu primul sens (cf. Mihăilă, DLRV) şi în a. 1436 cu al doilea (cf. DERS). În FCLRV: 126 se spune chiar că este atestat din secolul al XIV-lea (apud Iliescu 1958: 404). De aceea, nu poate fi raportat la formaţia *vinar* „podgorean”, a cărei primă atestare este ulterioară (cf. DLR s.v.).

Formaţia *mâncărici* exprimă ***numele acţiunii şi rezultatul ei***, iar *vinărici(u)* este ***nume de agent*** (cu bază nominală), precum şi ***nume de impozit***.

Sufixul *-ărici(u)* este compus din *-ar* şi *-ici(u)*. A fost foarte slab productiv.

8.3. -ELI̯CI (-eli̯ciu, -ili̯ci)

Sufixul *-elici* [pron. -e-li̯č] cu variantele *-eliciu* [pron. -e-li̯-ču] şi *-ilici* [pron. -i-li̯č] se identifică în 2 ***formaţii analizabile:*** una figurează în DI, *crăielici(u)* „(bot.) verigel” (DA, MDA) cf. *crai* „numele unei flori de grădină” (cf. şi *crăiţă*, prin care derivatul este semianalizabil), iar cealaltă este adăugată din DLR, *şeptelici* „copil născut la *şapte* luni".

Ambele formaţii sunt ***substantive masculine*** raportabile la:

– un substantiv: *crăielici(u);*

– un numeral: *şeptelici.*

Cu varianta *-ilici,* sufixul apare în ***antroponimul masculin*** *Şeptelici / Şeptilici / Şaptelici* (DERS).

Valoarea derivatului *şeptelici,* format pe teren românesc, pare a fi ***purtătorul determinării cantitative.***

Sufixul *-elici* este dezvoltat cu elementul nesufixal *-el-:* substantivul *crăielici(u)* este, probabil, un împrumut din sârb. *kraljić* (DA). Varianta *-ilici* a apărut prin închiderea lui *-e-* la *-i-* în urma asimilării. Apariţia sufixului se poate explica şi prin dubla analiză a antroponimului *Bădilici* (DO) cf. *Bade(a)* şi *Bădilă:* prin raportare la *Bădilă* sufixul detaşat este *-ici,* dar prin raportare la *Bade(a)* se detaşează sufixul compus *-ilici* format din sufixul *-ilă* + *-ici.*

Antroponimele sunt atestate în secolul al XVI-lea (apud Nestorescu, A. (2006): 50): *Şeptilici* (a. 1588), *Şaptelici* (a. 1589). Substantivele comune, fiind regionale, sunt greu de datat.

Sufixul a fost foarte slab productiv.

8.4. '-EVICI, '-OVICI ('-oviciu)

Formaţiile cu sufixele neaccentuate *'-evici* [pron. -e-vič] şi *'-ovici* [pron. -o-vič], care apar în dicţionare onomastice, sunt ***antroponime masculine,*** analizabile în raport cu antroponime şi/sau toponime, uneori şi cu apelative: *Blajevici* cf. *Blaj* (antroponim şi toponim), *Covacevici* cf. *covaci* şi *Covaci, Dancevici* cf. *Danciu, Diaconovici* cf. *diacon* şi *Diacon(u), Draganovici* cf. *Dragan, Enacovici* cf. *Enache, Ghilevici* cf. *Ghila, Haritonovici* cf. *Hariton, Iorgovici* cf. *Iorgu, Vâlcovici* cf. *Vâlcu* etc. (Iordan, N.F.).

Varianta grafică *-oviciu* (din *Daicoviciu,* de exemplu) este explicată de Al. Graur prin influenţa terminaţiei *-ius* a numelor gentilice latineşti (Graur, N.P.: 97).

Sufixele *'-evici* şi *'-ovici* sunt menţionate, alături de *-ev* şi *-ov*, ca sufixe ***slave,*** atât de N. Constantinescu (DO: LIX, LXV), cât şi de Iorgu Iordan (N.F., *passim*); cf. şi Graur, N.P.: 87, 115. Sufixele sunt neaccentuate, în formaţiile în care apar accentul fiind pe tema cuvântului.

Sufixele *'-evici* şi *'-ovici* sunt compuse din sufixele *-ev,* respectiv *-ov,* şi *-ici.*

Deşi sunt relativ numeroase formaţiile de la nume neslave (*Albovici, Barbulovici, Limbovici* (toate din DO), *Carasievici* (Iordan, N.F.), N. Constantinescu afirmă că sufixele acestea sunt neproductive în română (*loc. cit.*).

Ele au fost folosite, de obicei, în documentele slave pentru a forma patronime de la nume româneşti (*Manevici* „al lui Manea"). Mai târziu (sfârşitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea), au servit la slavizarea a numeroase patronime româneşti (*Blajevici, Ciupercovici, Diaconovici, Ţurcanovici*), mai ales în Bucovina (a cărei Biserică, împreună cu cea din Banat şi Ardeal, a fost supusă în

1783 patriarhiei sârbe din Carlovăț). La începutul secolului al XIX-lea, sub influența unei mode rusești trecătoare, apar patronime cu sufixul *-ovici*: (C-tin) *Radovici* din Golești („fiul lui Radu"), (A.) *Balșovici* („fiul lui Balș") (DO: LXV și 355).

8.5. -OLI̯CI

Sufixul *-olici* [pron. -o-li̯č] se identifică în 2 ***formații analizabile***: *tocolici* din DI „(reg.) miel care suge la mai multe oi" cf. *toc!* „cuvânt, adesea repetat, cu care se cheamă mieii la supt" (DLR) și ***antroponimul masculin*** *Cozmolici* (Iordan, N.F.), raportabil la antroponimul *Cozma*.

Iorgu Iordan (*loc. cit.*) îl explică pe *Cozmolici* prin sufixul **-(ul)ici*.

Formația *tocolici* este un ***substantiv masculin*** raportabil la o interjecție; valoarea derivatului este neclară.

Sufixul *-olici* este dezvoltat cu segmentul nesufixal *-ol-;* nu a fost productiv.

8.6. -ULI̯CE

În DI sunt înregistrate 2 ***formații analizabile*** cu sufixul *-ulice* [pron. -u-li̯-če]: *slugulice* „(reg.) diminutivul lui *slugă*" (DLR) și *turmulice* „(rar) turmuliță" (DLR).

Nu am reținut cuvântul *steulice* din DI (probabil „stea mică") deoarece nu figurează în DLR și nici în MDA.

La acestea se adaugă un derivat din DA (preluat și în MDA): *curvulice* „*curvă* (mică și frumoasă), cam curvă".

Derivatele sunt ***substantive feminine*** raportabile la substantive.

Formație semianalizabilă din DI: *cuculice* „cuvânt privitor la poziția – probabil înălțată – a unui loc" (DA s.v. *cuculeie* s.f.pl. „ceva așezat sus") cf. și *cucui* „vârf".

Toate cele trei derivate analizabile sunt ***diminutive.***

Sufixul *-ulice* este dezvoltat cu segmentul nesufixal *-ul-*. Pentru explicarea apariției sufixului s-ar putea face referire la formația cu dublă analiză *pitulice* cf. *(a se) pitula + -ice* și *(a se) piti + -ulice*.

S-ar putea ca apariția sufixului să fi fost influențată și de identificarea sufixului **-ulici* în formații cu dublă analiză (cum sunt *ciufulici* cf. *ciuf(ul)* și *(a) ciufuli*, la Carabulea 1972: 122) și în câteva antroponime: *Bradulici* cf. *brad(ul), Bradula* (DO), precum și *Bumbulici* cf. *bumb(ul)* și *Bumbu, Drăgulici* cf. *Dragu* și *Drăgulea, Niculici* cf. *Nicu* și *Nicula* sau *Niculea, Tatulici* cf. *Tatu(l)* și *Tatulea* (toate de la Iordan, N.F.).

Formațiile sunt populare. Sufixul a fost slab productiv.

În câte o formație se identifică și alte sufixe complexe:

-eni̯ce** [pron. -e-ni̯-če] figurează în formația din DI *orbenice* „(reg.) orb sau aproape orb" (și în *de-a orbenicea* „de-a baba-oarba", DLR), ***substantiv aparținând genului comun (Avram, M. 1967a: 481; cf. și Avram, M. 2005: 67) raportabil la un adjectiv;

-ini̯ci** [pron. -i-ni̯č] apare în formația analizabilă din DI *brădinici* „(pop.) locul unde sunt crescuți brazi" (DA, MDA s.v. *brădiș*), ***substantiv neutru raportabil la un substantiv.

-ADĂ (-ada), -ATĂ^{1}

Meyer-Lübke, G. II: 575; Mirambel, G.: 363; Meyer-Lübke–Piel, G.F.: 64, 84; Gáldi, M.: 105; Iordan, SRR: 4–5; Iordan, LRA: 157; Graur, P.A.: 89; Popescu-Marin 1960: 669–671; Seche 1960c: 715–718; Graur, N.P.: 127; Avram, M. 1996: 285–297; Goicu, DSN: 41–48; Szathmary 2006: 299–306; Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 25–26, 35 ; Trifan, F.C.: 182–194; Vârlan 2010: 507–517; Vârlan, S.N.: 79 89; Grevisse–Goosse: 169; Ciolan 2013: 68–70; Ionescu, M. 2012.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-adă* şi *-ată^{1}* fac parte din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale, distribuției similare (vezi *infra* **3.1.2.** şi **3.2.2.**), originii parțial comune (vezi *infra* **5.**) şi interferențelor semantice: valorile formațiilor cu *-ată^{1}* se regăsesc printre valorile celor cu *-adă* (vezi *infra* **4.**).

Sufixul *-adă* se identifică în formații (împrumutate sau create pe teren românesc) cu teme terminate în consoană (*arcadă* cf. *arc, bravadă* cf. *(a) brava, lampadă* cf. *lampă, robinsonadă* cf. ***Robinson*** etc.) sau în *-i-* vocalic (*academiadă* cf. *academie, becaliadă* cf. ***Becali*** etc.) (vezi *infra* **3.1.1.**).

Conform metodei de analiză adoptate în această lucrare, în formații raportabile la teme terminate în *-i* şoptit sau în *ĭ* semivocalic, care în derivate devine *i* vocalic (de ex. *acționariadă* cf. pl. *acționari* [pron. acționar^{i}], *balcaniadă* cf. *Balcani* [pron. balcan^{i}] sau *iluzoriadă* cf. *iluzoriu* [pron. iluzorĭu] etc.), se identifică sufixul dezvoltat *-iadă* (vezi *infra* **9.1.**).

Sufixul *-ată^{1}* apare într-un grup restrâns de împrumuturi (*camerată, durată, serată* etc.) şi în câteva formații româneşti (nume de băuturi) ca *cireşată, prunată, socată* etc. (vezi *infra* **3.2.1.**).

Se înregistrează şi câteva ***dublete*** analizabile cu *-adă* şi *-ată^{1}*: *armadă* „(înv.) armie, armată" (DA) / *armată* „mare unitate militară compusă din corpuri aparținând mai multor *arme* (= infanterie, artilerie etc.)" cf. şi *(a) arma* „a înarma", ***caisată / caisadă*** „băutură din *caise*" (Popescu-Marin 1960: 670), ***limonadă / limonată*** „băutură nealcoolică din lămâie" (DLR) cf. ***limonă*** „(înv.) lămâie", ***marinată / marinadă*** „mâncare, în special de peşte, preparată cu un sos condimentat" (MDA) cf. *(a) marina, ocheadă / ocheată* „aruncătură de *ochi* (pe furiş), semn făcut cu ochiul" (DLR), ***retiradă / retirată*** „retragere din fața duşmanului; closet" (MDA) cf. *(a se) retira* „a se retrage (din fața duşmanului)", ***serată*** „petrecere / întrunire literară, muzicală etc. care are loc *seara*" (DLR) / ***seradă*** (Ursu–Ursu, Î.L. III^{1} s.v. ***serată***), ***zmeurată / zmeuradă*** „băutură din *zmeură*" (DLR).

Formațiile care alcătuiesc unele dublete sunt justificate etimologic: *armadă* < ngr. *αρμάδα*, srb. *armada*, magh. *armada*, sp. *armada* / *armată* < it. *armata; marinată* < ngr. *μαρινάτον*, it. *marinato* / *marinadă* < fr. *marinade; retiradă* < fr. *retirade*, germ. *Retirade* / *retirată* < it. *ritirata;* cf. și dubletul format din împrumuturile neanalizabile *salată* < ngr. *σαλάτα*, magh. *salata*, it. *salata*, germ. *Salat* / *saladă* < fr. *salade*.

În legătură cu dubletul *armadă* / *armată*, în DA se arată următoarele: „Alături de *armie* (s.v.), cuvântul *armadă (armadie)* apare în literatura română pe la începutul secol. XVIII și se menține până pe la începutul secol. XIX, când îl înlocuiește dubletul său, cuvântul *armată*. În literatura de azi îl mai întâlnim, rar, ca neologism, însemnând spec. «oștirea sau flota spaniolă (a lui Filip II)»; în Transilv. și în Banat, el e însă cuvânt popular, cunoscut fiind și sub formele *armáde, armádie*". Despre vechimea termenului *armată*, vezi însă și *infra* **5.2.2.**

În cazul altor dublete, numai una dintre formații se justifică etimologic, perechea sa fiind creată pe teren românesc, prin înlocuire de sufix (datorită asemănării formale dintre cele două sufixe): *limonadă* (< fr. *limonade*, germ. *Limonade*) și *limonată, ocheadă* (calc după fr. *oeillade*) și *ocheată, serată* (< it. *serata*) și *seradă*. Formațiile care alcătuiesc dubletele *caisată* / *caisadă* și *zmeurată* / *zmeuradă* sunt ambele derivate românești, cele cu *-adă* fiind, probabil, forme hipercorecte (create după modelul dubletului *limonadă* / *limonată*).

1.2. La nume proprii (titluri de opere literare), sufixul *-adă* se prezintă sub forma articulată *-ada* (*Daciada, Negriada* etc., vezi *infra* **3.1.2.**).

Cuvântul *vișinată* < *vișină* + *-ată* (MDA) cf. ngr. *βυσινάδα* (DLR) are varianta învechită *vișinat* (I. Golescu, C. și TDRG, în DLR) și sinonimele învechite *viș(i)nap, vișinab* < tc. *viș(i)nab* și *vișneac* < ucr. *вишняк*, cu varianta *vișineac* prin apropiere de *vișină* (cf. DLR s.v.); nu am considerat însă că finalele *-at, -ap, -ab, -eac*, înregistrate numai în variantele lexicale ale acestui cuvânt, reprezintă variante ale sufixului *-ată*^{1}.

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul *-ată*^{1} se delimitează de:

- sufixul popular *-ată*^{2} (din *fălcată, păstăiată* etc.) prin origine și prin registrul stilistic al derivatelor (vezi monografia sufixului -**ATĂ**^{2});
- finala *-ată* (formată din sufixul adjectival *-at*^{1} + desinența de feminin *-ă*) din denumiri de plante (ca *labiată* „plantă care face parte din familia labiate", în MDA s.v. *labiat, -ă* adj., cf. *labie*) sau, rar, de animale (de tipul *aculeată* „insectă din subordinul de himenoptere prevăzute cu ac; albina", în MDN s.v. *aculeat, -ă* adj., cf. *aculeu* „ghimpe, spin; ac"), cuvinte care sunt considerate, în lucrarea de față, substantive provenite prin conversiune din forma de feminin a adjectivului corespunzător, cf. *(plantă) labiată, (insectă) aculeată* (vezi monografia sufixelor -**AT**^{1}, -**ÂT**, -**IT**^{1}, -**UT**).

3. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

3.1. -ADĂ (-ada)

3.1.1. În DI sunt înregistrate 27 de ***formații analizabile*** cu *-adă* (glosate după DA, MDA și DLR): *arboradă* „ansamblu de *arbori* la nave", *arcadă* „boltitură în formă de *arc*", *arlechinadă* „piesă de teatru în care personajul principal este un *arlechin*", *armadă* (vezi *supra* **1.1.**), *bastonadă* „bătaie cu *bastonul*”, *blocadă* „încercuire, împresurare” cf. *(a) bloca* şi *bloc* „blocadă”, *bravadă* „provocare, sfidare” cf. *(a) brava* „a înfrunta, a sfida”, *bufonadă* „comportament de *bufon*, bufonerie”, *colonadă* „şir de *coloane* care formează un ansamblu arhitectonic”, *crupadă* „săritură a calului cu picioarele dinainte sub *crupă*”, *fanfaronadă* „comportament de *fanfaron*, lăudăroşenie”, *faţadă* „*faţă* exterioară a unei clădiri”, *galopadă* „alergare în *galop*” cf. şi *(a) galopa*, *gasconadă* „fanfaronadă, comportament de *gascon* (= fanfaron)”, *ieremiadă* „plângere sau lamentare, în genul celei atribuite profetului *Ieremia*”, *lampadă* „torţă” cf. *lampă*, *limonadă* (vezi *supra* **1.1.**), *marinadă* (vezi *supra* **1.1.**), *mascaradă* „petrecere, bal la care participanţii sunt deghizaţi şi mascaţi; ceată de oameni mascaţi; prefăcătorie, farsă” cf. *mascara* „paiaţă, măscărici”, *nostimadă* „însuşirea de a fi *nostim;* lucru, întâmplare nostimă”, *ocheadă* (vezi *supra* **1.1.**), *olimpiadă* „competiţie sportivă care a fost iniţiată în *Olimpia*”, *pantalonadă* „bufonerie” cf. *Pantalone* „personaj tipic din comedia italiană”, *păpăradă* (*paparadă*) „jumări de ouă; scrob, *papară*”, *ruladă* „prăjitură în formă de sul” cf. *(a) rula*, *seradă* (vezi *supra* **1.1.**), *zmeuradă* (vezi *supra* **1.1.**).

1. Pentru cuvântul *mascaradă,* împrumutat din fr. *mascarade,* am preferat analiza prin *mascara* „paiaţă, măscărici” (cf. Iordan, LRA: 157), pentru că prin raportare la *(a) masca* sau *mască* s-ar segmenta un sufix complex **-aradă,* a cărui existenţă nu poate fi probată doar printr-un derivat cu dublă analiză; nici analiza lui *paparadă* prin *papă* (cf. Ciorănescu, DER, s.v. *papă*) nu pare justificată, întrucât cuvântul se explică mai bine din punct de vedere semantic prin raportare la *papară* (cf. şi săs. *paperade, paparada*).

2. Nu am înregistrat în inventar cuvântul regional (Transilvania) *cocoradă* (*cocoroadă*) „plăcintă din mălai” cu etimologie necunoscută, pus în legătură cu *cocă* şi *paparadă* (DA), ceea ce sugerează interpretarea sa drept o contaminare, şi nu formarea prin derivare cu un presupus sufix dezvoltat **-oradă* (**-oroadă*), identificat numai în această formaţie.

3. Cuvântul *cazarmadă* (H. I 130/$_7$, în DA s.v. *cazarmă*) are sensul neprecizat, probabil „flotă”, conform citatului în care apare: [Împărăţia] *avea o cazarmadă cu nenumărate corăbii de război;* legătura semantică cu tema *cazarmă* este însă greu de stabilit şi de aceea nu a fost inclus în inventar. Nici pentru *tamponadă* „compresie a inimii prin acumulare de exudat sau sânge în cavitatea pericardică” < fr. *tamponnade* (MDA) analiza prin *tampon* nu pare a se susţine semantic.

4. Cuvântul învechit *orjad* „băutură răcoritoare preparată din sirop de orz” (Negruzzi, în DLR), cu variantele de adaptare *orjadă* (Codru-Drăguşanu, în DLR), *orgeată* (Gheţie, R.M. şi Alexi, W., în DLR) şi *orgeat* (Valian, V., în DLR), împrumutat din fr. *orgeat,* nu a fost considerat analizabil prin varianta populară *orj* a lui *orz,* deoarece presupusa bază aparţine altui registru stilistic, iar etimonul francez nu conţine sufixul *-ade.*

Se adaugă 34 de formaţii din alte surse: *academiadă* „competiţie la care participă sportivii din cadrul *Academiei*” (Seche 1960: 718), *becaliadă* „spectacol mediatic oferit de Gigi *Becali*” (DCR^3), *cabotinadă* „comportament de *cabotin*” (Trifan, F.C.: 183), *caisadă* (vezi *supra* **1.1.**), *camionadă* „grevă a camionagiilor” cf. *camion* (Trifan, F.C.: 183), *capucinadă* (DILR) „mimare a devoţiunii; predică, discurs moralizator” (MDN) cf. *capucin*, *cotonadă* (DILR) „ţesătură din *coton*” (MDN), *daciadă* „competiţie sportivă de mase, ce se organiza din 2 în 2 ani” cf. *Dacia* (DLR), *demisionadă* „frecvente demisii, nu întotdeauna justificate” (Vârlan, S.N.: 85) cf. *(a) demisiona*, *dragonadă* „persecuţie la care erau supuşi protestanţii de către *dragoni* în timpul lui Ludovic al XIV-lea” (DLR), *gabionadă* (DILR) „întăritură făcută din *gabioane*", *glisadă* (DILR) „zbor alunecat al avionului; pas lateral de dans" cf. *(a) glisa* „a aluneca", *gunoiadă* „campanie de strângere a *gunoiului*" (DCR^3), *intradă* (DILR) „parte introductivă a unei compoziții muzicale ciclice" cf. *(a) intra*, *japoniadă* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 35) cf. *Japonia*, *jirinovskiadă* „acțiune întreprinsă de liderul naționalist rus *Jirinovski* pentru obținerea puterii" (Trifan, F.C.: 183), *metalurgiadă* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 25) cf. *metalurgie*, *mitologiadă* (DILR) „subiect artistic luat din *mitologie*", *mitraliadă* „descărcare a mai multor tunuri încărcate cu *mitralii*" (DLR), *muschetadă* „salvă sau mulțime de *muschete*" (*ibid.*), *năstaseada* („Lumea", an. XIII, nr. 4 (156), 2006, p. 80) cf. (Adrian) *Năstase*, *ozonadă* (într-o reclamă TV pentru aer curat) cf. *ozon*, *parohiadă* „ceartă pentru *parohie*" („Căminul românesc" 1 (97), an. 25, martie 2006, p. 4), *piperadă* „un fel de mâncare picantă" (Ştefănescu 1970: 162) cf. *piper*, *politichiadă* „plăcere exagerată pentru a discuta politică" cf. *politichie* (Trifan, F.C.: 184), *populadă* „colonie, aşezare de emigranți" (la Ursu–Ursu, Î.L. III^2) cf. *popul* – variantă la *popor*, *retiradă* (vezi *supra* **1.1.**), *robinsonadă* (DILR) „viață în singurătate" (MDA) cf. *Robinson*, *saponadă* „spumă de săpun" (la Ursu–Ursu, Î.L. III^2) cf. *sapon* – variantă la *săpun*, *septembriadă* „mineriada din *septembrie* 1991" (Trifan, F.C.: 184), *seradă* (vezi *supra* **1.1.**), *traversadă* (DILR) „traversare de către o navă a distanței dintre două porturi" (MDA), *turlupinadă* „glumă proastă, calambur nereuşit" (MDA) cf. *Turlupin* (= personaj din vechile farse franceze), *vangheliadă* „petrecere organizată de Marian *Vanghelie*" (Ciolan 2013: 70, 113).

Cuvântul din DILR *valadă* „(mar.) concavitate a malului unui fluviu", considerat împrumut din it. *valatta* „vale largă" (DLR), în română nu poate fi apropiat semantic de *vale*, deci nu a fost inclus în inventar.

3.1.2. Formațiile cu *-adă* (*-ada*) sunt substantive feminine, comune sau proprii.

3.1.2.1. ***Substantivele comune*** sunt raportabile la:

- substantive:
  - comune: *arcadă, arboradă, bastonadă, bufonadă, colonadă, crupadă, fanfaronadă, fațadă, gabionadă, gasconadă, lampadă, muschetadă, piperadă* etc.;
  - proprii: *robinsonadă, pantalonadă, turlupinadă* etc.;
- verbe: *bravadă, demisionadă, glisadă, intradă, marinadă, retiradă, ruladă, traversadă;*
- verbe sau substantive: *armadă, blocadă, galopadă;*
- un adjectiv: *nostimadă.*

Majoritatea formațiilor cu *-adă* au teme substantivale. Mai rar, formațiile în discuție se pot raporta numai la teme verbale şi, izolat, la teme adjectivale.

3.1.2.2. ***Substantivele proprii*** (titluri de epopei) sunt raportabile la substantive proprii (antroponime şi toponime): *Daciada* (de G. Baronzi) cf. *Dacia*, *Henriada* (de Voltaire, tradusă în română de Vasile Pogor) cf. *Henri*, *Negriada* (de Aron Densusianu) cf. *Negri*; vezi şi *Horiadele* (proiect de epopee care aparține lui M. Eminescu) cf. *Horia*, unde sufixul apare în forma de plural.

Prenumele feminin *Antoniada* este susceptibil de dublă analiză, prin raportare la baze diferite, cu sau fără *-i-* vocalic în temă: cf. *Antonie*, *Antonia* + *-ada* sau *Anton* + *-iada* (vezi *infra* **9.1.**).

Formații semianalizabile prin substantive, rar prin adjective (majoritatea şi prin elemente de compunere): *cochinadă* „pojar, scarlatină" cf. *cochinar* „idem", *decadă*

„grupare de zece elemente” cf. *deca-* și *decar, gonadă* „glandă sexuală care produce gameți și secretă hormoni” cf. *gono-* „referitor la naștere, origine, sământă”, *Iliada* (epopeea lui Homer) cf. *Ilion, macaronadă* „poezie în stil *macaronic*”, *miriade* (pl.) „număr, cantitate mare” cf. *miria-* „foarte numeros” și *miriapod, monadă* „unitate simplă materială sau spirituală; organism unicelular” cf. *mono-* „unic, singur, o dată”, *oranjadă* „băutură nealcoolică din portocale” cf. *oranjerie* „seră pentru portocali” (DLR s.v. *orangerie*), *tetradă* „grupare alcătuită din patru unități” cf. *tetra-, triadă* „reunire de trei elemente” cf. *tri-* . Vezi și *frucadă* (DILR) cf. *fruct, fructoză, fructifer.*

Din *cavalcadă* „grup de persoane călări” împrumutat din fr. *cavalcade* (< it. *cavalcata*) s-ar putea degaja prin semianaliză (cf. *cavaler, cavalerie*) un sufix dezvoltat **-cadă*. Fiind singura formație de acest tip, e greu de susținut existența în română a acestui sufix.

3.2. -ATĂ^1

3.2.1. În DI se înregistrează 6 ***formații analizabile:*** *armată* (vezi *supra* **1.1.**), *durată* „intervalul de timp în care *durează* o acțiune” (DLR), *judecată* „acțiunea sau faptul de a *judeca*, judecare; facultatea de a *judeca*, pricepere, inteligență, rațiune” (DA), *limonată* (vezi *supra* **1.1.**), *marinată* (vezi *supra* **1.1.**) și *vișinată* „băutură alcoolică din *vișine*” (DLR).

1. Nu am inclus în inventarul de mai sus cuvântul *înghețată* (< *cremă înghețată*), format prin substantivarea formei de feminin a adjectivului provenit din participiul verbului *(a) îngheța* (cf. DA s.v. *îngheța* și MDA s.v. *înghețat,-ă*). Există însă și opinia că forma inițială a cuvântului a fost *ghiețată* (la C. Negruzzi, în DA s.v. *îngheța*), care este un împrumut, ignorat de alte dicționare, din gr. *γιατζάδα* (cf. it. *ghiacciata*); forma *înghețată* ar fi apărut ulterior, sub influența verbului *(a) îngheța* (Graur, E.: 107).

Figurează, în schimb, în inventarul lui *-ată^1* trei formații raportabile la verbe: *durată*, pentru că participiul verbului intranzitiv *(a) dura* nu se adjectivizează și formația desemnează un proces; *judecată* care înseamnă „judecare” și are, așadar, valoare de nume de acțiune (care nu se formează de la participiu); *marinată,* împrumutat din neogreacă și italiană (vezi *infra,* **5.1.2.** (b)), dublet al lui *marinadă.*

2. În cuvântul *strataghemată* „(înv., rar) stratagemă” din ngr. *στρατηγήματα* (pl. lui *στρατήγημα*), cu o singură atestare (la Cantemir, în DLR), nu se identifică sufixul *-ată,* cuvântul fiind o variantă lexicală a lui *strataghemă* < ngr. *στρατήγημα;* de aceea, nu a fost avut în vedere aici.

La acestea se adaugă 14 formații din alte surse: *afinată* „băutură alcoolică din *afine*” (MDA), *caisată* (vezi *supra* **1.1.**), *camerată* (DILR) „orchestră de *cameră*” (înregistrat în MDA în forma neadaptată *camerata* „grup de intelectuali melomani”), *cireșată* „băutură din *cireșe*” (Popescu-Marin, *loc. cit.*), *destinată* „destin” (la Ursu–Ursu, Î.L. II, s.v. *destin*), *fossată* „*fosă*, șanț” (la Ursu–Ursu, Î.L. III^1, s.v. *fosă*), *mandolinată* „piesă muzicală interpretată de o orchestră de *mandoline;* orchestră de *mandoline*” (MDA), *ocheată* (vezi *supra* **1.1.**), *prunată* „băutură din *prune*” (produs lansat în comerț în 1972), *retirată* (vezi *supra* **1.1.**), *serată* (vezi *supra* **1.1.**), *socată* „băutură răcoritoare din flori de *soc*” (DLR), *tocată* „piesă muzicală cu caracter sacadat, ritmic” (DLR) cf. *(a) toca* „a ciocăni” și *toacă* „sunetul produs de *toacă*”, *zmeurată* (vezi *supra* **1.1.**).

Nu a fost inclus în inventarul de mai sus substantivul *ridicata* din locuțiunea adjectivală / adverbială *cu ridicata* „(referitor la mărfuri) angro, în cantitate mare”, în care nu se identifică un sufix **-ata,* ci este format de la supinul substantivat *ridicat* s.n. „ridicare" (DLR); au funcționat, probabil, ca model alte locuțiuni adverbiale, de tipul *cu țârâita* „puțin câte puțin" (DLR s.v. *țârâit* s.n.) sau *cu nemiluita, cu nenumărata* (DLR s.v. *nemiluit, -ă*), cuvinte în care s-ar putea eventual identifica un *-a* particulă adverbială (cf. însă şi *cu ghiotura, cu toptanul* etc., unde finala pare articol).

3.2.2. Formațiile cu sufixul *-ată*^{1} sunt ***substantive feminine*** raportabile la:

- substantive: *afinată, caisată, camerată, cireşată, destinată, fossată, limonată, mandolinată, ocheată, prunată, serată, socată, vişinată, zmeurată;*
- substantive sau verbe: *armată, tocată;*
- verbe: *durată, judecată, marinată, retirată.*

Formații semianalizabile din DI: *cantată* „compoziție muzicală cu caracter solemn, pentru orchestră, cor şi solişti" cf. *cantabil, cant-* (element de compunere, cf. *cantautor*) şi *oculată* „oculație (= descindere (a magistratului) la fața locului pentru examinarea personală a unui fapt)" cf. *ocular* (din sintagma *martor ocular*) şi elementul de compunere *ocul(o)-*.

4. Valorile derivatelor

Formațiile cu *-adă* şi *-ată*^{1} au diverse valori.

4.1. ***Numele acțiunii*** (sau al procesului) ***şi rezultatul ei*** (valoarea cea mai frecventă):

- cu bază nominală: *arlechinadă, bastonadă, bufonadă, fanfaronadă, gasconadă, mandolinată* „piesă muzicală", *muschetadă, pantalonadă, robinsonadă, turlupinadă* etc.;
- cu bază verbală: *blocadă, bravadă, demisionadă, durată, galopadă, glisadă, intradă, judecată, marinată / marinadă, ruladă, traversadă.*

4.2. ***Purtătorul materiei***: *caisată / caisadă, cotonadă, gabionadă, ozonadă, piperadă, vişinată* etc.

4.3. ***Purtătorul asemănării***: *arcadă, lampadă.*

4.4. ***Purtătorul referinței locale / temporale***: *camerată, serată / seradă.*

4.5. ***Purtătorul calității***: *nostimadă.*

4.6. ***Colective***: *arboradă, armată / armadă, colonadă, mandolinată* „orchestră de mandoline".

4.7. ***Specia*** bazei: *fațadă, lampadă.*

În cazul lui *tocată,* prin raportare la verbul *(a) toca* (cu sens figurat) formația se încadrează la valoarea de sub **4.1.**, iar prin raportare la substantivul *toacă,* la valoarea de sub **4.3.**

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixele *-adă* şi *-ată*^{1} au ***origine multiplă.***

5.1.1. Sufixul *-adă* a pătruns în limba română inițial prin împrumuturi din neogreacă, apoi prin împrumuturi latino-romanice, în special din franceză şi italiană, izolat şi prin cuvinte preluate din germană (vezi *infra* **5.2.1.**).

În franceză, sufixul *-ade* (provenit din provensală şi din italiană, având la origine lat. *-atam*) formează nume de acțiune de la verbe (*bousculade, engueulade*) sau substantive exprimând rezultatul acțiunii, rar colective formate de la substantive (*lapalissade, palissade*) (apud Grevisse–Goosse: 169). În italiană, unul şi acelaşi sufix având punctul de plecare în substantivarea participiului, se prezintă diferenţiat ca formă după regiuni: în nordul Italiei se foloseşte forma *-ada*, iar în restul Italiei, forma *-ata*. O serie de formaţii cu *-adă*, împrumutate în română din franceză, au la origine în franceză formaţii italieneşti cu *-ata* (cf. Robert), de ex. *bastonadă* < fr. *bastonnade* < it. *bastonata, mascaradă* < fr. *mascarade* < it. *mascarata* (variantă a it. *mascherata*) etc.

Marea majoritate a valorilor sufixului *-adă* se găsesc în limbile franceză şi italiană, de unde am împrumutat cele mai multe cuvinte.

Numai valoarea de abstract al calităţii vine din greacă, aceasta fiind una din principalele valori ale sufixului grecesc (Mirambel, G.: 363); în română această valoare este neconcludentă, deoarece apare cu certitudine într-un singur împrumut analizabil: *nostimadă*.

5.1.2. Şi sufixul *-ată*^{1} are ***origine multiplă*** în limba română.

a) Este posibil să fi fost moştenit în formaţia analizabilă *judecată* < lat. **judĭcata* (= lat. clas. *judĭcatum* „la chose jugée, jugement, opinion"), cf. şi ar. *ğudicată* (CDDE 911). Explicaţia este preluată în DA s.v., unde se arată că formaţia este atestată din secolul al XVI-lea (Coresi, Ev. $18/_{11}$ şi $313/_{15}$) şi are numeroase citate din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea.

Alexandru Ciorănescu include cuvântul *judecată* printre derivatele lui *(a) judeca*, cu precizarea că „ar putea de asemenea să fie reprezentant al lat. (*res*) *iūdicāta* (după Candrea-Dens., 911 şi DAR, de la pl. lui *iūdicātum*)" (Ciorănescu, DER s.v. *judeca*).

b) Sufixul *-ată*^{1} fost împrumutat, la începutul secolului al XIX-lea, prin formaţiile analizabile *marinată* (CR (1830), $140^2/2$, în DLR) < ngr. *μαρινάτο(ν),* it. *marinato* şi *retirată* (Heliade, O. II, 81, în DLR) < it. *ritirata*, precum şi prin formaţia semianalizabilă *oculata* < lat. med. *oculata, -ae* (Gheţie, R. M.; Barcianu; Alexi, W., în DLR). Cf. şi cuvântul (neanalizabil în română) *salată* „preparat culinar din legume, la care se adaugă sare, ulei, oţet şi condimente" (cca 1770, la Ursu–Ursu, Î.L. I: 101) < ngr. *σαλάτα,* magh. *soláta,* it. *salata,* germ. *Salat;* dubletul *saladă* (a. 1847, la Ursu–Ursu Î.L. III^2) < fr. *salade.*

c) Sufixul a putut apărea şi pe terenul limbii române, iniţial ca variantă de pronunţare (datorită asemănării formale) a lui *-adă* în cuvinte ca *ocheată* (în loc de *ocheadă*) şi, mai ales, *limonată* (în loc de *limonadă*), formă cu largă circulaţie în limba populară; aceasta a servit, desigur, ca model pentru formaţiile româneşti care denumesc băuturi pornind de la numele fructului, în care *-ată*^{1} a fost folosit ca unic formant, dobândind şi în felul acesta în română statut de sufix de sine stătător: *afinată, cireşată* etc. La răspândirea formantului *-ată*^{1} au contribuit, fără îndoială, şi alte cuvinte din domeniul culinar, în afară de *limonată,* şi anume *casată* < it. *cassata,* ca şi, mai ales, *ciocolată* (*şocolată*) < it. *cioccolata*, fr. *chocolat*, foarte răspândit şi asimilat la formaţiile cu *-ată*^{1} (deşi la origine nu este derivat, provine dintr-un cuvânt aztec). Sufixul *-ată*^{1} s-a asimilat în română şi prin influenţa formei feminine substantivate a adjectivului provenit din participiu, cf. *îngheţată* < *(a) îngheţa* (vezi *supra,* nota 1 sub **3.2.1.**).

5.2. În ceea ce priveşte istoria derivatelor, formaţiile cu -*ată*^{1} au atestări anterioare celor cu -*adă.*

5.2.1. Cele mai vechi cuvinte cu -*adă* sunt ***împrumuturi*** din neogreacă, din secolul al XVIII-lea: formaţiile analizabile *armadă* (N. Costin, Let. II, 67/$_7$) < *αρμάδα*, *nostimadă* (cca 1770, la Ursu–Ursu, Î.L. I: 78) < *νοστιμάδα* şi cuvântul greu analizabil semantic *filadă* „carte de proporţii reduse" < *φυλλάδα* (a. 1793, în TDRG^3) cf. *filă*. Vechi este şi cuvântul neanalizabil *protipendadă* (a. 1786, în TDRG^3), compus în neogreacă cu *pentadă* „grup de cinci" (vezi şi numeralele colective din greacă în -*as*, -*ados*: *triadă, decadă*, intrate la noi în epoci diferite). Cuvântul semianalizabil *Iliada* (*'Ιλιάς*, -*άδος*) a putut servi, de asemenea, la acomodarea vorbitorilor cu acest sufix. Tot de la sfârşitul secolului al XVIII-lea este şi *lampadă* (a. 1780–1790, la Ursu–Ursu, Î.L. III^1) < lat. *lampada,* ngr. *λαμπάς*, -*άδος*, precum şi *limonadă* (a. 1779, la Ursu–Ursu, Î.L. III^1) < fr. *limonade*, germ. *Limonade* (în DLR; Ursu, *loc. cit.* şi Ciorănescu, DER menţionează şi ngr. *λεμονάδα*, care ar putea explica forma învechită *lemonadă,* spre deosebire de DA, care trimite pentru aceasta la magh. *lemonáde*).

În DA, se arată că formaţia *armadă* are etimologie multiplă; în afară de sursa neogreacă, prin care se justifică la cronicari (cf. şi H. I, 130), provine şi din sârbul *armada* „armată" sau din maghiarul *armáda* „armată" (în Transilvania şi în Banat), iar neologismul are la bază sp. *armada* „armată, flotă". Cf. Cihac, II: 636; HEM: col. 1677; Ciorănescu, DER, 412; TDRG^3; DELR.

Cuvintele cu -*adă* s-au înmulţit însă mai ales începând din secolul al XIX-lea, datorită împrumuturilor din franceză (cu -*ade*), mai rar din italiană (cu -*ada* / -*ata*), din greacă şi din germană: *arcadă* (a. 1817, în TDRG^3) < fr. *arcade,* it. *arcada; blocadă* (a. 1829, la Ursu–Ursu, Î.L. II) cf. germ. *Blockade; bravadă* (a. 1832, la Ursu–Ursu, Î.L. II) < fr. *bravade; bufonadă* (a. 1858, la Ursu–Ursu, Î.L. III^1) < it. *buffonata; galopadă* (a. 1832, la Ursu–Ursu, Î.L. III^1) < fr. *galopade; gasconadă* (a. 1832, la Ursu–Ursu, Î.L. III^1) < fr. *gasconade; marinadă* (Man. Sănăt. 40 şi Costinescu, în DLR) < fr. *marinade,* germ. *Marinade; mascaradă* (CR (1834), 315^2/12, în DLR) < fr. *mascarade* (pentru varianta *mascheradă* de la Barcianu, cf. it. *mascherata*); *muschetadă* (Costinescu, în DLR) < fr. *mousquetade; olimpiadă* (Molnar, I., 221/10, în DLR) < ngr. *Ολυμπιάδα*, fr. *olimpiade,* germ. *Olympiade; retiradă* (Uricariul, VII, 81, în DLR) / *retirată* (Heliade, O. II, 81, în DLR) < fr. *retirade,* germ. *Retirade,* it. *ritirata; saponadă* (a. 1849, apud Ursu–Ursu, Î.L. III^1) < it. *saponata* etc. Câteva împrumuturi au atestări din secolul al XX-lea: *robinsonadă* (GL, 1959, nr. 26, 7/1, în MDA) < germ. *Robinsonade, turlupinadă* (DN^3) < fr. *turlupinade* etc.

Unele cuvinte sunt ***calcuri***: *faţadă* (a. 1829, la Ursu–Ursu, Î.L. II) după fr. *façade* (cf. şi it. *facciata*), *mitraliadă* (a. 1848, Negulici, în MDA) după fr. *mitraillade* (cf. şi it. *mitragliàta*), *ocheadă* (a. 1847, la Ursu–Ursu Î.L. III^2) după fr. *oeillade, populadă* (a. 1832, la Ursu–Ursu Î.L. III^2) după fr. *peuplade* etc.

Unele derivate italieneşti cu -*ata* au fost adaptate în română cu -*adă* (*bufonadă, mascheradă* etc.), probabil sub presiunea numeroaselor formaţii cu -*adă* împrumutate din franceză, unde unele provin din italiană (de ex. *bastonadă* < fr. *bastonnade* < it. *bastonata*). Poate de aceea, la câteva formaţii româneşti cu -*adă* (provenite din franceză sau din germană), în unele dicționare (ca MDA) se indică și sursa italiană: *intradă* < germ. *Intrade*, it. *intrata; mitraliadă* < fr. *mitraillade*, it. *mitragliata* etc.

Numeroase alte formații sunt ***creații românești***, atestate mai ales în secolul al XX-lea și în ultimii ani: *academiadă, arboradă, becaliadă, caisadă, camionadă, ozonadă, parohiadă, septembriadă, zmeuradă* etc.

5.2.2. Cea mai veche formație cu -*ată*^{1} este *judecată*, atestată în secolul al XVI-lea (vezi *supra* **5.1.2.** (a)).

Majoritatea ***împrumuturilor*** cu -*ată*^{1} provin din italiană, cel mai vechi fiind *armată*, atestat la sfârșitul secolului al XVII-lea (FN 65 (a. 1693–1704), în MDA) < it. *armata* (în DA, prima sa atestare este din secolul al XIX-lea, la Titu Maiorescu). Formațiile *cantată* (a. 1820, la Ursu–Ursu, Î.L. I: 145) < it. *cantata, durată* (a. 1846, la Ursu–Ursu, Î.L. III^2) < it. *durata* (în MDA, *durată* este considerat derivat românesc de la *(a) dura*), *fossată* (a. 1857, la Ursu–Ursu, Î.L. III^1 s.v. *fosă*) < it. *fossato* și *serată* (a. 1847, la Ursu–Ursu Î.L. III^2) < it. *serata* au fost împrumutate în secolul al XIX-lea, iar celelalte în secolul următor: *camerata* (DN^3) < it. *camerata, mandolinată* (L. Rom. 1960, nr. 1, 62, în DLR) < it. *mandolinata, tocată* (DLRLC, 1958) < it. *toccata*.

Formația *destinată* (a. 1854, la Ursu–Ursu, Î.L. II s.v. *destin*) pare a fi un ***calc*** după fr. *destinée*.

Pentru unele formații cu -*ată*^{1}, în dicționare se invocă, alături de sursa italiană, și sursa franceză: *armată* – neologism după franceză sau din ital. *armata* (DA), *durată* – din it. *durata*, cf. fr. *durée* (DLR). În franceză, sufixul nominal -*ée* < lat. -*ata* formează substantive feminine atât de la verbe, de tipul *criée, dégelée, envolée, traversée, veillée* (cu valoare de nume de acțiune), cât și de la substantive, de tipul *batelée, bouchée, coudée, cuillerée, matinée* etc. (cu valoare colectivă sau cantitativă), cf. Robert 2002: 2861. Presupunând că *armată* ar proveni din fr. *armée, durată* din fr. *durée*, iar *destinată* din fr. *destinée*, sufixul românesc -*ată*^{1} ar trebui interpretat drept un calc după sufixul francez -*ée*, atât rom. -*ată*, cât și fr. -*ée* fiind omonime cu forma de feminin a sufixului verbal de participiu.

Cuvintele învechite ***viș(i)nap*** și ***viș(i)neac*** (împrumuturi mai vechi din turcă sau din ucraineană) au fost înlocuite, încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, de ***vișinată*** (atestat la I. Golescu, C., în DLR), care se încadrează într-un sistem clar de formații: *afinată, vișinată, zmeurată* etc.

Singurele ***formații românești*** sigure cu -*ată*^{1} sunt toate nume de băuturi (*afinată, caisată, cireșată, prunată, socată, zmeurată*) și au atestări din secolul al XX-lea.

6. Originea temelor

Marea majoritate a temelor prin care sunt analizate formațiile (împrumuturi sau creații românești) cu -*adă* și -*ată*^{1} sunt neologisme latino-romanice (*arboradă, bravadă, bufonadă, camerată, colonadă, crupadă, durată, fanfaronadă, galopadă, mandolinată, muschetadă, prunată* etc.).

Numai puține formații pot fi raportate la teme de alte origini: latine moștenite (*armată, cireșată, judecată, ocheadă, serată, socată*), neogrecești (*nostimadă,* *piperadă, politichiadă*), cu origine multiplă (*lampadă, marinată / marinadă, parohiadă*) sau cu etimologie necunoscută (*afinată, zmeurată*). Câteva derivate sunt formate în română de la nume proprii, de diverse origini (*becaliadă, jirinovskiadă, vangheliadă* etc.).

7. Productivitatea sufixelor

Sufixul -*adă* este productiv mai ales pentru nume de acţiuni (*mitologiadă, năstaseada, parohiadă* etc.), rar de colectivităţi (*arboradă*), iar -*ată*^{1} formează numai nume de băuturi.

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Cuvintele cu -*adă* nu au largă circulaţie în limbă. Cu excepţia câtorva folosite în limba comună (*bravadă, fanfaronadă, nostimadă, ocheadă*), la care se adaugă cele cu -*ată*^{1} (*armată, durată, judecată, marinată, serată, socată, vişinată* etc.), celelalte cuvinte sunt specializate pe diferite domenii de activitate: sport (*crupadă, galopadă*), teatru sau muzică (*arlechinadă, bufonadă, camerată, mandolinată, pantalonadă, tocată*), arhitectură (*arcadă, colonadă, gabionadă*) etc. Multe cuvinte cu -*adă* sunt creaţii ocazionale, unele cu nuanţă ironică: *bastonadă, gasconadă, jirinovskiadă, mitologiadă, muschetadă, năstaseadă, parohiadă, piperadă* etc.

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -IADĂ (-iada)

9.1.1. Statutul afixelor

Sufixul dezvoltat -*iadă* [pron. -i-a-dă] se identifică în formaţii cu tema terminată în consoană (*potemchiniadă, pretoriadă* etc.), precum şi în -*i* final şoptit sau în *ĭ* semivocalic, care în derivate devin -*i*- vocalic şi formează silabă (*ploieştiadă* cf. *Ploieşti* [pron. ploieşt^{ĭ}], *iluzoriadă* cf. *iluzoriu* [pron. iluzorĭu] etc.).

Viorica Goicu (Goicu, DSN: 41–48) nu distinge un sufix -*iadă*, ci deosebeşte două sufixe -*adă* în limba română, după criterii neclare, ambele provenite din franceză, la -*adă*^{2} specificându-se doar că este un sufix savant, cu formaţii (neanalizabile, semianalizabile sau analizabile) în care se identifică -*adă* şi -*iadă* (*decadă, pleiadă, Franciada, Ţiganiada* etc.).

La nume proprii sufixul apare în forma articulată -*iada* [pron. -i-a-da].

9.1.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

9.1.2.1. În DI sunt înregistrate 5 ***formaţii analizabile:*** *balcaniadă* „competiţie sportivă în *Balcani*" (MDA), *cruciadă* „expediţie militară în favoarea *crucii*" (MDA), *donchihotiadă* „atitudine, acţiune, comportament de *donquijote*" (DLR), *potemchiniadă* „arta de a salva aparenţele, în genul lui *Potemchin*" (DLR), *pretoriadă* „provincie romană guvernată de un *pretor*" (DLR).

Formaţia *donchihotiadă* cu -*iadă* are un dublet cu -*adă* (*donchihotadă*) şi diverse variante grafice ale temei (*donchişotadă, donchijotiadă*).

La acestea se adaugă peste 120 de formaţii din alte surse: *acţionariadă* „distribuirea acţiunilor către *acţionari*" (Vârlan, S.N.: 81), *agathoniadă* „numirea rudelor şi prietenilor în funcţii de conducere de către ministrul (Dan Matei) *Agathon*" (Trifan, F.C.: 182), *AGVPS-iadă* „tensiuni legate de asociaţia vânătorilor şi pescarilor sportivi" cf.

AGVPS (Vârlan, S.N.: 84), *alpiniadă* „concurs de alpinism” cf. *alpin* (Ciolan 2013: 68), *americaniadă* „denumire dată demersurilor preşedintelui Emil Constantinescu în SUA” cf. *american* (Trifan, F.C.: 182), *asfaltiadă* „activitate de reparare a drumurilor” cf. *asfalt* (Vârlan, S.N.: 82), *autocariadă* „acţiune ilicită de transport la vot cu *autocarele*” (Ionescu, M. 2012), *babiloniadă* (DILR) „învălmăşeală, haos” cf. *Babilon* (Trifan, F.C.: 182), *balconiadă* „sancţionare a celor ce şi-au închis *balcoanele*” (Vârlan, S.N.: 82), *baroniadă* „comportament abuziv, de *baron*, al autorităţilor” (*ibid.*: 81), *băsesciadă* „discursul lui *Băsescu*” (*ibid.*: 83), *biletiadă* „conflict pornit de la un *bilet*” (Vârlan, S.N.: 82), *blatiadă* „aranjament, mersul pe *blat*” (Vârlan, S.N.: 85), *bobociadă* „numele unei emisiuni radio pentru studenţii din anul I” cf. *boboc* (Ciolan 2013: 69), *bolnaviadă* (în *după o mineriadă, va urma o... bolnaviadă?*) cf. *bolnav* (Vârlan, S.N.: 85), *borcaniadă* „prepararea conservelor cu refolosirea *borcanelor*” (Trifan, F.C.: 182), *borduriadă* „dotarea trotuarelor cu *borduri*” (Vârlan, S.N.: 80), *braşoviadă* „mişcare a muncitorilor din *Braşov*” (*ibid.*: 84), *brucaniadă* „acţiune a lui *Brucan* contra unor persoane şi instituţii” (*ibid.*: 83), *bugetiadă* „frământări cu privire la repartiţia *bugetului*” (*ibid.*: 82), *buticariadă* „acţiunea primarului împotriva *buticarilor* fără autorizaţie” (*ibid.*: 81), *cancaniada* „goana după *cancanuri*” („Ciao! ”, nr. 100, 2–15 aprilie 2008, p. 9), *caloriferiadă* „creşterea preţurilor pe gigacalorie” cf. *calorifer* (Vârlan, S.N.: 82), *cartofiadă* „aprovizionare cu *cartofi* de iarnă” (Vârlan, S.N.: 81), *căminiadă* „căutarea de locuri în *cămin*” (DCR^3), *căpşuniadă* (DILR) „plecarea muncitorilor români în străinătate la cules de *căpşuni*” (Vârlan, S.N.: 80), *ceferiadă* „grevă a ceferiştilor; competiţie sportivă la care participă reprezentanţi ai clubului *CFR* [pron. cefere]” (Trifan, F.C.: 183, cf. şi Iordan, LRA: 157), *chioşcariadă* „acţiune împotriva chioşcurilor şi a *chioşcarilor*” (DCR^3), *chirnoghiadă* „expoziţie a artistului plastic Marcel *Chirnoagă*” (DCR^3), *ciolaniadă* „acţiune de procurare a unor avantaje materiale” cf. *ciolan* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 26), *Clintoniada* cf. (Bill) *Clinton* (*ibid.*: 26), *Coneliadă* „scandal iscat în urma furnizării necorespunzătoare a curentului electric” cf. *Conel* [Compania de electricitate] (Vârlan, S.N.: 84), *Cotroceniada* „disputa dintre consilierii prezidenţiali” cf. *Cotroceni* (*ibid.*: 84), *cramponiadă* „eforturi ale echipei naţionale în vederea calificării” cf. *(a se) crampona* (Trifan, F.C.: 183), *cuponiadă* (DILR) „acţiune de distribuire a *cupoanelor* de privatizare” (Vârlan, S.N.: 82), *dealeriadă* cf. *dealer* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 25), *demiteriadă* „încercare de *demitere* a preşedintelui” (Vârlan, S.N.: 80), *deşteptariadă* cf. *deşteptare* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 35), *directoriadă* „numire şi demitere de *directori*” (Vârlan, S.N.: 80), *dolariadă* cf. *dolar* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 25), *dosariadă* (DILR) „acţiune de cercetare a *dosarelor* securităţii” (Vârlan, S.N.: 82), *embargonauţiadă* „încălcare a embargoului fluvial impus Iugoslaviei” cf. *embargonauţi* (*ibid.*: 82), *epistoliadă* „citirea şi discutarea scrisorilor” cf. *epistolă* (*ibid.*: 80), *etceteriade* „exagerări în utilizarea formei *etc.*” cf. *etcetera* (*ibid.*: 85), *everaciadă / everachiadă* „perioadă în care Paul *Everac* a fost preşedinte al televiziunii” (*ibid.*: 83), *fedeseniadă* „acţiune politică întreprinsă de *FDSN* [pron. fedesene]” (Trifan, F.C.: 183), *fermieriadă* „protest al *fermierilor*” (Vârlan, S.N.: 81), *feseniadă* „odisee de natură fesenistă” cf. *FSN* [pron. fesene] (DCR^3), *folcloriadă* „concurs internaţional de *folclor*” (Ciolan 2013: 69), *fotbaliadă* „competiţie de *fotbal*” (Vârlan, S.N.: 82), *Funariadă* cf. [Gheorghe] *Funar* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 26), *garajiadă* „acţiune de desfiinţare a *garajelor*” (Vârlan, S.N.: 82), *găgăuziadă* „un fel de mineriadă moldovenească” cf. *găgăuz* (*ibid.*: 81), *gesepiadă (GSP-iada)* „negocieri ale postului *GSP* TV cu firmele de cablu” (DCR^3), *Gogoliada* „acţiune tipică celor din strada *Gogol*” (Vârlan, S.N.: 85), *gogoşariadă* „aprovizionare cu *gogoşari*” (*ibid.*: 81), *golaniadă* „manifestări ale *golanilor*” (*ibid.*: 81), *gropaniadă* „acţiune de plombare a gropilor” cf. *gropan* (DCR^3), *guverniadă* „implicare a *guvernului* în conflictele minerilor” (Vârlan, S.N.: 82), *halaiciadă* „încurajare a comerţului stradal de către Crin *Halaicu*” (*ibid.*: 83), *hingheriadă* „acţiune de alungare a oamenilor politici” cf. *hingher* (*ibid.*: 81), *huliganiadă* cf. *huligan* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 35), *Ilariada* „festival de teatru stradal" cf. *ilar* (*ibid.*: 25), *iliesciadă* „mineriade puse la cale de Ion *Iliescu*" (Vârlan, S.N.: 83), *iluzoriada* cf. *iluzoriu* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 25), *irsopiadă* cf. *IRSOP* (Vârlan, S.N.: 85), *jilaviade* „atrocități petrecute la *Jilava*" (*ibid.*: 85), *lideriadă* „acțiunea *liderilor*" (Vârlan, S.N.: 81), *maneliadă* „program predominant de *manele*" (Vârlan, S.N.: 80), *marianiadă* „telenovela *Mariana*" (*ibid.*: 84), *maziliadă* „acțiune a lui D. *Mazilu* pentru obținerea postului de președinte" (*ibid.*: 83), *măsliniadă* „plecarea în străinătate a românilor la cules *măsline*" (*ibid.*: 80), *moguliadă* „campanie de demascare a *mogulilor*" (Ionescu, M. 2012), *meritiadă* „atribuire pe nedrept a salariului de *merit*" (Trifan, F.C.: 183), *microfoniadă* „exagerare în privința instalării *microfoanelor*" (Vârlan, S.N.: 83), *miloșeviciadă* „acțiune politică inițiată de *Miloșevici*" (*ibid.*: 83), *mineriadă* (DILR) „acțiune violentă întreprinsă de *mineri*" (Trifan, F.C.: 184), *ministeriadă* „acaparare de *ministere* pentru un partid" (Vârlan, S.N.: 83), *mironiadă* „mineriadă" cf. *Miron* (Cozma) (DCR), *moculesciadă* „campanie TV pro *Moculescu*" (Vârlan, S.N.: 83), *moldoveniadă* „deplasările lui Iliescu în *Moldova*" (*ibid.*: 81), *neaoșiadă* „campanie pentru folosirea cuvintelor *neaoșe*" (Vârlan, S.N.: 85), *ninosiadă* „acțiune antijurnalistică a lui Petre *Ninosu*" (Trifan, F.C.: 184), *pepeniadă* cf. *pepene* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.; 25), *petromiadă* „protestul lucrătorilor din *Petrom*" (Vârlan, S.N.: 85), *pistoliadă* „acțiune de film în care predomină lupta cu *pistoalele*" (*ibid.*: 83), *ploieștiadă* „un fel de epopee despre atacurile aviației americane asupra *Ploieștiului* în al Doilea Război Mondial" (Trifan, F.C.: 184), *PNȚCDiadă* „acțiune a *PNȚCD*-ului de înlăturare a persoanelor care nu acceptă linia sa politică" (Trifan, F.C.: 184), *pontifiadă* „campionat de schi botezat după numele papei Paul al II-lea" cf. *pontif* (DCR^2), *premiadă* „campanie publicitară pentru acordare de *premii*" (Vârlan, S.N.: 83), *profesoriadă* „acțiune revendicativă a *profesorilor*" (Trifan, F.C.: 184), *Rapidiada* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 26) cf. (clubul sportiv) *Rapid, Romiada* „presupusa denumire a operei „Țiganiada" de I. Budai-Deleanu" cf. *rom* (Trifan, F.C.: 184), *salamiadă* „consumul de *salam* cu soia din timpul dictaturii ceaușiste" (Trifan, F.C.: 184), *scandaliadă* (Vârlan, S.N.: 82) cf. *scandal, sforăriadă* „acțiuni ale *sforarilor,* sforării" (Vârlan, S.N.: 81), *solcaniadă* „acțiune a lui *Solcanu* de rămânere în frunte" (Vârlan, S.N.: 84), *staliniadă* „acțiune de proslăvire a lui *Stalin*" (Trifan, F.C.: 184), *studențiadă* „acțiuni ale *studenților*" (Vârlan, S.N.: 81), *stupidiadă* „text despre lucruri *stupide*" (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 35), *sutaniadă* „acțiunile colaboratorilor în *sutană* ai Securității" (Vârlan, S.N.: 80), *șobolaniadă* „campanie împotriva *șobolanilor*" (Vârlan, S.N.: 81), *șoferiadă* „manifestație de protest a *șoferilor*" (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 26), *șperțiadă* cf. *șperț* (*ibid.*: 25), *ștampiliadă* „plăcere exagerată de a pune *ștampile*" (Trifan, F.C.: 184), *tabletiadă* „acțiune repetată a lui Paul Everac de a-și prezenta *tabletele* la televizor" (*ibid.*: 184), *Tatuliciadă* „campanie pentru emisiunile lui *Tatulici*" (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 35), *tâlhăriadă* „comportament de *tâlhar*" (Vârlan, S.N.: 81), *Telefoniada* „intoxicare a electoratului cu *telefonul*" (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 26), *terasiadă* „construirea în exces de *terase*" (Vârlan, S.N.: 80) și „campanie de demolare a *teraselor* construite ilegal" (DCR^3), *tökeșiadă* „acțiune întreprinsă de pastorul reformat (László) *Tökés*" (Trifan, F.C.: 184), *tractoriadă* „protestele muncitorilor de la uzina *Tractorul*" (Vârlan, S.N.: 85), *țărăniadă* „manifestație a specialiștilor agronomi împotriva privatizării" (*ibid.*: 82) cf. *țăran, țânțăriadă* „acțiune împotriva *țânțarilor*" (*ibid.*: 82), *țigariadă* „descoperire a contrabandei cu *țigări*" (*ibid.*: 81), *vadimiadă* „acțiune întreprinsă de *Vadim* (Tudor) și partizanii săi" (*ibid.*: 84), *victimiadă* cf. *victimă* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 35), *voințiadă* „competiția cluburilor *Voința*" (Vârlan, S.N.: 76), *zaheriadă* „fenomen generat de activitatea lui *Zaher*" (*ibid.*: 84) etc.

1. Luiza Seche (Seche 1960c: 716) discută și un derivat *robinsoniadă* (din GL, 1959, nr. 26 (267), p. 7/1), care la locul respectiv din „Gazeta literară" figurează însă cu forma *robinsonadă*.

2. Unele formaţii, deşi nu sunt nume proprii, apar scrise uneori cu majusculă, mai ales dacă baza este un nume propriu (vezi *Funariadă, Gogoliada, Rapidiada, Telefoniada* etc.).

9.1.2.2. Formaţiile cu *-iadă* (*-iada*) sunt substantive feminine, comune şi proprii.

Substantivele comune sunt raportabile la:

- substantive:
  - comune:
    - feminine: *borduriadă, căpşuniadă, epistoliadă, maneliadă* (de la tema de pl.), *măsliniadă, sutaniadă, terasiadă, ţigariadă* etc.;
    - masculine: *baroniadă, cartofiadă, fermieriadă, golaniadă, hingheriadă, jandarmiadă, studenţiadă, şobolaniadă, tâlhăriadă, ţărăniadă* etc.
    - neutre: *balconiadă, borcaniadă, bugetiadă, caloriferiadă, căminiadă, ciolaniadă, cuponiadă, dosariadă, microfoniadă, ministeriadă, pistoliadă* etc.;
  - proprii:
    - antroponime:
      - nume de familie: *băsesciadă, chirnoghiadă, everachiadă, funariadă, iliesciadă, maziliadă, moculesciadă, solcaniadă* etc.;
      - prenume: *marianiadă, mironiadă, zaheriadă* etc.;
    - toponime: *braşoviadă, jilaviade* etc.;
    - nume de instituţii, asociaţii, organizaţii (exprimate adesea prin abrevieri sau trunchieri): *AGVPS-iadă, ceferiadă, feseniadă, irsopiadă, petromiadă, tractoriadă* etc.;
- adjective: *alpiniadă, iluzoriadă, localiadă, neaoşiadă, stupidiadă* etc.;

Formaţia *etceteriade*, înregistrată cu forma de plural, se raportează la o locuţiune latinească.

Unele formaţii trimit din punct de vedere semantic la forma de plural a substantivului de bază: *borduriadă, cartofiadă, căpşuniadă, ţărăniadă* etc., altele conţin şi indicii formale, atunci când tema de plural a substantivului-bază este diferită de cea de singular (*maneliadă* cf. *manea*, pl. *manele*).

Substantivele proprii formate cu *-iada* sunt analizabile în raport cu substantive:

- proprii: *Hitleriada* („Săptămâna" nr. 22, 7 V 1971, p. 14/5), *Leniniada* („România liberă", 1960, la Seche 1960c: 716), *Ştefaniada* (de C. Negruzzi); cf. şi *Bolintiniadele*, unde sufixul apare cu forma de plural (derivat format, probabil, de la numele topic *Bolintin*, de unde şi numele familiei *Bolintineanu*, deci se poate referi la istoria celor care se trag din *Bolintin*);
- comun (forma de plural): *Ţiganiada* (epopee de I. Budai-Deleanu).

Sunt ***compuse parasintetice*** formaţiile *antonpanniadă* „rubrică unde apar versuri de *Anton Pann*" (Vârlan, S.N.: 84) şi *romulusremusiadă* „debusolarea provocată de cei din fruntea statului după 1989" (*dezmembrarea romulusremusiadei*) cf. *Romulus* şi *Remus* (Vârlan, S.N.: 84).

Formaţii semianalizabile: *universiadă* cf. *universitate* şi *spartachiadă* (Seche 1960c: 717) „competiţie sportivă de amploare" (DLR) cf. *Spartacus* (în limba rusă, de unde a fost împrumutat, analiza se face însă prin numele clubului sportiv *Spartak*).

1. Pentru *dinamoviadă* preferăm semianaliza prin *dinamovist;* raportat la substantivul propriu *Dinamo* s-ar identifica un sufix compus **-oviadă*, prezent însă numai în această formație. În formația *savaliadă* „titlul unei cărți care se referă la societățile filantropice de sub tutela asociației Sf. *Sava* din Buzău", sufixul este augmentat prin elementul *-al-*, probabil din rațiuni fonetice; fiind singura formație de acest tip, nu am tratat separat un sufix dezvoltat **-aliadă*.

2. Unele formații au teme aluzive, abreviate, trunchiate sau contaminate. Astfel, *muguresciadă* are la bază un compus care conține o trunchiere: *murgurescu* din *Mugur Isărescu*. În *sacoșniadă*, apariția lui *-n-* este explicată prin contaminarea dintre *sacoșă* și *coșniță* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 35). *Iliadă* și *curcaniadă* (ambele la Vârlan, S.N.: 83) provin din teme abreviate (din care s-a eliminat sufixul): *Iliescu*, respectiv *Curcăneanu*; primul face aluzie formală la epopeea *Iliada*, cel de al doilea pune accentul pe tema *curcan*, simțită ca peiorativă. În *văcăresciadă* (Vârlan, S. N.: 84) s-a confundat tema *Văcăroiu* cu *Văcărescu*.

9.1.3. Valorile derivatelor

Formațiile cu *-iadă* au două valori principale.

9.1.3.1. ***Purtătorul referinței:*** *chirnoghiadă, donchihotiadă, halaiciadă, potemchiniadă* etc.

Aceeași valoare se identifică și în cazul unor opere literare: *Leniniada, Țiganiada* etc.

9.1.3.2. ***Numele acțiunii*** (al evenimentului), în funcție de:
- agentul care produce acțiunea: *brucaniadă, fermieriadă, găgăuziadă, golaniadă, jandarmiadă, maziliadă, mineriadă, mironiadă* etc.;
- locul unde se desfășoară: *balcaniadă, brașoviadă, jilaviadă* etc.;
- grupul la care aparțin participanții: *ceferiadă* etc.;
- ținta urmărită: *acționariadă, balconiadă, căpșuniadă, cruciadă, cuponiadă, dosariadă* etc.;
- instrumentul care o produce: *pistoliadă* etc.

Valoarea formației recente *iluzoriadă* este ***purtătorul calității***.

O valoare semantică deosebită are derivatul *pretoriadă* „provincie romană administrată de un *pretor*" (Mineiul (1698) la GCR I 320/23, în DLR): *Acesta au fost den Pretoriada lui Zefirie, den ținutul Kilikïeĭ.* Cuvântul *pretoriadă* nu are corespondent în greacă sau latină. Ar putea fi format în română după modelul cuvintelor grecești în *-iadă* (tipul *Iliada*). Valoarea sufixului în cuvântul citat este însă diferită de cea din cuvintele grecești. Valorile formațiilor cu *-iadă* sunt adesea aluzive sau metaforice, greu de încadrat în semantismul specific formării cuvintelor și, de multe ori, au și o conotație peiorativă.

9.1.4. Originea sufixului și istoria derivatelor

9.1.4.1. Sufixul *-iadă* are în română ***etimologie multiplă***: el provine mai ales din greacă și franceză, dar și din alte limbi de circulație (ca rusa și germana) sau reprezintă dezvoltarea sufixului *-adă* cu interfixul *-i-* pe teren românesc.

Numele proprii de persoană sunt împrumutate din greacă: *Olimpiada / Olimbiada* (numele mamei lui Alexandru cel Mare, popularizat la noi prin traducerea cărții populare „Alexandria") reprezintă gr. *Ολυμπιάς*, gen. *Ολυμπιάδος*.

După acest model s-a format probabil *Antoniada* de la *Anton* (s-ar fi putut forma însă şi de la *Antonie / Antonia* + *-ada*).

Sufixul grecesc are şi o variantă *-ida*, împrumutată în prenumele *Persida* (femininul de la *Persu* „persan"). Pentru funcţia de formare a numelor proprii în greacă, vezi Chantraine 1933: 356.

Cuvântul *cruciadă* este un calc după fr. *croisade* (cf. şi it. *crociata*, sp. *cruzada*), iar *spartachiadă* reprezintă rus. *спартакиада*.

9.1.4.2. Cel mai vechi cuvânt analizabil cu *-iadă* este *pretoriadă* (a. 1698, în DLR). În secolul al XIX-lea apar numele unor opere literare ca *Bolintiniadele*, *Ştefaniada*, *Ţiganiada*, formate probabil după modelul epopeei *Messiada* de Friedrich Gottlieb Klopstock, a cărei apariţie, cu un secol mai înainte, a stârnit un mare entuziasm.

Multe dintre cuvintele cu *-iadă* sunt formaţii româneşti, atestate începând din secolul al XX-lea.

9.1.5. Originea temelor

Nu poate fi precizată totdeauna originea temelor la formaţiile care provin de la nume proprii. Substantivele comune care constituie baza celorlalte cuvinte cu sufixul *-iadă* sunt de origini diferite:

- latine moştenite: *cruciadă*, *ţânţăriadă* etc.;
- slave (vechi sau din limbi moderne): *borcaniadă*, *căminiadă*, *curcaniadă*, *ciolaniadă*, *Ţiganiada* etc.;
- greceşti: *politichiadă* etc.;
- latino-romanice, mai ales franceze: *bugetiadă*, *caloriferiadă*, *cuponiadă*, *dosariadă*, *fermieriadă*, *jandarmiadă*, *mineriadă*, *pontifiadă* etc.;
- englezeşti: *dealeriadă*.

9.1.6. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixul *-iadă* are o productivitate crescândă pe teren românesc în ultima vreme, mai ales pentru creaţii ocazionale. Formaţiile româneşti cu acest sufix sunt de obicei efemere: *donchişotiadă*, *potemchiniadă*, *nemeşiadă* etc.

9.2. -ARIADĂ

Sufixul compus *-ariadă* [pron. -a-ri-a-dă] (format din *-ar* + *-iadă*) se identifică în 3 ***formaţii analizabile:*** *bişniţariadă* „acţiunea de a face *bişniţă*" (Trifan, F.C.: 182), *căţelariadă* „eutanasierea câinilor comunitari" (Vârlan, S.N.: 81) şi *parlamentariadă* „confruntare între *Parlament* şi societatea civilă" (DCR^3).

Formaţiile *bişniţariadă* şi *parlamentariadă* au fost încadrate la sufixul compus *-ariadă* deoarece, conform glosărilor, raportarea lor la derivatele în *-ar*, *bişniţar*, respectiv *parlamentar* (posibilă din punct de vedere formal), nu este indicată din punct de vedere semantic.

Formaţiile sunt ***substantive feminine*** raportabile la substantive şi au valoare de ***nume de acţiune***.

Sufixul *-ariadă* a putut fi detaşat din formaţii cu dublă analiză formală ca *buticariadă* cf. *buticar* + *-iadă* sau *butic* + *-ariadă*, *chioşcariadă* cf. *chioşcar* + *-iadă* sau *chioşc* + *-ariadă* etc.

Tema derivatului *căţelariadă* este moştenită din latină, iar temele celorlalte derivate sunt împrumuturi neologice (*bişniţă* din engleză, iar *parlament* din franceză). Formaţiile aparţin limbajului presei şi sunt ocazionale.

Din derivatul *fructonadă* „băutură răcoritoare din *fructe*" (DCR) se segmentează sufixul dezvoltat ***-ona̲dă***. Derivatul s-a creat după modelul lui ***citronadă*** (împrumutat din fr. *citronnade*), formaţie semianalizabilă prin *citric, citrat* (DA), unde elementul nesufixal *-on-* face parte din tema cuvântului francez.

-A̲I, -A̲IE (-a̲e; -a̲ia)

Puşcariu 1911: 7–11; Meyer-Lübke, G. II: 612–613; Pascu, S.: 199–203; Graur 1934: 108–200; Iordan 1935b: 165–202; Iordan, Stil.: 197; Iordan, LRA: 168; Baldinger 1950: 176; Sădeanu 1962: 44–55; Creţa 1967: 181; Iordan, Top. 132, 342, 344; ILR I: 79; HEM^2 I: col. 299; Nestorescu, A. (2006): 36; FCLRV: 67.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-ai* [pron. -a̲ĭ] şi *-aie* [pron. -a̲-ĭe] fac parte din aceeaşi ***serie*** datorită originii (vezi *infra* **4.**), distribuţiei (vezi *infra* **2.1.2.**, **2.2.2.**) şi valorilor comune (vezi *infra* **3.**).

În inventarul sufixului *-aie* nu figurează formele de feminin ale unor adjective cu *-ai*, care sunt formate cu desinenţa *-e* de la forma de masculin (de ex. *bălaie* < *bălai*), nici substantivele feminine ca *murgaie* „vacă *murgă*", cuvânt format cu moţionalul *-e* de la *murgai* „bou *murg*".

Există şi ***dublete*** cu cele două sufixe: *cuşcai / cuşca(i)e* „instalaţie simplă (ca un jgheab) pentru coborârea lemnelor de foc din pădurile de munte" (fără etimologie în DA, cu etimologie nesigură cf. *cuşcă* în MDA) şi semianalizabilele *cucuvai / cucuvaie* (MDA s.v. *cucuvea* < ngr. *χουχουβάγια*), *scobai / scobaie* „*scobar* (= nume de peşte)" (MDA); cf. şi perechea *putregai – putregaie,* formată din derivate cu sensuri apropiate (pentru glosări, vezi *infra* **2.1.1.** şi **2.2.1.**).

1.2. Sufixul *-aie* apare cu ***varianta grafică învechită*** *-ae* (la Pascu, S.: 199 ş.u.): *bătae, bobotae, marhae, piţigae, vânătae* etc. (pentru glosări, vezi *infra* **2.2.1.**).

În nume proprii (zoonime sau toponime) se identifică ***varianta*** articulată *-aia* [pron. -a̲-ĭa] (vezi *infra* **2.2.2.2.**)

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -A̲I

2.1.1. În DI sunt înregistrate 25 de ***formaţii analizabile*** cu sufixul *-ai: bălai* „blond; albicios" cf. *băl* „idem" (MDA), *bâcsai* „(om, copil) mic şi îndesat, (om) gras (şi urât)" cf. *(a) bâcsi* „a îndesa, a ticsi" (MDA), *bicherai* „viaţă de chefliu" (cu etimologie necunoscută în MDA; DELR s.v. *bicher* „persoană neserioasă, chefliu"), *buscai* „bucăţele de lemn putrezit, bune pentru aprins focul" (absent din DA şi DELR; cu etimologie nesigură, cf. *buşcă* „bucată mică (din ceva)", în MDA), *buşai* „lovitură puternică (cu pumnul)" cf. *(a) buşi* (MDA), *cotorai* „persoană care sapă şi îngrijeşte via" cf. *cotor* „tăiere şi săpare a viei" (MDA), *cuşcai* (vezi *supra* **1.1.**), *durai* „urmă lăsată de târârea unei crengi tăiate; pietriş care cade la vale" cf. *dur* interj. vezi *dură*^{1} (DLR; cf. *dâră*, MDA), *fofigai* „mulţime de peşti mărunţi" cf. *fofig* „idem" (MDA), *fumegai* „(reg.) fumărie" cf. *fumeg* „fumegare" (MDA) şi *(a) fumega* (DA), *furnicai* „furnicar, muşuroi" cf. *furnică* (MDA), *izbai* „lovitură, trântă" cf. *(a) izbi* (DA, MDA), *măsai* „faţă de *masă*, ştergar" (DLR), *mucegai* „ciupercă de umezeală" cf. *muced* „deteriorat de umezeală" (DLR), *murgai* „bou cu părul *murg*" (DLR), *plăvai* „(d. animale, d. părul sau lâna lor) de culoare albă-gălbuie" cf. *plav*^{2} „idem" (DLR), *pufai* „ceea ce este înfoiat ca *puful*" (DLR), *putregai* „masă vegetală în descompunere, lemn putred; boală care duce la putrezirea plantelor" cf. *putred* (DLR), *rotai* „făgaş, urmă lăsată de *roată* pe un drum nepietruit" (DLR), *scârţai* „*scârţ!*" (DLR s.v. *scârţ* interj.), *spumegai* „(neob.) spumă (murdară, urâtă)" cf. *spumeg* „spumegare" (DLR) şi *(a) spumega*, *suflai* „dispozitiv folosit la sudură, foale" cf. *(a) sufla* (DLR), *trântai* „*trântă*, izbitură (puternică)" cf. *(a) trânti* (DLR), *vătrai* „obiect cu care se scormoneşte jarul sau cenuşa" cf. *vatră* (MDA), *zurnai* (interj. care imită sunetul clopoţeilor) cf. *zurn* – variantă la *zur* interj. (DLR).

1. Nu am inclus în listă următoarele cuvinte terminate în *-ai* din DI: *guturai* < lat. **gutturalium*, *papagai (papagaie)* s.v. *papagal* (DLR) şi *spirai* „deschizătură în puntea unei nave" < it. *spiraglia*, neanalizabile în română; *cuscrai* „joc de copii" cu etimologie necunoscută (MDA); *răsai* „răsărit" postverbal din *(a) răsări* (DLR).

2. În DLR, unde *vătrai* este explicat din *vatră* + *-ar* (cu *r* muiat > *i*), este înregistrată şi forma populară *vătrar* (vezi şi MDA s.v. *vătrai* < *vatră*, cf. srb. *vatralj*, bg. *ватрал*).

La acestea se adaugă 4 formaţii din alte surse: *burai* „ceaţă deasă" cf. *bură* (Puşcariu 1911: 8), *cândai* „(înv., reg.) cândva, cumva; dacă" cf. *când* (MDA), *scăpai* „scăpare, salvare" cf. *(a) scăpa* (DLRV), *şcotai* „vită slabă şi nărăvaşă" (DLR) cf. *şcât* „vită".

2.1.2. Formaţiile cu sufixul *-ai* sunt substantive şi adjective, rar interjecţii şi un adverb.

2.1.2.1. ***Substantivele*** sunt:

– ***neutre*** (majoritatea), analizabile prin raportare la:
  - substantive: *bicherai, burai, buscai, cuşcai, fofigai, furnicai, măsai, pufai, rotai, şcotai, vătrai;*
  - adjective: *mucegai, putregai;*
  - verbe: *buşai, izbai, scăpai, suflai, trântai;*
  - substantive şi verbe: *fumegai, spumegai;*
  - substantiv şi interjecţie: *durai;*

– ***masculine***, analizabile prin raportare la un substantiv (*cotorai*) şi la un adjectiv (*murgai*).

2.1.2.2. ***Adjectivele*** (uneori substantivate) se analizează prin raportare la:

– adjective: *bălai, plăvai;*

– verbe: *bâcsai.*

2.1.2.3. ***Interjecţiile*** se raportează tot la interjecţii (*scârţai, zurnai*), iar ***adverbul*** se raportează la un adverb (*cândai*).

Sufixul *-ai* se identifică, rar, şi în ***substantive proprii*** ca numele de persoană *Măzăraiu* cf. *mazăre* (Nestorescu, A. (2006): 36) sau *Lăpădai* „nume de câine" (DA s.v. *lepăda*).

Formaţii semianalizabile: *cucuvai* cf. *cucuvea, prefai* „(reg.) reparaţie" cf. *(a) preface* (MDA), *scobai* cf. *scobar* (vezi *supra* **1.1.**).

2.2. -AIE

2.2.1. În DI figurează 35 de ***formaţii analizabile***: *bătaie* „lovituri repetate date cu mâna; izbitură cu piciorul" (DA, MDA) cf. *(a) bate* „a lovi de repetate ori", *bobotaie* „vâlvătaie" cf. *bobot* „idem" (DA, MDA), *cobaie* „găină; (la pl.) orătanii" cf. *cobe* „găină (bolnavă de cobe, slabă, bătrână)" (MDA), *codaie* „*coadă* (lungă)" (MDA), *cotoraie* „pensetă; (la pl.) haine (vechi) sau scule în dezordine" cf. *cotor* „fire din barbă rămase după bărbierit; orice resturi care nu mai servesc la nimic" (MDA, DA s.v. *cotor*), *crăcaie* „crăcană, pirostrii" cf. *cracă* (MDA), *cuşcaie* (vezi *supra* **1.1.**), *dadaie* „dădacă" cf. *dadă* „idem" (DLR), *dăndănaie (dandanaie)* „tărăboi, poznă" cf. *dandana* „zarvă" (DLR), *fierătaie* „obiecte multe din fier" cf. *fierăt* „fierărie (= obiecte sau piese din fier)" (MDA), *flăcăraie* „*flacără* mare" (DA), *gheraie* „gheare (mari)" cf. *gheară* (MDA), *hărăbaie* „casă mare golită de lucruri sau vehicul mare" cf. *haraba* „căruţă mare" (MDA), *jigăraie* „boală la animale" (cu etimologie nesigură, în MDA) şi „arsură pe esofag" cf. *jigăl* „idem" (prin disimilare, cf. Avram, A., P.E.: 121), *mamaie* „*mamă*; bunică" (DLR), *mărhaie* „vită cornută; vacă mare şi slabă; femeie mătăhăloasă" cf. *marhă* (s.v. *marfă*) „vită cornută, mai ales bou sau vacă" (DLR), *mândraie* „(d. vaci) mare, robustă, frumoasă" cf. *mândru* (DLR), *negraie* „întunecat; persoană negricioasă" cf. *negru* (DLR), *păpăraie* „*papară*" (DLR s.v. *păpăradă*), *piţigaie* „găteje subţiri" cf. *(a) piţiga* „a tăia" (DLR s.v. *piţigaie*^{2}), *plesnaie* „idee neaşteptată şi ciudată, trăznaie" cf. *(a) plesni* (DLR), *pocănaie* „farfurioară de lut făcută de copii şi folosită într-un joc" cf. *(a) pocăni* (DLR), *putregaie* „miros urât de putrefacţie" cf. *putred* (DLR s.v. *putregai*), *smicăraie* „bucăţică (de mălai, pâine etc.)" cf. *(a) smicura* „a sfărâma" (DLR), *şcomârlaie* „fum sau miros înecăcios rezultat din arderea grăsimilor" cf. *şcomârlă* „idem" (DLR), *şopârlaie* „boală nedefinită mai îndeaproape" cf. *şopârlă* (DLR, cu trimitere şi la *şăpârlaiţă* „idem"), *tataie* „*tată*; bunic" (DLR), *tocaie* „cadă mare pentru murat varza" cf. *toc* „vas de lemn" (DLR), *trăgaie* „închizătoare, trăgaci" cf. *(a) trage* (DLR), *trăncănaie* „vorbă goală, palavră; calabalâc, catrafuse" (DLR s.v. *trancana*) cf. *(a) trăncăni*, *trăsnaie* „idee năstruşnică, ciudăţenie" cf. *(a) trăsni* „a lovi pe neaşteptate" (DLR), *vâlvaie* „vâlvătaie" cf. *vâlvă* „idem" (în DLR şi MDA se trimite la *(a) vâlvâi*, deşi sinonimele *vâlvăraie* şi *vâlvătaie* sunt explicate prin *vâlvă*), *vânătaie* „pată vânătă pe corp, hematom" (DLR), *zăgăraie* „blană de animal; garnitură de blană" cf. *zagara* „idem" (DLR), *zbătaie* „zbucium; (înv.) ciur" (DLR, unde e considerat contaminare între *zbatere* + *bătaie*) cf. *(a se) zbate*.

1. În DA, care nu înregistrează cuvântul cu sens colectiv *fierăt*, despre formaţia *fierătaie*, considerată s.f.pl., se arată următoarele: „Pare a fi un derivat străvechiu, **ferratalia* (din *ferratus* «de fier»), care se regăseşte şi în prov. *ferratalha*. CDDE 585".

2. Cuvântul din DI *cheşaie* „femeie oacheşă" cu etimologie necunoscută în MDA (vezi *oacheş*, în DA, dar nu apare în DLR s.v. *oacheş*) ar putea fi un derivat cu *-aie* din *(oa)cheş* cu trunchierea bazei. *Jăvălaie (juvalaie)* „mulţime zgomotoasă" este dat cu etimologie necunoscută în MDA, dar în DA *juvalaie (javalaiu)* „mulţime de draci, de ţigani sau de oameni ţigănetici" figurează s.v. *jigală* „ţeapă de fier care se înfierbântă în foc" (< rus. *žigalo*, rut. *žihalo*) şi este

considerat derivat de la acesta ca „aluzie la ţepele înroşite în foc cu care muncesc dracii pe păcătoşi în iad", iar Florenţa Sădeanu crede că este mai degrabă derivat de la *giuvală* „nume peiorativ dat la câini" (Sădeanu 1962: 55).

3. Câteva cuvinte din DI cu finala *-aie* nu au fost incluse în inventarul de mai sus, din diverse motive: ***bucălaie*** este compus din *bucă* + *laie* (DA s.v.); *crumpelişta(i)e* „loc cultivat înconjurat de o pădure sau de un teren arid" figurează cu etimologie necunoscută în MDA, este absent din DA, dar este glosat şi „mulţime de crumpene; plantaţie de crumpene" şi explicat prin *crumpelişte* „idem" + *-aie* (la Sădeanu 1962: 55); *drăgaie, lespădaie* şi *măglaie* nu au fost preluate în DLR, deci nu li se cunosc sensul şi etimologia; *măruntaie* „organe interne, viscere" moştenit din lat. *minutalia* (DLR, MDA) este neanalizabil semantic în română prin *mărunt* (cf., totuşi, glosarea „organele *mărunte* ale corpului (inima, rânza, maiul)" la Pascu, S.: 202); *mărţaie* „epitet depreciativ pentru o femeie" provine prin antonomază din numele propriu *Mărţaia* „vacă născută *marţi*" (DLR); *odaie* < turc. *oda* nu conţine sufixul *-aie*, reprezentând doar o formă de adaptare a împrumutului prin apropiere de o terminaţie uzuală în limba noastră (Puşcariu 1911: 11).

La acestea se adaugă 4 formaţii: *curvăsăraie* „prostituţie, viaţă desfrânată / imorală (DALR) cf. *(a) curvăsări*, *pecăraie* „(reg.) brutărie" (DLR) cf. *pecar*„(reg.) brutar", *suraie* „vacă de culoare *sură*" (DLR; cf. zoonimul *Suraia*, la Pascu, S.: 203) şi *şuştăraie* „(reg.) atelier de cizmărie" (DLR) cf. *şuştăr* „cizmar".

Cuvintele *pahaie* „denumire batjocoritoare pentru câine" (Pascu, S.: 200) şi *potaie* „câine slab şi neîngrijit" (MDA) nu sunt analizabile pentru vorbitorii limbii române.

2.2.2. Formaţiile cu sufixul *-aie* sunt substantive (comune şi proprii) şi adjective.

2.2.2.1. ***Substantivele comune*** sunt feminine (cu excepţia lui *tataie*, masculin, format după *mamaie*), analizabile prin raportare la:

- substantive: *bobotaie, cobaie, codaie, cotoraie, crăcaie, dadaie, dăndănaie, flăcăraie, gheraie, hărăbaie, jigăraie, mamaie, mărhaie, păpăraie, şcomârlaie, şopârlaie, şuştăraie, tocaie, vâlvaie, zăgăraie;*
- verbe: *curvăsăraie, piţigaie, plesnaie, pocănaie, smicăraie, trăgaie, trăsnaie, zbătaie;*
- adjective: *mândraie, vânătaie.*

2.2.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

- antroponime raportabile la:
  - prenume (folosite şi ca nume de familie): *Stănae* şi *Vlădae* (Pascu, S.: 204);
  - nume de familie (provenite din adjective): *Creţaie, Dragaie* şi *Drăgaie* (Nestorescu, A. (2006): 36);
- zoonime (toate de la Pascu, S.) raportabile la:
  - substantive: *Lunae* < *luni, Mărţaia* < *marţi, Roşcaia* < *roşcă, Rujaia* < *rujă* etc.;
  - adjectiv: *Brezae* < *breaz, Suraia* < *sur* etc.;
- toponime (toate de la Iordan, Top.: 342, 344, 132) raportabile la adjective: *Negraia, Suraia, Tărcaia* cf. *tărcat.*

Toponimele *Negraia* şi *Suraia* sunt explicate de Iorgu Iordan din *Negroaia*, respectiv *Suroaia*, feminine ale numelor de persoană *Negru* şi *Suru* „printr-o dezrotunjire a lui *oa*". Pentru *Negraia* nu exclude însă nici o „traducere" a slavului *Cernaia* „făcută de populaţia bilingvă slavo-română dintr-o epocă îndepărtată" (Iordan, Top.: 342; cf. şi Iordan 1938: 33–34).

2.2.2.3. ***Adjectivele*** înregistrate numai cu forma de feminin sunt analizabile prin raportare la adjective: *mândraie, negraie* (folosit și substantivat).

Formații semianalizabile: *babaie* „tată" cf. *babacă* „idem" (MDA), *budaie* „vas din doage de lemn" cf. *budăi* „idem" (MDA), *cermălaie* „larmă" cf. *(a) cermălui* „a face larmă" (MDA), *cotaie* (Pascu, S.: 200) cf. *cotarlă* și *cotei* „idem", *cucuvaie* cf. *cucuvea* „idem" (MDA), *hălălaie* „zgomot; vorbărie; petrecere / ceartă zgomotoasă" cf. *(a) hălălăi* „a face mult zgomot, a vorbi mulți deodată" (MDA), *pălălaie* „flacără mare, vâlvătaie" cf. *(a) pălălăi* „a arde cu flacără mare" (DLR), *pițigaie* „pițigoi" (DLR s.v. *pițigaie*^{1}), *scobaie* (vezi *supra* 1.1.), *tărăraie* „istorie lungă, pălăvrăgeală" cf. *(a) tărărăi* „a cânta întruna monoton" (DLR).

Din cuvântul (semianalizabil) *bleoștiraie* „noroi din băltoace; fleașcă" cf. *(a) bleoșticăi* „a înainta cu greu prin noroi și băltoace" (MDA) s-ar segmenta un sufix dezvoltat *-*(i)raie*.

3. Valorile derivatelor

3.1. ***Colective:*** *buscai, cotoraie* „haine (vechi) sau scule în dezordine", *fierătaie* (cf. și *măruntaie*).

3.2. ***Augmentative:*** *burai, codaie, flăcăraie, gheraie, mărhaie, tocaie* (în cazul lui *hărăbaie* sufixul pare să lărgească sensul augmentativ al bazei).

3.3. ***Specia*** bazei: *crăcaie, dandanaie, școtai, tocaie.*

3.4. ***Purtătorul calității***: *mândraie, mucegai, murgai, negraie, putregai, putregaie, suraie, vânătaie.*

3.5. ***Numele acțiunii*** și, mai ales, ***rezultatul*** (concret al) ***acțiunii*** (unele cu sinonime în *-tură,* mai rar în *-eală, -ie*): *bătaie, bușai, curvăsăraie, izbai, pițigaie, plesnaie, rotai, scăpai, smicăraie, trăncănaie, trăsnaie, trântai, zbătaie.*

3.6. ***Nume de instrument*** (cu care se realizează acțiunea verbului de bază): *pocănaie, suflai, trăgaie.*

3.7. ***Purtătorul destinației:*** *cotoraie* „pensetă", *măsai, vătrai.*

3.8. ***Purtătorul asemănării*** cu baza: *cușcai / cușcaie, pufai.*

Unele valori se identifică în câte o singură formație cu *-ai*: ***nume de agent*** cu bază nominală (*cotorai*), ***pacientul / agentul pasiv*** (*bâcsai*), ***abstract denominal*** (*bicherai*), ***nume de loc*** (*furnicai*).

Destul de numeroase sunt derivatele ***sinonime*** cu baza: *bălai, bobotaie, dadaie, fierătaie, mamaie, păpăraie, plăvai, școmârlaie, tataie, vâlvaie, zăgăraie.*

În cazul lui *șopârlaie* valoarea derivatului în raport cu baza este neclară.

4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

4.1. Cele două sufixe au origini diferite: *-aie* a fost moștenit din latină (vezi *infra* **4.1.1.**), iar *-ai* a apărut pe terenul limbii române din *-aie* (vezi *infra* **4.1.2.**).

4.1.1. Sufixul *-aie* este urmașul latinescului *-alia,* forma de plural neutru a adjectivelor cu *-alis, -ilis.*

Sufixul *-alia* a fost folosit încă din limba latină pentru formarea derivatelor cu sens colectiv (*carnalia* „cărnuri") și a fost moștenit cu această valoare în limbile romanice (Meyer-Lübke, G. II: 528; ILR I: 79; Pascu, S.: 202).

În limba română sufixul a pătruns prin cuvinte (analizabile sau neanalizabile) moștenite din latină: *bătaie* < lat. *battualia* (REW 995), ***măruntaie*** < lat. ***minutalia*** (REW 5596), ***nămaie*** „(reg.) vită (cornută)" < lat. *animalia* (REW 478).

Printre derivatele analizabile cu sufixul *-aie* moştenite din latină a fost inclus şi *fierătaie* < lat. **ferratalia* cf. prov. *ferratalha,* apoi fr. *ferraille* (Pascu, S.: 202), dar nu se poate exclude nici raportarea derivatului la *fierăt* + *-aie* (MDA) sau la *fier* + sufixul compus **-ăta̲ie* (Sădeanu 1962: 41).

Sufixul a putut fi detaşat din derivate ca *bătaie* cf. *(a) bate* (eventual şi *măruntaie* cf. *mărunt,* analizabil din punct de vedere formal) şi a fost folosit apoi pentru formarea de noi cuvinte pe teren românesc (vezi *infra* **5.**).

4.1.2. Din sufixul *-aie,* considerat formă de plural datorită valorii colective (cf. derivate ca *fierătaie*) s-a refăcut în română singularul neutru *-ai* (Pascu, S.: 202). Sufixul *-ai* a creat apoi derivate româneşti (vezi *infra* **5.**).

4.2. Sufixele apar în antroponime atestate în documentele slavo-române din secolul al XVI-lea (la Nestorescu, A. (2006): 36): *Stănaie* (a. 1509), *Dragaie* (a. 1510) şi *Drăgaie* (a. 1581), *Creţaie* (a. 1552), *Măzăraiu* (a. 1576). Primele substantive comune cu sufixele în discuţie au atestări în texte din secolul al XVII-lea: *putregaie* (Dosoftei, în DLR), *vânătaie* (Prav. 231, în DLR).

5. Originea temelor

Sufixele *-ai* şi *-aie* s-au ataşat la teme de diferite origini:

- latină: *cândai, coadaie, flacăraie, fumegai, furnicai, mamaie, măsai, mucegai, negraie, putregai* şi *putregaie, rotai, scăpai, smicăraie, suflai, trăgaie, vânătaie, zbătaie;*
- slavă: *bălai, bobotaie, buşai, cobaie, cuşcai / cuşcaie, izbai, mândraie, plăvai, plesnaie, pufai, trăsnaie, trântai, şcotai;*
- maghiară: *mărhaie, tocaie;*
- turcă: *dadaie, dăndănaie, hărăbaie, zăgăraie;*
- germană: *şuştăraie;*
- formate în română: *bâcsai, curvăsăraie, spumegai;*
- multiplă (bulgară şi neogreacă): *păpăraie.*

Unele derivate au ca temă onomatopee (*durai, scârţai, zurnai*) sau cuvinte româneşti formate de la onomatopee (*pocănaie, trăncănaie*), precum şi teme de origine necunoscută / nesigură (uneori, comune cu albaneza): *cotorai* şi *cotoraie, crăcaie, burai, gheraie, murgai, piţigaie, suraie, şcomârlaie, şopârlaie.*

6. Productivitatea sufixelor şi repartiţia teritorială a derivatelor

Sufixele *-ai* şi *-aie* au fost productive în limba română (vezi *supra* 5.), creând derivate regionale şi populare.

Câteva formaţii aparţin limbii comune: *bătaie, mucegai, putregai, trăsnaie, vânătaie.*

7. SUFIXE COMPLEXE

7.1. -ĂRA̲IE

7.1.1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

7.1.1.1. În DI se înregistrează 22 de ***formaţii analizabile*** cu *-ăraie* [pron. -ă-ra̲-ĭe]: *apăraie* „*apă* multă" (DA), *băieţăraie* „mulţime de *băieţi*" (MDA), *clădăraie* „grămadă de lucruri puse la întâmplare" cf. *cladă* „grămadă" (DA s.v. *clădărie*), *clocăraie*

„aer închis (înăbuşitor)” (MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *cloacă* „loc murdar, rău mirositor”, *colbăraie* „prăfărie” cf. *colb* „praf” (DA), *crengăraie* „crengărie (= mulţime de *crengi*)” (MDA), *drăcăraie* „mulţime de *draci*” (DLR), *fiţăraie* „*fiţe*, grimase, mişcări necontrolate” (MDA), *fleşcăraie* „noroi mult amestecat cu zăpadă” cf. *fleaşcă* „idem” (DA), *focăraie* „*foc*, căldură (mare)” (DA s.v. *focărie*), *fumăraie* „*fum* mult” (DA s.v. *fumărie*), *glodăraie* „cantitate mare de noroi” (DA s.v. *glod* „noroi”), *lăcăraie* „lăcărie, cantitate mare de apă vărsată pe jos” cf. *lac* (DLR), *paingânăraie* „păienjeniş” cf. *paingân* „păianjen” (DLR), *pântecăraie* „diaree” cf. *pântec* (DLR), *sfărăraie* „fum înecăcios rezultat din arderea grăsimilor” cf. *sfară* „idem” (DLR), *şperlăraie* „mulţime, ceată” cf. *şperlă* „funingine, praf; epitet pentru o femeie sprintenă, vioaie” (DLR), *ţăcăraie* „sunet subţire produs de un clopot mic” cf. *ţac!* (DLR), *vâjgăraie* „vânt puternic” cf. *vâj(g)!* (DLR), *vâlvăraie* „pală de foc, vâlvătaie” cf. *vâlvă* „idem” (DLR), *vântăraie* „vântoasă, *vânt* puternic” (DLR), *viermăraie* „mulţime de *viermi*” (DLR).

La acestea se adaugă 20 formaţii din alte surse: *bumbăcăraie* (DILR) „cantitate mare de ţesături de bumbac sau de obiecte confecţionate din aceste ţesături” (NODEX), *cărnăraie* „cantitate mare de *carne*” (internet), *frăncăraie* „(fam.) mare mulţime de *franci*” (Scriban, Dicţ.), *harbuzăraie* „(pop.) cantitate mare de harbuji” cf. *harbuz* (NODEX), *intrigăraie* (Vârlan, S.N.: 66) „mulţime de *intrigi*”, *mitingăraie* „număr mare de *mitinguri*” (Vârlan, S.N.: 66), *mustăraie* „(reg.) *must*” (DLR), *petecăraie* „teren arabil mic şi îngust” cf. *petec* (DLR), *porcăraie* „(reg.) păşune pe care pasc *porcii*” (DLR), *prăfăraie* „cantitate mare de *praf*” (DLR), *scândurăraie* (DILR) „totalitate a scândurilor (folosite la o construcţie); mulţime de *scânduri* (NODEX), *sculăraie* „(reg.) sculărie; totalitatea sculelor, mulţime de *scule*” (DLR), *spinăraie* „cantitate mare / mulţime de *spini*” (NODEX), *stâncăraie* „îngrămădire mare / mulţime de *stânci*” (NODEX), *sticlăraie* „cantitate mare de *sticlă* sau de sticle” (NODEX), *stufăraie* „stufăriş, plantaţie de *stuf*” (DLR), *ştăbăraie* „colectivitate de *ştabi*” (Vârlan, S.N.: 66), *terfăraie* „(pop.) cantitate mare / mulţime de *terfe* (= zdrenţe)” (NODEX), *vipăraie* „grup mare de *VIP*-uri” (Vârlan, S.N.: 66), *vorbăraie* „*vorbe* goale” (internet).

7.1.1.2. Formaţiile cu *-ăraie* sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la:

- substantive:
  - masculine: *băieţăraie, drăcăraie, paingânăraie, viermăraie* etc.;
  - feminine: *apăraie, clădăraie, clocăraie, crengăraie, fiţăraie, flăcăraie, fleşcăraie, sfărăraie, şperlăraie, vâlvăraie* etc.;
  - neutre: *colbăraie, focăraie, fumăraie, glodăraie, lăcăraie, pântecăraie, petecăraie, prăfăraie, vântăraie* etc.;
- interjecţii: *ţăcăraie, vâjgăraie*.

Formaţie semianalizabilă: *tihăraie* (şi *tihărai*) „loc mocirlos, acoperit cu papură sau stuf; păpuriş, stufăriş” cf. *tihărie* „idem” (toate cu etimologie necunoscută şi cu trimitere de la una la alta, în MDA).

Formaţia *bleoştiraie* „tină, noroi, glod apătos şi amestecat cu băltoace” este considerată în DA „derivat din *bleoşticăi*, cu un sufix despărţit din *apăraie*, *fleşcăraie* etc.”

7.1.2. Valorile derivatelor

Cele mai multe formații sunt ***colective***, referindu-se la:

- o mulțime de ființe sau de lucruri: *băiețăraie, crengăraie, drăcăraie, fițăraie, petecăraie, viermăraie* etc.;
- o cantitate mare, exagerată chiar, a materiei denumite prin cuvântul-bază: *apăraie, colbăraie, fleşcăraie, fumăraie* etc.

Indicând o mulțime sau o cantitate mare, exagerată chiar, de materie, sufixul *-ăraie* are totodată o nuanță depreciativă, peiorativă, apropiată de cea a augmentativelor (Iordan, Stil.: 197; Iordan, LRA: 168; Sădeanu 1962: 55; Crețu 1967: 181). Această nuanță este determinată, în unele cazuri, şi de sensul cuvântului-bază: când „obiectul" denumit de acesta este neplăcut, existența lui în cantitate mare este şi mai supărătoare (*colbăraie, fumăraie, glodăraie, prăfăraie* etc). Valoarea peiorativă a derivatelor colective în *-ăraie*, existentă şi în celelalte limbi romanice, a fost semnalată şi de S. Puşcariu (Puşcariu 1911: 8). Aceasta apare uneori şi la derivate a căror temă nu are sens depreciativ (*apăraie*). Derivatele cu *-ăraie* de la cuvinte denumind persoane au şi ele valoare peiorativă, care poate fi preluată de la temă în cazul lui *drăcăraie* (< *drac*); în cazul derivatului *băiețăraie* (< *băieți*) însă, nuanța peiorativă este imprimată de sufix (sinonimul colectiv *băiețime*, derivat de la aceeaşi bază, nu are valoare peiorativă).

Valoarea peiorativă a sufixului este secundară, ea decurge din valoarea de bază (cea de sufix colectiv).

Unele derivate sunt ***sinonime*** cu baza: *clădăraie, petecăraie, vâlvăraie.*

Mai puțin clară este valoarea derivatelor *pântecăraie, țăcăraie, vâjgăraie.*

7.1.3. Originea sufixului şi istoria derivatelor

În DA, sufixul *-ăraie* este explicat prin contaminare din *-ărie* + *-aie* (s.v. *apăraie;* vezi şi derivatele *focăraie* şi *fumăraie* care figurează s.v. *focărie,* respectiv *fumărie*).

Sufixul a fost explicat şi din *-ar* + *-ae* (Pascu, S.: 201).

Toate derivatele cu *-ăraie* sunt formații româneşti, majoritatea fiind atestate în texte populare sau regionale nedatabile cu precizie: *fleşcăraie* (Şez. V, 73, în MDA), *paingânăraie* (Pamfile, Cr. 112, în DLR), *petecăraie* (Udrescu, Gl., în DLR), *şfărăraie* (Gl. Reg. 67, în DLR), *vâjgăraie* (I. Cr. III, 211, în DLR) etc. Unele au atestări în dicționare începând de la sfârşitul secolului al XIX-lea: *clădăraie* (Costinescu, în MDA), *vâlvăraie* (Barcianu, în DLR), iar câteva apar şi în operele scriitorilor din aceeaşi epocă: *apăraie* (Creangă, P. 66, în DA), *drăcăraie* (Creangă, A. 38, în DLR), *glodăraie* (Caragiale, S.N. 112, în MDA), *pântecăraie* (Delavrancea, O. II, 115, în DLR), *stufăraie* (Delavrancea, O. II, 15, în DLR) etc. Sunt atestate în secolul trecut *vântăraie* (CADE, în DLR), *crengăraie* (Contemp., Serie nouă, a. 1949, în MDA), *clocăraie* (CV, 1952, nr. 4/42, în MDA), *lăcăraie* (DLRLC, a. 1956), *viermăraie* (Camilar, N. I, 123, în DLR) etc.

Productivitatea sufixului se menține şi în limba actuală, vezi derivate ca *intrigăraie, ştăbăraie, vipăraie* etc.

7.1.4. Originea temelor

Temele la care se ataşează sufixul sunt:

- latine: *apăraie, drăcăraie, flăcăraie, focăraie, fumăraie, lăcăraie, pântecăraie, vântăraie, viermăraie* etc.;
- slave: *clădăraie, crengăraie, prăfăraie, şfărăraie, vâlvăraie* etc.;
- onomatopee: *ţăcăraie, vâjgăraie.*

Unele cuvinte-bază ale derivatelor cu *-ăraie* au etimologie multiplă: *clocăraie* (lat., fr.), *glodăraie* (magh., rus.), *intrigăraie* (fr., it.), *ştăbăraie* (germ., rus.); altele au etimologie necunoscută: *băieţăraie, fiţăraie.* Temele unor derivate recente sunt de origine engleză (*mitingăraie, vipăraie*).

7.1.5. Productivitatea sufixului şi repartiţia teritorială a derivatelor

Sufixul *-ăraie* a fost şi a rămas productiv. Apare în numeroase cuvinte populare şi regionale; în unele cazuri, şi cuvintele la care se ataşează sufixul sunt regionale sau populare: *cladă, clocă, colb, glod, fiţă (fâţă), paingân, papară, pântece.* Rar, s-au creat derivate cu *-ăraie* atât de la un cuvânt literar (*prăfăraie*), cât şi de la un sinonim regional (*colbăraie*). În limba comună circulă *fumăraie, lăcăraie, pântecăraie, prăfăraie,* iar *fiţăraie, mitingăraie, ştăbăraie, vipăraie* se folosesc în limbajul colocvial.

Derivatele cu *-ăraie* au **dublete** formate cu alte sufixe colective (mai ales cu *-ărie*): *apăraie – apărie, băieţăraie – băieţime, clădăraie – clădărie, clocăraie – clocărie, crengăraie – crengărie, fumăraie – fumărie, lăcăraie – lăcărie* etc., derivatele cu sufixul *-ăraie* fiind mai expresive datorită nuanţei peiorative.

Câteva sufixe complexe se identifică într-o singură formaţie:

*-**ăfa̱i** [pron. -ă-fa̱ĭ] şi *-**ăfa̱ie** [pron. -ă-fa̱-ĭe] apar în *ciumăfai(e)* „plantă erbacee cu fructele închise într-o capsulă", cuvinte puse, în DA, în legătură cu *ciumă* cu înţelesul vechi de „umflătură", dar şi cu magh. *csudafa* „plantă minunată" (cf. şi Puşcariu 1903: 600; Pascu, S.: 202);

*-**ăga̱ie** [pron. -ă-ga̱-ĭe] din *gărăgaie* „gâgâit de gâşte", formaţie onomatopeică (DA s.v. *câr;* MDA) cf. interjecţia *gâra(-gâra)* şi *(a) gărăi* – variantă la *(a) gâgâi* (prin care formaţia ar fi semianalizabilă);

*-**ăla̱(i)e** [pron. -ă-la̱-(ĭ)e] din *drugălae* „(reg.) porumbi curăţaţi de foi" cf. *drug* „porumbi mari cu boabe" (Pascu, S.: 201), eventual şi semianalizabilul *târhălaie* „murdărie, gunoi făcut împrejurul său de cel ce mănâncă" (cu etimologie necunoscută cf. *târfăială,* în DLR), poate şi *pălălaie* „flacără mare" (explicat din verbul *(a) pălălăi* „a arde cu flacără mare, cu pălălaie" în DLR), dacă este raportat la *pală*^{1} la care se trimite pentru verb;

*-**ăta̱ie** [pron. -ă-ta̱-ĭe] din *vâlvătaie* cf. *vâlvă* „idem" (DLR), formaţie care nu poate fi explicată prin *vâlvăt* „idem" – derivat regresiv din *vâlvătaie* (pentru alte opinii în legătură cu *vâlvătaie,* căruia i se adaugă şi *hopătaie* „flacără mare care fâlfâie", vezi Pascu, S.: 202; Iordan 1935b: 187; Puşcariu 1911, I: 9, care identifică un sufix compus *-ota̱ie (*-ăta̱ie) format din *-ot (-ăt)* slav, corespunzător românescului *-et* + *-aie*).

-AJ (-agiu)

Iordan, SRR: 56–58; Ciompec 1959: 51–64; Iordan, A.: 404–407, 421; Graur, T.: 100.

1. Statutul afixelor

Sufixul *-aj*, adaptat în română după pronunţarea corespondentului său francez, are ***varianta învechită*** *-agiu* [pron. -a-ğu] care reprezintă adaptarea sufixului italian *-aggio* (vezi *infra* **5.1.**).

Numeroase formaţii analizabile din DI au variante (ieşite din uz) cu *-agiu* (glosate după MDA): *abordaj (abordagiu)* „ciocnire a două nave; atac al unei nave asupra alteia" cf. *(a) aborda, afinaj (afinagiu)* „afinare" cf. *(a) afina* „a separa de impurităţi o masă metalică; (d. fibre textile) a face mai fin", *agiotaj (agiotagiu)* „speculare cu o valoare sau cu un preţ variabil" cf. *(a) agiota* „a face speculă cu o marfă cu preţ variabil", *ambalaj (ambalagiu)* „material care serveşte la împachetarea produselor; mod de *a ambala*", *ancoraj (ancoragiu)* „ancorare; spaţiu sau loc pentru ancorare" cf. *(a) ancora, arbitraj (arbitragiu)* „arbitrare" cf. *(a) arbitra, bandaj (bandagiu)* „fâşie cu care se leagă o parte bolnavă a corpului" cf. *bandă* „fâşie cu care se înfăşoară sau se leagă strâns ceva", *baraj (baragiu)* „construcţie care opreşte cursul unui râu; piedică în calea unei acţiuni" cf. *(a) bara, carambolaj (carambolagiu)* „(la jocul de biliard) *carambol*", *cartonaj (cartonagiu)* „cartonare" cf. *carton* şi *(a) cartona, clivaj (clivagiu)* „proprietatea unor minerale sau roci de a se desface în plăci" cf. *(a) cliva, cordaj (cordagiu)* „totalitate a parâmelor" cf. *coardă* „fir elastic de metal, frânghie", *dozaj (dosagiu)* „dozare" cf. *(a) doza, echipaj (echipagiu)* „echipament; totalitatea personalului de pe o navă sau un avion; grup de sportivi care se află pe o ambarcaţie, un bob, o motocicletă etc." cf. *(a) echipa* şi *echipă, ermitaj (ermitagiu)* „locuinţă a unui *ermit*", *eşafodaj (eşafodagiu)* „construcţie provizorie din lemn sau din metal, care susţine o platformă; *eşafod*" cf. şi *(a) eşafoda, limbaj (limbagiu)* „mod specific de exprimare" cf. *limbă, martiraj (martiragiu)* „supliciu, martiriu" cf. *martir, masaj (masagiu)* „masare" cf. *(a) masa, modelaj (modelagiu)* „modelare" cf. *(a) modela, montaj (montagiu)* „montare; ansamblu realizat prin montare" cf. *(a) monta, mulaj (mulagiu)* „reproducere a unui obiect obţinută prin mulare" cf. *(a) mula, patronaj (patronagiu)* „ocrotire" cf. *(a) patrona, pavaj (pavagiu)* „acţiunea de *a pava;* stratul de piatră, de beton etc. cu care se realizează pavarea", *penaj (penagiu)* „totalitatea *penelor* unei păsări", *peregrinaj (peregrinagiu)* „pelerinaj" cf. *(a) peregrina, persiflaj (persiflagiu)* „persiflare" cf. *(a) persifla, personaj (personagiu)* „*persoană* care deţine o funcţie importantă sau care apare într-o operă literară", *pilotaj (pilotagiu)* „conducere a unei (aero)nave" cf. *(a) pilota, plantaj (plantagiu)* „plantare; plantaţie de arbori amelioraţi" cf. *(a) planta, pontaj (pontagiu)* „operaţie prin care se înregistrează prezenţa la serviciu" cf. *(a) ponta, rafinaj (rafinagiu)*

„rafinare” cf. *(a) rafina, sondaj (sondagiu)* „cercetare a subsolului, a atmosferei etc. cu ajutorul unei *sonde*” cf. şi *(a) sonda, şomaj (şomagiu)* „situaţia unor salariaţi rămaşi fără lucru” cf. *(a) şoma, uzaj (usagiu)* „*uz;* uzanţă; uzare” cf. şi *(a) uza, vagabondaj (vagabondagiu)* „deplasare dintr-un loc în altul fără scop; situaţie a unei persoane fără domiciliu, care trăieşte din expediente” cf. *vagabond* şi *(a) vagabonda, viraj (viragiu)* „schimbare a direcţiei de mers; porţiune curbă a unei piste sau a unei şosele” cf. *(a) vira* etc.

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul *-aj* din formaţii cum sunt cele de mai sus (vezi şi *infra* **3.1.**) se delimitează prin origine şi prin repartiţia stilistică şi teritorială de finala *-aj* care este o variantă de pronunţare, rezultată prin falsă literarizare a unor cuvinte regionale terminate în *-aş* (majoritatea de origine maghiară), de ex. *ciopłaş* şi *cioplaj* „cioplitor”, *văcălaş* şi *văcălaj* „tencuială” cf. *(a) văcăli* „(a) tencui” etc. (vezi monografia sufixelor **-AŞ, -EŞ^1; -AŞĂ**).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. În DI figurează cca 160 de ***formaţii analizabile*** cu sufixul *-aj* (glosate după MDA sau după sursa indicată între paranteze), dintre care unele sunt înregistrate în surse şi cu varianta învechită *-agiu* (vezi *supra* **1.**): *abataj* „tăiere a minereului din peretele de mină; parte a galeriei de unde se extrage minereul; ucidere a vitelor la abator” cf. *(a) abate* „a doborî”, *acuplaj* „legătură realizată între două elemente ale unui sistem tehnic” cf. *(a) acupla, aeraj* „aerisire” cf. *(a) aera, afişaj* „afişare” cf. *(a) afişa, alezaj* „alezare” cf. *(a) aleza, ambreiaj* „dispozitiv prin care se leagă solidar două mecanisme” cf. *(a) ambreia, amerizaj* „amerizare” cf. *(a) ameriza, amperaj* „intensitatea curentului electric exprimată în *amperi*”, *anturaj* „totalitatea persoanelor care formează societatea cuiva” (MDN) cf. *(a) antura, aparataj* „totalitatea *aparatelor*”, *aterizaj* „aterizare” cf. *(a) ateriza, badijonaj* „badijonare” cf. *(a) badijona, baleiaj* „explorare cu ajutorul unui fascicul electronic a suprafeţei ecranului unui tub catodic” (MDN) cf. *(a) baleia, balizaj* „semnalizare prin *balize*” cf. şi *(a) baliza, blindaj* „înveliş protector al unui vas de război, tun etc.” cf. *(a) blinda, blocaj* „tactică de oprire a unei acţiuni adverse; dig rudimentar” cf. *(a) bloca, bobinaj* „bobinare; locul unde se bobinează; totalitatea conductorilor bobinaţi dispuşi într-o maşină” cf. *(a) bobina, braconaj* „practicare ilegală a vânatului sau a pescuitului” cf. *(a) bracona, cabotinaj* „cabotinism” cf. *cabotin, cabraj* „cabrare” cf. *(a) cabra, camionaj* „transport de mărfuri efectuat de *camioane*”, *camuflaj* „camuflare; material folosit pentru camuflare” cf. *(a) camufla, concubinaj* „convieţuire a unui bărbat cu o femeie în afara căsătoriei” cf. *concubin, cubaj* „măsurare a volumului în unităţi cubice” cf. *cub, ecruisaj* „modificare a proprietăţilor unui metal în urma unui proces de deformare plastică” cf. *(a) ecruisa, finisaj* „ultima operaţie pentru definitivarea formei unui produs” cf. *(a) finisa, foraj* „forare; gaură de sondă” cf. *(a) fora, frânaj* „frânare” cf. *(a) frâna, garaj* „clădire amenajată pentru adăpostirea autovehiculelor” cf. *(a) gara, ghidaj* „ghidare; dispozitiv ce impune unei piese să se deplaseze într-o anumită direcţie” cf. *(a) ghida, libertinaj* „comportament / viaţă de om *libertin*”, *magazinaj* „înmagazinare; timp cât stă o marfă în *magazin;* taxă pentru depozitare”, *marcotaj* „procedeu de înmulţire a plantelor prin *marcote*” cf. şi *(a) marcota, metraj* „lungime în *metri* a unui obiect”, *partaj* „împărţire a unei averi” cf. *parte, patinaj* „patinare; probă sportivă practicată pe gheaţă” cf. *(a) patina, pelerinaj* „călătorie într-un loc de mare importanţă religioasă, istorică etc.” cf. *pelerin, periaj* „periere” cf. *(a) peria* (MDN), *placaj* „placare; semifabricat din lemn” cf. *(a) placa,* *procentaj* „valoare exprimată în *procente;* calcul pentru stabilirea acestei valori", *punctaj* „însemnare a ideilor principale ale unei expuneri; totalitatea *punctelor* obţinute într-o competiţie", *sclavaj* „sclavie" cf. *sclav, servaj* „sclavie" cf. *serv* „sclav", *surmenaj* „stare de oboseală extremă" cf. *(a) surmena, tonaj* „greutate a unui corp exprimată în *tone*", *traforaj* „procedeu de ornamentare; ornament de arhitectură perforat; unelte folosite pentru traforaj" cf. *(a) trafora, tricotaj* „tricotare; îmbrăcăminte confecţionată din *tricot*" cf. şi *(a) tricota, tutelaj* „tutelare; *tutelă*" cf. şi *(a) tutela, vernisaj* „acoperire a unei picturi cu un strat de *vernis*" cf. şi *(a) vernisa, voltaj* „tensiune electrică măsurată în *volţi*" etc.

Formaţia *carnaj (carnagiu)* „ucidere în masă, măcel" (< fr. *carnage*) cf. *carne (vie)* este mai greu analizabilă semantic.

La acestea se adaugă peste 100 de formaţii din alte surse (indicate între paranteze): *acroşaj* (DILR) „acroşare" (MDN) cf. *(a) acroşa, aerisaj* „aerisire" cf. *(a) aerisi* (Ciompec 1959: 56), *alevinaj* „îngrijirea puietului de peşte" (DM) cf. *alevin* „larvă / pui de peşte", *ambutisaj* (DILR) „ambutisare" (MDN) cf. *(a) ambutisa, apretaj* „apretare" (LTR) cf. *apret* şi *(a) apreta, asfaltaj* „strat de *asfalt*" (MDN) cf. şi *(a) asfalta, balonaj* „lăţime a secţiunii transversale a unui pneu aflat sub presiune maximă" cf. *balon* (MDN), *beghinaj* (DILR) „comunitate de *beghine* (= călugăriţe din ordinul înfiinţat de Lambert de Bègue, în Evul Mediu)" (NDN), *bitumaj* „acoperirea unei şosele cu un strat de *bitum*" (MDE) cf. şi *(a) bituma, blazaj* („Dilema veche" 2006, nr. 105, 14) „blazare" cf. *(a se) blaza, bombaj* (DILR) „stare deformată a unei plăci care are cel puţin o suprafaţă convexă" (MDE) cf. *(a se) bomba, bordaj* „fâşiile metalice sau de lemn care învelesc coastele sau traversele unei nave" (DM) cf. *bord* „fiecare dintre părţile laterale ale punţii unei nave", *brokeraj* (DILR) „activitatea desfăşurată de *brokeri* (= agenţi de bursă)" (MDN), *broşaj* (DILR) „poziţie de suprapunere a unor piese heraldice; mod de imobilizare a unei fracturi" (NDN) cf. *(a) broşa, bruiaj* (DILR) „bruiere" (MDA) cf. *(a) bruia* „a perturba transmisia unei emisiuni radiofonice", *brunaj* (DILR) „brunare" (MDN) cf. *(a) bruna* „a acoperi o piesă metalică cu un strat de oxizi pentru a o feri de corodare", *buclaj* „totalitatea *buclelor* de pe suprafaţa unei pielicele de miel" (MDE), *cadraj* „delimitare a spaţiului cuprins de obiectivul unei camere de luat vederi" (MDE) cf. *(a) cadra, calibraj* „calibrare" (MDA) cf. *(a) calibra* „a prelucra mecanic o piesă, pentru a obţine forma şi dimensiunile prescrise", *capotaj* „răsturnare a unui vehicul care se dă peste cap; prăbuşire a unui avion cu botul în pământ" (MDA) cf. *(a) capota, carenaj* „înveliş exterior destinat să reducă rezistenţa aero- sau hidrodinamică" (MDE) cf. *carenă* şi *(a) carena* „a echipa un vehicul cu un carenaj", *cheiaj* „staţionarea la *chei* a unei nave" (MDE), *chiuretaj* „operaţie făcută cu ajutorul *chiuretei*" (MDE) cf. şi *(a) chiureta, cifraj* „transpunerea unui text în *cifru*" (MDE) cf. şi *(a) cifra, cochiliaj* (DILR) „animal cu *cochilie;* motiv ornamental cu scoici" (MDN), *codaj* „codare" (MDA) cf. *(a) coda* şi *cod, compartimentaj* (DILR) „compartimentare; serie de *compartimente*" (NDN) cf. *(a) compartimenta, crenelaj* (DILR) „ansamblu defensiv format din *creneluri*" (NDN) cf. şi *(a) crenela, dalaj* (DILR) „pavaj sau pardoseală din *dale*" (MDA), *degresaj* „degresare" (MDA) cf. *(a) degresa, derapaj* „derapare" (DEX) cf. *(a) derapa, dopaj* „dopare, doping" (MDE) cf. *(a se) dopa, drajonaj* „proprietate a anumitor plante de a produce *drajoni* (= lăstari)" (LTR) cf. şi *(a) drajona, dublaj* „înlocuirea înregistrării sonore a unui film cinematografic cu altă înregistrare" (DM) cf. *(a) dubla, emailaj* „emailare" cf. *email* (MDN) şi *(a) emaila, emondaj* „tăiere a ramurilor inutile de pe trunchiurile copacilor" (MDA) cf. *(a) emonda, eşuaj* (DILR) „eşuare" (NDN) cf. *(a) eşua, filaj* „urmărire discretă a cuiva" (MDA) cf. *(a) fila, fretaj* „ansamblu format din două sau mai multe tuburi coaxiale montate forţat unul în altul" (MDE) cf. *fretă* „tub sau inel metalic", *garnisaj* (DILR) „strat de materiale aşezat pe suprafaţa unui obiect pentru a-l proteja" (MDA) cf. *(a) garnisi, gofraj* „serie de cute paralele aplicate pe o ţesătură, o tablă etc." (DM) cf. *(a) gofra, gramaj* (DILR) „masă exprimată în *grame*" (MDA), *gresaj* „acţiunea de *a gresa* şi rezultatul ei; ungere" (DM), *grupaj* (DILR) „grupare; *grup*" (MDA) cf. şi *(a) grupa, gudronaj* „gudronare" (MDA) cf. *(a) gudrona, gumaj* (DILR) „gumare" (MDA) cf. *(a) guma* „a aplica un strat de clei pe spatele unei etichete etc.", *havaj* „havare" (LTR) cf. *(a) hava* „a săpa cu haveza şanţuri într-un zăcământ", *inelaj* „operaţie de fixare a unor *inele* cleioase pe trunchiul arborilor" (DEX), *luminaj* (DILR) „luminare puternică" cf. *(a) lumina* (MDN), *machiaj* „faptul de *a (se) machia;* fardul folosit" (DM), *maculaj* „urme de murdărie provocate de foi de hârtie proaspăt imprimate" (LTR) cf. *(a) macula, marmoraj* „desen imitând *marmora*" (DM) cf. şi *(a) marmora, maruflaj* „lipire cu *maruflu* (= un clei special) a unei pânze pictate pe un suport" (MDA), *matelotaj* „marinărie" (MDA) cf. *matelot, maternaj* (DILR) „relaţie în care o persoană are comportament *matern* faţă de alta" (NDN), *mercantilaj* „imprimate folosite în activitatea comercială" cf. *mercantil* „referitor la comerţ" (DM), *mixaj* „procedeu de suprapunere pe o singură pistă sonoră a sunetelor corespunzătoare imaginilor unui film" (MDE) cf. *(a) mixa, moaraj* (DILR) „(poligr.) efect optic obţinut prin suprapunerea a două tipare cu reţele de puncte sau de linii" (NDN) cf. *moar* şi *(a) moara, pachetaj* „acţiunea de a aşeza în *pachete;* împachetare; ansamblu de efecte şi obiecte ale unui soldat" (MDN), *parcaj* „parcare, parching" (MDA) cf. *(a) parca, peonaj* „formă de exploatare a *peonilor* (= ţăran sărac din America de Sud)" (MDA), *perforaj* „perforare; foraj" (MDA) cf. *(a) perfora, perlaj* (DILR) „degajare sub formă de bule a gazelor dizolvate în lichide; aglomerare a cernelii sub formă de mici particule pe suprafaţa unei tipărituri" (MDN) cf. *perlă* şi *(a) perla* „a acoperi suprafaţa unei tipărituri cu mici particule de cerneală; a se scurge în formă de picături", *pirataj* „piratare" (DCR) cf. *(a) pirata, pliaj* „pliere" (MDE) cf. *(a) plia, poansonaj* (DILR) „poansonare" (NDN) cf. *(a) poansona, reperaj* „reperare" (MDN) cf. *(a) repera, rezinaj* „rezinare" (MDA) cf. *(a) rezina* „a extrage răşină din arbori", *satinaj* „luciu dat ţesăturilor, hârtiei etc." (MDA) cf. *(a) satina, stivaj* (DILR) „stivare" (MDN) cf. *(a) stiva, stripaj* „desprindere a lingourilor din lingotieră" (MDA) cf. *(a) stripa, şofaj* „tehnica de *a şofa*" (DLR), *talcaj* (DILR) „introducere a pudrei de *talc* în diverse cavităţi ale organismului" (NDN), *trişaj* „trişare" cf. *(a) trişa* (MDA), *tubaj* „metodă de examen clinic care constă în introducerea unui *tub* de cauciuc în stomac sau în duoden" (MDE) etc.

3.2. Formaţiile cu *-aj* sunt ***substantive*** comune ***neutre***, analizabile în raport cu:

- verbe:
  - cu sufixul *-a* la infinitiv (majoritatea): *anturaj, aterizaj, badijonaj, baleiaj, blindaj, blocaj, bruiaj, cabraj, camuflaj* etc.;
  - cu sufixul *-e* sau *-i* la infinitiv (foarte rar): *abataj; aerisaj, garnisaj;*
- substantive: *amperaj, aparataj, atelaj, camionaj, carambolaj, cochiliaj, dalaj, gramaj, penaj, peonaj* etc.;
- verbe sau substantive: *marmoraj, punctaj, tutelaj* etc.;
- adjective: *libertinaj, mercantilaj* etc.

Formaţiile analizabile prin verbe sunt cele mai numeroase.

Formaţii semianalizabile (glosate după MDA): *arpentaj* „(metodă de) întocmire a unui plan topografic" cf. *arpentor* „specialist în arpentaj"; *cabotaj* „navigaţie comercială de-a lungul coastei" cf. *cabotier* „navă de tonaj mic sau mijlociu"; *corsaj* cf. *corset; curtaj* „ocupaţia *curtierului*; remuneraţie dată *curtierului* (= agent de vânzări)"; *egutaj „egutare* (= operaţie de eliminare a apei din cărbuni sau din minereuri)"; *instructaj* cf. *instructor, instrucţie, instructiv; reportaj* cf. *reporter* etc.

4. Valorile derivatelor

Formațiile în care se identifică sufixul *-aj* au mai multe valori, unele derivate polisemantice încadrându-se în două sau mai multe clase.

4.1. ***Nume de acțiune***, în formații:

- cu bază verbală: *abordaj, aeraj, afișaj, agiotaj, alezaj, ambalaj, amerizaj, arbitraj, capotaj, marcotaj, vernisaj* etc.;
- cu bază nominală: *alevinaj, cabotinaj, camionaj, concubinaj, drajonaj, magazinaj, pelerinaj, vagabondaj* etc.

4.2. ***Rezultatul acțiunii*** (obiecte, stări, calități rezultate în urma acțiunii; dimensiunea, capacitatea, intensitatea evaluate în raport cu unitatea de măsură), în formații:

- cu bază verbală: *alezaj, arbitraj, balotaj, blindaj, bombaj, braconaj, bruiaj, ecruisaj, foraj, patronaj, pavaj, tapaj, tatuaj, traforaj, tricotaj, satinaj, surmenaj* etc.;
- cu bază nominală: *amperaj, cubaj, metraj, sclavaj, servaj, tonaj, voltaj* etc.

4.3. ***Numele instrumentului*** (al obiectului) care servește la realizarea acțiunii: *acuplaj, ambalaj, ambreiaj, cartonaj, garnisaj, ghidaj, placaj* etc.

4.4. ***Colective***: *aparataj, balizaj, bobinaj, cordaj, dalaj, penaj* etc.

4.5. ***Nume de loc***, în formații:

- cu bază verbală: *ancoraj, garaj, viraj* etc.
- cu bază nominală: *ermitaj* etc.

4.6. ***Specia*** bazei: *echipaj, limbaj, personaj* etc.

Unele derivate sunt, în anumite contexte, ***sinonime*** cu baza (conform glosărilor din surse): *grupaj = grup, procentaj = procent, uzaj = uz.*

Valoarea cea mai răspândită, atât a derivatelor raportabile la verbe, cât și a celor raportabile la substantive, este cea de nume de acțiune; acțiunile la care se referă sunt, în majoritate, diverse operații sau procedee industriale. Celelalte valori sunt, de obicei, legate de numele de acțiune, excepție făcând unele formații cu bază nominală, care au sens colectiv (vezi *supra* **4.4.**).

5. Originea sufixului și istoria derivatelor

5.1. Sufixul neologic *-aj* provine din fr. *-age.*

> Fr. *-age* (< lat. *aticum*) creează derivate substantivale de la nume și de la verbe, cu valoare de nume de acțiune, de rezultat al acesteia, nume de stare, precum și colective (Grevisse–Goosse: 169; Dubois, D.S.: 29–31; Ivănescu 1959: 175–200).

Varianta *-agiu* este o formă de adaptare după modelul it. *-aggio.*

> It. *-aggio* este împrumutat din franceză (Rohlfs, G. III: 384–385). Urmașul direct al lat. *-aticum* în italiană este *-atico* (*ibid.*), iar în română este *-atic* (*-atec*).

Unele cuvinte neanalizabile, ieșite din uz, sunt atestate numai cu varianta învechită *-agiu* a sufixului, ca *presagiu* „semn prevestitor, presentiment” (CR (1846) 196^1/50, în DLR) < fr. *présage,* lat. *praesagium* sau calcul *rotagiu* „serviciu în cadrul unei administrații (de stat)” (Odobescu, S. III, 339, în DLR) cf. *roată* (după fr. *rouage*). În limba actuală, varianta *-agiu* se menține în câteva cuvinte (neanalizabile) consacrate în această formă, ca *omagiu, ravagiu* (mai ales pluralul *ravagii*).

Finala *-agiu* există şi în cuvinte împrumutate în care nu se identifică sufixul în discuţie: *adagiu* < lat. *adagium; naufragiu* < lat. *naufragium* (*navis* + *frangere*), it. *naufragio,* fr. *naufrage; stagiu* < lat. *stagium,* fr. *stage; sufragiu* < lat. *suffragium,* fr. *suffrage.*

5.2. În secolul al XIX-lea, formele în *-agiu* sunt mult mai numeroase decât în secolul următor. Impunerea lui *-agiu* a fost explicată (Iordan, SRR: 57 şi Ciompec 1959: 52–53) prin:

a) influenţa pe care a avut-o it. *-aggio* asupra împrumuturilor româneşti din franceză, datorată oamenilor de cultură români din secolul al XIX-lea care au fost influenţaţi în formaţia lor de cultura italiană;

b) influenţa aspectului scris al francezului *-age;*

c) tendinţa vorbitorilor români din secolul al XIX-lea de a latiniza neologismele de origine romanică, dându-le o formă cât mai apropiată de cea pe care credeau că ar fi trebuit să o aibă, dacă sufixul ar fi fost moştenit din latină.

În secolul al XIX-lea şi în prima jumătate a secolului al XX-lea, formele cu *-agiu* ale unor cuvinte analizabile sau neanalizabile erau frecvente în publicaţii şi în operele scriitorilor de prestigiu, conform citatelor din DLR: *partagiu* (la Hamangiu), *pasagiu* (la Heliade, Hasdeu, Maiorescu, Sadoveanu, Teodoreanu, Vianu), *patronagiu* (la Bălcescu, Hasdeu), *pavagiu* (în ISIS 1862, la Alecsandri), *peregrinagiu* (la Bariţiu, Odobescu, Negruzzi), *reportagiu* (la Odobescu) etc. Astăzi se mai întâlnesc *carnagiu* (atestat de şase ori între 1950–1990, cf. Bugeanu 1993: 427–429) şi *peisagiu* („Dilema", III, 1995, nr. 150, 14). Singurul cuvânt care, deşi este împrumutat din franceză, s-a impus în limbă cu varianta *-agiu* este neanalizabilul *ravagiu* < fr. *ravage;* cât despre *omagiu,* este mai probabilă etimologia din italiană (Graur, E.: 121–122).

Uzul formelor cu *-agiu* se restrânge treptat în favoarea celor cu *-aj*, dar ele mai sunt susţinute de unele cuvinte din aceeaşi familie care conţin segmentul *-ağ-*, ca *mesagiu – mesager, pasagiu – pasager, peisagiu – peisagist, ultragiu – (a) ultragia* (Graur, T.: 100). Ezitarea vorbitorilor între cele două forme este pusă în evidenţă de existenţa cuvintelor cu flexiune mixtă. Pluralul cuvintelor cu *-aj* este *-aje* (învechit *-ajuri*) şi al celor cu *-agiu* este *-agii;* întrucât au circulat concomitent atât forme cu *-aj,* cât şi cu *-agiu,* sunt atestate forme ca *personage* (CR (1848) 10/12) plural al lui *personagiu, pasagiuri* (Mag. Ist. I 104/2) şi *pasage* (Maiorescu, CR. III, 158) plurale ale lui *pasagiu,* dar şi *pasajii* (Dombrovski, P. 301) plural al lui *pasaj* etc.

Vorbitorii limbii române l-au perceput pe *-aj* ca fiind mai popular, iar pe *-agiu* ca fiind mai greoi şi mai pedant. Preferinţa pentru *-aj* se mai poate explica şi prin adaptarea neologismelor la sistemul limbii române, proces în cadrul căruia se manifestă tendinţa de slăbire şi apoi de dispariţie a lui *u* final. La o serie de neologisme se observă această tendinţă, când *-u* este precedat de *-ĭ-* (semivocalic), de ex. *contrar* < *contrariu, servici* < *serviciu,* deci şi *-aj* < *-agiu* (Iordan, LRC: 201–202). Lucrările normative din secolul al XX-lea recomandă formele cu *-aj;* cu toate acestea, unele forme paralele cu *-aj* şi *-agiu* (ca *personagiu, peisagiu* etc.) persistă, îndeosebi în limbajul oamenilor de cultură.

Româna a împrumutat, sporadic, cuvinte cu *-aj* la sfârşitul secolului al XVIII-lea: *maritaj* (Calendariu (1794), 32/4) / *maritagiu* (Rom. lit. 392¹/12) < it. *maritaggio;* numărul împrumuturilor creşte începând din secolul al XIX-lea, marea majoritate fiind din franceză şi puţine din italiană. Cele mai vechi atestări ale unor cuvinte analizabile sunt *sondaj* (AR 1832, 14¹/32) < fr. *sondage, dosagiu* (a. 1852, la Ursu, T.) < fr. *dosage, pilotagiu* (MO (1860) 636/37) < fr. *pilotage* etc. Au atestări vechi şi cuvinte neanalizabile: *peizaj* (CR (1829) 269/17) / *paisagiu* (CR (1848) 83/61) / *paesagiu* (Filimon, O. II 88) < fr. *paysage*, it. *paesaggio; balotaj* (GT, 1, 1838, la Bogza-Irimie 1977: 267) < fr. *ballotage*, it. *ballotaggio; mesagiu* (Hasdeu, I. V. 160) < fr. *message,* it. *messaggio* etc. Cele mai numeroase formaţii cu *-aj* au fost împrumutate în secolul al XX-lea, fie numai din franceză (*abordaj* < fr. *abordage, arbitraj* < fr. *arbitrage, baraj* < fr. *barrage, concubinaj* < fr. *concubinage, ermitaj* < fr. *ermitage, modelaj* < fr. *modelage, patinaj* < fr. *patinage, tubaj* < fr. *tubage* etc.) ori numai din italiană (*stivaj* < it. *stivaggio* etc.), fie concomitent din amândouă limbile şi în ambele forme (*agiotaj / agiotagiu* < fr. *agiotage,* it. *aggiotaggio; ancoraj / ancoragiu* < fr. *ancorage,* it. *ancoraggio; personaj / personagiu* < fr. *personnage,* it. *personaggio* etc.).

Unele împrumuturi au corespondente şi în limbi neromanice (ca *pasaj* cf. fr. *passage,* it. *pasaggio* şi germ. *Passage*), dar numai câteva au corespondente doar în aceste limbi (ca *brokeraj* cf. engl. *brokerage, instructaj* cf. rus. *инструктаж*).

Marea majoritate a cuvintelor româneşti cu *-aj* sunt împrumuturi directe din limbile romanice amintite. Unele, mai ales cele din limbajul tehnic, sunt susceptibile de a fi considerate împrumuturi întrucât au corespondent în aceste limbi, chiar dacă în română există cuvântul de bază (verb sau nume) corespunzător. Este probabil ca unele dintre bazele derivatelor cu *-aj* să fie ulterioare, formate prin derivare regresivă, deci cuvintele cu *-aj* să fie împrumuturi directe, de ex. *(a) finisa* după *finisaj* < fr. *finissage* (MDA). Alte derivate pot fi considerate formate în română deoarece numărul cuvintelor cu *-aj* este destul de mare, aşa încât vorbitorii români sunt obişnuiţi cu această terminaţie şi, de aceea, au putut crea derivate de la verbe neologice, fără să recurgă la împrumutarea derivatului, chiar dacă acesta exista în franceză. Totuşi, atestarea în aproximativ aceeaşi perioadă atât a verbului, cât şi a formaţiei cu *-aj* este de natură să îngreuneze stabilirea riguroasă a etimologiei derivatului: împrumut sau creaţie românească. Lămurirea situaţiei este dificilă şi din alte motive. Cuvintele româneşti analizabile cu *-aj* aparţin, în majoritate, limbajului tehnic, un sector al vocabularului relativ mai nou şi mai puţin stabilizat, în care schimbările se produc cu rapiditate şi în mod continuu, determinate fiind de progresul tehnic. Izvoarele tehnice şi lexicoanele de specialitate nu reuşesc şi nici nu au ca scop să consemneze toate fluctuaţiile din vocabular, de aceea nu sunt întotdeauna concludente pentru stabilirea cronologiei.

Formaţii româneşti sigure (fără corespondent în franceză sau italiană) sunt puţine: *balonaj < balon, blazaj < (a se) blaza, buclaj < buclă* (fr. *bouclage* are alt sens), *cheiaj < chei, filaj < (a) fila* (fr. *filage* are alt sens), *luminaj < (a) lumina, marmoraj < marmoră* sau *(a) marmora, mercantilaj < mercantil, peregrinaj < peregrin, perlaj < perlă* sau *(a) perla, traforaj < (a) trafora, trişaj < (a) trişa, ventilaj < (a) ventila.*

La acestea se pot adăuga şi unele ***calcuri***: *aerisaj* < *aerisi* (după fr. *aérage*), *aparataj* < *aparat* (după fr. *appareillage*), *bombaj* < *(a) bomba* (după germ. *Bombage*), *brunaj* < *(a) bruna* (după fr. *brunissage*), *cifraj* < *cifru* (după fr. *chiffrage*), *cochiliaj* < *cochilie* (după fr. *coquillage*), *frânaj* < *frână* sau *(a) frâna* (după fr. *freinage*), *gumaj* < *gumă* (după fr. *gommage*), *inelaj* < *inel* (după fr. *annelage*), *limbaj* < *limbă* (după fr. *langage*, it. *linguaggio*), *periaj* < *(a) peria* (după fr. *brossage*), *procentaj* < *procent* (după fr. *pourcentage*), *punctaj* < *(a) puncta* sau *punct* (după fr. *pointage*), *sclavaj* < *sclav* (după fr. *esclavage*) etc.

6. Originea temelor

Temele formaţiilor româneşti şi ale calcurilor sunt preponderent latino-romanice, mai ales franceze: *buclaj, cheiaj, cifraj, gumaj, peregrinaj, punctaj* etc. Unele sunt latine moştenite: *inelaj, limbaj, marmoraj*. Calcul *aerisaj* are ca bază un cuvânt de origine neogreacă. Nu am identificat derivate româneşti de la cuvinte de origine slavă sau împrumutate din alte limbi neromanice (maghiara, turca).

7. Productivitatea sufixului

Relativ puţinele formaţii româneşti sigure cu *-aj* ne îndreptăţesc să considerăm acest sufix ca fiind slab productiv, dar ele demonstrază evoluţia lui spre un caracter activ; vezi formaţia recentă *deghizaj* (DILR) < *(a) deghiza* (în franceză există numai *déguisement* > rom. *deghizament;* cf. şi *deghizare, deghizat* s.n. şi *deghizătură* „deghizare”, apud DLR). La această evoluţie contribuie şi faptul că se împrumută continuu neologisme cu *-aj* (unele neanalizabile, dar multe analizabile), care sporesc inventarul existent: *acroşaj, ambutisaj, beghinaj, brokeraj, broşaj, compartimentaj, crenelaj, eşuaj, maternaj, mixaj, moaraj, poansonaj, talcaj* etc.

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Nu se observă o repartiţie teritorială a cuvintelor cu *-aj* (atât cele derivate pe teren românesc, cât şi împrumuturile analizabile), ci o repartiţie stilistică: preferinţa pentru limbajul tehnic.

9. SUFIXE COMPLEXE

-IA̲J^1, -IA̲J^2

În 2 ***formaţii analizabile*** din DILR se identifică sufixul *-iaj^1* [pron. -ĭa̲j]: *caroiaj* „reţea de pătrăţele înscrisă pe un desen, pe o hartă etc. pentru a servi la reproducerea acestora la o altă scară” (MDA) cf. *carou* (pl. *carouri*) şi *rambleiaj* „rambleiere” (DLR) cf. *rambleu* (= lucrare de ridicare a unui teren pentru susţinerea terasamentului unei căi ferate etc.)”.

Verbele *(a) caroia* „a aplica un *caroiaj* pe hartă” (MDA) şi *(a) rambleia* „a face un *rambleu*” (DLR), prin raportare la care în formaţiile de mai sus s-ar identifica sufixul *-aj*, par a fi, conform glosărilor şi atestărilor din surse, ulterioare formaţiilor cu *-iaj^1*.

Sufixul *-iaj^2* [pron. -i-a̲j] apare în 2 ***formaţii analizabile:*** *coloriaj* (DILR) „colorare” (MDN) cf. *(a) colora* şi *verbiaj* (DI) „verbalism (= vorbărie)” (DLR) cf. *verb* „fel de exprimare, limbaj, cuvânt”.

Conform atestărilor, verbul *(a) coloria* „a *colora* (desene, imagini, fotografii); a aplica o culoare” (MDN), prin raportare la care sufixul identificat ar fi *-aj*, este în română ulterior formației *coloriaj*.

Formațiile sunt ***substantive neutre*** raportabile la:
– substantive: *caroiaj, rambleiaj, verbiaj;*
– un verb: *coloriaj*.

Din punct de vedere semantic, derivatele sunt ***colective*** (*caroiaj, verbiaj*) și ***nume de acțiune*** (*coloriaj* – cu bază verbală, *rambleiaj* – cu bază nominală).

Sufixele dezvoltate *-iaj*^{1} și *-iaj*^{2} au fost împrumutate din franceză în derivatele *caroiaj* < fr. *carroyage, coloriaj* < fr. *coloriage, rambleiaj* < fr. *remblayage, verbiaj* < fr. *verbiage.*

Fr. *verbiage* s-a format din verbul învechit *verbier* „a ciripi; a susura”; ulterior a fost pus în legătură cu substantivul *verbe* „cuvânt”, ceea ce a produs schimbarea de sens.

Formațiile *coloriage* și *remblayage* sunt derivate cu sufixul *-age* de la verbele corespunzătoare (*colorier,* respectiv *remblayer*); numai *carroyage* (a. 1917) este format din *carreau* + *-yage,* verbul *carroyer* (cca 1950) fiind derivat regresiv (cf. Robert 2010).

Sufixele *-iaj*^{1} și *-iaj*^{2}, identificate numai în împrumuturi, sunt total neproductive în română.

În câte un singur cuvânt se identifică și alte sufixe complexe:

***-itaj** se segmentează din substantivul cu sens colectiv, înregistrat în DEX, *foitaj* (pron. *fo-i-taj* apud DOOM^2) cf. *foaie,* pl. *foi,* calc după fr. *feuilletage* (format de la verbul fr. *feuilleter* + *-age*);

***-laj** apare în formația din DI *fuzelaj* „parte componentă a avionului care poartă încărcătura, postul de pilotaj, comenzile etc.” (MDA) cf. *fuzee,* împrumutată din fr. *fuselage* (un derivat cu sufixul *-age* de la adjectivul *fuselé* „în formă de fus”);

***-elaj** se identifică în cuvântul semianalizabil *tachelaj* „ansamblul parâmelor” (DLR), împrumutat din germ. *Takelage* (și din rus. *такелаж,* după DEX^2) prin raportare la *tachet* „suport pentru parâme”.

-AL (-ale, -aliu, -el)

Meyer-Lübke, G. II: 523–524, 528–529; Meyer-Lübke–Piel, G. F.: 100–101; Vasiliu 1960: 179–184; Leumann–Hofmann–Szantyr: 235; Iordan, A.: 407–415; ILR I: 79; Mihăescu, Infl.: 186; Guțu Romalo, C.G. (2002): 181–183; Hristea, E.: 41–42.

1. Statutul afixelor

Sufixul *-al* are trei ***variante învechite*** (vezi *infra* **5.1.2.**):

– varianta *-ale* adaptată după italiană: *abdominale, accidentale, additionale, amicale, augurale* etc. (Mîrzea Vasile 2012b: 79), *naturale* (la Iorgovici, O. 54/10, în DLR s.v. *natural*), *universale* adj. invar. (în DLR s.v. *universal*) etc.;

– varianta *-el* adaptată după franceză: *naturel* (DLR s.v. *natural*) şi *perpetuel* (la Stamati, D., în DLR s.v. *perpetual*) etc.;

– varianta *-aliu* [pron. -a-lĭu]: *naturaliu* (DLR s.v. *natural*) etc.

2. Delimitarea de afixe omonime

Varianta învechită *-el* a sufixului adjectival *-al* se delimitează prin origine, valori şi, în unele cazuri, prin clasa lexico-gramaticală a derivatelor de sufixul diminutival *-el* (de ex. *băieţel, copăcel, frumuşel, încetinel* etc., vezi monografia sufixului **-EL**, în volumul următor).

Varianta învechită *-ale,* provenită din italiană, se delimitează prin clasa lexico-gramaticală a derivatelor de sufixul substantival cu formă de plural *-ale,* din formaţii precum *cosmeticale, saturnale* etc. (vezi monografia sufixelor **-ALE**, **-ALII**).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. În DI sunt înregistrate cca 270 de ***formaţii analizabile***: *adiţional* „ce se adaugă la ceva" (DA) cf. *(a) adiţiona, adjectival* „care îndeplineşte rolul de *adjectiv*" (DA), *amical* „prietenos" (DA) cf. *amic, amoniacal* „care conţine *amoniac*" (DA), *arsenical* „de *arsenic,* care conţine combinaţii de arsenic" (DA), *augural* „de *auguri* (= preoţi în Antichitatea romană)" (DA), *cadastral* „de *cadastru*" (DA, în var. *catastral,* s.v. *cadastru*), *catastrofal* „care produce o *catastrofă*" (DA s.v. *catastrofă*) şi „care are proporţii de *catastrofă*" (MDA), *ceremonial* „care ţine de *ceremonie;* totalitatea formulelor şi a regulilor care se folosesc la anumite ceremonii" (DA s.v. *ceremonie*), *chenzinal* „care are loc la fiecare *chenzină*" (MDA), *chirurgical* „care se referă la chirurgie; *chirurgic*" (DA s.v. *chirurg*), *chinovial* „care aparţine unei *chinovii* (= mănăstire)" (DA s.v. *chinovie*), *claustral* „monahal, ca de mănăstire" (DA s.v. *claustru*) cf. şi *(a se) claustra* „a (se) închide într-o mănăstire sau a (se) izola într-un loc retras", *clerical* „privitor la *clerici*; (înv.) partizan al clericalismului" (DA), *coloidal* „de natura unui *coloid* (= (substanţă) ale cărei particule se află în stare de dispersie şi nu difuzează prin membrane)" (DA s.v. *coloid*), *colonial* „referitor la *colonii*" (DA s.v. *colonie*), *confesional* „cabină amenajată în biserica catolică, unde preotul spovedeşte pe credincioşi; care este în legătură cu o *confesiune* religioasă" (DA s.v. *confesiune*), *continental* „care ţine de / se află pe un *continent*" (DA s.v. *continent*), *cultural* „care aparţine culturii, privitor la *cultură*" (DA s.v. *cultură*), *decimal* „zecimal; balanţă în care echilibrarea greutăţii corpurilor se realizează cu greutăţi-etalon de zece ori mai mici" (DLR) cf. *decimă, diametral* „privitor la *diametru*" (DLR), *dicasterial* „(înv.) care ţine de *dicasterie* (= tribunal bisericesc care se ocupă cu divorţurile)" (MDA), *duminical* „care are loc *duminica*" (DLR), *duumviral* „de *duumvir* (= magistrat din Roma antică)" (DLR), *electoral* „privitor la alegeri" (DLR) cf. *elector, elicoidal* „în formă de elice" (DLR) cf. *elicoid* „curbă generată de rotirea unei parabole obişnuite în jurul unui cerc", *eparhial* „care aparţine unei *eparhii*" (DLR), *episcopal* „privitor la *episcop* sau la episcopie" (DLR), *estival* „de vară, din timpul verii" (DLR) cf. *estiv* „idem", *faringal* „referitor la *faringe*" (MDA), *fenomenal* „privitor la *fenomene;* uimitor" (DA), *feudal* „specific feudalismului; mare proprietar de pământ" (DA) cf. *feudă, final* „care reprezintă *finele*; sfârşit" (DA), *floral* „privitor la *floare*; în formă de floare" (MDA), *formal* „privitor la *formă*" (DA), *fundal* „fond al unui tablou sau al unui panou sculptat" (MDA) cf. *fund, global* „referitor la *globul* pământesc" (MDA) şi „care ia în consideraţie toate elementele unui ansamblu, total" (DA s.v. *glob*), *gramatical* „referitor la *gramatică*" (DA s.v. *gramatică*), *ideal* „care ţine de domeniul *ideilor*" (DA), *inaugural* „referitor la inaugurare" (DA s.v. *inaugura*), *integral* „întreg, complet" (DA s.v. *integru*) cf. *(a) integra, laringal* „care se articulează în regiunea *laringelui*" (MDA), *lătural* „lateral" (DA s.v. *lature*) cf. pl.

lături, legal „care există sau se face în temeiul unei *legi*” (DA), *liceal* „referitor la *liceu*” (DA s.v. *liceu*), *local* „caracteristic pentru sau provenind dintr-un anumit *loc;* loc amenajat unde se bea sau/şi se mănâncă (birt)” (DA), *longitudinal* „care este aşezat în direcţia lungimii; de-a lungul” (DLR) cf. *longitudine, magistratural* „referitor la *magistratură*” (DLR), *material* „alcătuit din *materie*; totalitate a materiilor prime din care pot fi executate diverse bunuri” (DLR), *maximal* „*maxim*” (DLR), *medical* „referitor la *medic* sau la medicină” (DLR), *memorial* „care este înregistrat în *memorie*; specie literară care consemnează observaţii, amintiri ori impresii asupra evenimentelor” (DLR), *meşteşugal* „de meşteşugar, meşteşugăresc” cf. *meşteşug* (DLR), *minimal* „*minim*” (DLR), *natural* „care se referă la *natură*” (DLR), *neutral* „*neutru*” (DLR), *nocturnal* „*nocturn*” (DLR), *nodal* „care se referă la locul de intersecţie a mai multor căi de comunicaţie; esenţial” (DLR) cf. *nod, numeral* „parte de vorbire care exprimă un *număr*” (DLR), *nuntal* „nupţial, de *nuntă*” (DLR), *ombilical* „care aparţine *ombilicului*” (DLR), *orchestral* „de / pentru *orchestră*” (DLR), *orfanal* „(înv., prin Trans.) care se referă la *orfani*” (DLR), *oriental* „(persoană) din *Orient*” (DLR), *original* „(document, obiect) care constituie forma de *origine*; fiinţă sau obiect care serveşte ca model pentru o operă de artă” (DLR), *patriarhal* „al *patriarhului* sau al patriarhiei; referitor la patriarh(ie)” (DLR), *perpetual* „(înv.) *perpetuu*” (DLR), *personal* „care aparţine / specific unei anumite *persoane*; totalitatea persoanelor care lucrează într-o întreprindere” (DLR), *piramidal* „care are forma unei *piramide*” (DLR), *ponderal* „referitor la greutate, propriu *ponderii*” (DLR), *poporal* „(înv., reg.) popular” cf. *popor* (DLR), *presbiteral* „referitor la *presbiter*” (DLR s.v. *prezbiteral*), *provenţal* „(persoană) din *Provenţa*” (DLR s.v. *provensal*), *provincial* „(persoană) care provine din *provincie*” (DLR), *pumnal* „armă cu lamă scurtă, cu două tăişuri” cf. *pumn* (DLR), *radial* „care pleacă dintr-un centru ca razele unui cerc sau ale unei sfere” (DLR) cf. *(a) radia, regal* „privitor la *rege*; regesc” (DLR), *regizoral* „referitor la *regizor*” (DLR), *reumatismal* „de natură reumatică” (DLR) cf. *reumatism, rezidual* „care rămâne (ca *reziduu*)” (DLR), *săptămânal* „care are loc o dată pe *săptămână*; publicaţie care apare săptămânal” (DLR), *semestral* „semestrial” (DLR) cf. *semestru, semnal* „*semn* convenţional” (DLR), *sentimental* „care exprimă (sau trezeşte) *sentimente* duioase” (DLR), *spiral* „care are formă de spirală, spiralat” (DLR) cf. *spiră* „(înv.) spirală”, *statal* „de *stat*” (DLR), *stomacal* „referitor la *stomac*” (DLR), *şpanal* „din aparatul administrativ al unui *şpan* (= nobil în orânduirea feudală din Transilvania)” (DLR), *teatral* „referitor la *teatru*; afectat, emfatic” (DLR), *terminal* „care se află la extremitate” (DLR), „parte extremă a unei instalaţii” (MDA) şi „punct de sosire sau de plecare a pasagerilor într-un aeroport sau o gară” (DEX) cf. *(a) termina, tonal* „referitor la *ton*” (DLR), *total* „integral, care cuprinde *totul*” (DLR), *triumfal* „care constituie un *triumf*” (DLR), *ţinutal* „(înv.) privitor la *ţinut*” (DLR), *urinal* „vas care permite bărbaţilor bolnavi să urineze fără să se ridice din pat” (DLR) cf. *urină, vamal* „referitor la *vamă*” (DLR), *vertebral* „referitor la *vertebre*” (DLR), *virginal* „de *virgină*, feciorelnic” (DLR), *viziral* „de *vizir,* al vizirului” (DM), *voievodal* „referitor la *voievod*” (DLR), *zestral* „referitor la *zestre*” (DLR) etc.

1. Nu am inclus în inventar cuvintele din DI *mânal, miazănoptal, miazăzial,* deoarece nu au fost preluate în dicţionarele explicative consultate.
2. Substantivul din DI *regal* „ospăţ mare; banchet festiv” (DLR), împrumutat din franceză, nu este analizabil semantic în română; la fel, substantivul *ideal* „scop suprem (şi greu de atins), ţel” (MDA) este destul de greu raportabil semantic la tema *idee.*

La acestea se adaugă cca 200 de derivate din DILR: *algal* „referitor la *alge*” (MDN), *altitudinal* „(aflat) la *altitudine*” (MDN), *ambiental* „referitor la *ambient*” (DN 1986), *aptitudinal* „referitor la *aptitudine*” (DN^3), *arhetipal* „care constituie un *arhetip*”

(MDA), *arhival* „de *arhivă*” (MDN), *artizanal* „referitor la *artizani*; de artizanat” (MDA), *atitudinal* „referitor la *atitudine*” (DN^3), *augustal* „preot; ofițer atașat persoanei împăratului roman” (MDN) cf. *August, auroral* „referitor la *auroră*” (MDN), *baritonal* „de *bariton*” (DN 1986), *bazal* „referitor la *bază,* al bazei” (DN^3), *bazilical* „de *bazilică*” (DN^3), *carenal* „al *carenei* florilor” (MDA), *carceral* „referitor la regimul de *carceră*” (MDN), *categorial* „referitor la *categorii*” (DN^3), *comportamental* „referitor la *comportament*” (DN 1986), *conoidal* „de formă conică; *conoid*” (MDA), *dialogal* „referitor la *dialog*” (MDA), *dirijoral* „care aparține *dirijorului,* specific sau necesar dirijorului” (MDA), *figural* „figurat, alegoric; cu *figuri* de stil” (MDN), *fluidal* „cu aspect de *fluid*” (DN 1986), *genitival* „în cazul *genitiv*, cu valoarea cazului genitiv” (MDA), *germinal* „a șaptea lună în calendarul republican francez, când germinau plantele” (MDA) cf. *(a) germina, glenoidal „glenoid;* (d. cavități osoase) în care se articulează un os” (DN^3), *gripal* „referitor la *gripă,* care provoacă gripă” (DN^3), *hibernal* „de iarnă” (MDA) cf. *(a) hiberna, incremental* „care se referă la un *increment* (= element adăugat)” (DN^3), *infinitival* „care ține de *infinitiv,* care provine din infinitiv” (DN^3), *latitudinal* „transversal” (MDN) cf. *latitudine, lilial* „de culoarea crinului alb” (DEX^2) cf. *lilie* „(reg.) crin” (DA), *maniacal* „referitor la manie și la *maniaci*” (DLR), *maternal* „*matern*” (DN^3), *mozaical* „alcătuit din elemente diferite” (DN^3) cf. *mozaic, muzeal* „care se referă la un *muzeu*” (DLR), *optimal* „(cu caracter) *optim*” (MDA), *ovoidal* „*ovoid*” (DLR), *partizanal* „de *partizan*” (MDN), *paternal* „*patern*” (DN^3), *perineal* „care aparține *perineului*” (DLR), *pietonal* „referitor la / pentru *pietoni*” (DN^3), *prefixal* „format cu ajutorul unui *prefix;* cu caracter de prefix” (DLR), *prefixoidal* „cu un *prefixoid;* cu caracter de prefixoid” (DLR), *proximal* „aproape de un punct central” (DN^3) cf. *proxim, raional* „care aparține raionului, privitor la *raion*” (DLR), *recifal* „de natura unui *recif*” (MDN), *rectoral* „care aparține rectorului; de *rector*” (DLR), *septentrional* „nordic” (DLR) cf. *septentrion* „nord”, *serial* „în *serie*; film care rulează în serii” (DLR), *sferoidal* „care are forma unui *sferoid*” (DLR), *spiroidal* „spiralat” (DLR) cf. *spiroid, stradal* „care aparține străzii, referitor la *stradă*” (DLR), *substantival* „care ține de / cu valoare de *substantiv*” (DLR), *sufixal* „referitor la sufixe; care îndeplinește rolul de *sufix*” (DLR), *sutural* „referitor la *suturi*” (DLR), *timpanal* „referitor la *timpan,* al timpanului” (DN^3), *tumoral* „referitor la *tumoare*” (DLR), *umbral* „colorație a lentilelor ochelarilor de vedere” cf. *umbră* (DEX), *umoral* „care aparține umorilor, care se referă la *umori*” (DLR), *vagal* „referitor la nervul *vag*” (DLR), *vesperal* „de seară, al serii” cf. *vesperă* „steaua înserării” (DLR), *zonal* „care este situat într-o anumită *zonă*” (DLR) etc.

Din alte surse provin 5 formații: *absidal* „referitor la *absidă*; absidial” (DN 1986), *codal* „referitor la *coadă*” (DEX^2 s.v. *căluț*), *cromozomal* „referitor la *cromozomi*; cromozomic” (MDN), *răsărital* „oriental” (Ursu, T.: 247) cf. *răsărit, stihial* „(rar) stihinic” cf. *stihie* (DLR), *țărmural* „(înv., rar) referitor la litoral” cf. *țărmur(e)* (DLR).

1. O serie de împrumuturi cu finala *-ional* au fost considerate analizabile prin teme substantivale terminate în *-iune*: *ascensional* „care tinde sau face să suie” cf. *ascensiune*, *confesional* „în legătură cu o *confesiune* religioasă”, *pasional* „produs sau determinat de o *pasiune*”, *precesional* „referitor la *precesiune*”, *regional* „care aparține unei *regiuni*, privitor la o regiune”, *torțional* „referitor la *torțiune*”, *unional* „care aparține unei *uniuni*, privitor la o uniune”, *volițional* „referitor la voință” cf. *volițiune* (formații înregistrate în DI) și *compasional* „referitor la *compasiune*, cu compasiune”, *concesional* „de *concesiune*, al concesiunii”, *devoțional* „care ține de practicarea unui act sacru” cf. *devoțiune*, *dimensional* „care arată *dimensiunea*, privitor la dimensiune”, *erozional* „referitor la *eroziune*”, *facțional* „de *facțiune*”, *ficțional* „bazat pe *ficțiune*”, *inflexional* „referitor la *inflexiune*”, *infracțional* „privitor

la o *infracțiune*, cu caracter de infracțiune", *intercesional* „de *intercesiune*", *joncțional* cf. *joncțiune, lezional* cf. *leziune, moțional* „care servește la *moțiune*", *noțional* „care se referă la o *noțiune*", *opțional* „cu caracter de *opțiune*", *previzional* „care face obiectul unui calcul anterior unui eveniment" cf. *previziune, procesional* „de *procesiune*", *pulsional* „referitor la *pulsiune*", *recesional* „referitor la *recesiune*", *torsional* „referitor la *torsiune*" (toate din DILR). Vocala *-o-* din tema formațiilor se explică prin originea împrumuturilor (etimonul este cu *-o-*).

2. O serie de împrumuturi, analizabile semantic, prezintă dificultăți de natură formală, tema fiind ușor diferită fonetic: *abdominal* „care aparține abdomenului, privitor la *abdomen*", *mental* „care aparține minții, privitor la *minte*", *nazal* „referitor la *nas;* al *nasului*" (toate din DI), *parental* „care se referă la *părinți*; ereditar", *trigeminal* „referitor la nervul *trigemen*", *vicinal* „care leagă localități (rurale) *vecine*" (toate din DILR).

3.2. Formațiile cu sufixul *-al* sunt adjective (majoritatea) și substantive (în general, obținute prin substantivizare).

3.2.1. ***Adjectivele*** sunt analizabile prin raportare la:

- substantive comune: *adjectival, amical, aptitudinal, artizanal, cadastral, cultural, diametral, electoral, episcopal, fenomenal, floral, formal, global, gramatical, gripal, longitudinal, membranal, medical, natural, pietonal, piramidal, patriarhal, regizoral, săptămânal, stradal, teatral, timpanal, vertebral, voievodal, zonal* etc.;
- substantive proprii (foarte rar): *augustal, provențal;*
- adjective (unele folosite și ca substantive): *chirurgical, coloidal, conoidal, estival, glenoidal, maximal, minimal, optimal, proximal, spiroidal, vagal* etc.;
- verbe (destul de rar): *adițional, germinal, hibernal, inaugural, radial, terminal* etc.

1. Unele derivate sunt înregistrate în dicționare ca adjective și substantive (de obicei neutre, rar masculine sau feminine): *adițională, ceremonial, clerical, decimal* și *decimală, feudal, final* și *finală, local, original, material, memorial, personal, săptămânal, spirală, terminal* etc.

2. Unele formații adjectivale au și utilizări adverbiale: *diametral, fenomenal, formal* etc. Forma coruptă *momental* < *momentan* este adverb, raportabil la un substantiv comun.

3.2.2. ***Substantivele*** (neînregistrate în dicționare și ca adjective) sunt analizabile prin raportare la substantive comune: *fundal, pumnal, semnal, umbral, urinal* etc.

Formații semianalizabile din DI: *apical* „situat la vârful / la extremitatea unui organ" cf. *apic(o)-* „vârf, extremitate", *brahial* „referitor la brațe" cf. *brahi(o)-* „braț", *bucal* „care ține de gură" cf. *buco-, cervical* „care ține de partea dindărăt a gâtului, de la ceafă" cf. *cervic(o)-* „gât, ceafă", *cortical* „care ține de scoarța sau de învelișul exterior al unui organ" cf. *cortic(o)-* „scoarță, cortex", *cubital* „care ține de *cubitus* (= os al antebrațului)", *dental* „(consoană) care se articulează prin apropierea vârfului limbii de dinții incisivi" cf. *dent(i)-, eclezial* „*ecleziastic*", *federal* „care aparține unei *federații* (de state), sub forma unei federații", *focal* „privitor la *focarul* lentilelor sau al oglinzilor", *humeral* „referitor la *humerus* (= os al brațului)", *matinal* „de dimineață; care se trezește devreme" cf. *matineu, medieval* „referitor la Evul Mediu" cf. *medievism* și *medievist,* *mineral* „corp solid, cu o anumită compoziție chimică, care se găsește în componența rocilor și a *minereurilor*”, *moscal* „locuitor din *Moscova*”, *natal* „de care este legat cineva sau ceva prin naștere” cf. *nativ*, *neural* „care este în legătură cu sistemul nervos” cf. *neur(o)-*, *pluvial* „produs de ploaie” cf. *pluvi(o)-*, *puerperal* „referitor la naștere sau la femeile lăuze” cf. *puerperiu* „perioadă postnatală”, *seminal* „de spermă” cf. *semin(i-/o-)*, *sideral* „referitor la aștri” cf. *siderație* „influență atribuită aștrilor asupra unei persoane” și *siderism* „cult al aștrilor”, *sindical* „care ține de *sindicat*”, *social* „creat de *societate*; legat de viața oamenilor în societate” cf. și *sociabil* și *socio-*, *termal* „care izvorăște cald din pământ” cf. *termic* și *termo-*, *trial* „număr gramatical” cf. *tri-*, *vegetal* „referitor la plante” cf. *vegetație*, *vermial* „referitor la viermii de mătase” cf. *vermi-* „referitor la viermi”.

Alături de *sindical*, semianalizabil, există și un adjectiv analizabil *sindical* „ce ține de *sindic* (= administrator al unei societăți)”.

Din DILR se adaugă *acromial* „al *acromionului* (= apofiză a omoplatului)”, *barbital* „hipnotic *barbituric* cu acțiune de lungă durată”, *bental* „*bentonic* (= care trăiește pe fundul apelor)”, *caudal* „de la coadă” cf. *caud-* „coadă”, *enteral* „care se referă la intestin sau se găsește în intestin” cf. *entero-*, *fetal* „referitor la *fetus*”, *gingival* „care aparține gingiei, privitor la gingie” cf. *gingivită*, *ischial* „referitor la *ischion* (= una dintre cele trei părți care formează osul iliac) sau la bazin” cf. *ischi(o)-* „șold”, *liminal* „care se situează la o limită sau la un prag senzorial” cf. *limin(o)-*, *lustral* „care servește pentru *lustrații* (= ceremonii de purificare)”, *matriarhal* „privitor la *matriarhat*, care aparține matriarhatului”, *nival* „referitor la zăpadă” cf. *niv(o)-* și *nivație* „modelare a reliefului sub acțiunea succesivă a înghețurilor în zonele înalte ale munților”, *octal* „(în sintagma) *sistem de numerație ~* (= sistem de numerație pe baza cifrei opt)” cf. *octo-* „opt”, *societal* „referitor la *societate*”, *stercoral* „*stercorar* (= referitor la excremente)” cf. și *stercoremie*, *uropigial* „referitor la târtița păsărilor” cf. [glandă] *uropigiană* „glandă sebacee la păsări”, *viral* „referitor la *virus*”.

În DILR sunt înregistrate și 3 formații ***parasintetice***: *agonadal* „lipsit de *gonade* (= glande sexuale)”, *multitulpinal* „cu mai multe *tulpini*”, *periunghial* „în jurul unei *unghii*”.

4. Valorile derivatelor

4.1. Adjectivele formate cu *-al* exprimă *proprietăți* atribuite unei entități (animate sau inanimate) și pot avea valori semantice diferite, în funcție de contextul în care sunt utilizate. Frecvent, adjectivele cu sufixul *-al* exprimă apartenența, dependența sau conformitatea cu „obiectul” (în sens larg) denumit de temă.

4.1.1. ***Dependența*** de persoana desemnată prin cuvântul de bază: *(producție) artizanală, dirijoral, electoral, (scaun) episcopal, (act) medical, rectoral, (indicație) regizorală, voievodal* etc.

4.1.2. ***Apartenența*** la obiectul desemnat prin cuvântul de bază: *chenzinal, (domeniu) feudal, liceal, (spațiu) muzeal, tonal, (program) teatral* etc.

4.1.3. ***Proveniența locală***: *altitudinal, ambiental, continental, faringal, (încălzire) globală, laringal, ombilical, provențal, (comportament) provincial, raional, (dureri) stomacale* etc.

4.1.4. ***Asemănarea*** cu baza: *(ton) amical* (= ca al unui amic), *(tenor) baritonal, (stare) coloidală, elicoidal, piramidal, (sens) prefixoidal, sferoidal, (gest) teatral* etc.

4.1.5. ***Conformitatea*** cu noțiunea desemnată de bază: *formal, (exprimare) gramaticală, legal, longitudinal, spiral* etc.

4.1.6. ***Identificarea*** cu noţiunea desemnată de bază: *(stare) gripală, (moment) nodal, (formaţie) orchestrală, (boală) reumatismală, (material) rezidual* etc.

4.1.7. ***Destinaţia:*** *(piesă) orchestrală, (tren) personal, (zonă) pietonală* etc.

4.1.8. ***Conţinutul:*** *amoniacal, arsenical, vertebral* etc.

Unele derivate sunt ***sinonime*** cu baza: *chirurgical, conoidal, estival, glenoidal, maternal, maximal, minimal, neutral, optimal, ovoidal, spiroidal* etc.

4.2. Substantivele formate cu sufixul *-al* au două valori principale şi câteva valori secundare.

4.2.1. ***Specia*** bazei: *fundal, local, material, semnal* etc.

4.2.2. ***Purtătorul destinaţiei:*** *ceremonial, memorial, pumnal* etc.

Unele valori sunt ocazionale, se identifică în câte o singură formaţie: ***posesorul*** (*feudal*), ***purtătorul datării*** (*săptămânal*), ***purtătorul materiei*** (*urinal*), ***nume de agent*** cu bază nominală (*umbral*), ***colective*** (*personal*), ***purtătorul localizării*** (*confesional*) etc.

5. Originea sufixului şi istoria derivatelor

5.1. Sufixul neologic *-al* are ***etimologie multiplă***: în primul rând latino-romanică, dar şi germană şi, mai recent, engleză.

În limba latină, sufixul *-alis* deriva adjective de la teme nominale, inclusiv numerale (*bracchialis, diurnalis, dualis, naturalis, regalis*), exprimând în special apartenenţa şi asemănarea. Sufixul, mult folosit în latina târzie, mai ales în formaţii cu caracter livresc, s-a transmis unor limbi romanice: fr. *-el* (*charnel, temporel*), it. *-ale* (*capitale, invernale* etc.). În franceză, alături de forma moştenită *-el*, a apărut ulterior forma latină savantă *-al* (*architectural, caricatural*), care uneori l-a substituit pe *-el* (de ex. *loyal, royal*, în locul mai vechilor *loiel, roiel*) – cf. Leumann–Hofmann–Szantyr: 235; Meyer-Lübke, G. II: 523–524; Meyer-Lübke–Piel, G.F.: 100–101; Grevisse–Goosse: 172. În limba română, continuatorul sufixului *-alis* este *-ar*, care are şi el etimologie multiplă (vezi monografia sufixelor **-AR, -ER**^{1}**; -ARĂ, -ARE**^{1}**; -ARIU**).

5.1.1. Sufixul *-al* a intrat în română prin împrumuturi dintr-o limbă romanică sau/şi din latină (într-o mai mică măsură, din engleză sau din germană):

- franceză:
  - formaţii cu fr. *-al*: *amoniacal* < fr. *amoniacal, arsenical* < fr. *arsénical, continental* < fr. *continental, ombilical* < fr. *ombilical, optimal* < fr. *optimal, orchestral* < fr. *orchestral, ponderal* < fr. *pondéral, regional* < fr. *régional, stomacal* < fr. *stomacal* etc.;
  - formaţii cu fr. *-el: adiţional* < fr. *additionnel, pasional* < fr. *pasionnel* etc.;
- latină (formaţii cu *-alis*): *augural* < lat. *auguralis, chirurgical* < lat. *chirurgicalis, duumviral* < lat. *duumuiralis, nocturnal* < lat. *nocturnalis* etc.;
- italiană (formaţii cu *-ale*): *statal* < it. *statale, stradal* < it. *stradale* etc.;
- latină şi o limbă romanică: *amical* < fr. *amical*, lat. *amicalis*, it. *amicale*; *regal* < fr. *régale*, lat. *regalis*, it. *regale*; *sentimental* < fr. *sentimental*, lat. *sentimentalis; terminal* < fr. *terminal*, lat. *terminalis* etc.;
- latină şi/sau o limbă romanică şi germana: *figural* < it., germ. *figural; neutral* < lat. *neutralis*, it. *neutrale*, germ. *neutral; personal* < lat. *personalis*, germ. *personal*, it. *personale*, fr. *personnel; piramidal* < fr., germ. *pyramidal*, lat.

pyramidalis; radial < fr., germ. *radial; spirală* < fr. *spirale,* germ. *Spiral; total* < fr., germ. *total,* lat. *totalis* etc.;
- engleză: *arhival* < engl. *archival, cromozomal* < engl. *chromosomal, ischial* < engl. *ischial, serial* < engl. *serial*;
- germană: *muzeal* < germ. *museal;*
- engleză şi germană: *latitudinal* < engl., germ. *latitudinal.*

Sporadic, formaţii cu sufixul *-al* au pătruns şi din alte limbi decât cele menţionate mai sus: regionalismul *fişcal* „fiscal" (DA s.v. *fiscal*), semianalizabil prin *fişcuş* „fisc", vine din magh. *fiskális* (< lat. *fiscalis*), devenit în română *fişcaliş, fişcalăş,* forme mai apropiate de etimonul maghiar (cf. Tamás, E. s.v. *fişcarăş*).

5.1.2. Alături de forma *-al,* în secolul al XIX-lea se întâlnesc variantele *-ale* şi *-el.* Varianta livrescă *-ale,* de provenienţă italiană (*formale, legale, universale* etc.), cu pluralul în *-i* sau invariabilă (*universale,* cf. DLR), apare la latinişti şi italienizanţi, care au încercat să o impună, considerând-o drept singura recomandabilă (cf. LM). Varianta *-el* se întâlneşte rar, în împrumuturi din franceză (*naturel* < fr. *naturel, perpetuel* < fr. *perpetuel, personel* < fr. *personnel* etc.).

Ca substantiv, *naturel* cu sensul „fire, temperament, natură" ar putea fi un împrumut atât din franceză, cât şi din germ. *Naturell* (DLR).

Combătute de scriitori, atât formaţiile cu *-ale,* cât şi cele cu *-el* au încetat să mai apară în texte spre sfârşitul secolului al XIX-lea.

5.2. Formaţiile cu sufixul *-al* sunt atestate din secolul al XVIII-lea: *universal* „act conţinând o dispoziţie cu caracter obligatoriu" (N. Costin, Let. II, 66/29, în DLR), *memorial* „memorii" (a. 1736, la Iorga, S. N. 98, în DLR); ambele formaţii erau probabil neanalizabile (ele sunt atestate ca adjective abia în secolul al XIX-lea). În acelaşi secol este înregistrat şi *imperial* (a. 1774, în Uricariul I, 171, în DLR) < fr. *impérial,* lat. *imperialis.*

Încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, alături de împrumuturi ca *solstiţial* (a. 1814, la Ursu, T.), *sentimental* (Heliade, O. II, 172, în DLR), *terminal* (I. Golescu, C., în DLR) etc., întâlnim şi formaţii româneşti cu *-al,* unele dintre ele astăzi învechite:

– ***calcuri*** după model străin: *anticiumal* (parasintetic) cf. fr. *antipestilentiel* (Ursu, T.: 149); *apusal* (alături de *occidental*) cf. lat. *occidentalis,* fr. *occidental,* it. *occidentale* (*ibid.*: 245) şi *răsărital* (alături de *oriental*) cf. lat. *orientalis,* fr. *oriental,* germ. *orientalisch* (*ibid.*: 247); *lătural* (alături de *lateral*) cf. fr. *latéral,* lat. *lateralis* (FM (1847), $59^2/7$, în DLR); *pumnal* (Asachi, S.L. I, 207, în DLR) cf. it. *pugnale,* fr. *poignard* (DLR); *semnal* (Stamati, D., în DLR) cf. fr. *signal,* germ. *Signal*; *ţinutal* (Uricariul V, 11/9, în DLR) cf. fr. *territorial* etc.;

– ***derivate pe teren românesc,*** atestate în secolul al XIX-lea: *chinovial* (Uricariul, IV 409/23, în DA), *eparhial* (Laurian, M. III, 27/17, în DLR), *magistratural* (I. Negruzzi, S. I, 242, în DLR), *nuntal* (Heliade O. I, 374, în DLR), *poporal* (Bojincă, A. II, 199/21), *săptămânal* (Caragiale, O. VII, 271, în DLR), *sufixal* (Philippide, P. 112, în DLR), *şpanal* (Bariţiu, P.A. I, 458, în DLR) etc.

Derivate pe teren românesc se înregistrează şi în secolul al XX-lea: *voievodal* (Bacovia, O. 135, în DLR), *aptitudinal* (DN^3), *incremental* (DN^3), *infinitival*

(DN³), *dialogal* (LL 1972, 2, 18, în DLR), *dirijoral* (CV 1949, nr. 1, 26, în DLR), *genitival* (DN, cf. MDA), *partizanal* (MDN), *raional* (V. Rom. 1954, în DLR) etc.

În secolul al XX-lea, inventarul formațiilor cu *-al* a sporit şi cu ***împrumuturi***: *arhival* < engl. *archival* (MDN), *auroral* < fr. *auroral* (MDN), *bazal* < fr. *basal* (DN³), *bazilical* < fr. *basilical* (DN³), *comportamental* < it. *comportamentale* (DN³), *figural* < it. *figurale*, germ. *figural* (MDN), *fluidal* < germ. *fluidal* (DN 1986), *germinal* < fr. *germinal* (ca subst. în DEX², ca adj. în DN³, MDA), *latitudinal* < engl., germ. *latitudinal* (MDN), *maternal* < fr. *maternel* (DN³), *paternal* < fr. *paternel* (DN³), *recifal* < fr. *récifal* (MDN), *timpanal* < fr. *tympanal* (DN³), *zonal* (Rom. lit., 1970, nr. 84, 23/3, cf. DLR) < fr. *zonal* etc.

Momental „momentan”, formă coruptă, a apărut prin substituirea sufixului *-an* cu sufixul *-al*.

Unele formații cu *-al* au dublete cu sufixul dezvoltat *-ial*: *absidal* (DN 1986) şi *absidial* (DN 1986), *cromozomal* şi *cromozomial* (MDN), *manufactural* şi *manufacturial* / *manufactorial* (DLR), *regizoral* şi *regizorial* (MDA), *viziral* (DM) şi *vizirial* (DLR). Formațiile paronimice cu *-al* şi *-ial* pot avea teme şi sensuri diferite: *prezbiteral* (DLR) se raportează la *prezbiter* „titlu (onorific) pentru o persoană care face parte din cinul bisericesc”, iar *prezbiterial* (DN 1986), la *prezbiteriu* „sfatul prezbiterilor; casă parohială (catolică)” (vezi *infra* **9.2.**, sufixul **-IAL**).

6. Originea temelor

Sufixul *-al* se identifică în derivate mai ales de la teme latino-romanice: *aptitudinal, atmosferal, categorial, chenzinal, decadal, dialogal, incremental, prefixal, sufixal, unional* etc. Destul de numeroase sunt şi derivatele sau calcurile de la teme latineşti moştenite: *duminical, mormântal, nodal, nuntal, poporal, pumnal, săptămânal, zestral* etc.

Rar, sufixul *-al* formează derivate de la teme de alte origini:

- slave: *chinovial, stihial, voievodal* etc.;
- greceşti: *dicasterial, eparhial, orfanal* etc.;
- maghiare: *meşteşugal, vamal* etc.;
- turceşti: *viziral* etc.;
- multiplă: *magistratural* (germană şi franceză), *muzeal* (neogreacă, latino-romanică şi germană), *partizanal* (franceză şi rusă), *infinitival* (latino-romanică, germană şi rusă);
- create pe teren românesc: *dirijoral, zecimal* etc.

7. Productivitatea sufixului

Dicționarele înregistrează un număr mare de formații cu sufixul *-al*, majoritatea împrumuturi. Totuşi, sufixul *-al* a fost şi este un sufix productiv şi pe terenul limbii române, după cum o arată numărul destul de mare de formații româneşti: *algal, anticiumal, apusal, categorial, dirijoral, duminical, lătural, mânal, meşteşugal, miazănoptal, miazăzial, monahal, nuntal, poporal, pumnal, raional, răsărital, regizoral, țărmural, ținutal, voievodal, zestral* ş.a. (cf. şi Iordan, A.: 407–415; Guțu Romalo, C.G. (2002): 181–183). De caracterul productiv al sufixului este legat şi faptul că la sensurile mai vechi ale unor derivate s-au adăugat ulterior sensuri noi; de exemplu, *coral*, pe lângă sensurile legate de *cor* „grupare de muzică vocală", a dezvoltat şi un sens legat de *cor* „grup de personaje din teatrul antic": *film coral* „film cu *cor*, ca în teatrul antic" (Guțu Romalo, C.G. (2002): 183).

8. Repartiția stilistică şi teritorială a derivatelor

Formațiile cu sufixul *-al* aparțin tuturor stilurilor limbii literare. Ele sunt destul de frecvent întâlnite în terminologii, probabil datorită sensurilor abstracte ale sufixului. Multe dintre derivatele întâlnite în secolul al XIX-lea sunt astăzi învechite sau ieşite din uz; este vorba mai ales de unele creații după model străin, ca *anticiumal, apusal, lătural, mânal, nuntal, răsărital, țărmural* etc., care au fost înlocuite de formații cu *-al* împrumutate: *antipestilențial, occidental, lateral, manual, nupțial, oriental, litoral* etc.

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -EA̲L

Sufixul *-eal* [pron. -e-a̲l] se identifică în 4 ***formații analizabile***: *floreal* (DILR) „a opta lună a calendarului republican francez (20 aprilie – 20 mai)" (DEX) cf. *floare* şi *flori, matriceal* „referitor la *matrice*" (MDA), *meningeal* „meningian" (DN^3) cf. *meninge* şi *periosteal* (DILR) „al *periostului*" (DN^3).

Formațiile sunt:

– ***adjective*** analizabile prin raportare la substantive: *matriceal, meningeal, periosteal;*
– un ***substantiv*** analizabil prin raportare la un substantiv: *floreal.*

Formații semianalizabile: *lineal* (DI) „instrument pentru trasarea, măsurarea sau verificarea *liniilor* şi a dimensiunilor" (DA) cf. *linie, paleal* (DILR) „referitor la *paliu* (= manta, mantie)" (MDN) şi *ungveal* (DILR) „referitor la unghie" (DN) cf. *ungv-* „unghie".

Formațiile cu *-eal* exprimă **posesia** (*floreal*) sau **apartenența** (*matriceal, meningeal, periosteal*).

Sufixul *-eal* este dezvoltat cu vocala *e*. Formațiile cu acest sufix sunt împrumutate din franceză (*floreal*) sau engleză (*meningeal, periosteal*), iar *matriceal* este considerat derivat în limba română (MDA). Sufixul nu este productiv pe terenul limbii române.

9.2. -IA̲L

Formațiile cu sufixul *-ial* [pron. -i-a̲l] au, ca şi cele cu *-al,* teme terminate în consoane (*cordial* cf. *cord, dictatorial* cf. *dictator* etc.), dar şi în *-i-* semivocalic (*diluvial* cf. *diluvĭu, epitelial* cf. *epitelĭu* etc.) sau în consoanele africate *č, ğ* (scrise *-ci-, -gi-*) şi *-ț-* (*artificial* cf. *artificiu* [pron. artifi̲ču], *colegial* cf. *colegiu* [pron. cole̲ğu] etc. şi *demențial* cf. *demență* etc.); numeroase formații cu sufixul *-al* au teme care se termină în *-i-* vocalic (*categorial* cf. *categorie, colonial* cf. *colonie, memorial* cf. *memorie, parohial* cf. *parohie* etc.).

9.2.1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

9.2.1.1. În DI sunt înregistrate 77 de ***formații analizabile***: *absidial* „privitor la *absidă*" (MDA), *adverbial* „care are valoare de *adverb*" (DA), *alodial* „care se referă la *alodiu* (= proprietate funciară liberă)" (DA), *arterial* „privitor la *artere*, care circulă prin artere" (DA), *artificial* „care imită un produs al naturii" (DA) cf. *artificiu, axial* „în raport cu o *axă*" (DA), *beneficial* „relativ la *beneficiile* bisericeşti" (MDA), *circumstanţial* „referitor la *circumstanţe*" (DA), *cnezial* „referitor la *cneaz*" (DA), *colegial* „de *coleg*; camaraderesc" (DA) şi „referitor la un *colegiu* de canonici" (MDA), *comercial* „privitor la comerţ" (DA) cf. *comerciu* „(înv.) comerţ", *confidenţial* „care se comunică în taină; secret" (DA s.v. *confident*) cf. şi *confidenţă, consistorial* „de *consistoriu*, al consistoriului" (DA), *cordial* „care porneşte din toată inima; afectuos" (DA) cf. *cord, demenţial* „care ţine de *demenţă*; care vădeşte demenţă" (DLR) cf. şi *dement, dictatorial* „de *dictator*; impus cu forţa" (DLR), *diluvial* „diluvian" (DLR) cf. *diluviu, directorial* „al *directorului*" (DLR), *domenial* „care aparţine unui *domeniu*, privitor la un domeniu" (DLR), *echinocţial* „referitor la *echinocţiu*, care aparţine echinocţiului" (DLR), *echinoxial* „echinocţial" (DLR) cf. *echinox, ecuatorial* „care aparţine *ecuatorului,* caracteristic ecuatorului" (DLR), *editorial* „privitor la edituri sau la editare; articol al *editorului*" (DLR), *epitelial* „privitor la *epiteliu*" (DLR), *esenţial* „care constituie partea cea mai importantă a unei probleme sau a unui lucru; care ţine de *esenţă*" (DLR), *excremenţial* „referitor la *excremente*" (DLR), *existenţial* „privitor la *existenţă*" (DLR), *exponenţial* „care are un *exponent* variabil, nedeterminat sau necunoscut" (DLR), *fluvial* „care aparţine unui *fluviu;* care se face pe un fluviu" (DA), *genial* „înzestrat cu *geniu*; de geniu" (DA), *gerunzial* „care este construit cu *gerunziul*; care conţine un gerunziu" (MDA), *gimnazial* „privitor la *gimnaziu*" (DA), *guvernial* „(în expr. *consilier ~, secretar ~*) titlu care se dădea funcţionarilor cu un anumit grad în ierarhia administrativă de altădată a Austro-Ungariei" (DA) cf. *guvern, imperial* „care se referă la împărat sau la *imperiu*" (DA), *inchizitorial* „privitor la inchiziţie sau la *inchizitor*" (DA), *interstiţial* „care se referă la *interstiţiu*" (MDA), *iobagial* „de *iobag*" (DA), *jurisprudenţial* „care ţine de *jurisprudenţă*" (MDA), *manufactorial* „referitor la *manufactură*" (DLR s.v. *manufacturial*), *marsupial* „(animal) care are *marsupiu*; (la pl.) ordin de mamifere cu marsupiu" (DLR), *matrimonial* „privitor la căsătorie" (DLR) cf. *matrimoniu, medial* „median" (DLR) cf. *mediu* „mijlociu", *mercurial* „care conţine *mercur*" (DLR), *ministerial* „privitor la un ministru sau la un *minister*" (DLR), *monitorial* „(în expr. *sistem ~*) metodă pedagogică de predare prin *monitori*" (DN^3), *notarial* „care se referă la *notar* sau la notariat" (DLR), *nupţial* „privitor la nuntă" (DLR) cf. *nupţiu* „(latinism) nuntă", *oficial* „care emană de la o autoritate" (DLR) cf. *oficiu, omagial* „care are caracter de *omagiu*" (DLR), *participial* „care este exprimat printr-un *participiu*" (DLR), *parţial* „care reprezintă numai o *parte* dintr-un tot" (DLR), *patrimonial* „privitor la *patrimoniu*" (DLR), *pestilenţial* „care are caracteristicile unei boli molipsitoare; urât mirositor" (DLR) cf. *pestilent, potenţial* „care are toate condiţiile esenţiale pentru realizare; care există ca posibilitate" (DLR) cf. *potenţă* „posibilitate de dezvoltare, de afirmare", *preferenţial (preferinţial)* „care stabileşte o *preferinţă*" (DLR) cf. şi *preferenţă, prejudicial* „(rar) care precedă o judecată; preliminar" (DLR) cf. *prejudiciu* „(înv.) prejudecare", *prezidenţial* (şi *preşidenţial,* formă coruptă) „preşedinţial" (DLR) cf. *prezident, prezidial* „(rar) de *prezidiu*" (DLR), *principial* „care este conform cu un *principiu*" (DLR), *proverbial* „privitor la *proverb;* cu caracter de proverb" (DLR), *providenţial* „trimis de *providenţă*" (DLR), *regizorial* „privitor la *regizor*" (DLR, sub forma *regisorial,* s.v. *regizoral*), *reverenţial* „reverenţios" (DLR) cf. *reverenţă, semestrial* „care se referă la un *semestru*" (DLR), *senatorial* „care ţine de senat sau de *senatori*" (DLR), *seniorial* „privitor la *senior*", *senzorial* „care priveşte organele de simţ" (DLR) cf. *senzor* „organ de simţ" (MDN), *solstiţial* „care ţine de *solstiţiu*" (DLR), *spaţial* „care ţine de *spaţiu*" (DLR), *stadial* „care se dezvoltă în etape" (DLR) cf. *stadiu, substanţial* „care ţine de *substanţa* unui lucru" (DLR), *tangenţial* „care este *tangent;* care este atins în treacăt" (DLR), *teritorial* „care aparţine unui *teritoriu*" (DLR), *testimonial* „care se bazează pe o mărturie" (DLR) cf. *testimoniu, torenţial* „cu debit mare şi cu durată scurtă" (DLR) cf. *torent, vectorial* „privitor la *vector*" (DLR), *vizirial* „(înv.) viziresc, viziral" (DLR) cf. *vizir.*

1. Adverbul *nebunial* şi adjectivele *primarial* şi *stipendial* din DI nu se regăsesc în dicţionarele consultate; par a fi analizabile formal prin raportare la *nebun, primar,* respectiv *stipendiu.*

2. Din formaţia *diferenţial* „care *diferenţiază*; care constituie o *diferenţă*" (DLR), prin raportare la verb se segmentează sufixul *-al,* iar prin raportare la substantiv se segmentează sufixul *-ial.*

La acestea se adaugă 84 de formaţii analizabile, şi anume:

– 80 în DILR: *actanţial* „referitor la *actant*" (NDN), *actuarial* „(d. calcule) efectuat de *actuar* (= specialist în calcule financiare)" (MDN), *acuzatorial* „cu caracter de acuzare; *acuzator*" (MDN), *ambasadorial* „de *ambasador*" (MDN), *antreprenorial* „referitor la *antreprenor*" (MDN), *auspicial* „referitor la *auspicii*" (NDN), *avocaţial* „avocăţesc" cf. *avocat* (MDN), *baronial* „referitor la *baron*" (NDN), *canonial* „canonic" (MDA) cf. *canon, caracterial* „referitor la *caracter*" (MDA), *carenţial* „care este produs de o *carenţă*" (MDA), *catamenial* „care se produce în timpul sau imediat înaintea *catameniului* (= perioada menstruaţiei)" (MDA), *cascadorial* „referitor la *cascador*" (NDN), *cenzorial* „relativ la *cenzori*" (DN 1986), *chintesenţial* „referitor la *chintesenţă*" (MDN), *cicatricial* „referitor la *cicatrice*" (DN 1986), *colocvial* „de conversaţie; referitor la *colocviu*" (DN 1986, MDN), *coluvial* „care formează *coluvii* (= materiale rezultate din fărâmiţarea rocilor)" (DN 1986), *combinatorial* „combinatoric" cf. *combinatoriu* (NDN), *componenţial* „(lingv.) în expr. *analiză ~ă* = metodă de analiză semantică bazată pe descompunerea semnificaţiilor" (MDN) cf. *component* şi *componenţă, concurenţial* „unde intervine sau poate interveni *concurenţa*" (DN 1986), *consorţial* „care aparţine unui *consorţiu*" (MDA), *conubial* „matrimonial" (NDN) cf. *conubiu* „căsătorie", *convivial* „referitor la *convivi* (= comeseni)" (DN^3), *cranial* „care se referă la *craniu*" (DN 1986), *cromozomial* „referitor la *cromozom*" (DN 1986), *deferenţial* „referitor la canalul *deferent*" (NDN), *deluvial* „(d. soluri) format din *deluviu* (= material provenit din degradarea rocilor, transportat de ape)" (MDN), *desinenţial* „referitor la *desinenţă*" (MDA), *didacticial* „ansamblu de programe informatice cu scopuri *didactice*" (MDN), *eluvial* „(d. soluri) care s-a diferenţiat prin eluvionare" (MDA) cf. *eluviu* „totalitatea rămăşiţelor produse de alterarea şi dezagregarea rocilor" (MDA), *endometrial* „referitor la *endometru* (= mucoasă uterină)" (DN^3), *endotelial* „referitor la *endoteliu*" (DN^3), *evenimenţial* „care se referă la descrierea *evenimentelor*" (MDA), *factorial* „(produs) obţinut prin înmulţirea numerelor întregi şi succesive începând de la 1 şi mergând până la numărul respectiv" (DN 1986) cf. *factor, iluvial* „rezultat prin iluviere" (DN 1986) cf. *iluviu* „inundaţie", *iminenţial* „*iminent*" (MDA) cf. şi *iminenţă, impresarial* „referitor la *impresar*" (MDN), *indicial* „referitor la un *indice*" (NDN), *inferenţial* „bazat pe *inferenţă,* deductibil" (MDN), *interferenţial* „referitor la *interferenţă*" (NDN), *logicial* „sistem format dintr-un număr de fişiere de calculatoare conectate, distincte *logic*" (MDN), *managerial* „referitor la *manager*" (DEX^2, MDA), *matricial* „care se referă la *matrice*" (DN^3 s.v. *matriceal*), *monopodial* „cu un singur ax principal" (DN^3) cf. *monopod* „care are un singur picior", *oratorial* „cu specific de *oratoriu*" (DCR^3), *partenerial* „referitor la *partener*" (MDN), *patricial* „referitor la *patriciu* (= cel mai înalt rang după împărat, în Imperiul Roman)" (DN^3), *perceptorial* „referitor la *perceptor*" (DLR), *polinomial* „referitor la *polinom*" (DLR), *predicatorial* „referitor la *predicator*" (MDN), *premial* „referitor la *premii*" (DLR), *preşedinţial* „prezidenţial" (DLR) cf. *preşedinte, pretorial* „referitor la *pretor*" (MDN), *prezbiterial* „referitor la *prezbiteriu*" (DN 1986), *primicirial* (*primicerial* în DN 1986) „referitor la *primicer* (= cel dintâi dintr-un corp, în Roma antică)", *privilegial* „referitor la un *privilegiu*" (DN^3), *proluvial* „referitor la inundații" (MDN) cf. *proluviu* „depozit sedimentar format sub acțiunea torenților", *protuberanțial* „cu numeroase *protuberanțe*" (NDN), *rasial* „propriu *raselor* umane; referitor la rasism" (DLR), *rechizitorial* „(rar) cu caracter de *rechizitoriu*" (DLR), *referențial* „de referire" cf. *referență* – variantă a lui *referință* (DLR), *repertorial* „referitor la *repertoriu*" (DN 1986), *responsorial* „care are caracter de răspuns" (MDN) cf. *responsoriu* „răspuns al corului sau al unor soliști dat preotului la liturghie", *rezidențial* „privitor la *rezident*" (MDA), *rezistențial* „referitor la *rezistență*" (MDN), *sacrificial* „propriu unui *sacrificiu*" (MDN), *salarial* „referitor la *salariu*" (DLR), *sanatorial* „privitor la *sanatoriu*" (DLR), *sapiențial* „(rar) cu *sapiență*" (DLR), *sectorial* „referitor la un *sector*" (MDN), *secvențial* „(rar) referitor la *secvență*" (DLR), *simpodial* „(d. ramificația tulpinii) pe care cresc muguri axilari" (DLR) cf. *simpodiu* „tip de ramificație a tulpinii", *sincițial* „referitor la *sincițiu* (= masă de protoplasmă care conține un mare număr de nuclee)" (NDN), *sponsorial* „de *sponsor*" (MDN), *stolonial* „(bot.) care rezultă prin înmugurirea unui *stolon* (= tulpină sau ramură târâtoare care dă naștere unei plante noi)" (NDN), *tensorial* „care se referă la *tensori*" (DLR), *tentorial* „în formă de *tentoriu* (= formațiune anatomică de forma unui cort)" (NDN), *vestigial* „(anat.; d. un organ) rămas rudimentar în organism" (MDN) cf. *vestigiu* „rămășiță", *vicarial* „(înv.) care ține de funcția *vicarului*" (DLR);

– 4 formații din alte surse: *deputațial* „referitor la *deputat*" (internet, de ex.: „în colegiul *deputațial* 3" – www.orasul-tulcea.ro), *nunțial* „nupțial" cf. *nuntă* (DLR), *științial* „științific, referitor la *știință*" (DLR) și *tutorial* în expr. *sistem* ~ „sistem de învățământ în care profesorul îndrumă permanent discipolul" și „(inform.) program de facilitare a achiziției unor proceduri informatice" (DCR^3) cf. *tutore*.

1. Cuvântul *spinorial* din DILR nu este înregistrat în dicționarele explicative consultate; formal se poate raporta la *spinor* „mărime de calcul pentru operații matematice".

2. Cuvântul *auctorial* (DILR) „referitor la autor" este considerat derivat în română din lat. *auctor* (NDN, MDN).

9.2.1.2. Formațiile cu sufixul *-ial* sunt adjective și, rar, substantive.

Adjectivele sunt sunt analizabile prin raportare la:

– substantive: *arterial, actanțial, antreprenorial, partenerial, preceptorial, sacrificial, sanatorial, vestigial, vicarial* etc.;

– adjective: *acuzatorial, combinatorial, responsorial;*

– adjective sau substantive: *componențial, deferențial, demențial, iminențial* etc.

Substantivele sunt analizabile prin raportare la adjective: *didacticial, logicial.*

Unele formații sunt și adjective, și substantive: *diferențial, editorial, potențial, tutorial.*

Formații semianalizabile: *aluvial* (DI) „format din *aluviune; aluvionar*", *corial* (DILR) „care ține de *corion* (= înveliș extern al embrionului la vertebratele superioare)", *glacial* „rece ca gheața" cf. *glaciar* și *glaciație, mezotelial* (DILR) „referitor la *mezoteliom* (= tumoare benignă sau malignă a țesutului mezotelian)" (MDN).

9.2.2. Valorile derivatelor

9.2.2.1. În general, valorile **adjectivelor** derivate cu *-ial* sunt aceleași ca ale adjectivelor formate cu *-al,* și anume:

- ***dependența*** sau ***apartenența***: *antreprenorial, dictatorial, editorial, impresarial, predicatorial, președințial, (om) principial, regizorial, seniorial, vicarial* etc.;
- ***proveniența locală***: *ecuatorial, mezotelial, teritorial* etc.;
- ***conformitatea***: *canonial, (atitudine) principială, senzorial, testimonial* etc.;
- ***posesia***: *marsupial, secvențial, torențial* etc.

Unele valori sunt mai rare: ***asemănarea*** (*tangențial*), ***destinația*** (*matrimonial*).

Există și adjective derivate cu *-ial* ***sinonime*** cu baza: *acuzatorial, iminențial* etc.

9.2.2.2. Substantivele cu *-ial* exprimă ***purtătorul calității*** (*didacticial, logicial*) sau ***purtătorul dependenței*** (*referențial*).

9.2.3. Originea sufixului și istoria derivatelor

9.2.3.1. Sufixul *-ial* este dezvoltat din sufixul *-al* cu vocala *-i-*.

În latină, formații ca *essentialis, scientialis* etc. sunt derivate cu sufixul *-alis* de la teme în *-i-* (*essentia, scientia*). În română, ca și în alte limbi, imposibilitatea raportării unora dintre aceste formații la baze cu *-i-* final a dus la detașarea unui sufix dezvoltat *-ial*: *parțial* cf. *parte, esențial* cf. *esență* (cf. și fr. *essentiel* cf. *essence*) etc. În secolul al XIX-lea, un împrumut ca *esențial* putea fi analizat atât ca derivat cu *-al*, cât și ca derivat cu *-ial*, întrucât substantivul la care se raporta avea mai multe forme, dintre care una latinizantă, terminată în *-ie* (*esenție*, în DLR) și una fără această finală (*esență*).

Împrumuturile cu sufixul *-ial* pătrund din franceză, latină, italiană, dar și din alte limbi, ca germana sau engleza:

- franceză:
  - formații cu fr. *-ial: adverbial* < fr. *adverbial, axial* < fr. *axial, beneficial* < fr. *bénéficial, canonial* < fr. *canonial, consorțial* < fr. *consortial, dictatorial* < fr. *dictatorial, diluvial* < fr. *diluvial, directorial* < fr. *directorial, editorial* < fr. *éditorial, eluvial* < fr. *éluvial, epitelial* < fr. *épithélial, marsupial* < fr. *marsupial, matrimonial* < fr. *matrimonial, mezotelial* < fr. *mésothélial, notarial* < fr. *notarial, omagial* < fr. *hommagial, logicial* < fr. *logicial, patrimonial* < fr. *patrimonial, prezidial* < fr. *présidial, proverbial* < fr. *proverbial, rasial* < fr. *racial, senatorial* < fr. *sénatorial, vicarial* < fr. *vicarial* etc.;
  - formații cu fr. *-iel: actuarial* < fr. *actuariel, arterial* < fr. *artériel, caracterial* < fr. *caractériel, carențial* < fr. *carentiel, cicatricial* < fr. *cicatriciel, componențial* < fr. *componentiel, concurențial* < fr. *concurrentiel, demențial* < fr. *démentiel, desinențial* < fr. *désinentiel, didacticial* < fr. *didacticiel, diferențial* < fr. *différentiel, evenimențial* < fr. *événimentiel, excremențial* < fr. *excrémentiel, interstițial* < fr. *interstitiel, jurisprudențial* < fr. *jurisprudentiel, potențial* < fr. *potentiel, prejudicial* < fr. *préjudiciel, prezidențial* < fr. *présidentiel, providențial* < fr. *providentiel, reverențial* < fr. *révérenciel, sacrificial* < fr. *sacrificiel, secvențial* < fr. *séquentiel, senzorial* < fr. *sensoriel, substanțial* < fr. *substantiel, tensorial* < fr. *tensoriel, vectorial* < fr. *vectoriel* etc.;

- italiană: *monopodial* < it. *monopodiale, negoțial* < it. *negoziale, primicerial* < it. *primiceriale, responsorial* < it. *responsoriale, rezistențial* < it. *resistenziale, simpodial* < it. *simpodiale* etc.;
- latină: *artificial* < lat. *artificialis* etc.;
- engleză (mai ales recent): *acuzatorial* < engl. *accusatorial, ambasadorial* < engl. *ambassadorial, colocvial* < engl. *colloquial, convivial* < engl. *convivial, inferențial* < engl. *inferential, managerial* < engl. *managerial, vestigial* < engl. *vestigial* etc.;
- germană: *cranial* < germ. *kranial.*

Unele formații au etimologie multiplă: *confidențial* < fr. *confidentiel,* lat. *confidentialis; cordial* < fr. *cordial,* it. *cordiale; echinocțial* < lat. *aequinoctialis,* fr. *équinoxial,* germ. *äquinoktial; ecuatorial* < fr. *équatorial,* germ. *äquatorial,* it. *equatoriale; esențial* < it. *essenziale,* fr. *essentiel,* lat. *essentialis*; *existențial* < fr. *existentiel,* lat. *existentialis; exponențial* < fr. *exponentiel,* germ. *exponentiel; factorial* < engl. *factorial,* fr. *factoriel; medial* < fr. *médial,* lat. *medialis; mercurial* < fr. *mercuriel,* lat. *mercurialis; monitorial* < engl., fr. *monitorial; nupțial* < fr. *nuptial,* lat. *nuptialis; oficial* < lat. *officialis*, ngr. *ὀφφικιάλης*, germ. *offiziell* și *offizial,* fr. *officiel*; *participial* < fr. *participial*, lat. *participialis*; *parțial* < lat. *partialis*, fr. *partiel*; *pestilențial* < fr. *pestilentiel,* germ. *pestilenzial; rezidențial* < fr. *résidentiel,* it. *residenziale*; *sectorial* < fr. *sectoriel*, engl. *sectorial*; *solstițial* < lat. *solstitialis,* fr. *solsticial; stadial* < lat. *stadialis,* germ. *stadial* etc.

9.2.3.2. Primele atestări ale împrumuturilor cu sufixul *-ial* apar la sfârșitul secolului al XVIII-lea: *esențial* (Iorgovici, O. 70/2 (1799), în DLR), însă cele mai multe sunt din secolul al XIX-lea: *solstițial* (I. Golescu, C. (1832), în DLR), *pestilențial* (Calendar (1855), 127/4, în DLR), *nupțial* (Aristia, Plut. 15 (1857), în DLR), *oficial* (Dumitrache 91 (1889), în DLR), *confidențial* (Ghica, A. 618 (1889), în DLR), *științial* (Sbiera, F.S. 175 (1899), în DLR) etc., precum și din al XX-lea: *participial* (SFC II, 45 (1961), în DLR), *monopodial* (DN^3), *patricial* (DN^3), *prezbiterial* (DN 1986), *primicerial* (DN 1986), *managerial* (DEX^2), *ambasadorial* (MDN), *deluvial* (MDN), *logicial* (MDN), *mezotelial* (MDN), *partenerial* (MDN), *pretorial* (MDN), *proluvial* (MDN), *rezistențial* (MDN), *sacrificial* (MDN) etc.

Detașat din formații (semi)analizabile precum cele de mai sus, sufixul *-ial* a servit la crearea de ***derivate pe teren românesc***, unele învechite sau cu caracter ocazional (*cnezial, dicasterial, iobagial, vizirial*), altele mai recente, din secolul al XX-lea: *principial* (Lovinescu, C. VII, 121, în MDA), *sapiențial* (Scriban, D., în DLR), *gerunzial* (CV, 1949, nr. 4, 42, în MDA), *președințial* (Nom. Min. I, 108, în DLR), *perceptorial* (Preda, M. 452, cf. DLR), *antreprenorial* (MDN), *auctorial* (MDN), *avocațial* (MDN), *chintesențial* (MDN), *oratorial* (Săpt. 19 IV 74, p. 2, cf. DCR^2), *polinomial* (MDE), *premial* (BO (1951), 453, în DLR), *referențial* (SCL 1964, 832, în DLR), *sanatorial* (Contemp. 1952, nr 296, 4/4, în DLR). Și adjectivul *privilegial,* cu etimologie incertă în DN^3, poate fi un derivat românesc, ca și formația recentă *predicatorial* (în MDN se trimite la it. *predicatorio*); cf. și *impresarial,* considerat împrumut din engl. *impresarial* (MDN, DEX), care pare mai degrabă un derivat pe teren românesc (după cum se indică în DCR^3), termenul englezesc fiind foarte rar.

Unele formații străine au servit drept model pentru crearea unor calcuri: după fr. *circonstanciel* a fost creat *circumstanțial*, după fr. *nuptial* și lat. *nuptialis* a fost creat *nunțial* de la *nuntă* (alături de împrumutul *nupțial*), după lat. *scientialis* s-a creat *științial*, după lat. *solstitialis* și fr. *solsticial* (împrumutate și sub forma *solstițial*) s-a creat formația învechită, regională, *soarestițial* (Laurian, M. IV, 188/20, în DLR) etc.

9.2.4. Originea temelor

Sufixul *-ial* se atașează, în general, la teme latino-romanice: *antreprenorial, auctorial, avocațial, chintesențial, gerunzial, guvernial, oratorial, perceptorial, polinomial, președințial, sapiențial* etc. sau cu origine multiplă, latino-romanică și germană: *premial, principial, referențial, sanatorial.*

Rar, apare la teme de alte origini: temă moștenită din latină (*nunțial*), slavă (*cnezial*), neogreacă (*dicasterial*), maghiară (*iobagial*), turcă (*vizirial*).

9.2.5. Productivitatea sufixului și repartiția stilistică a derivatelor

Majoritatea formațiilor cu *-ial* sunt împrumuturi. Sufixul a fost productiv în ultimele două secole (vezi *supra* **9.2.3.2.**).

Formațiile cu acest sufix aparțin limbii literare. Ele se întâlnesc destul de frecvent în terminologii. Unele formații sunt astăzi învechite: *cnezial, guvernial, manufactorial, nunțial, științial, vizirial* etc.

9.3. -INAL

9.3.1. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

9.3.1.1. Sufixul dezvoltat *-inal* [pron. -i-nal] se identifică în 3 ***formații analizabile*** din DI: *cincinal* „care revine din *cinci* în cinci ani; gradație de leafă primită după cinci ani (DA); (plan) care se întinde pe o perioadă de cinci ani (MDA)", *criminal* „care constituie o *crimă*, referitor la crimă; persoană care a săvârșit o crimă" (DA) și *pronominal* „care ține de *pronume*; care are valoare de pronume" (DLR).

La acestea se adaugă din DILR *libidinal* „referitor la *libido*" (NDN, DLR).

Formația *libidinal* este explicată în DLR din *libidin*[os] + *-al* (prin înlocuire de sufix), iar în NDN este considerată împrumut din fr. *libidinal,* care nu există în dicționarele curente ale limbii franceze. Considerăm mai adecvată derivarea sa din *libido* + *-inal,* dat fiind registrul stilistic comun al temei cu derivatul.

9.3.1.2. Derivatele cu *-inal* sunt ***adjective*** (unele folosite și ca substantive), analizabile prin raportare la:
– substantive: *criminal, libidinal, pronominal;*
– un numeral: *cincinal.*

9.3.2. Valorile derivatelor

Adjectivele cu *-inal* exprimă ***referința numerică*** (*cincinal*) sau ***dependența*** ([*gest*] *criminal, libidinal, pronominal*). Ca substantiv, *criminal* exprimă ***agentul*** cu bază nominală.

9.3.3. Originea sufixului și istoria derivatelor

9.3.3.1. Sufixul *-inal* este dezvoltat din sufixul *-al* cu segmentul *-in-* care este prezent și în structura etimoanelor.

Formațiile în care se identifică sunt:

- împrumuturi: *criminal* < fr. *criminel*, lat. *criminalis*, germ. *Kriminal (gericht); pronominal* < fr. *pronominal*, lat. *pronominalis;*
- un calc: *cincinal,* după fr. *quinquennal,* lat. *quinquennalis;*
- o creație pe teren românesc, de la o temă neologică cu origine multiplă (lat., germ., fr.): *libidinal.*

9.3.3.2. Primele atestări sunt din secolul al XIX-lea: *criminal* (Caragea, L. 89/$_6$, în DA), *pronominal* (I. Golescu, C., în DLR), *cincinal* (Hamangiu, C. C. 323, în DA). O formație mai recentă este *libidinal* (SCL 1964, 412, în DLR).

Unele formații au și variante învechite: *criminalion* s.n. (TDRG, Dionisie, C. 166, în DA), *pronuminal* (Negulici, Stamati, D. ș.a., în DLR) – mai apropiată de tema *pronume.*

9.3.4. Productivitatea sufixului și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul nu este productiv. Formațiile circulă în registrul literar sau standard.

9.4. -ONAL (-onale, onel), -IONAL

9.4.1. Statutul afixelor

Sufixul *-onal* [pron. -o-nal] se identifică în formații cu teme terminate în *-i-* vocalic (*condițional* cf. *condiție*), iar sufixul *-ional* [pron. -ĭo-nal] în formații cu teme consonantice (*avocațional* cf. *avocat*).

Sufixul *-onal* are variantele învechite *-onale* [pron. -o-na-le], *-onel* [pron. -o-nel], atestate în formații precum *anticonstituționale* (Mîrzea Vasile 2012b: 79), *proporționel* (Heliade, A., 90/9, în DLR) și *proporționale* (LM, la Ursu, T.: 262).

9.4.2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

9.4.2.1. -ONAL

În DI sunt înregistrate 24 de ***formații analizabile***: *compozițional* „privitor la *compoziția* unei opere de artă” (DN 1986), *condițional* „care este supus unei condiții; care cuprinde o *condiție*” (DA), *congregațional* „referitor la *congregație* (MDA), *constituțional* „în conformitate cu *constituția*” (DA), *convențional* „stabilit prin *convenție*” (DA), *corecțional* „care sancționează un delict” (DA) cf. *corecție, demarcațional* „(rar) care delimitează” cf. *demarcație* (DLR), *direcțional* „(înv.) soldat care arată *direcția*; referitor la o direcție, directiv” (DLR), *emoțional* „capabil să producă o *emoție*; provocat de o emoție; propriu emoțiilor” (DLR), *excepțional* „care constituie o *excepție*” (DLR), *funcțional* „care ține de o *funcție*” (MDA), *gravitațional* „referitor la *gravitație*” (MDA), *insurecțional* „referitor la *insurecție*” (MDA), *intențional* „săvârșit cu *intenție*” (MDA), *jurisdicțional* „care ține de *jurisdicție*” (MDA), *ocazional* „care are loc cu prilejul unui anumit eveniment; de *ocazie*” (DLR), *prepozițional* „format cu o *prepoziție*” (DLR), *proporțional* „care corespunde unei *proporții*” (DLR), *reacțional* „referitor la o *reacție*” (DLR), *redacțional* „referitor la o *redacție*” (DLR), *relațional* „de *relație,* care stabilește o relație” (DN 1986), *senzațional* „care impresionează, care produce *senzație*” (DLR), *tradițional* „păstrat prin *tradiție,* care respectă tradiția” (DLR), *tranzacțional* „care se referă la o *tranzacție*” (DLR).

La acestea se adaugă 62 de formații analizabile din DILR: *adaptațional* „referitor la *adaptație*” (MDN), *apozițional* „cu valoare de / referitor la *apoziție*” (DN 1986), *asociațional* „(rar) asociativ” cf. *asociație* (NDN), *combinațional* „referitor la o *combinație*” (MDN), *competițional* „referitor la o *competiție*” (DN 1986), *compulsional* „referitor la comportamente compulsive” (NDN) cf. *compulsie, comunicațional* „referitor la comunicare" (MDN) cf. *comunicație, concepțional* „referitor la o anumită *concepție*" (DN 1986), *conformațional* „referitor la *conformație*" (MDN), *confuzional* „referitor la *confuzia* mintală" (MDN), *conjuncțional* „cu rol de *conjuncție*" (NDN), *contradicțional* „(rar) contradictoriu" cf. *contradicție* (DN 1986), *contravențional* „referitor la o *contravenție*" (DN^3), *conversațional* „referitor la *conversație*" (DN 1986), *decizional* „care ia *decizii*; de decizie" (DN^3), *definițional* „referitor la *definiție*" (MDN), *denotațional* „referitor la *denotație* (= denumire a unui obiect care trimite la un concept; semnificație)" (internet), *derivațional* „referitor la derivarea cuvintelor" (MDN) cf. *derivație* „(lingv.) derivare", *dispersional* „(rar) referitor la *dispersie*" (DN^3), *dispozițional* „cu caracter de *dispoziție*" (DN^3), *distribuțional* „referitor la *distribuție*" (DN^3), *educațional* „educativ" (DLR) cf. *educație, expozițional* „referitor la *expoziție*" (DLR), *fracțional* „referitor la fracționare" (MDN) cf. *fracție, formațional* „care pune accentul pe pregătirea profesională a specialiștilor" (DN^3) cf. *formație, ideațional* „referitor la *ideație*" (NDN), *informațional* „care conține sau dă *informații*" (DN 1986), *inovațional* „referitor la *inovație*" (MDA), *instituțional* „care aparține unei *instituții*" (DEX^2), *interjecțional* „cu rol de *interjecție*" (NDN), *intonațional* „referitor la *intonație*" (DN^3), *invențional* „referitor la *invenții*" (MDN), *investițional* „referitor la *investiție*" (MDN), *maturațional* „referitor la *maturație*" (NDN), *motivațional* „care servește de *motivație*" (DEX^2), *mutațional* „referitor la *mutații*" (MDN), *notațional* „referitor la *notație*" (MDN), *nutrițional* „(rar) referitor la *nutriție*" (DN^3), *obligațional* „(rar) obligatoriu" cf. *obligație* (DLR), *observațional* „cu caracter de *observație*" (DN 1986), *obsesional* „referitor la *obsesii*" (DN 1986), *ocupațional* „care se referă la *ocupație*" (DEX^2), *opozițional* „referitor la *opoziție*" (DLR), *organizațional* „de organizare; referitor la *organizație*" (DN 1986), *percepțional* „referitor la *percepție*" (MDA), *petițional* „referitor la *petiție*" (DN^3), *populațional* „referitor la *populație*" (NDN), *pozițional* „referitor la *poziție*" (MDN), *promoțional* „care favorizează creșterea vânzărilor" (DN^3) cf. *promoție, propozițional* „referitor la *propoziții*" (DN^3), *recreațional* „(rar) care este destinat *recreației*" (DLR), *reducțional* „referitor la *reducție*" (DN 1986), *reprezentațional* „realist, figurativ" (MDN) cf. *reprezentație, resurecțional* „cu caracter de *resurecție*" (MDN), *situațional* „care se referă la o *situație*" (DLR), *subvențional* „referitor la o *subvenție*" (DN 1986), *transformațional* „referitor la transformări succesive" (DN 1986) cf. *transformație, transfuzional* „referitor la *tranfuzie*" (NDN), *tranzițional* „cu caracter de *tranziție*" (DLR), *variațional* „referitor la *variație* (DLR), *vegetațional* „referitor la *vegetație*" (NDN), *vocațional* „referitor la *vocație*" (DLR).

1. Multe dintre formațiile cu *-onal* admit dublă analiză: dacă se raportează la o bază terminată în *-iune*, care este (în multe cazuri) varianta învechită a bazei în *-ie*, sufixul identificat este *-al* (vezi *supra,* nota 1 sub **3.1.**, p. 116–117). Multe dintre aceste formații sunt împrumutate din franceză. Din punctul de vedere al românei contemporane, aceste formații au fost încadrate la sufixul dezvoltat *-onal: comunicațional* cf. *comunicație* și *comunicațiune, definițional* cf. *definiție* și *definițiune, demarcațional* cf. *demarcație* și *demarcațiune, ideațional* cf. *ideație* și *ideațiune, inovațional* cf. *inovație* și *inovațiune, ocupațional* cf. *ocupație* și *ocupațiune, petițional* cf. *petiție* și *petițiune, proporțional* cf. *proporție* și *proporțiune, tradițional* cf. *tradiție* și *tradițiune, vocațional* cf. *vocație* și *vocațiune* etc. Dacă forma în *-iune* este preferată în limba contemporană, formația a fost încadrată la sufixul *-al: național* cf. *națiune* (*nație* este învechit); la fel, formația *adițional* (DI) se raportează mai curând la verbul *(a) adiționa,* decât la substantivul *adiție,* folosit în limbaje de specialitate (chimie, fiziologie și matematică). Unele formații admit dublă analiză (cu *-onal* și *-al*), pentru că, în funcție de baza diferită, au sensuri diferite: *instrucțional* „referitor la *instrucție* sau la *instrucțiuni*".

2. Formația *computațional, -ă* împrumutată recent din engleză (cf. *lingvistică ~*) nu poate fi raportată semantic la *computație* „calcul al timpului în vederea fixării calendarului bisericesc", ci la *computer,* cu detașarea prin semianaliză a unui afix dezvoltat **-ațional.*

Toate formațiile cu sufixul *-onal* sunt ***adjective*** raportabile la substantive: *constituțional, derivațional, emoțional, instituțional, interjecțional, proporțional* etc.

1. Unele formații sunt înregistrate în dicționare și ca ***substantive***: *condițional* (DN^3), *direcțional* (DLR).

2. Câteva adjective pot avea și utilizări adverbiale: *proporțional, tradițional* etc.

Derivate ***parasintetice*** din DILR: *cogenerațional* „din aceeași *generație*" și *multiintervențional* „prin mai multe *intervenții*".

9.4.2.2. -IONAL

În DILR se înregistrează 4 ***formații analizabile*** cu sufixul *-ional* [pron. -ĭo-nal]: *avocațional* „referitor la avocatură sau la *avocat*" (NDN), *congresional* „referitor la *congres*" (NDN), *delincvențional* „referitor la *delincvență*" (NDN) și *dispensional* (internet) cf. *dispensă.*

Formațiile cu *-ional* sunt ***adjective*** raportabile la substantive.

În DILR se înregistrează un ***derivat parasintetic***: *nonsubstanțional* „(fil.) nematerial" (MDN) cf. *substanță.*

9.4.3. Valorile derivatelor

Adjectivele cu sufixele *-onal* și *-ional* exprimă o *proprietate* care presupune:

- ***conformitatea*** cu baza: *constituțional, convențional, dispozițional, intențional, obligațional, proporțional, tradițional* etc.;
- ***apartenența:*** *congresional, funcțional, redacțional, nutrițional* etc.;
- ***identificarea:*** *conjuncțional, interjecțional, prepozițional, propozițional* etc.;
- ***posesia:*** *emoțional, senzațional* etc.;
- ***destinația:*** *corecțional, demarcațional, educațional, recreațional* etc.

9.4.4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

9.4.4.1. Sufixul *-onal* este format din sufixul *-al* precedat de segmentul *-on-* conținut în forma etimonului.

Sufixul *-ional* este dezvoltat cu semivocala *-i-*, prezentă în etimon: *congresional* < engl. *congressional.*

Majoritatea formațiilor sunt împrumuturi, cele mai multe, latino-romanice:

- din franceză (unde le corespund forme cu *-el*): *apozițional* < fr. *appositionnel, confuzional* < fr. *confusionnel, constituțional* < fr. *constitutionnel, contravențional* < fr. *contraventionnel, corecțional* < fr. *correctionnel, conversațional* < fr. *conversationnel, definițional* < fr. *définitionnel, denotațional* < fr. *dénotationnel, derivațional* < fr. *dérivationnel, direcțional* < fr. *directionnel, dispozițional* < fr. *dispositionnel, distribuțional* < fr. *distributionnel, educațional* < fr. *éducationnel, excepțional* < fr. *exceptionnel, fracțional* < fr. *fractionnel, gravitațional* < fr. *gravitationnel, instituțional* < fr. *institutionnel, insurecțional* < fr. *insurrectionnel, intențional* < fr. *intentionnel, mutațional* < fr. *mutationnel, obsesional* < fr. *obsessionnel, organizațional* < fr.

organisationnel, prepozițional < fr. *prépositionnel, promoțional* < fr. *promotionnel, reacțional* < fr. *réactionnel, relațional* < fr. *relationnel, redacțional* < fr. *rédactionnel, reducțional* < fr. *réductionnel, resurecțional* < fr. *résurrectionnel, senzațional* < fr. *sensationnel, subvențional* < fr. *subventionnel, tradițional* < fr. *traditionnel, tranzacțional* < fr. *transactionnel* etc.;

- din franceză și latină: *condițional* < fr. *conditionnel,* lat. *conditionalis; convențional* < fr. *conventionnel,* lat. *conventionalis* etc.;
- din franceză și italiană: *ocazional* < it. *occasionale,* fr. *occasionnel;*
- din italiană: *compozițional* < it. *composizionale, nutrițional* < it. *nutrizionale.*

Unele au etimologie multiplă, în cadrul căreia intervin și limbi neromanice:

- franceză și engleză: *ocupațional* < engl. *occupational,* fr. *occupationnel; situațional* < fr. *situationnel,* engl. *situational; variațional* < fr. *variationnel,* engl. *variational;*
- franceză și germană: *emoțional* < fr. *émotionnel,* germ. *emotional;*
- engleză, franceză, italiană: *transformațional* < engl. *transformational,* fr. *transformationnel,* it. *transformazionale;*
- latină, germană și franceză: *proporțional* < lat. *proportionalis,* germ. *proportionel,* fr. *proportionnel.*

Destul de multe împrumuturi (în general, recente și cu utilizare restrânsă) sunt din engleză: *adaptațional* < engl. *adaptational, combinațional* < engl. *combinational, computațional* < engl. *computational, comunicațional* < engl. *communicational, conformațional* < engl. *conformational, congregațional* < engl. *congregational, congresional* < engl. *congressional, dispersional* < engl. *dispersional, expozițional* < engl. *expositional, formațional* < engl. *formational, invențional* < engl. *inventional, motivațional* < engl. *motivational, notațional* < engl. *notational, observațional* < engl. *observational, reprezentațional* < engl. *representational; nonsubstanțional* < engl. *nonsubstantional.*

Formația *intonațional* provine din germ. *intonational* (MDA), iar *funcțional* este un calc după fr. *fonctionnel* cf. *funcție* (Hasdeu, HEM: col. 2320, în MDA).

Originea unor formații este controversată: *concepțional* este considerat un împrumut din engl. *conceptional* (DEX^2 și MDN), dar din it. *concezionale* (DN 1986); *conjuncțional* < fr. *conjonctionnel* (DEX^2, MDN) sau creație românească de la *conjuncție* (DN 1986); *informațional* < fr. *informationnel* (DN 1986), dar derivat românesc din *informație* (DEX^2); *pozițional* este considerat derivat de la *pozițiune* (DEX^2), dar împrumutat din engl. *positional* (MDN).

9.4.4.2. ***Împrumuturile*** cu sufixele *-onal* și *-ional* sunt atestate începând din secolul al XIX-lea: *proporțional* (Șincai, Hr. III, 213/2, în DLR), *ocazional* (Învățătură 105/15 (1816), în DLR), *intențional* (Maiorescu, Cr. II 94, în MDA), *jurisdicțional* (Hamangiu, C. C. 414 (1897), în MDA), *senzațional* (Caragiale, O. II, 118, în DLR) etc.; ele continuă în secolul al XX-lea: *adaptațional, combinațional, comunicațional, confuzional, congresional, denotațional, invențional, notațional, pozițional, reprezentațional* (toate din MDN) etc.

Detașat din formații cu dublă analiză ca *obstrucțional* (DILR) cf. *(a) obstrucționa* + *-al* sau *obstrucție* + *-onal,* sufixul *-onal* a fost utilizat pentru formarea unor ***derivate românești,*** unele cu primele atestări de la sfârșitul secolului al XIX-lea, ca *opozițional* (Grecescu, Fl. 6 (1898), în DLR), altele recente:

asociațional, competițional, contradicțional, delincvențional, demarcațional, inovațional, investițional, obligațional, percepțional, petițional, populațional, recreațional, tranzițional, vegetațional, vocațional etc. Derivate românești sunt, conform surselor, și formațiile *avocațional* și *delincvențional* (poate și *dispensional*).

9.4.5. Originea temelor

Derivatele în care se identifică sufixele *-onal* și *-ional* au teme de origine:

- latino-romanică: *asociațional, avocațional, competițional, contradicțional, delincvențional, demarcațional, inovațional, obligațional, percepțional, petițional, tranzițional, vocațional* etc.;
- latino-romanică și germană: *investițional, opozițional, recreațional.*

9.4.6. Productivitatea sufixelor și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul *-onal* este relativ productiv în limba română (vezi *supra* **9.4.4.**), iar *-ional* a creat două derivate românești (*avocațional, delincvențional*).

Formațiile aparțin limbii literare standard. Multe formații au caracter ocazional.

9.5. -ORAL

Sufixul se identifică în 3 ***formații analizabile***: *corporal* (DI) „care ține de *corp*; trupesc” (DA), *prefectoral* (DI) „care ține de prefectură, al *prefectului*” (DLR), *timporal* (la Negulici, în DLR s.v. *temporal*) „care indică *timpul*, privitor la *timp*”.

1. În formația *prefectorial* (la Stancu, R.A. V, 234, în DLR s.v. *prefectoral*) se identifică sufixul **-orial* [pron. -o-ri-al].

2. Substantivul masculin *corporal* „(înv.) caporal” și cel neutru „pânză pe care preotul pune paharul cu împărtășania, în cultul catolic” sunt neanalizabile în română.

Formațiile cu *-oral* sunt ***adjective***, raportabile la substantive, care exprimă ***apartenența*** (*corporal, timporal*) sau ***dependența*** (*prefectoral*).

Sufixul este format din *-al* cu elementul *-or-* (care aparține etimonului). Formațiile sunt împrumutate din franceză și latină: *corporal* < fr. *corporel,* lat. *corporalis, prefectoral* < fr. *préfectoral.* Formația *timporal* cf. fr. *temporel* este un calc ocazional. Toate formațiile sunt atestate în secolul al XIX-lea: *prefectoral* și *timporal* (Negulici, în DLR), *corporal* (Gherea, St. Cr. I 243, în DA).

Sufixul nu este productiv. Cuvintele circulă în registrul literar, cu excepția lui *timporal* care a ieșit din uz (fiind înlocuit de *temporal*).

9.6. -UAL (-uel)

9.6.1. Statutul afixelor

Sufixul dezvoltat *-ual* [pron. -u-al] are varianta etimologică *-uel* [pron. -u-el] în formația învechită *spirituel* (DLR s.v. *spiritual*), preluată din franceză.

9.6.2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

9.6.2.1. În DI sunt înregistrate 21 de ***formații analizabile***: *anual* „o dată pe *an*” (DA), *cazual* „ce ține de împrejurări, întâmplător; care arată *cazul* gramatical” (DA) cf. *caz* „împrejurare, situație; categorie gramaticală specifică numelui”, *conceptual* „care ține de *concept*” (MDA), *congresual* „referitor la *congres*” (DA), *contractual* „privitor la un *contract*” (MDA), *districtual* „referitor la *district*” (DLR), *individual* „propriu unui *individ*” (DA), *instinctual* „instinctiv” (MDA) cf. *instinct*, *intelectual* „care se referă la *intelect*; persoană care posedă o pregătire temeinică și lucrează în domeniul artei, al științei, tehnicii etc." (DA), *mânual* „de *mână*" (DLR s.v. *manual*), *menstrual* „care se referă la menstruație" (DLR) cf. *menstră, procentual* „exprimat în *procente*" (DLR), *procesual* „care se referă la *proces*; gradual" (DLR), *punctual* „exact; la timp" cf. *punct* (DLR), *ritual* „care ține de *rituri*; ceremonial religios" (DLR), *sexual* „care se referă la *sex*" (DLR), *simțual* „(înv.) referitor la *simțuri*" (DLR), *spiritual* „privitor la *spirit;* ideal" (DLR), *textual* „care este reprodus fără nicio modificare în *textul* original" (DLR), *tractual* „(înv.) care aparține unui *tract* (= ținut)" (DLR), *uzual* „de mare *uz*" (DLR).

Calcul *înțelesual* (la Sbiera, F.S. 173, în DA s.v. *intelectual*) nu este analizabil semantic („formație românizată care a circulat la elevii lui Aron Pumnul, în Bucovina", cf. DA).

La acestea se adaugă 14 formații din DILR: *accentual* „referitor la *accent*" (DN 1986), *aspectual* „care se referă la *aspect*" (MDA), *complexual* „referitor la *complex*" (DN 1986), *conflictual* „referitor la *conflict*" (MDA), *consensual* „care se încheie prin simplul acord de voință al părților" (MDA) cf. *consens, contextual* „de *context,* al contextului" (MDA), *cultual* „referitor la *cult*" (MDA), *defectual* „(rar) referitor la *defect*" (NDN), *delictual* „cu caracter de *delict*" (DLR), *efectual* „referitor la *efect*" (DLR), *gestual* „care se exprimă prin *gesturi*" (MDA), *gradual* „care crește sau scade treptat" (MDA) cf. *grad, obiectual* „care are natura unui *obiect*" (MDA), *pretextual* „ca *pretext*" (MDN).

Cuvântul *concursual* din DILR nu se regăsește în sursele consultate.

9.6.2.2. Formațiile cu sufixul *-ual* sunt ***adjective*** raportabile la substantive.

Unele dintre ele sunt folosite și ca ***substantive*** (*intelectual, ritual*) sau ***adverbe*** (*anual, gradual, textual*).

În DI sunt înregistrate și 4 formații ***semianalizabile:*** *manual* „referitor la mână" cf. *man(i/u)-* „mână", *perceptual* „referitor la *percepție*", *senzual* „care ține de simțuri" cf. *senzitiv* și *senzație, vizual* „care se referă la simțul văzului" cf. *vizibil.*

La acestea se adaugă 2 formații semianalizabile în DILR: *factual* „referitor la fapte" cf. *factic, habitual* „obișnuit, frecvent" cf. *habitudine.*

9.6.3. Valorile derivatelor

Adjectivele cu sufixul *-ual* exprimă, în general, ***dependența***, dar pot avea și alte valori: ***referința temporală*** (*anual*), ***conformitatea*** (*procentual, ritual, textual*), ***conținutul*** (*gestual*).

9.6.4. Originea sufixului și istoria derivatelor

9.6.4.1. Sufixul *-ual* a fost împrumutat mai ales din limbi romanice, rar și din germană sau engleză; îi corespunzând sufixele *-uel* (în franceză), *-(u)alis* (în latină), *-uale* (în italiană), *-ual* (în germană și engleză).

Majoritatea formațiilor sunt împrumutate din:

- franceză: *aspectual* < fr. *aspectuel, complexual* < fr. *complexuel, conceptual* < fr. *conceptuel, conflictual* < fr. *conflictuel, consensual* < fr. *consensuel, contextual* < fr. *contextuel, contractual* < fr. *contractuel, gestual* < fr. *gestuel, gradual* < fr. *graduel, individual* < fr. *individuel, instinctual* < fr. *instinctuel, procentual* < fr. *procentuel, textual* < fr. *textuel;*
- latină: *anual* < lat. *annualis, cazual* < lat. *casualis, menstrual* < lat. *menstrualis, procesual* < lat. *processualis, tractual* < lat. *tractualis;*

- franceză şi latină: *intelectual* < fr. *intellectuel*, lat. *intellectualis; sexual* < fr. *sexuel*, lat. *sexualis; uzual* < lat. *usualis*, fr. *usuel*;
- franceză, italiană şi latină: *spiritual* < lat. *spiritualis*, it. *spirituale*, fr. *spirituel;*
- franceză, latină şi germană: *ritual* < fr. *rituel*, lat. *ritualis*, germ. *Ritual;*
- italiană şi latină: *gradual* < it., lat. *graduale;*
- franceză şi engleză: *accentual* < fr. *accentuel*, engl. *accentual;*
- engleză: *efectual* < engl. *effectual.*

9.6.4.2. Primele atestări ale împrumuturilor sunt din secolul al XIX-lea: *spiritual* (la Heliade, O. I, 196, în DLR), *uzual* (Laurian, F. 18/22, în MDA), *individual* (Bălcescu, M.V. 2/26, în DA), *textual* (Negulici, în DLR), *menstrual* (Cornea, E. 1, 24/17, în DLR), *intelectual* (Uricariul, V 147/3, în DA), *procentual* (Gheţie, R.M., în DLR), *ritual* (Bariţiu, P.A. III, 22, în DLR), *tractual* (Bariţiu, P.A. III, 180, în DLR). Unele împrumuturi sunt din prima jumatate a secolului al XX-lea: *procesual* (Alexi, W., în DLR), *instinctual* („Contemporanul", S. II, 1949, nr. 126, 5/1, în MDA); multe sunt recente: *accentual, aspectual, conceptual, contractual, complexual, conflictual, contextual, gestual.*

Detaşat din împrumuturi analizabile, cu sufixul *-ual* s-au creat ***derivate româneşti:***
- în perioada mai veche: *districtual* (a. 1824, în Tin. rom. $2^r/9$, cf. DLR);
- mai recent: *congresual* (DA), *delictual* (Pr. Drept (1959), 314, în DLR), *pretextual* (MDN).

Unele formaţii sunt ***calcuri***: *înţelesual* (vezi *supra*, prima notă sub **9.6.2.1.**), *mânual* (Pontbriant, D., în DLR), *obiectual* (după fr. *objectal*, it. *oggettuale*, cf. MDA), *punctual* (după fr. *ponctuel*, cf. DLR), *simţual* (după fr. *sensuel*, lat. *sensualis*, cf. DLR).

9.6.5. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixul este slab productiv.

Formaţiile aparţin registrului literar standard. Unele derivate au ieşit din uz: *mânual* (a avut o circulaţie rară de la bun început, cf. DA), *simţual* (înlocuit de *senzual*).

Dintr-o singură formaţie analizabilă, adjectivul împrumutat *pontifical* „referitor la papă" < fr. *pontifical*, lat. *pontificalis* (MDA) cf. *pontif* s-ar detaşa un sufix dezvoltat **-ical.*

-A̲LE, -A̲LII

1. Statutul afixelor

Sufixele *-ale* [pron. -a̲-le] şi *-alii* [pron. -a̲-liĭ] se încadrează în aceeaşi ***serie*** având distribuţie similară (vezi *infra* **3.1.2.** şi **3.2.2.**) şi valoare comună: se identifică în substantive ***colective*** (vezi *infra* **4.**).

Cele două sufixe apar în ***dubletele*** *anale / annalii* (DA s.v. *anale*), *saturnale / saturnalii* (DLR s.v. *saturnale*).

Vezi şi pluralele *rusalii / rusale* „sărbătoare religioasă" (DLR s.v. *rusalie*), împrumut (neanalizabil în română) din slavonă.

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul substantival *-ale* se delimitează prin valori, prin origine şi prin clasa lexico-gramaticală a formaţiilor de varianta învechită *-ale* a sufixului adjectival *-al* (vezi monografia sufixului -**AL (-ale, -aliu, -el)**).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -ALE

3.1.1. În DI sunt înregistrate 9 ***formaţii analizabile***: *anale* „scriere istorică în care se povestesc *an* cu an întâmplările din viaţa unui popor, a unui oraş etc.; publicaţie periodică" (DA, MDA), *burtucale* „intestine de animal" (DA s.v. *burduf*) cf. *burtuc* „burtuş (= maţe de vită)", *coloniale* „(înv.) articole de băcănie provenite din ţări exotice, foste *colonii*" (DA s.v. *colonie*), *poeticale* „(înv., rar) scrieri poetice" (DLR) cf. *poetic*, *saturnale* „sărbătoare populară la romani, în onoarea zeului *Saturn*" (DLR), *tipicale* „cântări pentru anumite servicii religioase" (DLR) cf. *tipic* „carte care cuprinde ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase; regulă pentru săvârşirea serviciului divin", *turtale* „(reg.) un fel de prăjituri făcute la sărbătorile mari" cf. *turtă* (DLR), *urale* „strigăte de entuziasm, de aprobare etc.; aclamaţie" (MDA s.v. *ura*, interj.), *zorzonale* „(reg.) podoabe pretenţioase, lipsite de valoare şi fără gust" (DLR s.v. *zorzoană*) cf. şi varianta *zorzon*.

> 1. Formaţia *coloniale*, un fel de calc după germ. *Kolonialwaren* „mărfuri din colonii" (DA, MDA), poate fi considerată şi o substantivare a formei de plural feminin a adjectivului *colonial* din sintagma *(mărfuri) coloniale*, prin elipsa substantivului regent.
>
> 2. Nu poate fi pus în legătură cu sufixul *-ale* cuvântul din DI *hartapale* „zdrenţe, rupturi" (MDA s.v. *hartapa*); în DA, cuvântul apare s.v. *hartan*, ca şi verbul *(a) hărtăpăli*, explicat din *harta-parta* (vezi şi Udrescu, Gl., unde *harta-parta* adv. glosat prin „harcea-parcea" apare în expr. *a face harta-parta*, cf. şi *a face hartapale* „a rupe, a zdrenţui").

La acestea se adaugă 9 formaţii din alte surse: *actinomicetale* (DILR) „ordin de bacterii ramificate, amintind de ciuperci" (MDN) cf. *actinomicetă* „microorganism intermediar între ciupercile inferioare şi bacterii", *aspergilale* (DILR) „ordin de ciuperci ascomicete: mucegaiurile (*aspergilul*, penicilium etc.)" (MDN), *chimicale* (DILR) „nume generic dat produselor *chimice* (folosite în gospodărie)" (DEX), *cosmeticale* (DILR) „(fam.) produse cosmetice" cf. *cosmetic* „produs cosmetic" (DEX^2), *piperale* „ordin de plante cu flori: piperaceele şi familiile înrudite" (MDN) cf. *piper* „plantă tropicală din familia piperaceelor, ale cărei fructe în formă de boabe sunt folosite drept condiment" (DEX^2), *politicale* „chestiuni *politice*" (DLR s.v. *politica*^{1} s.f.) cf. *politică*, *trancanale* „palavre, vorbe goale" cf. *(a) trăncăni* (DLR s.v. *trancana*), *triadicale* „cele 12 tropare treimice care încep cu „cuvine-se [sau: cade-se] cu adevărat", provenind de la Grigore Sinaitul" (DTM) cf. *triadic* „alcătuit din trei elemente" (NDN), *zdrancanale* „(reg.) obiecte casnice mărunte (care zdrăngăne)" (DLR s.v. *zdrancana*) cf. *(a) zdrăncăni*.

> 1. În surse, câteva formaţii din cele de mai sus sunt înregistrate şi cu forma de singular, de obicei cu menţiunea „mai ales la plural": *chimicală* (cu atestare în Contemp., Seria II, nr. 161, 9/1, cf. MDA), *politica* (atestat la Galaction, O.A. I, 266, în DLR), *trancana* şi *zdrancana* (ultimele două, fără atestări); am încadrat toate aceste formaţii la sufixul *-ale* considerând că formele de singular au fost refăcute după cele de plural, care au atestări. În DLR formaţia *trancana* este explicată şi prin

interj. *tranc*, iar *zdrancana (zdrancană, zdrăncană, zdrâncană, zdrâncănă)* „(pop.) clopoțel; jucărie de metal” este explicat numai prin interj. *zdranca.*

2. Nu a fost inclus în inventar substantivul *prezidențiale* „alegeri pentru funcția de preşedinte” (NDN, MDN s.v. *prezidențial, -ă* adj.), deoarece reprezintă o substantivare, prin elipsa substantivului regent, a adjectivului din sintagma *(alegeri) prezidențiale.* Cf. şi *locale* < *(alegeri) locale,* precum şi *universale* „universalii” (DLR s.v. *universal, -ă*) < *(categorii) universale.*

3.1.2. Formațiile cu sufixul *-ale* sunt ***substantive feminine*** la plural, raportabile la:

- substantive comune: *actinomicetale, anale, aspergilale, burtucale, coloniale, cosmeticale, piperale, politicale, tipicale, turtale, zorzonale;*
- un substantiv propriu: *saturnale;*
- adjective: *chimicale, poeticale, triadicale;*
- verbe: *trancanale, zdrancanale;*
- o interjecție: *urale.*

Sufixul apare şi într-o ***formație parasintetică***: *tiobacteriale* „ordin de *bacterii*, toate speciile chimiotrofe care folosesc compuşii sulfului” (NDN) cf. *tio-* „sulf”.

Formații semianalizabile: *ecvisetale* „ordin de criptogame vasculare: *ecvisetaceele*” (MDN), *filicale* „ordin de criptogame vasculare: ferigi” (MDN) cf. *filicacee* „familie de criptogame vasculare: feriga” (MDN).

3.2. -ALII

3.2.1. Sufixul *-alii* apare în 2 ***formații analizabile*** din DI: *annalii* (scris în DI *anali* s.m.) „anale” (vezi *supra* **3.1.1**) şi *regalii* „înştiințări scrise emanate de la un *rege* sau şef de stat, prin care cineva este chemat la o adunare sau în fața unei autorități” (DLR s.v. *regalie*).

Cu sensul „percepere a unor impozite de către rege” este înregistrată forma de singular *regalie* < lat. *regalia, -ae,* spre deosebire de pluralul *regalii* < lat. *regalis* (DLR); vezi şi *sponsalie* „logodnă; cerere în căsătorie” < lat. *sponsalia* (DLR) cf. *spons* „logodnic”, în care se identifică forma de singular *-alie* a sufixului (în DI figurează numai pluralul *sponsalii*).

În alte surse se înregistrează 3 formații analizabile cu sufixul *-alii*: *naturalii* „(înv.) produse ale solului” (DLR) cf. *natură, saturnalii* „sărbătoare populară la romani, în onoarea zeului *Saturn*; loc unde se desfăşoară această sărbătoare” (DLR), *vestalii* „serbări în cinstea zeiței *Vesta*” (DLR).

Fiind nume de sărbători, deci substantive proprii, în DOOM (ambele ediții) *Saturnalii* şi *Vestalii* sunt ortografiate cu inițială majusculă.

3.2.2. Formațiile cu sufixul *-alii* sunt ***substantive feminine*** la plural, raportabile la substantive:

- comune: *annalii, naturalii, regalii;*
- proprii: *saturnalii, vestalii.*

Formații semianalizabile: *Cerealii* „sărbători dedicate zeiței *Ceres*, venerată de romani drept creatoarea recoltelor” (NDN), *Februalii* „sărbători care se celebrau în luna februarie în amintirea morților, când se aduceau ofrande morților şi zeului *Februus*, purificatorul sufletelor omenești" (NDN, DE), *funeralii* (DI) „ceremonie fastuoasă a înmormântării sau a incinerării unei personalități" (DA, MDA) cf. *funerar*, *represalii* (DI) „măsuri de pedepsire luate de o autoritate de stat împotriva unei colectivități ca urmare a săvârșirii de către aceasta a unor acte de răzvrătire" (DLR) cf. *represiune* și *represibil*, *universalii* (DILR) „denumire dată noțiunilor generale în filosofia scolastică" (DLR s.v. *universal*; pentru forma *universale*, vezi supra **3.1.1.**, nota 2, sub formațiile adăugate din alte surse).

4. Valorile derivatelor

Substantivele cu sufixele *-ale* și *-alii* sunt ***colective,*** datorită formei de plural; uneori aceasta este unica valoare (*cosmeticale, politicale, urale, zorzonale*), iar alteori este combinată cu alte valori:

– ***purtătorul calității:*** *chimicale, poeticale, triadicale;*
– ***purtătorul omagierii:*** *saturnale / saturnalii, vestalii;*
– ***rezultatul acțiunii:*** *trancanale, zdrancanale;*
– ***purtătorul provenienței:*** *coloniale, naturalii;*
– ***dependența:*** *regalii, tipicale;*
– ***hiperonime:*** *actinomicetale, aspergilale, burtucale, piperale.*

Există valori care se identifică doar într-o formație: ***purtătorul datării*** (*anale / annalii*) și ***specia*** bazei (*turtale*).

Câteva formații au ***sens peiorativ*** (care accentuează, în unele cazuri, sensul peiorativ al bazei): *cosmeticale, poeticale, politicale, trancanale, zdrancanale, zorzonale.*

5. Originea sufixelor și istoria derivatelor

5.1. Sufixul neologic *-ale* are ***origine multiplă***: a fost împrumutat și creat în limba română.

5.1.1. Sufixul *-ale* reprezintă adaptarea în română a sufixelor lat. *-ales* și fr. *-ales,* rar germ. *-alien.*

Lat. *-ales* este forma de plural a sufixului adjectival *-alis;* în franceză a devenit *-ales.*

Sufixul a intrat în limba română prin formații împrumutate pe la mijlocul secolului al XIX-lea: *anale* (Uricariul V, 155/6, în DA) cf. lat. *annales,* fr. *annales* (DELR) și *saturnale* (Calendar (1858) 48/18, în DLR) cf. fr. *saturnales;* au fost urmate de împrumuturile recente: *actinomicetale* cf. fr. *actinomycétales* (MDN), *aspergilale* cf. fr. *aspergillales* (MDN), *chimicale* cf. germ. *Chemikalien* (DEX^{2}).

5.1.2. Sufixul a putut fi creat și în limba română, pentru adaptarea unor cuvinte împrumutate din neogreacă terminate la plural în *-ικά*: *poeticale* (Alecsandri, S. 44, în DLR) < ngr. *ποιητικά* (pl. lui *ποιητική*), *politicale* (Conv. lit. III, 98, în DLR) < ngr. *πολιτικά, tipicale* (TDRG, în DLR) < ngr. *τυπικά, triadicale* (DTM) < ngr. *τριαδικὰ τροπάρια.* Finala *-ά* din neogreacă a fost probabil interpretată drept singular (dat fiind că în română nu există plurale în *-a*) și de aceea i s-a adăugat desinența de plural feminin *-le* (moștenită din latină, cf. *stea, stele* < lat. *stella, -ae*); în felul acesta cuvintele au fost încadrate în tiparul flexionar al unor substantive feminine din sistemul morfologic românesc, sg. 0 – pl. *-le,* prezent și în adaptarea unor împrumuturi din turcă (*basma – basmale, perdea – perdele*), din limbi slave (*manta – mantale*) sau din latină (*mărgea – mărgele*). Tot în română, segmentul final *-ale* din forma de plural a substantivelor aparținând acestui tipar flexionar (cuvinte cu largă circulație și în vorbirea populară) a putut fi considerat sufix cu sens colectiv și folosit apoi pentru crearea unor derivate ca *burtucale, turtale* etc.

Sufixul *-ale,* detașat din împrumuturi analizabile ca cele de mai sus, a fost folosit pentru crearea derivatului românesc *cosmeticale* (DEX^2). Sufixul apare și în câteva creații populare sau regionale: *burtucale* (Rev. Crit. III 91, în DA), *trancanale* (Pann, P.V. III, 95/8, în DLR), *turtale* (Chest. V 8/5, în DLR), *zdrancanale* (Udrescu, Gl., în DLR), *zorzonale* (Mat. Folk. 353, în DLR).

5.2. Sufixul neologic *-alii* este corespondentul românesc al lat. *-alia,* devenit germ. *-alien* și fr. *-ailles, -al(i)es.*

În latină, forma de neutru plural *-alia* a sufixului *-alis* s-a folosit la derivarea unor substantive colective, ca *genitalia, mortualia* și, în special, a unor nume de sărbători, ca *Lupercalia, Saturnalia, Rosalia* (ultimul intrat în greacă și, de aici, și în limbile slave, de unde a pătruns în română, în formația populară neanalizabilă *Rusalii*, cf. Mihăescu, Infl.: 186). Limbile romanice au moștenit forma *-alia* ca sufix colectiv (vezi *-aie* în română, în s. pl. moștenit *măruntaie* – lat. *minutalia*), iar într-o perioadă mai recentă au împrumutat formații latinești de acest tip, transmițându-le și altor limbi moderne (germana, engleza etc.) – cf. Leumann–Hofmann–Szantyr: 235; Meyer-Lübke, G. II: 528–529; ILR I: 79.

A pătruns în limba română, în secolul al XIX-lea, prin împrumuturi analizabile și semianalizabile ca *saturnalii* (I. Golescu, C., în DLR) cf. lat. *saturnalia, represalii* (Asachi, S.L. II, 94, în DLR) cf. fr. *représailles* și lat. *repressalia, naturalii* (Barițiu, P.A. I, 303, în DLR) cf. germ. *Naturalien* și lat. *naturalia.* Alte împrumuturi sunt din secolul al XX-lea: *Cerealii* cf. lat. *cerealia* (NDN), *Februalii* cf. fr. *février*...

În formația *annalii* (Șincai, Hr. II, 53/10, în DA s.v. *anale*) sufixul *-alii* corespunde lat. *-ales.*

6. Originea temelor

Derivatele românești cu *-ale* au teme de origini diferite:

– latino-romanică: *cosmeticale;*
– moștenită din latină: *turtale;*
– formate în română: *trancanale, zdrancanale;*
– necunoscută: *burtucale, zorzonale.*

7. Productivitatea sufixelor și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul *-ale* a fost slab productiv în română, iar *-alii* nu a fost productiv.

Câteva formații circulă în limba literară, unele în limbaje de specialitate (*anale, Saturnale / Saturnalii, tipicale, triadicale, universalii*), altele în registrul colocvial (*cosmeticale*). Formațiile *poeticale, politicale, regalii* și *naturalii* sunt învechite, iar derivatele româneşti (cu excepţia lui *cosmeticale* din limbajul familiar) sunt populare sau regionale.

8. SUFIXE COMPLEXE

-ICA̲LE

Sufixul *-icale* [pron. -i-ca̲-le] se identifică în 4 ***formaţii analizabile*** din DI: *diamanticale* „(înv.) bijuterii împodobite cu *diamante*" (DLR), *nevricale* „criză de nervi sau de isterie" (DLR s.v. *nevrică*) cf. *nevră* „(înv.) nerv" (DLR s.v. *nerv*), *vasilicale* „culegere de texte juridice, alcătuită din ordinul împăraţilor bizantini *Vasile* I şi Leon VI înţeleptul, folosită şi în Ţările Române până în 1865" (DLR, DEX^2), *zaharicale* „bomboană; dulciuri" (DLR s.v. *zaharica* s.f., cu precizarea „mai ales la pl.") cf. *zahăr*.

1. Singularul *nevrica* din DLR este refăcut după plural şi nu are niciun citat.
2. Cuvântul *zaharica̲* < ngr. *ζαχαρικά* apare într-un citat, cu sens de plural, ca şi în greacă: *O bucătăriţă săsoaică ... care să aibă ştiinţă şi pracsis de uscături, de bucate şi de zaharica* (a. 1794, Iorga, S.D. VIII, 29, în DLR). În celelalte citate din DLR apare numai pluralul *zaharicale*. Se menţionează şi forma de singular *saharicală*, refăcută după plural şi atestată numai în dicţionare (Polizu, Pontbriant, D. 645).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *giuvaericale* „bijuterii" (DA s.v. *giuvaer*) şi *istericale* (DILR) „acces / criză de *isterie*" (DA s.v. *isterie;* MDA s.v.).

Conform procedeelor de analiză din această lucrare, din formaţia *istericale* prin raportare la *isterie* s-ar detaşa un sufix **-ca̲le;* fiind singurul cuvânt în această situaţie, l-am încadrat la sufixul *-icale,* considerând că *-i-* final al temei s-a contopit cu *-i-* iniţial al sufixului.

Toate formaţiile sunt ***substantive feminine*** la plural, analizabile prin raportare la substantive comune (*diamanticale, giuvaericale, istericale, nevricale, zaharicale*) şi la un substantiv propriu (*vasilicale*).

Sufixul se identifică şi într-o ***formaţie semianalizabilă*** din DI: *revmaticale (re(u)maticale)* „(înv.) *reumatism*; dureri reumatice" (DLR).

Ca valori, formaţiile sunt ***colective*** (*giuvaericale, istericale, nevricale*), având şi nuanţe suplimentare: ***purtătorul materiei*** (*diamanticale, zaharicale*) şi ***purtătorul omagierii*** (*vasilicale*).

Sufixul *-icale* este compus din *-ica* < ngr. *-ικά* (formă de plural) + *-le* (desinenţă de plural a femininelor terminate la singular în *-a,* vezi *supra* **5.1.**). Toate formaţiile sunt împrumuturi adaptate din neogreacă: *diamanticale* < ngr. *διαμαντικά, giuvaericale* < ngr. *τζοβαερικά, istericale* < ngr. *ύστερικά (πάδη), nevricale* < ngr. *νευρικά, revmaticale* < ngr. *ρευματικά, vasilicale* < ngr. *[τὰ] βασιλικά, zaharicale* < ngr. *ζαχαρικά.* Primele atestări sunt de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, formaţiile nefiind încă adaptate: *giuvaerica* (a. 1792, apud ŞIO, în DA), *zaharica* (vezi *supra,* nota 2). În secolul al XIX-lea, apar formaţii adaptate cu *-icale: zahricale* (a. 1814, Dionisie, C. 187, în DLR), *vasilicale* (a. 1817, Uricariul IV, 302/20, în DLR), *revmaticale* (Piscupescu, O. 297/2, în DLR), *diamanticale* (a. 1831, CR 4^2/34, în DLR), *istericale* (Gorjan, H. II, 123, în DA), *giuvaericale* (Filimon, apud TDRG, în DA), *nevricale* (Vlahuţă, O.A. 149, în DLR).

Sufixul nu a fost productiv în limba română. Formaţiile în care apare sunt învechite.

-A̲ME (-a̲mă, -e̲amă), -I̲ME (-â̲me)

Diez, G. II: 306; Hasdeu 1882: 480–486; Meyer-Lübke, G. II: 531; Cooper, W: 33, 85; Puşcariu 1904: 689 ş.u.; Capidan 1909: 13–14, 58–59; Pascu, S.: 139–144; Capidan, M. I: 190; Stolz–Schmalz^5 L.G. II: 242; Graur 1936b: 70 ş.u.; DHLR II: 316, 327–328; Iordan, LRC: 311; Carabulea 1958: 135–138; Carabulea 1959: 65–75; Sădeanu 1962: 41–87; Popescu-Marin 1966: 44; FCLRV: 67–68, 137–138.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-ame* şi *-ime* fac parte dintr-o ***serie*** deoarece au aceeaşi origine (vezi *infra* **4.**), distribuţie similară (vezi *infra* **2.1.2.**, **2.2.2.**) şi o valoare comună (= colectivul), deşi cele două sufixe au evoluat diferit.

Se înregistrează, de asemenea, o serie de ***dublete*** cu *-ame (-amă)* şi *-ime* (mai ales în perioada veche a limbii şi, uneori, regional – formaţiile cu *-ame (-amă)* fiind învechite, ieşite din uz): *copilame* (Vârcol, V., în DA) / *copilime* (Polizu, în DA), *haiducame* (Anon. Car., în DA) / *haiducime* (DA s.v. *haiduc*), *iepuramă* (CDDE, în DA) / *iepurime* (Pontbriant, în DA), *lotrame* (Anon. Car., în DLR) / *lotrime* (Beniuc, în DLR), *mişelame* (Coresi, în DLR) / *mişelime* (DDRF în DLR), *oiamă* (com. din Berzovia – Reşiţa, în DLR) / *oime* (Candrea, în DLR), *pedestrame* (Anon. Car., în DLR) / *pedestrime* (Herodot (1645), în DLR), *prostame* (Anon. Car., în DLR) / *prostime* (Ureche, Let., în DLR), *voinicame* (Coresi, în DLR) / *voinicime* (Mardarie, în DLR) etc.

1.2. Sufixul *-ame* prezintă (în Banat, Oltenia şi sud-vestul Transilvaniei) ***variantele regionale*** *-amă*, cu *e* final aton pronunţat *-ă* după labială (în *boiamă, muieramă, osamă* etc., cf. Sădeanu 1962: 56) şi *-eamă* [pron. -ĕa̲-mă] cu *a* diftongat, în două formaţii din Banat şi vestul Olteniei: *feteamă* (CDDE, în DA s.v. *fetet*) şi *lupeamă* (DLR s.v.).

Sufixul *-ime* apare în texte şi cu ***varianta învechită*** *-âme* (cu *i* trecut la *â* după sonora *r,* cf. FCLRV: 137): *amărâme* (P. Or. 181/11–12), *tătărâme* (Neculce, Let. 155/39), ambele cu forme paralele în *-ime.*

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -A̲ME (-a̲mă, -e̲amă)

2.1.1. În DI se înregistrează 18 derivate analizabile (câteva atestate numai cu una dintre variantele regionale ale sufixului): *boiamă* „mulţime, turmă de *boi*” (DA), *copilame* „copilărime, mulţime de copii” (DA s.v. *copil*), *căpramă* „mulţime, turmă de *capre*” (MDA), *feteamă* „mulţime de *fete*” (MDA), *furnicamă* „mulţime de furnici; furnicar” cf. *furnică* (MDA), *găinamă* „mulţime de *găini*” (MDA), *haiducame* „mulţime de *haiduci*” (MDA), *iepuramă* „mulţime de *iepuri*” (MDA), *încălţamă* „încălţăminte” cf. *(a) încălţa* (MDA), *lemnamă* „grămadă (mare) de *lemne* sau de arbori” (DLR), *lotrame*

„mulţime / ceată de hoţi” cf. *lotru* „hoţ, tâlhar” (DLR), *lupeamă* „lupărie, mulţime de lupi” cf. *lup* (DLR), *mişelame* „mulţime de mişei” cf. *mişel* „om de rând” (DLR), *muieramă* „mulţime / ceată de femei” cf. *muiere* (Sădeanu 1962: 56), *oiamă* „mulţime de *oi*” (DLR), *osamă* „oseminte” cf. *os* (DLR), *pedestrame* „(înv.) infanterie” cf. *pedestru* „(înv.) infanterist” (DLR), *voinicame* „(înv.) oştire” cf. *voinic* „(înv.) războinic” (DLR).

La acestea se adaugă 4 formaţii din alte surse: *adâncame* „profunzime, intensitate” (cca 1600, St. Lex. 217^v, la Stângaciu 1962: 142–143) cf. *adânc*, *câneamă* „mulţime, ceată de câini” (DA s.v. *câne*), *iedamă* „mulţime de iezi” cf. *ied* (Pascu, S.: 15), *prostame* „oameni simpli (de la ţară)” cf. *prost* (FCLRV: 67).

B. P. Hasdeu presupune că ar fi existat şi formaţiile **osame*, **porcame*, **ţărăname*, **vitame* (Carabulea 1959: 67), dar acestea nu sunt atestate (cf. însă *osamă*, în DLR).

2.1.2. Formaţiile cu *-ame* (*-amă*, *-eamă*) sunt ***substantive feminine***, analizabile prin raportare la:

- substantive (uneori folosite şi ca adjective):
  - masculine animate:
    - umane: *copilame, haiducame, lotrame, mişelame, pedestrame, prostame, voinicame;*
    - nonumane: *boiamă, câneamă, iedamă, iepuramă, lupeamă*;
  - feminine animate:
    - umane: *feteamă, muieramă;*
    - nonumane: *căpramă, furnicamă, găinamă, oiamă;*
  - neutre: *adâncame, lemnamă, osamă;*
- un verb: *încălţamă.*

2.2. -IME (-âme)

2.2.1. În DI se înregistrează cca 350 de ***formaţii analizabile***: *acrime* „acreală” cf. *acru* (MDA), *adâncime* „calitatea de a fi *adânc*” (MDA), *afunzime* „adâncime” cf. *afund* „adânc” (MDA), *agerime* „iuţime; inteligenţă” cf. *ager* „iute; isteţ” (MDA), *albăstrime* „întindere de culoare *albastră*; calitatea de a fi *albastru*; orăşenime (= cei ce purtau haine albastre)” (MDA), *amănunţime* „*amănunt*” (MDA), *amărime* (*amărâme*) „amărăciune” (DA), *aprigime* „impetuozitate; vehemenţă” cf. *aprig* (MDA), *arăpime* „mulţime de arabi” cf. *arap* (MDA), *argăţime* „mulţime de *argaţi*, totalitatea argaţilor” (MDA), *aristocraţime* „aristocraţie” cf. *aristocrat* (MDA), *armenime* „colectivitate / totalitate de *armeni*” (MDA), *aromânime* „mulţime de *aromâni*” (MDA), *arzime* „căldură mare, febră” cf. tema *arz-* a verbului *(a) arde* (MDA; în forma *arsime* „resturi arse şi lipite de fundul căldării” (în Gl. Olt.), *asurzime* „surzenie” cf. *(a) asurzi* (MDA), *atingime* „delicateţe de percepere a unui simţ” cf. *(a) atinge* (DA), *avocăţime* „mulţime / totalitate de *avocaţi*” (MDA), *barbarime* „totalitatea barbarilor” cf. *barbar* (DA), *băcănime* „multime / totalitate de *băcani*” (MDA), *băietănime* „mulţime de *băietani*” (MDA), *bărbăţime* „colectivul lui *bărbat*” (DA), *bătrânime* „mulţime / totalitate de *bătrâni*” (MDA), *betejime* „infirmitate; epilepsie” cf. *(a) beteji* – variantă la *(a) betegi* (MDA), *biosime* „fertilitate” cf. *bios* „fertil” (MDA), *boierime* „mulţime / totalitate de *boieri*” (MDA), *bondărime* „mulţime de *bondari*” (MDA), *broştime* „mulţime de *broaşte*” (MDA), *bulgărime* „totalitate / grup de *bulgari*; loc unde trăiesc mulţi *bulgari*” (MDA), *cadânime* „mulţime / totalitate de *cadâne*” (MDA), *catolicime* „totalitate de *catolici*” (MDA), *călărăşime* „mulţime de *călăraşi* (= călăreţi, ostaşi de cavalerie)” (MDA), *cărunţime* „cărunteţe” cf. *cărunt* (MDA), *cătănime* „mulţime de *cătane*” (MDA), *cehoslovăcime* „totalitate / mulţime de *cehoslovaci*” (MDA), *ceime* „stare (socială), calitate, condiție, natură” cf. *ce* s.n. „ceva” (MDA), *cincime* „a cincea parte dintr-un întreg” cf. *cinci* (MDA), *ciudățime* „ciudățenie” cf. *ciudat* (MDA), *cufunzime* „adâncime” cf. *(a) cufunda* (MDA), *dăscălime* „mulțime / totalitate de *dascăli*” (DLR), *depărtime* „depărtare” cf. *departe* (DLR), *cruzime* „nedezvoltare; ferocitate; atitudine sau faptă *crudă*” (MDA), *desime* „calitatea de a fi *des*; mulțime de obiecte, fenomene etc.; (înv.) densitate” (DLR), *despărțime* „despărțire” cf. *(a se) despărți* (DLR), *diecime* „tagma diecilor” cf. *diac* (DLR), *dogorime* „*dogoare*, caniculă” (DLR) cf. şi *(a) dogori*, *domnime* „totalitatea domnilor; boierime” cf. *domn* (MDA), *duioşime* „duioşie” cf. *duios* (DLR), *durime* „durere” cf. *(a) durea* (DLR), *estime* „existență; ființă; substanță” cf. *este* (DLR), *flăcăime* „mulțime / totalitate de *flăcăi*” (MDA), *frăgezime* „prospețime; finețe, gingăşie” cf. *fraged* (MDA), *frățime* „frăție; comunitate de călugări” cf. *frate* (MDA), *gălbenime* „cantitate de culoare *galbenă*; mulțime de obiecte *galbene*” (MDA), *gingăşime* „gingăşie” cf. *gingaş* (MDA), *golănime* „mulțime / totalitate de *golani*” (MDA), *greime* „greutate; mulțime de ființe; gros al unei armate” cf. *greu* (MDA), *hâzime* „hidoşenie; monstru” cf. *hâd* (MDA), *hoțime* „mulțime de *hoți*” (MDA), *husărime* „mulțime de *husari*” (MDA), *iobăgime* „totalitatea iobagilor” (DA s.v. *iobag*), *istețime* „agerime a minții; vioiciune” cf. *isteț* (MDA), *iuțime* „iuțeală; enervare; grabă” cf. *iute* (MDA), *împrejurime* „locul / ținutul dimprejur sau din apropiere” (DA s.v. *împrejur*), *înăsprime* „asprime” cf. *(a se) înăspri* (DA), *înconjurime* „împrejurime; mediu ambiant” cf. *(a) înconjura* (DA), *îndoime* „pereche” (DA s.v. *(a se) îndoi* „a (se) dubla”), *îngustime* „calitatea de a fi *îngust*; loc îngust” (DA), *înmulțime* „mulțime; bogăție” cf. *(a se) înmulți* (DA), *însoțime* „însoțire; ceată” cf. *(a se) însoți* (DA), *întregime* „*întreg*” (DA), *întunecime* „întuneric (adânc); beznă” cf. *(a se) întuneca* (DA), *învârtoşime* „tărie” cf. *(a) învârtoşa* (DA), *junime* „tinerime, tineret” cf. *june* (DLR), *jupânime* „totalitatea orăşenilor; totalitatea patronilor” (DA s.v. *jupân*), *lărgime* „calitatea de a fi *larg;* lățime” (DLR), *lâncezime* „lâncezeală” cf. *lânced* (DLR), *lehime* „mulțime de leşi” cf. *leah* (DLR), *lesnime* „uşurință” cf. *lesne* (DLR), *lipovenime* „colectivitate / mulțime de *lipoveni*” (DLR), *lipscănime* „totalitate / mulțime de *lipscani*” (DLR), *lucime* „(înv.) strălucire; lumină” cf. *(a) luci* (DLR), *lungime* „mărime fizică care exprimă întinderea spațială; interval mare de timp” cf. *lung* (MDA), *mazilime* „totalitate / mulțime de boieri *mazili*” (DLR), *măgărime* „mulțime de *măgari*” (DTLR^{d}), *micşorime* „micime” cf. *micşor* (MDA), *miime* „a *mia* parte”(DLR), *milionime* „a *milioana* parte” (DLR), *militărime* „totalitate / mulțime de *militari*” (DLR), *mişelime* „mulțime de mişei” cf. *mişel* „om de rând” (DLR), *mitocănime* „mulțime de *mitocani;* lume de rând” (DLR), *mocănime* „mulțime / totalitate de *mocani*; regiune locuită de *mocani*” (DLR), *motănime* „mulțime de *motani*” (DLR), *mucezime* „mucegăire” cf. *muced* (MDA), *muscălime* „mulțime / totalitate de moscoviți sau de ruşi” cf. *muscal* (DLR), *negrime* „negreală” cf. *negru* (DLR), *negurime* „(reg.) cantitate mare de lucruri sau ființe” cf. *negură* (MDA), *nemțime* „mulțime / totalitate de *nemți*” (DLR), *noime*^{1} „a *noua* parte” (DLR), *noime*^{2} „generație nouă” cf. *nou* (DLR), *nucime* „nucet” cf. *nuc* (DLR), *obştime* „(înv.) *obşte*” (DLR), *ogărime* „mulțime de *ogari*” (DLR), *oime* „oiet” cf. *oaie* (DLR), *ologime* „mulțime de *ologi*” (DTLR^{d}), *opincărime* „(rar) țărănime” cf. *opincar* „țăran” (DLR), *optime* „a *opta* parte dintr-un întreg” (DLR), *orbime* „starea celui *orb;* orbie” (DLR), *oțărime* „mânie, furie” cf. *(a se) oțărî* „a se înfuria, a se mânia” (DLR), *pandurime* „mulțime de *panduri*” (DRL), *paşime* „mulțime / grup de *paşi*” cf. *paşă* (DLR), *păgânime* „mulțime de *păgâni*” (DLR), *patruzecime* „a *patruzecea* parte” (DLR), *păime* „(rar) *paie* de nutreț” (MDA), *părințime* „bucată de pământ moştenită” cf. *părinți* (DLR), *pătrime* „a *patra* parte” (DLR), *pescărime* „mulțime de *pescari*” (DTLR^{d}), *pietrime* „pietriş” cf. *piatră* (DLR), *poporime* „*popor*” (DLR), *priveghime* „petrecere de noapte; priveghere” cf. *priveghi* (DLR) şi *(a) priveghea* (Carabulea 1959: 68), *prospețime* „calitatea de a fi *proaspăt;* frăgezime, noutate" (DLR), *puime* „puiet" cf. *pui* (DLR), *putrezime* „putreziciune" cf. *putred* (MDA), *puţinime* „puţinătate" cf. *puţin* (DLR), *răcime* „vreme *rece*" (DLR), *repezime* „iuţeală, repeziciune" cf. *repede* (DLR), *robime* „mulţime de *robi;* sclavie, prizonierat" (DLR), *românime* „poporul *român*; număr mare de *români*; teritoriul locuit de români" (DLR), *rostime* „înţelegere, pricepere" cf. *(a) rosti* (DLR), *roşime* „cantitate mare de culoare *roşie*" (DLR), *rotocolime* „rotunjime; circumferinţă" cf. *rotocol* (MDA), *rotunjime* „calitatea a ceea ce este *rotund;* linie, formă, suprafaţă rotundă" (DLR), *ruginime* „cantitate mare de *rugină*" (MDA), *sălbăticime* „(înv.) stare a animalelor *sălbatice*; sălbăticie; sălbăticiune; mulţime de sălbăticiuni; mulţime de *sălbatici*" (DLR), *sărăcime* „mulţime / totalitate de *săraci*" (DLR), *sărmănime* „(înv.) sărăcime" cf. *sărman* (DLR), *scăunime* „teritoriu al unui *scaun* (= diviziune teritorial-administrativă a saşilor şi secuilor, în Transilvania, în Evul Mediu)" (MDA), *scorţoşime* „boală a arborilor" (DLR) cf. *scorţos, secuime* „mulţimea sau totalitatea secuilor; ţinut locuit de *secui*" (DLR), *slujitorime* „mulţime / totalitate de *slujitori*" (DLR), *soldăţime* „mulţime de *soldaţi*" (MDA), *stâncime* „stâncărie" cf. *stâncă* (MDA), *stârpime* „sterilitate" cf. *(a) stârpi* (DLR), *stejărime* „stejăriş" cf. *stejar* (DLR), *străinime* „mulţime de *străini;* mediu *străin;* străinătate" (DLR), *strâmtime* „însuşirea de a fi *strâmt;* loc strâmt" (DLR), *studenţime* „mulţime / totalitate de *studenţi*" (MDA), *subţirime* „calitatea de a fi *subţire;* lucru subţire; rafinament" (DLR), *supuşime* „totalitatea supuşilor" cf. *supus* (DLR), *sutime* „a *suta* parte" (DLR), *şesime*^{1} „a şasea parte" cf. *şese* – variantă la *şase* (DLR), *şesime*^{2} „*şes*" (DLR), *şogorime* „mulţime de prieteni" cf. *şogor* „termen prin care un bărbat se adresează altuia de aceeaşi vârstă" (MDA), *tărime* „tărie; fortăreaţă" cf. *tare* (DLR), *tătărime* „mulţime / totalitate de *tătari;* loc unde trăiesc tătari" (DLR), *tâmpime* „tâmpenie" cf. *tâmp* (MDA), *târziime* „întârziere, amânare" cf. *târziu* (DLR), *tinerime* „tineret; tinereţe" cf. *tineri* (DLR), *totime* „totalitate" cf. *tot* „întreg, total" (DLR), *treime* „a *treia* parte" (DLR), *tufărime* „tufăriş" cf. *tufar* „arbust" (DLR), *ţigănime* „mulţime de *ţigani;* parte a unei localităţi locuită de *ţigani*" (DLR), *ungurime* „mulţime / totalitate de *unguri;* ţinut locuit de unguri" (DLR), *unsorime* „calitatea de a fi unsuros" cf. *unsoare* (DLR), *usturime* „senzaţie dureroasă provocată de o înţepătură, arsură etc., usturătură" cf. *(a) ustura* (DLR), *vârtoşime* „putere fizică, vârtoşie" cf. *vârtos* (DLR), *vecinime* „mulţime de *vecini;* vecinătate" (DLR), *viitorime* „succesiune de generaţii care urmează unei epoci; *viitor*" (MDA), *vitejime* „vitejie; mulţime de *viteji*" (MDA), *vitregime* „vitregie" cf. *vitreg* (MDA), *zaverime* „mulţime de zavergii" cf. *zaveră* (DLR), *zecime* „a *zecea* parte" (DLR) etc.

La acestea se adaugă:

- 14 formaţii din DILR: *cărturărime* „mulţime de *cărturari*" (MDA), *cincisprezecime* „a *cincisprezecea* parte" (DEX^2), *directorime* „mulţime de *directori*" (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 30), *doisprezecime* „a *douăsprezecea* parte" (DEX^2), *iuncherime* „totalitatea proprietarilor de pământ germani proveniţi din nobilimea militară" cf. *iuncher* (DEX^2), *învăţătorime* „totalitate / mulţime de *învăţători*" (DEX^2), *jidănime* „totalitate / mulţime de evrei" cf. *jidan* (DEX^2), *maghiarime* „mulţime de *maghiari*", *miliardime* „număr egal cu a miliarda parte dintr-un întreg" cf. *miliard* (DEX^2), *proprietărime* „totalitate / mulţime de *proprietari*" (DEX^2), *răzeşime* „totalitate / mulţime de *răzeşi*" (DEX^2), *servitorime* „totalitatea *servitorilor*", *strâmtime* „faptul de a fi *strâmt;* loc strâmt" (DEX^2), *telespectatorime* „mulţime de *telespectatori*" (DCR);
- peste 120 de formaţii din alte surse: *aburime* „transformare în vapori; evaporare" cf. *abur* (DTLR^d) şi *(a) aburi, actorime* „mulţime / totalitate de *actori*" (DTLR^d), *acuraţime* „acurateţe" cf. *acurat* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 74), *aievime* „actualitate" cf. *aieve(a)* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 74), *albanezime* „mulţime de *albanezi*; poporul *albanez*" (DTLR^d), *americănime* „mulţime / totalitate de *americani*" (DTLR^d), *anime* „etate" cf.

an (Ursu–Ursu, Î.L. II: 261), *arăbime* „mulțime / totalitate de *arabi*” (MDA), *artistime* „mulțime / totalitate de *artişti*” (DTLR^{d}), *asemenime* „comparare, comparație” cf. *asemenea* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 174), *boschetărime* „mulțime / totalitate de *boschetari*” (M. Morar, Radio Zu, 3 febr. 2009), *bosniacime* „mulțime / totalitate de *bosniaci*” (DTLR^{d}), *bucherime* „abecedar” cf. *bucher* „persoană care începe să învețe să scrie şi să citească; tocilar” (Ursu–Ursu, Î.L. II: 62), *buhăşime* „loc acoperit de brazi mici, închirciți” cf. *buhaş* „brad scund” (Arvinte, T.), *buiecime* „îngâmfare; ferocitate” cf. *buiac* „îngâmfat” (DA), *burtăverzime* „burghezie; negustorime” cf. *burtăverde* (MDA), *carime* „cariere a dinților” cf. *carie* (DTLR^{d}) şi *(a) caria, câinime* „mulțime / haită de *câini*” (MDA), *cerime* „boltă cerească; plafon” cf. *cer* (MDA), *cinstime* „venerație” cf. *cinste* (DTLR^{d}) şi *(a) cinsti, ciurărime* „mulțime / totalitate de *ciurari* (= persoane care fac sau vând *ciururi*)” (DTLR^{d}), *colonelime* „mulțime de *colonei*” („Academia Cațavencu” 42, 2000, 10), *comunime* „comunitate” cf. *comun* (Ursu–Ursu, Î.L.: 180), *croațime* „mulțime / totalitate de *croați*” (DTLR^{d}), *cucoşime* „mulțime de *cocoşi*” (DTLR^{d}), *curățime* „calitatea de a fi *curat*, pur” (DTLR^{d}), *cuviințime* „competență” cf. *cuviință* (Ursu–Ursu, Î.L.: 175), *dălmățime* „mulțime de *dalmați*” (DLR), *dăfinime* „mulțime de *dafini*” (DLR), *dămime* „mulțime de *dame*” (DLR), *deasuprime* „suprafață” cf. *deasupra* (DLR), *degetărime* „mulțime de *degetare*” (DLR), *delurime* „mulțime de *dealuri*” (DLR), *depănătorime* „mulțime de *depănători*” (DLR), *deplinime* „deplinătate” cf. *deplin* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 242), *diavolime* „mulțime / totalitate de *diavoli*” (DLR), *dințime* „dentiție” cf. *dinți* (DLR), *dosime* „latură nordică (invizibilă) a unui deal” cf. *dos* (MDA), *electorime* „electorat” cf. *elector* (DLR), *elvețiime* „mulțime / totalitate de elvețieni” cf. *Elveția* (în MDA se trimite la *elveți,* în raport cu care sufixul ar fi **-ii̱me*), *fiime* „ființă” cf. *(a) fi* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 119), *ființime* „*ființă;* viață” (Ursu–Ursu, Î.L. II: 242) cf. şi *(a) ființa, fotomodelime* „mulțime / totalitate de *fotomodele*” („Academia Cațavencu”, 5, 2002, 11), *frunzime* „frunziş” cf. *frunză* (DTLR^{d}), *furnicime* „mulțime de *furnici*” (Eminescu, la Bulgăr 1961: 50), *gangsterime* „mulțime / totalitate de *gangsteri*” (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 30), *gâzime* „mulțime de *gâze*” (DTLR^{d}), *generălime* „mulțime de *generali*” („Academia Cațavencu” 42, 2000, 10), *glotime* „mulțime, *gloată*” (Carabulea 1959: 75), *golățime* „mulțime / totalitate de *goleți* (= țigani nomazi)” (DTLR^{d}), *golime* „goliciune” cf. *gol* (MDA), *grecime* „mulțime / totalitate de *greci*” (DTLR^{d}), *holteime* „mulțime de *holtei*” (MDA), *identicime* „identitate” cf. *identic* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 324), *împărțibilime* „divizibilitate” cf. *împărțibil* (Ursu, T.), *învederime* „evidență” cf. *(a) învedera* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 265), *jidovime* „evreime” cf. *jidov* (DLR), *latinime* „mulțime de *latini*” (DLR), *lăcustime* „mulțime de *lăcuste*” (DLR), *lădițime* „mulțime de *lădițe*” (DLR), *lămâime* „mulțime de *lămâi*” (DLR), *lămurime* „claritate” cf. *(a) lămuri* (Ursu Î.L. II: 241), *lănțurime* „mulțime de *lanțuri*” (DLR), *lăptucime* „mulțime de *lăptuci*” (DLR), *lăpturime* „lactate” cf. *lăpturi* (DLR), *lăutărime* „mulțime de *lăutari*” (DLR), *leime* „mulțime de *lei*” (DLR), *liberălime* „mulțime / totalitate de *liberali*” (DTLR^{d}), *locțiitorime* „guvernare cu *locțiitori*” (DLR), *locuitorime* „totalitatea *locuitorilor*; populație” (DLR), *lotrime* „mulțime de *lotri*” (DLR), *lucrărime* „activitate” cf. *lucrare* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 73), *lucrătorime* „mulțime de *lucrători*” (DLR), *măcrime* „lipsă de grăsime; slăbiciune fizică” cf. *macru* „slab” (MDA), *mărginenime* „totalitate de *mărgineni*” (DLR), *mârcezime* „calitatea de a fi *mârced*” (DLR), *mârlănime* „mulțime / totalitate de *mârlani*” (DLR), *muntenime* „regiune locuită de *munteni*” (DLR), *muritorime* „mortalitate” cf. *muritor* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 244), *neputințime* „imposibilitate” cf. *neputință* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 329), *obiectivime* „obiectivitate” cf. *obiectiv* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 388), *originălime* „substanțialitate” cf. *original* (Ursu–

Ursu, Î.L. II: 254), *pensionărime* „mulţime / totalitate de *pensionari*" (Rom. lit. 25, 2000, 2), *piezişime* „înclinare" cf. *pieziş* (DLR), *porime* „porozitate" cf. *por* (DLR), *poterime* „mulţime / ceată de poteraşi" cf. *poteră* (DLR), *purcelime* „friptură de *purcel*" (DLR), *purecime* „puricărie" cf. *pureci* (DLR), *puştime* „mulţime de *puşti*" (DLR), *rodime* „fertilitate" cf. *(a) rodi* (DLR), *rockerime* „mulţime / totalitate de *rockeri*" (Stoichiţoiu-Ichim, V.A. 30), *salahorime* „mulţime / totalitate de *salahori*" (DLR), *sălăşime* „loc de odihnă, *sălaş*" (DLR), *sălcime* „desiş de *sălcii*" (DLR), *sănătăţime* „salubritate" cf. *sănătate* (DLR), *scândurime* „totalitatea *scândurilor* din care este făcut un obiect" (DLR), *securistime* „mulţime / totalitate de *securişti*" (Rom. lit. 20, 2000, 2), *seninime* „seninătate" cf. *senin* (DLR), *simţitorime* „senzualitate" cf. *simţitor* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 245), *singurime* „singularitate" cf. *singur* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 465), *slovăcime* „teritoriu locuit de *slovaci*" (DLR), *spicurime* „cantitate mare de spice" cf. pl. *spicuri* (DLR), *sprintenime* „trupe înarmate cu arme uşoare" cf. *sprinten* (DLR), *stârpime* „sterilitate" cf. *(a) stârpi* (DLR), *stihurime* „poezie" cf. *stihuri* (DLR), *subiectivime* „subiectivitate" cf. *subiectiv* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 467), *sucălime* „mulţime de *sucale*" (DLR), *şaisprezecime* „a *şaisprezecea* parte" (DLR), *şeptime* „a şaptea parte" cf. – varianta *şepte* (DLR), *şobolănime* „mulţime / totalitate de *şobolani*" (DLR), *şoricime* „şoricărie" cf. *şoareci* (DLR), *tâlhărime* „mulţime / ceată de *tâlhari*" (DLR), *tulburime* „tulbureală" cf. *tulbure* (DLR), *tunărime* „mulţime de *tunari*" (DLR), *ţânţărime* „mulţime de *ţânţari*" (DLR), *universalime* „universalitate" cf. *universal* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 483), *urdorime* „scursură multă de *urdori*" (DLR), *văduvime* „văduvie" cf. *văduv* (DLR), *viespime* „răutate" cf. *viespe* (DLR), *vieţuime* „vivacitate" cf. *(a) vieţui* (DLR), *vitime* „mulţime de animale sau de *vite*" (DLR), *vorbime* „etimologie" cf. *vorbă* (Ursu–Ursu, Î.L. II: 263), *zărime* „(reg.) lapte" cf. varianta *(a se) zări* „(d. lapte) a se acri" (DLR), *zeime* „zeitate" cf. *zeu* (DLR), *zidărime* „trupe de geniu" cf. *zidar* „genist" (DLR) etc.

2.2.2. Formaţiile cu sufixul *-ime* sunt ***substantive feminine***, analizabile prin raportare la:

- substantive (sau adjective substantivizate):
    - masculine:
        - animate (numeroase): *arăpime, argăţime, armenime, aromânime, bătrânime, băieţime, bondărime, bulgărime, catolicime, cehoslovăcime, dăscălime, domnime, flăcăime, funcţionărime, holteime, hoţime, lipovenime, mazilime, mitocănime, muscălime, pandurime, păgânime, puime, puştime, sărăcime, vecinime* etc.;
        - inanimate: *aburime, anime, buhăşime, buiecime, dinţime, nucime, porime* etc.;
    - feminine:
        - animate: *broştime, cadânime, cătănime, furnicime, glotime, obştime, oime, văduvime, viespime* etc.;
        - inanimate: *lămâime, negurime, pietrime, ruginime, sălcime, sănătăţime, stâncime, zaverime* etc.;
    - neutre: *amănunţime, cerime, degetărime, delurime, păime, rotocolime, sălăşime, scăunime, spicurime, stihurime, totime, viitorime* etc.;
- adjective (uneori participiale): *acrime, adâncime, afunzime, agerime, albăstrime, amărime, aprigime, arsime, ciudăţime, cruzime, desime, duioşime, frăgezime, gălbenime, gingăşime, greime, hâzime, isteţime, iuţime, împărţibilime, lărgime,*

lâncezime, lungime, măcrime, micşorime, mucezime, negrime, putrezime, puţinime, recime, repezime, roşime, rotunzime, scorţoşime, subţirime, tărime, tâmpime, vârtoşime, vitejime, vitregime etc.;

- verbe cu infinitivul:
  - în *-a*: *cufunzime, înconjurime, întunecime, învârtoşime, învederime, usturime* etc.;
  - în *-e*: *arzime, atingime, întinzime* etc.;
  - în *-i*: *asurzime, despărţime, fiime, înăsprime, îndoime, înmulţime, însoţime, învechime, lămurime, rodime, rostime, vieţuime* etc.;
- verbe sau substantive: *aburime, cinstime, dogorime, fiinţime, priveghime* etc.;
- numerale cardinale: *cincime, cincizecime, doime, miime, milionime, optime, patruzecime, pătrime, sutime, şesime, treime, zecime* etc.;
- adverbe: *aievime, asemenime, deasuprime, josime, depărtime, împrejurime, lesnime, târziime* etc.;
- pronume: *ceime.*

Sufixele *-ame, -ime* se ataşează de obicei la teme substantivale sau adjectivale de singular. În unele cazuri însă remarcăm prezenţa temelor de plural: *boiamă, delurime, lănţurime, lăpturime, oime, ospeţime, spicurime, stihurime* etc.

Formaţia *estime* s-a creat de la tema de prezent *est(e)* a verbului *(a) fi,* nu de la cea de infinitiv, cum sunt celelalte formaţii create de la verbe.

Formaţii semianalizabile: *necesime* „*necesitate*" (Ursu–Ursu, Î.L.: 377), *nemărginime* „nemărginire" (MDA), *ospitalime* „*ospitalitate*" (Ursu–Ursu, Î.L.: 400), *puţintime* „puţinime" cf. *puţintel* (MDA; prin raportare la *puţin* s-ar segmenta forma **-ţime,* care nu mai apare în altă formaţie).

Formaţii ***parasintetice***: *nepătrunzime* „impenetrabilitate" (MDA îl consideră calc după fr. *impénetrabilité*) cf. *pătruns* (DLR), *unocuprinzime* „univers" cf. *uno-* + *cuprins* + *-ime* (MDA) şi *zinoptime* „interval de timp care cuprinde o zi" cf. *zi* + *noapte* + *-ime* (MDA).

La formaţiile cu sufixele din seria *-ame, -ime* apar uneori în temă alternanţe fonetice, prezente şi în flexiunea cuvintelor respective. O alternanţă care apare doar în derivat, nu şi în forma de plural a temei, este *a / ă*: *am**a**r – **ă**m**ă**rime, **a**r**a**p – **ă**r**ă**pime, băc**a**n – băc**ă**nime, d**a**fin – d**ă**finime, d**a**lm**a**t – d**ă**lm**ă**ţime, milit**a**r – milit**ă**rime* etc.

3. Valorile derivatelor

3.1. Cele mai multe derivate cu sufixele *-ame, -ime* sunt ***colective***.

3.1.1. Majoritatea desemnează ***colectivităţi umane*** (Carabulea 1959: 65; Sădeanu 1962: 56):

– după vârstă, sex, rudenie: *băietănime, bărbăţime, dămime, feteamă, flăcăime, frăţime, holteime, muierime, pruncime, puştime, şogorime* etc.;

– după etnie sau confesiune: *arăbime, aromânime, bulgărime, catolicime, evreime, lehime, lipovenime, muscălime, nemţime, slovăcime, tătărime, ungurime* etc.;

– după criterii sociale sau socio-profesionale: *actorime, argăţime, aristocraţime, avocăţime, boierime, colonelime, dăscălime, diecime, domnime, electorime, iuncherime, lăutărime, liberălime, lotrame* (şi *lotrime*), *pensionărime, răzeşime, securistime, slujitorime, studenţime, tâlhărime, tunărime, zaverime* etc.

Unele derivate cu *-ime* care denumesc o colectivitate umană indică şi ***apartenenţa locală***: *mocănime, secuime, ţigănime, ungurime* etc.

Pe lângă sensul colectiv, câteva formaţii au şi valoare de ***abstracte*** denominale: *tinerime* (sensul abstract este învechit), *vitejime* etc.

Unele colective cu *-ime* au şi o ***nuanţă peiorativă***; aceasta poate aparţine temei (*burtăverzime, securistime* etc.), dar în alte cazuri (*albăstrime, soldăţime* etc.) poate fi atribuită sufixului, deoarece ideea de colectivitate produce uneori o impresie neplăcută (Graur 1936: 71).

Parţial, sufixul are nuanţă peiorativă şi în limba italiană (Diez, G.: 306), dar întrucât această nuanţă nu se cunoaşte în latină, este posibil să se fi dezvoltat independent în cele două limbi romanice (Carabulea 1959: 69).

3.1.2. Colectivele cu *-ame, -ime* mai denumesc şi alt tip de colectivităţi:

- mulţimea / totalitatea ***animalelor*** desemnate de bază: *boiamă, bondărime, broştime, căpramă, cânamă, furnicamă, găinamă, iepuramă* (şi *iepurime*), *lăcustime, lupeamă, motănime, ogărime, oime, purecime, puime, şobolănime, şoricime, vitime* etc.;
- mulţimea ***plantelor*** (sau părţi ale acestora) desemnate de bază: *dăfinime, frunzime, lămâime, lăptucime, nucime, păime, sălcime, stejărime* etc.;
- mulţimea / totalitatea ***obiectelor*** desemnate de bază: *degetărime, încălţamă, lădiţime, lemnamă* (şi *lemnime*), *pietrime, scândurime, stâncime* etc.

3.2. ***Abstracte ale calităţii*** se formează mai ales de la baze:

- adjectivale: *acrime, acuraţime, biosime, curăţime, duioşime, golime, identicime, împărţibilime, lâncezime, mârcezime, puţinime, seninime, universalime, vitregime* etc.
- verbale: *atingime, cufunzime, înăsprime, rodime* etc.

Unele derivate în *-ime* de la adjective, mai ales de la adjective nume de culori, au pe lângă sensul de abstract al calităţii şi un sens colectiv: *albăstrime* „calitatea de a fi albastru" şi „membri ai partidului conservator" (*Venirea albăstrimei la putere,* Delavrancea, în DA), *verzime* „însuşirea de a fi verde" şi „mulţime de plante verzi" (DLR; vezi şi Carabulea 1959: 68: *albime, gălbenime, negrime, roşime*). Nu se poate stabili cu precizie ordinea în care au apărut cele două sensuri, abstract şi colectiv, sau dacă au luat naştere în paralel.

3.3. Un număr mai mic de derivate cu *-ime,* mai ales din limba veche (începând din secolul al XVII-lea), sunt ***abstracte denominale*** (formate de la substantive): *porime* (Stamati, în DLR), *rotocolime* (Antim, în DLR), *sănătăţime* (Elem. G., în DLR), *unsorime* (Polizu, în DLR) etc.; cf. şi *anime, orbime, robime, văduvime* etc.

3.4. ***Nume de acţiune*** cu bază:

- verbală: *despărţime, oţărime* etc.;
- verbală sau substantivală: *aburime, carime, cinstime* etc.

În DTLR^{d} unele dintre aceste formaţiile sunt explicate numai prin bazele substantivale: *aburime* cf. *abur, cinstime* cf. *cinste* etc. Considerăm însă că sensul derivatelor cu *-ime* impune aducerea în discuţie şi a bazelor verbale.

3.5. ***Rezultatul acțiunii***: *arzime, dogorime, durime, estime, îndoime, priveghime, rostime* etc.

3.6. Atașat la numerale cardinale, sufixul *-ime* formează substantive feminine care desemnează ***fracții***: *doime, pătrime, optime, sutime* etc. (GBLR: 181).

1. În lucrări mai vechi, aceste cuvinte care redau numeric raportul parte / întreg, indicând cantitatea sub aspectul numărului părților desprinse dintr-un întreg (GALR¹ I: 314), erau încadrate în clasa „numeralului fracționar", numit și „substantival" (Carabulea 1958: 135–138; GALR¹ I: 314–318).

2. Folosite la plural, derivatele de la *sută* sau *mie* pot exprima aproximarea numerică: *sutimi* „sute" (*Un răget de oroare ieși din* ***sutimi*** *de guri*. Conv. lit., în DLR), *zecimi* „zeci" (***Zecimi*** *de trenuri veneau și plecau*. Galaction, în DLR). Rar, *sutime* apare cu sensul „sută" (*Au trecut acum mai mult de două* ***sutimi*** *de ani*. (a. 1845) PLR I, în DLR).

În domeniul muzicii, substantivele *doime, pătrime, optime, șaisprezecime* indică durata sunetului raportat la nota întreagă.

Cu alte sensuri speciale se folosesc în domeniul religios, de ex. cuvântul *cincizecime* denumește sărbătoarea Rusaliilor (în sintagma *Cincizecimea luminată*), perioada dintre Paște și Rusalii și, de asemenea, este numele unei sărbători evreiești prăznuite la 50 de zile după Paște; *patruzecime* are sensul „păresimi, postul Paștilor", iar *treime* înseamnă „unitate spirituală, mistică a trei persoane sau ipostaze divine reprezentând un singur Dumnezeu".

Valoarea derivatului *ceime* „stare, calitate" < *ce* (MDA) este mai puțin clară.

Unele derivate cu *-ime* sunt ***sinonime*** cu baza: *amănunțime, glotime, întregime* (folosit în terminologia primelor manuale de matematică, la Ursu, T.), *obștime, poporime, șesime* „șes", *viitorime* etc. Formațiile de acest fel apar în texte vechi și regionale, unele fiind raportabile la teme cu înțeles colectiv (*gloată, obște, popor* etc.), situație în care este posibil ca prezența sufixului să întărească nuanța colectivă.

4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

4.1. Sufixele *-ame, -ime* sunt ***moștenite din latină***, deși între cuvintele moștenite nu avem formații analizabile cu aceste sufixe. Formația *lemnamă* ar putea veni din lat. *lignamen* (Sădeanu 1962: 56; cf. și CDDE, DLR s.v.). Cu această excepție, toate formațiile cu *-ame, -ime* sunt create pe teren românesc.

Sufixele *-ame* și *-ime* provin din latinescul *-(a/i)men* (= gr. *-μα*, i.-e. **-mn*), sufix întâlnit încă din perioada veche a limbii latine, mai ales în stilul înalt, pentru formarea de substantive abstracte de la verbe (cf. Cooper, W.: 33, 85; Stolz–Schmalz⁵ L.G. II: 242; ILR I: 75).

La cuvintele vechi din latină sufixul apare legat direct de rădăcină: *augmen, carmen, fragmen, frumen* etc. Începând din latina clasică se adaugă vocala caracteristică conjugării: *-āmen, -ĭmen, -īmen, -ūmen* (explicabilă și prin influența verbelor cu participiul în *-utus*, cf. Graur 1939: 144–145; ILR II: 179; FCLRV: 67, 137), de ex. *moderamen, docimen, regimen, acumen* etc. Cele mai numeroase derivate din latină sunt cu *-imen*, datorită productivității conjugării a IV-a (Graur, SLG: 59).

În legătură cu valoarea colectivă a sufixelor, au existat păreri diferite. Unii lingvişti (Diez, G.: 306) susţin că sensul colectiv al sufixelor *-ame, -ime* este „străin limbii latine". Alţii însă au arătat că această valoare a apărut în latina târzie, odată cu trecerea de la folosirea deverbală a sufixului la cea nominală; valoarea colectivă s-a transmis apoi limbilor romanice (Meyer-Lübke, G. II: 531; ILR I: 75). Limbile romanice au păstrat sufixele *-ame* şi *-ime* din latină, cu unele deosebiri în ceea ce priveşte aria lor de circulaţie; astfel, Fr. Diez (Diez, G.: 306) susţine că *-ame* se întâlneşte doar în limbile romanice apusene (it. *certame, legame, velame;* sp. *certamen, vexamen;* port. *arame, certamen;* prov. *levam, liam;* fr. *airain, levain*).

4.2. Formaţiile *mişelame* şi *voinicame* dovedesc prezenţa acestui sufix în limba română veche (Hasdeu 1882: 480–486). Sufixul *-ame* există în aromână şi este productiv, derivând substantive colective (*auşame* „mulţime de bătrâni", *bărbătame* „mulţime de bărbaţi" etc.) şi abstracte ale calităţii de la adjective (*amărame* „amăreală", *dultseame* „dulceaţă" etc.), cf. Capidan 1909: 13–14, 58–59. G. Pascu este de părere că *-ame* ar exista şi în meglenoromână (Pascu, S.: 13), dar studiul lui Th. Capidan (M. I: 10) nu confirmă această ipoteză.

În limba română, sufixul *-ame* este atestat în secolul al XVI-lea, la Coresi, în derivatele *mişelame* „oameni de rând; prostime" (*Popa să spuie cuvântul lu Dumnezeu ... în limba pre carea grăiesc oamenii să putem înţelege noi, mişelamea.* Coresi, ap. GCR I, 24/ 37) şi *voinicame* „oştire" cf. *voinic* „oştean" (*Această oastea a lu Dumnezeu cheamă-se a ceriului voinicame.* Coresi, Ev. 305), precum şi în secolul al XVII-lea, în derivatele *haiducame, lotrame, pedestrame, prostame* (Anon. Car., cf. FCLRV: 67–68). B. P. Hasdeu presupune şi existenţa derivatelor *osame, porcame, ţărăname, vitame* (Hasdeu 1882: 483). Dintre acestea, *osamă* „oseminte" este atestat în Banat (CADE, în DLR), dar *porcame, ţărăname* şi *vitame* nu sunt atestate în dicţionarele consultate. Derivatele cu *-ame* (şi varianta *-amă*) înregistrate în DA şi DI au circulaţie regională şi sunt atestate în LB şi CDDE. Sufixul a fost concurat încă din limba veche de *-ime* şi apoi înlocuit de acesta.

Sufixul *-ime* are o arie de răspândire mai restrânsă. El a pătruns din latină în română şi în albaneză, dar este rar folosit în celelalte limbi romanice (Meyer-Lübke, G. II: 531; Meyer 1884: 146). În limba română este atestat începând din secolul al XVI-lea (cf. FCLRV: 137–138): *afunzime, amărâme, lucime* (în *Palia* de la Orăştie), *greime, iuţime* (la Coresi), *mulţime* (în *Codicele Voroneţean*) etc. Cele mai multe derivate cu *-ime* din limba veche sunt abstracte ale calităţii. Sufixul *-ime* se întâlneşte şi în derivate cu valoare colectivă începând din secolul al XVII-lea, concurând formaţiile cu *-ame* (cf. FCLRV: 138): *bătrânime* (*Biblia* 1688), *boierime* (Radu Popescu, Ist.), *călărăşime* (Neculce, Let.), *călărime* (M. Costin, Let.), *căzăcime* (Neculce, Let.), *jidovime* (*Biblia* 1688), *mazâlime* (Neculce, Let.), *pedestrime* (*Biblia* 1688), *prostime* (Ureche, Let.), *sărăcime* (Ureche, Let.), *tătărâme* (Neculce, Let.), *ţărănime* (M. Costin, Let.), *ungurime* (Ureche, Let.).

Procedeul formării fracţiilor cu *-ime* a apărut la noi odată cu introducerea aritmeticii ca obiect de studiu în şcoli şi cu formarea unei terminologii adecvate (secolul al XIX-lea – prima atestare fiind *treime,* în LB, cf. DLR). Asachi a introdus primul în manualul său de aritmetică acest tip de cuvinte cu *-ime,* sub influenţa limbii franceze. Sufixul *-ime* a fost apropiat de fr. *-ième* şi *-ain(e)* cu aceeaşi funcţie (Fischer 1989: 38).

5. Originea temelor

Derivatele cu *-ame* şi *-ime* sunt formaţii pe teren românesc. Sufixele se ataşează la teme de diferite origini:

– latine: *acrime, adâncime, agerime, albăstrime, atingime, bătrânime, boiamă, broaştime, câneamă / câinime, câtime, ceime, doime, domnime, feteamă, frăgezime, frăţime, furnicamă, găinamă, greime, încălţamă, junime, lărgime, micime, miime, mişelame, muieramă, negurime, negustorime, nobilime, nucime, pătrime, păgânime, părinţime, pedestrame / pedestrime, pietrime, putrezime, românime, sălbăticime, subţirime, târziime, tinerime, unsorime, vecinime, zecime* etc.;

– slave: *arăpime, armenime, boierime, bulgărime, calicime, călugărime, căzăcime, crăime, culăcime, diecime, dogorime, evreime, flăcăime, golime, haiducame, holteime, jupânime, lipovenime, muscălime, obştime, oţărime, prostame / prostime, robime, sărăcime, slujitorime, ungurime, zaverime* etc.;

– maghiare: *betegime, cătănime, curuţime, dorobănţime, felurime, gingăşime, husărime, iobăgime, nemeşime, orăşenime, secuime, şogorime* etc.;

– turceşti: *arnăuţime, băcănime, cadânime, ienicerime, mazilime* etc.;

– greceşti: *dăscălime, prospeţime, stihurime* etc.;

– franţuzeşti: *actorime, aristrocraţime, avocăţime, barbarime, catolicime, fotomodelime, funcţionărime, generălime, obtuzime, profesorime* etc.;

– germane: *colonelime, rutenime* etc.;

– comune cu albaneza: *copilime, măgărime, ologime.*

Unele teme sunt de origine necunoscută: *aprigime, ciocoime, hoţime, mocănime, motănime, pruncime, puţinime, sărbezime, stâncime* etc.

6. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-ame* a fost slab productiv în limba română veche; se întâlneşte doar în câteva formaţii din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, precum şi în derivate regionale. A fost concurat de *-ime* şi înlocuit de acesta (vezi *supra* **5.**).

Sufixul *-ime* este bine reprezentat în limba română. Derivatele cu *-ime* sunt exclusiv formaţii româneşti, au mai multe sensuri şi o frecvenţă relativ mare. De asemenea, sufixul se ataşează la teme de diferite origini. În limba veche, cele mai numeroase formaţii erau cele cu valoare abstractă, spre deosebire de perioada modernă, când, cu câteva excepţii (*adâncime, asprime, desime, lungime* etc. – cuvinte care exprimă noţiuni importante pentru vorbitori), formaţiile abstracte cu *-ime*, concurate de cele cu *-ătate, -eală, -enie, -ie,* au trecut în vocabularul pasiv (Carabulea 1959: 74–75). Sufixul *-ime* este productiv cu valoarea sa colectivă, iar în cadrul acesteia este specializat pentru a indica o categorie sau un grup social: *boierime, nobilime, studenţime* etc.

7. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Derivatele cu sufixul *-ame* sunt învechite şi regionale. Ele apar mai ales în Banat, Oltenia şi sud-vestul Transilvaniei (*haiducame, lotrame, pedestrame, prostame* sunt atestate în Anon. Car., iar *mişelame* şi *voinicame* apar la Coresi).

Şi unele formaţii cu *-ime* se întâlnesc regional, fără a se putea remarca tendinţa de folosire mai frecventă a sufixului într-o anumită regiune.

O parte dintre derivatele cu *-ime* care denumesc abstracte ale calităţii au trecut în vocabularul pasiv, fiind concurate de formaţii cu alte sufixe cu valoare abstractă, de ex. *gingăşime* vs *gingăşie, iuţime* vs *iuţeală* etc.

Substantivele derivate cu *-ime* de la numerale cardinale sunt folosite în limbajul oamenilor instruiţi şi nu caracterizează vorbirea populară şi familiară. Sigura formaţie pătrunsă în limbajul popular este *treime* care îl înlocuieşte pe *troiţă* (Iordan, LRC: 365; GALR[1] I: 314).

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -ĂRI̯ME

8.1.1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.1.1.1. În DI se înregistrează 13 ***formaţii analizabile*** cu *-ărime* [pron. -ă-ri̯-me]: *albinărime* „mulţime de *albine*" (MDA), *aurărime* „mulţime de obiecte din *aur;* cantitate mare de aur, grămadă de bani" (MDA), *broscărime* „broştime" cf. *broască* (MDA), *copilărime* „mulţime / totalitate de *copii*" (MDA), *drăcărime* „mulţime de *draci;* drăcime" (DLR), *frunzărime* „frunziş, grămadă (mare) de *frunze*" (MDA), *mâncărime* „senzaţie neplăcută produsă de iritaţii ale pielii" (DLR) cf. *(a) mânca* „a produce o senzaţie neplăcută însoţită de dorinţa de a te scărpina", *muscărime* „mulţime de *muşte;* muscărie" (DLR), *porcărime* „mulţime de *porci*" (DLR), *puricărime* „mulţime de *pureci*" (DLR), *slugărime* „mulţime de *slugi*" (DLR), *şoricărime* „mulţime / totalitate de *şoareci*" (DLR), *văcărime* „mulţime de *vaci*" (DLR).

În DLR şi MDA, *mâncărime* este considerat derivat de la *mâncare,* explicaţie care nu se justifică semantic.

La acestea se adaugă 6 formaţii din alte surse: *găinărime* „mulţime de *găini*" (DTLR^d), *lungărime* „fiecare dintre lemnele *lungi* de la scară, în care se fixează spiţele" (DLR), *mamelucărime* „mulţime / totalitate de *mameluci* (= oameni fără personalitate şi păreri proprii)" (DLR), *nemţărime* „mulţime de *nemţi*" (Carabulea 1959: 72), *pescărime* „(înv.) clasa peştilor" (DLR) cf. *peşte, puierime* „mulţime de *pui*" (DLR).

În formaţia *pescărime* în temă intervine alternanţa fonetică *şt / sc* (ca şi în *pescar, pescuţ*), iar în *puierime* sufixul apare în forma *-eri̯me,* din motive fonetice.

8.1.1.2. Sufixul *-ărime* formează ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la:
- substantive:
  - masculine: *copilărime, drăcărime, mamelucărime, nemţărime, pescărime, porcărime, puierime, puricărime, şoricărime;*
  - feminine: *albinărime, broscărime, frunzărime, găinărime, muscărime, slugărime, văcărime;*
  - neutru: *aurărime;*
- un adjectiv: *lungărime;*
- un verb: *mâncărime.*

Ca şi *-ime,* sufixul *-ărime* se ataşează mai ales la substantive ce denumesc animate.

8.1.2. Valorile derivatelor

Cele mai multe derivate cu *-ărime* sunt ***colective***. Substantivele denumesc:

- o mulţime (sau o totalitate) de ***fiinţe***: *albinărime, broscărime, copilărime, drăcărime, găinărime, mamelucărime, muscărime, nemţărime, pescărime, porcărime, puierime, puricărime, slugărime, şoricărime, văcărime;*
- o cantitate mare de ***obiecte***: *aurărime, frunzărime.*

Valoarea derivatului *lungărime* este ***purtătorul calităţii***, iar valoarea derivatului *mâncărime* este ***nume de stare***.

Substantivele colective formate cu *-ărime* au uneori sinonime cu *-ime*: *broscărime – broştime, copilărime – copilime, şoricărime – şoricime* etc. Existenţa acestor formaţii paralele a dus la diferenţieri de sens, cele cu *-ărime* dobândind o uşoară nuanţă depreciativă (Carabulea 1959: 72).

8.1.3. Originea sufixului şi istoria derivatelor

8.1.3.1. Sufixul *-ărime* este compus din *-ar* şi *-ime*. Ambele sufixe componente sunt de origine latină: *-ar* < lat. *-arius* şi *-ime* < lat. *-(i)men.*

Sufixul *-ărime* s-a putut detaşa de la derivate susceptibile de dublă analiză formală (discutate la sufixul *-ime*), de tipul *opincărime* „ţărănime" format de la *opincar* „ţăran" prin raportare la *opincă, plugărime* „totalitatea plugarilor, mulţime de *plugari*" prin raportare la *plug* etc. (Carabulea 1959: 71).

Multe formaţii cu *-ărime* au paralele cu sens colectiv cu *-ărie*: *aurărie – aurărime, muscărie – muscărime, şoricărie – şoricărime* etc. Unele formaţii cu *-ărime* care nu au un derivat de la aceeaşi bază cu *-ar* (de ex. *broscărime, drăcărime*) sau al căror sens este legat de cel al cuvântului-bază, şi nu de al derivatului în *-ar* (*aurărime, porcărime, văcărime*), pot fi explicate prin înlocuirea lui *-ie* cu *-ime* (Graur 1936b: 72; Carabulea 1959: 71).

Explicaţia de mai sus nu se aplică în cazul formaţiilor paralele cu *-ărie* şi *-ărime* dacă derivatul cu *-ărie* nu are sens colectiv (Graur 1936b: 70 ş.u.; Puşcariu 1904: 689 ş.u.), de ex. *copilărime* „mulţime de copii" vs *copilărie* „perioadă a vieţii omului de la naştere până la adolescenţă; naivitate", *găinărie* „loc unde se ţin găinile; coteţ de găini" vs *găinărime* „mulţime de găini", *porcărie* „crescătorie de porci; murdărie; faptă sau vorbă indecentă sau grosolană" vs *porcărime* „mulţime / turmă de porci", *slugărie* „muncă, condiţie de slugă; atitudine de supunere exagerată, umilitoare faţă de o persoană" vs *slugărime* „mulţime de slugi" etc.

În cazurile în care formaţia cu *-ărime* nu poate fi explicată prin înlocuirea lui *-ie* cu *-ime* (de ex. *mamelucărime, nemţărime*) putem considera că *-ărime* este un sufix colectiv de sine stătător (Popescu-Marin 1966: 44).

8.1.3.2. Toate formaţiile cu *-ărime* sunt ***derivate pe teren românesc***. Cele mai vechi au atestări din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: *aurărime* (a. 1893, în DELR), *broscărime* (a. 1857, în DELR), *pescărime* (Conachi, în DLR). Câteva apar la scriitorii clasici: *frunzărime* (Eminescu, în MDA), *găinărime* (Eminescu, în DTLR^{d}), *mamelucărime* (Caragiale, în DLR); altele sunt atestate în glosare şi texte populare: *albinărime* (Chest. V, în MDA), *drăcărime* (I. Cr. IV, în MDA), *lungărime* (Glos. Reg., în DLR) etc.

8.1.4. Originea temelor

Sufixul compus *-ărime* se atașează mai ales la teme de origine latină: *albinărime, aurărime, broascărime, drăcărime, frunzărime, mâncărime, muscărime, porcărime, puierime, puricărime, șoricărime, văcărime.*

Rar, sufixul se atașează la teme de alte origini: slavă (*nemțărime, slugărime*), comună cu albaneza (*copilărime*), franceză (*mamelucărime*).

8.1.5. Productivitatea sufixului și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul a fost productiv în secolul al XIX-lea (vezi *supra* **8.1.3.2.**); productivitatea sa a încetat, fiind concurat de *-ărie, -ime, -iș* sau *-et* cu valoare colectivă.

Derivatele cu *-ărime* sunt, în marea lor majoritate, populare. Unele sunt neobișnuite (*mamelucărime*); numai *mâncărime* se folosește în limba comună.

8.2. -ĂȚIME

Sufixul se identifică în 2 ***formații analizabile*** cu *-ățime* [pron. -ă-ți-me]: *câtățime* (DI) „câtime" (MDA) cf. *cât,* la care se adaugă *lățățime* „latitudine" cf. *lat* (DLR s.v.).

În MDA, *câtățime* este explicat din *câtă* + *-(ț)ime,* iar *lățățime* apare în DLR ca fiind format din *lat,* cf. lat. *latitudo, -inis* și it. *latitudine.*

Derivatele sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la adjective (unul de proveniență pronominală).

Sufixul dezvoltat *-ățime* poate fi explicat prin falsă analiză a unor derivate care conțin un *-ăț-* în temă: *bărbățime* cf. *barbă* (în loc de *bărbat*), *ciudățime* cf. *ciudă* (în loc de *ciudat*), *soldățime* cf. *soldă* (în loc de *soldat*).

Ambele formații cu *-ățime* au sinonime cu *-ime: câtime, lățime.*

Formațiile cu *-ățime* sunt vechi și rare (*câtățime* e atestat la Ursu, T., iar *lățățime* la Tâmpeanul, G.). Ele au apărut datorită eforturilor unor autori de a crea o terminologie științifică românească.

Ambele formații au teme de origine latină.

Sufixul a fost foarte slab productiv.

-AN^1, -EAN^1; -ANĂ, -EANĂ

Miklosich, G.S. II: 124; HEM: col. 1141–1145; Ștefurea 1892: 462–477; Hiecke 1906: 151–152; Pușcariu 1911: 11–18; Löwe 1911: 10–13; DHLR I: 250–251; Pascu, S.: 291–297; Vondrák, S. G. I: 546–547; Graur, N.P.: 120; Graur, N.A.: 62–66; Iordan, Stil.: 196, 198; Iordan, LRC: 310, 344; Pietreanu 1962: 93–100; Rosetti, ILR (1968): 322.

1. Statutul afixelor

Sufixele *-an^1, -ean^1* [pron. -ĕan] și *-ană, -eană* [pron. -ĕa-nă] constituie ***serii*** care interferează, pe baza asemănării formale, a distribuției similare (vezi *infra* **3.1.2., 3.2.2., 3.3.2., 3.4.2.**), a originii (vezi *infra* **5.**) și a valorilor comune (vezi *infra* **4.**).

Sufixele *-ană* şi *-eană* se identifică numai în derivate de tipul *fătană* „*fată* înaltă şi voinică, cu aspect de băiat”, *scândureană* „scândurică” etc., care nu pot fi interpretate ca fiind formate cu sufixul moţional *-ă* (spre deosebire de formaţia *băietană* „fetişcană” < *băietan* „băiat (mare)” + *-ă*, în MDA).

Se înregistrează şi câteva ***dublete***, rar ***triplete*** (formaţii de la aceeaşi bază şi cu acelaşi sens, conform surselor consulate) cu sufixele:

- *-an*^{1} şi *-ean*^{1}: *chiaburan* / *chiaburean* „ţăran îmbogăţit” cf. *chiabur* „idem”, *Iepuran* / *Iepurean* „nume dat unui animal fricos ca un *iepure*”;
- *-ană* şi *-eană*: *lătană* / *lăteană* „specie de peşte” cf. *lat;*
- *-an*^{1} şi *-ană*: *crăcan* s.n. / *crăcană* s.f. „ramură bifurcată” cf. *cracă*, *gropan* s.n. / *gropană* s.f. „*groapă* adâncă”, *ochean*^{1} s.m. / *ocheană* s.f. „peşte de baltă cu capul mic şi *ochii* mari”, *olan* s.n. / *olană* s.f. „ţiglă; oală” cf. *ol* „oală”, *pitan* s.n. / *pitană* s.f. „*pită* (= pâine) mare” etc.;
- *-an*^{1}, *-ean*^{1} şi *-ană*: *molan* / *molean* / *molană* „specie de peşti cu mişcări leneşe” cf. *moale* (DLR).

1. Formaţiile de tipul *pulpan* s.n. „(reg.) copan de pasăre” şi *pulpană* „partea de jos a unei haine bărbăteşti care acoperă *pulpele*”, *Murgan* s.m. „nume de bovină cu părul *murg*” şi *murgană* s.f. „nume de peşte de culoare închisă”, *sorean* „nume de peşte cu solzi lucitori” şi *soreană* „floarea-soarelui”, *şoiman* „augmentativ al lui *şoim;* fiinţă supranaturală căreia i se atribuie puteri nefaste” şi *şoimană* „ştiucă”, deşi se raportează la aceeaşi bază, nu pot fi considerate dublete, ci cuvinte ***paronime***, pentru că derivatele au sensuri diferite.

2. Sufixul *-an*^{1} apare şi în formaţii ***omonime***, de tipul *crăcan* s.m. „*crac* de pantaloni” şi *crăcan* s.n. „*cracă* bifurcată” (MDA s.v. *crăcană*), care, pe lângă sensul diferit, se raportează şi la baze diferite.

2. Delimitarea de afixe omonime

2.1. Sufixele *-an*^{1}, *-ean*^{1} se delimitează semantic de omonimele *-an*^{2}, *-ean*^{2}: sufixele *-an*^{1}, *-ean*^{1} se identifică în derivate cu valoare augmentativă, depreciativă, diminutivală sau moţională, iar *-an*^{2}, *-ean*^{2} apar în derivate care exprimă apartenenţa, originea (locală sau personală), bazele lor fiind, în general, toponime sau antroponime (vezi şi LRC II: 145, unde se vorbeşte de „incompetenţa semantică” dintre *-an* augmentativ şi cuvinte-bază care indică un nume de sat, oraş, râu, munte etc.).

Criteriul semantic de delimitare a derivatelor cu *-an*^{1} de cele cu *-an*^{2} se aplică şi la substantivele proprii: nume de familie ca *Bucan, Colţan, Orzan, Purcan* (*Porcan*), *Văcan* aparţin, prin sensul derivatului şi al bazei, clasei formaţiilor cu *-an*^{1}. Există însă nume de familie cu un grad mai mare sau mai mic de ambiguitate, la care analiza nu se poate face decât dacă se cunoaşte istoria acestor cuvinte. Prenume masculine ca *Dobran, Dumitran, Voican,* dacă sunt raportate la bazele lor feminine (*Dobra, Dumitra, Voica*) sunt formate cu sufixul *-an*^{1} (moţional), dar ca nume de familie ele pot fi raportate şi la baze masculine, în acest caz sufixul indicând apartenenţa personală („cei ai lui *Dobre, Dumitru, Voicu*”); altele pot fi raportate fie la un substantiv comun + *-an*^{1}, fie la un nume propriu de familie + *-an*^{2}: *Buzan* (cf. *buză, Buză*), *Lupan* (cf. *lup, Lupu*), *Şerban* (cf. *şerb, Şerbu*), *Ursan* (cf. *urs, Ursu*) etc.

Distincţia semantică dintre *-an*^{1}, *-ean*^{1} şi *-an*^{2}, *-ean*^{2} este dublată de cea etimologică (vezi *infra* **5.**).

2.2. Sufixul *-an*^{1} se deosebeşte şi de *-an*^{3} (din formaţii ca *silican* „compus organic al *siliciului*", *Tusan* „sedativ al *tusei*" etc.) prin origine, sens şi repartiţie stilistică (*-an*^{3} aparţine terminologiei ştiinţifice).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -AN^1

3.1.1. În DI sunt înregistrate cca 170 de ***formaţii analizabile:*** *băietan* (vezi *supra* **1.**), *bâţan* „un fel de ţânţar mic căruia îi tremură picioarele" cf. *bâţ!* (DA), *beţivan* „augmentativ de la *beţiv*" (DA), *bogătan* „om *bogat*" (DA), *boldan* „vârf de munte inaccesibil" cf. *bold* „băţ ascuţit, ţepuşă" (DA), *brădan* „*brad* stufos" (DA), *brojban* (*brozban*) „căpăţână de varză închircită" (DA s.v. *broajbă* „nap, gulie"), *broscan* „masculinul lui *broască*" (DA) şi „cel care mănâncă *broaşte*" (Tudose, D.: 317), *burduhan* „pântece mare" (DA) cf. *burduh* (var. la *burduf*), *buzan* „(înv., despre sunete) labial" cf. *buză* (DA), *căciulan* „ţăran care poartă *căciulă*" (DA), *căran* „*car* mare" (DA), *căţelan* „*căţel* de câteva luni" (DA), *chelban* „persoană cu *chelbe* (= boală a pielii capului; chelie)" (DA), *chiaburan* (vezi *supra* **1.**), *ciopârtan* „burete care apare toamna după ploaie lângă un copac" (DA s.v. *ciopârti*), *cioran* „(înv., arg.) hoţ" cf. *cioară* (MDA), *ciorman* „*ciormă* (= larva cărăbuşului)" (DA), *ciutan* „bou fără coarne" cf. *ciut* (DA), *clăcan* „(reg.) cel care ia parte la o *clacă*" (DA), *cloncan* „corb, vultur, erete" cf. *clonc!* (MDA), *cobzan* „persoană cu pântecele mare, burtos" cf. *cobză* (DA), *colţan* „persoană sau animal cu *colţi* mari" (DA), *corban* „negru-închis" cf. *corb* „negru" (DA), *crăcan* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.**), *croncan* „vultur, pasăre răpitoare" cf. *cronc!* (DA), *curcan* „masculinul de la *curcă*" (DA), *cuşman* „*cuşmă* mare" (DA), *dâmban* „*dâmb* mai mare" (DLR), *drugan* „buştean; om înalt" cf. *drug* „bară de lemn" (DLR), *făgan* „(reg.) *fag* tânăr şi des" (DA), *flăcăuan* şi *flăcăian* „*flăcău* (foarte tânăr); băieţandru" cf. şi *flăcăi* (un derivat se raportează la forma de singular a cuvântului de bază, iar celălalt la forma de plural), *flocan* „(d. câini) flocos" cf. *floc* (DA), *fluieran* „*fluier* mare" (DA s.v. *fluieroi*), *găzdan* „bogătaş" cf. *gazdă* „ţăran bogat" (MDA), *gârlan* „(reg.) fără căpătâi, care stă pe *gârlă* la scăldat" (DA), *gâscan* „masculinul de la *gâscă*" (DA), *gheran* „mânerul sau coada cleştelui dogarului" cf. *gheară* (DA), *golan* „om care nu are cu ce se îmbrăca, om de nimic" (DA) cf. *gol, gotcan* „masculinul de la *gotcă* (= găină sălbatică)" (DA), *grăsan* „augmentativ de la *gras*" (MDA), *grivan* „şoarece mare cu o pată albă în jurul gâtului" cf. *griv* „pestriţ" (DA), *gropan* „*groapă* adâncă" (DA), *guran* „şalău; persoană cu *gura* mare" (DA), *holban* „epitet glumeţ pentru cel care *holbează* ochii" (DA s.v.*înholba*), *huluban* „*hulub* (= porumbel)" (DA), *jăpcan* „hoţ" cf. *japcă* „hoţie" (MDA), *jelan* „(reg.) care este în doliu" cf. *jale* (DLR) şi *(a) jeli, jugan* „cal castrat folosit la muncă" cf. *jug* (DLR), *juncan* „*junc* mai mare" (DLR), *logodan* „peţitor" cf. *(a se) logodi* (DLR), *lungan* „(persoană) neobişnuit de înaltă şi slabă" cf. *lung* (DLR), *lupan* „pui de *lup*; (d. animale) care are culoarea blănii de *lup*" (DLR), *mârlan* „(reg.) berbec bun de prăsilă" cf. *(a) mârli* (DLR), *mâţan* „motan" cf. *mâţ*" (DLR), *mocan* „cioban; om de la munte; om cu apucături grosolane" cf. *moacă* „cap; (arg.) epitet depreciativ pentru o persoană bleagă sau disproporţionată (cu capul mare)" (DLR), *mocan* „(reg.) broscoi" cf. *moc!* „onomatopee care redă sunetul scos de broască" (DLR), *mojican* „(augmentativ al lui) *mojic*" (DLR), *molan*^{1} „(reg.) molău; peşte mic" cf. *moale* (DLR), *molan*^{2} „(arg.) vin" cf. *mol* „idem" (DLR), *murgan* „(bovină) cu părul *murg*" (DLR), *muscan* „nume dat unor peştişori conservaţi la putină" cf. *muscă* (DLR), *ochean* „nume de peşte" cf. *ochi* (DLR), *olan* „ţiglă; tub de argilă arsă; (reg.) *oală*" cf. şi *ol* „oală" (DLR), *pieptan* „(reg.) *piept* (= coastă) de deal / munte" (DLR), *piscan* „*pisc* (mare)" (DLR), *pitan* „(augmentativ al lui) *pită* (= pâine)" (DLR), *porcan* „(reg.) augmentativ al lui *porc*" (DLR), *prostan* „prostănac" cf. *prost* (DLR), *purecan* „augmentativ al lui *purece* (variantă la *purice*)" (DLR), *puştan* „(fam.) băieţandru" cf. *puşti* (DLR), *râtan* „porc; om grosolan" cf. *rât* (DLR), *roşcan* „roşiatic" cf. *roşcă* (DLR), *sărăcan* „om *sărac*" (DLR), *strujan* „tulpină tăiată de porumb, după ce au fost culeşi ştiuleţii" cf. *(a) struji* „a curăţa" (DLR), *şipan* „*şip* (= sticlă, flacon) mare" (DLR), *şobolan* „şoarece mai mare" cf. *şobol (sobol)* „cârtiţă" (DLR), *şogoran* „cumnat" cf. *şogor* „idem" (DLR), *şoiman* „*şoim* mare; epitet pentru un bărbat curajos, mândru; cal aprig ca un *şoim*" (DLR), *şoldan* „cu *şolduri* mari" (DLR), *tăpşan* „platou, loc neted, coastă de deal / munte, povârniş" cf. *(a) tăpşi* „a bătători pământul, a nivela" (DLR), *tontan* „(reg.) *tont*" (MDA), *toporan* „luptător înarmat cu *topor*" (DLR), *trocan* „*troacă* (mare)" (DLR), *tufan* „tufar (= nume generic pentru arbori cu ramuri dese crescute direct de la rădăcină, în formă de *tufă*)" (DLR), *tutcan* „masculinul de la *tutcă* (= curcă)" (DLR), *ţâncan* „pui de câine" cf. *ţânc* „idem" (DLR), *ucigan* „diavol" cf. sintagma *ucigă-l toaca* (DLR), *udvan* „pasăre de pradă, vultur" cf. *udvă* „idem" (DLR), *voinican* „curajos" cf. *voinic* (DLR), *vulpan* „masculinul de la *vulpe;* pui de vulpe" (DLR), *zgărdan* „*zgardă* (= salbă) de mărgele" (DLR) etc.

1. *Sărăcan*, cu sens depreciativ, este derivat de la *sărac* + *-an* (Graur, 1936b: 112; cf. şi CADE, TDRG unde este discutat s.v. *sărac* fără nicio precizare); Iordan (Stil.: 36) îl explică prin fonetică sintactică (*săraca-mi de mine*), explicaţie acceptată ulterior de Graur (E.: 136), cf. şi Tudose, D.S.: 123; vezi şi DLR, DEX^2 care îl derivă de la *sărac*, dar cu trimitere la îmbinarea *săraca-mi* [*de mine*].

2. Nu am inclus între derivatele cu *-an*^{1} pe *noian* (cu variantele regionale *noiam, loian*) „cantitate mare din ceva; întindere mare de apă; abis, hău", pentru că nu are o structură clară: CADE, Scriban, Dicţ., DLR, DEX îl dau fără etimologie sau cu etimologie necunoscută (în DLR, cu trimitere la alb. *ujan(ë)* „ocean", cu care îl compară şi TDRG). Alţi autori (Coteanu–Sala, E.: 117) consideră că *noian* poate fi un cuvânt autohton sau format de la *noi(u)* cf. alb. *uje* „apă", neînregistrat în alte surse, cu sufixul *-an* (vezi şi bibliografia menţionată).

La acestea se adaugă 31 de formaţii din alte surse (mai ales regionale): *barosan* „mare şi greu; (fig., d. oameni) bogat" cf. *baros* „ciocan mare şi gros" (TDRG, MDA), *bâzgan* „bădăran" (Udrescu, Gl.) cf. *bâzgă* „femeie arţăgoasă" (*ibid.*), *bilan* „butuc gros şi lung" (Arvinte, T.) cf. *bilă* „trunchi de copac", *botan* „cu *botul* mare" (Udrescu, Gl.), *burtan* „persoană cu *burta* mare" (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 131), *butucan* „*butuc* mare" (Lex. Reg. I: 113), *ciungan* „fag tânăr uscat" (Lex. Reg. I: 100) cf. *ciung* „(copac) cu frunzele căzute şi crengile rupte", *clopan* „burete cu *clopul* (= pălăria) mare" (Mat. Dial. I: 62), *costruşan* „cal între doi şi trei ani" (Gl. Reg.) cf. *costruş*, variantă la *costrâş* (= mânz de la un an în sus), *durlăcan* „*durlac* (= copil mai mărişor)" (Lex. Reg. II: 69), *fulgani* s.m.pl. „*fulgi* de zăpadă" (Tudose, D.S.: 27), *gâtlejan* (Udrescu, Gl.) cf. *gâtlej, judocan* „sportiv care practică judo" (MDA) cf. *judoka* „idem", *kentan* „ţigară *Kent*" (Vârlan, S. N.: 40), *lipani* (pl.) „papuci" (Tudose, D.S.: 132) cf. *lipa-lipa, mierlan* „masculinul de la *mierlă*" (Popa, 1967: 175), *mijlocan* „mijlociu" (Gl. Olt.), *muian* „faţă, figură omenească" (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 131) cf. *muie* „(arg.) gură, faţă" (DLR), *pilotan* „*pilot*, lemn de susţinere" (DLR), *plopan* „*plop* mare" (DLR), *răcăşan* „(reg.) lucrător care pune în ordine materialul lemnos" cf. *răcaş* „grămadă de trunchiuri de copaci" (DLR), *spărgane* pl. „vase sparte" cf. *(a) sparge* (MDA), *stropan* „(reg.) amestec lichid din apă de var şi ciment cu care se *stropeşte* temelia caselor" (DLR), *şovan* „uliu" cf. *şoavă* „idem" (MDA), *şopârlan*

„masculul de la şopârlă" (MDA), *şulfan* „lepădătură, jigodie" cf. *şulfă* „epitet pentru o femeie intrigantă sau care are o ţinută neîngrijită" (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 131), *târlan* „(reg.) turmă de capre" cf. *târlă* „stână" (DLR), *toyotan* „cel care are (maşină) *Toyota*" (Vârlan, S.N.: 41), *ţărcan* „masculinul de la *ţarcă* (= coţofană)" (Popa 1967: 175), *zoipan* „(reg.) persoană voinică, corpolentă" (Udrescu, în DLR) cf. *zoipă* „(reg.) femeie voinică, corpolentă".

1. A fost inclus printre formaţiile cu *-an*^{1} cuvântul (cu etimologie controversată în surse) *barosan* „mare şi greu; enorm" analizat prin *baros* + *-an* în TDRG, Scriban, Dicţ., DA, DEX, dar pe care Şăineanu îl pune în legătură cu ţig. *baro* „mare", iar Graur (1934: 126) cu exclamaţia de aceeaşi provenienţă *barosan!* „tu eşti mare"; CADE îl dă fără etimologie.

2. Baza unor formaţii cu *-an*^{1} este uneori un cuvânt străin (xenism): *gipan* (Vârlan, S.N.: 40) „maşină 4 × 4" cf. *jeep* [pron. *gip*]; *goldan* „lanţ gros de aur" (Vârlan, S.N.: 40) cf. engl. *gold* „aur"; *merzan* („Academia Caţavencu", 1991, nr. 45, p. 3) cf. *merz* – trunchierea substantivului *Mercedes* (cu *-c-* pronunţat, după germană, *-ţ-*); *hliban* „pâine" cf. rut. *chlib* „pâine" (DA).

3.1.2. Derivatele cu *-an*^{1} sunt substantive (comune şi proprii) şi adjective.

3.1.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

– ***masculine*** (animate, mai rar inanimate), analizabile în raport cu:
   – substantive:
      – masculine (frecvent): *băietan, căţelan, făgan, puştan* etc.;
      – feminine (mai puţin frecvent): *broscan, burtan, căciulan, cioran, curcan, gâscan, guran, şopârlan, şovan, tutcan, ţărcan, vulpan, zoipan* etc.;
      – neutru: *râtan;*
   – verbe (mai rar): *ciopârtan, holban, logodan, mârlan, ucigan* etc.;
   – interjecţii (rar): *bâţan, cloncan, croncan, lipani, mocan* „broscoi" etc.;
   – adjective (rar): *golan, grivan, molan* „molâu", *murgan, sărăcan* etc.;

– ***neutre*** (relativ frecvent), analizabile în raport cu:
   – substantive:
      – neutre: *boldan, burduhan, fluieran, jugan, molan* „vin", *olan* etc.;
      – feminine: *cuşman, gheran, gropan, zgărdan* etc.;
   – verbe (rar): *spărgane, stropan, tăpşan* etc.

Unele substantive cu *-an*^{1} sunt masculine şi neutre, diferenţei de gen gramatical corespunzându-i sensuri diferite (= formaţii omonime la singular): *colţan* s.m. „om sau animal cu *colţi* proeminenţi" şi *colţan* s.n. „diformitate a ghindei de stejar" (DA); *porcan* s.m. „*porc* mare; epitet" şi *porcan* s.n. „porcoi, grămadă" cf. *porc* (DLR); *ochean*^{1} s.m. „(reg.) ocheană (peşte)" şi *ochean*^{2} s.n. „vârtej de apă; poiană" şi „instrument optic" (pentru etimologie, vezi *infra* **5.**).

3.1.2.2. ***Substantivele proprii*** (cf. Paşca, Ţ.O.: 136 şi urm.; Graur, N.P. 120; DO: LV; Brâncuş 1967: 169–175) sunt:

– zoonime, analizabile în raport cu:
   – substantive comune: *Corban, Flocan* „nume de câine flocos", *Floran, Iepuran, Lupan, Salban* „nume de animal cu o pată în jurul gâtului" cf. *salbă, Stean* [pron. ste-an] „nume de animal cu o pată în frunte" cf. *stea;*

    - adjective: *Ciutan* cf. *ciut, Suran* etc.;
- antroponime:
    - nume de familie, analizabile în raport cu:
        - substantive comune (uneori, şi proprii): *Cotărlan* cf. *cotarlă, Hoţan, Măciucan, Mălăcan* cf. *malac, Orzan, Pântecan, Roşcan* cf. *roşcă* şi *Roşca, Văcan, Vulpan* cf. *vulpe* şi *Vulpe* etc.;
        - un adjectiv: *Bălan* cf. *băl* (poate proveni şi din adjectivul *bălan,* vezi *infra* **3.1.2.3.**);
    - prenume masculine (unele folosite şi ca nume de familie) analizabile în raport cu un adjectiv, cu un substantiv comun ori cu un antroponim masculin: *Drăgan* cf. *drag, Dragu; Şerban* cf. *şerb, Şerbu.*

Numele de familie formate cu *-an*^{1} de la substantive comune, adjective sau antroponime sunt nearticulate. După DO (*loc. cit.*), unele se scriu greşit cu *-u* final (*Opranu* cf. *Oprea, Paşcanu* cf. *Paşca, Răducanu* cf. *Răducu*), prin analogie cu derivatele formate cu sufixul omonim *-an*^{2} de apartenenţă locală.

3.1.2.3. ***Adjectivele***, mai puţin numeroase (unele folosite şi substantivat), sunt analizabile prin raportare la:

- adjective: *bălan, beţivan, bogătan, golan, grăsan, lungan, mijlocan, molan* „molâu", *prostan* etc.;
- substantive (rar): *botan, corban, flocan, gârlan, roşcan, şoldan;*
- verb sau substantiv: *jelan.*

Formaţii semianalizabile: *baltan „baltag", bădăran* cf. *bădărău, bodârlan* „cufundar" cf. *bodârlău, brotan* cf. *brotac, brustan* cf. *brustur, caraban* „rădaşcă" cf. *carabaşcă, ciocârlan* cf. *ciocârlie* (pentru înlocuirea finalei *-ie* cu sufixul *-an,* vezi şi Loşonţi 1976: 160), *cocolan* cf. *cocoloş, coldan* „sărac, haimana" cf. *colduş* „cerşetor, orfan", *dropan* cf. *dropie, durdulan* cf. *durduliu, fâlfan* „varză cu foi mari, desfăcute" cf. *(a) fâlfâi, gâldan* „loc în care se adună apa" cf. *gâldău* „groapă plină cu apă", *ghidălan* „robust" cf. *ghidălău* „idem", *hălpan* „lacom la mâncare" cf. *hâlpav* (variantă la *hulpav*), *măgădan* „om tânăr, voinic şi cam prost" cf. *măgădău* „idem", *mârtan* „cotoi" cf. *mârtac* „idem", *modoran* „(persoană) cu apucături grosolane" cf. *modoroi* „om ursuz, modoran", *mogâldan* „om bădăran" cf. *mogâldău, motan* cf. *motoc* „(reg.) motan, *motântan* „om de nimic, neghiob" (Avram, A., C.E.: 98) cf. *motântoc, şoldan* „purcel" cf. *şoldău* „idem", *terţan* „miel în al treilea an" (DLR) cf. *terţiu* „(miel) până la trei ani", *ţurţan* „deal nu prea înalt, de forma unei căciuli" cf. *ţurţoi* „idem", *ţurţudan* „jgheab înalt la izvor sau la cişmea" cf. *ţurţudău* „idem", *uligan* „gaie, şoim, erete" cf. *uligaie* „idem", *vădan* cf. *văduv* (cu schimbare de sufix greu de explicat, cf. TDRG; majoritatea dicţionarelor îl consideră un derivat cu sufixul *-an* de la v.rom. *văduu:* Scriban, Dicţ., CADE, DEX, DLR), *vălătan* „(bot.) săricică" cf. *vălătuc, vultan „vultur".*

După cum se poate observa, majoritatea formaţiilor semianalizabile sunt regionale, rare, neobişnuite, raportându-se, cel mai adesea, la formaţii cu *-ău,* cu acelaşi sens sau înrudite semantic.

În *mocârţan* (cu variantele lexicale *mocârţan / mocârţean, moţârcan*) „mocan, epitet depreciativ pentru un om necioplit", prin raportare la *mocârţă* se detaşează sufixul *-an*^{1}, iar prin raportare la *moacă,* sufixul compus *-ârţan (prin raportare la *mocan,* la care trimite DLR, cuvântul are intercalat sufixul *-ârţă*).

Țocoian s.m. „miel care suge la orice oaie” este dat cu etimologie necunoscută, cf. *(a) țocăi* „a suge plescăind din buze” (MDA); prin raportare la interjecția *țoc!* „cuvânt care imită zgomotul produs de un sărut sau de supt” s-ar identifica sufixul compus **-oia̲n* [pron. -o-ĭa̲n].

Există unele regionalisme cu finala *-an*, care s-ar încadra semantic la derivatele cu *-an*^{1}, dar a căror structură formală nu e transparentă: *bodolane ((h)odolane)* „oase mari”, *coblizan* „vlăjgan”, *corcodan* „curcan”, *fluștan* „fulg mare de zăpadă” (Lex. Reg. II: 50), *găligan* „(peior.) persoană foarte înaltă”, *ghiscan* „cană de tablă pentru apă” (Lex. Reg. II: 40), *giovlan* „om avut, care nu muncește”, *hăldan (aldan)* „cânepă mare”, *horcan* „contrabas (Lex. Reg. II: 26), *răcan* „(depreciativ) recrut” (fără etimologie în DLR), *sărman* „sărac”, *șolcan* „os mare” etc.

3.2. -EA̲N^1

3.2.1. În DI se înregistrează 25 de ***formații analizabile***: *bourean* „bou voinic și gras” cf. *bour* (DA), *brăducean* „brad mic” cf. *brăduț* (DA), *broștean* „broscoi (mic)” (DA) cf. pl. *broaște, cărucean* „cărucior” cf. *căruț* (DA), *câinean* „persoană rea ca un *câine*” (DA), *cârligean* „hoț” cf. *cârlig* (DA), *chiaburean* (vezi *supra* **1.**), *ciuciulean* „specie de bureți care se usucă” cf. *(a se) ciuciuli* (MDA), *clopoțean* „cu *clopot* la gât” (DA), *codălbean* „care are vârful cozii de culoare deschisă” cf. *codalb* (DA), *coșărean* „slujbaș care păzea *coșarele*” (DA), *drăcean* „*drac*” (DLR), *gărducean* „gard mic” (MDA) cf. *gărduț, grăuncean* „diminutiv de la *grăunte* (*grăunț*)” (DA), *häinean* „*hăin* (var. la *hain* = perfid, rău la inimă)” (DA), *mofturean* „(fam., rar) moftangiu (= flecar, om neserios, șmecher)” (DLR) cf. pl. *mofturi, molean* (vezi *supra* **1.**), *păgânean* „(înv., rar) *păgân*” (DLR), *păticean* „pătuț” cf. *pătic* (DLR), *pătucean* „pătuț” cf. *pătuc* (DLR), *prăznicean* „(înv., rar) persoană care ține *praznicele*” (DLR), *săticean* „sătuleț” (DLR) cf. *sătic* (derivat de la *sat*), *sătucean* „(înv., reg.) sătuleț” cf. *sătuc* (DLR), *sorean* (vezi *supra,* nota de sub **1.**), *tăurean* „*taur* tânăr” (DLR).

1. Câteva dintre formațiile de mai sus sunt raportabile la o bază derivată cu sufixele *-ic, -uc* sau *-uț* (cu alternanța *ț/c* înaintea semivocalei *e*). În cazul formației *părucean* (variantă la *părugean* „păruștean (= par mare)” în DLR) raportarea la *păruț* „par mic” nu este posibilă din motive semantice; prin raportare la baza *par* se identifică sufixele dezvoltate **-ugea̲n* [pron. -u-ğa̲n], **-ucea̲n* [pron. -u-ča̲n], prezente numai în aceste formații.

2. *Tichilean* „îngrijit, pedant”, cu etimologie necunoscută în DLR, este rezultatul unei metateze din **chitilean*, derivat de la *chiteală* „găteală” (Avram, A., C.E.: 244).

La acestea se adaugă *sorean* (MDA, vezi *supra,* nota 1 sub **1.**).

3.2.2. Derivatele sunt substantive (comune și proprii) și adjective.

3.2.2.1. ***Substantivele comune*** sunt ***masculine***, analizabile în raport cu:

- substantive: *brăducean, broștean, câinean, cârligean, chiaburean, coșărean, drăcean, mofturean, pătucean, prăznicean, sorean, tăurean* etc.;
- un adjectiv: *molean;*
- un verb: *ciuciulean.*

Un singur substantiv este ***neutru***, analizabil în raport cu un substantiv: *grăuncean.*

3.2.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt ***masculine***, nume de animale, analizabile în raport cu substantive comune: *Bujorean, Corbean, Florean, Iepurean, Mugurean, Porumbean.*

3.2.2.3. ***Adjectivele*** sunt analizabile în raport cu:
- adjective: *codălbean, hăinean;*
- un substantiv: *clopoțean.*

3.3. -ANĂ

3.3.1. În DI se înregistrează 20 de ***formații analizabile***: *boghiană* „augmentativ de la *boaghe* (= claie de fân)" (DA), *butușană* „oaie bătrână" cf. *botoașă* „idem" (DA), *codană* „fată mai măricică, neieșită la horă, care își împletește părul în *coade*" (DA), *corbană* „soi de struguri cu boabele de culoare brun-închisă" cf. *corb* „negru" (DA), *crăcană* (vezi *supra* **1.**), *fătană* „*fată* înaltă și voinică, cu aspect de băiat" (MDA), *gropană* (vezi *supra* **1.**), *hăitană* „femeie ușuratică" cf. *haită* (MDA), *lătană* (vezi *supra* **1.**), *murgană* (vezi *supra,* nota sub **1.**), *ocheană* (vezi *supra* **1.**), *olană* (vezi *supra* **1.**), *pitană* (vezi *supra* **1.**), *pulpană* (vezi *supra,* nota sub **1.**), *râpană* „*râpă*" (DLR), *rufană* „haină zdrențăroasă" cf. *rufă* „zdreanță" (DLR), *șoimană* „iele; ploaie torențială" și *șoimana* „(reg.) știucă" cf. *șoim* (DLR), *știucană* „*știucă* (mare)" (DLR), *talapană* „talpă sau mână lată" (DLR) cf. *talapă* – variantă la *talabă* (= talpă mare)", *tocană* „mâncare din carne și/sau legume tocate" (DLR) cf. *(a) toca.*

Nu am luat în considerare corespondentele feminine ale unor nume de animate masculine formate cu sufixul *-an*[1], de tipul *băietană* (vezi *supra* **1.**), *juncană* cf. *juncan, mocană* „mocancă" cf. *mocan, țopană* „persoană cu apucături grosolane; femeie de moravuri ușoare" cf. *țopan, zoipană* „femeie înaltă, voinică, corpolentă" cf. *zoipan,* considerând că acestea sunt formate cu sufixul moțional *-ă* de la substantivul masculin (vezi monografia sufixului **-Ă**); cf. și zoonimele *Bușana, Cerbana, Florana, Iepurana, Murgana, Surana, Vioreana.*

La acestea se adaugă 4 din alte surse: *cruceană* „*cruce* mare" (Lex. Reg. I: 113), *harabană* „căruță mare de transport" cf. *haraba* „căruță folosită la transportul grânelor" (Udrescu, Gl.), *iepană* „iepșună (= *iapă* tânără și grasă)" (*ibid.*), *puicană* „augmentativ de la *puică*" (DLR).

3.3.2. Derivatele cu *-ană* sunt ***substantive feminine,*** analizabile în raport cu:
- substantive:
  - feminine (frecvent): *bogheană, butușană, codană, crăcană, cruceană, fătană, gropană, harabană, hăitană, iepană, pitană, puicană, pulpană, râpană, rufană, știucană, talapană;*
  - masculine sau neutre (rar): *ocheană, olană, șoimană;*
- adjective (rar, unele provenite din substantive): *corbană, lătană, murgană.*

Sufixul se identifică și în ***substantive proprii*** (în forma *-ana*), de ex. *Sâmțana* „nume de cățea care *simte* repede" sau semianalizabilul *Țugureana* „nume de capră" cf. *țugureaua!* (interjecție cu care se cheamă caprele – DLR)

Formație semianalizabilă: *budană* „butoi mare" (DA) cf. *budăi* „vas de lemn".

3.4. -EANĂ

3.4.1. În DI se înregistrează 5 ***formații analizabile:*** *bricegeană* „nume de dans țărănesc" cf. *briceag* (DA), *lăteană* (vezi *supra* **1.**), *scândureană* „(reg.) scândurică" (DLR), *soreană* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.**), *tigveană* „(reg.) numele unei varietăți de struguri" cf. *tigvă* „nume de plantă" (DLR).

3.4.2. Formațiile cu *-eană* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:
- substantive: *bricegeană, scândureană, soreană, tigveană;*
- un adjectiv: *lăteană.*

4. Valorile derivatelor

Valorile formațiilor sunt diferite în funcție de clasa lexico-gramaticală căreia îi aparțin.

4.1. Substantivele cu *-an*^{1}, *-ean*^{1} și *-ană, -eană* au mai multe valori.

4.1.1. ***Augmentative*** sunt cele mai multe formații cu sufixele în discuție (având adesea și conotație depreciativă). Derivatele sunt:
- ***nume de ființe*** mai mari ca dimensiune sau ca vârstă decât cele denumite prin cuvântul-bază: *băietan, cățelan, fătană, juncan, melcan, plodan, porcan, puian, puicană, purecan, puștan, șoiman, știucană* etc.; cf. și prenumele *Gican* (*Cei doi Gicani, Hagi și Popescu* – DCR^2, în sensul de „mari, valoroși în domeniul sportului");
- ***nume de obiecte*** de dimensiuni mai mari decât cele desemnate prin cuvântul-bază: *brădan, budană, căran, cruceană, cușman, dâmban, făgan, fluieran, gropan, plopan, talapană, trocan* etc.

4.1.2. ***Depreciative*** (deși majoritatea derivatelor depreciative sunt și augmentative, există cazuri în care sensul depreciativ nu e legat de cel augmentativ, ci exprimă sentimentul de dispreț, dezgust, oroare, neplăcere sau proasta calitate a obiectului (cf. Iordan, Stil.: 196, 198; Creța, 1967: 175–194). Derivatele depreciative se împart în două categorii:
- cele a căror valoare peiorativă este dată și de temă: *bețivan, chiaburan / chiaburean, mocan* „epitet depreciativ dat unui om cu apucături grosolane, bădăran", *mojican, prostan, rufană, șulfan, tontan* etc.;
- cele a căror valoare peiorativă este dată numai de sufix: *bogătan, găzdan, kentan, merțan, pitan* etc.

Cuvântul *mitocan,* format cu sufixul *-an*^{2} (vezi monografia sufixelor **-AN**^{2}, **-EAN**^{2}, **-IAN**^{1}, **-IAN**^{2}) se leagă de *-an*^{1} prin sensul depreciativ obținut ulterior („persoană cu apucături grosolane; bădăran").

4.1.3. ***Diminutive*** (rar, la substantive animate și inanimate, uneori și cu nuanță meliorativă): *broștean, făgan, flăcăian / flăcăuan, grăuncean, iepană, lupan* „pui de lup", *scândureană, tăurean* etc.

Florica Dimitrescu apreciază că *-an* face parte din categoria sufixelor cu sens dominant augmentativ, care au însă și valoare diminutivală (Dimitrescu 1958: 240–252); Marieta Pietreanu consideră exemplele de tipul celor menționate „false augmentative" (Pietreanu 1960: 94), iar G. Pascu trece formația *flăcăuan* printre augmentative (Pascu, S.: 291–292).

4.1.4. ***Purtătorul asemănării***: *boldan, brojban, cobzan, sorean* și *soreană, șoimană, tufan* etc.

4.1.5. ***Specia*** bazei: *crăcană, pieptan, șobolan, zgărdan* etc.

4.1.6. ***Posesorul*** (unei trăsături caracteristice bazei sau a obiectului denumit de bază): *bortan, burtan, căciulan, chelban, clopan, codană, colțan, gheran, guran, toporan, toyotan* etc.

4.1.7. ***Purtătorul destinației*** (foarte rar): *jugan, pulpană.*

4.1.8. ***Purtătorul calității*** (rar): *ciungan, corbană, grivan, lătană / lăteană, molan*^{1} etc.

4.1.9. ***Rezultatul acțiunii*** (rar): *spărgane, strujan, tăpșan, tocană.*

4.1.10. ***Numele instrumentului*** cu care se face acțiunea (cu bază verbală sau interjecțională): *stropan, lipani.*

4.1.11. ***Nume de agent***

- cu baza verbală sau interjecțională: *bâțan, cloncan, croncan, holban, logodan, mârlan, mocan* etc.
- cu bază substantivală: *broscan* „cel care mănâncă *broaște*", *cârligean, clăcan, coșărean, drujban, jăpcan* etc.

În formația *ucigan* valoarea semantică este ***nume de pacient*** (= ***agentul pasiv***).

4.1.12. ***Moționale*** masculine: *broscan* „masculul de la *broască*", *curcan, gâscan, gotcan, mierlan, șopârlan, șovan, tutcan, țărcan, udvan, vulpan* etc. (cf. și Popa 1967: 164–176).

4.1.13. ***Purtătorul preferinței*** pentru obiectul denumit de temă: *prăznicean, soreană.*

E de menționat că unele derivate au mai multe valori, de exemplu *broscan* – moțional și nume de agent cu bază nominală, *lupan* – diminutiv și purtătorul asemănării, *mârlan* – nume de agent („berbec") și depreciativ, *mocan* – depreciativ și nume de agent etc.

Sufixele apar și în derivate regionale ***sinonime*** cu baza (definite, în sursele lexicografice, prin bază): *ciorman, drăcean, durană, durlăcan, harabană, huluban, mâțan, păgânean, piscan* etc.

4.2. Adjectivele cu *-an*^{1} și *-ean*^{1} desemnează *proprietăți* atribuite unei entități. Unele (folosite în anumite contexte și ca substantive) au valori apropiate de cele ale substantivelor:

- ***depreciative*** (valoare dată de temă sau de sufix): *golan, grăsan, lungan, prostan, sărăcan, tontan* etc.;
- ***posesia*** obiectului denumit de temă: *botan, clopoțean, flocan, șoldan* etc.;
- ***asemănarea*** cu obiectul denumit de temă: *bourean, corban, lupan* „care are culoarea blănii de lup", *roșcan* etc.;
- ***agentul adjectival*** cu bază verbală: *jelan.*

5. Originea sufixelor și istoria derivatelor

5.1. Sufixul *-an*^{1} este de origine *slavă*.

În slavă, *-anŭ* formează nume de agent, augmentative, substantive comune sau proprii indicând purtătorul unei calități și epitete; se întâlnește, de asemenea, și la adjective (cf. Vondrák, S.G. I: 546–547; Miklosich, G.S. II: 124).

Majoritatea valorilor din română ale sufixului se regăsesc în limbile slave, cu excepția celei diminutivale, dezvoltată, probabil, pe teren românesc.

Sufixul a pătruns în limba română prin substantive proprii cu corespondente în unele limbi slave, ca *Drăgan, Pârvan, Stoian, Velican;* altele par a fi calcuri, de ex. numelui de familie *Lupan* îi corespunde în scr. *Vulkan* (cf. Pușcariu 1911: 14).

Dintre împrumuturile slave neanalizabile în română, menționăm apelativul *gligan* cf. bg. *глиган* (MDA).

În construcția *oaie babană* „(oaie) bătrână şi ştirbă ca o *babă*" (DA), cuvântul în discuție, mai greu analizabil semantic, este explicat prin bg. *babana,* cu acelaşi sens (cf. şi Puşcariu 1911: 12); DEX şi MDA îl dau cu etimologie necunoscută.

Unele cuvinte, analizabile în limba română, reprezintă împrumuturi, după unele surse, iar după altele sunt formații româneşti. Astfel, *gâscan* e considerat derivat românesc (TDRG; CADE; Scriban, Dicț.; DA; DEX) sau un împrumut din bg. *goskan* (Graur, N.A.: 64). Cuvântul *golan* este considerat derivat de la *gol* (TDRG; DA; Rosetti, ILR (1968), 322; DEX), dar după Al. Graur (Graur 1936a: 116) reprezintă un împrumut sau o adaptare cu sufixul *-an* a două cuvinte cu origini diferite: cu sensul „om sărac, prăpădit" corespunde bg. *golan*, dar cu sensul „mare, lungan" cf. scr. *golem*, bg. *golĕm;* Ioana Anghel şi Felicia Şerban (Anghel–Şerban 1974: 68) afirmă că poate fi un împrumut din bg. *golan* sau un derivat românesc; şi în CADE sau la Scriban, Dicț. apare ca derivat de la *gol*, dar se trimite şi la bg. *golak*, rus. *goleak*. Cuvântul *rotan* s.n. „rotița cu care se învârteşte fusul sucalei" este considerat o variantă, prin apropiere de *roată,* a substantivului *rodan* „unealtă casnică de depănat, sucală; roată de tortură" împrumutat din ngr. *ροδανι* (DLR).

Alte formații reprezintă adaptări cu sufixul *-an*^{1} ale unor cuvinte neologice: *ochean* „instrument optic" este, probabil, o adaptare a it. *occhiale*, considerat formă de plural (pentru că româna nu cunoaşte un sufix popular *-al*) din care s-a refăcut un singular (Graur 1936b: 104; etimologia a fost acceptată de DLR şi DEX); la Rosetti–Cazacu–Onu (ILRL I: 166) este considerat neologism de origine greacă, iar în TDRG, CADE, Scriban, Dicț. şi DM apare ca derivat de la *ochi* + *-an* (după TDRG sufixul este neclar). *Pifan* „infanterist" (ironic, peiorativ) este derivat de la *pifă* „infanterie" (DLR, DEX), dar după Theodor Hristea (Hristea 1973: 12–14) reprezintă o adaptare a fr. *biffin*, cu *p* în loc de *b* sub influența lui *pifă* şi cu sufixul *-an*, prin analogie cu alte derivate cu *-an.*

Sufixul *-ană* este format din *-an*^{1} şi *-ă*, desprins din formațiile cu sufixul *-ă* moțional. Etimologia unor cuvinte cu *-ană* este discutabilă. *Tocană* este considerat un împrumut din magh. *tokány* (CADE, DM, DEX, MDA); în alte surse (Cihac I: 282, Şăineanu, D.U., DLR) se trimite la verbul *(a) toca*, iar TDRG îl consideră „înrudit" cu *(a) toca*, dar îl pune în legătură şi cu termenul maghiar. Fr. Király a demonstrat (Király 1967: 409) că *tocană* nu provine din magh. *tokány*, ci cuvântul maghiar este împrumutat din română (cf. Coteanu–Sala, E.: 138; de precizat că la Tamás, E. cuvântul nu figurează printre împrumuturile din maghiară). La Ciorănescu, DER, cuvântul *tocană* apare s.v. *toc* interj., după verbul *a tocăni* „a bate, a pisa, a tăia mărunt", precizându-se că din română provin magh. *tóka* „scândură de tocat"şi *tokány* „tocătură".

Sufixele *-ean*^{1} şi *-eană* sunt formate în limba română din *-an*^{1}, respectiv *-ană*, precedate de *-e-*, desprins din derivatele a căror bază are desinența *-e* la singular: *câinean, molean; soreană.*

5.2. Primele atestări ale derivatelor cu *-an*^{1} sunt din secolele al XIV-lea şi al XV-lea: *Bălan (Balan)* (cca 1348, la Mihăilă, DLRV), *jugan* (a.1496, la Mihăilă, DLRV), *Şerban* (a. 1392, la Ionescu 1978: 263, care îl pune în legătură numai cu *Şerbu*).

Existenţa sufixului în limba veche este sprijinită şi de prezenţa lui în aromână şi meglenoromână, cu aceleaşi valori: ar. *dintană, cârlibană* etc. (Capidan 1909: 14–15), megl. *mijucan, vrăpčan* etc. (Capidan, M. I: 186).

Cele mai multe derivate cu sufixul *-an*^{1} sunt regionalisme al căror moment de apariţie este greu de stabilit. Pentru unele derivate de acest fel dispunem de atestări din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea: *păgânean* (Dosoftei, în DLR), *prăznicean* (*ibid.*), *grăuncean* (Cantemir, în DA), *prostan* (M. Costin, în DLR), *colţan, croncan, gropan, mocan* (Anon. Car., în DA, respectiv în DLR), *curcan* (Gheorgachi, în DA). În dicţionarele din secolul al XIX-lea încep să apară şi formaţii cu *-ană,* ca *pulpană* (cca 1832, I. Golescu, în DLR), dar atestările cele mai numeroase sunt din surse regionale.

6. Originea temelor

Majoritatea cuvintelor la care se ataşează sufixele *-an*^{1} şi *-ană* sunt vechi, moştenite din latină (*beţivan, codană, corbană, grăsan, guran, lătană, porcan, pulpană, vulpan* etc.) sau împrumutate din unele limbi slave (*bogătan, crăcan / crăcană, cuşman, drugan / drugană, drujban, gârlan, mârlan, târlan, voinican* etc.). Mai rar, temele au corespondent maghiar (*clopan, găzdan, hăitană, şoiman* etc.), sunt cuvinte româneşti, de obicei onomatopeice (*bâţan, cloncan, lipani, mocan, puicană* etc.) sau comune cu albaneza (*brădan, ciutan, fluieran, gropană, murgan, şopârlan, zgărdan*); foarte rar, tema e de origine turcă (*chiaburan, puştan*), germană (*trocan*), ţigănească (*muian*), iar unele au origine neclară (*băietan, botan, buzan, burtan, butucan, căciulan, chelban, gheran, glonţan, şoican, şipan, ţâncan* etc.). Singurele derivate cu *-an*^{1} care au o temă de origine romanică (franceză) sunt *judocan* (la origine, temă japoneză) şi *pilotan;* teme străine actuale au şi *gipan, kentan, toyotan.*

Şi *-ean*^{1}, *-eană* se ataşează la baze care sunt cuvinte vechi, moştenite din latină (*bourean, câinean, drăcean, grăuncean, păgânean, scândureană, sorean, tăurean*) sau împrumuturi din unele limbi slave (*clopoţean, coşărean, tigveană*), din turcă (*chiaburean, hăinean, mofturean*), din maghiară (*ciuciulean, şogoreană*), din turcă sau maghiară (*bricegeană*), cu etimologie neclară (*cârligean*).

7. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-an*^{1} a fost productiv în limba română, după cum o dovedeşte numărul mare de derivate în care apare; sufixele *-ană, -ean*^{1}, *-eană* au avut o productivitate mai mică.

Sufixul *-an*^{1} se caracterizează printr-o mare mobilitate, care îl face să se substituie segmentului final al unor cuvinte în raport cu care formaţiile cu *-an* devin semianalizabile, de tipul *ciocârlan – ciocârlie, coldan – colduş, vădan – văduv, vultan – vultur* (vezi *supra*, formaţii semianalizabile cu *-an*^{1}).

Sufixul *-an*^{1} este productiv şi în limba contemporană, mai ales în argou, prin derivate cu valoare augmentativă şi peiorativă (*gipan, kentan, merzan, muian, toyotan*).

Marieta Pietreanu considera toate aceste sufixe totalmente neproductive în a doua jumătate a secolului trecut (Pietreanu 1960: 100).

8. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Derivatele cu *-an*^{1}, *-ean*^{1} și *-ană, -eană* sunt, în marea lor majoritate, regionale sau populare. Au circulație generală în limbă unele nume proprii ca *Lupan, Ursan* și unele derivate cu valoare augmentativă sau moțională: *băietan, broscan, curcan, gâscan* etc.; cu celelalte valori, derivatele sunt aproape totdeauna regionale, multe dintre ele ieșite din uz (*buzan, clăcan* etc.) sau populare (*grăsan, lungan* etc.). Dintre cele cu uz larg menționăm pe *pulpană, șobolan, tocană.* Unele derivate cu *-an*^{1} sunt cuvinte expresive, cu valoare depreciativă, din argou sau din vorbirea familiară, luate din presa actuală: *burtan* s.m., *gipan, goldan, merzan, muian, șulfan, târlan, toyotan* (cf. Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 131).

E de menționat faptul că *-an*^{1} și *-ean*^{1} se combină adesea cu teme de uz comun și formează derivate preponderent regionale sau populare, de tipul *bogătan, brădan, broștean, căciulan, căran, cățelan, colțan, drăcean, făgan, găzdan, gheran, molan* / *molean, pieptan, scândureană, sorean* / *soreană, voinican* etc.

Derivatele cu aceste sufixe se folosesc în toate regiunile țării, materialul cercetat indicându-ne o mai largă circulație și frecvență în Ardeal și în Moldova.

Vezi și Tudose (D.S.: 26, 72), care stabilește că aria de folosire mai intensă a sufixului *-an*^{1} este partea de nord și de nord-est a Transilvaniei, cu prelungiri în nord-vestul și nordul Moldovei.

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -ĂLAN, -OLAN

9.1.1. Statutul afixelor

Sufixele dezvoltate *-ălan* și *-olan* fac parte din aceeași ***serie*** datorită distribuției similare (vezi *infra* **9.1.2.1.** și **9.1.2.2.**), valorilor (vezi *infra* **9.1.3.**) și originii comune (vezi *infra* **9.1.4.**).

Există și 2 ***dublete***: *prostălan* / *prostolan* „(om) foarte *prost*" (DA), *tontălan* / *tontolan* „(om) grosolan" cf. *tont* (DLR).

Dintr-o singură formație analizabilă, și anume *bețivlan* (care figurează în DA și MDA s.v. *bețivan*) cf. *bețiv,* s-ar segmenta sufixul dezvoltat **-lan;* cf. și formația semianalizabilă *ghiorlan* „mâncău, bădăran" cf. *(a) ghiorăi* „a chiorăi" (DA, MDA). Prin falsă analiză se detașează **-lan* și din *gâtlan* cu sensul „cocostârc", care „pare a fi de la *bâtlan* (cf. bg. *batlán*) prin apropiere de *gât*" (DA), iar cu sensul „(înv. și reg.) gât; (despre prune) cu gâtul alungit la unul din capete" (DEX) este derivat de la *gâlt* „(înv.) gât" (de origine slavă) + *-an,* cu metateza consoanei *-l-* (DEX, cf. și MDA), dar ar putea fi și de la *gât* + *-(l)an* (cu intercalarea unui *-l-* expresiv, vezi și Carabulea 1972: 117–135).

9.1.2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

9.1.2.1. -ĂLAN

În DI se înregistrează 4 ***formații analizabile***: *bătălan (batalan)* „bătăuș" (DA) cf. *(a) bate, bucălan* „bucălat" (DA) cf. *bucă* „obraz", *porcălan* „om grosolan și vulgar" cf. *porc* (DLR), *prostălan* (vezi *supra* **9.1.1.**).

La acestea se adaugă o formație: *tontălan* (vezi *supra* **9.1.1.**).

Formațiile sunt:

- ***substantive masculine*** (unele folosite și adjectival), analizabile în raport cu:
  - un substantiv: *porcălan;*
  - adjective (uneori substantivate): *prostălan, tontălan;*
  - un verb: *bătălan;*
- ***un adjectiv*** analizabil în raport cu un substantiv: *bucălan.*

În dicționare, unele dintre formațiile de mai sus sunt considerate semianalizabile prin sinonime: *bucălan* cf. *bucălat* și *bucălaie, prostălan* cf. *prostălău, tontălan* cf. *tontălău.*

9.1.2.2. -OLAN

În DI se înregistrează 3 ***formații analizabile***: *codolan* „somn mic" cf. *coadă* (DA), *grosolan* „lipsit de delicatețe, necioplit; (d. obiecte) brut, necizelat" (DA) cf. *gros, prostolan* (vezi *supra* **9.1.1.**).

Nu am inclus în inventar cuvântul *nodolan* „femur" explicat în DLR de la *nod* cf. *ciolan, bodolan, hodolan,* iar în MDA prin contaminare din *nod* + *ciolan,* nici pe *șodolan* „*șold* la animale; femur; os mare", considerat greu analizabil formal (DLR îl explică prin *șold,* cf. *șodălău* „os mare", prin care ar fi semianalizabil).

La acestea se adaugă *tontolan* (vezi *supra* **9.1.1.**).

Formațiile sunt:

- ***substantive masculine*** (unele folosite și adjectival), analizabile în raport cu:
  - un substantiv: *codolan;*
  - adjective (uneori substantivate): *prostolan, tontolan;*
- ***un adjectiv*** analizabil în raport cu un adjectiv: *grosolan.*

Sufixul se identifică și în zoonimele *Botolan* „nume de bou cu *botul* scurt" (DA), *Codolan* (DA).

9.1.3. Valorile derivatelor

Cele mai multe formații cu aceste sufixe sunt ***peiorative*** (sufixele întăresc valoarea depreciativă a bazei): *bețivlan, grosolan, prostălan / prostolan, tontălan / tontolan.*

În unele derivate se identifică și alte valori: ***posesorul*** obiectului denumit de temă (*bucălan, codolan*), ***purtătorul asemănării*** (*porcălan*), ***nume de agent*** (*bătălan*),

9.1.4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

Sufixele *-ălan* și *-olan* sunt dezvoltate din *-an*^{1} precedat de segmentele *-ăl-, -ol-.*

Sufixul *-ălan* s-a putut forma prin substituirea segmentului final *-ău* din *-ălău* (împrumutat din maghiară, vezi monografia sufixelor complexe **-ALĂU, -ĂLĂU, -LĂU**) cu *-an,* cf. perechile de sinonime *prostălău – prostălan, tontălău – tontălan.*

Sufixul *-olan* ar putea fi format din *-ălan* cu propagarea vocalei *o* din temă, în formații ca *prostolan, tontolan,* cf. și *codolan.* Explicația poate fi valabilă și pentru *grosolan,* dacă îl considerăm formație românească (Philippide, P.: 150; TDRG), și nu un împrumut din it. *grossolano* (Scriban, Dicț., CADE, DA, DEX, MDA).

Sufixul **-lan*, semnalat de Philippide (*loc. cit.*), e interpretat de Pascu (S.: 294) drept variantă a lui *-an*, iar *-ălan, -olan* sunt considerate sufixe compuse din *-ală,* respectiv *-ol,* + *-an* (Pascu, S.: 296).

9.1.5. Originea temelor

Temele formațiilor cu aceste sufixe sunt vechi, mai ales moștenite din latină (*bătălan, bucălan, codolan, grosolan, porcălan*); tema lui *prostălan / prosotlan* este slavă, iar cea a lui *tontălan / tontolan* este împrumutată din italiană.

9.1.6. Productivitatea sufixelor și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixele *-ălan* și *-olan* au fost slab productive.

Toate derivatele, cu excepția lui *grosolan*, sunt regionale.

9.2. -ÂRLAN

Sufixul *-ârlan* [pron. -âr-lan] se identifică în 2 ***formații analizabile*** din DI: *dodârlan* „prost" cf. *dod* „idem" (DLR) și *popârlan* „numele unei hore" cf. *popă* (DLR).

Formația *dodârlan* este ***adjectiv*** analizabil printr-un adjectiv, iar *popârlan* este ***substantiv*** masculin analizabil printr-un substantiv.

Formații semianalizabile: *godârlan* „porc mistreț tânăr" cf. *godac* (prin raportare la *godan(ă)* are intercalat sufixul *-ârlă*), *mâtârlan* „(reg.) motan" cf. *mâtoc* „idem" (DLR).

Formațiile (menționate și de Pascu, S.: 296; Philippide, P.; 150; Vasiliu 1969: 39) par să aibă ***valoare expresivă***.

Sufixul *-ârlan* este compus din sufixele *-ârlă* și *-an*^{1}. S-a putut detașa din formații cu dublă analiză (prin raportare la un substantiv nederivat sau la unul format cu sufixul *-ârlă*): *codârlan* „cățel de câteva luni" cf. *coadă* sau *codârlă*, *șchiopârlan* „epitet depreciativ pentru un om *șchiop*" cf. și *șchiopârlă* (la Vasiliu, *loc. cit.*), *țopârlan* „persoană cu apucături grosolane, om mojic, bădăran" cf. *țoapă* sau *țopârlă*.

În DLR *țopârlă* este considerat derivat regresiv din *țopârlan*, cu etimologie necunoscută, cf. *țop;* DEX menționează că *țopârlan* este „probabil contaminare între *țop* și [*m*]*ârlan*".

Sufixul a fost foarte slab productiv. Formațiile sunt regionale.

9.3. -CAN, -CANĂ

Considerăm că sufixele fac parte din aceeași ***serie*** datorită asemănării formale, distribuției similare și valorii depreciative comune (vezi *infra* **9.3.2.**).

9.3.1. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

9.3.1.1. -CAN

Sufixul se identifică în 3 ***formații analizabile*** dintre care 2 sunt din DI: *chițcan* „diferite specii de rozătoare" (DA) cf. *chiț* și *molcan* „molâu" (DLR) cf. *moale;* la acestea se adaugă formația *bătrâncan* „slăbănog, *bătrân*" (de la Teaha, C.N.).

1. În DLR și MDA, *molcan* este explicat din *molcuț* cu schimbare de sufix, situație în care derivatul ar fi semianalizabil.

2. În DA, despre *chițcan* se spune că „pare a fi un derivat cu suf. *-an* din *chițcăi* (cf. însă ung. *cickány* « musaraigne ». Cihac, II: 564)", DEX îl derivă din *chițcăi* + *-an,* MDA îl consideră împrumutat din maghiară (cf. și Scriban, Dicț.), iar TDRG îl dă cu etimologie necunoscută.

La *chițcan* se trimite (CADE, Scriban, Dicț., DA, DEX) pentru explicarea altei formații cu sens apropiat, *chițoran* (DI) „șoarece de câmp" cu prima atestare în *Biblia* din 1688 (DA) și cu etimologie necunoscută la TDRG, din care prin raportare la interjecția *chiț* s-ar segmenta un formant _*-oran_. În alte două formații, *chițorlan* (*chițurlan*) „chițoran; cârtiță” (DA) s-ar identifica formanții, cu statut neclar, **-orlan* (**-urlan*).

3. Nu am avut în vedere cuvântul *rotacan* „(într-un joc de copii) cerc de mărimea unei *roți* de car desenat pe pământ” dat cu etimologie necunoscută cf. *roată* (DLR s.v. *rătăcană*), pentru că formantul **-acan* nu mai apare în nicio altă formație.

Derivatele *molcan* și *bătrâncan* sunt ***adjective*** (al doilea folosit și ca substantiv) analizabile în raport cu adjective, iar *chițcan* este ***substantiv*** masculin analizabil prin raportare la o interjecție.

9.3.2.1. -CANĂ

În DI se înregistrează 2 ***formații analizabile***: *lelițcană* „(reg.) lele, cumătră, soră” cf. *leliță* (DLR) și *muiercană* „(reg.) femeie afurisită, rea, ticăloasă” cf. *muiere* (DLR).

Derivatele sunt ***substantive*** feminine analizabile în raport cu substantive.

9.3.2. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele *-can* și *-cană* sunt ***sinonime*** cu baza, cu o nuanță depreciativă (*bătrâncan, lelițcană, molcan, muiercană*); *chițcan* este ***nume de agent*** cu bază interjecțională.

9.3.3. Originea sufixelor și istoria derivatelor

Originea sufixelor dezvoltate *-can, -cană* nu este clarificată. Se poate presupune că formantul *-can* s-a detașat (prin falsă analiză) din împrumutul *chițcan* < magh. *cickány* cf. *chiț* și, fiind interpretat drept sufix, a fost ulterior atașat la bazele *moale* și *bătrân*. Pentru *-cană* o ipoteză plauzibilă ar fi aceea că *lelițcană* provine din *lelițică* + *-ană* (în **lelițicană* vocala *-i-* din sufixul *-ică,* devenită neaccentuată în combinație cu sufixul *-ană,* s-a putut sincopa), iar *lelițcană* a fost apoi interpretat ca un derivat din *leliță* + *-cană.*

Derivatele sunt raportabile la teme vechi, moștenite din latină (*bătrâncan, molcan, muiercană*); *lelițcană* are ca bază un derivat românesc de la o temă de origine slavă.

Sufixele au fost foarte slab productive.

Toate derivatele sunt regionale.

9.4. -CEAN

În DI se înregistrează 6 ***formații analizabile*** cu sufixul *-cean* [pron. -čan]: *căpcean* „*cap* mic” (DA s.v. *cap*), *crăpcean* „*crap* mic” (DA), *dâmpcean* „dâmb mai mare” cf. *dâmp* – variantă la *dâmb* (DLR), *grăscean* „grăsuț; purcel între 3 și 7 luni” cf. *gras* (DA), *pătcean* „pătucean, *pat* mic” (MDA; în DLR e dat ca variantă a lui *pătucean*), *văşcean* „văscior” cf. *vas* (DLR).

Formațiile sunt:

- ***substantive***:
  - neutre, analizabile în raport cu substantive: *căpcean, dâmpcean, pătcean, văşcean;*
  - masculin, analizabil în raport cu un substantiv: *crăpcean;*
- ***un adjectiv*** analizabil în raport cu un adjectiv: *grăscean.*

Majoritatea derivatelor sunt ***diminutive***, indicând un obiect mai mic decât cel desemnat de bază; substantivul *dâmpcean* este ***augmentativ*** în raport cu baza, iar adjectivul *grăscean* exprimă ***aproximarea.***

Sufixul este format din *-ean*^{1} precedat de *-c-* care reprezintă, probabil, sufixul *-ic* sau *-uc*, cu sincoparea vocalei neaccentuate între două consoane, cf. formații ca *păticean* / *pătucean* > *pătcean*.

Pătcean este datat din secolul al XVII-lea (la Dosoftei, în DLR s.v. *pătucean*), iar *vășcean* este atestat la începutul secolului al XIX-lea (a. 1805).

Sufixul a fost slab productiv. Celelalte derivate, raportabile la baze vechi, sunt populare sau regionale, nedatabile.

9.5. -GAN, -IGAN

Considerăm că sufixele *-gan* și *-igan* formează o ***serie*** datorită asemănării formale și valorii augmentative comune.

9.5.1. -GAN

În DI se înregistrează 2 ***formații analizabile***: *guzgan* „șobolan” cf. *guz* (înv.) „șoarece” (DA) și *puigan* „*pui* mai mare” (DLR).

Formațiile sunt ***substantive*** masculine analizabile în raport cu substantive.

9.5.2. -IGAN

În DI se înregistrează 4 ***formații analizabile***: *iutigan* „care este *iute* din fire, vrednic” (DA s.v. *iute*), *mărigan* „aproape *mare;* băiat *mare*” (DLR), *multigan* „foarte mare” cf. *mult* (DLR), *tărigan* „puternic, care trage bine în jug” cf. *tare* (DLR).

1. În dicționare, cuvântul *iutegan* din care s-ar segmenta un sufix _*-egan_ (prezent numai în această formație) este dat ca intrare, iar *iutigan* figurează ca variantă lexicală.
2. Formația *mărigan* este explicată în MDA ca o contaminare între *mare* + *găligan*. Și pentru *multigan* se trimite cu cf. la *găligan* și *mărigan*.
3. Dintr-o singură formație din DI, *moțogan* „*moț* din munții Apuseni” (DLR, MDA), s-ar segmenta un sufix _*-ogan_ (cu *-o-* apărut prin asimilare cu vocala din temă); cf. și formația *prostogan* din DI, nepreluată însă în DLR și MDA.

Formațiile sunt ***adjective*** analizabile în raport cu adjective (*iutigan, mărigan, multigan, tărigan*).

Guzgan și *puigan* sunt ***augmentative,*** iar adjectivele par ***sinonime*** cu baza, cu o nuanță de intensificare a însușirii.

Sufixele *-gan* și *-igan* sunt dezvoltate din *-an*^{1} precedat de segmente cu statut neclar. Apariția consoanei *-g-* s-ar putea explica prin contaminarea dintre bază și cuvântul *găligan,* care are valoare depreciativă.

G. Pascu îl consideră pe *-igan* format din *-eg* + *-an,* fără nicio explicație a primului element (Pascu, S.: 297), etimologie însușită și de Florica Dimitrescu (Dimitrescu 1958: 246).

Sufixele au fost foarte slab productive. Derivatele cu aceste sufixe sunt regionale, aparținând zonei de nord-est a țării.

9.6. -IȘCAN, -UȘCAN

Sufixele fac parte din aceeași ***serie*** datorită asemănării formale, distribuției similare și valorii diminutivale comune. De menționat și ***dubletul*** ***brădișcan*** / ***brădușcan*** (vezi *infra* **9.6.1.** și **9.6.2.**).

9.6.1. -IŞCAN

În DI se înregistrează 3 ***formaţii analizabile***: *brădişcan* „brăduţ” cf. *brad* (DA), *junişcan (junişan)* „flăcău de însurat” (DA s.v. *june*) şi *verişcan* „(termen de adresare) văr” (DLR).

1. Nu am inclus în inventar formaţia *delişcan* din DI deoarece nu a fost preluată în DLR sau MDA şi nu i se cunoaşte sensul.
2. Formaţia *fetişcană* are dublă interpretare: în MDA este considerată un derivat de la *fată* + **-işcană,* dar la Pascu (S.: 292) este raportată la *fetişcă* + *-ană* (cf. şi DA, care presupune „un diminutiv (neîntrebuinţat) *fetişcă*”).

Formaţiile sunt ***substantive masculine*** analizabile în raport cu substantive.

9.6.2. -UŞCAN

În DI se înregistrează 3 ***formaţii analizabile***: *brăduşcan* „brăduţ” cf. *brad* DA), *leuşcan* „(pop.) leuşor” cf. *leu* „monedă” (DLR), *paruşcan* „(reg.) om foarte înalt” cf. *par* (DLR).

1. Nu am inclus în inventar formaţia *deluşcan* din DI deoarece nu a fost preluată în DLR sau MDA şi nu i se cunoaşte sensul.
2. Formantul **-uşcană* apare numai în formaţia cu dublă analiză *iepuşcană* (Pietreanu 1960: 135) cf. *iapă* sau *iepuşcă.*

Formaţiile sunt ***substantive masculine***, analizabile în raport cu substantive.

Derivatele cu *-işcan* şi *-uşcan* sunt ***diminutive expresive***, nuanţă datorată grupului consonatic *-şc-*: *brădişcan / brăduşcan, junişcan, leuşcan, verişcan.* În epitetul *paruşcan* valoarea este ***purtătorul asemănării*** cu baza.

Sufixele *-işcan, -uşcan* sunt compuse din *-işcă, -uşcă* + *-an* (Pascu, S.: 296 şi Dimitrescu 1958: 246).

Cu excepţia lui *leuşcan* care este popular, derivatele sunt regionale.

9.7. -OFAN

Sufixul se identifică în 2 ***formaţii analizabile***: *mocofan* din DI „(peior.) om prost, bădăran”, cu etimologie necunoscută în DLR şi cu trimitere la *moc, moacă* „persoană bleagă, înceată, leneşă” şi *molofan* „(reg.) molâu, *moale*” (DLR).

Mocofan este ***substantiv*** masculin analizabil printr-un substantiv, iar *molofan* este ***adjectiv*** analizabil printr-un adjectiv.

Finala *-ofan* apare şi în *dolofan* „gras, durduliu”, cu etimologie necunoscută în DLR. Alte dicţionare (TDRG, Scriban, Dicţ., CADE) care înregistrează şi varianta *dolfan* trimit la v.sl. *dolŭfinŭ.*

Formaţiile au valoare ***peiorativă.***

Sufixul dezvoltat *-ofan* este format din segmentul *-of-,* cu statut neclar, şi *-an*[1].

9.8. -OTEAN

Sufixul *-otean* [pron. -o-tĕan] se identifică în 3 ***formaţii analizabile*** din DI: *mânzotean* „(reg.) *mânz* de doi ani” (DLR), *pruncotean* „(reg.) băieţandru, copilaş” cf. *prunc* (DLR), *slăbotean* „(d. fiinţe) slăbuţ, bolnăvicios” cf. *slab* (DLR).

Forma *pruncotan,* cu pl. *pruncoteni* şi *pruncotani* (ALR II/I: h 138) este înregistrată în DLR s.v. *pruncotean.* În DI apare şi forma *slăbotan,* care nu a fost însă preluată în DLR sau MDA.

Derivatele sunt ***substantive masculine*** analizabile în raport cu substantive (*mânzotean, pruncotean*) şi ***un adjectiv*** analizabil în raport cu un adjectiv (*slăbotean*).

Substantivele au valoare ***augmentativă***, iar adjectivul indică ***aproximarea*** însuşirii exprimate prin bază.

Sufixul *-otean* este format din segmentul *-ot-* (cu statut neclarificat) + *-ean*^{1}.

Vezi, totuşi, Luiza Seche (Seche 1962b: 278) care îl consideră pe *mânzotean* o contaminare între *mânz* şi *noaten*, prin faza *mânzoaten*, cu deplasarea accentului şi metateză.

Toate formaţiile sunt regionale, circumscrise ariei de nord-vest (Transilvania şi Maramureş).

9.9. -OVAN (-ăvan)

În DI se înregistrează 3 ***formaţii analizabile:*** *prostovan* „(pop. şi fam.) prostănac, zăpăcit, ursuz" cf. *prost* (DLR), *roşcovan* „(om) roşu la faţă, (d. părul animalelor) roşcat" cf. *roşcă* „persoană roşcată; animal cu părul roşcat" (DLR), *tontovan (tăntăvan, tântăvan)* „(reg.) *tont*" (DLR) cf. şi varianta *tânt.*

Formaţiile sunt ***adjective*** (folosite şi substantival), analizabile în raport cu:

– adjective: *prostovan, tontovan;*

– un substantiv: *roşcovan.*

Toate derivatele prezintă coincidenţa dintre vocala iniţială a sufixului şi vocala temei; prin asimilare cu vocala din temă a apărut şi varianta *-ăvan* în ***tăntăvan.***

Derivatele *prostovan* şi *tontovan* au valoare ***depreciativă***, ca şi bazele de la care derivă, iar *roşcovan* indică ***asemănarea*** cu baza substantivală.

Sufixul *-ovan* (semnalat de Philippide, P.: 150 sub forma **-van,* iar de Pascu, S.: 295, sub forma *-ovan*) este format din segmentul *-ov-* + *-an*^{1}. Statutul lui *-ov-* este neclar.

S-ar putea să fie vorba despre sufixul slav *-ovanŭ,* din exemple ca *brankovan, dragovan, molovan* (cf. Miklosich, G.S. II: 124), dar nu dispunem de cuvinte împrumutate din care să se fi detaşat sufixul.

Sufixul a fost foarte slab productiv. Formaţiile sunt populare (*prostovan, roşcovan*) sau regionale (*tontovan* şi variantele).

9.10. -ULEAN, -ULEANĂ

9.10.1. Statutul afixelor

Sufixele *-ulean* [pron. -u-lĕan] şi *-uleană* [pron. -u-lĕa-nă] fac parte din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale, distribuţiei similare (vezi *infra* **9.10.2.1.**, **9.10.2.2.**), originii (vezi *infra* **9.10.4.**) şi valorilor comune (vezi *infra* **9.10.3.**).

9.10.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

9.10.2.1. -ULEAN

În DI sunt înregistrate 18 ***formaţii analizabile***: *boulean* „(hipocoristic) *bou*" (DA), *căşulean* „diminutiv al lui *caş*" (DA), *corbulean* „corbuleţ" cf. *corb* (DA), *cuculean* „*cuc* (mic)" (DA), *drăgulean* „(pop.) drăguţ; iubit" cf. *drag* (DLR), *făgulean* „diminutivul lui *fag*" (DA), *grăsulean* „grăsuţ" cf. *gras* (DA), *junculean* „diminutivul lui *junc*" (DA), *mândrulean* „(termen de adresare) mândruţ" (DLR), *murgulean* „(reg.) bovină cu părul *murg*" (DLR), *neiculean* „*neică* (= nene)" (DLR), *răulean* „(reg.) (persoană) cu apucături rele, iute la mânie" cf. *rău* (DLR), *sătulean* „diminutiv de la *sat*" (DLR), *şoimulean* „şoimuleţ" cf. *şoim* (DLR), *tăiculean* „(pop., hipocoristic) *taică*" (DLR), *turculean* „turculeţ, copil de *turc*" (DLR), *ursulean* „bou cu părul închis la culoare ca al *ursului*" (DLR), *văsulean* „văscior" cf. *vas* (DLR).

În formaţia *cuţulan* „căţelandru" cf. *cuţu* (DA) sufixul apare în forma **-ula̱n,* iar din derivatul *mintilean* „deştept, învăţat" cf. *minte* (DLR) s-ar detaşa un sufix **-ilea̱n* [pron. -i-lĕa̱-n], formanţi identificaţi numai în câte un derivat.

La acestea se adaugă derivatul analizabil *cărulean* „*car* mic" (Pascu, S.: 304).

Formaţiile cu sufixul *-ulean* sunt:

- ***substantive***:
  - ***masculine*** (unele folosite şi adjectival), analizabile în raport cu:
    - substantive: *boulean, corbulean, cuculean, drăgulean, făgulean, junculean, neiculean, şoimulean, tăiculean, turculean, ursulean;*
    - adjective: *murgulean, răulean;*
  - ***neutre***, analizabile în raport cu substantive: *cărulean, căşulean, sătulean, văsulean;*
- ***adjective*** analizabile în raport cu adjective: *grăsulean, răulean.*

9.10.2.2. -ULEA̱NĂ

În DI se înregistrează 10 ***formaţii analizabile***: *fiiculeană* „diminutivul lui *fiică*" (DA), *frunzuleană* „*frunză* mică" (DA), *lumuleană* „(reg., hipocoristic) *lume*" (DLR), *măiculeană* „(hipocoristic) *maică*" (DLR), *mămuleană* „(reg., hipocoristic) *mamă*" (MDA), *prunculeană* „*pruncă* (mică)" (DLR), *puiculeană* „(pop.) puicuţă, *puică* (mică)" (DLR), *soruleană* „(reg.) *soră* mai mică sau iubită" (MDA), *ţuiculeană* „*ţuică* (mică) bună şi gustoasă" (DLR), *vorbuleană* „vorbuliţă" cf. *vorbă* (DLR).

1. Nu am inclus în inventarul de mai sus formaţia *mândruleană* derivată cu sufixul moţional *-ă* de la *mândrulean,* nici cuvântul *ţurculeană* înregistrat în DI, care nu a fost preluat în DLR sau MDA şi de aceea nu i se poate preciza sensul.
2. Din derivatele *foileană* şi *foiuleană* (DA s.v. *foiţă*) s-ar segmenta **-ilea̱nă* [pron. -i-lĕa̱-nă] şi **-iuleană* [pron. -ĭu-lĕa̱-nă], formanţi identificaţi doar în aceste cuvinte.

Formaţiile sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu substantive feminine: *fiiculeană, lumuleană, puiculeană, ţuiculeană, vorbuleană* etc.

Sufixul se identifică, în forma *-ulea̱na*, în prenumele feminin *Coculeana* cf. *Coca.*

9.10.3. Valorile derivatelor

Cele mai multe derivate cu *-ulean* şi *-uleană* sunt ***diminutive***, uneori cu nuanţă hipocoristică (la substantive animate) sau meliorativă (la inanimate): *cărulean, căşulean, corbulean, cuculean, făgulean, fiiculeană, frunzuleană, junculean, prunculeană, puiculeană, sătulean, soruleană, şoimulean, turculean, ţuiculeană, văsulean, vorbuleană.*

Unele formaţii care desemnează animate sunt numai ***hipocoristice***: *boulean, drăgulean, lumuleană, măiculeană, mămuleană, mândrulean, neiculean, tăiculean.*

În cazul derivatelor *murgulean* şi *răulean* valoarea semantică este ***purtătorul calităţii***.

Adjectivul *grăsulean* indică ***aproximarea*** însuşirii, iar valoarea substantivului *ursulean* pare a fi ***purtătorul asemănării*** cu baza.

9.10.4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

Sufixele *-ulean* şi *-uleană* sunt dezvoltate din *-ean*[1] şi *-eană* precedate de segmentul *-ul-* cu statut neclar: ar putea reprezenta sufixul *-ulă* (de origine slavă) cf. *brădulă* „bâtă mare de lemn" (Pascu, S.: 279–280, 304) sau ar putea proveni din articolul hotărât de masculin–neutru singular.

Formaţiile aparţin limbii populare, cele mai multe fiind atestate în texte dialectale din secolele al XIX-lea şi al XX-lea; de aceea, sunt greu de datat cu precizie.

9.10.5. Originea temelor

Temele la care se ataşează sufixele *-ulean* şi *-uleană* sunt:

- moştenite din latină (majoritatea): *boulean, cărulean, căşulean, corbulean, cuculean, făgulean, frunzuleană, grăsulean, junculean, lumuleană, puiuleană, răulean, sătulean, soruleană, ursulean, văsulean;*
- slave: *drăgulean, mândrulean, măiculeană, neiculean, vorbuleană;*
- de origine maghiară: *şoimulean;*
- de origine turcă: *turculean;*
- de origine autohtonă: *murgulean;*
- formate în română: *fiiculeană, tăiculeană.*

Tema formaţiei *ţuiculeană* este de origine necunoscută, iar cea a derivatului *prunculeană* este împrumutată din latină.

9.10.6. Productivitatea sufixelor şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixele *-ulean* şi *-uleană* au fost productive în limba populară (vezi *supra* **9.11.5.**).

Multe formaţii sunt folosite în poezia populară (de obicei pentru rimă) sau aparţin limbii vorbite şi au conotaţie afectivă. Unele au sinonime cu *-uliţă: frunzuliţă, măiculiţă, vorbuliţă* etc.

9.11. -UŞAN

Sufixul se identifică în 2 ***formaţii analizabile:*** *crăpuşan* (DI) „*crap* mic" (DA s.v. *crap*), *văruşan* (DLR) „verişor".

Ambele sunt ***substantive masculine*** analizabile prin raportare la substantive.

Formaţia *văruşană* (cu variantele *văroşană, veruşană, verişană, verşană*) se explică din *văruşan* + sufixul moţional *-ă*. Un sufix **-uşană* s-ar identifica numai în formaţia *iepuşană* (Pietreanu 1960: 100).

Derivatele sunt ***diminutive,*** poate cu nuanţă meliorativă.

Sufixul *-uşan* este format din *-an*[1] precedat de segmentul *-uş-*. A putut apărea din sufixul compus *-uşor* prin substituirea sufixului *-or* cu *-an*[1].

După Pascu (S.: 295) şi Dimitrescu (1958: 246), sufixele compuse *-işan* (din *junişan*, vezi *supra* **9.6.1.**) şi *-uşan* provin din sufixele *-iş*, *-uş* + *-an*, explicaţie plauzibilă, dar nedemonstrată (nu apar formaţii cu dublă analiză din care să se fi desprins sufixele; formaţia *căluşan* „căluşar" cf. *căluş* sau *cal* nu poate fi adusă în discuţie decât formal, fiindcă nu justifică valorile diminutivală şi meliorativă ale formaţiilor cu *-uşan*).

Ambele derivate sunt regionale.

9.12. -UŞTEAN

În DI se înregistrează 3 ***formaţiile analizabile*** cu *-uştean* [pron. -uş-tĕan]: *crăpuştean* „*crap* (frumos)" (DA s.v. *crap*), *măluştean* „(reg.) *mal* (mic)" (DLR) şi *păruştean* „*par* (mare)" (DLR).

Nu am înregistrat în serie sufixul **-iştean*, pentru că apare numai în formaţia ocazională *popiştean* din argoul jucătorilor de cărţi (Graur 1947: 13, nota 1), neînregistrat în DI sau DLR, putând fi analizat prin *popă* şi *popişcă* (întâlnite în acelaşi argou).

Formaţiile sunt ***substantive***:
– ***masculine***, analizabile prin substantive: *crăpuştean, păruştean*;
– ***neutru***, analizabil prin substantiv: *măluştean*.

Derivatele cu *-uştean* au valoare ***expresivă,*** dată de grupul consonantic *-şt-*.

Sufixul *-uştean* este format din segmentul *-uşt-*, cu statut neclar, şi *-ean*^{1} (vezi, totuşi, Pascu, S.: 305, care presupune că ar putea proveni din sufixul *-uşcă* + *-ean*; nu dispunem însă de exemple de formaţii cu dublă analiză formală din care să se fi detaşat sufixul).

Formaţiile *măluştean* şi *păruştean* sunt regionale, iar *crăpuştean* este un cuvânt popular.

-AN^{2} (-ani, -anu(l), -ana), -EAN^{2} (-eanin; -eni, -eanu), -IAN^{1} (-ianin; -ieni, -ianu), -IAN^{2} (-ien)

Pascu, S.: 302–305; Graur, N.A.: 64–66; Paşca, Ţ.O.; Iordan, SRR: 20–21; Iordan, Top.: 159, 176, 293–304, 403–412; Vondrák, S.G. I: 542–543; Popescu 1960: 213–224; Dubois, D.S.: 16, 17, 85; Seche 1962c: 556–567; ILR I: 80; Vaillant, V.S.: 107, 212; Graur, N.P.: 97, 99, 116–120; Bolocan 1976: 94–95; Rohlfs, G. III: 301–303; Carabulea 1977: 149–154; Vârlan, S.N.: 40–43, 177–181; FCLRV: 90–95; Grevisse–Goosse: 169, 170, 172, 174.

1. Statutul afixelor

1.1. Tratăm sufixele *-an*^{2}, *-ean*^{2} [pron. -ĕan], *-ian*^{1} [pron. -ĭan] şi *-ian*^{2} [pron. -i-an] ca aparţinând unei ***serii*** deoarece au distribuţie similară şi conţinut semantic comun: exprimă apartenenţa (locală şi personală).

Sufixele *-an*^{2} şi *-ean*^{2} reprezintă forme condiţionate fonetic.

1.1.1. Sufixul *-an*^{2} se identifică după teme terminate în:
– consoanele *b, c, g*: ***cuban, urban; american, costarican, dominican, jamaican, mexican, republican; haţegan*** etc.;

– consoanele *č, k', ğ* (scrise cu grupul de litere *ce/ci, che, ge*): *păncean* cf. *Panciu, segărcean* cf. *Segarcea, vâlcean* cf. *Vâlcea; saduchean* cf. *saducheu; dobrogean* cf. *Dobrogea* etc.;

– consoanele *ş, j* pronunţate dur (regional): *crişan, mureşan; clujan, lugojan* etc.;

La apelative, se recomandă (DOOM^2: XLVI) scrierea şi pronunţarea cu -*ean*^{2} după -*ş*- sau -*j*- (*clujean, crişean, ieşean, lugojean, mureşean, someşean, timişean*). La numele proprii sunt încetăţenite fie ambele variante (*Crişan, Crişana / Crişeni* < *Criş, Mureşanu / Mureşeanu*), fie numai forma cu -*an* (*Huşan* < *Huşi*, în DO: LVIII; *Argeşanu, Lugojanu, Orăşanu*, la Graur, N.P.: 117), deşi în DOOM^2 (*loc. cit.*) se menţionează că „numele firmelor *Clujana, Someşana* erau scrise greşit”.

– vocala *i*, rar *u*: *australian, comedian, cozian* cf. *Cozia, elveţian, georgian, haitian* cf. *Haiti, indian, italian, jian* cf. *Jiu* [pron. jiŭ], *norvegian, sibian* cf. *Sibiu* [pron. si-biŭ], *tragedian, tripolian* cf. *Tripoli* etc.; *nicaraguan* cf. *Nicaragua, peruan* cf. *Peru.*

Vezi şi Battaglia–Pernicone (G.I.: 180) care tratează derivate ca *americano* (cu tema terminată în consoană) împreună cu *italiano, veneziano* (cu tema terminată în *i* vocalic).

1.1.2. Sufixul -*ean*^{2} [pron. -ĕan] se identifică după teme terminate în:

– vocala *e*: *aheean* cf. *aheu, coreean* cf. *Coreea, egeean* cf. *Egee, galileean* cf. *Galileea, guineean* cf. *Guineea, traheean* cf. *trahee* etc.;

– consoane, cu excepţia celor menţionate sub **1.1.1.**: *belgrădean, egiptean, european, ialomiţean, judeţean, moldovean, ucrainean* etc.

1. După consoanele *r, s, t* apare fie -*ean*^{2} (*apusean, diasporean, pământean, sătean, timişorean*), fie (când consoanele sunt pronunţate dur) -*an*^{2} (*bârsan, budapestan, cretan, liliputan, luteran, poporan, spartan, tibetan, ţăran*).

2. Pentru forma bisilabică -*e-an* trecută la -*ean*^{2}, vezi *infra* **5.**

1.1.3. Sufixul -*ian*^{1} [pron. -ĭan] se ataşează la cuvinte-bază (nume de localitate, mai rar de persoană) terminate în diftongi (cu -*ĭ* sau -*ŭ* semivocalice): *buzăian* (şi *buzoian*) cf. *Buzău, băicoian* cf. *Băicoi, hawaian* cf. *Hawai, haşdeian* cf. *Haşdeu, Pârâianu* cf. *pârâu, plebeian* cf. *plebeu, sinăian* cf. *Sinaia, tolstoian* cf. *Tolstoi, troian* cf. *Troia, vasluian* cf. *Vaslui* (formaţia *paraguayan* cf. *Paraguay* este ortografiată cu *y*, ca în limbile din care a fost împrumutată: engl. *Paraguayan*, fr. *Paraguayen*).

În cazul temelor terminate în diftongi care conţin *ĭ*, am considerat că semivocala iniţială a sufixului se contopeşte cu semivocala finală a temei: *Hawaĭ* + -*ĭan* > *havaian, Troĭ(a)* + -*ĭan* > *troian* etc.; în respectivele formaţii s-ar putea identifica şi sufixul -*an*^{2} (cu trecerea semivocalei finale a temei în silaba sufixului, în pronunţare).

1.1.4. Sufixul -*ian*^{2} [pron. -i-an] se ataşează mai ales la teme consonantice (nume de persoană sau, mai rar, nume de localitate): *atenian, beethovenian, cărtărescian* cf. *Cărtărescu, cehovian, corintian, cucutenian* cf. *Cucuteni* [pron. cucuten^{i}], *dickensian, eminescian* cf. *Eminescu, goethian* cf. *Goethe, parizian* < fr. *parisien* (adaptat după pronunţare), *sadovenian* cf. *Sadoveanu, schopenhauerian* etc.

Există ***dublete*** sau ***triplete*** constituite din formaţii raportabile la aceeaşi bază şi cu acelaşi sens, care se explică fie prin împrumuturi din limbi diferite, fie prin formarea lor în limba română cu sufixe diferite, în epoci diferite, fie prin folosirea inadecvată a sufixului (optăm pentru prima formaţie menţionată, care este, de cele mai multe ori, cea recomandată în DOOM):

– cu *-ean*^{2} / *-ian*^{2}: *argentinian* (DEX) / *argentinean* („Scânteia" 1969, nr. 8069, p. 7), *babilonian* (DEX^{2} – format de la *Babilon* + *-ian*^{2}) / *babilonean* (DEX^{1}), *caragialian* (DI) / *caragialean* (Seche 1962c), *corintian* (DI, DEX) / *corintean* (DI), *coşbucian* (DILR) / *coşbucean* (Seche 1962c), *egiptean* (DI) / (înv.) *egipţian* (MDA), *heraclitian* (DILR) / *heraclitean* (Seche 1962c), *palestinian* / *palestinean* (DLR s.v. *palestinian*), *shakespearian* (Seche 1962c) / *shakespearean* (Seche 1962c, DLR: pron. *şecspiri-an*), *ucrainean* (DI) / *ucrainian* (DLR s.v. *ucrainean*) etc.;

– cu *-an*^{2} / *-ean*^{2}: *galileean* (DOOM) / *galilean* (DA), *poporan* / *poporean* (DLR s.v. *poporan*) etc.;

– cu *-an*^{2} / *-ian*^{2}: *iliescian* (Vârlan, S.N.: 178) / *iliescan* (*ibid.* 41) etc.;

– cu *-an*^{2} / *-ean*^{2} / *-ian*^{2}: *castelan* (DI, DEX) / *castelean* (M. Costin în DÎLR) / *caştalian* (N. Costin, în DÎLR), *venezuelean* (DILR, DLR) / *venezuelian* (în DLR, s.v. *venezuelean*) / *venezuelan* (Popescu 1960, DEX^{2}: din fr. *vénézuélien*) etc. (vezi şi *infra* **5.**).

Uneori, baza poate fi diferită formal: *terţian* cf. *terţĭu* + *-ian*^{2} vs *terţan* cf. *terţ* „(germanism, înv.) elev care frecventa clasa a III-a a unei şcoli secundare".

1.2. Sufixele *-ean*^{2} şi *-ian*^{1} au ***variantele etimologice învechite*** *-eanin* [pron. -ĕa̱-nin], respectiv *-ianin* [pron. -ĭa̱-nin]: *eghipteanin, iudeianin, samareanin, efeseianin* (vezi *infra* **5.**).

Sufixul *-ian*^{2} are ***varianta etimologică învechită*** *-ien* [pron. -i-e̱n] în unele formaţii împrumutate în secolul al XIX-lea, preluate după forma scrisă în limba de origine şi neadaptate iniţial la limba română: *carotidien* (KMA, la Ursu, T.), *cezarienă* (TCC, la Ursu, T.), *tiroidien* (KMA, la Ursu, T.).

În substantivele proprii (toponime şi antroponime), sufixele apar cu variante care reprezintă formele lor de plural (*-ani* [pron. -a̱n^{i}], *-eni* [pron. -e̱n^{i}], *-ieni* [pron. -ĭe̱n^{i}]) sau forme articulate (*-anu(l),* (rar) *-ana, -eanu* [pron. -ĕa̱-nu], *-ianu* [pron. -ĭa̱-nu]) (vezi *infra* **3.1.2.2., 3.2.2.2., 3.3.2.2.**).

Şi în toponimie apar ***dublete*** cu *-ani* / *-eni*, consacrate ca atare, de obicei în regiuni diferite: *Câmpeni / Câmpani, Deleni / Delani, Joseni / Josani, Pădureni / Pădurani.* Rar, dubletele denumesc aceeaşi localitate: *Petroşani / Petroşeni;* Iordan (Top.: 410) consideră că „forma *-ani* [*Petroşani*] este un fel de hiperurbanism: deoarece graiurile populare folosesc mai ales pe *-eni*, oamenii culţi au văzut în forma *Petroşeni* un aspect dialectal şi l-au schimbat în *-ani*". Antroponimele pot fi şi ele cu *-eanu* sau cu *-an(u): Arădanu / Arădeanu, Moldoveanu / Moldovan.*

2. Delimitarea de afixe omonime

2.1. Sufixele *-an*^{2}*, -ean*^{2} se delimitează de *-an*^{1}*, -ean*^{1} prin origine şi prin valori (vezi monografia sufixelor **-A̱N**^{1}**, -EA̱N**^{1}**; -A̱NĂ, -EA̱NĂ**).

Mariana Vârlan nu distinge două sufixe *-an* (Vârlan, S.N.: 41–43).

2.2. Sufixul *-an*^{1} se deosebeşte prin origine, sens şi repartiţie stilistică şi de *-an*^{3} care aparţine terminologiei ştiinţifice (vezi monografia sufixului **-AN**^{3}).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -AN^2 (-ani, -anu(l), -ana)

3.1.1. În DI sunt înregistrate cca 60 de ***formaţii analizabile*** (se glosează, după DA sau DLR, numai formaţiile cu sens mai puţin clar): *african* cf. *Africa, american* cf. *America, asian* cf. *Asia, asirian* cf. *Asiria, australian* cf. *Australia, austrian* cf. *Austria, bârsan* „(locuitor) din Ţara *Bârsei*”, *belgian* cf. *Belgia, beoţian* cf. *Beoţia, capelan* „preotul unei *capele* catolice”, *castelan* „comandant / stăpân al unui *castel*”, *comedian* „actor (de *comedie*)”, *cuban* cf. *Cuba, diecezan* „eparhial” cf. *dieceză* „eparhie”, *dobrogean* cf. *Dobrogea, dominican* „călugăr dintr-un ordin catolic întemeiat de *Dominic*; care aparţine acestui ordin”, *elveţian* cf. *Elveţia, estonian* cf. *Estonia, fenician* „locuitor din *Fenicia*”, *franciscan* „călugăr catolic din ordinul întemeiat de *Francisc* de Assisi; care aparţine acestui ordin”, *frigian* „locuitor al *Frigiei*”, *galiţian* cf. *Galiţia, georgian* cf. *Georgia, haţegan* cf. *Haţeg, indian* cf. *India, italian* cf. *Italia, jian* cf. *Jiu, liliputan* „pitic; de dimensiuni reduse; *liliput*”, *lipscan* cf. *Lipsca, luteran* „adept al doctrinei lui *Luther*; care se referă la *Luther*”, *mahomedan* „adept al religiei lui *Mahomed;* care aparţine acestui cult”, *manciurian* cf. *Manciuria, mexican* cf. *Mexic, miliţian* „persoană aflată în serviciul *miliţiei*”, *mitropolitan* „care ţine de *mitropolit*”, *momentan* „care ţine de un *moment*”, *moscovitan* cf. *moscovit, norvegian* cf. *Norvegia, parohian* „(înv., reg.) enoriaş” cf. *parohie, peruan* cf. *Peru, polinezian* cf. *Polinezia, poporan* „sătean” cf. *popor, prusian* cf. *Prusia, republican* cf. *republică, saduchean* [pron. sandukan] „*saducheu* (= adept al unei secte religioase mozaice opusă fariseismului şi favorabilă elenismului)”, *scoţian* cf. *Scoţia, siberian* cf. *Siberia, sibian* cf. *Sibiu, sicilian* cf. *Sicilia, sirian* cf. *Siria, suedian* cf. *Suedia, tragedian* „actor (de *tragedie*)”, *ţăran* „persoană care locuieşte la *ţară*”, *urban* „care ţine de *urbe* (= oraş)”, *veneţian* cf. *Veneţia* etc.

1. Formaţia *mitocan* „locuitor de la periferia unui oraş” cf. *mitoc*, variantă la *metoc* „mănăstire mică, clădire care serveşte la găzduire, mai ales a călugărilor” (DLR) a căpătat sens depreciativ („persoană cu apucături grosolane”), specific derivatelor cu *-an*^{1}.

2. Formaţia *peruan* are dubletul mai vechi *peruvian*, înregistrat în DI, din care s-ar detaşa sufixul dezvoltat **-vian* [pron. -vi-an]; cuvântul este un împrumut din fr. *péruvien*, it. *peruviano*.

La acestea se adaugă 54 de formaţii din DILR şi 29 din alte surse (indicate între paranteze): *abisinian* cf. *Abisinia, algerian, al-qaidan* (Vârlan, S.N.: 41) „membru al reţelei teroriste *Al-Qaida*”, *alsacian, asirian, bacovian, bârcan* cf. *Bârca* (Vârlan, S.N.: 41), *bikinian* cf. (insulele) *Bikini, bolivian, botticellian* cf. *Botticelli, brazilian, brescian* „membru al echipei de fotbal din *Brescia*” (Vârlan, S.N.: 41), *breţcan* cf. *Breţcu* (Carabulea 1977), *budapestan, caledonian, californian, cambodgian, caragian* cf. (Toma) *Caragiu* (DCR), *castilian, ciucan* cf. (Miercurea-)*Ciuc* (Vârlan, S.N.: 41), *columbian, compostellan* cf. (Santiago de) *Compostella* (DCR^2), *corsican, costarican, cozian* cf. *Cozia* (FCLRV: 92), *cracovian* (Popescu 1960), *cretan* cf. *Creta, deşlian* cf. (Dan) *Deşliu* (Vârlan, S.N.: 178), *dostoievskian, elisabetan* „care aparţine domniei reginei *Elisabeta* I a Angliei, privitor la această epocă”, *etiopian, eurasian, gambian* cf. *Gambia, garibaldian* cf. *Garibaldi, ghelasian* „care este propriu părintelui *Ghelasie*” (Vârlan, S.N.: 178), *gyulan* „locuitor din

Gyula" (Vârlan, S.N.: 41), *haitian, iliescan* „membru al guvernului în timpul mandatului lui Ion *Iliescu*" (Vârlan, S.N.: 41), *ilirian* cf. *Iliria* (Popescu 1960), *indonezian, iordanian* (Popescu 1960), *istratian* cf. (Panait) *Istrati* (DCR), *jamaican, kabilian* cf. *Kabilia* („Scânteia", 1975, nr. 10375, p. 3), *kampuchian* (DOOM^2) cf. *Kampuchia, kenyan* cf. *Kenya, liberian, libian, lituanian, malian* cf. *Mali, marocan, melanezian* cf. *Melanezia, mesopotamian, mozambican, nicaraguan, nigerian, norvegian* (DEX), *padovan, păncean* (Carabulea 1977) cf. *Panciu, persian* cf. *Persia* (Popescu 1960), *peruan, portorican, rhodezian* (Carabulea 1977) cf. *Rhodezia, roman* „care se referă la *Roma*", *sardinian, segărcean* cf. *Segarcea* (Carabulea 1977), *sevillan* „din *Sevilla*" (DCR^2), *silezian* (Popescu 1960), *slobozian, tanzanian* (Carabulea 1977), *tecucean* cf. *Tecuci, tesalian* „persoană care face parte din populația *Tesaliei*" (DLR), *tibetan, tripolian* cf. *Tripoli, tulcean, valencian, varşovian* (Carabulea 1977), *vâlcean, venezuelan* (Popescu 1960), *westfalian* cf. *Westfalia, zambian* cf. *Zambia, zimnicean, zeffirellian* cf. *Zeffirelli* (Vârlan, S.N.: 179).

3.1.2. Formațiile cu *-an*^{2} sunt substantive (comune şi proprii) şi adjective.

3.1.2.1. ***Substantivele comune*** (unele folosite şi ca adjective) sunt ***masculine***, analizabile în raport cu substantive:

- comune: *capelan, castelan, comedian, milițian, parohian, poporan, republican, tragedian, țăran* etc.;
- proprii:
  - nume geografice româneşti sau străine (frecvent): *african, american, australian, bârsan, belgian, budapestan, cozian, cretan, dobrogean, hațegan, italian, lipscan, mexican, norvegian, peruan, sibian, sicilian, tibetan* etc.;
  - antroponime (rar): *dominican, franciscan, luteran, mahomedan.*

3.1.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

- toponime în *-ani* (frecvent), *-anul* / *-ana,* analizabile în raport cu:
  - toponime: *Blăjani* cf. *Blaj, Călărăşani* cf. *Călăraşi, Ciorani* cf. *Cioara, Hotărani* cf. *Hotarele, Hurezani* cf. *Hurezu* (*Horezu*), *Luncani* cf. *Lunca, Oltețani* cf. *Olteț, Perişani* cf. *Periş, Petroşani* cf. *Petrosu, Piscani* cf. *Piscu* etc.; *Bârsana, Bârsanul* cf. (Țara) *Bârsei, Crişan, Crişana, Crişanul* cf. *Criş, Jiana* Mare cf. *Jiu* etc.;
  - antroponime: *Botoşani* cf. *Botăş* şi *Botosu, Drăgăşani* cf. *Dragoş, Focşani* cf. *Focşa* etc.;
  - toponime sau antroponime: *Balcani* şi *Bălcani* cf. *Bâlca* (sat) sau *Balcu, Bâlcu* (nume de persoană) cf. Iordan, Top.: 405;
  - substantive comune care desemnează o formă de relief (şi cu formații paralele în *-eni*): *Câmpani (Câmpeni)* cf. *câmp, Delani (Deleni)* cf. *deal;*
  - un adjectiv: *Josani (Joseni)* cf. (Țara de) *Jos;*

Toponimele cu *-an*^{2} *(-ani, -ana, -anul)* raportabile la un nume geografic sau la un apelativ care denumeşte diferite aspecte ale solului pot fi derivate fie de la acestea, fie de la numele de locuitori formate de la localitatea de origine (Iordan, Top.: 294, 393; Graur, N.P.: 116–117).

- antroponime (nume de familie) în *-anu, -an*^{2}, analizabile în raport cu toponime: *Arădanu, Bălăceanu* cf. *Balaci, Cozianu* cf. *Cozia* (Graur, N.P.: 119), *Dobrogeanu* cf. *Dobrogea, Greceanu* cf. *Greci, Hanganu* cf. *Hangu, Haţeganu* cf. *Haţeg, Jianu* cf. *Jiu* (DO: 305), *Lugojanu* cf. *Lugoj, Vrânceanu* cf. *Vrancea; Bârsan* cf. *Bârsa, Cărpinişan* cf. *Cărpiniş, Vinţan* cf. *Vinţa* (Graur, N.P.: 117–118) şi *Baltan* cf. *Balta, Cuntan* cf. *Cunta, Huşan* cf. *Huşi* (DO: LVIII), *Şincan* cf. *Şinca, Teuşan* cf. *Teuş*.

3.1.2.3. ***Adjectivele*** (rar) sunt analizabile în raport cu:

- substantive:
  - comune: *momentan, urban;*
  - proprii: *al-quaidan, caragian, elisabetan, ghelasian, iliescan;*
- un adjectiv: *median.*

Formaţii parasintetice:

– prefix + toponim + sufix (formal, pot fi analizate ca derivate cu *trans-* de la adjective; semantic însă, se analizează ca parasintetice): *transafrican, -ă* „(şosea) care străbate *Africa*” (DEX), *transalaskan* „care străbate *Alaska*” (DCR), *transamazonian* „care străbate *Amazonia*” (*ibid.*), *transsiberian* (DILR);

– compus + sufix: *albaiulian* (DILR) cf. *Alba Iulia, romeo-juliettan* („România literară”, 1975, nr. 17, p. 17).

3.2. -EAN^2 (-eanin; -eni, -eanu)

3.2.1. În DI sunt înregistrate cca 100 de ***formaţii analizabile*** (se glosează, după DA sau DLR, numai formaţiile cu sens mai puţin clar): *agarean* cf. *Agar*, numele unui personaj biblic (FCLRV: 91), *apusean, ardelean, bănăţean, braşovean, brăilean, bucovinean, bucureştean, căsean* „casnic” cf. *casă, câmpean* „câmpenesc; locuitor de la *câmp*”, *cetăţean, chievean, codrean, corintean* „corintian” cf. *Corint, crivăţean* „de miazănoapte” cf. *crivăţ, curtean* „persoană care îndeplinea o anumită funcţie la *curtea* unui suveran”, *delean* „persoană care trăieşte la *deal*”, *dumbrăvean* „referitor la o *dumbravă*”, *dunărean, egiptean, european, faraonitean* cf. *faraonit* „locuitor al vechiului Egipt”, *gabrovean* „(persoană) din *Gabrovo*”, *gălăţean, împrejurean* „(înv.) locuitor din apropiere” cf. *împrejur, josean* „locuitor din partea de *jos* a unei localităţi”, *judeţean* „care aparţine unui *judeţ*”, *junimean* „membru al societăţii *Junimea*”, *liovean* „(persoană) care face parte din populaţia *Liovului*”, *lipovean* „locuitor din oraşul *Lipova*”, *lumean* „(înv.) profan; de *lume*”, *maramureşean, mărginean* „(persoană) care locuieşte la *marginea* unei localităţi”, *mesean* „persoană care se aşază la *masă* la un ospăţ”, *mijloceni* s.m.pl. „(Trans.) locuitori din partea de *mijloc* a unui sat”, *moldovean, muntean, muntenegrean, ocnean* „(înv.) persoană care munceşte în *ocna* de sare”, *oltean, orăşean, ostrovean* „(locuitor) al unui *ostrov* (= insulă)”, *oştean* „militar” cf. *oaste, oştezean* „(Trans.) persoană care locuieşte într-o *oştează* (= suburbie, mahala)”, *pădurean* „(persoană) care locuieşte într-o regiune cu *păduri*”, *pământean* „(înv.) de pe pământ; locuitor al pământului”, *părtean* „(înv.) partizan, adept” cf. *parte, peşterean* „care trăieşte în *peşteră*”, *prahovean, răsăritean, regăţean* cf. *Regat, sătean, sodomean* cf. *Sodoma, susean* „locuitor din partea de *sus* a unei localităţi”, *târnovean* cf. *Târnova, traheean* „care aparţine *traheei*”, *ţărmurean* „persoană care locuieşte pe ţărmul unei ape” cf. pl. *ţărmuri, ucrainean, vaporean* „persoană care face parte din echipajul unei nave” cf. *vapor, vălean* cf. *vale* etc.

La acestea se adaugă 60 de formaţii din DILR şi 14 din alte surse (menţionate între paranteze): *aheean* cf. *ahei, arădean, argentinean* („Scânteia”, 1969, nr. 8069, p. 7), *argeşean, babilonean* „populaţie care a trăit în *Babilon*” (DEX), *băimărean* cf. *Baia-Mare,* *bârlădean, belgrădean, bihorean, bistrițean, blăjean, botoșănean, caragialean* (Seche 1962c), *călărășean, câmpulungean, clujean, constănțean, coreean, coșbucean* (Seche 1962c), *covăsnean, craiovean, diasporean* „din *diaspora*" (DCR³), *doljean, dornean* cf. *Dorna, egeean* cf. (Marea) *Egee, făgărășean, fălticinean* cf. *Fălticeni, fepesean* („Academia Cațavencu" 1999, nr. 4, p. 2) cf. *F*(ondul) *P*(roprietății de) *S*(tat) [pron. fepese], *focșănean, gorjean, guineean, harghitean, hârșovean, heraclitean* (Seche 1962c), *horezean* cf. *Horezu, hristosean* „creștin" (FCLRV: 92), *hunedorean, ialomițean, ieșean, ilfovean, izraelitean* (Graur, E.: 120) cf. *izraelit, întorsurean* cf. *Întorsura* (Buzăului), *leningrădean* (Carabulea 1977), *lugojean, năsăudean, nistrean, oșean* cf. *Oaș, pășcănean, petroșenean, pietrean* cf. *Piatra*(-Neamț) sau *Piatra*(-Olt), *piteștean, ploieștean, prahovean, rășinărean* cf. *Rășinari* (DCR²), *râșnovean, reșițean, roșiorean* cf. *Roșiori* (de Vede), *sarmatean* cf. *sarmat, satulungean* cf. *Satulung, sălăjean, sătmărean, severinean* cf. (Turnu-) *Severin, shakespearean* (Seche 1962c, DLR), *sighișorean, slătinean, șpaniolean* cf. *șpaniol* (DÎLR), *sucevean, târgoviștean, târgumureșean* (DCR²) cf. *Târgu-Mureș, tebanusean* cf. *Tebanus* (DÎLR), *teleormănean, timișorean, turdean, turnean* cf. *Turnu*-Măgurele, *țeltean* cf. *țelt* „celt" (DÎLR), *venezuelean.*

Dacă baza e un substantiv compus, sufixul se atașează fie la sfârșitul compusului (*băimărean* cf. *Baia Mare, câmpulungean* cf. *Câmpulung, satulungean, sătmărean* cf. *Satu-Mare, târgumureșean, vălimărean* cf. *Valea Mare*, fie la unul dintre termenii compusului (*pietrean, roșiorean* „(locuitor) din *Roșiorii* de Vede", *ocnean* „(locuitor) din Târgu-*Ocna*", *severinean* „(locuitor) din Turnu-*Severin*").

3.2.2. Formațiile cu *-ean*² sunt substantive (comune și proprii) și adjective.

3.2.2.1. ***Substantivele comune*** (unele folosite și ca adjective) sunt ***masculine***, analizabile în raport cu:

– substantive:
  – comune: *apusean, căsean, câmpean, cetățean, curtean, delean, diasporean, lăturean, mărginean, mijloceni, muntean, ocnean, orășean, oștean, oștezean, pădurean, pământean, pǎrtean, răsăritean, regățean, sătean, țărmurean, vaporean, vălean* etc.;
  – proprii, nume geografice (simple sau compuse) care indică o localitate din România (frecvent) sau străină (mai rar), numele unei instituții ori nume de persoane: *agarean, ardelean, băimărean, belgrădean, bucureștean, chievean, constănțean, coreean, dunărean, egiptean, fepesean, gabrovean, gălățean, guineean, hristosean, hunedorean, ialomițean, ilfovean, junimean, leningrădean, prahovean, sătmărean, teleormănean, ucrainean* etc.;

– adverbe de loc (rar): *împrejurean, josean, susean.*

3.2.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

– toponime (în *-eni*) analizabile în raport cu:
  – toponime (frecvent): *Cetățeni* cf. *Cetatea, Dragosloveni* cf. *Dragoslavele, Gropeni* cf. *Groapa, Plopșoreni* cf. *Plopșorul, Rucăreni* cf. *Rucăr, Suceveni* cf. *Suceava, Vădeni* cf. *Vadu* etc.;
  – nume de familie (rar): *Albeni* cf. *Albu, Miclăușeni* cf. *Miclăuș, Șendreni* cf. *Șandru, Todireni* cf. *Toader* etc.;
  – substantive comune care denumesc o formă de relief sau/și substantive proprii: *Deleni* cf. *deal* și *Dealu, Dumbrăveni* cf. *dumbravă* și *Dumbravă,*

Glodeni cf. *glod* şi *Glodu, Lătureni* cf. *laturi, Pădureni* cf. *pădure, Văleni* cf. *vale* şi *Valea* (Seacă) etc.;

– adverbe (rar): *Joseni, Suseni* cf. (Ţara de) *Sus;*

– antroponime, nume de familie în *-eanu,* rar *-ean*², analizabile în raport cu:

– toponime (frecvent): *Albeanu* cf. *Alba* (DO: LVIII), *Ardeleanu / Ardelean, Argeşeanu, Bănăţeanu, Bistriţeanu, Bolintineanu, Botoşăneanu, Brăileanu, Budeanu* cf. *Buda* (DO: LVIII), *Bujoreanu* cf. *Bujoru* (Graur, N.P.: 116), *Câmpeanu / Câmpean* cf. *Câmpu* (DO: LVIII, 242), *Câmpureanu* cf. *Câmpuri, Comăneanu* cf. *Comana, Finteşteanu* cf. *Finteşti, Focşăneanu, Ilfoveanu, Măgureanu* cf. *Măgura, Olteanu, P(i)etreanu, Ploieşteanu, Prahoveanu, Rahoveanu, Seceleanu* cf. *Săcele, Sireteanu / Siretean* cf. *Siret* (DO: 370), *Rebreanu* cf. *Rebra, Tismăneanu* cf. *Tismana* etc.

1. Numele de familie cu *-ean(u),* ca şi cele cu *-an(u),* raportabile la nume geografice cu corespondente comune (nume de locuitori în *-ean*², *-an*²), se pot forma fie de la acestea (*Botoşăneanu* de la *botoşănean, Cozianu* de la *cozian, Focşăneanu* de la *focşănean, Întorsureanu* de la *întorsurean, Suceveanu* de la *sucevean* etc.), fie direct de la toponimul nume de localitate (*Arădanu* cf. *Arad, Botoşăneanu* cf. *Botoşani, Focşăneanu* cf. *Focşani, Întorsureanu* cf. *Întorsura (Buzăului), Lugojanu* cf. *Lugoj, Sadoveanu* cf. *Sadova* etc.); când toponimul este nume de apă, derivatul se formează de la toponim: *Milcoveanu* cf. *Milcov, Pruteanu* cf. *Prut, Sireteanu* cf. *Siret, Someşan* cf. *Someş, Târnăveanu* cf. *Târnava* etc. (vezi şi Graur, N.P.: 116–117).

2. Nume de familie ca *Mihăileanu, Spineanu* pot proveni de la toponimele *Mihăileni* + *-eanu, Spineni* + *-eanu,* cu suprimarea grupului *-en-* prin disimilare fonetică totală (cf. Graur, N.P.: 119).

3. Nume de familie ca *Munteanu / Muntean, Olteanu* sunt analizabile prin tema *munte,* respectiv *Olt,* dar semianalizabile prin *Muntenia, Oltenia.*

– antroponime, prenume sau nume de familie (rar): *Săveanu* cf. *Sava, Valentineanu* cf. *Valentin* etc.;

– nume de familie sau apelative: *Căpităneanu* cf. *Căpitanu* şi *căpitan, Curceanu* cf. *Curcă* şi *curcă, Grămeanu* cf. *Grama* şi *gram, Secăreanu* cf. *Secară* şi *secară* etc.

1. După Graur (N.P.: 117), dacă tema nu este un toponim, avem în general de-a face cu nume inventate, formate fie cu voie, fie fără voie, în dezacord cu regula; uneori se „românizează" cu *-eanu* un nume de familie străine: *Evolceanu, Mesrobeanu, Şăineanu* (cf. şi DO: XXXVIII).

2. Nume de familie ca *Ardelean, Muntean, Mureşan,* cu *-u* nenotat în Transilvania la numele româneşti, se datorează funcţionarilor maghiari (cf. Graur, N.P.: 97).

3. *Tărăgăniceanu,* poreclă dată unui prim-ministru care *tărăgăna,* la un moment dat, luarea unor decizii, este o contaminare între *Tăriceanu* + *(a) tărăgăna; Răzgândeanu,* poreclă dată aceleiaşi personalităţi, uneori inconsecventă, este format de la verbul *(a se) răzgândi.*

3.2.2.3. ***Adjectivele*** (puţin numeroase) sunt analizabile în raport cu substantive:

– comune: *aheean, crivăţean, judeţean, lumean, peşterean, traheean* etc.;

– proprii (toponime sau antroponime): *egeean, caragialean, coşbucean.*

Formații ***parasintetice***: *transeuropean, -ă* „(șosea) care traversează *Europa*" (MDN), *transfăgărășean* „șosea care traversează crestele munților *Făgăraș*" (DEX, unde este explicat din *trans-* + *făgărășean,* explicație valabilă numai formal, nu și semantic), *Vaideeni* (Iordan, Top.: 404) cf. *vai de ei.*

Formații ***semianalizabile***: *basarabean* cf. *Basarabia, bitolean* cf. *Bitolia, Cisnădeanu* cf. *Cisnădie, macedonean* cf. *Macedonia, podgorean* cf. *podgorie, slobozean* cf. *Slobozia, transilvănean* cf. *Transilvania.*

3.3. -IAN^1 (-ianin; -ianu, -ieni)

3.3.1. În DI se înregistrează 3 ***formații analizabile***: *buzăian* cf. *Buzău, iudeianin* cf. *iudeu, plebeian* cf. *plebeu.*

La acestea se adaugă 13 formații din DILR și 10 din alte surse (menționate între paranteze): *adiendreian* cf. *Ady Endre* (Seche 1962c), *berkeleian* (DILR) „(adept) al berkleismului (= sistem filozofic)" (NDN) cf. *Berkeley, covurluian* (FCLRV: 92) cf. *Covurlui, cristoian* (Vârlan, S.N.: 178, 300) cf. *(Ion) Cristoiu, dorohoian* cf. *Dorohoi, goetheian* (Seche 1962c) „în maniera lui *Goethe*" (NDN s.v. *goethean,* în care sufixul este *-an*^{2}), *hawaian* (Popescu 1960), *hașdeian* cf. *Hașdeu, himalaian* cf. *Himalaia, mamaian* cf. *Mamaia* (Vârlan, S.N.: 180, 243), *neculceian* cf. *Neculce* (Iordan, LRA: 176), *odorheian* cf. *Odorheiul (secuiesc)* (TV), *orheian* cf. *Orhei, paraguayan* cf. *Paraguay, pompeian* (DILR) „referitor la *Pompei*" (NDN), *prometeian* (DILR) „referitor la mitul lui *Prometeu*" (NDN), *săcuian* cf. *secui,* folosit și ca nume de familie (DERS), *sinăian* cf. *Sinaia, tolstoian* cf. *Tolstoi* (Seche 1962c), *troian* cf. *Troia, uruguayan* cf. *Uruguay, vasluian* cf. *Vaslui, văcăroian* cf. *Văcăroiu* (Vârlan, S.N.: 178).

Pentru analiza formațiilor de la cuvinte-bază care se termină cu diftongi ce conțin *ĭ,* vezi nota sub **1.1.3.**

3.3.2. Formațiile cu *-ian*^{1} sunt substantive (comune și proprii) și adjective.

3.3.2.1. ***Substantivele comune*** (unele folosite și ca adjective) sunt ***masculine***, analizabile în raport cu substantive:
- comune: *iudeianin, plebeian, secuian;*
- proprii (toponime sau antroponime): *buzăian, covurluian, dorohoian, hawaian, himalaian, odorheian, orheian, paraguayan, sinăian, vasluian* etc.

3.3.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:
- nume de familie în *-ian(u),* analizabile în raport cu:
  - toponime: *Băicoianu* cf. *Băicoi* (DO: LVIII), *Argetoianu* cf. *Argetoaia* (Graur, N.P.: 110), *Dăianu* cf. *Daia* (*ibid.*);
  - un substantiv comun: *Pârâianu* (DO: 348) și *Părăian* (Pașca, Gl.) cf. *pârâu / părău;*
- toponime (în *-ieni,* rar), analizabile în raport cu:
  - un substantiv comun (la pl.): *Văieni* (Iordan, Top.: 404) cf. *văi;*
  - un substantiv propriu compus: *Satnoieni* cf. *Satu-Nou* (*ibid.*).

3.3.2.3. ***Adjectivele*** (unele și substantivate) sunt analizabile în raport cu substantive proprii:
- toponime: *berkeleian, mamaian, pompeian* etc.;
- antroponime: *cristoian, goetheian, hașdeian, prometeian, tolstoian, văcăroian.*

3.4. -IA̲N^2 (-ie̲n)

3.4.1. În DI sunt înregistrate cca 70 de ***formații analizabile*** (se glosează, după DA sau DLR, numai formațiile cu sens mai puțin clar): *acustician* „specialist în *acustică*”, *aerian, antonescian* „(om) care este partizan al politicii lui Ion *Antonescu*”, *aritmetician* „specialist în *aritmetică*”, *basedowian* „(persoană) care suferă de boala lui *Basedow*”, *brownian* „mișcare în toate sensurile a particulelor unei suspensii în apă” cf. *Brown, caragialian, carotidian (carotidien)* „specific *carotidei*”, *ciceronian* „referitor la Cicero” cf. *Cicerone, clinician* „(medic) care lucrează într-o *clinică*”, *colegian* „elev de *colegiu*”, *corintian* „(persoană) din *Corint*”, *cosmetician, cranian* cf. *craniu* [pron. cra̲nĭu], *darwinian, diagnostician, electrician* „persoană care se ocupă de instalații *electrice*”, *eminescian, endocrinian, eolian* „care este acționat sau produs de vânt” cf. *Eol* „zeul vânturilor, în mitologia greacă”, *estetician* „specialist în *estetică*”, *etician* „specialist în *etică*”, *falansterian* „(persoană) care aparține unui *falanster*”, *fenician (fenicien)* cf. *Fenicia, fizician, fonetician, grafician, genetician, hegelian, hertzian* „referitor la unde electromagnetice radio” cf. *hertz* „unitate de măsură pentru frecvență” și *Hertz* „fizician german”, *kantian, lancasterian* „(adept) al sistemului de învățământ creat de *Lancaster*”, *laringian, logician, maiorescian, matematician, mecanician* „specialist în *mecanică; mecanic*”, *microbian, muzician, napoleonian* „care se referă la împăratul *Napoleon*”, *normalian* „elev al unei școli *normale* (= pedagogice)”, *olimpian* „din *Olimp;* care aparține zeilor greci”, *optician, ovarian, parizian, platonician* „*platonic* (= (adept) al platonismului)”, *plutonian* „referitor la *Pluton* (= zeul grec al Infernului)”, *politehnician* „persoană care studiază sau predă la un institut *politehnic*”, *politician, practician* „profesionist cu *practică* îndelungată”, *prezbiterian* „cel care admite numai autoritatea *prezbiterilor* (nu și a preoților)”, *regalian* (în sintagma *drepturi regaliene* „prerogative regale”) „ca un rege, regește” cf. *regal, statistician, stoician* „*stoic* (= adept al stoicismului)”, *tactician, tiroidian (tiroidien)* cf. *tiroidă, voltairian* „(persoană) care adoptă ideile lui *Voltaire*”, *wagnerian* „referitor la muzica lui *Wagner*” etc.

La acestea se adaugă cca 80 de formații din DILR și cca 90 din alte surse (menționate între paranteze): *amazonian* cf. *Amazon* (Vârlan, S.N.: 179), *amigdalian* „referitor la *amigdale*”, *anghelian* (Iordan, LRA: 175) cf. (Dimitrie) *Anghel, apocaliptician* „persoană care se ocupă de studiul fenomenelor *apocaliptice*” (Vârlan, S.N.: 43), *argentinian, aristotelian, astronautician, atenian, automatician, bachian* (Seche 1962c) cf. *Bach, baconian* cf. *Bacon, balistician, balzacian, bartokian* (Seche 1962c) cf. (Bela) *Bartok, baudelairian / baudelaire-ian* (*ibid.*), *băsescian* (Vârlan, S.N.: 177), *beethovenian, beniucian* (Seche 1962c), *bergsonian, berliozian* (Seche 1962c), *bernsteinian, bivolarian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. (Grigore) *Bivolaru, blagian, blake-ian* (Seche 1962c) cf. *Blake, bogzian* (*ibid.*) cf. (Geo) *Bogza, bostonian* cf. *Boston, brahmsian* (Seche 1962c), *brâncușian, brebanian, brechtian, brejnevian* (Vârlan, S.N.: 177), *brucanian* (*ibid.*), *byronian, calderonian* (Seche 1962c), *canadian, cantemirian, călinescian, cărtărescian, ceaușeștian* cf. *Ceaușești* (Vârlan, S.N.: 177), *cehovian, cézannian* (Seche 1962c) cf. *Cézanne, chilian* cf. *Chile, chopinian* (Seche 1962c), *cibernetician, chirachian* „adept al lui *Chirac*” (Vârlan, S.N.: 43), *cioranian* (Vârlan, S.N.: 178), *clintonian* (Vârlan, S.N.: 177), *comarnescian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. (Petru) *Comarnescu, constantinescian* (Vârlan, S.N.: 177) cf. (Emil) *Constantinescu, cosașian* (Seche 1962c) cf. (Radu) *Cosașu, coresian, coșbucian, crocian* (Seche 1962c) cf. *Croce, crocodilian* „reptilă mare” (NDN), *cucutenian* cf. *Cucuteni* (DCR), *dickensian* (Seche 1962c), *dimovian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. (Leonid) *Dimov, dinescian* cf. (Mircea) *Dinescu, dogmatician* „specialist în *dogmatică*”, *ecuadorian, ehrenburgian* (Seche 1962c) cf. (Ilya) *Ehrenburg, einsteinian, energetician, enescian,* *erevanian* (Vârlan, S.N.: 179) cf. *Erevan, eschilian* (Seche 1962c), *esofagian, everachian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. (Paul) *Everac, faulknerian, fănuşian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. *Fănuş* (Neagu), *fellinian* (*ibid.*) cf. (Federico) *Fellini, flaubertian, foscolian* cf. *Foscolo* (Seche 1962c), *freudian, funarian* „adept al lui *Funar*" (Vârlan, S.N.: 177), *giscardian* „care se referă la *Giscard* d'Éstaigne" (Rom. lib., 1983, nr. 11959, p. 3), *gogolian, gomerian* cf. *Gomera* (Popescu 1960), *grigorescian* (Seche 1962c), *hamletian, heraclitian, hobbesian* cf. *Hobbes, hollywoodian* cf. *Hollywood* (Vârlan, S.N.: 179), *homerian* (Seche 1962c), *hrebenciucian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. *Hrebenciuc, ibsenian, iliescian* (Vârlan, S.N.: 178), *informatician, irakian, iranian, irsopian* cf. IRSOP (Vârlan, S.N.: 179), *israelian, jupiterian* „persoană influenţată de planeta *Jupiter*" (Vârlan, S.N.: 43), *kafkian, keplerian, kierkegaardian* (Seche 1962c), *kusturiţian* cf. *Kusturiţa* (Vârlan, S.N.: 178), *kuweitian, lamartinian* (Seche 1962c), *lazarovian* cf. *Lazarov* (Vârlan, S.N.: 178), *leibnizian* (Seche 1962c), *lesothian* cf. *Lesotho, lichtensteinian, logistician* „specialist în *logistică*", *lovinescian, lozincian* „creator de *lozinci*" (Vârlan, S.N.: 43), *maghrebian* cf. *Maghreb, maldivian* cf. insulele *Maldive, malraux-ian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. (André) *Malraux, marţian* „(locuitor) al planetei *Marte*" (DLR), *mazilian* cf. (Teodor) *Mazilu* (Vârlan, S.N.: 178), *mcdonaldian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. *Mc Donald* (fast food ~), *minulescian* (Seche 1962c), *mozartian, nabokovian* (Vârlan, S.N.: 179) cf. *Nabokov, năstăsian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. (Adrian) *Năstase, nekrasovian* (Seche 1962c), *newtonian, oedipian, o'neillian* (Seche 1962c), *oxfordian, pavlovian, păunescian* (Vârlan, S.N.: 179), *petrarchian* (Seche 1962c), *picassian* cf. *Picasso, pirandellian, pirotehnician, pleşian* cf. (Andrei) *Pleşu* (Vârlan, S.N.: 179), *plutarchian* (Seche 1962c) cf. *Plutarch, praxitellian* (*ibid.*) cf. *Praxitelle, prokofievian* (*ibid.*), *proudhonian, puşkinian, quasimodian* (Seche 1962c), *rabellaisian, racinian* (Seche 1962c), *ravelian* (*ibid.*), *rembrandtian, retorician, rubensian* (Seche 1962c), *sadovenian, saharian, sahelian* cf. *Sahel, salvadorian, sartrian, saturnian* „persoană influenţată de planeta *Saturn*" (Vârlan, S.N.: 43), *schillerian, schubertian, schumannian* (Seche 1962c), *scorniceştian* cf. *Scorniceşti* (Vârlan, S.N.: 180), *selenian* „persoană influenţată de *Selena*" (Vârlan, S.N.: 43), *shakespearian, snegurian* cf. (Mircea) *Snegur* (Vârlan, S.N.: 178), *solarian* „persoană influenţată de Soare" cf. *solar* (Vârlan, S.N.: 43), *stendhalian, straussian* (Vârlan, S.N.: 179), *ştefanian* cf. *Ştefan* (cel Mare) (*ibid.*), *şolohovian* (Seche 1962c), *termician* „specialist în folosirea energiei *termice*" (DEX^{2}), *thatcerian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. (Margaret) *Thatcer, timoftian* cf. *Timofte* (*ibid.*), *topârcenian* (Seche 1962c), *transwaalian* („Lumea", 1968, nr. 40, p. 31), *trinidadian, turceschian* (Vârlan, S.N.: 179) cf. (Robert) *Turcescu, ţuculescian* (*ibid.*), *ţuţian* cf. (Petre) *Ţuţea* (*ibid.*), *ucrainian* (DLR, ca variantă la *ucrainean*), *urmuzian, vadimian* (Vârlan, S.N.: 178) cf. *Vadim* (Tudor), *venusian* „care aparţine planetei *Venus*", *verlainian, weberian* (Vârlan, S.N.: 179) cf. (Renate) *Weber, witmanian* (Seche 1962c), *zamfirescian* (*ibid.*) etc.

3.4.2. Formaţiile cu *-ian*^{2} sunt substantive (comune şi proprii) şi adjective.

3.4.2.1. ***Substantivele comune*** sunt ***masculine***, analizabile în raport cu:

- substantive:
  - comune (nume de ştiinţe, frecvent): *acustician, astronautician, cibernetician, clinician, diagnostician, estetician, fizician, fonetician, logistician, matematician, practician, tactician* etc.;
  - proprii (rar): *jupiterian, marţian, selenian;*
- adjective (rar): *apocaliptician, electrician, teoretician, solarian, termician.*

Unele substantive (care funcţionează şi ca adjective) sunt analizabile în raport cu nume de ţări sau de alte localităţi străine: *argentinian, atenian, bostonian,* *canadian, chilian, corintian, ecuadorian, irakian, iranian, israelian, kuweitian, lichtensteinian, magrebian, parizian, saharian, salvadorian, transwaalian, trinidadian* etc.

3.4.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt nume de familie, unele formate artificial (vezi *infra* **5.**): *Provian* cf. *Proava* (DO: LX), *Radian* (*ibid.*), *Stanian* (*ibid.*), *Claudian* (Graur, N.P.: 99), *Danielian* (*ibid.*), *Florian* (*ibid.*), *Pictorian* (*ibid.*), *Pretorian* (*ibid.*).

3.4.2.3. ***Adjectivele*** sunt analizabile în raport cu substantive:

- comune: *aerian, amigdalian, faringian, laringian, microbian, ovarian, reptilian, retinian, tiroidian* etc.;
- proprii:
  - antroponime:
    - nume de familie ale unor personalități românești sau străine din domeniul culturii, mai ales al literaturii (frecvent) sau ale unor politicieni, mai ales din perioada contemporană: *antonescian, beethovenian, bogzian, cărtărescian, chirachian, chopinian, cioranian, clintonian, constantinescian, coresian, dickensian, enescian, einsteinian, freudian, giscardian, gogolian, grigorescian, hrebenciucian, iliescian, kafkian, lovinescian, mozartian, năstăsian, newtonian, păunescian, petrarchian, platonian, pușkinian, rubensian, sadovenian, shakespearian, snegurian, verlainian* etc.;
    - prenume (rar): *eolian, fănușian, vadimian;*
    - nume de instituții (sau sigle): *mcdonaldian, irsopian;*
    - toponime: *amazonian, cucutenian, jupiterian, marțian, olimpian, parizian, saturnian, scorniceștian, venusian* etc.

Compuse ***parasintetice*** (de obicei scrise într-un cuvânt, rar cu cratimă):

- prenume + nume de familie + *-ian*^{2}*: adrianpăunescian* (Vârlan, S.N.: 180, dar și *păunescian*, vezi *supra*), *anatol-francian* (Seche 1962c), *camilpetrescian* (*ibid.*), *charliechaplinian* (Vârlan, S.N.: 180), *dorintudoranian* cf. *Dorin Tudoran* (*ibid.*), *gellunaumian* (*ibid.*), *geobogzian* (*ibid.*, dar și *bogzian*, vezi *supra*), *julvernian* (DILR) cf. *Jules Verne, marinsorescian* (DCR), *naeionescian* (Vârlan, S.N.: 180), *nichitastănescian* (DCR^2), *răzvanteodorescian* (Vârlan, S.N.: 180);
- nume de familie / nume de loc compus + *-ian*^{2}*: capverdian* (DILR) cf. *Capul Verde, sainte-beauvian* (Seche 1962c), *sanpaulian* (DILR) cf. *San Paulo;*
- nume de familie + nume de familie + *-ian*^{2} ... + *-ian*^{2}*: iliesciano-gorbaciovian* (Vârlan, S.N.: 180) sau cu formant diferit: *(-ist* ... + *-ian*^{2}*) ceaușisto-iliescian* (*ibid.*);
- o expresie străină: *telquelian* cf. fr. *tel quel* (DCR^2).

Derivate ***parasintetice****:* prefix + nume de familie / prenume / nume de loc + *-ian*^{2}*: post-hrușciovian* (Vârlan, S.N.: 179), *posthumboldtian* (*ibid.*), *post-nichitian* (*ibid.*), *transcaucazian* (DI) „care străbate *Caucazul*”.

Derivatele cu *-ean*^{2}*, -ian*^{1} și *-ian*^{2} fac pluralul cu *-eni*, respectiv *-ieni* și *-i-eni: oltean – olteni, buzăian – buzăieni, parizian – parizieni* etc. Învechit, se întâlnește și pluralul cu *-eani* (pentru *-eni*), atât la apelative, cât și la toponime: *corinteani* (Coresi, în DA), *sabineani* (Cantemir, în DÎLR), *Bălteani* cf. *Balta, Călugăreani, Câmpeani, Izvoreani* cf. *Izvoarele* (DERS); de asemenea, apare pluralul cu *-iani* pentru *-ieni* sau *-i-a-ne* pentru *-i-e-ne: buzăiani* (DERS), (tribuni) *plebeiani*

(Maiorescu, în DLR); (plante) *aeriane* (Grecescu, în DA), (idei) *volteriane* (C. Petrescu, în DLR) etc.

4. Valorile derivatelor

4.1. Substantivele cu sufixele în discuție au două valori.

4.1.1. ***Purtătorul apartenenței***

- ***locale*** (distribuită în mod diferit, în funcție de baza la care poate fi raportat derivatul):
  - baza este un toponim (frecvent), iar derivatul este un apelativ (nume de locuitori) care desemnează membrii colectivității aparținând acelui loc (sat, comună, oraș, județ, regiune, ținut, țară, continent, planetă etc.): *american, argentinian, brescian, bucureștean, budapestan, canadian, chievean, ecudorian, elvețian, egiptean, european, hawaian, irakian, mamaian, marțian, mehedințean, orădean, parizian, sinăian, sovejean, teleormănean, tibetan, vasluian, vâlcean* etc.;
  - baza și derivatul sunt toponime: *Blăjani, Câmpeni / Câmpani, Crișana, Deleni / Delani, Hurezani, Oltețani, Plopșoreni, Rucăreni, Suceveni* etc.;
  - baza este un substantiv comun care denumește un loc, în sens larg, iar derivatul îi desemnează pe membrii acelei colectivități: *câmpean, cetățean, delean, diasporean, lăturean, mărginean, muntean, orășean, parohian, pădurean, pământean, regățean, republican, sătean, țăran, vălean* etc.;
- ***personale***:
  - baza este un substantiv propriu, iar derivatul (numai cu *-an*^{2} și *-ian*^{2}) este un substantiv comun care îl desemnează pe adeptul / partizanul unei teorii, al unei idei emise de o persoană sau de o colectivitate: *al-qaidan, chirachian, dominican, franciscan, iliescan, luteran, mahomedan* etc.;
  - baza este un substantiv propriu, toponim sau antroponim, ca și derivatul (în *-ani, -eni,* respectiv *-eanu, -ian*^{2}): *Botoșani, Drăgășani, Focșani, Movileni, Pașcani, Vlădeni* etc.; *Căpităneanu, Secăreanu, Valentineanu, Dobrian, Florian, Stamatian* etc.

La origine, toponimele arată că primii locuitori provin dintr-un anumit loc (purtătorul apartenenței locale) sau sunt descendenții celui care a întemeiat sau a stăpânit acea localitate (purtătorul apartenenței personale); cf. Iordan, Top.: 157, 161, 403–404.

4.1.2. ***Nume de agent***

- cu bază substantivală (*-ian*^{2}, frecvent, iar *-an*^{2}, *-ean*^{2}, rar): *acustician, cibernetician, fizician, logician, matematician, politehnician, tehnician* etc.; *comedian, curtean, normalian, ocnean*^{1}, *tragedian* etc.;
- cu bază adjectivală (mai rar): *apocaliptician, electrician, teoretician, termician.*

4.2. Adjectivele exprimă o *proprietate* legată de obiectul denumit de bază și, în funcție de contextul substantival, au diverse nuanțe semantice:

- ***apartenența locală***: *(linie) aeriană* „care se află în *aer*”, *esofagian, faringian* „care aparține *faringelui*, localizat în *faringe*”, *(spital, drum) județean* „care aparține de un *județ*”, *(statistică) irsopiană, ovarian, retinian, tiroidian, trupean* „care aparține de *trup*”, *urban* etc.;

- ***apartenența personală***:
  - care aparține persoanei denumite prin cuvântul-bază: *(operă) balzaciană, beethoveniană, călinesciană, cărtăresciană, cioraniană, einsteiniană, eminesciană, maioresciană, tolstoiană, topârceniană, tagoreană* etc.;
  - care aderă la doctrina, concepția, curentul politic sau literar al persoanei / în spiritul persoanei denumite prin cuvântul-bază: *antonescian, băsescian, clintonian, constantinescian, iliescian*; *(idee) călinesciană, maioresciană, (ecranizare) cehoviană, (stil) elisabetan, (interpretare) mozartiană, (spirit) voltairian* etc.;
- ***apartenența temporală*** (rar): *momentan;*
- ***apartenența personală + temporală***: *clintonian* „care ține de perioada administrației lui *Clinton*", *elisabetan* „din perioada domniei reginei Elisabeta I", *constantinescian, funarian, iliescian* etc.;
- ***referința*** la persoana exprimată prin cuvântul de bază, care este nume propriu: *(studiu) beethovenian, eminescian, balzacian* etc.;
- ***posesia*** (rar): *(mediu) microbian* „care are *microbi*";
- ***agentul / pacientul*** adjectival (cu bază substantivală, rar): *microbian* „care răspândește *microbi* sau este cauzat de *microbi*".

O valoare specifică publicisticii postdecembriste este conotația ***depreciativă*** în anumite contexte: *(democrație) iliesciană, (conducere) vadimiană* etc. (cf. și Vârlan, S.N.: 181).

Unele substantive feminine provenite din adjective au un sens special: *cezariană* „intervenție chirurgicală", *havaiană* „instrument muzical", *sahariană* „haină ușoară de vară, cu mâneci scurte". Sub forma articulată, apar ca nume de dansuri (*abrudeana, ardeleana, hațegana, lugojeana, someșeana* etc.) sau de limbi (*coreeana, italiana*).

5. Originea sufixelor și istoria derivatelor

5.1. Sufixele din seria discutată au origine multiplă. Formațiile în care se identifică au fost împrumutate în două perioade distincte ale limbii române.

5.1.1. Primul strat, cel mai vechi, este de origine ***slavă***, cu formații în *-an*^{2}, *-ean*^{2}, *-ian*^{1}.

În vechea slavă sufixele apăreau sub formele *-ěninъ*, *-janinъ* sg. sau *-ěne*, *-jane* pl., iar în anumite condiții fonetice *-aninъ*, *-ane*, *-anъ* și formau substantive și adjective, nume de locuitori, de la substantive proprii, ca *efesěninъ / efesaninъ*, *etiopěnъ, galilěninъ, nazarěninъ / nazarjaninъ, samarěninъ / samarjaninъ*, pl. *samarěne*, sg. *samarěnъ / samaranъ,* rar și de la substantive comune, ca *grajdaninъ* „locuitorul unui oraș" (cf. Vondrák, S.G. I: 542–543; Vaillant, V.S.: 107, 212).

Limba română a împrumutat sufixele sub formele *-eanin, -ianin* din slavă, în cele mai vechi texte traduse apărând slavonisme analizabile în limba română, ca *efeseianin* (Cod. Vor., în DLR), *eghipteanin* (FCLRV: 90), *haldeanin* (Coresi, la Vasiliu 1959: 227), *iudeianin* (Cod. Vor., în DA s.v. *iudeu*), *samareanin* (Coresi, în DLR), *sirianin* (Coresi, în DLR) etc. Asemenea formații nu s-au păstrat în limba română, în aceeași perioadă începând să apară și formații cu *-ean*^{2}, *-ian*^{1}, *-an*^{2}: *asiean* (FCLRV: 91), *corintean* (Coresi, la Vasiliu 1959: 227), *efesean* (FCLRV: 90), *eghiptean* (*ibid.*), *erihonean* cf. *Erihon* (*ibid.*), *galilean* (*ibid.*; în DA se menționează că *galilean,* atestat în *Biblia* din 1688, se pronunță *-le-an*), *samarean* (Coresi, la Vasiliu 1959: 227), pl. *samareani* (Coresi, în DLR), *solunean* cf. *Solun* (FCLRV: 92) etc.

Pentru alte împrumuturi din secolul al XVI-lea cu sufixele în forma din slavă, vezi FCLRV: 90.

În slavă, sufixele formează adjective și substantive, de obicei de la nume geografice. În limba română este atestat un derivat cu *-ean*^{2} care are ca bază un antroponim, încă din primele scrieri: *hristosean* „creștin" < *Hristos,* calc după v.sl. *christijanŭ* (în Cod. Vor., cf. DHLR II: 320); la acesta se adaugă *agarean* (P. Sch. și Dosoftei, în FCLRV: 91) derivat de la *Agar,* numele unui personaj biblic. Și toponimele în *-ani, -eni* apar cu „valoarea de apartenență personală încă din secolul al XV-lea, alături de *-ești,* care a avut de la început această funcție" (Iordan, Top.: 159–161): *Focșani* < *Focșa, Oniceni* < *Onica, Pașcani* < *Pașca, Roșcani* < *Roșca* etc.

5.1.2. Al doilea strat este de origine ***latino-romanică***, cu formații în *-an*^{2}, *-ian*^{1} și *-ian*^{2} < lat. *-anus,* it. *-ano, -iano,* fr. *-ain, -ien, -éen.*

În limba latină sufixul *-anus* se adăuga la nume de locuri (*Romanus, Spartanus*), la nume de persoane (*Octavianus, Sultanus, Tullianus*), la nume comune cu sens de loc (*castellanus, montanus, paganus*). Sufixul a rămas productiv în cele mai multe limbi romanice, dar în limba română cuvintele moștenite n-au mai fost simțite ca derivate: *paganus* > *păgân, romanus* > *român* (cf. Iordan 1957: 459; ILR I: 80). „De la tema în *-io,* prin falsă despărțire, s-a format *-ianus:* după modelul lui *Iulius* – *Iulianus* s-a format *Caesarianus, Ciceronianus, Neronianus.* [...] În latina târzie, în multe cazuri *-iānus* înlocuiește pe *-anus*; de asemenea e folosit în limbile romanice" (cf. ILR I: 80)

Printre primele formații împrumutate din limba latină pe cale savantă, începând din secolul al XVII-lea, menționăm pe *luteran* (Varlaam, a. 1600, în DÎLR: 235) din lat. med. *lutheranus, roman* „locuitor al *Romei*" (a. 1650–1680, în DÎLR: 251) din lat. *romanus.* La începutul secolului al XVIII-lea au fost împrumutate derivate latinești ca *african* (Cantemir, a. 1700, în DÎLR: 92) cf. lat. *africanus, pretorian* „soldat din garda împăratului roman" (M. Costin, a. 1718, în DÎLR: 251) cf. lat. *praetorianus, spartani* s.m.pl. (a. 1717, în DÎLR: 323) cf. lat. *spartani* etc.; *castelan* (N. Costin) / *cașталian* (*ibid.*) / *caștelean* (M. Costin, a. 1700, în DÎLR: 127) are corespondent în lat. *castellanus*, it. *castellano*, fiind luat prin filieră poloneză (*kasztelan*).

În afară de astfel de împrumuturi, este de menționat formarea, în această perioadă, a unor derivate cu *-ean*^{2} de la teme neologice. Ele se întâlnesc la D. Cantemir, T. Corbea, N. Costin etc. (cf. DÎLR: 51): *gotean, sabineani* (a. 1717), *șpaniolean* (a. 1700), *tebanusean* (a. 1700) cf. *Tebanus*, *țeltean* „celt" (a. 1726) etc.

În perioada modernă și contemporană, categoria derivatelor nume de locuitori în *-an*^{2} și *-ian*^{1} s-a întărit prin împrumuturi și adaptări din limba franceză, italiană sau latină. La acestea se adaugă împrumuturile cu *-ian*^{2}, mai ales din franceză.

Pentru limba franceză, Dubois (D.S.: 16, 17, 85) menționează sufixul sub forma *-ien*, cu variantele combinatorii *-éen* și *-ain*, fiind unul dintre cele mai folosite sufixe pentru a forma nume de locuitori şi adjective. La Grevisse–Goosse: 170, 172, unde sufixele apar în ordine alfabetică, fără alte precizări, *-an* este considerat formă savantă împrumutată din lat. *-anum*, care apare în câteva derivate de la nume proprii ca *mosan, formosan*, *-ain* este forma populară (lat. *-anum*) care formează substantive nume de locuitori şi adjective ca *americain, diocésain* (idem: 164, 170), *-ien* (lat. *-anum* precedat de o palatală) a devenit sufix autonom marcând apartenenţa, care se ataşează la substantive comune şi proprii şi formează substantive şi adjective, de tipul *collegien, musicien; cartésien, gaullien; autrichien, norvegien* (idem: 174) şi *-éen*, încrucişare între *-ien* şi lat. *-acus*, *-eus*, a servit mai întâi la traducerea cuvintelor latineşti în *-eus*: *herculéen, européen, cyclopéen*, apoi şi în alte cazuri: *goethéen* (şi *goethéien*), *nitzschéen*. Când baza se termină în *-é(e)*, sufixul *-éen* se reduce, prin haplologie, la *-en: pyrenéen, lycéen* (idem: 174); vezi aceeaşi interpretare în Robert 1966, cu menţiunea că sufixul *-ien* formează cu nume proprii de persoană derivate adjectivale „libere”, de tipul *coopernicien, einsteinien*; în Larousse 2003 este înregistrat *-ain* indicând originea (*romain, thébain*) şi *-ien, -en* pentru a desemna profesia şi originea (*chirurgien, parisien, lycéen*).

În italiană, sufixul se prezintă sub formele *-ano, -iano* (Battaglia–Pernicone, G.I.: 180; Rohlfs, G. III: 301–303).

Limba română a împrumutat cuvinte care conţineau sufixele sub diferite forme şi cu aceleaşi valori, mai ales din franceză, mai rar din italiană, uneori din spaniolă, direct din latină şi, mai recent, din engleză. Întrucât unele derivate cu aceste sufixe au corespondente în mai multe limbi, e greu de precizat limba (limbile) din care au fost împrumutate. Dicţionarele româneşti nu sunt totdeauna în consens, considerând că unele derivate cu corespondente străine au fost formate în limba română. Derivatele sunt substantive şi adjective cu valoare de apartenenţă locală:

- cu *-an*^{2}: *african* cf. lat. *africanus*, it. *africano*, fr. *africain; algerian* cf. fr. *algérien; american* cf. it. *americano*, fr. *américain* (DEX < *America*, cu trimitere la fr. şi it.); *californian* cf. fr. *californien*, engl. *Californian; galiţian* cf. fr. *galicien* (DEX < *Galiţia*); *indian* cf. fr. *indien*, it. *indiano; jamaican* cf. fr. *jamaicain*, engl. *Jamaiquan; mexican* cf. engl. *Mexican*, fr. *méxicain* (DLR < *Mexic*; DEX trimite şi la fr.); *mozambican* cf. fr. *mozambicain,* engl. *Mozambican; nicaraguan* cf. engl. *Nicaraguan; nigerian* cf. fr. *nigérien* (DEX < *Nigeria*; neînregistrat în DLR); *rhodezian* cf. fr. *rhodésien*, engl. *Rhodesian; spartan* cf. lat. *spartanus*, it. *spartano* (DEX^{2}; din *Sparta*, în DLR); *sirian* (cu dubletul *sirianin* din slavă, în limba veche, vezi *supra* **5.1.**) cf. fr. *syrien; tibetan* cf. fr. *tibetain* (DEX^{2}; DLR < *Tibet*), engl. *Tibetan; veneţian* cf. it. *veneziano*, fr. *vénétien* (DLR, DEX < *Venezia* + *-ean*); *parohian* cf. lat. *parochianus*, germ. *Parochian; republican* cf. it. *republicano*, fr. *républicain* etc. Şi adjectivele au corespondente străine: *bacterian* cf. fr. *bactérien, momentan* cf. germ. *momentan* (fr. *momentané*, it. *momentaneo*); *urban* cf. lat. *urbanus*, fr. *urbain;*
- cu *-ian*^{1} (scris şi *-yan*): *hawaian* cf. fr. *hawaïen; paraguayan* cf. fr. *paraguayen*, engl. *Paraguayan; pompeian* cf. fr. *pompéien;*
- cu *-ian*^{2}: *atenian* cf. fr. *athénien; canadian* cf. fr. *canadien; caucazian* cf. fr. *caucasien; ecuadorian* cf. engl. *Ecuadorian* (fr. *équatorien*); *irakian* cf. fr. *irakien; iranian* cf. fr. *iranien; parizian* cf. fr. *parisien* etc.

Împrumuturile din limba franceză cu *-éen* au devenit în română *-e-an*, ca fr. *lycéen* > rom. *licean* [pron. li-če-an]. În *european* (cf. fr. *européen*), *marmorean* (cf. fr. *marmoréen*), *mediteranean* (cf. fr. *méditerranéen*), din cauza identității grafice, *-e-an* a fost asimilat la *-ean*^{2} provenit din slavă (*e-u-ro-pean, mar-mo-rean, me-di-te-ra-nean*), evitându-se pronunțarea cu hiat; şi după teme în *-e-* sufixul este *-ean*: *caldeean* cf. fr. *chaldéen* (DEX), *coreean* cf. fr. *coréen* (DEX < *Coreea* + *-ean*), *guineean* cf. fr. *guinéen* (în engl. *Guinean*), *traheean* cf. fr. *trachéen* (vezi totuşi DLR, DEX, care-l notează pe *traheean* sub forma *trahean*, pron. *-he-an,* ca şi *lice-an*).

Apariția unor dublete cu *-e-ean* alături de cele cu *-e-an*, în surse lexicografice şi ortografice mai noi, determină detaşarea unui sufix dezvoltat **-eean*, cu pluralul *-eeni*: *herculean* (DI, DEX) / *herculeean* (DOOM^2, DEX^2 2009), pl. *herculeeni*; *marmorean* (DLR, DEX) / *marmoreean* (DOOM^2, DEX^2 2009), pl. *marmoreeni*; *mediteranean* [pron. *-ne-an*] (DLR, DEX) / *mediteraneean* (DOOM^2, DEX^2 2009), pl. *mediteraneeni.*

Şi cu valoarea de purtător al apartenenței personale derivatele au corespondente latino-romanice:

– cu *-an*^{2} (având corespondente cu *-ano, -ain, -anus*): *dominican* cf. it. *dominicano*, fr. *dominicain; elisabetan* cf. fr. *élisabéthain; franciscan* cf. fr. *franciscain*, it. *franciscano; luteran* cf. lat. *lutheranus* (germ. *Lutheraner*); *mahomedan* (*mahometan*) cf. it. *mahomettano,* fr. *mahométan* (DLR, DEX < *Mahomed*; pentru varianta cu *-t-* cf. it., fr.);

– cu *-ian*^{1} (având corespondente cu *-ien, -éen*): *plebeian* cf. fr. *plébéien* (DLR); *prometeian* cf. fr. *prométhéen* (DLR);

– cu *-ian*^{2} (având corespondente franțuzeşti *cu -ien*): *darwinian* cf. fr. *darwinien; epicurian* cf. fr. *épicurien; hegelian* cf. fr. *hégélien; napoleonian* cf. fr. *napoléonien; voltairian* cf. fr. *voltairien; wagnerian* cf. fr. *wagnérien* etc.

Uneori apar dublete cu forme diferite ale sufixelor având ca temă un nume geografic străin, unele explicabile prin împrumuturi, altele formate în limba română: *palestinian* cf. fr. *palestinien*, engl. *Palestinian* (DEX < *Palestina*, cu trimitere la fr.) / *palestinean < Palestina; ucrainean < Ucraina / ucrainian* cf. fr. *ukrainien; venezuelan* cf. sp. *venezolano*, engl. *Venezuelan / venezuelian* cf. fr. *vénézuélien / venezuelean < Venezuela* (vezi *supra* **1.1.**).

Alături de *eghipteanin* din limba veche, împrumutat din slavă, şi de *egiptean < Egipt,* derivat românesc, apare *egipțian* (înv.) cu corespondent în fr. *égyptien.*

Au corespondente cu fr. *-ien* majoritatea substantivelor masculine cu *-ian*^{2} indicând pe cel care exercită o profesie; formațiile mai recente pot fi împrumutate şi din engleză: *balistician* cf. fr. *balisticien; diagnostician* cf. fr. *diagnisticien*, engl. *diagnosticien* (DEX îl consideră derivat românesc); *dogmatician* cf. engl. *dogmatician; energetician* cf. fr. *énergéticien; fizician* cf. fr. *psysicien; logistician* cf. fr. *logisticien; matematician* cf. *mathématicien; retorician* cf. fr. *rhétoricien; tehnician* cf. *technicien; termician* cf. fr. *thermicien* etc. Şi adjectivele cu *-ian*^{2} au corespondente în franceză: *aerian* cf. *aérien, faringian* cf. *pharyngien, ovarian* cf. *ovarien, tiroidian* cf. *thyroïdien* etc.

Variantele cu *-ien* (*carotidien, fenicien, tiroidien*) indică preluarea grafiei din franceză, la primele împrumuturi.

Numele de familie cu *-ian*^{2} (vezi *supra* **3.4.2.2.**), fără a fi prea frecvente, folosite în mediul urban, nu au originea clarificată. Ele ar putea fi formate sub influența unor „nume calendaristice, ca *Adrian, Ciprian, Demetrian, Emilian, Stelian*" (DO: LX) sau „pot fi nume fabricate în *-ian*" (Graur, N.P.: 99).

5.2. Derivatele cu *-an*^{2} și *-ean*^{2} sunt atestate în documente înainte de secolul al XVI-lea (ca apelative, toponime sau antroponime): *Balan* antroponim, cca a. 1348 (Mihăilă, DLRV), *Cărăreni* toponim, a. 1392 (Bolocan 1976), *Groșani* toponim, a. 1392 (*ibid.*), *ungurean* a. 1409 (Mihăilă, DLRV), *brașovean* a. 1415–1418 (DERS), *Topoloveni* toponim, a. 1421 (Bolocan 1976), *Bârseanul* antroponim, a. 1429 (Mihăilă, DLRV), *argeșean* a. 1432 (DERS), *susean* a. 1431 (Bolocan 1976), *târgoviștean* a. 1431 (*ibid.*), *târgșorean* a. 1431 (*ibid.*), *moldovean* a. 1431–1433 (Mihăilă, DLRV), *Olteni* toponim, a. 1436 (Bolocan 1976), *orășan* a. 1439 (Mihăilă, DLRV), *Câmpean* antroponim, a. 1456 (*ibid.*), *Curteani* toponim, a. 1464 (*ibid.*), *muntean* a. 1480 (*ibid.*), *Giosani* toponim, a. 1486 (*ibid.*). În secolul al XV-lea sunt atestate și antroponimele *Bălăceanu, Greceanu, Izvoranul* (cf. DO: XXXVII). Derivatele apar din ce în ce mai frecvent începând cu secolul al XVI-lea: *câmpulungean* a. 1526–1528 (DERS), *cetățean* (Cod. Vor., în FCLRV: 92), *cisnădian* a. 1530–1536 (*ibid.*), *corintean* (Coresi, în DA), *hațegan* a. 1546 (DERS), *țăran* a. 1591 (*ibid.*), *cozian* a. 1608 (FCLRV: 92), *mahomedan* a. 1695 (FN, în DLR), *padovan* a. 1701–1750 (DÎLR) etc.

Și formațiile cu *-ian*^{1} sunt atestate începând din secolul al XV-lea: *buzăian* a. 1431 (DERS), *săcuian* a. 1431 (DERS), *plebeian* a. 1796 (Cantacuzino, în DLR).

Formații cu *-ian*^{2} se întâlnesc, sporadic, în secolul al XIX-lea, în special în dicționare (Negulici, Costinescu) sau în diferite manuale traduse, mai ales din franceză: *siberian* a. 1823 (Vârnav, în DLR), *europian* a. 1833 (Săulescu: 27), *matematician* a. 1870 (Costinescu, în DLR), *norvegian* a. 1900 (Barcianu, în DLR), *eminescian* (Gherea, în DLR), *darwinian* (Eminescu, în DLR) etc. Atestările cele mai numeroase sunt însă din secolul al XX-lea (vezi *infra* 7.).

6. Originea temelor

Apelativele nume de locuitori au ca bază fie un toponim românesc, nume de localitate (*craiovean, maramureșean*) sau de râu (*dunărean, oltean*) etc., fie un toponim străin, adaptat (*atenian, chievean, georgian, italian*) etc.

Adjectivele care se referă la persoane au ca temă un nume propriu românesc sau străin (*lovinescian, hegelian, newtonian* etc.).

La formațiile a căror temă este un apelativ predomină împrumuturile latino-romanice: *bacterian, capelan, clinician, colegian, comedian, cranian, fizician, licean, microbian, practician, republican, tiroidian* etc. Mai rar, temele sunt moștenite din latină: *aerian, căsean, câmpean, lăturean, mărginean, muntean, pădurean, pământean, sătean, țăran, vălean* etc. Ocazional, tema poate fi de origine slavă (*trupean*), maghiară (*orășean, oștezean*) sau formată pe teren românesc (*regățean*). Preponderente sunt temele care reprezintă nume proprii geografice, la derivatele cu *-an*^{2}, *-ean*^{2}, dar nume de persoane, la cele cu *-ian*^{2}.

7. Productivitatea sufixelor

Sufixele *-an*^{2}, *-ean*^{2} şi *-ian*^{2} sunt productive pe terenul limbii române; ele reprezintă serii deschise, oricând putându-se forma, cu ajutorul lor, noi derivate. Cel mai productiv este *-ean*^{2} care se combină, cel mai adesea, cu toponime româneşti sau cu teme care denumesc un loc, în sens larg, formând nume de locuitori. Este cel mai productiv sufix cu această valoare din limba română şi cu circulaţie foarte largă, apariţia unui astfel de derivat fiind oricând posibilă. De asemenea, numărul toponimelor (în *-eni* şi *-ani*) este extraordinar de mare (cf. Iordan, Top. 403 ş.u.); şi numele de familie în *-eanu* sunt foarte frecvente.

> În DO: XXXVII ş.u. se menţionează că „în lista marilor familii de boieri dată de Sulzer (în fragmentul privitor la Oltenia), 90% au numele format din numele satului cu sufixul *-eanu*"; Paşca (Ţ.O.: 86) afirmă că „aceste nume se bucurau de o deosebită circulaţie în sistemul antroponomastic documentar, mai ales în epocile anterioare fixării unui criteriu uniform şi definitiv de denominaţie personală". Graur (N.P.: 116) crede că nu „există în toată ţara vreun oraş de la care să nu se fi format nume de familie terminate în *-eanu* şi, bineînţeles, multe sunt formate de la nume de sate".

Sufixul *-ean*^{2} este productiv şi în combinaţie cu nume de localităţi / ţări străine, în special cele cu populaţie slavă: *belgrădean, chievean, leningrădean, liovean, muntenegrean, ţarigrădean*, dar şi *egiptean, palestinean, venezuelean.*

Productivitatea relativ mare a sufixului *-ean*^{2} reiese şi din ataşarea lui la teme neologice atestate până la 1760 (cf. DÎLR: 51 şi *Glosar*), în derivate ca *sabineani* < *Sabini, sarmatean* < *Sarmat, şpaniolean* < *şpaniol, tebanusean* < *Thebanus, ţeltean* < *ţelt* (< lat. *celtae*). De asemenea, s-au adaptat cu *-ean*^{2} derivate franţuzeşti în *-éen,* de tipul *european, mediteranean.*

Sufixul *-an*^{2} este productiv în combinaţie cu nume geografice româneşti (în condiţiile fonetice menţionate, vezi *supra* **1.1.**). Dacă temele sunt nume geografice străine, este greu de precizat productivitatea sufixului, majoritatea formaţiilor având corespondente latino-romanice, dar nu poate fi exclusă posibilitatea ca unele să fie formate în limba română, de ex. *lipscan* „locuitor, negustor care vindea pe pieţile româneşti mărfuri aduse din *Lipsca* (= *Leipzig*)" (DA, DEX) şi numele geografic *Lipscani,* stradă comercială în Bucureşti. Şi *budapestan* pare a fi un derivat românesc de la *Budapesta* (corespondentul francez este *budapestois*).

Există apoi câteva derivate în *-an*^{2} care în limbile romanice au alte forme (unele dintre ele au însă corespondent cu *-an* în engleză): *belgian* (fr. *belge,* it. *belgio,* dar engl. *Belgian*), *elveţian* (fr. *suisse,* it. *svizzero, elvetico,* sp. *helveto, helvetico,* dar engl. *Helvetian*), *liliputan* (fr. *lilliputien,* engl. *Lilliputian*), *manciurian* (fr. *mandchou,* dar engl. *Manchurian*), dar şi *scoţian* (fr. *écossais,* it. *scozzese,* engl. *Scottish / Scotch*).

Şi sufixul *-ian*^{1} este productiv, dar el apare în relativ puţine derivate.

Sufixul *-ian*^{2} este productiv în combinaţie cu nume de persoane româneşti şi străine (vezi *supra* **3.4.**); fiind ocazionale, unele formaţii de acest fel ar putea să nu fie înregistrate în dicţionarele limbii franceze: *brahmsian, cehovian, platonian* (numai fr. *platonicien,* corespondentul lui *platonician*), *rembrandtian* (numai fr. *rembranesque,* cu variantele *rembrandtesque, rembrantesque*). Asemenea „creaţii" se bucură de o libertate aproape nelimitată în anumite domenii, româna întrecând uneori limba franceză, care i-a servit drept model.

Nu au corespondente străine nici unele substantive, nume de meserii, cu bază neologică: *cosmetician* (fr. *cosmétoloque*), *grafician* (fr. *grapheur*), *metodician* (fr. *méthodiste*), *teoretician* (fr. *théoricien*).

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Formaţiile cu *-an*^{2} şi *-ean*^{2} au circulaţie largă, pe întregul teritoriu al ţării. În aceeaşi situaţie se află toponimele în *-ani, -eni* şi antroponimele în *-eanu*.

Vezi, totuşi, Iordan, Top.: 404: „*-ani, -eni* constituie o particularitate mai ales a toponimiei moldoveneşti"; cf. şi afirmaţiile făcute de C. Negruzzi (în *Daniil Scavinschi*) şi de V. Alecsandri (în *Istoria unui galbăn şi a unei parale*), care cred că *-eanu* din numele de familie este muntenesc, iar *-escu* este moldovenesc.

Formaţiile cu *-ian*^{2} se folosesc mai ales în limbajul cultivat; substantivele denumind meserii, de tipul *fizician, matematician, tehnician,* au uz general. Adjectivele formate de la antroponime se folosesc, în special, în legătură cu persoanele publice din diferite domenii (critici literari, scriitori, artişti, filozofi, politicieni etc.), multe dintre ele având o existenţă efemeră. Dacă înainte de 1989 ele se foloseau mai ales în critica literară, în perioada post-decembristă cel mai frecvent domeniu este cel politic; se întâlnesc atât în presa scrisă, cât şi în cea orală, uneori cu nuanţă ironică sau peiorativă.

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -CIAN, -ICIAN

Formanţii fac parte din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale, originii şi valorilor comune. Formaţiile cu *-cian* [pron. -či-an] se raportează la teme terminate în *-i-* vocalic, iar cele cu *-ician* [pron. -i- či-an] la teme terminate în consoană (vezi *infra* 9.1.2.).

9.1.1. -CIAN

În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile***: *academician* „membru al unei *Academii*" (DA), *magician* „persoană care se ocupă cu *magia*" (DLR).

Din DILR se adaugă 2 formaţii: *econometrician* „specialist în *econometrie*" (DN^3) şi *geometrician* „persoană care se ocupă cu *geometria*" (MDN).

Formaţiile sunt ***substantive*** masculine, analizabile în raport cu substantive.

9.1.2. -ICIAN

În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile***: *platonician* „adept al platonismului, platonic" cf. *Platon* (DLR), *tribunician* „care aparţine *tribunului*" (DLR).

La acestea se adaugă *aristotelician* (DILR) „aristotelian, adept al aristotelismului" (NDN) cf. *Aristotel*.

Formaţiile *platonician* şi *aristotelician* sunt ***substantive*** masculine, folosite şi adjectival, raportabile la substantive proprii. *Tribunician* este ***adjectiv*** raportabil la un substantiv comun.

Formaţiile cu *-cian* şi *-ician* pot fi raportate formal şi la o bază adjectivală în *-ic* (*academic, geometric, magic; platonic, aristotelic, tribuniciu, -ie* „(înv.) tribunician"), dar semantic se leagă de baza nederivată.

Substantivele au următoarele valori:

– ***nume de agent*** (cu bază nominală): *econometrician, geometrician, magician;*

– ***purtătorul apartenenței:***

  – ***locale***: *academician;*

  – ***personale***: *aristotelician, platonician.*

Adjectivul *tribunician* exprimă o proprietate care implică apartenența la persoana desemnată de cuvântul-bază.

Sufixele *-cian* şi *-ician* sunt compuse din *-(i)c* + *-ian*^{2}. În limba română, toate formațiile sunt împrumutate din franceză (*académicien, économétricien, magicien; aristotélicien, platonicien, tribunitien*) sau din engleză (*geometrician*).

Formațiile cu *-cian* şi *-ician* au atestări din secolul al XX-lea: *academician* (DA), *aristotelician* (NDN), *platonician* (Vlasiu, D., în DLR), *tribunician* (Scriban, în DLR). Singurul cuvânt atestat în secolul al XIX-lea este *magician* (Costinescu, în DLR).

Sufixele nu sunt productive în limba română. Formațiile sunt folosite în mediul cultivat.

9.2. -EZA̲N

În DI sunt înregistrate 2 ***formații analizabile***: *curtezan* „(peior., iron.) curtean" (DA) cf. *curte* şi *(a) curta, parmezan* (înv. *parmazan*) „specialitate italienească de caşcaval" (DLR) cf. *Parma.*

Formațiile sunt ***substantive:***

– ***masculin***: *curtezan*, raportabil la un substantiv sau la un verb;

– ***neutru***: *parmezan,* raportabil la toponimul *Parma.*

Valoarea semantică a ambelor formații este ***purtătorul apartenenței locale.***

Sufixul, analizabil în *-ez* + *-an*^{2}, apare în formații împrumutate: *curtezan* cf. fr. *courtisan* (adaptat după *curte*), *parmezan* (cf. it. *parmesano*, germ. *Parmesan*).

Sufixul nu e productiv în limba română.

9.3. -ITA̲N; -ITEA̲N, -TEA̲N

Sufixele fac parte din aceeaşi ***serie***, datorită asemănării formale, etimologiei şi valorii comune.

9.3.1. -ITA̲N

În DI sunt înregistrate 2 ***formații analizabile***: *constantinopolitan* „locuitor, (lucru) din *Constantinopole*" (DA), *metropolitan* „care aparține unei *metropole;* (înv.) metrou" (DLR). La acestea se adaugă, din alte surse, *neapolitan* (DÎLR) / *napolitan* (DILR) „persoană originară din *N(e)apole*".

Formațiile *constantinopolitan* şi *n(e)apolitan* sunt ***substantive*** (folosite şi ca adjective), analizabile în raport cu toponime, iar *metropolitan* este ***adjectiv*** (şi substantiv neutru), analizabil în raport cu un substantiv comun.

9.3.2. -ITEA̲N, -TEA̲N

În DI figurează 2 ***formații analizabile*** cu *-tean* [pron. -tĕa̲n]: *israiltean* „evreu, evreiesc" (DA) cf. *Israil*, *samaritean* „(persoană) care locuia în *Samaria*; om milos, binefăcător" (DLR) şi o formație analizabilă cu *-itean* [pron. -i-tĕa̲n]: *negritean* „persoană care aparține rasei *negre*" (DLR).

1. *Israiltean* apare şi în forma *israilteanin.*

2. Cuvintele *moavitean* (Coresi, în FCLRV: 91) şi *nenevitean* (*Biblia*, în FCLRV: 91), neînregistrate în DLR, au structura neclară.

Formaţiile *israiltean* şi *samaritean* sunt ***substantive*** masculine (folosite şi ca adjective) analizabile în raport cu toponime, iar *negritean* este ***substantiv*** masculin, analizabil în raport cu un adjectiv.

Valorile formaţiilor cu sufixele *-itan, -(i)tean* sunt:

- ***purtătorul apartenenţei locale**: constantinopolitan, metropolitan, n(e)apolitan; israiltean, samaritean;*
- ***purtătorul calităţii**: negritean.*

Sufixul *-itan*, compus din *-it* şi *-an*^{2}, apare în împrumuturi: *constantinopolitan* cf. fr. *constantinopolitain,* lat. *constantinopolitanus; metropolitan* cf. fr. *métropolitain; n(e)apolitan* cf. lat. *neapolitanus,* it. *napolitano*, fr. *napolitain.*

Cuvintele sunt atestate începând din secolul al XVIII-lea: *constantinopolitan* (a. 1710, Iorga, în DA), *neapolitan* (a. 1770–1775, Cantacuzino, în DÎLR); *metropolitan* este atestat în secolul al XX-lea (ca adj. la Oteţea, în DLR; ca s.n. la Sadoveanu, în DLR).

Sufixele *-itean* şi *-tean* provin din *-(i)t* + *-ean*^{2}. Formaţiile în *-tean* sunt împrumuturi: *israilteani* pl. (CV, în DA) şi varianta *israilteanin* (Coresi, în DA) < din v.sl. *israilĭtěninъ; samaritean* (la Valian şi Barcianu, în DLR) este adaptarea fr. *samaritain* (DLR, DEX).

Negritean (Şăineanu, în DLR) este o formaţie românească de la *negru* (Graur, E.: 120); în DLR se trimite la rus. *негритянка.*

9.4. -LEAN (-leanin)

În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile*** cu *-lean* [pron. -lĕan] şi *-leanin* [pron. -lĕa-nin]: *râmlean (râmleanin)* „(înv.) persoană care făcea parte din populaţia de bază a statului roman” (DLR) cf. *Râm* (= *Roma*) şi *sodomlean (sodomleanin)* „persoană care făcea parte din populaţia oraşului biblic *Sodoma*” (DLR).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *avraamlean* (Coresi, în FCLRV: 90) cf. *Avraam* şi *jerusalimljaninŭ* (CV, în FCLRV: 90) cf. *Jerusalim.*

1. Cuvântul *sichimlean* (Coresi, în FCLRV: 91) este neclar ca structură.

2. Dintr-o formaţie împrumutată (neînregistrată în DI) se detaşează sufixul **-lian* [pron. -li-an]: *hugolian* (DILR), adjectiv raportabil la antroponimul (Victor) *Hugo.*

Formaţiile sunt ***substantive masculine*** (folosite şi ca adjective), analizabile în raport cu:

- toponime: *jerusalimljaninŭ, râmlean, sodomlean;*
- un antroponim: *avraamlean.*

Etioplean este ***semianalizabil*** prin *Etiopia.*

Valoarea formaţiilor este ***purtătorul apartenenţei*** (locale sau personale).

Formaţiile, învechite, sunt împrumuturi din vechea slavă, unele cu varianta în *-leanin*: *râmleanin, sodomleanin* (în DLR, *sodomlean* este considerat derivat de la *Sodom* + *-(l)ean,* dar şi cu trimitere la forma slavă).

Sufixul *-lean* este dezvoltat din *-ean*^{2} precedat de *-l-,* care se justifică etimologic.

Sufixul nu este productiv în limba română.

9.5. -NEA̱N

În DI se înregistrează 2 ***formații analizabile*** cu *-nean* [pron. -nĕa̱n]: *moşnean* „(înv.) primul moştenitor al unui pământ; țăran liber, băştinaş, moşan" cf. *moş* (*Am văzut 20 de moşneni cu sânurile pline de frisoane şi am fost silit să caut pe cel dintâi moş*, în DLR) şi *samarinean* „(persoană) care locuia, în Antichitate, în provincia *Samaria*" (DLR).

Numai din formația *agarinean* < v.sl. *Agarĕninŭ* (*Agarinenii s-au numit după Agar, mumă-sa*. I. Văcărescul, în DA s.v. *agarean*) s-ar segmenta sufixul dezvoltat **-inea̱n* [pron. -i-nĕa̱n], iar *samarinean* are, în DLR, variantele lexicale *samarinian, samarean* şi *samareanin* (împrumutat din v.sl.).

La acestea se adaugă *alexăndrinean* (DILR) „(persoană) din *Alexandria*" (DEX).

Formațiile sunt ***substantive masculine*** (unele folosite şi ca adjective), raportabile la:

- un substantiv comun: *moşnean*;
- substantive proprii (toponime): *alexăndrinean, samarinean.*

Este ***semianalizabilă*** formația *nazarinean* „locuitor din Nazaret" (în DLR, înregistrat separat de *nazareanin*, dar cu aceeaşi etimologie).

Valoarea derivatelor cu acest sufix este ***purtătorul apartenenței*** (locale sau personale).

Originea sufixului *-nean* este nesigură. *Samarinean* şi *nazarinean,* care au sinonime cu *-eaninъ* împrumutate din slavă, par a fi formate după acestea, prin metateza lui *n*: *samareanin > samarinean, nazareanin > nazarinean. Moşnean*, care are în DLR şi variantele *moşănean, moştnean,* poate fi legat de formația cu dublă analiză *moşănean* cf. *moşan* (cu acelaşi sens) şi *moş*; prin elidarea vocalei neaccentuate *-ă*, s-a ajuns la *moşnean.*

Formațiile sunt atestate în textele vechi: *moşnean* (Pravila Moldovei, în DLR), *nazarinean* (GCR I (a. 1650), în DLR), *samarinean* (Varlaam, în DLR). Toate formațiile sunt învechite, cu excepția lui *alexăndrinean,* care este derivat românesc.

Sufixul e foarte slab productiv.

9.6. -UA̱N

Sufixul *-uan* [pron. -ŭa̱n] apare în 7 ***formații analizabile***, neînregistrate în DI: *băcăuan* (DILR) cf. *Bacău, bârgăuan* cf. *Bârgău* (Carabulea 1977), *hârlăuan* (DILR) cf. *Hârlău, inăuan* cf. *Inău* (Carabulea 1977), *tărcăuan* (DILR) cf. *Tarcău, tăzlăuan* cf. *Tazlău* (DILR), *zălăuan* (DILR) cf. *Zalău.*

Derivatele sunt ***substantive*** masculine (folosite şi ca adjective), formate în română de la toponime terminate în diftongul *-ău* (cf. însă derivatul *buzăian (buzoian)* format de la *Buzău* cu sufixul *-ian*^{1}, vezi *supra* **1.1.3.**).

Sufixul are varianta *-oani* [pron. -ŏa̱n^{i}] (formă de plural) în toponime, ca *Bârgăoani* (Iordan, Top.: 295) cf. *Bârgău* (localitate), *Crăcăoani* (*ibid.*) cf. *Cracău* (râu).

Valoarea derivatelor este ***purtătorul apartenenței*** locale.

Toate derivatele sunt creații românești care circulă în limba comună, deci sufixul poate fi considerat productiv.

Dintr-o formație analizabilă din DI se segmentează formantul **-vea̲n* [pron. -vĕa̲n]: *giurgiuvean* „(persoană) din *Giurgiu*”, împrumut adaptat din bg. *Ğurğevo* cu sufixul *-ean* (DA; în DEX și MDA este explicat din toponimul *Giurgiu* + sufixul *-ean*).

-A̲N^{3}

Dubois, D.S.: 20, 78, 87–88.

1. Statutul afixului

Finala *-an*^{3} care se identifică în cuvinte ca *silican, zincan* etc. (vezi *infra* **3.**) este considerată sufix pentru că poate fi detașată de bazele cu care se combină, formează cuvinte care se constituie într-un microsistem onomasiologic și are valori semantice clare (vezi și Dubois, D.S.: 78).

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul *-an*^{3} se delimitează de omonimele sale *-an*^{1} și *-an*^{2} prin origine, prin distribuție (temele cu care se combină), prin valorile semantice și prin repartiția stilistică a derivatelor: *-an*^{3} este specific terminologiei științifice din anumite domenii (vezi *infra* **5.**).

3. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

3.1. În DI nu se înregistrează niciun derivat analizabil cu sufixul *-an*^{3}.

În lucrări lexicografice specializate (Albu–Brezeanu 1974; Cruceanu 1966; Georgescu 2002) figurează 7 ***formații analizabile***, substanțe chimice sau nume de medicamente (acestea din urmă intrând în categoria substantivelor proprii): *Epifizan* „extract folosit pentru *epifiză*”, *Oxiuran* „produs farmaceutic folosit împotriva viermilor intestinali” cf. *oxiur, Selectan* (și *Uroselectan*) „produs farmaceutic (mijloc de contrast pentru căile renale, în radiografie)” cf. *(a) selecta, silican* „compus organic al *siliciului*” (cu alternanța *c / č* în temă), *Tusan* „sedativ al *tusei*”, *Ulceran* „produs medicamentos pentru tratarea *ulcerului*”, *zincan* „aliaj în care intră *zincul*”.

În DLR, cuvântul *epifizan* este considerat adjectiv și glosat „(neobișnuit) epifizar (= care este folosit în bolile *epifizei*; care aparține epifizei sau afectează *epifiza*)”; din singurul citat (*Prin prelucrarea epifizei se obține preparatul epifizan,* LTR^{2} VII: 259), cuvântul în discuție pare însă a fi substantiv, nume de produs farmaceutic, deși este scris cu literă mică la inițială.

3.2. Formațiile cu *-an*^{3} sunt ***substantive comune*** (masculine ori neutre, unele cu genul neprecizat) sau ***proprii***, analizabile în raport cu:
- substantive (majoritatea): *Epifizan, Oxiuran, silican, Tusan, Ulceran, zincan*;
- un verb: *Selectan*.

Formațiile parasintetice sunt compuse din cuvinte sau / şi din trunchieri + sufixul *-an*^{3}: *cromargan* „aliaj de *crom* şi *argint*", *Jecolan* „produs farmaceutic (unguent) care conține *ol*eum *jec*oris", *Mucosolvan* „produs farmaceutic cu proprietăți *muco*liptice şi expectorante" cf. şi *solvent, Piran* „produs farmaceutic înrudit cu *pir*amidonul şi amido*pir*inul", *Piravitan* „produs farmaceutic care conține *pira*midon şi *vit*amine", *sucralan* „sare bazică de *al*uminiu a octasulfatului de zaharoză folosit în tratamentul ulcerului" şi *sucrază* „zaharoză", *Sulfan* „tri*sulf*amidă", *Ulcoran* „produs medicamentos pentru tratamentul *ulcerului* administrat *or*al" etc.

Formațiile semianalizabile (unele prezente şi în DI) sunt raportabile la:

- cuvinte din acelaşi domeniu care conțin un segment comun: *alcan* „(folosit mai ales la plural) denumire generică dată hidrocarburilor aciclice saturate" cf. *alchenă* „nume dat unor hidrocarburi aciclice nesaturate", *butan* „hidrocarbură gazoasă cu patru atomi de carbon în moleculă" cf. *butilic* şi *but(il)enă, cetan* „carbură de hidrogen saturat" cf. *cetonă, camfan* „derivat al *camforului*", *etan* „hidrocarbură gazoasă cu doi atomi de carbon în moleculă" cf. *etil, metan* „hidrocarbură gazoasă cu un atom de carbon în moleculă" cf. *metil* „radical organic monovalent derivat din metan", *narcotan* „anestezic general inhalator, cu potență mare" cf. *narcotic, propan* „hidrocarbură gazoasă cu trei atomi de carbon în moleculă" cf. *propilic;*
- elemente de compunere: *argentan* „varietate de alpaca având culoarea argintului" cf. *argenti-* şi *argento-*, *pentan* „cu 5 atomi de carbon", *hexan* „cu 6 atomi de carbon", *heptan* „cu 7 atomi de carbon", *octan* „cu 8 atomi de carbon", *nonan* „cu 9 atomi de carbon", *decan* „cu 10 atomi de carbon" etc.

Uneori structura termenilor este netransparentă, fiind cunoscută numai de cel care a creat cuvântul respectiv: *Betan* „nume de detergent", *Bloxan* „blocant adrenergic cardioselectiv", *Endoxan* „betacloroctilamină care se administrează în unele forme de cancer", *Leukeran* „produs farmaceutic folosit în *leu*cemia limfatică cronică şi în alte limfoame", *Pobilan* „produs de contrast pentru explorarea căilor biliare" cf. *bilă*, *Primalan* „antihistaminic folosit în forme uşoare de alergie", *Romergan* „produs medicamentos sub formă de pulbere folosit în terapeutică, mai ales în alergii", *Tanakan* „produs medicamentos folosit în insuficiența cerebrală", *Torecan* „produs medicamentos folosit împotriva grețurilor şi vărsăturilor, vertij labirintic etc.", *Ultralan* „glucocorticoid util în dermatologie, cu acțiune antiinflamatoare, antialergică şi antipruriginoasă" etc.

4. Valorile derivatelor

Sufixul *-an*^{3} formează nume de substanțe chimice folosite în anumite domenii (vezi *infra* **5.**), având mai multe valori.

4.1. ***Purtătorul destinației***: *Epifizan, Oxiuran, Tusan, Ulcoran.*

4.2. ***Purtătorul materiei***: *silican, zincan.*

4.3. ***Nume de agent***: *Selectan.*

5. Originea sufixului şi istoria derivatelor

Ca şi alte sufixe din terminologia ştiințifică, *-an*^{3} are circulație internațională, fiind folosit în chimia organică pentru a forma substantive care sunt nume de hidrocarburi saturate (fr., engl. *-ane*, germ. *-an;* cf. *Oxford Dictionary* 2002).

Probabil că la origine reprezintă lat. *-anus* din vocabularul general, terminologiile speciale folosind frecvent sufixe savante (cf. şi *Webster's Dictionary* 1996: suf. *-ane* din chimie < lat. *anus*).

Dubois (D.S.: 78, 87–88) afirmă că *-ane* este rezultatul trunchierii arbitrare a unui cuvânt, la fel ca *-on*. Un cuvânt format astfel, larg utilizat, a putut servi drept centru unui câmp asociativ.

Cuvintele din domeniul chimiei au corespondente în mai multe limbi de circulație internațională: *alcan* cf. fr. *alcane; butan* cf. fr., engl. *butane*, germ. *Butan; etan* cf. fr., engl. *ethane; metan* cf. fr. *méthane*, engl. *methane*, germ. *Methan; pentan* cf. fr., engl. *pentane* etc.

Din domeniul chimiei organice sufixul a trecut în cel al produselor farmaceutice, unele dintre ele fiind denumiri comune internaționale, indiferent de țara producătoare: *Gentran* (SUA), *Leukeran* (Marea Britanie), *Mucosolvan* (Danemarca), *Primalan* (Franța), *Ulceran* (Elveția) etc. Unele produse sunt fabricate în România (*Piravitan, Tusan, Ulcoran*), ceea ce dovedește că sufixul a fost recunoscut de către specialiști și folosit pentru a crea cuvinte noi.

6. Repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul *-an*^{3} s-a folosit inițial în chimia organică. El a depășit domeniul acestei terminologii speciale, folosindu-se și pentru denumirea unor produse farmaceutice.

-AND, -END; -ANDĂ (-andie), -ENDĂ

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele substantivale *-and, -end* și *-andă, -endă* constituie ***serii*** care interferează datorită asemănării formale și distribuției comune (vezi *infra* **2.1.2.**, **2.2.2.**, **2.3.2.**). Formațiile raportabile la verbe (majoritatea) variază numai după vocala tematică: cele cu *-and* sau *-andă* se raportează la verbe cu sufixul *-a* la infinitiv, iar cele cu *-end* sau *-endă* la verbe cu *-e* și *-i* la infinitiv.

Există și 2 ***dublete*** cu *-end* și *-endă* (care reprezintă forme diferite de adaptare a împrumuturilor): *diferend / diferendă, divident / dividendă.*

1. Nu includem la sufixul *-andă* formațiile care reprezintă femininul celor cu *-and*, în care se identifică sufixul moțional *-ă*, de ex. *confirmandă* < *confirmand* + *-ă, diplomandă* < *diplomand* + *-ă, doctorandă* < *doctorand* + *-ă, masterandă* < *masterand* + *-ă, probandă* < *proband* + *-ă.*

2. Unele formații cu *-and* au dublete (formații sinonime) cu sufixul *-ant* (vezi monografia sufixelor **-ANT, -ENT, -INTE; -ANTĂ**), care se justifică fie prin confuzie datorată asemănării formale a celor două afixe, de ex. *ocupand* „persoană care are sau ia temporar în posesiune ceva (un loc, o masă, un scaun etc.)" (Alexi, în DLR) vs *ocupant* < fr. *occupant* (DLR), cf. și germ. *Okkupant*, rus. *окупант*, it. *occupante*, fie prin etimologia diferită a fiecărui termen: *doctorand* < germ. *Doktorand* vs *doctorant* < rus. *докторант* (Graur 1968: 17) sau fr. *doctorant;* cf. și *integrand* s.n. < germ. *Integrand* vs *integrant* adj. < fr. *intégrant, -e*, formații care se deosebesc și în ceea ce privește clasa lexico-gramaticală, precum și semantic (primul desemnează o funcție din matematică, iar cel de-al doilea are sensul „care se integrează").

Etimologie diferită au şi formaţiile semianalizabile *locantă* „*local* mic şi modest, care poate oferi adăpost peste noapte drumeţilor; han, ospătărie" (a. 1836, Doc. Ec., în DLR) cf. ngr. *λοκάντα* vs *locandă* „idem" (Filimon, în DLR) cf. it. *locanda.*

1.2. Sufixul *-andă* are regional (în Transilvania) ***varianta etimologică*** *-andie* [pron. -an-di-e], în *preparandie* < lat. *preparandia,* cf. şi germ. *Präparanden* [schule].

Formele **-ando* (din *dictando*) şi **-endo* (din *(de)crescendo*) nu pot fi considerate variante româneşti ale sufixelor *-and* şi *-end,* deoarece apar numai în cuvinte străine, neadaptate la sistemul limbii noastre (cf. germ. *Diktando,* it. *(de)crescendo*); în DLR s.v. *dictando* se indică şi o formă învechită, rară, *dictandă* (înregistrată numai la Stamati, D.).

În aceeaşi situaţie sunt **-andum* şi **-endum,* deoarece raportarea semantică la o bază românească este dificilă pentru *memorandum* (eventual semianalizabil prin *memoriu*), ca şi pentru *referendum,* care nu poate fi raportat semantic la verbul *(a se) referi.*

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -AND

2.1.1. În DI sunt înregistrate 5 ***formaţii analizabile:*** *confirmand* „tânăr (catolic) care urmează să-şi *confirme* botezul" (DA s.v. *confirma*), *doctorand* „aspirant la titlul de *doctor* în ştiinţe" (DLR), *multiplicand* „(înv.) deînmulţit, număr care se *multiplică*" (DLR), *ocupand* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.**), *preparand* „cel care *prepară* un examen" (DLR).

La acestea se adaugă 5 formaţii din DILR: *diplomand* „cel care pregăteşte lucrarea de *diplomă*" (NDN), *integrand* „(mat.) funcţie de integrat" (NDN) cf. *(a se) integra, masterand* „student la cursurile de *master*" (DCR^3), *operand* „mărime dată cu care se *operează*" (NDN), *proband* „cel supus unei perioade de *probă* pentru a intra într-un ordin religios catolic" (NDN) cf. şi *(a) proba.*

2.1.2. Derivatele sunt ***substantive comune***:

– ***masculine***, analizabile în raport cu:
  - verbe: *confirmand, multiplicand, ocupand, operand, preparand;*
  - substantive: *diplomand, doctorand, masterand;*
  - un substantiv sau un verb: *proband;*

– ***neutru***, analizabil în raport cu un verb: *integrand.*

Substantivul *multiplicand* are şi o variantă morfologică învechită de neutru plural: *multiplicande* (la Pontbriant, D., în DLR).

Formaţie semianalizabilă: *magistrand* (DILR) „licenţiat în teologie, care urmează *magisteriul* (= stagiu în teologie echivalent cu doctoratul)" (MDN).

2.2. -END

2.2.1. În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile***: *diferend* „diferenţă de păreri, neînţelegere" (DLR) cf. *(a) diferi* şi *dividend* „(înv.) deîmpărţit; cotă-parte din profit care se repartizează acţionarilor" (DLR) cf. *(a se) divide.*

2.2.2. Derivatele sunt ***substantive neutre*** analizabile în raport cu verbe.

2.3. -ANDĂ (-andie)

2.3.1. În DI sunt înregistrate 4 ***formaţii analizabile***: *dictandă* „(înv.) scriere după dictare" (DLR s.v. *dictando*) cf. *(a) dicta, preparandă* „şcoală care pregătea învăţători" (DLR) cf. *(a) prepara, propagandă* (*propagandie*) „acţiune de răspândire în mase a unor idei" (DLR) cf. *(a) propaga, reprimandă* „admonestare, mustrare" (DLR) cf. *(a) reprima.*

2.3.2. Derivatele sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu verbe.

Este ***semianalizabil*** împrumutul *locandă* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.**), dat în DLR ca variantă etimologică la *locantă;* o oarecare apropiere s-ar putea eventual stabili şi cu substantivul *locaţie* cu sensul actual „loc".

2.4. -ENDĂ

2.4.1. Sufixul se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *diferendă* „diferend" (DLR s.v. *diferend*) cf. *(a) diferi* şi *dividendă* „dividend" (DLR s.v. *dividend*) cf. *(a se) divide.*

La acestea se adaugă 2 formaţii din DILR: *disponendă* „cărţi de care *dispune* librarul, primite sub formă de comision de la editor" (DLR) şi *remitendă* „cărţile nevândute, înapoiate de librar editorului" (DN^3) cf. *(a) remite.*

2.4.2. Formaţiile sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu verbe.

3. Valorile derivatelor

3.1. *Nume de agent*

– cu bază verbală: *confirmand, multiplicand, ocupand, operand, preparand;*

– cu bază nominală: *diplomand, doctorand, masterand.*

3.2. *Obiectul acţiunii*: *disponendă, remitendă.*

3.3. *Numele acţiunii şi rezultatul ei*: *diferend / diferendă, dividend / dividendă; dictandă, propagandă, reprimandă.*

3.4. *Locul acţiunii*: *preparandă.*

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

Sufixele neologice *-and, -end, -andă, -endă* au ***etimologie multiplă***. Ele au pătruns în română prin intermediul unor cuvinte împrumutate din latină, germană, rusă, franceză şi italiană.

> La origine, cuvintele latineşti care stau la baza cuvintelor româneşti cu *-and, -end* erau forme de participiu viitor pasiv sau de gerundiv: *memorandum, multiplicandus* etc.

Unele formaţii se explică prin franceză şi/sau latină: *diferend* cf. fr. *différend; dividend* cf. fr. *dividende,* lat. *dividendus; reprimandă* cf. fr. *réprimande;* vezi şi cuvântul neanalizabil *reverend* < fr. *révérend,* lat. *reverendus.* Alte formaţii au pătruns în română (şi) prin filieră germană: *confirmand* cf. germ. *Konfirmand,* lat. *confirmandus; dictandă* cf. germ. *Diktando; disponendă* cf. germ. *Disponenede; doctorand* cf. germ. *Doktorand; preparand* cf. germ. *Präparand; remitendă* cf. germ. *Remittende.*

E posibil ca unele formaţii să fi pătruns pe mai multe căi, de exemplu *propagandă* cf. fr. *propagande,* lat. *propaganda,* germ. *Propaganda,* rus. *пропаганда.*

Formaţiile cu sufixele în discuţie sunt neologisme împrumutate, cu cele mai vechi atestări în secolul al XIX-lea: *multiplicand* (Şincai, în DLR), *diferendă* (Costinescu, în DLR), *reprimandă* (Stamati, în DLR) şi (neanalizabil) *memorand* (Bariţiu, în DLR) etc.

5. Originea temelor

Marea majoritate a cuvintelor prin care se analizează împrumuturile cu *-and, -end, -andă, -endă* sunt neologisme latino-romanice (*confirmand, diplomand, doctorand, integrand, operand* etc.; *diferend, dividend; dictandă, preparandă, propagandă, reprimandă; disponendă, remitendă*). Tema lui *masterand* este de origine engleză.

6. Productivitatea sufixelor

Sufixele *-and, -andă, -end, -endă* nu au derivate pe teren românesc, poate cu excepția lui *masterand* care nu pare să aibă corespondent străin (în DEX se consideră că provine din *master,* după modelul lui *doctorand*). Toate formațiile analizabile sunt împrumuturi relativ recente.

7. Repartiția stilistică a derivatelor

Sunt folosite în limba literară *diferend, dividend, doctorand, masterand, propagandă.* Au o circulație restrânsă *confirmand, disponendă* și *remitendă*, primul în domeniul religios, ultimele, în cel editorial. Sunt învechite *multiplicand, preparand, preparandă, proband, reprimandă.*

-ANDRU, -ANDRĂ (-andra)

Philippide, P.: 151; Pușcariu 1902: 223, 225; Pascu, S.: 17–18; Herzog 1921: 70–75; Dimitrescu 1958: 243–244; ILR II: 363.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele substantivale *-andru* și *-andră* aparțin unei ***serii*** pe baza asemănării formale, a distribuției (vezi *infra* **2.1.2., 2.2.2.**) și a valorilor comune (vezi *infra* **3.**). Forma *-andru,* care este cel mai bine reprezentată, apare la substantive masculine (*cățelandru, copilandru, puiandru* etc.), iar forma *-andră* se identifică la substantive feminine care nu au un corespondent masculin (*țuțuiandră, vițeandră*).

Cuvântul *puiandră* din DLR nu a fost avut în vedere în inventarul lui *-andră,* fiind format de la *puiandru* cu sufixul *-ă* moțional.

1.2. În nume proprii, sufixul *-andră* apare în forma *-andra* (vezi *infra* **2.2.2.**).

2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

2.1. -ANDRU

2.1.1. În DI sunt înregistrate 8 ***formații analizabile***: *băiețandru* „(dezmierdător) *băiat* voinic, isteț, chipeș, pe care îl admirăm" (DA), *cățelandru* „*cățel* care nu mai este pui, dar nici matur, apreciat pentru calitățile sale; câine de stână" (DA), *copilandru* „băiat mare" cf. *copil* (DA), *feciorandru* „*fecior* (frumos)" (DA), *flăcăiandru* și *flăcăuandru* „*flăcău* (foarte tânăr)" (DA), *puiandru* „*pui* (mare)" (DA), *purcelandru* „*purcel* (mare și gras)" (DLR).

Conform procedeelor de analiză din această lucrare, din derivatele *flăcăiandru* şi *flăcăuandru* (scris şi *flăcăoandru*), s-ar detaşa sufixele **-iandru* [pron. -ĭan-dru], **-uandru* [pron. -ŭan-dru], dezvoltate cu semivocalele *-ŭ-* sau *-ĭ-* identice cu desinenţele de singular sau de plural (ca şi la *flăcăuan / flăcăian*). Dat fiind că acestea sunt singurele cuvinte în care s-ar identifica respectivii formanţi, am considerat că baza derivatului o constituie întregul cuvânt, şi nu doar tema sa; în felul acesta, derivatele au putut fi încadrate la sufixul *-andru.*

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *călandru* „cal (care îşi târâie picioarele)" (Pop 1927–1928: 117) şi *poeţandru* „poet fără valoare" (*Un **poeţandru** mă caută la „Informaţia" să-l imortalizez ... **Poeţandrul** e convins că mi-a tras chiulul,* în „Săptămâna", 1969, nr. 41, p. 4).

2.1.2. Derivatele sunt ***substantive*** masculine, analizabile în raport cu substantive.

Cuvântul *paiandru* „fiecare dintre piesele de lemn cu care se proptesc stâlpii caselor ţărăneşti" ar putea fi considerat ***semianalizabil*** prin *paiantă* „idem" (DLR), ca şi *pălandru* „gard de scânduri" cf. *pălan* – variantă la *palancă* „idem" (MDA).

2.2. -ANDRĂ (-andra)

2.2.1. În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile***: *ţuţuiandră* „deal nu prea înalt, de forma unei căciuli" cf. *ţuţui* „vârf, deal ascuţit" (DLR), *viţeandră* „(înv., rar) augmentativ al lui *viţea*" (Polizu, în DLR).

1. În formaţia din DI *juleandră* „femeie înaltă, voinică, cu mers bărbătesc" cf. *julă* „femeie cu părul pieptănat peste cap, cu fruntea şi tâmplele goale, ca bărbaţii" (DA) se identifică un sufix dezvoltat **-eandră* [pron. -ĕan-dră] (creat, probabil, după modelul derivatului *viţeandră*); şi *şuleandră* „femeie care te duce de nas, prostituată" este înregistrat în DA s.v. *julă* „femeie prost îmbrăcată" (cf. şi Graur 1937: 68; Ciorănescu, DER s.v. *julă*). Cuvântul *cileandră* este, probabil, variantă a lui *juleandră*, derivat din ţig. *ğu(v)li* sau *ju(v)li* „femeie" (Graur 1936c: 198); pentru sensul „fără nicio grijă, nepăsător" (în expr. *a umbla cileandra,* cf. şi *ciuleandra* „nume de dans şi melodie"), DA trimite la magh. *czellegni* „a rătăci, a vagabonda" şi la *ciligaie* „gălăgie"; cf. şi *şuleandră* (în expr. *a umbla şuleandra*) „(depreciativ, reg.) zdreanţă, fleandură; epitet pentru o femeie neîngrijită; epitet pentru o femeie de moravuri uşoare", care este considerat în DLR ca fiind format, probabil, prin contaminare între *şulfă* „(depreciativ, reg.) haină veche, deformată sau de calitate inferioară" şi *buleandră.* În finala cuvântului *buleandră* „haină veche, uzată; termen injurios pentru o femeie imorală", cu etimologie necunoscută în DA (cf. şi DELR s.v.), dar despre care A. Graur crede că provine din ţig. **bulengere* (Graur 1936c: 197), s-ar putea identifica sufixul **-eandră* ataşat la *bulă* „cârpă, prostituată" (Ciorănescu, DER s.v.). Cuvintele *ţuleandră* / *ţoloandră* „haină groasă de lână; haină veche şi uzată; buleandră" şi *ţolindră* „ţol vechi şi rupt", cu etimologie necunoscută, ar putea fi rezultatul unor contaminări între *ţol* şi *buleandră* (DLR).

2. Au structură neclară şi alte cuvinte cu finala *-andră*: *micsandră* „plantă" (în DLR, cu etimologie necunoscută şi cu trimitere la *micsă* „(reg.) plantă", de asemenea cu etimologie necunoscută) şi *palaţandră* „(reg.) prostituată", cu etimologie necunoscută în DLR.

2.2.2. Derivatele sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu substantive, unul neutru (*ţuţuiandră*), celălalt feminin (*viţeandră*).

În forma *-a̱ndra,* sufixul apare şi în ***numele propriu*** *Lupandra* (DO: 312), analizabil în raport cu un substantiv comun (*lup*) sau propriu (*Lup, Lupu*).

Numele de familie *Bulandra* are la bază, după cât se pare, substantivul comun sau propriu *buleandră, Buleandră, Buliandra* (DO: 222) cu consoana *l* pronunţată dur (poate cu intenţia de a face mai greu sesizabilă legătura cu substantivul comun, care are sens depreciativ).

Cuvinte semianalizabile: *coşmandră* „casă mică, veche; cocioabă" cf. *coşmagă* şi *coşmelie; heterandru* „(d. flori) cu stamine de lungimi şi forme diferite" (NDN) cf. *hetero-*.

3. Valorile derivatelor

3.1. ***Augmentative*** sau ***meliorative*** (temele desemnează fiinţe tinere, iar derivatele, fiinţele respective ceva mai mari sau care inspiră afecţiune): *băieţandru, căţelandru, copilandru, feciorandru, flăcăiandru, puiandru, purcelandru, viţeandră.*

Băieţandru e folosit cu valoare augmentativă în Oltenia şi diminutivală în Ardeal (cf. Dimitrescu 1958: 243–244). Apariţia valorii diminutivale se poate datora faptului că unii vorbitori au interpretat formaţiile augmentative drept diminutive din pricina nuanţei dezmierdătoare, caracteristică în general diminutivelor, şi nu augmentativelor. Puşcariu (E.: 392) consideră că sufixul *-andru* nu e nici augmentativ, nici diminutival, ci imprimă derivatului numai o nuanţă dezmierdătoare.

3.2. ***Peiorative****: călandru, poeţandru* (vezi şi Guţu-Romalo, C. G. (1972): 216).

3.3. ***Purtătorul asemănării***: *ţuţuiandră.*

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Originea sufixului *-andru* este neelucidată, niciuna dintre părerile emise până acum nefiind susţinută cu argumente convingătoare.

1. Sufixul *-andru* ar putea aparţine substratului (cf. Hasdeu 1875 II: 262; este menţionat printre sufixele de origine autohtonă şi în ILR II: 363).

2. Sufixul ar proveni din ngr. *ανδρός*, desprins din nume proprii ca *Ἀλέξανδρος* (cf. Lambrior 1880: 112; Herzog 1921: 73–74). Christian Ionescu afirmă că în greacă „*Alécsandros* este interpretat, în mod curent, ca un compus din verbul *aléxo* „a apăra, a proteja" şi subst. *anér*, gen. *andrós* „bărbat, om" (element de compunere frecvent în onomastica greacă)" (Ionescu, Ch. 1975: 31). Alături de acesta, dintr-o epocă foarte veche, grecii foloseau numele personale *Alexas, Alexias, Alexis, Alexios,* considerate derivate directe de la verbul *aléxo* sau abrevieri ale unor compuse cu *Alex-* de la *Aléxandros, Aléxarhos, Aléxippos, Aléxamenos* etc. Formele sub care circulă la noi sunt *Ale̱xe, Ale̱xa, Ale̱xio, Alexe̱i, Ale̱c* (modern), derivatele confundându-se cu cele ale lui *Alexandru* (Ionescu, Ch. 1975: 33).

Prin apropiere de ngr. *ανδρός* „bărbat", este folosit şi ca termen de compunere (cf. Cihac II s.v. *flăcăiandru;* Puşcariu 1902, *loc. cit.*).

3. Sufixul a fost explicat şi prin lat. *-anulus* > rom. *-anuru* > *-anru* şi, cu un *d* „eufonic", *-andru* (Diculescu, OLR, 64, în ILR II: 363). În sprijinul originii latine a sufixului *-andru,* vezi şi explicaţiile din DA s.v. *buleandră,* dat cu etimologie necunoscută: „cuvântul românesc aminteşte viu pe **balandra* romanic (cf. Meyer-Lübke,

R. WB. nr. 892), care pe de o parte înseamnă «un fel de veşmânt larg» (ital. *palandra(na)*, n. prov. *balandra*, sp. *balandran*), pe de altă parte are un înţeles peiorativ, întrebuinţându-se despre persoane (tirol. *balandra* „persoană nestatornică, desfrânată", bresc. „curvă", milan. „om care nu se ţine de cuvânt", com. „persoană desfrânată, care fuge de lucru"), cf. Pontbriant".

4. Sufixul a fost explicat şi prin slavă şi latină: la sufixul slav *-an* s-a adăugat sufixul latin *-ur* < *-ulus*, dând naştere sufixului **-anuru*, care, prin căderea primului *u* a devenit **-anru* şi, cu epenteza lui *d*, *-andru* (Philippide, *loc. cit.*).

4.2. Derivatele sunt atestate începând din secolul al XIX-lea. Singura formaţie întâlnită într-un izvor de la sfârşitul secolului al XVII-lea este *copilandru* (Anon. Car., în DA). Numele propriu *Lupandra* este atestat la începutul secolului al XVIII-lea (a. 1713, în DO).

5. Originea temelor

Majoritatea temelor la care se ataşează *-andru* şi *-andră* sunt moştenite din latină: *călandru, căţelandru, feciorandru, puiandru, purcelandru, viţeandră.* Mai rar, tema poate avea origine obscură (*băieţandru, copilandru, flăcăiandru, juleandră, ţuţuiandră*). Ocazional apare un derivat de la temă neologică (germ., fr.): *poeţandru.*

6. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-andru* a avut în trecut o oarecare productivitate. Faptul că în secolul al XX-lea a fost creat, ocazional, *poeţandru* demonstrează că *-andru* nu şi-a pierdut complet puterea de derivare.

Sufixul *-andră* a fost foarte slab productiv.

7. Repartiţia teritorială a derivatelor

Majoritatea derivatelor cu aceste sufixe sunt populare sau regionale, fără a se putea delimita aria de circulaţie (cf. Tudose, D.S.: 27, 66). Au uz general *băieţandru, căţelandru, copilandru, flăcăiandru.*

-ANIE, -ENIE (-ănie)

Philippide, P.: 152, 154; Pascu, S.: 225–227, 241–244; Vondrák, S.G. I: 509–510; DHLR II: 320; Petrovici 1938: 83–87; Petrovici 1941: 142–143; Rosetti, ILR (1968): 322, 323; Vasiliu 1959: 222–223, 228–229; Rudeanu 1960: 101–106; Vaillant, V.S.: 251; Popescu-Marin 1966: 41–44; Purdela-Sitaru 1973: 161–163, 168; Fischer 1989: 33, 37; Vârlan, S.N.: 74–77; Zafiu 1995; FCLRV: 68–69, 102–104.

1. Statutul afixelor

1.1. Considerăm că sufixele *-anie* [pron. -a-ni-e] şi *-enie* [pron. -e-ni-e] sunt din aceeaşi ***serie*** pentru că au distribuţie similară (vezi *infra* **3.1.2., 3.2.2.**), origine comună şi aceleaşi valori (vezi *infra* **4.** şi **5.**).

Există şi câteva ***dublete*** cu *-anie* şi *-enie,* formaţii de la aceeaşi bază şi cu acelaşi sens (de obicei formaţii învechite, regionale): *afurisanie* „blestem” cf. *(a) afurisi* (DA s.v.) / *afurisenie* (din *afurisanie* prin schimb de sufix, DA s.v.), *despărţenie* „despărţire” cf. *(a se) despărţi* (DLR) / *despărţanie* (DLR s.v. *despărţenie*), *dostoianie* „moştenire” (DLR) / *dostoienie* (DLR s.v. *dostoianie*) cf. *(a se) dostoi* „a se cuveni” (sufixele identificate în acest dublet ar fi **-ĭa̱nie / *-ĭe̱nie,* vezi şi *infra,* nota 1 sub **3.1.1.**), *hâzanie* / *hâzenie* „hidoşenie, monstru” (DA s.v. *hâd*), *ijderanie* / *ijderenie* „naştere, obârşie, origine” (DA s.v. *ijderi* „a-şi avea originea în, a se naşte din”), *ispăşenie* / *ispăşanie* „ispaşă (= pagubă), spăsenie” (DA s.v. *ispăşi*), *isprăvenie* / *isprăvanie* „isprăvire” (DA s.v. *isprăvi*), *împărtăşenie* „cuminecătură” (DA s.v. *împărtăşi,* MDA s.v. *împărtăşanie*) / *împărtăşanie* cf. *(a se) împărtăşi* (MDA), *împărţanie* / *împărţenie* „împărţire” (DA s.v. *împărţi*), *odorenie* „terminarea unei munci agricole” cf. *(a) odărî* „a termina o muncă agricolă” (DLR) / *odoranie* (DLR s.v. *odorenie*), *păţanie* „întâmplare (neplăcută) ieşită din comun” cf. *(a) păţi* (DLR) / *păţenie* (DLR s.v. *păţanie*), *posluşanie* „ascultare, supunere; muncă prestată pe moşii” (DLR) / *posluşenie* (DLR s.v. *posluşanie*), *prăpădenie* „prăpăd” cf. *(a) prăpădi* (DLR) / *prăpădanie* (DLR s.v. *prăpădenie*), *sfârşenie* „sfârşit, sfârşeală” cf. *(a) sfârşi* (DLR) / *sfârşanie* (DLR s.v. *sfârşenie*) etc. Uneori, dubletele sunt împrumutate: *citanie* „acţiunea de a *citi*; rugăciune” (DA) / *citenie* (DA s.v. *citanie*) (vezi *infra* **5.**).

Vadim Rudeanu încearcă să stabilească unele criterii de repartiţie a celor două sufixe în funcţie de consoana finală a temei (Rudeanu 1960: 104–105). Astfel, susţine că „sufixul *-enie* se ataşează de preferinţă la radicalele terminate în *ş, t, d, j, l,* în timp ce sufixul *-anie* se ataşează mai ales la radicalele terminate în *t*, g şi *c*”. Chiar şi la o analiză sumară, aceste date sunt însă infirmate (de altfel, autorul însuşi e inconsecvent menţionând consoana *t* la ambele categorii de teme sau se contrazice enumerând consoana *c* printre „terminaţiile radicalelor verbale de conjugarea a IV-a care preferă sufixul *-enie*”).

1.2. Sufixul *-enie* are ***varianta regională*** *-ănie* [pron. -ă̱-ni-e] după teme terminate în consoane pronunţate dur în anumite zone geografice: *curăţănie, despărţănie, ijdărănie, isprăvănie, mirăzănie* „fapt care produce mirare; ciudăţenie” cf. *miraz* „idem”, *sfârşănie, sluţănie.* Unele formaţii sunt atestate numai cu varianta *-ănie* a sufixului (*chiorănie* „defectul de a fi *chior*”, Pamfile, în DA) sau cu forma de plural *-ănii* (*năzărănii* „duhuri necurate, iele” cf. *(a se) năzări,* Pamfile, în DLR).

1. Varianta *arătănie* a lui *arătanie* „monstru” (în Gl. reg. Crişana) se explică fie prin influenţa lui *-ă-* din temă, fie prin influenţa formei de plural *arătănii.*

2. Sufixul *-enie* are şi forma etimologică **-eanie* [pron. -ĕa̱-ni-e] numai în formaţia neanalizabilă *videanie* „vedenie, apariţie, arătare; vedere” < slavon. **видѣниѥ** (DLR).

2. Delimitarea de finale omonime

Sufixul *-anie* din derivate ca *arătanie, pocitanie* etc. se delimitează de cuvintele cu finala *-ie* (neaccentuată) precedată de *-an-*, neclare ca structură, cu statut discutabil şi cu soluţii etimologice diferite în dicţionare sau la unii autori (pentru statutul lui *-ie* din asemenea cuvinte, vezi Popescu-Marin 1969: 385–396).

Astfel, *parcanie* „(reg.) închidere a unei părţi dintr-un râu, spre a putea fi prinşi butucii” explicat ca derivat de la *parcan* „construcţie rudimentară care are rolul de a delimita” + sufixul *-ie* (în DLR) este considerat variantă a lui *parcan*, cu acelaşi sens (Popescu-Marin 1969: 393), dar este înregistrat printre derivatele cu *-anie* (Pascu, S.: 226); *rătăcanie* (*rătăcănie*) e dat ca variantă la *rătăcană* „groapă adâncă” (în DLR), dar şi ca derivat de la *(a) rătăci* (la TDRG şi în DM; soluţia nu se justifică însă semantic); pentru *tărăpanie* (*tărăpane*) „hărmălaie, tămbălău” în DLR se trimite la *(a) tărăpăni* „(a) ciomăgi; a căuta nod în papură”, fără menţionarea sufixului.

Neclare ca structură (date, de obicei, cu etimologie necunoscută în dicţionare) sunt şi următoarele cuvinte cu finala *-anie*: *băhanie* „monstru, fiinţă urâtă” (HEM, în DA), *bălăncanie* (mai ales la pl.) „bălărie” (Gl. reg. Piteşti 3: 55; Glos. Reg. II: 11), *gânganie* „insectă; jivină mică” (din tulpina onomatopeică slavă *gągą* cf. paleoslavul *gągnanije* „murmur”, în DA), *jigăranie* „animal sălbatic, jivină, jiganie” (contaminare din *jigăraie* + *jiganie*, MDA), *năpuşanie* „covrig mare, făcut din făină nouă (din primul măcinat) împodobit cu busuioc, aruncat în fântână, scos cu ciutura şi împărţit celor prezenţi” (DLR), *pâhanie* (*pâlhanie*) „dihanie, arătare” (cu trimitere la *dihanie* în DLR), *tărăganie* „fire de păioase rămase pe mirişte după strânsul recoltei” (DLR).

Alte câteva cuvinte sunt considerate a fi formate fie cu sufixele *-anie, -enie* şi cu dispariţia segmentelor identice prin haplologie, fie cu *-ie* neaccentuat: *pânganie* (*pângarie*) „păcătos; epitet depreciativ la adresa copiilor” este explicat de la *(a) pângăni* (variantă la *(a) pângări*) fără precizarea sufixului (în DLR), dar cu *-anie* şi haplologia segmentului *-ăn-* (Popescu-Marin 1969: 396); *pâşenie* „mândrie, trufie” este derivat de la *pâşen* – variantă la *pâşin* „mândru” + *-ie* (în DLR), dar cu *-enie* şi haplologia segmentului *-en* (Popescu-Marin 1969: 396).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -ANIE

3.1.1. În DI se înregistrează 42 de ***formaţii analizabile:*** *afurisanie* (vezi *supra* **1.1.**), *arătanie* „monstru” cf. *(a se) arăta* (DA), *citanie* (vezi *supra* **1.1.**) cf. *(a) citi, colocăşanie* (*colăcăşanie*) „oraţie la nuntă” (DA s.v. *colăcaş* „urător”, dar în MDA derivatul este explicat din sinonimul său *colăcăşie,* prin schimbare de sufix; în ambele surse este sugerată o contaminare cu *pisanie* sau *cazanie*), *danie* „dăruire a unui bun material; donaţie” (DLR) cf. *(a) da, dedanie* „(înv.) obişnuinţă” cf. *(a se) deda* (DLR), *despărţanie* (vezi *supra* **1.1.**), *dezleganie* „(înv. şi reg.) (rugăciune de) dezlegare” cf. *(a) dezlega* (DLR), *grijanie* „împărtăşanie” cf. *(a) griji* „a împărtăşi” (DA), *hâzanie* (vezi *supra* **1.1.**), *ijdăranie* (vezi *supra* **1.1.**), *ispăşanie* (vezi *supra* **1.1.**), *isprăvanie* (vezi *supra* **1.1.**), *împărtăşanie* (vezi *supra* **1.1.**), *împărţanie* (vezi *supra* **1.1.**), *jelanie* „jale, durere adâncă, bocet” (DA) cf. *jale* şi *(a) jeli, mărturisanie* „(înv.) mărturisire, spovedanie” cf. *(a) mărturisi* (DLR), *odoranie* (vezi *supra* **1.1.**), *omoranie* „luptă înverşunată pe viaţă şi pe moarte” cf. *(a) omorî* (DLR), *păţanie* (vezi *supra* **1.1.**), *păţitanie* „păţanie” cf. *păţit* (DLR), *petrecanie* „moarte; însoţire a cuiva la plecare; petrecere” cf. *(a) petrece* (DLR), *pierzanie* „moarte, pieire, degradare” cf. *(a) pierde* (DLR), *pocaanie* „pocăinţă” (DLR) cf. *(a se) pocăi, pocitanie* „fiinţă *pocită*, monstru; bazaconie” (DLR), *podanie* „dare pentru un *pod* umblător” (DLR), *posluşanie* (vezi *supra* **1.1.**) cf. *(a) posluşi, prădanie* „*pradă*” cf. *(a) prăda* (DLR), *prăpădanie* (vezi *supra* **1.1.**), *predanie* „(înv.) trădare; predare” (DLR) cf. *a preda* „a da în mâna duşmanului", *prefăcanie* „(înv.) prefăcătorie; instalaţie pentru fabricarea spirtului, a rachiului" cf. *(a) preface* (DLR), *procitanie* „(înv.) citire, lectură; examinare; mustrare" (DLR) cf. *a prociti* „a citi, a repeta, a examina, a cicăli", *propovedanie* „(înv.) propovăduire; predică; oraţie funebră" (DLR) cf. *(a) propovedi* „a propovădui", *scrâşcanie* „(înv.) amar, greutate, nevoie" cf. *(a) scrâşca* „a scrâşni (DLR), *sfârşanie* (vezi *supra* **1.1.**), *spărganie* „încăpere foarte mare; mâncău" cf. *(a) sparge* (DLR), *spovedanie* „spovedire, *spovadă*" (DLR) cf. şi (*a*) *spovedi, suflanie* „(reg., cu sens colectiv) suflare; tot ceea ce are viaţă şi se mişcă" cf. *a sufla* (DLR), *şeganie* „bufonerie" cf. *şagă* „glumă" (DLR), *târnosanie* „sfinţire a unei biserici" cf. *(a) târnosi* (DLR), *trădanie* „(înv.) mărturie a vremurilor trecute; tradiţie" cf. *(a) trăda* „a arăta, a scoate la iveală" (DLR), *zăluzanie* „(Buc.) nebunie" cf. *(a) zăluzi* „a se sminti" (DLR).

1. În DLR, *zăranie* (care apare mai ales în construcţii cu sens negativ, ca *de zăranie* „deloc" sau *(nici) zăranie de* „(nici) ţipenie de") este raportat la substantivul *zare,* de care e mai greu de apropiat semantic; de aceea nu a fost inclus în inventarul de mai sus.

Formaţia *pocaanie* figurează în DLR ca variantă la *pocaianie* (< v.sl. *pocajanije*) din care s-ar segmenta, conform procedeelor noastre de analiză, un sufix dezvoltat *-ianie* [pron. -ĭa̲-ni-e], prezent şi în formaţia *dostoianie* (< v.sl. *dostojanije*) cu dubletul *dostoienie* (apărut prin înlocuire de sufix).

2. În ce priveşte numărul derivatelor, V. Rudeanu înregistrează 194 de formaţii din DI cu *-anie* (Rudeanu 1960: 104); probabil a inclus, alături de substantivele analizabile cu acest sufix, şi pe cele cu sufixe compuse sau dezvoltate, precum şi pe cele semianalizabile, neanalizabile sau formaţiile cu structură neclară.

La acestea se adaugă 5 din alte surse: *bodrânganie* „copil mofturos, supărăcios" (Gl. Reg.) / *botrânganie* (Arvinte, T.: 12) cf. *bodrângă* (*botrângă*) „idem", *împeţanie* „peţit" (Gl. Olt.) cf. *(a) împeţi, litrosanie* „litroseală, nimicire" cf. *(a) litrosi* (Udrescu, Gl.), *piticanie* (în *o piticanie de buruiană de vreo 5–6 cm*, www.crainou.ro, vezi şi DALR s.v.) cf. *pitic, prohodanie* „slujba înmormântării, *prohod*" (Cohuţ–Vulpe, P.F.: 342) cf. şi *(a) prohodi.*

3.1.2. Derivatele cu *-anie* sunt ***substantive feminine***, analizabile prin raportare la:

- verbe (uneori reflexive) cu infinitivul:
  - în *-a* (relativ frecvent): *arătanie, danie, dedanie, dezleganie, prădanie, predanie, scrâşcanie, suflanie, trădanie* etc.;
  - în *-i* (relativ frecvent): *afurisanie, împărtăşanie, împărţanie, împeţanie, jelanie, litrosanie, mărturisanie, păţanie, procitanie, spovedanie, târnosanie* etc.;
  - în *-e* (rar): *petrecanie, pierzanie* (de la tema de prezent), *prefăcanie, spărganie;*
  - în *-î* (foarte rar): *odoranie, omoranie;*
- verbe la participiu (rar): *păţitanie, pocitanie* (prin raportare la tema de infinitiv a verbelor s-ar detaşa sufixul *-ita̲nie,* dar din motive semantice s-a preferat analiza prin participiu + *-anie*);
- verbe sau substantive: *ispăşanie, jelanie, prădanie, prăpădanie, prohodanie, spovedanie;*
- substantive (rar): *bodrânganie, colocăşanie, podanie*, *şeganie;*
- un adjectiv: *hâzanie.*

Formaţii semianalizabile: *hălăcanie* „zgomot, gâlceavă" cf. *(a) hălăcăi* „a face mult zgomot" (DLR), *jitanie* „rău ce nu se mai poate îndrepta" cf. *jitie* „idem" (contaminare cu *păţanie,* DLR), *mătăhanie „mătăhală*” (DLR), *obrezanie* „circumcizie” (DLR) cf. *(a) obrezui* „a circumcide”, *odovanie* „exterminare, nimicire” (DLR) cf. *(a) odovăi* „a se sfârşi”, *pomăzanie* (DI) cf. *(a) pomăzui* „a mirui” (DLR), *pricestanie* „împărtăşanie” (DLR) cf. *(a) pricestui* „a (se) împărtăşi”, *strădanie* (DLR) cf. *(a se) strădui, ticanie* „om slab” cf. *(a) ticăi* „a (se) mocoşi, a (se) trudi” (DLR).

3.2. -ENIE

3.2.1. În DI se înregistrează 107 ***formaţii analizabile***: *afurisenie* (vezi *supra* **1.1.**), *blagoslovenie* „binecuvântare” (DA) cf. *(a) blagoslovi, boscorodenie* „boscorodeală” cf. *(a) boscorodi* (DA), *calicenie* „cerşetorie” cf. *(a se) calici* „a cerşi” (DA) şi *calic, cădenie* „cuviinţă” cf. *(a se) cădea* (DA), *căpetenie* (*căpitenie*) „persoană care se află în fruntea unui grup; cap, conducător” cf. pl. *capete* (DA), *citenie* (vezi *supra* **1.1.**), *ciudăţenie* „calitatea celui *ciudat;* întâmplare” (DA), *ciufuţenie* „zgârcenie” cf. *ciufut* „zgârcit” (DA), *cumetrenie* „cumetrie (= ospăţ la botez)” cf. *cumătru* (DA) şi *(a) cumetri, cuminţenie* „înţelepciune, pricepere; om *cuminte*” (DA), *curăţenie* „acţiunea de a *curăţi;* calitatea, starea unei persoane curate” cf. *(a) curăţi* (DA) şi *curat* (MDA), *dârzenie* „fire sau manifestare de om *dârz*; îndrăzneală, curaj, neînduplecare” (DLR), *dârzoşenie* „dârzenie” cf. *dârzos* „arţăgos” (DLR), *despărţenie* (vezi *supra* **1.1.**), *drăgălăşenie* cf. *drăgălaş* (DLR), *duioşenie* cf. *duios* (DLR), *flămânzenie* „flămânzire; (fig.) om *flămând*” (DA) cf. şi *(a) flămânzi* (MDA), *frăţenie* „frăţie (= rudenie între *fraţi*)” (DA), *gătenie* „pregătire” cf. *(a) găti* „a pregăti” (DA), *gârbovenie* „faptul de a fi *gârbov;* cocoaşă” cf. şi *(a se) gârbovi* (DA), *gâzobenie „gâzoabă* (= insectă de apă)” (DA), *grozăvenie* „faptă, fiinţă *grozavă*; faptul de a se *grozăvi*; mulţime mare” cf. *grozav* (DA), *hârlăvenie* „murdărie mare” (MDA) cf. *hârlav* „ticălos, stricat, murdar” (DA), *hâzenie* (vezi *supra* **1.1.**), *hulenie „hulă*, blasfemie” (DA) cf. şi *(a) huli*, *idioţenie* „idioţie, faptă sau vorbă prostească” cf. *idiot* (DA), *ijderenie* (vezi *supra* **1.1.**), *isprăvenie* (vezi *supra* **1.1.**), *iscodenie* „iscodeală” cf. *(a) iscodi* (DA), *iscusenie* „înţelegere, pătrundere” cf. *(a) iscusi* „a căpăta experienţă” (DA), *ispăşenie* (vezi *supra* **1.1.**), *isprăvenie* (vezi *supra* **1.1.**), *împărtăşenie* (vezi *supra* **1.1.**), *împărţenie* (vezi *supra* **1.1.**), *împuţicenie* „împuţire, trândăvire” cf. *împuţit* (DA), *începenie* „început, origine” cf. *(a) începe* (MDA), *jălenie* „jale, durere adâncă, bocet” (MDA) cf. *jăle* şi *(a) jăli* – variante la *jale* şi *(a) jeli, lăudăroşenie* „lăudăroşie” cf. *lăudăros* (DLR), *mândrenie* „mândreţe, frumuseţe” cf. *mândru* (DLR), *mârzenie* „(reg.) greaţă” cf. *(a) mârzi* „a da semne de boală” (DLR), *milosârdenie* „milă” cf. *milosârd* sau *(a) milosârdi* (DLR), *milostenie* „milă; binefacere, danie” (DLR) cf. *miloste* „milă”, *mirăzenie* „fapt, lucru care deşteaptă mirare, ciudăţenie” cf. *miraz* „idem” (DLR), *mirosenie* „miros” cf. *(a) mirosi* (DLR), *mofluzenie* „(înv.) faliment” cf. *mofluz* „falit” (DLR), *molcomenie* „umilinţă, smerenie” cf. *(a) molcomi* „a se supune, a se smeri” (DLR), *nămetenie* „(reg.) matahală” cf. *nămete* „cantitate mare de ceva” (DLR), *nărozenie* „(înv.) nerozie” cf. pl. *nărozi* (DLR), *năzărănii* (numai la pl.) cf. *(a se) năzări* (DLR), *nemenie* „calitatea de rudă; *neam*” (DLR), *nemetenii* (pl., reg.) „neamuri” cf. *nemet* „idem” (DLR), *obârşenie* „(înv.) sfârşit, capăt” cf. *(a) obârşi* „a se sfârşi” (DLR), *odorenie* (vezi *supra* **1.1.**), *oglaşenie* „(înv.) catehizare” (DLR) cf. *(a) oglăşi* – variantă la *a oglăşui* „a catehiza”, *parşivenie* „murdărie, ticăloşie” cf. *parşiv* (DLR), *păcătoşenie* „(reg.) faptul de a fi *păcătos*; faptă de om păcătos; ticăloşie” (DLR), *păcostenie „pacoste*, năpastă” (DLR), *părinţenie* „(rar) calitatea de tată, de *părinte*” (DLR), *părtenie* „(înv., reg.) *parte* care se desprinde dintr-un tot” (DLR), *păţenie* (vezi *supra* **1.1.**), *posluşenie* (vezi *supra* **1.1.**), *prăpădenie* (vezi *supra* **1.1.**), *prăpăstenie* „(înv., reg.) prăpastie” cf. *prăpaste* – variantă la *prăpastie* (DLR), *preobrajenie* „(înv.) schimbare, transformare” (DLR) cf. *(a) preobrăji* – variantă la *(a) preobrăzi* „a se schimba”, *preveghenie* „(reg.) priveghi, priveghere” cf. *(a) preveghea* – variantă la *(a) priveghea*

(DLR), *procleţenie* „(înv.) anatemă, afurisenie, blestem” cf. *proclet* „anatemizat, blestemat” (DLR) şi *(a) procleţi* „a anatemiza”, *puturoşenie* „ceea ce miroase urât; trândăvie” cf. *puturos* (DLR), *rudenie* „*rudă*; origine; legătură între persoane care fac parte din aceeaşi familie” cf. *(a se) rudi* (DLR), *săvârşenie* „(înv.) sfârşit, moarte” cf. *(a se) săvârşi* „a muri” (DLR), *scădenie* „(înv.) reducere; decădere” cf. *(a) scădea* (DLR), *scârnăvenie* „scârnăvie; epitet pentru o persoană *scârnavă*” (DLR), *schilodenie* „stare caracteristică a unei persoane schiloade; schilodire” cf. *schilod* (DLR) şi *(a) schilodi, scumpenie* „(înv.) zgârcenie” cf. *scump* (DLR), *seminţenie* „descendent; seminţie” cf. *sământă* (DLR), *sfătoşenie* „însuşirea de a fi *sfătos*” (DLR), *sfârşenie* (vezi *supra* **1.1.**), *sfinţenie* „calitatea de a fi *sfânt*; sfinţire” cf. *(a) sfinţi* (DLR), *slobozenie* „libertate, slobozire, eliberare din robie” cf. *(a) slobozi* (DLR), *sluţenie* „faptul de a fi *slut*; diformitate, schilodenie” cf. *(a) sluţi* (DLR), *smerenie* „atitudine supusă, smerire” (DLR) cf. *(a se) smeri, smintenie* „(înv.) sminteală” cf. *(a) sminti* (DLR), *spuzenie* „(pop.) mulţime” cf. *spuză* (DLR), *stupizenie* „(fam.) atitudine sau faptă de om *stupid*” (DLR), *subţirenie* „(înv.) subţirime; calitatea de a fi *subţire*” (MDA), *supuşenie* „faptul de a fi *supus*; calitatea de supus; supunere” (DLR), *surzenie* „starea celui *surd,* surditate, surzeală” cf. *(a) surzi* (DLR), *şchiopenie* „(reg.) starea celui *şchiop*” (DLR), *şiretenie* „însuşirea de a fi *şiret*” (DLR), *şodenie* (*şozenie*) „faptă sau vorbă amuzantă sau caraghioasă, faptă bizară” cf. *şod* „amuzant, nostim, caraghios” (DLR), *ştirbenie* „(rar) ştirbitură” cf. *ştirb* (DLR), *şubrezenie* „starea a ceea ce e *şubred*” (DLR), *tărăşenie* „(pop.) şir de întâmplări; poveste; ceartă” cf. *(a) tărăşi* „a sta la sfat” (MDA), *tâmpenie* „(rar) faptul de a se *tâmpi*, starea celui cu inteligenţă redusă” (DLR), *ticăloşenie* „ticăloşie” cf. *ticălos* (DLR), *topenie* „prăpăd, dezastru, sfârşit” cf. *(a) topi* (DLR), *umilenie* (*omilenie*) „(înv.) umilinţă” cf. *(a) umili* (DLR), *urâţenie* „faptul de a fi *urât;* însuşirea de a fi urât; fiinţă urâtă” (DLR), *urieşenie* „(neob.) însuşirea de a fi *uriaş*” (DLR), *ursuzenie* „(rar) atitudine *ursuză*” (DLR), *vânjoşenie* „vânjoşie, putere” cf. *vânjos* (MDA), *vedenie* „apariţie, arătare; (înv.) vedere” (DLR) cf. *(a) vedea, vozglaşenie* „(înv.) *vozglas* (= formulă de încheiere a unei ectenii)” (DLR), *zăludenie* / *zăluzenie* „(rar, Mold.) nebunie” cf. *zălud* (DLR) şi *(a) zăluzi* „a se sminti”, *zărghenie* „(reg.) nebunie” cf. *(a se) zărghi* „a se sminti” (DLR), *zgârcenie* „faptul de a se *zgârci*; calicenie” (DLR), *zglobenie* „(înv.) zburdălnicie” cf. *(a se) zglobi* (MDA).

1. Cuvântul *ţipenie*, folosit în expresii ca *(nicio) ţipenie (de om)* „nicio fiinţă, nimeni”, ilustrat cu multe exemple în DLR, este pus în legătură cu *(a) ţipa* „a striga cu glas tare, a răcni”; nu a fost inclus în inventar deoarece se justifică mai greu din punct de vedere semantic (vezi şi *ţipetenie* „ţipenie”, raportabil formal la *ţipăt,* din aceeaşi familie). Nu figurează în inventarul de mai sus nici cuvintele *ţâfnoşenie* şi *vrăjenie* din DI, întrucât nu au fost preluate în DLR şi MDA, precum nici cuvântul (absent din DA) *hlizenie* „hâzenie; casă urâtă”, cu etimologie necunoscută în MDA, care nu se poate raporta semantic la *(a se) hlizi* „a râde”. Tot cu etimologie necunoscută în DLR este şi cuvântul din DI *mălăgenie* „om lipsit de energie, moale, neajutorat” (variantă la *mălăjenie*, derivat de la *malaj* „stafidă”, cf. Avram, A., C.E.: 52–53; vezi şi discuţia despre legătura semantică dintre bază şi derivat).

În cazul lui *vulpenie* „şiretenie, viclenie” cu accentul marcat pe *-e-* (fără etimologie în TDRG, dar derivat de la *vulpe* cu sufixul *-enie* la Pascu, S.: 242, la CADE şi în DLR; ultima sursă menţionează şi accentuarea *vulpenie*), nu ne putem pronunţa cu certitudine dacă sufixul este *-enie* sau *-ie* ataşat de la *vulpean*, cum consideră Vladimir Drimba (Drimba 1959: 32); ipoteza sa este susţinută printr-un citat în versuri din I. Heliade Rădulescu, unde *vulpenii* rimează cu *vii*: *S-au dus zilele* *voastre, zile de asuprire, De dol..., de nedreptate, de crime, **vulpenii** ...Căci va domni viaţa şi morţii vor fi **vii*** (DLR).

Mândrulenie „mândreţe, strălucire, minunăţie" este considerat a fi derivat de la *mândrulean* + *-enie* (în DLR şi la Popescu-Marin 1969: 396), dar poate fi raportat şi la *mândru* + **-ule̱nie.*

2. În ce priveşte numărul derivatelor, V. Rudeanu înregistrează 328 de formaţii din DI cu *-enie* (Rudeanu 1960: 104); probabil a inclus, alături de substantivele analizabile cu acest sufix, şi pe cele în care se identifică sufixe compuse sau dezvoltate, precum şi pe cele semianalizabile, neanalizabile sau formaţiile cu structură neclară.

La acestea se adaugă 48 de formaţii din alte surse: *băloşenie* (ziua.ro) cf. *bălos, bătăioşenie* „agresivitate, duritate" cf. *bătăios* (Vârlan, S.N.: 74), *băţoşenie* „încăpăţânare" cf. *băţos* (*ibid.*), *căpoşenie* „încăpăţânare" cf. *căpos* (*ibid.*), *cărpănoşenie* (Zafiu 1995) cf. *cărpănos, câinoşenie* „atitudine sau faptă *câinoasă*" (DEX^2), *ciudenie* (Frăţilă 1969: 486–487) cf. *ciudă, cumsecădenie* „calitatea de a fi *cumsecade*" (MDA), *cuscrenie* (DILR) „cuscrie; legătură îndepărtată de rudenie" cf. *cuscru* (MDA), *drăcoşenie* (www.eva.ro/forum/) cf. *drăcos, dubioşenie* „atitudine îndoielnică, suspectă" cf. *dubios* (Vârlan, S.N.: 74), *găunoşenie* „manifestări lipsite de conţinut ale oamenilor" cf. *găunos* (*ibid.*), *glogozenie* (*glogozenii, glogozănii*) pl. „resturi, gunoaie, *glogoaze*" (Lex. Reg.: 41; Udrescu, Gl.), *greţoşenie* „atitudine plină de greaţă" cf. *greţos* (Vârlan, S.N.: 74), *haioşenie* „lucru, întâmplare, glumă plină de haz" cf. *haios* (*ibid.*), *hidoşenie* „urâţenie foarte mare, monstruozitate" cf. *hidos* (DEX^2), *jegoşenie* „ceva sau cineva demn de dispreţ" cf. *jegos* (Vârlan, S.N.: 75), *jucăuşenie* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 32) cf. *jucăuş, kitschoşenie* „obiect de calitate inferioară, lipsit de valoare" (Vârlan, S.N.: 75) cf. *kitschos, lăudăroşenie* „exagerare sistematică a meritelor proprii" cf. *lăudăros* (DEX^2), *lozenie* „copil slăbănog, *loază*" (Udrescu, în DLR), *mămoşenie* „ataşament al unei fiinţe *mămoase*" (DEX^2), *mătrăşenie* (DILR) cf. *(a) mătrăşi* „a îndrepta, a irosi" (DLR), *mătuşenie* „(iron.) *mătuşă*" (Vârlan, S.N.: 75), *mieroşenie* „atitudinea celui care aprobă tot timpul şi face ce-l taie capul" cf. *mieros* (*ibid.*), *minorenie* „minorat" (Budai-Deleanu, în DLR) cf. *minor, muţenie* „starea celui *mut*" (DLR), *neam-prostenie* „atitudine lacomă, de *neam-prost*" (Vârlan, S.N.: 75), *nenorocenie* „nenorocire" (Gl. Olt.) cf. *(a) nenoroci, odioşenie* „faptă *odioasă*" (Vârlan, S.N.: 75), *orbenie* „orbire" (Udrescu, Gl.), *păguboşenie* „stare care provoacă pagube" cf. *păgubos* (Vârlan, S.N.: 75), *pioşenie* cf. *pios* (DLR), *plicticoşenie* „lucru sau fapt *plicticos*" (Vârlan, S.N.: 75), *potopenie* „*potop*" (DLR), *scârboşenie* (ziua.ro) cf. *scârbos, scorţoşenie* „rigiditate, încăpăţânare" cf. *scorţos* (Vârlan, S.N.: 75), *secretoşenie* „atitudine sau comportament *secretos*" (*ibid.*), *sfioşenie* „sfială, ruşine, timiditate" cf. *sfios* (*ibid.*), *snobenie* „atitudine *snoabă*" (*ibid.*), *stufoşenie* „cantitate mare, fără conţinut" cf. *stufos* (*ibid.*), *şucheţenie* „excentricitate, nebunie" (Scriban, în DLR) cf. *şucheat* „deşucheat", *tăioşenie* (Iordan, LRA: 170) cf. *tăios, temperamentoşenie* „atitudine plină de impetuozitate" cf. *temperamentos* (Vârlan, S.N.: 75), *uitucenie* (DILR) „faptul de a fi *uituc*" (DEX^2), *uşurenie* „uşurare" cf. *(a) uşura* (DLR), *zăpăcenie* „om zăpăcit; lucru făcut de mântuială" cf. *(a) zăpăci* (DLR), *zgomotoşenie* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 32) cf. *zgomotos.*

3.2.2. Derivatele cu *-enie* sunt ***substantive feminine***, analizabile prin raportare la:

- verbe cu infinitivul:
  - în *-i* (frecvent): *afurisenie, blagoslovenie, boscorodenie, iscodenie, iscusenie, mătrăşenie, prăpădenie, smerenie, smintenie, spăsenie, tâmpenie, zăpăcenie, zgârcenie* etc.;
  - în *-ea* (rar): *cădenie, priveghenie, scădenie, vedenie;*

– în *-î*: *odorenie;*
– în *-a*: *uşurenie;*
– în *-e*: *începenie;*

– substantive (relativ frecvent): *ciudenie, frăţenie, gâzobenie, glogozenie, iznovenie, lozenie, mătuşenie, milostenie, mirăzenie, nămetenie, nemenie, păcostenie, părinţenie, părtenie, seminţenie, spuzenie, vozglaşenie;*
– verbe sau/şi substantive: *cumetrenie, cuscrenie, iscodenie, mirosenie, nărozenie, nenorocenie, potopenie, pozvolenie, rudenie* etc.;
– adjective (frecvent): *cărpănoşenie, câinoşenie, ciudăţenie, cumsecădenie, dârzenie, hidoşenie, idioţenie, împuţicenie, lăudăroşenie, mămoşenie, mândrenie, mofluzenie, parşivenie, păcătoşenie, puturoşenie, scârnăvenie, scumpenie, sfătoşenie, subţirenie, supuşenie, ticăloşenie, uitucenie, ursuzenie* etc.;
– adjective sau/şi verbe: *cuminţenie, curăţenie, flămânzenie, grozăvenie, procleţenie, schilodenie, sfinţenie, sluţenie, surzenie, urâţenie.*

1. Multe dintre cuvintele adăugate (abstracte ale calităţii) au fost analizate prin raportare la adjective în *-os*, de care se leagă semantic, deşi pot fi raportate şi la o bază substantivală + sufixul compus *-oşenie* (vezi *infra* **9.3.**): *câinoşenie, drăcoşenie, dubioşenie, greţoşenie, jegoşenie, mămoşenie, păguboşenie, puturoşenie, secretoşenie, sfătoşenie, temperamentoşenie, zgomotoşenie.*

2. Sufixul *-enie* se întâlneşte şi în câteva ***substantive proprii*** împrumutate din terminologia slavă bisericească: *Blagoveştenie* „Bunavestire" (neanalizabil), *Preobrajenie (Pobreajen)* „Schimbarea la faţă" (analizabil, vezi *infra* **5.**), *Văvidenie (Vovidenie, Ovidenie)* „Intrarea Maicii Domnului în biserică" (neanalizabil, vezi *infra* **5.**).

Formaţii semianalizabile: *cimotenie* (mai ales la pl.) „rudă" (Lex. Reg. II: 58) cf. *cimotie* „rudă (îndepărtată)", *mirodenie* cf. *mirodie* „idem", *mitutenii* (pl.) „copii" (PO, la DHLR II: 320) cf. *mitutel* „micuţ" (MDA s.v. *mititel*), *priceştenie* „împărtăşanie, cuminecătură" (DLR) cf. *(a) pricestui* „a cumineca".

1. *Nesimţenie* „nesimţire" poate fi explicat fie prin înlocuirea sufixului *-ire* cu *-enie*, fie ca formaţie parasintetică (cu prefixul *ne-* + *(a) simţi* + sufixul *-enie.*

2. O serie de cuvinte cu finala *-enie* sunt neclare ca structură (de obicei sunt date cu etimologie necunoscută în dicţionare): *boroscodenie* „atitudine sau vorbă indecentă, neruşinată, urâtă" (Paşca, Gl.) – probabil, prin metateză din *a boscorodi* „a descânta, a bolborosi"; *cărătenie, căretenie, caratenie* (CADE, DA, Udrescu, Gl.); *cărăstenie, cărestenie* „urmă, rost; om de nimic, nemernic" (Udrescu, Gl.); *năzgovenie* „născocire, snoavă, fleac" (MDA); *parascovenie* „năzbâtie, drăcie, prostie, poznă" (DLR); *tricozenie* „prostie, nebunie; ştrengărie; palavră" (DLR) etc.

Se constată că sufixul *-anie* apare în formaţii raportabile cu preponderenţă la o temă verbală şi foarte rar la o temă substantivală sau adjectivală. Sufixul *-enie* se combină atât cu teme adjectivale (frecvent) şi substantivale, cât şi verbale. O parte dintre derivatele în *-enie* pot fi raportate la verb pentru unele sensuri, iar pentru altele, la adjectiv sau la substantiv.

În ce priveşte temele verbale, se observă că *-anie* şi *-enie* nu se repartizează în funcţie de conjugare: substantivele cu *-anie* se raportează atât la verbe cu infinitivul în *-a,* cât şi la verbe cu *-i* şi *-e*, iar cele cu *-enie* se raportează la verbe cu infinitivul în *-i,* dar (rar) şi la verbe cu *-a, -ea, -e* (vezi şi Graur 1936c: 192). Se observă că cele mai multe dublete cu *-anie / -enie* sunt raportabile la verbe cu infinitivul în *-i.*

La formaţiile cu bază adjectivală e de semnalat faptul că, adesea, baza este, la rândul ei, derivată. Astfel, sufixul *-enie* se ataşează (şi) la baze adjectivale cu *-os* (*-uros, -ăros*): *arătoşenie, buburoşenie, câinoşenie, dârzoşenie* (dar şi *dârzenie*), *drăcoşenie, lăudăroşenie, păcătoşenie, puturoşenie, scârboşenie, scorţoşenie, sfătoşenie, tăioşenie, temperamentoşenie, vânjoşenie, zgomotoşenie* etc.; mai rar, bazele sunt formate cu *-(ăl)aş* (*drăgălăşenie*), cu *-ăuş* (*jucăuşenie*), cu *-at* (*ciudăţenie*) sau sunt provenite din participiu (*împuţicenie, păţitanie, pocitanie*).

La derivatele cu *-enie* sufixul alterează consoana finală a temei când aceasta este *s, t* sau *d*:

- alternanţa *s/ş* se întâlneşte la toate derivatele cu bază adjectivală în *-s: buburoşenie, duioşenie, hidoşenie, lăudăroşenie, mămoşenie, pioşenie, sfătoşenie, sfioşenie, supuşenie* etc. (alterarea nu afectează baza verbală: *afurisenie, iscusenie*);
- alternanţa *t/ţ* apare la toate derivatele cu baza adjectivală în *-t* (*ciudăţenie, ciufuţenie, idioţenie, şucheţenie;* face excepţie *şiretenie*), la cele raportabile la verb şi/sau la adjectiv (*cuminţenie, curăţenie, procleţenie, sfinţenie, sluţenie, urâţenie*) sau la substantiv (*frăţenie, părinţenie;* fac excepţie *nămetenie* şi derivatele cu tema terminală într-un grup consonantic: *milostenie, părtenie, păcostenie, prăpăstenie*);
- alternanţa *t/č*, în *împuţicenie*;
- alternanţa *d/z* apare la multe derivate cu bază adjectivală în *-d* (*hâzenie, nărozenie, smârzenie, stupizenie, şozenie* (dar şi *şodenie;* în schimb, numai *cumsecădenie,* fără alternanţă) şi la cele care pot fi raportate la o bază adjectivală sau/şi verbală: *flămânzenie, surzenie, şubrezenie* (dar *schilodenie*); alternanţa nu se întâlneşte la derivatele cu baza verbală sau/şi substantivală: *boscorodenie, ciudenie, iscodenie, prăpădenie, rudenie.*

Alternanţa *d/z* apare şi în derivatul *hâzanie*, dublet al lui *hâzenie*, explicabil fie prin tema de plural *hâzi*, fie prin înlocuirea sufixului *-enie* cu *-anie;* pentru *pierzanie* cf. tema *pierz-*.

Alterarea consoanei (cu caracter de regularitate în ceea ce priveşte bazele adjectivale) poate fi explicată prin tendinţa limbii române de a diferenţia derivatul de cuvântul-bază şi prin finala acestuia (cf. Puşcariu, LR II: 272: „jocul între *s* şi *ş* [...] când urmau sufixele *-enie, -ui, -aş, -oi, -andru, -uie*, care nu alterează dentalele precedente, se datoreşte unei tendinţe de hipercaracterizare prin morfem"; vezi şi Graur, T.: 263: „se naşte astfel impresia că alăturarea sufixului trebuie să aducă modificarea consoanei finale a temei").

4. Valorile derivatelor

Cele mai multe valori ale derivatelor sunt comune ambelor sufixe.

4.1. ***Numele acţiunii*** (adesea, şi ***rezultatul*** ei): *afurisenie / afurisanie, despărţenie, isprăvenie, împărtăşanie, împeţanie, începenie, îngropanie, nenorocenie,* *pierzanie, priveghenie, prorocenie, sfârşenie, sfinţenie* „sfinţire”, *spovedanie, smerenie, umilenie, zgârcenie* etc.

4.2. ***Rezultatul acţiunii***, uneori concretizat: *colocăşanie, cumetrenie* „petrecere la botez”, *gârbovenie* „cocoaşă”, *năzărănii, păţanie, prăpădenie, tărăşenie, tâmpenie* etc.

4.3. ***Abstracte ale calităţii*** (cu bază adjectivală): *arătoşenie, calicenie, ciudăţenie, cuminţenie* „înţelepciune”, *cumsecădenie, drăgălăşenie, idioţenie, lăudăroşenie, mândrenie, muţenie, odioşenie, plicticoşenie, sfătoşenie, snobenie, stupizenie, subţirenie, şchiopenie, şiretenie, ticăloşenie, urâţenie* „calitatea de a fi *urât*” etc.

4.4. ***Abstracte denominale*** (cu bază substantivală) desemnând statutul social sau o relaţie socială: *cuscrenie, frăţenie* „calitatea de *frate*”, *nemenie* „calitatea de *neam*; rudenie”, *părinţenie, rudenie, seminţenie.*

Unele derivate exprimă atât numele acţiunii şi rezultatul ei, cât şi gradul de rudenie, purtătorul calităţii etc.; existenţa unor asemenea valori presupune implicit raportarea aceluiaşi derivat la baze morfologice diferite (vezi şi DHLR I: 251): *cumetrenie* „petrecerea, ospăţul la botez” cf. *(a se) cumetri* şi „calitatea de a fi *cumătru* (*cumătră*)”, *curăţenie* „acţiunea de a *curăţi* şi rezultatul ei” şi „calitatea de a fi *curat*”, *grozăvenie* „faptul de a se *grozăvi*” şi „lucru sau fiinţă groaznică, însuşirea de a fi *grozav*”, *sfinţenie* „sfinţire” şi „calitatea a ceea ce este *sfânt*” (cf. loc. adv. *cu sfinţenie* „cu evlavie, cu exactitate”), *sluţenie* „faptul de a se *sluţi*” şi „fiinţă *slută*” etc. O situaţie aparte are *supuşenie* care are, pe lângă sensul „calitatea de a fi supus”, şi pe cel de „supunere, ascultare”, fiind raportabil la participiul *supus*.

4.4. ***Purtătorul calităţii*** (*-enie*, mai frecvent; *-anie*, rar). Derivatele sunt epitete a căror bază este un adjectiv: *cuminţenie* „persoană cuminte”, *flămânzenie* „om *flămând*, leşinat de foame”, *hâzanie / hâzenie* „monstru”, *piticanie, pocitanie, schilodenie, sluţenie, urâţenie* „fiinţă pocită, respectiv schiloadă, slută, *urâtă*”.

Unele dintre derivatele cu valorile menţionate au şi nuanţă ***depreciativă***, care uneori aparţine bazei: *afurisenie / afurisanie, calicenie, flămânzenie, gârbovenie, hâzenie / hâzanie, idioţenie, lăudăroşenie, odioşenie, plicticoşenie, pocitanie, schilodenie, snobenie, şiretenie, ticăloşenie, urâţenie* etc.; alteori nuanţa depreciativ-ironică aparţine sufixului: *piticanie, secretoşenie, temperamentoşenie* (vezi şi Iordan, Stil.: 198; Creţa 1972: 185; Purdela–Sitaru 1973: 173; Zafiu 1995).

În câte una sau două situaţii derivatele au şi alte valori:

- ***nume de agent***: *arătanie* „monstru” (şi cu valoare depreciativă, care aparţine sufixului), *spărganie* „persoană care mănâncă mult (până se *sparge*)”, *suflanie* „fiinţă (care *suflă*)”;
- ***colective*** (rar): *frăţenie* „totalitatea copiilor născuţi într-o familie” (Udrescu, Gl.), *grozăvenie* „mulţime mare”, *suflanie* „tot ceea ce are viaţă şi se mişcă” (DLR);
- ***nume de instrument***: *prefăcanie* „(reg.) instalaţie rudimentară pentru fabricarea rachiului” (DLR);
- ***nume de impozit***: *podanie* „podărit”.

DA consideră cu valoare colectivă şi pe *gâzobenie*, dar din citatul cu care e ilustrat s-ar părea că derivatul are aceeaşi valoare cu baza *gâzoabă*: *Sub cuv. gâzoabă, pl. gâzoabe, dim. gâzobuţă şi gâzobenie, pl. gâzobenii înţeleg românii ... pe cele mai multe insecte, cari nu zboară nici nu aleargă ci numai abia se mişcă, ca şi când s-ar târâi* (Marian, în DA).

Sufixele apar şi în formaţii ***sinonime*** cu baza (mai ales *-enie*): *bodrânganie – bodrângă, glogozenii* (pl.) – *glogoaze* (pl.) „resturi”, *iznovenie – iznoavă* „copil deştept, inteligent”, *lozenie – loază* „copil mic, pipernicit”, *milostenie – miloste* (înv.), *mirăzenie* (Trans., Ban.) – *miraz* (Ban., Olt.) „fapt sau lucru ieşit din comun care produce mirare”, *mirosenie – miros* „mirodenie, emanaţie plăcută”, *păcostenie – pacoste, potopenie – potop* „inundaţie, calamitate”, *spuzenie de – spuză (de)* „mulţime (de)”, *vozglaşenie – vozglas* „formulă de încheiere a unei ectenii, spusă de preot cu glas tare”.

Cele mai frecvente valori sunt numele acţiunii, rezultatul acţiunii şi abstracte ale calităţii (= „numele calităţii”, spre deosebire de „purtătorul calităţii” = „cel care are o anumită calitate”).

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixele *-anie* şi *-enie* sunt de origine ***slavă*** (Philippide, P.: 152; Petrovici 1938: 83–87).

În slava veche *-anije* şi *-enije* se explică prin sufixul *-ije* ataşat la un participiu (în *-anъ* sau *-enъ*) pentru a forma abstracte verbale: *pisanъ – pisanije, znanъ – znanije, pomâşlenъ – pomâşlenije* etc. (cf. Vondrák, S.G. I: 509–510; Vaillant, V.S.: 251). Substantivele verbale în *-ije* sunt, în slava veche, forme ale verbului; de aceea, în unele gramatici ele sunt discutate la paradigmele diferitelor conjugări (Meillet–Vaillant 1924: 198–226; Petrovici 1941: 142–143). Prin raportare la verb, s-au desprins *-anije* şi *-enije*, pronunţate în trei silabe, în limba cultă; aceste forme coexistă cu cele populare, cu *n* palatalizat, *-anja, -enje*, care se întâlnesc în unele limbi slave: scr. *putanja* „cărare”, bg. *grijenje* „grijă” (Petrovici 1938; Rosetti, ILR (1968): 322–323; Rudeanu 1960: 101–102). I. Fischer vorbeşte de sufixul *-nie* cu două forme, în variaţie liberă, *-anie* şi *-enie*, care depind de segmentul precedent (Fischer 1989: 33).

Sufixele au pătruns în limba română pe cale savantă, din slavona bisericească, sub formele *-anie* şi *-enie*, prin împrumuturi:

- neanalizabile: *Blagoveştenie* cf. *blagověštenije* (DA), *dihanie* cf. *дыханиѥ, диханиѥ* „răsuflare” (DLR), *pisanie* cf. *писаниѥ* (DLR), *Vovedenie (Vovidenie, Ovidenie)* cf. *въведениѥ* (DLR);
- analizabile: *blagoslovenie* cf. *blagoslovenije* (DA), *danie* cf. *даниѥ* (DLR), *preobrajenie* cf. *прѣображениѥ* (DLR), *propovedanie* cf. *проповѣданиѥ* (DLR), *săvârşenie* (în DLR derivat de la *(a) săvârşi* şi cu trimitere la *съвръшениѥ*), *smerenie* cf. *съмѣрѥниѥ* (DLR).

Şi alte formaţii ca *obrajenie, predanie, spăsenie, spovedanie, umilenie, vozglaşenie* au corespondente vechi slave.

Din cuvinte analizabile ca cele menţionate în română s-au detaşat, prin raportare la verbele corespunzătoare, sufixele *-anie* şi *-enie,* cu care s-au format apoi derivate de la teme de alte origini: *dedanie, dezleganie, împărtăşanie, păţanie, petrecanie, suflanie, spărganie; cădenie, căpetenie, ciufuţenie, câinoşenie, cuminţenie, duioşenie, gătenie, începenie, mofluzenie, nemenie, păcătoşenie, sămânţenie, supuşenie, şchiopenie* etc. (vezi şi Philippide, P.: 152).

Procedeul de a se ataşa sufixele la teme nominale este, probabil, o inovaţie a limbii române, deoarece în slavă sufixul este legat de o temă verbală.

În ceea ce priveşte formaţiile paralele cu *-anie* şi *-enie* de la aceeaşi bază şi cu acelaşi sens, limba română a preluat procedeul din vechea slavă, unde de la aceeaşi temă se întâlnesc derivate cu *-anije* şi *-enije*: rom. *citanie (cetanie) / citenie (cetenie)* provin, cf. DA (s.v. *citanie*), „din slavona bisericească (paleosl. *čitenije* « lectio », *četanije* « comparatio », rus.-bis. *čitanija,* bulg. *četene,* srb. *čitanje* etc.)”, în timp ce MDA reţine numai bg. *четене,* srb. *čitanje;* rom. *pricestanie / priceste(a)nie* „împărtăşanie, cuminecătură” au fost împrumutate din slavon. **причѧщаник, причѧщєник** (DLR).

Prin analogie cu astfel de formaţii apar şi în română dublete, deşi în vechea slavă este atestată o singură formă, fie în *-anije,* fie în *-enije*: *bejenie / bejanie* cf. v.sl. *bežanije* „fugă” (DA), *posluşanie / posluşenie* cf. **послоушаник** (DLR), *sfeştanie / sfeştenie* cf. **освѧщєник** (DLR).

Unele formaţii cu *-anie* pot avea corespondente şi în unele limbi slave moderne, de ex. *citanie / citenie* cf. bg. *četene, čitanje* sau *grijanie* „împărtăşanie” pe care DA îl consideră format de la *(a) griji* „(a) împărtăşi”, cu trimitere şi la bg. *griženje.*

Alteori, româna a împrumutat cuvinte slave cu altă finală, pe care le-a adaptat la cele formate cu *-enie*: *milostenie* a fost împrumutat din slavonul mediobulgar *милостниѣ* (DLR), de unde a pătruns şi în unele limbi populare slave (cf. Coteanu–Sala, E. 138); *vedenie (videanie, vedanie)* e împrumutat din slavonul **видѧник** (DLR).

5.2. Formaţiile analizabile cu *-anie* şi *-enie* sunt atestate în română, în scrierile religioase, începând din secolul al XVI-lea: *jelanie, pocaanie, propovedanie, spovedanie; blagoslovenie, milostenie, săvârşenie, sfârşenie, smerenie, umilenie* etc. (Vasiliu 1959: 222, 228; FCLRV: 69). Deşi atestate în aceeaşi perioadă, după materialul excerptat, se pare că sufixele *-anie* şi *-enie* nu au devenit productive în acelaşi timp, în limba română: toate formaţiile cu *-anie* atestate în secolul al XVI-lea au corespondente în slavă, în timp ce formaţiile cu *-enie* cu teme de origine slavă, *milosârdenie, mirosenie, obârşenie,* nu au; la acestea trebuie adăugate *slobozenie* < *(a) slobozi* (< *slobod* din bg.), *curăţenie* (C.V., în DA), cu temă moştenită, care probează productivitatea sufixului *-enie* încă din acest secol (vezi şi Popescu-Marin 1966: 42–43).

Primele derivate sigur româneşti cu *-anie* şi *-enie* (având temă neslavă) apar în secolul al XVII-lea: *căpetenie* (Dosoftei, V.S. (a. 1682), în DA), *despărţănii* (a. 1675, GCR I 218, în DLR), *petrecanie* (a. 1652, GCR I, în DLR).

Ambele sufixe continuă să fie slab productive şi în secolele următoare.

Începând din secolul al XVIII-lea au pătruns, în limba română, câteva rusisme sau/şi polonisme, care nu s-au încetăţenit; acestea se întâlnesc în unele documente, în presă sau în scrieri literare ale vremii: (neanalizabile) *obişnenie* „lămurire, informare” (Alecsandri, în DLR) cf. *объяснение* „idem”, *obrazovanie* „organizare” (GCR II: 219, la TDRG) cf. *образование, orlenie* „pecetluirea cu sigiliul împărătesc (care avea ca stemă vulturul sau pajura)” format de la *орёлъ* „vultur” (Dragoş 1938: 258 nota 1); (analizabile) *poftorenie* cf. *(a) poftori* (TDRG) şi rus. *повторение, pozvolenie* „permisiune” (M. Costin, în DLR) cf. pol. *pozwolenie*, rus. *позволение* (DLR), dar şi *pozvol, (a) pozvoli* (vezi şi alte exemple la Rudeanu 1960: 102).

6. Originea temelor

Aproximativ jumătate dintre derivatele cu *-anie* sunt raportabile la baze de origine slavă (*dostoianie, grijanie, mărturisanie, prohodanie* etc.). Printre substantivele cu baza de altă origine sunt preponderente cele moştenite din latină (*arătanie, împărţanie, prădanie, răposanie, trădanie* etc.). Foarte rar, baza poate fi neogreacă (*litrosanie*), formată în limba română (*împărtăşanie, îngropanie*), cu etimologie neclară (*bodrânganie*).

Şi derivatele cu *-enie* sunt raportabile, în aceeaşi proporţie, la baze de origine slavă (*hârlăvenie, iznovenie, milostenie, milostivenie, mârşăvenie, parşivenie, potopenie, rudenie, săvârşenie, scumpenie* etc.). În ceea ce priveşte bazele de altă origine, predominante sunt cele moştenite din latină (*cuscrenie, despărţenie, flămânzenie, muţenie, subţirenie* etc.) şi cele formate în limba română de la teme cu origini diferite (*buburoşenie, câinoşenie, cuminţenie, cumsecădenie, drăgălăşenie, gătenie, kitschoşenie, lăudăroşenie, sfătoşenie, ţâfnoşenie, urâţenie, voioşenie* etc.) sau împrumuturile latino-romanice (*dubioşenie, hidoşenie, idioţenie, minorenie, odioşenie, pioşenie, stupizenie*). Mult mai rar, baza poate fi turcească (*ciufuţenie, mofluzenie, şiretenie, ursuzenie*), maghiară (*nemenie, şodenie, şucheţenie*), neogrecească (*plicticoşenie*), cu origine neclarificată (*cărpănoşenie, glogozenii, schilodenie, şubrezenie, zărghenie*).

Este de remarcat faptul că predomină temele de origine slavă; cele două sufixe din serie au fost însă detaşate de bazele lor originare şi s-au combinat şi cu teme moştenite din latină sau de alte origini, inclusiv cu cele formate în limba română; sufixul *-anie* este incompatibil cu teme romanice, dar *-enie* apare şi în combinaţie cu astfel de teme.

7. Productivitatea sufixelor

Sufixele *-anie* şi *-enie* au fost relativ puţin productive încă din limba veche. Dintre cele două sufixe, *-anie* a fost şi este mult mai slab productiv. Răspândirea mai mare a sufixului *-enie* se explică prin ataşarea lui, în mai mare măsură, la baze adjectivale şi substantivale, pierzându-se legătura originară cu participiul; legat de aceasta, şi-a dezvoltat valoarea de abstract al calităţii, valoare care i-a dat o mai mare pondere în sistemul sufixal actual al limbii române.

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Unele dintre derivatele cu aceste sufixe au circulaţie largă în limba contemporană, cele cu *-anie* mai ales cu sens concretizat (*arătanie, păţanie, spovedanie, strădanie* – semianalizabil), iar cele cu *-enie* în special cu valoarea de abstract al calităţii (*blegenie, ciudăţenie, cuminţenie, curăţenie, drăgălăşenie, milostenie, muţenie, rudenie, sfinţenie, smerenie, surzenie, şiretenie, şubrezenie, tâmpenie, urâţenie, zgârcenie*).

Unele derivate cu *-enie* cu atestări recente (mai ales de la adjective în *-os*), cu sens ironic sau depreciativ, au pătruns din limbajul familiar în cel publicistic (Zafiu 1995), apărând în creaţii ad-hoc, de tipul *duioşenie, kitschoşenie, plicticoşenie, temperamentoşenie* etc.; vezi şi *piticanie*. Goana după ineditul expresiv a dus la apariţia unor neaoşisme, de tipul *zgomotoşenie, jucăuşenie*, termeni cu rezonanţă popular-arhaică (cf. Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 32).

Multe formații sunt însă învechite: *citenie / citanie, dezleganie, ijdăranie, îngropanie, mărturisanie, prohodanie, poslușanie, predanie, târnosanie, trădanie; despărțenie, iscusenie, ispășenie, hulenie, milosârdenie, mirosenie, nărozenie, obârșenie, oglașenie, săvârșenie, semințenie, sfârșenie, umilenie, vozglașenie* etc.

Derivatele cu *-anie* și *-enie* au circulație în toate zonele țării, textele populare și regionale conținând multe formații de acest fel: *îngropanie, prefăcanie, suflanie; calicenie, flămânzenie, hâzenie, lozenie, mirăzenie, mândrenie, odorenie / odoranie, prăpădenie, șuchețenie* etc.

După Claudia Tudose, derivatele cu *-anie* (cu unele excepții, ca *petrecanie*, cu o largă circulație în limba populară) se întâlnesc mai ales în vestul sau nord-vestul Transilvaniei și nord-vestul Moldovei (Tudose, D.S.: 27, 28, 67, 70, 167, 168), în timp ce la cele cu *-enie* nu se poate stabili aria de circulație (Tudose, D.S.: 77).

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -ĂRA̱NIE

Sufixul dezvoltat *-ăranie* [pron. -ă-ra̱-ni-e] se detașează din 2 ***formații analizabile*** din DI: *pătăranie* „pățanie, întâmplare (neplăcută)" cf. *(a) păți* și *turcăranie* „(reg.) turcime" cf. *turc* (DLR), la care se adaugă formația *colbăranie* „colbăraie" cf. *colb* (Gl. Reg.).

Toate sunt ***substantive*** feminine, analizabile în raport cu:
- substantive: *colbăranie, turcăranie*;
- un verb: *pătăranie.*

Turcăranie are sens ***colectiv***, *colbăranie* este ***augmentativ*** („cantitate mare"), iar *pătăranie* exprimă ***rezultatul acțiunii.***

Sufixul *-ăranie* este format din segmentul *-ăr-* (cu statut neclar) + *-anie.* Segmentul *-ăr-* se regăsește în *colbăraie, colbărie,* cu același sens; în celelalte două derivate *-ăr-* s-ar putea explica prin analogie cu unele formații care conțin acest segment în temă, ca *jigăranie, năzăranie.*

Pătăranie e un cuvânt vechi și popular, cu multe exemplificări în DLR; *colbăranie* și *turcăranie* sunt regionale.

9.2. -EDE̱NIE

Sufixul *-edenie* [pron. -e-de̱-ni-e] se identifică în 2 ***formații analizabile*** din DI: *fumedenie* „fumărie; cantitate mare" cf. *fum* (DA și MDA, cu precizarea că în forma *fumedenii* are sensurile „mulțime de oameni; mulțime de copaci") și *sumedenie* (de obicei la sg., urmat de determinări la pl. introduse prin prepoziția *de*) „număr sau cantitate mare; grămadă" cf. *sumă* (DLR, MDA).

1. *Sumedenie* apare și în variantele *sumădenie* (a. 1790, Bul. Com. Ist. V, 286, cf. Polizu, în DLR), *sumetenie* (învechit, la Gheție, R.M.; Barcianu; Petrovici 1929–1930: 338, în DLR).
2. Finala *-edenie* apare și în substantivul *rubedenie* (*rebedenie*) „rudă, neam", cuvânt cu structura neclară, pentru care DLR și DEX trimit la *rudenie.*

Ambele cuvinte sunt ***substantive feminine*** raportabile la substantive și au sens ***augmentativ.***

Originea cuvintelor *fumedenie* şi *sumedenie* este controversată.

Fumedenie e considerat ca fiind format de la *fum*, după *sumedenie* (Scriban, Dicţ., CADE, DA). După E. Petrovici *fumedenie* este o etimologie populară pentru *sumedenie* (Petrovici 1929–1930: 339). Atestările de care dispunem indică însă că *fumedenie* este mai vechi decât *sumedenie*: primul e atestat în secolul al XVII-lea (ÎL, în DA), iar al doilea, la sfârşitul secolului al XVIII-lea (a. 1790, în DLR; *sumă* este însă atestat în secolul al XVII-lea, la Varlaam, în DLR). G. Pascu consideră că *fumedenie* provine din *fumed* = *fumidus* „qui fume ...” (Pascu, S.: 242).

Sumedenie este raportat în DLR, MDA şi DEX la *sumă*, fără precizarea sufixului (în DLR sunt înregistrate *sumed* „umed” şi *sumedeală* „igrasie”, de care nu se leagă semantic, precum şi *sume̱die*, format de la *sumedenie*). După E. Petrovici (*loc. cit.*), *sumedenie*, având acelaşi sens cu *fumedenie*, este format din *sudum, sodom* „mulţime, cantitate mare” (< sl. *sodomŭ*). Din *sudum* s-a putut forma **sudumenie* (după cum din *prăpăd* s-a format *prăpădenie*), devenit prin metateză *sumedenie*, care, prin etimologie populară, este raportat la *sumă*. Pentru a explica finala *-edenie*, *sumedenie* a fost apropiat de alb. *sumĕtĕ* (Cihac I), de *rubedenie* (TDRG, CADE), de *prăpădenie* (Şăineanu, D.U.), de *fumedenie* (Puşcariu 1901a: 821; Pascu, S.: 243); după Scriban „este probabil rudă cu *jumede* şi *jumet* (variante la *jimăt* „hărmălaie”) sau cu „*sudom*”.

9.3. -OŞE̱NIE

Sufixul *-oşenie* [pron. -o-şe̱-ni-e] se identifică în 2 ***formaţii analizabile***: *premieroşenie* (Vârlan, S.N.: 215, 242) – folosit peiorativ în sintagma *Premieroşenia-sa* şi *vipoşenie* „(peior.) persoană foarte importantă” cf. *VIP* (Vârlan, S.N.: 75).

În *descurcăroşenie* (Zafiu 1995), prin raportare la *descurcare* (sau la *descurcăreţ*, cu semianaliză) sufixul identificat este *-oşenie*, dar prin raportare la *(a se) descurca* s-ar identifica **-ăroşe̱nie*. În formaţia *cotcodăşenie* din sintagma *Cotcodăşenia-sa* (Vârlan, S.N.: 76), ***semianalizabilă*** prin *cotcodac* şi *a cotcodăci*, s-ar identifica un sufix **-ăşe̱nie*.

Formaţiile din inventar sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu substantive.

Ambele sunt ocazionale şi au valoare ***peiorativ-ironică***.

Sufixul compus *-oşenie* este format din *-os* + *-enie*. S-a detaşat din formaţii cu dublă analiză, ca *dubioşenie* cf. *dubios* + *-enie* sau *dubiu* + *-oşenie, kitschoşenie* cf. *kitschos* + *-enie* sau *kitsch* + *-oşenie, sfătoşenie* cf. *sfătos* + *-enie* sau *sfat* + *-oşenie, tăioşenie* cf. *tăios* + *-enie* sau *(a) tăia* + *-oşenie, ţâfnoşenie* cf. *ţâfnos* + *-enie* sau *ţâfnă* + *-oşenie* etc. (vezi şi *supra*, nota 1 sub **3.2.2.**).

Temele la care se raportează derivatele cu analiză unică sunt neologisme: o temă latino-romanică (*premieroşenie*) şi un anglicism (*vipoşenie*).

Formaţiile sunt artificiale, efemere, folosite cu scopul de a evidenţia sarcasmul, satira.

9.4. -OTE̱NIE

Sufixul *-otenie* [pron. -o-te̱-ni-e] apare în 4 ***formaţii analizabile*** înregistrate în DI: *bobotenie* „boabele de struguri care cad pe jos la cules” cf. *bob* (MDA, neînregistrat în DA), *fierotenii* (pl.) „fiare aruncate, grămadă de fiare vechi” cf. *fier* (MDA), *limbotenie* „neam” cf. *limbă* „comunitate care vorbeşte aceeaşi limbă” (DLR), *nemotenie* (*nimotenie*)

„(înv. şi reg.) legătură de familie, înrudire, *neam*” (DLR, cu trimitere la *nemetenie,* vezi *supra* **3.2.1.**).

1. Într-un singur cuvânt, *fierotanie* „lanţ lung atârnat pe coşul cel mare de la vatra tinzii” (Udrescu, Gl.), se identifică sufixul *-*otanie.*
2. V. Frăţilă consideră că *nimotenie* e rezultatul contaminării dintre *neam* şi *cimotenie* „rudă” (Frăţilă 1969: 490).

La acestea se adaugă o formaţie: *scârbotenie* „(reg.) scârboşenie” cf. *scârbă* (DLR).

Toate formaţiile sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu substantive.

Formaţiile cu acest sufix au valoare ***colectivă*** (*bobotenie*), ***peiorativă*** (*fierotenii*), de ***abstract denominal*** (*scârbotenie*); *limbotenie* şi *nemotenie* par a fi ***sinonime*** cu baza (cu o nuanţă peiorativă).

Segmentul *-ot-* din cele două sufixe dezvoltate are statut neclar; Pascu (S.: 276) consideră că *-otenie* este „probabil slav, cf. bg. *-otina*”.

Formaţiile sunt regionale.

9.5. -OVANIE, -OVENIE

Sufixele *-ovanie* [pron. -o-va-ni-e] şi *-ovenie* [pron. -o-ve-ni-e] fac parte dintr-o ***serie***, ca şi *-anie, -enie.*

9.5.1. -OVANIE

În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile:*** *jalovanie* „(înv.) bocet; dotaţiune, dar dat unui reclamant” (DLR) cf. *jale* şi *tâlcovanie* „tâlcuire, interpretare, *tâlc* (= interpretare)” (DLR).

Ambele sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu substantive.

9.5.2. -OVENIE

În DI sunt înregistrate 4 ***formaţii analizabile***: *capovenie* „capîntortură (= nume de pasăre)” (DA şi MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *cap, cloşcovenie* „femeie bătrână şi rea” cf. *cloşcă* (DA şi MDA), *drăcovenie* (şi *drăcăvenie,* cu asimilare după vocala din temă) „(pop.) faptă rea (ca de *drac*); drăcie, ştrengărie” (DLR), *târgovenie* „(înv.) marfă de la *târg*” (DLR).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *brânzovenie* „*brânză* în cantitate mare; om de nimic” (Udrescu, Gl.) şi *scârbovenie* „scârboşenie” cf. *scârbă* (DLR).

Formaţiile cu *-ovenie* sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu substantive.

În ceea ce priveşte valorile derivatelor, formaţia *jalovanie* este ***nume de acţiune*** (cu bază nominală), iar *tâlcovanie* este ***sinonimă*** cu baza. Formaţiile cu *-ovenie* au mai multe valori: ***nume de acţiune*** cu bază nominală (*drăcovenie*), ***nume de agent*** cu bază nominală (*scârbovenie*), ***purtătorul asemănării*** (*cloşcovenie*), ***purtătorul provenienţei*** (*târgovenie* „marfă”), ***augmentativ*** (*brânzovenie*). În *capovenie* sensul formaţiei este neclar. Unele formaţii au şi nuanţă ***peiorativă.***

Ambele sufixe sunt de origine slavă.

Sufixul dezvoltat *-ovanie* a fost împrumutat prin formaţiile *jalovanie* (Dosoftei, în DLR) cf. rus. *žalovanije* şi *tâlcovanie* (atestat din secolul al XVI-lea – PO, în DLR) cf. v.sl. *tlьcovanije.*

Sufixul dezvoltat *-ovenie* poate fi şi el împrumutat din slavă (Pascu, S.: 277) prin formaţii ca *târgovenie* < v.sl. *trьgovenije* „negustorie” (Rudeanu, *loc. cit.*, îl consideră formaţie românească, iar în DLR apare ca împrumut din srb. *trgovanje,* cu adaptarea sufixului *-ovanje* la *-ovenie*).

Pentru *cloşcovenie* şi *scârbovenie*, cu baze de origine slavă, nu am găsit corespondente slave, ceea ce poate fi un indiciu că sunt formate în română. Sufixul s-a ataşat şi la baze vechi, moştenite din latină (*capovenie, drăcovenie*) sau cu origine necunoscută (*brânzovenie*).

Sufixul *-ovanie* nu este productiv în română, iar *-ovenie* este slab productiv.

Formaţiile cu *-ovanie* sunt învechite, iar cele cu *-ovenie* sunt fie învechite (*târgovenie*, atestat în Anon. Car., în DLR), fie regionale (*brânzovenie, capovenie, cloşcovenie, scârbovenie*), fie populare (*drăcovenie*).

În cuvinte izolate se identifică prin analiză şi alte sufixe formate din *-anie* sau *-enie* precedate de segmente cu statut adesea neclar:

***-ăcanie** [pron. -ă-ca-ni-e] se detaşează din formaţia *spălăcanie* (DI) „(înv.) clătirea gurii cu o băutură alcoolică; apă de spălat gura" (Piscupescu, în DLR) cf. *(a) spăla* (cuvântul apare în DLR ca variantă la *spolocanie* „prima zi a postului, când se obişnuieşte a se spăla vasele în care s-a gătit de dulce" împrumutat din ucr. *spolokanija*);

***-ăcenie** [pron. -ă-če-ni-e] se întâlneşte în formaţia *cărăcenie* (DI) „cicăleală, ceartă, clevetire" (DA s.v. *cârâi;* cu etimologie necunoscută în MDA) cf. *câră* „idem" sau interjecţia *câr!* (prin raportare la verbul *(a) cârâi,* sub care figurează în DA, cuvântul ar fi semianalizabil);

***-ătanie** [pron. -ă-ta-ni-e] / ***-ătenie** [pron. -ă-te-ni-e] se segmentează din dubletul, înregistrat în DI, *orătanie / orătenie* „(mai ales la pl.) pasăre de curte" cf. *oară*^{2} „(reg.) idem" (DLR);

***-ăţenie** [pron. -ă-ţe-ni-e] apare în *bălăţenie* (DI) „(reg.) *bală*, şarpe mare; animal mic şi degenerat" (MDA, cu etimologie necunoscută);

***-etenie** [pron. -e-te-ni-e] ar rezulta din formaţia *şiretenie* (cu varianta *şiritenie*) (DI) „curs, evoluţie (a unei întâmplări); succesiune de peripeţii" prin raportare la *şir* (DLR, cf. *tărăşenie*);

***-lenie** [pron. -le-ni-e] s-ar detaşa din *ispravlenie* (DI) „(înv.) faptă bună, realizare" împrumutat din v.sl. *ispravlĭenije* (DA), prin raportare la *(a) isprăvi* „a reuşi, a realiza";

***-odanie** [pron. -o-da-ni-e] apare în formaţia *chipodanie* „copil mic, neformat încă, *chip* de om, arătare" (Mat. Dial. I: 164), analizabilă prin raportare la *chip.*

-ANT (-ante), -ENT (-ente), -INTE (-int); -ANTĂ

Iordan, SRR: 5–7, 33–34; Iordan 1950: 62–63; Seche 1960b: 107–116; Ciompec 1962: 129–141; Gheţie 1961: 562.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-ant, -ent, -inte* şi *-antă* fac parte dintr-o ***serie*** având toate la origine (directă sau îndepărtată) sufixele latineşti de participiu prezent *-ans, -antis* şi *-ens, -entis* (vezi *infra* **4.**); au, de asemenea, distribuţie similară (vezi *infra* **2.1.2., 2.2.2., 2.3.2., 2.4.2.**) şi valori comune (vezi *infra* **3.**).

1.1.1. Sufixele neologice *-ant* (vezi *infra* **2.1.**) şi *-ent* (vezi *infra* **2.2.**) se identifică atât în împrumuturi (mai ales latino-romanice), cât şi în derivate create pe terenul limbii române. În procesul adaptării împrumuturilor (analizabile sau semianalizabile) s-au înregistrat o serie de ***dublete*** cu *-ant* şi *-ent* (formaţii cu acelaşi sens şi de la aceeaşi temă, prima formă indicată fiind cea în care s-a fixat cuvântul în limba română): *abundent / abundant, confient / confiant, considerent / considerant, delirant / delirent, mefient / mefiant, odoriferant / odoriferent, perseverent / perseverant, preopinent / preopinant, preponderent / preponderant, pretendent / pretendant, solvent / solvant, stimulent / stimulant, vigilent / vigilant* etc. (vezi şi *infra* **4.2.**).

1. Uneori, un membru al dubletului prezintă o specializare semantică în raport cu celălalt, cele două formaţii fiind înregistrate în dicţionare ca două intrări, de ex. *ced**ant*** „persoană care *cedează* ceva" vs *ced**ent*** „(jur.) creditor care *cedează* altcuiva dreptul său de creanţă" (MDA).

2. Câteva formaţii cu *-ant* au dublete cu *-and,* care se justifică fie prin confuzia dintre cele două sufixe datorată asemănării formale (*ocup**ant*** / *ocup**and***), fie etimologic (*doctor**ant*** < rus. *докторант* / *doctor**and*** < germ. *Doktorand*); cf. şi dubletul *loc**antă*** / *loc**andă*** (vezi şi monografia sufixelor **-AND, -END; -ANDĂ, -ENDĂ,** nota 2 sub **1.1.**).

1.1.2. Sufixul *-inte* (vezi *infra* **2.3.**) se identifică în câteva cuvinte analizabile moştenite din latină, de ex. *fierbinte* „care clocoteşte; înfocat" cf. *(a) fierbe,* dar şi în împrumuturi (analizabile în momentul intrării lor în limba română) adaptate cu acest sufix, de ex. *diriginte* „director al unei şcoli primare rurale; şef al unui oficiu (poştal, vamal etc.); profesor care îndrumă o clasă de elevi" (DLR) cf. *(a) dirige* „a îndruma, a conduce şi a controla" (DLR s.v. *(a) dirija*).

În procesul adaptării împrumuturilor (analizabile sau semianalizabile) s-au înregistrat o serie de ***dublete*** cu *-ent* şi *-inte,* uneori (şi) cu forma *-int* (vezi *infra* **1.2.**), formaţiile cu *-int(e)* fiind învechite, ieşite din uz (apar numai în lucrări ale reprezentanţilor curentului „pumnist" din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, vezi *infra* **4.1.**): *aparent / aparinte, competent / competinte, confident / confidinte, convergent / convergint, dependent / dependinte, potent / putinte, prezent / prezint(e), rezistent / rezistinte, suficient / suficiinte, urgent / urgint(e), violent / violint(e)* etc.; cf. însă dubletul *pendinte / pendent,-ă* din care s-a menţinut în limbă formaţia cu *-inte,* în defavoarea celei cu *-ent* (vezi şi Ciompec 1962: 135–139).

1. S-au păstrat în limbă ambii membri ai dubletului numai atunci când una dintre formaţii prezintă specializări semantice sau lărgire de sens în raport cu cealaltă, fiind înregistrate în dicţionare ca două intrări, de ex. *diriginte* s.m. şi f. (vezi *supra* **1.1.2.**) vs *dirigent* s.m. şi adj. „(înv.) dirijor; (persoană sau grup de persoane) care conduce o organizaţie, o instituţie etc." (DLR), *preşedinte* „persoană care conduce o organizaţie, o asociaţie, o societate etc. sau dezbaterile unei şedinţe, unei comisii etc.; denumire oficială dată şefului statului în unele republici" vs *prezident* „(astăzi rar) persoană care conduce o asociaţie sau dezbaterile unei şedinţe, unei comisii etc." (DLR s.v.); vezi şi *fierbinte* vs împrumutul semianalizabil *fervent* „înflăcărat, pasionat, zelos" (MDA) cf. *fervenţă.*

2. Şi o formaţie cu *-ant* are o variantă lexicală învechită cu *-int: dizolv*_**_ant_**_ *(disolvant)* „(substanţă) care are proprietatea de a *dizolva*” / *dizolv*_**_int_**_, scris şi *disolvint* (la Pontbriant, D., în DLR s.v. *dizolvant*).

În DLR sunt înregistrate şi ***triplete*** constituite din formaţii (analizabile sau semianalizabile) cu *-ant, -ent* şi *-int(e),* de ex. *exigent / exigeant / exigint, precedent / precedant / precedinte, rezistent / rezistant / rezistinte, transparent / transparant / transparint* etc. (în limba actuală circulă numai prima formaţie menţionată).

1.1.3. Sufixul *-antă* (vezi *infra* **2.4.**) se identifică în câteva substantive împrumutate cărora nu le corespund nici adjective cu *-ant,-ă,* nici substantive cu *-ant*, de ex. *imprimantă* „dispozitiv cu care se *imprimă* datele din calculator” < fr. *imprimante* (MDA). Există şi 2 ***dublete*** alcătuite din împrumuturi adaptate atât cu *-antă,* cât şi *-ant:* cuvântul neanalizabil (înv.) *consonantă / consonant* „consoană” (DA s.v. *consonant,-ă* adj. şi subst.; MDA s.v. *consonantă* s.f.) şi *variantă / variant* (cu pluralul *varianturi* sau *varianţi,* în DLR) cf. *(a) varia* (cuvintele cu *-ant* sunt variante morfologice).

1.2. Sufixele *-ant* şi *-ent* au ***variantele învechite*** *-ante* (*contractante* vs *contractant, importante* vs *important* etc.) şi, respectiv, *-ente* (*ascendente* vs *ascendent, cedente* vs *cedent, comitente* vs *comitent, deponente* vs *deponent* etc.), forme latinizante (foarte apropiate de lat. *-antem, -entem*) despre care se poate presupune că erau doar variante grafice (multe apar numai în lucrări ale reprezentanţilor curentului latinist sau în dicţionare din secolul al XIX-lea şi de la începutul secolului al XX-lea, cf. Ciompec 1962: 134–135; vezi şi *infra* **4.2.**).

Forma *-int* este fie o ***variantă analogică*** a sufixului moştenit *-inte,* creată, probabil, după modelul perechilor *-ant* şi *-ante, -ent* şi *-ente,* fie o formă de masculin singular refăcută după *-inte* interpretat drept formă de feminin plural (vezi *infra* **4.1.**).

În cuvântul *comedianţ,* variantă lexicală a lui *comediant,* finala **-anţ* nu poate fi interpretată drept o variantă a sufixului *-ant,* dat fiind că respectivul cuvânt reprezintă un singular (cu caracter ocazional, la Vlahuţă apud CADE, în DA s.v. *comedie*) refăcut după pluralul *comedianţi* (MDA). Cuvântul *comediant* (< germ. *Komödiant,* it. *commediante*) are şi două dublete justificate etimologic (în MDA s.v.): _comedi_**_an_** (< fr. *comédien*) şi _comedia_**_ş_** (cf. bulg. *комеджа,* magh. *comédiás*). Cf. şi *curtezanţ,* alături de *curtezant* (MDA s.v. *curtezan;* în DA nu figurează însă niciuna dintre cele două variante lexicale ale lui *curtezan*).

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -A̲NT (-a̲nte)

2.1.1. În DI sunt înregistrate cca 250 de ***formaţii analizabile***: *abracadabrant* „ciudat, încâlcit” (DA) cf. *abracadabra, absorbant* „(substanţă) care are proprietatea de *a absorbi* fluide” (MDA), *acceptant* „(înv.) comerciant care *acceptă* o cambie” (DA), *acordant* „(rar) persoană care execută lucrări în *acord*” (MDA), *adoptant* „(jur.) persoană care *adoptă* un copil” (MDA), *adresant* „persoană care *adresează* ceva; destinatar (al unei scrisori etc.)” (DA), *aglutinant* „care uneşte; anticorp care coagulează bacteriile; substanţă care fixează imprimeul pe ţesături” (DA, MDA) cf. *(a) aglutina, agravant* „care înrăutăţeşte” (DA) cf. *(a) agrava, anchilozant* „care produce *anchiloză*” (MDA) cf. şi *(a) anchiloza, andosant* „persoană care *andosează* (= girează) o poliță" (MDA), *angajant* „care implică pe cineva într-o acțiune" (MDA) cf. *(a) angaja, apelant* „(persoană) care face *apel* în justiție" (DA) cf. și *(a) apela, arestant* „(înv.) persoană arestată" (DA) cf. *(a) aresta, asomant* „care plictisește în cel mai înalt grad" (MDA) cf. *(a) asoma* „a inoportuna", *aspirant* „(d. utilaje) care *aspiră;* candidat, doctorand" (DA), *atacant* „(persoană) care *atacă*" (MDA), *atenuant* „care reduce importanța" (DA) cf. *(a) atenua, basculant* „care poate *bascula*" (MDA), *calmant* „(medicament, tratament etc.) care *calmează*" (DA s.v. *calm*), *capitulant* „persoană care *capitulează*" (MDA), *captivant* „care *captivează*" (DA s.v. *captiv,-ă*), *cedant* „persoană care *cedează* ceva" (DA s.v. *ceda*), *celebrant* „(rar) care *celebrează* un serviciu liturgic" (DA s.v. *celebra*), *cenzurant* „(înv.) persoană care examinează lucrările scrise la un examen" (DA s.v. *censură*) cf. *(a) cenzura, circulant* „care *circulă* / este pus în circulație" (DA s.v. *circula*), *colectant* „(rar) persoană care *colectează* ceva" (DA s.v. *colectă*), *colorant* „(substanță) care are proprietatea de a *colora*" (DA s.v. *colora*), *comandant* „ofițer care *comandă* o unitate militară" (DA s.v. *comanda*), *confortant* „întăritor, reconfortant" (MDA) cf. *confort, congratulant* „(înv.) (persoană) care *congratulează*" (DA s.v. *congratula*), *consultant* „(persoană) care dă sfaturi / este consultată" (DA s.v. *consulta*), *contaminant* „(rar) contagios" (DA s.v. *contamina*), *contestant* „(persoană) care *contestă*" (DA s.v. *contesta*), *contractant* (*contractante*) „(persoană) care încheie un *contract*" (DA s.v. *contracta*), *contrariant* „care *contrariază*" (MDA), *curant* „(în sintagma *medic* ~) care îngrijește un bolnav" (DA s.v. *cura* „a trata un bolnav"), *cursant* „persoană care urmează un *curs*" (MDA), *dansant* „(d. petreceri) la care se *dansează;* caracteristic *dansului*" (DLR), *debitant* „persoană care vinde cu amănuntul; vânzător într-un *debit* (= magazin de tutun)" (DLR) cf. și *(a) debita* „a vinde cu amănuntul", *degradant* „care *degradează*" (DLR), *deliberant* „care *deliberează*" (DLR), *delirant* „care *delirează*; (ca) de *delir*" (DLR), *demonstrant* „persoană care *demonstrează*" (DLR), *descurajant* „care *descurajează*" (DLR), *desperant* „care duce la disperare" (DLR s.v. *disperant*) cf. *(a) despera* – variantă la *(a) dispera, determinant* „hotărâtor; (cuvânt) care *determină* un alt cuvânt" (DLR), *detonant* „care poate *detona*" (DLR), *dilatant* „dilatator" (DLR) cf. *(a) dilata, diletant* „persoană care se preocupă de ceva din afara profesiunii sale, numai din plăcere" (DLR) cf. *(a se) dileta* „a se amuza", *dispersant* „(agent) care provoacă dispersia" (DLR) cf. *(a) dispersa, distonant* „care *distonează*" (DLR), *emigrant* „persoană care *emigrează*" (DLR), *emulsionant* „(produs) emulgator" (DLR) cf. *(a) emulsiona, estetizant* „(persoană) care acordă mare importanță formei artistice, estet" cf. *(a) estetiza* (DLR), *exasperant* „care *exasperează*" (DLR), *excitant* „(substanță, aliment, factor extern) care *excită*" (DLR), *expectorant* „(medicament) care provoacă expectorația" (DLR) cf. *(a) expectora, expozant* „persoană care își expune pretențiile / operele într-o expoziție" (DLR) cf. *(a) expoza, exultant* „care *exultă,* specific exultanței" (DLR), *ezitant* „care *ezită*" (DLR), *fabricant* „proprietar al unei *fabrici,* persoană care *fabrică* ceva" (DA), *familiant* „(reg.) membru al unei *familii*" (MDA), *figurant* „personaj secundar în piese de teatru etc." (MDA) cf. *(a) figura* „a face parte din ceva", *foliant* „*folio* (= carte cu paginația in folio" (DA s.v. *in-folio*), *fortificant* „(medicament) întăritor" cf. *(a) fortifica* (MDA), *francizant* „care este influențat de franceză" (MDA) cf. *(a) franciza, galopant* „cu evoluție rapidă; în *galop*" (DA s.v. *galop,* MDA) cf. și *(a) galopa, gerant* „(persoană) care *gerează* (= conduce, administrează în numele altcuiva)" (DA s.v. *gera*), *girant* „persoană care *girează* o cambie" (MDA), *halucinant* „(într-un mod) care provoacă halucinații" (MDA) cf. *(a) halucina, hipnotizant* „(într-un mod) care *hipnotizează*" (MDA), *ignorant* „(persoană) care nu cunoaște ceva" (DA) cf. *(a) ignora, important* (*importante*) „care are însemnătate deosebită" (DA) cf. *(a) importa* „a avea importanță", *infamant* „care atrage oprobriul" (DA) cf. *infam* „care merită oprobriu", *insinuant* „care (se) *insinuează*"

(DA s.v. *insinua*), *intrigant* „(persoană) care bagă *intrigi*” (DA) cf. şi *(a) intriga* „a face sau a băga intrigi”, *izolant* „(material) care *izolează*” (DA s.v. *izola*), *jenant* „care *jenează*” (DA s.v. *jena*), *lampant* „(în sintagma *petrol* ~) pentru *lămpi* de gaz” (DLR), *latinizant* „(persoană) care urmăreşte latinizarea limbii” (DLR) cf. *(a) latiniza, legiferant* „(înv.) legiuitor, persoană care *legiferează;* referitor la legiferare” (DLR), *licitant* „persoană care *licitează*” (DLR), *liferant* „(înv.) furnizor” (DLR) cf. *(a) lifera* „a furniza”, *luxuriant* „extrem de abundent” (DLR) cf. *luxurie* – variantă la *luxură* „supraabundenţă”, *manevrant* „manipulant de vagoane etc.” (DLR) cf. *(a) manevra, manipulant* „persoană care *manipulează* aparate” (DLR), *ministrant* „băiat care ajută la oficierea mesei catolice sau protestante” (DLR) cf. *ministru* „persoană care îndeplineşte o anumită funcţie ecleziastică”, *mitizant* „care dă caracter mitic unei opere literare” (MDA) cf. *(a) mitiza, muzicant* „persoană care se ocupă cu *muzica*” (DLR), *neurastenizant* „care *neurastenizează*” (DLR), *odorant* „care răspândeşte un miros (plăcut)” (DLR) cf. *odor* şi *(a) odora, odoriferant* „(înv.) odorant” (DLR) cf. *odorifer, ofertant* „persoană care *ofertează*” (DLR) cf. şi *ofertă, oficiant* „care *oficiază* slujba religioasă” (DLR), *orchestrant* „persoană care face parte dintr-o *orchestră* sau care *orchestrează;* muzicant” (DLR), *pivotant* „de forma unui *pivot;* care poate *pivota*” (DLR), *pliant* „(tipăritură) care se *pliază*” (DLR), *poetizant* „care *poetizează*” (DLR), *practicant* „persoană care *practică* o meserie sau face *practică*” (DLR), *precipitant* „substanţă care *precipită* soluţia” (DLR), *premiant* „persoană care a obţinut un *premiu* / care a fost premiată” cf. şi *(a) premia* (DLR), *prenumărant (prenumerant)* „(înv.) abonat la o publicaţie care nu a apărut; persoană care contribuie la o listă de subscripţie” (DLR) cf. *(a se) prenumăra* „a se abona, a se înscrie pe o listă”, *probant* „care constituie o *probă*” (DLR) cf. şi *(a) proba, procurant* „(înv.) persoană care acţionează pe bază de *procură*” (DLR), *proiectant* „persoană care face *proiecte*” (DLR) cf. şi *(a) proiecta, protocolant* „(germanism rar) secretar” (DLR) cf. *(a) protocola* – variantă la *(a) protocoli* „(d. acte) a autentifica, a redacta” (DLR), *pulsant* „pulsator” cf. *(a) pulsa* (DLR) şi *puls, rigorozant* „(înv.) candidat la examenul de doctorat” cf. *rigoros* „examen (de doctorat)” (DLR), *riscant* „care implică *riscuri*” (DLR), *rotacizant* „care prezintă rotacism” (DLR) cf. *(a) rotaciza* „a suferi rotacismul; (d. persoane) a vorbi cu rotacism”, *sectant* „adept al unei *secte*” (DLR), *secundant (secondant)* „martor, persoană care *secundează*” (DLR), *sociologizant* „care tinde să *sociologizeze*” (DLR), *sortant* „persoană care *sortează* materiale” (DLR), *suplicant* „(persoană) care adresează o *suplică* (= cerere)” (DLR) cf. şi *(a) suplica* „a se adresa cuiva cu o suplică; a implora”, *şarmant* „fermecător” (DLR) cf. *şarm, urecheant* „(fam.) persoană care cântă după *ureche*” (DLR) etc.

1. În cazul unor formaţii împrumutate de tipul *rezonant* „care amplifică sunetele prin *rezonanţă*” cf. *(a) rezona* „a se afla în rezonanţă”, *rotacizant* (vezi *supra*), *transhumant* „care practică *transhumanţa*” cf. *(a) transhuma* etc. am preferat analiza prin verb, deoarece prin raportare la substantiv formaţiile ar fi fost semianalizabile (vezi şi *infra,* formaţii cum sunt *comunizant, deviant* etc., adăugate din alte surse).

2. Nu am avut în vedere formaţiile *consumant, duelant, evacuant* şi *negativizant* din DI deoarece nu figurează nici în DLR, nici în MDA şi, prin urmare, nu li se cunosc sensul şi clasa lexico-gramaticală. Formaţia *grecizant* calificată drept s.m. în DI şi MDA, dar glosată „(rar) fapt de limbă care grecizează o altă limbă” pare dubioasă, în comparaţie cu alte formaţii de acelaşi tip, ca *francizant* sau *latinizant,* care în limba română sunt mai degrabă adjective (vezi *supra;* cf. şi *infra,* formaţii ca *anglicizant, arabizant, clasicizant* etc.).

3. Din formaţia *oficiant* cu sensul „(înv.) funcţionar (la poştă)” (DLR), prin raportare la *oficiu (poştal)* se segmentează sufixul dezvoltat *-ia̲nt* (vezi *infra* **8.2.1.**)

La acestea se adaugă cca 250 de formaţii din DILR şi 26 din alte surse (indicate imediat după formaţie; după glosare se indică sursa din care s-a preluat sensul, dacă formaţia a fost înregistrată într-unul dintre dicţionarele recente): *abrutizant* „care *abrutizează*” (MDA), *absolutizant* „care *absolutizează*” (NDN), *abstractizant* „care *abstractizează*” (MDA), *acomodant* („Dilema” IV, 1996, nr. 161, 3) „indulgent, conciliant” (DCR^3) cf. *(a se) acomoda, agasant* „enervant” (MDA) cf. *(a) agasa, aglomerant* „(substanţă) care uneşte între ele granule” (MDA) cf. *(a) aglomera, alegorizant* „care *alegorizează*” (NDN), *alienant* „care *alienează*” (NDN), *amnistiant* „care atrage *amnistia*” (NDN) cf. şi *(a) amnistia, analizant* („Dilema”, IV, 1996, nr. 161, 16) cf. *(a) analiza* şi *analiză, anarhizant* „cu simpatie pentru anarhism” (NDN) cf. *(a) anarhiza, anesteziant* „anestezic” (MDA) cf. *(a) anestezia* şi *anestezie, anglicizant* „care *anglicizează*” (NDN), *angoasant* „care produce *angoasă*” (NDN) cf. şi *(a) angoasa, antrenant* „care stimulează; plin de *antren*” (MDA) cf. şi *(a) antrena, anvelopant* „care înfăşoară” (NDN) cf. *anvelopă* şi *(a) anvelopa, arabizant* „care *arabizează*” (NDN), *aromatizant* „(substanţă) care *aromatizează*” (NDN), *ataşant* „atrăgător, pasionant” (NDN) cf. *(a se) ataşa, atrofiant* „care *atrofiază*” (NDN), *avantajant* „(rar) avantajos” (MDA) cf. *(a) avantaja, azilant* „persoană care a obţinut *azil* într-o ţară străină” (NDN), *blocant* „(substanţă) care *blochează* unii receptori” (NDN) cf. şi *bloc* „(med.) blocaj”, *bulversant* „care *bulversează*” (NDN), *catolicizant* „care tinde să *catolicizeze*” (NDN), *cicatrizant* „(medicament) care cicatrizează” (MDA), *clasicizant* „care urmează modelele clasice” (NDN) cf. *(a) clasiciza, coabitant* „(persoană) care locuieşte împreună cu altcineva” (MDA) cf. *(a) coabita, comediant* „actor de circ sau de bâlci” (MDA) cf. *comedie, comunizant* „care simpatizează comunismul” (NDN) cf. *(a) comuniza, conceptualizant* „care *conceptualizează*” (NDN), *confuzionant* „care provoacă confuzie” (NDN) cf. *(a) confuziona, congelant* „(substanţă) care *congelează*” (MDA), *conservant* „(substanţă) care *conservă*” (MDA), *conspirant* „care *conspiră*” (MDA), *contrastant* „care *contrastează*” (MDA), *convulsivant* „(substanţă) care provoacă convulsii” (NDN) cf. *convulsiv* „care produce convulsii”, *copiant* „care *copiază*” (NDN), *corodant* „(substanţă) care *corodează*” (MDA), *cotizant* „(persoană) care *cotizează*” (MDA), *crispant* „care produce tensiune nervoasă” (NDN) cf. *(a) crispa, cristalizant* „care *cristalizează*” (NDN), *criticant* „(persoană) care este gata să *critice*” (MDA), *cronologizant* „care *cronologizează*” (NDN), *culisant* „care *culisează*” (MDA), *culpabilizant* (Rom. lit. XXXVIII, 2005, nr. 35, 19) cf. *(a) culpabiliza, debordant* „care se revarsă; exuberant” (MDA) cf. *(a) deborda, decapitant* („22”, XVI, 2006, nr. 834, 4) cf. *(a) decapita, decepţionant* „care *decepţionează*” (MDA), *declanşant* „declanşator” cf. *(a) declanşa* (NDN), *declarant* „(persoană) care *declară* ceva” (MDA), *declinant* „în pantă; care se află în *declin*” (NDN), *deconectant* „(medicament) care *deconectează*” (MDA), *deghizant* („22”, VI, 1996, nr. 2, 11) cf. *(a) deghiza, demachiant* „(produs cosmetic) *care demachiază*” (MDA), *demolant* („Dilema”, IV, 1996, nr. 164, 13) cf. *(a) demola, deranjant* „(rar) care *deranjează*” (NDN), *deratizant* „(substanţă) cu care se *deratizează*” (MDA), *dereglant* „care *dereglează*” (NDN), *desacralizant* „care *desacralizează*” (NDN), *detartrant* „(substanţă) care *detartrează*” (MDA), *deviant* „(d. oameni) care are o conduită de devianţă” (MDA) cf. *(a) devia, dezagregant* (a. 1859, la Ursu, T.) „care provoacă dezagregare” cf. *(a) dezagrega, dezincrustant* (DM) „substanţă folosită pentru a împiedica depunerile de piatră în căldările de abur sau pentru a *dezincrusta* o căldare”, *dezumanizant* „care *dezumanizează*” (NDN), *dializant* „soluţie de *dializă*” (NDN) cf. şi *(a) dializa, difuzant* „care reflectă sau refractă *difuz* fasciculele de lumină” cf. şi *(a) difuza* (MDA), *diluant* „(substanţă) care *diluează*” (MDA), *diminuant* „care *diminuează*” (MDA), *dinamizant* „care *dinamizează*” (MDA), *discriminant* „care *discriminează*” (MDA), *distorsionant* „care *distorsionează*” (MDA), *distrofiant* „care produce *distrofie*” (NDN), *divagant* „care *divaghează*” (NDN), *dopant* „stupefiant” (NDN) cf. *(a se) dopa, edulcorant* „(substanță) care îndulcește” (MDA) cf. *(a) edulcora, elixirant* (Patapievici 1995: 151) cf. *elixir, elucubrant* „aberant” (MDA) cf. *(a) elucubra, entuziasmant* „care *entuziasmează*” (NDN), *epuizant* „care *epuizează*” (MDA), *eroizant* („Dilema” IV, 1996, nr. 165, 14) cf. *(a) eroiza, etimologizant* „care reflectă etimologia” (MDA) cf. *(a) etimologiza, eufemizant* „care *eufemizează*” (NDN), *euforizant* „(medicament) care provoacă euforie” (NDN) cf. *(a) euforiza, evadant* („Cotidianul” V, 1995, nr. 41, supliment LAI, 2) cf. *(a) evada, exaltant* „care *exaltă*” (MDA), *extaziant* („Dilema” IV, 1996, nr. 162, 6) cf. *(a) extazia, favorizant* „care *favorizează*” (MDA), *febricitant* „care *febricitează* (= are febră)” (NDN), *feminizant* „care determină apariția de caractere sexuale secundare feminine” (NDN) cf. *(a) feminiza, fetișizant* „care *fetișizează*” (MDA), *flagelant* „membru al unei secte de fanatici din secolele 13–14 care se *flagelau* în public” (NDN), *fluctuant* „schimbător, nehotărât” (MDA) cf. *(a) fluctua, fluidizant* „care *fluidizează*” (MDA), *folclorizant* „care *folclorizează*” (NDN), *formant* „element constitutiv esențial al unui sunet, cuvânt etc.” (MDA) cf. *(a) forma, frisonant* „fremătător, vibrant” (MDA) cf. *frison* (verbul corespunzător nu este atestat în nicio sursă), *frustrant* („22”, VI, 1995, nr. 48, 10) „frustator” (NDN) cf. *(a) frustra, gazonant* „(d. plante) care crește în tufe dese” (NDN) cf. *gazon, generalizant* „generalizator” cf. *(a) generaliza* (NDN), *glisant* „care alunecă” (MDA) cf. *(a) glisa, globalizant* („22” VI, 1995, nr. 35, 7) „care contribuie la globalizare” cf. *(a) globaliza, gonflant* „substanță care provoacă umflarea unui material” (NDN) cf. *(a) gonfla, grizonant* „cărunt” (MDA) cf. *(a se) grizona* „(d. păr) a încărunți”, *hipolipidemiant* „(medicament) care intervine în metabolismul lipidelor” (NDN) cf. *hipolipidemie, impermeabilizant* „(material) de impermeabilizare” (NDN) cf. *(a) impermeabiliza, impregnant* „(produs chimic) care *impregnează*” (MDA), *incitant* „care *incită*” (MDA), *individualizant* „care *individualizează*” (MDA), *inhalant* „(substanță) care se pune în apă pentru inhalații” (MDA) cf. *(a) inhala, inhibant* „care *inhibă*” (MDA), *invalidant* „care *invalidează*” (NDN), *ionizant* „care *ionizează*” (MDA), *italienizant* „care urmărește italienizarea limbii” (MDA) cf. *(a) italieniza, înglobant* (Patapievici 1995: 19) cf. *(a) îngloba, jubilant* „care *jubilează*” (NDN), *laicizant* („Dilema”, IV, 1996, nr. 159, 11) cf. *(a) laiciza, lichefiant* „care produce lichefiere” (NDN) cf. *(a) lichefia, literarizant* („Dilema”, III, 1995, nr. 150, 13) cf. *(a) literariza, magnetizant* „care poate *magnetiza;* fascinant” (DLR), *masculinizant* „care *masculinizează*” (NDN), *metaforizant* (Rom. lit. XXXVIII, 2005, nr. 33, 10) cf. *(a) metaforiza, migrant* „(persoană) care *migrează*” (MDA), *mimant* „(persoană) care *mimează*” (MDA) cf. și *mim, mineralizant* „mineralizator” cf. *(a) mineraliza* (NDN), *mobilizant* (Rom. lit. XXXVIII, 2005, nr. 32, 27) cf. *(a) mobiliza, moderant* „(rar, d. oameni) care *moderează*” (MDA), *mondializant* („Dilema”, IV, 1996, nr. 159, 6) cf. *(a) mondializa, moralizant* „care *moralizează*” (MDA), *motivant* „care *motivează*” (NDN), *muiant* „care *moaie*” (DLR), *mumifiant* „(substanță) care mumifică” cf. *(a) mumifia* (DLR), *mutilant* „mutilator” (MDA) cf. *(a) mutila, navigant* „care *navighează*” (MDA), *necrozant* „care provoacă *necroză*” (DLR) cf. și *(a) necroza, nevrozant* („Cotidianul”, V, 1995, nr. 45, supliment LAI, 6) cf. *nevroză* și *(a) nevroza, obiectivant* „care are tendința de a *obiectiva*” (NDN), *obliterant* „(medicament) care *obliterează*” (MDA), *odorizant* „compus chimic cu miros puternic folosit pentru a da miros unui gaz combustibil inodor” (DLR) cf. *(a) odoriza, opacizant* „care *opacizează*” (MDA), *orientalizant* „influențat de Orient” (NDN) cf. *(a) orientaliza, oripilant* „care *oripilează*” (MDA), *particularizant* „care *particularizează*” (MDA), *pastelizant* „care dă impresia de *pastel*” cf. *(a) pasteliza* (MDA), *pauperizant* „care *pauperizează*” (NDN), *periodizant* „care folosește perioada” cf. *(a) periodiza* (MDA), *perorant* „persoană care *perorează*” (MDA), *persiflant* „care *persiflează*” (MDA), *petrarchizant* „care imită stilul lui Petrarca" (NDN) cf. *(a) petrarchiza, plasticizant* „care *plasticizează*" (MDA), *platonizant* „care imită stilul lui Platon" (MDA) cf. *(a) platoniza, poluant* „(materie chimică) care *poluează*" (MDA), *popularizant* „care *popularizează*" (MDA), *predicant* „predicator" (DLR) cf. *(a) predica* și *predică, problematizant* „care dezbate sau ridică probleme" cf. *(a) problematiza* (NDN), *prozaizant* „care *prozaizează*" (NDN), *psalmodiant* („Dilema", IV, 1996, nr. 166, 11) cf. *(a) psalmodia, purificant* (Coteanu 1990: 110) cf. *(a) purifica, reactivant* „care *reactivează; reactiv* chimic" (DLR), *recidivant* „care *recidivează*" (MDA), *reculant* „care *reculează*" (MDA) cf. și *recul, reflectorizant* „care *reflectorizează*" (MDA), *regresant* „cel care ridică pretenții de rambursare a sumei plătite pentru o poliță" cf. (acțiune de) *regres* (NDN), *relativizant* „care *relativizează*" (NDN), *relaxant* „(substanță) care *relaxează*" (MDA), *retrocedant* „(persoană) care *retrocedează*" (MDA), *revendicant* „cel care *revendică* ceva" (DLR), *reverberant* „care *reverberează*" (NDN), *rezultant* „care *rezultă* logic" (MDA), *romanizant* „care urmărește romanizarea (limbii)" cf. *(a) romaniza* „a impune civilizația romană, precum și limba latină" (DLR), *sablant* „jet de particule folosite pentru a *sabla*" (MDA), *schematizant* „care *schematizează*" (MDA), *sclerozant* „care provoacă *scleroză*" (NDN) cf. și *(a) scleroza, sensibilizant* „care *sensibilizează*" (MDA), *sistematizant* „care *sistematizează*" (NDN), *sovietizant* (Rom. lit. XXXVIII, 2005, nr. 33, 26) cf. *(a) sovietiza, spumant* „(produs) care face *spumă*" (MDA), *stigmatizant* „care *stigmatizează*" (NDN), *stimulant* „(substanță) care *stimulează*" (MDA), *stipulant* „persoană față de care o altă persoană se obligă la ceva" (MDA) cf. *(a) stipula, stresant* „capabil să provoace *stres*" (DLR) cf. și *(a) stresa, structurant* („22", VIII, 1996, nr. 7, 5) cf. *(a) structura, subminant* „subminativ" cf. *(a) submina* (NDN), *surescitant* „care provoacă surescitare" (DM) cf. *(a) surescita, șocant* „care impresionează (neplăcut)" (DLR) cf. *(a) șoca* și *șoc, tentant* „care *tentează*" (MDA), *teoretizant* „care *teoretizează* excesiv" (NDN), *terorizant* „care *terorizează*" (NDN), *torturant* „care *torturează*" (MDA), *totalizant* „care *totalizează*" (MDA), *tracasant* „care *tracasează*" (MDA), *tranchilizant* „calmant" (MDA) cf. *(a) tranchiliza, traumatizant* „care *traumatizează*" (MDA), *ultragiant* (Rom.lit. XXVIII, 1995, nr. 44, 8) cf. *(a) ultragia, uniformizant* „uniformizator" cf. *(a) uniformiza* (MDA), *valorizant* „valorizator" (NDN) cf. *(a) valoriza, vitalizant* „care *vitalizează*" (NDN), *vulgarizant* „care *vulgarizează*" (NDN) etc.

1. Formațiile cu dublă analiză (printr-un verb cu *-iza* sau prin substantivul de bază), de tipul *periodizant, petrarchizant, platonizant* etc., au fost avute în vedere în lista derivatelor cu *-ant.* Și formația *confuzionant* a fost inclusă în lista derivatelor cu *-ant* cf. *(a) confuziona* (vezi *supra*), deși în MDA, NDN și DEX^2 este considerată un derivat de la *confuzie,* prin raportare la care s-ar segmenta un sufix compus **-onant,* identificat numai în această formație.

2. Cuvântul *figurant* are mai nou un sens argotic „(persoană) care se poartă ostentativ, care vrea să iasă în evidență" cf. *figură* (în expr. *a se rupe în figuri*).

2.1.2. Formațiile în care se identifică sufixul *-ant* sunt adjective și/sau substantive.

2.1.2.1. ***Adjectivele*** sunt analizabile în raport cu:

– verbe (majoritatea): *abrutizant, agravant, alienant, angajant, anglicizant, asomant, atenuant, bulversant, captivant, catolicizant, circulant, contrariant, contrastant, crispant, curant, debordant, deliberant, descurajant, desperant, distonant, etimologizant, eufemizant, favorizant, fluctuant, grizonant, important, insinuant, jenant, muiant, navigant, oripilant, periodizant, persiflant, redundant, reverberant, schematizant, tentant, uniformizant, vulgarizant* etc.;

– verbe sau substantive: *anchilozant, dansant, delirant, necrozant, nevrozant, odorant, pastelizant, pivotant, probant, reculant, sclerozant, stresant, şocant* etc.;
– substantive: *confortant, declinant, distrofiant, elixirant, gazonant, hipoglicemiant, lampant, luxuriant, riscant, şarmant* etc.

Foarte rar, adjectivele cu *-ant* se analizează prin raportare la adjective (*infamant, odoriferant*), la un adjectiv sau un verb (*difuzant*) ori la un cuvânt cu statut lexico-gramatical neclar (*abracadabrant* cf. *abracadabra* – interj. în DEX, dar s.n. în NDN).

1. Multe formaţii cu *-ant* funcţionează ca ***adjective*** şi ***substantive***:

- ***masculine***, analizabile în raport cu:
  - verbe (majoritatea): *aspirant, capitulant, coabitant, colorant, consultant, contestant, corodant, cotizant, declarant, determinant, diluant, emulsionant, estetizant, gerant, ignorant, intrigant, izolant, migrant, retrocedant* etc.;
  - verbe sau substantive: *apelant, contractant, mimant, premiant, reactivant, suplicant* etc.;
  - substantive (rar): *spumant* etc.;
- ***neutre***, analizabile în raport cu:
  - verbe (majoritatea): *absorbant, aromatizant, blocant, calmant, cicatrizant, deconectant, deratizant, detartrant, dilatant, dispersant, expectorant, fortificant, inhalant, pliant, relaxant, stimulant, tranchilizant* etc.;
  - verbe sau substantive: *anesteziant* etc.;
  - substantive (rar): *hipolipidemiant* etc.;
  - un adjectiv: *convulsivant.*

Există adjective cu *-ant* care, conform surselor consultate, se substantivează atât ca masculine, cât şi ca neutre, cu sensuri diferite (omonime), de ex. formaţia *aglutinant* care este calificată în MDA drept adjectiv, dar şi ca substantiv masculin (cu sensul „anticorp...") sau substantiv neutru (cu sensul „substanţă..."); la fel şi *excitant.* Alte formaţii sunt considerate adj. şi s.m. în unele surse, dar adj. şi s.n. în altele, de ex. *demachiant* adj., s.m. (MDA), dar adj., s.n. (DLR, NDN); *poluant* adj., s.n. (MDA), dar adj., s.m. (DLR, NDN); *semnificant* adj., s.n. (DLR, MDA), dar adj., s.m. (NDN).

Unele formaţii, cum este *aspirant,* cu valoare de adjectiv se raportează la sensul concret al verbului de bază (*pompă aspirantă*), iar ca substantiv care desemnează persoane se raportează la sensul abstract al verbului *(a) aspira* „a avea o aspiraţie, un ţel".

2. Unele adjective, deşi figurează în dicţionare şi cu forma de masculin – neutru, au sens specializat şi de aceea sunt folosite *numai* cu forma lor de feminin, de ex. *concertant,-ă* adj. „(în *simfonie* ~) în care două sau mai multe instrumente au alternativ un rol dominant" (MDA) cf. *(a se) concerta* „a stabili împreună un acord". Cf. şi *gestantă* „*gestă* (= (femeie / femelă) gravidă)" adj., s.f. < it. *gestante* (NDN, MDA).

3. Alte adjective, care funcţionează atât cu forma de masculin-neutru, cât şi cu forma de feminin, devin substantive *numai* în forma de feminin: *(utilaj) basculant* şi *(maşină) basculantă* → *basculantă* s.f., *(rol) dominant* şi *(notă) dominantă* → *dominantă* s.f., *(efect) rezultant* şi *(forţă) rezultantă* → *rezultantă* s.f. etc. (vezi *infra,* nota 1 sub **2.4.1.**)

4. O serie de adjective sunt folosite şi ***adverbial***: *degradant, exasperant, halucinant, hipnotizant, şocant, traumatizant* etc.

2.1.2.2. ***Substantivele*** sunt:

- ***masculine***, analizabile prin raportare la:
  - verbe (majoritatea): *acceptant, adoptant, adresant, andosant, arestant, atacant, cedant, cenzurant, colectant, consignant, demonstrant, diletant, emigrant, expozant, figurant, flagelant, girant, licitant, liferant, manevrant, manipulant, precipitant, prenumărant, protocolant, revendicant, sablant, sortant, stipulant* etc.;
  - substantive: *acordant, azilant, comediant, cursant, familiant, ministrant, muzicant, procurant, regresant, rigorozant, sectant, urecheant* etc.;
  - substantive sau verbe: *debitant, dializant, fabricant, orchestrant, practicant* etc.;
- ***neutre*** (puţine; vezi însă *supra,* nota 1 sub **2.1.2.1.** pentru substantivele neutre care provin din adjective), analizabile prin raportare la:
  - verbe: *dezincrustant, gonflant* etc.;
  - un substantiv latin (ocazional): *foliant.*

1. Substantivele masculine cu *-ant* desemnează, în marea lor majoritate, persoane şi au corespondente feminine formate cu sufixul moţional *-ă,* în sursele consultate: *acceptantă, acordantă, adoptantă, adresantă, andosantă, azilantă, cenzurantă, colectantă, comediantă, cursantă, debitantă, demonstrantă, diletantă, emigrantă, expozantă, fabricantă, familiantă, figurantă, licitantă, manipulantă, muzicantă, practicantă, sectantă, stipulantă* etc. Sunt înregistrate în dicţionare ***numai*** ca substantive ***masculine*** câteva formaţii învechite sau unele care se referă doar la persoane de sex masculin: *consignant, flagelant, liferant, manevrant, ministrant, protocolant, regresant, rigorozant* etc.

Au corespondente feminine formate cu sufixul moţional *-ă* şi substantivele masculine provenite din adjective, dacă desemnează persoane: *aspirantă, coabitantă, combatantă, consultantă, contestantă, cotizantă, declarantă, estetizantă, gerantă, ignorantă, intrigantă, migrantă, mimantă, premiantă, retrocedantă, suplicantă* etc. Puţine dintre acestea sunt înregistrate în surse ***numai*** ca substantive ***masculine*** şi adjective: *latinizant, legiferant, ofertant* etc.

2. Formaţia *predicant* este înregistrată în DLR numai ca s.m. „predicator" (< germ. *Prädikant*) cf. *(a) predica* şi *predică,* dar în NDN numai ca adj. „(rar, d. ton) de *predică*" (< *predică* + *-ant*).

Formaţiile semianalizabile din DI (numeroase) sunt adjective şi/sau substantive şi se analizează prin raportare la substantive în care se identifică sufixul *-anţă* (majoritatea): *arogant* „(persoană) care se poartă cu *aroganţă*", *asonant* „care este în *asonanţă*", *beligerant* „care se află în stare de război" cf. *beligeranţă, consonant* „care este format din *consonanţe,* armonios", *constant* „care rămâne neschimbat" cf. *constanţă, distant* „necomunicativ, rezervat" cf. *distanţă, elegant* „distins" cf. *eleganţă, exuberant* „expansiv" cf. *exuberanţă, flagrant* „care sare în ochi" cf. *flagranţă* „evidenţă a unui fapt", *insignifiant* „fără însemnătate" cf. *insignifianţă, nonşalant* „care denotă *nonşalanţă*", *pregnant* „care iese în relief prin trăsături specifice" cf. *pregnanţă, recalcitrant* „încăpăţânat, refractar" cf. *recalcitranţă, restant* „rămas în urmă" cf. *restanţă, vacant* „(d. funcţii publice) care nu are titular; liber" cf. *vacanţă* „funcţie publică (de rang înalt) fără titular" etc.

Unele formaţii pot fi raportate la substantive cu alte sufixe: *carburant* „combustibil lichid folosit la motoarele cu explozie" cf. *carburator* şi *carburaţie, comodant* „(înv.) persoană care dă un împrumut prin *comodat*", *compozant* „(element) care face parte dintr-un întreg" cf. *compoziţie, curtezant* „(pop.) *curtezan*", *depozant* „persoană care pune ceva într-un *depozit*", *fulminant* „care produce explozie" cf. *fulminaţie* „descompunere cu detonaţie a unei substanţe explozive", *opozant* „persoană care se opune" cf. *opoziţie, radicant* „care emite din loc în loc rădăcini" cf. *radicaţie, restaurant* „local unde se consumă mâncăruri şi băuturi" cf. *restaurator* „proprietar de restaurant" etc.

Există şi formaţii cu *-ant* raportabile la adjective sau la elemente de compunere: *ambarasant* „care pune în încurcătură" cf. *ambarasat* „încurcat" (verbul corespunzător nu este atestat în sursele consultate), *ambulant* „care se deplasează dintr-un loc într-altul" cf. *ambulatoriu* (cuvântul *ambulanţă* are un sens specializat), *cvadrant* „instrument format dintr-un sfert de cerc gradat" cf. *cvadr-, octant* „(mat.) a opta parte din circumferinţă" cf. *oct-, secant* „care taie o dreaptă, un cerc etc." cf. *secabil* „care poate fi tăiat, divizat" etc.

Formaţiile semianalizabile adăugate din DILR ilustrează aceleaşi tipuri formale şi semantice: *ambiant* „înconjurător" cf. *ambianţă, discrepant* „nepotrivit" cf. *discrepanţă* „nepotrivire flagrantă", *expectant* „(persoană) care aşteaptă un fapt (important)" cf. *expectanţă* şi *expectaţie, exsudant* „(substanţă) care provoacă *exsudaţie* (= transpiraţie)", *extravagant* „care şochează afişând *extravaganţă*", *fumigant* „(substanţă) folosită pentru *fumigaţie*", *hidrant* „dispozitiv de închidere şi deschidere a apei" cf. *hidr-, mutant* „individ care provine dintr-o *mutaţie*" etc.

2.2. -E̱NT (-e̱nte)

2.2.1. În DI sunt înregistrate 60 de ***formaţii analizabile***: *absolvent* „persoană care *a absolvit* un ciclu de învăţământ" (DA), *abundent* „îmbelşugat" cf. *(a) abunda* (MDA), *aderent* „care *aderă* la ceva; (persoană) care se alătură unei ideologii etc." (DA), *aparent* „care se vede" (DA) cf. *(a) apărea* „a deveni vizibil", *ardent* „care înflăcărează" (MDA) cf. *(a) arde, asistent* „(persoană) care *asistă* pe cineva pentru a da ajutor; grad didactic" (DA), *audient* „(persoană) care *audiază* un curs etc." (MDA), *cedent* „(jur.) creditor care transmite altcuiva dreptul său de creanţă" (DA) cf. *(a) ceda, coincident* „(rar) care *coincide*" (DA), *comitent* (*comitente*) „persoană care încredinţează cuiva mandatul să săvârşească anumite acte sub controlul său" (DA) cf. *(a) comite* „a încredinţa cuiva o afacere de comerţ", *concludent* „convingător, pe baza căruia se poate trage o concluzie" (DA) cf. *(a) conclude, concurent* „care face concurenţă; persoană care participă la un concurs" (DA) cf. *(a) concura, confident* „persoană căreia i se fac confidenţe" (DA) cf. *(a se) confide* „a se destăinui", *confient* „credul, încrezător" (DA) cf. *(a se) confia, confluent* „curs de apă care se uneşte cu altul" (DA) cf. *(a) conflua, considerent* „argument logic, care trebuie luat în consideraţie" (DA) cf. *(a) considera, consistent* „care are consistenţă" (DA) cf. *(a) consista, contribuent* „contributiv" (DA) cf. *(a) contribui, convergent* „care *converge*" (DA), *corespondent* „persoană care este în corespondenţă cu cineva" (DA) cf. *(a) corespondа, corigent* „(elev) care nu a obţinut notă de trecere" (DA) cf. *(a se) corige* – variantă la *(a se) corege* „a se corija" (MDA), *decadent* „care se află în declin" (DLR) cf. *a decădea, decident* „(persoană, instituţie etc.) care *decide*" (DLR), *dependent* „care depinde de cineva / ceva" (DLR) cf. *(a) depende* – variantă la *(a) depinde, deservent* „preot, cleric; persoană care *deserveşte*" (DLR), *diferent* „diferit" (DLR) cf. *(a) diferi, dirigent* „dirijor; (cel) care conduce (o organizaţie, instituţie etc.)" (DLR) cf. *(a) dirige* – variantă la *(a) dirija, disparent* „care este pe cale să *dispară*" (DLR), *divergent* „care *diverge*" (DLR), *echivalent* „(valoare, sens etc.) care *echivalează* cu ceva" (DLR), *eminent* „excelent, remarcabil" (DLR) cf. *(a) emina* „a excela" (latinism învechit, cf. DLR), *emitent* „care *emite*" (DLR), *excedent* „(cantitate, număr etc.) care depăşeşte o anumită limită" (DLR) cf. *(a) exceda, excelent* „care *excelează*" (DLR), *exigent* „care pretinde mult de la sine şi de la alţii" (DLR) cf. *(a) exige* „a cere imperios", *existent* (*existente*) „care *există*" (DLR), *feculent* „care conţine *feculă* (= amidon)" (DA), *insistent* „care *insistă*" (DA), *neglijent* „nepăsător, neîngrijit" (DLR) cf. *(a se) neglija, perseverent* „care *perseverează*" (DLR), *persistent* „care *persistă*" (DLR), *potent* (*potente*) „care poate să facă ceva" (DLR) cf. tema *pot-* a verbului *(a) putea, precedent* „care *precedă;* fapt care serveşte ca exemplu" (DLR), *preopinent* „persoană care *preopinează*" (DLR), *preponderent* „care *preponderează*" (DLR), *pretendent* „persoană care aspiră să ajungă ceva" (DLR) cf. *(a) pretende* – variantă a lui *(a) pretinde, prezident* „cel care conduce o organizație sau dezbaterile unei ședințe" (DLR) cf. *(a) prezida* „a conduce ca președinte (o adunare, o ședință etc.)", *recenzent* „persoană care face o recenzie; (rar) recenzor" (DLR) cf. *(a) recenza, referent* „persoană care face un *referat*" (DLR) cf. *(a) referi* „a face un raport; a relata, a raporta", *refrigerent* „care produce frig; aparat care răcește" (DLR) cf. *(a) refrigera, regent* „persoană care ține locul unui *rege*" (DLR), *remitent* „posesor al unei polițe" (DLR) cf. *(a) remite* „a renunța la o sumă datorată de un debitor", *repetent* „(elev) care *repetă* clasa" (DLR), *rezistent* „care *rezistă*" (DLR), *solvent* „(substanță) care dizolvă; (d. elevi, studenți) care nu au bursă" (DLR) cf. *(a) solvi* „(înv.) a dizolva; a plăti taxe, impozite, datorii etc.", *stimulent* „substanță / factor care *stimulează*" (DLR), *substituent* „substanță / element care *substituie*" (DLR), *transcendent* „care *transcende*" (DLR), *vigilent* „care are atenția încordată" (DLR) cf. *vigil* „paznic; care este atent la ceva", *violent* „brutal, agresiv" (DLR) cf. *(a) viola* „a acționa cu violență, prin forță (încălcând legitatea)".

1. La lista de mai sus se adaugă variantele lexicale cu *-ent* (ieșite din uz) ale formațiilor care s-au fixat în limbă cu *-ant,* de tipul *delirent* vs *delirant, odoriferent* vs *odoriferant* etc.

2. Unele formații polisemantice (adesea și cu statut lexico-gramatical diferit, interpretabile deci ca omonime) sunt analizabile cu un sens, dar semianalizabile cu altul, raportându-se la baze diferite, de ex. *corespondent* s.m. „persoană care *corespondează* cu cineva", dar *corespondent* adj. „care corespunde, corespunzător" cf. *corespondență* „potrivire între lucruri, fenomene etc."; la fel, formația *decadent* este analizabilă cu sensul „care *decade*", dar cu sensul „(adept) al decadentismului" cf. *decadență* este semianalizabilă.

3. Câteva formații care figurează în lista de mai sus au devenit semianalizabile, în limba actuală, dat fiind că verbul de bază (la care se puteau raporta la momentul intrării lor în limbă) a ieșit din uz: *confident* cf. *confidență, corigent* cf. *corigență, dependent* cf. *dependență;* la altele, de ex. *dirigent* sau *pretendent,* analiza formală prin forma actuală a verbului de bază (*a dirija,* respectiv *a pretinde*) prezintă dificultăți.

La acestea se adaugă 13 formații analizabile din DILR: *constituent* „(element) care intră în structura unui întreg" (MDA) cf. *(a) constitui, descrescent* „care descrește treptat" (MDA) cf. tema *descresc-* a verbului *(a) descrește, emergent* „care *emerge*" (MDA), *erumpent* „(d. fructe) care se deschide brusc prin rupere" (NDN) cf. *(a) erumpe, interferent* „care *interferează*" (MDA), *invadent* „(rar) invadator" (MDA) cf. *(a) invada, mefient* „suspicios, neîncrezător" (MDA) cf. *(a se) mefia* (NDN), *opinent* „cel care *opinează*" (NDN), *prevalent* „care *prevalează*" (MDA), *retrocedent* „parte care, printr-o retrocesiune, în schimbul unei prime, se asigură la o altă societate de asigurare" cf. *(a) retroceda* (NDN), *revizuent* „persoană care cere să se *revizuiască* o hotărâre" (MDA), *subzistent* „care *subzistă*" (MDA); cf. și *complacent* („Dilema", III, 1995, nr. 147, 7) „care se *complace*".

2.2.2. Formațiile cu sufixul *-ent* sunt adjective și/sau substantive.

2.2.2.1. ***Adjectivele*** se analizează prin raportare la:

- verbe: *abundent, aparent, ardent, concludent, confient, consistent, convergent, dependent, deferent, disparent, emergent, excelent, exigent, existent, insistent, neglijent, perseverent, persistent, potent, precedent, preponderent, rezistent, transcendent, subzistent* etc.;
- substantive (foarte rar): *feculent, vigilent.*

O serie de formaţii funcţionează ca ***adjective*** şi ***substantive***:

- ***masculine***, analizabile în raport cu verbe: *aderent, concurent, repetent, solvent* etc.;
- ***neutre***, analizabile în raport cu verbe: *echivalent, excedent, precedent.*

2.2.2.2. ***Substantivele*** sunt:

- ***masculine***, analizabile prin raportare la:
  - verbe (marea majoritate): *asistent, cedent, comitent, deservent, opinent, pretendent, prezident, recenzent, susbstituent* etc.;
  - un substantiv: *regent;*
- ***neutre***, analizabile prin raportare la verbe: *considerent, refrigerent, retrocedent, stimulent.*

Cele mai multe substantive masculine (unele provenite din adjective) care desemnează persoane au corespondente feminine în care se identifică sufixul moţional *-ă: asistentă, absolventă, opinentă, concurentă, pretendentă, repetentă* etc. Puţine figurează în dicţionare ***numai*** ca substantive ***masculine***: *deservent, dirigent, prezident, remitent, revizuent.*

Formaţiile semianalizabile din DI sunt adjective şi/sau substantive şi se analizează prin raportare la substantive cu sufixul *-enţă* (majoritatea): *abstinent* „persoană care practică *abstinenţa*", *adolescent* „persoană aflată la vârsta *adolescenţei*", *ascendent* „care urcă; rudă pe linie ascendentă; autoritate morală" cf. *ascendenţă, clement* „indulgent" cf. *clemenţă, coerent* „alcătuit din elemente strâns legate între ele, care se succed logic" cf. *coerenţă, competent* „care are *competenţă* într-un domeniu", *component* „(element) care face parte dintr-un întreg" cf. *componenţă, convalescent* „(persoană) care se află în *convalescenţă*", *descendent* „care coboară; urmaş" cf. *descendenţă, diligent* „sârguincios" cf. *diligenţă* „sârguinţă", *elocvent* „care are darul de a vorbi convingător" cf. *elocvenţă, insolent* „obraznic" cf. *insolenţă, insurgent* „(persoană) care s-a răsculat, rebel" cf. *insurgenţă, oponent* „opozant" cf. *oponenţă, pendent* „care este subordonat, care depinde de ceva; care n-a fost încă soluţionat" (DLR s.v. *pendinte*) cf. *pendenţă* „(înv., rar) dependenţă", *plenipotent* „plenipotenţiar" cf. *plenipotenţă, prezent* cf. *prezenţă, scadent* „care a ajuns la *scadenţă*", *suficient* „îndestulător; plin de sine" cf. *suficienţă* „îndestulare; mărginire", *urgent* „fără amânare" cf. *urgenţă* etc. Câteva formaţii se analizează prin substantive cu alte sufixe: *fervent* „pasionat, zelos" cf. *fervoare, petent* „persoană care înaintează o *petiţie*" etc.

Formaţiile semianalizabile adăugate din DILR sunt adjective raportabile tot la substantive cu *-enţă: apartenent* „care aparţine cuiva de drept" cf. *apartenenţă, remanent* „care persistă" cf. *remanenţă, rezilient* „(d. metale) rezistent la şoc" cf. *rezilienţă, tranzient* „tranzitoriu" cf. *tranzienţă* etc. Formaţia *respondent* „care corespunde unui stimul" cf. *responsiv* se raportează la un adjectiv.

2.3. -INTE (-int)

2.3.1. În DI sunt înregistrate 15 ***formaţii analizabile,*** dintre care 3 nu au dublete cu *-ent,* şi anume *diriginte* (vezi *supra* **1.1.2.**), *fierbinte* (vezi *supra* **1.1.2.**) şi *plointe* „ploios; ploaie multă şi deasă, timp ploios" (DLR) cf. *ploaie*, iar 12 au dublete cu *-ent* (vezi *supra* **2.2.1.**) sau cu *-ant*: *aparinte* (vezi *aparent*), *confidinte* (vezi *confident*), *convergint* (vezi *convergent*), *dependinte* (vezi *dependent*), *dizolvint* (vezi *dizolvant*, nota 2 sub **1.1.2.**), *escedinte (escedint)* (vezi *excedent*) cf. *(a) esceda* şi *(a) escede* (DLR s.v. *exceda*), *escelinte (escelint)* (vezi *excelent*) cf. *(a) escela* (DLR s.v. *excela*), *precedinte* (vezi *precedent*), *putinte (potinte)* (vezi *potent*) cf. *(a) putea, referint* (vezi *referent*), *rezistinte (resistinte)* (vezi *rezistent*), *violinte (violint)* (vezi *violent*).

Cuvântul regional *viorint* „vioriu, vânăt" (cu prima atestare în Anon. Car., cf. DLR şi MDA) este dat cu etimologie necunoscută în MDA şi DLR, dar cu trimitere la *vioară*^{2} „toporaş, viorea" (moştenit din lat. *viola*) şi *vioriu* (derivat din *vioară*^{2} + *-iu*); prin raportare la *vioară*^{2} cuvântul *viorint* poate fi considerat analizabil (ca şi *vioriu*), iar prin raportare la *vioriu* este semianalizabil.

La acestea se adaugă din alte surse 8 formaţii analizabile, dintre care 3 nu au dublete cu *-ent,* şi anume *arzinte* „fierbinte; iute, vioi" (Udrescu, Gl.) cf. tema *arz-* a lui *(a) arde, cunoştinte* „(înv.) persoană cunoscută" (DA) cf. *(a) cunoaşte* şi *neştiinte* „prost" (Ciompec 1962: 136) cf. *(a) neşti* „a nu şti" (DLR), iar 5 formaţii (toate din DLR) au dublete cu *-ent* (vezi *supra* **2.2.1.**): *descindinte (descindint)* „care coboară" cf. *(a) descinde* (dubletul *descendent* este semianalizabil prin *descendenţă*), *essistinte (essistint)* (vezi *existent*) cf. *(a) essista* (DLR s.v. *exista*), *exigint* (vezi *exigent*), *persistinte* (vezi *persistent*), *pretendint* (vezi *pretendent*).

În sursele lexicografice, formaţiile cu sufixul *-inte* sau cu varianta *-int* care au dublete cu *-ent* figurează ca variante lexicale învechite ale celor cu *-ent.*

2.3.2. Formaţiile cu sufixul *-inte (-int)* sunt adjective şi/sau substantive.

2.3.2.1. ***Adjectivele*** sunt analizabile prin raportare la verbe: *aparinte, arzinte, convergint, dependinte, descindinte, escelinte, essistinte, exigint, fierbinte, neştiinte, persistinte, precedinte, putinte, rezistinte.*

Funcţionează ca ***adjective*** şi ***substantive*** 2 formaţii: *confidinte* adj., s.m. (în DA) şi *plointe* adj. (în *Anul e plointe*), substantivat fără precizarea genului, folosit numai la singular (în *Nimeni [...] ne se plânge de plointe [...]*), cf. DLR.

2.3.2.2. ***Substantivele*** sunt ***masculine*** (cu excepţia lui *escedinte* care este ***neutru***) şi se analizează prin raportare la verbe: *cunoştinte* (pl. art. *cunoştinţii,* în DA), *diriginte, escedinte, pretendint, referint.*

Formaţiile *diriginte* şi *referint* au corespondente feminine (*dirigintă, referintă*) în care se identifică sufixul moţional *-ă.*

Formaţiile semianalizabile din DI (toate cu dublete în *-ent,* vezi *supra* **2.2.2.2.**) sunt adjective raportabile la substantive în *-inţă: competinte* cf. *competinţă* (DA s.v. *competenţă*), *consecinte* „consecvent" cf. *consecinţă* „consecvenţă" (DA s.v.), *diliginte* cf. *diliginţă* (DLR s.v. *diligenţă*), *elocinte* „elocvent" cf. *elocinţă* (DLR s.v. *elocvenţă*), *insolint* cf. *insolinţă* (DA s.v. *insolent*), *pendinte* „dependent" cf. *pendinţă* (DLR s.v. *pendenţă*), *preşedinte* cf. *preşedinţă* „(înv.) preşedinţie" (DLR s.v.), *prezinte (prezint)* cf. *prezinţă (presinţă)* (DLR s.v. *prezenţă*), *urginte (urgint)* cf. *urginţă* (DLR s.v. *urgenţă*) etc.

Poate fi considerat semianalizabil şi cuvântul *florinte* „pasăre de mărimea sticletelui cu pene măslinii, afară de bărbie şi guşă care sunt gălbii" (DA, cu etimologie necunoscută, cf. şi MDA) prin raportare la *floranţ(ă)* „idem" (< fr. *florance,* în MDA) şi *florean (florian)* „idem" (< *floare* + *-ean,* în MDA).

2.4. -A̱NTĂ

2.4.1. În DI figurează 2 ***formații analizabile***: *servantă* „masă de serviciu pe care se pun tacâmurile, vesela etc." (DLR, MDA) cf. *(a) servi, variantă* „fiecare dintre formele diferite ale unui text, cuvânt etc." (DLR, MDA) cf. *(a) varia.*

1. Nu figurează în lista de mai sus câteva formații înregistrate ca s.f. în DI, care au însă adjective corespunzătoare cu *-ant,-ă,* pentru că am considerat că reprezintă substantivări ale formei de feminin a adjectivului (prin elipsa substantivului regent), și nu derivate în care se identifică sufixul *-antă*: *dominantă* „trăsătură preponderentă, caracteristică a unui proces; (muz.) treapta a 5-a a modurilor major și minor" (DLR s.v. *dominant,-ă*) < *trăsătură / notă dominantă; rezultantă* „(fiz.) forță care reprezintă suma mai multor forțe; (fig.) rezultat" (DLR s.v.) < *forță rezultantă;* cf. și *turnantă* „mică etajeră rotativă; loc unde cotește un drum / o pistă sportivă" (MDA s.v. *turnant,-ă*) < *etajeră turnantă.* Lipsesc, de asemenea, din listă formațiile *curtezantă* (MDA s.v. *curtezană*) < *curtezant* (MDA s.v. *curtezan*) și *servantă* cu sensul „(livr.) servitoare" (DLR) < *servant* „om de serviciu", formate cu sufixul moțional *-ă* de la corespondentele lor masculine.

2. Cuvântul *guvernantă* „bonă" nu a fost avut în vedere pentru că este neanalizabil semantic prin verbul *(a) guverna.* Tot neanalizabile sunt și cuvintele (ieșite din uz) care alcătuiesc dubletul *consonantă* s.f. (la Maiorescu, în DA) / *consonant* s.n. (prin Trans., după germ., în DA) „consoană" < lat. *consonans, -tis* (DA, MDA) cf. germ. *Konsonant,* ambele împrumutate pe la mijlocul secolului al XIX-lea, ca și sinonimul lor *consoană* (la C. Negruzzi, în DA) < fr. *consonne.*

3. Nu a fost inclus în listă, pentru că nu conține sufixul *-antă,* nici cuvântul din DI *curvantă* „preoteasă a zeiței Cybela, cf. bacantă", un grecism literar (atestat la Dosoftei) < gr. *κορυβαντίς* (femininul lui *κορύβας*), care a fost „apropiat prin etimologie populară de *curvă*" (DA s.v.).

4. Din formația *mediantă* „(muz.) al treilea sunet din orice gamă" (DLR, MDA) cf. *mediu* „care se află la mijloc" (raportarea la *(a) media* nu se justifică semantic), s-ar segmenta, conform procedeelor de analiză din această lucrare, un sufix dezvoltat **-ia̱ntă* [pron. -i-a̱n-tă].

La acestea se adaugă 4 formații analizabile din DILR: *imprimantă* „dispozitiv cu care se *imprimă* datele din calculator" (MDA), *limitantă* „(anat.) formație care separă două categorii de țesuturi din constituția aceluiași organ" (DN^3) cf. *(a) limita, rezolvantă* „(în sintagma *~a unei ecuații*) a doua ecuație a cărei rezolvare o facilitează pe a celei dintâi" (NDN) cf. *(a) rezolva, suflantă* „compresor utilizat pentru alimentarea cu aer a cuptoarelor" (DLR) cf. *(a) sufla.*

Nu figurează în listă cuvântul *basculantă* s.f. din DILR, pe care l-am considerat substantivare a formei de feminin a adjectivului corespunzător (vezi *supra,* nota 3 sub **2.1.2.1.**).

2.4.2. Toate formațiile cu *-antă* sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la verbe: *imprimantă, limitantă, rezolvantă, servantă, suflantă, variantă.*

Formații semianalizabile în DI: *bacantă* „preoteasă a lui *Bachus*" și *locantă* „(înv.) han; *lócal* unde se servesc băuturi" (< ngr. *λοκάντα*), sinonim cu *locandă* (< it. *locanda*).

3. Valorile derivatelor

3.1. Cele mai multe formații cu sufixele *-ant, -ent, -inte* sunt înregistrate în surse numai ca **adjective** exprimând, în consecință, *proprietăți* (atribuite unei entități – ființă sau inanimat) care implică anumite valori semantice.

3.1.1. ***Agentul*** adjectival (proprietatea este dobândită în urma realizării procesului desemnat de verbul de bază sau în care este implicat substantivul de bază):

- cu bază verbală: *(ţânţar) agasant* „(ţânţar) care agasează", *(factor) agravant, (iubire) ardentă / arzinte, (răspuns) bulversant, (mediu) contaminant, (nuanţă) contrastantă, (tendinţe) convergente, (medic) curant, (imperiu) decadent, (gest) decepţionant, (zgomot) deranjant, (situaţie) descurajantă, (element) determinant, (comportament) distonant, (tip) exasperant, (pianist) excelent, (lucru) existent, (individ) ezitant, (gest) jenant, (discurs) moralizant, (copil) neglijent, (om) neştiinte, (elev) perseverent, (miros) persistent, (material) rezistent, (efect) stimulant* etc.;
- cu bază nominală (rar): *(atmosferă) confortantă, (factor) distrofiant, (vin) spumant* etc.

Unele formaţii exprimă ***pacientul*** adjectival (= agentul pasiv): *(lichid) fierbinte* „care a fost fiert", *(pronunţare) francizantă, (text) rotacizant* etc.

3.1.2. În cazul unor adjective cu bază nominală, proprietatea exprimată presupune:

- ***posesia*** obiectului denumit de bază: *(substanţă) feculentă, (an) plointe, (individ) şarmant* etc.;
- ***asemănarea*** cu obiectul denumit de bază: *(idei) abracadabrante, (discurs) elixirant, (plante) gazonante, (cărare) rampantă, (persoană) vigilentă* etc.;
- ***destinaţia*** în raport cu obiectul denumit de bază: *(petrol) lampant.*

3.2. Formaţiile cu *-ant, -ent, -inte* şi *-antă* înregistrate în surse numai ca **substantive** au câteva valori specifice acestei clase lexico-gramaticale.

3.2.1. ***Nume de agent*** (formaţii care desemnează persoane):

- cu bază verbală: *adoptant, asistent, atacant, cedent, comitent, demonstrant, diriginte, emigrant, flagelant, girant, manipulant, opinent, pretendent / pretendint, prezident, recenzent* etc.;
- cu bază nominală: *comediant, cursant, muzicant* etc.

Unele formaţii exprimă ***pacientul*** (= agentul pasiv): *adresant, arestant, considerent, cunoştinte, premiant, prenumărant* etc.

3.2.2. ***Nume de instrument*** (prin intermediul căruia se realizează acţiunea desemnată de verb): *dezincrustant, gonflant, imprimantă, limitantă, refrigerent, rezolvantă, sablant, servantă, stimulent, substituent, suflantă* etc.

3.2.3. Unele substantive cu bază substantivală (rar, adjectivală) exprimă şi alte valori: ***posesorul*** obiectului denumit de bază (*acordant, azilant, procurant*), ***purtătorul apartenenţei*** (*familiant, sectant*), ***purtătorul calităţii*** (*mediantă*), ***purtătorul destinaţiei*** (*dializant*), ***specia*** bazei (*regent*).

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Sufixul *-inte* este continuatorul sufixului latinesc de participiu prezent *-ens, -entis*, ***moştenit*** în:

- cuvântul neanalizabil *părinte* „tată sau mamă" < lat. *parens, -ntis* (substantivat încă din latină, REW 6233; cf. CDDE 1338, DLR, Ciorănescu, DER, s.v.);

- cuvinte analizabile: *cunoştinte* < lat. *cognoscens, -ĕntem* (DA; cf. şi Ciorănescu, DER, s.v. *cunoaşte*), *fierbinte* < lat. *fervens, -ĕntem* (CDDE 587, DA, Ciorănescu, DER, s.v.), *neştiinte* < lat. *nesciens, -ĕntem* (Ciompec 1962: 136), *plointe* < lat. *plovens, -ĕntem* (CDDE 1414, DLR; cf. însă Ciorănescu, DER, s.v. *ploua*).

Forma *-inte* este rezultatul normal al evoluţiei lui *-ĕntem,* conform legilor fonetice care au acţionat în trecerea de la latină la română: *e* accentuat urmat de *n* (în poziţie moale) a devenit *i* (Ciompec, *loc. cit.*).

Formaţia *părinte* este atestată în secolul al XVI-lea (Psalt. Hur. 36^v/119, în DLR), urmată în secolul al XVII-lea de formaţiile analizabile *cunoştinte* (*Pravila* de la Govora, apud GCR 118, în DA), *fierbinte* (Dosoftei, V.S. 51/2, în DA), *neştiinte* (atestat de Silaşi în *Psaltirea lui Viski* din 1697, cf. Ciompec 1962: 136); cuvântul regional *plointe* a fost înregistrat abia la mijlocul secolului al XIX-lea (I. Ionescu, P. 301, în DLR).

Deşi moştenit în cuvinte analizabile, sufixul *-inte* nu a fost productiv în română. Singura creaţie românească pare a fi cuvântul regional *arzinte* (eventual şi *viorint,* vezi *supra,* nota sub **2.3.1.**).

Sufixul *-inte* a fost însă folosit pentru adaptarea unor neologisme latino-romanice împrumutate în secolul XIX-lea: *diriginte* < it. *dirigente* cf. fr. *dirigeant* (DLR, vezi şi nota 1 sub **1.1.2.**; atestat în forma de feminin *dirigintă* la Eminescu, O. XIV, 347), *pendinte* < lat. *pendens, -ntis,* fr. *pendant* (DLR; atestat la Aristia, Plut.), *preşedinte* < fr. *président,* lat. *praesidens, -ntis* (calc după *a şedea,* DLR; atestat la Laurian, M. III, 13) şi neanalizabilul *sorginte* „izvor (de apă); origine" < it. *sorgente* (DLR; atestat în forma *sorginţi* la Heliade, O. I, 359 şi în forma *sorginte* la I. Ionescu, P. 31).

Latinistul Aron Pumnul încearcă să reînvie forma *-int(e),* recomandând adepţilor săi ca în adaptarea *tuturor* neologismelor să aplice legile fonetice care au funcţionat în cuvintele moştenite din latină. De aceea, alături de o serie de formaţii împrumutate şi adaptate cu *-ent,* apar formaţii paralele:

- cu *-inte* invariabil: *Tribunalele civile vor fi singure competinte* (Hamangiu, C.C. 79, în DA), *Paolo Giovio... confidinte al papilor* (Haşdeu, I.C. 32, în DA), *un şcoler diliginte* (Caragiale, O. I, 101, în DLR), *elocintele profesore* (Conv. lit. II, 36, în DLR), *gura elocinte a lui Messala* (Lovinescu, C. VII, 169, în DLR), *ţări independinte ale Europei* (Odobescu, S. III 325, în DA), *o tuse violinte* (Filimon, O. I, 296, în DLR), *o emoţiune violinte* (Canella, V. 206, în DLR), *în prada unei mişcări mai mult violinte* (Baronzi, I.C. IV, 7/11, în DLR) etc.;
- cu *-int (-intă, -inţi, -inte): Răspunsul dumitale [...] elocint şi scandalos* (Alecsandri, T. I, 711, în DLR), *Aceste intervaluri [...] sânt cu atât mai elocinţi* (Hasdeu, I.C. I, 29, în DLR), *servituţile neaparinţi* (Hamangiu, C.C. 151, în DA), *recoltele precedinte* (Isis (1859) 46^1/14, în DLR), *să nu favoreze pe vreun pretendint* (Asachi, S.L. II, 105, în DLR), *Apa [...] este limpede, transparintă* (a. 1853, apud DLR), *un limbagiu violint* (Maiorescu, Cr. II, 79, în DLR), *palma fu violintă* (Baronzi, M. I, 127/29, în DLR), *fără a alerga la forţă şi la măsure violinţi* (a. 1860, apud DLR) etc.

După cum se poate constata din exemple, femininul plural are atât forma *-inte,* cât şi forma *-inţi.*

Toate aceste forme au avut însă o circulaţie restrânsă şi limitată în timp. Singurele formaţii neologice cu sufixul *-inte* care nu au ieşit din uz sunt *diriginte, pendinte, preşedinte* şi *sorginte.*

4.2. Sufixele neologice *-ant* şi *-ent* au pătruns în română prin ***cuvinte împrumutate*** din franceză, italiană, latină, germană şi rusă. Ele redau fr. *-ant* şi *-ent,* it. *-ante* şi *-ente,* lat. *-ans, -antis* şi *-ens, -entis,* germ. *-ant* şi *-ent,* rus. *-ант* şi *-ент.*

În latină, acestea erau sufixe ale participiului prezent, diferenţiate prin vocala tematică a conjugării: *-ans* la conjugarea I şi *-ens* la conjugările a II-a, a III-a şi a IV-a. În limbile romanice menţionate, aceste sufixe participiale au şi valoare adjectivală sau substantivală şi, uneori, au obţinut o autonomie completă faţă de verb, formând derivate noi de la teme nominale, ca fr. *gauchisant,* it. *tragediante* (cf. Rohlfs, G. III (1949–1954): 316–318; Dubois, D.S.: 18, 54). În germană şi rusă, formaţiile cu sufixele în discuţie sunt împrumuturi latino-romanice ori creaţii după astfel de modele.

Cu excepţia împrumutului cărturăresc vechi *comendant* (Let. II şi la Cantemir, Hr. 131, în DA s.v. *comanda*) cu varianta *comendat* „comandant" (la Dosoftei, V.S. 26, dispariţia lui *n* fiind explicată în DA ca o posibilă disimilare) < rus. *комендант* sau pol. *komendant*, primele formaţii cu *-ant* şi *-ent* pătrund în română începând de la sfârşitul secolului al XVIII-lea: *muzicant* (a. 1788, Călătorie I, 31^r/14, în DLR) < it. *musicante*, germ. *Musikant; prezident* (a. 1792, la Eustatievici I. 108/25 în DLR, dar la Cantemir, S.M. 186/8, în MDA) < lat. *praesidens, -ntis,* germ. *Präsident,* fr. *président; secundant* (Pravila (1788), 57/9, în DLR) < germ. *Sekundant,* lat. *secundans, -ntis.* Câteva formaţii datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea: *intrigant* (Budai-Deleanu Ţ. 386, în MDA) < fr. *intrigant; emigrant* (Teodorovici, P. 137, în MDA) < fr. *émigrant; reprezentant* (CR (1829), în DLR) < fr. *représentant; votant* (AR (1837), în MDA) < fr. *votant; practicant* (a. 1838, Albineţ, M. 18/18, în DLR) < fr. *pratiquant,* germ. *Praktikant; şarmant* (Asachi, Ped. 43/11, în MDA) < fr. *charmant; azistent* (a. 1842, la Ursu, T.: 154) < fr. *assistant*, germ. *Assistent; laborant* (a. 1842, la URSU, T.: 228) < germ. *Laborant; determinant* (Negulici, în MDA) < fr. *déterminant; neglijent* (Negulici, în MDA) < fr. *négligent; palpitant* (CR (1848), în MDA) < fr. *palpitant* etc.

Cele mai multe împrumuturi cu *-ant* şi *-ent* intră în limba română începând de la mijlocul secolului al XIX-lea şi în secolul al XX-lea, majoritatea fiind preluate din franceză: *pivotant* (Agronomia (1859), în MDA) < fr. *pivotant, expozant* (Prot.-Pop., N.D., în MDA) < fr. *exposant, ezitant* (LM, în MDA) < fr. *hésitant, provocant* (LM, în MDA) < fr. *provoquant, aderent* (Maiorescu, D. II, 5, în MDA) < fr. *adhérent, traficant* (Ghica, S. 561, în MDA) < fr. *trafiquant, ardent* (Ghica, apud CADE, în MDA) < fr. *ardent, obsedant* (Vlahuţă, O.A. III, 195, în MDA) < fr. *obsédant, concurent* (Negruzzi, S. I, 40, în MDA) < fr. *concurrent, aparent* (Culianu, C. 164, în MDA) < fr. *apparent, circulant* (Ştefănescu, C. 11, în MDA) < fr. *circulant, galopant* (Caragiale, S.U. 28, în MDA) < fr. *galoppant, abracadabrant* (Caragiale, S.N. 92, în MDA) < fr. *abracadabrant, anchilozant* (Enc. Vet., în MDA) < fr. *ankylosant, feculent* (DA) < fr. *féculent, asomant* (DA ms) <

fr. *assommant, jenant* (Călinescu, E.O. II, 33, în MDA) < fr. *gênant, andosant* („Scânteia", 1947, în MDA) < fr. *endossant, agonizant* (Contemp., Seria II, 1949, în MDA) < fr. *agonisant, atacant* (Sp. Pop. 1950, în MDA) < fr. *attaquant, simpatizant* (Vlasiu, D. 379, în MDA) < fr. *sympathisant, delirant* (DEX) < fr. *délirant, basculant* (DEX^2) < fr. *basculant* etc. Forma în care a fost adaptat în română împrumutul nu respectă întotdeauna vocala tematică originară a sufixului, înlocuind un sufix prin celălalt, îndeosebi pe *-ant* prin *-ent*: *condescendent* < fr. *condescendant, consistent* < fr. *consistant, corespondent* < fr. *correspondant, deservent* < fr. *desservant* etc.

Acest proces de înlocuire apare în franceză, unde sufixul își mai păstrează valoarea inițială participială și, de aceea, de la aceeași temă se creează cu unul dintre sufixe participiul verbului respectiv și cu celălalt, de obicei cu *-ent*, un adjectiv sau un substantiv (Meyer-Lübke, G. II: 603, apud Ciompec 1962: 129). Și pronunțarea identică a celor două sufixe a contribuit la realizarea acestui proces în franceză și cu atât mai mult în română, unde nu s-au transmis decât formații cu valoare adjectivală și/sau substantivală.

Substituirea lui *-ant* din franceză prin *-ent* în română a fost favorizată și de existența unor modele italienești cu *-ente* și mai ales latine cu *-ens, -ntis* (modele latine reale sau presupuse, dacă „latinizarea" nu era făcută de buni cunoscători ai latinei, cf. Ciompec 1962: 130; Ivănescu–Leonte 1956: 10): *ascendent* < fr. *ascendant,* lat. *ascendens, -ntis; consistent* < fr. *consistant,* lat. *consistens, -ntis; exigent* < fr. *exigeant,* lat. *exigens, -ntis; insistent* < fr. *insistant,* it. *insistente; rezistent* < fr. *résistant,* it. *resistente; transcendent* < fr. *transcendant,* lat. *transcendens, -ntis* etc.

Adesea formele cu *-ant* și *-ent* ale aceluiași cuvânt au coexistat timp îndelungat, până când a reușit să se impună forma cu *-ent*: *abundant / abundent* < fr. *abondant*, lat. *abundans, -ntis; confiant / confient* < fr. *confiant; considerant / considerent* < fr. *considérant; perseverant / perseverent* < fr. *persévérant; preopinant / preopinent* < fr. *préopinant; preponderant / preponderent* < fr. *prépondérant; refrigerant / refrigerent* < fr. *réfrigérant; vigilant / vigilent* < fr. *vigilant,* lat. *vigilans, -ntis* etc.

Au supraviețuit ambii termeni ai unor dublete numai dacă între cele două formații există o distincție semantică, de ex. *retrocedant* „(persoană) care retrocedează" și *retrocedent* „parte asigurată prin retrocesiune la o altă societate"; *transparent* „străveziu; foaie liniată care se pune sub hârtia de scris pentru a putea scrie drept" și *transperant* „stor"; *stimulent* „impuls, imbold" și *stimulant* „stimulativ".

În afară de formațiile împrumutate din franceză (unele, din franceză și latină sau din franceză și italiană), o serie de împrumuturi provin, conform datelor din dicționare, numai din:

– latină: *absolvent* < lat. *absolvens, -ntis, audient* < lat. *audiens, -ntis, cedent* < lat. *cedens, -ntis, concludent* < lat. *concludens, -ntis, contribuent* < lat. *contribuens, -ntis, corigent* < lat. *corrigens, -ntis, emitent* < lat. *emittens, -ntis, sectant* < lat. *sectans, -ntis* etc.;

- italiană: *mitizant* < it. *mitizzante, procurant* < it. *procurante, sechestrant* < it. *sequestrante* etc.;
- germană: *acordant* < germ. *Akkordant, adresant* < germ. *Adressant, arestant* < germ. *Arrestant, cenzurant* < germ. *Zensurant, foliant* < germ. *Foliant, licitant* < germ. *Lizitant, liferant* < germ. *Lieferant, ministrant* < germ. *Ministrant, practicant* < germ. *Praktikant, protocolant* < germ. *Protokollant, recenzent* < germ. *Rezensent, repetent* < germ. *Repetent, riscant* < germ. *riskant, speculant* < germ. *Spekulant* etc.;
- rusă: *capitulant* < rus. *капитулянт, demonstrant* < rus. *демонстрант*.

Destul de multe împrumuturi cu *-ant* şi *-ent* au însă origine multiplă, fiind preluate din două sau mai multe limbi, diferite în funcţie de regiunea, de epoca şi de sfera culturală de influenţă în care se afla autorul împrumutului (se ştie că franceza a fost sursa de predilecţie a împrumuturilor făcute de munteni şi moldoveni, iar germana a celor din Transilvania): *asistent* < fr. *assistant,* lat. *assistens, -ntis,* germ. *Assistent; aspirant* < fr. *aspirant,* rus. *аспирант; comitent* < fr. *comettant,* cf. germ. *Kommitent,* it. *committente; dirigent* < lat. *dirigens, -ntis,* germ. *Dirigent; girant* < germ. *Girant,* it. *girante; ignorant* < fr. *ignorant,* it. *ignorante,* germ. *ignorant; potent* < lat. *potens, -ntis,* it. *potente; pretendent* < fr. *prétendant,* germ. *Prätendent; proiectant* < fr. *projetant,* germ. *Projektant; regent* < fr. *régent,* lat. *regens, -ntis,* germ. *Regent; secundant* < germ. *Secundant,* lat. *secundans, -ntis; substituent* < germ. *Substituent,* it. *substituente* etc.

Unele cuvinte (neanalizabile sau (semi)analizabile) au avut şi variante latinizante cu *-ante, -ente* ori (şi) dublete cu *-int(e): accident* şi *accidente* (la Asachi (a. 1821), cf. Gheţie 1961: 562), *arogant* şi *arogante* (la Iorgovici (a. 1799), cf. Gheţie, *loc. cit.*), *comitent* şi *comitente* (la Hamangiu, C.C. (a. 1897), în DA), *dependent* şi *dependinte* (la Ghica (a. 1887), în DLR) sau *dependintă* (în Conv. lit. I (a. 1867–1868), în DLR), *dominant* şi *dominante* (în Conv. lit. II (a. 1869), în DLR) sau *dominintă* (la Barasch (a. 1861), în DLR), *evident* şi *evidente* (la Iorgovici (a. 1799), în DLR), *evidint, -ă* (la Pontbriant, D. (a. 1862), în DLR) sau *evidinte* (la Laurian, F. (a. 1846), în DLR), *exigent* şi *exigint, -ă* (la Pontbriant, D. (a. 1862), în DLR), *important* şi *importante* (la I. Ionescu, D. (a. 1866), în DA), *persistent* şi *persistinte* (la Barasch (a. 1861), în DLR), *prudent* şi *prudente* (la Iorgovici (a. 1799), în DLR), *rezistent* şi *resistinte* (la Hasdeu, I.C. (a. 1875), în DLR), *sechestrant* şi *sechestrante* (la Hamangiu, C.C. (a. 1897), în DLR s.v. *secfestrant*) etc.

După modelul cuvintelor împrumutate, s-au format ***derivate româneşti*** cu *-ant* şi, mai rar, cu *-ent,* de ex. *absolutizant* (NDN), *alegorizant* (DEX^2), *conservant* (DEX^2), *decident* (Sbiera, în DLR), *desperant* (LM, în MDA), *dezumanizant* (NDN), *difuzant* (Sanielevici, în MDA), *disparent* (Luc. II 200, Blaga, Z. 116, în DLR), *distonant* (Ibrăileanu, în MDA), *hipnotizant* (Camil Petrescu, în MDA), *ionizant* (LTR, în MDA), *minorant* (DN^3), *mumifiant* (DLR), *neurastenizant* (G. M. Zamfirescu, în MDA), *ofertant* (Sadoveanu, în MDA), *opacizant* (DN^3), *pulsant* (Enc. Agr. I, în MDA), *romanizant* (SCL 1950, în MDA) *stresant* (L. Rom. 1972, în MDA), *valorizant* (NDN), *vitriolant* (Bogza, în L. Rom. 1954, în MDA) etc.

4.3. Sufixul *-antă* a fost împrumutat din franceză, în formații analizabile.

Singurul împrumut (neanalizabil) cu *-antă* de origine germană este *consonantă* (la Maiorescu, Cr. II, 6, în DA) / *consonant* (în Transilvania, apud DA) cf. germ. *Konsonant.*

Cele mai vechi atestări sunt din secolul al XIX-lea: semianalizabilul *bacantă* (Eminescu, O. I, 289, în MDA) < fr. *baccante* şi formația analizabilă *variantă* (Baronzi, I. C. IV, 42/5, în DLR) < fr. *variante* (cu dubletul *variant,* la Antonescu, D., în DLR). Toate celelalte formații au atestări din secolul al XX-lea: *servantă* (a. 1921, la Brăescu, M. B. 36, în DLR), *suflantă* (a. 1949, la Ioanovici, Tehn. 41, în DLR), *mediantă* (DM), *imprimantă* (DN^3), *limitantă* (DN^3), *rezolvantă* (NDN).

5. Originea temelor

Temele derivatelor româneşti cu *-ant, -ent* sunt latino-romanice (majoritatea): *acreditant, avantajant, conservant, consignant, contaminant, contrariant, cursant, decident, desperant, dezumanizant, disparent, estetizant, familiant, fetişizant, filozofant, fluidizant, hipnotizant, individualizant, inhibant, legiferant, manevrant, mimant, mortificant, popularizant, protestant, pulsant, simulant, solicitant, vitriolant* etc. sau provin din derivate româneşti de la teme latino-romanice: *absolutizant, abstractizant, alegorizant, decepționant, distorsionant, neurastenizant, nevrozant, opacizant, reliefant, sociologizant* etc.

Rar, derivatele româneşti cu *-ant* s-au format de la teme moştenite din latină (*spumant, urecheant*), de origine engleză (*reflectorizant, stresant*) ori germană (*curant*) sau cu origine multiplă (*distonant, orchestrant, rigorozant, schematizant*).

6. Productivitatea sufixelor

Sufixul moştenit *-inte,* deşi reînviat de latinişti pentru adaptarea unor neologisme latino-romanice, nu a fost productiv.

Total neproductiv este, până în prezent, şi sufixul neologic *-antă.*

Sufixul *-ent,* cu toate că l-a înlocuit adesea pe *-ant* în împrumuturile din limbile romanice, este foarte slab productiv (vezi *supra* **4.2.** şi **5.**).

Singurul sufix productiv din serie, în special de la teme latino-romanice, este *-ant,* susținut de numeroase împrumuturi analizabile; acesta este în concurență cu sufixul *-tor* în formații din domeniul ştiințific, din eseistică şi, în genere, din limbajul persoanelor cultivate.

7. Repartiția stilistică şi teritorială a formațiilor

Dintre cuvintele moştenite, *fierbinte* aparține limbii literare standard, ca şi *părinte* (care este însă neanalizabil); *cunoştinte* şi *neştiinte* sunt învechite şi ieşite din uz, iar *plointe* este regional.

Cele mai multe formații cu sufixele neologice *-ant* şi *-ent* circulă în limba literară pe întregul teritoriu al țării (*absolvent, agravant, alarmant, amuzant, asistent, atacant, calmant, combatant, concurent, considerent, consultant, debutant, demonstrant, dependent, determinant, emigrant, enervant, existent, important, impresionant, interesant, manifestant, militant, muzicant, palpitant, participant, pasionant, premiant, reclamant, reprezentant, rezistent, simpatizant, traficant, votant* etc.), precum şi în limbajul cultivat şi ştiințific. Câteva formații sunt învechite sau regionale, ieşite din uz (*arestant, cenzurant, congratulant, debitant, desperant, disparent, exploatant, familiant, liferant, negociant, prenumărant, prezident, protocolant, rigorozant* etc.), altele sunt rare, unele fiind formaţii ocazionale (*acomodant, angoasant, colectant, comunicant, confient, consolant, contestant, culpabilizant, decapitant, elixirant, eroizant, evadant, filozofant, foliant, frisonant, ministrant, nevrozant, psalmodiant, urecheant* etc.).

Formaţiile cu *-antă* aparţin, în general, unor limbaje de specialitate.

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -ESCENT (-iscent, -oscent, -escinte)

8.1.1. Statutul afixelor

8.1.1.1. Sufixul dezvoltat *-escent* [pron. -es-čent] se identifică în câteva formaţii care, conform surselor, nu au în limba română corespondente cu *-escenţă: indurescent, metalescent, rarescent, spinescent, spumescent* (pentru glosări, vezi *infra* **8.1.2.1.**).

Celelalte adjective cu *-escent* au corespondente substantivale cu *-escenţă,* prin care adesea sunt glosate în dicţionare: *albescent – albescenţă, arborescent – arborescenţă, degenerescent – degenerescenţă, fosforescent – fosforescenţă, luminescent – luminescenţă, opalescent – opalescenţă.* Dat fiind că, prin raportare la substantivele cu *-escenţă,* respectivele adjective ar fi semianalizabile, am preferat analiza lor prin tema cuvântului de bază, comună ambelor formaţii (*alb, arbor(e), (a) degener(a), fosfor, lumin(ă)* şi *(a) lumin(a), opal*), soluţie care nu prezintă nicio dificultate semantică. Sunt considerate semianalizabile prin substantive cu *-escenţă* numai acele adjective cu *-escent* a căror temă nu este un cuvânt în limba română (vezi *infra* **8.1.2.2.**).

8.1.1.2. Sufixul *-escent* are, în câte o formaţie, ***variante*** de adaptare:

- *-iscent* [pron. -is-čent] în formaţia *luminiscent* (DLR, s.v. *luminescent*), care a apărut datorită asimilării cu vocala *-i-* din temă;
- *-oscent* [pron. -os-čent] în formaţia *luminoscent* (din DI, nepreluată în MDA şi DLR), creată prin contaminare cu adjectivul *luminos;*
- *-escinte* [pron. -es-čin-te] în formaţia *spinescinte* (DLR s.v. *spinescent*), încercare de românizare a sufixului după forma moştenită *-inte.*

8.1.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.1.2.1. Sufixul *-escent* se identifică în 5 ***formaţii analizabile*** din DI: *arborescent* „care are aspectul unui *arbore*; ramificat" (MDA), *degenerescent* „în curs de a *degenera*" (DLR), *fosforescent* „care prezintă fenomenul de fosforescenţă (= emitere de radiaţii luminoase)" (MDA) cf. *fosfor (alb)* „substanţă care luminează în întuneric" (MDE), *luminescent (luminiscent, luminoscent)* „care prezintă luminescenţă; luminos" cf. *lumină* şi *(a) lumina, opalescent* „care are aspect tulbure, lăptos" (MDA) cf. *opal.*

La acestea se adaugă 7 formaţii din alte surse, dintre care 6 sunt din DILR: *albescent* „care devine *alb*" (MDN), *indurescent* „(d. ţesuturi) compact, rezistent, dur" (MDA) cf. *(a se) indura* „a se întări", *metalescent* „de culoarea şi luciul *metalului*" (NDN şi MDN), *rarescent* „care se rarefiază" (MDN) cf. *rar, spinescent (spinescinte)* „(bot.) care are vârful ascuţit ca un *spin*" (DLR), *spumescent* „care seamănă cu *spuma* sau produce spumă" (MDN), precum şi *laptescent* „care are aspect lăptos" (DLR s.v. *lactescent*) cf. *lapte.*

8.1.2.2. Toate formațiile cu *-escent* sunt ***adjective*** analizabile prin raportare la:
- substantive: *arborescent, fosforescent, laptescent, metalescent, opalescent, spinescent, spumescent;*
- verbe: *degenerescent, indurescent;*
- un verb sau un substantiv: *luminescent;*
- adjective: *albescent, rarescent.*

Formații semianalizabile: *caulescent* „care are tulpină aeriană" cf. *cauli-* „tulpină", *coalescent* „care prezintă *coalescență* (= fenomen de reunire a picăturilor dintr-o emulsie)", *concupiscent* „care are înclinație către plăceri sexuale" cf. *concupiscență, delitescent* „(med.) dezagregat prin absorbție de lichid" cf. *delitescență, eflorescent* „care este în *eflorescență* (= înflorire)" (prin raportare la *floare,* formația poate fi considerată parasintetică), *evanescent* „care dispare treptat" cf. *evanescență, fluorescent* „luminescent" cf. *fluorescență, incandescent* „în stare de *incandescență*", *iridescent* „cu reflexe irizante" cf. *irid(o)-* „curcubeu", *lactescent* „care are aspect lăptos" cf. *lacto-, latescent* „lăptos" cf. *latex, pubescent* „(d. frunze, tulpini) care este acoperit cu peri fini" cf. *pubescență, putrescent* „care a intrat în putrefacție" cf. *putrid, putred, putregai* și *putrescență, recrudescent* „care își reia forța, intensitatea" cf. *recrudescență, revirescent* „(d. plante) care înverzește din nou" cf. *reviriment, reviviscent* „care poate reînvia" cf. *reviviscență, rubescent* „(d. o cicatrice) care devine roșie" cf. *ruber* „roșu, roșiatic", *senescent* „în stare de *senescență*" cf. și *senil, tumescent* „tumefiat" cf. *tumescență* și *(a se) tumefia, turgescent* „*turgid* (= care este inflamat)" cf. și *turgescență.*

8.1.3. Valorile derivatelor

Formațiile cu *-escent,* fiind adjective, exprimă *proprietăți,* care implică diverse nuanțe semantice:
- ***asemănarea*** cu obiectul denumit de temă: *arborescent, fosforescent, laptescent, metalescent, opalescent, spinescent, spumescent;*
- ***agentul*** adjectival: *degenerescent, indurescent, luminescent;*
- ***aproximarea calității***: *albescent, rarescent.*

8.1.4. Originea sufixului și istoria derivatelor

Sufixul neologic *-escent* a fost împrumutat, mai ales din franceză, în formații analizabile. Cea mai veche atestare, la mijlocul secolului al XIX-lea, o are calcul *laptescent* (Man. Sănăt. 200/15 (a. 1852), în DLR) cf. fr. *lactescent,* lat. *lactescens, -ntis,* urmat de alte formații analizabile: *arborescent* (Cobîlcescu, G. 105 (a. 1859), în DLR) < fr. *arborescent,* lat. *arborescens, -ntis; spinescinte* (Antonescu, D. (a. 1862), în DLR) și *spinescent* (Grecescu, Fl. 343 (a. 1898), în DLR) < fr. *spinescent* (cuvânt care nu figurează în dicționarele curente ale limbii franceze). Celelalte formații au fost împrumutate din franceză începând din prima jumătate a secolului al XX-lea: *opalescent* (C. Petrescu, C.V. (a. 1931), în MDA) < fr. *opalescent, luminiscent* (Nom. Min. 169 (a. 1949), în DLR) < fr. *luminescent, degenerescent* (DEX) < fr. *dégénérescent, metalescent* (NDN) < fr. *métallescent, rarescent* (MDN) < fr. *rarescent, spumescent* (MDN) < fr. *spumescent.* Singurul împrumut din engleză este, conform surselor, *albescent* < engl. *albescent* (MDN).

8.1.5. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixul *-escent* este total neproductiv, pentru că nu a creat niciun derivat în limba română; există doar 2 semicalcuri: *laptescent* (în care s-a tradus tema) şi *spinescinte* (cu adaptarea sufixului după forma moştenită *-inte*).

Toate formaţiile circulă mai ales în stilul ştiinţific, în limbaje de specialitate.

8.2. -IANT (-iante), -IENT

Sufixele dezvoltate *-iant* [pron. -i-ant] şi *-ient* [pron. -i-ent] fac parte din aceeaşi serie, ca şi *-ant, -ent.* Forma *-iante* [pron. -i-an-te] este o variantă învechită de adaptare a sufixului *-iant,* vezi *infra* perechea *comerciant* vs *comerciante.*

8.2.1. -IANT

Sufixul *-iant* se identifică, conform procedeelor de analiză din această lucrare, în 3 ***formaţii analizabile*** din DI: *comerciant (comerciante)* „persoană care se ocupă cu comerţul" (DA s.v. *comerţ*) cf. varianta învechită *comerciu, litigiant* „(persoană) care se află într-un *litigiu*" (DLR s.v. *litigant*) şi *oficiant* (vezi *supra* nota 3 sub **2.1.1.**).

Toate formaţiile sunt ***substantive masculine*** (*litigiant* fiind folosit şi cu valoare adjectivală) analizabile prin raportare la substantive neutre a căror temă se termină în consoanele africate [č] sau [ğ].

Formaţii semianalizabile: *analgeziant* „*analgezic*" (DEX^2), *comuniant* „(rel. catolică) cel ce primeşte *comuniunea* (= împărtăşanie)" (DEX^2).

8.2.2.-IENT

Sufixul *-ient* se identifică în 3 ***formaţii analizabile***: *contravenient* din DI „(persoană) care săvârşeşte o contravenţie" (MDA) cf. *(a) contraveni* „a încălca o lege, o dispoziţie etc.", la care se adaugă 2 formaţii din DILR: *convenient* „care convine, oportun, corespunzător" (NDN) cf. *(a) conveni* (în DI există numai parasinteticul cu sens negativ *inconvenient*) şi *gradient* „număr de *grade* cu care creşte temperatura spre centrul pământului" (MDA).

Formaţiile sunt ***adjective*** raportabile la verbe (*contravenient, convenient*) şi un ***substantiv*** masculin analizabil în raport cu un substantiv neutru (*gradient*).

Formaţia *contravenient* se foloseşte şi ca substantiv.

Formaţii semianalizabile: *deficient* „care este în *deficit,* în pagubă" (DLR), *servient* „(jur.; înv., d. imobile, proprietăţi) aservit" (DLR) cf. *servitute* „sarcină care grevează un bun imobiliar, denumit fond aservit".

Toate formaţiile (analizabile sau semianalizabile) cu *-iant* şi *-ient* sunt împrumuturi, cele mai vechi fiind atestate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: *deficient* (LM, în DLR) < fr. *déficient, contravenient* (Maiorescu, D. I, 397, în MDA) < germ. *Kontravenient* (cf. fr. *contrevenant*), *litigiant* (Eminescu, O. XIV, 128, în DLR) < fr. *litigant* (prin apropiere de *litigiu*), *comerciant* (Hamangiu, C.C. 1183, în DLR) < it. *commerciante* (cf. fr. *commerçant*), *oficiant* (Hamangiu, C.C. 337, în DLR) < fr. *officiant, servient* (Hamangiu, C.C. 150, în DLR) < it. *serviente.* Celelalte formaţii au atestări în dicţionare de la sfîrşitul secolului trecut: *gradient* < fr. *gradient* (DEX), *analgeziant* < fr. *analgésiant* (DEX^2), *convenient* < engl. *convenient* (NDN).

Cu excepţia lui *litigiant* şi a lui *servient* care sunt învechite, celelalte cuvinte circulă în limba literară, *convenient* fiind folosit rar.

8.3. -IZANT, -ZANT

8.3.1. Statutul afixelor

Sufixele *-izant* şi *-zant* fac parte din aceeaşi ***serie*** având origine, distribuţie şi valori comune. Acestea se identifică în formaţii cărora nu le corespund verbe cu sufixul *-iza* atestate înaintea împrumutării sau a creării derivatului nominal cu *-izant* sau *-zant.*

Sufixul compus *-izant* apare în formaţii a căror temă se termină în consoană, de tipul *junimistizant* „care caută să pună în practică ideile Societăţii Junimea” cf. *junimist* (MDA), iar sufixul *-zant* se segmentează din formaţii a căror temă se termină în vocala *-i-,* de tipul *biologizant* „care extinde principiile teoretice şi metodologice ale *biologiei* în alte domenii” (DEX^2).

Din formaţia semianalizabilă *apetisant* „care stimulează *apetitul*” cf. şi *apetenţă* s-ar segmenta, conform procedeelor de analiză din această lucrare, sufixul dezvoltat **-isant,* care nu se identifică însă în nicio formaţie analizabilă.

8.3.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.3.2.1. -IZANT

Sufixul *-izant* se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *argotizant* „persoană care are un vocabular argotic” (MDA) cf. *argot* – variantă la *argou* şi *junimistizant* (vezi *supra* **8.3.1.**).

Cuvântul *argotizant* (o creaţie personală, atestat numai la Iordan, LRA: 491) este explicat în MDA din verbul neatestat **(a) argotiza,* deşi derivarea din *argot* + *-izant* nu întâmpină nicio dificultate formală sau semantică, cu atât mai mult cu cât baza *argot,* cu pluralul *argot-uri,* apare la acelaşi autor.

Derivatul *junimistizant* din DI (atestat la Ibrăileanu, Sp. Cr. 83, în MDA) nu figurează în DA.

La acestea se adaugă 3 formaţii analizabile din DILR: *odorizant* „compus chimic cu miros puternic” (DLR, MDA) cf. *odor* „miros” (verbul *(a) odoriza* este considerat, în sursele menţionate, derivat regresiv din *odorizant*), *scheletizant* „care simplifică, redă numai trăsăturile esenţiale” cf. *schelet* (DLR, MDA) şi *semitizant* „semitolog” (MDN) cf. *semit.*

Formaţiile cu *-izant* sunt:

- ***adjective*** analizabile în raport cu substantive: *junimistizant, scheletizant;*
- ***substantive*** masculine analizabile în raport cu substantive: *argotizant, odorizant, semitizant.*

În MDA, derivatul *argotizant* este calificat drept adj., s.m. şi f., fiind glosat „(persoană) care are un vocabular argotic”, deşi în singurul loc la care se trimite (cu pagina greşită!) cuvântul are trei apariţii, toate cu valoare substantivală; nu este însă imposibil ca derivatul să fie folosit şi ca adjectiv, de ex. *text argotizant.* Formaţia *semitizant* este calificată drept adjectiv în DILR, dar în singurul dicţionar explicativ în care figurează apare ca s.m. şi f. Corespondentele feminine ale ambelor substantive derivate sunt formate cu sufixul moţional *-ă* de la masculin.

8.3.2.2. -ZANT

Sufixul se segmentează din 3 ***formații analizabile***, toate din DILR: *biologizant* (vezi *supra* **8.3.1.**), *energizant* „(medicament, substanță) care dă *energie*" (DEX^2, MDA, DLR) și *istorizant* „care consideră *istoria* ca pe o disciplină particulară supusă propriilor ei legi" (NDN).

Am inclus formația *energizant* < fr. *énergisant* în lista derivatelor cu *-zant* pentru că verbul *(a) energiza* < engl. *energize* (DLR, dar absent din DEX^2 și MDA) este ulterior derivatului adjectival.

Toate formațiile cu *-zant* sunt ***adjective*** analizabile prin raportare la substantive.

Formația *energizant* funcționează și ca substantiv neutru.

8.3.3. Valorile derivatelor

Substantivele cu sufixele *-izant, -zant* exprimă ***preferința*** pentru obiectul denumit de temă, dacă desemnează persoane (*argotizant, semitizant*), ***posesorul*** (*odorizant*) și ***agentul*** adjectival (*energizant*).

Și *proprietatea* exprimată de adjectivele care conțin sufixele în discuție implică ***preferința*** pentru obiectul denumit de temă (*biologizant, istorizant, junimistizant*) sau ***asemănarea*** cu acesta (*scheletizant*).

8.3.4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

Sufixele *-izant* și *-zant* au fost împrumutate din franceză, în derivatele analizabile *energizant* (vezi *supra,* nota sub **8.3.2.2.**), *istorizant* < fr. *historisant, odorizant* < fr. *odorisant, semitizant* < fr. *sémitisant* (poate și *biologizant* < fr. *biologisant,* în MDN).

Nu este exclus ca cele două sufixe să se fi detașat și pe terenul limbii române, din numeroasele formații cu dublă analiză (incluse în inventarul lui *-ant*), ca *agonizant* cf. *(a) agoniza* + *-ant* sau *agonie* + *-zant, estetizant* cf. *(a) estetiza* + *-ant* sau *estet* + *-izant, imunizant* cf. *(a) imuniza* + *-ant* sau *imun* + *-izant, neurastenizant* cf. *(a) neurasteniza* + *-ant* sau *neurastenie* + *-zant, poetizant* cf. *(a) poetiza* + *-ant* sau *poet* + *-izant, platonizant* cf. *(a) platoniza* + *-ant* sau *Platon* + *-izant* etc.

După ce s-au segmentat din împrumuturile analizabile (sau din formații cu dublă analiză ca cele din nota de mai sus), sufixele *-izant* și *-zant* au putut fi folosite pentru a crea (conform surselor) ***derivate românești*** ca *argotizant* și *scheletizant* (cărora nu li s-au găsit corespondente în dicționarele limbii franceze consultate). Derivat românesc sigur este *junimistizant* (vezi *supra*, prima notă sub **8.3.2.1.**), care are și cea mai veche atestare (a. 1922), urmat de *argotizant* (a. 1948). Toate celelalte formații au atestări în dicționare din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

8.3.5. Originea temelor

Două derivate au teme neologice: de origine franceză (*argotizant*) și cu origine multiplă (*scheletizant*). Tema derivatului *junimistizant* este o creație românească (*junimist* < *Junimea* + *-ist*).

8.3.6. Productivitatea sufixelor și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixele *-izant* și *-zant* au fost foarte slab productive.

Formațiile cu sufixele *-izant* și *-zant* aparțin limbajului cultivat.

8.4. -OLENT, -ULENT

Sufixele dezvoltate *-olent* şi *-ulent* sunt din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale, distribuţiei şi originii comune.

Cele două sufixe apar şi într-un ***dublet***: *corpolent / corpulent* „voinic, cu *corp* mare" (DA, MDA).

8.4.1. -OLENT

Sufixul se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *corpolent* (vezi *supra*) şi *somnolent* „toropit de *somn*" (DLR).

Formaţia *somnolent* (atestată la I. Golescu, C. (a. 1832), în DLR) are şi variantele lexicale învechite *somnolint* (Pontbriant, D., în DLR) şi *somnolinte* (Antonescu, D., în DLR). Am optat pentru analiza prin *somn* pentru că verbul *(a) somnola* (Arghezi, S. XV, 8, în DLR) este ulterior.

La acestea se adaugă o formaţie din DILR: *sangvinolent* „amestecat cu sânge" (MDA) cf. *sangvin* „în care predomină sângele".

Formaţiile sunt ***adjective*** analizabile prin raportare la:
- substantive: *corpolent, somnolent;*
- un adjectiv: *sangvinolent.*

8.4.2. -ULENT

Sufixul se identifică în 3 ***formaţii analizabile*** din DI: *corpulent* (vezi *supra*), *morbulent* „(rar) bolnăvicios" (MDA) cf. *morb* „boală" şi *suculent* „care are mult *suc*" (MDA).

Formaţiile sunt ***adjective*** raportabile la substantive.

Formaţiile cu sufixele *-olent* şi *-ulent* exprimă *proprietăţi* care presupun ***posesia*** (în cantitate mare) a obiectului denumit de temă.

Sufixele *-olent* şi *-ulent* sunt împrumuturi latino-romanice, ca şi formaţiile analizabile în care se identifică: *corpolent / corpulent* < lat. *corpolentus* (MDA) cf. fr. *corpulent* (DA), *sangvinolent* (*sanghinolent*) < fr. *sanguinolent,* lat. *sanguinolentus* (DLR, MDA), *somnolent* < fr. *somnolent* (DLR, MDA), *suculent* < fr. *succulent* (DLR, MDA).

Cele mai vechi împrumuturi datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea: *somnolent* (vezi *supra,* nota) şi *suculent* (Caiet, $67^{v}/23$ (a. 1842), în MDA); celelalte formaţii au fost împrumutate în secolul trecut: *corpolent* (C. Petrescu, C.V. 18 (a. 1931), în DA), *sanghinolent* (Babeş, O.A. I, 69 (a. 1954), în DLR) şi *sangvinolent* (Călinescu, B. I. 12, în DLR). Singura formaţie care poate fi considerată un derivat pe terenul limbii române este *morbulent* (a. 1896, Gheţie, R.M.; Alexi, W.) cf. *morb* (DLR).

Sufixele nu au fost productive.

Toate formaţiile în care acestea se identifică aparţin limbii literare.

În formaţia *unguent* „preparat farmaceutic care se aplică pe piele; alifie, pomadă" (DLR) cf. *(a) unge,* analiza pune în evidenţă sufixul dezvoltat **-uent* [pron. -u-ent]. Formaţia este ***substantiv*** neutru raportabil la un verb şi a fost împrumutată din lat. *unguentum,* cf. fr. *onguent* (DLR); în forma *ungvento* atestată la mijlocul secolului al XVIII-lea (cca 1760, în DLR) provine din it. *unguento.* Forma *unguent* are prima atestare în anul 1842 (Kreţulescu, M. 77, în DLR); cuvântul are şi variantele învechite *unguentum* (Parab. 138/19, în DLR), *onguent* (C. Petrescu, Î. II, 47, în DLR) şi *ungvent* (Belea, P.A. 219, în DLR).

-ANȚĂ (-antia, -anție; -ansă, -anț), -ENȚĂ (-entia, -enție; -ânță); -INȚĂ

Meyer-Lübke, G. II: 604; Pascu, S.: 43–45; DHLR II: 328; Iordan, SRR: 7–8; Pușcariu, LR I: 406–407; Iordan 1950: 62–63; Seche, 1960b: 107–116; Gheție 1961: 557–560; Stîngaciu 1962: 143; Todoran 1962: 133; Iordan 1964: 351–373; ILR I: 75; Contraș–Popescu-Marin 1967: 408; Ciompec 1972: 129–141; Popescu-Marin 1973: 418; Tudose, D.S.: 45–66; Rosetti, ILR (1968): 571; Goicu, DSN: 61–65; Grevisse–Goosse 2008: 170–172; FCLRV: 139–141.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-anță, -ență* şi *-ință* formează o ***serie*** datorită asemănării formale (variază numai prin vocala inițială) şi originii comune (reprezintă sufixele latinești *-antia, -entia*); au, de asemenea, distribuție similară (vezi *infra* **2.1.2.**, **2.2.2.**, **2.3.2.**) şi au aceleaşi valori (vezi *infra* **3.**).

Majoritatea formațiilor cu *-anță, -ență* au un corespondent cu *-ant, -ent* (*culminanță – culminant, aderență – aderent* etc.), la care uneori pot fi raportate din punct de vedere semantic, dar formal aceasta ar însemna să le considerăm semianalizabile (cu schimbare de sufix). De aceea, am preferat analiza prin tema comună ambelor tipuri de formații, adică prin verbele care constituie baza comună (*(a) culmina* şi *(a) adera,* în exemplele de față); vezi şi monografia seriei **-ANT, -ENT, -INTE; -ANTĂ**.

Sufixul *-ință* este moştenit, iar *-anță* şi *-ență* au fost împrumutate ulterior. Sufixul vechi *-ință* a contribuit şi la adaptarea formală a sufixelor neologice latino-romanice împrumutate.

Evoluția celor trei sufixe s-a împletit în cursul istoriei, de aceea se întâlnesc ***dublete*** şi chiar ***triplete*** de la aceeaşi temă, de tipul: *abundanță – abundență; insistanță – insistență; aparență – aparință; concurență – concurință; corespondență – corespondanță – corespondință; insistență – insistanță – insistință; perseverență – perseveranță – perseverință* etc. (vezi *infra* **4.**). Unele formații au fost adaptate în română după forma scrisă a etimonului (cf. *competență* < fr. *compétence*), altele după pronunțare (cf. *emitanță* „radianță" < fr. *émittence*). Sufixele *-anță* şi *-ență* se substituie deseori unul altuia, de ex. *abundanță* (< fr. *abondance*, lat. *abundantia*) a fost înlocuit de *abundență*.

Luiza Seche consideră că formele *-anță* şi *-ență* sunt variante ale unui singur sufix (Seche 1960b: 107). Pentru ideea că sunt două sufixe diferite, cf. Iordan, SRR: 7.

1.2. Sufixele au următoarele ***variante învechite*** de adaptare, după latină: *-anție* [pron. -an-ți-e] (*alianție, instanție, siguranție* etc.) şi *-enție* [pron. -en-ți-e] (*audienție, inteligenție, perseverenție* etc.), *-antia* [pron. -a̱n-ti-a] (*representantia)* și *-entia* [pron. -e̱n-ti-a] (*competentia, conferentia* etc.), ultimele două fiind probabil numai forme grafice.

Varianta *-ânță* [pron. -â̱n-ță] a fost ***moștenită*** în cuvântul neanalizabil *sământă* < lat. *sementia* (REW 7804). Se identifică în două formații analizabile din DI: creația ocazională *însemnânță* „sens, însemnare, accepțiune" (Marian, în DA) cf. *(a) însemna* și formația populară *șerpânță* „numele mai multor plante, unele dintre ele numite și *șerpariță, iarba-șarpelui*" cf. *șarpe* (DLR).

Formele **-a̱nsă* și **-a̱nț* apar numai în variantele lexicale *ordonansă* și *ordonanț (ordinanț)* ale lui *ordonanță* (DLR s.v.), care au venit pe diferite căi (cf. fr. *ordonnance*, it. *ordinanza*, germ. *Ordonnanz*) și permit analiza fie prin verbul *(a) ordona* (*ordonansă, ordonanț*), fie prin substantivul *ordin* (*ordinanț*) (vezi *infra* **4.**).

2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

2.1. -A̱NȚĂ

2.1.1. În DI sunt înregistrate 29 de formații ***analizabile:*** *abundanță* „belșug" (DA) cf. *(a) abunda* „a fi / a avea din belșug", *alianță* „tovărășie pe baza unei înțelegeri" (DA) și „înțelegere politică, uniune perin căsătorie" (MDA) cf. *(a se) alia, alternanță* „alternare" (DA) cf. *(a) alterna, aroganță* „purtare obraznică, atitudine de mândrie disprețuitoare" (DA) cf. *(a-și) aroga* „a-și atribui în mod abuziv o calitate, un drept" (MDA), *concordanță* „acord, potrivire, conformitate" (DA s.v. *concorda,* MDA) cf. *(a) concorda* „a fi de acord cu cineva, a potrivi, a armoniza", *consonanță* „acord, armonie" (DA s.v. *consonant*) cf. *(a) consona* „a se armoniza, a se acorda" (MDN), *convenanță* „stare care *convine*" (DA), *culminanță* „punctul cel mai înalt" (MDA) cf. *(a) culmina* „a atinge punctul cel mai înalt", *cutezanță* „curaj, îndrăzneală" (DA s.v. *cuteza,* MDA), *disperanță (desperanță)* „disperare" (DLR) cf. *(a) dispera (despera), discordanță* „lipsă de armonie, nepotrivire flagrantă" (DLR) cf. *(a) discorda* „a nu se potrivi", *ignoranță* „necunoaștere, neștiință" (DA) cf. *(a) ignora, insistanță* „perseverență" (DA s.v. *insista*) cf. *(a) insista* „a stărui", *lubrifianță* „proprietate a unui material de a putea fi folosit ca lubrifiant" (DLR) cf. *(a) lubrifia, ordonanță* „ordin, dispoziție scrisă, hotărâre judecătorească; aranjare, orânduire; rețetă medicală" (DLR) cf. *(a) ordona* „a porunci; a pune în ordine; a prescrie un medicament", *perseveranță* „acțiunea de a *persevera*" (DLR s.v. *perseverență*), *ponderanță* „cumpătare, moderație" cf. *(a) pondera* „a echilibra, a cumpăni" (MDA), *predominanță* „predominare" (DLR) cf. *(a) predomina, radianță* „mărime egală cu raportul dintre fluxul de lumină emis de un izvor luminos și aria emițătoare a acestuia; emitanță" (DLR) cf. *(a) radia* „a emite, a reflecta", *relevanță* „însemnătate, semnificație" cf. *(a) releva* „a evidenția, a sublinia" (DLR), *reprezentanță* „organ care reprezintă un grup, un stat etc.; filială, agenție a unei instituții" (DLR) cf. *(a) reprezenta, repugnanță* „silă, dezgust" (DLR) cf. *(a) repugna* „a produce silă", *restanță* „plată neachitată, *rest,* rămășiță" (DLR), *rezonanță* „fenomen de oscilație a unui corp datorită energiei primite de la alt corp care oscilează cu o frecvență egală sau apropiată" (DLR) cf. *(a) rezona* „a vibra", *siguranță* „realitate sau rezolvare de care nu se îndoiește nimeni; părere fermă" cf. *sigur* (DLR), *speranță* „nădejde" (DLR) cf. *(a) spera, temperanță* „moderație, sobrietate" (DLR) cf. *(a se) tempera* „a (se) modera, a (se) domoli", *toleranță* „atitudine îngăduitoare; (grad de) tolerare" (DLR) cf. *(a) tolera, uzanță* „normă, regulă, *uz*" (DLR).

La acestea se adaugă 18 din alte surse (majoritatea formațiilor provin din DILR, cu definiții adaptate după MDN; vom indica numai sursele suplimentare):

acceptanță „acceptare, accepție (a unui cuvânt, idei etc.)" cf. *(a) accepta, admitanță* „(fiz.) mărime inversă impedanței unui circuit electric" cf. *(a) admite, adunanță* (Barițiu, la Stîngaciu 1962: 143) cf. *(a) aduna, conductanță* „mărime definită prin capacitatea de conductibilitate electrică a unui corp sau circuit" cf. *conductă* „cablu de transport al energiei electrice", *consultanță* „oferire de sfaturi calificate" cf. *consult* și *(a) consulta, deconcertanță* „dezorientare" cf. *(a) deconcerta* „a dezorienta", *devianță* „conduită care *deviază* de la regulile admise de societate", *dilatanță* „proprietate a unor corpuri de a se *dilata*", *distonanță* „dezacord" cf. *(a) distona* „a fi în dezacord", *dominanță* „preponderență" cf. *(a) domina, emitanță* „radianță" cf. *(a) emite, exultanță* „manifestare a unei mari bucurii" cf. *(a) exulta, luminanță* „*lumină* fotometrică, strălucire", *moderanță* „cumpătare, moderație" cf. *a (se) modera* „a (se) potoli, a (se) tempera", *observanță* „observare" cf. *(a) observa, penetranță* „penetrare, pătrundere" cf. *(a) penetra, redundanță* „surplus de informație, supraabundență de expresii" (MDA) cf. *(a) redunda* „a se găsi din belșug, a abunda", *varianță* „număr maximal al factorilor de echilibru care pot *varia* independent", *vibranță* „calitatea de a *vibra*".

Împrumutul *obliganță* „amabilitate, bunăvoință" nu pare analizabil semantic prin verbul *a (se) obliga* „a (se) îndatora".

2.1.2. Formațiile cu *-anță* sunt ***substantive feminine***, analizabile prin raportare la:
- verbe
  - cu infinitivul în *-a* (marea majoritate): *alianță, alternanță, concordanță, deconcertanță, devianță, dilatanță, distonanță, ponderanță, relevanță, reprezentanță, repugnanță, speranță, temperanță, toleranță, varianță* etc.;
  - cu infinitivul în *-e* sau *-i* (rar): *admitanță, emitanță, convenanță;*
- substantive: *conductanță, luminanță, restanță, uzanță;*
- un verb sau un substantiv: *consultanță* (MDN îl derivă din substantiv);
- un adjectiv: *siguranță.*

Numeroase ***împrumuturi*** cu *-anță* sunt ***semianalizabile*** prin adjective cu *-ant*: *ambianță* cf. *ambiant, ambulanță* cf. *ambulant, ancombranță* cf. *ancombrant, asonanță* cf. *asonant, constanță* cf. *constant, discrepanță* cf. *discrepant, eleganță* cf. *elegant, extravaganță* cf. *extravagant, exuberanță* cf. *exuberant, recalcitranță* cf. *recalcitrant* etc. Tot semianalizabil este și *propaganție,* dubletul învechit, ocazional, al lui *propagandă* (în DLR).

2.2. -ÉNȚĂ

2.2.1. În DI sunt înregistrate 29 de ***formații analizabile***: *absolvență* „terminare a unui ciclu sau a unei forme de învățământ" (MDA) cf. *(a) absolvi, abundență* (vezi *supra* **2.1.1.** *abundanță*), *aderență* „lipire strânsă, aderare; țesut fibros dezvoltat în urma unei intervenții chirurgicale" (DA, MDA) cf. *(a) adera, afluență* „îmbulzeală, aflux" (DA) cf. *(a) aflui* „(fig.) a se îmbulzi", *aparență* „înfățișare (înșelătoare)" (DA) cf. *(a) apărea, asistență* „public; asistare la ceva; sprijin medical sau material" (DA) cf. *(a) asista, audiență* „întrevedere acordată unui solicitant și timpul cât durează aceasta" (DA) cf. *(a) audia, coincidență* „faptul de a *coincide*" (DA s.v. *coincide*), *concurență* „rivalitate" (DA s.v. *concura*), *condole(a)nță* „expresia durerii, mâhnirii etc. față de o persoană lovită de o nenorocire" (DA s.v. *condola*), *confiență* „încredere în cineva" (DA s.v. *confia*), *convergență* „faptul de a *converge*" (DA), *diferență* „deosebire, lipsă de asemănare" (DLR) cf. *(a) diferi, divergență* „deosebire, opoziție" (DLR) cf. *(a) diverge* „a se deosebi", *excelență* „grad înalt de perfecțiune" (DLR) cf. *(a) excela* „a se distinge în mod deosebit", *exigență* „pretenție, cerință” (DLR) cf. *(a) exige* „a cere în mod imperios”, *existență* „existare, mod de a *exista*” (DLR), *insistență* „perseverență” (DA s.v. *insista*), *magnificență* „grandoare, măreție” (DLR) cf. *magnific* „măreț, grandios”, *neglijență* „atitudine de nepăsare, faptă care denotă lipsă de grijă” (DLR) cf. *(a) neglija, perseverență* „însușirea de a fi ferm; stăruință, tenacitate” (DLR) cf. *(a) persevera, persistență* „stăruință” (DLR) cf. *(a) persista, precedență* „faptul de a *preceda* în timp sau în spațiu” (DLR), *regență* „guvernare a unui stat monarhic în timpul absenței *regelui;* grupul de persoane care țin locul regelui” (DLR), *rezidență* „reședință; dreptul și starea cuiva stabilit în străinătate” (DLR) cf. *(a) rezida, rezistență* „durabilitate; rezistare” (DLR) cf. *(a) rezista, subzistență* „subzistare; mijloace necesare traiului” (DLR) cf. *(a) subzista, transcendență* „însușirea de a se afla dincolo de orice domeniu dat” (DLR) cf. *(a) transcende, transparență* „calitatea de a fi ușor de înțeles, claritate în exprimare” (DLR) cf. *(a) transpărea, violență* „impulsivitate, agresivitate” (DLR) cf. *(a) viola* „a acționa prin forță”.

La acestea se adaugă 8 din alte surse: *ardență* (DILR) „ardoare, înflăcărare” (MDN) cf. *(a) arde, benevolență* (DILR) „bunăvoință” (DN^3) cf. *benevol* „făcut de bunăvoie, nesilit”, *deferență* (DILR) „respect, considerație” (MDN) cf. *(a) deferi* „a conferi (titluri, onoruri etc.)”, *feculență* (DILR) „starea unei substanțe bogate în *feculă* (= amidon)” (MDN), *fluctuență* „mișcare ondulatorie percepută prin palpare” (DMED) cf. *(a) fluctua* „a fi schimbător, a oscila, a varia” (MDA), *interferență* (DILR) „întâlnire, încrucișare” (MDN) cf. *(a) interfera* „a se încrucișa, a se întâlni”, *mefiență* (DILR) „neîncredere” (MDN) cf. *(a se) mefia* „a nu avea încredere” (NDN), *referență* (DILR) „funcție prin care un semn lingvistic se *referă* la un obiect extralingvistic” (MDN).

2.2.2. Formațiile cu *-ență* sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la:

- verbe (cu infinitivul în *-a, -ea, -e* sau *-i*): *abundență, aparență, concurență, convergență, diferență, interferență, mefiență, perseverență, referență* etc.;
- substantive: *feculență, regență;*
- adjective: *benevolență, magnificență.*

Formațiile semianalizabile prin adjective (unele substantivate) în *-ent* sunt foarte numeroase: *abstinență* „impunere de restricții la mâncare, băutură etc.” cf. *abstinent, astringență* „proprietate a substanțelor de a fi *astringente*”, *coerență* „proprietatea de a fi *coerent*”, *concludență* „însușirea unui argument de a fi *concludent*” (MDN), *consistență* „stare a unui corp lichid care începe să se îngroașe” cf. *consistent, corigență* „situația unui *corigent*”, *difidență* „neîncredere” cf. *difident* „neîncrezător” (MDN), *latență* „(stare a) ceea ce este *latent*” (MDA), *obediență* „supunere, ascultare” (MDA) cf. *obedient, reziliență* „proprietatea unui metal / aliaj de a fi *rezilient* (= rezistent la șocuri)” etc.

Unele substantive cu *-ență,* deși au legătură semantică cu un verb existent în română, prezintă diferențe formale față de verbul respectiv și, de aceea, sunt considerate semianalizabile prin adjectivul corespunzător cu *-ent*: *apartenență* „faptul de a aparține cuiva sau de ceva” cf. *apartenent* „care aparține de drept” (MDN), *componență* cf. *component* (nu *(a se) compune*), *corespondență* „potrivire între lucruri, fenomene, părți etc.” cf. *corespondent* „corespunzător” (nu *(a) corespunde;* cu sensul „totalitatea scrisorilor” este însă analizabil prin *(a) coresponda*), *dependență* „situația de a fi *dependent*” (nu *(a) depinde*), *descendență* cf. *descendent* (nu *(a) descinde*) etc.

2.3. -INȚĂ

2.3.1. În DI sunt înregistrate peste 100 de ***formații analizabile*** (etimologia derivatelor și definițiile sunt preluate, în majoritatea cazurilor, din DA și DLR, de aceea nu vom cita decât sursele suplimentare): *adeverință* „adevăr, chitanță, scrisoare” cf. *(a) adeveri, ajutorinţă* „*ajutor*” cf. şi *(a) ajutori* „a da ajutor”, *alcătuinţă* „alcătuială” cf. *(a) alcătui, anevoinţă* „greutate, necaz” cf. *anevoie, asemeninţă* „asemănare” cf. *(a se) asemeni, bizuinţă* „bizuire” cf. *(a se) bizui, cădinţă* „cuviinţă, cădenie” cf. *(a se) cădea, căinţă* „căire” cf. *(a se) căi, câtinţă* „cantitate, întindere” cf. *cât, ceinţă* „calitate” cf. *ce, cerinţă* „pretenţie” cf. *(a) cere, chibzuinţă* cf. *(a) chibzui, concurinţă* (vezi *supra* **2.2.1.** *concurenţă*), *credinţă* cf. *(a) crede, cucerinţă* „cucerire” cf. *(a) cuceri, cunoştinţă* cf. *(a) cunoaşte, datorinţă* „datorie” cf. *(a) datori* şi *(a) datora, dăruinţă* „dar, danie” cf. *(a) dărui, dorinţă* „năzuinţă, aspiraţie, *dor*” cf. şi *(a) dori, estinţă* „fiinţă” cf. forma *este* a verbului *(a) fi* (MDA), *făgăduinţă* cf. *(a) făgădui, fericinţă* „fericire” (MDA) cf. *(a) ferici* şi *ferice, ferinţă* „fereală” cf. *(a se) feri, fiinţă* cf. *(a) fi, folosinţă* „*folos*, uzufruct” cf. şi *(a) folosi, gotovinţă* „pregătire, sfârşit, distrugere” cf. *(a) gotovi* „a pregăti”, *greuinţă* „putere” cf. *greu* (MDA) şi *(a) greuia* „a apăsa”, *hălăduinţă* „locuinţă, sălaş” cf. *(a) hălădui* „a locui”, *ingerinţă* „acţiunea de a se *ingera* (= a se amesteca în ceva)”, *iscusinţă* „îndemânare, talent” cf. *(a) iscusi* „a învăţa pe cineva; a se face îndemânatic”, *izbăvinţă* „izbăvire” cf. *(a) izbăvi, închipuinţă* „închipuire” cf. *(a-şi) închipui, îndoinţă* „îndoială” cf. *(a se) îndoi, îngăduinţă* cf. *(a) îngădui, înrâurinţă* „înrâurire, influenţă” cf. *(a) înrâuri, învoinţă* „înţelegere, acord” cf. *(a se) învoi, juruinţă* „făgăduinţă solemnă, legământ” cf. *(a) jurui* „a se lega, a făgădui”, *legătuinţă* „unire, legătură, pact” cf. *(a) legătui* „a fixa, a se angaja”, *lipsinţă* „lipsă, părăsire” cf. *(a) lipsi, locuinţă* cf. *(a) locui, logodinţă* „logodnă” cf. *(a se) logodi, mântuinţă* „mântuire, izbăvire” cf. *(a) mântui, meninţă* „menire” cf. *(a) meni, moşteninţă* „domnie, împărăţie” cf. *(a) moşteni* „a deveni beneficiar pe cale de succesiune”, *nădăjduinţă* „nădejde” cf. *(a) nădăjdui, nălucinţă* „deşertăciune, vanitate; vrajă” cf. *(a se) năluci* „a i se năzări cuiva; a uimi, a imagina”, *năzuinţă* cf. *(a) năzui, negrijinţă* „neglijenţă” cf. *(a se) negriji* şi *negrijă, nevoinţă* „dificultate, necaz” cf. *(a se) nevoi* „a suferi, a se sili” şi *nevoie, obişnuinţă* cf. *(a) obişnui, oblăduinţă* „stăpânire, dominaţie” cf. *(a) oblădui* „a guverna, a domni, a stăpâni”, *oceinţă* „deznădejde” cf. *(a) ocei* „a deznădăjdui”, *ocrotinţă* „ocrotire” cf. *(a) ocroti, ogodinţă* „plăcere, voie, plac” cf. *(a) ogodi* „a fi plăcut, a plăcea”, *osârduinţă* „osârdie, ardoare, zel” cf. *(a) osârdui* „a se strădui, a se osteni”, *osteninţă* „constrângere; osteneală” cf. *(a se) osteni, păcătuinţă* „păcătoşenie” cf. *(a) păcătui* „a comite un păcat”, *părăsinţă* „părăsire” cf. *(a) părăsi, pecetluinţă* „hârtie de valoare, bon de tezaur” cf. *(a) pecetlui* „a autentifica un act prin aplicarea unei peceţi”, *pocăinţă* „pocăială, regret” cf. *(a se) pocăi, polzuinţă* „folos, utilitate” cf. *(a) polzui* „a trage sau a face să tragă învăţăminte ori foloase”, *pomeninţă* „amintire” cf. *(a) pomeni* „a aminti”, *preferinţă* cf. *(a) prefera, preşedinţă* „preşedinţie” cf. *(a) preşedea* „a prezida”, *preveninţă* „amabilitate, prevenire; act, dovadă” cf. *(a) preveni, priiminţă* „primire” cf. varianta *(a) priimi, priinţă* „atitudine binevoitoare, devotament; profit” cf. *(a) prii* „a fi binevoitor, a fi cuiva favorabil”, *prisosinţă* cf. *(a) prisosi, privinţă* „privire, câmp vizual; punct de vedere” cf. *(a) privi, puterinţă* „*putere*, posibilitate”, *putinţă* „putere” cf. *(a) putea, răinţă* „răutate” cf. *rău* şi *(a se) răi* „a se înrăi, a se înfuria”, *recunoştinţă* cf. *(a) recunoaşte, referinţă* „legătură, raportare, informaţie” cf. *(a se) referi* „a se raporta la ceva sau la cineva”, *ruşinţă* „sfială, ruşine; roşeaţă” cf. *(a) ruşi* – variantă la *(a) roşi, sălăşluinţă* „faptul de a-şi avea sediul, reşedinţa” cf. *(a) sălăşlui* „a-şi avea locuinţa ori sălaşul”, *sămăluinţă* „dar de a discerne, de a aprecia, de a anticipa” cf. *(a) sămălui* „a gândi, a chibzui”, *sârguinţă* „strădanie, vrednicie, râvnă” cf. *(a se) sârgui, scutinţă* „protecţie, adăpost; scutire” cf. *(a) scuti, sfătuinţă* „gândire” cf. *(a) sfătui* „a plănui, a hotărî”, *sfârşinţă* „sfârşit” cf. *(a) sfârşi, silinţă* cf. *(a se) sili, socotinţă* „preţuire, chibzuinţă, socoteală” cf. *(a) socoti* „a preţui, a chibzui”, *stăruinţă* „faptul de a *stărui*”, *stidinţă* „sfială” cf. *(a se) stidi* „a se sfii”, *străduinţă* cf. *(a se) strădui, suferinţă* „boală, supliciu, faptul de a *suferi*”, *suplininţă* „suplinire, loc de suplinit” cf. *(a) suplini, şedinţă* „(înv.) şedere, şezătură” cf. *(a) şedea, ştiinţă* cf. *(a) şti, tămăduinţă*

„tămăduire” cf. *(a) tămădui, ticăință* „ticăire, suferință, chin” cf. *(a) ticăi* „a suferi, a se chinui”, *trebuință* „necesitate” cf. *(a) trebui, umilință* „atitudinea celui *umil;* situație umilitoare, vorbă sau faptă care umilește” cf. și *(a se) umili, uninţă* „unitate” cf. *(a se) uni* „a se aduna unul lângă altul pentru a forma o unitate, a se unifica”, *upovăință* „nădejde” cf. *(a) upovăi* „a nădăjdui”, *ușurință* „greutate mică; superficialitate; ușurare” cf. *ușor* și *(a) ușura, voință* „vrere, voire, *voie*” cf. și *(a) voi, vorbință* „vorbire” cf. *(a) vorbi, vrăciuință* „vindecare” cf. *(a) vrăciui* „a vindeca” etc.

La acestea se adaugă 6 formații din alte surse: *biruință* (DA) „stăpânire, victorie” cf. *(a) birui* „a învinge”, *feldeință* „categorie” (FCLRV: 140) cf. *fel de* (*la întrebarea ceinții, da răspunderea câtinții și feldeinții,* la D. Cantemir), *insistință* (DA s.v. *insista*), *îndatorință* (DILR) „îndatorare” cf. *(a se) îndatori* (MDA), *întâință* „primul rang, primordialitate” (FCLRV: 140) cf. *întâi* și *(a) întâia* „a avea sau a da cuiva prioritate” (DA), *sființă* „sfială” (FCLRV: 140) cf. *(a se) sfii.*

2.3.2. Formațiile sunt ***substantive feminine***, analizabile prin raportare la:

- verbe
  - cu infinitivul în *-i* (marea majoritate a formațiilor): *adeverință, alcătuință, biruință, folosință, îndoință, pomenință, priință, sârguință, silință, trebuință* etc. (rar, de la o formă flexionară de prezent: *estință*);
  - cu infinitivul în *-a*: *ingerință, preferință* (cf. și varianta *(a) preferi*);
  - cu infinitivul în *-ea*: *cădință, putință, ședință*;
  - cu infinitivul în *-e*: *cerință, credință, cunoștință, recunoștință;*
- verbe sau substantive: *ajutorință, dorință, folosință* etc.;
- verbe sau adjective: *fericință, greuință, răință, umilință, ușurință;*
- un verb sau un numeral ordinal: *întâință;*
- un substantiv: *puterință;*
- pronume relative: *ceință, câtință;*
- un adverb: *anevoință;*
- un grup de cuvinte: *feldeință.*

Tipul cel mai răspândit de derivate cu *-ință* este cel de la (sau și de la) verbe cu infinitivul în *-i.* De aceea, ori de câte ori există un verb la care derivatul poate fi raportat dăm prioritate acestei posibilități de formare. Derivatele care nu pot fi raportate la un verb sunt cuvinte învechite sau formații ocazionale (*ceință, câtință, feldeință* apar numai la Cantemir). Se observă că numeroase verbe la care se atașează *-ință* sunt psihicologice sau cognitive: *(a) chibzui, (a) crede, (a) cunoaște, (a) ferici, (a)* (*ne*)*griji, (a) iscusi, (a) izbăvi, (a) închipui, (a) îngădui, (a) înrâuri, (a) preveni, (a) stărui, (a) voi* etc. (peste o treime din numărul total).

Formație semianalizabilă: *nesăbuință* „lipsă de judecată” cf. *nesăbuit* „lipsit de judecată”; *nesosință* „întâmplare neprevăzută, necaz” cf. *(a) sosi* „a se abate (un necaz, o nenorocire)” (DLR) este ***derivat parasintetic.***

Formațiile cu *-ință* analizabile printr-un verb monosilabic mențin în temă sufixul conjugării *-i*: *ființă, știință.* Acest lucru ne indică posibilitatea derivării de la infinitiv, deși unii cercetători propun alte etimologii. La Ciorănescu, DER, *ființă* este explicat ca provenind din gerunziul *fiind* + *-ință,* dar se face trimitere și la *ușurință, cerință* etc. care au gerunziul cu *-ând* (nu cu *-ind*) și ar presupune derivarea de la infinitiv. Pușcariu (E.W. 610; cf. și DA) îl socotește urmașul lat. **fientia,* echivalentul popular al lui *essentia,* ipoteză plauzibilă, dar care nu este necesară, după Ciorănescu. Pentru *ştiinţă,* DLR indică etimologia *a şti + -inţă,* spre care înclină şi Ciorănescu, dar consemnează şi posibilitatea de a fi moştenit din lat. *scientia,* după TDRG.

3. Valorile derivatelor

Formaţiile cu *-anţă, -enţă* şi *-inţă* care au mai multe sensuri se încadrează la diverse valori.

3.1. ***Numele acţiunii*** (şi ***rezultatul*** ei): *alianţă, alternanţă, cutezanţă, predominanţă* etc.; *absolvenţă, aparenţă, coincidenţă, concurenţă, existenţă, insistenţă* etc.; *ajutorinţă, alcătuinţă, bizuinţă, căinţă, dorinţă, făgăduinţă, ferinţă, gotovinţă, ingerinţă, izbăvinţă, închipuinţă, tămăduinţă* etc.

3.2. ***Nume de instrument***: *ordonanţă; asistenţă* „ajutor material”, *rezistenţă* „element dintr-un circuit electric care rezistă; rezistor” etc.; *adeverinţă, referinţă* etc.

3.3. ***Nume de agent*** (uneori cu nuanţă colectivă): *audienţă* „grup de persoane care audiază ceva”, *asistenţă* „grup de persoane care *asistă* la ceva”; *fiinţă* „persoană care există” etc.

Unele formaţii exprimă ***pacientul*** (sau ***agentul pasiv***): *cerinţă* „ceea ce este *cerut*”, *datorinţă* „datorie”, *ordonanţă* „soldat în serviciul unui ofiţer”.

3.4. ***Nume de loc*** (tema fiind un verb cu sens local): *hălăduinţă, locuinţă, sălăşluinţă* „locuinţă” etc.

3.5. ***Abstracte ale calităţii***: *siguranţă* „încredere, certitudine”; *benevolenţă, magnificienţă; câtinţă, ceinţă, întâinţă, umilinţă* etc.

1. Sunt ***abstracte ale calităţii*** majoritatea formaţiilor cu *-anţă* sau cu *-enţă* semianalizabile prin corespondentele cu *-ant* sau cu *-ent*: *extravaganţă, pregnanţă* etc.; *indulgenţă, inteligenţă* etc.
2. Unele formaţii analizabile prin verbe se raportează semantic la corespondentele cu *-ant* sau *-ent,* prin care sunt semianalizabile: *dominanţă* „caracterul a ceea ce este *dominant*” cf. *(a) domina, lubrifianţă* „totalitatea proprietăţilor de *lubrifiant*” cf. *(a) lubrifia* etc.

Sunt ***sinonime*** cu baza *restanţă* „rest” şi *puterinţă* „putere”.

Cele mai multe formaţii sunt nume de acţiune sau exprimă rezultatul acţiunii, adesea concretizat.

Substantivele formate cu sufixele din seria *-anţă, -enţă, -inţă* se întrebuinţează la plural mai ales când nu au sensuri abstracte.

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Sufixul *-inţă* este ***moştenit*** din lat. *-entia* (Meyer-Lübke, G. II: 604).

Sufixul latin a fost detaşat din formaţii cu sufixul *-ia* având ca temă participii prezente în *-(i)ent* (de ex. *potent + -ia > potentia*), derivatele fiind abstracte adjectivale (ILR I: 75; Popescu-Marin 1973: 418).

În română, sufixul s-a transmis prin cuvinte de tipul *credinţă* < lat. **credentia* (cf. Puşcariu, E. W. 412; CDDE 405; REW 2306; DA; Ciorănescu, DER), poate şi *cuviinţă* < lat. *convenientia* (Puşcariu, E.W. 477; DA), *putinţă* < lat. *potentia*

(TDRG, CDDE, Scriban, Dicț.), *știință* < lat. *scientia* (TDRG) etc., cuvinte pentru care numai sursele citate indică proveniența direct din latină, altele considerându-le formații românești. Valoarea de abstract verbal a sufixului *-ință* s-a dezvoltat în română prin raportarea unor formații moștenite la forma de infinitiv a verbului corespunzător, deoarece în română nu exista participiul prezent; astfel, o formație de tipul *credință* a fost pusă în legătură cu verbul *a crede*. După acest model s-a creat seria de abstracte deverbale românești cu *-ință*: *chibzuință, voință* etc. (Popescu-Marin 1973: 418).

Formațiile cu *-ință* sunt atestate în cele mai vechi texte românești: *credință* (Cod.Vor., în DA), *cunoștință* (*Palia* de la Orăștie 284/14–15, în DA), *gotovință* (Coresi, în DHLR II: 328), *nădăjduință* (*ibid.*), *nevoință* (Coresi, în DLR), *pocăință* (cca 1550, în DLR), *putință* (Coresi, în FCLRV: 139), *știință* (Coresi, în DLR) etc.

În secolul al XIX-lea a existat o perioadă de ezitare în procesul adaptării unor împrumuturi din latină (cu *-antia, -entia*) sau din limbile romanice (fr. *-ance, -ence;* it. *-enza* etc.), uneori și din germană (cu *-enz*), care au fost redate prin *-ență* și *-ință*, uneori și prin *-anță* (cf. Pușcariu, LR I: 406–407). În cazul dubletelor și tripletelor s-au impus, în general, formele cu sufixele *-anță* și *-ență*, iar *-ință* a circulat sporadic numai în variante care nu s-au impus: *aparență / aparință, audiență / audiință, coincidență / coincidință, corespondență / corespondanță / corespondință, perseverență / perseveranță / perseverință* etc. În alte cazuri însă, uzul a impus forma cu *-ință: conferință / conferență, ingerință / ingerență, preferință / preferanță / preferență, ședință / seanță, tendință / tendență* etc.

Alte formații cu *-ință* prezintă nu numai „românizarea" sufixului, ci și adaptarea sau calchierea temei: *conștiință* (cf. lat. *conscientia*, fr. *conscience,* după *(a) ști*), *recunoștiință* (cf. fr. *reconnaissance,* după *(a) recunoaște*), *ședință* (cf. fr. *séance,* după *(a) ședea*), *reședință* (cf. fr. *résidence,* după *(a) ședea*) etc.

Sufixul *-ință* se menține la cuvintele noi, conform normei limbii actuale, în următoarele situații:

- când tema prin care se analizează formația este un cuvânt vechi: *conștiință, recunoștință, ședință* etc.;
- când nu există un corespondent adjectival cu *-ent*: *circumferință, preferință, tendință;*
- când verbele la care se raportează derivatele în discuție au infinitivul cu *-i*: *referință;* cf. și *preferință* analizabil prin *(a) preferi* – varianta învechită a lui *(a) prefera;*
- când între formele cu *-ență* și cele cu *-ință* a apărut o diferențiere semantică: *consecință / consecvență, dependință / dependență.*

Uneori menținerea sufixului *-ință* se poate explica prin mai multe cauze, cf. *preferință* (vezi *supra*).

Sufixele *-anță* și *-ență* sunt neologice și au ***origine multiplă***: fr. *-ance, -ence,* it. *-anza, -enza,* lat. *-antia, -entia* și, foarte rar, germ. *-anz, -enz.*

Se identifică în cuvinte analizabile și semianalizabile provenite din aceste limbi (mai ales din franceză): *alternanță* < fr. *alternance; discordanță* < fr. *discordance,* it. *discordanza; ignoranță* < fr. *ignorance*, lat. *ignorantia;*

reprezentanță < germ. *Repräsentanz* etc. Uneori trebuie avută în vedere posibilitatea provenienței cuvintelor cu *-anță* sau *-ență* și din alte limbi neromanice, în afară de germană, cum sunt maghiara, rusa sau polona, mai ales pentru variantele terminate în *-ie* (*-enție*), vezi *infra* **4.2.**

La origine, în latină, *-antia* și *-entia* sunt variante tematice, în care vocala inițială a sufixelor este diferită după tema verbală. În română, sufixele nu mai depind însă de vocala tematică; de exemplu, *insistență* cf. *(a) insista.*

4.2. Formații (semi)analizabile cu sufixele *-anță* și *-ență* au pătruns în română începând de la sfârșitul secolului al XVII-lea: *audiență* (a. 1690, în DÎLR), *prezenție* (a. 1698, în DÎLR). Au continuat să apară în secolele următoare (cf. DÎLR): *indulghenție* (a. 1702), *rezidenție* (a. 1702), *corespondenție* (a. 1705), *răștanție* (a. 1733), *confidenție* (a. 1740) etc.; în secolul al XVIII-lea se înregistrează și o formație românească: *cutezanță* (a. 1776, Uricariul I, în DA). Celelalte formații analizabile împrumutate sunt atestate în secolul următor (vezi trimiterile la cuvintele cu *-anță, -ență* de la Ursu, T.): *abondanță* (Negulici), *adherență* (a. 1857), *consistență* (a. 1838), *diferenție* (a. 1801), *diferență* (a. 1832), *transparență* (a. 1852) etc.

În secolul al XIX-lea, în perioada masivelor împrumuturi de cuvinte din latină și din limbile romanice, se observă o mare șovăire și în adaptarea cuvintelor cu *-anță, -ență.* Apar variante sincronice (*abundanță*, a. 1848 și *abundență,* a. 1856, ambele la Ursu, T.) sau neconcordanțe între substantivele cu *-anță, -ență* și adjectivele corespunzătoare cu *-ant, -ent* (*complezență – complezant, preexistență – preexistant*), uneori chiar în aceeași lucrare (de ex. la Prot.–Pop., cf. Iordan 1950: 62). Aceasta este urmarea unei confuzii între finalele cuvintelor latinești și franțuzești corespunzătoare, precum și a faptului că în franceză pronunțarea este aceeași (cu *a* nazal), indiferent dacă sufixul este scris *-ance* sau *-ence.* Pe lângă pronunțarea din franceză, existența unui verb independent în română a contribuit, de asemenea, la apariția unei forme sau a alteia, de ex. *corespondență* cf. *(a) corespunde,* dar *abundanță* cf. *(a) abunda,* ca și *consistanță, perseveranță, persistanță, preponderanță* etc.

În dicționarul de neologisme de la 1862 (Prot.–Pop.), formațiile cu *-anță* sunt mai numeroase decât cele cu *-ență*, deși astăzi situația este inversă (Iordan 1950: 62–63). În alte dicționare ale vremii predomină forma *-ență* (de ex., la Stamati), preferată, de altfel, și de marii scriitori (Odobescu, Eminescu etc.; cf. Ciompec 1972: 133–134).

Pentru latină, Gradenwitz, V.L. înregistrează cca 100 de cuvinte terminate în *-antia* și cca 300 în *-entia*; în latina vulgară însă *-entia* a fost învins de *-antia* (Grevisse–Goosse: 172). În franceză, sufixul *-ance* a fost productiv în limba literară, mai ales în perioada dezvoltării literaturii simboliste (Grevisse–Goosse: 170).

Sufixul *-ență* s-a impus și datorită faptului că era mai aproape de modelul franțuzesc scris, limba franceză fiind furnizoarea pricipală a cuvintelor de acest tip.

Formații sigur ***românești*** sunt numai *adunanță, cutezanță, siguranță* (pentru ultimul derivat, cf. și formele învechite it. *assicuranza, sicuranza,* care au putut servi ca model); cf. și *absolvență* (MDA), *ponderanță* (MDA), *relevanță* (DLR).

Variantele etimologice *-anție, -enție* reprezintă adaptarea la sistemul limbii române a neologismelor cu sufixele *-antia, -entia* din latină. În unele cazuri, aceste variante se datoresc influenței rusești, poloneze, maghiare, germane, de ex. *rezidenție* (Cantemir, în DLR) < rus. *резиденция* (pentru alte filiere, vezi DÎLR: magh. *rezidencia,* pol. *rezydencja*, germ. *Residenz*); *concurenție* (Stamati) < rus. *конкуренция; instanție* (Stamati) < rus. *инстанция* etc. vs corespondentele lor literare *rezidență, concurență, instanță* (Iordan, I.R.: 11). Cu precădere la scriitorii din Transilvania, adaptarea s-a făcut direct din latină, fără intermediar rusesc, dar uneori prin intermediar maghiar: *inștanție* (a. 1724, Sterie Stinghe, în DÎLR) cf. lat. *instantia,* magh. *i(n)stáncia;* în alte cazuri pot interveni diferite filiere: forma *corespondenție* (a. 1705, Cantemir, în DÎLR) trimite la lat. med. *correspondentia,* germ. *Korrespondenz,* magh. *korrespondencia,* pol. *korespondencja* (DÎLR s.v.).

În cursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea circulau forme cu *-anție* (ca *alianție, estravaganție, importanție, siguranție, toleranție*) sau cu *-enție* (ca *audienție, impertinenție, independenție, indiferenție, indulghenție, ingredienție, inteligenție*). Aceste variante ale sufixelor *-anță, -ență* sunt astăzi învechite (cf. Gheție 1961: 560, care dă exemple în *-enție,* ca *evidenție,* de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, din Paul Iorgovici, și de la începutul secolului următor, ca *sperienție,* influențat de italiană, din Barbu Paris Mumuleanu; vezi și Todoran 1962: 133, care analizează împrumuturile cu *-ență* din traducerea unui text juridic făcută de Vasile Aaron la 1805: *experienție, instanție, sentenție* etc.).

Variantele *-antia, -entia* sunt, probabil, numai grafice, identice cu sufixele latinești (Ciompec 1962: 134): *benevolentia, potentia* (la Șincai), *competentia, conferentia, representantia* (la Bariț) etc. În dicționarul lui Laurian și Massim (LM), singurele forme înregistrate sunt *-antia* și *-entia.*

Forma rară *-anț* se găsește în regionalismele *ordonanț* s.m. (provenit din germ. *Ordonanz,* alături de *ordonanță* s.f.) și *ordinanț,* analizabil prin *ordin* (cf. it *ordinanza*); vezi și împrumuturile neanalizabile *preferanț* (variantă a lui *preferans* < rus. *преферанс,* fr. *préférence*) și *pasianț* (variantă a lui *pasiență*) < ngr. *πασιέντσα,* fr. *patience,* rus. *пасьянс.* Formele *-ans, -ansă* apar în cuvinte neanalizabile în locul lui *-anță* (în *preferans, preferansă*), dar și în locul lui *-ență* (în *reveransă* < fr. *révérence,* cf. și *pasians*); forma *-ansă* apare într-o singură formație analizabilă: *ordonansă* cf. fr. *ordonnance.* Aceste variante se explică etimologic prin rusă, franceză (după pronunțare), italiană și, eventual, neogreacă.

5. Originea temelor

Majoritatea temelor la care se raportează formațiile împrumutate cu *-anță* și toate cele la care se raportează formațiile cu *-ență* sunt neologice, latino-romanice. Derivatele românești *adunanță* și *cutezanță* au ca teme cuvinte moștenite, iar *siguranță* are o temă de origine neogreacă.

Temele la care se atașează sufixul *-ință* sunt mai ales din fondul vechi al limbii, de preferință de origine slavă (*grijință, gotovință, lecuință, părăsință, primință* etc.), urmate îndeaproape de cele moștenite din latină (*asemenință, adeverință, datorință* etc.) și destul de numeroase din maghiară (*alcătuință, biruință, bizuință, chibzuință* etc.). Mai puține sunt derivatele cu teme de alte origini: neogreacă (*folosință, prisosință* etc.), latino-romanică (*ingerință, preferință* etc.).

6. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-anță* a fost slab productiv pe teren românesc (*adunanță, cutezanță, siguranță*), iar *-ență* nu a fost productiv, deși există un număr relativ mare de împrumuturi analizabile în componența cărora se găsesc cele două sufixe.

Sufixul *-ință* a fost productiv mai ales în limba veche (Contraș–Popescu-Marin, 1967: 8). În secolul al XIX-lea era încă productiv, deoarece cu el s-au adaptat numeroase împrumuturi. În etapa actuală nu am întâlnit derivate noi cu sufixul *-ință*, deși jumătate dintre derivatele înregistrate au încă circulație în limbă.

7. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Cuvintele cu *-anță, -ență* aparțin limbii literare.

Derivatele cu sufixul *-ință* sunt mai ales cuvinte vechi, existente în toate stilurile limbii. Circa jumătate dintre formațiile cu *-ință* înregistrate sunt învechite, ieșite din uz: *lipsință, logodință, mișelință, mântuință, nălucință, nevoință, ocrotință, ogodință, osârdință, sălășluință, sființă, slăbință, tăgăduință* etc.

Câteva derivate au circulație limitată la Banat, Transilvania și Bucovina (*datorință, înrâurință, legătuință, menință* etc.), restul formațiilor fiind răspândite pe întregul teritoriu al țării.

După Tudose (D.S.: 45, 66), sufixul *-ință* ar fi absent din limba populară. Cele două derivate cu *-ință* care figurează în lucrarea citată drept regionale sunt, în realitate, formate cu alte sufixe: *oloință* „teasc (de ulei)" este conform DLR o variantă a lui *oloiniță,* format cu *-niță,* iar *șogorință* „cumnat" [sic!] este considerat în DLR variantă la *șogoriță* „cumnată", format cu sufixul *-iță.*

În limba contemporană, mai folosite sunt derivatele cu *-ință* care exprimă rezultatul acțiunii, valoarea de nume de acțiune fiind, în general, învechită; totuși, sunt încă uzuale nume de acțiune ca *biruință, chibzuință, folosință, obișnuință, preferință, silință, stăruință, suferință, trebuință.* Învechite sunt și derivatele care sunt abstracte ale calității (cf. GA^1 I: 157).

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -ESCE̲NȚĂ (-esce̲nție, -ește̲nție)

Sufixul *-escență* [pron. -es-če̲n-ță] se prezintă și în formele învechite *-escenție* [pron. -es-če̲n-ți-e] (în *fosforescenție* a. 1857, la Ursu, T.) și *-eștenție* [pron. -eș-te̲n-ți-e] (în *fosforeștenție* a. 1837, la Ursu, T.).

Cu excepția lui *regenerescență,* formațiile în care se identifică sufixul *-escență* au corespondente cu *-escent,* prin raportare la care formațiile ar fi semianalizabile. Ca și în cazul formațiilor cu *-anță, -ență* preferăm analiza prin tema comună ambelor tipuri de cuvinte (vezi *supra,* nota sub **1.1.**).

În DI sunt înregistrate 5 ***formații analizabile***: *arborescență* „formă a unei plante cu aspect de *arbore*", *degenerescență* „degenerare" cf. *(a) degenera, fosforescență* „fenomen pe care îl prezintă un corp care emite spontan lumină" cf. *fosfor, luminescență* „proprietate a unor substanțe de a emite *lumină*", *opalescență* „aspect tulbure, lăptos al unor medii disperse" cf. *opal.*

La acestea se adaugă 2 formații din DILR: *albescență* „starea a ceea ce este *alb*" (MDN), *regenerescență* „regenerare" (MDN) cf. *(a se) regenera.*

Formaţiile cu *-escenţă* sunt ***substantive feminine,*** analizabile în raport cu:
– substantive: *arborescenţă, fosforescenţă, luminescenţă, opalescenţă;*
– verbe: *degenerescenţă, regenerescenţă;*
– un adjectiv: *albescenţă.*

***Formaţii semianalizabile*:** *eflorescenţă* „îmbobocire” cf. *eflorescent, florescenţă* „efectul actului de a înflori” cf. *florescent, fluorescenţă* „proprietate a unor substanţe de a emite lumină sub influenţa unor radiaţii electromagnetice” cf. *fluorescent, lactescenţă* „stare a unui lichid *lactescent*”, *recrudescenţă* „revenire a unei boli într-o formă mai acută” cf. *recrudescent* etc.

Formaţiile au următoarele valori:
– ***nume de acţiune***: *degenerescenţă, regenerescenţă;*
– ***purtătorul asemănării***: *arborescenţă, fosforescenţă, opalescenţă;*
– ***abstracte ale calităţii***: *albescenţă, luminescenţă.*

Sufixul dezvoltat *-escenţă* provine din fr. *-escence*, formaţiile care-l conţin fiind împrumuturi (cf. fr. *arborescence, dégénérescence, efflorescence, fluorescence, luminescence, opalescence, phosphorescence, recrudescence* etc.).

Cuvinte cu sufixul *-escenţă* au intrat în română în secolul al XIX-lea: *eflorescenţă* este atestat la Gr. Cobîlcescu (a. 1859, în DLR). Pentru cele mai vechi atestări, vezi *supra,* trimiterile la variantele lui *fosforescenţă.* Celelalte cuvinte au în dicţionare atestări din secolul al XX-lea.

Sufixul este total neproductiv.

Formaţiile aparţin limbajelor specializate.

8.2. -IENŢĂ

În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile*** cu *-ienţă* [pron. -i-en-ţă]: *convenienţă* „stare care convine; concordanţă, conformitate” cf. *(a) conveni, provenienţă* „obârşie, origine” cf. *(a) proveni.*

Au şi dublete învechite cu sufixele *-inţă* sau *-anţă*: *conveninţă* (Costinescu, în DA), *proveninţă* (Odobescu, Caragiale, în DLR) şi *convenanţă* (Costinescu, cf. fr. *convenance*), *provenanţă* (I. Golescu, în DLR, cf. fr. *provenance*).

Ambele formaţii sunt ***substantive feminine*** raportabile la verbe cu infinitivul în *-i.*

Formaţii semianalizabile prin corespondentele lor în *-ient*: *deficienţă* (cf. şi *deficit*), *eficienţă, inconştienţă, obedienţă, pacienţă* etc.

Formaţiile sunt ***nume de acţiune*** (exprimând şi ***rezultatul*** acţiunii).

Sufixul este neologic, ca şi temele prin care se face analiza formaţiilor: *convenienţă* cf. it. *convenienza, provenienţă* cf. it. *provenienza*, germ. *Provenienz.* Formaţiile au pătruns în română în secolul al XIX-lea: *convenienţă* (LM, Ghica, în DA) şi *provenienţă* (Hasdeu, în DLR).

Sufixul este neproductiv.

Formaţiile aparţin limbii literare.

8.3. -OLENŢĂ, -ULENŢĂ

Sufixele *-olenţă* şi *-ulenţă* sunt din aceeaşi ***serie*** având origine şi valori comune.

Cele două sufixe se identifică și într-un ***dublet:*** *corpolență / corpulență* „mărime sau grosime a trupului" cf. *corp.*

8.3.1. -OLENȚĂ

În DI sunt înregistrate 2 ***formații analizabile:*** *corpolență* (vezi *supra*) și *somnolență* „stare între veghe și *somn*".

Ambele au corespondente adjectivale în *-olent: corpolent / corpulent, somnolent.*

Formațiile sunt ***substantive feminine*** raportabile la substantive.

8.3.2. -ULENȚĂ

În DI sunt înregistrate 3 ***formații analizabile***: *corpulență* (vezi *supra*), *morbulență* „stare morbidă" (Alexi, în DLR) cf. *morb* „boală", *suculență* „însușirea de a fi suculent" cf. *suc.*

Formațiile sunt ***substantive feminine*** raportabile la substantive.

***Formații semianalizabile*:** *purulență* „curgere de puroi, coacere, supurație" cf. *purulent* și *turbulență* cf. *turbulent.*

Formațiile cu *-olență* și *-ulență* sunt ***abstracte denominale.***

Sufixele sunt neologice, cu origine multiplă: latină și romanică. Formațiile sunt împrumutate: *corpolență / corpulență* cf. lat. *corpulentia*, fr. *corpulence*, it. *corpulenza; somnolență* cf. fr. *somnolence,* lat. *somnolentia; purulență* cf. fr. *purulence; suculență* cf. fr. *succulence.*

Singura creație pe teren românesc, *morbulență*, este ocazională și învechită.

Formațiile aparțin limbii literare.

-AR (-ari, -ar(i)u), -ER^{1} (-eri, -er(i)u; -ăr); -ARĂ, -ARE^{1}; -ARIU (-arium)

Pascu, S.: 79–93; Graur, N.A.: 66–68; Iordan, LRA: 161–164; Ionașcu 1959: 77–84; Ciobanu, E. 1962: 143–154; Ciobanu, E. 1969: 17–35; Iliescu 1977: 599–608; Diaconescu 1979: 171–172; Vasiliu 1973: 255–262; Vasiliu 1991: 91–95; Vasiliu 2001: 63–77; Vasiliu 2002: 53–63; Vasiliu 2003: 117–127; FCLRV: 69–73; Trifan, F.C.: 123–135, 136–137, Vârlan, S.N.: 43–54.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-ar, -er^{1}; -ară, -are^{1}* și *-ariu* [pron. -a-rĭu] (dubletul neologic al lui *-ar*) constituie ***serii*** care interferează datorită asemănării formale, originii (vezi *infra* **5.**), distribuției similare (vezi *infra* **3.**) și conținutului semantic (vezi *infra* **4.**).

1. Unii autori (Pascu, S.: 79–80; LRC II: 158; Fischer 1989: 37; Vasiliu 2001: 72) au considerat, implicit sau explicit, că *-er^{1}* reprezintă o „variantă fonetică" a lui *-ar.* Dar, pe de o parte, condiționarea fonetică a lui *-er^{1}* de baze cu o anumită finală (vezi *infra* **1.1.1.2.**) nu este strictă (cf. notele sub **1.1.1.2.** și **1.1.2.1.**); pe de altă parte,

dacă -*er*^{1} ar fi o variantă a lui -*ar*, ar trebui să admitem că această „variantă” are, la rândul ei, „variantele” -*erĭ*, -*er(ĭ)u* şi -*ăr* (Vasiliu 2001: 73). În această lucrare, -*ar* şi -*er*^{1} au statut de sufixe independente din aceeaşi serie (pentru redefinirea conceptelor de „variantă” vs „sufix din aceeaşi serie”, vezi *Introducere*, **5.11.**).

2. Într-o formă iniţială a acestei monografii, publicată în trei articole (Vasiliu 2001, Vasiliu 2002, Vasiliu 2003), s-a considerat că sufixul -*ar* are şi două „variante” -*ariu* (o variantă „învechită şi regională” -*ariu*$_1$ şi o variantă „cultă” -*ariu*$_2$ – cf. Vasiliu 2001: 71–72, 73–75); în lucrarea de faţă însă, numai -*ariu* „învechit şi regional” este calificat drept variantă a sufixului -*ar* (vezi *infra* **1.2.1.**), în timp ce -*ariu* neologic este tratat ca sufix independent (vezi *infra* **1.1.2.2.** (c), **2.3.** şi **3.5.**).

3. Situaţiile în care forma -*ară* reprezintă femininul adjectivelor cu sufixul -*ar* + desinenţa -*ă* (de ex. [zonă] *crepusculară* < *crepuscular* + -*ă*) sau un sufix compus din -*ar* + sufixul moţional -*ă* (de ex. *bibliotecară* < *bibliotecar* (< *bibliotecă* + -*ar*) + -*ă*) nu interesează aici. Forma -*ară* este însă sufix substantival autonom din punct de vedere semantic în formaţii ca *trăgară* „(reg., mai ales la pl.) bretele” (DLR) cf. *(a) trage* (vezi *infra* **3.3.**). În mod similar, după o analiză semantică întreprinsă asupra sufixelor it. -*aio* şi -*aia* (continuatoarele lat. -*arius*), Maria Iliescu ajunge la concluzia că sufixul -*aia* nu este femininul lui -*aio* format cu sufixul moţional -*a*, cele două derivative având statut de sufixe independente (Iliescu 1972: 190 nota 14 şi 199).

1.1.1. Sufixele -*ar* şi -*er*^{1} sunt, în majoritatea formaţiilor, condiţionate fonetic.

1.1.1.1. Sufixul -*ar*, cel mai bine reprezentat din serie, se identifică în derivate ale căror teme se termină în:

- consoană nepalatală: *sobar* „meseriaş care face şi vinde ***sobe***” (MDA), *circar* „artist de *circ*” (MDA), *zidar* „muncitor calificat pentru lucrări de zidărie” cf. ***zid*** (MDA), *pantofar* „cizmar” cf. *pantof* (MDA), *plugar* „ţăran” cf. *plug* (MDA), *stihar* „(rar) poet” cf. *stih* (MDA), *birjar* „vizitiu / proprietar de *birjă*” (MDA), *vezicular* „care este în formă de *veziculă*” (MDA), *crâşmar* „cel care ţine o cârciumă” cf. *crâşmă* (DA s.v. *cârciumă*), *boştinar* „cumpărător de *boştină* (= rămăşiţă din fagurele fiert; ceea ce rămâne după ce strugurii au fost tescuiţi)” (DA), *nisipar* „persoană care scoate, cară şi vinde *nisip*; dispozitiv pentru distribuirea nisipului; clepsidră” (MDA), *lumânărar* „fabricant sau vânzător de *lumânări*” (DLR), *şesar* „carte de joc marcată cu numărul *şase*” (MDA), *păpuşar* „fabricant sau negustor de *păpuşi*; actor într-un teatru de păpuşi” (MDA), *lopătar* şi (reg.) *lopeţar* „vâslaş; persoană care face / vinde lopeţi; pasăre cu ciocul lăţit la vârf ca o *lopată*” cf. şi pl. *lopeţi* (DLR), *arhivar* „funcţionar care se ocupă de documentele dintr-o *arhivă*” (MDA), *brânzar* „fabricant şi vânzător de *brânză*” (MDA) etc.;
- semivocala -*ŭ*-: *nouar* „(reg.) lemn lung de nouă metri; carte de joc marcată cu numărul *nouă*” (DLR), *ouar* „(reg.) persoană care fură / mănâncă (multe) *ouă*” (DLR), *piuar* „(înv.) persoană care are / lucrează la *piuă*” (DLR) etc.;
- vocala -*e*- (în împrumuturi neologice): *cohlear* „situat în *cohlee* (= organ al urechii interne)” (MDA), *trohlear* „al *trohleei* (= articulaţie)” (MDA).

1.1.1.2. Sufixul -*er*^{1} apare după teme terminate în:

- vocala -*i*-: *albier* „fabricant / vânzător de albii” cf. *albie* (DA) etc.;
- semivocala -*ĭ*-: *oier* „crescător / vânzător de ***oi*** [pron. o̲ĭ]” (în DLR, derivatul este explicat din sg. *oaie*) etc.;

- consoane palatalizate (oclusive palatale şi africate): [*ḱ*] (*genuncher* „suman lung până la *genun**chi***”, în MDA), [*ǵ*] (*privegher* „carte bisericească cu rânduiala pentru priveghere” cf. *prive**ghi*** (DLR) şi *(a) prive**ghea***), [*č*] (*mătricer* „cioban care are în grijă oile cu lapte” cf. ***mătrice*** „oaie care a fătat şi dă lapte”, în MDA), [*ǧ*] (*cănger* „(înv.) pompier dotat cu *can**ge***”, în DA) etc.;
- consoane muiate (în derivate regionale), mai ales [*ş′*] şi [*j′*] urmate de desinenţa *-e* < *-ă,* rar şi [*d′*]: *cenuşer* „(reg.) persoană care adună cenuşă pentru fabricarea săpunului; loc unde se depozitează cenuşa” cf. (reg.) ***cenuşe*** (DA s.v. *cenuşar* < *cenuşă*); *uşer* „(înv. şi reg.) portar; dregător care păzea poarta domnească” cf. (reg.) ***uşe*** (DLR s.v. *uşar* < *uşă*); *glăjer* „(dial.) fabricant / negustor de sticlă” cf. (reg.) ***glaje*** „geam; vas de sticlă” (DA s.v. *glăjar* < *glajă*); *grăjdier* [pron. grăj-dĭe̱r] „îngrijitor la grajd” cf. (reg.) *grajdi(u)* (vs *grăjdar,* DA s.v. *grajd*) etc.; vezi şi *căluşer* „cel care joacă dansul numit *căluşul*” (vs *căluşar,* DA s.v.) sau *străjer* < (reg.) *straje* (situaţie în care limba literară a consacrat această variantă lexicală regională, în detrimentul formei vechi, populare, *străjar* < (lit.) *strajă*).

1. Condiţionarea fonetică a sufixelor *-ar* şi *-er*^{1} nu este însă strictă.

a) Uneori, sufixul *-ar* apare într-unul dintre contextele fonetice considerate a fi specifice pentru *-er*^{1} (teme terminate în *-i-* vocalic sau în consoană palatalizată), situaţie care se poate explica:

- prin presiunea masei mari a formaţiilor cu *-ar*, mai ales în cazul derivatelor create pe terenul limbii române, de ex. *cinciar* „cal de ***cinci*** ani” (DA s.v. *cincar*), *evang(h)eliar* „tetraevanghel” < *evang(h)elie* + *-ar* (DLR; poate fi şi calc după fr. *évangéliaire,* cf. MDA), *omiliar* „carte de predici” < *omilie* „predică” + *-ar* (MDA), *panaghiar* „taler / cutie de aur sau argint pe care se pune *panaghia* (= iconiţă cu chipul Fecioarei Maria)” < *panaghie* + *-ar* (DLR) etc., cf. şi împrumutul adaptat *justiţiar* < fr. *justicier,* după *justiţie* (MDA);
- prin influenţa formei (scrise a) etimonului, în cazul împrumuturilor analizabile, de ex. *bestiar* „gladiator care lupta cu fiarele; antologie medievală de fabule cu animale” < fr. *bestiaire* (MDA) cf. *bestie*; *plagiar* „(înv.) plagiator” < fr. *plagiaire,* germ. *Plagiar* (MDA) cf. *(a) plagia*; *zuliar* „gelos” < ngr. *Ζουλειάρης* (MDA) cf. *zulie* „gelozie” etc.

b) Şi sufixul *-er*^{1} apare în contextul fonetic specific pentru *-ar* (= consoană nepalatalizată), în derivate ca *acatister* „carte bisericească” < *acatist* (DA), *läder* „casier comunal” < *ladă* (DLR), *mâner* „parte a unui obiect care poate fi apucată cu *mâna*” (DLR), *paracliser* „persoană care îngrijeşte biserica” < *paraclis* „bisericuţă” (DLR) etc., ceea ce constituie un argument pentru interpretarea sa drept sufix din aceeaşi serie cu *-ar,* şi nu drept variantă fonetică a acestuia; vezi şi *infra* **1.1.2.1.** (d).

2. După teme terminate în *-ţ-* sufixele *-ar* şi *-er*^{1} sunt în variaţie liberă.

Deşi temele terminate în *-ţ-* reprezintă un context fonetic specific pentru *-ar,* de ex. *gheţar* „masă de *gheaţă* plutitoare; congelator; vânzător de gheaţă” (DA), *lănţar* „dispozitiv pe care se fixează un *lanţ*; inginer hotarnic” cf. *lanţ* „instrument pentru măsurarea lungimilor” (DLR), *meliţar* „persoană care *meliţă* cânepă sau in” (DLR), *suliţar* „(înv., Mold.) suliţaş; meşter care făcea / vindea *suliţe*” (DLR), *tărăbonţar* „persoană care transporta sarea cu *tărăboanţa*” (DLR) etc., în unele derivate formate de la teme terminate în *-ţ-* apare sufixul *-er*^{1}, de ex. *bănicer* „meseriaş care face coşuri sau *baniţe*; bărbat care măsoară cerealele cu baniţa;

conținutul unei banițe” (DA), *lă(v)icer* „covor țărănesc cu care se împodobesc *la(v)ițele* şi pereții” (DLR) etc.

Alternanța *ț/č* care se produce în temă se poate explica prin ordinea istorică a transformărilor fonetice: „Când radicalul este terminat în *ț*, pronunțat prealabil muiat, *-țǐer > -cer*” (Pascu, S.: 92). Ar fi de adăugat că muierea se produce dacă *-ț-* este precedat de *i* şi, ulterior, *-ț*^{ǐ}- din temă devenit *-č-* condiționează transformarea lui *-ar* în *-er*^{1}: *piv**niță*** + *-ar* > (înv.) *pivni**țar*** „persoană care supraveghează o pivniță de vinuri” > (înv.) *pivni**cear*** > *pivni**cer*** (DLR); cf. şi *medel**niță*** „lighean de aramă, de argint etc.” + *-ar* > *medelni**cear*** „boier care turna apă în medelniță, ca să se spele domnul pe mâini” > *medelni**cer*** etc. Există însă şi derivate cu sufixul *-ar* de la cuvinte-bază terminate în *-(i)**ț**(ă)* (vezi *supra* formații că *melițar, sulițar*), în temă producându-se uneori alternanța *ț/c*, de ex. *prepeliță* + *-ar* > (reg.) *prepeli**țar*** „câine folosit pentru vânarea de păsări mici” > (lit.) *prepeli**car*** (DLR), *săporniță* „ființă imaginară (feminină) despre care se crede că îmbolnăveşte sau omoară oamenii” + *-ar* > *săpornicar* „ființă imaginară despre care se crede că îmbolnăveşte sau omoară oamenii” (DLR s.v.).

1.1.2. Toate sufixele din serie apar în ***dublete*** (= perechi de cuvinte sinonime formate de la sau analizabile prin acelaşi cuvânt-bază).

1.1.2.1. Apariția unor numeroase dublete cu *-ar* şi *-er*^{1} comportă mai multe explicații.

a) În ceea ce priveşte împrumuturile neologice cu origine multiplă (din franceză, din latina savantă, uneori şi din germană) forma sufixului se justifică etimologic în funcție de sursă (*-ar* la cele adaptate după latină, *-er*^{1} la cele adaptate după pronunțarea din franceză şi/sau germană, forma care s-a impus fiind cea cu *-ar*): *epistolar / epistoler* „privitor la modul de a scrie *epistole*” < lat. *epistolari(u)s,* fr. *épistolaire* (DLR); *ordinar / ordiner* „obişnuit, normal” < fr. *ordinaire,* lat. *ordinarius,* germ. *ordinär* (DLR) etc. Apariția unor forme cu *-ar* la împrumuturile făcute numai din franceză sau din franceză şi germană se explică fie prin influența formei scrise, fie prin atragerea lor în clasa numeroasă a formațiilor cu *-ar* în limba română: *comisionar / comisioner* „om care face *comisioane*” < fr. *comissionaire* (DA); *doctrinar / doctriner* „referitor la o doctrină; persoană care aderă la o *doctrină*” < fr. *doctrinaire* (DLR); *milionar / milioner* „persoană cu o avere evaluată în *milioane*”< fr. *millionaire,* germ. *Millionär* (DLR) etc.

b) Se înregistrează multe dublete cu *-ar* şi *-er*^{1} (formele cu *-er*^{1} fiind înregistrate în dicționare ca variante lexicale diatopice, diastratice sau diacronice) în cazul derivatelor româneşti formate de la teme terminate în *-ț- > č* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**): *cotruțar / cotrucer* „(om) leneş, care stă mereu pe lângă foc / pe acasă” (DA s.v. *cotruță* „colț al vetrei unde dorm copiii şi pisicile”), *drănițar / drănicer* „meşteşugar care face *dranițe* (= şindrilă)” (DLR), *grăunțar / grăuncer* „parte a morii unde se strâng *grăunțele*” (DA), *jitnițar / jitnicear(iu) // jitnicer* „(funcție de) dregător care avea în grijă hambarele” (DA s.v. *jitniță* „hambar”), *petițar / peticer* „cutie pentru *petițe* (= capsă la armele de foc)” (DLR), *tărâțar / tărâcer(iu)* „rumeguş; fân de proastă calitate” cf. *tărâță* (DLR), *vărnicer / vărnițar* „(înv., reg.) vărar” cf. *varniță* (DLR), *velnițar // velnițer / velnicer* „proprietar al unei *velnițe* (= instalație rudimentară pentru producerea rachiului)” (DLR) etc.; cf.

şi perechile alcătuite din derivate formate de la teme terminate în consoanele *ş, j* sau *d*, pronunţate dur sau muiat (vezi *supra* **1.1.1.2.**).

c) Apariţia sinonimelor cu *-er*^{1} ca dublete ale unor formaţii mai vechi (româneşti sau împrumutate) cu *-ar(iu)* se explică prin evoluţie fonetică, în contextul unor teme terminate:

– în *-i-* (*corabie* + *-ar(iu)* > *corăbiar(iu)* „navigator” > *corăbier; vie* + *-ar(iu)* > *vi(i)ar(iu)* „paznic la *vie;* podgorean” > *vier* etc.);

– în *-ĭ-* (*cimpoi* + *-ar(iu)* > *cimpoiariu* „cântăreţ” > *cimpoier*);

– în *-č-* (v.sl. *bolьničarь* > rom. *bolnicear(iu)* „infirmier, veterinar” > *bolnicer;* bg. *харачар* > rom. *hărăcear* „cel ce strânge *haraciul*” > *hărăcer*).

Invers, apariţia unor perechi cu *-ar* ale formaţiilor cu *-er*^{1} de la teme terminate în *-i-* se poate explica prin presiunea clasei numeroase a formaţiilor cu *-ar* în limba română: *rachier* „persoană care fabrică / vinde *rachiu*”, dar şi *rachiar; săbier* „persoană care făcea / vindea *săbii*”, dar şi şi *săbiar* etc.

d) Perechile cu *-er*^{1} ale unor derivate cu *-ar* de la teme terminate în consoană nepalatalizată sau nemuiată justifică, de asemenea, interpretarea lui *-er*^{1} drept sufix de sine stătător, necondiţionat fonetic: *gărdinar / gărdiner* „instrument cu care se fac gardinele pe vase de lemn” cf. *gardin(ă)* „şanţ făcut la capetele doagelor” (DA s.v. *gărdinar*), *letopisiţar / letopisiţer* „cronicar” cf. varianta *letopisiţ* (DLR s.v. *letopisiţar*), *marinar / mariner* cf. *marină* (DLR s.v. *marinar*), *pâinar / pâiner* „brutar” cf. *pâine* (DLR s.v. *pâinar*), *şcolar / şcoler* cf. *şcoală* (DLR s.v. *şcolar*) etc.; cf. şi G. Pascu, care citează, în acest sens, formaţiile *potcoveriu* „ciocan de potcovit” şi *sărcineriu* (vezi *infra*, nota), precum şi împrumutul neanalizabil *stoler* < bg. *stolar*, cu *-ar* din etimon substituit în română de *-er* (Pascu, S.: 92–93).

e) Unele dublete se pot explica prin derivare de la forme diferite ale aceluiaşi cuvânt-bază, de ex. *bouar / boier* „păstor / proprietar de boi” cf. sg. *bou* / pl. *boi* (DA s.v. *boar*) sau *uşar / uşer* cf. (lit.) *uşă* / (reg.) *uşe* (vezi *supra* **1.1.1.2.**).

Există şi cazuri de perechi de formaţii cu *-ar* şi *-er*^{1} care ar putea fi explicate prin necesitatea marcării unei distincţii semantice între cele două derivate paronime (formate uneori de la cuvinte-bază şi acestea cu sensuri diferite): *colivar* „mâncător de *colivă*; pomanagiu” (DA) şi *coliver* „masă pe care se pun *colivele*” (MDA); *măjar* „negustor de peşte; pescar” cf. *majă* „năvod” şi *măjer* „(înv., rar) om care măsura carele cu sare” cf. *majă* „veche unitate de măsură” (DLR s.v. *măjar*); *sărcinar* „persoană care transportă o *sarcină*” şi *sărciner* „par lung de care se atârnă diverse obiecte” (DLR); *şindrilar* „meseriaş care face / pune / vinde *şindrile*” şi *şindriler* „adăpost cu acoperiş de *şindrilă*, la stână” (DLR); *zodiar* „carte cu *zodii*” şi *zodier* „prezicător; (rar) zodiac” (DLR) etc.

1.1.2.2. Destul de numeroase sunt şi dubletele cu alte sufixe din serie:

a) cu *-ar (-ariu)* şi *-are*^{1}: *armurare* / (dial.) *armurar(iu)* „boală la vite, umflătură la picioarele dinapoi; (reg.) boală la porci” (DA s.v. *armurare*) cf. *a̲rmur(e)* – variantă a lui *arm* „partea de sus a picioarelor la animale”, *brâglar / brâglare* „băţ care ţine vătalele la războiul de ţesut” cf. *brâglă* „vătală” (DELR s.v. *brâglă*), *călariu* „călăreţ” (DA s.v.) / *călare* „călăreţ; încălecat pe *cal*” (DA s.v.), *cuibar(iu) / cuibare* „*cuib*” (DA s.v. *cuibar*), *făţare / făţar* „*faţă* de arie; *faţă* de masă” (DA s.v. *făţare*), *focar(iu) / focare* „(înv.) *foc* (mare)” (DA s.v. *focar,* *focare*), *fruntar / fruntare* „advar (= bentiță sau brățară cu texte religioase purtate de evrei în timpul rugăciunii); bandă de catifea cu care își leagă femeile boneta pentru a fixa bine părul" (DA s.v. *fruntar*) cf. *frunte* (MDA), *limbar / limbare* „boală a *limbii;* cobe (la păsări)" (DLR s.v. *limbar*), *merindare / merindar* „șervet pentru *merinde*" (DLR s.v. *merindare*), *primar / premare (primare)* „(înv., pop.) care se află la început sau în fruntea unei serii; dintâi" (DLR s.v. *primar*^{1}) cf. *prim, stâlpare / stâlpar* „ramură înfrunzită de salcie, în duminica Floriilor" cf. *stâlp* (DLR s.v. *stâlpare*), *ștergar /* (reg.) *ștergare* „prosop" cf. *(a) șterge* (DLR s.v. *ștergar*), *trapezare / trapezariu* „sală de mese la mânăstire" (DLR s.v. *trapezare*) cf. *trapeză* „idem", *umbrar /* (înv. și reg.) *umbrare* „loc umbrit" cf. *umbră* (DLR s.v. *umbrar*), *vărzare / vărzar* „plăcintă cu *varză*" (DLR s.v. *vărzare*);

b) cu *-ară* și *-are*^{1}: *mulgară / mulgare* „(oaie) care dă lapte / care se *mulge*" (DLR s.v. *mulgar, -ă*), *pânzare / pânzară* „*pânză*" (DLR s.v. *pânzare*), *plămânare / plămânară* „plantă numită *Pulmonaria officinalis*" cf. *plămân* (DLR s.v. *plămânare*), *săpunare / săpunară* „săpunariță (= *Saponaria officinalis*), plantă al cărei rizom este folosit pentru scoaterea petelor" (DLR s.v. *săpunare*) cf. *săpun, scrofulare / scrofulară* „(bot.) buberic (= *Scrophularia nodosa,* plantă ierboasă ale cărei fructe sunt capsule)" (DLR s.v. *scrofulare*) cf. *scrofule* „ganglioni atinși de scrofuloză", *vânătare / vânătară* „vânătaie" cf. *vânăt* (DLR s.v. *vânătare*);

c) cu *-ariu* și *-ar* (cele mai multe formații cu sufixul *-ariu* neologic sunt forme lexicale latinizante ieșite din uz, create de unii autori începând din secolul al XVIII-lea și în cursul secolului al XIX-lea pentru adaptarea unor derivate latino-romanice cu sufixele lat. *-arius, -a, -um* și fr. *-aire*; împrumuturile adaptate cu sufixul neologic *-ariu* și cele adaptate cu sufixul vechi *-ar* au coexistat în epocă, formațiile cu *-ar* – unele și cu dublete în *-er* – fiind atestate, în general, după cele cu *-ariu* marcate în dicționare ca învechite, deși uneori formațiile cu *-ariu* au atestări ulterioare celor cu *-ar*, iar alteori formații cu *-ariu* și *-ar* sunt înregistrate la același autor): *doctrinariu* (Odobescu, S. III, 15) și *doctrinar* (Conv. lit. I, 276, cf. LM) „(înv.) privitor la o *doctrină*" < fr. *doctrinaire* (DLR s.v. *doctrinar*); *elementariu* (Conv. Mec. I/21, cf. Stamati, D.) și *elementar* (Episcupescu, O.Î. XI/19) „care cuprinde *elementele* de bază" < lat. *elementarius, -a, -um,* fr. *élémentaire* (DLR s.v. *elementar*); *ipotecariu* (I. Ionescu, P. 190) și *(h)ipotecar* (Hamangiu, C.C. 172) / *ipotecar* (Barcianu și DDRF) „care are raport cu *ipoteca*" < fr. *hypothécaire* (DA s.v. *ipotecă*); *misionariu* (Ist. Am. 15^{r}/2) și *misionar* (a. 1725, Uricariul V, 406/19) / *misioner* (I. Golescu, C.) „persoană în slujba creștină" < it. *missionario,* fr. *missionnaire* (DLR s.v. *misionar*) cf. *misiune*; *moleculariu* (Marin, Pr. I, 33) și *molecular* („Propășirea", 203) „privitor la *molecule*" < fr. *moléculaire* (DLR s.v. *molecular*); *originariu* (Maiorescu, Cr. I, 138) și *originar* (Codru-Drăgușanu, C. 37) „în forma de la *origine*" < fr. *originaire,* lat. *originarius, -a, -um* (DLR s.v. *originar*); *plenariu, -ie* (Sbiera, F.S. 206) și *plenar* (Kogălniceanu, S.A. 135) „care ține de participarea tuturor membrilor" < lat. *plenarius, -a, -um* cf. fr. *plénier,* rus. *пленарный* (DLR s.v. *plenar*) cf. *plen*; *secretariu* (Șincai, Hr. II, 4/23) și *secretar* (Axinte Uricariul, Let. II, 155/38) „dregător care conducea lucrările unei cancelarii; persoană care redacta mai ales corespondență (*secretă*)" < lat.

secretarius, fr. *secrétaire* (DLR s.v. *secretar*); *seculariu* (Barițiu, P.A. I, 19) și *secular* (Barițiu, P.A. I, 638) „(rar) mirean” < lat. *saecularis,* fr. *séculaire* (DLR s.v. *secular*) cf. *secul* – variantă a lui *secol* „(bis., rar) „viață lumească”; *tabelariu* (Barițiu, P.S. III, 277) / *tabellariu* (Șincai, Hr. III, 46/22 și DRLU) și *tabelar* (Slavici, O. I, 105) „în formă de *tabel*” < lat. *tabellarius,* fr. *tabellaire* (DLR s.v. *tabelar*); *vocabulariu* (Odobescu, S. III, 28; Laurian, F. 8/32 etc.) „(înv.) dicționar” și *vocabular* (Amfilohie G.F. 1^r/18) / *vocabuler* (Bul. Fil. XI–XII 28) < lat. *vocabularium,* fr. *vocabulaire* (DLR s.v. *vocabular*) cf. *vocabulă* etc.; cf. și împrumutul neanalizabil *dicționar* (Cantemir, Hr. 263) și *dicționariu* (Iorgovici, O. 78/11) / *dicționer* (Asachi, L. 42^2/35) „operă lexicografică” < lat. med. *dictionarium,* fr. *dictionnaire* (DLR s.v. *dicționar*).

1. Oscilația între sufixele *-ariu* neologic și *-ar* apare și în cazul unor derivate create pe teren românesc, în epocă, de ex. *debilariu* (Cornea, E. II, 193/14, în DLR) și *debilar* (Săulescu, Hr. II, 324/2, în DLR) „*debil*” sau *inimariu* și *inimar* „(înv.) inimos, cu *inimă*” (ambele la Stamati, în DA s.v. *inimă*); cuvintele au ieșit din uz, cu ambele forme.

2. În câteva cazuri, în limbă s-a impus forma cu *-ariu* (vezi *infra* **3.5.**): *comentariu* (LM; cf. și *comentarie* la Dosoftei, V.S. 176^b și la Negruzzi, I 256, în DA) față de *comentar* (Hasdeu, I.C. 100) „explicare, tălmăcire” < lat. *commentarium* „venit la noi mai de mult prin limba rusească, în timpurile mai nouă prin fr.” (DA s.v. *comentariu*) cf. *(a) comenta; onorariu* (Negulici, Brătescu-Voinești Î. 41 etc.) față de *onorar* (Rebreanu, I. 300) „plată, retribuție” < fr. *honoraire,* lat. *honorarium* (DLR s.v. *onorariu*) cf. *(a) onora* „a achita, a plăti”; *sacrariu* (Negulici, Costinescu, DN^2) față de *sacrar* (Severin, S. 125) „loc în templu unde se păstrau obiectele de cult; sacristie; loc de rugăciune la cei vechi, consacrat divinităților casei” < lat. *sacrarium* (DLR s.v. *sacrariu*) cf. *sacru.*

Cazul dubletului *contrar* și *contrariu* < fr. *contraire,* lat. *contrarius, -a, -um* (DA s.v. *contrar, -ă*) este puțin diferit, implicând și diferențe de regim morfosintactic (vezi *infra,* nota sub **3.1.2.3.**): substantivul neutru cu sensul „ceea ce este potrivnic, opusul” apare numai cu forma *-ariu* (Antim, P. XXVI; Maiorescu, L. 31; C. Petrescu, Î. I, 13, în DA), substantivul masculin cu sensul „adversar” (germanism, în Trans. și Buc.) are un singur citat, cu forma *-ar* (Sbiera, F.S. 164), iar adjectivul este citat atât cu *-ariu* (Uricariul, XIII 341; C. Negruzzi, II 247), cât și cu *-ar* (Maiorescu, Cr. III 139). Situația este comparabilă cu aceea a sufixului *-tor(iu)* (Contraș 1972: 85–86): inițial, cele două forme erau specializate pe funcții (*-tor*, sufix substantival, iar *-toriu*, sufix adjectival), dar, cu timpul, această specializare a pierdut teren (vezi, la locul citat, cauzele care au determinat fenomenul). În limba actuală, substantivul neutru și-a păstrat forma ***contrariu*** (pl. *contrarii*), iar adjectivul are numai forma ***contrar***, *-ă;* dispariția masculinului singular cu *-ariu* la adjectiv a determinat apariția unei paradigme hibride a adjectivului: m.sg. *contrar* – f.sg. *contrarie,* pl. *contrarii* (vezi și s.n.sg. *seminar* – pl. *seminarii,* cf. GA^2 I: 116, 119). Adjectivele cu m.sg. *-ariu,* f.sg. *-arie* aveau pluralul în *-arii* (*elementariu, -arie – elementarii* etc.), ca și substantivele neutre cu *-ariu* (sg. *glosariu* – pl. *glosarii* etc.); în unele texte din secolul al XIX-lea apare și pluralul feminin – neutru cu *-arie*: *foc**arie**le ellipsei* (a. 1855), *adevăruri element**arie*** (a. 1842), ambele la Ursu, T. (s.v. *focar,* respectiv s.v. *elementar*).

1.1.3. Există şi ***tripletul*** *brăţară / brăţare / brăţar* „podoabă purtată pe *braţ*" (DA s.v. *brăţară*).

1.2. ***Variantele*** sufixelor *-ar, -er*^{1} şi *-ariu* sunt explicabile sincronic (diatopic ori diastratic) sau diacronic.

1.2.1. Sufixul *-ar* are varianta ***învechită*** *-ariu* [pron. -a-rĭu], moştenită în formaţii analizabile: *călariu* „călăreţ" (Psalt. Sch. (a. 1577) 58) cf. *cal*, *păcurariu* „(înv.) cioban, păstor" (Palia (a. 1581), 23/18, atestat şi ca antroponim *Păcuraru* în a. 1505, la Nestorescu, A. (2006): 37) cf. *păcure* „(înv. şi reg.) (turmă de) oi, vite" etc. (vezi *infra* **5.1.1.**).

Varianta învechită *-ariu* şi forma sa redusă de singular *-ari* [pron. -ar^i] s-au menţinut ca variante ***regionale*** ale sufixului *-ar*, în aceleaşi zone în care se înregistrează şi variantele analogice *-eriu* [pron. -e-rĭu] şi *-eri* [pron. -er^i] ale sufixului *-er*^{1}, fiind atestate în substantive ca *aldămaşariu* şi *aldămaşeriu* (LB, în DA s.v. *aldămăşar* „părtaş la *aldămaş*, servind ca martor"), *aurariu* (Sbiera, în DA s.v. *aurar* „maestru care lucra în *aur* şi argint"), *butuceriu* „(Buc.) butucul în care se sprijină batca (= unealta cu care se bate coasa)"(DA s.v. *butuc*), *faptari* „vrajă, făcătură" (Tudose, D.S.: 120) cf. *fapt* „idem", *grădinariu* (Uricariul, în DA s.v. *grădinar*), *lăcătari* „(înv. şi reg.) lăcătuş" (Anon. Cantac., în DLR s.v. *lăcătar*) cf. *lacăt*, *mătriceriu* (Liuba-Iana, în DLR s.v. *mătricer* „cioban care îngrijeşte oile cu lapte" cf. *mătrice* „oaie care dă lapte"), *măzerari* (Marian, în DLR s.v. *măzărar* „gărgăriţă de *mazăre*"), *sărcineriu* (A III 3, în DLR s.v. *sărciner* „cuier făcut dintr-un trunchi de copac"), *şalupari* „luntraş" (Tudose, D.S.: 28, 106), *văpsari* „(înv., rar) vopsitor" (Coresi, Tetr. 91, în DLR s.v. *văpsar*) cf. *(a) văpsi* etc.; cf. şi adjectivul *vulturari* „(reg., d. oameni) hrăpăreţ, rapace (ca un *vultur*)" (Marian, O. I, 189, în DLR s.v. *vulturar, -ă*).

> „Grafia *-ariu* (ocurentă în textele scrise cu litere latine până la reforma ortografiei din 1953) ascunde distincţia dintre cele două variante, una cu *-u* şi alta fără *-u*. În textele chirilice însă, unele grafii pot fi interpretate (fără mare siguranţă) ca redând distincţia fonetică în discuţie. De exemplu, în ipoteza că *ь* final (*плоугарь* nom. sg., PO 22/3) are valoare fonetică (= *i*), iar *-арю* conţine un element de timbrul [u] (cf. perechi contrastive de tipul: *плоугарю* sg. PO 37/5 / *калари* pl. *ib.* 177/16), în *плоугарь* avem a face cu varianta [ar^i], iar în *плоугарю*, cu varianta [arĭu]" (Vasiliu 2001: 71). Pentru interpretarea literei *ю*, cf. Avram, A., G.C.: 44–45.

Variantele *-ariu* şi *-eriu* se conservă, în limba actuală, în ***nume de familie*** ca *Morariu, Olariu, Cimpoieriu* etc., formate prin trecere de la substantivul comun la nume propriu, iniţial poreclă (vezi *infra* **3.1.2.2.**).

> Alexandru Graur (Graur, N.P.: 149–150) explică formele accentuate greşit *-ariu* [pron. -a-ri-u], *-eriu* [pron. -e-ri-u] la nume proprii de familie de tipul *Ciubotariu, Oieriu* printr-un defect al scrierii noastre, în care „nu se diferenţiază *i* care formează, de cel care nu formează silabă", precum şi prin influenţa numelor de origine grecească în *-iu*, ca *Teodoriu* (cf. şi Calotă 1994: 245–249, care consideră că fenomenul în discuţie reprezintă „o tendinţă aberantă a limbajului nonstandard" manifestată de vorbitorii care nu sesizează diferenţa dintre diversele tipuri de antroponime terminate în *-iu*). C. Dimitriu crede că schimbarea accentului se datorează încercării de a diferenţia numele proprii de numele comune omonime, dar şi influenţei numelor de tipul *Grigoriu* cf. *Grigore*; acelaşi autor este de părere că

-eriu, inițial variantă a lui *-ariu*, a devenit sufix cu „existență de sine stătătoare" (apud Vasiliu 2001: 73).

1.2.2. Forma *-ăr* este o variantă ***regională*** a lui *-er*^{1} (uneori și a lui *-ar*) condiționată de pronunțarea dură a consoanei precedente: *coșăr* vs *coșer* / *coș(e)ar(iu)* „cotează de porci ridicată pe stâlpi" (DA s.v. *coșar*), *samașăr* (a. 1738–1739, Iorga, S.D. VI, 437) *„sameș* (= dregător care încasa biruri)" (DLR s.v. *sameșer*), *tărâțăr* (ALR I/I h 11/28) vs *tărâcer* (ALR I/I h 11/840) „(reg.) rumeguș" (DLR s.v. *tărâțar*) etc.

În cazul tripletului *butucar* „silvicultor" vs *butuceriu* (vezi *supra* **1.2.1.**) vs *butucăriu* „un fel de sfredel" (DA s.v. *butuc*), care ilustrează apariția lui *-ăr(iu)* în context fonetic nespecific, explicația poate sta fie în sensurile diferite asociate celor trei forme, fie poate fi vorba de derivare de la baze diferite: forma de singular (pentru *butucar* și *butucăriu*) vs forma de plural (pentru *butuceriu*) – ca și în cazul formațiilor *furcăr(iu)* (Viciu, Gl.) *„furcă* de fier" (DA s.v. *furcer(iu)*).

1.2.3. Variantele *-aru, -eru* și *-ari* (formă de plural) [pron. -a̲r^i] se identifică numai în ***antroponime*** (nume de familie) și/sau în ***toponime*** (vezi *infra* **3.1.2.2.**).

1.2.4. Forma *-arium* [pron. -a̲-ri-um] este o variantă ***livrescă*** a sufixului neologic *-ariu* (vezi *infra* **3.5.**); se identifică și în câteva xenisme recente (vezi nota 2 sub **3.5.1.**).

Există și trei ***variante ocazionale*** învechite (înregistrate în câte un singur cuvânt):

**-a̲ire* [pron. -a̲ĭ-re] din *căraire* (formă atestată în Psaltirea Scheiană, cf. DA), variantă regională a lui *cărare* (explicarea apariției diftongului *ai*, la Rosetti, ILR (1968): 398, 508);

**-a̲re* din *particulare* (explicabilă prin italiană), apare sporadic (în „Albina românească", a. 1829, ca adjectiv feminin, precum și într-un document din 1827, cf. DLR);

**-a̲rie* [pron. -a̲-ri-e] din *comentarie* s.f. (formă atestată mai întâi la Dosoftei și, mai târziu, numai la C. Negruzzi), se explică prin rusă: *комentariĭ* (cf. DA).

2. Delimitarea de afixe omonime

2.1. Sufixul vechi *-er*^{1} (vezi *supra* **1.1.1.2.** și **3.2.**) se distinge de sufixul neologic *-er*^{2} (prezent în formații împrumutate, ca *bober* „persoană care practică sportul numit *bob*" (DCR^2) < fr. *bobeur, jongler* < fr. *jongleur* cf. *(a) jongla, miner* < fr. *mineur* cf. *mină* etc. sau în derivate create în limba română fie de la teme neologice, de ex. *autopsier* (Iordan, LRA: 179 nota 3) < *autopsie* + *-er*^{2}, fie după modele străine, de ex. *sănier* < *sanie* + *-er*^{2} după *bober*) în primul rând prin origine și prin vechimea formațiilor (cele cu *-er*^{1} sunt derivate românești, iar cele cu *-er*^{2} sunt mai ales împrumuturi latino-romanice relativ recente), precum și prin registrul stilistic al formațiilor (vezi monografia sufixului **-E̲R**^{2}, în volumul următor).

Delimitarea sufixului *-er*^{1} de omonimul său neologic *-er*^{2} și, implicit, alcătuirea inventarului derivatelor cu *-er*^{1} nu s-au realizat conform unui criteriu strict fonetic, în funcție de finala bazei (cum a propus Vasiliu 2001: 72, nota 5, unde se arată că *-er*^{2} apare numai în formații ale căror baze se termină în consoană nepalatală, de ex. *frizer, șofer*) – criteriu considerat inoperant în raport cu principiile prezentei lucrări, ci ținând seama de originea diferită a celor două sufixe și de vechimea derivatelor în care se identifică, criterii aplicate şi în delimitarea sufixului neologic *-ariu* de varianta învechită şi regională *-ariu* a sufixului *-ar* (vezi *infra* **2.3.**).

Sufixul *-er*^{1} se delimitează prin origine, prin vechimea formaţiilor şi prin statutul afixelor şi de varianta coruptă *-er* a sufixului *-ier*^{2}, identificată în *marochiner* s.v. *marochinier* < fr. *maroquinier* cf. *marochin, plutoner* s.v. *plutonier* < *pluton* + *-ier*^{2} etc. (vezi monografia sufixului **-IER^{2}**, în volumul următor).

2.2. Sufixul *-are*^{1} se deosebeşte de omonimul său *-are*^{2} prin conţinutul semantic: derivatele cu *-are*^{2} (*crezare, genocidare, inertare, plimbare* etc.) sunt nume de acţiune (indiferent dacă pot sau nu pot fi raportate la verbe atestate, vezi monografia seriei **-ARE^{2}, -ERE^{1}, '-ERE^{2}, -IRE, -ÂRE**), în timp ce *-are*^{1} nu formează nume de acţiune, chiar dacă derivatele lui au baze verbale (vezi *infra,* nota 1 sub **3.4.1.**).

Varianta italienizantă **-are* a sufixului *-ar* apare într-un singur cuvânt (vezi *supra,* nota sub **1.2.4.**).

2.3. Sufixul neologic *-ariu* se identifică mai ales în împrumuturi latino-romanice (vezi *supra* **1.1.2.2.** (c) şi notele), multe de dată recentă şi fără perechi cu *-ar* (vezi *infra* **3.5.**), spre deosebire de varianta învechită şi regională (uneori numai grafică) *-ariu* a sufixului *-ar,* care se identifică în variante lexicale (învechite, regionale de pronunţare, grafice) ale unor derivate cu *-ar* de la teme vechi de diverse origini, fiind conservată în antroponime (vezi *supra* **1.2.1.**).

2.4. Varianta învechită / regională de pronunţare [-ar$^{\breve{\imath}}$] de la unele substantive comune, scrisă *-ari*, este formă de singular (vezi *supra* **1.2.1.**), spre deosebire de varianta *-ari* de la toponime, care provine din forma de plural (vezi *infra* **1.2.3.** şi **3.1.2.2.**).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -AR (-ari, -ar(i)u)

3.1.1. În DI sunt înregistrate peste 1100 de ***formaţii analizabile*** (unele cu dublete în *-er*^{1}): *acar*^{1} „cutie în care se păstrează acele" cf. *ac* (MDA), *acar*^{2} „persoană care manevrează acele, la căile ferate" cf. *ac* „macaz" (MDA), *adversar* „potrivnic" (DA) cf. *advers, ajunar* „colindător" cf. *ajun* (al Crăciunului) (MDA), *aldămăşar(iu)* (vezi *supra* **1.2.1.**), *alfabetar* „(rar) listă alfabetică, repertoar; set de litere folosit ca material didactic" cf. *alfabet* (MDA), *alimentar* „privitor la hrană" (DA) cf. *aliment, alveolar* „(d. structuri) care prezintă alveole; (d. sunete) care se articulează cu limba pe *alveolă*" (DA), *amanetar* „(persoană) care primeşte în *amanet*" (DA) cf. şi *(a) amaneta, anticar* „vânzător de obiecte *antice*" (DA), *antifonar* „carte bisericească în care sunt notate *antifoanele*" (DA), *arendar* „arendaş" cf. *arendă* (DA) şi *(a) arenda, argăsar* „argăsitor, tăbăcar" cf. *(a) argăsi* (DA), *arhivar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *armurar(iu)*^{1} (DA s.v. *armurare,* vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *armurariu*^{2} „armurariţă (= plantă întrebuinţată împotriva *armurarei*)" (DA s.v. *armurar*) cf. *armur(e)* – variantă a lui *arm, articular* „referitor la articulaţii" (DA) cf. *(a se) articula* „a se lega prin articulaţii", *aurar(iu)* (vezi *supra* **1.2.1.**), *auricular* „al urechii" (DA) cf. *auriculă* „urechea externă", *bancar* „referitor la *bancă*" (MDA), *băbar* „nume de batjocură sau de glumă dat bărbaţilor în vârstă; crai bătrân" cf. *babă* (DA), *bestiar* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.1.2.**), *birjar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *bivolar* „păzitor de *bivoli*" (DA), *blidar* „olar care face blide; (fig.) linge-blide; raft / dulap pentru *blide*" (DA), *bolnicear* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *borbonar* „agriş" cf. *borboană* „bobiţă" (DA), *boresar* „(reg.) văduv" (DA s.v. *boreasă*), *bortar* „(reg.) om care locuieşte prin bordeie săpate în pământ" cf. *bortă* (MDA), *boscar*

„scamator” cf. *Bosco* „numele unui scamator italian care a dat o reprezentaţie la Iaşi” (DA), *boştinar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *botar*^{1} „porţiunea de ştreang de la căpăstru sau de la cureaua frâului care cuprinde *botul* calului” (DA), *botar*^{2} „dogar; cel care cară strugurii cu *bota* (= vas de lemn ca o cofă, doniţă), la culesul viei” (DA), *bouar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *brăţar* (vezi *supra* **1.1.3.**), *brăzdar* „fierul brăzdător” cf. *brazdă* (DA) şi *(a) brăzda*, *brâglar* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *brânzar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *brişcar* „birjar” cf. *brişcă* (DA), *brojbar* „cultivator de *brojbe* (= napi)” (DA), *bumbăcar* „arborele de *bumbac*; fabricant sau negustor de *bumbac*” (DA), *buzar* „cărăbuş” cf. *bâz!* (DA), *cabazlicar* „mucalit” cf. *cabazlâc* „glumă, poznă” (DA s.v. *cabaz* „bufon”), *canicular* „(d. căldură) înăbuşitor, de cuptor” (DA) cf. *caniculă*, *călariu* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *căluşar* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *cătinar* „pasăre care trăieşte prin *cătină*” (DA), *cârtiţar* „bărbătuşul *cârtiţei*” (DA), *cerbar* „rădaşcă” (DA s.v. *cerb*), *chiflar* „cel care face *chifle*” (DA), *cinc(i)ar* (vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.1.2.**), *ciorecar* „cel care poartă cioareci” (DA s.v. *cioareci*) cf. sg. *cioarec*, *cireşar* „luna iunie (când se coc *cireşele*); pasăre care mănâncă sâmburi de *cireşe*” (DA), *clavicular* „privitor la *claviculă*” (DA), *cloşcar* „om casnic, care stă mai mult pe acasă” (DA s.v. *cloşcă*), *cocăzar* „măceş” (DA s.v. *coacăză*), *colăcar* „părinţii sau finii care aduc colaci naşilor; (iron.) fecior de popă (care mănâncă mulţi colaci); urător” cf. *colac* (DA), *colbar(iu)* „paie zdrobite tare” cf. *colb* (DA), *colibar* „om care şade într-o *colibă*” (DA), *colivar* (vezi *supra* nota sub **1.1.2.1.**), *comisionar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *condicar* „cel ce ţine condicile; arhivar” (DA s.v. *condică*), *conferenţiar* „cel care ţine o conferinţă” (DA) cf. *(a) conferenţia*, *confesar* „(înv.) duhovnic” (DA s.v. *confesa*), *contrar* „care este potrivnic” (DA) cf. *contra*, *copiar* (DA s.v. *copier*), *corăbiar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *cordelar* „fabricant sau vânzător de *cordele*” (DA s.v. *cordea*), *cordovariu* „(pop.) piele de *Cordova*” (DA s.v. *cordovan*), *cotruţar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *crâşmar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *credenţar* „fecior care serveşte la masă” (DA s.v. *credenţ* „bufet”), *crepuscular* „referitor la *crepuscul*” (DA), *croncar* „corb” cf. *cronc!* (DA), *cufundar* „pasăre de apă” cf. *(a se) cufunda* (DA), *cuibar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *culegar* „instrument folosit în tipografie” (DA s.v. *(a) culege*), *curpenar(iu)* „curpenişte (= mulţime de *curpeni*)” (MDA), *cursar(iu)* „(înv.) bărbat care face / vinde curse (= capcane)” (DA s.v. *cursă*), *dantelar* „(rar) persoană care făcea sau vindea *dantelă*” (DA), *dăbilar* „perceptor” cf. *dabilă* „impozit” (DLR), *dărăcar* „dărăcitor” cf. *darac* (DLR), *deficitar* „care are lipsuri / pierderi” (DLR), *desăgar* „negustor ambulant” cf. *desagă* (DLR), *diaconar* „carte de rugăciuni care se citesc de către *diacon*” (DLR), *diblar* „lăutar” cf. *diblă* „vioară” (DLR), *dinţar* „unealtă cu care se ascut dinţii fierăstrăului; greblă” cf. *dinţi* (DLR), *disciplinar* „conform cu *disciplina*, care urmăreşte disciplinarea” (MDA), *doctrinar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *domnar* „(pop.) boier” cf. *domn* (DLR), *drăniţar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *dughenar* „negustor care are o *dugheană*” (DLR), *elementar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *epistolar(iu)* „privitor la modul de a scrie *epistole;* (înv.) autor de epistole; poştaş; culegere de epistole” (DLR), *evangheliar* (vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.1.2.**), *exemplar(iu)* „copie; (înv.) *exemplu*, pildă; model, prototip; care serveşte de exemplu” (DLR), *familiar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *făinar* „negustor de făină; hambar pentru păstrat *făina*; plăcintă” (DA), *făţar* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *ficătar* „(reg.) caltaboş făcut cu *ficat*” (MDA), *flecar* „om care spune *fleacuri*” (DA), *focar* „*foc* (mare)” şi „(înv.) fochist” cf. *foc* (DA), *fragmentar* „care prezintă unul sau mai multe *fragmente*” (DA s.v. *fragment*), *franzelar* „brutar” (DA s.v. *franzelă*), *fruntar* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *frunzar* „*frunze* multe, frunziş cu crengi cu tot; luna mai” (DA), *fugar* „(om) care îşi caută prin *fugă* scăparea, care fuge repede” cf. *(a) fugi* (DA), *furnicar* „totalitatea *furnicilor* dintr-un muşuroi; mulţime de oameni care mişună” (DA), *găinar* „vânzător / păzitor de *găini*, hoţ (de găini); uliul-găinilor; (reg.) coteţ” (MDA), *găletar* „cel care fabrică găleţi; cel care duce zidarilor varul cu găleata sau mulge oile în *găleată*” (MDA), *gărdinar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *gheţar* (vezi *supra*, nota 2 sub **1.1.1.2.**), *ghiociar (ghiocear)* [pron. ǵo-ča̲r] „vizitiu al unui *ghiociu* (= căruţă)” (DA), *giolar* „jucător cu arşice” cf. *giol* „numărul de arşice puse în joc”

(DA), *goştinar* „cel care încasează *goştina* (= dare pe oi sau pe porci)” (DA), *grădinar(iu)* (vezi *supra* **1.2.1.**), *grăunţar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *hărăcear* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *hoisar* „colţarul care rămâne nearat” (DA s.v. *hois* „hăis!”), *iezar* „cârd de *iezi*” (DA s.v. *ied*), *inelar* „(degetul) pe care se poartă inelul; fabricant sau vânzător de inele; care are formă de *inel*” (DA), *inimar* (vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.2.2.**), *ipotecar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *iuţari* „(la pl.) ciuperci comestibile cu carnea *iute*” (MDA; în DEX^2 şi sg. *iuţar*), *îndrumar* „îndrumător (= lucrare care îndrumă într-un domeniu)” (MDA), *jitniţar (jitnicеariu)* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *justiţiar* (vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.1.2.**), *lamelar* „în formă de *lamelă*” (DLR), *lăcustar* „pasăre care se hrăneşte cu *lăcuste*” (DLR), *lănţar* (vezi *supra*, nota 2 sub **1.1.1.2.**), *lăturar*^{1} „vas pentru *lături*” (DLR), *lăturar*^{2} „scândură care se leagă pe *laturile* unui car” (DLR), *legionar* „militar care făcea parte dintr-o legiune” (DLR) cf. *legionă* – var. la *legiune*, *limbar* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *lăcătar(i)* (vezi *supra* **1.2.1.**), *legatar* „persoană care beneficiază de un *legat* (= testament)” (DLR), *letopisiţar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *lopătar (lopeţar)* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *lumânărar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *mamelar* „mamar” (DLR) cf. *mamelă*, *mandatar* „împuternicit” (DLR) cf. *mandat*, *mandibular* „referitor la *mandibulă*” (DLR), *măjar* (vezi *supra*, nota sub **1.1.2.1.**), *mărgăritar* „perlă (folosită ca podoabă); lăcrimioare” (DLR) cf. *mărgărit* „idem”, *mărgelar* „negustor de *mărgele*” (DLR), *măzărar* (vezi *supra* **1.2.1.**), *mânzărar* „cioban care păzeşte mânzările; locul în care stau mânzările” cf. *mânzare* (DLR), *mâzgar* „teren acoperit cu *mâzgă*” (DLR), *medelnicear* (vezi *supra*, nota 2 sub **1.1.1.2.**), *meliţar* (vezi *supra*, nota 2 sub **1.1.1.2.**), *merindar(iu)* „(înv., rar) persoană care făcea aprovizionarea cu alimente” cf. *merinde* (DLR), *miar* „căpetenie peste o *mie* de oameni; bancnotă de o mie de lei” (MDA), *mielar(iu)* „păstor de miei” cf. *miel* (DLR), *milionar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *minuscular* „foarte mic, *minuscul;* fără importanţă” (DLR), *misionar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *modelar* „modelor” cf. *model* (DLR), *molecular(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *moscar* „mamifer care produce o secreţie plăcut mirositoare” cf. *mosc*^{2} „idem” (DLR), *mozaicar* „persoană care face lucrări de *mozaic*” (DLR), *mulgar* „persoană care *mulge* oile, vacile etc.; vas în care se mulge laptele” (DLR), *multar* „(gram., înv.) numărul plural” (DLR), *negrar* „specie de guvizi de culoare aproape neagră; cioban care are oi negre; orăşean îmbrăcat în haine *negre*” (MDA), *nisipar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *omiliar* (vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.1.2.**), *optar* „cârlig în formă de *opt*; carte de joc” (MDA), *nouar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *orădarul* „vânt de la apus (dinspre *Oradea*)” (Vasiliu 2002: 54), *orcicar* „laţul de la ham care se prinde de *orcic*” (DLR), *ordinar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *originar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *oţelar* „muncitor în oţelărie” cf. *oţel* (DLR), *oţetar* „fabricant sau vânzător de *oţet;* numele a doi arbori; serviciu de masă în care se ţine oţetul”, *ouar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *panaghiar* (vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.1.2.**), *pantofar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *parazitar* „de parazit” (MDA), *parcelar* „(rar) care se face pe porţiuni delimitate” (DLR) cf. *parcelă*, *parlamentar* „privitor la *parlament*, cu parlament” (MDA), *păcurar*^{1} „(înv. şi reg.) cioban, păstor” (DLR) cf. *păcure* „(turmă de) oi, vite”, *păcurar*^{2} „(reg.) muncitor care extrage *păcură* din pământ” (DLR), *păinjinar* „pânză de *păianjen*” (DLR), *păpuşar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *pâinar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *pândar* „persoană care păzeşte un teren etc.” (DLR) cf. *pândă* şi *(a) pândi*, *pântecar* „(reg.) burtieră” cf. *pântec(e)* (DLR), *pânzar* „(înv., reg.) ţesător sau negustor de pânzeturi; (reg.) corabie cu *pânze*” (DLR), *pâslar* „(înv.) fabricant de pâslă; încălţăminte din *pâslă*” (DLR), *pendular* „care oscilează, care are o mişcare de *pendul*” (DLR) cf. şi *(a) pendula*, *petiţar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *pielar* „meseriaş care prelucrează piei” cf. *piele* (DLR), *pieptar(iu)* „ilic” cf. *piept* (DLR), *pistolar* „persoană specializată în tragerea cu *pistolul*” (DLR), *pietrar* „muncitor care prelucrează piatra; peşte de *piatră*” (DLR), *piuar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *pivniţar (pivnicear)* (vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.1.2**), *plagiar* (vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.1.2.**), *plămânar* „(Trans., d. oameni) molatic, bolnăvicios” cf. *plămân* (DLR), *plenar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *plugar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *plumbar* „(înv.) persoană care lucrează obiecte din *plumb*” (DLR), *pocrişar* „copil din flori, bastard” cf. *pocriş(c)ă*

„femeie de moravuri ușoare" (DLR), *polar* „care se referă la *poli*" (DLR), *porumbar*^{1} „arbust sălbatic" cf. *porumbe* „fructele porumbarului" (DLR), *porumbar*^{2} „coteț de *porumbi* (= porumbei)" (DLR), *potcar* „duh rău care ar provoca boala numită *potcă*" (DLR), *prepelicar (prepelițar)* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**), *pretutindenar* „(neob.) care există și se manifestă *pretutindeni*" (DLR), *primar*^{1} „(înv.) care se află la început, dintâi" (DLR) cf. *prim, primar*^{2} „de primă importanță; care este simplu, elementar; reprezentant al conducerii centrale, în orașe și comune" (DLR) cf. *prim, prisăcar(iu)* „persoană care are o *prisacă*" (DLR), *probar(iu)* „culegător la tipografie; model de litere" cf. *probă* (DLR), *pufar* „zăpadă măruntă, prăfuită" cf. *puf* (DLR), *rachiar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *răclar* „(reg.) persoană care face racle" cf. *raclă* (DLR), *regimentar* „care aparține unui *regiment*" (DLR), *rețetar* „bloc cu formular pe care se scriu rețete medicale; listă de *rețete*" (DLR), *rindelar* „rabotor" cf. *(a) rindela* (DLR) și *rindea* (pl. *rindele*), *rudar* „berbec de prăsilă (= de *rudă*)" cf. *rudă*^{1} (DLR), *rugar* „loc cu *rugi* (= mărăcini)" (DLR), *sangvinar* „sângeros" (DLR) cf. *sangvin, sarcinar* (vezi *supra,* nota sub **1.1.2.1.**), *săbiar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *săpornicar* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**), *scăiar* „loc cu scaieți" cf. *scai* (DLR s.v. *scăier*), *scăunar* „meseriaș care confecționează *scaune*" (DLR), *scobar* „unealtă pentru curățirea vaselor de lemn" cf. *scoabă* „piesă metalică" (DLR), *scrânciobar* „persoană care învârtește *scrânciobul*" (DLR), *secretar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *sectar* „membru al unei secte (religioase); referitor la *sectă*" (DLR), *sedimentar* „constituit din *sediment*" (DLR), *sobar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *solomonar* „vrăjitor, astronom" cf. *Solomon* (DLR), *sorcovar* „copil care umblă cu *sorcova*" (DLR) cf. și *(a) sorcovi, spuzar* „vătrai; cocă de mălai coaptă în *spuză*" (DLR), *stămbar* „(rar) persoană care face negoț cu *stambă*" (DLR), *stăvilar* „construcție prevăzută cu *stavile*, așezată transversal pe o apă" cf. *(a) stăvili* (DLR), *stâlpar* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *stelar* „astrolog; colindător cu steaua; referitor la *stele*" (DLR), *stihar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *strâmbar* „piesă la plug, la războiul de țesut, la moară" cf. *strâmb* (DLR), *strimțar* „nume depreciativ dat de țărani celor care poartă pantaloni strâmți" cf. var. *strimt* (DLR s.v. *strâmtar*), *stupar* „persoană care îngrijește *stupii*; stupină; roi de albine" (DLR), *sugar* „(copil sau pui de animal) care *suge*" (DLR), *sulițar* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**), *șesar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *șindrilar(iu)* (vezi *supra,* nota sub **1.1.2.1.**), *șopârlar* „șorecar" cf. *șopârlă* (DLR), *șorecar* „nume al unor păsări care se hrănesc cu șoareci; loc în care își depozitează șoarecii proviziile, mușuroi de sobol; câine care prinde *șoareci*" (DLR), *ștergar* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *șurubar* „șurubelniță; lucrător la alambic; epitet pentru o persoană care recurge la șiretlicuri" cf. *șurub* (DLR), *tabelar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *tăbăcar*^{1} „cel care tăbăcește pieile" cf. *tabac*^{1} „(înv.) tăbăcar" (DLR) și *(a) tăbăci, tăbăcar*^{2} „fumător, fabricant de *tabac;* tabacheră" cf. *tabac*^{2} „tutun" (DLR), *tărăbonțar* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**), *tărâțar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *târgar* „persoană care vinde sau cumpără în *târg;* zaraf" (DLR), *târlar* „om în serviciul stânei (= *târlă*)" (DLR), *teslar(iu)* „dulgher" cf. *teslă* (DLR), *testemelar* „(înv.) fabricant / vânzător de testemele" cf. *testemel* „basma" (DLR), *tobar* „(reg.) toboșar, colindător" cf. *tobă* (DLR), *tocilar* „persoană care se ocupă cu ascuțirea la *tocilă*" cf. *tocilă* (DLR), *tolbar* „tolbaș (= negustor ambulant care își ține marfa în *tolbă*)" (DLR), *tulumbar* „pompier" cf. *tulumbă* (DLR), *tutelar* „privitor la *tutelă*" (DLR), *țâncar* „(Mold.) *țânc* (= copil)" (DLR), *țârfar* „pământ nisipos" cf. *țârfă* „nisip" (DLR), *țevar* „cada prin care trec *țevile* la cazanul de țuică" (DLR), *țipar* „numele mai multor specii de pești" cf. *(a) țipa*^{1} „a scoate sunete stridente, ascuțite" (DLR), *umbrar* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *umbrelar* „persoană care face sau vinde *umbrele*" (DLR), *undrelar* „cutie în care își poartă ciobanii instrumentele de cusut" cf. pl. *undrele* „ace de cusut" (MDA), *uricar(iu)* „funcționar care se ocupa de copierea sau traducerea uricelor; colecție de urice" cf. *uric* „document" (DLR), *urzicar* „loc unde cresc multe urzici; pasăre care trăiește prin urzici, omida fluturelui-roșu care trăiește pe *urzici*; (înv., rar) boală asemănătoare cu pojarul" (DLR), *ușar* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *valutar* „referitor la valută" (DLR), *văcar(iu)* „cel care păzește vacile" cf. *vacă* (DLR), *văpsar(i)* (vezi *supra* **1.2.1.**), *vărniţar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *vărzar* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *vânturar* „persoană care rătăceşte din loc în loc; evantai" cf. *(a (se)) vântura* (DLR), *vârfar* „ţăpoi cu care se face vârful la stog; persoană care clădeşte vârful; *vârf* (de munte)" (DLR), *velniţar* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *ventricular* „care ţine de *ventricule*" (DLR), *veselar* „persoană care răspunde de *veselă*" (DLR), *vezicular* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *vi(i)ar(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *viermar* „mulţime de *viermi*; forfotă, agitaţie; cleşte mic cu care se scot viermii din rănile oilor" (DLR), *viţelar* „persoană care îngrijeşte viţeii" cf. *viţel* (DLR), *vocabular(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.2.**), *vorbar* „vorbăreţ" cf. *vorbă* (DLR) cf. şi *(a) vorbi*, *vulturar(i)* (vezi *supra* **1.2.1.**), *zicar* „cel ce *zice* dintr-un instrument" (DLR), *zidar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *zodiar* (vezi *supra,* nota sub **1.1.2.1.**), *zuliar* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.1.2.**) etc.

1. Formaţia *catilinară* (folosită mai ales la plural: *catilinare* „discursurile lui Cicero împotriva lui *Catilina*") căreia nu îi corespunde o pereche masculină se încadrează în inventarul sufixului *-ar*, şi nu la sufixul din aceeaşi serie *-ară,* pentru că acesta nu se identifică în neologisme (vezi *infra* **3.3.**).

2. În DA, se arată că derivatul *armurar(iu)*^{2} „(bot.) armurariţă" (care apare numai în forma *armurariu* în singurul citat existent) pare a fi format de la numele bolii: *armurare* + *-ar* > **armurărar* şi apoi, prin haplologie, *armurar* (DA s.v. *armurar*; cf. Puşcariu, L.R. II: 172); omonimul *armurariu*^{1} „boală de armuri" este format tot de la *armurare* (< lat. pop. **armoralis*, din *morbus* ~ „[boală] de armuri"), prin schimbare de sufix (DA s.v. *armurare*). Cele două formaţii ilustrează situaţia în care modalitatea de formare a derivatelor (etimologia lor) şi analiza lor formală prin *armure* (conform principiilor din această lucrare) nu coincid.

3. Nu figurează în inventarul de mai sus o serie de cuvinte din DI terminate în *-ar*, şi anume: adjectivul *aniversar, -ă* < fr. *anniversaire* deoarece verbul *(a) aniversa* (singura bază de analiză sincronică) este format prin regresiune de la adjectiv (MDA; cf. Avram, M. 1989: 11); substantivul *aorar* „veşmânt bisericesc" (DLR s.v. *orar*^{1}) format prin etimologie populară (*orarele* sunt brodate cu fir de *aur*); neologismul *focar* „punct în care se concentrează raze" după fr. *foyer* (DA, MDA), care nu este analizabil semantic; substantivul *mânzar* „miel de un an; mânzat (= viţel înţărcat)" (considerat în DLR derivat de la *mânz* „puiul iepei; epitet pentru un copil (zburdalnic); (înv. şi reg.) puiul măgăriţei; (înv.) puiul cămilei", cu care nu are legătură semantică) a fost explicat prin derivare regresivă din *mânzare* „oaie care a fătat şi dă lapte" (Todoran 1970: 61); adjectivul *şălar* „care înşală", cu etimologie neclară: poate fi derivat cu sufixul *-ar* şi prin regresiune (pierderea prefixului de la verbul *a înşela*) sau un derivat de la *şa* (cf. *şale* – variantă de plural) presupunând un sens intermediar, figurat „care pune şaua (pe cineva)" (în DLR s.v. se face referire la magh. *csalárd*).

La acestea se adaugă:

- peste 200 de formaţii din DILR (prezente şi în alte surse lexicografice, din care se dau glosările): *altitudinar* „situat la *altitudine*" (NDN), *aluvionar* „produs prin *aluviune*" (MDA), *arămar* „persoană care lucrează sau vinde obiecte de *aramă*" (DEX), *arenar* „gladiator care lupta în *arenă*" (MDA), *arteriolar* „referitor la *arteriole*" (NDN), *bandotecar* cf. *bandotecă* „colecţie de benzi de magnetofon" (DEX), *batalionar* „de *batalion*" (NDN), *bărcar* „luntraş" (Tudose, D.S.: 28), *bişniţar* „persoană care face afaceri dubioase" cf. *bişniţă* (MDA), *boschetar* „om foarte sărac, fără locuinţă" cf. *boschet* (MDA), *bulbar* „referitor la *bulb*" (DEX), *buticar* „proprietarul unui *butic*" (DCR^2), *canalicular* „referitor la *canalicul* (= formaţie anatomică tubulară)" (MDA), *cânepar* „pasăre care se hrăneşte cu seminţe de *cânepă*"

(DEX), *cerebelar* „referitor la *cerebel*” (NDN), *chirografar* „(persoană) care deține un drept de creditor pe baza unui act” cf. *chirograf* „scrisoare olografă, act autentificat” (MDA), *circar* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *clăpar* „încălțăminte închisă în față cu *clape*” (DEX), *clientelar* „referitor la clienți” (MDA) cf. *clientelă*, *cohlear* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *colinar* „cu *coline*” (DEX), *columelar* „referitor la *columelă* (= organ animal sau vegetal în formă de coloană)” (NDN), *columnar* „în formă de *columnă*” (NDN), *cornicular* „soldat roman atașat pe lângă un centurion” (NDN) cf. *cornicul* „semn onorific pe casca unor militari romani”, *curvar* „(bărbat) desfrânat, muieratic” (DA), *cuticular* „de natura *cuticulei*” (MDA), *diverticular* „referitor la *diverticul* (= formație anatomică în formă de sac)” (NDN), *edecar* „persoană care trage la *edec*” (DEX), *facționar* „referitor la *facțiune*” (DEX), *fibular* „al *fibulei* (= peroneu)” (NDN), *flictenular* „care prezintă *flictenule* (= veziculă a pielii)” (NDN), *foliar* „referitor la frunze” (NDN) cf. *folie*, *foliolar* „care aparține *foliolelor*” (NDN), *furtunar* „pasăre marină” cf. *furtună* (DEX), *glomerular* „referitor la *glomerule* (= organ în formă de ghem; element al rinichiului; bulgăr mic de pământ)” (MDA), *grafiar* „etui în care se țin *grafiurile* (= stilete) (NDN), *ghindar* „stejar” (DA) cf. *ghindă*, *hemoroidar* „referitor la *hemoroizi*” (NDN), *herniar* „referitor la *hernie*” (NDN), *incunabular* „referitor la *incunabule*” (NDN), *infundibular* „referitor la *infundibul* (= structură anatomică în formă de pâlnie)” (NDN), *kosovar* „cetățean din *Kosovo*” (Vârlan, S.N.: 50), *lagunar* „care aparține lagunelor, format din *lagune*” (MDA), *lăcar* „pasăre care trăiește în preajma unui *lac*” (DEX), *liniar* „dispus în *linie* dreaptă” (MDA), *lobar* „privitor la *lob*” (DEX), *lobular* „referitor la un *lobul*” (NDN), *locular* „împărțit în mai mulți *loculi* (= cavitate a unui organ)” (NDN), *luminar* „sfeșnic, corp de iluminat” (MDA) cf. *lumină*, *maleolar* „al *maleolelor* (= fiecare dintre apofizele tibiei și peroneului)” (NDN), *mamelonar* „referitor la *mameloane*” (DEX), *modular* „referitor la un *modul* (= parte componentă a unui ansamblu)” (NDN), *nucelar* „al *nucelei* (= parte a nucleului unei plante)” (NDN), *obstacular* „cu caracter de obstacol” (NDN) cf. varianta *obstacul* (DEX), *oracular* „de oracol” cf. varianta *oracul* (DEX), *opercular* „care îndeplinește rolul de *opercul*” (NDN), *ovular* „referitor la *ovul*” (NDN), *palmar* „mușchi al *palmei*” (NDN), *panacodar* „brutar care lucrează cu *panacodul* (= scândură folosită în brutărie)” (DEX), *partidar* „referitor la *partid*” (NDN), *patelar* „referitor la *patelă* (= rotulă)” (NDN), *patibular* „vrednic de a fi spânzurat” (MDA) cf. *patibule* „furci în care erau spânzurați condamnații”, *pedicelar* „apendice la echinoderme” (NDN) cf. *pedicel* „peduncul mic”, *peduncular* „referitor la *peduncul*” (NDN), *pelicular* „care formează o *peliculă*” (NDN), *pilular* „în formă de *pilulă*” (NDN), *plenitudinar* „total, plenar” cf. *plenitudine* (DEX), *preambular* „care servește de *preambul*” (NDN), *procesionar* „referitor la *procesiune*” (NDN), *radicular* „referitor la rădăcină” (MDA) cf. *radiculă* „rădăcina plantului”, *receptacular* „referitor la *receptacul*” (NDN), *resentimentar* „cu caracter de *resentiment*” (NDN), *rișcar* „jucător de *rișcă*” (DEX), *sacular* „referitor la o *saculă* (= formațiune saciformă de mici dimensiuni)” (NDN), *scapular* „referitor la *scapulă* (= omoplat)” (NDN), *scoicar* „pasăre care mănâncă *scoici*” (DLR), *sechelar* „referitor la *sechele*” (NDN), *somnolar* „somnolent” cf. *(a) somnola* (NDN), *stipelar* „referitor la *stipelă* (= apendice situat la baza frunzelor)” (NDN), *stipular* „referitor la *stipul* (= mic apendice membranos la baza frunzelor)” (NDN), *suicidar* „(cel) care are tendința de a se sinucide” (NDN) cf. *suicid*, *șmenar* „persoană care înșală la schimbarea banilor” cf. *șmen* „substituirea unui original cu un fals (acte, bani)” (DCR^2), *șpăgar* „persoană care pretinde sau primește mită” cf. *șpagă* „mită” (DCR^3), *tamburinar* „toboșar la *tamburină*” (NDN), *tendar* „bară de susținere a *tendei* (= apărătoare de soare sau de ploaie)” (DLR), *tonsilar*

„referitor la *tonsilă* (= amigdală)” (NDN), *trabecular* „referitor la *trabecul* (= formaţie fibroasă)” (NDN), *trişcar* „cântăreţ din *trişcă*” (DEX), *trohlear* (vezi *supra* **1.1.1.1.**), *turbionar* „în care au loc vârtejuri” (NDN) cf. *turbion* „vârtej”, *ţapinar* „muncitor care manevrează buştenii cu *ţapina*” (DEX), *uvular* „al *uvulei*” (NDN), *vacuolar* „cu *vacuole*” (NDN), *vehicular* „referitor la *vehicul*” (NDN), *vestibular* „al *vestibulului* (= prima cavitate a urechii interne)” (NDN), *vexilar* „purtător al unei *vexile* (= steagul unei cohorte în armata romană)” (NDN), *ziar* „publicaţie de obicei cotidiană” cf. *zi* (DEX), *zonar* „împărţit în *zone*” (NDN) etc.;

- 15 formaţii de la Stoichiţoiu-Ichim (V.A.: 8, 20, 22): *bancar* „fotbalist al unei echipe susţinute de *Banca* Naţională”, *chichiţar* cf. *chichiţă, cuponar* „posesor de *cupoane* de privatizare”, *fesenar* cf. *FSN, fursecar* „mâncător de *fursecuri*”, *gărar* cf. *gară, hoitar* (în *Foamea de case generează profesii noi: Hoitarii de la ICRAL*) cf. *hoit, mărţişorar* „negustor de *mărţişoare*”, *pizzar* cf. *pizza, presar* „gazetar” cf. *presă, pufuleţar* „vânzător ambulant de *pufuleţi*”, *sacoşar* „persoană implicată în micul trafic de frontieră” cf. *sacoşă, snecar* cf. *snack* [pron. *snec*], *talciocar* cf. *talcioc* „piaţă de vechituri”, *ţepar* „hoţ” cf. *ţeapă* (în expr. *a da / a lua ţeapă* „a fura / a fi furat”);
- numeroase formaţii din alte surse: *acvilar* „(arg.) poliţist” (DALR) cf. *acvilă, bercenar* „membru al echipei de fotbal din *Berceni*” (Vârlan, S.N.: 48), *blogar* „persoană care şi-a deschis un *blog* pe internet” (Vârlan, S.N.: 44), *căpşunar* (*ibid.*), *debilar* (DLR, vezi *supra*, nota 1 sub **1.1.2.2.**), *depeşar* „fan al formaţiei *Dépêche*-Mode” cf. pron. [*depeş*] (Vârlan, S.N.: 50), *poienar* „locuitor din *Poiana*” (Vasiliu 2002: 54) etc. (pentru completarea listei, vezi Trifan, F.C. 123–135 şi Vârlan, S.N.: 43–54).

3.1.2. Formaţiile în care se identifică sufixul *-ar* (sau/şi variantele sale) sunt substantive comune (majoritatea), substantive proprii şi adjective.

3.1.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

- ***masculine*** (majoritatea), analizabile în raport cu:
  - substantive:
    - comune (tema de N–A singular şi, rar, tema de plural): *acar*^{2}, *ajunar, arămar, boschetar, bumbăcar, cânepar, circar, cordelar, desăgar, dughenar, franzelar, mărgelar, oţelar, pistolar, prisăcar, rişcar, scăunar, şpăgar, târlar, ţepar, umbrelar, veselar* etc.;
    - (rar) proprii, antroponime şi toponime: *bercenar, boscar, kosovar, orădarul, poienar, solomonar* (cf. şi *fesenar* format de la o siglă);
  - verbe: *argăsar, confesar, mulgar* „persoană care mulge oi, vite”, *plagiar, zicar* etc.;
  - substantive sau verbe: *amanetar, arendar, rindelar, sorcovar, tăbăcar*^{1} etc.;
  - adjective: *adversar, anticar, iuţar, negrar, strimţar* etc.;
  - numerale: *cinc(i)ar, miar* „căpetenie peste o *mie* de oameni”, *optar* „carte de joc” etc.;
  - interjecţii (foarte rar): *buzar, croncar;*
- ***neutre***, analizabile în raport cu:
  - substantive comune (şi proprii, foarte rar): *acar*^{1}, *alfabetar, antifonar, botar*^{1}, *cordovariu, dinţar, undrelar* etc.;
  - verbe: *culegar, îndrumar, mulgar* „vas pentru laptele muls”, *vânturar* „evantai” etc.;
  - substantive sau verbe: *brăzdar, stăvilar* etc.;

– adjective: *multar, strâmbar* etc.;
– numerale: *miar* „bancnotă de o mie”, *optar* „cârlig în formă de *opt*” etc.;
– o interjecție: *hoisar*.

O serie de derivate substantivale ca *miar, mulgar, optar, vânturar* etc. sunt atât masculine, cât şi neutre, cu sensuri diferite în funcție de gen şi, de aceea, pot fi considerate perechi de omonime, deşi sunt înregistrate în cadrul aceluiaşi articol de dicționar, în sursele de bază.

3.1.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt masculine, şi anume:

– antroponime (nume de familie), analizabile în raport cu substantive proprii (mai ales toponime) şi, rar, cu substantive comune: *Catrinar(i)u* cf. *Catrina* – poate şi nume topic, neidentificat (Iordan, N.F.), *Comănar(iu)* cf. *Comana* (Paşca, Ţ.O.), *Crăsnaru* „(la origine) locuitor din *Crasna*” (Iordan, N.F.), *Obedenaru* cf. *Obedeni* (DO), *Poienar(u)* cf. *Poiana, poiană* (DO), *Prăvar* cf. *prav* (Paşca, Ţ.O.), *Puşcariu* (DO: LVI; Iordan, N.F.) cf. *puşcă* etc.;

– toponime (mai ales cu formă de plural, rar cu formă de singular), analizabile în raport cu substantive proprii (antroponime sau toponime) şi, rar, cu substantive comune: *Buştenari* cf. *buştean* (Iordan, Top.) şi *Buşteni, Cârjari* cf. *Cârja* – toponim (Iordan, Top.), *Cepari* (Diaconescu 1979: 171) cf. *ceapă*, *Silistrarul* cf. *Silistra* (Iordan, Top.), *Stăncilari* cf. *Stăncilă* – antroponim (Diaconescu 1979: 171), *Urzâcaru* (Diaconescu 1979: 172) cf. varianta *urzâcă*, *Vidraru* cf. *vidră, Vidra* (Diaconescu 1979: 171) etc.

„Supranumele (aplicate individului sau colectivității), formații intermediare între numele comune (epitete) şi numele proprii, devenind adesea, prin întrebuințare repetată, nume proprii, au structura obişnuită a derivatelor cu *-ar* şi nu au fost avute în vedere aici (toate exemplele sunt din Paşca, Ţ.O.): *Blidar* (p. 92), *Lingurar* (p. 93), *Descultari* (p. 223), *Scărchinari* (p. 319)” (Vasiliu 2002: 55). Vezi şi *Găzaru, Jugănari* (Diaconescu 1979: 171), precum şi *Argintar(i), Blidar(ul), Blidari, Căldărarul, Căldărari, Corăbierul* etc. (Iordan, Top.: 223–225).

3.1.2.3. ***Adjectivele*** (unele substantivate) sunt analizabile în raport cu:

– substantive: *alimentar, bancar, cabazlicar, colinar, incunabular, inimar, lamelar, liniar, mandibular, parcelar, patibular, plămânar, resentimentar, vulturar, zonar* etc.;
– verbe: *articular, sugar* etc.;
– substantive sau verbe: *fugar, pendular, vorbar* etc.;
– adjective: *debilar, minuscular, sangvinar* etc.;
– un numeral: *primar;*
– adverbe: *contrar, pretutindenar.*

Pe lângă o serie de adjective folosite şi ca substantive masculine şi/sau feminine (care denumesc persoane ce posedă calitatea desemnată de adjectivul derivat corespunzător), de ex. *flecar* adj. şi s.m., *fugar, -ă* adj. şi s.m.f. (devenit şi antroponim, *Fugaru* – nume de familie) etc., există (apud Vasiliu 2002: 55–56) câteva situații mai speciale de formații adjectivale folosite şi ca substantive neutre (uneori masculine şi neutre):

– *arbitrar* adj. „care porneşte de la o hotărâre individuală, luată după bunul plac al cuiva" şi s.n. „acţiune / situaţie arbitrară" cf. *(liber) arbitru;*

– *contrar* adj. (şi adv.) „care e *contra,* opus", s.n. „ceea ce este opus" şi s.m. „adversar, potrivnic (de idei)" (cuvânt învechit, care apare într-o arie restrânsă – Transilvania şi Bucovina): *N-a fost pe placul* ***contrarilor*** (Sbiera, în DA);

– *monetar* (cf. varianta *monetă*) adj. „care se referă la monedă", s.n. „inventar al banilor pe categorii" şi s.m. „persoană care lucrează la baterea de monede" (DLR).

Bazele substantivale sunt caracteristice pentru derivatele cu *-ar,* atât pentru substantive, cât şi pentru adjective; bazele verbale şi adjectivale sunt puţine, iar cele adverbiale şi interjecţionale, ca şi numeralele, sunt accidentale.

Valeria Guţu Romalo remarcă folosirea restrânsă (mai ales dialectală sau în terminologii tehnice) a formaţiilor deverbale cu *-ar* (Guţu Romalo 1961: 535; cf. şi Guţu Romalo, C.G. (1972): 31).

Formaţii semianalizabile: *armindar* „1 Mai" cf. *arminden* „idem", *bânzar* „bărzăun" cf. *(a) bânzăi, cloţar* „şobolan" cf. *cloţan* „idem", *grătar* cf. *gratie, lăptar* „un fel de plasă de prins peşte" cf. *lăptaş* „idem", *mujdar* cf. *mujdei* „idem", *numerar* cf. *(a) numerota, telar* „crainic" cf. *telal* „idem" etc.

3.2. -E̲R^{1} (-e̲ri, -e̲r(i)u; -ă̲r)

3.2.1. În DI sunt înregistrate peste 150 de ***formaţii analizabile*** (dintre care cca 40 au dublete cu *-ar(iu),* vezi *supra* **1.1.2.1.**): *acatister* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.1.2.**), *aldămaşeriu* (vezi *supra* **1.2.1.**), *albier (albieriu)* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *bănicer* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**), *bocşer* „cărbunar" cf. *bocşă* „lemne arse pentru a se face mangal" (MDA), *bogasier* „negustor de *bogasiu* (= material adus din Orient, folosit mai ales la căptuşeală)" (DA), *boier* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *bolnicer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *borşer(iu)* „putinică pentru *borş;* plantă ale cărei fructe au gust acru" (DA), *brăcier* „(reg.) brăcire (= brâu îngust)" cf. *brăcie* „idem" (DA), *bricer* „cel care ascute *briciul*" (MDA), *brucer* „(reg.) brucelnic (= vătrai)" cf. *brucă* „băţ cu care se aţâţă focul" (DA), *bucher* „persoană care învaţă să scrie şi să citească" cf. *buche* (DA), *butuceriu* (vezi *supra* **1.2.1.**), *cabanicer* „cel care face cabane (= haină de damă)" cf. *cabaniţă* „manta scumpă; suman mare" (DA), *căier* „sătean care are (căruţă cu) *cai*" (DA s.v. *cal*), *căluşer* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *cănger* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *căpătâier* s.m. „om care şi-a făcut *căpătâi,* însurându-se; cap de familie" (DA), *cărucer* „căruţaş, vizitiu" cf. *căruţă* (DA), *câiner (câner)* „păzitor sau prăsitor de *câini;* om rău la inimă" (DA s.v. *câne*), *cârticer* „(reg.) bubă care apare pe corpul omului" cf. *cârtiţă* „buboi" (DA), *cenuşer* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *che(a)gornicer(iu)* „vas pentru cheag" (DA s.v. *cheag*) cf. *che(a)gorniţă* „idem", *cheier* „lăcătuş" cf. *cheie* (DA) şi pl. *chei, chirier* „(înv.) chiriaş" cf. *chirie* (DA), *cimpoier* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *cocier (cucier)* „cel ce mână caii înhămaţi la *cocie* (= trăsură)" (DA), *coleşer* „făcăleţ; ceaun unde se fierbe *coleaşa* (= un fel de terci)" (DA), *coliver* (vezi *supra,* nota sub **1.1.2.1.**), *comisioner* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *condeier* „scriitor mai puţin talentat" cf. *condei* (MDA), *corăbier* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *cotecer* „îngrijitor de *coteţe*" (DA), *cotrucer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *credincer* „(înv.) om de încredere" cf. *credinţă* (DA), *crucer*^{1} „(înv.) creiţar" (după germ. *Kreuzer*) cf. *cruce* (DA), *crucer*^{2} „cavaler teuton, cruciat" cf. *cruce* (DA), *cunicer* „slujbaş care adună *cuniţa* (= impozit pentru cirezile de vite străine de ţară)" (DA), *curecher* „(Mold.) cultivator sau vânzător de varză" cf. *curechi* (DA), *dăjdier* „(înv.) persoană care încasa / plătea *dajdie* (= tribut)" (DLR s.v. *dăjdiar*), *doctriner* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *drănicer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *epistoler* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *făclier* „fabricant, negustor sau purtător de făclii" cf. *făclie* (DA), *fălcer* „cosaş care se tocmeşte cu *falcea*" cf. *falce* (DA), *frânghier* „fabricant / vânzător de *frânghii*" (DA), *furcer(iu)* „*furcă* de fier" (DA), *grădiner* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *gândăcer* „insectă care trăieşte pe bozii" cf. *gândac* (MDA), *genuncher* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *glăjer* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *grăjdier* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *grănicer (grăniţer)* „militar de pază la *graniţă*" (DA), *grăuncer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *gropnicer* „gropar" cf. *gropniţă* (DA), *grumăjer* „parte a armurii care apără gâtul" cf. *grumaz* (DA), *gunoier* „persoană din serviciul salubrităţii; grămadă de *gunoi*" (MDA), *hălcer* „unealtă de dulgherie" cf. *(a) hălci* „a tăia" (cf. *halcă* în MDA; DA s.v. *halcă* „despicătură, aşchie de lemn"), *hărăcer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *hârtier* „persoană care fabrică sau vinde *hârtie*" (DA), *japcier (jepcier)* „cojocar, cârpaci" cf. *jepciu* „cojoc vechi" (MDA), *jitnicer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *jucărier* „fabricant sau vânzător de *jucării*" (MDA), *jungher* „pumnal" cf. *(a) junghia* (MDA) şi *junghiu* „pumnal" (DA), *lăder* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.1.2.**), *lăicer(iu) (lăvicer(iu))* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**), *lăpţer* „lăptar" cf. *lapţi* (pl. lui *lapte*) (DLR), *letopisiţer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *liturg(h)ier* „carte care cuprinde textul rugăciunilor pentru *liturghie*" (DLR), *lucer* „(pop.) luceafăr" cf. *(a) luci* (DLR), *magazier* „magaziner" cf. *magazie* (DLR), *măjer* (vezi *supra,* nota sub **1.1.2.1.**), *mălăier* „negustor de *mălai*" (DLR), *mătricer(iu)* (vezi *supra* **1.1.1.2.**, **1.2.1.**), *mâner* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.1.2.**), *medelnicer* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**), *milioner* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *moşier* „posesorul unei *moşii*" (DLR), *much(i)er* „rindea pentru îndreptat muchiile scândurilor" cf. *much(i)e* (DLR), *mujdeier* „băţ cu care se pisează usturoiul pentru *mujdei*" (DLR), *mustăcer (mustecer)* „butaş" cf. *(a) mustăci* (DLR), *năier* „corăbier" cf. *naie* „corabie; naos" (DLR), *oier* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *oloier* „fabricant de ulei" cf. *oloi* (DLR), *ordiner* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *otăşnicer* „persoană care plătea *otaşniţă* (= o dijmă)" (DLR), *paracliser* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.1.2.**), *păducher* „plantă urât mirositoare, întrebuinţată pentru stârpirea ploşniţelor" cf. *păduche* (DLR), *pălărier* „fabricant sau vânzător de *pălării*" (DLR), *pănuşer* „loc unde se păstrează *pănuşile* (= foaie de pe ştiuletele de porumb)" (DLR), *pâiner* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *perier* „fabricant sau vânzător de *perii*; săculeţ pentru perii" (DLR), *peticer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *piftier* „persoană care face şi vinde *piftie*" (DLR), *pivnicer* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.1.2.**), *ploier* „(reg.) umbrelă; numele mai multor specii de păsări" cf. *ploaie* (DLR), *policer* „etajeră, *poliţă*" (DLR), *potcover* „ciocan mic pentru potcovit" (DLR s.v. *potcovar* cf. *potcoavă*) cf. şi *(a) potcovi, prăştier* „cal lăturaş" cf. *praştie* „funie care se leagă de leucă sau de osia căruţei" (DLR), *privegher* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *puhoier* „specie de păsări care prevestesc furtună şi ploaie" cf. *puhoi* (DLR), *rachier* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *răcer* „răcitor la cazanul de rachiu" cf. *(a) răci* (DLR), *sameşer (samaşăr)* „*sameş* (= dregător care încasa biruri)" (DLR), *săbier* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *sărciner* (vezi *supra,* nota sub **1.1.2.1.**, **1.2.1.**), *scăier* „sticlete" cf. *scai* (DLR), *semincer (sămânţer)* „arbore selecţionat ca producător de sămânţă" cf. *seminţe* (DLR), *sicrier* „meşteşugar care face *sicrie*" (DLR), *străjer* „paznic, străjuitor; membru al strejăriei" cf. *strajă* (DLR), *stropşer* „mustuitor" cf. *(a) stropşi* „a tescui" (DLR), *şindriler* (vezi *supra* nota de sub **1.1.2.1.**), *tămâier* „ienupăr; tămâierniţă, cădelniţă" cf. *tămâie* (DLR), *tăpşer* „om sărac care locuieşte în casele altora plătind *tapşă* (= chirie)" (DLR s.v. *tăpşar*), *tărâcer(iu)* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *temnicer* „paznic de închisoare; deţinut" cf. *temniţă* (DLR), *tinicher* „tinichigiu" cf. *tinichea* (DLR), *tipsier* „meşter care face *tipsii*" (DLR) cf. şi *(a) trunchia, tocăner (tocăier)* „(reg.) tocănău (= făcăleţ)" cf. *(a) tocăni* (DLR), *trunchier* (Mold.) măcelar care taie pe *trunchi*" (DLR), *ungher* „porţiune cuprinsă între extremităţile reunite ale pereţilor unei încăperi" (DLR) cf. *unghi* „idem", *urecher* „numele unei plante; degetul mic al mâinii; receptor la telefon" cf. *ureche* (DLR), *urloier (urlăier)* „hornar" cf. *urloi* „coş pentru fum" (DLR), *uşer* (vezi *supra* **1.1.1.2.**), *vărnicer* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *velnicer (velniţer)* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *vier* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *vrăbier* „persoană care prinde *vrăbii*" cf. *vrabie* (DLR), *zbicer* „căluşar care pocneşte din bici" cf.

zbici „bici” (DLR), *zecer* „(reg.) *zece;* comandant al unui grup de 10 oameni; zecime” cf. *zece* (DLR), *zodier* (vezi *supra,* nota sub **1.1.2.1.**) etc.

În *copier* „registru de *copii*”, *jaluzer* „confecţioner de *jaluzele*” (Trifan, F.C.: 136), *saper* „persoană care munceşte cu *sapa*” (*ibid.*) etc., se identifică sufixul -*er*^{2}.

3.2.2. Derivatele cu -*er*^{1} sunt ***substantive***:

– ***masculine***, analizabile prin raportare la:
  - substantive (uneori, forma de plural): *bănicer, bocşer, bucher, căier, cănger, căpătâier, câiner, cheier, condeier, copcier, făclier, hârtier, jucărier, mălăier, năier, puhoier, rachier, străjer, temnicer, tinicher, vrăbier, zbicer* etc.;
  - verbe: *lucer, mustăcer;*
  - un numeral: *zecer;*

– ***neutre***, analizabile prin raportare la:
  - substantive: *brăcier, che(a)gornicer(iu), grăuncer, grumăjer, liturg(h)ier, pănuşer, policer, privegher* etc.;
  - verbe: *hălcer, jungher, potcover, răcer, stropşer, tocăner (tocăier).*

1. Unele formaţii (cu sensuri diferite în funcţie de gen, uneori şi cu clase lexico-gramaticale diferite) pot fi considerate *omonime* formate de la aceeaşi bază (deşi în dicţionare sunt tratate în cadrul aceluiaşi articol): *borşer(iu)* s.m. „plantă cu gust acru” şi s.n. „putinică pentru borş” (DA), *drojdier* s.m. „muncitor care presează *drojdia*” şi s.n. „vas pentru *drojdie*” (DLR), *genuncher* s.m. „suman până la genunchi; scândură ţinută de ciubotari pe *genunchi*” şi adj. „(d. cai) care se poticneşte” (MDA), *leşier* s.n. „bucată de ţesătură sau butoi în care se ţine *leşia*” şi s.m. „persoană care prepară *leşia*” (DLR), *păier* s.n. „saltea umplută cu *paie;* şură” şi s.m. „muncitor care cară *paie*” (DLR), *zodier* s.m. „persoană care prezice soarta după zodie” şi s.n. „zodiac” (DLR) etc.

2. Rar, sufixul formează şi nume proprii: *Căieriu* (DO: 227 s.v. *cal*), *Dochieru* (DO: 53 s.v. *Evdochim*).

3.3. -ARĂ

3.3.1. În DI sunt înregistrate 9 ***formaţii analizabile***: *brăţară* (vezi *supra* **1.1.3.**), *ciungară* „(oaie) cu cornul rupt” (DA s.v. *ciung* „(d. vite) cu un corn rupt”), *coşară*^{1} „coşniţă” (DA) cf. *coş*, *gheţară* „*gheaţă* (= plantă cu pete albe pe frunze, asemănătoare boabelor de gheaţă)” (DA), *merindară* „batistă purtată sub şerpar” (DLR s.v. *merindare* „ştergar în care se înveleşte *merindea*”), *mulgară* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *nisipară* „vas mic din care se presară *nisip* peste un text proaspăt scris, pentru a usca cerneala” (DLR), *plămânară* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *scrofulară* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)).

La acestea se adaugă 4 formaţii din DLR: *pânzară* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *săpunară* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *trăgară* (vezi *supra,* nota 3 sub **1.1.**), *vânătară* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)).

1. Derivatele *ciungară, coşară, gheţară, mulgară* şi *nisipară* sunt înregistrate aici pentru că nu sunt corespondentele feminine (derivate cu -*ă* moţional) ale substantivelor masculine *ciungar* „om care taie crengile unui copac; arbore fără vârf” (DA s.v. *ciung*), respectiv *coşar* „cel care face coşuri; hornar” (DA s.v. *coş*), *gheţar* „vânzător de gheaţă” (DA), *mulgar* „persoană care mulge” (DLR), *nisipar* „persoană care scoate, cară şi vinde nisip; nume a două specii de peşti” (DLR).

2. Din cele 13 formaţii cu *-ară*, 7 au dublete cu *-are*^{1}; în dicţionare, doar 2 cuvinte cu *-ară* sunt titlu de articol (*brăţară, mulgară*), celelalte 5 fiind înregistrate ca variante lexicale ale formaţiilor cu *-are*^{1} (*pânzare, plămânare, săpunare, scrofulare, vânătare*).

Derivatul *merindară* nu a fost considerat dubletul lui *merindare* deoarece cele două cuvinte (care figurează în acelaşi articol de dicţionar în DLR) au sensuri diferite, deci pot fi interpretate ca paronime, ca şi *merindar(iu)* „persoană care făcea aprovizionarea cu *merinde*" (care este articol aparte).

3.3.2. Formaţiile cu *-ară* sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu:
- substantive (majoritatea): *brăţară, coşară*^{1}*, gheţară, merindară, nisipară, pânzară, plămânară, săpunară, scrofulară;*
- adjective: *ciungară, vânătară;*
- verbe: *mulgară, trăgară.*

Derivatele *ciungară* şi *mulgară* funcţionează şi ca adjective.

Formaţie semianalizabilă: *păstară* „(înv. şi reg.) *păstaie*" (DLR s.v. *păstaie*).

În ceea ce priveşte dubletul *păstaie / păstare*, G. Giuglea înclină pentru explicarea termenilor prin schimbare de sufix (*-aie* vs *-are*), dar menţionează şi posibilitatea explicării lui *păstare* prin lat. **pyxitalis, -em*, iar a lui *păstaie* prin lat. **pyxitalia*; tot schimbare de sufix consideră că are loc şi în cazul dubletului *vânătare / vânătaie* (Giuglea 1941: 61–63). Situaţia celor două dublete nu este însă identică: termenii primului dublet sunt semianalizabili unul prin celălalt, în timp ce termenii celui de-al doilea sunt ambii analizabili prin *vânăt* (DLR s.v.); în plus, *păstaie* e pus în legătură cu alb. *bishtaje, pishtaje* (Brâncuş, V.A.: 145), în timp ce *vânătare* şi *vânătaie* pot fi ambele explicate ca formaţii româneşti (Vasiliu 2001: 71), ca şi termenii dubletului *mulgară / mulgare* cf. *(a) mulge* (DLR).

3.4. -ARE^1

3.4.1. În DI sunt înregistrate 40 de ***formaţii analizabile:*** *apare* „vas în care se ţine apa" (DA) cf. *apă, armurare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *brăţare* (vezi *supra* **1.1.3.**), *brâglare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *călare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *cărare* „(înv.) drum de care; potecă" (DA) cf. *car, cătare* „ţintă, piesă la dispozitivul de ochire a puştii" cf. *(a) căta* (MDA), *ciochinare* „curea de legat desagii la *ciochină* (= capătul dindărăt al şelei)" (DA), *ciumare* „iarba-ciumei" (DA s.v. *ciumă*), *crengare* „mulţime de *crengi*" (DA s.v. *creangă*), *cuibare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *cupare* „poliţă pe care se aşază *cupe*" (DA s.v. *cupă*), *făţare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *flămânzare* „parte a corpului animalelor (cu atât mai mare, cu cât animalul e mai rău hrănit)" cf. *flămând* (DA), *frigare* „vergea în care se înfige carnea când se *frige;* instrument de tortură" (DA), *fruntare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *gălbenare* „boală provenită din vărsarea fierii în sânge; culoare galbenă; (rar) gălbenuş de ou; plantă folosită la colorat" cf. *galben* (DA), *gemănare* „ramură bifurcată; bifurcarea unui râu; copită bifurcată" cf. *gemene* (DA), *ghindurare* „angină" cf. *ghindură* „ganglion" (DA), *grânare* „un fel de iarbă" cf. *grâne* – pluralul lui *grâu* (DA), *grumăzare* „boală de *grumaz* sau de gât" (DA), *gurare* „boală de vite; buruiană cu care se vindecă" cf. *gură* (DA), *limbare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *mânare* „parte a unui obiect care poate fi apucată cu *mână*" (DLR s.v. *mâner*), *merindare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *mucare* „foarfece cu care se taie mucul lumânării; feştila sau mucul lumânării" cf. *muc* (DLR s.v. *mucar*), *mulgare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *pătrare* „măsură de capacitate pentru cereale care reprezintă un sfert de baniţă" cf. *patru* (DLR), *pântecare* „diaree" cf. *pântec* (DLR), *plămânare* (vezi *supra*

1.1.2.2. (b)), *primare (premare)* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *ruginare* „arbust cu flori roşiatice" cf. *rugină* (DLR), *săpunare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *stâlpare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *sterpare* „totalitatea oilor *sterpe* dintr-o stână" (DLR s.v. *sterpar, -ă*), *ştergare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *trapezare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *umbrare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *vărzare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *vânătare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *vârfare* „*vârf* de munte" (DLR).

1. Derivatele *cătare, frigare, mulgare* şi *ştergare* formate de la verbe sunt înregistrate aici, şi nu la *-are*^{2}, deoarece nu au sens de nume de acţiune.

2. Pe *strămurare* „băţ cu care se îndeamnă vitele la mers" din lat. **stimularia* (DLR) nu l-am inclus în inventarul de mai sus, deoarece verbul *(a) strămura,* la care ar putea fi raportat, este derivat regresiv de la substantiv.

Au fost lăsate, de asemenea, la o parte cuvintele: *mânzare* (reg. *mânzară*) „(pop.) oaie de doi sau trei ani care a fătat şi care are lapte" cf. alb. *mëzore* (DLR) pentru că nu este analizabil semantic (vezi şi *supra,* nota 3 sub **3.1.1.**); *mul(d)zare* „(reg.) vacă mulgătoare" explicat în DLR (s.v. *mulzare*) „de la *mânzare*, prin apropiere de *mulge*" (pentru alte explicaţii, vezi Vasiliu 2001: 70, nota 3).

La acestea se adaugă 10 din alte surse: *brâncare* „băţ folosit la culesul fructelor la care nu ajungi cu mâna" cf. *brâncă* „mână" (Tudose, D.S.: 120), *făinare* „boală a plantelor caracterizată prin culoarea albicioasă a părţilor bolnave, care par pudrate cu *făină*" (DM), *focare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *frunzare* „creangă cu *frunze*" (Lex. Reg. I), *mărginare* „scândură lată tăiată din *marginea* trunchiului" (Gl. Olt.), *măsălare* „măselariţă" cf. *măsele* (DLR), *nebunare* „măselariţă" cf. *nebun* (DLR îl consideră derivat regresiv din *nebunariţă* „idem"), *pânzare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *scrofulare* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (b)), *streşinare* „stâlp care sprijină *streaşina* casei" (DLR).

3.4.2. Formaţiile cu *-are*^{1} sunt substantive şi două adjective.

3.4.2.1. ***Substantivele*** sunt ***feminine***, analizabile în raport cu:

- substantive (majoritatea): *brâncare, crengare, cupare, făţare, ruginare, streşinare, vărzare* etc.;
- adjective: *flămânzare, gemănare, nebunare, sterpare, vânătare*;
- un numeral: *pătrare;*
- verbe: *cătare, frigare, mulgare, ştergare.*

3.4.2.2. ***Adjectivele*** sunt analizabile prin raportare la:

- un substantiv: *călare;*
- un numeral: *primare (premare).*

1. În limba veche, cuvântul *călare* era folosit ca adjectiv (adesea invariabil) şi ca adverb, (rar) şi ca substantiv masculin (*Într-acela ceas să întoarse **călarele**.* Mărgăritare (a. 1746) ap. GCR. 200, în DA); în limba actuală funcţionează mai ales ca adverb.

2. Derivatul *gemănare* „bifurcare" este atestat şi ca toponim, *Gemănarea* (ŢR a. 1587, în DERS).

Se înregistrează şi o formaţie ***semianalizabilă:*** *păstare* „(reg.) *păstaie*" (DLR s.v. *păstaie;* vezi şi *supra,* nota sub **3.3.2.**).

3.5. -ARIU (-arium)

3.5.1. În DI sunt înregistrate 14 ***formaţii analizabile:*** *anticariu* „privitor la *antichităţi*" (DA) cf. *antic, comentariu* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.2.** (c)), *compromisariu*

„arbitru" (DA s.v. *compromis* „act prin care două sau mai multe persoane se leagă a se supune hotărârii arbitrilor"), *copiariu* „colecție de *copii* într-o bibliotecă, arhivă etc." (DA), *inimariu* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.2.2.** (c)), *lutariu* „(Buc.) lutărie" cf. *lut* (MDA), *mucenicariu* „martirologiu (= carte cuprinzând lista cu martirii Bisericii și povestirile despre ei)" cf. *mucenic* (DLR), *onorariu* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.2.** (c)), *pixidariu* „(bot., rar) de forma unei pixide (= capsulă care se deschide după coacere)" cf. *pixidă* (DLR), *remunerariu* „(rar) retribuție, plată" cf. *(a) remunera* (DLR), *sacrariu* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.2.** (c)), *scenariu* „(înv.) scenic; mod de punere în *scenă;* text pentru film (ansamblul secvențelor)" (DLR) cf. *scenă, trapezariu* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (a)), *vorbariu* „(înv., rar, în Trans.) dicționar" cf. *vorbă*, după modelul unor cuvinte ca *dicționariu, glosariu* etc. (DLR).

1. Nu am reținut în inventarul de mai sus numeroasele dublete latinizante cu *-ariu* ale unor împrumuturi care s-au fixat în limbă cu sufixul *-ar* (vezi *supra* **1.1.2.2.** (c)), formații care au fost înregistrate numai în inventarul sufixului *-ar*. Figurează însă în inventar trei dintre formațiile care au dublete cu *-ar,* pentru că forma cu *-ariu* este cea cu care circulă în limba actuală, variantele lexicale cu *-ar* fiind învechite sau regionale: *comentariu* (LM (a. 1871–1873), în DA) cf. și *comentar* (Hasdeu, I.C. 100, în DA), *onorariu* (Negulici (a. 1848), în DLR) cf. și *onorar* (Rebreanu, I. 300, în DLR), *sacrariu* (Negulici (a. 1848), în DLR) cf. și *sacrar* (Severin, S. 125, în DLR); vezi și perechea de formații, neanalizabile în română, (lit.) *salariu* / (pop.) *salar*).

Dublet cu *-ar* are și derivatul românesc *inimariu / inimar*, ieșit din uz cu ambele forme.

2. Au fost incluse în inventar și trei împrumuturi (cu circulație restrânsă și existență efemeră) atestate ***numai*** cu forma latinizantă *-ariu* a sufixului (fără pereche cu *-ar*): *anticariu* adj. (Odobescu, III, 632) < lat. *anticarius, -a, -um* (DA), *compromisariu* (Stamati a. 1851) / *compromensariu* (Pravila (1814), 14) < fr. *compromissaire,* it. *compromissario* (MDA) și *copiariu* (Iorga, L. II 225) < lat. med. *copiarium* (DA). În aceeași situație sunt și câteva creații românești (cu statut de *„hapax legomenon"* care nu s-au păstrat în limbă): *mucenicariu* (Costinescu), *pixidariu* (Grecescu, Fl. 17), *remunerariu* (Sbiera, F.S. 298), *vorbariu* (FM (1839), 37^2/31), precum și derivatul regional *lutariu* din DI, care figurează în MDA, dar nu a fost preluat în DLR.

3. Derivatul *trapezariu* (Șincai, Hr. III, 95/24; cf. Cihac, II, 707, în DLR) este dubletul latinizant (creat prin schimbare de sufix) al lui *trapezare* „(înv.) trapeză" (a. 1670?, Bul. Com. Ist. IV, 32; cf. N. Costin, Let. II, 114/6 etc., în DLR) < ngr. *τραπεζάρειον* (DLR); ambele formații au ieșit din uz, fiind înlocuite de *trapeză.*

La acestea se adaugă 17 formații analizabile din alte surse:

– 14 formații din DILR: *alpinariu* „grădină botanică rezervată florei *alpine*" (NDN), *congiariu* „vas cu capacitatea de un *congiu*" (NDN), *contrariu* „fiecare dintre termenii unei contradicții" (MDA; vezi și *supra,* nota 1 sub **1.1.2.2.** (c)) cf. *contra, delfinariu* „bazin pentru *delfini*" (DLR), *donariu* „loc în templu unde se păstrau ofrandele aduse zeilor" (NDN) cf. *(a) dona, estivariu* „seră de vară" (NDN) cf. *estiv* „estival, de vară", *lapidariu (lapidarium)* „colecție de pietre gravate sau sculptate (basoreliefuri, statui); loc unde se păstrează o astfel de colecție; tratat despre pietre prețioase" (DLR) cf. *lapidă* „piatră funerară; piatră comemorativă (pe o casă)", *larariu (lararium)* „loc în casele romane unde se păstrau statuetele zeilor *lari* și penați" (DLR), *palmariu* „seră pentru palmieri" (NDN) cf. *palm* „(rar) palmier", *planetariu* „construcție în formă de cupolă pe care sunt reprezentate *planetele*" (DLR), *relicvariu* „cutie folosită pentru păstrarea *relicvelor* sfinte" (DLR), *rubricariu* „titluri scrise în cerneală roşie ale capitolelor unei opere; indice alfabetic" (MDA) cf. *rubrică* „titlu de capitol care se scria cu roşu în vechile manuscrise", *spoliariu* „loc unde erau dezbrăcaţi gladiatorii omorâţi în arenă" (DLR) cf. *(a) spolia* „a lipsi prin forţă de anumite bunuri sau drepturi", *tabulariu* „nume dat arhivelor din vechea Romă; depozitul unei arhive" (DLR) cf. *tabulă* „placă pe care se scria un text";

- 3 formaţii din DLR: *debilariu* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.2.2.** (c)), *diplomatariu* „(înv.) culegere scrisă sau tipărită de diplome (= acte oficiale prin care se stabilea un drept)" cf. *diplomat* – variantă la *diplomă* şi *lunariu* „aparat construit pentru demonstrarea mişcării *Lunii* în jurul Pământului".

1. Formaţia din DI *urbariu* „registru în care erau trecute proprietăţile funciare ale feudalilor din Transilvania" (DLR) nu a fost avută în vedere deoarece relaţia cu substantivul *urbe* nu este satisfăcătoare din punct de vedere semantic.

2. În afară de variantele lexicale livreşti *lapidarium* şi *lararium* (cf. şi *diarium* în DLR s.v. *diariu* „jurnal zilnic" – formaţie neanalizabilă), în DILR figurează două ***formaţii analizabile*** cu sufixul **-arium,* înregistrate şi în MDN: *caldarium* „încăpere de baie cu aer şi apă *caldă,* în termele romane; seră *caldă*" < lat., fr. *caldarium* şi *frigidarium* „sală în termele romane destinată băilor reci; seră rece" < lat., fr. *frigidarium* cf. *frigid* „rece; (d. plante) care creşte în regiunile răcoroase" (cf. şi *frigider,* prin care formaţia ar fi semianalizabilă). Formantul se mai identifică şi în împrumuturi ***neanalizabile***, cu atestări de dată foarte recentă: *aerarium* „tezaurul public şi administraţia banilor publici în vechea Romă" (MDN), *tepidarium* „parte a termelor romane rezervată băilor calde; seră cu temperatură moderată" (DLR) şi *velarium* „pânză mare care acoperea teatrele sau arena circului, la romani" (DLR; ar putea fi raportat, eventual, la *velă* „bucată de ţesătură rezistentă formată din mai multe fâşii cusute între ele"). Dat fiind că, în prezent, sufixul **-arium* apare numai în împrumuturi neadaptate (xenisme), termeni cu circulaţie extrem de restrânsă, nu l-am înregistrat ca sufix din aceeaşi serie cu *-ariu,* în limba română.

3.5.2. Formaţiile cu sufixul neologic *-ariu* sunt substantive (majoritatea) şi adjective.

3.5.2.1. ***Substantivele*** sunt ***neutre***, analizabile în raport cu:

- substantive: *congiariu, copiariu, delfinariu, larariu, lunariu, lutariu, planetariu, scenariu, vorbariu* etc.;
- verbe: *comentariu, donariu, onorariu, remunerariu, spoliariu*;
- adjective: *alpinariu, estivariu, sacrariu;*
- o prepoziţie: *contrariu.*

Cuvântul *diplomatariu* < lat. med. *diplomatarius* figurează în DLR ca substantiv masculin, cu pl. *diplomatari*; în cele două citate (la Şincai, Hr. şi la Hasdeu, I.C. I) apare numai forma de singular, de aceea s-ar putea ca formaţia să fie mai degrabă substantiv neutru cu pl. *diplomatarii* (ca şi alte colective, de tipul *copiariu, mucenicariu*).

3.5.2.2. ***Adjectivele*** se analizează prin raportare la:

- substantive: *inimariu, pixidariu;*
- adjective: *anticariu, debilariu.*

Sufixul *-ariu* se identifică şi în câteva ***formaţii semianalizabile:*** *acvariu* cf. *acvatic; aviariu* „coteţ; colivie mare pentru păsări" (MDN) cf. *avicol; dendrariu* „parc sau seră cu colecţii de plante vii, în condiţii naturale" (DLR) cf. *dendr(o)-* „arbore"; *lactariu* „centru de colectare a laptelui de mamă" (DN) cf. *lacto-, lactic; paludariu* „bazin pentru creşterea animalelor amfibii" (DN) cf. *palustru* „de baltă, de mlaştină"; *serpentariu* „rezervaţie pentru şerpi" (DEX) cf. *serpentiform* „în formă de şarpe"; *solariu* „teren sau încăpere unde se fac băi de soare; seră" cf. *sol-* „soare" (MDN); *terariu* „spaţiu pentru creşterea diferitelor animale mici *terestre*" (DN); *vivariu* „loc amenajat pentru creşterea animalelor mici" (DLR) cf. *viv(i)-* „viu", *vivant.*

4. Valorile derivatelor

4.1. Substantivele în care se identifică sufixele din serie (şi/sau variantele acestora) au numeroase valori (apud Vasiliu 2002: 57–62). Derivatele înregistrate în inventarele de mai sus cu mai multe sensuri (unele dintre ele fiind, de fapt, omonime) se încadrează la diverse valori şi, de aceea, se menţionează sensul cu care este avut în vedere la fiecare valoare.

4.1.1. ***Nume de agent*** (valoare specifică pentru derivatele cu *-ar* şi *-er*^{1}):

- cu bază nominală (majoritatea formaţiilor):
  - persoane: *blidar* „olar care face blide", *birjar, bogasier, bricer, bucher, cabanicer, căluş(e)ar / căluşer, cănger, cheier, compromisariu, curecher, edecar, găinar* „vânzător / păzitor / hoţ de găini", *găletar, gheţar* „vânzător de gheaţă", *goştinar, grănicer, letopisiţar / letopisiţer, mănuşar / mănuşer* „fabricant / vânzător de mănuşi", *mânzărar* „cioban care păzeşte mânzările", *misionar, oţetar* „fabricant sau vânzător de oţet", *perier* „fabricant / vânzător de perii", *pizzar, potcar, străjer, uricar(iu)* „funcţionar care copia sau traducea urice", *văcar, vărnicer / vărniţar, vrăbier* etc.;
  - animale: *găinar* „uliu care vânează găini", *lăcustar, prepelicar, şorecar* etc.;
  - plante: *bumbăcar* „arborele de bumbac", *borbonar, cocăzar, ghindar, porumbar*^{1} etc.;
  - inanimate (sens figurat, prin personificare): *cireşar* „luna iunie", *frunzar* „luna mai", *gheţar* „congelator", *trăgară* etc.;
- cu bază verbală:
  - persoane: *argăsar, confesar, mulgar* „persoană care mulge oile sau vacile", *tăbăcar*^{1} etc.;
  - animale: *cufundar, mulgară / mulgare* (agent pasiv), *ţipar* etc.;
  - inanimate: *îndrumar, lucer, mustăcer, răcer* etc.;
- cu bază verbală şi nominală: *conferenţiar, pândar* etc.

Majoritatea derivatelor nume de persoane încadrate la această valoare (mai ales cele raportabile la substantive) indică persoana care are o anumită meserie / profesie / ocupaţie (permanentă sau temporară) ori îndeplineşte o anumită funcţie; sensul general al derivatelor nume de animale este „cel care îndeplineşte în mod obişnuit o acţiune".

4.1.2. ***Nume de instrument***:

- cu bază verbală: *cătare, culegar, frigare, îndrumar, hălcer, jungher, luminar, onorariu, potcover, remunerariu, stropşer, ştergar* etc.;
- cu bază nominală: *gărdinar / gărdiner, lunariu, mănuşer* „andrea pentru împletit mănuşi", *mucher, vârfar* „ţăpoi cu care se face *vârful* la stog" etc.;
- cu bază verbală sau nominală: *brăzdar.*

4.1.3. ***Purtătorul localizării*** sau ***al apartenenței locale*** (cuvintele-bază sunt substantive comune sau toponime):

- persoane (unele fiind nume de locuitori): *bădenar, bercenar, bortar, ciochinare, colibar, cotruțar / cotrucer, kosovar, poienar, târgar, temnicer* „deținut" etc.;
- animale: *cătinar, lăcar, măzărar, pietrar* „pește de *piatră*", *scăier, urzicar* „pasăre / omida fluturelui-roșu" etc.;
- inanimate (obiecte sau nume de boli): *armurar(iu)*[1] / *armurare, cordovariu, genuncher, ghindurare, grumăzare, lăturar*[2], *mărginare, orădarul* (vânt), *pântecare, spuzar* „coca de mălai coaptă în spuză" etc.

> Laura Vasiliu arată că originea valorii locale (= nume de locuitori) a lui *-ar,* în limba română, este controversată:
>
> „S. Pușcariu (Pușcariu 1920–1921: 327–328), bazându-se exclusiv pe exemple de formații cu tema în *n*, consideră că numele de locuitori în *-ar* sunt provenite (prin disimilare) din formații în *-ean*: *Poiana* > **Poienean* > **Poienear* > *Poienar.* De aici, autorul citat trage concluzia că *-ar* nu exprimă în română „originea" decât atunci când finala temei este *n.*
>
> Existența formațiilor cu tema în alte consoane decât *n,* precum *Cotečarii* (citat de Ilie Bărbulescu în „Arhiva", XXX, 1923, 62), *Bercarul, Gruiari, Apostari, Ceaușari* etc. (citate de V. Bogrea în DR III, 1922-1923, 805), ca și existența antroponimelor în *-ean(u)* cu tema în *n,* cum sunt *Crăsneanu, Ocneanu* (citate de Iorgu Iordan în „Arhiva", XXIX, 1922, 429), pledează în favoarea tezei că apariția sensului „purtătorul localizării" în conținutul sufixului *-ar* este independentă de sufixul *-ean* specific pentru numele de locuitori.
>
> Ulterior, S. Pușcariu își nuanțează părerea cu privire atât la apariția lui *-ar* în derivate de la teme în *n,* cât și la valoarea acestuia: „nu poate fi vorba propriu-zis de o disimilare, totuși alegerea sufixului *-ar* nu e întâmplătoare, ci are un rost eufonic", ex. *Crăsnaru, Rovinaru* etc. (DR VI, 1929–1930, 534); „Dacă tulpina conține un *n*, numirile topice și cele de locuitori nu se derivă cu sufixul *-(e)an,* ca de obicei (*Abrudean [...]*), ci cu sufixul *-ar*, cu mult mai rar în această funcțiune: *Buștenari, Comănar [...]*" (DR, X^2, 1943, 382).
>
> Totodată, trebuie să se țină seamă de faptul că și în alte limbi romanice urmașii lat. *-arius* prezintă acest sens: sicil. *catrinaru* „locuitor din S. Caterina", cat. *Marsaler* „locuitor din S. Marsal" (citate de Iorgu Iordan în „Arhiva", XXIX), calabr. *sampricoparu* „locuitor din San Procopio" (citat de Iorgu Iordan în BL, VI, 1938, 30; v. și exemplele din *Sufixul **-ar** cu funcțiune locală,* în BPh, III, 1936, 157), it. *abetonaro* „locuitor din Abetone", it. *fioraio* „locuitor din Santa Fiore".
>
> Ilie Bărbulescu (*op. cit.*) și Iorgu Iordan (în BL, VI) afirmă că și sl. *-apъ* are acest sens. Exemplele pe care se bazează însă (bg. *konjari* „locuitori veniți din Konia" și scr. *Žabari*) nu sunt suficient de convingătoare, întrucât pot fi la origine substantive comune, nume de meseriași (*konjari* „căieri") sau epitete (*žabari* „broscari").
>
> Considerăm că faptele menționate, în special cele romanice, ne îndreptățesc să credem că sufixul *-ar* exprima „originea locală" dinainte de pătrunderea în limbă a lui *-ean.* În același timp, e probabil că pătrunderea în sistemul sufixal românesc a lui *-ean,* care a devenit sufixul specific pentru nume de locuitori, a determinat îngustarea domeniului lui *-ar* exact în ce privește funcția de a deriva nume de locuitori" (Vasiliu 2001: 66–67).

4.1.4. ***Purtătorul destinației:***

- obiecte: *apare, blidar* „raft pentru blide", *brățar(ă) / brățare, coliver* „masă pentru colivă", *cupare, diaconar, grumăjer, lă(v)icer, liturghier, mâner / mânare, merindară / merindare, mucare* „foarfece cu care se taie mucul lumânării", *mulgar* „vas pentru mulsul laptelui", *orcicar, oțetar* „serviciu de masă pentru oțet", *pântecar, perier* „săculeț pentru perii", *pieptar, ploier* „umbrelă", *privegher, rețetar* „bloc cu formulare pentru rețete medicale", *streşinare, tămâier* „cădelniță", *țevar* etc.;
- spații: *cărare* „(înv.) drum pentru care", *donariu, păier* „şură", *spoliariu, umbrar / umbrare* etc.;
- (rar) plante şi animale: *măsălare, rudar* etc.

4.1.5. ***Colective:***

- propriu-zise (= mulțime, colecție, listă):
  - animate: *furnicar* „totalitatea furnicilor dintr-un muşuroi", *iezar* „cârd de iezi", *sterpare, viermar* „mulțime / cuib de viermi" etc.;
  - inanimate: *crengare, curpenar(iu), diplomatariu, evangheliar, frunzar* „*frunze* multe, frunziş cu crăci cu tot", *lapidariu, rubricariu, scenariu, uricar* „colecție de urice" etc.;
- locul unei colectivități: *delfinariu, larariu, furnicar* „muşuroi", *găinar* „coteț", *grăunțar / grăuncer, mânzărar* „loc unde stau mânzările", *palmariu, pănuşer, planetariu, relicvariu, rugar* „loc cu rugi", *scăiar, tabulariu, urzicar* „loc unde cresc multe urzici" etc.

Maria Iliescu (Iliescu 1977: 603) consideră că derivatele de tipul *colibar* (vezi *supra* **4.1.3.**) sunt „locale de proveniență", cele de tipul *blidar, pieptar* (vezi *supra* **4.1.4.**) sunt „derivate de plasare", distincte de „derivatele locale (colective)" de tipul *viermar* (vezi *supra* **4.1.5.**); despre numele de boli la care „localizarea" e indicată prin numele organului afectat (vezi *supra* **4.1.3.**) crede că pot fi încadrate şi la „agent": *armurar* „boală care atacă *armurile*" (*ibid.*: 600).

4.1.6. ***Purtătorul provenienței:*** (persoane) *pocrişcar;* (obiecte) *catilinare, păinjinar;* (boli) *urzicar* „boală asemănătoare cu pojarul (care poate fi produsă de urzici)" etc.

4.1.7. ***Purtătorul calității*** (cuvintele-bază sunt adjective care desemnează o însuşire „de cele mai multe ori negativă", cf. Ionaşcu 1959: 80):

- persoane: *adversar, negrar, strimțar* etc.;
- plante şi animale: *iuțar, negrar* „specie de guvizi de culoare neagră" etc.;
- inanimate: *contrariu, gălbenare, gemănare, vânătare / vânătară* etc.;
- spații: *alpinariu, estivariu, sacrariu* etc.

4.1.8. ***Purtătorul determinării cantitative***: (obiecte) *congiariu, optar, miar, pătrare* etc.

4.1.9. ***Purtătorul asemănării:***

- persoane: *acvilar, boscar, cloşcar* etc.;
- animale: *cerbar, lopătar* „pasăre cu ciocul lung şi lat ca o *lopată*" etc.;

- plante: *borşer(iu)* „plantă ale cărei fructe au gust acru", *ruginare, săpunare / săpunară, tămâier* „ienupăr" etc.;
- obiecte: *făinare, pufar, tărâţar / tărâcer(iu)* etc.

4.1.10. ***Posesorul***:

- persoane: *cornicular, dughenar, legatar, mandatar, milionar / milioner, moşier* etc.;
- obiecte: *clăpar, dinţar* „greblă", *pânzar* „corabie cu *pânze*", *stăvilar* etc.

4.1.11. ***Purtătorul apartenenţei***: (persoane) *legionar, sectar* „membru al unei *secte* religioase" etc.

4.1.12. ***Purtătorul materiei***: (obiecte) *făinar* „plăcintă", *ficătar, gheţar* „masă de gheaţă plutitoare", *lutariu, mâzgar, nisipară, păier* „saltea umplută cu paie", *vărzar / vărzare* etc.

4.1.13. ***Moţionale*** masculine: (persoane) *boresar, cârtiţar*.

> „Raportate la bazele masculine, formaţiile *concubinar* «concubin» şi *văduvar* «văduv» par să pună în evidenţă un *-ar* lipsit de conţinut semantic; dacă sunt însă raportate la bazele feminine (*concubină*, respectiv *văduvă*), valoarea sufixului este în mod clar moţională" (Vasiliu 2002: 60).
>
> Valoare moţională par a avea şi derivatele *săpornicar* şi *zinari*, atestate în texte populare: *Am întâlnit sâmca cu sâmcarii, potca cu potcarii,* ***sâporniţa*** *cu* ***săpornicarii*** (Păsculescu, L.P. 375, în DLR s.v. *săpornicar*) şi *Eu nu-s fată, nici nevastă, nici* ***zină*** *din cer picată ... Ia spune-mi şi d-ta: eşti flăcău ori însurat ori* ***zinari*** *din cer picat* („Şezătoarea", în DLR s.v. *zinar*, explicat prin *zin* – variantă la *zân* „zeu", deci sufixul nu ar avea valoare semantică).

4.1.14. ***Specia*** bazei: (mai ales obiecte) *brucer, cârticer, coşară*^{1}*, gândăcer, dărăcar, domnar, furcer(iu), ţârfar, vârfare* etc.

Unele valori sunt ocazionale, de ex. ***purtătorul datării*** (*ajunar, ziar*), ***conformitatea*** (*alfabetar* „listă alfabetică"), ***preferinţa*** pentru „obiectul" denumit de temă (*curvar* şi *anticar*).

Există şi formaţii ***sinonime*** cu bazele:

- inanimate: *brăcier, che(a)gornicer(iu), cuibar / cuibare, mucare* „*muc* de lumânare", *pânzare / pânzară, policer, trapezare / trapezariu* etc.;
- plante: *gheţară, mărgăritar* etc.;
- persoane şi animale: *ţâncar, moscar* etc.

Substantivele cu *-ar* şi cu *-er*^{1} sunt, în primul rând, nume de persoane şi, în special, nume de meserii. Sunt de remarcat şi derivatele care se subsumează valorii „purtătorul localizării", în cadrul căreia există şi nume de animale. Relativ bine reprezentat este şi „colectivul", precum şi „destinaţia" la numele de obiecte.

Substantivele cu *-ară* sunt mai ales nume de obiecte (*brăţară, merindară, nisipară* etc.) şi foarte puţine nume de plante şi animale (*gheţară, plămânară, mulgară*).

Substantivele cu *-are*^{1} sunt în număr mare nume de obiecte (*cupare, grumăzare* etc.), dar şi nume de boli (*făinare, limbare, pântecare*), plante (*ruginare, săpunare*) şi animale (*mulgare, sterpare*).

Principala valoare a substantivelor în care se identifică sufixul neologic *-ariu* este „colectivul", în special „locul unei colectivităţi".

4.2. Adjectivele (cele mai multe împrumutate începând din secolul al XIX-lea) exprimă o *proprietate* atribuită unei entităţi (animate sau inanimate) şi pun în evidență, în funcție de substantivul calificat, diverse valori semantice (unele identificate și la derivatele substantivale); de aceea, se menționează uneori și contextul substantival, iar unele formații figurează la mai multe valori.

4.2.1. ***Agentul*** adjectival (cu bază verbală sau nominală): *(gând) fugar, pelicular, pendular, somnolar, turbionar, (om) vorbar* etc.

Formația *intercalar* din expr. *zi intercalară* „ziua care se adaugă, la un anumit număr de ani, spre a menține acordul anului solar civil cu anul astronomic" (DA s.v. *intercala*) exprimă ***agentul pasiv.***

4.2.2. ***Localizarea***: *altitudinar,* (*consoană*) *alveolară, (dureri) articulare, pretutindenar* etc.

4.2.3. ***Proveniența***: (*infecție*) *alimentară,* (*imunitate*) *parlamentară, (aer) polar, zuliar* etc.

4.2.4. ***Asemănarea:*** *columnar, (aspect) inelar,* (*existență*) *parazitară,* (*mișcare*) *pendulară, vezicular, vulturar(i)* etc.

4.2.5. ***Destinația***: (*măsuri*) *disciplinare, (persoană) patibulară* etc.

4.2.6. ***Posesia***: (*bol*) *alimentar,* (*structură*) *alveolară, (regiune) colinară,* (*comerț*) *deficitar,* (*manuscris*) *fragmentar,* (*republică*) *parlamentară,* (*rocă*) *sedimentar,* (*tranzacție*) *valutară* etc.

4.2.7. ***Apartenența***: *(stil) epistolar, clientelar, fibular, foliolar, lagunar,* (*tren*) *regimentar* etc.

4.2.8. ***Conformitatea***: *(atitudine) justițiară, (sens) originar, parcelar, zonar* etc.

4.2.9. ***Identificarea***: (*purtare*) *exemplară, (argument) contrar, obstacular, (text) preambular* etc.

Formații ***sinonime*** cu bazele: *minuscular, primar*^{1}, *sangvinar* etc.

5. Originea sufixelor și istoria derivatelor

5.1. -A̲R (-a̲riu)

5.1.1. În română, sufixul *-ar(iu)* are origine multiplă: a fost ***moștenit*** din latină (vezi *infra* **5.1.1.1.**) și ***împrumutat*** din mai multe limbi (vezi *infra* **5.1.1.2.**).

5.1.1.1. Sufixul *-ar(iu)* este continuatorul mai multor sufixe latinești: sufixul adjectival *-arius, -a, -um,* precum și sufixele *-alis* și *-aris.*

a) Forma de masculin lat. *-arius* (după substantivarea încă din latină a derivatelor sale) a devenit în română *-ar(iu),* sufix pentru nume de meseriași (Graur, N.A.: 90; ILR II: 180; Fischer, L.D.: 163).

Sufixul *-arius* a fost folosit ca sufix exclusiv adjectival mai ales în prima perioadă a limbii latine; în latina târzie, ca și în limbile romanice, a prevalat folosirea sa ca sufix substantival (Staff 1896; cf. și Meyer-Lübke, G. II: 555–557).

Sufixul a fost moștenit în formații analizabile cum sunt *călariu* < lat. *caballarius* (DA, CDDE 210), *morar(iu)* < lat. *molarius* (CDDE 1149), *olar(iu)* < lat. *ollarius* (CDDE 1269, REW 6060), *păcurariu* „cioban" < lat. *pecorarius* (CDDE 1301, DLR, REW 6326), *păscariu* „pescar" < lat. *piscarius* (CDDE 1368, REW 6527); poate și *văcar(iu)* < lat. *vaccarius, viar(iu)* < lat. *vinearius* (FCLRV: 70), care sunt considerate însă derivate românești în DLR.

Acar „fabricant de ace” e o formaţie recentă, şi nu urmaşul lat. *ac(u)arius* (CDDE 4), susţine pe drept cuvânt Sextil Puşcariu: „Mă îndoiesc [...] că au fost «fabricanţi de ace» la români şi că a existat acest cuvânt în limbă” (Puşcariu, C.S.: 18; cf. şi DA). Autorul citat face apel, în stabilirea acestei soluţii, la „criteriul extralingvistic sau istorico-social de care trebuie să ţină seamă o etimologie corectă” (Avram, M. 1999: 86; cf. Vasiliu 2001: 64).

Pe baza aceluiaşi criteriu, Al. Graur (Graur 1934a: 18, 19) consideră că *apar* (< lat. *aquarius* REW 577) şi *cepar* „negustor sau producător de ceapă” (< lat. *ceparius* REW 1818) sunt derivate în română, şi nu moştenite din latină (cf. şi Coteanu–Sala 1987: 101; Sala 1999: 135). Formaţia *iepar* „păstor sau paznic de cai” (neanalizabilă semantic în română) este, în schimb, explicată de Al. Graur (Graur 1925: 555) prin lat. *equarius* (ca şi sp. *yegüero,* cf. Coteanu–Sala 1987: 101; Sala 1999: 134), şi nu ca derivat românesc de la *iapă* (cum apare la CDDE 795; cf. şi DA unde *iepar* este glosat „păzitor de iepe” s.v. *iapă*).

Valorile adjectivale care se întâlnesc la unele derivate cu *-ar,* de tipul *chiţibuşar, coţcar, flecar* (Graur, N.A.: 90–91), s-au dezvoltat pe teren românesc, din sensurile moştenite de „nume de meseriaş” şi „cel care îndeplineşte în mod obişnuit o acţiune”.

b) Forma de neutru lat. *-arium,* sufix pentru nume de locuri şi de obiecte (după substantivarea derivatelor cu acelaşi sufix adjectival), a devenit rom. *-ar(iu)* în formaţii analizabile ca *focar(iu)* „foc mare” < lat. **focarium* (DA; REW 3398 trimite la lat. *focaris,* iar în MDA este explicat prin *foc* + *-ar*), *furnicar* „muşuroi” < lat. **formicarium* (DA, CDDE 699; REW 3445 îl consideră derivat din *furnică,* iar MDA trimite la lat. *formicarius*), *grânar* „hambar” < lat. *granarium* (DA, CDDE 766, REW 3839); cf. şi formaţia semianalizabilă *grătar(iu)* < lat. **gratarium* (CDDE 753, MDA, cf. Fischer, L.D.: 163; în DA se trimite la lat. pop. **gratalis, -em* sau **gratarium* – de la *cratis*).

Pentru dublete, tot moştenite, cu *-are*^{1} < lat. *-arius, -a, -um* (cf. Meyer-Lübke, G. II: 557–558; ILR II: 181), vezi *infra* **5.4.**

c) Sufixele adjectivale lat. *-alis, -aris,* care în română se confundă datorită rotacismului lui *-l-* intervocalic (ILR II: 181; cf. Meyer-Lübke, G. II: 558 apud Vasiliu 2001: 64), au fost transmise şi în forma neutră lat. *-ale* > *-ar(e)*, prin formaţii ca *degetar* < lat. *digitale* (CDDE 479, REW 2637; Fischer, L.D.: 163), *fruntar* < lat. *frontale* (REW 3534; DA adaugă şi un posibil **frontarium*); cf. şi formaţia neanalizabilă *mădular(iu)* < lat. *medullaris* (DLR şi Ciorănescu, DER; în CDDE 1115 se trimite la **medullarium* „sau poate din adj. *medullaris* cu schimbarea terminaţiunii”); dispariţia lui *-e* la majoritatea formaţiilor este, probabil, urmarea schimbării sufixului *-are* (adjectival) cu *-ar* (vezi CDDE, s.v. *degetar*).

J. Byck şi Al. Graur vorbesc despre „încrucişarea sufixelor” *-arius, -aris, -alis*: „*digitale* ar fi trebuit să devină **degetare*, nu *degetar; focarius* trebuia să dea *focar,* nu *focare*” (Byck–Graur: 15; vezi şi *infra,* nota sub **5.4.1.1.**).

Th. Hristea (Hristea, E.: 44) afirmă că „*degetar* nu poate fi decât un derivat foarte normal de la *deget* + suf. *-ar*” deoarece „obiectul pe care acesta îl denumeşte n-a existat la noi în trecutul mai îndepărtat” şi cuvântul e atestat abia în secolul al XX-lea (cf. şi DLR s.v.).

5.1.1.2. Sufixul *-ar* a fost şi împrumutat, din mai multe surse.

a) Slavul *-арь*, sufix pentru nume de meseriaşi, a fost împrumutat în română prin formaţii din vechea slavă, slavonă, bulgară ori rusă.

Sufixul *-арь* a fost împrumutat, în vechea slavă, din lat. *-arius* (Graur, N.A.: 66; cf. Meillet 1905 II: 211–213).

Împrumuturile de origine slavă sunt:

– neanalizabile, ca *jitar* „pândar” < rus. *žitarĭ* (DA; cf. Graur, N.A.: 66), *mitar* „persoană care încasa impozite; vameş” < slavon. **митарь** (DLR), *pisar* „grămătic, uricar” < slavon. **писарь**, pol. *pisarz* (DLR);

– analizabile, ca *bolnicear* < v.sl. *bolьničarь* (DA, DELR) cf. *bolniţă*, *târgar* < v.sl. **тръгарь** (Vasiliu 2001: 65; în DLR este derivat din *târg*), *zlătar* < v.sl. *zlatarjĭ* (Graur, N.A.: 66; în DLR, din slavon. **златарь**) cf. *zlat* „(înv., rar) aur” (DLR); vezi şi *curvar* derivat din *curvă* „sau împrumutat de-a dreptul din v.sl. *kurŭvarĭ* (DA s.v.), ca şi *grădinar* < bg. *градинарь* şi *hărăcear / hărăcer* < bg. *харачарь* (Vasiliu 2001: 65), care în DA sunt considerate şi posibile derivate româneşti.

Poate şi *poştar* „poştaş” < rus. *почтарь, tocilar* < bg. *точиларь* (Vasiliu 2001: 65), considerate însă în DLR derivate de la *poştă,* respectiv *tocilă.*

Pentru explicarea derivatelor cu bază verbală (nume de agent propriu-zise, vezi *supra* **4.1.1.**) trebuie să facem apel la un model slav, întrucât lat. *-arius* nu forma derivate de la verbe (Graur, N.A.: 67; Guţu Romalo 1961: 534–535).

b) Sufixul ngr. *-άρης, -άριον (-άρι)* a fost împrumutat în română (cf. Gáldi, M.: 106) prin formaţii (semi)analizabile ca *decar* „carte de joc marcată cu zece puncte” < ngr. *δεκάρι* (DLR) cf. *deca-* „zece”, *mărgăritar* < ngr. *μαργαριτάρι* (DLR) cf. *mărgărit, mular* „catâr” < ngr. *μουλάρι* (DLR) cf. *mul* „idem”, *panaghiar* < ngr. *παναγιάριον* (în DLR apare ca derivat românesc din *panaghie*).

c) Sufixul neologic *-ar* a fost împrumutat, mai ales în secolul al XIX-lea, prin derivate latino-romanice (majoritatea adjective) cu sufixele lat. *-arius, -arium* şi *-aris;* fr. *-aire;* it. *-ario* şi *-are* (unele având (şi) corespondente în germană, rar în maghiară): *adversar* < fr. *adversaire,* lat. *adversarius* (DELR s.v. *advers*); *anticar* < fr. *antiquaire,* germ. *Antikar,* lat. *antiquarius* (DELR s.v. *antic*); *articular* < fr. *articulaire,* lat. *articularis* sau *articularius* (DELR s.v. *articol*); *comodatar* < fr. *commodataire,* it. *comodatario* (DA); *confesar* < lat. *confessarius* (DA s.v. *confesa*); *corpuscular* < fr. *corpusculaire* (DA s.v. *corpuscul*); *credenţar* < germ. *Kredenzer,* magh. *kredencárius* (DA s.v. *credenţ*); *insular* < lat. *insularis,* fr. *insulaire,* it. *insulare,* germ. *Insular* (MDA); *regular* < lat. *regularis* şi *regularius* (DLR) şi germ. *regulär,* it. *regolare,* fr. *régulier* (Vasiliu 2001: 67) etc.

Despre formaţia *apotecar(iu)* (*apoticar, poticar*) explicat din germ. *Apotheker,* lat. *apothecarius,* ngr. *αποθηκάριος* sau *apotecă* + *-ar* (DELR s.v. *apotecă*), în DA s.v. se arată că „la cronicari, era neologism din lat. med. *apothecarius* (cf. fr. *apothicaire,* rus. *aptekarĭ,* pol. *aptekarz,* ung. *potikarius,* germ. *Apotheker*), iar azi, la românii din Austro-Ungaria, e românizarea germ. *Apotheker* «farmacist»”.

5.1.1.3. O serie de formații cu *-ar* comportă alte soluții etimologice decât cele menționate mai sus (sub **5.1.1.1.** și **5.1.1.2.**).

1) Unele formații se explică prin înlocuirea sufixului *-al* cu *-ar(iu)* (cf. Iordan, SRR: 27–28; Hristea 1972: 599; Cazacu 1973: 11–13; Graur 1976: 63–64), substituție care a fost favorizată de asemănarea formală, dar și semantică dintre *-ar* adjectival și *-al,* precum și de existența unor formații cu *-ar* și cu *-al* de la aceleași teme (cuvinte cu sensuri diferite, adesea confundate de oamenii inculți): ***familiar*** vs ***familial***, ***literar*** vs ***literal***, ***originar*** vs ***original*** (vezi și formații de la teme diferite, dar din același câmp semantic: ***lunar***, dar ***anual***; ***singular***, dar ***plural***).

Situația este comparabilă cu cea din latina arhaică, unde temele în *-l-* determină disimilarea sufixului *-alis* în *-aris*: *angularis, iocularis* (Leumann–Hofmann–Szantyr: 235).

Formațiile cu *-ar* în locul lui *-al* sunt variante lexicale:

- literare (în limba mai veche): *feudariu* (Șincai, în DA s.v. *feudal*) cf. fr. *féodal,* it. *feudale* (MDA); *generar* și *generariu* (E. Văcărescul, respectiv Șincai, în DA s.v. *general*) cf. fr. *général;*
- inculte și populare: *cremenar* (= *cremenal* „criminal") (Gl. Reg.); *funerarii* (în loc de *funeralii,* și invers, *piatră funerală* în loc de ~ *funerară,* citate la Graur 1976: 63); *ghinărar* (în loc de *general*) (Iordan, LRA: 160); *minărariu* s.n. (în loc de *mineral*) (Șincai, la Mitu 1978: 590).

Substituția are loc, în limba română, și în împrumuturi neanalizabile, ca *dricar* s.v. *dricală* „pilotă" < magh. *derékalj* (DLR), *telar* s.v. *telal* „crainic; negustor ambulant (de haine vechi)" < tc. *tellal* (DLR), *vătrar* s.v. *vătrai* < sb., ucr. *vatraly,* bg. *vatral* (Vasiliu 2001: 68, dar derivat din *vatră* + *-ar* cu *r* muiat evoluat la *ĭ,* în DLR).

Sufixul *-ar* substituie și alte finale, interpretate drept sufixe, de ex. *cerariu* s.v. *cerime* „tavan" < sb. *čèrjen* (cu schimb de sufix, în DA), *lăptar* „(reg.) lăptaș (= unealtă mare de pescuit)" din *lăptaș* < bg. *лапташ* (cu schimbare de sufix, în DLR).

2) S-ar putea crede că au modele franțuzești cu *-eur* formații ca *parchetar* „meseriaș care pune parchet" cf. fr. *parqueteur, presar* „meseriaș care lucrează la o presă" cf. fr. *presseur* (ambele la Vasiliu 2001: 68), *stereotipar* „specialist în stereotipie" cf. fr. *stéréotypeur* (DLR); dat fiind însă că sufixul fr. *-eur* a fost adaptat în română ca *-er*^{2} (neologic) sau *-or* (Rădulescu, M. 1980a: 259–260), pare mai plauzibil ca, în cazul formațiilor menționate, să fie vorba despre derivate românești cu *-ar* de la *parchet, presă* (cum sunt, de altfel, explicate primele două în DLR), respectiv de la *stereotip* „copie a unui zaț sau a unui clișeu" + *-ar* (derivatul *stereotipar* a putut fi creat și prin înlocuire de sufix din *stereotipie*, conform glosării).

3) În mod similar, s-ar putea crede că rom. *-ar* ar fi și reflexul fr. *-ard.* Formația *dinamitar* „(livr.) (militant) care folosește dinamită pentru a distruge clădiri, a ucide etc.; (d. idei, concepții etc.) revoluționar" (DLR s.v. *dinamitard* < fr. *dynamitard*) este o variantă lexicală a lui *dinamitard* (împrumut savant făcut pe cale scrisă), variantă care redă pronunțarea din franceză, influențată și de existența

sufixului românesc *-ar* „foarte productiv, care derivă şi el nume de agent" (Dănăilă 1960: 120). Cuvântul *bluzar* „muncitor" este considerat derivat din *bluză* + *-ar* (DA s.v.), dar Vl. Drimba crede că provine din fr. *blousard* (Drimba 1959: 28); la fel, *trenar* „(înv.) soldat sau ofiţer care făcea serviciul la un tren regimentar sau de luptă" este derivat românesc din *tren* + *-ar* (DLR), şi nu împrumut din fr. *traînard* „persoană care rămâne în urma unui grup în marş", al cărui corespondent românesc este *trenard,* cu acelaşi sens (DLR s.v.).

4) Alte formaţii pot fi calcuri după modele latino-romanice sau derivate pe teren românesc: *acar* „testea de ace" < *ac* + *-ar* cf. fr. *aiguillier* (DA s.v.), *patrunghiar* cf. lat. *quadrangularis* (Vasiliu 2001: 68; derivat din *patrunghi* + *-ar* în DLR s.v.), *pretutindenar* cf. fr. *omniprésent* (Vasiliu 2001: 68; derivat din *pretutindeni* + *-ar* în DLR), *umărariu* cf. lat. *humerale* (Vasiliu 2001: 68; derivat din *umăr* + *-ar* în DLR s.v. *umerar*) etc. Calc sigur este neologismul *focar* „punct de întâlnire a razelor" cf. fr. *foyer* (DA s.v.).

Uneori, derivatul cu *-ar* este format prin regresiune de la o formaţie cu *-are*^{1}: *brăţar* < *brăţare* (Vasiliu 2001: 69).

5.1.2. Derivate cu *-ar (-ari, -ar(i)u),* substantive comune sau proprii (toponime ori antroponime), apar încă din textele slavo-române (secolul al XV-lea) şi în primele texte româneşti:

- atestări din DERS: *blidar* (în Moldova, a. 1443), *ceatar* (în Moldova, a. 1431), *cojocar* (în Moldova, a. 1448), *ilişar* (în Moldova, a. 1443), *uşariu* (în Moldova, a. 1482) etc.;
- atestări de la V. Nestorescu (Nestorescu, A. (2006): 36–37): *aurariu* (în Moldova, a. 1484), *Branişteari* (toponim din Moldova, a. 1455), *cenuşar* (în Ţara Românească, a. 1437), *Crăcimari* (toponim din Ţara Românescă, a. 1464), *dijmare* (nom. pl. slav, în Ţara Românească, a. 1464), *pitar* (în Moldova, a. 1476; în Ţara Românească, a. 1489), *Porcar* şi *Purcaru* (antroponime din Moldova, a. 1473), *Oana portariul* (în Moldova, a. 1436), *pripaşari* (pl., în Moldova, a. 1438), *sitar* (în Moldova, a. 1462), *Vezurari* (toponim din Ţara Românească, a. 1428);
- atestări din alte surse: *aldămăşar* (a. 1596, în DA), *cindzeceari* (P. Or., 240/4, în FCLRV: 72), *curvar* (Coresi, în DA), *plugariu* (Coresi, în DLR), *umbrariu* (P. Sch., în FCLRV: 72) etc. (pentru alte derivate din limba veche, vezi FCLRV: 70–72).

Împrumuturi latino-romanice apar sporadic înainte de secolul al XIX-lea: *calendar* (M. Costin, în DA) < lat. *calendarium*, *planetario* (Amfilohie, G.F., manuscris al unei traduceri din italiană de la sfârşitul sec. al XVIII-lea, în DLR s.v. *planetar*) < it. *planetario.*

N. A. Ursu (Ursu 1964: 420) afirmă că la sfârşitul secolului al XVIII-lea româna nu avea sufixul neologic *-ar;* formularea reflectă concepţia unor lingvişti potrivit căreia în română există două sufixe *-ar:* unul vechi şi unul neologic (Vasiliu 2001: 75).

Începând din secolul al XIX-lea împrumuturile devin foarte numeroase (atestări apud Ursu, T.): *legatar* (a. 1814), *regular* (a. 1835), *liniar* (a. 1838), *complementar* (a. 1838), *imaginariu* (a. 1841), *imaginar* (a. 1850), *salivar* (a. 1852), *urinar* (a. 1849), *sedimentar* (a. 1859) etc.; acestea continuă şi în secolul următor. Împrumuturi neologice latino-romanice absolut sigure sunt formaţiile semianalizabile de tipul *dentar* (Polizu, P., în DLR) < lat. *dentarius,* fr. *dentaire*; *milenar* (DDRF, Barcianu, Alexi, W., în DLR) < lat. *millenarius*, fr. *millénaire* etc. Formaţiile ale căror baze existau în limba română pot fi interpretate şi drept derivate pe teren românesc (vezi *supra* (2) şi (3) sub **5.1.1.3.**, derivate ca *bluzar, parchetar, stereotipar, trenar* etc.).

5.2. -ER^1

5.2.1. Sufixul *-er*^{1} are origine multiplă: a fost ***moştenit*** din latină (vezi *infra* **5.2.1.1.**), ***creat în limba română*** (vezi *infra* **5.2.1.2.**) şi ***împrumutat*** (vezi *infra* **5.2.1.3.**).

5.2.1.1. Sufixul *-er*^{1} se identifică în formaţia moştenită *ungh(i)er* < lat. **anglarius* < *angularius* (DLR) cf. *unghi;* tot ca moştenit din lat. *angularius* figurează *ungher* şi la CADE s.v., precum şi în REW 464, unde se indică însă alt etimon: lat. *angŭlāre* > rom. *unghier* (cf. v.fr. *angler,* prov. *anglar,* ven. *angyer* etc.); cf. şi Ciorănescu, DER s.v. *unghi.*

5.2.1.2. Sufixul *-er*^{1} a apărut pe terenul limbii române din *-ar* care, ataşat la teme terminate în *-i-* vocalic, în *-ĭ-* semivocală, în consoane palatalizate sau (regional) în consoane pronunţate muiat (vezi *supra* **1.1.1.2.**), a devenit *-er* prin evoluţie fonetică. Transformarea *-ar* > *-er*^{1} (în contextele fonetice menţionate) s-a produs atât în procesul de adaptare a unor împrumuturi din limbi slave, ca v.sl. *bolьničarь* > *bolnicear(iu)* (Varlaam, C. 348, în DA) > *bolnicer* (Anon. Car., în DA), srb. *kočijar* > *cocier* (LB, în DA), bg. *харачар* > *hărăcear* (Mag. Ist. IV $122/_{11}$, în DA) > *hărăcer* (a. 1774, Uricariul, VI 439, în DA), cât şi, mai ales, în numeroasele derivate româneşti: *dajdie* + *-ar* > *dăjdiar* (a. 1674, Iorga, S. D. V, 43, în DLR) > *dăjdier* (Enc. Agr. II, 253, în DLR s.v. *dăjdiar*), *jitniţă* + *-ar* > *jitniţar* (LB, în DA) > *jitnicear(iu)* (a. 1651, în DA) > *jitnicer* (Uricariul VII, $43/_{24}$, în DA s.v. *jitniţă*), *pivniţă* + *-ar* > *pivniţar* (a. 1654, în DLR s.v. *pivnicer*) > *pivnicear* (a. 1742, în DLR) > *pivniceriu* (a. 1776, în DLR), *tapşă* + *-ar* > *tăpşar* (Chest. II 8/345) şi *tăpşer* (Chest. II 8/269, ambele DLR s.v. *tăpşar*) etc. Cf. şi *bogasiu* + *-ar* > *bogasier* (DA s.v.), *brăcie* + *-ar* > *brăcier* (DA s.v.), *(a) hălci* + *-ar* > *hălcer* (DA s.v. *halcă*), *(a) junghia* sau *junghiu* + *-ar* > *jungher* (DA s.v.), *much(i)e* + *-ar* > *much(i)er* (DLR s.v.), *mujdei* + *-ar* > *mujdeier* (DLR s.v.), *priveghi* + *-ar* > *privegher* (DLR s.v.), *zece* + *-ar* > *zecer* (DLR s.v.) etc.

Detaşat din derivate ca cele de mai sus, în care prezenţa sa se justifică fonetic, sufixul *-er*^{1} a fost folosit şi pentru crearea de derivate de la teme terminate în consoană nepalatalizată, de ex. *câiner, mâner, pâiner, şcoler* etc. (vezi *supra* **1.1.1.2.** nota 1 (b) şi **1.1.2.1.** (d)).

5.2.1.3. Sufixul *-er*^{1} redă şi fr. *-aire* sau/şi germ. *-är,* în împrumuturi adaptate în română după pronunţare: *comisioner* < fr. *comissionaire; doctriner* < fr. *doctrinaire; milioner* < fr. *millionaire,* germ. *Millionär; ordiner* < fr. *ordinaire,* germ. *ordinär* etc.; cf. şi *crucer* „creiţar" calc după germ. *Kreutzer,* precum şi formaţia *dolmecer* „(reg.) translator" (DLR) < germ. *Dolmetscher* „idem" cf.

dolmaci „idem" < germ. *Dolmetsch* adaptat probabil după *tălmaci* (Vasiliu 2001: 68; cf. şi DLR). Variantele lexicale adaptate cu *-er* menţionate mai sus au ieşit din uz, împrumuturile respective fiind atrase în clasa foarte bogată a derivatelor cu *-ar* (vezi *supra* **1.1.2.1.** (a)).

5.2.2. Primele derivate cu *-er*^{1} sunt atestate la sfârşitul secolului al XV-lea şi în secolul al XVI-lea: *medelnicer* (a. 1497 cf. Bogdan, D. Şt. II 121, în DLR), *temnicer* (PO 136/19, în DLR), *zecer* (PO 240/5, în DLR), *mâner* (a. 1588 cf. Cuv. d. bătr. I 206/20, în DLR); acestea continuă şi în secolele următoare: *vărnicer* (a. 1638 cf. Iorga D.B. I, 62, în DLR), *cimpoier* (a. 1649 cf. Mardarie, L. 2623, în DA s.v. *cimpoiu*), *vinăricer* (a. 1698 cf. Iorga, S.D. V, 346, în DLR), *bogasier* (a. 1730 cf. Iorga, S.D. XII, 33, în DA), *credincer* (Let. III, 293/$_{17}$, în DA), *lăvicer* (a. 1784 cf. Iorga, S.D. VII, 233, în DLR s.v. *läicer*), *făclier* (a. 1794 cf. Uricariul XI, 314, în DA) etc.

5.3. -ARĂ

5.3.1. Şi sufixul *-ară* are origine multiplă: a fost ***creat în limba română*** prin procese morfologice (vezi *infra* **5.3.1.1.**) sau a fost ***împrumutat*** (vezi *infra* **5.3.1.2.**).

5.3.1.1. Sufixul *-ară* a apărut ca sufix independent din *-are*^{1} moştenit (vezi *infra* **5.4.1.**), care a fost simţit ca plural şi i s-a refăcut singularul *-ară*: *brăţară* < *brăţare* (moştenit), *plămânară* < *plămânare* (< *plămân* + *-are*, DLR s.v.) etc.

Formaţia *mulgară* „(oaie) care se mulge" pare să fi apărut ca pereche („pacientul" feminin) a unui adjectiv care nu se actualizează la masculin din cauza incompatibilităţii semantice dintre masculin şi acţiunea verbului la pasiv (Vasiliu 2001: 69).

5.3.1.2. Sufixul *-ară* se identifică şi în 2 omonime împrumutate: *coşară*^{2} „îngrăditură pentru închis vitele" < bg. *košára*, srb. *kòšara*, rut. *košara* (DA s.v. *coşar* < bg. *kóšaru* şi *kóšer*, srb. *košar*; cf. şi Ciorănescu, DER) şi *coşară*^{1} „coş, coşniţă" < magh. *kosár*, cf. slov. *košár*, srb. *košar* (DA s.v.; finala şi, implicit, genul formei româneşti se explică, poate, prin influenţa lui *coşară*^{2} care are dubletul *coşar*).

Slavul *-apa* este femininul lui *-apo* (Vondrák, S.G. I: 558).

Productivitatea sufixului este confirmată prin derivatele care nu au dublete cu *-are*^{1}: *ciungară, gheţară* şi *nisipară,* cf. şi calcul *trăgară* (regionalism din aria Clujului), format după germ. [Hosen]*träger*.

5.3.2. Vechimea formaţiilor cu *-ară* este greu de stabilit, deoarece atestările lor sunt numai din surse populare, regionale şi lexicografice.

5.4. -ARE^1

5.4.1. Sufixul *-are*^{1} este ***moştenit*** din lat. *-alis, -aris* şi lat. *-aria.*

5.4.1.1. Sufixul adjectival *-alis, -aris* devenit *-ale* în forma de neutru (Meyer-Lübke, G. II: 524) a fost moştenit în forma *-are* prin derivate substantivale analizabile: *apare* < lat. *aqualis* (DA, REW 572a.), *armurare* < lat. pop. **armoralis* (DA; DELR îl consideră derivat românesc de la *armur* sau moştenit din latină, iar CDDE 89 şi Ciorănescu, DER preferă explicaţia prin *armur*), *brăţare* < lat. *bracchiale* (DA s.v. *brăţară*, REW 1254, CDDE 180; forma actuală *brăţară* este atestată după *brăţare*), *călare* < lat. *caballaris, -em* (DA s.v., REW 1440, CDDE 211), *focar(e)* < lat. *focaris* (REW 3398; CDDE trimite la *focarius*, iar DA la

**focarium*), *fruntare* < lat. *frontale* (DA s.v. *fruntar*, REW 3534; CDDE 628 trimite şi la **frontarium, *frontaria, -am*); cf. şi *spinare* (neanalizabil, devenit semianalizabil prin neologismele *spinal, spinalgie*) < lat. *spinalis* (DLR, REW 8151, Ciorănescu, DER).

Adjectivul (invariabil la singular) *premare / primare* „care se află la început, prim" atestat în DLR (s.v. *primar*[1]) în sintagmele *vara premare sau vărul premare* (a. 1640, Prav. Gov. 95ʳ/10), *văr primare* (N. Costin, L. 224) şi *cale primare* (a. 1816, Iorga, S.D. VII, 17) este forma etimologică moştenită din lat. *primarius* (care ar fi trebuit să dea în română *premar*, nu *premare*). Forma *premar* este cea normală (cu *-i-* neacc. > *-e-*); înlocuirea acesteia cu forma *primar* (explicabilă prin influenţa lui *prim*, cf. CDDE 1446) s-a produs, după cât se pare, relativ târziu: cea mai veche atestare înregistrată în DLR este *văr primar* (Şincai, a. 1808–1809).

5.4.1.2. Sufixul *-aria* (forma de feminin a sufixului adjectival *-arius*, cf. Meyer-Lübke, G. II: 559–560; Pascu, S.: 87) s-a transmis în română prin derivate substantivale: lat. *carraria* > rom. *cărare* – formaţie analizabilă (DA s.v., CDDE 254, REW 1718; Meyer-Lübke, *loc. cit.*, îl deduce pe *cărare* din **quadraria* + *carru*), poate şi *grânare*, derivat cu *-are*[1] care presupune însă şi „un tip lat. **granaria*" (DA); cf. şi formaţiile neanalizabile (semantic sau formal) lat. *caldaria* > rom. *căldare* (DA s.v., CDDE 229, REW 1503) şi lat. *luminare*, pl. *luminaria* > rom. *lumânare* (DLR, CDDE 1015, REW 5162).

1. Formaţiile lat. *caldaria* > rom. *căldare* şi lat. *carraria* > rom. *cărare* figurează printre derivatele în *-arius* (DHLR I: 159; cf. şi Rosetti, ILR 1968: 161); pentru limba română se menţionează un sufix *-are* (din derivatul *vânătare*) distinct de sufixul *-ariu* (DHLR II: 316).

2. Laura Vasiliu propune şi următoarea explicaţie: „sufixul *-are*[1] a putut să fie întărit printr-o sursă internă: se poate presupune că unele derivate cu *-are*[1] au apărut ca forme refăcute după pluralele neutrelor în *-ar*. Pentru această situaţie pot fi avute în vedere sinonimele de tipul: *grumăzar* „opritoare" / *grumăzare, merindar / merindare, vărzar / vărzare*, cu ambii termeni formaţi în româneşte. Posibilă este însă şi ipoteza apariţiei termenilor cu *-are*[1] înaintea celor cu *-ar*. În favoarea ei pledează poziţia mai puternică în ceea ce priveşte sensurile şi, respectiv, atestările, pe care o au formele *grumăzare* şi *merindare* în raport cu dubletele lor în *-ar*. În acest caz, formaţiile în discuţie atestă productivitatea sufixului *-are*[1]. Derivate pe teren românesc cu sufixul *-are*[1] credem că pot fi considerate, fără dubii, formaţiile care nu au dublete neutre în *-ar* şi formaţiile complet diferite ca sens de dubletele în *-ar*: *ghindurare, pătrare, plămânare, ruginare, splinare* etc.; *ciochinare* „un fel de iarbă" – *ciochinar* „nasturele dindărătul şeii", *frunzare* „creangă cu frunze folosită ca apărătoare de muşte" – *frunzar* „umbrar făcut din crengi frunzoase, stoc de crengi cu frunze", *sterpare* „oaie stearpă" – *sterpar* „despărţământ al stânei unde stau oile sterpe" (şi m. „cioban care paşte oile sterpe") etc." (Vasiliu 2001: 70–71).

5.4.2. Cele mai vechi formaţii cu *-are*[1] sunt *căraire* (Ps. Sch., în DA), *vânătare* (PO 249/1, în DLR), *făţare* şi *focare* (Dosoftei, în DA), *mucare* (*Biblia* (1688), în DLR); cf. şi *gemănare* atestat într-un toponim din Ţara Românească (a. 1587, în DERS).

„Întrucât sunt forme de plural (indiscutabil sau posibil, într-un context neconcludent), nu putem decide dacă următoarele două atestări sunt ilustrative pentru *brățare* sau pentru *brățară*: *brățări* (*Biblia* 1688), *cunună de spini și brațare de lăntuje ne împletesc* (Cantemir), ambele în DA" (vezi Vasiliu 2001: 75).

5.5. -ARIU

5.5.1. Sufixul neologic *-ariu* este ***împrumutat,*** reprezentând adaptarea relativ recentă a sufixelor latinești *-arium* (pentru substantive neutre) și *-arius* (pentru adjective), precum și a sufixelor fr. *-aire* (și, mai recent, fr. *-arium*) și it. *-ario.*

Numeroase formații cu *-ariu* sunt împrumutate din:

- latina savantă: *congiariu* < lat. *congiarium, copiariu* < lat. *copiarium, diplomatariu* < lat. *diplomatarius, estivariu* < lat. *estivarium, lapidariu* < lat. *lapidarium, lunariu* < lat. *lunarium, plenar(iu)* < lat. *plenarius, sacrariu* < lat. *sacrarium, spoliariu* < lat. *spoliarium* etc.;
- franceză: *palmariu* < fr. *palmarium, planetariu* < fr. *planétarium, relicvariu* < fr. *réliquaire, terariu* < fr. *terrarium* (format în franceză după modelul lui *aquarium*; lat. *terrarium* „ridicătură de pământ" nu e satisfăcător din punct de vedere semantic) etc.;
- italiană: *compromisariu* < it. *compromissario, rubricariu* < it. *rubricario.*

Unele formații cu *-ariu* se explică prin mai multe surse: *larariu* < lat. *lararium,* fr. *laraire; scenariu* < fr. *scénario,* it. *scenario; secular(iu)* < lat. *secularis,* fr. *séculaire; tabulariu* < lat. *tabularium,* it. *tabulario* etc.

Câteva formații sunt înregistrate în dicționare ca derivate românești: *debilariu* < *debil + -ariu, inimariu < inimă + -ariu, remunerariu < (a) remunera + -ariu, vorbariu < vorbă + -ariu.*

La Asachi (P.B., în DLR) apare forma feminină *scenarie* cu valoare de adjectiv (în sintagma *prin arta **scenarie***), care pare a fi o creație românească ocazională. *Delfinariu* ar putea fi formație românească recentă (DLR s.v.: *delfin*^{1} + *-ariu*; cf. totuși germ. *Delphinarium*).

5.5.2. Cele mai vechi formații cu *-ariu* (unele cu dublete în *-ar*) apar la sfârșitul secolului al XVIII-lea: *contrariu* s.n. (Antim, a. 1781, în DA) și *misionariu* (Ist. Am., ms. din a. 1795, în DLR). Majoritatea formațiilor (împrumuturi sau creații românești) sunt din secolul al XIX-lea: *tabelariu* (Șincai, a. 1808, în DLR), *trapezariu* (*ibid.*), *compromensariu* (Pravila, a. 1814, în DA), *onorariu* (Negulici, a. 1848, în DLR), *sacrariu* (*ibid.*), *debilariu* (Cornea, a. 1949, în DLR), *inimariu* (Stamati, a. 1852, în DA), *molecularium* (Marin, a. 1852, în DLR), *vocabulariu* (Calendar a. 1854, în DLR), *matricularium* (I. Ionescu, a. 1868, în DLR), *ipotecariu* (Costinescu, a. 1870, în DA), *originariu* (Maiorescu, a. 1892, în DLR), *plenariu* (Sbiera, a. 1899, în DLR), *remunerariu* (*ibid.*) etc. Multe dintre ele au dispărut, în favoarea sinonimelor cu sufixul *-ar;* cf. însă *comentariu, onorariu* și *sacrariu,* care au fost preferate.

6. Originea temelor

Sufixele *-ar* și *-er*^{1} nu cunosc restricții în ceea ce privește originea temelor cu care se combină; acestea sunt:

- moștenite din latină: *albier, căier, căpătâier, câiner, cerbar, cheier, frânghier, genuncher, ghindar, inelar, jungher, mâner, mielar, păducher, păier, porumbar*^{1}*, porumbar*^{2}*, urecher, vițelar* etc.;

- vechi slave sau slavone: *boştinar, bucher, colacar, corăbi(e)ariu* şi *corăbier, dăjdiar* şi *dăjdier, gândăcer, jitniţar* şi *jitnice(a)r, letopisiţer* şi *letopisiţar, oţelar, pâslar, prisăcar, puhoier, săbiar* şi *săbier, scrânciobar, străjer, temnicer, teslar* etc.;
- maghiare: *cotruţar* şi *cotrucer, lăcătar, măjar* şi *măjer, oloier, sicrier, sobar, tăpşar* şi *tăpşer, tărăbonţar* etc.;
- turceşti: *bogasier, cabazlicar, edecar, ghiociar, giolar, rindelar, tipsier* etc.;
- greceşti: *condicar, franzelar* etc.;
- slave moderne: *borşer, brişcar, copicier, drăniţar* şi *drănicer, rişcar* etc.;
- latino-romanice: *boschetar, buticar, circar, dantelar, fursecar, gărar, modelar, mozaicar, pălărier, pizzar, somnolar* etc.;
- germane: *chiflar, clăpar, flecar, şindrilar* şi *şindriler* etc.;
- comune cu albaneza: *grumăjer, şopârlar;*
- englezeşti (în ultima vreme): *bişniţar, snecar* etc.

Unele teme au origine multiplă: *desăgar* (ngr., bg.), *diblar* (ngr., srb.), *dughenar* (tc., srb.), *läder* (germ., magh., pol.), *pistolar* (ngr., germ., magh.), *zodier* şi *zodiar* (ngr., slavon.) etc.; altele figurează în dicţionare cu origine necunoscută sau neclarificată: *bumbăcar, cimpoier* şi *cimpoiariu, ciorecar, colbar, dăbilar, mălăier, şpăgar* etc.

Formaţiile cu *-ară* şi cele cu *-are*^{1} (unele moştenite sau împrumutate) au baze vechi, care sunt:
- moştenite (majoritatea): *armurare, brăţară / brăţare, cătare, făţare, frigare, gemănare, gheţară, plămânară / plămânare, vărzare, vânătară / vânătare* etc.;
- slave: *coşară*^{1}, *brâglare, stâlpare, vârfare*;
- maghiare: *cupare*;
- cu etimologia necunoscută: *pânzară / pânzare, ciochinare, flămânzare*;
- comune cu albaneza: *grumăzare, sterpare.*

Bazele formaţiilor cu *-ariu* sunt latino-romanice, cu câteva excepţii: *diplomatariu* are o temă cu origine multiplă (neogreacă, latină şi germană), tema lui *inimariu* este moştenită, *trapezariu* se raportează la o temă cu etimologie multiplă (slavonă şi neogreacă), iar *vorbariu* la o temă a cărei etimologie nu este rezolvată (DLR trimite la un etimon slav).

7. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-ar* a fost şi este foarte productiv; cu excepţia formaţiilor menţionate sub **5.1.1.** ca fiind moştenite sau împrumutate (majoritatea adjectivelor neologice sunt împrumuturi latino-romanice), toate celelalte sunt creaţii româneşti. Cele mai multe derivate româneşti sunt substantive (mai ales nume de meseriaşi şi de persoane care exercită o anumită ocupaţie). Multe substantive sunt creaţii înregistrate în beletristica şi în presa perioadei interbelice (apud Iordan, LRA: 161–163), unele menţinându-se şi astăzi: *bodegar* (a. 1928), *parfumar* (a. 1931), *ciocănar* şi *cuţitar* (a. 1936), *parchetar* (a. 1940) etc. În perioada actuală au apărut numeroase formaţii ocazionale, reprezentative pentru evoluţia societăţii româneşti: *blogar* (Vârlan, S.N.: 44), *buticar* (Uritescu 1993: 24), *căpşunar* (Vârlan, S.N.: 44), *chioşcar* (DCR^2), *cordari* „instrumentişti în partida coardelor” (Radio, 8 febr. 2004), *depeşar* (Vârlan, S.N.: 50), *fesenar* < FSN (Avram, M. 1996: 290), *suicidar* adj. („Dilema”, 200/1998, p. 13), *talciocar* (Uritescu 1993: 24), *țepar* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.), *țevar* (Rom. lit. 2931/1999, p. 1) etc.

Un exemplu interesant pentru istoria productivității sufixului *-ar* este derivatul *pogonar* „lucrător agricol plătit după numărul de pogoane lucrate”, înregistrat în dicționarul lui Scriban și în DLR, cu mențiunea „În trecut”. În CADE și DEX cuvântul nu apare, probabil din cauza caracterului lui învechit. În perioada actuală însă *pogonar* reapare, cu sens diferit: „mic proprietar agricol (1–2 pogoane)”. Întrucât persoana care l-a întrebuințat (la PRO TV, 5 oct. 2003) a fost S. Brucan, e posibilă ipoteza reluării cuvântului vechi; dată fiind însă diferența de sens, pare preferabilă ipoteza formării unui derivat nou (cf. Vasiliu 2001: 76).

Foarte productiv a fost și sufixul *-er*[1]; cu excepția cuvântului moștenit *unghier* și a câtorva împrumuturi (vezi *supra* **5.2.1.**), celelalte formații în care se identifică sufixul *-er*[1] sunt derivate românești: *bănicer* (Pamfile, în DA), *bocșer* (Densusianu, Ț.H., în MDA), *brăcier* (Moldovan, Ț.N., în DA), *brucer* (Liuba-Iana, M., în DA s.v. *(a) bruci*), *căier* (Conv. lit. XLIV, în DA s.v. *cal*), *cărucer* (a. 1814, în DA s.v. *căruță*), *condeier* (Hogaș, în MDA), *drojdier* (a. 1844, în DLR), *făclier* (a. 1794, în DA), *liturg(h)ier* (Sbiera, în DLR), *piftier* (M.I. Caragiale, în MDA), *privegher* (Șăineanu, în MDA), *semincer* (I. Ionescu, în DLR) și *semânțer* (Chest., în DLR), *stropșer* (Rev. Crit. III, în MDA), *vrăbier* (Gane, în MDA) etc.

O oarecare productivitate au avut și sufixele *-ară* și *-are*[1] (vezi *supra* **5.3.1.2.** și nota 2 sub **5.4.1.2.**)

Sufixul neologic *-ariu* a fost foarte slab productiv, cele mai multe formații în care se identifică fiind împrumuturi (vezi *supra* **5.5.1.**).

8. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Formațiile cu sufixele *-ar* și *-er*[1] au o răspândire foarte mare: aparțin, în general, atât limbii literare, cu diversele ei stiluri, cât și limbii populare și diverselor graiuri. Derivatele adjectivale, împrumuturi latino-romanice, aparțin în mare măsură limbii literare.

Formațiile cu *-ară* și *-are*[1] sunt populare și regionale.

Formațiile cu *-ariu* aparțin stilului savant. În limba contemporană circulă formații care nu au un dublet cu *-ar: alpinariu, congiariu, delfinariu, donariu, estivariu, lapidariu, larariu, palmariu, planetariu, relicvariu, rubricariu, scenariu, spoliariu, tabulariu,* majoritatea aparținând unor terminologii speciale.

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -ATAR

9.1.1. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

9.1.1.1. Sufixul *-atar* [pron. -a-tar] se identifică în 10 ***formații analizabile*** din DI: *adjudecatar* „persoană căreia i se *adjudecă* un bun la o licitație” (DA), *aghiasmatar* „vas pentru *aghiasmă*” (DA), *asignatar* „persoană careia i se asignează ceva; mandatar” cf. *(a) asigna* (DA), *destinatar* „adresant” (DLR) cf. *(a) destina, donatar* „persoană căreia i se face o donație” (DLR) cf. *(a) dona, feudatar* „persoană care posedă o *feudă*” (MDA), *protestatar* „(persoană) care *protestează*” (DLR), *retardatar* „(persoană) care întârzie” (DLR) cf. *(a) retarda, rezervatar* „(persoană) care are dreptul la *rezerva* succesorală” (DLR), *semnatar* „persoană care *semnează* ceva; autor” (DLR).

Au dublete latinizante, învechite, cu sufixul *-ata̲riu* [pron. -a-ta̲-rĭu] două formații din DA: *aghiasmatar / aghiasmatariu* și *asignatar / asignatariu* (vezi *infra* 9.1.3.).

La acestea se adaugă 4 formații din DILR: *andosatar* „cel care beneficiază prin andosare de un cec" (NDN) cf. *(a) andosa, contestatar* „(persoană) care *contestă*" (MDA), *delegatar* „persoană care dă o delegație" (DLR) cf. *(a) delega, giratar* „persoană în favoarea căreia este girată o cambie" (MDA) cf. *(a) gira.*

9.1.1.2. Formațiile sunt ***substantive*** (unele folosite și ca adjective):

- ***masculine*** (majoritatea), raportabile la:
    - verbe: *asignatar, destinatar, donatar, protestatar* etc.;
    - substantive: *feudatar, rezervatar;*
- ***neutru***, raportabil la un substantiv: *aghiasmatar.*

Formații semianalizabile: *consignatar* (DILR) „cel care primește bunuri în *consignație*", *locatar* (DI) „persoană care *locuiește* într-o casă (ca chiriaș)" cf. *(a) locui* și *locație* „chirie", *obligatar* (DI) „persoană care posedă *obligații* (= bunuri de rentă etc.)".

9.1.2. Valorile derivatelor

Cele mai multe formații sunt ***nume de agent*** (*contestatar, delegatar, donatar, protestatar, retardatar, semnatar*); câteva exprimă ***pacientul*** (*adjudecatar, andosatar, asignatar, destinatar, giratar*).

Formațiile *feudatar* și *rezervatar* exprimă ***posesorul,*** iar *aghiazmatar* indică ***destinația***.

9.1.3. Originea sufixului și istoria derivatelor

Sufixul *-atar* este compus din sufixul participial *-at* și sufixul *-ar* (cf. situația din latină: *donatus – donatarius*).

Cu excepția împrumutului *aghiazmatar* < ngr. *άγιασματάριον* (*aghiazmatariu,* la Melchisedec, în DA, reproduce grafia din greacă adaptată cu *-u*, eventual fără valoare fonetică) și a lui *asignatar* (cu forma latinizantă *asignatariu*, Condica Țiv., în DA), care este considerat derivat românesc, celelalte formații sunt împrumuturi latino-romanice (majoritatea din franceză): *adjudecatar* < fr. *adjudicataire; contestatar* < fr. *contestataire; donatar* < lat. *donatarius*, fr. *donataire; feudatar* < lat. *feudatarius,* fr. *feudataire; giratar* < it. *giratario; locatar* < fr. *locataire* etc.

Semnatar este calc după fr. *signataire* (cf. și *signatar,* la Alexi, în DLR).

Formațiile cu *-atar(iu)* au început să pătrundă în română pe la mijlocul secolului al XIX-lea: *asignatariu* (a. 1833, în DA), *feudatar* (a. 1878, Bălcescu, la CADE), *semnatar* (a. 1879, Ghica, în DLR).

9.1.4. Productivitatea sufixului și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul în discuție nu a fost productiv.

Formațiile cu *-atar* sunt toate culte, aparținând terminologiei juridice (*asignatar, adjudecatar, donatar*) sau politice (*contestatar, protestatar*). Singurele formații cu sferă mai largă de întrebuințare sunt *destinatar, locatar, semnatar.* Termenul *aghiasmatariu* este învechit, ca și *asignatariu,* care a circulat într-o arie restrânsă (Transilvania).

9.2. -ĂLAR

În DI sunt înregistrate 3 ***formații analizabile***: *dințălar* „(reg.) dentist" (DLR), *dubălar* „tăbăcar" (DLR) cf. *(a) dubi* „a argăsi" şi *tălpălar* „persoană care face sau vinde *tălpi*" (DLR).

Derivatele sunt ***substantive masculine***, raportabile la:

– substantive (tema de plural): *dințălar, tălpălar;*

– un verb: *dubălar.*

În DLR, derivatul *dubălar* este explicat din *dubeală* „argăseală" + *-ar* (prin schimbare de sufix); este preferabilă însă analiza prin verbul de bază, dat fiind că *dubeală* este considerat derivat din *(a) dubi* + *-eală*. În acelaşi dicționar *tălpălar* este explicat prin *tălpăli* + *-ar,* dar sensul „a pingeli" al verbului nu permite această analiză.

Formație semianalizabilă: *păscălar* „*pescăruş*" (DLR).

Toate formațiile sunt ***nume de agent*** cu bază nominală (*dințălar, tălpălar*) sau verbală (*dubălar*).

Sufixul *-ălar* este compus din sufixele *-(e)ală* şi *-ar.*

Tălpălar este atestat în a. 1766 (Uricariul, în DLR). Celelalte derivate sunt înregistrate în glosare dialectale sau în nomenclatoare profesionale (cf. Ciobanu, E. 1969: 31–32), deci nu li se poate cunoaşte cu precizie vechimea.

Sufixul a fost foarte slab productiv. Toate derivatele aparțin limbii populare.

9.3. -ĂNAR

Sufixul se identifică în 2 ***formații analizabile***: *crăcănar*^{1} „*crac* de pantalon; pantaloni largi; om care poartă asemenea pantaloni" (Udrescu, Gl.) şi *zăicănar* (DI) „vietate care prinde *zaice* (= gaițe)" (DLR).

Formația *căcănar* „curățitor de latrine" (DA) ar putea fi considerată analizabilă formal prin verb + *-ănar;* din punct de vedere semantic însă, se raportează la un substantiv, prin care este ***semianalizabilă***.

Izmănariu „un fel de burete" este raportat în DA la *izmă*, dar nu figurează printre derivatele bazei sugerate. Sensul menționat nefiind concludent pentru analiza semantică, nu înregistrăm formația şi nici forma **-ănariu* a sufixului.

Derivatele sunt ***substantive masculine*** raportabile la substantive. *Zăicănar* este ***nume de agent,*** iar *crăcănar* exprimă o ***specie*** a bazei.

Sufixul *-ănar* este compus din *-an(ă)* şi *-ar* şi s-a putut detaşa din formația cu dublă analiză *crăcănar*^{2} s.n. „cracă mare cu ramificații numeroase" (Udrescu, Gl.) cf. *crăcan(ă)* „idem" + *-ar* sau *cracă* + *-ănar.*

Sufixul a fost foarte slab productiv Ambele derivate aparțin limbii populare.

9.4. -CAR

Sufixul apare în 2 formații ***analizabile***: *miştocar* „(tip) ironic, zeflemist" cf. *mişto* (DEX) şi *puicar* (DI) „vânzător ambulant de *pui*" (DLR).

Ambele derivate sunt ***substantive masculine***; primul (folosit şi adjectival) se raportează la adjectivul invariabil *mişto,* substantivat în locuțiunile *a lua la ~ , a face ~ de* „a-şi bate joc" (Guțu Romalo, C.G. (2002): 166), iar al doilea se analizează prin substantivul *pui* (în DLR este explicat din *puică* + *-ar,* analiză care nu se justifică din punct de vedere semnatic, dar care evidenţiază posibilitatea dublei analize formale, în urma căreia s-a putut detaşa sufixul dezvoltat *-car*).

Compatibilă cu dublă analiză este şi formaţia *pielcar* „argăsitor” (Teaha, C.N.) cf. *pielcea* + *-ar* sau *piele* + *-car*.

Ambele derivate sunt ***nume de agent*** cu bază nominală.

Sufixul *-car* a fost foarte slab productiv. Derivatul *miştocar* este un termen de argou (ca şi cuvântul de bază), iar *puicar* este un cuvânt popular.

9.5. -IA̲R, -IE̲R^{1}

Sufixele dezvoltate *-iar* [pron. -i-a̲r] şi *-ier*^{1} [pron. -i-e̲r] fac parte din aceeaşi ***serie***, ca şi sufixele *-ar* şi *-er*^{1}. Apar amândouă în ***dubletul*** (înv.) *paraclisiar* / (reg.) *paraclisier* (DLR s.v. *paracliser*).

Sufixul *-iar* se identifică în formaţii raportabile la teme terminate în consoană (*ciliar* „în formă de *cil;* referitor la *cil*”, în MDA; *prinţiar (princiar)* „care se referă la un *prinţ*”, în DLR s.v. *princiar; unghiar* „echer” cf. *unghi,* în DLR) sau în *-ĭu* (*domiciliar* „referitor la *domiciliu*”, în DLR).

Sufixul *-ier*^{1} apare, în aceleaşi contexte fonetice (vezi *infra* **9.5.1.2.**), în formaţii româneşti vechi şi populare, spre deosebire de sufixul neologic *-ier*^{2} care a intrat în limba română prin împrumuturi neologice, în primul rând din franceză, de ex. *animalier* cf. fr. *animalier, brigadier* cf. fr. *brigadier, bulevardier* cf. fr. *boulevardier, contrabandier* cf. fr. *contrebandier, costumier* cf. fr. *costumier, infirmier* cf. fr. *infirmier* etc., dar şi din italiană, ca *velier* cf. it. *veliero* etc. (vezi monografia sufixului **-IE̲R^{2}**, în volumul următor).

9.5.1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

9.5.1.1. -IA̲R

În DI figurează 24 de ***formaţii analizabile***: *auxiliar* „(element / persoană) care ajută la ceva” (MDA) cf. *auxiliu* „ajutor”, *biliar* „care se referă la *bilă* (= fiere)” (MDA), *ciliar* (vezi *supra* **9.5.**), *cutumiar* „care ţine de *cutumă,* tradiţional” (MDA), *domiciliar* (vezi *supra* **9.5.**), *finanţiar (financiar)*„referitor la *finanţe*” (MDA s.v. *financiar*), *idolniciar* „idolatru” (DA s.v. *idol*) cf. *idolniţă* „templu al idolilor” (MDA), *intermediar* „care este relativ la mijloc” (MDA) cf. *intermediu* „ceea ce se află la mijloc”, *latifundiar* „mare proprietar funciar” (DLR) cf. *latifundiu, mercuriar* „(înv.) sfetnic” cf. *Mercur(iu)* (MDA), *mobiliar* „care se referă la bunuri *mobile*” (MDA), *nobiliar* „care aparţine nobilimii” (MDA) cf. *nobil, paraclisiar* „persoană care îngrijeşte biserica” cf. *paraclis* „bisericuţă” (DLR s.v. *paracliser*), *patrunghiar* „care are patru unghiuri” cf. *patrunghi* „patrulater” (DLR), *penitenţiar (penitenciar)* „(referitor la) închisoare” (DLR) cf. *penitenţă, polipiar* „masă calcaroasă constituită din scheletele *polipilor* din aceeaşi colonie” (DLR s.v. *polipier*), *principiar* „care este conform unui *principiu*” (DLR s.v. *principial*), *prinţiar (princiar)* (vezi *supra* **9.5.**), *reverenţiar* „reverenţios” (DLR s.v. *reverenţial*) cf. *reverenţă, stagiar* „(persoană) care îşi face *stagiul*” (MDA), *stipendiar* „(înv.) mercenar” (MDA) cf. *stipendiu, terţiar* „care reprezintă stadiul al treilea” (MDA) cf. *terţ, unghiar* (vezi *supra* **9.5.**), *uşiar* „om de serviciu, aprod; odăiaş” (DLR s.v. *uşier*) cf. *uşă.*

1. Nu au fost incluse în acest inventar formaţiile cu dublă analiză *beneficiar* „(persoană, colectivitate, instituţie) care are un folos din ceva” cf. *(a) beneficia* + *-ar* sau *beneficiu* + *-iar* şi *incendiar* „care poate provoca un *incendiu*” + *-iar* sau

(a) incendia + -ar, care figurează, conform normelor adoptate în această lucrare, în inventarul sufixului *-ar.* Apar, în schimb, în inventarul sufixului *-iar* adjectivele *domiciliar* şi *intermediar,* pentru că din punct de vedere semantic nu se pot raporta la verbele corespunzătoare (substantivarea adjectivului *intermediar* reprezintă o evoluţie semantică).

2. Au fost înregistrate în inventarul de mai sus formaţiile *princip**iar*** şi *reverenţ**iar*** pentru că, sincronic, sunt analizabile prin *principiu,* respectiv *reverenţă,* deşi din punct de vedere etimologic au fost create prin schimbare de sufix din formaţiile *princip**ial*** (< *principiu + -al,* în DLR s.v.), respectiv *reverenţ**ial*** (cf. fr. *révérenciel,* în DLR s.v.). Tot prin schimbare de sufix s-au format variantele lexicale *polip**iar*** (DLR s.v. *polip**ier**,* împrumutat din fr. *polypier*) şi *uş**iar*** (DLR s.v. *uş**ier*** < *uşă + -ier,* după fr. *huissier*). Acestea sunt situaţii care ilustrează faptul că analiza sincronică a formaţiilor, practicată în această lucrare, nu coincide uneori cu istoria derivatelor.

La acestea se adaugă 3 formaţii analizabile din DILR: *imobiliar* „care nu poate fi transportat; care se ocupă de clădiri" (MDA) cf. *imobil* „nemişcat" şi *imobil* „clădire", *perigoniar* „referitor la *perigon(iu)* (= înveliş floral simplu)" (NDN), *redevenţiar* „cel care trebuie să achite o *redevenţă*" (NDN).

Formaţiile cu *-iar* sunt adjective şi substantive.

Adjectivele (unele folosite şi ca substantive) sunt analizabile prin raportare la:

– substantive: *auxiliar, biliar, ciliar, intermediar, nobiliar, reverenţiar, stagiar* etc.;

– adjective: *mobiliar, terţiar;*

– un substantiv sau un adjectiv (în funcţie de sens): *imobiliar.*

Substantivele, analizabile prin raportare la substantive, sunt ***masculine*** (unele având şi corespondente feminine): *idolniciar* (folosit şi adjectival), *latifundiar, mercuriar, paraclisiar, polipiar, redevenţiar, stipendiar.* Un singur derivat este substantiv ***neutru***: *unghiar.*

În DI figurează şi o ***formaţie parasintetică*** (*plenipotenţiar* cf. *potenţă*), precum şi o ***formaţie semianalizabilă*** (*jubiliar* cf. *jubileu*).

9.5.1.2. -IER^1

În DI sunt înregistrate 9 ***formaţii analizabile*** cu sufixul *-ier*^{1}: *acatistier* „carte care conţine *acatiste*" (DA s.v. *acatister*), *copcier* „fabricant de *copci*" (MDA), *fântânier* „(reg.) fântânar" cf. *fântână* (MDA), *jepcier (japcier)* „(reg.) cojocar; cârpaci" cf. *jepciu* „(reg.) cojoc vechi şi rupt" (MDA; numai *japcier* în DA s.v. *jepciu*), *paraclisier* (vezi *supra* **9.5.1.1.** *paraclisiar*), *păresimier* „carte care cuprinde slujba de *păresimi* (= postul Paştilor)", *potcapier* „fabricant sau vânzător de *potcapuri*" (DLR), *trunchier* „(reg.) butuc de lemn de brad" cf. *trunchi* (DLR), *vămier* „colac mic dat de pomană la înmormântare" cf. *vamă* (DLR).

1. Formaţia *trunchier* cu sensul „măcelar" se poate analiza fie prin *(a) trunchia + -er,* fie prin *trunchi + -ier.*

2. În formaţiile recente, de tipul *caşcavalier* „persoană care aspiră la profituri prin funcţii publice" cf. *caşcaval* (Trifan, F.C.: 136), *călăuzier* „călăuză" (DCR^2), *gulgutier* „producător de gulgute (cu sens neprecizat)" (Trifan, F.C.: 136) cf. *gulgută* „înşelătorie, minciună, păcăleală" (DALR), *tuşier* „arbitru secundar la un joc sportiv, care supraveghează desfăşurarea jocului de pe marginea terenului" cf. *tuşă*^{1} (DEX), se identifică sufixul neologic *-ier*^{2}.

Formațiile cu sufixul *-ier*^{1} sunt ***substantive:***

- ***masculine***, analizabile prin raportare la substantive: *copcier, fântânier, jepcier, paraclisier, potcapier, trunchier, vămier;*
- ***neutre***, analizabile prin raportare la substantive: *acatistier, păremisier.*

9.5.2. Valorile derivatelor

9.5.2.1. Adjectivele cu sufixul *-iar* exprimă *proprietăți* care implică ***dependența*** de „obiectul" desemnat de bază (*biliar, cutumiar, domiciliar, nobiliar* etc.) sau ***identificarea*** (*auxiliar* „care este un auxiliu", *intermediar, mobiliar, reverențiar, terțiar*).

9.5.2.2. Substantivele cu *-iar* sau cu *-ier*^{1} sunt ***nume de agent*** cu bază nominală (*copcier, fântânier, jepcier, paraclisiar* și *paraclisier, potcapier, redevențiar, stipendiar*) sau ***colective*** (*acatistier, păremisier*); altele exprimă ***posesorul*** (*latifundiar, polipiar*), ***purtătorul destinației*** (*unghiar, vămier*) sau ***specia*** bazei (*trunchier*).

Valoarea derivatului *mercuriar* este neclară.

9.5.3. Originea sufixelor și istoria derivatelor

9.5.3.1. Sufixul *-iar* are origine multiplă: a apărut în română din *-ar* atașat la teme terminate în consoane palatalizate și a fost împrumutat prin formații analizabile provenite mai ales din franceză (unde îi corespunde sufixul *-(i)aire*), unele și din latină sau italiană: *auxiliar* cf. fr. *auxiliaire,* lat. *auxiliaris; biliar* cf. fr. *biliaire; domiciliar* cf. fr. *domiciliaire; finanțiar* cf. it. *finanziario; latifundiar* cf. fr. *latifundiaire; stipendiar* cf. lat. *stipendiarius; terțiar* cf. fr. *tertiaire,* lat. *tertiarius* etc.

Cu excepția derivatelor *idolniciar* (cu cea mai veche atestare: a. 1682, Dosoftei, V.S. 97, în MDA), *mercuriar* (a. 1699, FN 77, în DLR), *paraclisiar* (a. 1838, Iorga, S.D. XIII 74, în DLR), *patrunghiar* (a. 1906, Alexi, W., în DLR) și *unghiar* (a. 1836–1838, Asachi, E. III 39/20, în DLR), care figurează în surse ca fiind creații românești, celelalte formații sunt împrumuturi atestate începând din secolul al XIX-lea: *stipendiar* (Șincai, Hr. II 89/4, în DLR), *penitenciar* (Kogălniceanu, S.A. 115, în DLR), *penitențiar* (Calendar (1856) 73/23, în DLR), *terțiar* (Cobâlcescu, G. 90/9, în DLR), *auxiliar* (Maiorescu, L. 141, în MDA), *finanțiar* (Maiorescu, D. IV, 42, în DA), *stagiar* (DDRF, în DLR), *nobiliar* (Codru-Drăgușanu, C. 48, în DLR) etc.; cf. și formația *scriniariu* „arhivar" (la Dosoftei, V.S., în DLR) < lat. *scriniarius,* greu de pus în legătură cu *scrin* „dulăpior cu sertare suprapuse".

Sufixul *-iar* poate fi considerat foarte slab productiv; vezi și adaptarea cu *-iar* a unor formații cu sufixul *-ier* în franceză (*cutumiar* cf. fr. *coutumier* și *prințiar (princiar)* cf. fr. *princier,* care ar putea fi și derivate românești), precum și dubletele *polipiar* și *ușiar* ale formațiilor *polipier* și *ușier,* în care se identifică sufixul *-ier*^{2} (vezi *supra,* nota 2 sub **9.5.1.1.** și monografia sufixului **-IER**^{2}, în volumul următor).

9.5.3.2. Sufixul *-ier*^{1} este dezvoltat din *-er*^{1} cu elementul nesufixal *-i-*.

Sufixul a fost destul de productiv, pentru că toate formațiile sunt derivate create pe terenul limbii române, cel mai vechi fiind *acatistier* (atestat în a. 1774, în

DA), urmat, în secolul al XIX-lea, de *păresimier* (Pann ap. Şăineanu, D.U., în DLR), *potcapier* (Polizu, în DLR), *trunchier* (Barcianu, în DLR). Cu excepţia formaţiilor foarte recente, celelalte derivate sunt atestate în texte populare sau dialectale, de aceea vechimea lor este greu de precizat.

9.5.4. Repartiţia stilistică a derivatelor

Majoritatea derivatelor cu ambele sufixe sunt învechite sau/şi populare.

Câteva formaţii cu *-iar* aparţin limbii literare sau unor limbaje de specialitate: *auxiliar, biliar, ciliar, cutumiar, domiciliar, intermediar, latifundiar, mobiliar, nobiliar, stagiar.*

9.6. -ICER

Sufixul se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *primicer* s.m. „căpetenia căluşarilor; superior al cântăreţilor bisericeşti; căpetenie a anumitor congregaţii" (la Dosoftei, V.S. octombrie 50ʳ/13, în DLR) < lat. *primicerius,* analizabil prin *prim* „(persoană, obiect etc.) care se află înaintea tuturor sau în fruntea unei serii; întâi(ul)" şi *vinicer* s.m. „(pop.) luna septembrie, (reg.) luna noiembrie; luna vinului" (la I. Ionescu. C. 157/6, în DLR) raportabil la substantivul *vin* (formaţia figurează în DLR cu etimologie nesigură, cf. v.sl. виничиѥ „vie").

Varianta lexicală *primichir* (a. 1814, ap. TDRG, în DLR s.v. *primicer*) este un împrumut din gr. *πριμικήριος.*

Valoarea formaţiei *primicer* este ***purtătorul calităţii***, iar a formaţiei populare *vinicer* este ***purtătorul referinţei***.

Sufixul nu a fost productiv în limba română.

9.7. -ICULAR

Sufixul apare în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *acicular* „în formă de *ac*" (DA) şi *navicular* „de forma unei *nave*" (DLR). Ambele sunt ***adjective*** raportabile la substantive.

La acestea se adaugă 2 formaţii ***semianalizabile*** (din DILR): *lenticular* „de forma unei *lentile*", *vermicular* „vermiform" cf. elementul de compunere *vermi-*.

Formaţiile exprimă ***asemănarea*** cu baza.

Toate formaţiile sunt împrumuturi latino-romanice: *acicular* cf. fr. *aciculaire* (cf. lat. *acicula*); *navicular* cf. lat. *navicularis* (< *navicula*), fr. *naviculaire*; *lenticular* cf. lat. *lenticularis* (< *lenticula*), fr. *lenticulaire; vermicular* cf. fr. *vermiculaire.* Formaţiile au pătruns în română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: *acicular* (a. 1898, Grecescu, în DA), *navicular* (a. 1873, LM, în DLR).

Sufixul *-icular* (compus din *-icul(ă)* şi *-ar*) nu a fost productiv în limba română. Toate formaţiile aparţin stilului ştiinţific.

9.8. -ILAR

Sufixul *-ilar* se identifică în 2 ***formaţii analizabile***: adjectivul *bazilar* (DI) „care face parte din bază, care serveşte de *bază*", raportabil la un substantiv, şi substantivul (folosit şi adjectival) *tocilar* cu sensul „(fam.) elev care toceşte", care se analizează prin sensul figurat al verbului *(a) toci (cartea).*

În formaţia *fibrilar* (DILR) glosată în MDA prin „care aparţine unei fibre, cu aspect de *fibră* (fină)" s-ar identifica sufixul *-ilar*; aceeaşi formaţie este însă glosată prin „referitor la o *fibrilă*; (d. țesuturi) compus din fibre foarte fine" în DN (1986), NDN și MDN, cf. și fr. *fibrillaire* < *fibrille* (Robert 2010).

Adjectivul *bazilar* exprimă ***apartenența*** și a fost împrumutat din fr. *basilaire*, iar *tocilar* este un ***nume de agent*** care aparține argoului școlarilor.

Sufixul *-ilar* este dezvoltat din *-ar* cu segmentul nesufixal *-il-* (prezent în etimon); nu a fost productiv în limba română.

9.9. -ITAR

În DI sufixul apare în 6 ***formații analizabile***: *censitar (cenzitar)* „cu dreptul întemeiat pe cens" (DA) cf. *cens* „partea din impozit necesară pentru a fi alegător și eligibil", *edilitar* „privitor la administrația sau la lucrările de interes public ale unui oraș" (DLR) cf. *edil* „persoană care se ocupă de lucrările de interes public ale unui oraș", *egalitar* „privitor la egalitate; care nu se schimcă, care este mereu la fel" (DLR) cf. *egal, ereditar* „(d. bunuri) care este transmis prin moștenire" (DLR) cf. *erede* „succesor prin ereditate", *nobilitar* „(înv., mai ales în Trans.) referitor la nobilime sau la *nobili*" (DLR), *totalitar* „care cuprinde totalitatea elementelor unui ansamblu" (DLR) cf. *total.*

La acestea se adaugă 2 formații din DILR: *imunitar* „cu caracter de imunitate" (MDA) cf. *imun, utilitar* „care are scopuri *utile*" (DLR).

Formațiile sunt ***adjective*** analizabile prin raportare la:

– substantive: *censitar, edilitar, ereditar, nobilitar, totalitar;*
– adjective: *egalitar, imunitar, utilitar.*

Formații semianalizabile: prin substantive cu *-itate,* toate din DI: *autoritar* „care impune altora *autoritatea* sa" (MDA), *demnitar* „înalt funcționar de stat, persoană care deține o *demnitate* importantă" (DLR), *majoritar* „care face parte din *majoritate*" (DLR), *minoritar* „care face parte din *minoritate*" (DLR), *naționalitar* „care se referă la *naționalitate*" (DLR), *umanitar* „(d. atitudini, idei, instituții etc.) care denotă *umanitate* (= atașament față de om)" (DLR), *universitar* „privitor la / de la *universitate*" (DLR), *veleitar* „(persoană) care are *veleități*" (DLR).

La acestea se adaugă 2 formații din DILR: *cavitar* „(med.) referitor la o *cavitate* sau la o cavernă; (d. corpuri) gol în interior" (MDA) și *comunitar* „care aparține *comunității*; care se referă la *Comunitatea* Europenă; persoană care trăiește în Comunitatea Europenă" (DEX).

> Din punct de vedere formal, toate formațiile de mai sus se pot raporta la substantivele sau la adjectivele prin care sunt analizabile substantivele cu *-itate;* analiza aceasta nu se justifică însă și semantic. Și în franceză, de unde au fost împrumutate cele mai multe formații, adjectivele cu *-itaire* sunt explicate din substantivele cu *-ité,* prin înlocuire de sufix (cf. Robert 2010): *autoritaire* < *autorité, humanitaire* < *humanité, majoritaire* < *majorité, universitaire* < *université* etc.

Formațiile sunt, în marea lor majoritate, împrumuturi latino-romanice, care au intrat în limba română începând din secolul al XIX-lea: *cenzitar* < fr. *censitaire* (MDA), *ereditar* < lat. *hereditarius,* fr. *héréditaire,* it. *ereditario* (DLR), *umanitar* < fr. *humanitaire* etc.

Demnitar (Ghica, C.E. în DLR) cf. fr. *dignitaire* (după *demn*) și *comunitar* (DEX^2, în MDA) cf. fr. *communautaire* (după *comunitate*) sunt calcuri.

Par a fi creații românești formate, după modelul celor împrumutate, *naționalitar* (Iordan, LRA) cf. *naționalitate* (DLR) și *nobilitar* (Codru-Drăgușanu, C. 84, în DLR) cf. *nobilitate* (DLR trimite cu cf. la fr. *nobiliaire*).

Iorgu Iordan presupune că *naționalitar* s-a format după modelul lui *totalitar* (Iordan, LRA: 164).

Se poate considera că sufixul a fost foarte slab productiv.

9.10. -OA̱R (-uar)

Forma *-uar* [pron. -ŭa̱r] este o variantă grafică de adaptare a sufixului *-oar* [pron. -ŏa̱r] în împrumutul din franceză *trotuar* < fr. *trottoir;* cf. și *fumuar* (MDA s.v. *fumoar*) și *remontuar* pentru *remontoar* (Scriban, Dicț.)

În DI figurează 5 ***formații analizabile***: *balansoar* „fotoliu care se balansează; leagăn" (MDA) cf. *(a se) balansa, patinoar* „teren amenajat pentru patinaj" (DLR) cf. *(a) patina, polisoar* „instrument de lustruit unghiile" (DLR) cf. *(a) polisa, remontoar* „mecanism cu care se întoarce un ceasornic" cf. *(a) remonta, trotuar (trotoar, trotuoar)* „porțiune amenajată de-a lungul unei străzi pentru circulația pietonilor" cf. *(a) trota* „a merge în trap".

La acestea se adaugă 3 formații din alte surse: *fumoar (fumuar* și *fumuoar)* „spațiu pentru fumat" (MDA) cf. *(a) fuma, promenoar* „(rar) foaier" (MDA) cf. *(a se) promena* „a se plimba", *urinoar* „loc special pentru urinare; pisoar" (MDN) cf. *(a) urina.*

Toate formațiile sunt ***substantive neutre*** analizabile prin raportare la verbe.

Formații semianalizabile: *lavoar* cf. *lavabil, repertoar* cf. *repertoriu.*

În DALR figurează formula de salut glumeață *la revedoar* rezultată din contaminarea expresiei românești *la revedere* cu fr. *au revoir.*

Derivatele sunt ***nume de instrument*** (*balansoar, polisoar, remontoar*) și ***nume de loc*** (*fumoar, patinoar, promenoar, trotuar, urinoar*).

Toate formațiile au fost împrumutate din franceză; cel mai vechi este *trotuar* (Negruzzi, S. I, 291, în DLR), majoritarea având atestări din secolul trecut: *remontoar* (Alexi, W., în DLR), *patinoar* (Bacovia, O. 17, în DLR) etc.

Sufixul nu este productiv în română.

9.11. -ONA̱R (-una̱r)

Varianta *-unar* se identifică în substantivele neutre *focunar* „felinar" (Lex. reg. II: 116) cf. *foc* și *ziciunar*, calc neaoșizant după fr. *dictionnaire* (a. 1863, cf. Seche 1963: 261).

Forma **-one̱r* apare numai în împrumutul analizabil *miliționer* „milițian" < rus. *милиционер* (Sahia, URSS: 63, în DLR) cf. *miliție.*

În DI sunt înregistrate 9 ***formații analizabile***: *direcționar* „soldat care indică *direcția*" (Bacalbașa, în DLR s.v. *direcțional*), *discreționar* „arbitrar, abuziv" (DLR) cf. *(la) discreție* „la bunul plac", *divizionar* „privitor la o *divizie* (militară sau sportivă)" (DLR), *expediționar* „(persoană) care face o *expediție*" (DLR), *fracționar* „(mat.) care conține o *fracție*" (MDA), *funcționar* „persoană care are o *funcție* (publică sau privată)" (DA s.v. *funcție*), *permisionar* „soldat care se află în *permisie*" (DLR), *petiționar* „persoană care adresează o *petiție*" (DLR), *religionar* „(înv.) religios; bisericos" cf. *religie.*

Nu am inclus în inventarul de mai sus formații terminate în *-onar* care sunt analizabile (formal și semantic) prin verbe cu *-iona* sau prin substantive cu *-iune* și care figurează în inventarul sufixului *-ar,* de ex. *colecționar* cf. *(a) colecționa, gestionar* cf. *gestiune* și *(a) gestiona, pensionar* „persoană care s-a *pensionat*;

persoană care locuieşte la o *pensiune*", *scizionar* cf. *sciziune, vizionar* cf. *viziune* etc.; vezi şi *divizionar* cu sensul „care se referă la o împărţire" cf. *diviziune.*

La acestea se adaugă 3 formaţii din alte surse: *confuzionar* „(fam.) (cel) care face *confuzii*" (NDN), *corecţionar* „(arg.) deţinut minor transferat în penitenciar dintr-o şcoală de reeducare (DALR) cf. *corecţie, muniţionar* „persoană care se ocupa de cele necesare unei armate în timp de război" (DLR) cf. *muniţie.*

Formaţiile cu sufixul *-onar* sunt:

- ***substantive masculine*** (unele au şi corespondente feminine), analizabile prin raportare la substantive: *corecţionar, direcţionar, expediţionar, funcţionar, permisionar, petiţionar, muniţionar;*
- ***adjective*** (unele şi substantivate), analizabile prin raportare la substantive: *confuzionar, discreţionar, divizionar, fracţionar, religionar.*

Substantivele cu sufixul *-onar* sunt ***nume de agent*** (*direcţionar, expediţionar, petiţionar, muniţionar*) sau exprimă ***posesorul*** (*funcţionar, permisionar*). Adjectivele exprimă ***conformitatea*** cu baza.

Sufixul *-onar* a fost împrumutat din mai multe surse. Marea majoritate a formaţiilor sunt împrumuturi latino-romanice, uneori şi din germană: *confuzionar* cf. it. *confusionario; discreţionar* cf. fr. *discrétionnaire,* germ. *diskretionnär; funcţionar* cf. fr. *fonctionnaire,* it. *funzionario; religionar(iu)* < lat. *religionarius,* fr. *réligionnaire* etc. Singurele creaţii româneşti sunt *corecţionar* şi *direcţionar,* format de la *direcţional* (cf. fr. *directionnel*) prin schimbare de sufix (DLR), deci sufixul este foarte slab productiv.

Primele atestări sunt din secolul al XIX-lea: *fracţionar* (a. 1843, la Ursu, T.), *muniţionar* (a. 1848, Negulici, în DLR).

Formaţiile cu *-onar* sunt, în general, literare: *discreţionar, fracţionar, petiţionar.* În limba comună circulă *funcţionar,* iar *religionar* a ieşit din uz.

9.12. -TA̲R (-da̲r)

Forma *-dar* este variantă etimologică a lui *-tar* în împrumutul *haznadar* (vezi *infra*).

Sufixul se identifică în 3 ***formaţii analizabile*** din DI: *haznatar (haznadar)* „vistier, tezaurar" (DA s.v. *hazna* „tezaur public"), *ibrictar* „slujbaş care îi turna domnitorului apă cu *ibricul*" (DA s.v. *ibric*) şi *tejghetar* „persoană care vinde la *tejghea;* (înv.) meseriaş care lucrează la *tejghea*" (DLR).

Formaţiile sunt ***substantive*** masculine raportabile la substantive.

Toate trei sunt ***nume de agent***, împrumutate din turcă în secolul al XVIII-lea: *haznadar* < tc. *haznadar* şi *haznatar* < tc. **haznatar* (Suciu, I.T. II: 406), *ibrictar* < tc. *ibriktar* (*ibid.*: 426), *tejghetar* < tc. *tezgâhtar* (*ibid.*: 740).

Formaţiile *haznatar* şi *ibrictar* sunt învechite, iar *tejghetar* este un cuvânt popular.

9.13. -UA̲R

Sufixul *-uar* [pron. -u-a̲r] se identifică în 9 ***formaţii analizabile*** din DI: *actuar* „(înv.) specialist în probleme financiare; scrib care redacta procesele-verbale la romani" (MDA) cf. *act, anuar* „publicaţie periodică anuală" (DA) cf. *an, mortuar* „care se referă la *mort* sau la înmormântare" (DLR), *osuar* „loc unde se depun oseminte" (DLR) cf. *os, picuar* „(rar) pipetă" cf. *pic* „picătură, strop" (DLR) şi *(a) pica, portuar* „referitor la *port*" (DLR), *sanctuar* „loc într-un locaş de cult considerat sfânt" cf. *sanct* „(înv.) sfânt" (DLR), *uzuar* „persoană care are dreptul de *uz*" (DLR), *uzufructuar*„persoană care are dreptul de *uzufruct*" (DLR).

Două dintre formații au variante lexicale învechite cu sufixul *-ua̲riu* [pron. -u-a̲-rĭu]: *anuariu* (DA s.v. *anuar*) și *sanctuariu* (Aristia, Plut. 301/27, în DLR).

La acestea se adaugă *censuar* „(sclav) obligat doar să plătească stăpânului un *cens*" (MDN).

Formațiile sunt substantive și adjective.

Substantivele sunt:

– ***masculine*** raportabile la substantive: *actuar, uzuar, uzufructuar;*

– ***neutre*** raportabile la:

– substantive: *anuar, osuar, sanctuar;*

– un substantiv sau un verb: *picuar.*

Adjectivele sunt raportabile la substantive: *censuar* (și substantivat), *mortuar, portuar.*

Formație semianalizabilă: *voluptuar* „care ține de lux; care nu este necesar, ci făcut numai pentru plăcere" (MDN) cf. *voluptate.*

Sufixul *-uar* este dezvoltat din sufixul *-ar* cu elementul nesufixal *-u-* (prezent în etimon).

Cu excepția lui *picuar,* format în românește, celelalte formații sunt împrumuturi latino-romanice: *actuar* < lat. *actuarius,* fr. *actuaire; anuar* < fr. *annuaire; censuar* < it. *censuario; osuar* < lat. *ossuarium,* fr. *ossuaire; portuar* < it. *portuario,* fr. *portuaire; uzuar* < lat. *usuarius* etc. Primele atestări sunt pe la mijlocul secolului al XIX-lea: *sanctuariu* (a. 1857, Aristia, în DLR), *osuar* (a. 1887, Odobescu, în DLR). Unica formație românească este ***nume de instrument*** și pare să fie recentă (prima înregistrare, în DM) și efemeră.

Sunt formații literare, unele dintre ele aparținând stilului juridic (*uzuar, uzufructuar*); *actuar* este un termen administrativ învechit.

9.14. -ULA̲R

Sufixul apare în 5 ***formații analizabile*** din DI: *apendicular* „de felul unui *apendice*" (DA), *glandular* „care are aspectul sau constituția unei glande; privitor la o *glandă*" (MDA), *globular* „care are formă de *glob*" (MDA), *mușchiular* „privitor la *mușchi*" (DLR s.v. *muscular*) și *unghiular* „care se referă la *unghi*" (DLR).

1. Formația *unghiular* are o variantă lexicală învechită cu sufixul *-ula̲riu* [pron. -u-la̲-rĭu]: *unghiulariu* (la Bar.–Munt., W., în DLR).
2. Formațiile *apendicular* și *glandular* apar în inventarul de mai sus nefiind considerate cu dublă analiză, deoarece se pot raporta la *apendicul,* respectiv la *glandulă,* numai formal, nu și semantic, spre deosebire de *vezicular* (DILR) „în formă de *veziculă* (= *vezică* mică)", care face parte din inventarul sufixului *-ar.*
3. Nu a fost avută în vedere formația *trunchiular* din DI, pentru că nu a fost reținută în DLR, nici în MDA; în DILR apare *troncular* „referitor la un trunchi nervos sau de vase limfatice" (NDN), împrumut neanalizabil din fr. *tronculaire.*

La acestea se adaugă 4 formații din alte surse: *algulare* (pl.) „*alge*" (Ursu, T.), *cercular* „circular" (*ibid.*) cf. *cerc, jocular* (DILR) „glumeț" (NDN) cf. *joc*, *tubular* (DILR) „în formă de *tub*" (MDA).

Cu excepția lui *algulare*, care este ***substantiv***, derivatele cu *-ular* sunt ***adjective*** analizabile prin raportare la substantive.

Trei formații sunt împrumuturi din franceză: *apendicular* < fr. *appendiculaire, glandular* < fr. *glandulaire, tubular* < fr. *tubulaire;* patru formații sunt calcuri: *cercular* cf. fr. *circulaire, jocular* cf. lat. *iocularis, mușchiular* cf. fr. *musculaire* și *unghiular* cf. fr. *angulaire* (primele două sunt variante ale împrumuturilor *circular, muscular*). Formația *algulare* pare să nu aibă corespondent străin, dar, întrucât apare într-o traducere (Iuliu Barasch, *Istoria naturală*, 1856, traducere din franceză după G. Belèze), este foarte puțin probabil să fie formație românească.

Primele atestări ale formațiilor cu *-ular* datează din secolul al XIX-lea: *cercular* (a. 1838, la Ursu, T.; *circular*, varianta care s-a impus în limba literară, apare în aceeași perioadă: a. 1835, *ibid.*), *unghiular* (a. 1837, *ibid.*), *mușchiular* (Gherea, St. Cr. III, în DLR); celelalte au atestări din secolul trecut, iar *jocular* pare a fi o formație ocazională relativ recentă.

Formațiile cu *-ular* sunt în marea majoritate literare, unele aparținând domeniului științelor naturale: *algulare, apendicular, glandular.*

Câteva sufixe complexe se identifică în câte o singură formație analizabilă:

***-adar** și ***-adariu** [pron. -a-da-rĭu] în substantivul neutru *lampadar* (la Klopștock, G. Călinescu etc.) cu dubletul *lampadariu* (la Filimon) < lat. med. *lampadarium*, fr. *lampadaire* (DLR) cf. *lampă;*

***-ăier** [pron. -ă-ĭer] în substantivul masculin *cofăier* „om care confecționează sau vinde *cofe*" (Udrescu, Gl.);

***-ărar** în substantivul neutru *ghinărar* „unealtă de dulgherie (nedefinită mai de aproape)", cu etimologie necunoscută cf. *ghin* „unealtă de dulgherie sau de fierărie cu tăișul semicircular" (MDA);

***-endar** și ***-endariu** [pron. -en-da-rĭu] în substantivul masculin *referendar* cu dubletul *referendariu* „referent" < lat. *referendarius*, fr. *référendaire,* germ. *Referendar* (DLR) cf. *(a) referi / refera* „a face un raport";

***-icar** în substantivul neutru *dâmbicar* „răzor (= coamă de pământ formată din două brazde alăturate)" cf. *dâmb* + *-icar* (DLR).

-ARD, -ARDĂ

Diez, G. (1874): 355 ș.u.; Meyer-Lübke, G. II (1895): 60 ș.u.; Bourciez, E.: 197; Iordan, SRR: 1–59; Iordan, LRA: 164; Rohlfs, G. III (1954): 319; Drimba 1959: 28; Dănăilă 1960: 117–123; Dubois, D.S.: 16, 60; Creța 1967: 177–194; Brâncuș 1971: 184–185; Avram, M. 2000: 3–9.

1. Statutul afixelor

Sufixele *-ard* și *-ardă* formează o ***serie*** datorită asemănării formale, distribuției similare (vezi *infra* **2.1.2.1.** și **2.2.**) și originii comune (vezi *infra* **4.**).

Cele două sufixe apar în ***dubletul*** *placard / placardă* „bucată de lemn, pânză, carton etc. pe care se scrie o lozincă, o înștiințare etc." < fr. *placard* (DLR) cf. *placă;* forma *placard,* atestată numai în dicționare, a ieșit din uz (DLR s.v.

placardă). Cuvântul are şi varianta coruptă *plancardă* (la Sahia, în DLR), apărută prin contaminare între *placardă* şi *pancartă*.

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -ARD

2.1.1. În DI sunt înregistrate 11 ***formaţii analizabile***: *capitulard* „(persoană) care *capitulează* cu uşurinţă" (MDA), *comunard* „adept sau membru al *Comunei* din Paris; care se referă la comunarzi" (MDA), *cumulard* „persoană care deţine mai multe funcţii remunerate, în acelaşi timp" (MDA) cf. *(a) cumula* şi *cumul, dinamitard* „anarhic; distrugător" (MDA) cf. *(a) dinamita* şi *dinamită, filozofard* „persoană care face speculaţii filozofice de calitate îndoielnică" (MDA) cf. *(a) filozofa* şi *filozof, patriotard* „(persoană, operă) care face paradă de patriotism" (MDA) cf. *patriot, placard* (vezi *supra* **1.**), *revanşard* „răzbunător" (MDA) cf. *(a se) revanşa* şi *revanşă, salonard* „persoană care frecventează lumea mondenă; snob" (MDA) cf. *salon, şablonard* „lipsit de originalitate" (MDA) cf. *şablon, trenard* „soldat care rămâne în urma trupei în marş" (MDA) cf. *(a) trena*.

La acestea se adaugă 29 din alte izvoare (la cele neglosate în surse sau ambigue se indică clasa lexico-gramaticală): *afişard* „agitatoric" (Dănăilă 1960: 120) cf. *(a se) afişa, băloşard* adj. cf. *bălos* (Avram, M. 2000: 4), *bufonard* adj. (*ibid.*: 4), *bulinard* „(care este) ziarist la un ziar al cărui însemn este o *bulină* roşie (*ibid.*: 4), *cagulard* „membru al unei organizaţii fasciste care a activat în Franţa" cf. *cagulă* (*ibid.*: 4), *căpuşard* „(firmă, persoană) care parazitează o întreprindere de stat" cf. *căpuşă* (DCR^3), *closetard* adj. cf. *closet* (Avram, M. 2000: 4), *complotard* „(persoană) care *complotează*" (*ibid.*: 4) cf. şi *complot, cuponard* „(d. o persoană) care a primit *cupon* nominativ de privatizare" (*ibid.*: 4 şi 5), *debruiard* (DILR) „descurcăreţ" (MDN) cf. *(a se) debruia, demisionard* subst. „demisionar" (Avram, M. 2000: 4) cf. *(a) demisiona, doctrinard* subst. „doctrinar" (*ibid.*: 4) cf. *doctrină, dreifusard* „adept, partizan al lui *Dreyfus*" (Dănăilă 1960: 119), *fesenard* subst. cf. *F*rontul *S*alvării *N*aţionale [pron. fesene] (Avram, M. 2000: 4), *gherilard* adj. cf. *gherilă* (*ibid.*: 4), *kosovard* „locuitor din *Kosovo*" (*ibid.*: 4), *ifosard* (DILR) „(persoană) cu *ifose*" (MDA), *lozincard* „(cel) care foloseşte exagerat *lozincile*; fals agitatoric" (Dănăilă 1960: 120), *notulard* subst. cf. *notulă* „notiţă" (Avram, M. 2000: 4), *pamfletard* adj. „pamfletar" (*ibid.*: 4) cf. *pamflet, panicard* (DILR) „(persoană) care se lasă cuprinsă de *panică*" (MDA), *pistard* „ciclist specializat în concursuri pe *pistă*" (DCR^3), *pistolard* „persoană care foloseşte *pistolul* în scopuri huliganice" (Dănăilă 1960: 120), *poetard* „persoană care face poezii nereuşite; privitor la poezii nereuşite" (Dănăilă 1960: 120) cf. *poet, politicard* „care face *politică* (de proastă calitate)" (Avram, M. 2000: 4), *rubricard* „semnatar al unei *rubrici*" (DCR^3), *savoiard* „(locuitor) din *Savoia*; mercenar în armata ducelui de *Savoia*" (Dănăilă 1960: 119), *sorbonard* „persoană care studiază la *Sorbona*" (Iordan, LRA: 164), *şuetard* „şuetist" (Avram, M. 2000: 4) cf. *şuetă, telefonard* „care *telefonează* (des)" cf. şi *telefon* (*ibid.*: 4).

2.1.2. Formaţiile cu *-ard* sunt substantive şi adjective.

2.1.2.1. ***Substantivele*** (unele folosite şi adjectival) sunt ***masculine***, analizabile în raport cu:

- substantive:
  - comune: *cagulard, căpuşard, pistard, pistolard, rubricard, şuetard, trenard* etc.;
  - proprii:
    - antroponim: *dreifusard;*
    - toponime: *kosovard, savoiard;*
    - nume de instituţii, de organizaţii, de evenimente istorice: *comunard, fesenard, sorbonard;*

– substantive sau verbe: *complotard, cumulard, filozofard;*
– verbe: *capitulard, demisionard.*

Singurul substantiv ***neutru*** este *placard.*

2.1.2.2. ***Adjectivele*** (uneori substantivate) sunt analizabile în raport cu:
- substantive: *bufonard, closetard, doctrinard, gherilard, lozincard, pamfletard, patriotard, poetard, şablonard;*
- verbe (rar): *afişard, capitulard, telefonard;*
- substantive sau verbe: *dinamitard, revanşard;*
- un adjectiv: *băloşard.*

Formaţii semianalizabile: *bombonard* s.m. (Avram, M. 2000: 4) cf. *Bombonel* „porecla unui anumit deputat", *miliard* „număr egal cu o mie de *milioane*" (MDA) cf. şi *mili-*, *spondilard* (DILR) „persoană bolnavă de *spondiloză*" (DCR^3).

2.2. -ARDĂ

În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile***: *bombardă* „(în Evul Mediu) maşină de război cu care se aruncau bolovani; mortier pentru aruncat *bombe*" (MDA) şi *placardă* (vezi *supra* **1.**).

Formaţiile cu *-ardă* sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la substantive feminine.

3. Valorile derivatelor

3.1. Valoarea ***peiorativă*** este, ca şi în franceză, principala valoare a sufixului *-ard,* prezentă atât la substantive, cât şi la adjective (Creţa 1964: 178 –179 consideră că *-ard* este, alături de *-astru,* un sufix peiorativ propriu-zis, vezi *politicard, poetard* vs *politicastru, poetastru*). Sensul peiorativ
- aparţine uneori bazei, sufixul având rolul de a întări conotaţia peiorativă: *băloşard, bombonard, bufonard, closetard* etc.;
- este dat de sufix: *capitulard, filozofard, lozincard, patriotard* etc.

În anumite situaţii, formaţia cu *-ard* are valoare peiorativă datorită contextului în care este folosită, de ex. *Noi avem în veacul nostru acel soi ciudat de barzi, / Care-ncearcă prin poeme să devie* ***cumularzi*** */ Închinând ale lor versuri la puternici, la cucoane* (Eminescu, în DA).

3.2. ***Nume de agent,*** şi anume:
- persoana care aderă la o orânduire socială, o grupare politică etc: *comunard, dreifusard, fesenard* etc. (pentru derivatele din această categorie valoarea peiorativă apare sau nu, în funcţie de vederile politice ale celui care foloseşte formaţia cu sufix; astfel, pentru adversarii Comunei din Paris *comunard* avea valoare peiorativă, în vreme ce adepţii Comunei foloseau cu mândrie numele de *comunard*);
- persoana care desfăşoară (sau este caracterizată prin) acţiuni legate de noţiunea exprimată de cuvântul-bază: *afişard, dinamitard, panicard, pistard, revanşard* etc. (unele dintre aceste formaţii nu au sens peiorativ, de ex. *pistard*).

3.3. ***Purtătorul apartenenţei*** locale: *kosovard, savoiard, salonard, sorbonard.* Dintre aceste derivate, *salonard* este întotdeauna peiorativ, *sorbonard* poate fi şi peiorativ, iar *kosovard* şi *savoiard* sunt neutre stilistic.

3.4. ***Posesorul***: *cagulard, cuponard, ifosard;*

3.5. ***Nume de instrument***: *bombardă.* Această valoare a fost preluată din franceză (cf. Dubois, D.S.: 60).

Unele valori sunt ocazionale, ca ***specia*** bazei (*placardă*).

Derivatul *băloșard* este ***sinonim*** cu baza.

4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

4.1. Sufixul *-ard* este neologic, ***împrumutat*** din franceză (din italiană s-au împrumutat numai cuvinte neanalizabile).

Sufixul *-ard* este de origine germanică. El a pătruns în franceză și italiană mai întâi prin antroponime, apoi prin derivate de la substantive, adjective și verbe (Meyer-Lübke, G. III: 605; Diez, G.: 356). În franceză, mai mult decât în italiană, sufixul continuă să fie productiv mai ales cu valoare peiorativă (Dubois, D.S.: 17, 60).

În română, *-ard* a intrat aproximativ la mijlocul secolului al XIX-lea, prin împrumuturi din franceză sau italiană. Din italiană s-a împrumutat un număr mic de cuvinte (neanalizabile): *bastard* „copil neligitim; corcitură" (Hasdeu, I.C., în DA; Pontbriant, la Dănăilă 1960: 119) < it. *bastardo, stindard* (Negulici, în DLR) < it. *stendardo.*

Existența lui *-s-* în *bastard* este un argument că termenul a pătruns din italiană, și nu din franceză, deoarece la data la care s-a efectuat împrumutul în franceză se produsese transformarea *bastard* > *bâtard* (cf. Dănăilă 1960: 119).

Din franceză provin cele mai multe cuvinte cu *-ard:*

- neanalizabile: *campagnard* „țăran" (Costinescu) < fr. *campagnard, bavard* „flecar" (Negulici, în DA) < fr. *bavard, bulevard* (Bălcescu, U.V., în DA) < fr. *boulevard, maquisard* „persoană care a luat parte la mișcarea de rezistență din Franța în timpul Celui de al Doilea Război Mondial" (a. 1958, la Dănăilă 1960: 121) < fr. *maquisard;*
- analizabile: *comunard* (Odobescu, S. II 242, în DA) < fr. *communard, cumulard* (Eminescu, P. 229, în DA) < fr. *cummulard, dreifusard* (semnalat într-o traducere, la Dănăilă 1960: 119) < fr. *dreyfusard, savoiard* (Barcianu, în DLR) < fr. *savoyard, sorbonard* (Iordan, LRA) < fr. *sorbonnard.*

Pentru derivatele a căror bază este de origine franceză există posibilitatea de a fi împrumuturi din franceză sau creații pe teren românesc: *cagulard* < fr. *cagoulard* sau *cagulă* + *-ard, dinamitard* < fr. *dynamitard* sau *dinamită / (a) dinamita* + *-ard, panicard* < fr. *paniquard* sau *panică* + *-ard, patriotard* < fr. *patriotard* sau *patriot* + *-ard, revanșard* < fr. *revanchard* sau *revanșă / (a se) revanșa* + *-ard, salonard* < fr. *salonnard* sau *salon* + *-ard, trenard* < fr. *traînard* sau *(a) trena* + *-ard.*

Formații românești sigure cu *-ard* sunt cele care provin de la teme:

- de alte origini decât franceză: *băloșard, bulinard, lozincard* și *șablonard;*
- legate strict de realitățile românești: *bombonard, cuponard* (cf. Avram, M. 2000: 5).

Unele formații cu *-ard* au paralele cu *-ar: dinamitard – dinamitar, doctrinard – doctrinar, fesenard – fesenar, lozincard – lozincar, pistolard – pistolar, trenard – trenar.*

4.2. Formațiile cu sufixul *-ardă* au fost împrumutate din franceză: *bombardă* (Șincai, Hr., în MDA) < fr. *bombarde* și *placardă* (DDRF, în DLR) < fr. *placard.*

5. Originea temelor

Formațiile cu *-ard* se raportează de cele mai multe ori la cuvinte franțuzești: *afișard, bufonard, cagulard, complotard, gherilard* etc.

În puține formații se identifică teme de altă origine:

- latino-romanică: *poetard, politicard;*
- neogreacă; *bulinard;*
- neogreacă sau germană: *pistolard;*
- germană: *șablonard;*
- cuvinte formate în română: *băloșard, fesenard.*

> În legătură cu tema de la care provine *șuetard* au existat unele discuții: *șuetă* evocă formal franțuzescul *chouette*, dar sensul cuvântului românesc nu se regăsește în franceză (DLR și DEX^2 indică etimologia necunoscută, trimițând cu cf. la cuvântul franțuzesc). Gr. Brâncuș (Brâncuș 1971: 184–185) analizează formal și semantic cuvântul, ca și opiniile exprimate cu privire la originea sa, ajungând la concluzia că românescul *șuetă* „conversație ușoară și spirituală între prieteni" provine din franceză, fiind întrebuințat la început exclusiv ca termen de argou (sau jargon) și menținut în limbajul familiar orășenesc.

6. Productivitatea sufixelor și repartiția stilistică a derivatelor

Pe teren românesc sufixul *-ard* a fost doar în mică măsură productiv; în ultimele decenii se constată însă o creștere a productivității sale, mai ales în legătură cu valoarea sa peiorativă: *cuponard, fesenard, lozincard, pistolard, șablonard.* Au fost semnalate destul de multe formații cu *-ard* în presă (19 derivate la Avram, M. 2000). Chiar dacă unele dintre aceste formații sunt ocazionale, efemere, ele indică o creștere a productivității sufixului în limba actuală.

Sufixul *-ardă,* prezent doar în două formații analizabile împrumutate din franceză, nu este productiv în limba română.

Derivatele cu *-ard* circulă în limba literară, mai ales în stilurile publicistic și științific.

7. SUFIXE COMPLEXE

-IA̱RD

Sufixul dezvoltat *-iard* se identifică în 3 ***formații analizabile***: *biliard* (DI) „joc cu *bile*; masă pe care se joacă acest joc" (MDA), *mineriard* (Avram, M. 2000: 4) cf. *miner* și *montaniard* (DILR) „muntenesc; om de munte" (MDA) cf. *montan.*

> Ortografiat *montagnard* (NDN, MDN), derivatul înseamnă și „membru al partidului cu vederi radicale, care ocupa partea cea mai înaltă (*La Montagne*) a sălii în care se țineau ședințele Convențiunii în timpul revoluției din Franța de la 1789" (cf. și Dănăilă 1960: 118).

Formațiile sunt ***substantive***, unul neutru (*biliard*), altul masculin (*mineriard*), analizabile prin substantive și un ***adjectiv*** (*montaniard,* folosit și substantivat) raportabil la un adjectiv.

Valoarea formației *biliard* (atestată la Eminescu, în MDA) este neclară; *mineriard* are sens ***peiorativ***, iar *montaniard* este ***purtătorul calității.***

Sunt împrumutate din franceză *biliard* şi *montaniard*, iar *mineriard* a apărut pe terenul limbii române.

Sufixul nu este productiv.

Din formaţia *nasilard* „pe *nas*, se zice de sunetul glasului celui care vorbeşte pe *nas*" (Costinescu, la Dănăilă 1960: 118) < fr. *nasillard* s-ar segmenta sufixul dezvoltat **-ilard*.

-ARE^{2}, -ERE^{1} (-eare), '-ERE^{2}, -IRE, -ÂRE

Pascu, S.: 93; DHLR II: 236–238, 302–308; Graur 1936c: 190; Graur 1940: 206; GA^{1} I: 156–157; Lombard 1954: 539, 540, 555; Andriescu 1954: 83–90; Iliescu 1959b: 100–101; Iordan, LRC: 416; GA^{2} I: 23, 266; Carabulea–Popescu-Marin 1967: 283–290, 294–295, 299–320; Guţu Romalo, C.G.: 202–205, 234, 235, 291, 293; Diaconescu 1977: 9–11, 49, 51, 54–60, 68–73, 81–104 şi passim; Popescu, G.G.: 88; Frâncu 1983: 171–181; ILRLV: 224, 437; Stan, N.A.: 8–30 şi passim; GALR I: 134–135, 487, 577–578; FCLRV: 166–180, 296; Vârlan, S.N.: 136–152; Trifan, F.C. 168–182; Zamfir 2007: 320.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-are*^{2}, *-ere*^{1}, *'-ere*^{2}, *-ire*, *-âre* formează o ***serie*** având etimologie (vezi *infra* **5.**) şi valori (vezi *infra* **4.**) comune.

Unii autori grupează sufixele din seria de mai sus sub denumirea generică „sufixul *-re*" (caracteristic infinitivului lung verbal), chiar dacă recunosc statutul lor de sufixe lexicale substantivale (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 283; ILR II: 276; Stan, N.A.: 24; GALR I: 134; FCLRV: 166–167 etc.). Vocalele tematice *-a, -e, -i, -î*, realizate ca sufixe gramaticale în cazul formelor verbale de infinitiv, nu au însă relevanţă morfologică în cazul formaţiilor nominale, de aceea trebuie considerate drept parte componentă a sufixelor în discuţie (Diaconescu 1977: 60). Posibilitatea înlocuirii unor sufixe (sau finale) cu unul dintre sufixele din seria menţionată (*abraz**iv*** – *abraz**are**, orizont**al*** – *orizont**are***, *decrep**it*** – *decrep**ire*** etc.) şi, mai ales, capacitatea acestora din urmă (mai ales a lui *-are*^{2}) de a se ataşa direct la teme nominale, fără intermediul unui verb (de ex. *marnare* „presărarea unui sol cu *marnă*", *microcipare* „instalarea unui *microcip*" etc.), ca şi ataşarea lor la verbe din altă clasă formală (*născ**are*** < *(a) naş**te***), sunt argumente pentru a vorbi de o serie de sufixe, şi nu de unul singur.

1.1.1. Sufixul *-are*^{2} se identifică, de regulă, la verbe cu infinitivul în *-a* (cu unele excepţii generate de contextul fonetic, vezi *infra* **1.1.2.**); mai rar, formaţii învechite şi populare se raportează şi la verbe din alte clase, cum ar fi cele în *-ea* şi *-e*: *zăcare* cf. *(a) zăcea, mulgare* cf. *(a) mulge* etc.

1.1.2. Sufixul *-ere*^{1} se identifică în formaţii de la verbe cu infinitivul în *-ea*: *încăpere* cf. *(a) încăpea, părere* cf. *(a) părea* etc., uneori după teme terminate în consoanele palatale [ḱ], [ǵ]: *împerechere* cf. *(a) împerechea, veghere* cf. *(a) veghea* etc. În condiţii fonetice determinate, formaţiile se raportează şi la verbe cu infinitivul în *-a*, şi anume după teme terminate:

– în [*-i-*] vocalic: *aliniere* cf. *(a) alinia* etc.;
– în [*-ĭ-*] semivocalic: *mângâiere* cf. *(a) mângâia* etc.

În limba veche, în condiţiile menţionate mai sus, derivate cu *-(i)are* şi *-ere*^{1} circulau paralel: *învi**iare*** (Molitvelnic a. 1689, în DA s.v. *învia*) vs *învi**ere*** (CV XLVII/11, V. Caz. 358/15, în FCLRV), *tămâi**are*** (B 627^a/51, în FCLRV) vs *tămâi**ere*** (Negruzzi, în DLR) etc.

1.1.3. Sufixul neaccentuat *'-ere*^{2} apare în formaţii raportabile la verbe cu sufixul *-e* la infinitiv: *naştere* cf. *(a) naşte, trecere* cf. *(a) trece* etc.

1.1.4. Sufixele *-ire* şi *-âre* se identifică în derivate de la verbe cu infinitivul în *-i* (*iubire* cf. *(a) iubi, năucire* cf. *(a) năuci* etc.), respectiv în *-î* (*hotărâre* cf. *(a) hotărî, ocărâre* cf. *(a) ocărî* etc.).

Pentru raportul *-i / -î* la infinitivul verbelor şi statutul celui din urmă, vezi GALR I: 487.

Există uneori ***dublete*** cu unele sufixe din serie de la tema aceluiaşi verb (*ambrei**ere*** / *ambrei**are*** cf. *(a) ambreia, avari**ere*** / *avari**are*** cf. *(a) avaria, expi**ere*** / *expi**are*** cf. *(a) expia, naufragi**ere*** / *naufragi**are*** cf. *(a) naufragia, scâlci**ere*** / *scâlci**are*** cf. *(a) scâlcia, trunchi**ere*** / *trunchi**are*** cf. *(a) trunchia* – toate din MDA – etc.), uneori o formaţie fiind de la tema infinitivului (***naşt**ere*, ***pierd**ere* etc.) şi altă formaţie de la tema perfectului sau a prezentului (***născ**are*, ***pierz**are* etc.), după cum există şi formaţii paralele care au la bază variante (din clase diferite) ale aceluiaşi verb: *adevărare* (< *(a) adevăr**a***) vs *adeverire* (< *(a) adever**i***), *despărţare* / *despărtare* (< *(a) despărţ**a***) vs *despărţire* (< *(a) despărţ**i***), *procedare* (< *(a) proced**a***) vs *procedere* (< *(a) proced**e***), *succedare* (< *(a) succed**a***) vs *succedere* (< *(a) succed**e***), *zvăpăiare* (< *(a se) zvăpăi**a***) vs *svăpăire* (< *(a se) svăpă**i***) etc. Cf. şi dubletele regionale cu *-âre* ale unor formaţii cu *-ire*, de tipul *dosâre, păzâre, iuţâre, depăşâre, năcăjâre, batjocorâre* etc., în zonele în care sufixul *-i* de la infinitiv se pronunţă [î] (după consoanele [s], [z], [ţ], [ş], [j], [r]).

1.2. Sufixul *-ere*^{1} are ***varianta învechită***, etimologică *-eare* [pron. -ĕa-re]: *vedeare* (Coresi Ev., în DLR), *vreare* (Psalt. Hur., în DLR), *zăceare* (*Biblia* (1688), în DLR) etc.

2. Delimitarea de sufixe omonime

Sufixul *-are*^{2} se delimitează de omonimul său *-are*^{1} (din *flămânzare, gălbenare* etc., vezi monografia sufixelor **-AR, -ER^1; -ARĂ, -ARE^1; -ARIU)** prin origine, prin distribuţie (clasa lexico-gramaticală a temei) şi prin conţinutul semantic.

Sufixul *-ere*^{1} se deosebeşte de sufixul *'-ere*^{2} prin accent: primul este accentuat, celălalt este neaccentuat.

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -ARE^2

3.1.1. În DI sunt înregistrate peste 2000 de ***formaţii analizabile*** (majoritatea nume de acţiune şi de rezultat al acesteia şi, de aceea, nu vor fi glosate): *acordare,* *adulmecare, alambicare, ambalare, ameliorare, amplificare, angajare, animare, aprinzare, aprobare, arătare* „manifestare a unui sentiment; (înv.) îndrumare; apariție, vedenie” cf. *(a (se)) arăta* (DA), *arendare, atacare, autentificare, avantajare, blocare, bonificare, bruscare, calcificare, calculare, calificare, canalizare, certificare, chestionare, clarificare, clasificare, codificare, colaționare, complicare, comunicare, concesionare, confecționare, confiscare, confundare, contemplare, convocare, crezare* „crezământ, credință” (DA s.v. *crede*), *criticare, declarare, dedicare, diftongare, direcționare, distilare, diversificare, echivalare, egalare, egalizare, electificare, elucidare, evadare, evocare, exemplificare, exilare, explicare, explodare, exprimare, fabricare, falsificare, făcare* „farmec, facere” (DA) cf. *făcut, fecundare, fortificare, fumegare, funcționare, ghidare, identificare, intensificare, intimidare, intoxicare, justificare, legitimare, lichidare, marcare, mascare, materializare, mâlcomișare* „blândețe; îngăduință, tact; smerenie” cf. *mâlcomiș* „tăcut, ascuns” (DLR), *menajare, mulgare* „(reg.) muls; cantitatea de lapte de la un muls, mulsoare” cf. *(a) mulge* (DLR), *multiplicare, navigare, născare* „(pop.) naștere” cf. tema *nasc* (DLR), *notificare, observare, organizare, osificare, oxidare, parafare, păscare* „păscut” cf. tema *pasc* (DLR), *pensionare, petrecare* „(înv.) mod de viață dus de cineva; (reg.) înmormântare” cf. *(a) petrece* (DLR), *pierzare* „moarte, pierzanie, pieire” cf. *(a) pierde* (DLR), *plouare* „(înv., rar) plouat, ploaie” cf. *(a) ploua* (DLR), *posedare, prinzare* „(reg.) faptul de *a prinde* / de a pescui; (reg.) temniță” (DLR), *publicare, purificare, ramificare, ratificare, rectificare, remorcare, semnalizare, sigilare, stocare, subvenționare, șezare* „(prin Banat) astâmpăr, liniște; proptea de la oiște” cf. *(a) ședea* (DLR), *unificare, validare, valorificare, vânzare* cf. *(a) vinde* (DLR), *verificare, versificare, zăcare* „(înv., pop.) zăcere” cf. *(a) zăcea* (DLR) etc.

> Pare suspectă formația *plânsare* „plângere”, atestată la plural: *Craiul este domn bun, milostiv și ascultă* ***plânsările*** *tuturor* (a. 1799, GCR II 169/22), explicată în DLR ca provenind din forma de supin *plâns*, deoarece sufixul *-are*^{2} nu se atașează la supin. Probabil avem a face cu o formă coruptă a lui *plânsoare*.

La acestea se adaugă peste 100 de formații din alte surse: *andocare* „acțiunea de a *andoca* (= a ridica o navă pe un doc)” (Vârlan, S.N.: 139), *anrobare* (DILR) „acțiunea de a *anroba* (= a acoperi cu un strat protector)”, *arhivare* (Vârlan, S.N.: 139) cf. *(a) arhiva, azotolare* „tratarea firelor cu soluții de *azotoli*” (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 310), *baghetare* „instalare a *baghetelor*” (Vârlan, S.N.: 142), *barbarizare* „acțiunea de a *barbariza*” (*ibid.*: 136), *becalizare* „influența lui *Becali* în viața politică românească” (*ibid.*: 137), *bombare* (DILR) „acțiunea de a se *bomba* și rezultatul ei” (DN^3), *boțare* „prinderea și fixarea unei parâme sau a unui lanț cu ajutorul *boțului*” (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 310), *brokerare* „acțiunea *brokerilor*” (Vârlan, S.N.: 142), *bugetare* „acțiunea de a *bugeta*” (*ibid.*: 139), *butonare* „acțiunea de a *butona*” (*ibid.*: 139), *cablare* (DILR) „acțiunea de a *cabla;* cablaj” (DN^3), *calorifugare* „izolare *calorifugă*” (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 310), *caponare* „acțiunea de a *capona* (= a lega ancora la capon)” (DN^3), *carențare* „acțiunea de a *carența*, de a priva organismul de unii factori de nutriție” (DCR^3), *cianurare* (DILR) cf. *(a) cianura* „a efectua o cianurare” (MDN), *ciclonare* (DILR) „clasare pneumatică cu ajutorul *cicloanelor*” (MDN), *cobaltare* (DILR) „acțiunea de a *cobalta* și rezultatul ei” (DEX^2), *cocsare* (DCR^3) „cracare termică aplicată reziduurilor petroliere” cf. *cocs* (MDN), *colabare* (DILR) „acțiunea de a (se) *colaba*, turtire” (DN^3), *compactare* „acțiunea de a *compacta*, de a face ceva *compact*” (DCR^3), *conectare* „operația de a *conecta* ceva cu un sistem” (Vârlan, S.N.: 140), *cosmetizare* „operația de a *cosmetiza* o imagine” (*ibid.*: 136), *cosmicizare* „atribuirea unui caracter *cosmic*, universal” cf. *(a) cosmiciza* (*ibid.*: 136), *cotrocenizare* „adoptarea politicii impuse de la Cotroceni” cf.

a cotroceniza (*ibid.*: 137), *cromatare* (DILR) „acoperirea suprafeţelor metalice cu *cromat*" (MDN), *cuantificare* (DILR) „faptul de a *cuantifica*" (MDN), *dispensarizare* „îngrijirea unei persoane într-un dispensar" cf. *(a) dispensariza* (Vârlan, S.N.: 137), *disponibilizare* „acţiunea de a *disponibiliza* salariaţii" (*ibid.*: 138), *dughenizare* „acţiunea de a *dugheniza* comerţul stradal" (*ibid.*: 128), *eficientizare* „acţiunea de *a eficientiza* ceva" (*ibid.*: 128), *erijare* (DILR) „acţiunea de a se *erija* în ceva" (DN^3), *etnicizare* „atribuirea unui caracter etnic" cf. *(a) etniciza* (Vârlan, S.N. 137), *europenizare* „acţiune prin care un popor se *europenizează*" (*ibid.*: 136), *febricitare* „entuziasm, căldură" cf. *(a) febricita* „a avea febră" (*ibid.*: 140), *fluidificare* (DILR) „faptul de a *fluidifica*" (DEX^2), *focusare* „acţiunea de a se *focusa* spre ceva" (Vârlan, S.N.: 140), *fonotecare* (DILR) „selecţionare a înregistrărilor pentru *fonotecă*" (MDN), *gelificare* (*ibid.*) „faptul de a *gelifica*" (DEX^2), *genocidare* „provocare de *genocid*" (Vârlan, S.N.: 142), *hidrofugare* „micşorare a cantităţii de apă din ţesături" cf. *hidrofug* (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 313), *hipofizare* (DILR) „injectarea peştilor cu extract de *hipofiză*" (MDN), *inertare* „inerţie" cf. *inert* (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 313), *infantilizare* „menţinerea mentalităţii infantile la adulţi" cf. *(a) infantiliza* (Vârlan, S.N.: 136), *inhibare* (DILR) „faptul de *a* (se) *inhiba*, inhibiţie" (DEX^2), *iudaizare* „acţiunea de a *iudaiza*" (Vârlan, S.N.: 138), *liftare* „aducerea la suprafaţă a ţiţeiului" cf. *(a) lifta* (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 314), *listare* „printare" cf. *(a) lista* (Vârlan, S.N.: 140), *machetare* „acţiunea de a *macheta*" (*ibid.*: 142), *mansardare* „acţiunea de a *mansarda*" (*ibid.*: 142), *marnare* (DILR) „acoperirea unui sol cu *marnă*" (DN^3), *marşandizare* „transformare a artei în marfă" cf. *(a) marşandiza* (Vârlan, S.N.: 138), *matriţare* (DILR) „acţiunea de a *matriţa*, operaţie de prelucrare cu ajutorul *matriţei*" (DN^3), *meandrare* (DILR) „acţiunea de a se *meandra,* de a face *meandre*" (DN^3), *mediatizare* „acţiunea de a *mediatiza*" (Vârlan, S.N.: 136), *microcipare* „punere de *microcipuri* la câini" (*ibid.*: 142), *mozaicare* (DILR) „acţiunea de a *mozaica*" (DEX^2), *mumificare* (DILR) „acţiunea de a se *mumifica*" (DN^3), *obsedare* (DILR) „acţiunea de a *obseda* şi rezultatul ei" (DEX^2), *ofuscare* (DILR) „faptul de a se *ofusca*" (DN^3), *ozonificare* (DILR) „acţiunea de a *ozonifica* şi rezultatul ei" (DN^3), *pactizare* „faptul de a *pactiza*" (Vârlan, S.N.: 138), *parcare* (DILR) „acţiunea de a *parca* şi rezultatul ei" (DN^3), *pedeserizare* „acţiunea de a *pedeseriza* (< *PDSR*) persoanele cu funcţii" (Vârlan, S.N.: 138), *penelizare* „acţiunea de a *peneliza* (< *PNL*) persoanele în funcţii" (*ibid.*: 138), *pesedizare* cf. *(a) pesediza* (*ibid.*: 138), *plombare* (DILR) „acţiunea de a *plomba*" (DN^3), *pluşare* (DILR) „frecare a pieilor cu pluş" cf. *(a) pluşa* „a executa operaţia de *pluşare*" (MDN), *predicare* (DILR) „acţiunea de a *predica* şi rezultatul ei" (DN^3), *printare* „imprimare" cf. *(a) printa* (Vârlan, S.N.: 140), *prolificare* (DILR) „stare a unui organ prolifer" cf. *prolific* (MDN), *protezare* „acţiunea de a *proteza*" (DCR^3), *punctajare* „stabilirea unui *punctaj*" (Vârlan, S.N.: 142), *raionare* (DILR) „acţiunea de a *raiona* şi rezultatul ei" (DN^3), *rarificare* (DILR) „acţiunea de a *rarifica* şi rezultatul ei" (DEX^2), *revendicare* (DILR) „acţiunea de a *revendica*, ceea ce este revendicat" (MDN), *rolare* (DILR) „netezire a unui material cu ajutorul unei *role*" (MDN), *scanare* „acţiunea de a *scana*; explorare prin intermediul unui scaner" (Vârlan, S.N.: 141), *secretizare* „acţiunea de a *secretiza* ceva" (Vârlan, S.N.: 139), *simplificare* (DILR) „acţiunea de a *simplifica* şi rezultatul ei" (DN^3), *siropare* (DILR) „acţiunea de a se *siropa* şi rezultatul ei" (DN^3), *sodomizare* „acţiunea de a *sodomiza*" (Vârlan, S.N.: 137), *stelitare* (DILR) „încărcare cu *stelit* a unor porţiuni de organe de maşină" (DN^3), *sucombare* (DILR) „faptul de a *sucomba*; moarte" (DEX^2), *sumacare* (DILR) „tratare a pieilor cu o zeamă din extract de *sumac*" (DN^3), *suprafaţare* (DILR) „acţiunea de a *suprafaţa* (= a acoperi cu un strat superficial o suprafaţă, a uniformiza suprafaţa îmbrăcămintei rutiere)" (DN^3), *toaletizare* „acţiunea de *a toaletiza*" (Vârlan, S.N.: 139), *tonificare* (DILR) „acţiunea de a *tonifica* şi rezultatul ei" (DEX^2), *turbionare* (DILR) „acţiunea de a *turbiona* (= a forma *turbioane)*" (DN^3), *ţigănizare* „acţiunea de a (se) *ţigăniza*" (Vârlan, S.N.: 139), *updatare*

„modernizare” cf. *(a) updata* (*ibid.*: 141), *virusare* „acţiunea de a (se) *virusa*; contaminare a calculatorului cu *viruşi*” (*ibid.*: 142), *zonare* (DILR) „împărţire în *zone*” (DEX^2) etc.

3.1.2. Formaţiile cu *-are*^{2} sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

- verbe (marea majoritate):
  - cu infinitivul în *-a* (unele fiind derivate cu sufixe ca *-ifica, -iza*): *coagulare, compactare, descuamare, listare, infirmizare, intimidare, intoxicare, lichidare, memorizare, modificare, observare, organizare, pensionare, publicare, stocare, stratificare, unificare, valorificare, vinificare* etc.;
  - cu infinitivul în *-e* (rar): *crezare, făcare, mulgare, născare, păscare, petrecare, pierzare, prinzare, vânzare* (unele se raportează la tema de perfect);
  - cu infinitivul în *-ea* (foarte rar): *şezare, zăcare* (toate formaţiile din ultimele două categorii au paralele cu *'-ere*^{2} de la tema infinitivului, adesea cu sensuri diferite);
- substantive comune (fără corespondent verbal atestat) sau, rar, propriu: *azotolare, baghetare, boţare, brokerare, ciclonare, cromatare, genocidare, hipofizare, marnare, microcipare, punctajare, rolare, ruandare, stelitare, sumacare, zonare* etc.;
- adjective: *calorifugare, hidrofugare, inertare, mâlcomişare, prolificare* etc.

Formaţii parasintetice (la Carabulea–Popescu-Marin 1967: 311–312): *degipsare* „procesul de dizolvare a *gipsului*”, *delânare* „operaţie de îndepărtare a *lânii*”, *desărăturare* cf. *sărătură, descenuşare* cf. *cenuşă, deşlamare* „eliminare a fracţiunilor foarte fine dintr-un mineral” cf. *şlam* „amestec de apă cu particule fine de mineral”, *detimbrare* „modificare a caracteristicii de frecvenţă a unui canal de transmisie fonică” cf. *timbru* (verbul *a timbra* are alt sens), *dezalbuminare* cf. *albumină, dezacidare* cf. *acid, dezaminare* „înlăturarea unei *amine* dintr-un compus organic” etc.

Formaţii semianalizabile: *egutare* „desecare a cărbunilor şi a minereurilor, *egutaj*”, *epolare* „executare a unui *epolment* (= perete de susţinere)”, *fluxare* „amestecarea bitumului cu un *fluxant*”, *orizontare* „aşezare a solului în straturi *orizontale*” (toate de la Carabulea–Popescu-Marin 1967: 312–313), *strădare* „*strădanie*” (DLR) cf. şi *(a se) strădui* etc.

Există, aşadar, formaţii cu *-are*^{2} fără verb corespondent (vezi *supra* formaţiile de la teme nominale), după cum există şi verbe fără abstracte cu *-are*^{2}*: (a) adultera, (a) agoniza, (a) căşuna, (a) cocheta, (a) coexista, (a) consta, (a) pasiona* etc. De la aceste verbe se folosesc alte nume de acţiune (*adulter, agonie, căşunat, cochetărie, coexistenţă, pasiune* etc.), iar unele, ca *(a) consta,* nu au acest tip de derivat.

3.2. -ERE^1

3.2.1. În DI sunt înregistrate peste 200 de ***formaţii analizabile*** (marea majoritate nume de acţiune / proces şi de rezultat al acţiunii): *adiere, abreviere, afiliere, aliere, aliniere, amnistiere, apreciere, asediere, asociere, atrofiere, audiere, calcifiere, cartografiere, cădere* „deplasare de sus în jos, prăbuşire; desprindere a unei părţi componente dintr-un organism; coborâre a unei valori / mărimi; competenţă” cf. *(a) cădea* (MDA), *căpiere, concediere, conciliere, copiere, debreiere, deochere, deraiere, descleiere, despuiere, detaliere, deviere, diferenţiere, dispărere* „(înv.) faptul de a *dispărea*; dispariţie” (DLR), *displăcere* „(înv., rar) faptul de a *displăcea*, neplăcere” (DLR), *durere* „suferinţă fizică sau psihică; trudă” (DLR), *elogiere, evidenţiere, expediere, expropriere, extaziere, graţiere, incendiere, inventariere, invidiere* „faptul de a *invidia*” (MDA), *îmbiere, împerechere, înapoiere, încăpere* „volum al unui recipient, vas etc.; (înv.) spaţiu; cameră” cf. *(a) încăpea* (MDA), *închiriere, încleiere, încondeiere, încovoiere, înjunghiere, înmănunchere, întemeiere, întârziere, întrevedere* „vedere vagă; întâlnire între două sau mai multe persoane" cf. *(a (se)) întrevedea* (MDA), *lichefiere, liniere, lubrefiere, mânere* „popas peste noapte, oprire într-un loc" cf. *(a) mânea* (DLR), *mângâiere* „(înv.) încurajare, consolare; ceea ce constituie o consolare; atingere uşoară cu palma" cf. *(a) mângâia* (MDA), *mâniere, mediere, mlădiere, mumifiere, negociere, oficiere, omagiere, opacifiere, parodiere, părere* „(înv.) aparenţă, aspect, înfăţişare; convingere; impresie neîntemeiată, iluzie, închipuire" cf. *(a) părea* (MDA), *plăcere* „stare afectivă pozitivă, stare de mulţumire / încântare; distracţie, desfătare" cf. *(a) plăcea* (MDA), *precădere* „prioritate acordată unei persoane, unei probleme etc." cf. *(a) precădea* „a avea întâietate" (DLR), *premiere, putere* „capacitate fizică / morală / intelectuală; forţă de dominaţie; stăpânire, conducere a unei ţări prin organele reprezentative; (înv.) minune; (reg.) speranţă" cf. *(a) putea* (MDA), *radiere, radiografiere, rarefiere, răzgâiere* „alintare peste măsură" cf. *(a) răzgâia* (MDA), *remaiere, remaniere, remediere, repudiere, reziliere, scădere* „reducere a dimensiunii / proporţiilor; ceea ce se reduce; una din cele patru operaţii matematice; (înv.) declin, decadenţă" cf. *(a) scădea* (MDA), *scălâmbăiere, solfegiere, spoliere, studiere* „analizare, examinare, investigare" cf. *(a) studia* (MDA), *şedere* „aflare în poziţia de aşezat; timp petrecut într-un loc; (înv.) loc rezervat cuiva pentru a sta; (înv.) şedinţă" cf. *(a) şedea* (MDA), *tăcere* „stare a unei persoane care nu vorbeşte, lipsă de zgomot" cf. *(a) tăcea* (MDA), *tăiere, tămâiere, telegrafiere, vedere* „percepere a imaginilor, rază de acţiune a privirii; ceea ce se percepe cu ajutorul văzului; mod de a privi; privelişte; carte poştală ilustrată" cf. *(a) vedea* (MDA), *viciere, vrere* „voinţă, intenţie" cf. *(a) vrea* (MDA), *zăcere* „rămânere în poziţie orizontală; bolire, lenevire; boală grea şi de lungă durată; vizuină" cf. *(a) zăcea* etc.

La acestea se adaugă peste 70 de formaţii din alte surse (deoarece marea majoritate a formaţiilor provin din DILR şi cele mai puţin cunoscute sunt glosate după MDA, nu vom indica sursa decât dacă derivatul provine din alt izvor): *acompaniere* „acompaniament" cf. *(a) acompania, ambreiere* „acţiunea de a *ambreia*", *anesteziere, aşchiere, avariere, baleiere* (NDN s.v. *baleia*), *bibliografiere* „acţiunea de a *bibliografia,* selecţionare a publicaţiilor" cf. *bibliografie* (MDA), *bruiere* „acţiunea de a *bruia,* bruiaj", *burghiere* „acţiunea de a *burghia,* executarea unei găuri cu burghiul", *cadmiere* „acţiunea de a *cadmia* (= a acoperi o suprafaţă cu un strat de *cadmiu*)", *calchiere* „acţiunea de a *calchia* şi rezultatul ei", *calcografiere* „acţiunea de a *calcografia* (= a reproduce desene cu ajutorul unor clişee gravate, după conturul originalului)", *chintesenţiere* (NDN s.v. *chintesenţia*), *contagiere* „acţiunea de a (se) *contagia,* molipsire", *contrariere* „acţiunea de a *contraria,* şocare", *crotaliere* „aplicarea unei *crotalii* (= inel) la urechea vacilor" (Vârlan, S.N.: 142), *debleiere* „degajare a unui teren pentru realizarea unui debleu" cf. *(a) debleia, depareiere* „descompletare a unei serii de mărci poştale" cf. *(a) depareia, despăduchere, domiciliere, drajefiere* cf. *(a) drajefia* „a prezenta un produs sub formă de drajeuri", *estropiere* „acţiunea de a *estropia,* schilodire, mutilare", *eutanasiere* „acţiunea de a *eutanasia;* sacrificare a animalelor prin procedee rapide, nedureroase" (DCR^3), *excoriere* „jupuire uşoară" cf. *(a) excoria, expiere* „faptul de a *expia,* ispăşire", *faliere* „producerea de *falii*" cf. şi *(a) falia, feliere* cf. *(a) felia* (DCR^3), *godiere* „vâslire cu o singură ramă aşezată la pupă" cf. *(a) godia, graseiere* „pronunţarea sunetului *r* ca francezii" cf. *(a) graseia, ipostaziere* „acţiunea de a *ipostazia* (= a obiectiva, a personifica, a prezenta ceva ca fiind real) şi rezultatul ei", *îmbăiere, îmbuteliere, îndoliere, îndosariere, întortochere, licenţiere* „acţiunea de a *licenţia,* concediere", *medaliere* (NDN s.v. *medalia*), *mediere* „acţiunea de a *media,* mijlocire", *mitraliere* „tragere cu mitraliera" cf. *(a) mitralia, monodiere* „acţiunea de a *monodia,* cântare a unei melodii pe o singură voce", *naufragiere, pariere* „acţiunea de a *paria* şi rezultatul ei", *plagiere, pliere, psalmodiere* „acţiunea de a *psalmodia* şi rezultatul ei", *putrefiere* „acţiunea de a *putrefia,* putrefacţie", *rambleiere* „acţiunea de a *rambleia* (= a umple cu pământ) şi rezultatul ei; rambleiaj", *rapsodiere* „acţiunea de a *rapsodia* (= a compune, a recita poeme epice) şi rezultatul ei", *refugiere, salariere* „salarizare" cf. *(a) salaria, scâlciere, scânteiere, schiere* „acţiunea de a *schia* şi rezultatul ei", *seriere* „acţiunea de a *seria,* clasare pe serii", *stipendiere* „acţiunea de a *stipendia* şi rezultatul ei, subvenţionare", *striere* cf. *(a) stria* „a executa striaţii pe un obiect", *stupefiere* (NDN s.v. *stupefia*), *telegrafiere, torefiere* „încălzirea unor produse la foc direct" cf. *(a) torefia, trunchiere, tumefiere, ţuguiere, uleiere, variere* „deosebire, schimbare" cf. *a varia, vitrifiere* „vitrificare" cf. *(a) vitrifia, zincografiere* „acţiunea de a *zincografia* şi rezultatul ei" etc.

3.2.2. Formaţiile cu sufixul *-ere*^{1} sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu:

- verbe (marea majoritate):
  - cu infinitivul în *-ea: avere, bere, cădere, deochere, durere, împerechere, mânere, părere, putere, şedere, tăcere, zăcere* etc.;
  - cu infinitivul în *-a* (cele mai multe):
    - precedat de *i* vocalic: *adia, aprecia, căpiere, graţiere, îmbiere, refugiere, stupefiere, trunchiere, vitrifiere* etc.;
    - precedat de *ĭ* semivocalic: *debreiere, deraiere, despuiere, încondeiere, mângâiere, râzgâiere, tămâiere* etc.;
- un substantiv: *crotaliere.*

3.3. '-ERE^{2}

3.3.1. În DI sunt înregistrate cca 300 de derivate: *abatere, abstragere, abţinere, accedere, admitere, aducere* „luare cu sine a unui lucru care este apoi predat cuiva" (MDA), *alegere, aparţinere, atingere, batere, circumcidere, coincidere* „producere simultană sau în acelaşi loc; potrivire întocmai, suprapunere perfectă" cf. *(a) coincide* (MDA), *combatere, comitere, compromitere, concedere, concepere, conchidere, concludere, conducere* „îndrumare; direcţie a unei instituţii; persoană sau colectiv care *conduce*" (MDA), *constrângere, contragere, convergere, convingere, corespundere, corupere, credere* „(înv., rar) credinţă, crezare; încredinţare a ceva cuiva; bizuire pe cineva" cf. *(a) crede* (MDA), *decidere, deducere, demitere, descindere, descriere, desfidere* „faptul de a *desfide,* sfidare, provocare la luptă; neîncredere" (DLR), *destindere, disjungere, dispunere, distingere, distragere, distrugere, ducere, emitere, excludere, extindere, extragere, facere, impunere, includere, inducere, interzicere, irumpere, încredere, întreprindere* „începere a unei activităţi; unitate economică de producţie" cf. *(a) întreprinde* (MDA), *întrerupere, întreţinere, juxtapunere, menţinere, mergere* „(rar) mers; plecare dintr-un anumit loc; vizită" cf. *(a) merge* (MDA), *obţinere, omitere, opunere, percepere, pretindere, procedere* „procedare" cf. *(a) procede* – variantă a lui *(a) proceda* (DLR), *producere, promitere, propunere, proscriere, remitere, respingere, reţinere, rupere, satisfacere, scriere* „redare în scris; sistem de semne grafice; fel de a scrie al cuiva; ceea ce este scris, lucrare originală" cf. *(a) scrie* (MDA), *seducere, sinucidere, succedere* „succedare" cf. *(a) succede* – variantă a lui *(a) succeda, surâdere* „(înv.) surâs" cf. *(a) surâde* (MDA), *surprindere, sustragere, susţinere, traducere, transcriere, transmitere, transpunere, ţinere* „(înv.) parte a sfeşnicului (care se ţine cu mâna); stăruinţă, orientare în funcţie de ceva; poziţie a corpului; menţinere într-o anumită stare; (înv.) înfrânare a unei porniri; dobândire a unui bun în urma unei moşteniri" cf. *(a) ţine* (MDA), *zicere* „exprimare verbală, cuvântare; prorocire; afirmaţie" cf. *(a) zice* (MDA) etc.

La acestea se adaugă 11 din DILR (unele fiind derivate cu prefixe al căror sens s-a îndepărtat de sensul formației neprefixate): *abducere* s.v. *abduce* (NDN), *decurgere* „evoluare într-o anumită direcție, derulare a întâmplărilor” cf. *(a) decurge* (MDA), *erupere* „(înv.) erupție; acțiune de a *erupe* și rezultatul ei” (DLR), *imergere* (NDN s.v. *imerge), indispunere* „indispoziție” cf. *(a) indispune* (MDA), *parcurgere* „străbatere a unei distanțe; răsfoire” cf. *(a) parcurge* (MDA), *prelingere* „scurgere, dâră” cf. *(a se) prelinge* (MDA), *prescriere* „(înv.) transcriere a unui text; stabilire cu precizie a ceea ce este de făcut; pierderea valabilității unor pedepse penale” cf. *(a) prescrie* (MDA), *recurgere* „adresare către cineva pentru a-i cere ajutor; reflux” cf. *(a) recurge* (MDA), *tragere* „mișcare îndreptată spre sine sau spre un anumit punct” cf. *(a) trage* (MDA), *transcendere* „trecere dincolo de; depășire a limitei cunoașterii” cf. *(a) transcende* (MDA).

Nu am inclus în inventar formații (supra)prefixate sau compuse de tipul *autoreproducere, megapetrecere, megareducere, microîntreprindere, oxidoreducere, postaprindere, pseudosinucidere, reparcurgere, repunere, superreducere, supraimpunere, termoaprindere, transducere* etc.

3.3.2. Toate formațiile cu *'-ere*^{2} sunt ***substantive feminine*** raportabile la verbe cu infinitivul în *-e*.

3.4. -IRE

3.4.1. În DI sunt înregistrate peste 2000 de formații analizabile: *absolvire, aerisire, altoire, amăgire, arămire* „acoperire a unui obiect cu un strat subțire de aramă” cf. *(a) arămi* (MDA), *atribuire, bolovănire, căciulire, căftănire* „îmbrăcare cu *caftan* a celui numit domnitor sau boier” cf. *(a) căftăni* (MDA), *cârmuire* „conducere, guvernare; organ de conducere” (MDA), *chivernisire* „chiverniseală (= administrare, pricopsire, aprovizionare, avere agonisită, economisire)” cf. *(a) chivernisi* (MDA), *ciocănire, ciordire* „furt de lucruri mărunte” cf. *(a) ciordi* (MDA), *ciorovăire, clădire* „construire; construcție” cf. *(a) clădi* (MDA), *clocire, cojire, contribuire, credincioșire* „(înv.) credință” (DA s.v. *credincios*), *dăltuire, definire, dogire, doinire* „cântare de *doine;* doină” cf. *(a) doini* (MDA), *dovedire, fălire, garnisire, gâlgâire, gândire, grăire, hămăire, hrănire, iscălire, iscodire, istorisire, izbire, întregire, lălăire* „gălăgie; bâlbâială; lălăit” cf. *(a (se)) lălăi* (MDA), *limpezire, mazilire, măcăire, mârâire, milogire, miorlăire, mucegăire, mustăcire, nălucire „nălucă;* închipuire, halucinație, delir; bănuială” cf. *(a) năluci* (MDA), *năvălire, obrăznicire, odrăslire* „încolțire; naștere” cf. *(a) odrăsli* (MDA), *oferire, ofilire, oglindire, ologire, orbire, oțelire, pietruire, pipăire, plescăire, plodire* „naștere; rodire a plantelor” cf. *(a) plodi* (MDA), *pocăire, poreclire, poruncire, povestire, pribegire, pufăire, rănire, restituire, rumenire, sfeclire* „înroșire la față din cauza fricii, a intimidării etc., neplăcere, intrare într-o încurcătură” cf. *(a o) sfecli* (MDA), *sforăire, singuraticire* „(înv., rar) singurătate” (Sbiera, în DLR) cf. *singuratic, slăbire, slăvire, slujire, sorocire* „citare; termen; soartă” cf. *(a) soroci* (MDA), *stafidire, stăvilire, sulimenire* „fardare; vopsire; transformare” cf. *(a) sulimeni* (MDA), *șlefuire, șontâcăire, șovăire, tălăzuire, tălmăcire, tărire* „(înv.) sprijin, nădejde; tărie” (a. 1702, Iorga S.D. XXI 87, în DLR) cf. *tare, tighelire, topire, trăire, turcire* „proces de asimilare cu populația turcă și cu religia mahomedană” cf. *(a) turci* (MDA), *veselire, veștejire, viscolire, vrăjitorire* „(înv.) vrăjire” cf. *vrăjitor* (DLR), *zădărnicire, zburlire, zdrobire* etc.

Formațiile *doctoricire* și *doftoricire* din DI nu au fost preluate în MDA și DLR.

La acestea se adaugă peste 150 de formații din alte surse (majoritatea formațiilor provin din DILR, de aceea vom indica numai sursele suplimentare): *adsorbire, aurire, bipuire* cf. *(a) bipui* „a da un bip” (Vârlan, S.N.: 139), *bloguire*

„comunicare prin intermediul *blogului*" (*ibid.*), *bocănire, bontire* „teşire" cf. *(a) bonti* (MDA), *boscorodire* „faptul de *a boscorodi;* bombănire, mustrare" (MDA), *brodire* „faptul de a (se) *brodi*, nimerire" (MDA), *buchisire, buhăire, bulucire, catadixire, călătorire, călugărire, cărăbănire* „plecare grăbită" cf. *(a se) cărăbăni* (MDA), *căznire, cântărire, cârmire, cerşire, chiulire, ciobire, clisire* „formarea unui strat de *clisă* în subsol" (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 317), *crâcnire, culcuşire* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 32), *dărăcire, dezmeticire, dichisire, domolire, duhnire, fandosire, fasolire, fesenire* „aplicare în viaţa socială a principiilor *FSN*-ului" [pron. *fesene̱*] (DCR^3), *ficătire* „îmbolnăvire a *ficatului*, hepatită" (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 317), *firitisire, flecărire, fundarisire* „acţiunea de a *fundarisi* (= a lăsa ancora la fund) şi rezultatul ei" (MDA), *găbjire* „acţiunea de a *găbji* şi rezultatul ei; prindere, înhăţare" (MDA), *glodire* „acţiunea de a *glodi* (= a freca, a roade o parte a corpului producând o senzaţie neplăcută) şi rezultatul ei" (MDA), *glumire, googălire* „căutare cu ajutorul motorului *Google*" (Vârlan, S.N.: 140), *grădinărire, greşire, halire* cf. *(a) hali* „a mânca lacom" (MDA), *hârşâire, hodorogire, hoinărire, huzurire, ieftinire, împătrire* cf. *(a) împătri* „a mări de patru ori" (MDA), *împâslire, încetinire, îndărătnicire, înfofolire, însorire, învălătucire, jecmănire, maimuţărire, maleolire* „înmulţirea plantelor prin *maleoli* (= mlădiţe, butaşi)" (DLR), *matolire* „îmbătare" cf. *(a se) matoli* „a se îmbăta" (MDA), *mătrăşire* „acţiunea de a *mătrăşi*, alungare" (MDA), *movilire* „acţiunea de a *movili* (= a face movile) şi rezultatul ei" (MDA), *nebunire, nutrire, păcănire, pălăvrăgire, pândire, pârlogire* „(d. terenuri agricole) părăginire" cf. *(a se) pârlogi* (MDA), *pârpălire, picnire* „acţiunea de a *picni* (= a nimeri, a doborî pe neaşteptate)" (MDA), *picotire* „faptul de a *picoti*, aţipire" (MDA), *pigulire* „faptul de a *piguli*, ciugulire" (MDA), *pingelire, plesnire, pocănire, podzolire* „formare a *podzolului* (= sol nisipos şi lutos)" (MDA), *poftire, povârnire* „înclinare, prăbuşire" cf. *(a se) povârni* (MDA), *pripăşire, pufnire* „acţiunea de a *pufni* (= a expira pe nări cu zgomot)" (MDA), *putregăire, răcnire, răţoire, reuşire, risipire, scâncire, scorojire, scrobire, sfârâire, sfredelire, sfrijire, sicofantire* „(înv., rar) denunţ" (Aristia, în DLR) cf. *sicofant* „denunţător", *slugărnicire, smântânire, smochinire, smotocire, snopire, solomonire* „vrăjitorie" cf. *(a) solomoni* (MDA), *spetire, sporovăire, stârpire, sticlire, stingherire, storcire, strunjire, şâşâire, şindrilire, şiroire, şmecherire, şontorogire, şparlire, tăvălugire, tocănire, trăncănire, trântorire* cf. *(a) trântori* „a extermina trântorii dintr-un stup; a lenevi" (MDA), *tresărire, tropăire, trudire, ţigănire* (în *ţigănirea limbii române*, la Stoichiţoiu-Ichim V.A.: 156), *ţopăire, ucenicire, urnire, uşchire, văicărire, zămislire, zbughire, zburătăcire, zdrăngănire, zgâlţâire, zornăire, zumzăire* etc.

3.4.2. Formaţiile cu *-ire* sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu:

- verbe cu infinitivul în *-i* (marea majoritate): *bloguire, bocănire, călugărire, dichisire, glumire, ieftinire, încetinire, matolire, nutrire, pălăvrăgire, pândire, picnire, picotire, pripăşire, răcnire, risipire, scrobire, smântânire, stârpire, şmecherire, tresărire, trudire, urnire, zgâlţâire* etc.;
- substantive: *clisire, maleolire, podzolire, sicofantire, vrăjitorire* etc.;
- adjective (rar): *credincioşire, singuraticire, tărire* etc.

Verbul-bază poate fi derivat cu un sufix (*-ui, -lui* etc.): *dispreţuire* cf. *(a) dispreţui* < *dispreţ, pecetluire* cf. *(a) pecetlui* < *pecete* etc.

Formaţii parasintetice: *dezmătuşire* „eliberare de sub oblăduirea *mătuşilor*" (Vârlan, S.N.: 147), *dezunchire* „eliberare de sub oblăduirea *unchilor*" (*ibid.*: 147), *întroptire* „serbarea zilei a *opta* după o sărbătoare" (MDA), *nedeplinire* „stare de dezvoltare incompletă" (MDA), *nedinţire* „(neob.) lipsă de *dinţi*" (MDA; verbul *a dinţa* are alt sens).

Formaţii semianalizabile: *decrepire* „(neob.) decrepitudine" (C. Petrescu, în DLR) cf. *decrepit*.

3.5. -ÂRE

3.5.1. În DI sunt înregistrate 25 de ***formații analizabile*** (la care se adaugă și dubletele regionale cu *-âre* ale unor formații cu *-ire,* vezi *supra* **1.1.4.**): *amărâre* „infinitivul lui *amărî* devenit abstract verbal” (DA), *borâre* (DA s.v. *borî*), *chiorâre* (DA s.v. *chiorî*), *ciumărâre* „necăjire, ducere de lipsă” (DA s.v. *ciumărî*), *cosorâre* „tăiere a viei cu *cosorul*” (DA s.v. *cosor*) cf. *(a) cosorî* „a tăia, a curăți cu cosorul” (MDA), *doborâre* „acțiunea de *a doborî* și rezultatul ei” (DLR), *hotărâre* „(înv.) delimitare; deciziune, rezoluțiune; sorocire” (DA s.v. *hotărî*), *mohorâre* „faptul de a se *mohorî*” (DLR), *mosorâre* „faptul de a se *mosorî* (= a se umfla, a se întrista)” (DLR), *născocorâre* „faptul de a se *născocorî* (= a se lăuda, a se răsti la cineva)” (DLR), *ocărâre* cf. *(a) ocărî* (DLR), *ogorâre* „acțiunea de a *ogorî* (= a desțeleni, a ara); prima arătură” (DLR), *omorâre* cf. *(a) omorî* (DLR), *oțărâre* cf. *(a se) oțărî* (DLR), *pârâre* cf. *(a) pârî* (DLR), *posomorâre* cf. *(a se) posomorî* (DLR), *(s)coborâre* cf. *(a) (s)coborî* (DLR), *sforâre* „acțiunea de a *sforî* și rezultatul ei; măsurarea cu sfoara” (DLR), *storâre* „nimicire” cf. *(a) storî* „a se chinui; a nimici” (DLR), *tăbărâre* cf. *(a) tăbărî* (DLR), *târâre* cf. *(a) târî* (DLR), *viforâre* cf. *(a) viforî*, *zădărâre* cf. *(a) zădărî* (DLR), *zăvorâre* cf. *(a) zăvorî* (DLR).

Formația *izărâre* din DI nu apare în DA și MDA, unde figurează numai *iezărire,* dar verbul *(a) i(e)zări* „a inunda, a îneca; a se pierde, a dispărea” cf. *iezer* are și varianta lexicală regională *(a) iezărî.*

La acestea se adaugă 3 formații din alte surse: *pogorâre* cf. *(a se) pogorî* (DLR, FCLRV: 178), *urâre* (DILR) cf. *(a) urî* (DLR) și *vârâre* (*ibid.*) cf. *(a) vârî* (DLR).

3.5.2. Formațiile cu sufixul *-âre* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu verbe care au sufixul *-î* la infinitiv.

Analiza formală a formațiilor cu sufixele din seria în discuție demonstrează că nu întotdeauna la baza lor se află un verb (vezi *supra,* formațiile de la teme nominale cu sufixele *-are, -ere*^{1} *și -ire*), după cum există și verbe fără substantive abstracte cu aceste sufixe: *a bărbieri, a băieși, a băieri, a cafti, a căsători, a contribui, a pisălogi, a proveni* etc. (pentru verbe cu infinitivul în *-a,* vezi *supra* **3.1.2.**; cf. și Stan, N.A.: 274–275).

4. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele discutate sunt cu precădere substantive abstracte, exprimând atât nume de acțiune (mișcarea, procesul, operația etc.), cât și nume de stare (cf. Stan, N.A.: 42–43). De la numele de acțiune evoluează semantic numele de rezultat (concret / abstract) al acțiunii, ca și alte valori concrete. Numele de acțiune pot avea ca bază atât un verb, cât și un substantiv sau un adjectiv, caz în care ideea de „acțiune” aparține exclusiv sufixului.

Distingem la formațiile cu sufixele din serie mai multe valori.

4.1. ***Numele acțiunii și rezultatul ei*** (adesea concretizat):

- cu bază verbală: *bombardare, bombare, claustrare, conectare, disponibilizare, fluidificare, focusare, listare, matrițare, mediatizare, mumificare, pactizare, parcare, printare, schimbare, tonificare* etc.; *așchiere, cădere, complăcere, confiere, liniere, ședere* etc.; *alegere, concepere, conchidere, mergere, omitere, trecere* etc.; *absolvire, albire, amăgire, clătire, jupuire, pomenire, stropire, tămăduire, tighelire* etc.;

– cu bază nominală: *brokerare, ciclonare, cocsare, ruandare* etc.; *bloguire, clisire, singuraticire* etc.

La unele formații sensul de ***rezultat al acțiunii*** este mai pregnant: *blestemare* „blestem" (*de la părinți blestemare,* la Cantemir, în FCLRV: 178), *executare* „pedeapsă cu moartea, execuție", *juruire* „jurământ" (*giuruirea ce au giuruit lui Avraam... o întări,* la Varlaam, în FCLRV: 178), *extenuare* „oboseală extremă", *prosternare* „închinare", *traducere* „scriere conținând o transpunere dintr-o limbă în alta", *verificare* „control, probă", *zugrăvire* „imagine pictată" (*A căruia zugrăvire un munte închipuia,* la Pann, în SMFC IV: 300) etc.

Alte valori se identifică, de obicei, în formații polisemantice.

4.2. ***Nume de agent***: *arătare* „vedenie", *cârmuire* „organ de conducere", *conducere* „persoană sau colectiv care conduce".

4.3. ***Obiectul acțiunii*** (= pacient): *aducere* „ofrandă, prinos" (la Coresi, în FCLRV: 179), *dare* „taxă, impozit", *mâncare* „ceea ce se mănâncă" etc.

4.4. ***Locul acțiunii***: *curgere* „locul pe unde *curge* o apă", *locuire* „locuință, domiciliu" (*Și iaste cortul lui în Salim și lăcuirea lui în Sion.* Psalt., la Carabulea–Popescu-Marin 1967: 300), *naștere* „(înv.) loc de naștere" (Stan, N.A.: 49), *retragere* „loc de refugiu" etc.

4.5. ***Numele stării***: *fericire, milcuire* „tristețe", *putrezire* „putrefacție" etc.

4.6. ***Numele calității*** (= abstracte ale calității): *mărire* „măreție, splendoare" (*Unde e semețiia lui Platon?* [...] *Unde e mărirea Diei?* a. 1633, la GCR I 85/21, în DLR), *mâlcomișare, omenire* „omenie" (*Sufletul acela care zace întru păcat... n-are chip, fiindcă i-au căzut din obraz icoana omenirii cea dumnezeiască,* la Molnar, în DLR), *singuraticire, subțirare, tărire* (*Tu ești tărirea și începătura a tuturor fraților tăi.* a. 1760, la GCR II 70/10, în DLR) etc.

1. Formațiile cu sufixe din seria discutată pot avea și valori accidentale, dependente de sensul temei și de context, cum ar fi cea de ***nume de funcție / demnitate***: *solgăbirăire* „funcție, demnitate de *solgăbirău*" (*Tată-meu... care au slujit cinstita varmeghea Solnocului de Mijloc cu* ***solgăbirăirea*** *de 25 dă ani.* a. 1824, la Iorga, S.D., în DLR).

2. La unele formații sensul derivatului în raport cu baza este mai puțin clar: *călușire* „(Munt.) hatul, hotarul (de obicei urma unei singure brazde negrăpate) dintre două proprietăți mici" (DA s.v. *căluș,* care, pe lângă alte sensuri, denumește și o parte a plugului), *cuptorire* „bolta unei peșteri" (DA s.v. *cuptor*).

Rar, derivatele sunt ***sinonime*** cu baza: *cupajare* „*cupaj* (= operație de amestecare a vinurilor sau a unor sucuri)" (MDN) etc.

Valoarea abstractă de nume de acțiune este preponderentă. Valorile concrete ale derivatelor cu sufixele în discuție sunt asociate, în general, cu valoarea de nume de acțiune, începând din limba veche. Formațiile mențin de-a lungul istoriei aceleași valori. Doar la un număr neglijabil de substantive nu este înregistrată valoarea de nume de acțiune, fiind greu de precizat dacă ele sunt formate prin analogie cu alte formații cu valori similare sau valoarea inițială abstractă s-a pierdut: *credințare* „logodnă, credință” (Teaha, C.N.: 217), *cumplire* „(înv.) sfârşit, capăt; neîndurare, cruzime; zgârcenie” cf. *(a) cumpli* „a omorî, a-şi potoli pofta de mâncare, a pieri” etc.

Derivatele cu sens abstract nu au, în general, formă de plural. Derivatele cu valoare de rezultat concret al acțiunii, nume de agent, obiect sau loc al acțiunii pot avea formă de plural. Unele plurale se folosesc frecvent în limba literară (*amenințări, amintiri, chemări, conduceri, cuceriri, deosebiri, despărțiri, înfăptuiri, mişcări, mângâieri, naşteri, nenorociri, opriri, plângeri, presupuneri, scăderi, uneltiri, vânzări* etc.), altele sunt neobişnuite, ocazionale, învechite, regionale: *cumăndări* „jertfe, pomeni” (PH 91^r/22, în FCLRV: 179), *dovediri* (Mineiul (1776), în DLR), *nemeriri* (Asachi, în DLR), *sfâşieri* (C. Petrescu, în DLR) etc.

Formațiile cu *-are*^{2} raportabile la tema perfectului unor verbe cu *-ea* sau cu *-e* la infinitiv (tipul *născare, zăcare*) au, în general, aceeaşi valoare cu dubletele lor cu *'-ere*^{2} sau (rar) cu *-ere*^{1} raportabile la tema infinitivului: *aprinzare* „(înv.) aprindere”, *mulgare* „mulgere”, *născare* „naştere”, *vânzare* „vindere”, *zăcare* „zăcere” etc. Există însă cazuri când cele două formații de la teme diferite ale aceluiaşi verb sunt specializate semantic: *făcare* „fapt, farmec, făptură, făcut, făcătură” – *facere* „acțiunea de a *face*”, *pierzare* „distrugere, decădere” – *pierdere* „faptul de a pierde” etc.

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixele din seria *-are*^{2}*, -ere*^{1}*, '-ere*^{2}*, -ire, -âre* sunt continuatoarele sufixelor infinitivului prezent activ din latină, încadrat în sistemul verbal şi purtând caracteristicile acestuia (ILR II: 276 şi bibliografia indicată; Diaconescu 1977: 10). În latină, modul infinitiv era format dintr-un radical (purtător de sens), un afix tematic şi un afix al modului (*cant-a-re*). Latina cunoaşte patru tipuri fundamentale de infinitiv, toate moştenite în română: (a) *cantāre, rogāre*; (b) *habēre, placēre*; (c) *ducĕre, mergĕre*; (d) *sentīre, venīre*. Formanții *-are*^{2} (din *cântare, rugare*), *-ere*^{1} (din *avere, plăcere*), *'-ere*^{2} (din *ducere, mergere*), *-ire* (din *simțire, venire*) sunt prezenți în româna comună. Varianta *-eare (-iare)* a lui *-ere*^{1} este caracteristică românei comune (cf. ar. *beare, dureare, tățeare* etc.) şi se menține până prin secolul al XVII-lea: *aveare* (Coresi, în FCLRV: 168), *cădearea* (Coresi, în DA), *apropiiare* (Coresi, în FCLRV: 168), *giungheare* (P.Or., în FCLRV: 168), *împărecheare* (Moxa, în DA) etc. Formele *-eare / -iare* circulă în limba veche paralel cu *-ere*^{1}: *be(a)re* (Coresi, în FCLRV: 172), *împăreche(a)re* (Ureche, *ibid.*), *înviere* (Coresi, *ibid.*) / *înviiare* (Molitvelnic (1689), în DA) etc.

Sufixul *-âre* este creat pe teren românesc, prin evoluția fonetică a lui *-ire* după teme terminate în *-r*. Noua clasă constantă de formații cu *-âre* apare după secolul al XVII-lea, în relație cu unii radicali cu *-r-* final: *coborâre, hotărâre* etc.; până la această dată, *-âre* circula alături de *-ire*: *ocărire* (Psalt., în DLR), dar *ocărâre* (CC$_2$ 15/18, în FCLRV: 178). După secolul al XIX-lea, neologismele cu tema terminată în *-r-* nu mai selectează sufixul *-âre,* ci pe *-ire*: *nutrire, oferire* etc.; în limba contemporană *-i-* şi *-â-* pot apărea în acelaşi context fonetic, după *-r-* precedat de vocală: *hotărâre, mohorâre,* dar *cositorire, însorire* (Diaconescu 1977: 72).

Scurtarea infinitivului (pierderea lui *-re*) s-a petrecut pe terenul limbii române, după faza românei comune. Pentru aceasta pledează inexistența formei scurte în aromână și meglenoromână, ca și păstrarea infinitivului lung cu valoare verbală în formele imperativului negativ din româna comună (*nu căntare, nu vedeare, nu meargere, nu murire,* cf. și lat. *non* + infinitivul, cu aceeași valoare, vezi ILR II: 275–276), în dacoromâna veche (vezi *infra*) și, parțial, în forme inversate ca *dare-ai, fire-ai, dormire-ai* din imprecații, în româna populară actuală (ILR II: 276 și bibliografia de la notele 1 și 3).

> În plan semantic, încă din faza preromanică, se produce o apropiere tot mai evidentă a infinitivului de clasa substantivului. În această perioadă, se distinge o formă care cumulează două valori: substantivală și verbală. În calitate de substantiv, infinitivul se asociază cu elemente externe (cum ar fi articolul), cu ajutorul cărora intră în relații paradigmatice de tip nominal, cf. fr. *le plaisir* (Diaconescu 1877: 82 arată că infinitivul ca substantiv este atestat în toate limbile romanice). Numai în limba română infinitivul ca substantiv a căpătat caracter sistematic (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 278–279; Stan, N.A.: 23).

Infinitivul lung din româna comună este supus unui proces continuu de nominalizare și, după crearea infinitivului scurt, el devine expresia valorii nominale. Aromâna și meglenoromâna au preluat aproape exclusiv infinitivul cu valoare nominală (ar. *acățare, dare, turnare* etc.; megl. *măncari, fațiri, turnari* etc.).

În limba română veche (și în unele graiuri actuale, ca arhaism), infinitivul lung cu valoare verbală era încă prezent, în structura imperativului prohibitiv. Un argument îl constituie formele cu desinența *-ți* din textele secolului al XVI-lea (*nu lăsareți, nu credereți, nu iubireți*). Desinența *-ți* a apărut ulterior ca marcă a persoanei a II-a plural, în timp ce pentru singular s-a păstrat forma fără *-ți* care, după căderea lui *-re* de la infinitivul lung, s-a impus în varianta actuală: *nu cânta* < *nu cântare* și, prin analogie, *nu cântareți* a devenit *nu cântați* (cf. DHLR: II 234–235; ILR II: 276).

Textele vechi mai înregistrează infinitivul lung în contexte identice cu ale infinitivului scurt, precedat de prepozițiile specifice infinitivului (*de* +) *a*. În secolul al XVI-lea, infinitivul lung cu valoare verbală are uneori la finală un *-a* care, după I. Diaconescu, ar fi analogic cu cel din construcțiile adverbiale de tipul *de-a pururea* (Diaconescu 1977: 83), iar după Densusianu ar fi marcă de nominalizare (DHLR II: 236–237): *e toată lumea de șerbirea ție* (PH), *nu-s de a le lepădarea* (CPr. 285), *să aibă a dare(a)* (CB. I, 51; DR. 2) etc. Alte atestări apar în construcții cu verbele *a avea, a fi, a putea* etc.: *că nemică nu adusemŭ în această lume și iară nemică nu avămŭ nece a ducerea* (Coresi, la Zamfir 207: 320); cf. *învățații o pot știre* (Maior, la Diaconescu 1977: 90) sau construcția din limba populară *nu-i bin' a jocare mult* (*ibid.*). În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, acest *-a* final este în regres, alături de infinitive cu *-rea* apărând în texte și infinitive fără finala *-a: nu avem a ascultarea* (Caz. D., 1644, la Zamfir 2007: 320), *de-a împlerea* (Ureche, la Diaconescu 1977: 83), dar *de a se zăbovire* (Ureche, *ibid.*), *de-a șuguire* (Costin, *ibid.*). Vezi și construcțiile din *Palia de la Orăștie* cu regent substantival *apă de a spălarea* și *apă de a berea* (cf. DHLR II: 237, FCLRV: 167), *nădejdea de a-i dobândire* (Costin, la Diaconescu 1977: 90) sau cele cu regent adjectival, de ex. *gata vom putea fi de a mergerea* (Coresi, cf. DHLR II: 236).

Primele documente româneşti (cu unele excepţii) atestă deja generalizarea infinitivului lung cu valoare nominală, deci şi a afixelor *-are*^{2}, *-ere*^{1} *(-eare)*, *'-ere*^{2}, *-ire* ca sufixe lexicale. Textele vechi româneşti (mai ales din secolul al XVI-lea) atestă o fază intermediară în procesul de nominalizare a infinitivului, construcţiile în care infinitivul lung intră în concurenţă cu infinitivul scurt fiind precedate de prepoziţiile *de a* sau numai *a*: *De a mâncarea şi de a berea şi a ne îmbrăca noao nu apără Domnul; iară a grăi de acestea şi a griji, aceaia apără* (Coresi, în DHLR II: 238).

Substantivele cu formă de infinitiv lung au fost, în general, considerate drept rezultat al conversiunii, deşi prezenţa infinitivului lung în paradigma verbală pare să fie de dată foarte veche, căci dialectele aromân şi meglenoromân nu o înregistrează. Textele din secolul al XVI-lea (şi mai puţin cele din secolele următoare) atestă unele construcţii în care infinitivul lung mai avea valoare verbală, dar, în marea majoritate a cazurilor, ca şi astăzi, infinitivul lung avea comportament clar de substantiv. Problema conversiunii infinitivului lung în substantiv s-ar putea pune teoretic în cazul formaţiilor de la verbe moştenite, eventual împrumutate din slava veche, dar delimitarea creaţiilor prin conversiune de cele provenite ulterior prin derivare este practic imposibil de făcut. În DHLR II: 236–238 se înregistrează, din secolul al XVI-lea, următoarele infinitive lungi cu valoare verbală: *arare, batere, bere, beseduire, căire, căutare, dare, ducere, fălosire, fire, grăire, îngropare, întărire, judecare, lăcuire, lăsare, păţire, primire, purtare, putere, răspundere, secerare, semănare, spăsire, spunere, strigare, şerbire, ştire,* la care adăugăm pe *podobire* (din FCLRV: 167). Cf. însă contexte din aceeaşi perioadă în care cuvintele respective sunt în mod clar substantive: *Blagosloveaşte sufletul mieu Domnul şi nu uita toate* ***darile*** *lui* (Coresi, în DLR), *pomenirea* ***lăcuirei*** *den pustie* (id., în DLR), ***lăsarea*** *vrerilor noastre* (id., în DLR), *cu cuviinţă i aduse* ***spunerea*** *vindecarei* (id., în DLR), *nece* ***străbatere****, nece* ***strigare*** *în răspântiile lor* (Psalt. Hur., în DLR), *tot omul amu* ***ştire*** *să aibă* (Coresi, în DLR) etc. (a se vedea, în FCLRV: 168–178, numărul mare de substantive, din limba veche, cu sufixele în discuţie).

5.2. Considerăm că, încă din limba textelor vechi, sufixele din seria discutată aveau valoare lexicală, iar formele în care aveau valoare gramaticală sunt rămăşiţe ale unor stadii de limbă mai vechi.

Formaţii cu *-are*^{2} de la verbe cu alt sufix de infinitiv decât *-a* (*petrecare* cf. *(a) petrece, pierzare* cf. *(a) pierde, vânzare* cf. *(a) vinde, zăcare* cf. *(a) zăcea* etc.) sunt atestate în textele vechi începând din secolul al XVII-lea, ceea ce demonstrează o dată în plus că *-are*^{2} funcţiona ca sufix lexical în această perioadă (FCLRV: 178). Şi procedeul creării de abstracte de la adjective cu ajutorul sufixelor *-are*^{2}, *-ire* apare ocazional în limba veche: *mâlcomişare* cf. *mâlcomiş* (Coresi, în DLR), *întortare* „îndărătnicie, încăpăţânare" (a. 1600–1630, în DA) cf. *întort* „sucit, îndărătnic". S-ar putea ca şi în alte situaţii să fi fost întâi abstractul denominal şi apoi verbul, dar este greu de stabilit ordinea de formare, deoarece ambele cuvinte sunt atestate cam în aceeaşi perioadă.

Numărul mare al formaţiilor cu sufixul *-ire* confirmă concluzia că în limba veche erau predominante substantivele cu *-ire*, iar în limba modernă cele cu *-are*^{2}

(conform evoluției verbelor corespunzătoare cu *-i* și *-a* la infinitiv, cf. FCLR III: 140; FCLRV: 180).

Graiurile populare înregistrează încă infinitivul lung cu valoare verbală pentru formarea viitorului (*or venire, or tăiere*) numai în bocete, rar în vorbirea obișnuită: *până c-o cântare, până s-o gătare* etc. (Popescu, G.G.: 88 și bibliografia indicată); vezi, în limba populară, și imperativul afirmativ pe o arie restrânsă din Oltenia și Hațeg: *stareț* „stați", *mergereț* „mergeți", *mâncareț* „mâncați" etc., cf. și interjecțiile *haidereț* „veniți", *nareț* „țineți" cu mărci verbale de imperativ (*ibid.*).

Infinitivul lung se mai conservă în construcția, populară și arhaică, de condițional inversat (*Închinare-aș și n-am cui, / Închinare-aș murgului*, citată în GALR I: 487), ca și în imprecații, de tipul *dare-ar naiba-n ei!* sau *fir-ar să fie de treabă!* A se compara infinitivul lung, din exemplele date, cu substantivul abstract din *s-a dus la închinare, darea în vileag a faptei lui, și-a ieșit din fire* etc. (GALR I: 487).

În limba română modernă, numeroase cuvinte împrumutate, neanalizabile, care denumesc operații tehnice, conțin adesea, în limba de origine, alte sufixe cu valori abstracte, dar au fost adaptate cu sufixul *-are*^{2}: *blanșisare* „operație de rafinare a zahărului" cf. fr. *blanchissage* (MDN), *coligare* „formarea unei legături covalente prin unirea a doi atomi" cf. fr. *colligation* (MDN; DN^3 îl explică și prin it. *colligare*), *crabare* „operația de fixare a dimensiunilor țesăturilor de lână" cf. germ. *Kraben*, engl. *crabbing* (MDN), *degorjare* „operația de îndepărtare a drojdiei din sticlele de vin" cf. fr. *dégorgeage, dégorgement* (DN^3; MDN îl explică numai prin primul derivat francez) etc.

Și unele cuvinte cu *-ire* reprezintă împrumuturi sau adaptări ale unor termeni străini. Ele pot proveni din germană, ca *șpiluire* „clătire" (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 318) cf. germ. *Spühlen* (verbul *a șpilui* din DLR este regional și are sensul „a fura"), pot fi împrumuturi latino-romanice ieșite din uz, ca *disvolvire* „dezvoltare" (a. 1834, la Ursu, T.) sau au la bază, probabil, un verb slav, ca *obrazire* „reprezentare, întruchipare" (Cod. Vor., în DLR) cf. v.sl. *obraziti* (DLR), analizabil însă și prin *obraz* „imagine, icoană, portret; desen, figură" etc.

Adeseori, după substantivele cu *-are*^{2} s-a creat verbul corespunzător. De exemplu, verbul *(a) aniversa* s-a format prin derivare regresivă de la substantivul *aniversare*, creat la rându-i de la adjectivul *(zi) aniversară* (Graur 1940). Verbe ca *(a) ambutisa, (a) convertiza, (a) ecruisa, (a) furbisa* etc. provin din substantivele *ambutisare, convertizare, ecruisare, furbisare* etc., adaptări ale unor nume de acțiune împrumutate (fr. *emboutissage, convertissage, écrouissage, fourbissure*) sau formate în română prin schimbarea sufixului *-aj* cu *-are*^{2} (cf. *ambutisaj* din fr. *emboutissage*, *ecruisaj* din fr. *écrouissage*, *furbisaj* din fr. *fourbissage*); verbele din limba de origine (fr. *emboutir, convertir, écrouir, fourbir*) nu pot explica forma verbelor românești (*ambutisa, convertiza, ecruisa, furbisa*).

Uneori, definiția dată verbului explică modul său de formare: substantivul *halogenare*, analizabil prin *halogen*, este explicat în DN^3 și MDN ca format de la verbul *(a) halogena* < fr. *halogéner*, dar definiția verbului, și anume „a supune o substanță reacției de *halogenare*", sugerează că acesta provine din abstractul corespunzător.

6. Originea temelor

Formațiile cu sufixele din seria discutată se atașează la verbe (rar substantive și adjective) cu origine variată, cele mai multe de origine latină sau formate cu elemente de această origine. Se presupune că o mică parte dintre aceste derivate sunt formate, inițial, prin schimbarea valorii gramaticale a infinitivului moștenit din latină, fără să se poată preciza pentru fiecare caz în parte dacă forma de infinitiv a fost moștenită sau creată ulterior în română (cf., de exemplu, infinitivele lungi cu valoare verbală și substantivală din DHLR II, de tipul *bere, dare, lăsare, mâncare* etc. – vezi *supra* **5.**).

Verbele-bază împrumutate (sau verbele formate în română de la baze împrumutate) urmează, din punctul de vedere al originii temelor, sursele generale ale vocabularului românesc (cf. FCLR III: 139–143):

- slavă: *blagoslovire, citire, glumire, golire, izbăvire, izgonire, izvorâre, milostivire, miluire, tâbărâre* etc.;
- greacă: *folosire, sihăstrire* etc.;
- turcă: *bulucire, dușmănire, mazilire* etc.;
- maghiară: *gândire, hotărâre, meșteșugire, mohorâre, șindrilire* etc.;
- germană: *șlefuire, șnuruire, șpăcluire, șpăltuire* etc.;
- onomatopeică: *gâgâire, gâlgâire, hârșâire, pufăire, pufnire* etc.;
- latino-romanică: *bandajare, blocare, castrare, coagulare, conchidere, concludere, contagiere, emancipare, garnisire, interpelare, întrevedere, occidentalizare, șocare* etc.;
- engleză: *bloguire, listare, printare, updatare* etc.;
- derivate românești: *disprețui, pecetlui* etc.

7. Productivitatea sufixelor

Dintre sufixele din serie sunt foarte productive *-are*^{2} și *-ire*, productivitatea lor fiind dependentă de cea a verbelor-bază cu infinitivul în *-a* și în *-i* sau formate cu sufixe compuse cu *-a* (*-iza, -fica, -oșa* etc.) ori cu *-i* (*-ui, -ni, -ăli* etc.) (cf. monografiile sufixelor respective în FCLR III).

Sufixul *-are*^{2} este cel mai productiv din serie, lucru dovedit și de prezența derivatelor foarte noi (*becalizare, brokerare, carantinare, carențare, focusare, microcipare, marșandizare, parolare, penelizare, permanentare, printare, punctajare, protezare, traficare, virusare* etc.), urmat la o oarecare distanță de *-ire* (*bloguire, fasolire, fesenire, googălire* etc.).

Sufixul *-ere*^{1}, slab productiv în limba română veche, și-a întărit poziția în româna modernă, datorită evoluției sufixului *-are*^{2} în anumite condiții fonetice (vezi *supra* **1.**); de aceea, în prezent, sufixul este productiv (*ambreiere, anesteziere, baleiere, bibliografiere, chintesențiere, debleiere, stupefiere* etc.), formând derivate de la clasa de verbe cu infinitivul în *-a* precedat de *-i-* vocalic sau semivocalic.

Sufixul *'-ere*^{2} este slab productiv. În general, formațiile cu acest sufix nu sunt folosite în limba modernă. Unele sunt învechite, fără ca verbele-bază să fie învechite (*dregere, mergere, ningere, promitere* etc.), altele sunt rare, neobișnuite, înregistrate automat în dicționare, dar, în general, fără atestări sau cu atestări puține (*coasere, coincidere, concedere, convergere, decidere, descoasere, întingere, lingere, paștere, pretindere, radere, râdere, scremere, țesere*).

Sufixul *-âre* este slab productiv, pentru că şi verbele cu infinitivul în *-î* sunt puţin numeroase, în comparaţie cu verbele din celelalte clase.

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Derivatele cu *-are*^{2} şi *-ire* sunt prezente în număr mare în toate epocile, în toate regiunile şi în toate registrele stilistice. În limba veche se confirmă superioritatea numerică a substantivelor cu *-ire*, fapt constatat şi pentru verbele corespunzătoare cu *-i* (cf. FCLR III: 140; FCLRV: 180).

Derivatele cu *-are*^{2} de tipul *născare, zăcare* etc. sunt cuvinte vechi şi regionale. Ele constituie un argument că *-are*^{2} era simţit drept sufix lexical încă din limba veche.

Limba modernă, prin marea productivitate a verbelor cu *-a, -fica, -iza* etc., a dat prioritate formaţiilor cu *-are*^{2}, foarte răspândite în limbajul tehnic şi în publicistică: *bugetare, compactare, gondolare, listare, updatare* etc.; *fluidificare, gelificare, mumificare, tonificare* etc.; *cotrocenizare, infantilizare, marşandizare, pesedizare, secretizare* etc.

Şi sufixul *-ire* continuă să formeze abstracte în limba modernă, atât în registrul comun, cât şi în cel popular, cărora le aparţin verbele-bază: *bloguire, clisire, googălire, fesenire, maleolire, matolire, mătrăşire, şindrilire, şmecherire, şparlire, ţigănire, uşchire, urnire* etc.

9. SUFIXE COMPLEXE

Considerăm că avem a face cu sufixe complexe numai când formaţiile sunt raportabile la teme nominale (*caolinizare* cf. *caolin* + *-izare*), nefiind înregistrat în dicţionarele consultate un verb intermediar cu *-iza*. Formaţiile discutate mai jos pot avea un verb neatestat sau de la ele se pot forma verbe prin derivare regresivă. Unele dicţionare arată indirect, în definiţia verbului, faptul că verbul provine de la substantivul abstract, şi nu invers. De pildă, verbul *(a) tindaliza* este definit în DN^3 prin „a aplica tindalizarea”, iar la *tindalizare* nu se face referire la verb, ci la alt abstract împrumutat: „metodă de sterilizare printr-o serie de încălziri şi de răciri succesive; *tindalizaţie*”; verbul, ca şi formaţia cu *-are*^{2}, ar putea avea ca punct de plecare substantivul împrumutat *tindalizaţie* < fr. *tyndallisation.* În MDN şi DLR nu se înregistrează verbul, dar se indică la *tindalizare* că s-a format după fr. *tyndallisation.*

La fel, sunt considerate formaţii cu sufixul compus *-ificare* numai cele care nu au atestat în sursele consultate un verb cu *-ifica.*

9.1. -IFICÂRE

9.1.1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

9.1.1.1. Sufixul compus *-ificare* se identifică în 12 ***formaţii analizabile***, neînregistrate în DI: *clanificare* „predominarea spiritului de *clan*” (Vârlan, S.N.: 147), *duramenificare* „proces de formare a *duramenului*” (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 312), *greisenificare* „proces de formare a *greisenului*” (*ibid.*: 313), *latentificare* „operaţie de întărire a unei imagini *latente*” (*ibid.*: 315), *muzeificare* „transformare în piesă de *muzeu*” (Vârlan, S.N.: 148), *punctificare* „acordare a unui *punct* în sport în urma unei situaţii favorabile” (DCR^3), *silicificare* „transformare a rocilor în minerale din grupa *silicei*” (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 315), *solificare* „proces de formare a *solului*” (*ibid.*), *şistificare* „împrăştiere a unei pulberi fine de steril" cf. *şist* „rocă stratificată având proprietatea de a se desface în plăci subţiri" (*ibid.*: 316), *turbificare* „proces de transformare a vegetaţiei în *turbă*" (*ibid.*), *zebrificare* „aspectul de *zebră* al dosarelor de la CNSAS" (în *scurt discurs despre zebrificare,* la Vârlan, S.N.: 148), *zombificare* „transformare în *zombi*" (în *zombificarea, magie neagră – ibid.*: 148).

Nu-l luăm în considerare aici pe *debazificare*, socotindu-l o formaţie cu prefix de la *bazificare* (verbul *(a) bazifica* este înregistrat în FCLR III: 56).

9.1.1.2. Formaţiile cu *-ificare* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

- substantive (marea majoritate): *deşertificare, duramenificare, greisenificare, punctificare* etc.;
- adjective (rar): *latentificare.*

9.1.2. Valorile derivatelor

Derivatele cu sufixul *-ificare* sunt ***nume de acţiune*** cu sens factitiv (specific sufixului verbal *-(i)fica*). Unele au şi nuanţă semantică eventivă: *deşertificare, muzeificare, silicificare, turbificare, zombificare.*

9.1.3. Originea sufixului şi istoria derivatelor

Sufixul a fost detaşat din formaţii cu dublă analiză, de tipul *codificare* cf. *cod* şi *(a) codifica, ramificare* cf. *ram* şi *(a) ramifica* etc.

Unele formaţii cu *-ificare* reprezintă adaptarea unor abstracte străine din terminologia ştiinţifică şi tehnică, formate în limba de origine cu alte sufixe (ca fr. *-ation*) şi sunt atestate în secolul trecut: *duramenificare* (LTR^2, în DLR) cf. fr. *duraminisation, silicificare* (LTR^2, în DLR) cf. fr. *silicification, şistificare* (LTR^2, în DLR) cf. fr. *schistification* etc. Altele sunt formaţii româneşti recente, cu caracter ocazional: *clanificare, muzeificare, punctificare, zebrificare* etc.

9.1.4. Originea temelor

Temele formaţiilor româneşti, ca şi ale împrumuturilor, sunt neologice, latino-romanice: *clanificare, duramenificare, silicificare, solificare, zebrificare* etc.; tema formaţiei *greisenificare* este de origine germană.

9.1.5. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixul *-ificare* este productiv în terminologia ştiinţifică şi tehnică şi în limbajul presei, începând din secolul al XX-lea (verbele cu *-fica* apar cu un secol mai devreme, cf. FCLR III: 59).

9.2. -IZA̲RE, -ZA̲RE

9.2.1. Statutul afixelor

Cele două sufixe se segmentează conform procedeelor de analiză din această lucrare: forma *-zare* se identifică în derivatele a căror temă se termină în *-i* (*gubernizare* cf. *gubernie* etc.), iar forma *-izare* în formaţii a căror temă se termină în consoană (*comodizare* cf. *comod* etc.) sau în altă vocală decât *-i-* (*ateizare* cf. *ateu* etc.).

În FCLR III nu se înregistrează un sufix verbal *-za,* considerându-se că în cazul verbului *(a) memoriza* cu dublă analiză (cf. *memorie* şi *a memora*) sufixul este *-iza,* deşi prin raportare la *memorie* s-ar identifica un sufix *-za,* ca şi în cazul verbelor de tipul *(a) agoniza* cf. *agonie* (pentru că *-i-* aparţine temei).

9.2.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

9.2.2.1. -IZARE

În DI sunt înregistrate 4 ***formaţii analizabile***: *aureolizare* „aureolare, strălucire" cf. *aureolă* (MDA), *comodizare* „(rar) comoditate" (MDA) cf. *comod, jurnalizare* „operaţie prin care se trec zilnic în *jurnal* toate operaţiile contabile" (MDA), *poporanizare* „(rar) popularizare" cf. *poporan* (DLR).

La acestea se adaugă peste 100 de derivate din alte surse: *afganizare* „transformare a unui continent ca să fie în situaţia poporului *afgan*" (Vârlan, S.N.: 145), *albitizare* (DILR) „transformare a feldspaţilor în *albite*" (NDN), *aldolizare* (DILR) „formare de *aldol*" (NDN), *alunitizare* (DILR) „proces de alterare hidrotermală în prezenţa *alunitului*" (NDN), *ambasadorizare* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 28) cf. *ambasador, asfaltizare* (DILR) „transformare a ţiţeiului în *asfalt*" (NDN), *ateizare* „faptul de a face pe cineva *ateu*" (Trifan, F.C.: 169), *atmosferizare* (DILR) „influenţa agenţilor atmosferici asupra rocilor; stare de spirit creată în jurul unei persoane" cf. *atmosferă* (NDN), *atropinizare* (DILR) „administrarea *atropinei* în scop terapeutic" (NDN), *bancarizare* „extindere a sistemului *bancar*" (Vârlan, S.N.: 146), *bantustanizare* (DILR) „mutare silită într-o rezervaţie de tip *bantustan*" (NDN), *bardotizare* „protejare a maidanezilor în stilul lui Brigitte *Bardot*" (Vârlan, S.N.: 144), *bituminizare* (DILR) „proces de formare a *bituminelor*" (NDN), *bivolarizare* „extindere a afacerilor lui G. *Bivolaru*" (Vârlan, S.N.: 144), *bozgorizare* (Trifan, F.C.: 169) cf. *bozgor, brucanizare* „adoptarea politicii comuniste a lui *Brucan*" (Vârlan, S.N.: 144), *bulgarizare* „asimilarea unor etnii de către *bulgari*" (Trifan, F.C.: 169), *cantonizare* „împărţire în *cantoane*" (*ibid.*: 169), *caolinizare* „transformare a feldspatului în *caolin*" (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 310), *cederizare* „acţiune de numire în funcţii a membrilor *C*onvenţiei *D*emocrate *R*omâne" [pron. cedere] (Trifan, F.C.: 175), *chelatizare* (DILR) „proces de formare a *chelatului* (= combinaţie între un atom metalic şi o substanţă organică)" (NDN), *cheratinizare* (DILR) „infiltrarea unei mucoase cu *cheratină*" (NDN), *chininizare* (DILR) „folosirea în scop terapeutic a *chininei*" (NDN), *ciocoizare* „obţinerea trăsăturilor de *ciocoi*" (Vârlan, S.N.: 143), *ciorbizare* „adoptarea politicii duse de *Ciorbea*" (Vârlan, S.N.: 144), *clientelizare* „transformare a unei categorii sociale în *clientelă*" (*ibid.*: 143), *clincherizare* (DILR) „proces de obţinere a *clincherului* (= produs intermediar la fabricarea cimentului)" (NDN), *cloritizare* (DILR) „transformare a mineralelor în *clorit*" (NDN), *clorizare* (DILR) „dezinfectare a apei cu *clor*" (NDN), *cocacolizare* „producere şi consum mare de *coca-cola*" (Vârlan, S.N.: 152), *consangvinizare* (DILR) „înrudire prin sânge" cf. *consangvin* „cu strămoş comun" (NDN), *coreenizare* „adoptarea caracterului *coreean*" (Trifan, F.C.: 169), *cotidianizare* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 28) cf. *cotidian, cotonizare* (DILR) „transformare a fibrelor în *coton*" (NDN), *craterizare* (DILR) „formare a unei scobituri în formă de *crater* pe anticatodul unui tub de radiaţii roentgen" (NDN), *creştinizare* „convertire la creştinism" cf. *creştin* (Trifan, F.C.: 169), *cuponizare* „distribuire de *cupoane*" (Vârlan, S.N.: 142), *cuterizare* (DILR) „sistem de aşezare a cărţilor inventat de *Cutter*" (NDN), *cutinizare* (DILR) „transformarea celulozei în *cutină* (= substanţă care impregnează cuticula vegetalelor)" (NDN), *dextrinizare* (DILR) „transformare a amidonului în *dextrină*" (NDN), *doctorizare* „reglementarea organizării doctoratului" cf. *doctor* (Trifan, F.C.: 169), *dolomitizare* (DILR) „fenomen de formare a *dolomitei*" (NDN), *elasticizare* „faptul de a face să devină *elastic*" (Trifan, F.C.: 170), *epidermizare* (DILR) „acoperire a unei plăgi cu *epidermă*" (NDN), *epidotizare* (DILR) „îmbogăţire a rocilor cu *epidot*" (NDN), *eseizare* „transformare în *eseu*" (DILR), *euroizare* „convertirea unei monede în *euro*" (*ibid.*), *evreizare* „adoptarea trăsăturilor specifice poporului *evreu*" (*ibid.*), *facticizare* „faptul de a crea, a construi" cf. *factic* (Vârlan, S.N.: 146), *ficţionalizare* „transformare în ficţiune" cf. *ficţional* (*ibid.*), *fidelizare*

„acțiunea de a face să devină *fidel*” (*ibid.*), *finlandizare* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 28) cf. *Finlanda, franklinizare* (DILR) „aplicare terapeutică a electricității statice” cf. *franklin* „unitate de măsură a sarcinii electrice” (NDN), *funarizare* „extinderea afacerilor lui *Funar*” (Vârlan, S.N.: 144), *ghetoizare* „discriminare specifică *ghetoului*” (Trifan, F.C.: 170), *gorbaciovizare* „adoptarea politicii lui *Gorbaciov*” (Vârlan, S.N.: 144), *granitizare* „proces de formare a rocilor granitice” cf. *granit* (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 313), *grobianizare* „transformarea în rău a membrilor unor partide politice” cf. *grobian* (Vârlan, S.N.: 146), *hamletizare* „oscilarea între două alternative” cf. *Hamlet* (*ibid.*: 144), *harpagonizare* „transformarea unor persoane în avari ca *Harpagon*” (*ibid.*), *heparinizare* (DILR) „folosirea *heparinei* în scop terapeutic” (NDN), *indigenizare* „acordarea statutului de *indigen*” (Vârlan, S.N.: 146), *infarctizare* (DILR) „proces patologic asemănător *infarctului* produs prin obliterarea venoasă” (NDN), *infirmizare* „transformare a unor persoane în *infirmi*” (Trifan,. F.C.: 170), *internetizare* „transmitere prin intermediul *internetului*” (*ibid.*), *irsopizare* „întocmirea unor statistici” cf. *IRSOP* (Vârlan, S.N.: 145), *jurizare* „supunerea spre judecată unui *juriu*” (Trifan, F.C.: 170), *kafkienizare* „atribuirea unui caracter *kafkian*” (*ibid.*), *kosovizare* „crearea unor conflicte ca în *Kosovo*” (Vârlan, S.N.: 145), *lateritizare* (DILR) „proces de formare a *lateritului* (= sol din regiunile tropicale)” (NDN), *libanizare* „distrugerea unității naționale ca în *Liban*” (Vârlan, S.N.: 145), *loializare* „determinarea cuiva să fie *loial*” (*ibid.*: 146), *luteinizare* (DILR) „ansamblul de modificări suferite de ovar ca urmare a secreției de *luteină*” (NDN), *maleinizare* (DILR) „injectare a *maleinei* (= substanță din culturile de bacil al morvei)” (NDN), *malgașizare* (DCR^3) cf. *malgaș, manelizare* „interpretarea unui număr prea mare de *manele*; devalorizare, degradare” (Trifan, F.C.: 175), *mancurtizare* (DILR) „uitare intenționată; depersonalizare” cf. *mancurt* (MDN), *marketizare* „lărgire a pieții” cf. *market* (Vârlan, S.N.: 143), *marmeladizare* „amestec de tipuri muzicale” cf. *marmeladă* (*ibid.*), *mcdonaldizare* „extinderea rețelei de restaurante *McDonald*” (*ibid.*: 144), *mexicanizare* „dominare a unei țări de către un singur partid, după model *mexican*” (Trifan, F.C.: 170), *micronizare* (DILR) „transformare a unui corp solid în particule cu dimensiuni de ordinul *micronului*” (NDN), *milonitizare* (DILR) „proces de formare a *milonitelor*” (MDA), *mitocanizare* „transformare în *mitocan*” („Ziua”, 24 ian. 2008, p. 1), *napalmizare* „extinderea experimentelor cu arme chimice” cf. *napalm* (Vârlan, S.N.: 143), *narativizare* „transformare a știrilor în narațiuni” cf. *narativ* (*ibid.*: 146), *nirvanizare* „transpunere în starea specifică *nirvanei*” (*ibid.*: 143), *onorabilizare* „restabilirea onoarei pierdute a cuiva” cf. *onorabil* (*ibid.*: 146), *paparazzizare* „acțiune de transformare a unei persoane în *paparazzo*” (Trifan, F.C.: 171), *peletizare* (DILR) „aglomerare mecanică de granule (=*pelete*)” (NDN), *peliculizare* (DILR) „aplicare a unei *pelicule* fine” (MDN), *peptonizare* (DILR) „transformare a proteinelor în *peptone*” (NDN), *peunerizare* „numire în funcții a membrilor *PUNR*” (*ibid.*: 171), *piritizare* (DILR) „înlocuire a carbonatului de calciu din cochiliile fosile prin *pirită*” (NDN), *potabilizare* „acordarea caracterului *potabil* apei” (Trifan, F.C.: 171), *procustizare* „scurtare sau lungire, după împrejurări” cf. *Procust* (Vârlan, S.N.: 144), *procustianizare* „încadrare într-o anumită formă” cf. *procustian* (*ibid.*: 146), *profitabilizare* „atribuirea caracterului *profitabil*” (Trifan, F.C.: 171), *propilitizare* (DILR) „transformare a porfilitelor în *propilite*” (NDN), *providențializare* „atribuirea caracterului *providențial*” (Trifan, F.C.: 171), *regionalizare* „atribuirea unui caracter *regional*” (*ibid.*), *samarizare* „încărcare pe spatele unui animal de povară” cf. *samar* (Vârlan, S.N.: 144), *sanatorizare* „internare într-un *sanatoriu*” (Trifan, F.C.: 171), *secretizare* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 28), *secuizare* „adoptarea caracteristicilor proprii *secuilor*” (Trifan, F.C.: 171), *sericitizare* (DILR) „transformare a feldspaților în *sericit*” (NDN), *serpentinizare* (DILR) „transformarea mineralelor în *serpentin*” (NDN), *siluetizare* „schițare a personajelor într-o operă literară” (Vârlan, S.N.: 143), *sorbitizare* (DILR) „tratament chimic prin care se realizează o structură sorbitică” cf. *sorbită* „polialcool din fructe” (NDN), *spilitizare* (DILR) „transformare a unui bazalt în *spilit*” (NDN), *stalinizare* „reabilitare politică” cf. *Stalin* (Vârlan, S.N.: 144), *stepizare* (DILR) „instalare a vegetației de *stepă* în zona de pădure” (NDN), *stupidizare* „tâmpire” cf. *stupid* (Trifan, F.C.: 172), *subalternizare* „transformare a cuiva în *subaltern*” (*ibid.*), *suculentizare* „atribuirea unui caracter *suculent*” (Vârlan, S.N.: 146), *superiorizare* „faptul de a deveni *superior*” (Trifan, F.C.: 172), *tabloidizare* „transformare în *tabloid*” (Vârlan, S.N.: 144), *taberizare* „împărțire în *tabere*” (Trifan, F.C.: 172), *tacticizare* „exagerare a caracterului *tactic* al unui joc” (Vârlan, S.N.: 146), *taiwanizare* „separare a *Taiwanului* de China” (Trifan, F.C.: 172), *talibanizare* „atribuirea situației de *taliban*” (Vârlan, S.N.: 147), *tartuffizare* „dobândirea trăsăturilor lui *Tartuffe*” (*ibid.*: 144), *telefonizare* „înzestrarea cu *telefoane*” (*ibid.*), *traianizare* „acceptarea lui *Traian* [Băsescu] la conducerea țării” (*ibid.*: 145), *transparentizare* „faptul de a deveni *transparent*” (Trifan, F.C.: 172), *tribalizare* „aducere în stare *tribală*” (*ibid.*), *trogloditizare* cf. *troglodit* (DCR^3), *ucrainizare* „atribuirea calităților proprii celor din *Ucraina*” (Trifan, F.C.: 172), *vacuolizare* (DILR) „formare de *vacuole* în celule” (NDN), *variolizare* (DILR) „metodă de imunizare la *variolă*” (NDN), *vulnerabilizare* „faptul de a deveni *vulnerabil*” (Trifan, F.C.: 172), *webizare* „extindere a sistemului *web*” (Vârlan, S.N.: 144), *vesternizare* (*ibid.*: 137) cf. *western, zaherizare* „extinderea afacerilor ilicite ale lui *Zaher*” (*ibid.*: 145), *zeolitizare* (DILR) „transformare a feldspaților în *zeoliți*” (NDN) etc.

1. Formația *africanizare* (Vârlan, S.N.: 135) poate fi raportată la două baze: *Africa* sau *african;* prima modalitate de analiză ar evidenția un sufix **-anizare*, inexistent în alte derivate. Ne exprimăm rezerva cu privire la existența unor sufixe compuse cu *-izare*. Dintr-o formație parasintetică s-ar putea detașa un sufix **-inizare* (existent ca sufix verbal în forma *-iniza*, vezi FCLR III: 75): *inhuminizare* „încărbunare” (Carabulea– Popescu-Marin 1967: 313) cf. *humă*, iar dintr-o formație suspectă din DI (*saussuritizare*, neînregistrată în DLR), un sufix **-itizare,* tema fiind numele propriu *Saussure*. Printre sufixele verbale nu este atestat un sufix compus *-itiza*. Un sufix compus **-alizare* s-ar identifica numai în formația românească recentă *nokializare* „proces de promovare prin firma *Nokia*” (Vârlan, S.N.: 135).
2. Cuvântul *doctorizare* „procedeu de tratare a benzinelor; tratament *doctor*” (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 312) este neanalizabil din punct de vedere semantic prin românescul *doctor.*

Formațiile cu *-izare* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

- substantive:
  - comune: *ambasadorizare, clorizare, cotonizare, epidotizare, euroizare, ghetoizare, peliculizare, telefonizare, talibanizare* etc.;
  - proprii (unele formate din abrevieri): *ciorbizare, cotrocenizare, gorbaciovizare, hamletizare, peunerizare, traianizare* etc.;
- adjective: *asiaticizare, comodizare, fidelizare, efemerizare, eficientizare, onorabilizare, poporanizare, superiorizare* etc.

Formația *catolnicizare* „transformare a unei persoane în trădător” cf. *(a) catolnici* „a trăda” se raportează la un verb fără sufixul *-iza* și deci poate fi încadrată printre derivatele cu *-izare.*

Unele ***formații*** sunt ***parasintetice:*** *depectinizare* cf. *pectină, descernelizare* cf. *cerneală, detartrizare* cf. *tartru* (la Carabulea–Popescu-Marin 1967: 311, 312), *desuveranizare* cf. *suveran* (la Trifan, F.C.: 64) etc.

Formații semianalizabile: *cianhidrizare* (NDN) cf. *cianhidric, cumulizare* „proces de formare a norilor de tip *cumulus*" (NDN), *energetizare* „încărcare cu energie" (Trifan, F.C.: 170) cf. *energetic, politehnizare* (NDN) cf. *politehnic, polițienizare* „caracter *polițienesc*" (Trifan, F.C.: 171) etc.

9.2.2.2. -ZARE

Sufixul se identifică în 10 ***formații analizabile***, neînregistrate în DI: *britanizare* „faptul de a-și însuși trăsăturile specifice englezilor" cf. [Marea] *Britanie* (Vârlan, S.N.: 145), *californizare* (Stoichițoiu-Ichim, V.A.: 28) cf. *California, gubernizare* „transformarea unei țări într-o unitate similară *guberniei*" (*ibid.*: 133), *iugoslavizare* „dezmembrarea unui stat ca în *Iugoslavia*" (Vârlan, S.N.: 145), *japonizare* „atribuirea caracterului japonez" cf. *Japonia* (*ibid.*), *siberizare* „deportare în *Siberia*" (*ibid.*), *transnistrizare* „separare a *Transnistriei* de Republica Moldova" (Trifan, F.C.: 172), *vanghelizare* „organizarea revelioanelor patronate de [Marian] *Vanghelie*" (Vârlan, S.N.: 145), *zootehnizare* „extinderea *zootehniei*" (*ibid.*: 143).

Formațiile în care apare sufixul *-zare* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

- substantive proprii, majoritatea toponime: *britanizare, californizare, iugoslavizare* etc., dar și un antroponim: *vanghelizare;*
- substantive comune: *gubernizare, zootehnizare.*

Formația *dezalergizare* este un ***derivat parasintetic***.

9.2.3. Valorile derivatelor

Formațiile cu *-izare* și *-zare* sunt ***nume de acțiune*** (procese, operații, rezultat al acțiunii): *aldolizare, atropinizare, cantonizare, jurnalizare, siberizare, transnistrizare* etc. Unele au diverse nuanțe semantice: caracter factitiv (*ateizare, creștinizare, elasticizare* etc.) sau/și eventiv al numelui de acțiune (*albitizare, asfaltizare, clientelizare, eficientizare, fidelizare* etc.), dobândit prin comparație cu însușirile obiectului (în sens larg) desemnat de bază (*bantustanizare, bardotizare, iugoslavizare, japonizare, secuizare* etc.). Foarte rar, derivatul este un ***abstract al calității***: *comodizare.*

9.2.4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

Sufixul compus *-izare* este detașat din formații cu dublă analiză, de tipul *standardizare* cf. *standard* și *(a) standardiza.*

Cu acest sufix se adaptează în română termeni străini, analizabili, care sunt nume de operații din tehnică, formați în limba de origine (franceza) cu sufixul *-ation* (*albitizare* cf. fr. *albitisation, milonitizare* cf. fr. *mylonitisation, propilitizare* cf. fr. *propyilitisation, zeolitizare* cf. fr. *zéolitisation* etc.), rar cu sufixul *-ité* (*comodizare* cf. fr. *comodité*); recent, unii termeni au fost adaptați după engleză: *dextrinizare* cf. engl. *dextrinization.*

Sufixul *-zare* a fost segmentat în limba română, în urma procedeelor de analiză a formațiilor adoptată în această lucrare.

Cele mai vechi formații românești au atestări din prima jumătate a secolului trecut: *aureolizare* (V. Rom., apr. 1934, 67, în MDA), *poporanizare* (Ibrăileanu, Sp. Cr., 165, în MDA).

9.2.5. Originea temelor

Majoritatea formațiilor cu *-izare* și *-zare* au teme neologice de origine:

- latino-romanică (mai ales franceză): *afganizare, ambasadorizare, bancarizare, cantonizare, clientelizare, consangvinizare, cotidianizare, eseizare, paparazzizare, troglodititizare* etc.;
- engleză: *bantustanizare, cocacolizare, marketizare, mcdonaldizare, webizare* etc.;
- multiplă: *ateizare* (fr., gr.), *atmosferizare* (fr., gr.), *doctorizare* (germ., lat., fr.), *ghetoizare* (it., fr., germ.), *samarizare* (bg., ngr.), *stepizare* (rus., fr.), *taberizare* (sl., magh.), *tabloidizare* (engl., fr.) etc.

Puține formații românești, mai ales ocazionale, întâlnite în presă, au teme de alte origini:

- moștenită din latină: *creștinizare;*
- slavă: *bulgarizare, descernelizare, evreizare* etc.;
- maghiară: *secuizare;*
- turcă: *manelizare;*
- formate în română: *ciocoizare, mitocanizare, procustianizare* etc.

Unele derivate au la bază nume proprii de diverse origini:

- antroponime: *bardotizare, bivolarizare, brucanizare, gorbaciovizare, hamletizare, tartuffizare, traianizare, vanghelizare, zaherizare* etc.;
- toponime: *japonizare, kosovizare, siberizare, transnistrizare, ucrainizare* etc.;
- sigle: *cederizare, irsopizare, peunerizare* etc.

9.2.6. Productivitatea sufixelor și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul *-izare* este foarte productiv în limba actuală (vezi *supra* **9.2.5.**). Formațiile cu acest sufix aparțin limbajului tehnico-științific și publicistic.

9.3. -IE̱RE

Sufixul dezvoltat *-iere* [pron. -i-e̱-re] se identifică, conform procedeelor de analiză din această lucrare, în 3 ***formații analizabile*** din DILR: *eluviere* „ridicare a sărurilor și a substanțelor coloide din straturile inferioare ale unui sol” (NDN) cf. *eluviu* „material detritic rezultat din dezagregarea rocilor”, *iluviere* „proces de acumulare în sol a produselor rezultate din aluviuni; *iluviu*” (NDN) și *siliciere* „difuzarea *siliciului* în stratul superior al unei piese” cf. *siliciu* (MDA).

Formațiile sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la substantive terminate în *-ĭu* și au valoare de ***nume de acțiune*** (cu bază nominală).

Formațiile *eluviere* și *iluviere* sunt adaptări ale unor derivate din franceză: *éluviation* (NDN) și *illuviation* (MDA), iar *siliciere* este derivat pe teren românesc de la o temă de origine franceză.

9.4. -UI̱RE

9.4.1. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

9.4.1.1. În DI se înregistrează 2 ***formații analizabile*** cu *-uire* [pron. -u-i̱-re]: *mărgeluire* „degenerare a unor boabe de struguri de pe ciorchine” cf. pl. *mărgele* (DLR), *măsluire* „ungere cu mir în cadrul *maslului*” (Șez., în DLR).

Alte două formații înregistrate în DI, *lunguire* și *tăxuire,* nu au fost preluate în DLR și de aceea nu le-am inclus în inventar.

Derivatul *orândăluire* „arendare” este explicat în DLR ca provenind din *orândă* „arendă”, ceea ce ar evidenția un sufix compus **-ălui̱re*. Întrucât în DA s.v.

arendă se trimite la dubletul său *orândă*, la *(a) arenda* se înregistrează și verbul *(a) arândălui*, iar s.v. *arendare* sunt atestate formele învechite *arândăluire* și *arendăluire*, considerăm posibilă teoretic și existența unei forme verbale *orândălui*, alături de *arândălui*.

La acestea se adaugă 5 formații din alte surse: *alembicuire* „distilare" (Ursu, T.) cf. *alembic* (variantă a lui *alambic*) și *(a) alambica*, *bidineluire* (internet: *vopsirea lambriurilor și bidineluirea pereților*) cf. pl. *bidinele*, *cănătuire* „operație de formare a conturului pielii" cf. *canat* „fiecare dintre cele două părți ale unei piei de animal, tăiate în jumătate de-a lungul spinării" (Carabulea–Popescu-Marin 1967: 316), *lupuire* „operație de destrămare și amestecare a materialului fibros cu un *lup* (= mașină folosită pentru a dărăci, a scărmăna fibrele textile) amestecător" (*ibid.*: 317), *șăbăruire* „răzuire manuală" cf. *șabăr* „unealtă de răzuit (*ibid.*).

9.4.1.2. Formațiile cu *-uire* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

– substantive: *bidineluire, cănătuire, lupuire, mărgeluire, măsluire, șăbăruire;*

– un substantiv sau un verb: *alembicuire.*

O ***formație*** este ***parasintetică***: *însăcuire* „punere în *saci*" (DCR^2).

9.4.2. Valorile derivatelor

Formațiile au valoare de ***nume de acțiune*** (cu bază nominală).

9.4.3. Originea sufixului și istoria derivatelor

9.4.3.1. Sufixul este compus din *-ui* + *-ire* și a fost detașat din formații cu dublă analiză ca *miluire* cf. *(a) milui* și *milă.*

Unele substantive cu *-uire,* majoritatea neanalizabile, reprezintă adaptarea unor nume de operații tehnice din limba germană: *fițuire* cf. germ. *Fitzen, licheruire* cf. germ. *lickern, șfăițuire* cf. germ. *Schweissung, șvaifuire* cf. germ. *Schweifung* etc.

9.4.3.2. Formația cu cea mai veche atestare este *alembicuire* (a. 1831); *măsluire* este, de asemenea, vechi și popular. Formațiile preluate de la Carabulea–Popescu-Marin sunt relativ recente, ca și cea din DCR^2.

9.4.4. Originea temelor

Temele derivatelor sunt de origine:

– latină (moștenite sau împrumutate): *cămășuire, însăcuire, lupuire, mărgeluire;*

– slavă: *măsluire;*

– turcă: *bidineluire;*

– latino-romanică: *alembicuire;*

– germană: *șăbăruire.*

9.4.5. Productivitatea sufixului și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul este slab productiv.

Majoritatea formațiilor sunt specifice domeniului tehnic; două derivate sunt învechite și/sau populare (*alembicuire, măsluire*).

Formația *anatomisire* (a. 1838, la Ursu, T. s.v. *disecție*), neînregistrată în DI, ar putea fi raportată la substantivul masculin *anatom* „om care face disecții" (a. 1780, la Ursu, T.) sau prin semianaliză la *anatomie*, în ambele situații identificându-se un sufix compus **-isire,* inexistent în alte formații.

-ASM, -EASMĂ

Chantraine, F.M.: 138–139.

1. Statutul afixelor

Considerăm sufixele substantivale *-asm* şi *-easmă* [pron. -ĕas-mă] ca fiind din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale, distribuţiei similare şi originii parţial comune (vezi *infra* **4.**).

Cuvântul *mireasmă* are varianta grafică şi de pronunţare ***mireazmă***, varianta învechită ***mirezmă*** şi varianta etimologică ***mirizmă*** (vezi *infra* **4.2.**).

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -ASM

Sufixul *-asm* se identifică într-o singură ***formaţie analizabilă***: *orgiasm* (DILR) „celebrare prin *orgii* a misterelor (în cultul lui Dionisos)" (MDN).

Formaţia este un ***substantiv neutru***, analizabil prin raportare la un substantiv feminin.

Cuvinte semianalizabile: *chiliasm* (DILR) „credinţă mistică într-o împărăţie de o mie de ani a lui Hristos pe pământ; milenarism" (MDN) cf. *chili-, chilo-* „o mie", *entuziasm* (DI) cf. *entuziast, isihasm* (DILR) „curent mistic care propovăduieşte unirea minţii cu inima" (MDN) cf. *isihast* „adept al isihasmului", *pleonasm* cf. *pleonastic, sarcasm* cf. *sarcastic, spasm* cf. *spastic.*

2.2. -EASMĂ

Sufixul *-easmă* apare în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *ciudeasmă,* formaţie personală şi greşită, după DA, atestată numai la plural, cu sensul probabil de „ciudăţenie" (*Să nu ne mirăm de* ***ciudesmele*** *limbistice ale paginei mai sus decopiate,* Odobescu, în DA) cf. *ciudă* „minune, miracol; necaz, supărare" (cf. şi forma din DA *ciudesă* a lui *ciudă,* refăcută după un plural *ciudese*) şi *mireasmă* „aromă, balsam; numele unor uleiuri sau substanţe aromatice" cf. *mir* „substanţă uleioasă parfumată, balsam" sau *miră* „smirnă".

1. Conform DA, *ciudeasmă* ar fi o formaţie analogică după *mireasmă.*
2. În substantivul feminin *fantasmă*, semianalizabil prin raportare la substantivul *fantast* „visător", s-ar putea, eventual, identifica un sufix virtual **-asmă.* Existenţa acestui formant în limba română nu poate fi însă probată numai printr-o formaţie semianalizabilă.

Cuvintele sunt ***substantive feminine***, analizabile prin raportare la substantive.

3. Valorile derivatelor

Formaţia *orgiasm* are valoare de ***abstract denominal*** cu nuanţă colectivă. *Ciudeasmă* este mai puţin clar din punct de vedere semantic, poate indica ***specia*** bazei, ca şi *mireasmă.*

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Formaţiile semianalizabile cu sufixul *-asm* provin în română mai ales din greacă, adesea prin filieră franceză. Singurul cuvânt care vine direct din greacă, unde este o formaţie cu sufixul *-ασμός*, este *entuziasm*, pătruns în română la sfârşitul secolului al XVIII-lea (a. 1791, la Galdi, M.: 180), în forma grecească: *entuziasmos* < gr. *ἐνθουσιασμός*.

În greacă, sufixul *-ασμός* era productiv pentru a forma substantive abstracte de la verbele în *-άζω*.

Pleonasm vine din fr. *pléonasme* (< gr. *πλεονασμός*, cf. Robert). *Sarcasm* şi *spasm* au corespondentele franţuzeşti: *sarcasme* şi *spasme* (provenite tot din greacă, dar prin intermediar latin: *sarcasmus, spasmus*).

Formaţia *orgiasm*, relativ recentă (neînregistrată în DLR), provine, după MDN, din fr. *orgiasme.*

4.2. Sufixul *-easmă* ne trimite la intermediare slave. *Mireasmă* are originalul grecesc în *-ισμός* (*μυρισμός*), dar în română provine din sl. *муризма,* cea mai veche atestare a cuvântului fiind la Moxa (cf. GCR I 57/38), în forma etimologică *mirizmă.*

Ciudeasmă este o formaţie neobişnuită, care ar putea avea ca model adjectivul slav *чудесьнъ* „de mirare, minunat" (vezi şi forma *ciudesă* a lui *ciudă,* discutată mai sus.)

Cuvântul *fantasmă* este atestat în secolul al XIX-lea (Alecsandri, în DA) şi are corespondentele greceşti: *φάντασμα* (de care este mai apropiat formal) şi *φαντασμός*.

5. Originea temelor

Substantivele cu *-asm, -easmă* se analizează prin raportare la teme de origine latino-romanică (*orgiasm*) şi slavă (*ciudeasmă, mireasmă*).

6. Productivitatea sufixelor şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixele *-asm* şi *-easmă* sunt neproductive pe terenul limbii române. Toate cuvintele în care se identifică sunt împrumuturi, cu excepţia lui *ciudeasmă*, care pare a fi o formaţie analogică, ocazională, după *mireasmă.* Afară de *ciudeasmă*, formaţie personală, celelalte cuvinte discutate aparţin limbii literare.

-AST

Chantraine, F.M.: 138–140, 144, 316–320; Şuteu 1969: 21–22.

1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

1.1. În DI este înregistrată o ***formaţie analizabilă***: *scoliast* „autor de *scolii* (= adnotări la un text clasic)".

Din *gimnaziast* „elev la un *gimnaziu*, gimnazist", potrivit procedeelor de analiză din această lucrare se segmentează sufixul dezvoltat **-iast*.

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *pedeserast* „(peior.) membru sau simpatizant al *P*artidului *D*emocraţiei *S*ociale din *R*omânia" (DALR) cf. *PDSR* [pron. pedesere] şi *teleast* (DILR) „realizator de filme pentru televiziune, autor de scenarii pentru televiziune" (MDN) cf. *tele* „televiziune" (MDN).

1.2. Formaţiile cu *-ast* sunt ***substantive masculine***, analizabile prin raportare la:

– substantive: *gimnaziast, scoliast, teleast;*

– o siglă: *pedeserast.*

Formaţii semianalizabile: *cineast* cf. elementul de compunere *cine-* (din *cinefil, cineclub* etc.), *Ecleziast* „una din părţile Bibliei, atribuită împăratului Solomon" cf. *eclezi-* „biserică" (MDN), *entuziast* cf. *entuziasm*, *fantast* cf. *fantasmă* şi *fantezie, metafrast* „traducător, interpret, comentator al unui autor" cf. *metafrază* „transpunere a unei poezii în proză; traducere a unui text".

Printre formaţiile semianalizabile, există şi adjective: *entuziast, fantast.*

2. Valorile derivatelor

Formaţiile *scoliast* şi *teleast* sunt ***nume de agent*** cu bază nominală, iar valoarea lui *gimnaziast* şi *pedeserast* este ***purtătorul apartenenţei.***

3. Originea sufixului şi istoria derivatelor

În română, sufixul *-ast* are ***origine multiplă.***

Sufixul grecesc *-ástes,* care forma nume de agent de la verbe în *-ázo,* a pătruns în limbile moderne. Echivalentul sufixului *-ástes* pentru verbele în *-izo* era *-istēs*, bine reprezentat în limbile romanice actuale (fr. *-iste,* it., span. *-ista*, rom. *-ist* etc.). Sufixele *-istēs* şi *-ástes* sunt variante ale sufixului gr. *-tes* pentru nume de agent. Elementul variabil *-is / -as* pare extras din prezentul verbelor la care se ataşează sufixul. În comparaţie cu *-istēs,* sufixul *-ástes* apare ca fiind mai puţin productiv în toate limbile romanice, recunoscut doar în împrumuturi savante din greacă sau din latină. Sufixul a fost actualizat, în secolul trecut, în it. *cineasta* sau în fr. *cinéaste* şi *téléaste.*

În română, formaţiile (semi)analizabile cu *-ast* apar în lexicul savant, fiind împrumuturi din franceză, italiană, germană, greacă şi latină: *cineast* cf. fr. *cinéaste,* it. *cineasta; entuziast* cf. fr. *enthousiaste,* it. *entusiasta,* germ. *Enthusiast; fantast* cf. germ. *Phantast; gimnaziast* cf. germ. *Gymnaziast; metafrast* cf. fr. *métaphraste; scoliast* cf. fr. *scoliaste,* it. *scoliasta,* lat. *scholiastes,* gr. *σχολιαστής.*

Împrumuturile neanalizabile *iconoclast* şi *pederast* au contribuit la obişnuirea vorbitorilor cu finala *-ast.*

Singurul derivat românesc este *pedeserast.*

4. Originea temelor

Formaţiile cu *-ast* din română se analizează prin raportare la teme de origine latino-romanică, iar *pedeserast* s-a format de la o temă românească.

5. Productivitatea sufixului

Sufixul *-ast* este neproductiv, singura formaţie creată în limba română fiind *pedeserast.*

6. Repartiţia stilistică a derivatelor

Cu excepţia derivatului românesc, care aparţine limbii vorbite, termenii cu *-ast* fac parte, în general, din registrul savant al limbii. Câţiva dintre ei aparţin vocabularului activ (*cineast, entuziast, teleast*); *gimnaziast* (la Maiorescu, în DA) este neobişnuit, *metafrast* este învechit, iar *scoliast* este restrâns la un domeniu ştiinţific.

-ASTRU

Rosetti, ILR (1968): 190, 193; ILR II: 117, 119, 145, 155, 184; Bogrea 1922–1923b: 803–804; Creța 1967: 178–179.

1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

1.1. În DI sunt înregistrate 9 ***formații analizabile***: *criticastru* „*critic* fără valoare" (DA s.v. *critic,-ă*), *fiastru* „*fiu* vitreg" (DA s.v.), *filozofastru* „*filozof* mărunt" (MDA), *jugastru* „arbore din al cărui lemn se făceau *juguri*" (DA s.v.), *medicastru* „*medic* ignorant" (DLR), *poetastru* „*poet* mărunt" (DLR), *politicastru* „om *politic* fără valoare" (DLR) cf. şi *politică, sugastru* „(neob.) sugar" (DLR) cf. *(a) suge, sulastru* „peşte răpitor în formă de fus" cf. *sul* (DLR) şi *sulă* „un soi de peşte".

Ne exprimăm rezerva cu privire la existența formației *gălbinastru,* substantiv masculin înregistrat în DI, dar absent din DA şi din alte surse lexicografice. Pare suspect şi *lampastru,* dat în DA (după TDRG) ca variantă la *lampas* „vipuşcă", dar nepreluat în DLR.

La acestea se adaugă 2 formații: *cinematografastru* „realizator netalentat de film" (Creța 1967: 179) cf. *cinematograf* şi *muzicastru* (DILR) „(peior.) muzician prost" (DN 1986) cf. *muzică.*

1.2. Formațiile cu *-astru* sunt ***substantive masculine***, analizabile în raport cu:
- substantive:
  - masculine: *criticastru, fiastru, filozofastru, medicastru, poetastru;*
  - neutre: *cinematografastru, jugastru;*
  - neutru sau feminin: *sulastru;*
  - feminin: *muzicastru;*
- un adjectiv sau un substantiv feminin: *politicastru;*
- un verb: *sugastru.*

După DLR, *sugastru* funcționează şi ca adjectiv, iar derivarea din *(a) suge* este considerată nesigură, dar se susține prin sensul formației.

În DA figurează şi femininul *fiastră* < lat. *filiastra, -am.*

Cuvinte semianalizabile: *oleastru* „măslin sălbatic" (MDA) cf. *oleo-* şi, eventual, *zăgastru* „*zăgaz* la moară" (cuvânt cu etimologie nesigură în DLR, unde se trimite totuşi la *zăgaz* „stavilă, opreliște").

2. Valorile derivatelor

Valoarea ***peiorativă*** este caracteristică pentru formațiil cu *-astru*: *criticastru, fiastru, filozofastru, medicastru, muzicastru, poetastru, politicastru.*

Formațiile cu sens peiorativ au drept temă un substantiv masculin cu trăsătura semantică [+ uman], eventual un adjectiv care se referă la ființe umane. De aceea, creația *cinematografastru* din citatul *„cinematografaștrii* (ceea ce precizez, nu e tot una cu aștrii cinematografului) mai toarnă câte un film", care are ca temă un substantiv neutru, este neobișnuită, folosită de autor într-un joc de cuvinte; a putut avea ca model derivatul *muzicastru,* poate și *politicastru* „persoană care face *politică* de proastă calitate".

În câte o formație apar și alte valori: ***purtătorul asemănării*** (*sulastru*), ***nume de agent*** (*sugastru*), ***purtătorul destinației*** (*jugastru*).

3. Originea sufixului și istoria derivatelor

Sufixul *-astru* reprezintă la origine lat. *-aster,* relativ rar folosit, care arăta similitudinea aproximativă, cu nuanță peiorativă (ILR II: 184). El s-a transmis în limba română prin trei cuvinte moștenite din latină: *albastru* (a. 1588, în DA) < **albaster* (pentru sensul legat de adjectivul *alb* pledează situația din aromână, unde *albastru* înseamnă „sur" și compusul vechi din dacoromână *vânăt-albastru* „vânăt care bate în *alb*, vânăt deschis"), *fiastru* (a. 1471, în DERS) < *filiaster* (DA) și *jugastru* (a. 1555, *ibid.*) < **jugaster* (DA). Deși formațiile au fost analizabile, sufixul nu a fost productiv în perioada veche.

Formații cu acest sufix s-au împrumutat mai târziu, în epoca modernă, din latină și din limbile romanice: *filozofastru* cf. it. *filosofastro; medicastru* cf. fr. *médicastre,* it. *medicastro; muzicastru* cf. fr. *musicastre; poetastru* cf. fr. *poétastre,* it. *poetastro* etc. Împrumuturile au contribuit la productivitatea sufixului în limba actuală.

4. Originea temelor

Majoritatea formațiilor cu *-astru* se raportează la teme neologice, latino-romanice (*cinematografastru, criticastru, filozofastru, medicastru, poetastru, politicastru*) sau sunt analizabile prin teme latine moștenite (*fiastru, jugastru, sugastru, sulastru*).

5. Productivitatea sufixului

În general, formațiile analizabile cu *-astru* sunt considerate, în sursele cercetate, fie împrumuturi, fie cuvinte moștenite. Sunt create, se pare, pe teren românesc *criticastru* și *politicastru*, ca și formația ocazională *cinematografastru. Sugastru* și *sulastru* sunt înregistrate cu etimologie nesigură.

6. Repartiția stilistică a derivatelor

Cele mai multe formații cu *-astru* (*criticastru, filozofastru, medicastru, muzicastru, poetastru, politicastru*) aparțin registrului cult al limbii. Cuvântul *albastru* are răspândire generală, *fiastru* și *jugastru* sunt învechite, iar *sugastru* (la Baronzi, în DLR) și *sulastru* sunt cuvinte rare, neobișnuite.

-A̲Ş, -E̲Ş^1; -A̲ŞĂ

Meyer-Lübke, G. II: 563; Ştefurea 1877: 217; Puşcariu, D.: 199–202, 218–222; Hiecke 1906: 154; Löwe 1911: 18; Pascu, S.: 345–351, 366–369; DHLR I: 362–364, 371–375; Graur, N.A.: 68–70, 84, 87; Rosetti, ILR (1968): 322; Ionaşcu 1959: 77–84; ILR II: 328, 363; FCLRV: 73–76.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-aş, -eş*^{1} şi *-aşă* fac parte din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale, distribuţiei similare (vezi *infra* **3.1.2.**, **3.2.2.**, **3.3.2.**) şi valorilor comune (vezi *infra* **4.**).

Unii autori au considerat, implicit sau explicit, că *-eş*^{1} este o variantă fonetică a lui *-aş* „după vocală palatală" (Pascu, S.: 345; Ionaşcu 1959: 80; Fischer 1989: 37; Vasiliu 2009: 2714) sau o variantă regională (FCLRV: 73). În sursele lexicografice, în majoritatea situaţiilor, formaţiile cu *-eş*^{1} figurează ca variante lexicale ale celor cu *-aş* (*mălăieş* s.v. *mălăiaş, porţieş* s.v. *porţiaş* etc.); există însă şi cazuri când formaţia cu *-aş* este înregistrată drept variantă a celei cu *-eş*^{1} (*lăiaş* s.v. *lăieş, plăiaş* s.v. *plăieş* etc.). Condiţionarea fonetică (în limba comună sau numai regional) a lui *-eş*^{1} de teme a căror finală este un sunet palatal nu se poate susţine, pentru că există, pe de o parte, numeroase formaţii cu *-aş* ale căror teme se termină în sunete palatale şi, pe de altă parte, sufixul *-eş*^{1} apare şi în formaţii ale căror teme se termină în consoane nepalatale (vezi *infra*, dubletele cu *-aş* şi *-eş*^{1} de la acelaşi cuvânt-bază).

Interpretarea lui *-eş*^{1} drept sufix autonom se justifică şi prin existenţa formaţiilor cu *-eş*^{1} fără sinonime cu *-aş*: *bădieş, crăieş, făcăleş* etc. (vezi *infra* **3.2.1.**).

Sufixele *-aş* şi *-eş*^{1} apar într-o serie de ***dublete*** (formaţii sinonime de la teme care se termină, în majoritatea situaţiilor, în *-ĭ-,* în *-i-* vocalic, în *ḱ*, în *ǵ* ori, rar, şi în alte consoane): *băieş / băiaş*^{2} „lucrător într-o mină; proprietar al unei mine" cf. *baie* „mină" (MDA), *bordeiaş* / (dial.) *bordeieş „bordei* (mic)" (DA s.v. *bordeiu*), *budăiaş* / (dial.) *budăieş* „vas mic în care se ţine rachiul" (DA s.v. *budăiu* „vas de lemn făcut din doage"), *buhăiaş* / (dial.) *buhăieş* „viţel neînţărcat" (DA s.v. *buhaiu*), *burghiaş* / (dial.) *burghieş „burghiu* mic; insectă care împunge cireşele şi prunele, ca să-şi depună ouăle" (DA s.v. *burghiu* [pron. bur-ği̲ŭ]), *butoiaş* / (Mold.) *butoieş „butoi* mic" (DA s.v. *butoiu*), *călcâiaş* / (dial.) *călcăieş „călcâi* mic" (DA s.v. *călcâiu*), *chiriaş* / (dial.) *chirieş* „persoană care ia cu *chirie* o locuinţă etc." (DA s.v. *chirie*), *cimpoiaş* / (Mold.) *cimpoieş „cimpoi* mic; cimpoier" (DA s.v. *cimpoiu*), *ciocoiaş* / (dial.) *ciocoieş „ciocoi* mic de stat sau ca rang" (DA s.v. *ciocoiu*), *cociaş* / (reg.) *cocieş* „vizitiu" (DA s.v. *cocie* [pron. co̲-či-e] „trăsură, docar, căruţă"), *cofoiaş* / (Mold.) *cofoieş* „cofă mai mică decât un *cofoiu*" (DA s.v. *cofă*), *comediaş* / (Mold. şi Trans.) *comedieş* „comediant" (DA s.v. *comedie*), *copoiaș / căpoieș* (DA s.v. *copoiu*), *lăieș* / (înv.) *lăiaș* „(țigan nomad) care face parte dintr-o *laie* [pron. la̲-ie] (= ceată)” (DLR), *mălăiaș / mălăieș* „*mălai* (puțin)” (DLR s.v. *mălăiaș*), *odăiaș* / (dial.) *hodăieș* „(înv.) cămăraș, ușier; om care locuiește afară din sat, într-o *odaie*” (DLR), *păducheaș / păducheș* „*păduche* (mic)” (DLR), *plăieș* / (înv.) *plăiaș* „locuitor al unui *plai;* persoană de la munte, pădurar” (DLR), *porțiaș / porțieș* „(înv. și reg., în Trans. și Maram.) persoană obligată să plătească impozit, iobag, om sărac” cf. *porție* (DLR), *porcoiaș (purcoiaș) /* (reg.) *porcoieș* „diminuitv al lui *porcoi;* porcușor (pește)” (DLR), *scăunaș* / (reg.) *scăuneș* (pop. *scăuieș*) „*scaun* mic” (DLR), *strigoiaș* „nume generic dat fluturilor de noapte” / *strigoieș* „fluturele numit și cap-de-mort” (DLR s.v. *strigoiaș*), *unchiaș* [pron. un-ḱa̲ș] / (înv. și reg.) *unch(i)eș* „*unchi;* bunic, bătrân” (DLR), *vămălaș / vămăleș* „vameș” cf. *(a) vămăli* (DLR s.v. *vămălaș*) etc.

Nu constituie dublete cu *-aș* și *-eș*^{1} formațiile de la același cuvânt-bază care au sensuri diferite (uneori și genuri diferite), de ex. *făcliaș* s.m. „(rar, înv.) făclier” cf. *făclie* + *-aș* (MDA), dar *făclieș* s.m. „licurici” cf. *făclie* + *-eș*^{1} (ambele în MDA).

1.2. Sufixul *-așă* se identifică în câteva substantive feminine ca ***muierașă, tricotașă*** etc. (vezi *infra* **3.3.1.**) fără pereche masculină (spre deosebire de *copilașă* < *copilaș* + *-ă, păgubașă* < *păgubaș* + *-ă* etc., derivate de la formațiile masculine cu sufixul *-ă* moțional); derivatele cu *-așă* nu au nici adjective corespunzătoare formate cu sufixul *-aș,* pentru a putea fi considerate substantivări ale formei de feminin a adjectivelor.

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul *-eș*^{1} se delimitează de sufixul *'-eș*^{2} (din *chipeș, trupeș* etc.) în primul rând prin accent: *-eș*^{1} este accentuat, iar *'-eș*^{2} este neaccentuat. Diferă, de asemenea, prin clasa lexico-gramaticală a derivatelor (formațiile cu *-eș*^{1} sunt substantive, iar cele cu *'-eș*^{2} sunt adjective), prin origine și prin valori (vezi monografia sufixului **'-EȘ**^{2} în volumul următor).

3. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

3.1. -A̲Ș

3.1.1. În DI figurează cca 850 de ***formații analizabile***, unele cu dublete cu *-eș*^{1}: *aciuaș* „(pop., rar) adăpost” cf. *(a se) aciua* (DA), *actoraș* „*actor* de mâna a doua” (DA), *alăturaș* „apropiat; vecin cu moșia” cf. *alături* (DA), *alăutaș* „lăutar, ceteraș” cf. *alăută* „lăută” (DA), *altăraș* „*altar* (mic)” (DA), *alunaș* „*alun* (mic)” (DA), *amoraș* „iubit; reprezentare a zeului Eros” cf. *amor* (DA), *apropiaș* „care stă aproape; vecin” cf. *(a se) apropia* (DA), *arcaș* „oștean / persoană care trage cu *arcul*” (DA), *ardeiaș* „*ardei* mic” (DA), *ardelenaș* „tânăr (drăguț) din Ardeal” cf. *ardelean* (DA), *arendaș* „persoană care ia în *arendă*” (DA) cf. și *(a) arenda, argelaș* „diminutivul lui *argea* (= colibă, bordei)” (DA) cf. pl. *argele, arhivăraș* „(rar) mic funcționar la arhive” cf. *arhivar* (DA), *arinaș* „specie de *arin*” (DA), *armaș* „om înarmat, dregător” cf. *armă* (DA), *armăraș* „(hipocoristic) *armur* (= șold, coapsă) mic” (MDA), *armăsăraș* „*armăsar* mic, tânăr” (DA), *articolaș* „*articol* mic, neînsemnat, prost scris” (MDA), *arțăgaș* „certăreț” cf. *arțag* (DA), *arțăraș* „*arțar* mic” (DA), *asinaș* „*asin* mic” (DA), *autoraș* „*autor* lipsit de importanță” (DA), *avalmaș* „devălmaș (= părtaș la o afacere; persoană care stăpânea ceva în comun)” cf. *a-valma* (DA), *baboiaș* „*baboi* (mic)” (DA), *balconaș* „*balcon* (mic)” (DA), *balonaș* „*balon* (mic)”

(MDA), *barcaş* „barcagiu” cf. *barcă* (MDA), *bastonaş* „*baston* (mic)” (DA), *băiaş*^{1} „persoană care pregăteşte *baia* într-o baie publică” (DA), *băiaş*^{2} (vezi *supra* **1.1.**), *băieţaş* „băieţel” cf. *băiat* (DA), *băltăgaş* „*baltag* (mic)” (DA), *bărdaş* „(rar) dulgher, lemnar” cf. *bardă* (DA), *băsnaş* „linguşitor, mincinos” cf. *basn(ă)* (MDA) şi *(a) băsni, băştinaş* „autohton, indigen” cf. *baştină* (DA), *bârfaş* „flecar” cf. *(a) bârfi* (DA) şi *bârfă, bâtlănaş* „pasăre mai mică decât *bâtlanul*” (DA), *bedaş* „sărac” cf. *bedă* „necaz” (MDA), *birtaş* „deţinător al unui *birt*” (DA), *birtocaş* „(reg.) posesor al unei case, chiabur” (MDA) cf. *birtoc* „avere imobilă considerabilă”, *bivolaş* „*bivol* tânăr” (DA s.v. *bivol*), *bogătaş* „persoană foarte *bogată*” (DA), *boieraş* „*boier* (tânăr)” (DA s.v. *boier*), *bonzăraş* „*bonzar* (= bărzăun, viespe etc.)” (DA s.v. *bonzar*), *borcănaş* „*borcan* (mic)” (DA s.v. *borcan*), *bordeiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *botaş* „hăitaş; bătăuş” cf. *botă* „bâtă” (DA), *brădănaş* „brăduţ” cf. *brădan* „brad stufos” (DA s.v. *brad*), *breslaş* „membru al unei *bresle*” (DA), *broscaş* „(înv.) dulgher care execută lucrări cu *broasca* (= rindea)” (DA s.v. *broască*), *buciumaş*^{1} „persoană care cântă din *bucium; bucium* (mic)” (DA s.v. *bucium*), *buciumaş*^{2} „(reg.) ploscă pentru vin” cf. *bucium*^{2} „butuc de viţă-de-vie” (MDA), *buclucaş* „(persoană) care provoacă *buclucuri*” (DA s.v. *bucluc*), *budăiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *buhăiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *bulgăraş* „*bulgar; bulgăre* (mic)” (DA s.v. *bulgar* şi s.v. *bulgăre*), *burcaş*^{1} „persoană care poartă *burcă* (= suman)” (DA s.v. *burcă*), *burcaş*^{2} „mâncăcios; copil mic” cf. *burcă*^{2} „turtă de mălai” (MDA), *burghiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *burlincaş* „*burlinc* (= purcel înţărcat) mic” (DA s.v. *burlinc*), *butoiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *buzunăraş* „*buzunar* mic” (DA s.v. *buzunar*), *caimacamaş* „*caimacam* fără importanţă” (DA s.v. *caimacam*), *capitălaş* „mic *capital*” (DA s.v. *capital*), *caraulaş* „om care stă de *caraulă*, străjer” (DA s.v. *caraul, caraulă*), *cartonaş* „*carton* de calitate inferioară sau de dimensiuni mici” (DA s.v. *carton*), *călăraş* „călăreţ” cf. *călariu* şi *călare* „idem” (DA) cf. şi *(a) călări*, *călcâiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *călţunaş* „*călţun* (= ciorap fără talpă) mic, de copii; gheată; nume de floare” (DA), *cămăraş* „boier cu funcţie la *cămara* domnitorului” (DA), *cămătaş* „cămătar” (DA s.v. *camătă*), *cărăbaş* „muzicant care cântă din *carabă*” (DA s.v. *carabă*), *căsaş* „(om) casnic, gospodar; soţ” cf. *casă* (DA), *cârcotaş* „(persoană) care caută ceartă” (DA s.v. *cârcotă* „ceartă”), *cârlănaş* „*cârlan* tânăr” (DA s.v. *cârlan*), *cârmaş* „persoană care manevrează *cârma;* conducător” (DA s.v. *cârmaciu*), *câştigaş* „câştigător” (DA s.v. *câştiga*) cf. *câştig* (MDA), *câtilinaş* adv. „(mai) cătinel” (DA s.v. *cătinel*) cf. *câtilin* – variantă la *cătinel*, *ceaunaş* „*ceaun* mic” (DA s.v. *ceaun*), *cercetaş* „persoană trimisă să cerceteze, să ia informaţii; soldat trimis în recunoaştere” (DA s.v. *cerceta*), *certaş* „(om) certăreţ” (DA s.v. *certa*) cf. şi *ceartă, cetaş* „membru al unei *cete*” (DA s.v. *ceată*), *ceteraş* „lăutar care cântă din *ceteră*” (DA s.v. *ceteră*), *chiriaş* (vezi *supra* **1.1.**), *cimilaş* interj. „cimilea” cf. *cimil* (DA s.v. *cimel*), *cimpoiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *ciobănaş* „*cioban* tânăr” (DA s.v. *cioban*), *ciocănaş* „*ciocan* mic; muncitor în mină de sare” cf. şi *(a) ciocăni* (DA), *ciocârtaş* „persoană care ciopârţeşte” cf. *(a) ciocârti* (DA s.v. *ciopârti*), *ciocoiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *cioporaş* „(reg.) *ciopor* (= cârd, stol, turmă; grup de oameni)” (MDA), *ciorchinaş* „*ciorchine* mic” (DA s.v. *ciorchine*), *ciotoiaş* „joc cu mingea” cf. *ciotoi* „picior” (DA s.v. *ciot*), *ciucuraş* „(reg.) *ciucure* (mic); nume de plantă” (DA s.v. *ciucure*), *ciumaş* „ciumat, contagios; (persoană) care exercită o influenţă nefastă” (DA s.v. *ciumă*), *ciurdaş* „văcar” (DA s.v. *ciurdă*), *ciutaş* „bou căruia i-au picat coarnele” (DA s.v. *ciut, -ă*), *cizmaş* „(înv.) cizmar” (DA s.v. *cismă*), *claviraş* „pian (mic)” (DA s.v. *clavir*), *clăcaş* „(ţăran) obligat să facă *clacă*” (DA), *clondiraş* „*clondir* (mic)” (DA s.v. *clondir*), *cociaş* (vezi *supra* **1.1.**), *codaş* „(persoană) care a rămas în urmă” (DA s.v. *coadă*), *colibaş* „om care locuieşte în *colibă*” (DA s.v. *colibă*), *colindaş* „colindător” (DA s.v. *colindă*) cf. şi *(a) colinda, comândaş* „comandant” cf. *(a) comânda* „a porunci” (DA s.v. *comanda*), *comediaş* (vezi *supra* **1.1.**), *comple(c)taş* „soldat ţinut în evidenţa armatei după terminarea serviciului militar” (DA s.v. *complet*) cf.

şi *(a) completa, complotaş* „(înv.) complotist” (DA s.v. *complot*) cf. şi *(a) complota, condrănaş* „lăutar care ţine isonul” (DA s.v. *condrăni* „a acompania”), *copilaş* „*copil* (mic)” (DA s.v. *copil*), *copoiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *cortaş* „(reg.) cortar” cf. *cort* (MDA), *cosaş* „cositor; fabricant / vânzător de coase” cf. *coasă* (DA), *creieraş* „*creier* mic” (MDA; în DA numai pl. *creieraşi* s.v. *creieri*), *creionaş* „*creion* (mic)” (DA s.v. *creion*), *crivinaş* (în expr. *prune crivinaşe*) „care se coc în iulie” (DA s.v. *crivină* „pădurice de arbori tineri; ţarină şi livezi cu fânuri”), *cufăraş* „*cufăr* (mic)” (DA s.v. *cufăr*), *culpaş* „(om) culpabil” (DA s.v. *culpă*), *cuptoraş* „*cuptor* (mic)” (DA s.v. *cuptor*), *cuţitaş* „*cuţit* (mic)” (DA s.v. *cuţit*), *datoraş* „creditor; datornic” cf. *dator* (DLR), *dăunaş* „(reg.) păgubaş” cf. *daună* (DLR), *devălmaş* „(înv.) coproprietar, părtaş la o afacere; (d. o proprietate) care este stăpânită în comun” cf. *de-a valma* (DLR), *diblaş* „lăutar care cântă din *diblă*” (DLR), *dijmaş* „ţăran obligat la plata *dijmei;* dregător” (DLR), *dobândaş* „persoană care împrumută bani cu *dobândă*” (DLR), *doctoraş* „*doctor* tânăr sau lipsit de valoare” (DLR), *doinaş* „(persoană) care cântă *doine*” (DLR) cf. şi *(a) doini, domolaş* „vreme blândă după o perioadă de frig” cf. *domol* (DLR), *drâmboiaş* „(reg.) cântăreţ din drâmbă” cf. *drâmboi* „bucium din coajă de salcie” (DLR), *drumaş* „(înv. şi pop.) drumeţ; (muncitor) care pavează drumuri” cf. *drum* (DLR), *duhănaş* „(reg.) fumător” cf. *(a) duhăni* (DLR), *enoriaş* „persoană care aparţine unei *enorii* (= parohie)” (DLR), *făcaş* „vrăjitor care *face* farmece” (DA), *făcliaş* (vezi *supra,* nota sub **1.1.**), *făgădaş* „promisiune, jurământ” (DA) cf. *făgadă* „idem”, *făptaş* „persoană care a comis un delict, făptuitor” cf. *faptă* (DA), *fânăraş* „felinar mic; licurici” cf. *fânar* „felinar” (DA), *flotilaş* „soldat care face parte dintr-o *flotilă*” (DA), *fluieraş* „*fluier* (cam) mic; persoană care cântă din *fluier;* fluierar (= mierlă galbenă)” (DA), *fruntaş* „(persoană) care este în *frunte*” (DA), *fudulaş* „(cam) *fudul*” (DA s.v. *fudul*), *funcţionăraş* „*funcţionar* inferior” (DA s.v. *funcţie, funcţiune*), *fundaş* „jucător care acţionează în apărare” cf. *fund* (MDA), *fuştaş* „soldat înarmat cu o *fuşte* (= lance)” (DA), *gărdaş* „lucrător la prinderea peştelui cu *gardurile*” (MDA), *găzdaş* „(reg.) cel care anunţă sosirea mirelui” cf. *gazdă* (DA), *golaş* „fără pene; chel; despădurit; dezbrăcat” cf. *gol* (DA), *gonaş* „gonaci, hăitaş” (DA s.v. *gonaciu*) cf. *goană* (MDA) şi *(a) goni, gordunaş* „(reg.) contrabasist” cf. *gordună* „contrabas” (MDA), *grăntaş* „hoţ care fură prin *grant* (= un tip de hoţie)” (MDA), *gropaş* „(rar) gropar” cf. *groapă* (DA), *groscioraş* „caimacul laptelui” (DA s.v. *groscior* „smântână”), *guleraş* „*guler* (mic)” (DA s.v. *guler*), *hăitaş* „participant la vânătoare” (DA s.v. *haită*), *hărţaş* „soldat care începe lupta; războinic” (DA s.v. *harţă*), *haţaş (hăţaş)* „cal care se mână cu ajutorul *hăţurilor*” (DA s.v. *hăţ*), *hibaş* „cu defect” (DA s.v. *hibă*), *holteiaş* „bărbat neînsurat (tânăr)” (DA s.v. *holteiu*), *hulubaş* „(reg.) porumbel (mic); colăcel împletit în formă de porumbel” (DA s.v. *hulub*), *hurubaş* „persoană care locuieşte într-o hrubă” cf. varianta *hurubă* (DA s.v. *hrubă*), *icosaraş* „*icosar* (mic)” (DA s.v. *icosar*), *industriaş* „proprietar al unei întreprinderi industriale, meseriaş” (DA s.v. *industrie*), *inelaş* „*inel* (mic)” (DA s.v. *inel*), *intrigaş* „intrigant” (DA s.v. *intriga*) cf. şi *intrigă, împrejuraş* „locuitor din apropiere, vecin; care se află mereu *împrejur*” (DA s.v. *împrejur*), *înaintaş* „care merge *înainte;* precursor” (DA), *înapoiaş* „care este situat *înapoi*” (MDA), *jăcaş* „(om) hrăpăreţ” cf. *jac* „jaf” (DA), *laibăraş* „*laibăr* (mic)” (DLR s.v. *lăibăraş*), *lăcomaş* „(cam) *lacom*” (DLR), *lăiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *lămpaş* „dispozitiv pentru iluminat; persoană care se ocupă cu aprinderea felinarelor de pe străzi” (DLR) cf. *lampă, lăturaş* „lăturalnic, alăturat; (înv.) persoană care locuieşte la marginea unui sat, (rar) vecin; parte a unui obiect care se află la margine” cf. *latură* (DLR), *lăutaş* „(înv.) lăutar” cf. *lăută* (DLR), *leucaş* „(d. picioare) curbat spre exterior, strâmb” cf. *leucă* (DLR), *locaş*^{1} *(lăcaş)* „construcţie în care locuieşte cineva” (DLR) cf. *loc, locaş*^{2} „(înv., rar) locuitor” cf. *loc* (DLR), *lotcaş* „(reg.) barcagiu” cf. *lotcă* (DLR), *lucraş* „(înv., reg.) muncitor” cf. *(a) lucra* (DLR), *lunaş* „(reg.) persoană angajată să lucreze cu *luna*” (DLR), *marghiolaş* „(reg.)

intrigant" cf. *marghiol* „şmecher, intrigant" (DLR), *mazilaş* „diminutiv al lui *mazil*" (DLR), *măciucaş* „(înv.) călău; (reg.) paznic de noapte" cf. *măciucă* (DLR), *mălăiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *mărăraş* „*mărar* care nu a ajuns la maturitate; plantă erbacee acvatică" (DLR), *mărgărităraş* „*mărgăritar* (mic)" (DLR), *mărginaş* „(persoană) care locuieşte la *margine*" (DLR), *mânaş* „vizitiu" cf. *(a) mâna* (DLR), *mereuaş* adv. „diminutiv al lui *mereu*" (DLR), *mesaş* „(reg.) mesean" cf. *masă* (DLR), *miaş* „căpetenie militară care comanda o *mie* de ostaşi" (DLR), *mijlocaş* „lemn fixat pe loitrele carului; căprior din mijloc al casei; pereche de cai / boi aşezaţi la mijloc; ţăran care are o avere mijlocie" cf. *mijloc* (DLR), *mintenaş*^{1} adv. „diminutiv al lui *minten*" (DLR), *mintenaş*^{2} „diminutiv al lui *mintean* (= haină de dimie)" (DLR), *mosoraş* „*mosor* (mic)" (DLR), *muguraş* „*mugur* (mai mic)" (DLR), *mulgaş* „persoană care *mulge* vitele (DLR), *murgaş* „de culoare *murgă*" (DLR), *năimaş* „chiriaş" cf. *(a) năimi* „a închiria" (DLR), *nărăvaş* „care nu se lasă strunit, neascultător" cf. *nărav* (DLR), *nevoiaş* „(om) lipsit de posibilităţi materiale" cf. *nevoie* (DLR), *nevoinţaş* „om sărac; mucenic" cf. *nevoinţă* (DLR), *nuntaş* „persoană care participă la o *nuntă*" (DLR), *ocnaş* „persoană care munceşte la *ocna* de sare; puşcăriaş" (DLR), *ocolaş* „conducător / locuitor al unui *ocol;* îngrăditură (mică), staul, curte" cf. *ocol* (DLR), *odăiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *ogrădaş* „(înv.) persoană care slujea la o curte boierească" cf. *ogradă* (DLR), *omănaş* „omuleţ, om sărac" cf. pl. *oameni* (DLR s.v. *omenaş*), *opăcinaş* „(înv. şi reg.) vâslaş" cf. *opacină* „vâslă" (DLR), *ostaş* „oştean, soldat" cf. *oaste* (DLR), *papricaş* „tocană cu multă boia" (DLR) cf. *paprică* „boia", *papucaş* „*papuc* (mic); plantă ornamentală" (DLR), *păducheaş* (vezi *supra* **1.1.**), *păgubaş* „(persoană) care suferă o *pagubă*" (DLR), *pălmaş* „ţăran sărac care munceşte cu braţele" cf. *palmă* (DLR), *pământaş* „pământean" cf. *pământ* (DLR), *păraş* „pescar care mânuieşte *parul* de care este fixată luntrea" (DLR), *părtaş* „persoană care primeşte o *parte* dintr-un bun material" (DLR), *pătimaş* „(persoană) torturată de suferinţe fizice sau morale ori cuprinsă de o *patimă*" (DLR) cf. şi *(a) pătimi*, *păvăţaş* „soldat înarmat cu pavăză" cf. varianta *pavăţă* (DLR), *pândaş* „(persoană) care stă la *pândă*" (DLR) cf. şi *(a) pândi*, *pedestraş* „(înv.) (persoană) care merge pe jos, infanterist" cf. *pedestru* (DLR), *pelinaş* „*pelin* (mic)" (DLR), *perucaş* „(înv.) peruchier" cf. *perucă* (DLR), *pichetaş* „(înv.) grănicer la un *pichet*" (DLR), *pintenaş* „*pinten* (mic); plantă cu flori albe sau trandafirii" (DLR), *pipaş* „(reg.) fumător" (DLR) cf. *pipă*, *pizmaş* „(persoană) care manifestă *pizmă*" (DLR), *plăiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *pocheraş* „(fam.) *pocher*" (DLR), *podinăraş* „diminutiv al lui *podinar* (= furcă folosită la construirea podinei)" (DLR), *pontaş*^{1} „ţăran clăcaş" cf. *pont* „punct (= obligaţie a ţăranului pontaş)" (DLR), *pontaş*^{2} „pontator" cf. *(a) ponta* (DLR), *porţiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *potcaş* „(om) certăreţ" cf. *potcă* „ceartă" (DLR), *potecaş* „grănicer; (d. cai) care poate urca *potecile*" (DLR), *poteraş (potiraş)* „persoană care făcea parte dintr-o *poteră*" (DLR), *potiraş* „*potir* mic" (DLR), *povestaş* „povestitor" cf. *poveste* (DLR) şi *(a) povesti*, *poznaş* „care iese din comun, căruia îi place să se ţină de glume" cf. *poznă* (DLR), *prădaş* „(înv.) prădător" cf. *(a) prăda* (DLR), *prădălaş* „jaf" (DLR) cf. *(a) prădăli* „a risipi", *prăpăstiaş* „(înv.) prăpăstios" cf. *prăpastie* (DLR), *prăştiaş* „(înv., reg.) persoană care loveşte cu *praştia*" (DLR), *prăvăliaş* „(rar) persoană care are o *prăvălie*" (DLR), *prevestaş* „(reg.) vestitor" cf. *(a) prevesti* (DLR), *prinzaş* „(înv., rar; d. oameni) care lucrează cu plăcere" cf. *(a) prinde* (DLR), *prutaş* „(reg.) persoană din regiunea *Prutului*" (DLR), *pumnaş* „manşetă încreţită şi brodată la cămăşi ţărăneşti; mânecuţe" cf. *pumn* (DLR), *pungaş* „hoţ; care fură" cf. *pungă* (DLR), *porcoiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *puşcaş* „soldat, vânător înarmat cu *puşcă*" (DLR), *puşcăriaş* „deţinut" cf. *puşcărie* (DLR), *rachiaş* „*rachiu* bun sau puţin" (DLR), *răspântiaş* „(înv., rar) persoană care făcea de pază la o *răspântie*" (DLR), *răţoiaş* „*răţoi* mic" (DLR), *robotaş* „(reg.) clăcaş" cf. *robotă* (DLR), *rotaş* „(cal) înhămat înaintea roţilor; porumbel cu coada rotată" cf. *roată* (DLR), *rufetaş* „(înv.) breslaş" cf. *rufet* „breaslă" (DLR), *ruptaş*

„(înv.) persoană care plătea dări după sistemul *ruptei;* angajat cu *ruptul* (= în raport cu o cantitate de muncă dinainte stabilită)” (DLR), *satâraş* „soldat înarmat cu *satâr;* satâr mic” (DLR), *sămădaş* „socoteală” (MDA) cf. *(a) sămădi* „a calcula”, *sâmbraş* „(înv. şi reg.) persoană care îşi dă oile” cf. *sâmbră* (DLR), *sâneţaş* „(înv.) ostaş înarmat cu *sâneaţă*” (DLR), *scăunaş* (vezi *supra* **1.1.**), *scripcăraş* „greier de câmp” cf. *scripcar* (DLR), *seceraş* „bărbat care seceră” cf. *seceră* (DLR) cf. şi *(a) secera, sicriaş* „*sicriu* mic” (DLR), *simbriaş* „lefegiu; care munceşte contra plată” cf. *simbrie* (DLR), *slobodaş* „(înv.) (persoană) care locuieşte într-o slobozie (= sat de colonişti, în Evul Mediu)” cf. *slobod* (DLR), *stejăraş* „stejărel” cf. *stejar* (DLR), *strâmtaş* „ochi de curea, belciug” cf. *strâmt* (DLR), *strigaş* „(înv., rar) persoană care anunţa cu glas tare ştirile” cf. *(a) striga* (DLR), *strigoiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *studenţaş* „*student* tânăr sau slab pregătit” (DLR), *sucaş* „nervos, prefăcut” cf. *sucă* „neastâmpăr” (DLR), *sugaş* „(înv.) sugar” cf. *(a) suge* (DLR), *suliţaş* „ostaş care lupta cu *suliţa;* atlet” (DLR), *suraş* „(reg.) diminutiv al lui *sur;* pasăre sură” (DLR), *surlaş* „persoană care cântă din *surlă*” (DLR), *sutaş* „căpetenie care comanda 100 de soldaţi; persoană care plătea o dare de 100 de galbeni” cf. *sută* (DLR), *şutaş* „stângaci” cf. *şut* „ciut” (DLR), *taleraş* „*taler* mic” (DLR), *tăgădaş* „negare” (DLR) cf. *tăgadă, tăinaş* „(rar) persoană care vorbeşte în *taină* cu cineva” (DLR), *tărăbonţaş* „(înv., rar) persoană care transportă sarea cu *tărăboanţă*” (DLR), *tărgaş* „(rar) persoană care cară cu *targa*” (DLR), *târgaş* „persoană care merge la *târg;* marfă de la *târg*” (DLR), *tobaş (dobaş)* „toboşar” cf. *tobă* (DLR), *tocmaş* „persoană care se *tocmeşte* la târg” (DLR), *toporaş* „*topor* mic; călău; muncitor care lucra cu toporul” (DLR), *trandafiraş* „*trandafir* mic” (DLR), *trâmbiţaş* „persoană care cântă din *trâmbiţă*” (DLR), *trestiaş* „(reg.) trestiiş (= desiş de *trestie*)” (DLR), *trompetaş* „(înv.) trompetist” cf. *trompetă* (DLR), *trufaş*^{1} „(persoană) plină de trufie” cf. *trufă* „trufie” (DLR), *trufaş*^{2} „(d. persoane) glumeţ” cf. *trufă* „glumă” (DLR), *trupaş* „(reg.) foarte sărac” cf. *trup* (DLR), *tulnicaş* „buciumaş” cf. *tulnic* (DLR) şi *(a) tulnica, ţimbulaş* „ţambalagiu, muzicant” cf. *ţimbulă* – variantă a lui *ţambal* (DLR), *ţinutaş* „(persoană) care locuia într-un anumit *ţinut*” (DLR), *ucigaş* „asasin; ucigător” cf. (pop.) *ucig* – prez. ind. al lui *(a) ucide* (DLR), *uliaş* „*uliu* mic” (DLR), *umeraş* „*umăr* mic; altiţă” (DLR), *unchiaş* (vezi *supra* **1.1.**), *urdaş* „mâncare făcută din *urdă*” (DLR), *uricaş* „moştenitor” cf. *uric* „moşie donată” (DLR), *usturoiaş* „plantă asemănătoare cu *usturoiul*” (DLR), *văcălaş* „tencuială” (MDA) cf. *(a) văcăli* – variantă la *(a) văcălui, vămălaş* (vezi *supra* **1.1.**), *vătraş*^{1} „ţigan stabil” cf. *vatră* (DLR), *vecinaş* „*vecin*, vecinel” (DLR), *verigaş* „(pop.) proxenet” cf. *verigă* (DLR), *zăcaş* „zăcător, leneş” cf. *zac* – prez. ind. al lui *(a) zăcea* (DLR), *zicaş* „(reg.) zicător (= persoană care cântă)” cf. *(a) zice* (DLR), *zilaş* „(pop.) ziler (= om care munceşte cu ziua)” cf. pl. *zile* (DLR), *zlotaş* „persoană care strânge impozitele” cf. *zlot* (DLR) etc.

La acestea se adaugă cca 80 de formaţii din alte surse: *bălaş* „blond, bălai” (Udrescu, Gl.) cf. *băl* „blond”, *bisericaş* „persoană care frecventează des *biserica*” (Vârlan, S.N.: 56), *boţaş* „care se ţine de *boaţe*, de farse” (Udrescu, Gl.), *brâncaş* „om care lucrează cu mâinile; pălmaş” cf. *brâncă* „mână” (Teaha, C.N.), *bumgheraş* „membru al echipei de *bumgheri*” (Lex. Reg.), *burduhaş* „diminutiv al lui *burduh*” (DA s.v. *burduf*), *cadastraş* „persoană care se ocupă de *cadastru*” (Vârlan, S.N.: 56), *canguraş* „elev participant la concursul *Cangurul*” (*ibid.*: 56), *cântecaş* „cântecel” (DA s.v. *cântec*), *cârcaş* „persoană care aduce lemne în spate din pădure” (DA s.v. *cârcă*) şi „persoană care aduce dimia în spinare de la piuă” (Gl. reg. Oltenia: 261), *cârligaş* „diminutiv al lui *cârlig*” (DM), *cârpătoraş* „diminutiv al lui *cârpător*” (Gl. Olt.), *chenăraş* „diminutiv al lui *chenar*” (Vârlan, S.N.: 54), *cicortaş* „diminutiv al lui *cicort*” (Teaha, C.N.; Gl. reg. Oradea 2: 46), *cinstaş* „care *cinsteşte* pe alţii” (Gl. Olt.), *clanetaş* „clarinetist” (Mat. Dial. 166) cf. *clanet* (DA s.v. *clarinet*), *cofaş* „nesincer” cf. [a băga în] *cofă* (DA), *costumaş* „diminutiv al lui *costum*” (Vârlan, S.N.: 55), *cotlonaş* „diminutiv al lui *cotlon*” (DM), *crilaş* „ajutor al vătafului la pescuitul cu lotca” (DA s.v. *crilă* „una din cele două părţi ale năvodului”), *dănţaş* „(înv.; rar, prin Mold.) cel care face un joc perfid” cf. *danţ* (DLR), *dupaş* „lucrător forestier care face *dupi*” (Teaha, C.N.), *fetănaş* „diminutiv al lui *fetan* (= arbore tânăr)” (Lex. Reg. II: 86), *fileraş* „diminutiv al lui *filer*” (Udrescu, Gl.), *fircălaş* „scris urât, mâzgălitură” cf. *(a) fircăli* (Lex. Reg.), *firţălaş* „înseilare” (Lex. Reg.) cf. *(a) firţăli, funaş* „fiecare dintre proprietarii ale căror funii de pământ se învecinau” cf. varianta *fune* (DA), *furcaş* „meşter de *furci*” (Teaha, C.N.), *glotaş* „soldat din corpul gloatelor” cf. *gloată* (DA), *goronaşi* „puieţi de stejar” (Teaha, C.N.) cf. *gorun* „varietate de stejar” (DA), *hanganaş* „diminutiv al lui *hangan* (= soi de porumb)” (Gl. Reg.), *hărtănaş* „diminutiv al lui *hartan*” (DM), *inspectoraş* „diminutiv al lui *inspector*” (Vârlan, S.N.: 55), *învăţătoraş* „diminutiv al lui *învăţător*” (Udrescu, Gl.), *jidovaş* „gălbior” (Lex. Reg. II: 116) cf. *jidov* „(reg) gândac care emană o secreţie galbenă”, *lideraş* „diminutiv al lui *lider*” (Vârlan, S.N.: 54), *macahonaş* „pisălog (pentru zahăr)” cf. varianta *macahon* a lui *macohon* „pisălog de lemn” (DLR), *marcotaş* „*marcotă* (= lăstar)” (DLR), *mălinaş* „lemn câinesc, salcâm” cf. *mălin* (DLR), *mânzăraş* „cioban care păzeşte mânzările” cf. *mânzare* (DLR), *mâzdaş* „cămătar” cf. *mâzdă* „mită” (DLR), *mejdaş* „vecin, persoană care are o holdă vecină cu cineva” cf. *mejdă* „hat, răzor” (DLR), *melenaş* „flăcăiaş” cf. *melean* „fecior, flăcău” (DLR), *metăraş* „muncitor care taie lemne, face metri într-o exploatare forestieră” cf. varianta *metăr* (DLR), *mormântaş* „(neob.) diminutiv al lui *mormânt*” (DLR), *motoraş* „*motor* mic de mică putere” (DLR), *mulzăraş* „mulgător” cf. *mulzare* „oaie / vacă mulgătoare; muls” (DLR), *nălucaş* „(reg.) arţăgos” cf. *nălucă* (DLR), *optaş* „(d. porumb) cu *opt* şiruri de boabe pe ştiulete” (Gl. Olt.), *oratoraş* „diminutiv al lui *orator*” (Vârlan, S.N.: 55), *orgănaş* „organist” cf. *organ* „instrument muzical” (DLR), *păstrăvaş* „flori de glastră cu puncte argintii pe frunze” (Gl. Reg.) cf. *păstrăv, pârgălaş* „ceapă prăjită care se serveşte cu fasole bătută” (DLR) cf. *(a) pârgăli* „a pârgui” (DLR s.v. *pârgălui*), *ploconaş* „persoană care duce *plocon* la o nuntă” (Lex. Reg.), *pociumbaş* „piciorul vârtelniţei” cf. *pociumb* „par, ţăruş, stâlp” (DLR), *potolaş* „completare, adaos” cf. *(a) potoli* „a adăuga peste cantitatea măsurată” (DLR), *proţăpaş* „*proţap* mobil” (DLR), *pupuiaş* „cocoaşă” (Bidian–Loşonţi–Rusu 1986: 56) cf. *pupui* „idem”, *rasolaş* „diminutiv al lui *rasol*” (TDRG), *rămpaş* „lucrător care încarcă vagonetele forestiere la *rampa* de încărcare” (DLR), *râncaş* „(reg.) râncaci (= castrat incomplet)” (DLR) cf. *râncă, schimbaş* „persoană care *schimbă* valută ilegal” (Vârlan, S.N.: 56), *sorţaş* „persoană care a ieşit la sorţi; tânăr desemnat prin *sorţi* să presteze serviciul militar” cf. *soartă* (DLR), *străinaş* „om care posedă pământ în raza comunei vecine” cf. *străin* (Gl. reg. Gura Humorului: 155), *şodaş* „glumeţ” cf. *şoadă* „glumă, poznă” (DLR), *şoricaş* (*şorecaş*) „şoricel” cf. *şoarec* (DLR), *şuvoiaş* „diminutiv al lui *şuvoi*” (DLR), *tărtănaş* „diminutiv al lui *tartan* (= ţesătură de lână sau bumbac; pled, şal)” (DLR), *teglaş* „cărămidar” cf. *teglă* „cărămidă” (DLR), *tâlhăraş* „diminutiv al lui *tâlhar*” (DM), *tineraş* „tinerel” (Lex. Reg.), *ţânţăraş* „diminutiv al lui *ţânţar*” (DM), *urzăraş* „vârtelniţă” cf. *urzar* „urzitor (= unealtă pe care se pregăteşte urzeala)” (DLR), *uslaş* „membru *USLA*” (Vârlan, S.N.: 56), *vagonaş* „coşul de scânduri al căruţei” cf. *vagon* (DLR), *vărdaş* „paznic” cf. *vardă* „santinelă” (Arvinte, T.: 174), *vătraş*^{2} „membru / simpatizant al partidului *Vatra* Românească” (Trifan, F.C.: 166), *vieţaş* „condamnat pe *viaţă*” (DLR), *vrăjitoraş* „diminutiv al lui *vrăjitor*” (Vârlan, S.N.: 55), *zărzăraş* „diminutiv al lui *zarzăr*” (DM) etc.

3.1.2. Formaţiile cu sufixul *-aş* sunt substantive (comune şi proprii) şi adjective (rar, adverbe şi interjecţii).

3.1.2.1. ***Substantivele comune*** sunt:

– ***masculine*** (unele având şi corespondente feminine), analizabile prin raportare la:

  - substantive (majoritatea): *alăutaş, ardeiaş, asinaş, birtaş, bisericaş, cămăraş, cămătaş, chiriaş, clăcaş, copilaş, dăunaş, enoriaş, făptaş, industriaş, mărginaş, nuntaş, pălmaş, prutaş, puşcăriaş, vătraş* etc.;
  - verbe: *băsnaş, cercetaş, ciocârtaş, comândaş, condrănaş, făcaş, lucraş, prevestaş, schimbaş, strigaş, sugaş, tocmaş, ucigaş, zicaş* etc.;
  - substantive sau verbe: *arendaş, bârfaş, călăraş, câştigaş, colindaş, complotaş, gonaş, povestaş, seceraş* etc.;
  - adverbe: *devălmaş, împrejuraş, înaintaş;*
  - numerale: *miaş, sutaş;*
- ***neutre,*** analizabile prin raportare la:
  - substantive: *articolaş, balconaş, balonaş, bastonaş, băltăgaş, bordeiaş, buzunaraş, cartonaş, claviraş, creionaş, mărgărităraş, pocheraş, taleraş, tăgădaş, urdaş* etc.;
  - verbe: *aciuaş, fircălaş, pârgălaş, potolaş, prădălaş;*
  - un adjectiv: *domolaş.*

3.1.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt antroponime, exclusiv prenume masculine, uneori devenite nume de familie (cu excepţia unor adjective substantivate la feminin ca nume proprii, de ex. *Bălaşa*), analizabile în raport ca un prenume: *Andreiaş, Antonaş, Călinaş, Costaş, Dumitraş, Gavrilaş, Grigoraş, Iliaş, Ionaş, Mateiaş, Mihăilaş, Păvălaş, Victoraş* etc.

3.1.2.3. ***Adjectivele*** (multe şi substantivate) se analizează prin raportare la:

- substantive: *arţăgaş, buclucaş, cârcotaş, ciumaş, codaş, culpaş, fruntaş, hibaş, lăturaş, leucaş, nărăvaş, păgubaş, pământaş, pizmaş, poznaş, trupaş* etc.;
- adjective: *bălaş, ciutaş, fudulaş, golaş, lăcomaş, murgaş, slobodaş, şutaş* etc.;
- verbe: *apropiaş, prinzaş, zăcaş;*
- verbe sau substantive: *certaş, cinstaş, pătimaş;*
- adverbe: *alăturaş, înapoiaş;*
- un numeral: *optaş.*

3.1.2.4. ***Adverbele*** se analizează prin raportare la adverbe (*câtilinaş, mereuaş, mintenaş*), iar ***interjecţia*** se raportează tot la o interjecţie (*cimilaş*).

Formaţii semianalizabile: *baibăraş* „(reg.) veston” cf. *baibarac* „haină scurtă purtată de ţărani” (MDA), *boghicaş* „erete; şoricar” cf. *boghigău* „idem” (MDA, ambele cu etimologie necunoscută), *buhaş* „nor de ploaie gros şi negru” (cu etimologie necunoscută cf. *buhai* „ţundră neagră cu glugă”, în MDA), *butaş* „răsad” cf. *butuc* „tulpina viţei-de-vie”, *comisaş* „(reg.) agent poliţienesc” cf. *comisar, conăcaş* „colăcel” cf. *conăcar* „colăcar” (MDA), *cătinaş* cf. *cătinel, chiznovaş* „comic, ciudat, sucit” (MDA s.v. *chiznovat*), *ciumpaş* „noduros, strâmb” cf. *ciumpav* (MDA), *forostaş* „meseriaş care *forostuieşte*, fierar” (Mat. Dial.: 256), *hăţaş* „cărare făcută de fiarele sălbatice prin pădure” (MDA) cf. *hăţiş* „cărare greu accesibilă prin pădurile de munte”, *sălăbăraş* „care face uz de violenţă” cf. *sălăbărie* „silnicie” (MDA) etc.

3.2. -EŞ[1]

3.2.1. În DI sunt înregistrate 30 de ***formaţii analizabile*** (unele cu dublete cu *-aş*): *bădieş* „bădică” cf. *bădie* (DA), *băieş* (vezi *supra* **1.1.**), *boieş* „boar, proprietar de *boi*; perceptorul dijmei pe *boi*” (DA s.v. *boar*), *buhăieş* (vezi *supra* **1.1.**), *butoieş* (vezi *supra*

1.1.), *ciocoieş* (vezi *supra* **1.1.**), *clăoieş* „*claie* mică" cf. *clăoi* „claie mare" (DA s.v. *claie*), *crăieş* „crăişor; nume de peşte" cf. *crai* (DA s.v. *craiu*), *familieş* „(reg.) om bătrân îngrijit de o *familie*" (MDA), *făcăleş* „făcăleţ" cf. *(a) făcăli* (MDA), *făclieş* (vezi *supra,* nota sub **1.1.**), *lăieş* (vezi *supra* **1.1.**), *lezieş* „(Trans.) calfă; flăcău" cf. *lezin* – variantă la *leghin* „flăcău" (DLR), *măieş* „(reg.) caltaboş din ficat de porc" (DLR) cf. *mai* „ficat", *mălăieş* (vezi *supra* **1.1.**), *moşieş* „(Trans.) mic proprietar rural" cf. *moşie* (DLR), *muroieş* „*muroi* (= pâine mică împletită)" (DLR), *oieş* „(Maram., Trans.) oier" cf. *oaie,* pl. *oi* (DLR), *păducheş* (vezi *supra* **1.1.**), *păpuşoieş* „*păpuşoi* (mic); porumbişte" (DLR), *plăieş* (vezi *supra* **1.1.**), *porcoieş* (vezi *supra* **1.1.**), *potireş* „(reg.) epitet hipocoristic dat unui copil ştrengar sau unui om scund" cf. *poteră* (DLR s.v. *poteraş*), *pruncoieş* „copil între 7 şi 12 ani" cf. *pruncoi* „prunc (mare)" (DLR), *psaltichieş* „psalt (= cantor, dascăl)" cf. *psaltichie* „muzică bisericească" (DLR), *scăuneş (scăuieş)* (vezi *supra* **1.1.**), *scobăieş* „scobărel (peşte)" cf. *scobai* (DLR), *strigoieş* (vezi *supra* **1.1.**), *sumăieş* „*suman* mic" (DLR), *vămăleş* (vezi *supra* **1.1.**).

1. În cazul derivatelor *lezieş* şi *sumăieş* se produce disimilarea totală a lui *-n* final din temă, pronunţat iniţial muiat; cf. şi *scăuneş* > *scăuieş* „scăunaş".
2. Formaţiile din DI *răţoieş, sicrieş, stejereş, trestieş, ulieş* şi *usturoieş* nu au fost incluse în inventarul lui *-eş*^{1} de mai sus, deoarece nu au fost reţinute în DLR sau MDA (unde figurează numai formaţiile cu *-aş* de la temele respective).

La acestea se adaugă 23 de formaţii din alte surse: *bordeieş* (vezi *supra* **1.1.**), *budăieş* (vezi *supra* **1.1.**), *burghieş* (vezi *supra* **1.1.**), *călcăieş* (vezi *supra* **1.1.**), *căpoieş* (vezi *supra* **1.1.**), *chirieş* (vezi *supra* **1.1.**), *cimpoieş* (vezi *supra* **1.1.**), *cocieş* (vezi *supra* **1.1.**), *cofoieş* (vezi *supra* **1.1.**), *comedieş* (vezi *supra* **1.1.**), *coteieş* „diminutiv al lui *cotei*" (Lex. Reg.), *guleş* „băiat care păstoreşte la *gule*" (DA s.v. *gulă* „turmă, cireadă"), *hodăieş* (vezi *supra* **1.1.**), *mireşi* pl. „însurăţei" (Teaha, C.N.) cf. *miri, mohoieş* „om prost" cf. *mohoi* „idem" (DLR), *paieş* „om care lucrează la *paie* la treierat" (Teaha, C.N.), *păhuieş* „puiet, copăcel" cf. *păhui* „idem" (DLR), *porţieş* (vezi *supra* **1.1.**), *războieş* „alergătoare la *războiul* de ţesut" (Gl. Reg.), *ţăpoieş* „diminutiv al lui *ţăpoi*" (DM), *ţuguieş* „moţul din capul ciocârlanului" (Gl. Reg.) cf. *ţugui, unch(i)eş* (vezi *supra* **1.1.**), *urzoieş* „diminutiv al lui *urzoi* (= unealtă pe care se urzeşte tortul)" (Gl. Reg.).

3.2.2. Formaţiile cu *-eş*^{1} sunt ***substantive***:

– ***masculine***, analizabile prin raportare la:
  – substantive (majoritatea): *bădieş, boieş, coteieş, crăieş, familieş, măieş, moşieş, oieş, plăieş, păpuşoieş, psaltichieş* etc.;
  – un verb: *vămăleş;*
– ***neutre***, analizabile prin raportare la:
  – substantive: *clăoieş, muroieş, ţăpoieş, ţuguieş* etc.;
  – un verb: *făcăleş.*

Rar, sufixul apare şi în nume proprii, ca *Gheorghieş, Ilieş* etc.

Formaţie semianalizabilă: *ciledeş* „diminutiv al lui *cilediu*" (Teaha, C.N.).

3.3. -AŞĂ

3.3.1. În DI sunt înregistrate 3 ***formaţii analizabile***: *mărhaşă* „femeie care se ocupă cu creşterea vitelor" cf. *marhă* – variantă a lui *marfă* „vită" (DLR), *muieraşă* „muieruşă" cf. *muiere* (DLR), *mulgaşă* „(oaie / vacă) care se *mulge*" (DLR).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *tricotaşă* „femeie care *tricotează*" (MDA), *ţănduraşă* „surcică" (Gl. Reg.) cf. *ţandură*.

3.3.2. Derivatele cu *-aşă* sunt:

- ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la:
  - substantive: *mărhaşă, muieraşă, ţănduraşă;*
  - un verb: *tricotaşă;*
- un ***adjectiv*** (folosit şi substantivat) raportabil la un verb: *mulgaşă.*

4. Valorile derivatelor

4.1. Substantivele (inclusiv cele provenite din adjective) în care se identifică sufixele în discuţie au valori diferite, cele mai multe fiind nume de agent şi diminutive (la cele care figurează în inventare cu două sensuri, se precizează sensul avut în vedere).

4.1.1. ***Nume de agent*** (şi numele persoanei care exercită o ocupaţie ori are o anumită îndeletnicire):

- cu bază nominală: *arcaş, barcaş, brâncaş, broscaş, buciumaş* „cel care cântă din bucium", *caraulaş, cârcaş, ceteraş, cimpoiaş / cimpoieş* „cel care cântă din cimpoi", *clăcaş, comediaş / comedieş, cuptoraş* „meşter care făcea cuptoare", *diblaş, drâmboiaş, făptaş, fuştaş, gărdaş, gordunaş, hărţaş, jăcaş, lăutaş, mărhaşă, opăcinaş, orgănaş, pălmaş, păraş, păvăţaş, prăştiaş, psaltichieş, puşcaş, sâneţaş, suliţaş, surlaş, tărăbonţaş, tărgaş, trâmbiţaş, trompetaş, tulnicaş, ţimbulaş* etc.;
- cu bază verbală sau nominală: *bârfaş, câştigaş, colindaş, complotaş, gonaş, pândaş, povestaş* etc.;
- cu bază verbală: *cercetaş, comândaş, lucraş, mânaş, mulgaş* „mulgător", *năimaş, pontaş*^{2}, *prevestaş, strigaş, tricotaşă, ucigaş, vămălaş / vămăleş* etc.

Unele formaţii sunt ***nume de agent pasiv*** (= pacient): *dăunaş* „cel care suportă o daună, căruia îi dăunează ceva", *hăţaş* „cal mânat cu hăţurile", *mulgaşă* „vacă / oaie care este mulsă", *păgubaş* „persoană care este păgubită" etc.

4.1.2. ***Diminutive***:

- propriu-zise (numele unui obiect mic sau al unei fiinţe mai tinere, asociat adesea cu o valoare afectivă sau meliorativă): *ardelenaş, armăsăraş, bădieş, băieţaş, borcănaş, bordeiaş / bordeieş, butoiaş, clăoieş, clondiraş, coteieş, crăieş, creionaş, cuţitaş, guleraş, mărăraş* „mărar care nu a ajuns la maturitate", *motoraş, muieraşă, pocheraş, rachiaş, răţoiaş, scăunaş / scăuneş, ţănduraşă, ţăpoieş, unchiaş / uncheş, urzoieş* etc., cf. şi *câtilinaş, cimilaş, mereuaş, mintenaş*;
- cu valoare peiorativă (numele unei persoane care are o funcţie de rang inferior, care nu este bun profesionist sau numele unui obiect fără mare valoare): *actoraş, arhivăraş, articolaş, autoraş, boieraş, cadouaş, caimacamaş, cartonaş, funcţionăraş, inspectoraş, lideraş, oratoraş* etc.

Acelaşi cuvânt poate avea, în contexte diferite, valori diferite, de ex. *doctoraş* „doctor tânăr, începător" sau „doctor nepriceput", *studenţaş* „student tânăr" sau „student slab pregătit".

4.1.3. ***Purtătorul apartenenţei*** (persoane): *breslaş, cetaş, enoriaş, familieş, flotilaş, glotaş, hăitaş, lăieş / lăiaş, ostaş, poteraş, rufetaş, uslaş* etc.

4.1.4. ***Purtătorul localizării*** (fiinţe sau obiecte): *alăturaş, codaş, colibaş, cortaş, fundaş, hurubaş, împrejuraş, înaintaş* „cel care merge înainte", *lăturaş, mesaş, mijlocaş* „căprior din *mijloc* al casei; pereche de cai / boi aşezaţi la mijloc", *ocnaş, plăieş / plăiaş, pichetaş, pumnaş* „manşetă", *prutaş, puşcăriaş, rămpaş, răspântiaş, rotaş* „cal înhămat înaintea roţilor", *târgaş* etc.

4.1.5. ***Purtătorul asemănării*** (plante şi animale, rar obiecte): *bâtlănaş, burghiaş* „mică insectă care străpunge prunele", *călţunaş* „numele mai multor flori", *ciucuraş* „numele unei plante erbacee", *fânăraş* „licurici", *hulubaş* „colăcel împletit în formă de porumbel", *mărăraş* „plantă erbacee acvatică", *papucaş* „plantă ornamentală", *pintenaş* „plantă cu flori albe sau trandafirii", *scripcăraş* „greier de câmp", *strigoiaş / strigoieş, ţuguieş, usturoiaş* etc.

4.1.6. ***Purtătorul calităţii*** (cu bază adjectivală, rar adverbială): *bogătaş, ciutaş, datoraş* „datornic", *devălmaş, domolaş, înaintaş* „precursor", *marghiolaş, pedestraş, suraş* „pasăre sură" etc.

4.1.7. ***Purtătorul conformităţii***: *lunaş, pontaş*[1], *ruptaş, simbriaş, ziuaş* etc.

4.1.8. ***Purtătorul materiei***: *groscioraş, măieş, papricaş, urdaş* etc.

4.1.9. ***Numele acţiunii*** sau/şi ***rezultatul*** acesteia: *fircălaş, firţălaş, potolaş, prădălaş, sămădaş, văcălaş* etc.

4.1.10. ***Posesorul***: *boieş* „proprietar de boi", *birtaş, birtocaş, culpaş, nevoinţaş, moşieş, părtaş, prăvăliaş, uricaş* etc.

4.1.11. ***Specia*** bazei: *budăiaş / budăieş, lămpaş, macahonaş, vărdaş* etc.

Există şi valori nespecifice pentru derivatele cu sufixele din serie, întâlnite la câte o singură formaţie, de ex. ***colectivul*** (*trestiaş*), ***nume de instrument*** (*făcălaş*), ***locul acţiunii*** (*aciuaş*) etc.

Unele formaţii sunt ***sinonime*** cu bazele: *făgădaş, marcotaş, pupuieş, murgieş, tăgădaş* etc.

Valorea unor derivate în raport cu baza este neclară; în această situaţie sunt câteva nume de dansuri populare (*alunaş, arţăgaş, bulgăraş, mărăraş, cizmăraş, pelinaş* etc.) sau de jocuri de copii (*ciotoiaş, inelaş, mălăiaş*).

4.2. Adjectivele (înregistrate în dicţionare *numai* cu acest statut morfo-sintactic) în care se identifică sufixul *-aş* exprimă *proprietăţi* care implică unele valori semantice similare celor de la substantive.

4.2.1. ***Agentul adjectival***:

– cu bază nominală: *arţăgaş, boţaş, poznaş, şodaş*;

– cu bază verbală şi nominală: *băsnaş, bârfaş*;

– cu bază verbală: *cinstaş, zăcaş.*

4.2.2. ***Posesia:*** *ciumaş* „ciumat, contagios", *hibaş, nălucaş, nărăvaş, sucaş.*

4.2.3. ***Aproximarea însuşirii*** (valoare apropiată de cea diminutivală): *fudulaş, lăcomaş.*

Formaţiile *alăturaş* şi *înapoiaş* au valoare ***locală***, iar *leucaş* exprimă ***asemănarea***; este neclar raportul semantic dintre derivat şi bază în *bedaş, optaş, prinzaş, şutaş, trupaş.*

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixul *-aş* are origine multiplă: ***slavă*** şi/sau ***maghiară*** (Pascu, S.: 351), ori, probabil, ***autohtonă*** (FCLRV: 73).

Unii cercetători au susţinut că provine dintr-o singură sursă: din lat. *-aceus* (cf. Diez, G. II: 292; Ştefurea 1877: 217) sau din maghiară (Meyer-Lübke, Gr. II: 563).

B. P. Hasdeu (HEM: col. 1948) respinge etimologia din lat. *-aceus* şi propune, pentru valoarea diminutivală, provenienţa din lat. *-asceus*, iar pentru valoarea nediminutivală trimite la *-aš* din bulgară, sârbă şi slovenă.

O. Densusianu (DHLR I: 362–364, 371) susţine că *-aş* provine în mod cert din bulgară sau sârbă, iar pentru valorile nediminutivale şi din maghiară. Autorul arată că în sârbă *-aš* apare mai ales la nume de agent şi nu formează decât foarte rar diminutive, totuşi crede că acest sufix a putut fi influenţat pentru valoarea diminutivală de *-aşcă, -işcă, -uşcă* < sl. *-aška, -iška,* care au şi valoare diminutivală şi care au putut fi analizate în *-aş*, respectiv *-iş*, *-uş* + *-că.* Maghiara cunoaşte de asemenea un sufix *-as* care formează nume de agent şi adjective, dar nu şi diminutive, de aceea Densusianu consideră că românescul *-aş* are o legătură parţială cu sufixul maghiar la numele de agent, dar nu şi la diminutive.

Karl Löwe (Löwe 1911: 18) referindu-se la *-aş* din formaţiile adjectivale susţine că provine din bulgară, cu toate că nici în această limbă sufixul nu este frecvent folosit. După părerea sa, sârbescul *-aš* nu concordă ca sens cu sufixul românesc. Cât despre *-aş* diminutival, el crede că e probabil de origine rusă, deşi în rusă apare mai ales în forma *-aşka.* Conchide că răspândirea lui *-aş* a fost avantajată de influenţa slavului *-aşka,* iar maghiara nu a făcut decât să îi întărească productivitatea.

S. Puşcariu (Puşcariu 1902: 218) a susţinut originea slavă a acestui sufix, contestând orice legătură cu maghiara. Ulterior, a admis posibilitatea ca *-aş* şi *-uş* cu valoare diminutivală să fie de origine străveche, preromană, întrucât aceste sufixe se găsesc în teritoriul locuit de traci, adică în dialectele româneşti sud-dunărene, precum şi la sârbi şi la bulgari (Puşcariu 1924–1926: 1369).

Al. Graur examinează critic părerile emise anterior şi atrage atenţia asupra faptului că, deşi în maghiară *-as, -os* formează şi nume de agent, împrumuturile româneşti din maghiară nu au această valoare, ci sunt nume de acţiune şi de instrument (Graur, N.A.: 68–70, 86). Totuşi, sufixele româneşti în *-ş* (*-uş, -eş, -oş*) care formează nume de agent sau adjective sunt comparabile cu sufixele maghiare în *-s.* Originea rusă a valorii diminutivale nu poate fi admisă deoarece, în afară de dificultăţile fonetice, existenţa acestei valori în graiurile sud-dunărene nu se poate explica prin influenţa rusă. Nici împrumuturile româneşti din alte limbi slave nu sunt numeroase. În concluzie, numai maghiara şi limbile slave nu explică valorile sufixului românesc, mai ales pe cea diminutivală, de aceea se poate admite ideea că împrumuturile de origine slavă şi maghiară s-au suprapus peste cuvinte în *-aş* de o provenienţă mai veche.

Al. Rosetti admite originea slavă şi maghiară a acestui sufix, precum şi ipoteza supravieţuirii unui sufix preroman, peste care s-au suprapus sufixele de origine slavă şi maghiară (Rosetti, ILR (1968): 322). Ipoteza supravieţuirii unui sufix preroman este menţionată şi de C. Poghirc (cf. ILR II: 328, 363) cu referire la cuvintele *băl, băláş, băloş, bălai, bălan,* apropiate de albanezul *balash, balosh* „alb, cu pată albă în frunte", care nu se pot explica prin slavul *bělu.*

5.2. ***Împrumuturi*** din limbi slave şi maghiară se găsesc în primele texte româneşti:
- neanalizabile: *chezaş* (cca a.1434, în DERS) < magh. *kezes, megiaş* (a. 1438, în DERS) < scr. *mejdaš, răvaş* (a. 1569, în DERS) < magh. *rovas* etc.;
- analizabile: *lăcaş* (a. 1508–1509, în DERS) < magh. *lakás, făgădaş* (*Palia* (1581), 124, în DA) < magh. *fogadas*, *bogătaş* (Dosoftei, Ps., în DA) < scr. *bogàtâš* (Rosetti, ILR (1968): 322, cf. Pascu, S.: 351; este considerat derivat românesc în DA), *cociaş* (a. 1778, Iorga S.D. XII, 97) < sb. *kočijaš* (DA s.v. *cocie*) etc.

Nu se poate afirma însă cu certitudine că prin aceste împrumuturi a intrat sufixul în română, ci doar că, probabil, au contribuit la întărirea lui, deoarece nici în limbile slave aceste cuvinte nu sunt numeroase. Pe de altă parte, cuvintele împrumutate din maghiară au, în majoritate, o circulaţie regională (limitată mai ales la Transilvania) şi pun multe probleme prin modul variat de adaptare a sufixului maghiar la limba română; *-aş* redă maghiarul *-s* precedat de diferite vocale (de cele mai multe ori, magh. *-ás*): magh. *czordás* > rom. *ciurdaş;* magh. *rádás* > rom. *rădaş, radeş, radăş;* magh. *örökös* > rom. *uricaş, urichiş;* magh. *birtokos* > rom. *birtocaş, birtocoş;* magh. *szekeres* > rom. *sechiraş, sechereş, secheriş, secherâş*. În plus, unele cuvinte analizabile în română pot fi atât împrumuturi, cât şi creaţii româneşti, de ex. *duhănaş* (cu variantele *dohănaş, dohaniş, duhăniş*) cf. *(a) duhăni* + *-aş* sau magh. *duhanyos* (DLR).

Sufixul *-aş* este atestat din cele mai vechi texte în numeroase ***creaţii româneşti***: *armaş* (a. 1456–1458, la Nestorescu, A. (2006): 38), *băiaş*^{1} (a. 1590, *ibid.*), *căliugeraş* (a. 1597, *ibid.*), *căsaş* (Varlaam, C. 280$_2$, în DA), *cârmaş* (CC$_2$ 234/30, în FCLRV: 74), *copilaş* (*Biblia* (1688), 207, în DA), *miaş* (Cod. Vor. 44/24, în DLR), *moştinaş* „moştenitor” (P. Or., 67/16, în FCLRV: 74), *ostaş* (Herodot (1645) 250, în DLR), *păgubaş* (a. 1558, la Nestorescu, A. (2006): 38), *păvăţaş* (*Biblia* (1688), 317^1/26, în DLR), *pizmaş* (Coresi, Ev. 205, în DLR), *toporaş* „călău” (a. 1530–1532, la Nestorescu, A. (2006): 38), *trâmbiţaş* (a. 1508, în DERS), *trufaş* (Psalt. Hur. 107^r/5, în MDA), *unchiaş* (Prav. L. 265^v/15, în FCLRV: 74) etc.

Atestări vechi au şi substantivele proprii cu *-aş* (apud Nestorescu, A. (2006): 38), vezi antroponime ca *Albaş* (a. 1436), *Vulpaş* (a. 1449) etc. sau toponime ca *Negraş* – munte (a. 1510), *Unguraşii* – sat (a. 1468) etc.

Numărul mare al derivatelor din limba veche poate confirma ipoteza supravieţuirii unui sufix mai vechi, cu mare vitalitate.

5.3. Celelalte două sufixe din serie au apărut ***în limba română***.

5.3.1. Sufixul *-eş*^{1} provine din *-aş* în contextul unor teme terminate în sunete palatale, fără ca această transformare fonetică să aibă caracter sistematic (vezi *supra,* nota sub **1.1.**).

Derivate româneşti cu acest sufix se întâlnesc în texte începând din secolul al XVIII-lea: *lăieş* (a. 1750, Uricariul X, 181, în DLR), *plăieş* (a. 1803, Uricariul VII, 276, în DLR) etc. Multe sunt atestate în culegeri de texte populare sau regionale publicate la sfârşitul secolului al XIX-lea: *băieş* „miner” (Frâncu–Candrea, R. 14, în DA), *boieş* (Vaida, în DA s.v. *boar*), *familieş* (Paşca, Gl., în MDA), *moşieş* (Marian, Nu. 6, în DLR) etc.

5.3.2. Sufixul *-aşă* provine din *-aş* + *-ă* (desinenţă de N–A feminin singular) şi a fost creat pentru a denumi fiinţe de sex feminin, rar diminutive de la substantive feminine (vezi *supra* **3.3.1.**).

Cuvintele în care se identifică sunt ***derivate româneşti*** atestate în texte populare: *mărhaşă* (Arh. Folk. III, 151, în DLR), *muieraşă* (Şez. IV, 191, în DLR), *mulgaşă* (Chest. V, 65/61, în DLR), *tricotaşă* (Udrescu, Gl., în MDA), *ţănduraşă* (Gl. Reg., în MDA).

6. Originea temelor

Cuvintele de la care se formează derivatele româneşti cu sufixele din serie sunt foarte variate ca origine:

– moştenite din latină: *aciuaş, alăturaş, apropiaş, arcaş, arinaş, armaş, armăsăraş, asinaş, boieş, brâncaş, călăraş, călcâiaş / călcăieş, căsaş, câştigaş, ceteraş, codaş, creieraş, cuptoraş, făptaş, inelaş, lucraş, lunaş, măciucaş, mesaş, miaş, muieraşă, mulgaş, mulgaşă, oieş, omănaş, ostaş, păducheaş / păducheş, pălmaş, părtaş, prinzaş, pumnaş, rotaş, scăunaş / scăuneş, seceraş, strâmţaş, sugaş, ucigaş, umeraş, unchiaş / unch(i)eş, vecinaş, zăcaş* etc.;

– comune cu albaneza: *ciutaş, gropaş, muguraş, murgaş, sâmbraş, urdaş, vătraş* etc.;

– vechi slave sau slavone: *băştinaş, bivolaş, bogătaş, boieraş, breslaş, cămătaş, cârmaş, cetaş, ciocănaş, cosaş, drumaş, golaş, lăcomaş, nevoiaş, ocnaş, ogrădaş, păgubaş, potcaş, povestaş, prăpăstiaş, răspântiaş, sâneţaş, suliţaş, tăinaş, târgaş, toporaş* etc.;

– slave moderne: *arendaş, băsnaş, birtaş, borcănaş, buhăiaş / buhăieş, cărăbaş, cârcotaş, cârligaş, colibaş, holteiaş, lotcaş, macahonaş, opăcinaş, pelinaş, potecaş, poteraş, zlotaş* etc.;

– turceşti: *buclucaş, burghiaş / burghieş, caimacamaş, ceaunaş, ciobănaş, fudulaş, mazilaş, mintenaş*^{2}, *rufetaş, satâraş* etc.;

– maghiare: *arţăgaş, bărdaş, cioporaş, cizmaş, copoiaş / căpoieş, găzdaş, guleraş, hărţaş, leucaş, mintenaş*^{1}, *puşcaş, tărăbonţaş, uliaş, uricaş* etc.;

– greceşti: *buzunăraş, călţunaş, cortaş, fânăraş, icosăraş, marghiolaş, mărgărităraş, pătimaş, trandafiraş* etc.;

– latino-romanice: *actoraş, amoraş, antreiaş, articolaş, arhivăraş, autoraş, balconaş, bastonaş, bărcaş, capitălaş, cartonaş, complotaş, creionaş, culpaş, flotilaş, funcţionăraş, industriaş, perucaş, tricotaşă* etc.;

– germane (şi săseşti): *claviraş, cufăraş, laibăraş, taleraş, ţănduraşă* etc.

Temele unor derivate au origine multiplă: *arendaş* (rus., pol., magh.), *diblaş* (ngr., srb.), *doctoraş* (fr., lat., germ.), *enoriaş* (ngr., v.sl.), *hurubaş* (magh., pol., ucr.), *lămpaş* (germ., ngr., fr., rus.), *lăutaş* (tc., ngr.), *papucaş* (tc., magh.), *pichetaş* (germ., fr., rus.), *pizmaş* (slavon., ngr.), *pocheraş* (fr., engl.), *surlaş* (bg., tc.), *trompetaş* (fr., germ.) etc.; altele au origine necunoscută sau nesigură: *arţăraş, băieţaş, bordeiaş / bordeieş, bulgăraş, burlincaş, cimpoiaş / cimpoieş, ciorchinaş, ciucuraş, doinaş, gordunaş, mălăiaş, poznaş, stejăraş, tulnicaş* etc.

7. Productivitatea sufixelor

Toate sufixele din serie au fost productive (vezi *supra* **5.**), în special sufixul *-aş* a cărui productivitate continuă şi astăzi, creând mai ales diminutive, unele şi cu nuanţă peiorativă (*cadouaş, costumaş, inspectoraş, lideraş, oratoraş* etc.), dar şi nume de agent cu bază nominală (*cadastraş*).

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Derivatele cu *-aş* funcţionează în toate stilurile limbii române şi în toate graiurile. Ele sunt tot atât de bine reprezentate în limba veche (*alăutaş, armaş, bârfaş, caimacamaş, călăraş, claviraş, făcaş, împrejuraş, marghiolaş, miaş, nevoinţaş, perucaş, psaltichiaş, robotaş* etc.), cât şi în cea modernă (*ardeiaş, articolaş, balconaş, băieţaş, chiriaş, codaş, copilaş, enoriaş, făptaş, fundaş, înaintaş, păgubaş, părtaş, pătimaş, ucigaş* etc.). Unele formaţii au circulaţie regională (*bădieş, ciocârtaş, datoraş, devălmaş, dobândaş, găzdaş, măciucaş, oieş, prevestaş* etc.); cele create de la teme maghiare, sârbeşti sau germane circulă mai ales în Transilvania (*bărdaş, budăiaş / budăieş, cioporaş, cizmaş, cociaş / cocieş, clăoieş, lăibăraş, mintenaş, pipaş* etc.).

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -ĂLAŞ, -ULAŞ

Sufixele *-ălaş* [pron. -ă-laş] şi *-ulaş* [pron. -u-laş] formează o ***serie*** datorită asemănării formale (diferă doar vocala iniţială) şi valorii diminutivale comune. Există şi un ***dublet*** cu cele două sufixe: *drăgălaş* / (pop.) *drăgulaş* (DLR s.v. *drăgălaş*).

9.1.1. -ĂLAŞ

În DI sunt înregistrate 7 ***formaţii analizabile*** (una cu dublet în *-ulaş*): *aşezălaş* „(Maram.) aşezământ (= locuinţă stabilă)" cf. *(a se) aşeza* (DA), *drăgălaş* „(d. copii, tineri etc.) drăguţ, atrăgător" cf. *drag* (DLR), *fălţălaş* „(reg.) jgheab prin care şindrilele se îmbucă una într-alta" cf. *falţ* „tăietură pe marginea unei scânduri, ţigle etc. pentru a se îmbina cu alta" (MDA), *nuntălaş* „(reg.) nuntaş" cf. *nuntă* (DLR), *purcălaş* „(Trans., Buc.) purceluş" cf. *porc* (DLR), *tălpălaş* „crestătură în partea de jos a bârnei pentru plută" (DLR) cf. *talpă, zicălaş* „(reg.) lăutar" cf. *(a) zice* (DLR).

Derivatele cu sufixul *-ălaş* sunt:

– ***substantive***:
  – ***masculine*** analizabile prin raportare la:
    – substantive: *nuntălaş, purcălaş;*
    – un verb: *zicălaş;*
  – ***neutre*** analizabile prin raportare la:
    – substantive: *fălţălaş, tălpălaş;*
    – un verb: *aşezălaş;*
– un ***adjectiv*** analizabil prin raportare la un adjectiv: *drăgălaş.*

9.1.2. -ULAŞ

În DI figurează 5 ***formaţii analizabile*** (una cu dublet în *-ălaş*): *cuţulaş* „câine (mic, frumos)" cf. *cuţu* (MDA), *drăgulaş* (vezi *supra* **9.1.**), *plugulaş* „diminutiv de la *plug*" (Carabulea 1972: 119), *ţugulaş* „(reg., rar) termen de adresare alintător" cf. *ţugu*^{2} interj. „idem" (DLR), *şoimulaş* „şoimuleţ" cf. *şoim* (DLR).

Derivatele cu *-ulaş* sunt:

– ***substantive masculine*** analizabile prin raportare la:
  – substantive: *cuţulaş, şoimulaş;*
  – o interjecţie: *ţugulaş;*
– un ***substantiv neutru*** analizabil printr-un substantiv: *plugulaş;*
– un ***adjectiv*** raportabil la un adjectiv: *drăgulaş.*

Cu excepţia împrumutului *tălpălaş* < magh. *talpalás* (DLR), celelalte formaţii cu sufixele din serie sunt derivate româneşti, majoritatea fiind ***diminutive***, unele şi afective (*cuţulaş, drăgălaş, purcălaş, şoimulaş, ţugulaş*), iar două formaţii au valoare ***locativă*** (*aşezălaş, tălpălaş*). În câte un singur derivat se identifică şi alte valori: ***nume de agent*** (*zicălaş*), ***purtătorul apartenenţei*** (*nuntălaş*); formaţia *fălţălaş* este ***sinonimă*** cu baza.

Sufixul *-ălaş* a fost preluat din maghiară prin împrumutul analizabil *tălpălaş;* a putut fi segmentat şi din formaţii cu dublă analiză ca *vămălaş* cf. *(a) vămăli + -aş* sau *vamă + -ălaş.*

G. Pascu consideră că putem distinge două sufixe *-ălaş*, unul format din *-ală* + *-aş*, ca în *drăgălaş*, altul din *-eală* + *-aş* (Pascu, S.: 350).

Sufixul dezvoltat *-ulaş* provine din *-aş* precedat de segmentul nesufixal (interfixul) *-ul.*

Cea mai veche atestare o are formaţia *drăgălaş* (C. Pop.^{2} I, 503, în DLR); este şi singura care s-a generalizat, toate celelalte fiind regionale sau populare.

Temele la care s-au ataşat sufixele din serie au origine latină (*aşezălaş, nuntălaş, zicălaş*), slavă (*drăgălaş / drăgulaş, plugulaş*), maghiară (*şoimulaş*), onomatopeică (*ţugulaş*) şi nesigură (*cuţulaş*).

Ambele sufixe au fost slab productive.

9.2. -IA̲Ş, -UA̲Ş (-oa̲ş)

Sufixele *-iaş* [pron. -ĭa̲ş] şi *-uaş* [pron. -ŭa̲ş] fac parte dintr-o ***serie*** datorită asemănării formale, originii şi valorilor comune. Ele se identifică în acele formaţii în care *-ĭ-* sau *-ŭ-* nu fac parte din tema cuvântului de bază, ci sunt afixe gramaticale (desinenţe de N–A sg. sau pl.). Există şi 2 ***dublete*** cu cele două sufixe: *flăcăiaş* şi *flăcăuaş* „diminutivul lui *flăcău*” (DA s.v. *flăcăiaş*), *pârâiaş* şi *pârâuaş* „diminutiv al lui *pârâu*” (DLR s.v. *pârâiaş*).

Sufixul *-uaş* are ***varianta*** *-oaş* [pron. -ŏa̲ş] în *flăcăoaş* (la Alecsandri, P. III, 201, în DA) şi în *leoaş* (a. 1675, HEM II 1948, în DLR s.v. *leuaş* – vezi *infra* **9.2.2.**).

9.2.1. -IA̲Ş

În DI figurează 11 ***formaţii analizabile*** cu acest sufix: *antereiaş* „diminutivul lui anteriu” cf. varianta *antereu* (DA), *antreiaş* „antreţel” cf. *antreu* (MDA), *biräiaş* „diminutiv de la *birău* (= primar rural)” (DA s.v. *birău*), *buboiaş* „diminutiv al lui *bubou*” (DA s.v. *bobou* „manta groasă ţărănească”, pl. *bobouă*), *clăţăiaş* „(reg.) diminutivul lui *clăţău* (= grup de oi)” (DA s.v. *clăţău*), *făcăiaş* „diminutivul lui *făcău* (= fusul împreună cu roata morii)” (DA), *ferestrăiaş* „*ferăstrău* mic” şi *firăstrăiaş* „cel care taie lemne” (DA), *flăcăiaş* (vezi *supra* **9.2.**), *hârdăiaş* „*hârdău* mic” (DA s.v. *hârdău*), *pârâiaş* (vezi *supra* **9.2.**).

Nu am inclus în inventar formaţiile *clănţăiaş* şi *evreiaş* din DI deoarece nu figurează în dicţionarele explicative consultate.

La acestea se adaugă 3 formaţii din alte surse: *chelteiaş* „diminutiv al lui *chelteu*, coşuleţ” (Udrescu, Gl.), *prăşcăiaş* „diminutiv al lui *prăşcău* (= ninsoare rară, care se topeşte repede)” (DLR) şi *telteiaş* „diminutiv al lui *telteu* (= coş de nuiele)” (DLR).

Toate formaţiile sunt ***substantive***:

– ***neutre,*** analizabile prin raportare la substantive: *antereiaş, antreiaş, buboiaş, chelteiaş, clăţăiaş, făcăiaş, ferestrăiaş, hârdăiaş, pârâiaş, prăşcăiaş, telteiaş;*

– ***masculine,*** analizabile prin raportare la substantive: *biräiaş, firăstrăiaş, flăcăiaş.*

9.2.2. -UAŞ

Sufixul apare în 11 ***formaţii analizabile*** din DI: *căpăuaş* „copoiaş" cf. *căpău* „copoi" (DA s.v. *copoiu*), *dudăuaş* „(pop) diminutiv al lui *dudău*" (DLR), *flăcăuaş* (vezi *supra* **9.2.**), *leuaş* „(înv., Mold.) slujbaş însărcinat cu strângerea impozitelor" cf. *leu* (DLR), *măcăuaş* „(Trans.) diminutiv al lui *măcău*" (DLR), *pârâuaş* (vezi *supra* **9.2.**), *podeuaş* „diminutiv al lui *podeu* (= pod la şură)" (DLR), *sicriuaş* „diminutiv al lui *siciriu*" (DLR s.v. *sicriaş*), *şeuaş* „cal care poartă şa; partea dinapoi a *şelei*; spinare (de cal)" (DLR), *tulăuaş* „(reg.) tuleu (= tulpina porumbului; cocean)" cf. varianta *tulău* (DLR), *ziuaş* „muncitor angajat cu *ziua*" (DLR).

La acestea se adaugă 2 formaţii: *cadouaş* „diminutiv al lui *cadou*" şi *liceuaş* „diminutiv al lui *liceu*" (ambele de la Vârlan, S.N.: 54)

Formaţiile cu sufixul *-uaş* sunt ***substantive***:

- ***neutre,*** analizabile prin raportare la substantive: *cadouaş, dudăuaş, liceuaş, măcăuaş, pârâuaş, podeuaş, sicriuaş, şeuaş;*
- ***masculine,*** analizabile prin raportare la substantive: *căpăuaş, flăcăuaş, leuaş, şeuaş* „cal înşeuat", *tulăuaş, ziuaş.*

Toate formaţiile sunt creaţii româneşti, majoritatea cu valoare ***diminutivală***; derivatele *firăstrăiaş, leuaş* şi *ziuaş* sunt ***nume de agent.***

Ambele sufixe au fost productive, creând derivate mai ales de la teme de origine maghiară: *birăiaş, buboiaş, căpăuaş, dudăuaş, ferăstrăiaş / firăstrăiaş, hârdăiaş, măcăuaş, sicriuaş, telteiaş.* Derivatele recente *cadouaş* şi *liceaş* au teme neologice: *cadou* a fost împrumutat din franceză, iat *liceu* are origine multiplă.

Cele mai multe derivate cu sufixele dezvoltate *-iaş* şi *-uaş* sunt cuvinte vechi, regionale sau populare.

9.3. -IGAŞ

Sufixul apare în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *beţigaş* „diminutivul lui *băţ*" (DA s.v. *beţişor*) şi *junigaş* „tinerel" (DA s.v. *june*).

Ambele sunt ***substantive***, primul neutru şi al doilea masculin, analizabile prin raportare la substantive.

Sufixul *-igaş* este dezvoltat cu segmentul nesufixal *-ig-*. Poate fi considerat foarte slab productiv, pentru că a creat numai două derivate, dintre care doar *beţigaş* circulă în limba comună, *junigaş* fiind învechit.

9.4. -URAŞ

În DI figurează 3 ***formaţii analizabile***: *grunzuraş* „(hipocoristic) *grunz* (= bucată dintr-o materie tare şi sfărâmicioasă); bulgăre" (MDA), *rupturaş* „muncitor angajat în acord la transportul trunchiurilor de copaci; ruptaş" cf. *rupt* (DLR), *zmeuraş* „diminutiv al lui *zmeu* (= jucărie din hârtie sau pânză)" (DLR).

> Două dintre formaţiile de mai sus au primit în dicţionarele explicative consultate alte explicaţii etimologice: *grunzuraş* < pl. *grunzuri* + *-aş* (MDA) şi *zmeuraş* < pl. (rar) *zmeuri* + *-aş* (DLR; pluralul uzual al cuvântului *zmeu* este însă *zmee*). Le-am inclus în inventarul de mai sus deoarece raportarea la plural, posibilă formal, nu se justifică semantic.
>
> Nu am inclus însă în inventarul lui *-uraş* cuvântul *omuraş* s.m. din DI, pentru că nu a fost preluat în DLR, nici în MDA.

Derivatele sunt ***substantive*** de genul masculin (*grunzuraş, rupturaş*) şi de genul neutru (*zmeuraş*); se analizează prin raportare la substantive.

Sufixul dezvoltat *-uraş,* cu productivitate foarte slabă, a putut fi segmentat din formaţii cu dublă analiză ca *buturaş* „diminutiv al lui *butur* = picior de capră sau de berbece)” (DA s.v. *but* „ciosvârta de dinapoi împreună cu piciorul animalelor tăiate spre consumare”) cf. *butur* + *-aş* ori *but* + *-uraş*. Toate formaţiile sunt derivate româneşti, două ***diminutive*** (*grunzuraş, zmeuraş*) şi un ***nume de agent*** (*rupturaş*).

În câte o singură formaţie se identifică şi alte sufixe complexe:
***-ăia̱ş** [pron. -ă-ĭa̱ş] în *bătăiaş* „limbă de clopot” (Udrescu, Gl.) cf. *(a) bate*;
***-ăra̱ş** [pron. -ă-ra̱ş] în *olăraş* „vas de lut în care se pune laptele la prins” cf. *ol* (DLR);
***-âie̱ş** [pron. -â-ĭe̱ş] în *mâţâieş* „(reg.) mâţişor (= ament al salciei)” cf. *mâţ* „idem” (DLR);
***-ue̱ş** [pron. -u-e̱ş] în *ghebueş* „(Mold.) ghemotoc; (fig.) gâgâlice” cf. *gheb* (MDA);
***-uia̱ş** [pron. -u-ĭa̱ş] în *prunduiaş* (DI) „(reg.) prunduleţ” cf. *prund* (DLR).

-A̱ŞCĂ (-a̱şco, -a̱şcu, -a̱şc), -I̱ŞCĂ (-â̱şcă; -i̱şcu, -i̱cico, -i̱şca, -i̱cica), -U̱ŞCĂ (-u̱şca)

Belić 1901: 184–191; HEM: col. 1956–1958; Puşcariu 1902: 130– 133; Simonyi, U.S: 315; Pascu, S.: 249–250, 271, 298, 315, 343–345; Paşca, Ţ.O.: 228, 260, 300; Iordan, Dift.: 85–86, 214–215, 234–235; Bogrea 1924–1926: 872–873; DO: LVI, LX, 43; Graur, N.P.: 62; Tudose, D.S.: 18, 34, 68–69, 90.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele substantivale menţionate în titlu formează o ***serie*** deoarece au structură fonetică asemănătoare (conţin grupul consonantic *-şc-* cu valoare expresivă), au origine comună (vezi *infra* **4.**), iar cele mai bine reprezentate din serie au şi valoare diminutivală comună (vezi *infra* **3.**).

Există şi ***dublete*** cu sufixele *-işcă* [pron. -i̱ş-că] şi *-uşcă* [pron. -u̱ş-că] (formaţii cu acelaşi sens, raportabile la aceeaşi bază): *firuşcă* / *firişcă* „nume de plantă” (MDA), *ţăruşcă* „diminutiv de la *ţară,* puţin” (DLR) / *ţărişcă* (DLR s.v. *ţărişică*); cf. şi *Anişca* / *Anuşca, Marişca* / *Maruşca, Mândrişcă* / *Mândruşcă* (DO). Vezi şi dubletul *vânturaşcă* / *vânturişcă* „vânturătoare” (*infra* **2.1.1., 2.2.1.**).

1.2. Sufixul *-işcă* are ***varianta regională*** *-âşcă* [pron. -â̱ş-că] după consoane pronunţate dur (*toporâşcă*).

În nume proprii sufixul *-aşcă* [pron. -a̱ş-că] apare în formele *-aşcu* [pron. -a̱ş-cu] (*Dumitraşcu, Ionaşcu, Pătraşcu* etc., în DO: LVI) şi *-aşc*, cu suprimarea vocalei *-u-* interpretată, probabil, drept articol (*Dumitraşc, Ionaşc, Petraşc,* cf. Paşca, Ţ.O.: 228, 260, 300), precum şi cu forma etimologică *-aşco* [pron. -a̱ş-co] (*Dumitraşco, Ionaşco, Petraşco* cf. HEM: col. 1956; vezi şi DO: LVII).

Variantele sunt notate şi cu grafia maghiară *-asko, -ask.*

În nume proprii apar formele *-işca, -işcu* (vezi *supra* şi *Onişcu* (*Onicico*) cf. *Onu* în DO: LX) şi variantele etimologice *-icica* [pron. -i̲č-ca] (*Branicica, Anicica,* la Grecu 1964: 114), *-icico* [pron. -i̲č-co] (*Dumicico* în DO: 268, *Mândricico* în DO: LX). Sufixul *-uşcă* [pron. -u̲ş-că] în nume proprii apare şi în forma *-uşca* (vezi *supra*).

Formaţiile cu aceste sufixe au accentul pe prima silabă a sufixului; fac excepţie prenumele feminine în *-işca, -uşca* care, sub influenţă maghiară, sunt uneori accentuate (regional) şi pe temă: *Ma̲rişca, Ma̲ruşca* (vezi *infra* **4.**).

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -A̲ŞCĂ

2.1.1. În DI se înregistrează 4 ***formaţii analizabile***: *păpălaşcă* „mortar; lut frământat cu apă, folosit la lipitul caselor" cf. *(a) păpăli* „a terciui" (DLR), *pitaşcă* „ciupercă numită şi pitarcă sau *pita*-vacii" (DLR s.v. *pitoaşcă*), *vânturaşcă*[1] „vânt puternic, vijelie" cf. pl. *vânturi* (DLR) şi *vânturaşcă*[2] (s.v. *vântureşcă*) „vânturătoare" cf. *(a) vântura* (DLR).

Sufixul *-aşcă* apare şi în forma **-a̲scă* în *păpălască* (vezi *supra*).

Nu am inclus în listă cuvântul *codaşcă* „rădaşcă (= insectă)", format prin contaminare din *coadă + rădaşcă* (DA, MDA).

2.1.2. Formaţiile cu *-aşcă* sunt substantive comune şi proprii.

2.1.2.1. ***Substantivele comune*** sunt feminine, analizabile în raport cu:

- substantive: *pitaşcă, vânturaşcă*[1]*;*
- verbe: *păpălaşcă, vânturaşcă*[2]*.*

2.1.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

- un prenume masculin, analizabil în raport cu un prenume masculin: *Mihaşcă* cf. *Mihu* (DO 108);
- nume de familie (în limba veche, unele folosite şi ca prenume masculine), analizabile în raport cu:
  - antroponime: *Dumitraşcu, Gavrilaşcu, Grigoraşcu, Iliaşcu, Ionaşcu, Lupaşcu, Mihăilaşcu, Petraşcu, Tudoraşcu, Vasilaşcu, Ivaşcu* cf. *Ivo* (Iordan 1967: 93; prin raportare la *Ivan* este semianalizabil), *Juraşcu* cf. *Jura* (DO: 441);
  - antroponime sau substantive comune: *Bădaşcă* (*Badaşcă*) cf. *Bade, bade* (DO: 186), *Budaşcă* cf. *Budu, Bude, budă* (DO: 219);
  - un antroponim sau toponim: *Vidraşco* cf. *Vidra* (DO: 405).

Formaţii semianalizabile: *budaşcă* „vas în care se duc bucatele la câmp; putinei" cf. *budău, budâi, budac* „vas de lemn; un fel de putinică" (DA s.v. *budăi, budâi;* MDA s.v. *budac*), *carabaşcă* „insectă, rădaşcă" (DA) cf. *cărăbuş, plevaşcă* „jgheab (cu apă) pentru coborât lemnele de la munte" (cu etimologie necunoscută în DLR şi cu trimitere la *plavie* „lemne şi crengi amestecate cu nămol care plutesc pe apă"), *rugumaşcă* „rumeguş" cf. var. *rugumuş* „idem" (DLR); vezi şi *Romaşcu* (DO: 140) cf. *Roman.*

2.2. -I̲ŞCĂ

2.2.1. În DI sunt înregistrate 11 ***formaţii analizabile***: *apişcă* „lapte acru subţire, diluat cu *apă*" (DA), *boldişcă* „secară, soi de grâu cu vârful ţepos" cf. *bold* (DA), *cadişcă* „fată sau soţie de *cadiu*" (DA s.v. *cadiu* „judecător turcesc"), *codişcă* „codiţă" (DA s.v. *coadă*), *măturişcă* „măturică" cf. *mătură* (DLR), *podişcă* „*pod* mic; construcţie de scânduri în formă de platformă; palier de lemn” (DLR), *sitişcă* „sitişoară; vas cu fundul perforat folosit la strecurarea laptelui; strecurătoare” cf. *sită* (DLR), *toporişcă* „*topor* cu coada scurtă; bardă” (DLR), *untişcă* (Pascu, S.: 250; cuvântul nu este înregistrat în DLR) „instrument cu care se bate laptele pentru a se alege *untul*”, *vânturişcă* „unealtă folosită la *vânturat*” (DLR), *vintrişcă* „planta numită şi vintricel” cf. *vintre* (DLR).

1. Nu am inclus în listă cuvintele din DI *moişcă* „nume de peşte”, cu etimologie necunoscută (DLR, MDA; vezi însă Avram, A., P.E.: 139–140, care îl discută în legătură cu *moale*) şi *tremurişcă*, nepreluat în DLR şi MDA.

2. În *cadişcă* am considerat că *i* vocalic final din temă şi *-i-* iniţial al sufixului s-au suprapus; altfel, s-ar segmenta un formant **-şcă*, identificat numai în acest derivat.

La acestea se adaugă 11 formaţii din alte surse: *brădişcă* „diminutiv de la *brad* (= jneapăn)” (Homorodean 1971: 286), *budişcă* „latrină, diminutiv de la *budă*” (Mat. Dial.: 249), *firişcă* „nume de plantă” cf. *fir* (MDA s.v. *firuşcă*), *fluierişcă* „diminutiv de la *fluier*” (Homorodean 1971: 289), *morişcă* „diminutiv de la *moară*; vânturătoare; râşniţă” (DLR), *motorişcă* „(iron.) motoretă” (Udrescu, Gl.) cf. *motor*, *moţişcă* „legăturică în care se ţin bani, mărunţişuri etc.” cf. *moţ* (DLR), *putorişcă* „(fam. şi peior.) diminutiv al lui *putoare* (= epitet pentru o persoană leneşă)” (DLR), *scândurişcă* „scândurică cu cuie, botniţă” cf. *scândură* (DLR), *tobişcă* „epitet ce se dă viţeilor, de obicei celor care au burta mare” cf. *tobă* (DLR), *ţârişcă* (DLR, vezi *supra* **1.1.**).

2.2.2. Formaţiile cu *-işcă* sunt substantive comune şi proprii.

2.2.2.1. ***Substantivele comune*** sunt feminine, analizabile în raport cu:

- substantive (frecvent): *apişcă, boldişcă, brădişcă, budişcă, cadişcă, codişcă, firişcă, fluierişcă, măturişcă, morişcă, motorişcă, moţişcă, podişcă, putorişcă, scândurişcă, sitişcă, tobişcă, toporişcă, ţârişcă, untişcă, vintrişcă;*
- un verb: *vânturişcă.*

2.2.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

- antroponime:
  - prenume feminine (cu *-işca*), analizabile în raport cu prenume feminine: *Anişca* (Paşca, Ţ.O.: 143; DO: 8), *Anicica, Mărişca* (Paşca, Ţ.O.: 143), *Marişca* (Stan, A. 1964: 102; Grecu 1964: 115);
  - prenume masculine (cu *-işcu, -işcă, -icica, -icico*), analizabile în raport cu antroponime, respectiv cu un adjectiv: *Onişcu* cf. *Onu* (DO: LX), *Mândrişcă (Mândricica)* (DO: 342) şi *Mândricico* (DO: LX);
  - nume de familie (cu *-işca* sau *-işcă*), analizabile în raport cu:
    - prenume masculine: *Donişca* cf. *Don* (< *Spiridon*), *Ionişca* cf. *Ion* (ambele formaţii cunoscute în zona Orăştie, cf. Homorodean 1971: 286);
    - un substantiv comun: *Putinişcă* (DO: 454) cf. *putină*;
- toponime (cu *-işca, -icica*), analizabile în raport cu:
  - toponime: *Branişca* (*Branicica*) cf. *Bran, Butişca* cf. *Buta* (Homorodean, *loc. cit.*);
  - un substantiv comun: *Fântânişca* „versant de deal cu multe izvoare” cf. *fântână* „izvor” (Homorodean, *loc. cit.*).

O formaţie mai puţin clară este *pitulicică* „joc de copii numit şi de-a v-aţi ascunselea” pe care DLR îl raportează la *pitulice* + *-ică; pitulice* apare în sintagma *de-a pitulicea*, dar sufixul *-ică* apare totdeauna articulat; *pitulicică* poate fi raportat la *(a se) pitula* + **-icică* (vezi *infra* **4.**).

Formaţii semianalizabile: *citirişcă* „desiş pipernicit de vânturi în zona pădurii de molid" cf. *ciritei* „tufiş, pomişori mici" (cu metateză, DA), *coporişcă* „*coporâie* (= coada coasei)", *lopişcă* „*lopăţică* la răşchitor; lopicioară, poliţă" (Teaha, C.N.: 239) cf. *lopată;* vezi şi *Iulişca*, antroponim, cf. *Iulica* (Pascu, S.: 249).

Cuvinte cu structura neclară terminate în *-işcă*: *cucurişca* s.f. art. (în loc. adv. *de-a* ~ „peste cap, de-a dura" (Lex. Reg. II: 39), *felişcă* „(bot.) filimică" (în DA cu etimologie necunoscută), *mălăişcă* „viezure" (în DLR cu etimologie necunoscută şi cu trimitere la *mălai*), *tilişcă* „plantă".

2.3. -UŞCĂ

2.3.1. În DI se înregistrează 36 de ***formaţii analizabile***: *băbuşcă* „meliorativ de la *babă*" (DA), *bălăciuşcă* „băutură de calitate proastă; poşircă" cf. *(a) bălăci* (DA), *băluşcă* „plantă cu flori albe" cf. *băl* „bălai" (DA), *biciuşcă* „*bici* scurt sau mai subţire, folosit la călărit" (DA), *biruşcă* „(neob., glumeţ) diminutiv de la *bir*" (DA), *căldăruşcă* „diminutiv de la *căldare*" (DA), *căpătuşcă* „un fel de basma" (DA: „poate derivat din *capăt* cu suf. *-uşcă*"), *cioruşcă* „un fel de strugure negru" cf. *cioară* (DA), *creţuşcă* „plantă" cf. *creţ* (DA), *dăltuşcă* „un soi de peşte" cf. *daltă* (DLR), *femeiuşcă* „diminutiv de la *femeie*; (peior.) femeie uşoară; animal de sex femeiesc" (DA), *găinuşcă* „pasăre sălbatică" cf. *găină* (DA), *gheţuşcă* „loc acoperit cu un strat de *gheaţă*" (DA), *hăituşcă* „(peior.) fată şireată şi frumoasă" cf. *haită* „femeie rea sau necinstită" (MDA), *inimuşcă* „firul cu care se leagă ochiurile la războiul de ţesut" cf. *inimă* (DA), *lătuşcă* „un soi de peşte" cf. *lat* (DLR), *lemnuşcă* „numele unei plante" cf. *lemn* (DLR), *mierluşcă* „diminutiv al lui *mierlă*" (DLR), *muieruşcă* „diminutiv de la *muiere*" (DLR), *negruşcă* „plantă cu seminţe *negre*; negrilică" (DLR), *nuieluşcă* „nuieluşă" cf. pl. *nuiele* (DLR), *păiuşcă* „plantă cu flori mici reunite în panicule" cf. *pai* (DLR), *păruşcă* „plantă numită şi ţăpoşică" cf. *păr* „formaţie cornoasă de origine epidermică" (DLR), *peruşcă* „(mai ales la pl.) diminutiv de la *pere*; cartof" (DLR), *piperuşcă* „o specie de ardei" cf. *piper* (DLR), *pipuşcă* „organul genital al femelelor unor animale" cf. *pipă* „idem" (în DLR este variantă la *pipoaşcă*), *plevuşcă* „peşte mărunt de baltă; (fig.) grup de oameni fără importanţă" cf. *pleavă* (DLR), *poduşcă* „podeţ; canal de scurgere a unei ape" cf. *pod* (DLR), *răcuşcă* „crustacee mici de diferite specii" cf. *rac* (DLR), *răţuşcă* „diminutiv al lui *raţă*; boboc de raţă" (DLR), *săbiuşcă* „diminutiv al lui *sabie*" (DLR), *săniuşcă* „diminutiv de la *sanie*" (DLR), *scălduşcă* „îmbăiere; *scaldă* (= vas, apa în care se scaldă cineva)" (DLR) cf. şi *(a) scălda*, *ţăruşcă* „diminutiv al lui *ţară*" (DLR), *ţepuşcă* „diminutiv al lui ţepuşă; *ţeapă*" (DLR), *urechiuşcă* „urechelniţă" cf. *ureche* (DLR).

Păruşcă e dat cu etimologie necunoscută în DLR şi cu trimitere la *par, păr;* sub compusele lui *păr*, în DLR se menţionează planta *păr-de-porc, păr-de-lup* cu acelaşi sens ca şi *păruşcă* „ţăpoşică".

Paluşcă (DI) sau *păluşcă* (DLR) este, probabil, o transcriere greşită pentru *păiuşcă* (cum propune Avram, A., C.E.: 152).

Sufixul *-uşcă* apare în forma *-uşc* în *poduşc* s.m. (ALR I, în DLR) „*poduşcă*", probabil formaţie regresivă.

La acestea se adaugă 6 formaţii din alte surse: *bumbuşcă* „floare mică de câmp, ca un *bumb*" (Gl. reg. Cluj 2: 130), *firuşcă* (MDA, vezi *supra, firişcă*), *găiţuşcă* „*gaiţă* (= lampă primitivă)" (Gl. Olt.), *mândruşcă* „diminutiv de la *mandră* (= mămăligă; fel de mâncare preparată din pâine sau mămăligă prăjită în grăsime)" (DLR), *mânuşcă* „diminutiv de la *mână*" (DLR), *teleguşcă* „diminutiv de la *teleagă*" (DLR).

2.3.2. Formațiile cu *-ușcă* sunt substantive comune și proprii.

2.3.2.1. ***Substantivele comune*** sunt feminine, analizabile prin raportare la:

- substantive (frecvent): *băbușcă, biciușcă, femeiușcă, mierlușcă, muielușcă, păiușcă, plevușcă, podușcă, răcușcă, rățușcă* etc.;
- adjective (rar): *bălușcă, crețușcă, lătușcă, negrușcă;*
- un verb: *bălăciușcă;*
- un verb sau un substantiv: *scăldușcă.*

Unele dintre derivatele cu *-ușcă* au și formații paralele cu *-ușă* sau *-uș,* cu același sens (singura deosebire este că cele cu *-ușcă* sunt mai expresive), unele cu repartiție teritorială diferită: *căldărușcă – căldărușă, găinușcă – găinușă, ghețușcă – ghețuș, lemnușcă – lemnuș, muierușcă – muierușă, piperușcă – piperuș(ă), scăldușcă – scăldușă, țepușcă – țepușă.* Astfel de derivate nu au fost considerate cu dublă analiză, pentru că nu se justifică semantic combinarea sufixului *-că,* de obicei cu valoare moțională, cu o bază în *-ușă, -uș* (vezi totuși DLR, care îl derivă pe *țepușcă* de la *țepușă* + *-că,* dar pe *muierușcă,* ca și pe *muierușă,* de la *muiere,* pe *piperușcă,* ca și pe *piperuș(ă)* de la *piper.* DA îl menționează pe *găinușcă* la *găinușă* „pasăre sălbatică", fără nicio explicație).

Altele au formații paralele cu *-ișcă / -ică, -iță,* respectiv *-ușcă / -ucă,* cu același sens: *măturișcă – măturică* și *măturiță, scândurișcă – scândurică, sitișcă – sitiță, țârișcă – țârică; Anișca – Anica, Iulișca – Iulica; băbușcă – băbuță, inimușcă – inimucă, țârușcă – țârucă; Anușca – Anuca* etc.

2.3.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

- antroponime:
  - prenume feminine (în *-ușca,* rar), analizabile în raport cu prenume feminine: *Anușca* (DO: 9), *Marușca* (*Mărușca*) (DO: 102);
  - nume de familie (în *-ușca, -ușcă*), analizabile în raport cu:
    - nume de familie (sau prenume): *Barbușcă* cf. *Barbu* (DO: 21), *Predușca* (Pașca, Ț.O.: 306; DO: 136);
    - substantive comune: *Boldușca* (DO: 208) cf. *bold, Brădușcă* (DO: 213) cf. *brad*;
    - un adjectiv: *Mândrușcă* (DO: 324) cf. *mândru;*
- toponime, analizabile în raport cu toponime: *Ciorușca,* veche denumire a satului *Valea Ciorii* din jud. Ialomița (*Indicator alfabetic al localităților* 1956), *Herțușca* sau *Fundul Herței* < *Herța* (Iordan, Top.: 453), *Negrușca* (DO: LVII).

Formații semianalizabile: *barabușcă* „plantă ierboasă" cf. *baraboi* „idem" (DA), *budurușcă* „vas pentru transportarea bucatelor la câmp sau pentru brânză" (DA) cf. *buduroi* „putină mare" și *budereu* „vas în care se alege untul" (prin raportare la *budâi, budăi, budui* „un fel de putinică" s-ar detașa sufixul dezvoltat **-urușcă*), *budușcă* (cu genul neprecizat, probabil masculin, peior.) „bărbat scurt și gros" cf. *budâi, budăi* (DA), *burechiușcă* „un fel de aluat întins cu sucitorul din care se taie pătrate mici și cărora li se dă forma de burete mic, numit și *burechiușă*" (DA), *fetelușcă* „*feteleu, feteloi* (= flăcău cu apucături de fată)" (DA), *hanțușcă* „femeie de viață, petrecăreață" cf. *hunțuț, hunsfut* (magh., în Trans.) „om de nimic, viclean, hâtru, petrecăreț" (DA), *ierușcă* „*ieruncă* (= găinușă)" (DA), *libertușcă* (formație personală la Alecsandri, în DLR) „*libertate*", *măgheruște* (pl.) „cartofi" cf. *măgheraie* „groapă în care se păstrează cartofii" (DLR), *pipușcă* „*pipotă*" (DLR), *plevușcă*

„*plevașcă*” cf. *plavie* (DLR), *sărbușcă* (*serbușcă, sorbușcă*) „mâncare preparată cu zer; ciorbă la care se adaugă zer” (cu etimologie necunoscută cf. *sarbăd,* în DLR).

Franțușcă „(înv.) franțuzoaică”, considerat în DA și DM ca fiind format din *franț[uzoaică]* + sufixul *-ușcă*, reprezintă, de fapt, femininul lui *franțuz* + sufixul *-că* cf. pol. *francuzka* (DEX).

Formațiile cu sufixe din seria în discuție sunt substantive. Ca substantive comune, ele sunt folosite numai la feminin, cel mai bine reprezentate fiind cele cu *-ușcă*, urmate de cele în *-ișcă*. Ca substantive proprii se folosesc atât la masculin (cele cu *-așcu* numai la masculin), cât și la feminin.

Derivatele se folosesc mai ales la singular, mai rar și la plural. Desinența de plural antrenează, de obicei, alternanța *șc / șt* (*codișcă – codiște, mierlușcă – mierluște, părușcă – peruște, rățușcă – rățuște* etc.) și, rar, regional, alternanța *șc / șci* (*femeiușcă – femeiușci*) sau *șc / șchi* (*morișcă – morișchi,* cf. DLR).

3. Valorile derivatelor

Formațiile cu aceste sufixe au ***valoare expresivă*** dată de grupul consonantic *-șc-*, combinată cu diverse alte valori.

3.1. ***Diminutive*** (un obiect mic, rar, o ființă mică, tânără; derivate cu *-ișcă, -ușcă*): *brădișcă, codișcă, femeiușcă, fluierișcă, măturișcă, mânușcă, morișcă* „moară mică”, *perușcă, podișcă / podușcă* „pod mic”, *rățușcă, săniușcă, scândurișcă, telegușcă.*

3.2. ***Meliorative*** (cu *-ișcă, -ușcă*): *băbușcă* „băbuță simpatică”, *femeiușcă* „femeie drăguță și vioaie”, *țârișcă / țârușcă;* cf. și prenumele *Anișca / Anușca, Marișca / Marușca.*

În limba veche antroponimele cu aceste sufixe, mai ales cele în *-așcu,* erau folosite ca prenume, cu valoare meliorativă: *Petrașcu cel Bun,* tatăl lui Mihai Viteazul, apare cu acest prenume într-un hrisov din 1556; *Ion-Vodă cel Cumplit* este cunoscut în cronicile muntenești ca *Ionașco-Vodă* (vezi exemple la HEM: col. 1956–1958).

3.3. ***Peiorative*** (uneori cu atenuarea nuanței peiorative a substantivului de bază; derivate cu *-ușcă*, rar cu *-ișcă*): *birușcă, femeiușcă* „femeie ușoară”, *hăitușcă* „fată șireată și frumoasă” (cf. și Iordan 1941: 55–56), *plevușcă* „pleavă măruntă”, *putorișcă.*

3.4. ***Specia*** bazei (derivate cu *-așcă, -ișcă, -ușcă*): *apișcă, biciușcă, budașcă, femeiușcă* „animal de sex femeiesc”, *morișcă* „râșniță”, *podișcă* „construcție de scânduri în formă de platformă”, *podușcă* „galerie”, *scândurișcă, toporișcă, vânturașcă*[1] (ultimul, și cu nuanță augmentativă).

3.5. ***Purtătorul asemănării*** (nume de pești, de insecte sau de plante, derivate cu *-ișcă, -ușcă*): *boldișcă, bumbușcă, ciorușcă, firușcă / firișcă, moțișcă, păiușcă, perușcă* „cartof”, *plevușcă* „pește de baltă mărunt”, *sitișcă, tobișcă, urechiușcă.* La unele animate, apare și nuanța ***colectivă***: *plevușcă* „grup de oameni fără importanță”, *răcușcă.*

3.6. ***Purtătorul calității*** (nume de pești sau de plante, derivate cu *-ișcă, -ușcă*): *bălușcă, crețușcă, lătușcă, moișcă, negrușcă.*

3.7. ***Posesorul*** (cu *-aşcă, -işcă*, rar): *motorişcă;* cf. şi numele de localitate *Fântânişca.*

3.8. ***Purtătorul destinaţiei*** (derivate cu *-işcă, -uşcă*): *căpătuşcă, untişcă, vintrişcă.*

Rar, derivatele cu *-aşcă, -işcă, -uşcă* exprimă şi alte valori:

– ***nume de agent***: *tremurişcă;*
– ***numele acţiunii***: *scălduşcă* „îmbăiere";
– ***obiectul rezultat din acţiune***: *bălăciuşcă* (şi cu nuanţă ***peiorativă***), *păpălaşcă;*
– ***nume de instrument*** (cu bază verbală): *vânturişcă;*
– ***moţiunea***: *cadişcă.*

Sufixul *-uşcă* apare şi în derivate ***sinonime*** cu baza: *băbuşcă* „gaură pentru butonieră" cf. *babă* „idem", *dăltuşcă* „peşte numit şi *daltă* sau lăteţ", *găiţuşcă* „*gaiţă* " etc.

Este de remarcat varietatea valorilor pe care le au derivatele cu sufixele în discuţie, fără să existe o valoare comună tuturor sufixelor din serie, cu excepţia nuanţei expresive. Valoarea cel mai bine reprezentată este cea diminutivală, caracteristică derivatelor cu *-işcă* şi, mai ales, celor cu *-uşcă*. Este de menţionat că unele derivate sunt polisemantice: *morişcă, podişcă, toporişcă* (diminutivul şi specia), *plevuşcă* (diminutivul, purtătorul asemănării şi colectivul), *femeiuşcă* (diminutivul, meliorativul şi peiorativul), *codişcă* (diminutivul şi purtătorul asemănării) etc. Derivatele sunt mai ales nume de inanimate şi mai rar de animate.

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Sufixele *-aşcu, -aşcă, -işcă* şi *-uşcă* au, după unii cercetători, ***origine multiplă***: împrumutate din slavă sau/şi din maghiară şi formate în interiorul limbii române, după formaţiile cu dublă analiză (cu *-aş, -iş, -uş* + *-cu/-că*), ceea ce este mai puţin probabil.

1. Pentru originea slavă a sufixelor, vezi Puşcariu 1902: 130–133 şi Pascu, S.: 298–299 (pentru adaptarea după maghiară, vezi *infra* **4.2.** *-işca*); pentru explicarea lor şi pe cale internă, prin mijloace existente în limba română, vezi HEM: col. 1956; Paşca, Ţ.O.: 148; DO: LVI.

2. În slavă, *-aško, -aška, -iška, -oška* şi *-uška,* folosite mai ales la feminin, sunt, la rândul lor, sufixe compuse din *-ch* (*-š*) şi *-k-* şi se întâlnesc în diferite limbi slave cu valoare diminutivală sau/şi augmentativă (cf. Belić 1901: 184–191; Miklosich, P.O.: 14–18).

În ceea ce priveşte originea slavă, pentru unele sufixe din serie dispunem de dovezi certe: existenţa, în limba română, a unor împrumuturi analizabile din una sau mai multe limbi slave; pentru alte sufixe, în lipsa dovezilor sigure, originea slavă este presupusă (vezi *infra*).

4.1.1. Sufixul *-aşcu* are origine ***slavă***.

În limbile slave, *-aško, -aška* formează substantive comune şi proprii: rus. *кукляшка* (< *кукла*), *коняшка* (< *конь*), *Bogdaško, Stepaško*, bg. *Dumitraško, Ivaško, Petraško*, scr. *Milaško* etc. (cf. Belić 1901: 184–191; Miklosich, P.O.: 14, 17).

În română, *-aşcu* a fost împrumutat prin substantive proprii din bulgară sau ucraineană (eventual sârbă şi croată) neanalizabile (ca *Bilaşco, Glăvaşko*) sau analizabile (ca *Dumitraşco, Petraşco*), păstrând, în primele documente, forma slavă, ulterior cu *o* > *u*, *-aşcu* (vezi Graur, N.P.: 62 şi Graur 1966: 358, unde *-aşcu* este explicat prin ucr. *-aško*).

Pentru substantivele comune, atestate numai ca feminine cu forma *-aşcă*, nu cunoaştem niciun exemplu analizabil împrumutat.

Exemplele date de Pascu (S.: 298) fie nu conțin sufixul compus *-aşcă*, ci numai pe *-că* (*bumaşcă* cf. rus. *думажка* < *думага*), fie reprezintă o adaptare a unor cuvinte slave în *-ачka* neanalizabile în română: *pataşcă*^{1} „nume de plantă (= dedițel de pădure); un fel de colțunaşi umpluți cu griş”, cu etimologie necunoscută în DLR, e legat de *pataşcă*^{2} (*pătacică*) „veche monedă de argint; pitac^1” din rus. *пятачka* (cf. Avram, A., C.E.: 143–145), şi nu de rus. *патачка* (la care trimit DLR şi Mihăilă 1973: 106), *rădaşcă* (*răgaşcă, rădacică*) „insectă” cf. bg. *рогачка* (DLR, DEX).

Pentru *rabaşcă* „mistrie; unealtă de tăbăcărie”, în DLR cu etimologie necunoscută şi cu trimitere la ucr. şi rus. *руданок*, Andrei Avram (Avram, A., C.E.: 188) consideră că trimiterea la ucraineană şi rusă este justificată semantic, dar „se bazează pe o asemănare formală mult prea vagă” şi propune ca etimon germ. *Reibeisen* „răzătoare”, partea finală fiind „rezultatul unei modificări produse sub influența unor cuvinte terminate în *-aşcă*”. Ipoteza nu i se pare verosimilă lui I. Robciuc (Robciuc 1988: 169), care îl consideră un împrumut din ucr. *райдачка* „cârpă, perie, unealtă de răzuit”, cu *č* adaptat la *š*, ca şi în *paşcă* < ucr. *пачка*, *rădaşcă* < bg. *рогачka*.

4.1.2. Sufixele *-işcu (-icico), -işca (-icica), -işcă* se explică prin ***împrumuturi din limbi slave***.

În limbile slave, sufixele se prezintă sub formele *-ičko, -ička*, compuse din *-ič-* + *-ko*, respectiv *-ka* (cf. Belić 1901: 174; Vondrák, S.G. I: 465) sau *-iško, -iška*, sufix compus, frecvent folosit în limba rusă în formații ca *домишко* < *домь*, *платишка* < *платок*, *озеришко* < *озеро* (cf. Belić 1901: 187–188).

În limba română, sufixul a fost împrumutat prin nume proprii, mai ales în formele *-icico, -icica*, în antroponime neanalizabile (*Velicico*) sau analizabile (*Mândricico, Onicico;* cf. şi *Mândricica, Onicica,* la Reguş–Reguş 1974: 505, **6.6. -ca**) şi prin toponime neanalizabile (*Sălicica*) sau analizabile (*Brănicica*). Trecerea grupului consonantic *-čk-* la *-şk-* se întâlneşte chiar în formații de tipul celor menționate. Astfel, în DO: LX este consemnat *Velicico*, fratele lui Miron Costin, *Onicico, Mândricico*, nume moldoveneşti sub influență ucraineană, alături de *Velişcu, Onişcu*, iar la R. Todoran (Todoran 1982–1983: 166–167) apar *Brănişca* < *Brăničca, Tilişca* < *Tiličca, Sălişca* din *selo* + *-ička.*

Dintre substantivele comune a putut fi împrumutat *toporişcă* „*topor* cu coada scurtă; bardă” cf. bg. *топоришка* „idem” (DLR), diferențiat semantic doar parțial de *toporişte* „coadă de coasă, de topor; topor mic” din v.sl. **топорищє** (Miklosich, G.S. II: 274; DLR). *Manişcă*, neanalizabil (cu varianta nejustificată fonetic *maneşcă*), cu sensul „plastron” este identic cu etimonul indicat în DLR, rus. *манишка;* cu sensurile „manşetă, mânecări de lână” provine din scr. *manica* „manşon”. Substituția produsă în partea finală a cuvântului se explică prin faptul că *-iță* a fost interpretat drept sufix (cf. perechile *măturiță – măturişcă, sitiță – sitişcă*).

Aşadar, ne găsim în prezenţa fie a unui cuvânt cu etimologie multiplă, fie a două cuvinte omonime (cf. Avram, A., P.E.: 149).

Finala *-icică* se întâlneşte şi la apelativul *pituli̲cică* (vezi *supra,* nota sub **2.2.2.2.**) din Banat, indiciu că în acest caz ar putea fi vorba de o adaptare a scr. *-ičьka.*

Unele prenume feminine cu *-işca* sunt împrumuturi din limba maghiară, adaptate la limba română: magh. *Júliska, Máriska,* cu accentul pe prima silabă a cuvântului, au devenit în română *Iulişca, Marişca,* având accentul atât pe temă, cât şi pe prima silabă a sufixului (în acest din urmă caz, sunt asimilate derivatelor cu *-işcă*).

În limba maghiară, *-iska* este un sufix compus, cu valoare diminutival-hipocoristică (cf. Simonyi, U.S.: 315).

4.1.3. Şi sufixul *-uşcă* se explică prin ***împrumuturi din limbile slave.***

În limbile slave, sufixul apare la substantive comune şi proprii, sub formele *-yška, -yšek, -yšok,* derivatele având accentul fluctuant (de obicei pe temă, mai rar pe prima silabă a sufixului): rus. *дядушка, хлядушка* sau *хледушка, марушка,* bg. *дадушка, сладушка* etc. (cf. Belić, S.: 185).

În română, sufixul a fost împrumutat prin cuvinte neanalizabile ca *babu̲şcă* „nume de peşte" cf. bg. *babuška* „idem" şi rus. *baboška* (DA), *cernuşcă* cf. rus. *černuška* (TDRG, DA, DEX), *găluşcă* cf. rus. *galuška* (DEX; şi magh. *galuska* DA), *vipuşcă* „fâşie, bandă, bentiţă" cf. rus. *выпушка* (DLR, DEX); alte formaţii sunt analizabile: *băbuşcă* „diminutiv de la *babă*" cf. bg. scr., rus. *babušca,* în parte cu alte sensuri (DA), *Anuşca* cf. scr. *Anuška* (Puşcariu, *loc. cit.*), *Maruşca* cf. rus. *Марушка*; *Anuşca* are corespondent şi în magh. *Annuska* (pentru magh. *-uska,* cf. Simonyi, *loc. cit.*). În română s-a generalizat accentul pe sufix, cu excepţia numelor proprii care, sub influenţă maghiară, sunt uneori accentuate pe temă.

4.2. Formaţiile cu sufixele din seria discutată sunt atestate în documente anterioare secolului al XVI-lea, prin nume proprii cu *-icica* (pentru care vezi *supra* **4.2.**) şi *-uşca*: *Anuşca* (a. 1499, la Nestorescu, A. (2006): 40; cf. şi DO: 9, a. 1451–1570); altele apar începând din secolul al XVI-lea: *Barbuşcă* (a. 1571–1590, în DO), *Brăduşcă* (a. 1581–1590, în DO), *Mândruşca* (a. 1577, la Nestorescu, A. (2006): 40), *Petraşco-voivoda* (a. 1556, la HEM: col. 1956), *Dumitraşco* (a. 1646, în Crest. II: 25) etc.

Majoritatea apelativelor cu *-aşcă, -işcă, -uşcă* apar în texte populare sau regionale nedatate. Cele mai vechi atestări sunt de la începutul secolului al XVIII-lea (pentru cele cu *-işcă*: *morişcă,* a. 1702, Iorga, în DLR) sau din secolul al XVII-lea (pentru cele cu *-uşcă*: *poduşcă,* a. 1645, Herodot, în DLR), *muieruşcă* (Anon. Car., în DLR); în secolul al XVIII-lea sunt atestate *biciuşcă* (Neculce, în DA), *pituşcă* (a. 1795, Iorga, în DLR) etc.

5. Originea temelor

Derivatele au teme de origini diferite, de obicei vechi: cele mai multe sunt moştenite din latină (*codişcă, morişcă, inimuşcă, păruşcă* etc.) sau împrumutate din limbi slave (*budaşcă / budişcă, pituşcă, plevuşcă, podişcă / poduşcă, toporişcă* etc.); mai rar, tema derivatelor poate fi comună cu albaneza (*răţuşcă*), maghiară (*hăituşcă*), turcească (*hărăbuşcă*), cu origine necunoscută (*creţuşcă, măturişcă, moţişcă, ţârişcă / ţâruşcă* etc.).

6. Productivitatea sufixelor

Dintre sufixele din serie, a fost productiv *-uşcă* şi, deşi nu dispunem de atestări recente, pare a fi productiv şi astăzi, regional sau popular. Sufixele *-işcă* şi *-aşcu* au o productivitate relativ mică (*-aşcu* a fost productiv în limba veche, la antroponime).

7. Repartiția stilistică şi teritorială a derivatelor

Derivatele cu sufixele în discuție sunt mai ales regionale, mai rar populare, iar câteva au pătruns şi în limba standard. Astfel, substantivul *budaşcă* este regional, cele cu *-aşcu* au circulație generală ca nume de familie, ca prenume erau folosite în limba veche. Cele mai multe derivate cu *-işcă* sunt, de asemenea, regionale: *boldişcă, motorişcă, moțişcă, tobişcă* sunt atestate în Muntenia, *botişcă, budişcă, codişcă, vânturişcă* în Transilvania, *țârişcă* în Oltenia. Altele, ca *măturişcă, podişcă, sitişcă,* sunt populare, *putorişcă* este familiar; în limba standard circulă *morişcă, podişcă, toporişcă.*

Pentru cele mai multe derivate cu *-uşcă* dispunem de câte o singură atestare regională, de obicei din Moldova sau din Transilvania (ceea ce poate fi un indiciu că sufixul este mai frecvent folosit în această arie): *bălăciuşcă, căpătuşcă, mierluşcă, săniuşcă, scălduşcă* (Moldova), *păruşcă, peruşcă* (Transilvania); alte derivate apar în vorbirea populară şi familiară (*băbuşcă, biciuşcă, crețuşcă, femeiuşcă, muieruşcă, negruşcă, plevuşcă, rățuşcă*) sau sunt creații ad-hoc (*libertuşcă*).

Vezi şi Tudose, D.S.: 34, 68, 69, care menționează că aria de răspândire a lui *-işcă* pare a fi Transilvania şi Moldova, iar a lui *-uşcă*, nordul şi vestul Transilvaniei.

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -EA̱ŞCĂ (-a̱şcă, -e̱şcă)

În DI se înregistrează 3 ***formații analizabile*** cu *-eaşcă* [pron. -ĕa̱ş-că] şi variantele sale: *soreaşcă* „peşte cu solzi albi-strălucitori; sorean” cf. *soare* (DLR), *vântureaşcă* (*vântureşcă, vânturaşcă*) „unealtă folosită la vânturat” (DLR), *vârteaşcă* (*vârteşcă*) „vârtej, vâltoare” cf. *(a) vârti* (DLR).

În DLR, *vântureşcă* şi *vârteşcă* sunt date ca forme principale formate cu sufixul *-e(a)şcă, vântureaşcă* şi *vânturaşcă* figurând ca variante. Forma *vârteaşcă* este înregistrată de Pascu (S.: 315). Am considerat formă principală a sufixului pe *-eaşcă,* deoarece aceasta este indicată şi în DLR; în plus, *vântureaşcă* este atestat în mai multe regiuni ale țării.

Formațiile sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:
- un substantiv: *soreaşcă;*
- verbe: *vântureaşcă, vârteaşcă.*

Formație semianalizabilă: *teleaşcă* „căruță mică, *teleagă*” (DLR).

Derivatele au mai multe valori, la care se adaugă ***nuanța expresivă*** dată de grupul *-şc-:*
- ***purtătorul asemănării***: *soreaşcă;*
- ***nume de instrument***: *vântureaşcă;*
- ***rezultatul acțiunii***: *vârteaşcă.*

Sufixul *-eaşcă* poate fi analizat în limba română ca un sufix dezvoltat, format din *-aşcă* precedat de *-e-*, desprins din formaţii a căror bază are desinenţa *-e* (*soreaşcă* cf. *soare*).

După Pascu (S.: 271) şi Iordan (Dift.: 85–86), sufixul este de origine slavă, deşi exemplele prin care se justifică pătrunderea lui în limba română nu sunt convingătoare, neexistând formaţii clare din care să se fi desprins. G. Pascu menţionează sl. *-ěška*, care formează diminutive în rusă, *-eažka*, care formează nume de instrumente în bulgară, introdus prin megl. *vârteşcă* „girouette, toupie" < bg. *Vârteažka* (Pascu, S.: 315). Iorgu Iordan îl raportează pe *-eaşcă* la bg. *-ežka* şi rus. *-aška*, exemplificate prin *caleaşcă* < rus. *kolaška* şi *vârteşcă* < bg. *вьrtežka* (spre deosebire de DLR, care îl consideră pe *vârteşcă* derivat românesc). Cu mici dificultăţi fonetice, cuvântul poate fi analizat şi prin *vârtej* + *-că*. În limba bulgară există două cuvinte care ar putea avea legătură cu cuvântul românesc: *върташка* „vârtelniţă; joc de copii" şi *вьртежка* „scrânciob, joc de copii" cf. *вьртя* „a se învârti", *вьртеж* (cf. BER).

Şi *caleaşcă* (DEX), cu varianta *calească* (sub care e înregistrat în DA), e un împrumut din rus. *коляcka*, cu acelaşi sens, cu *s* > *ş* probabil sub influenţa cuvintelor cu finala *-aşcă*, dar este neclar ca structură.

Teleaşcă „căruţă mică, teleagă" (Scriban, Udrescu, în DLR) e împrumutat din rus. *тележка* (DLR).

Derivatele cu *-eaşcă* sunt regionale (înregistrate în nordul Moldovei şi în Transilvania).

Sufixul a avut o productivitate minimă.

8.2. -OAŞCĂ

În DI sunt înregistrate 4 ***formaţii analizabile***: *mutoaşcă* „paparudă (care umblă în timpul secetei); epitet pentru un copil mic şi gras" cf. *mut* (DLR), *pipoaşcă* „organul genital al femelelor unor animale, pipuşcă" cf. *pipă* „idem" (DLR), *pito(a)şcă* „ciupercă numită şi *pita*-vacii; *pitaşcă*" (DLR), *vânturoaşcă* „unealtă folosită la *vânturat*; vânturişcă" (DLR).

Formaţiile sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

– substantive: *pipoaşcă, pitoaşcă;*

– un adjectiv (substantivat): *mutoaşcă* cf. *mut;*

– un verb: *vânturoaşcă.*

Cele mai multe cuvinte au aceleaşi valori ca şi cele formate de la aceeaşi bază cu sufixele *-aşcă, -uşcă:*

– ***purtătorul asemănării***: *pitoaşcă* „pitaşcă";

– ***nume de instrument***: *vânturoaşcă* „vânturişcă";

Este ***sinonimă*** cu baza formaţia *pipoaşcă* „pipuşcă".

Un singur derivat, *mutoaşcă*, indică ***moţiunea*** (*Doi flăcăi îmbrăcaţi în frunză, mutu cu mutoaşca ... umblă pe la căşi,* ALRT, în DLR).

Sufixul *-oaşcă*, analizabil în *-aşcă* precedat de *-o-*, nu are originea clarificată. Pentru că are corespondent în limbi slave, ca şi *-aşcă, -işcă, -uşcă*, este posibil să fie împrumutat, dar nu se cunoaşte niciun exemplu clar, analizabil, din care să se fi detaşat sufixul.

Pentru originea slavă a sufixului *-oaşcă*, vezi Pascu, S.: 315 şi Iordan, Dift.: 214–215, 234–235. După Pascu, sufixul *-oaşcă* a fost introdus prin *motoşcă* (căruia nu i se indică corespondentul slav) şi *padnoşcă* < rus., bg. *podnožka*. Iorgu Iordan consideră că *-oaşcă* şi *-oşcă* sunt două sufixe distincte, cu origini diferite: *-oaşcă* e un sufix compus, format în limba română din *-oaşă* şi *-că*, iar *-oşcă* e împrumutat din sl. *-oška* prin *motoşcă* < rus. *motoček, -čka* („acelaşi cuvânt sună şi *motoaşcă*"), *padnoşcă* (*podnoşcă*) „gaică (care strânge la spate o haină), traversă de piele sau de postav care se întinde pe sub talpă pentru a împiedica pantalonii de a se ridica deasupra ghetei" < rus., bg. *podnožka*. Autorul consideră că ideea sa e întărită de „împrejurarea că niciodată nu găsim diftongat pe *o* având după el grupul *-şcă*, cf. *cloşcă, piroşcă*", deşi alături de *motoşcă* menţionează pe *motoaşcă*.

Singurul cuvânt, semianalizabil în română, cu corespondent slav pare a fi *motoaşcă* (*motoşcă*) „boccea mică", pentru care DLR trimite la ucr. *motoška*, iar DEX la ucr. *motočka*, cuvânt neînregistrat însă în dicţionarele ucrainene de care dispunem. Acestea înregistrează pe *mótaška* „ghem" (şi pe *mótok* „idem", cu diminutivul *motočok*, cf. Grinčenko, Slovari), care ar fi trebuit să devină în română **motaşcă*; forma *motoaşcă* s-ar putea explica prin propagarea lui *o* din prima silabă.

E de semnalat şi ipoteza făcută de Şt. Paşca (Paşca 1927–1928: 314) în legătură cu *pipoaşcă*, pentru care trimite atât la *pipă*, cât şi la magh. *pĭpoška* „pipă mică", pe care Tamás nu-l menţionează. DLR înregistrează un singur cuvânt *pipoaşcă* (cu varianta *pipuşcă*) cu sensurile „pipotă" şi „(eufemistic) organ genital al femelelor unor animale", pe care îl pune în legătură numai cu *pipotă*, deşi la *pipă* sub 2c figurează, în aceeaşi regiune (Transilvania), şi sensul eufemistic „organ genital al iepei".

Toate formaţiile cu *-oaşcă* sunt regionale. Sufixul a fost foarte slab productiv.

Câteva sufixe dezvoltate se detaşează din câte o formaţie (înregistrată în DI):

***-ăruşcă** apare în *lătăruşcă*, adjectiv substantivat folosit într-o ghicitoare (*Lătăruşcă, ruşcă, De bagi deştul muşcă. Pieptenii de lână*, Teodorescu, în DLR), cuvânt analizabil prin adjectivul *lat* şi *-ăruşcă* sau, probabil, prin schimbare de sufixe, din *lătăreţ, lătăreaţă* (DLR);

***-eluşca** este înregistrat în *abieluşca* (DA), adverb raportabil la adverbul *abia*, cu valoare meliorativ expresivă, format, probabil, cu schimbare de sufix din *abieluşa;*

***-irişcă** se detaşează din *codirişcă* „codirişte (= *coadă* de bici, de furcă, de secure etc.)", cu variantele lexicale *codărişcă, codorişcă* (cuvântul figurează în DA sub *codirişte*, la TDRG sub *codărişte*), şi reprezintă, probabil, un nou singular, analizabil prin *coadă* şi *-irişcă*, refăcut din *codirişti* (*codărişti, codorişti*), pluralul lui *codirişte* (*codărişte, codorişte*); în DEX *codirişte* e explicat prin contaminare între *coadă* şi *toporişte, codirişcă* fiind variantă la *codirişte*, iar în DA s.v. *codirişte* se menţionează „cu schimb şi alterări de sufixe";

***-urişcă** se detaşează din *bumburişcă* „bumbuşea; nume de oaie sau de capră care are la grumaz doi negei" (Chest., în DA), substantiv feminin analizabil în raport cu substantivul *bumb*, cu valoare de purtător al asemănării; sufixul *-urişcă* este format din *-işcă* precedat de formantul *-ur-*, cu statut neclarificat.

-AT^1 (-et; -atul, -ata, -ați), -ÂT, -IT^1, -UT

Pușcariu 1901b; Löwe 1911: 22–26, 62–64, 101–102; Pascu, S.: 93–99, 106–109, 137–138; Meyer-Lübke, G. II: 565; Iordan, SRR: 32–33; Iordan, LRA: 236; Pașca 1948: 93–95; Reviga 1952: 31–32; GA^1 I: 190; Șuteu 1960: 45–46; Iordan, Top.: 461–466; Graur 1970: 13–19; ILR I: 80; ILR II: 183; Rădulescu Sala 2012: 1832.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-at^1, -ât, -it^1, -ut* sunt considerate din aceeași ***serie*** având distribuție, origine și valori comune (vezi *infra* **3.**, **4.**, **5.**).

Uneori, apar în ***dublete***: *arcat* și *arcit* „arcuit” cf. *arc* (MDA), *cornat* și *cornut* „cu *coarne*” (MDA), *covorat* și *covorât* „acoperit cu *covoare*” (DA), *năsit* și *năsut* „cu *nasul* mare” (MDA), *sprâncenat* „cu *sprâncene* mari, dese” (DLR) și *sprâncenit* (DI), *tăciunat* și *tăciunit* „(d. oameni) negru ca *tăciunele*” (DLR).

Nu am inclus în seria de mai sus un sufix **-ată* (cu formă de feminin), deoarece formațiile de tipul *cucuiată* „(substantivat, în Mold.) biserică (clădită de obicei pe o ridicătură); (p. ext.) cimitirul din jurul bisericii” (DA s.v. *cucuiat, -ă,* vezi *infra* **3.1.1.**) s-au format prin conversiune din adjectivul corespunzător; cf. și *măzărată* „planta sângele-voinicului (*Lathyrus odoratus*)” (DLR s.v. *măzărat, -ă* adj., vezi *infra* **3.1.1.**), spre deosebire de *păstăiată* „(reg.) lopățea (*Lunuria rediviva*)” (derivat de la *păstaie,* DLR), care nu are un adjectiv corespunzător (vezi monografia sufixului **-ATĂ^2**).

Pentru substantive (folosite mai ales la plural) de tipul *copitate, cotiledonate* etc., vezi *infra*, nota sub **3.1.2.2.**

1.2. Sufixul *-at^1* are ***varianta regională*** *-et,* mai ales în Moldova (fiind regionalisme, unele formații sunt atestate numai cu această variantă): *albuiet* „(reg.) albăstrui” cf. *albuiu,* diminutivul lui *alb* (DA), *beleujet* și *beleuzat* „prostănac” cf. *beleuz* „idem” (MDA s.v. *beleujet*), *boghet* (fem. *boghetă* și *bogheată*) „(d. găini) cu pene pe la urechi; (p. ext.) gros, plin, umflat” cf. *boaghe* „(reg.) buhă, bufniță” (DA), *cucuiet* cf. *cucui* (DA s.v. *cucuiat*), *cheșet* „(porc) cu pete albe” (DA s.v. *cheș* „(ungurism) bălțat; (bou) pestriț”), *țârloiet* „(reg.) care stă drept în sus” cf. *țârloi* „țârlug (= pasăre care nu se pune pe copaci și are obiceiul să zboare sus și să cânte ținându-se pe loc în aer)” (DLR).

În toponime, sufixul *-at^1* are variantele *-atul, -ata* (cu articol definit) și *-ați* [pron. -aț^i] (cu desinența de plural).

2. Delimitarea de afixe omonime

2.1. Sufixele *-at^1* și *-it^1* se delimitează de sufixele *-at^2* și *-it^2* prin clasa lexico-gramaticală a derivatelor (*-at^1* și *-it^1* formează mai ales adjective, în timp ce *-at^2*

şi *-it*^{2} formează substantive din terminologia ştiinţifică), prin origine şi prin valorile derivatelor (vezi monografia sufixelor **-AT**^{2}, **-IT**^{2}).

Sufixele *-at*^{1} şi *-at*^{2} se identifică în câteva formaţii parţial ***omonime*** (adjective cu *-at*^{1} şi substantive cu *-at*^{2}): *azotat*^{1} „care conţine *azot*" vs *azotat*^{2} „sare formată prin reacţia dintre acidul azotic şi o bază", *cerat*^{1} „acoperit cu *ceară*" vs *cerat*^{2} „medicament compus din *ceară* şi unguent", *eterat*^{1} „ca *eterul,* care are mirosul *eterului*" vs *eterat*^{2} „combinaţie rezultată prin evaporarea soluţiilor eterice ale unor compuşi organici micşti", *iodat*^{1} „care conţine *iod*" vs *iodat*^{2} „sare a acidului iodic", *lactat*^{1} „(d. un produs) pe bază de lapte" (folosit şi substantivizat, mai ales la plural) vs *lactat*^{2} „sare a acidului lactic" cf. *lact(o)-*, *zaharat*^{1} „cu *zahăr*; provocat de excesul de *zahăr*" vs *zaharat*^{2} „sare a acidului *zaharic*" cf. şi *zaharo-*. Etimologia acestor termeni omonimi este diferită: lui *iodat*^{1} îi corespunde fr. *iodé* (în MDN; conform MDA, formaţia este un derivat pe teren românesc de la *iod*), iar lui *iodat*^{2} îi corespunde fr. *iodate* (MDA, MDN); adjectivul *lactat*^{1} este împrumutat din fr. *lacté,* iar substantivul *lactat*^{2} provine din fr. *lactate* etc.

2.2. Sufixul adjectival *-at*^{1} se delimitează şi de sufixul substantival *-at*^{3} prin clasa lexico-gramaticală a derivatelor, prin origine şi prin valori: sufixul *-at*^{3} serveşte la formarea unor substantive cu sens abstract, nume de instituţii etc. (vezi monografia sufixului **-AT**^{3}).

2.3. Formaţiile cu sufixele *-at*^{1}*, -ât, -it*^{1}*, -ut,* în marea lor majoritate adjective, au aspect de participii terminate în *-at, -ât, -it, -ut.* Spre deosebire de acestea din urmă, formaţiile cu sufixele în discuţie nu sunt participii ale unor verbe existente, ci derivate denominale. Multe dintre ele nu au un verb corespunzător.

Raportul dintre derivatele adjectivale şi participiile folosite adjectival trebuie privit cu rezerve. În general, dacă în dicţionare este înregistrat şi verbul corespunzător, am considerat că formaţiile cu *-at, -ât, -it* sau *-ut* sunt ***participii,*** de ex. *crâncenat* şi *crâncenit* „crâncen" cf. *(a) crâncena* şi *(a) crânceni* (DA s.v. *crâncen*), *dârzit* „(înv., rar, d. mustăţi) răsucit energic" cf. *(a) dârzi* (DLR) etc.

În cazul unor dublete cu *-at* şi *-it* este atestat fie numai verbul cu infinitivul în *-a,* de ex. *piezişat* şi *piezăşit* „pieziş" cf. *(a) piezişa* (DLR), fie numai verbul cu infinitivul în *-i,* de ex. *îndoiat* (şi *îndoiet,* în DA s.v. *îndoiat*) şi *îndoit* cf. *(a se) îndoi, îngrozit* şi *îngrozat* cf. *(a) îngrozi* (MDA), *îngurluiat (îngurluiet)* şi *îngurluit* cf. *(a se) îngurlui* „a intra în relaţii de dragoste cu cineva" (DA s.v. *(a se) îngurlui*), *roşiat* „înroşit" (Calendariu, 77/12/ P, 1814, în MDA) şi *roşit* cf. *(a) roşi, ursat* (Udrescu, Gl. 284) şi *ursit* cf. *(a) ursi, zbeguiat* şi *zbeguit* cf. *(a se) zbegui,* var. la *(a se) zbengui* (DLR) etc. Le considerăm pe toate participii, presupunând că pot exista variante neatestate ale verbelor respective.

O serie de formaţii, deşi au corespondente verbale, au fost considerate ***adjective*** derivate cu sufixele din seria *-at*^{1}*, -ât, -it*^{1}*, -ut,* cu diverse argumente.

a) Dacă verbul este explicat, în dicţionarele consultate, ca fiind derivat regresiv de la adjectiv: *(a) bălţa* < *bălţat* – moştenit (MDA); *(a se) cucuia* < *cucuiat,* format din *cucui* + *-at* (MDA); *(a se) guşa* < *guşat,* format din *guşă* + *-at* (MDA); *(a) mărgela* < *mărgelat* format din pl. *mărgele* + *-at* (MDA); *(a) medalia* < *medaliat,* calc după fr. *médaillé* (MDA) etc.

b) Dacă verbul este derivat de la nominalul care a servit drept temă şi adjectivului, verbul şi adjectivul fiind create în paralel, independent unul de altul, uneori cu diferențe semantice: *buricat* „umflat” și *(a) (se) burica* „a se cățăra, a-și scoate burta înainte; a tăia ombilicul cuiva la naștere” < *buric* (MDA); *catifelat* „cu înfățișarea și finețea *catifelei*” și *(a) catifela* < *catifele,* pl. lui *catifea* (MDA); *dințat* și *(a) dința* < *dinți* (DLR; în MDA, *dințat* este considerat participiul verbului *(a) dința*); *nevrozat* și *(a (se)) nevroza* < *nevroză* (verbul este înregistrat în dicționare după adjectiv); *obrăzat* „cu *obrajii* mari” și *(a (se)) obrăza* – variantă a lui *(a (se)) obrăzi* „a se face de râs; a certa; a se supăra” < *obraz* (MDA); *rotat* „în formă de *roată*, rotund” (MDA) și *a (se) rota* – variantă a lui *a (se) roti* „a se mișca descriind cercuri; (d. păsări) a-și desface penele cozii și ale aripilor” etc.

c) Dacă formația adjectivală nu poate fi considerată participiu al verbului din cauza sensului: *carenat* „(d. păsări) cu *carenă* (= proeminență alungită a unor organe)” vs *(a) carena* „a repara carena unei nave; a așeza o navă pe o coastă pentru a o repara; a acoperi cu tablă suprafața exterioară a unui vehicul de mare viteză” (DEX); *rasat* „de *rasă*, de soi” vs *(a se) rasa* „(d. vin, șampanie) a se așeza, a se limpezi” (MDN); *spiralat* „în formă de spirală” < fr. *spiralé* (DEX, MDN; în DLR adjectivul este considerat participiul verbului) vs *(a) spirala* „(d. fumul țigării) a urca în *spirale*” (DLR; în MDN și NDN este dat din it. *spiralare,* cu sensul „(d. avioane, păsări) a zbura, a coborî în spirală”) etc.

Uneori analiza semantică arată că o formație alături de care există un verb corespondent trebuie interpretată ca participiu numai cu un sens, dar cu alt sens ar trebui interpretată ca derivat cu sufix: *accidentat* „(d. teren) cu *accidente*” < *accident* + *-at*^{1} vs „care a suferit un accident” < *(a se) accidenta*; *aripat* „(d. fructe și semințe) prevăzut cu *aripi* (= membrane ale unor fructe și semințe care servește la răspândirea lor cu ajutorul vântului)” < *aripă* + *-at*^{1} vs „înaripat; împușcat în aripă” < *(a) aripa* „a împușca o pasăre în aripă; a înaripa; a-și lua zborul”; *brunat* „înnegrit de soare” (DM) < *brun* + *-at*^{1} vs „acoperit cu un strat de oxizi de culoare brună” (DM, DEX) < *(a) bruna* „a acoperi o piesă cu un strat de oxizi de culoare *brună*”; *sincopat* „(d. ritm) cu sincope” < *sincopă* + *-at*^{1} vs „(d. o vocală sau un grup de vocale) care a suferit o sincopare, care se sincopează” < *(a se) sincopa.*

În aceeași categorie intră și omonimele *ocheat*^{1} „(d. caș, pâine etc., în Trans.) cu găuri, cu ochiuri” < *ochi* + *-at* (DLR) vs *ocheat*^{2} „(în Munt.) cunoscut de toți ca necinstit” < *(a) ochea* – variantă la *(a) ochi* (în DLR este explicat din *(a) ochi* + *-at*).

d) Dacă verbul corespunzător este atestat după adjectivul cu *-at*: *colțurat* „cu *colțuri*” (DA s.v. *colț*) are prima atestare în *Biblia* de la 1688, pe când *(a) colțura,* cu indicația „neobișnuit”, are prima atestare la Costinescu (1870), în DA; *mansardat* „situat la *mansardă*; care are caracteristicile de construcție ale *mansardei*; prevăzut cu *mansardă*” (Bul. Fil. II, 225, în MDA) vs verbul apărut recent *(a) mansarda* (internet); *manichiurat* „care a fost supus *manichiurii*” (C. Petrescu, O. P. I, 23, în DLR) vs *(a) manichiura* (atestat recent pe internet); *zebrat* „cu dungi ca ale *zebrei*” (Enc. Agr., în DLR) vs *(a) zebra* „a vărga” (înregistrat în MDN) etc.

1. Câteva formații sunt interpretate drept participii, în unele surse, dar derivate cu *-at,* în altele: *gazonat* „acoperit cu gazon” poate fi un derivat de la *gazon* (MDA) sau participiul verbului *(a) gazona,* împrumutat din fr. *gazonner,* adjectivul și verbul fiind atestate cam în aceeași perioadă; adjectivul *crâmpeiat* „tăiat în bucățele,

fărâmițat" (la Vlahuță, în DA s.v. *crâmpei*) este dat în MDA ca participiu al verbului *(a) crâmpeia,* care figurează în DA tot s.v. *crâmpei,* verbul fiind însă reconstituit pe baza adjectivului participial *crâmpeiat; moscat* „cu miros de *mosc*, parfumat cu *mosc*" este dat în DLR din verbul *(a) mosca* cf. fr. *musqué,* deci un calc analizabil prin *mosc* (atât adjectivul, cât și verbul sunt atestate la Costinescu, în DLR); *riglat* „liniat, care se obține prin mișcarea unei linii drepte" cf. *riglă* (DEX), dar *(a) rigla* (DLR); *sidefat* „care imită *sideful*" din *sidef* + *-at* (DEX), dar participiul lui *(a) sidefa* (DLR).

2. Formația *accizat* poate fi interpretată fie ca participiu al verbului *a acciza,* înregistrat în dicționare prima dată în DOOM^2 (2005), fie ca un derivat de la *acciză;* adjectivul *accizat* este înregistrat în presă înaintea publicării DOOM^2 (*figura accizată și timbrată a fostului șef,* Ac. Caț., 3/2000, p. 5), dar este posibil ca și verbul să fi circulat în presă și în mediul economic înaintea primei sale înregistrări în dicționare.

3. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

3.1. -AT^1 (-et; -atul, -ata, -ați)

3.1.1. În DI sunt înregistrate peste 200 de formații analizabile cu acest sufix: *albuiet* (vezi *supra* **1.2.**), *alveolat* „cu *alveole*; în formă de *alveolă*" (DA), *anticat* „învechit, care a devenit *antic*" (DA), *arcat* „în formă de *arc;* arcuit" (MDA), *auriculat* „în formă de *auricul*, de urechiuță" (MDA), *azotat* „care are în compoziția sa *azot*" (MDA), *belciugat* „(d. coarnele animalelor) încârligat, încovoiat (în formă de spirală)" cf. *belciug* (MDA), *berbecat* „(d. capul unui animal) cu fruntea bombată ca a *berbecului*" (MDA), *bisulcat* „despicat, *bisulc*" (MDA), *boricat* „care este preparat cu acid *boric*" (MDA), *borcănat* „gros, umflat (ca un *borcan*)" (MDA), *brunat* „înnegrit de soare, bronzat" cf. *brun* (DM), *bunătățat* „(înv.) bun" cf. pl. *bunătăți* (MDA), *buricat* „umflat, ieșit în afară (ca un *buric*)" (MDA), *buzat* „cu *buze* mari și groase" (MDA), *camforat* „care conține *camfor*" (MDA), *canaliculat* „străbătut de *canalicule*" (MDA), *capișonat* „acoperit cu *capișon*" (MDA), *catifelat* „cu înfățișarea și finețea *catifelei*" (MDA), *căciulat* „cu *căciulă*" (MDA), *cărărat* „(d. munte) cu multe *cărări;* (d. umblet) clătinat" (DA), *căznat* „urât, desfigurat, ciudat" cf. *cazn*ă „(înv.) monstru" (MDA), *cerat* „(d. materiale) care este impregnat, acoperit cu un strat de *ceară*" (MDA), *ciumat* „(om) contaminat sau bolnav de *ciumă*" (MDA), *ciupercat* „(d. pălării) cu marginile lăsate, ca o *ciupercă*" (MDA), *claviculat* „cu *clavicule*" (DA), *codat* „cu *coada* lungă (și stufoasă)" (DEX^2), *colțat* „colțos; cu *colții* ieșiți în afară" (DA), *colțurat* „cu *colțuri,* colțuros" (DA), *copitat* „copitos (= care are *copite*); mamifer erbivor având ultimele falange acoperite cu *copite*; (la pl.) mamifere din acest grup" (MDA), *cordat* „în formă de inimă" (MDA) cf. *cord, cornat* „cornut; cu *coarne* mari" (MDA), *corolat* „care are *corolă*" (MDA), *cotiledonat* „(plantă) care are unul, două sau mai multe cotiledoane; (la pl.) nume generic dat plantelor care au cotiledoane" (MDA) cf. *cotiledon, covorat* „acoperit cu *covoare*" (MDA), *creponat* „asemănător cu *creponul;* încrețit" (MDA), *cucuiat (cucuiet)* „(d. păsări) moțat; (d. pui de animale cornute) căruia încep să-i crească coarnele; cocoțat" cf. *cucui* „umflătură la cap provocată prin lovire; moț de pene la capul păsărilor" (DA), *embrionat* „în stare de *embrion*; cu *embrion*" (MDA), *eterat* „care se referă la *eter*; diafan" (MDA), *fasciculat* „dispus în formă de *fascicul*" (MDA), *femeiat* „care are familie" cf. *femeie* „(înv.) familie" (DA), *fosforat* „care conține *fosfor*" (DA), *funinginat* „plin de *funingine*, negru ca *funinginea*" (MDA), *furcat* „în formă de *furcă*" (MDA), *genat* „cu *gene* lungi (și dese)" (DA s.v. *geană*), *gulerat* „(persoană) care poartă *guler* (scrobit); (d. animale) care are o dungă albă în jurul gâtului, ca un guler" (DA s.v. *guler*), *gușat* „(persoană) care are *gușă*; (d. fructe) cu umflături" (DA s.v. *gușă*), *inelat* „(d. păr) în formă de *inele*, buclat; împodobit cu inele; format din inele; cu inele" (DA s.v. *inel*), *jepat (jipat)* „(d. porci) care are bube pe piele" (DA s.v. *jep* „bube pe pielea porcilor;

(p. ext.) jeg"), *jobenat* „(rar) care poartă *joben*" (MDA), *labiat* „(floare) a cărei corolă are doi lobi principali, aşezaţi unul deasupra altuia ca nişte buze; (la pl.) familie de plante de acest tip" (DA) cf. *labie, larvat* „larvar; (d. boli) care se manifestă sub aparenţa unei alte boli" (DLR) cf. *larvă, lobat* „cu *lobi*" (DLR), *manichiurat* „(d. unghii) care a fost supus manichiurii; (d. persoane) cu unghiile îngrijite prin *manichiură*" (DLR), *manierat* „(d. oameni) care are *maniere* frumoase" (DLR), *mărgelat* „cu *mărgele*; (d. animale) care are la gât nişte protuberanţe în formă de mărgele" (DLR), *măselat* „(d. porumb) cu bobul mare şi alb" cf. *măsele* (DLR), *măzărat* „(d. grâu) cu bobul mare ca *mazărea*; (d. ochi) mare; (d. precipitaţii atmosferice) cu picături sau boabe mari" (DLR), *migdalat* „(d. ochi) ca *migdala*, de forma migdalei" (DLR), *mitrat* „(rar, d. demnitari ai bisericii) care poartă *mitră*" (DLR), *moarat* „care are aspect de *moar*" (DLR), *murgat* „bovină cu părul *murg* (= roşcat închis)" (DLR), *panaşat* „împodobit cu *panaş*" (DLR), *pădurat* „cu *pădure*, împădurit" (DLR), *pătrat* „(obiect) cu forma unui patrulater cu laturi egale" cf. *patru* (DLR), *pânzat* „întărit cu *pânză*" (DLR), *pedicelat* „(d. plante) cu *pedicel*" (DLR), *pediculat* „cu *pedicul*" (DLR), *pedunculat* „(d. plante) cu *peduncul*" (DLR), *pelinat* „(d. vinuri sau alte băuturi) preparat cu *pelin;* amar" (DLR), *peţiolat* „(d. frunze) cu *peţiol*" (DLR), *pintenat* „cu *pinteni;* în formă de pinten; ofiţer sau gradat; cocoş" (DLR), *poznat* „şugubăţ; care face *pozne*" (DLR), *protipendat (protipendad)* „protipendist" cf. *protipenda* – var. a lui *protipendadă* „aristocraţie care se bucura în Evul Mediu de privilegii speciale; elită socială" (DLR), *purpurat* „purpuriu" cf. *purpură* (DLR), *rabiat* „furios, turbat" (DLR) cf. *rabie, rămurat* „cu multe *ramuri*, rămuros" (DLR), *reteveiat* „în formă de *retevei*, tare ca reteveiul" (DEX), *ripsat* „care are aspect de *rips* (un tip de ţesătură)" (DLR), *rostrat* „prevăzut cu *rostru*" (NDN), *roşcat* „cu reflexe roşietice; culoare care bate în roşu" cf. *roşcă* „persoană cu părul roşu sau cu faţa roşie" (DLR), *rotilat* „în formă de roată; încovoiat" cf. *rotilă* „rotiţă" (DLR), *sinistrat* „(persoană) care a suferit pagube însemnate de pe urma unui incendiu, a unei inundaţii sau a altei calamităţi" (DLR) cf. *sinistru* „dezastru, calamitate", *sprâncenat* „cu *sprâncene* mari şi dese" (DLR), *stelat* „de forma *stelei*, ca o stea" (DLR), *stogoşat* „(d. oi) *stogoş*, corpolent" (DLR), *stucat* „lucrat din *stuc*" (DLR), *talentat* „care are *talent*" (DLR), *tigrat* „cu dungi mai închise (ca ale *tigrului*)" (DLR), *tiptilat* „travestit, deghizat" cf. *tiptil* „(înv.) idem" (DLR), *treptat* „care evoluează sau se realizează încetul cu încetul, în etape, în *trepte*" (DLR), *ţârloiet* (vezi *supra* **1.2.**), *ţintat* „împodobit cu *ţinte*" (DLR), *ţurţurat* „plin de *ţurţuri*" (DLR), *vârcat* „(reg.; d. obiecte de îmbrăcăminte) cu dungi" cf. *vârcă* „dungă" (DLR), *vertebrat* „(animal) cu *vertebre* şi schelet osos sau cartilaginos intern; (la pl.) încrengătură de animale cu schelet al cărui ax principal este coloana vertebrală" (DLR), *zebrat* „cu dungi ca ale *zebrei*" (DLR), *zgăibat* „cu zgârieturi, cu *zgaibe*" (DLR), *zgărdat* „cu *zgardă*" (DLR), *zulufat* „cu părul făcut *zulufi*" (DLR) etc.

1. Unele formaţii cu sufixul *-at*^{1} nu mai sunt analizabile în limba actuală, pentru majoritatea vorbitorilor. Substantivul *fârtat* „prieten nedespărţit al cuiva, legat de el prin jurământ până la moarte; frate de cruce" continuă o formă veche, neatestată, **frătat*, care se poate explica prin substantivul *frate* + *-at* (MDA; cf. şi DA). La fel, substantivele *bărbat* (moştenit din latină) şi *soldat* (împrumutat din rus. *soldat*, fr. *soldat*, it. *soldato*) au fost analizabile prin raportare la bazele *barbă* (*bărbat* fiind definit drept „om cu *barbă*"), respectiv *soldă* (*soldat*, „cel care primeşte *soldă*").

Într-o situaţie similară este şi formaţia *literat* „om de *litere*; persoană care se ocupă cu literatura; scriitor, literator", împrumutată din lat. *litteratus* (DLR), care ar putea fi analizată prin raportare la *literă* (vezi şi sintagma *om de litere* „scriitor").

2. Formaţia *relicvat* „(fin.) rest de datorie după reglarea unui cont", înregistrată în DI, este greu raportabilă semantic la *relicvă* „obiect rămas din trecut şi păstrat ca o

amintire scumpă sau valoroasă; vestigiu". De asemenea, *diplomat*^{1} „(persoană oficială) care are misiunea de a întreține relații cu reprezentanții altor state sau de a trata în numele statului" nu e analizabil în română prin *diplomă;* în schimb, *diplomat*^{2} s.m.f. „persoană care a obținut o *diplomă*" este analizabil.

3. Din împrumutul *laureat* se segmentează sufixul dezvoltat **-eat* [pron. -e-at].

La acestea, se adaugă cca 70 de derivate din DILR: *aduncat* „*adunc* (= (d. organe) încovoiat la vârf)" (DN 1986), *antenat* „subîncrengătură care cuprinde animale cu *antene*; (la sg.) animal care face parte din subîncrengătura antenatelor" (MDA), *bicornat* „*bicorn* (= cu două antene sau coarne)" (MDN), *cagulat* „cu capul acoperit de *cagulă*" (DCR^3), *campanulat* „(d. flori) în formă de clopot" (DN 1986) cf. *campanulă* „clopoțel (plantă)", *caramelat* „cu aparență, gust sau culoare de *caramel*" (MDN), *carenat* „în formă de *carenă*, de luntre; pasăre care are sternul prevăzut cu o *carenă;* (la pl.) subclasă de păsări de acest tip" (DN 1986), *carnat* „(d. alimentație) compus din *carne*; de culoarea cărnii" (MDN), *casetat* „compartimentat în *casete*" (MDN), *cataractat* „cu *cataractă*" (NDN), *celomat* „animal cu *celom* (= cavitate în interiorul corpului), (la pl.) grup de animale metazoare de acest tip" (DEX^2), *cercănat* „încercănat" cf. *cearcăn* (DM), *cordat* „animal cu cordul susținut de o *coardă* dorsală sau de coloana vertebrală; (la pl.) încrengătură de animale din această categorie" (DEX), *denticulat* „cu *denticule*; dințat" (DN 1986), *fasciat* „(d. plante) crescut anormal și lățit; (d. scuturi) împărțit orizontal în șase *fascii*" (MDN), *flabelat* „dispus în evantai (ca frunzele de palmier)" (MDN) cf. *flabel* „evantai mare făcut din pene" (DN 1986), *foliolat* „(d. frunze compuse) format din *foliole*" (DN 1986), *galbat* „cu fusul curbat la mijloc" (DN 1986) cf. *galb* „parte a fusului unei coloane arcuite spre exterior", *glicerolat* „(medicament) preparat pe bază de glicerină" (DN 1986) cf. *glicerol* „glicerină", *glomerulat* „(d. flori, fructe) înghesuite mai multe la un loc, în formă de *glomerule*" (DN 1986), *godronat* „care are ornamente în relief" (DN 1986) cf. *godron* „ornament în relief format din proeminențe ovale", *grisat (grișat)* „cu aspect de *gris / griș*" (internet), *herminat* „asemănător *herminei*" (DN 1986), *herniat* „(d. un organ) cu *hernie*" (NDN), *lenticelat* „prevăzut cu *lenticele*" (MDA), *ligulat* „(d. corola compozeelor) prevăzut cu o *ligulă*" (DN 1986), *limbat*^{1} „prevăzut cu *limb* (= partea lată (și verde) a frunzei)" (MDN), *limbat*^{2} „(d. păsări, animale) reprezentat cu *limba* scoasă" (MDN), *lirat* „(d. frunze) de forma *lirei*" (DLR), *loculat* „care are despărțituri" (MDA) cf. *locul* „cavitate în floarea sau în fructul unei plante" (MDA), *loricat* „acoperit cu un înveliș tare" (MDN) cf. *lorică* „armură medievală; platoșă, cuirasă; carapace silicioasă a celulei la diatomee" (MDN), *mamelonat* „care prezintă ridicături în formă de *mamelon*" (DN 1986), *marginat* „(biol., d. un organ) cu o *margine* proeminentă, distinctă" (MDN), *melcat* „(d. piese tehnice) răsucit în spirală ca o cochilie de *melc*" (MDA), *mentolat* „cu *mentol*" (DEX^2), *mucronat* „(bot., d. anumite organe) prevăzut cu *mucron*" (DN^3), *negurat* „înnegurat; posomorât, mohorât, trist" cf. *negură* (DEX^2), *nervurat* „cu *nervuri*, canelat" (DN 1986), *nucleat* „(d. celule) cu *nucleu*" (MDN), *ombilicat* „în formă de *ombilic*" (MDN), *operculat* „care îndeplinește rolul de *opercul;* de forma unui *opercul*" (MDN), *paniculat* „(d. plante sau inflorescențe) care are florile în *panicul*, cu panicul; care are formă de panicul (DEX^2), *pastelat* „(d. culori, desene etc.) cu tonuri pale, delicate" cf. *pastel* (DEX^2), *policromat* „care este executat din materiale de diverse culori, care este *policrom*" (DEX^2), *puntat* „(d. nave sau ambarcații) cu *punte*" (DN 1986), *pustulat* „cu *pustule*" (NDN), *rasat* „de *rasă*, de soi" (DEX^2), *ravenat* (în expr. *mozaic* ~) „din *Ravenna*" (DN 1986), *scheletat* „(d. proteze) cu *schelet* metalic" (NDN), *spiralat* „în formă de *spirală*" (DN 1986), *septat* „(biol.) compartimentat; cu membrane despărțitoare" (MDN) cf. *sept* „(anat.) perete despărțitor al unei cavități", *spatulat* „(livr.) în formă de *spatulă*, de lopățică" (DEX^2), *șenilat* „(autovehicul) cu *șenile*"

(NDN), *tarat* „vicios, care are *tare*” (DN 1986), *teflonat* „(d. vase metalice) care este acoperit cu *teflon*” (DEX^2), *tentaculat* „animal acvatic nevertebrat cu *tentacule,* (la pl.) încrengătură de animale de acest tip” (DEX^2), *toronat* „alcătuit din fire subţiri răsucite împreună” (DN 1986) cf. *toron* „grup de fire subţiri răsucite împreună” (DN 1986), *tuberculat* „(d. plante) cu *tubercule*; tuberos; (d. unele organe) acoperit cu mici tubercule sau proeminenţe” (DN 1986), *tunicat* „(d. bulbi) ale cărui frunze protectoare se acoperă complet unele pe altele” (DEX^2) cf. *tunică* „înveliş cărnos al unui bulb”, *umbelat* „(d. unele organe) în formă de *umbelă*” (DN 1986), *vermiculat* „ornat cu *vermicule*” (DN 1986), *vezicat* „cu băşici, băşicat” cf. *vezică* „organ cavitar care colectează temporar unele produse de excreţie sau de secreţie” (DEX^2), *vitaminat* „vitaminizat” (NDN) cf. *vitamină*, *zaharat* „care conţine *zahăr*, cu zahăr; provocat de (excesul de) zahăr” (DEX^2).

Din alte surse se adaugă 23 de derivate: *afionată* „anesteziată” – atestat doar cu forma de feminin (Gl. Olt.) cf. *afion* „opium”, *bâzărat* „(d. ţesături) cu neregularităţi” (Lex. Reg. II: 11) cf. *bâzară* „încreţitură la gulerul iilor”, *brusturat* „înfoiat ca *brusturele*” (Mat. Dial. I: 58), *bulercat* „desfigurat (de băutură)” (Gl. Reg. Piteşti 3) cf. *bulearcă* „rachiu; băutură de proastă calitate” (DM), *cârstat* „claie de snopi, *cârstă*” (Lex. Reg. II: 23), *coiat* „cu *coi*” (ALRM I/I h. 194), *degetat* „prevăzut cu *degete*, digitat” (Ursu, T.), *flanelat* „căptuşit cu *flanelă*” (internet), *gâtlejat* „(d. păsări) cu *gâtlejul* golaş” (internet), *grilajat* „(d. terase) prevăzut cu *grilaj*” (Contemporanul, 1973, nr. 12, p. 9, col. 4), *(îm)bălegărat* „îngrăşat cu *bălegar*” (Gl. Olt.), *limpedat* „(într-un descântec) limpezit” cf. *limped(e)* (DA s.v. *limpezi*), *magnetat* „magnetizat” cf. *magnet* (DLR), *majusculat* „scris cu *majuscule*” (DCR^2), *mandibulat* „prevăzut cu *mandibule*” (MDN), *mătăsat* „îmbrăcat în *mătase*” (DLR), *mâlcomişat* „liniştit, potolit” (Coresi, L. 479/21, în DLR) cf. *mâlcomiş* „pe nesimţite, fără zgomot; tăcut”, *năhuiat* „nebun, *năhui* (= prost, nerod)” (DLR), *nevoinţat* (MDA) „martir, mucenic” cf. *nevoinţă* „suferinţă, chin”, *scărat* „cu trepte, ca o *scară*” (Udrescu, Gl.), *ştrafat* „cu dungi” (Mat. Dial. I: 97) cf. *ştraf* „dungă”, *ţăpurat* „supărat, băţos, *ţăpur* (= ridicat în sus, ţanţoş)” (Udrescu, Gl.), *ţufurluiat* „ridicat în sus” cf. *ţufurlui*” (Udrescu, Gl.).

3.1.2. Formaţiile cu sufixul *-at*^{1} sunt adjective şi câteva substantive.

3.1.2.1. ***Adjectivele*** (unele folosite şi substantivat) sunt raportabile la:

- substantive:
  - inanimate: *buzat, covorat, creponat, cucuiat, embrionat, eterat, fosforat, funinginat, furcat, genat, gulerat* etc. (rar, raportarea se face la tema de plural: *bunătăţat* cf. *bunătăţi, catifelat* cf. *catifele, rămurat* cf. *ramuri* etc.);
  - animate (mai rar): *berbecat, melcat, protipendat, tigrat* etc.;
- adjective: *anticat, bisulcat, brunat, năhuiat, ţăpurat* etc.;
- un adverb: *tiptilat.*

Devin substantive mai ales adjectivele care se referă la persoane, fie prin elipsa substantivului calificat (*handicapat, sinistrat* etc.), fie prin dobândirea unor sensuri figurate (*furtunat* „persoană prinsă de furtună pe mare, naufragiat” < *furtunat* „(d. mare) furtunos” etc.).

3.1.2.2. ***Substantivele comune*** derivate cu sufixul *-at*^{1} sunt:

- ***masculine***, raportabile la substantive comune: *cârstat, nevoinţat;*
- ***neutre***, raportabile la:
  - un substantiv comun: *bubat;*

O serie de substantive din terminologia biologiei, folosite mai ales la plural, de tipul: *vertebrat* „(la pl.) încrengătură de animale cu schelet al cărui ax principal este coloana vertebrală; (şi la sg.) animal din această încrengătură" (DLR s.v. *vertebrat, -ă*) sau *labiată* „(la pl.) familie de plante dicotiledonate cu tulpina în patru muchii, cu frunze opuse şi cu flori în inflorescenţe compuse; (şi la sg.) plantă din această familie" (DLR s.v. *labiat, -ă*) sunt considerate, în lucrarea de faţă, substantivizări (prin elipsa termenului generic) ale adjectivelor corespunzătoare. De regulă, acestea sunt de genul neutru dacă desemnează animale (*copitate, vertebrate* etc.), dar de genul feminin dacă desemnează păsări (*carenate* etc.) sau familii de plante (*cotiledonate, labiate* etc.). Formaţia *antenat,* utilizată la plural pentru a desemna o subîncrengătură de animale cu antene (crustacee, miriapode şi insecte), este considerată de genul neutru în MDA, dar de genul feminin în DN (1986) şi MDN (din cauza omonimiei dintre pluralul neutrlor şi femininelor).

3.1.2.3. ***Substantivele proprii*** sunt:

- toponime (masculine sau feminine), în care se identifică variantele *-atul, -ata* sau *-aţi* (cf. Iordan, Top.: 462–466), raportabile la substantive:
  - comune: *Albinata* cf. *albină, Brusturata* şi *Brusturatul* cf. *brustur(e), Bucşata* cf. *bucşă, Bumbata* cf. *bumb, Căiata* cf. *cai, Căsata* cf. *casă, Ceratul* cf. *cer* „arbore înrudit cu stejarul", *Ciutaţi* cf. *ciută, Fânatul* şi *Fânaţi* cf. *fân, Ghimpaţi* cf. *ghimpe, Periatul* şi *Perieţi* cf. *peri,* pl. de la *păr* (numele pomului), *Râmata* cf. *râmă, Ursaţi* cf. *urs* etc.;
  - proprii: *Chiscovata* cf. *Chiscovul, Glâmbocata* cf. *Glâmbo(a)ca, Glâmbocul* etc.;
  - comune şi proprii: *Bârnatul* cf. *bârnă* şi *Bârna* etc.;
- antroponime (cf. DO: LVI), raportabile la substantive:
  - comune: *Fiiat, Unchiat, Ursat;*
  - proprii: *Anghelat, Cosmatu, Necşat, Vasilat.*

În cazul unor toponime (*Căciulata, Căciulatul, Căciulaţi* cf. *căciulă* sau *căciulat, Cârligata* cf. *cârlig* sau *cârligat, Costişata* cf. *costişă* sau *costişat, Cucuiata* cf. *cucui* sau *cucuiat* etc.) şi antroponime (*Buzat(u)* cf. *buză* sau *buzat, Sprâncenat(u)* cf. *sprânceană* sau *sprâncenat* etc.) nu este sigur dacă provin din adjectivul corespunzător sau au fost formate independent, direct de la substantiv. În ceea ce priveşte antroponimele, raportarea la adjectiv este mai plauzibilă, cuvântul funcţionând iniţial ca poreclă.

Unele formaţii înregistrate în DI sunt ***derivate parasintetice***: *afemeiat* „(bărbat) care umblă după *femei*" (MDA), *împlăsălat* „(d. cuţite) care este fixat în *plăsele*" (MDA), *încălâfat* „prevăzut cu *calâf* (= toc, cutie de păstrat un obiect)" (MDA), *închivărat* „care poartă *chivără* (= coif)" (MDA), *înciutat* „ciont" cf. *ciut* (MDA), *înfemeiat* „(înv.) cu copii mulţi; afemeiat; (d. femei) care alăptează" cf. *femeie* (MDA), *înfomat* „înfometat" cf. *foame* (MDA), *înforfoiat* „(Trans.; d. felul de a vorbi, de a se îmbrăca, de a se prezenta) exagerat, extravagant" cf. *forfoiu* „(Trans., Ban.) *cu* ~ (= cu pompă, cu podoabe multe şi deşarte)" (DA), *îngaloşat* „(rar) încălţat cu *galoşi*" (DA s.v.), *îngălişat* „*galeş*" (MDA), *înghirlandat* „împodobit cu *ghirlande*" (MDA), *însticloşat* „pironit, *sticlos*" (MDA), *înstemat* „împodobit cu *stemă*" (MDA), *înstreşinat* „prevăzut cu *streaşină*" (MDA), *însolzat* „acoperit cu *solzi*" (MDA), *înşalvarat* „îmbrăcat în *şalvari*" (MDA), *înşogoiat* „(Trans.) învelit în haine, înfofolit, încotoşmănat" (DA) cf. *(a) şogoi* „(Trans.) a înfofoli" (DLR), *înzeghiat* „(pop.) îmbrăcat cu *zechea*" (DA s.v. *înzechiat*), *înzelat* „îmbrăcat în *zale*" (DA s.v. *înzăua*), *neşcolat* „care nu are *şcoală*" (MDA s.v. *neşcolit*).

Formaţia *înzăuat*, cu variantele *înzăoat, înzeoat, înziuat, înzuat* şi *înzelat*, este considerată (în DA) participiul verbului *(a) înzăua*, însă toate exemplele sunt doar de tip adjectival, ceea ce justifică încadrarea formaţiei printre derivatele adjectivale cu *-at*^{1}.

La acestea se adaugă câteva ***derivate parasintetice*** înregistrate în alte surse: *acaliculat* „(bot.) lipsit de *caliculi*" (MDN), *acarpelat* „(d. flori) fără *carpele* (= frunzişoare modificate care poartă ovulele)" (MDN), *împepenat* „rotund ca un *pepene*" (Mat. Dial. I: 229), *împeticat* „cu *petice*; peticit" (DEX^2), *încioflângat* „încovoiat, adus de spate" (Lex. Reg. II: 14) cf. *cioflâng* „cârlig cu care se strânge fânul", *încravaşat* „cu *cravaşă*" (DM), *înflămurat* „cu *flamuri*" (Şuteu 1960: 46), *înglăvăţânat* „încăpăţânat" (Lex. Reg. II: 14) cf. *glăvăţână* „căpăţână, cap", *înţurluiat* „lung şi ascuţit ca un *ţurlui* (= ţeapă)" (Lex. Reg. II: 18), *neculpat* „nevinovat, fără *culpă*" (DLR).

Uneori formaţia cu prefix există alături de cea fără prefix: *galonat* şi *îngalonat, ghirlandat* şi *înghirlandat* (MDA), *horbotat* şi *înhorbotat* „împodobit cu *horbotă* (= dantelă)" (MDA), *ţurţurat* şi *înţurţurat* (MDA) etc. În această situaţie este posibil ca formaţiile să fi apărut independent, de la aceeaşi temă, una ca derivat cu sufixul *-at*^{1}, alta ca derivat parasintetic cu prefixul *în-* şi sufixul *-at*^{1}. Este, de asemenea, posibil ca una dintre formaţii să fi apărut din cealaltă prin adăugarea sau suprimarea prefixului.

Alte formaţii sunt ***compuse parasintetice***: *monofazat* „(d. un circuit electric alternativ) care este alimentat cu o singură sursă de tensiune sau cu mai multe surse având tensiunile în *fază*", *trifazat* „(d. unele circuite electrice) format din trei circuite monofazate de curent alternativ" cf. *fază*.

Următoarele ***formaţii*** înregistrate în DI sunt ***semianalizabile***: *arborizat* „(d. unele pietre) cu *arborizaţii* (= desene naturale reprezentând ramuri de arbori)", *buigat* „confuz" cf. *(a) buigui*, variantă la *(a) băigui*, *cutanat* „referitor la piele" cf. *cutaneu*, *digitat* „(d. frunze) care are foliolele dispuse ca degetele unei mâini deschise" cf. *digital* şi *digiti-*, *lactat* „făcut din lapte; (la pl.) produse fabricate pe bază de lapte" cf. *lact(o)- / lacti-* „cu / pentru / din lapte", *musculat* „*musculos*" cf. şi *muscular*, *ovat* „în formă de ou" cf. *ov(i/o)-*, *tărcat* „colorat diferit" cf. *tărcuş* „(d. oi, câini etc.) pestriţ".

La acestea se adaugă câteva formaţii din DILR: *criptat* „codat, cifrat" cf. *criptic* şi *cripto-*, *cuneat* „cuneiform" (DN 1986) cf. *cuneo-*, *fenestrat* „(d. unele organe) prevăzut cu numeroase perforaţii circulare" (DN 1986) cf. *fenestraţie* „deschidere într-un perete osos" (DN 1986), *ferat(ă)* (în sintagma *cale ferată*) cf. *feroviar* şi *fero-*, *orbiculat* „*orbicular*" (DN 1986), *silicifiat* „care a suferit procesul de *silicifiere*" (DEX^2; verbul nu este atestat), *tremolat* „(d. voce) cu *tremolo*" (MDN), *vanilat* „aromat cu *vanilie*" (DEX), *vitrat* „care are geamuri; transparent ca un geam" (DN 1986) cf. *vitraj, vitraliu* şi *vitro-*, precum şi o formaţie semianalizabilă din altă sursă: *papilionat* „(d. corolă) *papilionaceu*" (DN 1986).

Trei formaţii semianalizabile sunt ***derivate parasintetice***: *dezmădulat* „dezmembrat" cf. *mădular* (Şăineanu, D.U.), *edentat* „fără dinţi; (la pl.) ordin de mamifere lipsite parţial sau total de dinţi" (DN 1986) cf. *dent(o)-, dental* şi *dentar; neabeţedat* „lipsit de cultură" (DLR) cf. *abeţedar* (variantă a lui *abecedar*).

3.2. -ÂT

3.2.1. Sufixul *-ât* se identifică în 3 ***formaţii analizabile*** din DI: *covorât* „acoperit cu *covoare*" (DA), *modorât* „întristat" cf. *modor* „morocănos, posac" (DLR), *priporât* „priporos" cf. *pripor* „porţiune de teren cu suprafaţa foarte înclinată" (DLR).

La acestea se adaugă *băbițât* „(Maram.) descântat contra diareei” (DRAM) cf. *babiță / băbiță* „diaree a sugarilor” (DA s.v. *babițe*), singura formație în care *-ât* nu apare după o temă terminată în *-r-* (vezi *infra* **5.1.3.**).

3.2.2. Formațiile cu sufixul *-ât* sunt ***adjective***, analizabile prin raportare la:
– substantive: *covorât, priporât;*
– un adjectiv: *modorât.*

Sufixul se întâlnește și în două ***formații parasintetice***: *împonorât* „trist, încruntat, îngândurat” cf. *ponor* „(fig.) necaz, nenorocire” (Gl. reg. Pitești 1: 52) și *înhotărât* „(înv.) care este la margine, la *hotar*” (MDA).

3.3. -IT^1

3.3.1. În DI sunt înregistrate 43 de ***formații analizabile*** cu acest sufix: *amărnicit* „*amarnic*” (MDA), *arcit* „arcuit; ca *arcul*” (MDA), *areopagit* „membru al *areopagului*” (DA), *aripit* „care are *aripi*” (DA), *bandit* „tâlhar, hoț de codru” (DA) cf. *bandă, barșonit* „împodobit cu catifea” (DA) cf. *barșon* „catifea”, *bălărit* „acoperit cu *bălării*” (MDA), *bișugit* „îmbelșugat” (DA) cf. *bișug* (variantă la *belșug*), *carmelit* „membru al unui ordin călugăresc catolic, constituit în Palestina în secolul al XII-lea” (MDA) cf. *Carmel* – munte în Palestina, *chihlibărit* „amestecat cu *chihlimbar*” (DA) cf. varianta *chihlibar, chisălițit* „strivit (la fiert)” cf. *chisăliță* (MDA), *divanit* „(boier) care era membru al *Divanului*” (DLR), *dulăpit* „(înv., glumeț) închis în *dulap*” (DLR), *evanghelit* „adept al unui cult creștin protestant” cf. *evanghelie* (MDA), *faraonit* „nume dat egiptenilor de pe vremea *faraonilor*” (DA), *găocit* „plin de găuri” cf. *găoace* (DA), *gătejit* „care a fost făcut *găteje* sau bucăți mici” (MDA), *gropit* „care are (multe) *gropi*” (DA), *hardughit* „hodorogit” cf. *hardughie* (MDA), *israelit* „referitor la religia mozaică (iudaică); evreiesc; persoană de religie mozaică” cf. *Israel* (DA), *jintițit* „(d. lapte) închegat” cf. *jintiță* (MDA), *maronit* „creștin din Siria și Liban, aparținând unei comunități fondate în secolul al V-lea de călugărul *Maron*” (MDA), *mărăcinit* „pe care au crescut *mărăcini*” (DLR), *măzănăit* „(d. copaci) noduros” cf. pl. *măzănăi* „umflături lemnoase pe trunchiul copacilor” (DLR), *meglenit* „meglenoromân” cf. *Meglen* (DLR), *mirodenit* „(reg.) condimentat” cf. *mirodenie* (MDA), *moscovit* „persoană care face parte din populația de bază a *Moscovei* sau este originară de acolo; care aparține Moscovei sau moscoviților” (DLR), *motovit* „*motov* (= umed)” (DLR), *năsit* „(persoană) cu *nasul* mare (și diform)” (DLR s.v. *năsut*), *nepristămit* „necontenit, neîntrerupt” cf. *nepristan* „idem” (DLR), *paserit* „care a dobândit unele trăsături caracteristice păsărilor” cf. *pasere* – variantă la *pasăre* (DLR), *pitcocit* „(reg.) nedezvoltat” cf. *pitcoci* – variantă la *pușcoci* „ființă mică de vârstă sau de statură, nedezvoltată” (DLR), *promorocit* „(reg.) plin de *promoroacă*” (DLR) cf. și varianta *promoroc*, *pufoșit* „umflat, puhav” cf. *pufos* (DLR), *scoicit* „(reg.) slab, pipernicit” cf. *scoică* (DLR), *singurit* „singuratic” cf. *singur* (DLR), *sodomit* „sodomist” (DLR) cf. *Sodoma*, *sprâncenit* (vezi *supra* **1.1.**), *șleuit* „(reg., d. drumuri) cu urme adânci lăsate de roți” cf. *șleau* „drum bătătorit” (DLR), *șohănit* „(reg.) nicicând” cf. *șohan* „niciodată” (DLR), *tăciunit* „negru ca *tăciunele*” (DLR s.v. *tăciunat*), *tăinicit* „discret” cf. *tainic* (DLR), *trăinicit* „(rar) întărit” cf. *trainic* (DLR).

La acestea se adaugă 18 formații, și anume:

– 7 din DILR: *iacobit* „membru al unei secte din Asia Mică, fondată de *Iacob* Varadeus din Edessa” (NDN), *ioanit* „persoană care făcea parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc înființat în Palestina în secolul al XII-lea; referitor la membrii acestui ordin” (DEX^2) cf. *Ioan*, *ismailit* „membru al unei secte de musulmani șiiți caracterizată printr-un fanatism extrem” (DEX^2) cf. *Ismail* (fiul celui de-al șaselea imam șiit), *rafaelit* „(adept) al rafaelismului” (DEX^2) cf. *Rafael*, *saudit* „supus al Regatului Arabiei

Saudite" (DEX^2) cf. Muhammad Ibn *Saud* (fondatorul actualei dinastii dominatoare din Arabia Saudită), *venezuelit* „venezuelean" cf. *Venezuela* (DEX^2), *yemenit* „persoană care face parte din populația *Yemenului* sau este originară de acolo; referitor la *Yemen* sau la populația din Yemen" (DEX^2);

- 10 din alte surse: *buştenit* „(fig.) pârlit" cf. *buştean* „buturugă arsă" (Gorjan, H. IV, 68, în DA), *cioroflecit* „(d. zăpadă, pământ) moale, cu apă multă" (Lex. Reg. II: 12) cf. *ciorofleacă* „noroi, lapoviță", *ciurciumelit* „făcut *ciurciumol* (= grămadă)" (Lex. Reg. II: 12), *hudit* „găurit, spart" (Mat. Dial. I: 74) cf. *hudă* „gaură", *năzdrăvănit* „*năzdrăvan*" (Mat. Dial. I: 74), *norodit* „populat" cf. *norod* (DLR), *pogănit* „zdravăn, solid; straşnic, *pogan*" (Mat. Dial. I: 87), *râpit* „râpos, plin de *râpe*" (DLR), *şorțit* (*şortit*) „cu reputație proastă" cf. *şorț* „reputație proastă" (DLR), *ştimit* „copil mic, neastâmpărat" cf. *ştimă* (DLR).

3.3.2. Formațiile cu *-it*^{1} sunt adjective (majoritatea), substantive şi, rar, adverbe.

3.3.2.1. ***Adjectivele*** (unele folosite şi substantival) sunt raportabile la:

- substantive:
  - comune: *aripit, barşonit, bişugit, chihlibărit, chisălițit, găocit, gropit, jintițit, mărăcinit, mătăsit, norodit, pitcocit, şleuit* etc.;
  - proprii, antroponime sau toponime: *carmelit, iacobit, israelit, meglenit, moscovit, rafaelit, saudit, venezuelit, yemenit,* mai rar nume de instituții: *divanit;*
- adjective: *amărnicit, motovit, năzdrăvănit, pâclişit, pogănit, pufoşit, tăinicit, trăinicit.*

3.3.2.2. ***Substantivele*** sunt raportabile la substantive:

- comune: *areopagit, bandit, faraonit;*
- proprii: *ismailit, maronit, sodomit.*

3.3.2.3. ***Adverbele*** *nepristămit* şi *şohănit* sunt raportabile la adverbe.

Formații parasintetice din DI: *îndemonit* „îndrăcit" cf. *demon* (MDA), *înfirit* „(neob.) inerent *firii* omeneşti" (MDA), *înrătundit* „rotunjit" cf. *rătund* (variantă la *rotund*). La acestea se adaugă câteva formații parasintetice înregistrate în alte surse: *îmbălegărit* (Gl. Olt.) cf. *bălegar*, *înşolomonit* „(Mold.) fermecat (de şolomonari)" cf. *Şolomon* (= Solomon) (DA), *întulpănit* „(d. femei) cu *tulpan*" (Gl. Olt.), *nepărtăşit* „care nu este *părtaş*" (Gl. Olt.).

Formații semianalizabile: *mârsit* (DI) „lacom, pofticios, hrăpăreț" cf. *mârsei* „dorință trupească", *kharidjit* (DILR) „adept al *kharidjismului*, doctrină care revendică pentru orice musulman dreptul de a putea fi ales calif".

3.4. -UT

3.4.1. În DI sunt înregistrate 3 ***formații analizabile***: *cornut* „(animal) care are *coarne*; cu *coarne* mari" (DA s.v.), *limbut* „(om) care vorbeşte mult (şi fără rost)" (DLR) cf. *limbă* şi *năsut* „cu *nasul* mare (şi diform)" (DLR).

3.4.2. Formațiile cu *-ut* sunt ***adjective*** (folosite şi ca substantive), raportabile la substantive comune.

La unele nume de plante neanalizabile semantic, apar şi formele **-ută* (*cornută* „ciumăfaie") sau **-uți* (*cornuți* „scaietele-popii; căldăruşă") cf. DA s.v. *cornut.*

Sufixul se identifică şi într-o ***formație semianalizabilă***: *strănut*^{2} „(înv., pop.) (cal) cu o pată albă pe nas sau pe bot", cu variantele *strenut* şi *stărnut* (DLR s.v.) cf. *strânare* „(reg.) pată albă pe botul calului sau al altor animale" (DM, fără etimologie; cuvântul *strânare* nu figurează în DLR, nici în MDA).

În DLR, pentru *strănut*^{2} (adj., s.m., s.f.) se trimite cu cf. la o formație neatestată lat. **sternutus*. Scriban crede că *strănut*^{2} este o variantă regională (sudică) a lui *stănut* (format cu sufixul *-ut* dintr-o rădăcină *stan-*); forma *strănut* ar veni din srb. *srnat* „de culoarea căprioarei", prin contaminare de verbul *(a) strănuta* (Scriban, Dicț. s.v. *stănut, -ă*). Ciorănescu (DER s.v.) arată că Tiktin și Candrea îl pun pe *strănut* „cu o pată albă pe nas sau pe bot" în legătură cu verbul *(a) strănuta* „a elimina cu zgomot aerul din plămâni pe nas și pe gură" (deși relația semantică nu este clară) și că ar putea fi apropiat cu unii termeni slavi care înseamnă „căprior" (bg. *sărna,* sb. *srna*); menționează, de asemenea, și ipoteza unei teme latinești („după Skok, *ZRPh.*, L, 272, cf. REW 8242N, din lat. *stella,* cu infixul *r,* ca bol. *strela,* sp. *estrella*") sau nemțești (cf. germ. *Stern* „stea").

4. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele *-at*^{1}, *-ât, -it*^{1} și *-ut* sunt adjective, substantive și, rar, adverbe.

4.1. Adjectivele derivate cu aceste sufixe exprimă o *proprietate* (atribuită unei entități – ființă sau inanimat) care implică mai multe nuanțe semantice.

4.1.1. *Posesia* obiectului denumit de temă, care poate fi:

- numele unei părți dintr-o ființă, dintr-o plantă sau dintr-un lucru (destul de frecvent, derivatul are și ***valoare augmentativă***): *aripit, buzat, claviculat, codat, corolat, cornut, gâtlejat, lobat, mărăcinit, năsit / năsut* etc.;
- numele unui obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de podoabă etc.: *capișonat, căciulat, covorât, jobenat, panașat* etc.;
- numele unei boli: *jipat, nevrozat;*
- nume de materie (frecvent, de substanțe): *barșonit, camforat, cerat, chihlibărit, iodat, pânzat* etc.;
- denumirea unei trăsături psihice sau stări (în acest caz, posesia trebuie înțeleasă în sens metaforic): *bunătățat, manierat, talentat* etc.;
- denumirea elementelor constitutive: *cărărat, găocit.*

4.1.2. *Asemănarea* cu obiectul denumit de temă (în ceea ce privește o însușire a lui): *berbecat, boghet, borcănat, catifelat, ciupercat, migdalat, moarat, purpurat, ripsat, scoicit, țârloiet* etc.

4.1.3. *Agentul* adjectival (cu bază nominală):

- cu sens activ: *poznat* „care face *pozne*";
- cu sens pasiv: *crâmpeiat* „care a fost făcut *crâmpeie*", *gătejit, magnetat* etc.

4.1.4. *Aproximarea* (rar): *albuiet, cheșet.*

Unele derivate sunt ***sinonime*** cu baza: *anticat* (și cu o nuanță eventivă), *beleujet, bisulcat, crâncenit, motovit, năzdrăvănit* etc.

Câteva adjective cu sufixele *-at*^{1} sau *-it*^{1} au mai multe sensuri, putând fi încadrate la mai multe valori: posesia și asemănarea (*funinginat* „plin de funingine" și „negru ca funinginea"), posesia și apartenența locală (*mansardat* „(d. imobile) cu mansardă" și „(d. locuințe, încăperi) situat la mansardă, de la mansardă") etc.

Uneori adjectivele au valoare ***peiorativă***, mai frecvent formațiile augmentative și cele care exprimă asemănarea: *borcănat, buzat, gulerat, năsut, pitcocit* etc.

4.2. Substantivele (unele folosite și ca adjective) exprimă câteva valori.

4.2.1. *Purtătorul apartenenței*

- locale: *israelit, moscovit, saudit, sodomit, yemenit* etc.
- la gruparea denumită de temă: *areopagit, bandit* etc.

4.2.2. ***Purtătorul dependenţei*** (tema este numele unei persoane): *ioanit, ismailit, maronit, rafaelit* etc.

Rar, substantivele exprimă ***posesorul*** obiectului denumit de temă (*bubat*) sau pot fi ***sinonime*** cu baza (*cârstat*).

4.3. Cele două **adverbe** cu *-it*^{1} au acelaşi sens cu baza: *nepristămit, şohănit.*

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixele *-at*^{1}*, -ât, -it*^{1}*, -ut* au origine multiplă.

5.1.1. Sufixele *-at*^{1} şi *-ut* au fost ***moştenite*** din lat. *-atus, -itus, -utus.*

În latină, sufixul *-tus* (precedat de vocale tematice) forma adjective de la teme nominale: *codatus; auritus, crinitus; barbutus, canutus, cornutus, nasutus.* Adjectivele derivate exprimau, de obicei, posesia obiectului denumit de temă. S-a moştenit în limbile romanice şi a fost productiv mai ales în formele *-atus, -utus* (fr. *barbu,* it. *barbuto,* sp. *barbado,* rom. *bărbat*) şi în mai mică măsură în forma *-itus* (it. *malito,* sp. *dolorido* etc.).

Româna a moştenit din latină câteva formaţii cu *-atus* şi *-utus:* lat. *barbatus* „bărbos" > rom. *bărbat* (REW 946; moştenit ca substantiv, legătura semantică cu *barbă* nu mai este astăzi simţită de vorbitori, cf. Rădulescu Sala 2012: 1832), lat. *cornutus* > rom. *cornut* (REW 2242; considerat creaţie românească, la Ciorănescu, DER), lat. *nasutus* > rom. *năsut* (REW 5843; DLR), probabil şi lat. **linguutus* > rom. *limbut* (DLR; la TDRG este considerat calc după lat. *linguutus* influenţat de *limbă*, iar Ciorănescu, DER îl dă ca formaţie românească, cf. şi REW 5067). Formaţiile moştenite în română sunt derivate de la substantive denumind părţi ale corpului.

Se pare că în română nu s-a păstrat din latină niciun adjectiv cu *-itus* (cf. Meyer-Lübke, G.: 565). Prin urmare, nu este sigur că *-it*^{1} a fost moştenit din latină ca sufix adjectival; este posibil ca sufixul participial să fi dobândit această valoare în limba română, sub influenţa lui *-at*^{1} (cf. Löwe 1911: 63).

5.1.2. Prezenţa acestor sufixe în limba română a fost consolidată prin ***împrumuturi*** din bulgară (*ciudat* < bg. *čudat*), neogreacă (*migdalat,* adaptare a ngr. *ἀμυγδάλατος*, la Graur, E.: 115; în DLR este considerat derivat pe teren românesc din *migdală*) şi ulterior din limbile romanice occidentale şi din latină, rar, din germană sau engleză: *bandit* < fr. *bandit,* it. *bandito; cotiledonat* < fr. *cotylédoné; galonat* < fr. *galonné* (verbul *(a) galona* < fr. *galonner* a fost împrumutat mai târziu); *ioanit* < germ. *Iohannit* cf. fr. *Ioannite*; *laureat* < fr. *lauréat,* it. *laureato,* lat. *laureatus; medaliat* < fr. *médaillé* (verbul *(a) medalia* este regresiv); *moarat* < fr. *moiré*; *mucronat* < fr. *mucroné,* lat. *mucronatus; rafaelit* < engl. *Raphaelite; saudit* < fr. *saoudite* etc.

Uneori, un adjectiv străin împrumutat, având o finală neobişnuită pentru limba română, a fost adaptat la sistemul fonologic şi morfo-derivaţional al limbii române, ataşându-i-se sufixul *-at*^{1}: magh. *tarka* „pestriţ" a putut da în română *tărcat* (DLR).

5.1.3. Sufixul *-ât* a fost ***creat pe teren românesc***, în contextul unor teme terminate în *-r-*, similar situaţiei înregistrate în cazul verbelor cu infinitivul în *-î* (cf. GALR I: 551).

Apariția lui *-ât* în *babițât* s-ar putea datora pronunțării dure (regional) a lui *-ț-* final din temă, astfel încât *-it* > *-ât*.

5.1.4. Formele *-atul, -ata, -ați* din toponime au fost detaşate din adjective care inițial însoțeau substantive şi care ulterior au fost folosite, în forma articulată ori la plural, ca substantive (de ex. *Trestiat*, în *Lacul Trestiatul* < *trestie*, cf. Iordan, Top.: 466). Probabil că procesul s-a petrecut într-o fază veche a românei (cf. Iordan, Top.: 461, nota 4). Numele de locuri sunt formate, în general, de la nume de plante şi de animale. Uneori tema este un cuvânt slav, care nu există independent în limba română (de ex. *Lăpuşata* < bg. *lopuš* „captalan (plantă)”, *Ostratul* < bg. *ostъr* „ascuțit, aspru”).

5.2. Cuvintele moştenite au atestări vechi, începând din secolul al XVI-lea: *bărbat* (Cod. Vor. 38/$_{1-2}$, în DA), *cornut* (Lex. Mars. 197, în DA), *limbut* (Anon. Car., în DLR), *năsut* (LM, în MDA).

Cel mai vechi ***împrumut*** este atestat în secolul al XVI-lea: *ciudat* (Psalt. 10/$_{16}$, în DA). Majoritatea împrumuturilor cu aceste sufixe provin însă din secolul al XIX-lea: *corolàt* (LM, în MDA), *diplomat* (Caragiale, O., I, 278, în MDA), *eterat* (Negulici, în DLR), *fasciculat* (Grecescu, Fl. 31, în MDA), *labiat* (Barasch, I. N. 138/18, în MDA), *larvat* (Vasici, M. I, 80/22, în MDA), *manierat* (Filimon, O. II, 251, în MDA), *pedicelat* (Grecescu, FL. 172, în MDA), *pedunculat* (Caiet, 75^{v}/21, în MDA), *rabiat* (Caragiale, O. III, 161, în MDA), *talentat* (DDRF, în MDA). Şi în secolul al XX-lea împrumuturile au fost numeroase: *antenat, bandit, campanulat, caramelat, celomat, craniat, denticulat, godronat, herminat, ioanit, maronit, mentolat, panaşat, rafaelit, sinistrat, umbelat* etc.

După ce s-au detaşat din cuvinte analizabile, moştenite sau împrumutate, sufixele *-at*^{1} şi *-it*^{1} au creat numeroase ***derivate pe teren românesc***. Cel mai vechi este atestat în secolul al XVI-lea: *mâlcomişat* (Coresi, L. 479/21, în DLR s.v.). În secolul al XVII-lea s-au format *pelinat* (Moxa, 382/26, în MDA), *căznat* (Dosoftei, V.S. 148/2, în MDA s.v.), *bunătățat* (Dosoftei, la TDRG, 759), *înstemat* (Dosoftei, V.S. 174/2, în MDA), *negurat* (Dosoftei, în DLR), *evanghelit* (Simion Dasc., Let. 174, în DLR), *buzat* (Neculce, Let. II 254/$_{19}$, în MDA s.v.), *guşat* (Anon. Car., în MDA), *rămurat* (Anon. Car., în MDA), *zgărdat* (Anon. Car., în MDA) etc., iar altele au apărut în secolul al XVIII-lea: *îndemonit* (Cantemir, Hr. 401, în MDA, s.v.), *cornat* (Cantemir, Ist. 161, în DA). Cele mai multe derivate româneşti au atestări din secolul al XIX-lea: *genat* (Zilot, Cron. 347, în MDA), *norodit* (Ist. Carol XII, 2^{r}/5, în MDA), *pătrat* (Şincai, Înv. 140, în MDA), *sprâncenat* (Budai-Deleanu, Lex., în MDA), *pintenat* (Budai-Deleanu, Lex., în MDA), *hardughit* (Alecsandri, T. 1745, în MDA), *protipendat* (Alecsandri, ap. Conv. Lit. VII, 369, în MDA), *țintat* (Alecsandri, P. III, 268, în MDA), *stelat* (Melik, G. 125, în MDA), *treptat* (Maiorescu, Cr. I, 107, în MDA), *belciugat* (Damé, T. 28, în MDA), *covorât* (Teodorescu, P.P., în MDA), *mărgelat* (Jipescu, O. 39, în MDA), *tiptilat* (Jipescu, ap. TDRG, în MDA) etc. S-au creat derivate româneşti şi în secolul trecut: *perciunat* (Barcianu, în MDA), *lupit* (I. Cr. I, 152, în MDA), *promorocit* (Gorovei, Cr. 39, în MDA), *priporât* (Cazimir, Gr. 199, în MDA), *modorât*

(Arh. Folk. III, 128, în MDA), *măzărat* (Hogaş, Dr. I, 111, în MDA), *mărăcinit* (Popa, V. 116, în MDA), *tăciunit* (Brăescu, V. A. 150, în DLR), *gătejit* (Camil Petrescu, V. 116, în MDA), *grilajat* (Contemporanul, 1973), *vezicat* (DEX), *cataractat* (NDN) etc.

1. Etimologia unor formaţii este controversată. De exemplu, *afemeiat* „(d. bărbaţi) căruia îi plac femeile" ar putea fi o creaţie românească parasintetică, dar şi un calc după fr. *efféminé* „(d. bărbaţi) moleşit, lipsit de energie ca o femeie" (cf. Graur, E.: 52); *manichiurat* este în general socotit derivat de la *manichiură*, dar poate fi şi împrumut din franceză (cf. Hristea, P.E.: 54).

2. Derivatele cu sufixele adjectivale *-at*^{1}, *-it*^{1}, având formă identică şi uneori şi sens asemănător cu participiile, au putut fi interpretate adeseori de vorbitori ca nişte participii, servind drept puncte de plecare pentru crearea unor verbe regresive (*a (se) guşa < guşat, a laurea < laureat, a medalia < medaliat*).

6. Originea temelor

Derivatele cu sufixele *-at*^{1}, *-ât, -it*^{1} şi *-ut* au teme de origini variate:

- moştenite din latină: *cercănat, coiat, genat, guşat, lupit, mărăcinit, măselat, năsit, negurat, pădurat, pătrat, rămurat, scărat, sprâncenat, stelat, tăciunit, treptat* etc.;
- slave (vechi sau moderne): *băbiţât, bălărit, belciugat, borcănat, cârstat, chisăliţit, covorât, evanghelit, gătejit, modorât, norodit, pelinat, pintenat, priporât, promorocit, scoicit, şleuit, ţintat* etc.;
- greceşti: *hardughit, îndemonit, înstemat, magnetat, protipendat* etc.;
- turceşti: *mărgelat, perciunat, tiptilat* etc.;
- maghiare: *barşonit, cheşet, şohănit* etc.;
- comune cu albaneza: *buzat, căciulat, gropit, măzărat, murgat* etc.;
- latino-romanice: *cataractat, grilajat, vezicat, pastelat, purpurat* etc.;
- germane: *grişat, ripsat, şpiţat* etc.;
- formate pe teren românesc: *gâtlejat, mâlcomişat, migdalat, năhuiat, nevoinţat, pufoşit, roşcat, rotilat, şoldiat, tăinicit, trăinicit, ţurţurat, zgăibat* etc.;
- cu etimologie necunoscută sau neclarificată: *buştenit, jintiţit, jipat, melcat, motovit, pânzat, poznat, reteveiat, stogoşat, ştimit, şorţit, ţăpurat* etc.

Temele unor derivate au origine multiplă: *ştrafat* (germană şi rusă), *scheletat* (franceză, germană şi greacă), *zulufat* (turcă şi neogreacă), *talentat* (latină, franceză şi germană) etc.

7. Productivitatea sufixelor şi repartiţia stilistică a derivatelor

Derivatele cu sufixul cu sufixele din serie apar mai ales în limbajul popular sau regional: *cioroflecit, gâtlejat, jintiţit, jipat, mâlcomişat, modorât, năhuiat, năsut, nepristămit, pogănit, reteveiat, stogoşat, şohănit, ştimit, şorţit, ţăpurat, vârcat* etc. Unele dintre formaţii sunt învechite, altele au caracter ocazional: *bunătăţat, divanit, femeiat, gâtlejat, încălâfat, înşalvărat, jobenat, mitrat, zgărdat* etc. Multe formaţii circulă în registrul standard: *buzat, cocoşat, codat, criptat, guşat, roşcat, sidefat* etc.

Sufixele *-at*^{1} şi (în mai mică măsură) *-it*^{1} au fost productive (vezi *supra* **5.2.**), dar în prezent numai *-at*^{1} mai este productiv: *aduncat, carnat, casetat, grilajat, majusculat, teflonat* etc.

Sufixul *-ut* este neproductiv, iar *-ât* a fost foarte slab productiv.

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -ĂLAT, -ELAT

Sufixul dezvoltat *-ălat* se poate identifica în 2 ***formații analizabile*** din DI: *bucălat* „(care are obrazul) grăsuț, durduliu, bucălai” (DA s.v.) cf. *bucă* și *codălat* „cu *coadă*, lunguieț” (DA).

Sufixul *-elat* apare în: *țintelat* (DI) „cu *ținte*” (DLR); cf. și ***formația parasintetică*** *îngiubelat* „(neob.) îmbrăcat în *giubea*” (MDA).

Formațiile sunt ***adjective*** analizabile prin raportare la substantive.

Valoarea semantică a derivatelor este ***posesia*** obiectului denumit de temă.

Bucălat este considerat în DA cu etimologie necunoscută, iar pentru *codălat* se trimite la un lat. **codellatus*. Singurele derivate românești sunt *țintelat* și *îngiubelat*.

8.2. -IAT^1

Sufixul dezvoltat *-iat*^{1} [pron. -i-at] se identifică în 3 ***formații analizabile*** din DI: *ciliat* „care are *cili*” (DEX), *cruciat* „participant la o cruciadă, purtând ca emblemă o *cruce*” (DA, MDA) și formația regională *șoldiat* „(d. cai) șoldit” cf. *șold* (DLR), la care se adaugă *craniat* (DILR) „animal vertebrat care are *craniu*; (la pl.) subîncrengătură de animale de acest tip” (DEX).

Toate formațiile sunt ***adjective*** raportabile la substantive.

Sufixul nu este productiv, singurul derivat în limba română fiind *șoldiat;* pentru *ciliat* cf. fr. *cilié, cruciat* este calc (în DA după it. *crociato,* iar în MDA după fr. *croisé*), iar *craniat* figurează cu etimologie necunoscută (MDA).

8.3. -IZAT

Sufixul *-izat* este dezvoltat din *-at*^{1} cu segmentul *-iz-,* prin analogie cu sufixul verbal *-iza* (care are sens cauzativ-factitiv). Se identifică în formații care nu au (încă) un verb corespondent cu *-iza* atestat.

Cele 16 ***formații analizabile*** în care apare sunt recente, sufixul fiind destul de productiv în presă: *acuarelizat* „(d. culori) care este diluat în apă, pastelizat” cf. *acuarelă* (DCR^2), *anualizat* (cf. *la o rată anualizată a inflației, rata dobânzii a fost...*, în revista „22”, 464 / 1999, p. 4) cf. *anual, autoclavizat* „(d. beton) fabricat în condiții de *autoclavă*” (DEX^2), *bingoizat* (cf. *prioritatea partidului nu ești tu, să-ți intre bine în capul bingoizat și îmbibat de obsesii*, în Rom. lit., 36/2000, p. 2) cf. *bingo, gerovitalizat* „tratat cu *Gerovital*” (DCR^2), *hidrofobizat* „(rar) impermeabilizat” (DCR^2, DEX^2) cf. *hidrofob, infernalizat* (cf. *riscă doar o pedeapsă de un an până la trei ani închisoare, în România infernalizată,* în Rom. lib., 2997 / 2000, p. 1) cf. *infernal, lumpenizat* (cf. *marea majoritate a românilor lumpenizați așteaptă în continuare,* în Rom. lib., 6 / 2000, p. 2) cf. *lumpen* „lumpenproletariat” (NDN), *mancurtizat* „(d. un popor, o populație) supus total, alienat, îndobitocit” cf. *mancurt* (DCR^2), *oscarizat* „distins cu premiul *Oscar*” (DCR^2), *pachetizat* „aranjat în *pachete*” (DCR^2), *parțializat „parțial*” (DCR^2), *peliculizat* „(d. un obiect) peste care s-a aplicat o *peliculă* fină” (DCR^2), *publicizat* (cf. *investirea mărfurilor și a mărcilor publicizate cu valori transcendente, înnobilatoare,* în Obs. cultural, 3 / 2000, p. 16) cf. *public, sectorizat* „divizat, împărțit pe *sectoare*” (DCR^2; DEX^2), *tabloidizat* (cf. *tot mai tabloidizata noastră viață politică,* în „Cotidianul”, 10 febr. 2009) cf. *tabloid.*

Derivatele sunt ***adjective*** cu sens pasiv, analizabile prin:

– adjective: *anualizat, infernalizat, publicizat* etc.;

– substantive:
  – comune: *bingoizat, lumpenizat, peliculizat, tabloidizat* etc.;
  – proprii (rar): *gerovitalizat, oscarizat.*

1. Nu este exclus ca aceste formații să poată da naștere la verbe cu *-iza* derivate regresiv sau ca un verb cu *-iza* să fie creat în paralel.

2. Formația *deproteinizat* „(d. alimente) fără *proteine*" este considerată un ***derivat parasintetic*** (DEX^2), dar în DCR^2 este explicată ca un derivat cu prefixul *de-* de la *proteinizat* (care nu figurează în dicționarele consultate); ar putea fi și un participiu al verbului *(a) deproteiniza* (MDN), deși formația în discuție este atestată în 1975 (cf. DCR^2), iar verbul abia în 2000 (în MDN).

8.4. -OIAT

Sufixul *-oiat* [pron. -o-ĭat] se identifică în 3 ***formații analizabile*** din DI: *cârjoiat* (DA s.v. *gârjob* „încovoiat, adus, strâmb") „coroiat" cf. *cârjă, ciortoiat* „(reg.) bulbucat la gură, diform" (DA, fără etimologie) cf. *ciort* „(reg.) rât; bot; cioc" (MDA), *pliscoiat* „(reg.) cu vârful ascuțit" (DLR) cf. *plisc* „(reg.) vârf al unui obiect".

În DA, *cârjoiat* este considerat derivat de la *gârjob* (la rândul său, rezultat probabil din contaminarea între *cârjă* și *gârbov*), alături de variantele *gârjobat, cârjobat, cârlobat* (DA s.v. *gârjob*).

2. În DLR, *pliscoiat* este considerat derivat cu *-at*^{1} din *pliscoi* „muștiuc" (cf. *plisc*), dar am considerat mai potrivită analiza prin *plisc* (cf. și *pliscuiat,* vezi *infra* **8.6.**).

3. Cuvântul *rățoiat* din DI nu a fost inclus în inventar deoarece nu este înregistrat în dicționarele consultate.

Formațiile sunt ***adjective*** raportabile la substantive și exprimă ***asemănarea***. Temele derivatelor sunt de orgine slavă (*cârjoiat*), neclarificată sau necunoscută (*ciortoiat, pliscoiat*). Au o circulație regională.

8.5. -UAT

Sufixul dezvoltat *-uat* [pron. -u-at] se segmentează din 2 ***formații analizabile***: *sexuat* (DI) „care are unul dintre cele două *sexe*" (DLR) și *arcuat* „arcuit" (MDA) cf. *arc.*

Formațiile sunt ***adjective*** raportabile la substantive.

Sufixul nu este productiv în română; ambele formații sunt împrumuturi adaptate: *arcuat* cf. lat. *arcuatus* (MDA), *sexuat* cf. fr. *sexué* (DLR).

8.6. -UIAT (-oiet, -uiet)

Sufixul *-uiat* [pron. -u-ĭat] are ***variantele regionale*** *-oiet* [pron. -o-ĭet] (în *pliscoiet*) și *-uiet* [pron. -u-ĭet] (în *buhuiet, pliscuiet*).

Sufixul dezvoltat *-uiat* se identifică în 7 ***formații analizabile*** din DI: *buhuiat* (*buhuiet*) „zbârlit, nepieptănat; (d. păsări) moțat" cf. *buhă* „cucui, moț la păsări" (DA), *lunguiat* „(înv. și reg., d. obiecte, materii etc.) de formă alungită; lunguieț" cf. *lung* (DLR), *pliscuiat* (*pliscoiet, pliscuiet*) „(reg.) cu vârful ascuțit" (DLR s.v. *pliscoiat*) cf. *plisc* „(reg.) vârf al unui obiect", *pufuiat* „(rar, d. plante) pufos" cf. *puf* (DLR), *pupuiat*^{1} „(reg; d. animale) cu pete; pestriț" cf. *pup*^{1} „(reg.) pată mică" (DLR), *pupuiat*^{2} / *bubuiat* „(reg.) ascuțit; (Trans., Ban.; d. păsări) moțat" cf. *pup*^{2} „(reg.) moț; grămadă; stog; vârf de deal" (DLR s.v. *pupuiat*), *zuzuiat* „(reg.) ramolit" cf. *zuz* „(reg.) zăpăcit" (DLR).

1. În DA se menționează că *buhuiat* s-a format după modelul lui *cucuiat* (poate ca o contaminare).

2. În DI există o singură formă *pupuiat*, dar în DLR sunt intrări separate pentru cele două formații. În DLR, pentru *pupuiat*^{2} (cu varianta *bubuiat*) se indică etimonul *pup* „(reg.) moț; grămadă; stog; vârf de deal", însă formația ar putea fi raportată semantic și la *pupui* / *bubui* „(reg.) moț" (cf. *pup*, în DLR) cu sufixul *-at*^{1}.

3. Conform exemplului din DLR, *pufuiat* ar putea avea și o variantă *pufuiet* (*plopi tremurători și pufuieți*, Vinea, L. I, 67).

La acestea se adaugă o formație analizabilă din DLR: *șerguiat* „(reg.; d. cai) bălțat" cf. *șargă* „pată, dungă" și *șarg* „(d. părul sau culoarea cailor) cu pete".

Formațiile sunt ***adjective*** raportabile la:

– substantive: *buhuiat, pliscuiat, pufuiat, pupuiat*^{1}, *pupuiat*^{2}, *șerguiat;*

– adjective: *lunguiat, zuzuiat.*

Derivatele cu *-uiat* exprimă ***posesia*** (*buhuiat, pliscuiat, pufuiat, pupuiat*^{1}, *pupuiat*^{2}, *șerguiat*) sau ***aproximarea*** (*lunguiat, zuzuiat*).

Sufixul s-a detașat probabil din formații cu dublă analiză ca *pupuiat*^{2} < *pupui* + *-at* sau *pup* + *-uiat.* A fost puțin productiv. Temele formațiilor sunt moștenite (*lunguiat*), formate în română (*buhuiat*, cu o temă de origine onomatopeică) sau de origine slavă (*pufuiat, pupuiat*^{1}, *șerguiat*), maghiară (*pupuiat*^{2}) ori necunoscută (*pliscuiat, zuzuiat*).

Derivatele au circulație mai ales regională.

8.7. -ULAT

În 2 ***formații analizabile*** din DILR se identifică un sufix dezvoltat *-ulat: sporulat* „(d. plante) care se înmulțește prin *spori*" (DEX), *tubulat* „(d. flori, glande etc.) în formă de *tub* sau de deget de mănușă" (MDN).

Formațiile sunt ***adjective*** raportabile la substantive.

Sufixul nu este productiv în română, ambele formații fiind împrumutate din franceză.

Câteva sufixe dezvoltate se identifică în câte un derivat:

***-ărat** în *spițărat* (Delavrancea, S. 55, în MDA) „împodobit cu dantele" cf. *spiț* – variantă a lui *șpiț* „(colț de) dantelă (croșetată) care se folosește ca garnitură" (MDA);

***-enat** în *ochenat* „cu ochi mari" derivat de la *ochi*, după modelul lui *sprâncenat* (DLR);

***-iculat** în formația *corniculat* „(d. organe ale plantelor) care prezintă mici excrescențe țepoase de forma unor *coarne*" din lat. *corniculatus* (DN 1986), care nu se poate raporta la substantivul *cornicul* „semn onorific care se așeza pe casca anumitor soldați sau ofițeri romani" (DEX) din motive semantice;

***-olit** în derivatul românesc *hrisovolit* „privilegiat printr-un *hrisov*" (a. 1804, Uricariul I, 27, în DA s.v. *hrisov*);

***-uleat** [pron. -u-le-at] în formația *aculeat* „(d. insecte) care are *ac;* (la pl.) grup de insecte himenoptere care au ovipozitorul terminat cu un *ac;* (la sg.) insectă care face parte din acest grup" din lat. *aculeatus*, fr. *aculéate* (DEX^{2}).

-AT^2, -IT^2 (-ită)

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-at*^{2} şi *-it*^{2} sunt din aceeaşi ***serie***, având origine, distribuţie şi valori comune (vezi *infra* **5.**, **3.**, **4.**).

1.2. Unele formaţii cu *-it*^{2} au o ***variantă morfologică*** cu *-ită: alunit (alunită)* „sulfat natural hidratat de aluminiu şi potasiu" (MDA) cf. *alun* – varianta lui *alaun* „sulfat dublu de aluminiu şi potasiu", *aragonit (aragonită)* „carbonat de calciu natural, cristalizat" (MDA) cf. *Aragon* (provincie în Spania, unde s-a descoperit piatra respectivă), *azotit (azotită)* „sare a acidului azotos" (MDA) cf. *azot, ceruzit (ceruzită)* „carbonat natural de plumb, care se prezintă sub formă de cristale albe cu luciu diamantin" (MDA) cf. *ceruză* „alb de plumb", *cuprit (cuprită)* „oxid de *cupru* natural" (MDA), *dolomit (dolomită)* „mineral alcătuit din carbonat de calciu şi de magneziu; rocă formată din dolomit(ă)" (MDA) cf. *dolomie* „dolomită", *fosforit (fosforită)* „fosfat (= sare a acidului fosforic) natural de calciu" (MDA) cf. *fosfor, magnetit (magnetită)* „minereu de fier care are proprietatea de a atrage fierul" (MDA) cf. *magnet, molibdenit (molibdenită)* „sulfură naturală de *molibden*" (MDA), *platinit (platinită)* „aliaj de oţel cu coeficient de dilataţie termică egal cu cel al *platinei*" (MDA), *selenit (selenită)* „varietate de ghips semitransparent, de culoare galben-aurie" (MDA) cf. *seleniu, tantalit (tantalită)* „mineral utilizat pentru extragerea *tantalului*" (MDA) etc. Ambele forme se justifică etimologic, formaţiile fiind împrumutate din franceză, pe cale orală sau scrisă: formaţiile cu sufixul *-it*^{2} (cele mai numeroase, multe fără pereche sinonimă cu *-ită*) reflectă pronunţarea din franceză, iar variantele cu *-ită* au fost adaptate cu preluarea genului feminin al cuvintelor din limba de origine.

În unele dicţionare, câteva formaţii cu *-it*^{2} sunt considerate variante lexicale ale celor cu *-ită*, de ex. *aluminit* s.v. *aluminită* „sulfat bazic natural de *aluminiu*" (MDA; în DI numai *aluminită*), *alunit* s.v. *alunită* (MDA; în DA numai *alunită*), *azurit* s.v. *azurită* „carbonat natural de cupru, cristalizat, de culoare albastră" (MDA; în DI numai *azurită*) cf. *azur.*

Doar în cazul perechii *barit* „baritină (= sulfat de *bariu*)" şi *barită* „hidrat de bariu" se constată o specializare semantică a celor două afixe.

2. Delimitarea de sufixe omonime

Sufixele *-at*^{2} şi *-it*^{2}, care se identifică în substantive folosite în terminologia chimică şi în cea geologică (multe derivate având circulaţie limitată la aceste domenii, vezi *infra* **3.**), se deosebesc de *-at*^{1} şi *-it*^{1}, care formează adjective cu sens asemănător cu cel al participiilor (de ex. *buzat, mărăcinit* etc., vezi monografia sufixelor **-AT^1, -ÂT, -IT^1, -UT**).

Formaţiile cu sufixul *-at*^{2}, ca *zaharat* „sare a acidului zaharic" împrumutat din fr. *saccharate, iodat* „sare a acidului iodic" < fr. *iodate* etc., nu trebuie confundate cu omonimele lor adjectivale *zaharat* „cu zahăr sau provocat de zahăr" derivat pe terenul limbii române din *zahăr* + *-at*^{1}, respectiv *iodat* „cu iod” < fr. *iodé,* deşi în unele dicţionare sunt tratate în cadrul aceluiaşi articol.

Sufixul *-at*^{2} se deosebeşte prin origine şi valori şi de *-at*^{3}, care formează substantive abstracte denominale (de tipul *decanat, patriarhat* etc., vezi monografia sufixului **-AT**^{3}).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -A̲T^{2}

3.1.1. În DI sunt înregistrate 14 ***formaţii analizabile*** (glosate după MDA): *alcoolat* „derivat al *alcoolului*”, *aluminat* „sare în care *alumina* joacă rol de acid”, *azotat* „sare formată prin reacţia dintre acidul azotic şi o bază” cf. *azot*, *carbonat* „nume dat sărurilor acidului carbonic” cf. *carbon*, *clorat* „sare a acidului cloric” cf. *clor*, *cromat* „sare a acidului cromic” cf. *crom*, *iodat* „sare a acidului iodic” cf. *iod*, *manganat* „nume generic al sărurilor acidului manganic” cf. *mangan*, *naftenat* „sare a acidului naftenic, folosită în industria săpunurilor” cf. *naftenă* „hidrocarbură ciclică saturată”, *rezinat* „substanţă solidă, insolubilă în apă, obţinută prin combinarea unei răşini cu un metal” cf. *rezină* „răşină”, *silicat* „sare a acidului silicic” cf. *siliciu*, *sulfat* „sare a acidului sulfuric” cf. *sulf*, *tartrat* „sare (sau ester) al acidului tartric, extras din *tartrul* de vin”, *zincat* „sare obţinută la tratarea hidroxidului de *zinc*”.

La acestea se adaugă 21 de formaţii analizabile, şi anume:

– 19 din DILR: *acrilat* „sare a acidului acrilic; material plastic sintetic folosit în stomatologie” (MDA) cf. *acril*, *adsorbat* „substanţă fixată prin adsorbţie pe suprafaţa unui corp” (DM) cf. *(a) adsorbi*, *albuminat* „combinaţie a unei *albumine* cu oxizi metalici” (MDN), *alchilat* „produs chimic obţinut prin alchilare” (MDN) cf. *alchil* „radical organic monovalent obţinut dintr-o alchenă şi o hidrocarbură aromatică sau parafinică”, *alginat* „fibră textilă artificială pe bază de alge marine” (DN 1986) cf. *algină* „substanţă mucilaginoasă extrasă din anumite alge marine”, *amoniacat* „sare complexă cu *amoniac* a metalelor grele; amoniat” (DN 1986), *bismutat* „sare de *bismut*” (MDA), *borat* „sare a acidului boric” (MDA) cf. *bor*, *bromat* „sare a acidului bromic” (DM) cf. *brom*, *cianat* „derivat al acidului cianhidric” (MDA) cf. *cian* „gaz incolor, otrăvitor, cu miros de migdale amare”, *cazeinat* „produs obţinut din lapte smântânit” (DEX) cf. *cazeină*, *fenolat* „sare a unui *fenol*” (MDA), *mersolat* „produs detergent, obţinut prin tratarea *mersolilor* cu hidroxid de sodiu” (MDA), *naftolat* „sare sau ester al unui *naftol*” (MDA), *plumbat* „sare a acidului oxigenat de *plumb*” (MDA), *telurat* „sare a acidului teluric” cf. *telur* „metaloid asemănător cu sulful”, *titanat* „sare a acidului titanic” (MDN) cf. *titan*, *wolframat* „sare a acidului wolframic” (MDA) cf. *wolfram*, *zaharat* „sare a acidului *zaharic*” (MDA) cf. *zahar;*

– 2 din MDA: *cerat* „medicament compus din *ceară* şi unguent”, *eterat* „combinaţie rezultată prin evaporarea soluţiilor eterice (cu proprietăţi asemănătoare *eterului*) ale unor compuşi organici micşti”.

3.1.2. Formaţiile cu *-at*^{2} sunt ***substantive:***

– ***masculine***, raportabile la:
  – substantive: *alcoolat, carbonat, eterat, mersolat, titanat* etc.;
  – un verb (izolat): *adsorbat;*

– ***neutre***, raportabile la substantive: *cazeinat, cerat, melaminat.*

În DI sunt înregistrate şi 12 ***formaţii semianalizabile:*** *acetat* „sare sau ester ale acidului *acetic*”, *benzoat* „sare sau ester al acidului *benzoic*”, *citrat* „sare a acidului *citric*”, *fosfat* „nume generic dat sărurilor acidului *fosforic* rezultate prin reacția acestuia cu o bază" cf. și *fosfor, molibdat* „sare a acidului molibdenic" cf. *molibden, oxalat* „(sare sau) ester al acidului *oxalic*", *permanganat* „sare a acidului *permanganic*", *salicilat* „sare sau ester al acidului *salicilic*", *stanat* „sare a acidului *stanic*", *stearat* „sare sau ester al acidului *stearic*", *uranat* „sare a acidului *uranic*", *zirconat* „sare formată din *zirconiu*, oxigen și alt element, de obicei metal".

La acestea se adaugă 22 de formații din DILR: *butirat* „sare sau ester al acidului *butiric*" cf. și *butir(o)-* „unt; care conține unt", *cacodilat* „sare sau ester al acidului *cacodilic*", *carbamat* „sare a acidului *carbamic*", *fenat* „sare alcalină a *fenolului*" cf. și (acid) *fenic, ferat* „sare a acidului *feric*" cf. și *fer(o)-, ftalat* „sare sau ester al acidului *ftalic*", *fulminat* „sare a acidului *fulminic*", *gluconat* „sare a acidului *gluconic*", *hidrat* „compus chimic anorganic solid, de obicei sare, cristalizat cu una sau cu mai multe molecule de apă" cf. *hidr(o)-* „apă", *lactat* „sare a acidului *lactic*" cf. și *lact(o/i)-* „cu / pentru / din lapte", *linoleat* „nume dat unor săruri ale acizilor grași nesaturați, folosite ca acceleratori de uscare a uleiurilor sicative" cf. (acid) *linoleic* „acid gras, nesaturat, conținut în uleiurile sicative", *maleat* „sare sau ester al acidului *maleic*", *nitrat* „azotat" cf. *nitr(o/i)-* „azot", *oleat* „sare sau ester al acidului *oleic*", *palmitat* „sare sau ester al acidului *palmitic*", *picrat* „sare a acidului *picric*", *sulfocianat* „sare sau ester al acidului *sulfocianic*", *taurocolat* „sare a acidului *taurocolic*", *tiocianat* „sare a acidului *tiocianic*", *tiosulfat* „sare a acidului *tiosulfuric*", *vanadat* „sare a acidului *vanadic*", *xantogenat* „sare a acidului *xantogenic*".

3.2. -IT^2 (-ită)

3.2.1. În DI sunt înregistrate 27 de ***formații analizabile***: *albit* „mineral lăptos, verzui, roșiatic sau incolor, folosit în industria ceramicii" (DM) cf. *alb, aluminită (aluminit)* (vezi *supra,* nota sub **1.2.**), *alunită (alunit)* (vezi *supra* **1.2.**), *aragonit (aragonită)* (vezi *supra* **1.2.**), *arsenit* „sare a acidului *arsenios*" (MDA) cf. *arsen, azotit (azotită)* (vezi *supra* **1.2.**), *azurită (azurit)* (vezi *supra,* nota sub **1.2.**), *barit* (vezi *supra,* nota sub **1.2.**), *ceruzit (ceruzită)* (vezi *supra* **1.2.**), *cuprit (cupriță)* (vezi *supra* **1.2.**), *dolomit (dolomită)* (vezi *supra* **1.2.**), *fosforit (fosforită)* (vezi *supra* **1.2.**), *iodit* „iodură naturală de argint" (MDA) cf. *iod, lotrit* „silicat natural hidratat de calciu, magneziu, aluminiu și fier, descoperit pe Valea *Lotrului*" (MDA), *magnetit (magnetită)* (vezi *supra* **1.2.**), *manganit (manganită)* „oxid natural de *mangan* hidratat" (MDA), *meteorit* „bucată desprinsă dintr-un corp cosmic (care cade la suprafața Pământului)" (MDA) cf. *meteor, moldavit* „ozocherită de culoare neagră, care se găsește în Moldova" cf. *moldav* (în MDA se trimite la forma *Moldavia*), *molibdenit (molibdenită)* (vezi *supra* **1.2.**), *nichelit* „mineral conținând *nichel*" (internet), *platinit (platinită)* (vezi *supra* **1.2.**), *selenit (selenită)* (vezi *supra* **1.2.**), *sulfit* „sare a acidului sulfuros" (MDA) cf. *sulf, tantalit (tantalită)* (vezi *supra* **1.2.**), *titanit* „silicat natural de calciu și de *titan*" (MDA), *wolframit* „minereu din care se extrage *wolframul*" (MDA), *zincit* „oxid natural de *zinc*" (MDA).

La acestea se adaugă 75 de formații analizabile, și anume:

- 56 din DILR: *amazonit* „varietate de feldspat" (DN 1986) cf. *Amazon, andaluzit* „silicat de aluminiu natural, cristalizat, folosit în industria ceramicii" (DM) cf. *andaluz, argilit* „rocă rezultată din deshidratarea și recristalizarea *argilei*" (MDN), *armstrongit* „minereu rar, din familia compușilor zirconiului" (DCR^2) cf. Neil *Armstrong, banatit* „rocă magmatică formată la sfârșitul cretacicului în *Banat* și Munții Apuseni" (DN 1986), *becquerelit* „mineral radioactiv de uraniu" (MDN) cf. Antoine *Becquerel, betonit* „bloc prefabricat de *beton*, folosit la executarea îmbrăcăminților de tunel" (MDN), *bismutit* „carbonat natural de *bismut*" (DN 1986), *bronzit* „varietate de piroxen și oxid de fier, de culoare brună-gălbuie, asemănătoare cu a *bronzului*" (DEX^2), *calcit* (*calcită*) „carbonat natural de *calciu*" (DEX^2), *caolinit* „silicat component al *caolinului*"

(DN 1986), *carnotit* „mineral de uraniu şi vanadiu" (DN 1986) cf. A. *Carnot* (mineralog francez), *cationit* „substanţă schimbătoare de *cationi*" (DN 1986), *cerit* „silicat hidratat natural de *ceriu*" (DEX^2), *clorit* „sare a acidului cloros" (MDN) cf. *clor*, *cobaltit* „carbonat natural de *cobalt*" (DN 1986), *columbit* „mineral care conţine niobiu" (DEX^2) cf. *Columbia*, *cordierit* „silicat de aluminiu şi magneziu" (DN 1986) cf. *Cordier* (geolog francez), *cristalit* „monocristal de dimensiuni mici care intră în structura unui corp policristalin" (DN 1986) cf. *cristal*, *cromit* „cromat natural de fier şi *crom*" (MDN), *cuarţit* „rocă metamorfică dură, cu structură şistoasă, formată din *cuarţ*" (MDN), *detonit* „substanţă explozivă foarte brizantă" cf. *(a) detona* (NDN), *durit* „mineral organic amorf, unul din componenţii principali ai cărbunelui; ţeavă de cauciuc folosită la racordări" (MDN) cf. *dur*, *evaporit* „nume dat sărurilor precipitate din apele lacurilor situate în deşert sau în apele golfurilor oceanice, unde evaporarea se produce rapid" (MDN) cf. *(a se) evapora*, *forsterit* „silicat natural de magneziu" (MDN) cf. J. R. *Forster* (naturalist englez), *gagarinit* „mineral descoperit de geologii ruşi, care conţine elemente din familia pământurilor rare" (MDA) cf. Iuri *Gagarin*, *garnierit* „silicat natural hidratat de nichel" (DEX^2) cf. Jules *Garnier* (inginer francez), *gheizerit* „depozit silicios provenit din precipitarea silicei din apa izvoarelor fierbinţi în regiunile vulcanice" (DEX^2) cf. *gheizer*, *giobertit* „carbonat natural de magneziu; magnezit" (MDN) cf. G. A. *Giobert* (chimist italian), *granulit* „rocă metamorfică şistoasă şi grăunţoasă; argilă artificială obţinută prin arderea *granulelor* de argilă în cuptoare speciale" (DEX^2), *hornblendit* „rocă grăunţoasă alcătuită în special din *hornblendă*" (DEX^2), *ilmenit* „oxid natural de fier şi de titan" (DEX^2) cf. *Ilmen* (lac din Rusia), *kieserit* „sulfat hidratat natural de magneziu" (DEX^2) cf. D. G. *Kieser* (naturalist german), *labradorit* „rocă magmatică efuzivă, formată din microlite de *labrador* (= mineral din grupul feldspaţilor)" (MDN), *limburgit* „rocă magmatică efuzivă din familia peridotitelor" (NDN) cf. *Limburg* (oraş german), *magnezit* „carbonat natural de *magneziu*" (DEX^2), *peridotit* „rocă eruptivă cristalină, în compoziţia căreia predomină *peridotul*" (DEX^2), *piroxenit* „rocă intruzivă constituită din *piroxeni*" (DEX^2), *plutonit* „rocă magmatică consolidată în adâncimea scoarţei Pământului" (MDN) cf. *pluton*, *porfirit* „rocă vulcanică cu aspect de *porfir*" (DEX^2), *rezinit* „constituent al cărbunilor fosili, provenind din răşini, ceară şi alte substanţe" (MDN) cf. *rezină* „răşină", *stanit* „stanină; sulfură naturală complexă de *staniu*, fier şi cupru" (DN 1986), *sanidinit* „rocă magmatică formată în cea mai mare parte din *sanidin*" (DEX^2), *saussurit* „mineral din care se extrage aurul" (MDN) cf. Horace-Bénédict de *Saussure* (fizician elveţian), *serpentinit* „rocă metamorfică bogată în *serpentin* (tip de mineral)" (MDN), *silimanit* „silicat natural de aluminiu" (DEX^2) cf. Benjamin *Silliman* (naturalist american), *siluminit* „material izolant fabricat din aluminiu şi siliciu" cf. *silumin* „aliaj de aluminiu cu siliciu şi alte adaosuri" (DEX^2), *stronţianit* „carbonat natural de stronţiu, din care se obţine *stronţiana*" (DEX^2), *telurit* „oxid natural de *telur*" (DN 1986), *torit* „silicat natural de *toriu*" (DEX^2), *uranit* „amestec natural al oxizilor de *uraniu*" (DEX^2), *vulcanit* „rocă eruptivă de origine vulcanică" (DEX^2) cf. *vulcan*, *yeatmanit* „minereu care conţine mangan, zinc, antimoniu şi siliciu" (internet) cf. Pope *Yeatman* (inginer din Statele Unite), *yterbit* „gadolinit; mineral de siliciu din care se extrag metale din grupa pamânturilor rare" (internet) cf. *yterbiu* „element chimic din familia pământurilor rare", *zinnwaldit* „silicat natural de litiu, potasiu şi fier" (DEX^2) cf. *Zinnwald* (localitate din Munţii Metalici, Saxonia);

- 19 din alte surse: *abelsonit* „mineral semitransparent roşiatic" cf. Philip Hauge *Abelson* (fizician american) (http://ro.wikipedia.org), *adamit* „arsenat hidroxid de zinc natural" (http://ro.wikipedia.org) cf. Gilbert-Joseph *Adam* (mineralog francez), *anhidrit* „sulfat *anhidru* natural de calciu" (DN 1986), *anionit* „substanţă schimbătoare de ioni, care reţine *anionii* dintr-o soluţie" (DN 1986), *antimonit* „stibină; sulfură de *antimoniu*"

(DN 1986), *autunit* „mineral de uraniu" (DN 1986) cf. *Autun* (oraş în Franţa), *bornit* „sulfură naturală de cupru şi fier" (DN 1986) cf. I. von *Born* (mineralog austriac), *boulangerit* „mineral constituit dintr-o sulfosare şi sulfură de plumb şi stibiu" (http://ro.wikipedia.org) cf. Charles *Boulanger* (inginer francez), *calcit* „carbonat natural de *calciu*" (DEX^2), *columbeanit* „tip de ciment cu uscare rapidă" (internet) cf. Irinel *Columbeanu* (producătorul materialului), *cristobalit* „mineral de transformare a cuarţului la temperaturi ridicate" (http://ro.wikipedia.org) cf. San *Cristóbal* (localitate din sud-estul Mexicului), *goethit* „hidroxid natural de fier" (DE) cf. Johann Wolfgang von *Goethe*, *lawsonit* „silicat hidratat de calciu şi aluminiu, cristalizat" (DE) cf. A.C. *Lawson* (explorator american), *smit(h)sonit* „carbonat natural de zinc" (DN 1986) cf. James *Smithson* (chimist englez), *stefanit* „sulfură dublă naturală de stibiu şi argint" (DN 1986) cf. *Stephan* de Austria, *tanzanit* „varianta albastru-violet a zoisitului, descoperit în nordul *Tanzaniei*" (http://ro.wikipedia.org), *tetraedrit* „minereu de cupru şi argint, dezvoltat egal pe cele patru feţe" (DEX^2) cf. *tetraedru*, *wollastonit* „silicat natural de calciu" (DN 1986) cf. W. *Wollaston* (chimist englez), *wulfenit* „minereu de plumb şi de molibden" (DM) cf. Franz Xaver von *Wulfen* (mineralog austriac).

În cazul formaţiei *tyuyamunit* „un vanadat de uraniu de culoare verzuie" (http://ro.wikipedia.org) cf. *Tyuya-Muyun* (localitate în Kârgâzstan), derivarea a presupus şi o trunchiere a temei.

3.2.2. Formaţiile cu *-it*^{2} sunt ***substantive neutre*** raportabile la:

- substantive comune: *betonit, cuarţit, molibdenit, nichelit, plutonit, stronţianit, torit, uranit* etc.;
- substantive proprii, antroponime sau toponime: *amazonit, banatit, becquerelit, carnotit, cordierit, forsterit, gagarinit, garnierit, giobertit, ilmenit, kieserit, limburgit, lotrit, moldavit, saussurit, silimanit, yeatmanit, zinnwaldit* etc.;
- verbe: *detonit, evaporit*;
- adjective: *anhidrit, durit.*

Singura formaţie înregistrată în surse ca substantiv masculin este *meteorit.*

În DI figurează şi 2 ***formaţii semianalizabile***: *fosfit* „sare a acidului *fosforos*" (DEX^2) şi *nitrit* „azotit" (DEX^2) cf. *nitri- / nitro-* „(referitor la) azot, azotic".

La acestea se adaugă 11 formaţii semianalizabile din alte surse, şi anume:

- 10 din DILR: *argentit* „minereu constând din sulfură naturală de argint care cristalizează în sistemul cubic în cristale cenuşii" (DEX^2) cf. *argenti- / argento-* „element prim de compunere savantă cu sensul de *argint*", *catabolit* „substanţă rezultată în urma proceselor *catabolice* care au loc în organismele vii" (MDN), *ditionit* „sare a acidului *ditionos*" (MDN), *diatomit* „sediment silicios consolidat, format din depunerea cochiliilor de *diatomee* (DEX^2), *fuzit* „component al cărbunilor de pământ care apare sub formă de lentile, reprezentând fragmente de substanţă vegetală; *fuzen*" (MDN), *kimberlit* „rocă eruptivă de culoare închisă" (DEX^2) cf. *Kimberley* (oraş în Africa de Sud), *molibdit* „mineral format din oxizi de fier şi *molibden*" (MDN), *siderit* „carbonat natural de fier; *sideroză*" (DEX^2), *tungstit* „oxid natural de *tungsten*" (MDN);
- o formaţie de pe internet: *curit* „un oxid de uraniu şi plumb" cf. Marie şi Pierre *Curie* (http://ro.wikipedia.org).

Substantivul *ytrocerit* (DILR) „fluorură naturală de calciu, de ceriu şi de ytriu" este un ***compus parasintetic***, format din *ytro-* + *ceriu* + sufixul *-it*^{2}.

4. Valorile derivatelor

4.1. ***Purtătorul materiei*** este valoarea pe care o au foarte multe dintre derivatele cu *-at*^{2} şi *-it*^{2}: *alcoolat, azotat, clorat, cromat, iodat, sulfat; azotit, cobaltit, cromit, cuprit, fosforit, iodit* etc.

4.2. ***Purtătorul provenienţei***, baza fiind:

- un toponim: *amazonit, banatit, columbit, ilmenit, limburgit, lotrit, moldavit, zinnwaldit;*
- un substantiv comun: *granulit, meteorit, vulcanit* etc.;

4.3. ***Purtătorul dependenţei***, baza fiind un antroponim: *becquerelit, carnotit, cordierit, forsterit, gagarinit, garnierit, giobertit, kieserit, saussurit, silimanit, yeatmanit* etc.

Anumite valori se evidenţiază în câte o singură formaţie: ***purtătorul calităţii*** (*durit*), ***nume de instrument*** (*detonit*), ***rezultatul acţiunii*** (*evaporit*), ***purtătorul asemănării*** (*azurit*) sau ***specia bazei*** (*magnetit*).

În general, sufixele *-at*^{2} şi *-it*^{2} formează nume de săruri. Sufixul *-it*^{2} este frecvent atât în terminologia chimică, cât şi în cea geologică (mineralogie), unde formează nume de minerale sau roci.

5. Originea sufixului şi istoria derivatelor

5.1. Sufixele *-at*^{2} şi *-it*^{2} sunt sufixe neologice de circulaţie internaţională (cf. fr. *-ate,* germ. *-at,* it. *-ato,* engl. *-ate* şi fr. *-ite,* germ. *-it,* it. *-ito,* engl. *-ite*), la baza cărora se află sufixele adjectivale lat. *-atus* şi *-itus.*

Formaţiile latineşti cu aceste sufixe aparţin terminologiei ştiinţifice. Ele sunt adjective substantivizate, provenite din structuri cu elipsă. De exemplu, în locul grupului nominal *plumbum acetatum* s-a folosit doar adjectivul *acetatum,* substantivizat, de unde fr. *acétate,* germ. *Azetat* etc. Din astfel de formaţii a fost detaşat sufixul *-at*^{2}, specific terminologiei chimice.

5.2. În limba română, cele două sufixe au fost ***împrumutate*** în formaţii analizabile sau semianalizabile. Marea majoritate a formaţiilor din română sunt împrumutate din limba franceză: *azotat* < fr. *azotate, carbonat* < fr. *carbonate, iodat* < fr. *iodate, sulfat* < fr. *sulfate* etc.; *barit(ă)* < fr. *baryte, fosforit* < fr. *phosphorite, sulfit* < fr. *sulfite* etc. Câteva sunt împrumutate din germană (*limburgit* < germ. *Limburgit, rezinit* < germ. *Resinit*), unele din engleză (*cationit* < engl. *cationite*) sau din rusă (*gagarinit* < rus. *гагаринит*). Au origine multiplă, franceză şi germană, formaţii precum *clorat* < fr. *clorate,* germ. *Chlorat; cuarţit* < fr. *quartzite,* germ. *Quartzit; kieserit* < germ. *Kieserit,* fr. *kiesérite*; *peridotit* < fr. *péridotite*, germ. *Peridotite*; *zinnwaldit* < fr. *zinnwaldite*, germ. *Zinnwaldit* etc.

În germană, sunt mai frecvente compusele cu *-säure*: *benzoat* < fr. *benzoate* (cf. germ. *Benzoat,* mai puţin obişnuit decât *Benzoesäure*), *clorat* < fr. *clorate*, germ. *Chlorat* (cf. şi *Chlorsauerstofsäure*) etc.

Singurele ***derivate româneşti*** sigure sunt, conform surselor, *columbeanit* < *Columbeanu* + *-it, lotrit* < *Lotru* + *-it* (DLR), *moldavit* < *Moldavia* + *-it* (DLR) şi *siluminit* < *silumin* + *-it* (DLR). Formaţia *banatit* pare a fi creată în română, dar sursele o explică din fr. *banatite* (MDA). Originea unor formații este controversată; astfel, *aluminat* este considerat în MDA derivat din *aluminiu* + *-at*, însă în DN^3 figurează ca împrumut din fr. *aluminate.*

Formațiile cu sufixele *-at*^{2}, *-it*^{2} au atestări din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în special în traduceri din franceză: *sulfit* (cca 1832, la I. Golescu, C., în MDA), *carbonat* (a. 1838, la Ursu, T.: 163), *moldavit* (a. 1841, la Stamati, M., în DLR), *azotat* (a. 1850, la Ursu, T.: 157), *chlorat* (a. 1852, la Ursu, T.: 170) etc. Majoritatea au fost însă împrumutate în secolul trecut.

6. Originea temelor

Temele derivatelor formate pe terenul limbii române sunt nume proprii românești (*columbeanit, lotrit, moldavit,* eventual și *banatit*), cu excepția lui *siluminit* a cărui temă este împrumutată din franceză.

7. Productivitatea sufixelor și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul *-at*^{2} este neproductiv, iar *-it*^{2} este foarte slab productiv. Marea majoritate a formațiilor analizabile sunt împrumuturi.

Multe dintre derivate circulă doar în limbajele de specialitate (chimie, geologie). Unii termeni au pătruns și în limbajul curent, denumind substanțe întrebuințate pe o scară mai largă (*carbonat, sulfat*) sau tipuri de minerale și roci cunoscute și de nespecialiști (*meteorit, cuarțit*). O creație foarte recentă este *columbeanit.*

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -IA̲T^2

Sufixul dezvoltat *-iat*^{2} [pron. -i-a̲t] se identifică în 2 ***formații analizabile*** din DI: *arseniat* „sare a acidului arsenic” (DM) cf. *arsen* și *seleniat* „sare a acidului selenic” (DEX^2) cf. *seleniu.*

La acestea se adaugă 2 formații din alte surse: *amoniat* „combinație a amoniacului cu un oxid metalic” (DEX) cf. *amoniu, antimoniat* „sare a acidului antimonic” (DM) cf. *antimoniu.*

Formațiile sunt ***substantive:***

– ***masculine***, analizabile prin raportare la substantive: *amoniat, antimoniat, seleniat;*

– ***neutru***, analizabil prin raportare la un substantiv: *arseniat.*

Formații semianalizabile din DILR: *formiat* „sare a acidului *formic*” (DN 1986) și *prusiat* „sare a acidului *prusic*” (MDN).

Toate formațiile sunt împrumutate din franceză și circulă în limbaje de specialitate.

8.2. -INI̲T

Sufixul se identifică în 2 ***formații analizabile***: *uraninit* (DI) „oxid natural de *uraniu*; pehblendă” (MDA) și *vanadinit* (DILR) „minereu de *vanadiu* combinat cu plumb și cu clor” (MDA).

Ambele formații sunt ***substantive*** neutre analizabile prin substantive.

Au fost împrumutate din franceză.

Unele sufixe dezvoltate se identifică în câte o singură formație analizabilă din DILR:

***-eit** [pron. -e-it] în *jadeit* „varietate de *jad* compusă din silicat natural de sodiu şi aluminiu compact, verzui sau albicios" (DEX^2);
***-ezit** în *manganezit* „oxid natural de *mangan*" (DEX^2);
***-ianit** [pron. -i-a-nit] în *torianit* „dioxid de *toriu*" (DE);
***-olit** în *arsenolit* „oxid de *arsen* natural" (DN 1986);
***-anită** în *micanită* „material electroizolant obţinut din foiţe de *mică* lipite în straturi cu lianţi organici" (MDA).

-AT^3 (-atum; -ată)

Graur, P.A.: 130; Graur, T.: 262; ILR I: 74; Iordan, LRA: 164–165; Iordan, SRR: 10; Meyer-Lübke, G. II: 564; Meyer-Lübke–Piel, G.F.: 58; Rohlfs, G.: 336; Carabulea–Popescu-Marin 1967: 292; Simian-Guţulescu 1970: 99–100.

1. Statutul afixelor

Sufixul *-at*^{3} are ***varianta cultă*** *-atum* în formaţia împrumutată *ultimatum* „hotărâre irevocabilă, *ultim* cuvânt; notă diplomatică prin care un stat prezintă altui stat o condiţie definitivă" (MDA), care are şi o formă cu *-at*^{3}: *ultimat* (AR (1829), Ghica, A. 739, Odobescu, S. III, 536 ş.a., în DLR). Mai există două formaţii împrumutate cu *-atum*, care au circulaţie restrânsă, în limba actuală fiind folosite formele cu sufixul *-at*^{3}: *duplicatum* (DN^3, în DLR) / *duplicat* „al doilea exemplar al unui act, al unui document" (DLR) şi (înv.) *postulatum* (G. Pop, G. 25, cf. Stamati, D., DDRF, în DLR; DN 1986) / *postulat* „adevăr fundamental care apare ca evident şi care nu are nevoie să fie demonstrat; principiu de bază" (DLR).

Varianta morfologică *-ată* apare în *aromată* (N. Test. 1648, în DA), explicabilă prin faptul că *aromat* „mirodenie" < v.sl. *aromatŭ* (< gr. *ἄρωμα, -ατος*) era folosit mai ales la pl. *aromate*, din care s-a putut reconstitui o formă feminină de singular; cf. şi *duplicată* (în DN^3, cf. DLR) vs *duplicat* < germ. *Duplikat.*

1. Câteva formaţii cu *-at*^{3} au dublete cu *-iat* (vezi *infra* **9.1.**).

2. În formaţia *vechilet* „calitatea de *vechil*; slujba vechilului" (DLR) se identifică sufixul **-et;* cf. şi *naziret* „funcţiunea de *nazir*" (la Scriban, Dicţ.).

2. Delimitarea de afixe omonime

2.1. Sufixul *-at*^{3}, care serveşte la formarea unor substantive abstracte raportabile, în general, la teme nominale şi denumind adesea o funcţie, o ocupaţie, o demnitate, perioada şi/sau locul unde se exercită acestea, se delimitează prin origine, prin valori şi prin clasa lexico-gramaticală a derivatelor de sufixul *-at*^{1}, care serveştea la formarea unor adjective cu sens asemănător cu cel al participiilor (*borcănat, buzat* etc., vezi monografia sufixelor **-AT^1, -ÂT, -IT^1, -UT**).

Sufixul *-at*^{3} se delimitează prin origine, prin valori şi prin repartiţia stilistică a derivatelor şi de sufixul *-at*^{2}, care se identifică în substantive din terminologia ştiinţifică (*azotat, sulfat* etc.).

2.2. Formaţiile cu *-at*^{3} se delimitează din punct de vedere semantic de unele formaţii care sunt supine substantivizate, cu valoare de nume de acţiune: *chibiţat* „acţiunea de a chibiţa”, *măsurat* „acţiunea de a măsura”, *măturat* „acţiunea de a mătura”; aceste formaţii se raportează la verbele corespunzătoare, şi nu la substantivele *chibiţ, măsură, mătură,* care sunt baze pentru verbele respective.

Formaţia *bridat* „acţiunea de a face *bride*”, deşi are valoare de nume de acţiune, este considerată un derivat cu sufixul *-at*^{3} pentru că verbul corespunzător **(a) brida* nu este atestat; la fel, în *pugilat* (atestat la I. Golescu, C., în DLR), semianalizabil prin *pugilist,* se identifică sufixul *-at*^{3} deoarece verbul *(a) pugila*, neînregistrat în MDA şi în alte dicţionare consultate, apare mult mai târziu (în 1978, cf. DAS).

În schimb, formaţii ca *primat* „calitatea de a fi primul (în rang), întâietate, superioritate” sunt analizabile, din punct de vedere semantic, prin adjectivul *prim(ul)* + *-at*^{3}, şi nu prin verbul *(a) prima.*

Tot sufixul *-at*^{3} se identifică şi în formaţii de tipul *certificat* „act oficial prin care se *certifică* autenticitatea unui înscris sau în care se atestă o anumită calitate” (DA), *duplicat* „al doilea exemplar al unui act, al unui document” (DLR) cf. *(a) duplica* „a face un al doilea exemplar dintr-un act sau document, a dubla”, *fătăciunat* „socoteala *fătăciunilor* (= totalitatea mieilor fătaţi dintr-o dată)” (explicat în DA drept „participiul, devenit abstract verbal, al unui verb *fătăciuna,* neîntrebuinţat), *odorat* „(înv.) miros” (MDA) cf. *(a) odora, postulat* (vezi *supra* **1.**), cf. *(a) postula* „a da unei afirmaţii sau unei demonstraţii caracter de adevăr fundamental, evident”, *referat* „dare de seamă asupra unei cărţi, a unei activităţi etc.” (MDA) cf. *(a) refera* (variantă la *a referi*) „a face un raport” etc., care, deşi se raportează la un verb, nu sunt interpretabile semantic drept supine substantivate, neavând sens de nume de acţiune.

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -AT^3

3.1.1. În DI sunt înregistrate 89 de formaţii ***analizabile***: *alunat* „aluniş” cf. *alun* (MDA), *anonimat* „situaţia celui *anonim*” (DA), *apostolat* „misiunea sau activitatea unui *apostol*” (DA), *arhontat* „demnitatea de *arhonte*; durata funcţiei unui *arhonte*” (DA), *aromat* „mirodenie; cuişoare” (MDA) cf. *aromă, artizanat* „meşteşug practicat cu artă, de un *artizan*; magazin unde se vând produse de artizanat” (MDA), *banat / bănat* „provincie sau ţinut administrat de un *ban;* bănie” (MDA), *califat* „formă de stat aflată sub guvernarea unui *calif*; rangul de calif; durata guvernării unui calif” (MDA), *campionat* „competiţie oficială, pentru desemnarea campionului; situaţia, calitatea de *campion*” (DA), *canonicat* „demnitatea (şi beneficiile) de *canonic*” (MDA), *capitanat / căpitanat* „slujbă de *căpitan*; detaşament condus de un căpitan; căpitănie” (DA s.v. *căpitănie*), *cardinalat* „demnitatea de *cardinal*; perioadă în care cineva deţinea titlul de cardinal” (MDA), *certificat* (vezi *supra* **2.2.**), *climat* „*climă*; mediu social, politic, moral” (MDA), *cnezat* „formă de organizare politică de tip statal în Evul Mediu bazată pe autoritatea cneazului; teritoriu stăpânit de un *cneaz*” (MDA), *colonat* „stare de *colon* (DA); formă de organizare socială de la sfârşitul Imperiului Roman, caracterizată prin legarea tot mai strânsă a colonilor de pământul pe care îl munceau” (DN^3), *comitat* „unitate administrativ-teritorială condusă de un *comite*” (DA), *composesorat* „formă de asociere în care proprietăţile sunt administrate împreună” (DA) cf. *composesor* „coproprietar”, *concubinat* „concubinaj” (DA) cf. *concubin, consulat* „misiunea de *consul*; perioada de guvernare a unui consul; clădirea unde lucrează consulul" (DA) şi „reprezentanţă a unui stat în alt stat, condusă de un consul" (MDA), *decanat* „demnitatea sau funcţia de *decan*; birouri ale decanului" (MDA) şi „perioada de exercitare a funcţiei de decan" (Scriban, Dicţ.), *decemvirat* „formă de guvernământ politic în care conducerea statului era exercitată de o comisie alcătuită din zece persoane" (MDA) şi „demnitatea de *decemvir* şi timpul cât ea era exercitată; comisia decemvirilor" (DN 1986), *diaconat* „calitatea sau funcţia de *diacon*; timpul cât este în funcţie un diacon" (MDA), *dictatorat* „dictatură" cf. *dictator* (MDA), *directorat* „funcţia de *director*; perioadă cât cineva este director; direcţie" (MDA) şi „local în care este instalată o direcţie" (DEX), *doctorat* „stagiu efectuat după terminarea studiilor universitare, în vederea obţinerii titlului de *doctor*; examen final pentru obţinerea titlului de doctor; titlul de doctor" (MDA), *dogat* „demnitatea de *doge*; timpul în care guvernează un doge; formă de guvernământ, teritoriu condus de un doge" (DN 1986), *dragomanat* „rangul sau funcţia de *dragoman*; cancelaria dragomanului" (MDA), *ducat* „provincie, teritoriu de sub stăpânirea unui *duce*" (MDA), *duplicat* / *duplicatum* (vezi *supra* **2.2.**), *duumvirat* „funcţia, autoritatea *duumvirilor*; perioadă cât era exercitată această funcţie" (MDA), *economat* „(înv.) serviciul administrativ al unei instituţii, unde lucrează un *econom;* funcţie de *econom*; perioadă de timp în care cineva exercită funcţia de econom; sediu unde îşi desfăşoară activitatea economul; magazin cu produse mai ieftine" (MDA), *eforat* „colegiu din Sparta antică alcătuit din cinci *efori;* demnitatea de efor; perioadă în care cineva deţinea demnitatea de efor" (MDA), *egumenat* „(rar) egumenie, funcţia de *egumen;* perioadă de timp în care cineva exercită funcţia de egumen; mănăstire condusă de un egumen" (MDA), *electorat* „demnitatea de *elector;* teritoriu supus autorităţii unui elector; totalitatea electorilor (= alegătorilor) în cadrul unor alegeri" (MDA), *episcopat* „rangul, funcţia de *episcop*; timpul cât este în funcţie un episcop; episcopie" (MDA), *exactorat* „birou în care activa un *exactor* (= perceptor)" (MDA), *exarhat* „teritoriu asupra căruia se întinde autoritatea unui *exarh*; funcţia de exarh" (MDA), *externat* „şcoală în care nu se primesc decât elevi *externi*; calitatea şi funcţia medicului extern" (MDA), *fătăciunat* (vezi *supra* **2.2.**), *hanat* „domnie a unui *han*" (DA) şi „stat, teritoriu condus de un han" (DEX), *indigenat* „(înv.) dreptul de încetăţenire într-un stat; statutul *indigenului*" (MDA), *inspectorat* „serviciu în care activează *inspectorul*; clădirea unde lucrează inspectorul; funcţia de inspector; perioadă de timp în care cineva îşi exercită funcţia de inspector" (MDA), *interimat* „situaţia celui care exercită în mod provizoriu o funcţie în locul titularului; perioadă de timp în care se exercită această funcţie" (MDA) cf. *interim, internat* „aşezământ şcolar în care elevii primesc locuinţă şi întreţinere; stagiu de practică efectuat în spitale şi în clinici de studenţii în medicină din ultimii ani" (MDA) cf. *intern, isprăvnicat* „cârmuire, prefectură" cf. *ispravnic* (MDA), *majorat* „vârstă la care o persoană devine *majoră*; starea juridică a persoanei majore; (înv.) majoritate" (MDA), *mandarinat* „funcţia mandarinului; perioada în care un *mandarin* îşi exercită funcţia" (MDA), *marchionat* „provincie de frontieră sub guvernare militară, în Evul Mediu" (DLR) cf. *marchion* „margraf", *marchizat* „rangul de *marchiz*; domeniu al unui marchiz" (MDA), *mareşalat* „funcţia de *mareşal*" (MDA), *mecenat* „*mecena*" (MDA) şi „ocrotire acordată artelor şi ştiinţelor, în calitate de *mecena*" (DN 1986), *minorat* „vârstă la care o persoană este *minoră*; stare a persoanei minore" (MDA), *odorat* „(înv.) miros" (MDA) cf. *odor* „(înv.) miros, mireasmă", *orfelinat* „aşezământ, instituţie de caritate pentru creşterea copiilor orfani" (MDA) cf. *orfelin, palatinat* „demnitate, funcţie de *palatin*; teritoriu sau provincie guvernată de un palatin; populaţie a unui teritoriu guvernat de un palatin" (MDA), *papat* „papalitate" (MDA) cf. *papă, partizanat* „faptul de a fi *partizan*; activitate dusă de partizani" (MDA), *patriarhat* „formă de organizare socială în care bărbatul este considerat şef al familiei; demnitatea de *patriarh* (rang bisericesc); (rar) patriarhie" (MDA), *patronat* „calitatea de *patron*; asociație de patroni; totalitatea patronilor" (MDA), *păsărat* „mulțime de *păsări*" (MDA s.v. *păsăret*), *pensionat* „*pension*; timpul petrecut de cineva într-un pension" (MDA), *perceptorat* „(reg.) percepție (= instituție pentru colectarea impozitelor)" (DLR) cf. *perceptor*, *pionierat* „activitate de *pionier*; perioadă în care cineva a fost pionier" (MDA), *postulat* / *postulatum* (vezi *supra* **2.2.**), *pretorat* „(în vechea armată) autoritate militară condusă de un *pretor*; sediul acestei instituții" (MDA), *primat* (vezi *supra* **2.2.**), *principat* „teritoriu condus de un suveran care are titlu de *principe*; demnitatea de principe" (MDA), *priorat* „funcție, titlu de *prior*; perioadă de timp în care cineva exercită această funcție; unitate teritorial-administrativă bisericească condusă de un prior" (MDA), *prizonierat* „situația sau starea de *prizonier*; perioadă de timp în cursul căreia cineva este prizonier" (MDA), *profesorat* „funcția de *profesor*; timpul cât cineva exercită această profesiune" (MDA), *protectorat* „formă de dependență politică a unui stat față de altul, conform căreia statul *protector* conduce politica externă a statului protejat; teritoriu sau țară caracterizate printr-o astfel de formă de dependență" (MDA), *rabinat* „calitatea sau funcția de *rabin*; perioadă de timp cât funcționează un rabin" (MDA), *rectorat* „funcția de *rector*; durata acestei funcții; birourile și serviciile administrative care țin de rector" (MDA), *referat* (vezi *supra* **2.2.**), *regat* „stat guvernat de un *rege*" (MDA), *regisorat* „regizare; locul unde lucrează *regizorul*" (MDA s.v. *regizorat*) și „arta regizorului" (DEX s.v. *regizorat*) cf. *regisor* – variantă la *regizor*), *revisorat* „funcția de *revizor*; timpul cât ocupă cineva această funcție; serviciu în cadrul căruia își exercită revizorul funcția; localul unde funcționează acest serviciu" cf. *revisor* – variantă la *revizor* (MDA s.v. *revizorat*), *rigat* „stat guvernat de un *rigă* (= rege)" (MDA), *sangiacat* „*sangiac* (= diviziune teritorială în Imperiul Otoman)" (MDA s.v. *sangeacat*), *seniorat* „demnitate de *senior*; titlul seniorului (= nobil feudal); vârstă înaintată; perioadă în care cineva practică un sport în calitate de senior" (MDA), *sindicat* „organizație profesională care reprezintă interesele anagaților unei companii, instituții; totalitatea membrilor unui sindicat; sediu al unei organizații sindicale" (MDA) cf. *sindic* „persoană însărcinată cu administrarea patrimoniului unei instituții", *tribunat* „funcția de *tribun*; perioada în care își desfășura activitatea un tribun; unitate de luptători comandată de un tribun" (MDA), *triumvirat* „formă de conducere politică reprezentând alianța a trei conducători politici și militari (= *triumviri*); funcția de triumvir în Roma antică și durata ei" (MDA), *tutorat* „ocrotirea și administrarea intereselor unei persoane cu ajutorul unui tutore; susținere a pomilor fructiferi cu ajutorul unui *tutore* (= proptea)" (MDA), *țarat* „stat cârmuit de un *țar*" (MDA), *ultimat* (înv.) / *ultimatum* (vezi *supra* **1.**), *vizirat* „funcția de *vizir*; perioadă în care cineva exercită această funcție" (MDA), *voievodat* „demnitatea de *voievod*; ținut sau așezare condusă de un voievod" (MDA).

1. Formațiile *internat* și *externat* sunt considerate de Iorgu Iordan (Iordan, SRR: 32) „participii substantivate" (concept folosit pentru a desemna supinul), prin raportare la verbele corespunzătoare. La fel, formația *sindicat* este inclusă în cadrul „participiilor substantivate" presupunând existența unui verb (*a se*) *sindica*, după fr. *syndiquer;* același autor propune însă analiza prin *sindic* (cu sensul „slujba unui sindic", Iordan 1950: 77), soluție adoptată și în lucrarea de față.

2. Ar putea conține sufixul *-at*^{3} cuvintele din DI *protopopat, protopresviterat, șugubinat* și *vechileat* (cu un sufix dezvoltat **-eat* [pron. -e-a̲t]) cf. *protopop,* respectiv *protopresviter* (s.v. *protoprezbiter*), *șugubină* „faptă gravă, nelegiuire, păcat", *vechil* „administrator de moșie", pe care nu le-am inclus în inventar, pentru că nu sunt înregistrate în dicționarele explicative consultate și, în consecință, nu li se cunoaște sensul.

Am exclus din discuţie şi cuvântul *combinat,* neanalizabil semantic prin *combină* sau *(a) combina.*

La acestea se adaugă 28 de formaţii din alte surse: *alumnat* „denumire dată în Germania şi în Statele Unite ale Americii internatului şcolar" (DN 1986) cf. *alumn* „elev", *antrenorat* „calitatea de a antrena sportivi; funcţia de *antrenor*" (DCR^2), *asesorat* „funcţie de *asesor*" (DN 1986), *augurat* „slujba augurilor; templu construit după ce s-au consultat *augurii*; profeţie" (DN 1986), *autorat* (Iordan, LRA: 164) „calitatea de *autor*", *capelanat* „demnitatea, slujba de *capelan*" (MDN), *centumvirat* „demnitatea de *centumvir*" (DN 1986), *centurionat* (DILR) „demnitatea, funcţia de *centurion;* alegerea centurionilor" (NDN), *cenzorat* (Iordan, LRA: 164) „activitate a *cenzorului*" (internet), *curierat* „activitate a *curierului*" (DEX^2), *despotat* „demnitatea de *despot*; teritoriu guvernat de un despot" (DN 1986), *dirijorat* „dirijat; activitatea *dirijorului*" (MDN), *dispecerat* „serviciu în care îşi desfăşoară activitatea un *dispecer*" (DLR), *emirat* „stat condus de un *emir*; funcţia, demnitatea de emir" (DLR), *fundat* „fond al unui tablou sau al unui panou sculptat; element arhitectonic care constituie fondul perspectivei frontale a unei construcţii; decor care acoperă partea din spate a unei scene de teatru" (MDA s.v. *fundal*) cf. *fund*, *gonfalonierat* „titlu, demnitate de *gonfalonier*" (MDN), *guvernatorat* „administraţie / funcţie de *guvernator;* durata acestei funcţii; teritoriu condus de un guvernator" (MDN), *imamat* „stat musulman condus de un *imam*" (DN 1986), *juniorat* „vârsta *juniorului*" (DN 1986), *lectorat* „funcţia de *lector* într-o instituţie de învăţământ superior; catedră universitară" (DN 1986), *magnificat* „compoziţie muzicală polifonică; cântec de slavă, punctul culminant într-o misă" (MDN) cf. *magnific, masterat* „perioadă de studii după obţinerea licenţei, pentru o specializare postuniversitară finalizată cu obţinerea titlului de *master*; titlul de master" (DCR^2), *nobilissimat* „demnitate de *nobilissim*" (DN 1986), *patricianat* (Rom. lit., VI, 1973, nr. 14, p. 32/2: *Case greoaie mărturisesc patricianatul negustoresc*) „calitatea de *patrician*", *shogunat* „autoritatea, demnitatea de *shogun*" (MDN), *stathuderat* „demnitatea, funcţia de *stathuder* (= guvernator al unei provincii şi comandant militar în Ţările de Jos)" (MDN), *sultanat* „demnitatea de *sultan*; stat monarhic condus de un sultan" (DLR), *unicat* „exemplar *unic* (al unui act, al unui obiect etc.)" (DN 1986).

Substantivul neutru din DILR *alternat* „drept al unui stat de a fi numit primul în exemplarul care îi revine din textul tratatului la care este parte" (MDN), împrumutat din franceză, nu a fost inclus în listă deoarece nu este analizabil semantic prin raportare la verbul *(a) alterna* „a reveni sau a face să revină succesiv".

3.1.2. Formaţiile cu *-at*^{3} sunt ***substantive neutre***, raportabile la:
- substantive: *apostolat, artizanat, banat, bridat, califat, canonicat, cardinalat, consulat, decanat, ducat, exarhat, hanat, patriarhat, regat, tribunat, ţarat, vizirat, voievodat* etc.;
- adjective (folosite şi substantival): *anonimat, externat, indigenat, internat, majorat, minorat, magnificat, primat, unicat;*
- verbe (rar): *certificat, duplicat, odorat, postulat, referat;*
- un adverb: *interimat.*

O singură formaţie este de genul ***masculin***: *mecenat.*

Câteva ***formaţii*** din DI sunt ***semianalizabile***: *patriciat* „demnitatea, calitatea de *patrician*; instituţia patricienilor; totalitatea patricienilor", *provizorat* „stare a ceea ce este *provizoriu*; fapt, situaţie provizorie; timp cât cineva sau ceva este provizoriu", *pugilat* „luptă cu pumnii goi practicată ca sport" cf. *pugilism* şi *pugilist.*

4. Valorile derivatelor

Formaţiile cu -*at*^{3} au mai multe valori semantice. Adesea, acelaşi cuvânt are valori diferite, denumind funcţia şi perioada cât se exercită aceasta sau funcţia, perioada şi locul (vezi glosările, *supra* **3.1.**).

4.1. ***Ocupaţia, demnitatea, funcţia*** persoanei denumite de cuvântul-bază: *arhontat, canonicat, cardinalat, cnezat, decemvirat, diaconat, dictatorat, directorat, doctorat, dogat, eforat, episcopat, hanat, isprăvnicat, mandarinat, mareşalat, papat, patriarhat, pretorat, profesorat, provizorat, rabinat, regizorat* etc.

4.2. ***Perioada*** cât se exercită funcţia: *arhontat, califat, cardinalat, diaconat, duumvirat, inspectorat, interimat, prizonierat* etc.

4.3. ***Situaţia, condiţia, starea*** (permanentă sau temporară): *anonimat, autorat, concubinat, indigenat, interimat, majorat, minorat, partizanat, primat, prizonierat, seniorat* etc.

4.4. ***Purtătorul localizării,*** formaţia desemnând teritoriul sau instituţia unde se exercită meseria sau autoritatea desemnate de cuvântul de bază ori unde predomină indivizii sau elementele desemnate de cuvântul-bază: *alumnat, alunat, cnezat, comitat, consulat, dispecerat, ducat, economat, emirat, hanat, imamat, internat, orfelinat, regat, voievodat* etc.

4.5. ***Colective***: *alunat, electorat, fătăciunat, patronat, păsărat, sindicat.*

4.6. ***Nume de acţiune*** cu bază nominală (rar): *apostolat, bridat, campionat, cenzorat, curierat, dirijorat, mecenat* etc.

4.7. ***Rezultatul*** acţiunii: *certificat, duplicat, postulat, referat.*

Uneori, sensul de nume de acţiune se combină cu cel de rezultat al acţiunii: *artizanat.*

În formaţia *magnificat* întâlnim o valoare rară: ***purtătorul calităţii.***

Sunt ***sinonime*** cu baza formaţiile *climat, mecenat* cu sensul „mecena" şi *sangiacat.*

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixul nominal abstract -*at*^{3} este ***neologic***, împrumutat din franceză, latină, italiană, rar din germană.

Sufixul lat. -*atus* denominativ forma substantive care indicau diverse funcţii (*senatus, comitatus, decurionatus* etc.), locul (*consulatus, parentatus*), colectivitatea (*vicinatus*) şi starea sau situaţia (*colonatus*). În limbile romanice, sufixul a fost împrumutat mai târziu.

Sufixul se găseşte şi în unele dintre limbile moderne neromanice, ceea ce-i conferă calitatea de sufix internaţional: germ. *Duplikat,* germ. *Pensionat,* engl. *syndicate,* germ. *Syndikat* etc.

Sufixul -*at*^{3} a fost împrumutat în derivate analizabile din:

– franceză: *anonimat* < fr. *anonymat, artizanat* < fr. *artisanat, climat* < fr. *climat, externat* < fr. *externat, interimat* < fr. *intérimat, internat* < fr. *internat, marchizat* < fr. *marquisat, mareşalat* < fr. *maréchalat, orfelinat* < fr. *orphelinat, shogunat* < fr. *shogunat* etc.;

– latină: *composesorat* < lat. *compossessoratus*, *nobilissimat* < lat. *nobilissimatus*, *principat* < lat. *principatus;*
– italiană: *campionat* < it. *campionato*, *ducat* < it. *ducato*, *gonfalonierat* < it. *gonfalonierato;*
– germană: *duplicat* < germ. *Duplikatum;*
– vechea slavă: *aromat* < v.sl. *aromatŭ.*

Numeroase formații au etimologie multiplă: *apostolat* < fr. *apostolat,* lat. *apostolatus; cardinalat* < fr. *cardinalat,* lat. *cardinalatus; colonat* < fr. *colonat,* lat. *colonatus; comitat* < germ. *Komitat*, lat. *comitatus; decanat* < fr. *décanat*, lat. *decanatus*; *decemvirat* < lat. *decemviratus*, fr. *décemvirat; diaconat* < fr. *diaconat,* lat. *diaconatus; episcopat* < fr. *épiscopat,* lat. *episcopatus; patronat* < lat. *patronatus*, fr. *patronat*, germ. *Patronat; rabinat* < fr. *rabbinat,* germ. *Rabbinat; rectorat* < fr. *rectorat*, germ. *Rektorat; ultimat(um)* < fr. *ultimatum*, germ. *Ultimatum.*

După detașarea sufixului din împrumuturi analizabile precum cele de mai sus, s-au creat în limba română o serie de derivate: *alunat, antrenorat, cnezat, concubinat, curierat, dictatorat, dragomanat, exactorat, hanat, isprăvnicat, marchionat, minorat, partizanat, păsărat, pionierat, pretorat, prizonierat, regat, regizorat, revizorat, sangeacat, seniorat, tutorat, țarat, voievodat* etc.

5.2. Primul ***împrumut*** cu sufixul *-at*^{3} este din secolul al XVI-lea: *aromat* (la Coresi, apud Murnu, Gr. 7, în DLR). În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea sunt atestate *ducat* (a. 1642, în GCR I, 95/30), *climat* (la Cantemir, Hr. 11), *principat* (la Iorga, S.D. VII, 40), *diaconat* (Calendariu (1794), 31/21, în MDA). Majoritatea cuvintelor conținând acest sufix au fost împrumutate în secolul al XIX-lea: *cardinalat* (Bălcescu, M. V. 327, în DA), *economat* (Costinescu, în MDA), *exarhat* (Costinescu, în MDA), *episcopat* (GT (1848), 137^1/ 33, în DLR), *orfelinat* (DDRF, în DLR), *pensionat* (CR (1832), 231^1/ 8, în DLR) etc.

Cele mai vechi ***creații românești*** cu sufixul *-at*^{3} sunt, probabil, *banat*, *cnezat* și *voievodat,* deși dicționarele nu furnizează atestări foarte vechi. În istorie se vorbește de *Banatul Severinului* care, după secolul al XIII-lea, a fost feudă a domnilor Țării Românești. Denumirea oficială pentru provincia Banat apare după 1718 (cf. Diaconovich 1898). Însă în DA *banat* este considerat un împrumut din latina medievală (*banatus*), atestat la Bălcescu, M.V. 593. Prima atestare a lui *cnezat* este de la începutul secolului al XIX-lea (a. 1808, la Șincai, HR. I 270/24, în MDA), iar *voievodat* este atestat prima dată spre sfârșitul aceluiași secol (a. 1878, la Bălcescu, M.V.).

Majoritatea derivatelor românești sunt atestate în secolul al XIX-lea: *isprăvnicat* (a. 1818, la Caragea, L. 21/7), *regat* (a. 1829, CR, 282^2/19), *sangeacat* (a. 1842, la Asachi, L. 901/40), *fătăciunat* (a. 1852–1895, în Uricariul VI, 4), *seniorat* (a. 1868, la Barcianu, V.), *tutorat* (a. 1872–1873, la Negruzzi, S. I, 143), *marchionat* (a. 1876, în LM), *minorat* (a. 1876, în LM), *dictatorat* (a. 1870, la I. Costinescu, în MDA), *egumenat* (a. 1870, la I. Costinescu, în MDA), *păsărat* (a. 1885, la Delavrancea, S. 81), *dragomanat* (a. 1887, la Odobescu, S. I, 321, în MDA), *concubinat* (a. 1890, la Marian, NU. 60), *exactorat* (a. 1891, la Barițiu, P. A. III, 148) etc. Multe au intrat în română în secolul al XX-lea: *hanat* (a. 1901, la Iorga, L. II, 251), *alunat* (a. 1906, la Țiplea, P. P. 62), *țarat* (a. 1915, Bul. Com. Ist. II, 183), *revizorat* (a. 1926–1931, în CADE), *pionierat* (a. 1948, Contemp., nr. 104, 4/1), *pretorat* (a. 1949, la Camilar, N. I, 77), *prizonierat* (a. 1952, „Scânteia", nr. 2354), *regizorat* (a. 1954, V. Rom., 75), *partizanat* (a. 1958, la Ralea, S. T. III, 18), *antrenorat* (a. 1973, V. Stud., în DCR^2), *curierat* (a. 1975, DEX).

6. Originea temelor

Temele derivatelor româneşti cu sufixul *-at*^{3} sunt de diverse origini:

- moştenite din latină (rar): *regat;*
- slave: *cnezat, isprăvnicat, ţarat, voievodat;*
- greceşti: *dragomanat, egumenat;*
- turceşti: *hanat, sangeacat / sangiacat;*
- latino-romanice: *antrenorat, concubinat, curierat, dictatorat, marchionat, partizanat, pretorat, prizonierat, tutorat.*

Unele teme au origine multiplă (*pionierat*) sau sunt cuvinte create în limba română (*alunat, fătăciunat*).

7. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-at*^{3} a fost productiv în secolele al XIX-lea şi al XX-lea: *antrenorat, autorat, colonat, curierat, pionierat, partizanat, patronat, prizonierat, revizorat* etc.

8. Repartiţia stilistică a derivatelor

Multe formaţii cu *-at*^{3} sunt folosite în limba curentă: *anonimat, apostolat, artizanat, campionat, consulat, decanat, doctorat, inspectorat, internat, lectorat, majorat, masterat, patronat, pionierat, principat, prizonierat, rectorat, regat* etc.

Unii termeni au ieşit din uz sau sunt folosiţi în lucrări de istorie ori în romane istorice: *arhontat, cnezat, decemvirat, dogat, dragomanat, duumvirat, eforat, exactorat, hanat, indigenat, isprăvnicat, marghizat, marghionat, papat, patriciat, plebeiat, sangiacat, triumvirat, ţarat, voievodat* etc. Alte formaţii au în dicţionare indicaţia „rar, neobişnuit": *dictatorat, eforat, mandarinat, marchionat, mareşalat, minorat, palatinat, patriciat, seniorat* etc., uneori şi „învechit" (*fătăciunat*).

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -IAT^3

9.1.1. Statutul afixului

Sufixul dezvoltat *-iat*^{3} [pron. -i-at] se delimitează de sufixele *-iat*^{1} şi *-iat*^{2} prin origine şi valori (ca şi *-at*^{3} de sufixele *-at*^{1} şi *-at*^{2}).

Unele formaţii cu *-iat*^{3} au dublete cu *-at*^{3} (acestea din urmă având uneori model străin): *composesoriat / composesorat* (cf. lat. *compossessoratus*), *protopopiat / protopopat*, *viziriat / vizirat* etc.

9.1.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

9.1.2.1. În DI sunt înregistrate 20 de ***formaţii analizabile***: *ajutoriat* „funcţia sau titlul de *ajutor* al cuiva" (MDA), *anticariat* „întreprindere care achiziţionează şi vinde cărţi sau obiecte vechi de artă" cf. *anticar* (DA), *cancelariat* „funcţia de *cancelar* şi perioada cât cineva are această funcţie" (DA) şi „localul unde îşi exercită cancelarul atribuţiile" (DN 1986), *comisariat* „funcţia unui *comisar* şi perioada cât durează ea; secţie a poliţiei orăşeneşti condusă de un comisar; localul acestei secţii" (DA), *landgrafiat* „domeniu condus de un *landgraf;* demnitate de landgraf" (MDA), *margrafiat* „domeniu al unui *margraf*; demnitatea de margraf” (MDA), *măndătariat* „sediu al administrației locale” cf. *mandatar* (MDA), *ministeriat* „perioadă de timp în care un guvern sau un ministru își îndeplinește mandatul” (MDA) cf. *minister* / (înv.) *ministeriu, notariat* „instituție publică în care se redactează, se legalizează și se autentifică acte, sub coordonarea unui *notar*; funcția și activitatea notarului” (MDA), *noviciat* „situația, condiția de *novice*; timpul cât durează această stare; locuință destinată, în mănăstire, novicilor” (MDA), *plebeiat* „(rar) calitate de *plebeu*” cf. și *plebe* (MDA), *primariat* „funcție, titlu de *primar*; perioadă de timp în care cineva exercită această funcție; examen susținut de un medic pentru a obține titlul de medic primar” (MDA), *proletariat* „mulțime de proletari, condiție de *proletar*” (DLR), *protopopiat* „rangul sau funcția de *protopop*; teritoriu aflat sub jurisdicția unui protopop; reședința unui protopop” (MDA), *secretariat* „funcție de *secretar;* perioadă în care cineva exercită funcția de secretar; serviciu într-o instituție sau într-o organizație unde lucrează secretarul; grup de persoane care consemnează conținutul dezbaterilor unei ședințe, ca secretari” (MDA), *tezaurariat* „oficiu unde se păstrează și se administrează tezaurul public; departamentul de finanțe” (MDA) cf. *tezaurar / tezaurariu* (= „custodele unui tezaur, casier)”, *vicariat* „funcția sau demnitatea de *vicar*; timpul cât un vicar exercită această funcție; regiunea unde se exercită autoritatea vicarului; reședința vicarului” (MDA), *viziriat* „funcția de *vizir*; perioadă în care cineva exercită această funcție” (MDA), *voluntariat* „angajare (în armată) ca *voluntar*; durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar” (MDA).

La acestea se adaugă 14 formații din alte surse: *actuariat* (DILR) „totalitatea operațiilor și normelor pe baza cărorase efectuează calcule financiare; funcția de *actuar* (= specialist în calcule statistice)” (NDN), *acționariat* (DILR) „sistem în care salariații unei întreprinderi sunt *acționari,* coproprietari ai unei părți din acțiuni” (MDN), *antreprenoriat* (DILR) „activitatea *antreprenorului*” (internet), *composesoriat* „composesorat” (DA) cf. *composesor, directoriat* (Simian-Guțulescu 1970: 100) „directorat” cf. *director, impresariat* (DILR) „instituție care mijlocește sau organizează reprezentații teatrale, concerte” (DN 1986) cf. *impresar, interpretariat* (DILR) „activitatea, meseria de *interpret*” (MDN), *mercenariat* (DILR) „condiția, ocupația de *mercenar*” (MDN), *parteneriat* (DILR) „asociere a doi sau mai mulți *parteneri* (de afaceri)” (DCR), *primiceriat* (DILR) „demnitatea de *primicer*” (DN 1986), *protonotariat* (DILR) „funcția și demnitatea de *protonotar*” (DN 1986), *rezidențiat* (DILR) „specializare ca (medic) *rezident*” (DCR^2), *secundariat* (DILR) „perioadă de timp în care își face stagiul un medic *secundar*; examen sau concurs pentru obținerea gradului de medic secundar” (DEX), *suplinitoriat* „statutul profesorului *suplinitor*” (DCR^2).

1. O formație foarte rară este semnalată de Iorgu Iordan (Iordan 1935a: 230): *profitariat* (*profitariatul muniționar*, „Cuvântul liber”, 25 VIII, 1934, p. 3/5); formația s-ar explica de la tema *profitor* (*a* în loc de *o* ar putea fi o greșeală de tipar sau o influență a verbului *(a) profita*) și ar avea sensul colectiv „cei care profită”.

2. Din împrumutul *vedetariat* „atitudine de vedetă, vedetism” (DCR^2) (< fr. *vedettariat*) cf. *vedetă* s-ar segmenta un sufix dezvoltat **-ariat* [pron. -a-ri-at], identificat numai în această formație.

9.1.2.2. Formațiile cu *-iat*^{3} sunt ***substantive neutre***, raportabile la:

- substantive: *ajutoriat, anticariat, cancelariat, comisariat, landgrafiat mareșaliat, margraviat, măndătariat, proletariat, voluntariat* etc.;
- adjective: *primariat, secundariat, suplinitoriat.*

9.1.3. Valorile derivatelor

Substantivele cu -*iat*^{3} au, în general, aceleaşi valori ca formaţiile cu -*at*^{3}.

9.1.3.1. ***Ocupaţia, demnitatea, funcţia*** pe care o are persoana denumită de cuvântul-bază: *ajutoriat, cancelariat, comisariat, margrafiat.* Adesea, această valoare se asociază cu cea de ***perioadă*** în care se exercită funcţia respectivă.

9.1.3.2. ***Purtătorul localizării,*** formaţia desemnând teritoriul unde se exercită meseria sau autoritatea denumite prin cuvântul de bază: *comisariat, măndătariat, notariat, tezaurariat* etc.

9.1.3.3. ***Starea, situaţia, condiţia*** persoanei indicate prin cuvântul de bază: *noviciat, suplinitoriat.*

9.1.3.4. ***Colective***: *proletariat, secretariat.*

Frecvent, o formaţie are mai multe valori. De exemplu, *comisariat* şi *notariat* indică funcţia, timpul şi locul; *secretariat* indică o funcţie şi timpul cât se exercită aceasta, locul unde se exercită funcţia denumită de cuvântul-bază şi colectivul.

9.1.4. Originea sufixului şi istoria derivatelor

9.1.4.1. Punctul de plecare al formaţiilor cu -*iat*^{3} sunt substantivele latine cu -*ius* şi -*ium* (*notarius, ministerium*). Sufixul -*iat*^{3} este dezvoltat din -*at*^{3} cu infixul -*i*-, detaşat din formaţii cu dublă analiză: *ministeriat* cf. *minister* sau *ministeriu* + -*iat,* dar *ministerie* + -*at; notariat* cf. *notar* sau *notariu* + -*iat,* dar *notarie* + -*at* etc.

Eugenia Simian-Guţulescu (*lucr. cit.*: 99) afirmă că o trăsătură fonetică a temelor la care se ataşează -*iat* este consoana finală -*r*. Deşi aceasta este situaţia în majoritatea cazurilor, totuşi prezenţa lui -*r*- nu este obligatorie: *mareşaliat, protopopiat, noviciat.*

Multe dintre formaţii sunt împrumutate, sufixul având caracter internaţional. Sufixul -*iat*^{3} a intrat în română prin cuvinte împrumutate din limbi romanice (franceză, italiană), din germană, din rusă sau din latină: *anticariat* < germ. *Antiquariat* (în DA, este considerat derivat din *anticar*); *comisariat* < fr. *commissariat,* rus. *комисариатъ*; *landgrafiat* < fr. *landgraviat; margrafiat* < fr. *margraviat; noviciat* < lat. *novitiatum,* fr. *noviciat,* it. *noviziato; tezaurariat* < lat. *thesaurariatus; vicariat* < fr. *vicariat,* it. *vicariato.*

9.1.4.2. Cuvintele cu -*iat*^{3} au pătruns în limba română începând din secolul al XVIII-lea: *landgraviat* (Gheografie, 74^r/8, în DLR), dar mai ales în secolul al XIX-lea: *comisariat* (Costinescu, în MDA), *ministeriat* (Costinescu, în MDA), *notariat* (I. Golescu, C.), *noviciat* (Bariţiu, P. A. I, 338), *plebeiat* (Maiorescu, CR. III, 117), *proletariat* (Românul (1858), 150^2/79), *secretariat* (I. Golescu, C.) etc. Numărul lor a continuat să crească în secolul următor: *margrafiat* (Alexi, W.), *actuariat* (NDN), *acţionariat* (MDN), *primiceriat* (MDN), *protonotariat* (DN^3) etc.

După ce s-a detaşat din împrumuturile analizabile, sufixul -*iat*^{3} a creat ***derivate româneşti***: *măndătariat* (a. 1835, la Ştefanelli, D. C. 407, în DLR), *ajutoriat* (C. Petrescu, apud Iordan, LRA: 165), *mercenariat* (MDN), *plebeiat* (Maiorescu, Cr. III, 117), *primariat* (CADE), *rezidenţiat* (DCR^2), *suplinitoriat* (DCR^2) etc.

Unele formații sunt considerate fie formații românești, fie împrumuturi: *cancelariat* < *cancelar* + *-iat*, cf. germ. *Kancellariat* (DA), *impresariat* < *impresar* + *-iat* (DEX), cf. germ. *Impresariat* (DN 1986, MDN) etc.

9.1.5. Originea temelor

Formațiile cu sufixul *-iat*^{3} se raportează la teme moștenite din latină (*ajutoriat*), latino-romanice (*măndătariat, mercenariat, primariat, plebeiat* etc.), de origine slavă (*protopopiat*).

9.1.6. Productivitatea sufixului

Sufixul *-iat*^{3} nu a fost foarte productiv în română. Derivatele românești sigure sunt puțin numeroase.

9.1.7. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

În general, formațiile cu *-iat*^{3} sunt din limbajul administrativ sau instituțional. Unele formații sunt destul de neobișnuite (*ajutoriat, landgrafiat, margrafiat*) sau învechite (*măndătariat, tezaurariat*). Câteva dintre ele au uz general: *anticariat, comisariat, notariat, primariat, proletariat, secretariat.*

Alte sufixe dezvoltate se identifică în câte o formație:

***-icat** în *pontificat* „demnitate de papă; intervalul de timp în care un papă își exercită funcția” cf. *pontif* (prin raportare la adjectivul *pontifical,* formația este semianalizabilă);

***-uleat** [pron. -u-lĕat] în formația analizabilă din DI *iuiuleat* „vaiet” (DA) cf. *iui!*

-ATĂ^2

Popescu-Marin 1960: 669–671.

1. Statutul afixului și delimitarea de afixe omonime

Considerăm că formantul *-ată*^{2} din cuvinte vechi și populare (vezi *infra* **2.1.**) are statut de sufix și se delimitează de:

- sufixul *-ată*^{1} (din *serată, vișinată* etc.), prin origine și prin repartiția stilistică a derivatelor (vezi monografia sufixelor **-ADĂ, -ATĂ^1**);
- formațiile de tipul *cotiledonată, măzărată* etc., substantivizări ale formei de feminin a adjectivelor corespunzătoare formate cu sufixul *-at*^{1} (vezi monografia sufixelor **-AT^1, -ÂT, -IT^1, -UT**);
- varianta morfologică *-ată* a sufixelor **-AT^2** și **-AT^3** prin statutul afixelor (vezi monografiile respective).

Într-un singur derivat din DI se identifică un sufix dezvoltat **-eată* [pron. -ĕa-tă] (cu unele dificultăți formale): *pomeneată* (*pomneată / pomineată*) „șervet sau batistă de pânză albă, cu un ban legat la un capăt și o lumânare la altul, care se dă de pomană la înmormântare; colac care se dă de pomană la înmormântare” cf. *pomană* (DLR) și *(a) pomeni.*

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. În DI sunt înregistrate 10 ***formaţii analizabile***: *cănată* „*cană*" (DA), *fălcată* „(bot.) suliţică" cf. *falcă* (DA), *frâmbiată* „oaie cu lână creaţă" (DA) cf. *frâmbie* – variantă a lui *frânghie*, *glăvată* „(Braşov) cap mare şi prost" (DA s.v. *glăvăţână*) cf. *glavă* „căpăţână de animal", *halcată* „bucată de carne care atârnă, ruptă dintr-un animal" (DA s.v. *halcă*), *hoinată* „dans popular; melodie după care se execută dansul hoinata" (DA s.v. *(h)oină* „joc cu mingea"), *lolotată* „(reg.) nume dat unui soi de struguri albi" cf. *loloaţă* „laţe de păr nepieptănate; smocuri de lână care se desprind din blana oilor" (DLR), *muscurată* „oaie cu lâna albă şi cu pete negre pe bot" cf. *muscur, -ă* „(oaie sau capră) de culoare albă şi cu pete negre pe bot" (DLR), *păstăiată* „(bot.) lopăţea" cf. *păstaie* (DLR), *surată* „prietenă" cf. *soră* (DLR).

La acestea se adaugă o formaţie: *cosiţată* „plantă agăţătoare" (DA s.v. *cosiţă* „plantă ierboasă agăţătoare").

1. Conform MDA, substantivul *halcată* nu este derivat de la *halcă*, ci o contaminare între *halcă* şi *bucată*.

Legătura semantică dintre *loloţată* şi *loloaţă* (DLR) nu este clară.

2. Excludem dintre formaţiile cu -*ată*^{2} pe cele care admit analiza printr-un verb, considerând că acestea reprezintă substantivări ale formelor feminine de participiu cu utilizare adjectivală: *cârligată (cârligat)* „(bot.) răculeţ" (DA s.v. *încârliga;* Popescu-Marin 1960: 670) presupune că poate fi analizat şi prin *cârlig*), *dăltuşată* „(reg.) scobitură în care se îmbină şindrilele" (MDA) cf. *(a) dăltuşa* „(reg.) a scobi (cu dăltuşul)", *şezată* „fiecare dintre stâlpii verticali care sprijină streaşina casei" cf. *(a) şedea* (în DLR e dat cu etimologie necunoscută, dar se menţionează verbul *(a) şedea*) şi *zăgnată,* variantă a lui *zăgneată* „surcea sau vreasc pentru foc; scântei; (foc de) surcele sau vreascuri puse să ardă la gura cuptorului, ca să se rumenească produsul pus la copt" cf. *(a) zăgni* „a aprinde focul" (în DLR este considerat împrumut din ucr. *загнит*, rus. *загнета*). De asemenea, în expresia *cu ridicata* „în cantităţi mari", considerăm că s.f. *ridicata* reprezintă un participiu substantivizat, nu un derivat cu -*ată.*

Nu am inclus în inventar nici substantivul feminin din DI *lescovată* deoarece nu este explicat clar în dicţionarele consultate. În MDA şi în DLR, pentru etimologia lui *leşcovă* „bulgăre mare de pământ scos de plug" se face trimitere la *lescovată* (însă acest cuvânt nu este înregistrat); în DA este înregistrat cuvântul *leşcovată* s.f. (în expr.) *piatră leşcovată* „piatră de preţ, lucitoare", după rut. *leskovii-kobal't* cf. şi *leşcovă.*

2.2. Toate formaţiile cu -*ată*^{2} sunt ***substantive comune*** de genul feminin, raportabile la substantive comune.

O ***formaţie*** înregistrată în DI este ***semianalizabilă***: *mălată* „mămăligă" cf. *mălai.*

3. Valorile derivatelor

Formaţiile cu sufixul -*ată*^{2} evidenţiază câteva valori semantice în raport cu baza.

3.1. ***Purtătorul asemănării***: *fălcată, frâmbiată, glăvată, hoinată, loloţată, surată.*

3.2. ***Posesorul*** obiectului denumit de temă: *păstăiată.*

3.3. ***Specia*** bazei: *hălcată.*

Derivatele *cănată, cosiţată* şi *muscurată* sunt ***sinonime*** cu baza.

4. Originea sufixului şi istoria derivatelor

4.1. Originea sufixului -*ată*^{2} este neclară.

Sufixul -*ată*^{2} a putut fi moştenit din latină în formaţia analizabilă *frâmbiată* < lat. *fimbriatus* „împodobit cu frânghii (= franjuri de lână)" (DA) sau < lat. *fimbriata, -am* (CDDE 651), formaţie analizată apoi prin *frânghie* < lat. *fimbria* (REW 3308).

S-a putut detaşa şi din împrumutul *cănată* < bg. *kanata* „căniţă" (DA), unde segmentul final a putut fi interpretat drept sufix diminutival, cf. bg. *kana* > rom. *cană*.

Sufixul a putut apărea şi pe teren românesc din -*at* + -*ă*, cf. *surată* (format de la *soră, surori,* după modelul lui *fârtat* < *frate* + sufixul -*at,* DA) sau din derivate de tipul *măzărată* „(planta) sângele-voinicului" (DLR s.v. *măzărat, -ă*), care reprezintă substantivarea adjectivului *măzărat* derivat cu sufixul -*at*^{1}, prin raportare la *mazăre.*

4.2. Formaţiile cu -*ată*^{2} sunt vechi. Prima atestare a lui *surată* este în *Biblia* de la 1688 (DLR). Celelalte formaţii sunt atestate în lucrări din secolul al XIX-lea (*cănată, cosiţată*) sau din prima jumătate a secolului al XX-lea (*fălcată, halcată, muscurată, păstăiată*); fiind însă cuvinte populare, este de presupus că sunt mult mai vechi.

5. Originea temelor

Formaţiile cu -*ată*^{2} se raportează la teme moştenite (*fălcată, frâmbiată, surată*) sau slave (*cănată, cosiţată, glăvată*); rar, tema este comună cu albaneza (*păstăiată*), are origine maghiară (*hălcată*) sau neclarificată (*loloţată, muscurată*).

6. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Formaţiile cu sufixul -*ată*^{2} sunt vechi şi populare, unele regionale sau învechite. Sufixul a fost slab productiv.

-ATIC (-atec), -ETIC (-etec); -ATICĂ, -ETICĂ

Pascu, S. 99–103; Rosetti, ILR (1968): 162; Dimitrescu 1960: 321–330; Ivănescu 1958: 44–51; Iordan, Top.: 515, 533, 534; Puşcariu 1901b: 830–832; Puşcariu 1924–1926: 1377; Frăţilă 1982: 160, 182; Laţiu 2003: 107–112; FCLRV: 77–78.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele -*atic, -etic* şi -*atică, -etică* reprezintă două ***serii*** care sunt asociate pe baza asemănării formale şi a originii (vezi *infra* **4.**).

În cadrul fiecărei serii, sufixele au, pe lângă originea comună, aceeaşi distribuţie (vezi *infra* **2.1.2., 2.2.2.** şi **2.3.2., 2.4.2.**) şi aceleaşi valori (vezi *infra* **3.**).

1. G. Pascu tratează sufixul -*atic* (cu „varianta fonetică" -*etic*) şi sufixul -*etic* în două monografii diferite (S.: 99–103, respectiv S.: 70), fără a stabili vreo legătură genetică, distribuţională sau semantică între ele (vezi şi *infra,* nota sub **4.1.2.**).

2. Nu am inclus în serie un sufix *_-i̱tic_ pentru că s-ar segmenta, conform procedeelor de analiză din această lucrare, dintr-o singură formaţie analizabilă: *pleuritic* „specific pleureziei; provocat de pleurezie (= boală care constă în inflamaţia acută sau cronică a *pleurei*)" (DRL), cu dubletul, jusificat etimologic, *pleuretic* < fr. *pleurétique;* forma *pleuritic* a apărut, probabil, în română sub influenţa cuvântului *pleurită* < gr. *πλευρίτης,* fr. *pleurite* (care desemnează o altă boală pulmonară). Sufixul *_-itic_ se identifică şi în câteva formaţii semianalizabile, de ex. *nefritic* (cu dubletul *nefretic*) „persoană care suferă de *nefrită*" < ngr. *νεφριτικός,* lat. *nephreticus,* fr. *néphrétique* (DLR s.v.) cf. şi *nefr(o)-; rahitic* < ngr. *ραχιτικός,* fr. *rachitique,* it. *rachitico* (DLR) cf. *rahis* „(rar) şira spinării" etc.

1.1.1. Sufixul *-atic* (vezi *infra* **2.1.**) se identifică în formaţii cu teme terminate în consoană. Formaţiile sunt, în marea lor majoritate, adjective, rar substantive:

- moştenite din latină (analizabile sau neanalizabile): *iernatic (iernatec)* „caracteristic *iernii;* tabără militară de *iarnă;* adăpost pentru turme; nutreţ" (DA) cf. şi *(a) ierna, sălbatic* etc.;
- create pe terenul limbii române: *muieratic* „muieresc, lipsit de vigoare; afemeiat" cf. *muiere* (DLR), *negratic* „(d. oameni) negricios" cf. *negru* (DLR), *ogăratic* „slab ca un *ogar*" (DLR), *spulberatic* „nestatornic" cf. *(a) spulbera* (DLR) etc.;
- neologice împrumutate: *prismatic* „care este în formă de *prismă*" (DLR), *zigomatic* „care se referă la *zigomă*" (DLR) etc.

Excepţie face împrumutul neologic *asiatic* „(om) originar din *Asia*" < lat. *asiaticus,* fr. *asiatique* (MDA), raportabil la o temă terminată în *-i-* vocalic neaccentuat.

1.1.2. Sufixul *-etic* apare în 2 tipuri de formaţii, dintre care cele mai multe sunt adjective (vezi *infra* **2.2.** şi **4.1.2.**).

1.1.2.1. O serie de formaţii cu *-etic* au fost create în limba română de la cuvinte ale căror teme se termină în *-i-* vocalic accentuat (de ex. *leşietic* „cu gust şi miros de *leşi̱e*", în DLR) sau în *-ĭ-* semivocalic (de ex. *şuietic* „(om) smintit, prost, nătâng" cf. ***şuĭ*** „idem", în DLR).

Condiţionarea fonetică a celor două sufixe de teme cu anumite finale nu este însă strictă, după cum se poate constata din existenţa unor ***dublete*** cu *-atic* şi *-etic,* formaţii sinonime create de la acelaşi cuvânt-bază.

1. Crearea în limba română a unor ***dublete*** cu *-atic (-atec)* de la baze specifice pentru *-etic* se explică prin presiunea numeroaselor derivate cu sufixul *-atic* (vezi *infra* **2.1.**): *leşi**etic*** şi *leşi**atic*** (DA s.v. *leşie,* DLR s.v. *leşietic*); *măi**etic*** *(măi**etec**)* şi *mai**atic*** *(mai**atec**)* s.m. „caltaboş făcut mai ales cu ficat sau cu sânge de porc" cf. *mai* „ficat" (DLR s.v. *măietic*); *roşi**etic*** şi *roşi**atic*** *(roşi**atec**)* „care bate în roşu" cf. *roşi̱u* – variantă la *roşu* (DLR s.v. *roşiatic*); *subţi**etic*** *(subţi**etec**)* şi *subţi**atic*** „subţiratic" cf. *(a) subţia* (DLR s.v. *subţiatic*).

2. După detaşarea sufixului *-etic* din derivate analizabile cum sunt cele de sub **1.1.2.1.** (vezi şi *infra* **2.2.**), s-au creat şi pentru unele derivate cu *-atic (-atec)* ***dublete*** cu *-etic* de la teme terminate în consoană (în care *-etic* nu se justifică fonetic): *lămur**atic*** şi *lămur**etic*** „curat, pur, neamestecat" (DA s.v. *lamură* „metal (aur, argint) de cea mai bună calitate; ceea ce este în stare pură", DLR s.v. *lămuratic*); *subţir**atic*** *(subţir**atec**)* şi *subţir**etic*** „aproape *subţire*" (DLR s.v. *subţiratic*); *sul**atic*** *(sul**atec**)* „lunguieţ, lung şi subţire; penis (la animale)" şi *sul**etic*** „lunguieţ" cf. *sulă* (DLR s.v.

sulatic); ***suratic (suratec)*** și ***suretic*** „care este (aproape) *sur*" (DLR s.v. *suratic*); ***tineratic*** „care are aspect tineresc" și ***tineretic*** „(înv., rar) animale domestice tinere, tineret animalier" cf. *tânăr* (DLR s.v. *tineratic*); ***țigănatic (țigănatec)*** și ***țigănetic*** „care seamănă cu un *țigan,* brunet" (DLR s.v. *țigănatic*).

1.1.2.2. Ulterior, sufixul *-etic* a fost și împrumutat, în neologisme latino-romanice raportabile la teme terminate în consoană, de tipul *dietetic, mimetic* etc. (vezi *infra* **2.2.** și **4.1.2.**), formații în care prezența sufixului *-etic* se justifică etimologic.

1.1.3. Sufixele *-atică* și *-etică* se identifică în substantive neologice împrumutate care nu pot fi analizate, din punct de vedere semantic, prin adjectivele cu *-atic* sau cu *-etic* raportabile la aceleași cuvinte-bază și, de aceea, nu pot fi considerate substantivări ale formei de feminin a adjectivelor corespunzătoare, ci cuvinte ***omonime*** cu forma de feminin a adjectivelor. Este vorba despre formații care denumesc, în general, discipline științifice, de tipul *axiomatică* „disciplină care studiază înlănțuirea corectă a *axiomelor;* totalitate de *axiome;* culegere de *axiome;* demonstrație prin *axiome*" (MDA s.v. *axiomatic, -ă* adj. și s.f.), *dietetică* „ramură a medicinii care se ocupă cu studiul regimurilor alimentare" (DLR s.v. *dietetic, -ă* adj. și s.f.) cf. *dietă* etc. (vezi *infra* **2.3., 2.4.** și **4.1.3.**).

În favoarea acestei interpretări pledează, pe de o parte, și faptul că unele substantive de acest tip nu au adjective corespunzătoare înregistrate în sursele românești (*glosematică* „ramură a lingvisticii structurale" (DEX, MDA) cf. *glosem* „unitate minimală a limbii ce poate servi ca suport unei semnificații", *informatică* „domeniu de cercetare care studiază bazele științifice ale activității de informare și documentare" (DEX) și „știință care studiază prelucrarea automată a informațiilor" (MDA) cf. *(a) informa, ordinatică* „știință care studiază calculatoarele în raport cu mediul uman" (MDN) cf. *ordinator* „calculator"); pe de altă parte, unele adjective cu *-atic* sau cu *-etic* sunt glosate prin raportare la substantivul feminin corespunzător, ceea ce sugerează că au fost împrumutate sau create după acesta (eventual, derivate regresive): *mediatic* „referitor la *mediatică*" (DN^4) cf. *media, genetic* „referitor la *genetică*" (MDA) cf. *genă* etc.

În dicționarele explicative, adjectivul și substantivul feminin sunt tratate, în general, în cadrul aceluiași articol, uneori întâi adjectivul și apoi substantivul (*apologetic, -ă* adj. și s.f. (DA, MDA), *dogmatic, -ă* adj. și s.f. (DLR), *tematic, -ă* adj. și s.f. (DLR) etc.), alteori întâi substantivul feminin și apoi adjectivul (*diplomatic, -ă* s.f. și adj. (DLR), *genetic, -ă* s.f. și adj. (MDA), *lexematic, -ă* s.f. și adj. (MDA), *numismatic, -ă* s.f. și adj. (DLR), *static, -ă* s.f. și adj. (DLR)); mai rar, adjectivul și substantivul sunt înregistrate ca articole separate, cu etimologii diferite: *mimetic, -ă* adj. < fr. *mimétique* (MDA s.v.) și *mimetică* s.f. < it. *mimetica* (MDA s.v.).

1.2. Sufixele *-atic* și *-etic* au câte o variantă învechită și/sau populară.

1.2.1. Forma *-atec* este ***varianta etimologică*** (acum ***învechită***) a sufixului *-atic,* moștenită din latină; aceasta reprezintă evoluția fonetică normală a sufixului lat. *-aticus* (vezi *infra* **4.1.1.**). Numeroase formații analizabile din DI au variante învechite, populare sau regionale cu *-atec: beznatic (beznatec)* „întunecos, umbros" cf. *beznă* (MDA), *brumatic (brumatec)* „(d. timp) în care cade *bruma*" (DA), *emblematic (emblematec)* „care ține sau are caracter de *emblemă*" (DLR), *fieratic* *(heratec)* „sălbatic, crud" cf. *fiară (hiară)* (DA), *fluşturatic (fluşturatec)* „(om) nestatornic, uşuratic" cf. *(a) fluştura* (MDA) şi *flişturǎ (fleşturǎ)* „femeie cu apucături rele, fată nebunatică" (DA), *fluturatec (fluturatic)* „(d. obiecte) care *flutură* în vânt; (d. oameni) ieşit din minţi, apucat" (MDA) cf. şi *fluture* (DA), *furtunatic (furtunatec)* „ca o *furtună;* neastâmpărat, aventuros" (DA), *gălbenatic (gălbenatec)* „gălbui" cf. *galben* (DA), *grozăvatic (grozăvatec)* „urât" cf. *grozav* „idem" (DA), *guratic (guratec)* „vorbăreţ, bun de *gură*" (DA), *îndemânatec (îndemânatic)* „care execută bine orice muncă manuală, dibaci" cf. *îndemână* (DA) şi *(a) îndemâna* (MDA), *lunatic (lunatec)* „(om) somnambul" (DLR) cf. *lună, meşterşugatic (meşterşugatec)* „meşteşugit" cf. *meşterşug* – variantă a lui *meşteşug* (DLR), *moinatic (moinatec)* „(d. timp) umed şi relativ călduros" cf. *moină* „timp umed" (DLR), *molatic (molatec)* „moale" (DLR), *nebunatic (nebunatec)* „(om) lipsit de judecată, (om) uşuratic" cf. *nebun* (DLR), *noptatic (noptatec)* „nocturn, întunecat" cf. *noapte* (DLR), *păduratic (păduratec)* „împădurit, pădureţ" cf. *pădure* (DLR), *prăvălatic (prăvălatec)* „care este în pantă, abrupt, povârnit" cf. *(a) prăvăli* (DLR), *primăvăratic (primăvăratec)* „care ţine de *primăvară,* care seamănă cu primăvara; taxă pentru păşunatul şi îngrijirea oilor în perioada primăverii" (DLR), *prostatic (prostatec)* „(d. oameni) firesc, sincer, *prost;* prostesc" (DLR), *prostănatic (prostănatec)* „prostănac" cf. *prostan* „idem" (DLR), *roşatic (roşatec)* „care bate în roşu" cf. *roş* – variantă a lui *roşu* (DLR), *sângeratic (sângeratec)* „sângeros, sângeriu, care *sângerează*" (DLR), *scundatic (scundatec)* „(d. oameni) scundac" cf. *scund* (DLR), *simptomatic (simptomatec)* „care se manifestă prin anumite *simptome,* care se referă la simptomele unei boli" (DLR), *spânatic (spânatec)* „*spân*" (DLR), *spumatic (spumatec)* „(d. ape) spumat" cf. *spumă* (DLR), *străinatic (străinatec)* „*străin*" (DLR), *sturlubatic (sturlubatec)* „neastâmpărat; care este agitat din cauza unei boli" cf. *(a se) sturluba* „a se zăpăci, a înnebuni" (DLR), *surdatic (surdatec)* „cam *surd*" (DLR), *tonatic (tonatec)* „cu *toane,* schimbător" (DLR), *ţărănatic (ţărănatec)* „ca un *ţăran,* ţărănesc" (DLR), *umbratic (umbratec)* „umbros, care face *umbră*" (DLR), *uşuratic (uşuratec)* „care nu poartă greutăţi, *uşor;* (d. oameni) lipsit de seriozitate" (DLR) cf. *uşure* – variantă a lui *uşor, vânturatic (vânturatec)* „vântos; nestatornic" cf. pl. *vânturi* (DLR), *văieratic (văieratec)* „văităreţ" cf. *(a se) văiera* – variantă a lui *(a se) văita* (DLR), *viforatic (viforatec)* „viforos" cf. *vifor* (DLR), *zburdatic (zburdatec)* „zvăpăiat" cf. *(a) zburda* (DLR), *zilatic (zilatec)* şi *ziuatic (ziuatec)* „(d. fraţi sau surori) care este născut în aceeaşi zi, dar în ani diferiţi" cf. pl. *zile* şi *ziuă* (DLR), *zvânturatic (zvânturatec)* „(om) zvăpăiat, aventuros" cf. *(a se) zvântura* (DLR) etc.

Există şi formaţii analizabile care sunt înregistrate în dicţionare *numai* cu varianta învechită / regională a sufixului: *brudatec* „copilăresc, naiv, prost" (DA s.v. *brudiu* „idem"; cf. însă şi *brudatic* în FCLRV: 77), *frământatec* „care se *frământă*" (DA; MDA), *leiatec* „(om) rău din cale afară, furios, ca un *leu*" (DA s.v. *leu;* DLR), *nărodatec* „nebun" cf. *nărod* „idem" (DLR; MDA), *poznatec* „poznaş" cf. *poznă* (DLR; MDA), *usturatec* „usturător" cf. *(a) ustura* (DLR; MDA).

1.2.2. Şi sufixul *-etic* are ***varianta învechită şi populară*** *-etec* în derivate ca *măietec* (MDA s.v. *măietic*), *subţietec* (MDA s.v. *subţiatic*). Varianta *-etec* a fost creată fie prin asimilare cu *e* iniţial din sufixul *-etic*, fie prin analogie cu varianta moştenită *-atec* a lui *-atic*.

Derivatul *sângetec* „sângerete” cf. *sânge* (Lațiu 2003: 108) este atestat numai cu varianta populară *-etec*.

2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

2.1. -ATIC (-atec)

2.1.1. În DI sunt înregistrate peste 100 de ***formații analizabile*** (lista de mai jos se completează cu formațiile care au și variantă cu *-atec* sau apar numai cu această formă a sufixului, vezi *supra* **1.2.1.**): *aromatic* „care are sau răspândește *aromă*” (MDA), *asiatic* (vezi *supra,* nota sub **1.1.1.**), *as(t)matic* „(persoană) care suferă de *as(t)m,* referitor la as(t)m” (DA), *axiomatic* „întemeiat pe *axiomă*” (MDA), *bâtrânatic* „bătrânicios” cf. *bătrân* (DA), *boieratic* „boieros” cf. *(a se) boieri* (MDA) și *boier, bolândatic* „cam nebun” cf. *bolând* „nebun” (MDA), *catedratic* „profesoral, pedant; titular al unei *catedre* universitare” (MDA), *ciopârtatic* „care are coama sau coada retezată” cf. *(a) ciopârti* – variantă a lui *(a) ciopârți* (DA), *climatic* „referitor la *climă*” (DA), *dezmiratic* „ființă care deoache” cf. *(a se) dezmira* „a se mira foarte tare” (DLR) (cf. și *dezmirat* „deochetură”, prin care derivatul ar fi semianalizabil), *dogmatic* „care ține de *dogme*” (DLR), *dramatic* „care se referă la *dramă* sau la teatru” (DLR), *enigmatic* „(într-un mod) care constituie o *enigmă*” (DLR), *epigramatic* „care caracterizează *epigrama*” (DLR), *exantematic* „care prezintă *exanteme*” (DLR), *fantomatic* „ca o *fantomă*” (MDA), *flegmatic* „care își păstrează calmul, imperturbabil” (DA) cf. *flegmă* „comportament calm, caracter impasibil”, *găinatic* „miop” cf. *găină* (MDA; vezi expr. *orbul găinilor*), *greunatic* „corpolent și greoi în mișcări” cf. *(a) (în)greuna* (DA), *idiomatic* „care aparține unui *idiom*” (MDA), *iernatic (iernatec)* (vezi *supra* **1.1.1.**), *inițiatic* „de inițiere, care poate fi înțeles numai de inițiați” (MDA) cf. *(a) iniția, îmbufnatic* „care se *îmbufnează* ușor” (DA), *jăratic (jăratec)* „*jar*” (DA), *limfatic* „care aparține *limfei*” (DLR), *maiatic (maiatec)* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.2.1.**), *melismatic* (în sintagma *cânt melismatic*) „bucată muzicală în care, pe o singură silabă din text, se intonează mai multe sunete” cf. *melismă* „ornament muzical” (DLR), *miasmatic* „plin de *miasme*” (DLR), *multoratic (multoratec)* „(numărul) plural” (la Ursu, Î.L. II s.v. *plural*), *năzatic* „(d. cai) sperios, fricos” cf. *naz* „toană, capriciu” (DLR), *păgânatic* „*păgân*” (DLR), *pălăvratic* „palavragiu” (DLR s.v. *pălăvatic*) cf. *palavră, păratic (peratic)* „portocaliu; culoare portocalie, substanță colorantă de această culoare” cf. *pară* „flacără, vâlvătaie” (DLR), *păsăratic* „lipsit de seriozitate, copilăros, ușuratic” cf. *pasăre* (DLR), *pârpălatic* „(d. oameni) care vorbește repede și peltic, care este foarte activ, care se agită mult și fără rost” cf. *(a) pârpăli* (DLR), *problematic* „care are caracter de *problemă,* care pune probleme” (DLR), *programatic* „privitor la un *program*” (DLR), *protoplasmatic* „referitor la *protoplasmă*” (DLR), *rozatic* „trandafiriu” cf. *roz* (DLR), *săgetatic* „săgetător” cf. *(a) săgeta* (DLR), *scârnatic* „scârnav” cf. *scârn* „idem” (DLR), *schematic* „cu caracter sumar” (DLR) cf. *schemă, schismatic* „(persoană) care s-a separat de comunitatea creștină” (DLR) cf. *schismă, scripturatic* „conform cu *scriptura*” (DLR), *sinalagmatic* „(d. contracte) care impune obligații reciproce” (MDA) cf. *sinalagmă* „contract”, *singuratic (singuratec)* „care preferă să fie *singur*” (DLR), *sistematic* „care se realizează după un *sistem*” (DLR), *somatic* „care aparține corpului viețuitoarelor, corporal” (DLR) cf. *soma* „totalitatea celulelor nereproducătoare dintr-un organism viu”, *spermatic* „seminal” (DLR) cf. *spermă, spitălatic* „bolnăvicios” cf. *spital* (DLR), *splinatic* „care este bolnav de *splină;* care suferă de *spleen* [pron. splin]” (DLR), *static* „care se referă la echilibrul forțelor, în opoziție cu dinamic” (DLR) cf. *(a) sta, sulatic (sulatec)* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.1.**), *șodatic* „glumeț, poznaș” cf. *șod* „nostim, bizar” (DLR), *tematic* „care ține de *temă*” (DLR), *tineratic* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.1.**), *tomnatic* „care apare sau se coace *toamna,* ajuns la vârsta care precedă bătrânețea; loc unde stau păstorii cu animalele lor toamna" cf. şi *(a) tomna* (DLR), *traumatic* „care se referă la un traumatism" (DLR) cf. *traumă* „traumatism", *tremuratic* „care *tremură*" (DLR), *urmatic* „(d. copii) mezin; (d. oi) care rămâne în *urma* turmei" (DLR), *văratic (văratec)* „care se manifestă *vara;* loc de păşunat" (DLR) cf. şi *(a) văra, viatic*^{1} „(în Roma antică) provizii şi bani necesari unei călătorii; sprijin moral într-o anumită împrejurare; comuniune dată unui muribund" (DLR) cf. *(a) via* „a vieţui", *viatic*^{2} „care dă viaţă" cf. *(a) via* (DLR), *zăratic* „*zăr* care se scurge din caş, mâncare fără gust" (DLR), *zburatic (zburatec)* „care poate să *zboare;* sprinten, uşuratic" (DLR; cu sensul „boală a ovinelor şi bovinelor" cuvântul nu este analizabil semantic şi apare mai frecvent în formele *zbroatec / zbrotec*) etc.

1. Formaţia *vişinatic* (DI; Pascu, S.: 100) figurează în DLR şi MDA numai cu forma de feminin plural, în sintagma *cireşe vişinatice* „cireşe cu gust acrişor, de *vişine*", iar formaţia *ţârţâratică* „numele unei varietăţi de struguri cu boabe mici şi acre" din sintagma *poamă ţârţâratică* cf. *ţârţâră* „idem" (DLR) apare numai cu forma de feminin singular; sensul specializat al acestor adjective explică paradigma incompletă.

2. Cuvântul *orzatic* „(d. fructe) văratic" este explicat (în DLR şi MDA) prin *orz + -atic,* etimologie care prezintă dificultăţi semantice; pentru acceptarea acestei etimologii pledează „existenţa mai multor cuvinte întrebuinţate pentru a denumi pomii cu fructe timpurii, văratice, ca şi fructele respective, derivate de la *orz: orzáştin, -ă* (ALR I 879/269), *orzátic, -ă* (H XI 26), *orzesc, -ească* (Baronzi, L. 93, Bul. Grăd. Bot. I, 77, Enc. Agr.), *orzíu, -íe* (com. Marian). [...] Asemănarea care s-a făcut între un fruct care se coace mai devreme şi orz, o cereală şi ea mai timpurie, se reflectă în limbă prin formarea acestui microsistem de denominaţie [...]" (cf. Comşulea 1980: 73).

3. Am inclus în lista de mai sus două cuvinte omonime, cu etimologii diferite: substantivul neutru *viatic*^{1}*,* un neologism latino-romanic împrumutat din lat. *viaticum,* it. *viatico* (DLR), pe care l-am considerat analizabil în română prin verbul moştenit *(a) via* (cu ultima atestare din Rom. lit. 1981, în DLR) şi adjectivul învechit *viatic*^{2} format în română din *(a) via* + *-atic* (DLR).

4. Nu am avut în vedere adjectivul din DI *spiţălatic* „(d. obiecte) subţire; (d. oameni) *spiţelat* (= înalt şi subţire)", considerând că este preferabilă explicarea sa ca derivat de la *spiţelat* cu sufixul *-ic,* deşi DLR îl explică prin *spiţă* + **-ălatic* (sufix dezvoltat care ar apărea în acest unic derivat); în aceeaşi situaţie este şi cuvântul *lunguiatic (lunguietic)* < *lunguiat* + *-ic* (MDA; în DLR este explicat prin *lungu[ieţ]* + *-atic,* iar prin raportare la baza *lung* s-ar detaşa un sufix dezvoltat **-uiatic* [pron. -u-ĭa̱-tic]); cf. şi formaţia *măzăratece* din sintagma *mere măzăratece* „specie de mere nedefinite mai de aproape", care este un derivat din *măzărat* + *-ic* (DLR s.v.).

Tot sufixul *-ic* se identifică şi în formaţii terminate în *-atic* de tipul *aristocratic* cf. *aristocrat, birocratic* cf. *birocrat, democratic* cf. *democrat* etc., ale căror baze conţin elementul de compunere *-crat* (derivat regresiv din *-craţie* „putere").

5. Par să conţină sufixul *-atic (-atec)* şi cuvintele *dezbumbatic, epiderematic, fulferatic, soratec,* toate din DI, pe care nu le-am inclus în inventarul de mai sus, deoarece nu le-am găsit în niciun dicţionar explicativ consultat, deci nu li se pot preciza sensul şi etimologia.

La acestea se adaugă 33 de formaţii analizabile din alte surse, şi anume:

– 2 din DLR: *răznatic* „care umblă *razna,* stingher" (cf. *pui răznatic*) şi *spasmatic* „privitor la *spasm*";

– 31 din DILR (majoritatea glosate după MDA sau, dacă nu figurează în această lucrare, după sursele indicate între paranteze): *anagramatic* „(d. cuvinte) care formează o *anagramă;* (d. texte) care conține anagrame”, *anevrismatic* „care seamănă cu un *anevrism*”, *apoftegmatic* „care reprezintă o *apoftegmă*”, *c(h)arismatic* „(d. o persoană) care se bucură de mare prestigiu, care are *c(h)arismă*” (MDN), *categorematic* „(în logică, d. termeni) care are semnificație prin ei înșuși” cf. *categoremă* „noțiune universală”, *chiasmatic* „de *chiasm*” (DEX^2), *clasematic* „referitor la *clasem* (= ansamblu de trăsături semantice minimale ale unei unități lexicale)” (NDN), *dilematic* „cu caracter de *dilemă*”, *enzimatic* „care este provocat de *enzime,* care produce *enzime*”, *fantasmatic* „de *fantasmă*”, *fonematic* „fonologic; referitor la *fonem*”, *grafematic* „referitor la *grafem*” (MDN), *ideatic* „referitor la *idei*”, *ideogramatic* „scris cu *ideograme*” (MDN), *lematic* „privitor la *lemă*”, *lexematic* „care aparține *lexemului*”, *magmatic* „care se referă la procesele de migrație, de erupție sau de consolidare a *magmei*”, *marematic* „referitor la *maremă* (= pământ mlăștinos)”, *mediatic* „care aparține mass-mediei” cf. *media* „mass-media”, *meristematic* „care aparține *meristemului,* care se divide” cf. *meristem* „țesut la extremitatea rădăcinii, a tulpinii și a ramurilor, care se înmulțește mereu”, *monogramatic* „care aparține unei *monograme*”, *morfematic* „referitor la *morfem*”, *neumatic* „făcut cu ajutorul *neumelor*” (MDN), *noematic* „referitor la *noemă*”, *paradigmatic* „care face parte dintr-o *paradigmă*”, *parenchimatic* „care se referă la *parenchim*”, *plasmatic* „care se referă la *plasmă*”, *poematic* „care ține de *poem*”, *sigmatic* „care se caracterizează prin prezența unui *sigma*”, *sintagmatic* „referitor la *sintagmă*”, *teorematic* „referitor la *teoreme*”.

Nu am inclus în lista de mai sus cuvântul *entimematic* din DILR, care nu figurează în niciun dicționar explicativ consultat, deci nu i se cunosc sensul și etimologia.

2.1.2. Formațiile analizabile cu sufixul *-atic (-atec)* sunt adjective (marea majoritate) și câteva substantive.

2.1.2.1. ***Adjectivele*** (unele folosite și ca substantive) sunt analizabile în raport cu:

- substantive (cele mai multe, unele raportându-se la tema de plural): *apoftegmatic, asiatic, brumatic, c(h)arismatic, fantomatic, flegmatic, găinatic, guratic, ideatic, iernatic, morfematic, noptatic, păduratic, păgânatic, primăvăratic, spitălatic, teorematic, tomnatic, tonatic, urmatic, văratic, vânturatic* (cf. *vânturi*), *zilatic* (cf. *zile*) etc.;
- adjective: *gălbenatic, grozăvatic, molatic, nărodatec, prostatic, roșiatic, rozatic, scundatic, singuratic, subțiratic, surdatic, șodatic, ușuratic* etc.;
- verbe: *ciopârtatic, frământatec, greunatic, inițiatic, îmbufnatic, pârpălatic, prăvălatic, sângeratic, static, sturlubatic, usturatec, văieratic, viatic*^{2}, *zburatic, zburdatic, zvânturatic;*
- verbe sau substantive (rar): *boieratic, flușturatic, fluturatic, îndemânatic;*
- un pronume (forma de genitiv-dativ): *multoratic;*
- un adverb: *răznatic.*

O serie de adjective cu *-atic,* majoritatea referitoare la persoane, devin substantive fie prin elipsa substantivului calificat, fie dacă evoluează spre un sens figurat: *asiatic, as(t)matic, flușturatic, leiatec, lunatic, multoratic, nebunatic, păratic, primăvăratic, schismatic, sulatic, tomnatic, văratic, zvânturatic* etc.

2.1.2.2. ***Substantivele*** (formații fără corespondent adjectival) sunt:

– ***neutre***, analizabile în raport cu:

  - substantive: *jăratic, zăratic;*
  - un verb: *viatic*[1]*;*
- ***masculine***, analizabile în raport cu:
  - un substantiv: *maiatic;*
  - verbe: *dezmiratic, săgetatic.*

Câteva derivate sunt înregistrate şi ca ***toponime***: *Tomnatic* – nume de sat, *Tomnaticul* – nume de munte, *Văraticul-Drăgăneşti;* unele au (şi) formă de feminin: *Iernatica, Văratica* (cf. Iordan, Top: 515, 533, 534). Cf. şi *Valea Văratecilor* (Nestorescu, A. (2006): 39).

Formaţii semianalizabile din DI: *acvatic* „care trăieşte în apă, format din apă" (MDA) cf. *acva-, arhieratic* „carte în care sunt scrise ceremoniile ce intră în competenţa unui *arhiereu*" (MDA), *aviatic* „de *aviaţie*" (MDA), *buimatic (buimatec)* cf. *buimac* (DA), *cromatic* „care se referă la culori" (DA) cf. *cromo-, emfatic* „plin de *emfază*" (MDA), *extatic* „caracteristic *extazului*" (MDA), *ipostatic* „care ţine de *ipostază*" (MDA), *lunguiatic* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.2.**), *midriatic* „care provoacă *midriază*" (MDA), *prooratic (pro(o)ratec)* „care are darul profeţiei" (MDA) cf. *pro(o)roc.*
La acestea se adaugă 3 formaţii din DILR: *cvadratic* „referitor la pătrat" (MDN) cf. *cvadr(a-/i-), hidatic* în *chist* ~ (MDA) cf. *hid-* variantă la *hidr(o)-, ischiatic* „al *ischiomului*" (MDA).

> În formaţia *pătratic* din sintagmele *rădăcină pătratică* (mat.) sau *sistem pătratic* (chim.) cf. *pătrat* (DLR), conform sensului („rădăcină *pătrată*", respectiv „mod de cristalizare în care cristalele au formă de prismă cu baza *pătrată*") nu se identifică sufixul *-atic* prin semianaliză (substituirea sufixului *-at*), ci sufixul *-ic* ataşat la tema derivată *pătrat.*

2.2. -ETIC (-etec)

2.2.1. În DI sunt înregistrate 23 de ***formaţii analizabile*** (unele dintre ele având şi dublete cu *-atic (-atec),* vezi *supra,* notele 1 şi 2 sub **1.1.2.1.**): *buietic* „(d. vegetaţie) căreia îi prieşte, care creşte tare, îmbelşugată" (DA s.v. *buiac* „idem", în *viile buietice* cf. TDRG) cf. *(a) bui* „(d. apă) a ţâşni cu putere; (d. fiinţe) a năvăli" (DA), *coroietic* „coroiat" (DA s.v. *coroiu* „pasăre răpitoare") cf. şi *(a se) coroia* „a se încovoia ca un cioc de coroi" (MDA), *dietetic* „care ţine de *dietă*" (DLR), *firetic (firetec)* „furios, vehement, cu toane" (DA) cf. *fire* (vezi sintagma *scos din fire*), *genetic* „care aparţine geneticii sau genezei" (MDA) cf. *genă* „element al cromozomilor care determină transmiterea unor caractere ereditare", *lămuretic* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.1.**), *leşietic* (vezi *supra* **1.1.2.1.** şi nota 1), *măietic (măietec)* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.2.1.**), *mălăietic* „(d. fructe) mălăieţ; (d. lemne) sfărâmicios, putred" cf. *mălai* (DLR), *migăietic* „cu migală, în mod migălos" cf. *(a) migăi* (DLR), *mimetic* „care imită" (MDA) cf. *(a) mima* „a imita gesturi, atitudini etc.", *pleuretic* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.**), *roşietic* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.2.1.**), *sprehuietic* „neastâmpărat, nebunatic, aiurit" cf. *sprehui* „nebunatic" (DLR), *subţietic (subţietec)* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.2.1.**), *subţiretic* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.1.**), *suletic* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.1.**), *suretic* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.1.**), *şuietic* (vezi *supra* **1.1.2.1.**), *tineretic* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.1.**), *turuietic* „(om) nerod, nătărău, smintit" (DLR) cf. *(a) turui* „a vorbi repede şi mult, fără a spune lucruri importante; a moţăi, a dormita" (în DLR, derivatul este pus în legătură cu *turuiac* „om prost", prin raportare la care ar fi semianalizabil), *ţigănetic* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.2.1.**), *urmăretic* „(d. oi) care rămâne în urma turmei, care umblă răzleţ" (DLR) cf. *(a) urmări.*

1. În DLR, formația *migăietic* este înregistrată numai ca adverb, cu un singur citat: *Lucrează migăietic orişice lucru* (Şez. II, 149); în mod evident, este vorba despre un adjectiv folosit adverbial (cf. Pascu, S.: 101, unde *migăetic* „migălos" figurează ca adjectiv). Am considerat că în această formație, ca şi în *buietic* şi *turuietic,* se identifică sufixul *-etic,* şi nu o formă dezvoltată **-ietic,* apreciind că litera *-i-* notează, în aceste cazuri, doar pronunțarea preiotată a lui *e* inițial din sufix (vezi ortografierea *migăetic* de la Pascu).

Formația *buietic* este considerată în DA cu etimologie necunoscută, dar este înregistrată s.v. *buiac* „idem"; în locul semianalizei prin *buiac,* am preferat analiza prin verbul *(a) bui,* la care poate fi raportată atât formal, cât şi semantic.

2. În DLR, formația *urmăretic* este explicată prin *urmă* + **-ăretic,* acesta fiind singurul derivat în care ar apărea acest sufix complex; de aceea, am preferat analiza prin verbul *(a) urmări* + *-etic* (propusă de Pascu, S.: 70), care nu întâmpină dificultăți semantice.

3. Din motive semantice, nu am înregistrat în lista formațiilor analizabile cu sufixul *-etic* următoarele cuvinte din DI: *sfârletic* s.n. „bucățică", considerat în DLR cu accent necunoscut şi cu etimologie nesigură, pentru care se trimite totuşi la *sfârlă* „numele unor obiecte sau părți de obiecte de formă alungită"; *stroietic* adj. „nebun", considerat cu etimologie nesigură în DLR, pentru care se trimite totuşi la *stroi* „rând de soldați; pedeapsă militară".

4. În ceea ce priveşte formația *venetic* adj. „venețian" şi s.m. „epitet depreciativ pentru o persoană venită din alte locuri şi considerată străină" (cu al doilea sens dezvoltat, după DLR, prin contaminare cu *(a) veni*), accentul indică raportarea sa la *venet* + *-ic.*

Pentru explicarea formației *lunguietic,* vezi *supra,* nota 4 sub **2.1.1.**

5. În DA apare şi formația *leietic* (s.v. *leu*), pe care nu am avut-o în vedere, deoarece nu a fost reținută nici în MDA, nici în DLR, unde există numai *leiatec.*

La acestea se adaugă 3 formații analizabile din alte surse: *femeietic* „efeminat" cf. *femeie* (Pascu, S.: 101), *jidovetic* „(om) fricos şi bicisnic, care vorbeşte ca jidanii" cf. *jidov* (Pascu, S.: 70), *sângetec* (vezi *supra* **1.2.2.**).

2.2.2. Formațiile în care se identifică sufixul *-etic (-etec)* sunt adjective (marea majoritate) şi trei substantive.

2.2.2.1. ***Adjectivele*** (unele folosite şi substantivat) sunt analizabile în raport cu:

- substantive: *dietetic, femeietic, firetic, genetic, lămuretic, leşietic, mălăietic, suletic, țigănetic* etc.;
- adjective (uneori substantivate): *roşietic, sprehuietic, subțiretic, suretic, şuietic;*
- verbe: *buietic, migăietic, mimetic, subțietic, turuietic, urmăretic;*
- un verb sau un substantiv: *coroietic.*

Câteva adjective (referitoare la persoane) pot deveni substantive prin elipsa termenului calificat: *sprehuietic, şuietic, turuietic.*

2.2.2.2. ***Substantivele*** (formații fără corespondent adjectival) sunt:

- ***masculine***, raportabile la substantive: *măietic, sângetec;*
- ***neutru***, raportabil la un adjectiv (care poate fi substantivat): *tineretic.*

Formații semianalizabile din DI: *antitetic* „care conține (se referă la) o *antiteză*" (MDA), *apologetic* „care constituie o *apologie*" (MDA), *burletic* (înregistrat doar cu forma de pl. *burletici* „ciobanii cei mici; ciobani tineri") cf. *burlac* „necăsătorit" (DA), *curetic* *(curetec)* „o parte a unei căpiţe de fân" cf. *cureac* „fân sau paie aflate la baza stogului" (DA), *diaforetic* „(medicament) care provoacă transpiraţie abundentă" (DLR) cf. *diaforeză* „transpiraţie abundentă", *diuretic* „(medicament) care stimulează secreţia urinei" (DLR) cf. *diureză* „secretare şi eliminare a urinei", *energetic* „care favorizează producerea de *energie*" (DLR), *epentetic* „(d. sunete) apărut prin *epenteză* (= apariţia unui sunet nou în interiorul unui cuvânt)" (DLR), *eretic* „adept al unei *erezii*" (DLR), *exegetic* „referitor la *exegeză*" (MDA), *fonetic* „referitor la sunetele unei limbi" (DA) cf. *fono-*, *frenetic* „în delir, ca un nebun" (DA) cf. *frenezie*, *hematopo(i)etic* „specific *hematopoiezei* (= proces de formare şi maturare a celulelor sangvine)" (MDA), *ipotetic* „care se reazemă pe o *ipoteză*" (DA), *metatetic* „referitor la *metateză* (= fenomen fonetic care constă în schimbarea locului unui sunet în interiorul unui cuvânt)" (DLR), *nefretic* (vezi *supra*, nota 2 sub **1.1.**), *omiletic* „care se referă la elocvenţa bisericească" (DLR) cf. *omilie* „predică", *parenetic* „moralizator" (DLR) cf. *pareneză* „discurs moralizator, îndemn la virtute", *protetic* „care ţine de *proteză* (= adăugarea unui sunet la începutul unui cuvânt, fără a-i schimba sensul)" (DLR), *simpatetic* „care dă naştere la senzaţii sau stări sufleteşti plăcute" (DLR) cf. *simpatie*, *sintetic* „care ţine de *sinteză*" (DLR), *teoretic* „care se referă la *teorie*" (DLR), *ţuietic* „par care se înfige în vârful stogului de fân" cf. *ţuiac* „par scurt" (DLR) etc.

La acestea se adaugă, din DILR, formaţiile: *aporetic* „referitor la o *aporie*" (MDA), *filogenetic* „privitor la *filogenie*" (MDA), *herpetic* „de natura *herpesului*" (MDA), *luetic* „referitor la sifilis" (MDA) cf. *lues* „sifilis".

2.3. -ÁTICĂ

2.3.1. În DI figurează 6 ***formaţii analizabile*** în care se identifică sufixul: *axiomatică* (vezi *supra* **1.1.3.**), *diplomatică* „disciplină a istoriei care cercetează *diplomele* (= acte vechi)" (DLR s.v. *diplomatic, -ă*), *dogmatică* „parte a teologiei care cuprinde expunerea sistematică a dogmelor unei religii; tratat asupra *dogmelor*" (DLR s.v. *dogmatic, -ă* adj. şi s.f.), *numismatică* „disciplină a istoriei care studiază monedele" (DLR s.v. *numismatic, -ă*) cf. *numismă* „monedă veche (greacă sau romană)", *problematică* „ansamblu de *probleme* care caracterizează un domeniu, o disciplină, o operă, activitatea cuiva" (DLR s.v. *problematic, -ă*), *sistematică* „ştiinţă care studiază deversitatea organismelor, diferenţierea lor în grupuri cu rang de categorii sistematice" (DLR s.v. *sistematic, -ă*) cf. *sistem*.

Conform glosării, este susceptibilă de dublă analiză (ca substantivare a adjectivului în *-atic* corespunzător sau prin substantivul de bază) formaţia *schematică* „concepţie, expunere etc. *schematică*" (DLR s.v. *schematic, -ă* adj. şi s.f.) cf. şi *schemă*.

La acestea se adaugă 6 formaţii analizabile din alte surse, şi anume:

- 4 din DILR: *glosematică* (vezi *supra* **1.1.3.**), *informatică* „domeniu de cercetare care studiază bazele ştiinţifice ale activităţii de informare şi documentare" (vezi *supra* **1.1.3.**), *statică* „ramură a mecanicii care studiază condiţiile de echilibru ale corpurilor în stare de repaus sau de mişcare" (DLR s.v. *static, -ă*) cf. *(a) sta*, *tematică* „totalitatea temelor sau *tema* esenţială a unei lucrări" (DLR s.v. *tematic, -ă*);
- 2 din MDA: *lexematică* „semantică" (s.v. *lexematic, -ă*) cf. *lexem* „cuvânt sau parte de cuvânt considerată ca suport minimal al semnificaţiei", *mediatică* „utilizare a informaticii în tehnicile de comunicaţie" (s.v. *mediatic, -ă*) cf. *media*.

2.3.2. Formaţiile în care se identifică sufixul *-atică* sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu:

- substantive (majoritatea): *axiomatică, diplomatică, glosematică, lexematică, problematică, tematică* etc.
- verbe: *informatică, statică*.

Formații semianalizabile: derivatul din DI *cromatică* „arta preparării şi folosirii culorilor” (MDA s.v. *cromatic, -ă*) cf. *cromo-* „culoare”, la care se adaugă 3 formații din DILR: *informatică* pentru sensul „știință care studiază prelucrarea automată a *informațiilor*” (MDA s.v.), *ordinatică* (vezi *supra* **1.1.3.**) și *pneumatică* „parte a fizicii care studiază proprietățile aerului și ale altor gaze” (DLR s.v. *pneumatic, -ă*) cf. *pneumo-* „aer, gaz”.

1. În formația semianalizabilă *cinematică* „ramură a mecanicii care studiază mişcarea corpurilor independent de masele lor şi de cauzele care o produc” (MDA s.v. *cinematic, -ă*), prin raportare la elementul de compunere *cinemat(o)-* „mişcare” se identifică sufixul *-ică,* dar prin raportare la varianta sa *cinemo-* se poate identifica sufixul *-atică.*

2. În formația semianalizabilă *telematică* „tehnică de transmitere şi prelucrare automată a informației la mare distanță prin intermediul sateliților” cf. *tele-* se pune în evidență un sufix dezvoltat **-matică;* apariția lui *-m-* în franceză, limba din care a fost împrumutat cuvântul respectiv, a fost explicată prin influența termenului *(infor)matique* din același câmp semantic (Robert, s.v.).

2.4. -ETICĂ

2.4.1. În DILR figurează 3 ***formații analizabile*** cu acest sufix: *dietetică* (vezi *supra* **1.1.3.**), *genetică* „ramură a biologiei care studiază fenomenele şi legile eredității” (MDA s.v. *genetic, -ă*) cf. *genă* şi *mimetică* „artă a imitației, arta de a *mima*” (MDA s.v.) cf. şi *mim* „actor care se exprimă prin gesturi” (prin raportare la *mimare,* formația ar fi semianalizabilă).

2.4.2. Formațiile în care se identifică sufixul *-etică* sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la:
– substantive: *dietetică, genetică;*
– un substantiv sau un verb: *mimetică.*

În DI sunt înregistrate 2 ***formații semianalizabile:*** *energetică* „ramură a fizicii care studiază transformările de *energie*” (DLR s.v. *energetic, -ă*) cf. şi *energo-, omiletică* „parte a retoricii referitoare la predici” (DLR s.v. *omiletic, -ă*) cf. *omilie* „predică”.

La acestea se adaugă alte 2 din alte surse: *apologetică* (DILR) „ramură a teologiei care are ca scop apărarea creştinismului; glorificare (servilă) a cuiva sau a ceva” (MDA) cf. *apologie* „scriere sau discurs de apărare a cuiva; laudă (aprinsă) a meritelor cuiva” şi *exegetică* „ştiința care se ocupă cu studiul, interpretarea şi comentarea unui text religios, mai ales a *Bibliei*” (DLR) cf. *exegeză.*

3. Valorile derivatelor

3.1. Adjectivele cu sufixele *-atic* şi *-etic* desemnează o *proprietate* a unei entități (ființă sau inanimat). Formațiile adjectivale (dintre care unele se pot substantiviza) au valori diferite în funcție de clasa lexico-gramaticală căreia îi aparține cuvântul-bază, dar şi în funcție de substantivul pe care îl califică, de ex. *(loc) umbratic* „cu umbră” vs *(pom) umbratic* „care face umbră”; de aceea, formațiile cu care se exemplifică valorile figurează împreună cu substantivul regent.

3.1.1. Prin raportare la **substantive**, adjectivele în care se identifică sufixul *-atic* au mai multe valori, unele dintre ele regăsindu-se şi la formațiile cu *-etic.*

3.1.1.1. ***Asemănarea*** cu entitatea denumită prin cuvântul de bază: *(apariție) furtunatică* (= ca o furtună), *(grâu) lămuratic, (gust) leşietic, (lemn) mălăietic, (comportament) muieratic, (tip) ogăratic, (cireşe) vişinatice* etc.

3.1.1.2. ***Conformitatea*** cu obiectul denumit prin cuvântul de bază: *(mâncare) dietetică* (= conform dietei), *(atitudine) dogmatică, (compoziție) programatică, (demers) sistematic* etc.

3.1.1.3. ***Posesia*** obiectului denumit de bază: *(text) anagramatic* (= cu anagrame), *(plante) aromatice, (timp) brumatic, (actor) c(h)arismatic, (vreme) moinatică, (persoană) tonatică* etc.

3.1.1.4. ***Dependența*** de obiectul denumit prin cuvântul de bază: *(trăsături) genetice* (= care depind de gene), *(țesut) limfatic, (bătrân) spitălatic* etc.

3.1.1.5. ***Apartenența*** la entitatea denumită prin cuvântul de bază: *(schimbări) climatice* (= specifice climei), *(atitudine) schismatică, (apucături) tineretice* etc.

3.1.1.6. ***Identificarea*** cu entitatea denumită de bază: *(moment) dilematic* (= care este / reprezintă o dilemă), *(rezultat) dramatic, (stil) emblematic* etc.

3.1.1.7. ***Proveniența temporală*** (când baza denumește o unitate de timp): *(atmosferă) iernatică, (fluturi) noptatici, (pere) văratice, (frați) ziuatici* etc.

3.1.1.8. ***Proveniența locală*** (când baza denumește un anumit loc): *(obiceiuri) asiatice* (= din Asia), *(fructe) păduratice* etc.

3.1.1.9. ***Interesul*** sau ***preferința*** pentru obiectul denumit prin cuvântul-bază: *(persoană) lunatică* (= care este atrasă de lună), *(bărbat) muieratic* etc.

3.1.1.10. ***Agentul*** adjectival (cu bază nominală): *(femeie) guratică* (= care face gură), *(om) pălăvratic, (copil) poznatec, (oi) urmatice* etc.

3.1.2. Prin raportare la **adjective**, formațiile adjectivale în care se identifică sufixele *-atic* sau *-etic* au două valori.

3.1.2.1. ***Aproximarea*** sau ***atenuarea*** însușirii / calității exprimate prin cuvântul de bază: *bătrânatic* (= care pare bătrân, cam bătrân), *gălbenatic, nebunatic, prostănatic, roșietic, scundatic* etc.

3.1.2.2. ***Identitatea*** cu proprietatea desemnată prin cuvântul de bază: *grozăvatec* (= grozav), *molatic, păgânatic, spânatic, sprehuietic, șuietic* etc. (adjectivul derivat este ***sinonim*** cu adjectivul-bază).

3.1.3. Prin raportare la **verbe**, adjectivele cu sufixele *-atic* sau *-etic* au o valoare similară celei de ***nume de agent*** de la substantive: *(om) frământatec* (= care se frământă), *(călătorie) inițiatică* (= care inițiază pe cineva), *(comportament) mimetic, (drum) prăvălatic, (persoană) turuietică, (oi) urmăretice, (ardei) usturatec, (femeie) văieratică, (cal) zvânturatic* etc.

Rar, valoarea derivatului adjectival corespunde ***pacientului*** (= ***agentul pasiv***): *(câine) ciopârtatic* (= care a fost ciopârtit, căruia i s-a tăiat coada).

Sufixul poate accentua sensul ***peiorativ*** al bazei, dacă adjectivul derivat se raportează la o bază cu sens peiorativ: *flușturatic, pălăvratic, sturlubatic, tonatic* etc. Uneori, sensul peiorativ se datorează exclusiv sufixului: *guratic, ușuratic.*

3.2. Substantivele în care se identifică sufixele *-atic* și *-etic* nu sunt numeroase și pun în evidență valori care se regăsesc la câte o formație, maximum două:

- ***nume de agent***: *dezmiratic, săgetatic;*
- ***purtătorul materiei***: *măietic / maiatic* (= făcut din *mai* „ficat"), *sângetec;*
- ***colectiv***: *tineretic;*
- ***purtătorul asemănării***: *zăratic;*
- ***purtătorul destinației***: *viatic*[1] (= provizii sau bani pentru *a via* în timpul unei călătorii).

Formația *jăratic* este ***sinonimă*** cu baza.

3.3. Formațiile în care se identifică sufixele *-atică* și *-etică* sunt **substantive.**

3.3.1. Cele mai multe denumesc o disciplină științifică sau o ramură a unei științe, valoarea derivatului fiind, în acest caz, ***purtătorul referinței:*** *dogmatică* (= disciplină care se referă la *dogme*), *genetică, glosematică, numismatică* etc.

Pot fi încadrate aici și formațiile raportabile la verbe: *statică, mimetică.*

3.3.2. Sunt ***colective*** formații ca *axiomatică* (pentru sensul „totalitate sau culegere de *axiome*"), *problematică, tematică.*

4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

4.1. Sufixele *-atic* și *-etic* au origine ***multiplă.***

4.1.1. Sufixul *-atic (-atec)* a fost moștenit din latină și împrumutat din mai multe limbi.

a) Sufixul *-atic* este continuatorul sufixului latinesc *-aticus, -a, -um,* care deriva adjective de la substantive și exprima o proprietate caracteristică bazei. Sufixul a fost moștenit în toate limbile romanice (fr. *-age,* sp. *-adgo,* it. *-agio*), fiind prezent și în dialectele sud-dunărene, aromâna și meglenoromâna (Pascu. S.: 102).

În aromână, sufixul derivă substantive de la verbe sau de la substantive (*avinatic* „vânat", *dzunatic* „bravură, voinicie"), iar în meglenoromână derivă substantive și adjective de la verbe sau de la substantive (*ancurunatic* „plata cuvenită preotului pentru serviciul cununiei", *tumnatic* „tomnăresc") (Rosetti, ILR (1968): 162).

În română, sufixul a fost ***moștenit*** în forma *-atec,* care reprezintă evoluția fonetică normală a sufixului latinesc *-aticus*, și ulterior adaptat în forma *-atic,* cu închiderea lui *e* aton din silaba finală (Graur, N.A.: 32), în limba veche derivatele circulând paralel cu ambele forme ale sufixului. Derivatele moștenite sunt:

- neanalizabile: *sălbatic / sălbatec* < lat. *silvaticus* (la Pascu, S.: 102; DLR; cf. REW 7922), *zănatic / zănatec* < lat. **dianaticus,* derivat de la *Diana* (DLR; cf. REW 2624: *Diana* > rom. *zînă*);
- analizabile: *(i)ernatic / (i)ernatec* < lat. *hibernaticus* (CDDE 801; Pascu, S.: 102; FCLRV: 77), *lunatic / lunatec* < lat. *lunaticus* (CDDE 1020; Pascu, S.: 102; FCLRV: 77; DLR).

1. Fără a nega categoric posibilitatea ca *zănatic* să provină direct din derivatul latinesc, Cioránescu (DER s.v. *zână*) crede că poate fi o formă alterată a lui **zânatic,* derivat românesc de la *zână* < lat. *Diana,* iar pe *iernatic* s.n. îl consideră derivat din *iarnă* + *-atic* (cf. și DLR, pentru aceeași etimologie).

2. În DA, formația *firetic (firetec)* este considerată cu etimologie necunoscută, dar cu mențiunea „poate că avem a face cu urmașul lat. *phreneticus, -a, -um,* idem, păstrat și la sarzi", soluție care ar presupune încadrarea sa printre formațiile analizabile moștenite din latină (cf. Pușcariu 1924–1926: 1377, care îl explică „din *phreneticus,* devenit **frenetic*, apoi, în regiunile rotacizante, **freretic* și, cu disimilate totală a primului *r* (și cu apropiere de *fire*), *firetic*"; vezi și REW 6471). Preferăm însă explicația dată de V. Frățilă (*lucr. cit.*), care consideră că este vorba despre un derivat românesc din *fire* + *-atic,* cu sensul „cel care nu este întreg la fire" (vezi și *infra*, nota sub **4.1.2.**).

b) Ulterior, sufixul *-atic* a fost şi ***împrumutat***, în derivate neologice latino-romanice analizabile (majoritatea (şi) din franceză): *dramatic* < fr. *dramatique,* lat. *dramaticus; emblematic* < fr. *emblématique; epigramatic* < fr. *épigrammatique,* it. *epigrammatico,* lat. *epigrammaticus; inițiatic* < it. *iniziatico; plasmatique* < fr. *plasmatique; sigmatic* < fr. *sigmatique; viatic*[1] < lat. *viaticum,* it. *viatico* etc.; pentru unele derivate se presupune şi o sursă neogreacă (*schismatic* < ngr. *σχισματικός,* lat. *schismaticus,* fr. *schismatique; simptomatic* < ngr. *συμπτωματικός,* lat. *symptomaticus,* fr. *symptomatique* etc.) ori şi una germană (*prismatic* < fr. *prismatique,* germ. *prismatisch; problematic* < fr. *problématique,* germ. *problematisch* etc.). Există şi formații împrumutate numai din neogreacă (*sinalagmatic* < ngr. *συναλλαγματικός*) ori numai din germană (*programatic* < germ. *programatisch, protoplasmatic* < germ. *protoplasmatisch*).

Singura formație analizabilă împrumutată din vechea slavă este *jăratec* / *jăratic* < v.sl. жаратъкъ; prima sa atestare este la Dosoftei, V.S. 20/2 (DLR; cf. şi Pascu, S.: 103).

4.1.2. Sufixul *-etic (-etec)* are două surse.

a) A fost ***creat pe teren românesc*** prin asimilare parțială, adică prin închiderea la *e* a lui *a* inițial din sufixul *-atic* ataşat la teme (nominale sau verbale) terminate în *-i* (semivocalic sau vocalic): *coroietic* < *coroi(u)* + *-atic* (DA), *măietic* < *mai* + *-atic* (DLR), *mălăietic* < *mălai* + *-atic* (DLR), *roşietic* < *roşiu* + *-atic, sprehuietic* < *sprehui* + *-atic* (DLR), *subțietic* < *(a) subția* + *-atic* (DLR) etc. După detaşarea formei *-etic* din derivate ca cele de mai sus, aceasta s-a putut ataşa şi la verbe cu infinitivul în *-i* (*migăietic, turuietic,* unde sufixul apare în forma preiotată *-ietic*), la cuvinte-bază terminate la singular în *-e* (*firetic, sângetec, subțiretic*) sau chiar la teme terminate în consoană (*jidovetic;* vezi şi *supra*, nota 2 sub **1.1.2.1.**).

Există şi opinia (Pascu, S.: 70 şi 99–101) că, în română, ar fi vorba de două sufixe cu forma *-etic (-etec):* unul provenit din *-atic* prin închiderea lui *a* la *e,* în derivate cum sunt *coroietic, femeietic* şi *migăetic,* altul fiind continuatorul lat. *-eticus* cf. *phreneticus, spleneticus* (moştenit şi în italiană) în formații ca *firetic* (pe care îl consideră derivat direct din *ferus*), *jidovetic, țigănetic, suletic, urmăretice,* unde *-etic* nu se justifică fonetic. Nu am adoptat aici acest punct de vedere.

b) Sufixul *-etic* a fost şi ***împrumutat*** în derivate neologice analizabile (*dietetic* < fr. *diététique, genetic* < fr. *génétique, mimetic* < fr. *mimétique, pleuretic* < fr. *pleurétique* etc.) şi, mai ales, semianalizabile (*diuretic* < lat. *diureticus, -a, -um,* fr. *diurétique; energetic* < fr. *énergétique; nefretic* < ngr. *νεφριτικός,* lat. *nephreticus, -a, -um,* fr. *néphrétique; omiletic* < fr. *homilétique; simpatetic* < ngr. *συμπαθητικός,* germ. *sympathetisch* etc.).

4.2. Sufixele *-atică* şi *-etică* au fost ***împrumutate*** în derivate (analizabile) din mai multe limbi:

- franceză (majoritatea): *axiomatică* < fr. *axiomatique, dietetică* < fr. *diététique, diplomatică* < fr. *diplomatique, energetică* < fr. *énergétique* etc.;
- latină şi franceză: *dogmatică* < lat. *dogmatica,* fr. *dogmatique;*
- germană şi rusă: *tematică* < germ. *Thematik,* rus. *тематика;*
- italiană: *mimetică* < it. *mimetica.*

Sufixul *-atică* s-a putut detaşa, pe teren românesc, din formaţii analizabile cum sunt cele de mai sus, pentru a fi folosit apoi şi la „traducerea" engl. *glossematics* prin *glosematică,* sufixul engl. *-atics* fiind redat în română prin sufixul *-atică,* deşi nu este exclus ca termenul românesc să nu fi fost împrumutat direct din engleză, ci din fr. *glossématique* (MDA; în DEX este explicat din fr. *glossématique,* cf. engl. *glossematics,* germ. *Glossematik*).

4.3. Istoria sufixelor din cele două serii este diferită.

4.3.1. Cele mai vechi formaţii cu sufixele *-atic (-atec)* şi *-etic (-etec)* sunt atestate în secolul al XVI-lea; este vorba despre formaţia moştenită, neanalizabilă, *sălbatic* şi *sălbatec* (a. 1560 în GCR I 4/4; Coresi, Ev. 943; Palia (1581), 152/11, în DLR) şi de derivatele româneşti *tomnatec* (cca 1569–1575 în GCR I 12/3, cf. FCLRV: 77) şi toponimul *(Valea) Văratecilor* (a. 1556, la Nestorescu, A. (2006): 39).

Mai numeroase sunt formaţiile analizabile (moştenite, împrumutate, formate pe teren românesc sau calcuri) atestate în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea: *lunatec* (N. Test. (1648), în DLR), *heratec* (variantă a lui *fieratic*), *fluturatec, leiatec, meşterşugatec, păgânatic, prostatec, scripturatic, ţărănatec, viatic*[2] (toate la Dosoftei, V.S., în DA sau DLR), *roşiiatec* (*Biblia* (1688), în DLR), *schismatic* şi *turuietic* (în GCR (a. 1699, respectiv a. 1773), în DLR), *grozăvatec, iernatec, văratec* (toate în Anon. Car., în DA sau DLR), *simptomatec* (la Cantemir, I.I., în DLR) etc.

Foarte multe formaţii româneşti (analizabile sau semianalizabile) sunt atestate (şi) în texte dialectale sau populare, ceea ce dovedeşte vechimea lor: *bobletic, bolândatic, buietic, burletic, curetic (curetec), dezmiratic, firetic, guratic (guratec), măietic (măietec), mălăietic, migăietic, moinatic (moinatec), pălăvratic, păratic, pârpălatic, săgetatic, sprehuietic, spluberatic, sulatic, şuietic, ţuietic, zburatic (zburatec)* etc.

Din secolul al XIX-lea datează cele mai multe împrumuturi neologice, care continuă până în prezent: *aromatic, as(t)matic, axiomatic, catedratic, climatic, dietetic, dogmatic, enigmatic, exantematic, fantomatic, flegmatic, genetic, idiomatic, limfatic, miasmatic, mimetic, noematic, paradigmatic, pleuretic, sigmatic, sintagmatic, sistematic, somatic* etc. (vezi şi *supra* **4.1.1.**b şi **4.1.2.**b).

4.3.2. În ceea ce priveşte formaţiile cu sufixele din seria *-atică, -etică,* cel mai vechi împrumut analizabil este *dogmatică* (a. 1760, cf. TDRG), urmat de câteva din secolul al XIX-lea: *dietetică* (la Episcupescu, A., în DLR), *diplomatică* şi *numismatică* (la Teodorovici, I., în DLR), *statică* (I. Golescu, în DLR). Celelalte formaţii sunt împrumuturi din secolul trecut, unele (ca *glosematică* sau *mediatică*) fiind de dată foarte recentă.

5. Originea temelor

În derivatele româneşti, cuvintele la care s-au ataşat sufixele *-atic (-atec)* şi *-etic (-etec)* au origini diverse:

- moştenite din latină (majoritatea): *bătrânatic, fieratic, frământatec, gălbenatic, guratic, leşiatic / leşietic, noptatic, păduratic, păsăratic, sângeratic, spulberatic, surdatic, tineratic / tineretic, văratic, zăratic, ziuatic* etc.;

– slave (vechi slave, slavone, bulgare, sârbeşti): *beznatic, boieratic, grozăvatec, nărodatec, ostrovatic, păratic, pârpălatic, prăvălatic, prostatic, scundatic, şuietic, ţigănatic / ţigănetic* etc.;

– maghiare: *bolândatic, măietic, ogăratic, şodatic* etc.;

– formaţii româneşti: *dezmiratic, firetic, îmbufnatic, îndemânatic, prostănatic, ţărănatic, văieratic* etc.;

– neologice (rar): *rozatic, schismatic, scripturatic, simptomatic, spitălatic.*

Derivatul *năzatic* este format de la o temă turcească, *furtunatic* de la o temă neogreacă, iar *pălăvratic* de la o temă cu origine multiplă (turcească sau neogreacă).

Unele dintre cuvintele-bază figurează în dicţionare cu etimologie necunoscută: *fluşturatic, mălăietic, migăietic, moinatic, poznatec, sprehuietic, sturlubatic* etc.

6. Productivitatea sufixelor

Sufixele *-atic* şi *-etic* au fost foarte productive începând din secolul al XIX-lea (mai ales *-atic*): *bătrânatic, beznatic, boieratic, brumatic, ciopârtatic, fluşturatic, frământatec, furtunatic, gălbenatic, greunatic, îmbufnatic, îndemânatic, lămuratic / lămuretic, leşiatic / leşietic, molatic, muieratic, multoratic, nărodatec, năzatic, nebunatic, negratic, noptatic, ogăratic, ostrovatic, păduratic, păsăratic, poznatec, prăvălatic, primăvăratic, prostănatic, rozatic, sângeratic, scârnatic, scundatic, singuratic, spânatic, spitălatic, splinatic, spumatic, străinatic, sturlubatic, subţiratic, sulatic, suratic, surdatic, şodatic, tineratic / tineretic, tomnatic, tonatic, tremuratic, ţigănatic / ţigănetic, umbratic, urmatic, usturatec, uşuratic, vânturatic, văieratic, văratic, viforatic, zăratic, zburdatic, ziuatic, zvânturatic* etc.

Sufixele *-atică şi -etică* nu sunt productive în limba română.

7. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Multe dintre formaţiile cu sufixele *-atic* şi *-etic* sunt învechite şi/sau populare (vezi *supra,* nota sub **4.3.1.**). Câteva dintre derivatele româneşti aparţin limbii literare actuale: *îndemânatic, molatic, nebunatic, primăvăratic, roşiatic, schismatic, simptomatic, singuratic, tomnatic, uşuratic* etc. Împrumuturile neologice cu aceste sufixe (vezi *supra* **4.1.1.** (b), **4.1.2.** (b)) şi toate împrumuturile cu sufixele *-atică* şi *-etică* (vezi *supra* **4.2.**) se întrebuinţează în stilul ştiinţific.

Din câte o singură formaţie se segmentează trei sufixe complexe:

***-ânatic**, sufix dezvoltat cu elementul nesufixal *-ân-,* se identifică în formaţia din DI *fârfânatic* „(om) flecar” cf. *fârfă* „epitet dat unei persoane vorbăreţe” (MDA), dar în DA (unde nu este înregistrat cuvântul *fârfă*) derivatul primeşte altă explicaţie: „Pare a fi disimilat (*r-r* > *r-n*) din **fărfăratic,* iar acesta este un derivat din *farfară,* prin sufixul *-atic*”;

***-eatic** [pron. -e-a-tic], segmentat din formaţia *hanseatic* „care se referă la *hansă* (= asociaţie comercială în Evul Mediu)” < fr. *hanséatique,* germ. *hanseatisch,* este un sufix dezvoltat cu vocala *e* prezentă în etimon;

***-uratic**, sufix dezvoltat cu segmentul *-ur-* provenit din tema de plural (vezi formaţia cu dublă analiză *cornuratic* „în formă de *corn,* ca un *corn*”, în DA s.v. *corn,* cf. şi *cornuri,* în MDA) care se identifică în formaţia din DI *colburatic* „prăfuit” cf. *colb* (DA s.v. *colb;* în MDA se înregistrează şi forma de plural (rar) *colburi,* în raport cu care s-ar detaşa sufixul *-atic*).

-AȚ

Ștefurea 1877: 217; Meyer-Lübke, G. II (1895): 503–505; Philippide, P.: 183; DHLR I: 158; Pușcariu, D.: 61–62; Stolz–Schmalz, L.G. II: 206; ILR I: 37, 66, 81, 83, 98, 111.

1. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

1.1. În DI se înregistrează 6 ***derivate analizabile*** cu sufixul *-aț*: *codaț* „larva codată a muștei” (DA s.v. *coadă*; în MDA figurează cu etimologie necunoscută și cu trimitere la *codan* „vierme din slănina stricată” < *coadă* + *-an*), *fânaț* „câmpie pe care se lasă iarba să crească; (mai ales la pl.) *fân*” (DA), *găinaț* „excremente de *găină*” (MDA), *grânaț* „grâneață (= ogor semănat); *grâne*” (MDA), *luminaț* „lampion, opaiț mic” cf. *(a) lumina* (DLR), *vinaț* „soi de *vin*; podgorie” (DLR).

Cuvântul *cârnaț* (varianta etimologică a lui *cârnat*, care este o formă refăcută după pluralul *cârnați*) conține același sufix, dar este mai greu analizabil formal prin *carne* și, de aceea, nu a fost inclus în listă.

În DLR formația *vinaț* are și varianta învechită și regională *vinață*, cu pl. *vinațe*, în care se identifică varianta morfologică *-ață* a sufixului.

1.2. Formațiile cu sufixul *-aț* sunt ***substantive***:

– ***masculine***, analizabile prin raportare la substantive: *codaț, găinaț;*

– ***neutre***, analizabile prin raportare la substantive: *fânaț, grânaț, luminaț, vinaț.*

În DA (s.v. *grâneață*) figurează numai forma de plural *grânațe* considerată s.f.pl. Cuvântul *grânațe* „semănăturile cât stau netăiate pe holdă” și *grânaț, -ă* „cu grâu” este înregistrat ca substantiv și adjectiv în Mat. Dial. I: 23.

2. Valorile derivatelor

Deși numărul de derivate este mic, conținutul lor semantic nu este unitar.

Valoarea care se identifică în formațiile *fânaț, grânaț* și *vinaț* „podgorie” este ***purtătorul localizării*** (derivatul desemnează locul unde se află obiectul denumit de bază).

Alte valori apar în câte o singură formație: ***posesorul*** (*codaț*), ***purtătorul proveniențe*i** (*găinaț*), ***nume de instrument*** cu nuanță diminutivală (*luminaț*), ***specia*** bazei (*vinaț* „soi de vin”).

3. Originea sufixului și istoria derivatelor

3.1. Sufixul *-aț* continuă sufixul latinesc adjectival *-eus* (*-aceus, -iceus, -uceus, *-uceum*) (cf. Meyer-Lübke, G. II: 503–505; Philippide, P.: 183; Pușcariu, D.: 61–62; DHLR I: 158; ILR I: 81, 83, 87, 98, 108, 111).

În limba latină, *-eus* (*-aceus, -iceus, -uceus, *-um*) este un sufix vechi şi productiv. El se ataşează mai ales la substantive care denumesc materia, formând adjective care indică asemănarea (*arenaceus*) sau apartenenţa (*capillaceus*), cf. ILR I: 87.

În limba română, sufixul a fost ***moştenit*** în derivatele analizabile *găinaţ* < lat. *gallīnaceus* (CDDE 711; DA) şi *vinaţ* < lat. *vīnāceus* (DLR), precum şi în formaţia *cârnaţ* < lat. *carnācius* (CDDE 267; DA).

Continuitatea lat. *-aceus* în limba română se demonstrează prin apariţia reflexelor câtorva derivate latineşti cu *-aceus* în mai multe limbi romanice (cf. Meyer-Lübke, G. II: 503): lat. *carnācius* > rom. *cârnaţ*, sicil. *karnattsu*, sp. *carnaza*, ptg. *carnaz*, prov. *carnas*, cf. REW 1701; lat. *gallīnaceus* > rom. *găinaţ*, fr. dial. *galinaso*, cat. *gallinasa*, sp. *gallinaza*, ptg. *galinhaça, -aço*, cf. REW 3662; lat. *vīnāceus* > rom. vinaţ, it. *vinaccia*, logud. *binatta*, fr. *vinasse*, prov. *vinasa*, cat. *vinassa*, sp. *vinaza*, ptg. *vinhaça, vinhaço* cf. REW 9337.

Deşi par să nu aibă corespondente în alte limbi romanice, s-au propus etimoane latineşti (reconstruite) şi pentru *fânaţ* < lat. **fenācium* (CDDE 590, DA, MDA; în TDRG *fânaţ* pare să fie considerat derivat românesc, întrucât se face menţiunea: „sufix ca în *găinaţ, vinaţuri*", iar la Ciorănescu, DER apare s.v. *fîn* ca singular refăcut de la pl. *fîneţe*), ca şi pentru *grânaţ(e)* < lat. **granaceus, -a, -um* (CDDE 767, DA; în MDA figurează însă s.v. *grâneaţă* < *grâne* + *-eaţă*).

Singurul ***derivat*** sigur ***românesc*** pare a fi *luminaţ* de la verbul *(a) lumina* (DLR). Cuvântul *codaţ*, formă refăcută după pluralul *codaţi* al lui *codat* (cf. situaţia inversă: *cârnat* < pl. *cârnaţi*), a putut contribui la întărirea poziţiei sufixului în limba română. Notăm însă că această formaţie este atestată într-un context numai cu forma de plural (*codaţî brânzei* la Papahagi, M.: 77 / 75); de aceea, nu este exclus ca cei care au înregistrat forma de singular (Marian, Ins. şi DA s.v. *coadă*) să o fi refăcut ei înşişi.

3.2. Cu toate că sufixul este moştenit, primele atestări de derivate datează abia de la începutul secolului al XVII-lea: *cârnaţ* (Anon. Car., în DA), *fânaţ* (a. 1631, apud GCR I, 75 / 17, în DA), *găinaţ* (*Biblia* (1688) 270, în DA), *vinaţ* (a. 1756, Uricariul II 31/10, în DLR).

4. Originea temelor

Formaţiile cu *-aţ* au toate teme de origine latină.

5. Productivitatea sufixului

Productivitatea sufixului *-aţ* este, dacă nu nulă, cel mult foarte slabă, singurul derivat românesc fiind *luminaţ*.

6. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Formaţiile cu *-aţ* aparţin limbii comune (*găinaţ*), limbii populare (*codaţ, fânaţ, vinaţ*) sau unor graiuri (*grânaţ*), iar *luminaţ* este un cuvânt învechit.

-AȚIE / -AȚIUNE (-ațion; -ățiune), -IȚIE^1 / -IȚIUNE, '-ȚIE / -ȚIUNE (-țion), '-IE^1 / -IUNE^1 (-ion)

Iordan, SRR: 11–16; Iordan, LRC: 314–315; Todoran, 1959: 211–212; Todoran 1962: 103–136; Vasiliu 1960: 179–184; Gheție 1961: 560, 563; Graur, ELR: 49; Ursu, T.: 24–25, 123; Ursu 1963: 288; Sfîrlea 1964: 320; Ursu, D. 1964: 258–259; Bulgăr 1965: 109–118; Poghirc, 1968: 22; Niculescu 1974: 519–524; Hristea 1977: 10; Ștefan, 1982: 294–302; Reinheimer-Rîpeanu 1987: 112; Reinheimer-Rîpeanu 1989: 372; Fischer 1989: 34; Oprea 1992–1993: 81–131; Pană Dindelegan 2008: 489–501.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele din titlu reprezintă două ***serii***: *-ație* [pron. -a-ți-e], *-iție*^{1} [pron. -i-ți-e], *-ție* [pron. -ți-e], *-ie*^{1} [pron. -i-e] și *-ațiune* [pron. -a-ți-u-ne], *-ițiune* [pron. -i-ți-u-ne], *-țiune* [pron. -ți-u-ne], *-iune*^{1} [pron. -i-u-ne]; sunt tratate împreună pe baza asemănării formale, a originii (vezi *infra* **5.**), a distribuției similare (vezi *infra* **3.**) și a valorilor comune (vezi *infra* **4.**).

În ceea ce privește forma sufixelor din cele două serii, cercetătorii au opinii diferite. Unii consideră că este vorba de un singur sufix cu două forme, numit fie *-ție, -țiune* (Graur, ELR: 49; Poghirc 1968: 22; Fischer 1989: 34), fie *-ie, -iune* (Ivănescu–Leonte 1956: 1–24; Todoran 1959: 211–213; Todoran 1962: 103–136; Ursu, D. 1964: 258–259; Sfîrlea 1964: 320). I. Iordan (Iordan, SRR: 16) consideră că sufixul ar fi *-i(un)e* < lat. *-ionem* care „s-a modificat și amplificat devenind *-ațiune, -ițiune, -țiune, -siune*", iar Al. Niculescu (Niculescu 1974: 519–524) îl menționează sub formele *-(ț)ie / -(ț)iune* (cf. și Oprea 1992–1993: 82; Pană Dindelegan 2008: *passim*). Uneori chiar la același autor apare când *-ți(un)e*, când *-i(un)e* (Ursu, T.: 123).

Nici dicționarele elaborate în perioada contemporană nu sunt consecvente în menționarea formei sufixelor. De exemplu, DLR consideră că *martirizație, nivelație, pensulație, valorație* sunt formate de la infinitivul verbului cu sufixul *-ție*, iar *nervurație, recrutație,* cu sufixul *-ație*; la *tatuație* (< *tatua*), *turmentație* (< *turmenta*) sufixul nu e menționat.

Marea majoritate a formațiilor în care se identifică sufixele din cele două serii se constituie în ***dublete***, în cadrul cărora una dintre formații este de obicei învechită, ieșită din uz: ***educație*** / (înv.) ***educațiune*** cf. *(a) educa*, ***definiție*** / (înv.) ***definițiune*** cf. *(a) defini*, ***corupție*** / (înv.) ***corupțiune*** cf. *(a) corupe*, ***demisie*** / (înv.) ***demisiune*** cf. *demis* etc. (vezi *infra* **3.1.1., 3.2.1., 3.3.1., 3.4.1.**).

Formațiile cu aceste sufixe sunt, în marea lor majoritate, împrumuturi care pot fi analizate prin raportare la o bază existentă în limbă independent în prezent, neținând întotdeauna seama de istorie (baza este uneori un împrumut ulterior derivatului).

1.2. Substantivele cu *-aţie, -iţie*[1], *-ţie, -ie*[1] au, rar, ***variante de adaptare*** cu *-aţion, -ţion(e), -ion*, în împrumuturi (cele mai multe neanalizabile) adaptate după franceză, italiană, rar şi germană: *condiţion* şi *condiţione* (DA s.v. *condiţie*), *confusion* (Doc. ec., la Bulgăr 1965: 109–118), *population* (*ibid.*), *demision* şi *dimision* (DLR s.v. *demisie*), *naţion*, pl. *naţioane* (DLR s.v. *naţiune*), *ocazion* (DLR s.v. *ocazie*), *porţion*, pl. *porţioane* (DLR s.v. *porţie*) etc.

1. Asemenea formaţii au avut o existenţă efemeră, cu excepţia celor care s-au specializat semantic, de tipul: *comision* „însărcinare dată unor persoane de a procura sau de a transmite ceva; serviciu făcut în urma unei astfel de însărcinări; remuneraţie primită în urma unei tranzacţii comerciale” vs *comisie (comisiune)* „colectiv cu anumite atribuţii care funcţionează în cadrul unei instituţii”, *divizion* „batalion” vs *divizie* „mare unitate militară; categorie de echipe sportive; secţie” vs *diviziune* „împărţire, fragmentare”, *pension* „instituţie particulară de învăţământ unde elevii erau găzduiţi în perioada şcolarizării” vs *pensiune* „local de cazare” vs *pensie* „sumă de bani care se acordă persoanelor care nu mai sunt în activitate” etc.

2. Finalele *-ition, -ision* sunt folosite de V. Alecsandri, în *Chiriţa în provincie*, pentru a ridiculiza un personaj franţuzit incapabil să folosească corect cuvintele (*furculition, fripturision, gogomanition, învârtision, omorision, trântision, fricosion*); *furculision* şi *familion* sunt uneori folosite în limbajul familiar (cf. Graur, S.: 53).

Sufixul *-aţiune* are şi ***varianta învechită populară*** *-ăţiune*, în *inovăţiune* (DA s.v. *inova*), *interpelăţiune* (DA s.v. *interpela*), *legitimăţiune* (DLR s.v. *legitimaţie*), *mobilizăţiune* (DLR s.v. *mobilizaţiune*) etc.

2. Delimitarea de afixe omonime

2.1. Sufixul *'-ie*[1] se deosebeşte de *-ie*[2] (din formaţii ca *modestie, ticăloşie* etc.) prin accent, prin distribuţie, prin valori şi prin origine (vezi monografia sufixului **-IE**[2], în volumul următor).

Considerăm că formaţia *rebelie* „(înv. şi pop.) revoltă, rebeliune” din DLR, dată greşit cu accentul pe sufix, este un dublet învechit al lui *rebeliune,* şi nu o formaţie cu sufixul *-ie*[2].

2.2. Sufixul *-iune*[1] se deosebeşte de *-iune*[2] [pron. -iu-ne] (vezi monografia seriei **-ĂCIUNE, -ÂCIUNE, -ECIUNE, -ICIUNE, -IUNE**[2]), deşi reprezintă acelaşi sufix latinesc (împrumutat / moştenit), prin temele cu care se combină (neologice / vechi), prin repartiţia teritorială şi stilistică (limbă comună / formaţii învechite).

2.3. Sufixul *-iţie*[1] se diferenţiază de omonimul său *-iţie*[2] (din formaţii ca *amiciţie, avariţie, justiţie, pudiciţie,* vezi monografia sufixului **-IŢIE**[2], în volumul următor) prin origine (sufix latinesc diferit), prin valori (abstracte verbale / abstracte ale calităţii) şi, parţial, prin clasa lexico-gramaticală a bazelor la care se raportează.

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -AŢIE / -AŢIUNE

3.1.1. În DI se înregistrează peste 500 de ***formaţii analizabile***: *abrogaţie* „anulare, suprimare a unei legi” (MDA) cf. *(a) abroga, acceleraţie / acceleraţiune* „accelerare” (DA) cf. *(a) accelera, aclamaţie / aclamaţiune* „aclamare” (MDA; numai *aclamaţiune* în DA) cf. *(a) aclama, acumulaţie / acumulaţiune* „acumulare” (MDA) cf.

(a) acumula, acuzaţie / acuzaţiune „acuzare” (DA) cf. *(a) acuza, administraţie / administraţiune* „administrare; totalitatea organelor administrative; secţie a unei instituţii însărcinată cu administrarea” (DA) cf. *(a) administra, admiraţie / admiraţiune* „admirare” (DA) cf. *(a) admira, afirmaţie / afirmaţiune* „afirmare; cuvinte care exprimă o afirmare” (DA) cf. *(a) afirma, agitaţie / agitaţiune* „agitare” (DA) cf. *(a) agita, aglomeraţie / aglomeraţiune* „aglomerare” (DA) cf. *(a) aglomera, agravaţiune* „agravare; circumstanţă agravantă” cf. *(a) agrava, alienaţie / alienaţiune* „alienare” (DA) cf. *(a se) aliena, alimentaţie / alimentaţiune* „alimentare” (DA) cf. *(a) alimenta, ambarcaţie / ambarcaţiune* „vas plutitor (de mici dimensiuni)” (MDA) cf. *(a) ambarca, amputaţie / amputaţiune* „amputare” (DA) cf. *(a) amputa, animaţie / animaţiune* „însufleţire, vivacitate” (DA) cf. *(a) anima, aproximaţie / aproximaţiune* „evaluare prin apropiere” (DA) cf. *(a) aproxima, articulaţie / articulaţiune* „încheietură organică; articulare a sunetelor; punere a articolului” (DA) cf. *(a) articula, asimilaţie / asimilaţiune* „asimilare” (DA) cf. *(a) asimila, asociaţie / asociaţiune* „tovărăşie; societate; reuniune” (DA) cf. *(a) asocia, autorizaţie / autorizaţiune* „autorizare” (DA) cf. *(a) autoriza, bifurcaţie* „bifurcare” (DA s.v. *bi-*; MDA) cf. *(a se) bifurca, buntaţie* „conjuraţie, răzvrătire” (formaţie personală, Marian, în DA) cf. *bunt* „idem”, *captaţie / captaţiune* „captare” (DA, MDA) cf. *(a) capta, carburaţie / carburaţiune* „operaţie prin care un corp este supus la acţiunea carbonului” (DA s.v. *carbură*; MDA „carburare; amestecare a combustibilului lichid cu aerul în carburator”) cf. *(a) carbura, carnaţiune / carnaţie* „culoare a *cărnii*, în special a pielii feţei unei persoane” (DA) cf. *carne, cementaţie* „cementare” (MDA) cf. *(a) cementa, circulaţie / circulaţiune* „mişcare, deplasare; schimb” (DA) cf. *(a) circula, citaţie / citaţiune* „citare; act prin care se citează” (DA) cf. *(a) cita, civilizaţie / civilizaţiune* „stare a unei naţiuni civilizate” (DA) cf. *(a) civiliza, comparaţie / comparaţiune* „confruntare paralelă; figură poetică” (DA) cf. *(a) compara, complicaţie / complicaţiune* „stare complicată” (DA) cf. *(a) complica, comunicaţie / comunicaţiune* „înştiinţare, ştire; raport; legătură” (DA) cf. *(a) comunica, concentraţie / concentraţiune* „acţiunea de *a (se) concentra*; chemare sub drapel” (DA), *confederaţie / confederaţiune* „uniune, asociaţie” (DA) cf. *(a) confedera, confirmaţie / confirmaţiune* „confirmare” (DA) cf. *(a) confirma, conformaţie / conformaţiune* „conformare, modul în care un corp e conformat” (DA s.v. *conform*; MDA) cf. *(a se) conforma, congratulaţie / congratulaţiune* „congratulare” (DA) cf. *(a) congratula, consideraţie / consideraţiune* „luare în seamă, privire (mai adâncă)” (DA) cf. *(a) considera, consolidaţie / consolidaţiune* „întărire, închegare, întemeiere” (DA) cf. *(a) consolida, conspiraţie / conspiraţiune* „complot” (DA) cf. *(a) conspira, consternaţie / consternaţiune* „starea sufletească a omului consternat, uimire” (DA) cf. *(a) consterna, constipaţie / constipaţiune* „starea celui constipat” (DA) cf. *(a se) constipa, consultaţie / consultaţiune* „acţiunea de a se *consulta*, consultare, sfat” (DA), *contemplaţie / contemplaţiune* „contemplare” (DA) cf. *(a) contempla, contestaţie / contestaţiune* „contestare; apel, recurs” (DA) cf. *(a) contesta, conversaţie / conversaţiune* „convorbire” (DA) cf. *(a) conversa, cotizaţie / cotizaţiune* „parte de contribuţie la o cheltuială comună” (DA) cf. *(a) cotiza, creaţiune / creaţie* „rezultatul creării, totalitatea fiinţelor create; noutăţi de modă” (DA) cf. *(a) crea, damnaţiune* „damnare, ozândire la chinurile iadului” (DA) cf. *(a) damna, declaraţie / declaraţiune* „afirmare a unor opinii, declarare; textul unei comunicări” (DLR) cf. *(a) declara, decoraţie* „decorare; ordin sau medalie” / *decoraţiune* „podoabă, totalitatea elementelor ornamentale” (DLR) cf. *(a) decora, dedicaţie / dedicaţiune* „text scris ca autograf sau ca omagiu” (DLR) cf. *(a) dedica, defloraţie / defloraţiune* „deflorare” (DLR) cf. *(a) deflora, degustaţie / degustaţiune* „degustare” (DLR) cf. *(a) degusta, delegaţie / delegaţiune* „grup de persoane însărcinate cu o misiune; delegare” (DLR) cf. *(a) delega, demonstraţie / demonstraţiune* „demonstrare, argumentare, probă” (DLR) cf. *(a) demonstra, derivaţie / derivaţiune* „ramificaţie

secundară" (DLR) cf. *(a) deriva, descuamaţie / descuamaţiune* „descuamare; scuamă" (DLR) cf. *(a) descuama, deviaţie / deviaţiune* „deviere; unghi format de acul busolei" (DLR) cf. *(a) devia, dezarticulaţie / dezarticulaţiune* „dezarticulare" (DLR) cf. *(a) dezarticula, discriminaţie / discriminaţiune* „discriminare" (DLR) cf. *(a) discrimina, disimulaţie / disimulaţiune* „disimulare" (DLR) cf. *(a) disimula, dislocaţie / dislocaţiune* „dislocare" (DLR) cf. *(a) disloca, disputaţie / disputaţiune* „dispută" (DLR) cf. *(a) disputa, distilaţie / distilaţiune* „distilare" (DLR) cf. *(a) distila, divagaţie / divagaţiune* „faptul de a *divaga*, digresiune" (DLR), *documentaţie / documentaţiune* „documentare; totalitatea *documentelor*" (DLR) cf. *(a) documenta, donaţie / donaţiune* „acord între două părţi de transmitere a proprietăţii; dar" (DLR) cf. *(a) dona, educaţie / educaţiune* „ansamblu de metode pentru educare; rezultatul acestei activităţi" (DLR) cf. *(a) educa, electrizaţie / electrizaţiune* „electrizare" (DLR) cf. *(a) electriza, emanaţie / emanaţiune* „degajare de miros etc.; ceea ce se degajă" (DLR) cf. *(a) emana, emancipaţie / emancipaţiune* „emancipare" (DLR) cf. *(a se) emancipa, emigraţie / emigraţiune* „plecare din patrie" (DLR) cf. *(a) emigra, epuraţie / epuraţiune* „epurare" (DLR) cf. *(a) epura, evaluaţie / evaluaţiune* „evaluare" (DLR) cf. *(a) evalua, exclamaţie / exclamaţiune* „exclamare" (DLR) cf. *(a) exclama, exhumaţie / exhumaţiune* „exhumare" (DLR) cf. *(a) exhuma, explicaţie / explicaţiune* „expunere amănunţită, lămurire, explicare" (DLR) cf. *(a) explica, exploataţie / exploataţiune* „faptul de *a exploata*" (DLR), *exploraţie / exploraţiune* „cercetare minuţioasă, explorare" (DLR) cf. *(a) explora, exterminaţie / exterminaţiune* „exterminare" (DLR) cf. *(a) extermina, fabricaţie / fabricaţiune* „fabricare" (DA) cf. *(a) fabrica, fabulaţie / fabulaţiune* „povestire alegorică; figură retorică; prezentare a unei fapte imaginare ca reală" (MDA) cf. *(a) fabula, fecundaţie / fecundaţiune* „fecundare" (MDA) cf. *(a) fecunda, figuraţie / figuraţiune* „reprezentare figurativă; ansamblul figuranţilor" (MDA) cf. *(a) figura, fluctuaţie / fluctuaţiune* „schimbare, variaţie" (DA) cf. *(a) fluctua* (MDN), *formaţie / formaţiune* „formare" (DA) cf. *(a) forma, fortificaţie / fortificaţiune* „întăritură de apărare" (DA) cf. *(a) fortifica, germinaţie / germinaţiune* „încolţire" (DA s.v. *germen*; MDA) cf. *(a) germina, gesticulaţie* „gesticulare" (DA s.v. *gest;* MDA şi *gesticulaţiune*) cf. *(a) gesticula, gratificaţie / gratificaţiune* „dar în bani care se acordă unui salariat peste leafă" (DA) cf. *(a) gratifica, gravitaţie / gravitaţiune* „forţă prin care corpurile se atrag reciproc" (DA s.v. *grav*; MDA) cf. *(a) gravita, hibernaţie* „abstract de la *hiberna* (DA; MDA şi *hibernaţiune*), *iluminaţie / iluminaţiune* „împodobirea unui loc cu multe lumini; luminile dispuse în mod simetric în astfel de ocazii" (DA) cf. *(a) ilumina, ilustraţie / ilustraţiune* „ilustrare, desen gravură; (rar) persoană ilustră" (DA) cf. *(a) ilustra, imitaţie / imitaţiune* „acţiunea de *a imita*; contrafacere, copie" (DA), *improvizaţie / improvizaţiune* „îndeplinirea unei acţiuni fără pregătire; ceea ce se spune în asemenea condiţii"(DA) cf. *(a) improviza, incubaţie / incubaţiune* „timpul scurs de la pătrunderea unui agent patogen în corp până la declanşarea bolii" (DA) cf. *(a) incuba, infiltraţie / infiltraţiune* „infiltrare" (DA) cf. *(a) infiltra, inflamaţie / inflamaţiune* „stare morbidă caracterizată prin umflare" (DA) cf. *(a se) inflama, informaţie / informaţiune* „informare" (DA) cf. *(a) informa, inovaţie / inovaţiune* „modificare, schimbare, înnoire" (DA) cf. *(a) inova, interpelaţie / interpelaţiune* „interpelare" (DA) cf. *(a) interpela, intonaţie / intonaţiune* „intonare; accent, ton" (DA) cf. *(a) intona, intoxicaţie / intoxicaţiune* „acţiunea de a se *intoxica*; otrăvire" (DA), *invitaţie / invitaţiune* „chemare, poftire; biletul prin care cineva este invitat" (DA) cf. *(a) invita, irizaţie / irizaţiune* „colorare sau strălucire în culorile curcubeului; culorile spectrului" (DA) cf. *(a) iriza, legitimaţie / legitimaţiune* „recunoaştere, confirmare; raţiune, temei; act, document, dovadă, probă" (DLR) cf. *(a se) legitima, licitaţie / licitaţiune* „vânzare publică" (DLR) cf. *(a) licita, locaţiune* „închiriere, arendare; arendă" (DA, DLR) / *locaţie „loc* unde se află, se petrece ceva, situare, localizare; sediu al unei firme, al unei instituții etc.” (DLR), *luxație / luxațiune* „deplasare a extremităților osoase ale unei articulații” (DLR) cf. *(a) luxa, macerație / macerațiune* „macerare; procesul suferit de corpul supus macerării” (DLR) cf. *(a) macera, manifestație / manifestațiune* „manifestare; demonstrație de masă” (DLR) cf. *(a) manifesta, meditație / meditațiune* „gândire, reflecție; scriere pe o temă filosofică; îndrumare dată elevilor de către un meditator” (DLR) cf. *(a) medita, migrație / migrațiune* „deplasare în masă a unor triburi, popoare, animale etc.” (DLR) cf. *(a) migra, motivație* „motivare” (DLR) cf. *(a) motiva, mutație / mutațiune* „schimbare de domiciliu; prefacere” (DLR) cf. *(a se) muta, narație / narațiune* „relatare, povestire” cf. *(a) nara, navigație / navigațiune* „faptul de a *naviga;* drumul parcurs de o navă (aero)nautică” (DLR), *negație / negațiune* „acțiunea de a *nega*; cuvânt, gest, fapt care neagă” (DLR), *negociație / negociațiune* „negociere” (DLR) cf. *(a) negocia, notificație / notificațiune* „înștiințare oficială scrisă; act, document prin care se *notifică* ceva” (DLR), *observație / observațiune* „constatare, remarcă; examinare, cercetare, studiu; dojană, reproș” (DLR) cf. *(a) observa, obturație / obturațiune* „închidere a unui orificiu” (DLR) cf. *(a) obtura, ondulație / ondulațiune* „mișcare unduioasă a unei suprafețe lichide; încrețitură; totalitatea buclelor” (DLR) cf. *(a) ondula, orchestrație / orchestrațiune* „arta de a *orchestra*” (DLR), *oscilație / oscilațiune* „variație a valorii unei mărimi; fluctuație; nehotărâre” (DLR) cf. *(a) oscila, paginație / paginațiune* „numerotare a paginilor; schițare anticipată a locului articolelor în pagină; secție în tipografie unde se *paginează*” (DLR), *panificație / panificațiune* „proces de transformare a făinii în pâine” (DLR) cf. *(a) panifica, participație / participațiune* „participare, faptul de a *participa* cu bani etc. la o întreprindere comercială” (DLR), *pertractație / pertractațiune* „discuție, tratare amănunțită a unei probleme” (DLR) cf. *(a) pertracta, pigmentație* „modul în care sunt colorate celulele, țesuturile în urma pigmentării” (DLR) cf. *(a) pigmenta, plantație / plantațiune* „plantare, semănare; totalitatea plantelor de același fel de pe un teren” (DLR) cf. *(a) planta, poporație / poporațiune* „(înv.) populație; *popor*” (DLR), *populație / populațiune* „totalitatea locuitorilor care *populează* o unitate teritorială; grup de indivizi aparținând unei specii de animale sau plante” (DLR), *radiație / radiațiune* „emitere și propagare de unde sau de corpusculi; undă, rază etc.” (DLR) cf. *(a) radia, ramificație / ramificațiune* „ramificare, parte desfăcută dintr-un întreg, braț, ram” (DLR) cf. *(a) ramifica, reclamație / reclamațiune* „faptul de a *reclama*; petiție, plângere, jalbă” (DLR), *reparație / reparațiune* „ansamblu de operații efectuate asupra unui obiect stricat pentru a-l readuce în stare bună” (DLR) cf. *(a) repara, reprezentație / reprezentațiune* „spectacol; reprezentare” (DLR) cf. *(a) reprezenta, respirație / respirațiune* „răsuflare; aerul expirat” (DLR) cf. *(a) respira, restaurație / restaurațiune* „acțiunea de a *restaura*; restabilire a forțelor” (DLR), *rezervație / rezervațiune* „teritoriu ocrotit de lege pe care se găsesc plante, animale etc., de mare importanță științifică” (DLR) cf. *(a) rezerva, rotație / rotațiune* „mișcare în jurul unui punct fix” cf. *(a) rota, salivație / salivațiune* „salivare” cf. *(a) saliva, sedimentație* „sedimentare” cf. *(a se) sedimenta, segmentație / segmentațiune* „descompunere în segmente; divizare, fragmentare” (DLR) cf. *(a) segmenta, separație* „faptul de a *separa*; despărțire, izolare; divorț” (DLR), *somație / somațiune* „cerere categorică adresată cuiva pentru a face ceva; ordin scris emanat de o autoritate” (DLR) cf. *(a) soma, specificație* „indicație, însemnare, precizare” (DLR) cf. *(a) specifica, speculație / speculațiune* „tranzacție financiară bazată pe speculă; câștig ilicit” (DLR) cf. *(a) specula, stratificație / stratificațiune* „mod de dispunere a rocilor sedimentare în straturi suprapuse” (DLR) cf. *(a se) stratifica, supurație / supurațiune* „formare și eliminare de puroi” (DLR) cf. *(a) supura, tergiversație / tergiversațiune* „amânare, tărăgănare” (DLR) cf. *(a) tergiversa, terminație / terminațiune* „sunet sau grup de sunete de la sfârșitul unui cuvânt; partea terminală a unui lucru” (DLR) cf. *(a se) termina, tratație / tratațiune* „faptul de a servi musafirii cu mâncare și băutură;

ceea ce se serveşte; ospăţ" cf. *(a) trata* (DLR), *trepanaţie / trepanaţiune* „intervenţie chirurgicală prin care se deschid oasele craniului cu ajutorul *trepanului*" (DLR) cf. *(a) trepana* „a face o trepanaţie", *trepidaţie / trepidaţiune* „vibraţie a unui sistem tehnic" (DLR) cf. *(a) trepida, ulceraţie / ulceraţiune* „leziune a pielii sau a unor mucoase" (DLR) cf. *(a se) ulcera, uzurpaţie / uzurpaţiune* „uzurpare" (DLR) cf. *(a) uzurpa, vaccinaţie / vaccinaţiune* „inoculare a unui vaccin" (DLR) cf. *(a) vaccina, vaporizaţie / vaporizaţiune* „trecere a unui lichid în stare de vapori" (DLR) cf. *(a se) vaporiza* (MDN), *vascularizaţie* „proces de formare a unor vase sangvine noi; totalitatea vaselor dintr-o structură biologică" (DLR) cf. *(a se) vasculariza, vegetaţie / vegetaţiune* „proces de creştere, dezvoltare şi întreţinere a plantelor; totalitatea plantelor dintr-un anumit loc" (DLR) cf. *(a) vegeta* „(d. plante) a trăi, a creşte", *veneraţie / veneraţiune* „respect religios, pietate" (DLR) cf. *(a) venera, versificaţie / versificaţiune* „arta de a face versuri; ramură a poeticii" (DLR) cf. *(a) versifica, vibraţie / vibraţiune* „vibrare, oscilaţie; modulaţie, rezonanţă; emoţie puternică" (DLR) cf. *(a) vibra, vinificaţie / vinificaţiune* „acţiunea de *a vinifica*; totalitatea operaţiilor prin care se obţine, se ameliorează şi se conservă vinul" (DLR), *volatilizaţie / volatilizaţiune* „evaporare" (DLR) cf. *(a se) volatiliza* etc.

> 1. Formaţiile cu sufixul *-aţiune* sunt, de obicei, învechite: *aclamaţiune, agitaţiune, comparaţiune, observaţiune, terminaţiune, trataţiune, trepidaţiune, vaccinaţiune, vinificaţiune, volatilizaţiune* etc.; rar, forma cu *-aţiune* e cea care s-a impus (*naraţiune* vs *naraţie*). Uneori se folosesc ambele forme, cuvintele fiind diferenţiate semantic (*decoraţie* „distincţie, ordin, medalie" şi *decoraţiune* „arta de a împodobi interioare, obiecte etc.", *formaţie* „echipă, combinaţie" şi *formaţiune* „structură anatomică, geologică, militară", *obligaţie* „îndatorire" şi *obligaţiune* „hârtie de valoare", *variaţie* „trecere succesivă sau alternativă de la o stare la alta, modificare repetată a valorii" şi *variaţiune* „modificare melodică, ritmică, armonică etc. a unei teme muzicale; piesă muzicală" etc.).
>
> 2. Într-o serie de formaţii se identifică numai sufixul *-aţie* (*buntaţie, motivaţie, sedimentaţie, specificaţie, vascularizaţie* etc.), în altele (mai rar) numai *-aţiune: agravaţiune, damnaţiune* (în DLR apare însă şi *damnaţie,* cu un citat din Heliade).

La acestea se adaugă:

- peste 200 de formaţii din DILR: *abjuraţie* „abjurare" (MDN) cf. *(a) abjura, asibilaţie* „fenomen fonetic de transformare a consoanei ocluzive în fricativă sub influenţa lui *i* sau *e* următori" (MDN) cf. *(a) asibila* „a da sau a căpăta caracter de fricativă", *autentificaţie* „autentificare" (DN^3) cf. *(a) autentifica, celebraţie* „celebrare" (MDN) cf. *(a) celebra, decimaţie* „decimare" (MDN) cf. *(a) decima, decongelaţie* „decongelare" (MDN) cf. *(a) decongela, disipaţie* „disipare; cheltuială nechibzuită, exces" (MDN) cf. *(a) disipa, edulcoraţie* „edulcorare, îndulcire" (MDN) cf. *(a) edulcora, efeminaţie* „efeminare" (MDN) cf. *(a) efemina, efluviaţie* „mişcare a unui curent de particule" cf. *efluviu* „emanaţie gazoasă; curent, fluid"(MDN), *epilaţie* „epilare" (MDN) cf. *(a) epila, eradicaţie* „eradicare" (DN^3) cf. *(a) eradica, estropiaţie* „estropiere" (MDN) cf. *(a) estropia, eviraţie* „evirare, debilitare" (MDN) cf. *(a) evira, evisceraţie* „eviscerare" (MDN) cf. *(a) eviscera, exacerbaţie* „exacerbare" (MDN) cf. *(a) exacerba, excoriaţie* „jupuire a pielii, excoriere" (MDN) cf. *(a se) excoria, extrapolaţie* „extrapolare" (MDN) cf. *(a) extrapola, fibrilaţie* „(med.) contracţii fine şi rapide ale fibrelor musculare (ale inimii)" cf. *(a) fibrila* (MDN), *flagelaţie* „flagelare" (MDN) cf. *(a) flagela, fructificaţie* „proprietate a plantelor de a produce fructe; perioada în care se produc fructele" (MDN) cf. *(a) fructifica* „a rodi", *frustraţie* „frustrare" (MDN) cf. *(a) frustra, hibridaţie* „hibridare" (MDN) cf. *(a) hibrida, ideaţie* „proces de formare şi înlănțuire a *ideilor*” (DN^3), *imbricație* „ornament sculptat în relief” (MDN) cf. *(a) imbrica* „a suprapune parțial ceva”, *imputație* „faptul de *a imputa* cuiva o vină, imputare” (MDN), *integrație* „integrare” (MDN) cf. *(a) integra, intubație* „intubare” (MDN) cf. *(a) intuba, jubilație* „jubilare” (MDN) cf. *(a) jubila, lunație* „schimbarea succesivă a fazelor *lunii*” (MDA), *mediație* „acțiunea de a *media*; intervenție pentru aplanarea unui conflict” (MDA), *mumificație* „mumificare” (MDN) cf. *(a) mumifica, nucleație* „provocare și dezvoltare a unei condensări ori a unei cristalizări în gaze sau lichide cu ajutorul *nucleelor*” (DN^3), *obnubilație* „obnubilare” (MDN) cf. *(a) obnubila, oripilație* „reacție nervoasă cauzată de frică, de repulsie etc.” cf. *(a) oripila* „a înfiora, a îngrozi” (MDN), *poligonație* „studiul *poligoanelor*” (MDN), *postulație* „postulare; drept de a pleda pentru altcineva în fața unei instanțe judecătorești” (DN^3) cf. *(a) postula, procreație* „procreare” (MDN) cf. *(a) procrea, ruminație* „ruminare, rumegare” (MDN) cf. *(a) rumina, sedație* „sedare” (MDN) cf. *(a) seda, speciație* „fenomen de apariție a unei noi *specii*” (MDN), *vexilație* „unitate de cavalerie în legiunea romană care lupta sub același *vexil* (= steag)” (MDN) etc.;

- peste 100 din alte surse: *abdicație* (Ursu–Ursu, Î.L. II), *abonație* (Ursu–Ursu, Î.L. II), *aburație* (Ursu, T.), *acceptație* (Ursu–Ursu, Î.L. II), *aerație* „introducere de *aer* într-un mediu oarecare; răcire a cerealelor dintr-un siloz cu ajutorul *aerului*” (DN^2) cf. *aer* și *(a) aera* „(a) aerisi”, *aliație* „alianță” (Arh. Rom. din 1829, la Stîngaciu 1962: 147) cf. *(a se) alia, calorificație* „producere de căldură” (Ursu, T.) cf. *calorific* „care emană, care dezvoltă căldură” (DN^3), *carbonizație* (Ursu, T.) cf. *(a) carboniza, clonațiune* „clonare” (Ac. Caț., 2001, nr. 8, 13) cf. *(a) clona, comentație* (Ursu–Ursu, Î.L. II) cf. *(a) comenta, conjugație* (*ibid.*) cf. *(a) conjuga, costumație / costumațiune* „îmbrăcăminte specială pentru teatru, bal mascat etc.”(DN^2, DEX) cf. *(a se) costuma* și *costum* „îmbrăcăminte completă”, *cotație* „cotare; cursul unui produs la bursă” (MDN) cf. *(a) cota, disecație* (Ursu, T.) cf. *(a) diseca, lamelație* (DN^3) „lamelare” cf. *(a) lamela, magnetație* (Ursu, T.) „magnetizare” cf. *magnet, martirizație* (DLR) cf. *(a) martiriza, motivație* (DLR) cf. *(a) motiva, nervurație* „ansamblu și modul de dispunere a *nervurilor*” (DLR), *ovulație* „eliminare periodică a *ovulului* din ovar” (DEX^2), *pensulație* „pensulare; a întinde cu *pensula*” cf. *(a) pensula* (DLR), *preverbație* „procedeu de derivare cu ajutorul *preverbelor*” (DLR), *purgație* „purgare” (MDN) cf. *(a) purga, pustulație* „(med.) acoperire cu *pustule*” (DN^3), *radioficație* „radioficare” (DLR) cf. *(a) radiofica, segregație* „segregare” (DLR) cf. *(a) segrega, silabație* „descompunere a cuvintelor în *silabe*” (DLR) cf. *(a) silaba* „(a) silabisi”, *sufixație* „faptul de a *sufixa*” (DLR) cf. și *sufix* etc.

Formațiile care circulă în limba contemporană au sufixul *-ație;* sufixul *-ațiune* apare numai în formații ocazionale (*clonațiune, costumațiune*).

3.1.2. Formațiile cu *-ație / -ațiune* sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu:

- verbe terminate la infinitiv în *-a* (majoritatea): *acuzație / acuzațiune, concentrație / concentrațiune, indicație / indicațiune, motivație, rotație / rotațiune, semnificație / semnificațiune, sufixație, trepanație / trepanațiune* etc.;
- substantive: *buntație, carnație / carnațiune, ideație / ideațiune, locație / locațiune, magnetație, nervurație, nucleație, ovulație, poligonație, preverbație, pustulație* etc.;
- verbe și substantive: *aerație, costumație / costumațiune, pensulație, silabație* etc.;
- un adjectiv: *calorificație.*

Formații semianalizabile: *balneație* (DI) cf. *balnear, balneo-; balotație* „vot, scrutin" (Ursu–Ursu, Î.L. II s.v. *balotare*) cf. și *balotaj; cremațiune* (DI) cf. *crematoriu; digitație* (DI) cf. *digital; faradizație* (DI) cf. *faradizare; lactație* cf. *lacto-, lactic; nervație* (DI) „ansamblu de *nervuri*; modul de dispunere a nervurilor; *nervatură*"; *vestimentație* cf. *vestimentar* (DLR) etc.

Vestimentație este raportat în DLR la *vestimentar*, iar în DEX la *vestmânt* + *-ație* (după it. *vestimenta*); în MDN apare și *vestiment* „(latinism; mai ales la pl.) îmbrăcăminte, veșmânt" cf. it. *vestimento*, lat. *vestimentum*.

3.2. -IȚIE^{1} / -IȚIUNE

3.2.1. În DI se înregistrează 13 ***formații analizabile***: *abolițíe / abolițiune* „nimicire, desființare, anulare" (DA) cf. *(a) aboli, apariție / aparițiune* „arătare, ivire, ieșire la lumină, ieșire de sub tipar; vedenie, nălucă" (DA) cf. *(a) apărea, definiție / definițiune* „operație logică prin care se explică conținutul unei noțiuni, sensurile unui cuvânt etc." (DLR) cf. *(a) defini, demoliție / demolițiune* „demolare; ruinare; ruină" (DLR) cf. *(a) demola, dispariție / disparițiune* „faptul de a nu mai putea fi văzut; moarte; încetare, anulare" (DLR) cf. *(a) dispărea, exhibiție / exhibițiune* „etalare, expunere; gest, comportare exagerată" (DLR) cf. *(a) exhiba, inhibiție* „fenomen de încetinire sau suprimare a activității unui organ" (DA) cf. *(a) inhiba, intuiție / intuițiune* „cunoașterea adevărului fără intervenția raționamentului; facultatea de a prevedea ceva" (DA) cf. *(a) intui, investiție / investițiune* „plasare a unui capital într-o întreprindere; sumele destinate instalării și funcționării unei întreprinderi" (DA) cf. *(a) investi, nutriție / nutrițiune* „hrănire, alimentare; hrană" (DLR) cf. *(a) nutri, perdiție / perdițiune* „stare de decădere morală, pierzanie" cf. *(a) perde* – variantă la *(a) pierde, prohibiție / prohibițiune* „interdicție, măsură de interzicere a producerii sau vânzării unor mărfuri" (DLR) cf. *(a) prohibi, repetiție / repetițiune* „repetare, reluare" (DLR) cf. *(a) repeta.*

Singura formație din DI care nu are un dublet cu *-ițiune* este *inhibiție.*

La acestea se adaugă 4 formații din alte surse: *compariție / comparițiune* „acțiunea de a *compărea* în justiție" (Șăineanu, D.U.; Scriban, Dicț.), *notiție* „(înv.) însemnare, notiță" (DLR) cf. *(a) nota, partiție* (DILR) „diviziune, separare" (MDA) cf. *parte, ramoliție* „ramolire" (DLR) cf. *(a se) ramoli.*

Formația *notițiune* „(neob.) informare" (DLR s.v. *notiție*) este neanalizabilă semantic.

3.2.2. Formațiile sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu:
- verbe terminate la infinitiv
  - în *-i*: *abolițíe / abolițiune, definiție / definițiune, intuiție / intuițiune, investiție / investiție, nutriție / nutrițiune, prohibiție / prohibițiune, ramoliție*;
  - în *-a*: *demoliție / demolițiune, exhibiție / exhibițiune, inhibiție, notiție, repetiție / repetițiune*;
  - în *-ea*: *apariție / aparițiune, compariție / comparițiune, dispariție / disparițiune*;
  - în *-e*: *perdiție / perdițiune;*
- un substantiv: *partiție.*

Formații semianalizabile din DI: *coaliție* cf. *coaliza(re); competiție* cf. *competitiv; dentiție (dentițiune)* cf. *dento-, dentar; inchiziție* cf. *inchizitor; partiție / partițiune* „*partitură* muzicală" (DLR); *puniție / punițiune* cf. *punitiv, punibil; repartiție* cf. *repartiza(re); tranziție* cf. *tranzitiv, tranzitoriu* etc.

3.3. '-ŢIE / -ŢIUNE

3.3.1. În DI se înregistrează 37 de ***formaţii analizabile***: *abducţie* (numai *abducţiune,* în DA) „mişcare de îndepărtare a unui membru de axul median al corpului" (MDA) cf. *(a) abduce, absorbţie / absorbţiune* „fenomen fizic prin care un corp lichid sau solid încorporează o substanţă" (MDA) cf. *(a) absorbi, aducţie / aducţiune* „transportare / îndreptare a apei către un anumit loc" (MDA) cf. *(a) aduce, atribuţie / atribuţiune* „competenţă sau drept atribuite unei funcţiuni" (DA) cf. *(a) atribui, audiţie / audiţiune* „auzire, auz; mic concert" (DA) cf. *(a) audia, concepţie / concepţiune* „concepere, zămislire; actul de *a concepe* ceva cu mintea" (DA), *constituţie / constituţiune* „alcătuire, organizare, constituire; lege fundamentală a unui stat" (DA) cf. *(a) constitui, contribuţie / contribuţiune* „acţiunea de *a contribui* cu ceva; parte cu care cineva contribuie la o acţiune comună" (DA), *corupţie / corupţiune* „corupere, depravare, mituire şi efectul lor" (DA) cf. *(a) corupe, deducţie / deducţiune* „deducere" (DLR) cf. *(a) deduce, destituţie / destituţiune* „destituire" (DLR) cf. *(a) destitui, diluţie / diluţiune* „diluare" (DLR) cf. *(a) dilua, disecţie / disecţiune* „disecare" (DLR) cf. *(a) diseca, distribuţie / distribuţiune* „distribuire; ansamblul organelor de maşini care comandă diferite faze de funcţionare ale acestora" (DLR) cf. *(a) distribui, erupţie / erupţiune* „erupere" (DLR) cf. *(a) erupe, evoluţie / evoluţiune* „mişcare, dezvoltare" (DLR) cf. *(a) evolua, expediţie / expediţiune* „deplasarea unei forţe militare; timpul în care se desfăşoară" (DLR) cf. *(a) expedia, inducţie / inducţiune* „raţionament de ridicare de la particular la general; producere a curentului electric" (DA) cf. *(a) induce, inserţie / inserţiune* „acţiunea de a *insera,* adaus prin inserare" (DA), *instituţie / instituţiune* „instituire; aşezământ instituit, întocmire politică, socială" (DA) cf. *(a) institui, intervenţie / intervenţiune* „acţiunea de *a interveni;* intrarea în acţiune" (DA), *introducţie / introducţiune* „introducere" (DA) cf. *(a) introduce, involuţie* (şi *involuţiune,* în MDA) „transformare regresivă a unui ţesut sau organ" (DA) cf. *(a) involua* „a regresa, a decădea", *percepţie / percepţiune* „înţelegere, cunoaştere, înregistrare; imagine rezultată din reflectarea realităţii" (DLR) cf. *(a) percepe, prevenţie / prevenţiune* „prevenire; măsură privativă de libertate, perioada şi locul unde se execută detenţia" (DLR) cf. *(a) preveni, prezumţie / prezumţiune* „presupunere, supoziţie, ipoteză" (DLR) cf. *a prezuma, producţie / producţiune* „procesul şi rezultatul creării bunurilor materiale" (DLR) cf. *(a) produce, prostituţie / prostituţiune* „prostituare, ocupaţia prostituatei" (DLR) cf. *(a se) prostitua, reducţie / reducţiune* „reducere; piesă de legătură" (DLR) cf. *(a) reduce, reproducţie / reproducţiune* „reproducere" (DLR) cf. *(a) reproduce, resorbţie / resorbţiune* „proces prin care un lichid sau un gaz trece dintr-o cavitate a organismului în sistemul circulator; absorbţie" (DLR) cf. *(a) resorbi, restituţie / restituţiune* „restituire, restabilire" cf. *(a) restitui, retribuţie / retribuţiune* „plată în bani, leafă" (DLR) cf. *(a) retribui, satisfacţie / satisfacţiune* „act de reparare a unei ofense; satisfacere" (DLR) cf. *(a) satisface, seducţie / seducţiune* „faptul de a *seduce,* ademenire" (DLR), *substituţie / substituţiune* „faptul de a se *substitui*" (DLR), *traducţie / traducţiune* „traducere" (DLR) cf. *(a) traduce.*

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *conducţie* (DILR) „denumire dată fenomenului de trecere a curentului electric şi a celui de transmitere a căldurii prin masa unui corp" (DEX) cf. *(a) conduce* şi *rezecţie / rezecţiune* (DILR) „îndepărtare chirurgicală a unui organ sau ţesut" (MDA) cf. *(a) rezeca.*

1. La formaţiile menţionate ar putea fi adăugat *frecţie,* variantă neliterară a lui *fricţiune* (*fricţie*), la care s-a ajuns prin etimologie populară (cf. *a freca*) şi prin analogie cu alte neologisme cu aceeaşi finală (ca *injecţie, infecţie*), dacă acceptăm ideea că are o răspândire mai mare decât formele considerate corecte (cf. şi Hristea, E.:

251–253). În DOOM^2 *frecţie* „masaj” este diferenţiat semantic de *fricţiune* „frecare; conflict” – neanalizabil.

2. Cu excepţia lui *conducţie*, toate formaţiile au dublete învechite cu *-ţiune*.

3.3.2. Formaţiile cu *-ţie* / *-ţiune* sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu verbe terminate la infinitiv

– în *-a*: *audiţie / audiţiune, diluţie / diluţiune, disecţie / disecţiune, evoluţie / evoluţiune, expediţie / expediţiune* etc.;

– în *-e*: *abducţie / abducţiune, concepţie / concepţiune, conducţie, deducţie / deducţiune, erupţie / erupţie, introducţie / introducţiune, percepţie / percepţiune* etc.;

– în *-i*: *atribuţie, constituţie / constituţiune, destituţie / destituţiune, instituţie / instituţiune, prevenţie / prevenţiune, restituţie / restituţiune, substituţie / substituţiune* etc.

Formaţii semianalizabile din DI: *achiziţie* cf. *achizitor; conjuncţie* cf. *conjunctiv; construcţie* cf. *constructiv, contructor; contradicţie* cf. *contradictoriu; descripţie* cf. *descriptiv; distracţie* cf. *distractiv; extracţie* cf. *extractiv; ficţiune* cf. *fictiv; inscripţie* cf. *inscriptiv, inscriptibil; instrucţie* cf. *instructiv, instructor; joncţiune* cf. *jonctură; prescripţie* cf. *prescriptiv, prescriptibil; protecţie* cf. *protector; restricţie* cf. *restrictiv; traiecţiune* „străbatere, traversare” cf. *traiectorie* „drumul parcus în spaţiu de un corp în mişcare” (analizabil numai formal prin *traiect* „distanţă de străbătut”).

3.4. '-IE^1 / -IUNE^1

3.4.1. În DI se înregistrează 84 de ***formaţii analizabile:*** *abjecţie* „faptă *abjectă*” (MDA), *abstracţie / abstracţiune* „operaţie a gândirii de a abstractiza” (DA) cf. *abstract, admisie / admisiune* (numai *admisiune* în DA) „pătrundere / intrare dirijată a unui fluid într-o maşină” (MDA) cf. *admis, afecţie / afecţiune* „dragoste, slăbiciune pentru cineva sau ceva, *afect*” (DA, MDA) şi „stare patologică a unui organ” (MDA) cf. *(a) afecta, agresiune* „atac” (DA) cf. *(a) agresa, anexiune* „anexare, lipire, încorporare” (DA) cf. *(a) anexa, atenţie / atenţiune* „luare-aminte, băgare de seamă” (DA) cf. *atent, circumcizie / circumciziune* „tăiere împrejur a prepuţului” (DA) cf. *(a) circumcide, colecţie / colecţiune* „adunare, strângere la un loc a unor obiecte cu o anumită valoare” (DA) cf. *(a) colecta, concizie / conciziune* „calitatea de a fi *concis*” (DA), *concluzie / concluziune* „încheiere” (DA) cf. *(a) conclude, conexiune* (şi *conexie* în DILR) „legătură strânsă, înlănţuire” (DA s.v. *conex*) cf. şi *(a) conexa, confesie / confesiune* „spovedanie, destăinuire, depoziţie juridică” (DA) cf. *a (se) confesa, confuzie / confuziune* „lipsă de claritate, uluire, zăpăceală” (DA) cf. *confuz, contagiune* „molimă, epidemie, contaminare” (DA) cf. *(a se) contagia, contracţie / contracţiune* „contractare, contopire” (DA) cf. *(a se) contracta, corecţie / corecţiune* „corectare; corectitudine; mustrare; închisoare” (DA) cf. *(a) corecta, coroziune* „corodare” (DA s.v. *(a) coroade*) cf. *(a) coroda, decizie / deciziune* „hotărâre, rezoluţie” (DLR) cf. *(a) decide, defecţie / defecţiune* „deranjament, stricăciune defectare, *defect*” (DLR) cf. şi *(a) defecta, demisie / demisiune* „act, cerere scrisă pentru renunţarea de bunăvoie la o funcţie sau slujbă” (DLR) cf. *demis* „destituit, îndepărtat din funcţie”, *detecţie / detecţiune* „detectare” (DLR) cf. *(a) detecta, detracţie / detracţiune* „detractare” (DLR) cf. *(a) detracta, devoţie / devoţiune* „cucernicie, evlavie, pietate, cult” (DLR) cf. *(a se) devota, dezinfecţie / dezinfecţiune* „dezinfectare” (DLR) cf. *(a) dezinfecta, difuzie / difuziune* „împrăştiere a razelor unui fascicul de lumină, a undelor de radio etc.; pătrundere a moleculelor unui corp în masa altui corp” (DLR) cf. *(a) difuza, diversie / diversiune* „acţiune militară de inducere în eroare a inamicului; abatere, deviere de la problemele reale” (DLR) cf. *divers, discreţie / discreţiune* „calitatea de a fi *discret*” (DLR), *dispersie / dispersiune* „împrăştiere, risipire” (DLR) cf. *(a) dispersa, distincţie / distincţiune* „însuşirea, starea a ceea ce este *distinct*; deosebire” (DLR), *ediţie / ediţiune* „textul tipărit al unei lucrări; totalitatea exemplarelor tipărite; editare” (DLR) cf. *(a) edita, elevaţie / elevaţiune* „înălţime, ridicătură; nobleţe, distincţie” (DLR) cf. *elevat, eliziune (elisiune) / elisie* „suprimare a vocalei finale atone a unui cuvânt, când cuvântul următor începe tot cu o vocală; suprimare, elidare” (DLR) cf. *(a) elida, emisiune* „emitere a hârtiilor de valoare; program radio sau TV” / *emisie* „producere de gaze, de radiaţii etc.” (DLR) cf. *emis, eroziune* „proces de modelare a scoarţei pământului; deteriorare, uzură, ulceraţie” (DLR) cf. *(a) eroda, erudiţie / erudiţiune* „cunoaştere temeinică şi vastă a unor domenii; ştiinţă” (DLR) cf. *erudit, evaziune / evazie* „evadare, sustragere, eschivare” (DLR) cf. *(a) evada, excepţie / excepţiune* „abatere de la o regulă; text, situaţie care se abate de la o regulă generală” (DLR) cf. *(a) excepta, execuţie / execuţiune* „îndeplinire a unui lucru, executare” (DLR) cf. *(a) executa, geminaţie* „îmbinare în perechi” (DA) cf. *geminat* „împerecheat”, *imperfecţie / imperfecţiune* „mic defect care face un lucru să nu fie perfect” (DA) cf. *imperfect, impulsie / impulsiune* „excitare, stimulent, *impuls*” (DA), *incizie / inciziune* „incizare” (DA) cf. *(a) inciza, infecţie / infecţiune* „miros urât produs de un corp organic în descompunere; molipsire” (DA) cf. *infect* şi *(a) infecta, infuzie / infuziune* „vărsare de apă fierbinte peste o substanţă vegetală; lichidul obţinut în urma acestei operaţii, ceai” (DA) cf. *(a) infuza, injecţie / injecţiune* „acţiunea de *a injecta*; lichidul injectat” (DA), *inspecţie / inspecţiune* „cercetare, controlare” (DA) cf. *(a) inspecta, intersecţie / intersecţiune* „întretăiere, răspântie” (DA) cf. *(a) intersecta, introspecţie / introspecţiune* „observare subiectivă a propriei conştiinţe” (MDA) cf. *(a) introspecta, invenţie / invenţiune* „inventare; lucru inventat” (DA) cf. *(a) inventa, inversie / inversiune* „(fiz.) schimbare de semn a unui parametru în funcţie de altul; (chim.) schimbarea unei substanţe în alta asemănătoare ca structură; (lingv.) schimbare a ordinii cuvintelor; (med.) aşezare opusă anormală a organelor” (MDA) cf. *invers* şi *(a) inversa, leziune* „modificare anatomică patologică; prejudiciu material” (DLR) cf. *(a) leza, obiecţie / obiecţiune* „argument împotriva unei teze” (DLR) cf. *(a) obiecta, omisie / omisiune* „faptul de a omite; lucru *omis*” (DLR), *opresie / opresiune* „asuprire, oprimare; presiune” (DLR) cf. *(a) opresa, opinie / opiniune* „părere, judecată, idee” (DLR) cf. *(a) opina, opţiune* „faptul de a alege din două sau mai multe posibilităţi” (DLR) cf. *(a) opta, perfecţie / perfecţiune* „însuşirea, caracterul de a fi *perfect*; starea a ceea ce este perfect” (DLR), *permisie* „*permis*; învoire de a părăsi serviciul militar pe o scurtă perioadă de timp” şi *permisiune* „învoire, îngăduinţă, încuviinţare” (DLR), *precauţie / precauţiune* „însuşirea de a fi *precaut*; atitudine, comportare precaută, prudenţă” (DLR), *precizie / preciziune* „faptul de a fi *precis;* exactitate” (DLR), *predilecţie / predilecţiune* „preferinţă, simpatie, înclinaţie” (DLR) cf. *predilect, presiune (presie)* „forţă, apăsare” (DLR) cf. *(a) presa, profesie / profesiune* „activitate cu caracter permanent, meserie, ocupaţie” (DLR) cf. *(a) profesa, progresie / progresiune* „şir finit de numere care derivă, după o anumită regulă, unul din altul; *progres*” (DLR) cf. şi *(a) progresa, proiecţie / proiecţiune* „operaţie de reprezentare a unui corp geometric pe un plan sau a unei figuri plane pe o dreaptă; corp, figură obţinută prin această operaţie” (DLR) cf. *(a) proiecta, promisie / promisiune* „angajament, făgăduială, promitere” (DLR) cf. *promis, pronunţie* „emitere, articulare rostire a sunetelor, pronunţare” (DLR) cf. *(a) pronunţa, propulsie / propulsiune* „exercitare a unei forţe de împingere sau de tracţiune, propulsare” (DLR) cf. *(a) propulsa, prospecţie / prospecţiune* „ansamblul cercetărilor efectuate pentru descoperirea şi localizarea zăcămintelor minerale; prospectare” (DLR) cf. *(a) prospecta, rebeliune / rebelie* „răzvrătire, revoltă” (DLR) cf. *rebel, recenzie*^{1} / *recenziune*^{1} „prezentare succintă a unei scrieri; cronică” (DLR) cf.

(a) recenza „a prezenta critic o lucrare", *recenzie*^{2} / *recenziune*^{2} „recensământ" (DLR) cf. *(a) recenza* „a face un recensământ", *recepție / recepțiune* „primire, recepționare; reuniune festivă" (DLR) cf. *(a) recepta, redacție / redacțiune* „redactare, colectiv de redactori; biroul redactorilor" (DLR) cf. *(a) redacta, reflecție / reflecțiune* „meditație, observație" (DLR) cf. *(a) reflecta, refracție / refracțiune* „modificare a direcției de propagare a unei unde, a unui corpuscul etc." (DLR) cf. *(a) refracta, regresiune* „*regres*, retragere a apelor mării; diminuare a extensiunii unui fenomen fonetic sau morfologic" (DLR) cf. și *(a) regresa, reuniune* „întâlnire, întrunire, adunare" (DLR) cf. *(a) reuni, secreție / secrețiune* „secretare, scurgere; substanța care se scurge" (DLR) cf. *(a) secreta, selecție / selecțiune* „alegere, selectare" (DLR) cf. *(a) selecta, televiziune* „tehnică de transmitere la distanță a imaginilor obiectelor în mișcare; instituție care asigură elaborarea și difuzarea emisiunilor" (DLR) cf. *(a) televiza, transmisie / transmisiune* „transmitere, trimitere" (DLR) cf. *(a) transmite, uniație* „formă de unire cu Biserica romano-catolică a unor credincioși ai bisericilor orientale; uniatism" cf. *uniat* „unit" (DLR), *uniune* „legătură, înțelegere între persoane, unire; grupare, asociație" (DLR) cf. *(a) uni.*

La acestea se adaugă 4 formații din alte surse: *adopție* (DILR) și *adopțiune* (MDA) „faptul de a *adopta*; înfiere" (DEX), *ejecție / ejecțiune* „ejectare" (MDA) cf. *(a) ejecta, obtuziune* (DILR) „obtuzitate" (DN^2) cf. *obtuz, rejecție* „dare înapoi, respingere" (MDN) cf. *(a) rejecta.*

1. În cele mai multe cazuri, formațiile cu *-iune*^{1} sunt învechite: *atențiune, opiniune, preciziune, proiecțiune, regresiune* etc.; în alte cazuri s-au impus formele cu *-iune*^{1}: *afecțiune, confesiune, defecțiune, devoțiune, diversiune, eliziune, contagiune, evaziune, omisiune, opresiune, presiune, promisiune, rebeliune* etc. Rar, apar și dublete cu *'-ie*^{1} / *-iune*^{1}: *admisiune* și *admisie, transmisiune* și *transmisie* etc.

Uneori, formațiile cu *'-ie*^{1} au sensuri diferite de cele cu *-iune*^{1}: *emisie* „producere de gaze, de radiații etc.; emitere a hârtiilor de valoare" / *emisiune* „program radio sau TV", *perfecție* (în loc. adv. *la perfecție*) / *perfecțiune* „însușirea, starea de a fi *perfect*", *permisie* „învoire acordată militarilor pe o perioadă de timp" / *permisiune* „aprobare", *profesie* „meserie" / *profesiune* (în expr. *profesiune de credință*), *prospecție* „cercetare economică" / *prospecțiune* „cercetare geologică urmărind descoperirea zăcămintelor de minerale", *stație* (de vehicule) / *stațiune* (climaterică, de cercetare), *variație* „modificare, diversificare" / *variațiune* (piesă muzicală) etc. (cf. Hristea 1977: 10 și DOOM^2).

2. Într-o serie de formații se identifică numai sufixul *-iune*^{1} (*agresiune, anexiune, contagiune, coroziune, eroziune, obtuziune, opțiune, regresiune, reuniune, televiziune, uniune*), în altele numai sufixul *'-ie*^{1} (*abjecție, rejecție, uniație* etc.).

3.4.2. Formațiile cu *'-ie*^{1} / *-iune*^{1} sunt ***analizabile*** prin raportare la:

- verbe care se termină la infinitiv
  - în *-a*: *adopție / adopțiune, agresiune, colecție / colecțiune, conexiune / conexie, confesiune / confesie, dispersie / dispersiune, execuție / execuțiune, invenție / invențiune, inversiune / inversie, opinie / opiniune, opțiune, precizie / preciziune, profesie / profesiune, prospecțiune / prospecție, regresiune / regresie, rejecție* etc.;
  - în *-i*: *reuniune, uniune;*
- adjective sau participii: *abstracție / abstracțiune, admisie / admisiune, atenție / atențiune, confuzie / confuziune, demisie / demisiune, diversiune / diversie,*

elevație / elevațiune, emisie / emisiune, erudiție / erudițiune, promisiune / promisie, uniație etc.;
- substantive sau verbe (rar): *afecțiune / afecție* prin *afect* și *(a) afecta, defecțiune / defecție* prin *defect* și prin *(a) defecta, progresie / progresiune, regresiune;*
- adjective sau verbe (rar): *infecție / infecțiune, inversie / inversiune;*
- substantiv: *impulsie / impulsiune, poporație.*

La formațiile cu *'-ie*^{1} / *-iune*^{1} raportabile la o bază terminată în *t* sau *d* apare, înaintea lui *-i-* vocalic neaccentuat, alternanța *t/ț*, respectiv *d/z: abstract – abstracție, adopta – adopție, afect(a) – afecțiune, colecta – colecție, coroda – coroziune, devota – devoțiune, eroda – eroziune, evada – evazie / evaziune, infecta – infecție, opta – opțiune* etc.

Formații semianalizabile (prin raportare mai ales la formații în *-iv*): *coerciție / coercițiune* „constrângere” cf. *coercitiv, concesiune / concesie* cf. *concesiv, posesie / posesiune* cf. *posesiv, represiune* cf. *represiv* și *represibil, secție / secțiune* cf. *sector, succesiune* cf. *succesiv* etc.

4. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele discutate au mai multe valori.

4.1. ***Nume de acțiune*** (denumite și „abstracte verbale”, formațiile desemnează atât ***acțiunea, starea, procesul***, cât și ***rezultatul*** acțiunii, ca și derivatele cu *-are*^{2}, *-ire*, cu care sunt, cel mai adesea, sinonime):
- cu bază verbală (frecvent): *absorbție, acuzație, adopție, agresiune, apariție, conducție, confesiune* „faptul de a se confesa; scriere care conține mărturisirea unor gânduri și sentimente intime”, *corupție, fabricație, hibernație, opțiune, paginație* „numerotare; șir de numere care reprezintă numerotarea paginilor”, *panificație, producție* „proces de producere a bunurilor; lucrare, operă literară, artistică sau științifică”, *ocupație* „cucerire; profesiune, slujbă”, *reclamație* „faptul de a reclama; petiție, plângere”, *repetiție* „repetare; procedeu sintactico-stilistic” etc.;
- cu bază substantivală (rar): *ideație, magnetație, nervurație, nucleație, ovulație* etc.

4.2. ***Rezultatul acțiunii / stării*** (uneori concretizat): *civilizație, configurație, conformație, fortificație, gratificație* „recompensă bănească”, *imbricație* „ornament”, *infuzie* „soluție obținută dintr-o plantă prin infuzarea apei clocotite peste ea”, *legitimație* „document de legitimare”, *opinie* „părere”, *plantație, producție, retribuție, satisfacție, semnificație, uniune, vociferație* etc.

4.3. ***Nume de instrument*** (cu sens abstract): *invitație* „bilet prin care se invită”, *reclamație* „text prin care se reclamă ceva”, *somație* „ordin prin care este somat cineva” etc.

4.4. ***Numele locului acțiunii***: *administrație* „locul, instituția unde se desfășoară activitatea de administrare”, *redacție* „locul, instituția în care lucrează cei care redactează un ziar, o revistă”, *televiziune* „locul, instituția unde se elaborează și se difuzează emisiunile televizate” etc.

4.5. ***Colective***: *costumație, documentație, nervurație* „ansamblu de nervuri” etc.

4.6. ***Numele calității*** (numite și „abstracte ale calității”, relativ frecvent): *abstracție, atenție, discreție, erudiție, perfecțiune / perfecție* etc.

Formații ***sinonime*** cu baza: *buntație, impulsie / impulsiune, poporație, regresiune.*

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixele din ambele serii sunt ***neologice*** şi au origine multiplă.

Sufixele din seria *-aţie, -iţie, -ţie şi '-ie*[1] au pătruns odată cu împrumuturile din limba latină formate cu *-atio, -itio, -io* (finalele de nominativ ale etimoanelor latine), fie direct (*administraţie* „administrare" cf. lat. *administratio*, *confirmaţie* cf. lat. *confirmatio*, *protecţie* cf. lat. *protectio* etc.), fie şi prin alte filiere (rusă sau italiană), eventual cu sensuri diferite (*administraţie* „diviziune organizatorică în armată care se ocupa de hrana şi îmbrăcămintea trupei" cf. rus. *администрация*, *demonstraţie* „manifestaţie publică cu caracter politico-social" cf. rus. *демонстрация*, *divizie* cf. rus. *дивизия*, *notiţie* cf. it. *notizia*, *pronunţie* cf. it. *pronunzia*).

Unii cercetători iau în considerare şi o filieră polonă în cuvinte cu aspect fonetic germano-polon, de tipul *coronaţie*, *predicaţie*, atestate la cronicari (Rosetti–Cazacu–Onu, ILRL I: 338–339; cf. şi ILRLV: 36, 85; Ivănescu, ILR: 627).

Sufixele din seria *-aţiune, -iţiune, -ţiune* şi *-iune*[1] au fost detaşate din aceleaşi împrumuturi din latină, de la formele cazului oblic (terminate în *-ationis, -itionis, -tionis, -ionis*), precum şi din franceză (formate cu *-ation, -ission, -ition, -ion*), în cuvinte ca *atribuţie* cf. lat. *atributionis*, fr. *atribution; difuziune* cf. lat. *diffusionis*, fr. *diffusion; permisiune* cf. lat. *permissionis*, fr. *permission* etc.

În limba franceză, de unde româna a împrumutat cele mai multe formaţii, *-ation* (< lat. *-ationem*) este sufixul nominal savant cel mai productiv, care a înlocuit forma populară *-aison*, pentru a forma nume de acţiune de la verbe (*adaptation, recommandation, vaccination*). Sufixul *-ition* (lat. *-itionem*), frecvent în împrumuturi din latină, formează puţine derivate (*ignition, déglutition*), iar *-ission*, şi mai puţine (*compromission* < *compromis*); nici cu formele populare *-aison* (< lat. *-ationem*), *-ison* (< lat. *-itionem*) nu se mai formează prea multe cuvinte noi (*pendaison, inclinaison, garnison, guérison*), pentru că astăzi se preferă forma savantă (cf. Grevisse–Goosse 2008: 177).

În cazuri mai rare, sufixele din seriile menţionate pot proveni şi din împrumuturi italieneşti (formate cu sufixele *-azione, -ione)*, germane cu *-ion* sau englezeşti (având ortografia comună cu franceza), care s-au adaptat, după caz, fie cu sufixele din prima serie menţionată, fie cu cele din seria a doua (vezi *infra*).

Analiza formaţiilor împrumutate nu corespunde totdeauna modului de derivare din latină. Astfel, unele formaţii raportabile la o temă de infinitiv în limba română corespund unor derivate care în latină au ca bază un participiu trecut; de ex. formaţiei lat. *pressio, -onis* < *pressus* (part. trecut al lui *premere*) îi corespunde rom. *presiune* analizabil prin infinitivul verbului *(a) presa* < fr. *presser*.

5.2. Există părerea unanimă că formaţiile cu aceste sufixe s-au adaptat, mai întâi, cu sufixele din seria *-aţie, -iţie, -ţie, '-ie*[1], dar sunt divergenţe în legătură cu filiera prin care au pătruns la noi.

Unii cercetători susţin că au pătruns prin filieră rusă (Iordan, SRR: 11–12; Iordan, I.R.: 64; Iordan, LRC: 314–315), alţii prin rusă sau mai curând polonă (Graur, ELR: 49), rusă şi direct din latineşte (Todoran, *lucr. citate*), latină prin filieră polonă (Rosetti–Cazacu–Onu, ILRL I: 85: „prin filieră polonă se exercită asupra limbii române literare o puternică înrâurire latină, mai ales în domeniul lexicului şi al sintaxei"; cf. şi Ivănescu, ILR: 627: „adaptările fonetice ale neologismelor de origine latină, cum sunt cele în *-ione*, apar [...] în forma veche a elementelor populare, de origine latino-polonă, în *-ie*").

Stabilirea filierelor prin care au pătruns astfel de neologisme este strâns legată şi de datarea lor. I. Iordan consideră că ele au intrat aproximativ în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar mai ales în primele decenii ale secolului al XIX-lea (Iordan, LRC: 314). Existenţa unor asemenea neologisme cu mult înainte de această perioadă, când nu putea fi vorba de influenţa rusă, indică faptul că modelul trebuie căutat în altă parte (Poghirc 1968: 22). Cele mai vechi atestări excerptate din izvoare sunt din secolul al XVII-lea şi din prima jumătate a secolului al XVIII-lea şi provin din latină, probabil şi prin filieră polonă. Astfel, în cronicile munteneşti se înregistrează primele neologisme de origine latină şi de origine romanică în limba română (Rosetti–Cazacu–Onu, ILRL 338): *confermaţie* „întărire, confirmare", *coronaţie* „încoronare", *protecţie*. Alte formaţii de origine latină din această perioadă sunt *despotaţie* (a. 1646, în DLR), *disputaţie* „dispută" (a. 1650, în DLR), *purgaţie* (Zgraon 1976: 625–626). I. Oprea (Oprea 1992–1993: 86–89) arată că împrumuturile în *-ţie* la D. Cantemir (*disputaţie, continuaţie, oraţie*) provin direct din latină (aşa cum indică marele învăţat în *Istoria ieroglifică*) şi nu prin filieră rusă, ca şi cele existente la scriitorii din Şcoala Ardeleană.

Probabil că, la sfârşitul secolului al XVII-lea, substantivele cu aceste sufixe reprezentau un „model". Aşa se explică cum unele neologisme din italiană, cu *-zione,* preluate în această perioadă prin intermediul limbii greceşti, apar în forma scurtă, de ex. *constelaţie* (a. 1694, în DEL s.v. *constellatio*), *expediţie* (a. 1703, în DLR), *figuraţie* (a. 1694, în DEL s.v. *figuratio*) etc. (exemplele sunt din *Foletul novel: Calendarul lui Constantin Brâncoveanu, 1693–1704*, tălmăcit din italiană, publicat de Emil Vârtosu, Bucureşti, 1942). Neologismele în forma scurtă din această perioadă au avut însă o sferă de circulaţie relativ restrânsă, dar în introducerea şi răspândirea lor trebuie să se ţină seama, în afară de factorul timp (este vorba de o epocă relativ timpurie faţă de cea de după 1829, când influenţa rusă se afirmă mai intens) şi de factorul loc: în Transilvania, influenţa rusă a fost mai puţin simţită. Este puţin probabil ca în această perioadă să se fi format „norma" neologismelor în *-(a)ţie, '-ie* numai pe baza celor pătrunse din limba rusă, cu atât mai mult cu cât în Transilvania majoritatea cărturarilor, grupaţi în „Şcoala ardeleană", au scris sau au tradus direct din limba latină. Prin urmare, se poate presupune că neologismele în forma scurtă îşi au modelul mai ales în latină (poate şi prin filieră polonă), şi mai puţin în rusă.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea apar câteva formaţii în forma scurtă cu corespondente în latină sau italiană: *abrogaţie* (a. 1799, la Ursu–Ursu, Î.L. II: 63) cf. lat. *abrogatio, atenţie* (a. 1785, la Ursu–Ursu, Î.L. II: 115) cf. lat. *attentio, atestaţie* (a. 1766 la Ursu–Ursu, Î.L. II: 116) cf. lat. *attestatio, notiţie* (a. 1799, Iorgovici, în DLR) cf. it. *notizia*, lat. *notitia* (< *notus* < *nosco*), *pronunţie* (a. 1794, Calendariu, în DLR) cf. it. *pronunzia* s. f. (< *pronunziare*).

1. Lat. *pronuntio*, pe care DLR îl menţionează alături de it. *pronunzia*, este verb şi are ca derivat *pronuntiatio, -onis*, cu corespondent în fr. *prononciation* şi it. *pronunziazione*, rom. (înv.) *pronunţiaţie*.

2. *Apelație* (atestat în a. 1780, la Gáldi, M.: 149) este considerat un împrumut din italiană prin intermediul limbii grecești: *ἀπελάτζιον, ἀπελατζιόνε*; la Ursu–Ursu Î.L. II: 102–103 este atestat în a. 1803, iar în DA în a. 1814 și este considerat un neologism din lat. *appellatio,* fr. *appelation.*

Neologismele cu forma lungă, *-(a/i)țiune, -iune*^{1}, au început să apară la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, când legăturile noastre cu Occidentul, mai ales cu Franța, se intensifică. Este o perioadă de pătrundere masivă a neologismelor romanice cu aceste sufixe, fie direct, prin acte de tot felul (scrieri istorice, lexicoane, gramatici etc.) destinate unui cerc de cititori din ce în ce mai larg (Ursu, T.: 24 și urm.), fie indirect, prin intermediul intelectualilor și al funcționarilor. Cel mai adesea asemenea formații au venit din franceză (mai ales în *-ation*), mai rar din italiană (*-azione*) sau din latină – formele de la genitiv (*-ationis*) sau acuzativ (*-ationem*).

Așadar, substantivele cu sufixele în forma scurtă au fost dominante până în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când au fost dublate de cele cu sufixele în forma lungă, frecvente până pe la mijlocul secolului al XX-lea, când se remarcă o inversare a tendinței: formațiile cu *-(a/i)țiune, -iune* se mențin într-un domeniu mai restrâns și cedează locul celor cu *-(a/i)ție, '-ie*^{1}; mai rar, apar cu ambele forme, dar diferențiate semantic (vezi *supra*, nota 1 sub **3.1.1.** și nota 1 sub **3.4.1.**) sau se impun numai în forma lungă.

Unele formații au putut fi adaptate după germană. De exemplu, *intabulație* (Stamati, în DA, cu indicația „franțuzism", dar nemenționat în dicționarele limbii franceze) pare a fi împrumutat din germ. *Intabulation. Rotație* a putut fi luat din franceză sau germană (DLR). Unele formații mai noi, mai ales în *-iune*, au putut fi împrumutate din engleză, direct sau prin intermediul limbii franceze, favorizate fiind de identitatea grafică (DLR și DEX dau numai etimonul francez): *fisiune* (fiz.) cf. engl., fr. *fission; recesiune* cf. engl. *recession*, fr. *récession; regresiune* cf. engl. *regression*, fr. *régression* etc.

Același cuvânt a putut fi luat cu unele sensuri dintr-o limbă, dar cu altele, din altă limbă. De ex. *administrație* cu sensurile „administrare, totalitatea organelor de administrare ale unui stat, secție a unei instituții" provine din lat. *administratio, -onis*, fr. *administration*, iar cu sensurile „diviziune organizatorică în armată care se ocupa de hrana și îmbrăcămintea trupei" din rus. *администрация*; *demonstrație* cu sensurile „demonstrare; raționament prin care se dovedește adevărul teoremelor" provine din fr. *démonstration*, lat. *demonstratio, -onis*, iar cu sensul mai recent „manifestație publică cu caracter politico-social" din rus. *демонстрация*; *locație,* cu sensurile mai noi, abuziv folosit în perioada actuală, raportabil la baza *loc,* este împrumutat din engl. *location,* dar cu sensul „dare sau luare în folosință temporară a unui bun în schimbul unei plăți", neanalizabil semantic, este din fr. *location,* lat. *locatio, -onis*; *rezervație* cu sensul „(înv.) rezervă (= cantitate pusă deoparte; depozit)" poate fi o formație românească, cu sensul „teritoriu ocrotit prin lege" provine din fr. *réservation*, iar cu sensul „teritoriu în care este constrânsă să locuiască populația de o anumită rasă în unele state" poate fi din engl. *reservation* (în DLR e considerat, cu toate sensurile, un împrumut din franceză).

Sensul cuvântului ne trimite uneori la etimologia corectă: substantivul semianalizabil *digitație* „tehnica repartizării degetelor pe clape” provine, după DM, DN, DEX, din fr. *digitation*, dar sensul cuvântului din limba franceză la care se face trimitere este limitat la terminologia anatomică şi la cea botanică, în timp ce semnificația termenului românesc este acoperită de fr. *doigté*. Există însă în italiană *digitazione* care, pe lângă alte sensuri specializate, îl are şi pe cel de „portamento della mana sulla tastiera” cu care poate fi pus în legătură cuvântul românesc (cf. Reinheimer-Rîpeanu 1987: 112).

Variantele *-ațion(e)*, *-ion* au pătruns prin formații din franceză, italiană sau/şi germană (*demision* cf. fr. *démmission*, it. *dimissione; educațione* cf. it. *educazione*, germ. *Edukation* etc.) sau numai din germană (*leghion* cf. germ. *Legion*, *relighion* cf. germ. *Religion* etc., forme din *Lexiconul de la Buda,* la Oprea 1992–1993: 91). Majoritatea formațiilor de acest fel nu s-au menținut în limbă, cu excepția celor diferențiate semantic (vezi *supra*, nota 1 sub **1.2.**). De obicei, cuvintele au şi etimologii diferite: *comisie* cf. lat. *commissio*, rus. *комисия / comision* cf. germ. *Kommission*, fr. *commission; divizie* cf. rus. *дивизия / divizion* cf. rus. *дивизион,* fr. *division / diviziune* cf. fr. *division*, lat. *divisio, -onis; provizie, proviziune* cf. lat. *provisio, -onis*, fr. *provision / provizion* cf. germ. *Provision,* fr. *provision* etc.

În anumite formații *-ion-* reprezintă primul element al unui sufix complex, precedând unul dintre sufixele *-al, -ar, -ism, -ist* sau un sufix verbal în *-a* (cf. Vasiliu 1960: 179): *aluv**ion**al, condiț**ion**al, ocaz**ion**al; comis**ion**ar, diviz**ion**ar, pens**ion**ar; iluz**ion**ism, impres**ion**ism; iluz**ion**ist, impres**ion**ist; (a) demis**ion**a, (a) porț**ion**a* etc.

6. Originea temelor

Cele mai multe formații cu sufixele în discuție sunt împrumuturi latino-romanice, bazele la care pot fi raportate având aceeaşi origine, cu unele excepții ca *uniune* < lat. *unio, -onis,* fr. *union* cf. *(a) uni,* moştenit din latină.

Formațiile româneşti au teme de diverse origini: albaneză (*aburație*), slavă (*buntație*), englezească (*clonațiune*), latină (*poporație*), formată în română (*pensulație*).

7. Productivitatea sufixelor

Formațiile cu sufixele din cele două serii sunt, în majoritatea lor, împrumuturi adaptate la sistemul morfologic al limbii române. Dispunând de modele de derivare de acelaşi tip cu cele latino-romanice, limba română este însă aptă să formeze pe teren propriu cuvinte noi, care nu pot fi deosebite de posibilele împrumuturi, de ex. *licitație* care poate fi un împrumut din fr. *licitation*, lat. *licitatio, -onis* sau o formație românească (Reinheimer-Rîpeanu, 1989: 372).

Există şi câteva formații care nu au corespondente în limbi străine. Unele au fost create pentru a traduce termeni străini, altele sunt creații ad-hoc, neobişnuite: *aburație* (A. Marin, în DA) apare într-o traducere din limba franceză a unui manual, ca echivalent al fr. *évaporation; aliație*, formă învechită pentru *alianță*, este creat fie de la *(a) alia* + *-ație* sau de la *alianță* prin înlocuire de sufix, fie, mai puțin probabil, de la *aliat* + *'-ie*[1] (Stîngaciu 1962: 147); *buntație* „răscoală; conjurație” (Marian, în DA) este o formație personală; *desvoltație* (St. Dr., la Ursu, T.) „dezvoltare, desfăşurare” < *(a) dezvolta,* cu etimologie necunoscută în DLR (cf. fr.

développement); *flatație* „flatare, lingușeală” (Coman, Gl., în DA) < *(a) flata* (cf. fr. *flatterie*); *incomodație* „(înv.) incomodare” (Iorga, a. 1749, în DA) < *(a) incomoda* (DA; cf. fr. *incommodément*); *martirizație* (Costinescu etc. în DLR) < *(a) martiriza* (DLR; în fr. este atestat numai verbul *martyriser*); *nervurație* (Linția, în DLR) < *nervură* (DLR) vs *nervație / nervațiune* cf. fr. *nervation; nivelație* „(înv.) nivelare” (a. 1843, în DLR) < *(a) nivela* (DLR; cf. fr. *nivellement* sau *nivelage* și it. *nivellamento*); *pensulație* „pensulare” (DM) < *(a) pensula* (DLR); *recrutație* „(înv.) recrutare” (CR (a. 1833), Bălcescu etc., în DLR) < *(a) recruta* (DLR; cf. fr. *recrutement*); *tatuație* „(înv.) tatuare” (Elem. G., în DLR) < *(a) tatua* (cf. fr. *tatouage*); *turmentație* „(rar) faptul de a se turmenta” (Bul. Phil., în DLR) < *(a) turmenta* (DLR; cf. fr. *tourment*).

Dintre formațiile românești mai noi menționăm pe *costumație* < *(a) costuma* + *-ație* (DEX^2), *vestimentație* (vezi *supra,* nota sub **3.1.2.**), ambele cu prima înregistrare în DN^2, care nu au corespondente în dicționarele străine consultate; în aceeași situație se află *calorificație* și *pustulație;* și *clonațiune* este o formație recentă, cu nuanță ironică, de la *(a) clona.*

Probabil că și *preverbație* este o formație românească (fr. *préverbation* la care trimit DLR și MDN nu este înregistrat în dicționarele limbii franceze consultate).

Tot formații românești pot fi considerate alte câteva substantive, adaptări sau calcuri după unele cuvinte străine: *consemnați(un)e* „consemnare; păstrare a unei anumite sume de bani” (Ghica, S. 461, în DA; și în sintagma *Casa de Economii și Consemnațiuni*) cf. *(a) consemna,* după fr. *consignation* (DA; în DEX^2 din fr. *consignation*, refăcut după *semn*); *îmbibație* „îmbibare” după fr. *imbibition*; *magnetație* „(înv.) magnetizare” (Marin, în DLR) cf. *magnet*, după fr. *megnétisation* (DLR trimite la *magnetat* și *magnetizație*); *poporație* „(înv.) populație” (Codru-Drăgușanu, Alecsandri, Odobescu etc., în DLR) cf. *popor*, după lat. *populatio*, fr. *population*, it. *popolazione*; *valorație* „procedeu artistic prin care se poate da iluzia volumului obiectelor prin efecte de valoare” (Contemp., 1949, în DLR) cf. *(a) valora* după fr. *valorisation* (DLR), it. *valorizzazione.*

Prin urmare, dintre sufixele în discuție este relativ productiv *-ație,* care a format câteva derivate pe terenul limbii române. Este vorba de derivatele de la teme neromanice (*aburație, buntație*), de calcuri și adaptări sau chiar de unele formații cu bază latino-romanică fără corespondent străin, cum sunt cele menționate; chiar și apariția unui verb derivat regresiv ca *(a) transla* poate fi o dovadă că *-ație* a fost simțit ca sufix.

Majoritatea cercetătorilor consideră că *-ație* nu a format derivate pe terenul limbii române. De aceea, e numit uneori „pseudosufix” (cf. Ursu, T.: 123; Ursu, D. 1964: 258). Există însă și ideea că *-ație* este productiv, dar numai de la teme neologice recente („de la orice verb împrumutat recent se poate forma un substantiv în *-ație*” cf. Popescu 1958: 247); existența formațiilor latino-romanice corespunzătoare este un indiciu că majoritatea substantivelor sunt împrumuturi, și nu derivate românești.

Toate formațiile în *-iți(un)e, -ți(un)e, '-ie*^{1}*, -iune*^{1} au corespondente străine cu același sens, cu sufixe corespunzătoare sau cu altele.

Face excepție *defecțiune*, împrumut din fr. *défection* „action d'abandonner une cause, un parti" căruia i s-a atribuit, greșit, sensul „deranjament" care se leagă de *defect* + *-iune*^{1}, după analogia *perfect – perfecțiune* (cf. Hristea, E.: 28); DLR îl consideră împrumut din fr. *défection*, lat. *defectio, -onis*.

8. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Formațiile cu sufixele *-ație, -iție, -ție, '-ie*^{1}, *-iune*^{1} au circulație largă în limba contemporană, fiind folosite atât în limbajul științific sau administativ, cât și în cel uzual.

Sunt un mijloc important de exprimare a abstractelor verbale, după cele cu *-are*^{2}, cu care își dispută repartiția: pot să coexiste, de la același verb, atât formații cu *-are*^{2}, cât și cu *-ație,* cu același sens sau diferențiate semantic ori stilistic (*concentrare / concentrație, consultare / consultație, creare / creație, invitare / invitație, manifestare / manifestație, plantare / plantație* etc.; *definire / definiție, intuire / intuiție, nutrire / nutriție; percepere / percepție, safisfacere / satisfacție* etc.; *adoptare / adopție, corectare / corecție, emitere / emisi(un)e, inspectare / inspecție, inventare / invenție, profesare / profesie, recenzare / recenzie, selectare / selecție; afectare / afecțiune, conexare / conexiune, lezare / leziune, opresare / opresiune, prospectare / prospecțiune, unire / uniune* etc.).

Există și situații în care formațiile cu *-ație, -iție, -ție, -ie*^{1} / *-iune*^{1} reprezintă singura modalitate de exprimare a numelui acțiunii, a calității sau a stării: *abstracție, atenție, direcție, diversiune, inspirație, obiecție, opinie, respirație, transpirație; emisiune, opțiune* etc.

În ceea ce privește forma lungă sau scurtă a sufixelor, când nu s-au diferențiat semantic, deosebirile nu sunt numai de natură cronologică (vezi *supra* **5.2.**), ci și stilistică: în limba contemporană formațiile cu *-ațiune, -iune*^{1} au un uz mai restrâns, ca termeni de specialitate mai ales în domeniul juridic sau tehnic și cedează locul celor cu *-ație, -(i)ție, '-ie*^{1} în toate celelalte situații: în limbajul uzual, în creațiile literare, științifice etc. Dicționarele elaborate în perioada contemporană, DLR, DEX^2, DOOM^2 ș.a., reflectă această situație prin înregistrarea formei scurte ca formă de bază și a celei lungi ca variantă.

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -UAȚIE

În DI se înregistrează 2 ***formații analizabile*** cu *-uație* [pron. -u-a-ți-e]: *individuație* „ceea ce deosebește un *individ* de altul; individualitate" (DN^3, neînregistrat în DA) și *punctuație* „sistem de semne grafice" (DLR) cf. *punct* (prin raportare la verbul rar – ieșit din uz – *(a) punctua* „(d. texte) a puncta (= a pune semne de punctuație)" s-ar segmenta sufixul *-ație*).

Ambele sunt ***substantive feminine***, raportabile la substantive.

Individuație este împrumutat din fr. *individuation*, iar *punctuație* este calc după fr. *ponctuation.*

În limba română *-uație* este un sufix dezvoltat format din *-ație* precedat de *-u-* și a rezultat în urma analizei cuvintelor prin tema *individ*, respectiv *punct.*

Punctuație este atestat sub forma *puntuație* (la Heliade, Gr. Rom. XV/28 (DLR) și este folosit în terminologia lingvistică. *Individuație* este folosit în psihologie; apare și într-o publicație literară din secolul al XX-lea: *El e un individ,* *el e o categorie, un termen imuabil. El nu suferă* ***individuația*** *la care s-a condamnat, prin orgoliu, scriitorul* (Rom. lit. 1969, nr. 4, p. 9/4).

9.2. -ULAȚIE

Sufixul *-ulație* [pron. -u-la-ți-e] dezvoltat cu elementul nesufixal *-ul-* (existent în etimoane, vezi *infra*) se identifică în 2 ***formații analizabile*** din DILR: *sporulație* „mod de reproducere a plantelor prin *spori*" (DLR) și *unghiulație* „*unghi* de cuprindere a unui obiectiv fotografic" (NDN).

Este atestată și forma *sporulațiune* (la Babeș, în DLR), puțin după *sporulație* (la Săvulescu, în DLR).

Ambele formații sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la substantive.

Formația *sporulație / sporulațiune* < fr. *sporulation,* iar *unghiulație* este un calc după fr. *angulation,* it. *angolazione.*

Sufixul nu este productiv în limba română.

În câteva formații se identifică sufixe complexe existente într-un singur cuvânt:

***-icație** [pron. -i-ca-ți-e] apare în *șopricație* „(Trans.) șopron", înregistrat în DI și menționat în DLR cu etimologie necunoscută și cu trimitere la *șopru* „șopron";

***-itație** [pron. -i-ta-ți-e] / ***-itațiune** [pron. -i-ta-ți-u-ne] se înregistrează în *capitație / capitațiune* „impozit feudal care se plătea pe *cap* de locuitor" (Uricariul II, 195/27, în DA), împrumutat din lat. *capitatio*, fr. *capitation*, cu același sens, care în română se analizează prin *cap* + *-itație;*

***-izație** [pron. -i-za-ți-e] din termenul tehnic *franklinizație* „terapeutică prin descărcările electrice obținute de o mașină electrostatică" (LTR^2, neînregistrat în DI), împrumut din fr. *franklinisation,* analizabil în română prin *franklin* „unitate de măsură a sarcinii electrice".

'-AV^1 ('-ăv), -AV^2 (-ava)

Löwe 1911: 31–33; Pascu, S.: 281–282; Iordan, Top.: 473–481.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *'-av^1* (neaccentuat) și *-av^2* (accentuat) fac parte dintr-o ***serie***, având aceeași origine (vezi *infra* **4.**), distribuție similară (vezi *infra* **2.**) și valori semantice comune (vezi *infra* **3.**).

Nu am reținut un sufix **-avă* în aceeași serie cu *-av^2* deoarece s-ar identifica numai în substantivul din DI *suceavă* [pron. su-cea-vă] „țeava suveicii de la războiul de țesut manual", dat în DLR cu etimologie nesigură, cf. *suci^3* „(d. fire, fibre textile etc.) a răsuci"; cf. și toponimul *Suceava* < *soc* „arbust de munte" (vezi *infra* **2.2.2.2.** și nota).

Cele două sufixe apar în câteva ***dublete*** (formații sinonime accentuate fie pe temă, fie pe sufix; pentru glosări, vezi *infra* **2.1.1.**): *fi̲rav* (DI; DA, MDA) și *fira̲v* (MDA s.v. *fi̲rav*), *gâ̲rbav* (DA s.v. *gâ̲rbov*) și *gârba̲v* (DI; MDA s.v. *gâ̲rbov*), *li̲ngav* (DI; DLR) și *linga̲v* (DLR s.v. *li̲ngav*), *pâ̲rțav* (DI) și *pârța̲v* (DLR), *pi̲șcav* (DI; DLR) și *pișca̲v* (DLR s.v. *pi̲șcav*), *ru̲sav* (DI) și *rusa̲v* (DLR), *trâ̲ndav*^{2} adj. (DI; DLR) și (reg.) *trânda̲v* (DLR s.v. *trândav*^{2}), *zgu̲rav* (DLR s.v. *zgura̲v*) și *zgura̲v* (DLR). Cf. și perechea *chi̲lav* (DA) și *chila̲v* (DI și ALRR. Sinteză II, h. 318 SCHILOD).

> În sursele lexicografice, uneori formațiile cu *-av*^{2} figurează ca variante lexicale ale celor cu *'-av*^{1} (*fira̲v* s.v. *fi̲rav, linga̲v* s.v. *li̲ngav* etc.), alteori cele cu *'-av*^{1} apar ca variante ale formațiilor cu *-av*^{2} (*zgu̲rav* s.v. *zgura̲v*); există și posibilitatea ca într-o sursă să apară numai formația cu *'-av*^{1}, iar în altă sursă numai formația cu *-av*^{2} (*rusa̲v* în DLR, dar *ru̲sav* în DI).

1.2. Sufixul *'-av*^{1} are varianta ***învechită și regională*** *'-ăv* (cu f.sg. *'-ăvă*), identificată într-un număr mic de formații: *chi̲lăv* (ALRR. Sinteză II, h. 21 CIUNG, h. 318 SCHILOD), *ci̲mpăv, -ă* „(d. bou și vacă) vătămat la copită" (Oravița, în Banat; în DA s.v. *ciu̲mpav, -ă*), *la̲scăv, -ă* (DLR s.v. *la̲scav, -ă,* cu atestări numai fem. *lascăvă* la Cantemir, I.I. II, 18), cf. și *zgurăv* (Gr. Băn., cu accentul necunoscut, în DLR s.v. *zgura̲v, -ă*); vezi și perechea de cuvinte (semianalizabile) *ci̲tav / ci̲tăv* (DA s.v. *ci̲tov* „întreg, sănătos la minte, nevătămat" < srb., bg. *čitav* „idem", adaptat cu schimbare de sufix).

În toponime, sufixul *-av*^{2} apare în forma articulată *-ava* (de ex. *Cucuiava* [pron. cu-cu-ĭa̲-va], vezi *infra* **2.2.2.2.**).

2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

2.1. '-AV^1 ('-ăv)

2.1.1. În DI sunt înregistrate 20 de ***formații analizabile*** cu accentul pe tema cuvântului (unele având dublete cu *-av*^{2}, vezi *supra* **1.1.** și *infra* **2.2.1.**): *chilav (chilăv)* „bolnav de picioare, olog, bolnăvicios" (DA) cf. *chilă* „hernie, vătămătură; prăpădit, amărât", *ciumpav (cimpăv)* „cu vârful sau o parte a corpului ciuntită, tăiată, amputată; șchiop" (DA, cu etimologie necunoscută) cf. *ciump* „bucată rămasă dintr-un membru al corpului sau dintr-un obiect, după ce i s-a tăiat vârful", *firav* „slab de constituție, slăbuț, delicat" (DA) cf. *fir*, *gârbav* „(d. spinare) încovoiată, adusă; (d. oameni) cu spinarea adusă" (DA, MDA s.v. *gârbov*) cf. *gârbă* „spinare", *grumbav* „meșter prost" cf. *grumb* „aspru, ordinar, dur, necioplit, mojic" (DA, MDA), *lascav (lascăv)* „binevoitor, milostiv" (DA) cf. *lască* „favoare, milă, îndurare", *lingav* „mofturos, nemâncăcios" (DLR) cf. *(a) linge*, *lunav* „(înv.) epileptic, lunatic" (DLR) cf. *lună, lupav* „(înv., reg.) lacom" (DLR) cf. *lup, nătântav* „nătâng (= prostănac)" (DLR și MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *nătânt* „idem", *pârgav* „timpuriu, văratic; pârguit" cf. *pârg(ă)* „fruct, cereală care abia s-a copt" (DLR), *pârțav* „(reg., d. oameni) nervos și repezit" cf. *pârț!* (DLR, MDA), *pișcav* „(d. mâncăruri, condimente) pișcător; (d. oameni) care articulează cuvintele în vârful limbii" cf. (*a*) *pișca* (DLR), *porav* „certăreț" cf. *poară* „ceartă" (DLR; Ciorănescu, DER s.v., presupune că vine din v.sl. *porivŭ* < *pora* „violență", cu schimbare de terminație), *priceav* „pricinos" (glosat „bețiv" în DLR; pentru sensul indicat aici, cf. contextul din

Herodot a. 1645, 160) cf. *price* „care este potrivnic; pricină, supărare" (DLR), *rusav* „blond, roşcat" (DLR, MDA) cf. *rus* „de culoare roşie, roşcat", *scârnav* „murdar, scârbos" (DLR) cf. *scârnă* „excremente", *tântav* „bâlbâit" cf. *tânt* „tont" (DLR), *trândav*^{1} „(înv.) hidropizie" (DLR) cf. *trând*^{1} „idem", *trândav*^{2} „(persoană) care lucrează încet şi în silă / căreia îi place să lenevească" (DLR) cf. *trând* „idem".

1. În DA s.v. *firav* se arată că „forma *hirav* pare a fi cea originală (din care s-a putut naşte *firav* prin hiperurbanism), presupunând un tip slav **chiravъ* „bolnăvicios" (din *chyrъ* „boală"). TDRG", dar în MDA cuvântul *firav* (cu variantele regionale *hirav, fireav*) este explicat „din *v.sl. фиравъ „bolnăvicios", prin apropiere de *fir*"; pus în legătură cu *fir*, adjectivul a dobândit ulterior sensul „subţire, delicat" (Graur, SLG: 198; Hristea, E.: 297). După Sextil Puşcariu, la baza lui *firav* stă una dintre formaţiile bulgăreşti *ilav*, *chilav*, *irav* „bolnăvicios" (Puşcariu 1921–1922: 600), etimologie mai puţin probabilă.

În MDA, cele două omonime *trândav* sunt date cu etimologie necunoscută, *trâdav*^{1} cu trimitere la *trând*^{1}, iar *trândav*^{2} cu trimitere la srb. *truntav* (cf. şi DLR).

Formaţia *lupav* este explicată în DLR prin contaminare din *lup* + *hulpav*; este una dintre situaţiile în care analiza sincronică practicată în această lucrare contrazice etimologia indicată în surse a cuvântului.

2. Cuvântul *nătântav* (dat în DLR şi MDA cu accentul neprecizat) a fost încadrat la sufixul *'-av*^{1} prin analogie cu *tântav* (deşi în DI figurează cu accentul pe sufix, *nătântav,* ceea ce poate fi o greşeală de tipar).

3. Nu au fost incluse în inventarul de mai sus câteva cuvinte cu finala *'-av* din DI, şi anume: *gângav* „om cu defect la limbă, care vorbeşte împiedicat", împrumut neanalizabil din vechea slavă, care nu poate fi raportat la *gâng* „sunet, ton, zgomot" derivat regresiv din verbul *(a) gângăvi* format de la *gângav; ghizdav* „frumos, graţios, elegant" neanalizabil semantic în română prin *ghizdă* „gaură la brăcinar"; *hârlav* „ticălos, stricat, murdar" nu se poate raporta semantic la *hâră* „tuse, flegmă; babă; boală a vitelor" (la care se trimite în DA), nici la *hârlă* „scroafă rău hrănită"; *păstrăv* „peşte cu spatele stropit cu puncte negre şi roşii; mai multe specii de ciuperci; piatră pestriţă" şi „pestriţ", împrumutat din bulgară (DLR), care nu poate fi raportat la *păstru*, probabil formaţie regresivă (s.v. *păstrăv* în DLR); *smârceav* „urât, murdar; nespălat" (cu etimologie necunoscută cf. *smârc* „loc mocirlos, baltă", în MDA, neanalizabil semantic); *târcav (târcov)* „pleşuv, chel; cu vegetaţie puţină sau rară; pipernicit" împrumutat din ucraineană (pare forţată raportarea la *târchilă* „cal slab şi rău îngrijit", vezi Sfîrlea 1961: 124).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *hârav* „(d. vite) care mănâncă puţin şi pe alese" cf. *hâră* „vită care mănâncă puţin şi pe alese" (Gl. reg. Piteşti 1: 52) şi *zgurav* „(pop.; d. pământ, corpuri, alimente) sfărâmicios; (d. oameni) cu faţa zbârcită; (d. obiecte, substanţe arse) care face multă *zgură*" (DLR s.v. *zgurav*).

2.1.2. Formaţiile cu sufixul *'-av*^{1} sunt adjective şi un substantiv.

2.1.2.1. ***Adjectivele*** (unele şi substantivate) sunt analizabile prin raportare la:

- substantive: *chilav, ciumpav, firav, gârbav, lascav, lunav, porav, scârnav* etc.;
- adjective: *nătântav, tântav;*
- verbe: *lingav, pişcav;*
- o interjecţie sau un substantiv: *pârţav.*

Forma feminină *lascăvă* s-a substantivat cu sensul „voie bună, chef", în expr. *om cu lascăvă* (DLR s.v. *lascav, -ă*).

2.1.2.2. ***Substantivul*** *grumbav* se analizează prin adjectivul *grumb*.

Formații semianalizabile înregistrate în DI: *ciolav* „schilod” (cu etimologie necunoscută în MDA) cf. *ciolac* „cu brațul sau piciorul paralizat, ciung” (Drăganu 1922: 900 îl consideră contaminare „*ciolac* + *chilav*, ori numai o rostire dialectală a acestuia din urmă”); *hârcav* „bâlbâit, gângav” (împrumutat din v.sl., în MDA) cf. *(a) hârcâi* „a răsufla cu greu, a tuşi, a scuipa” şi *hârcău* „om care scuipă mult”; *mârc(e)av* „(d. plante) veşted, ofilit; (d. oameni) slab, uscățiv, bolnăvicios” (DLR, cu etimologie necunoscută) cf. *mârced* (Avram, A., C.E.: 62–64; cf. şi Russu 1948: 229); *schilav* (contaminare între *chilav* + *schilod* sau *s-* + *chilav*, în MDA) cf. *schilod.*

> Cuvântul *jidavă* „loc care pare a fi o veche aşezare omenească straşnic zidită şi uriaş proiectată; (prin generalizare) ceva tare şi mare” ar putea fi considerat semianalizabil prin raportare la *jidov* „(în mitologia populară) ființă supranaturală uriaşă; om mare şi bine făcut, hojmalău” cu detaşarea unui sufix *'-avă* (DA s.v. *jidovină* „drum între două dealuri, râpă; movilă foarte mare făcută de oameni foarte demult” explicat din *jidov* „uriaş” cu sufixul local *-ină*). Cuvântul apare şi ca toponim, *Jidava* cf. *jidov* şi *zid* (Iordan, Top.: 275–276).

2.2. -AV^2 (-ava)

2.2.1. În DI figurează 15 ***formații analizabile*** cu accentul pe sufix (9 au dublete cu *'-av*^{1} neaccentuat; pentru glosarea acestora, vezi inventarul sufixului *'-av*^{1}): *chilav* (vezi *supra* **2.1.1.**), *chiosav* „(reg.) spân” (MDA) cf. *chios* – variantă la *chioş* „spân”, *ciumpav* (vezi *supra* **2.1.1.**), *firav* (vezi *supra* **2.1.1.**), *gârbav* (vezi *supra* **2.1.1.**), *grozav* „îngrozitor” (DA) cf. *groază*, *lingav* (vezi *supra* **2.1.1.**), *pârțav* (vezi *infra* **2.1.1.**), *pişcav* (vezi *supra* **2.1.1.**), *prostav* „(reg.) *prost*” (DLR), *rusav* (vezi *infra* **2.1.1.**), *târnav* (în expr. *prun* ~) „specie de prun” (DLR s.v. *târnoav,* cu etimologie necunoscută cf. *târnoslivă*) cf. *târn* „porumbar (*Prunus spinosa*)”, *trândav*^{2} (vezi *supra* **2.1.1.**), *vârlav* „viguros, sprinten, iute în mişcări” (în DLR, cu etimologie necunoscută, cf. *vârlan* „specie de peşte”) cf. *vârlă* „(z)vârlugă, ştiucă mică”, *zvârlav* „iute în mişcări” cf. *zvârli* (DLR, cu accent neprecizat; în MDA, cu etimologie necunoscută cf. *zvârli*).

> Nu am inclus în inventar următoarele cuvinte din DI: *ciumav* s.n. pentru că nu i se cunoaşte sensul, nefiind reținut în dicționarele explicative consultate; *gârjav* „încovoiat, strâmb, cocoşat” (MDA s.v. *gârjob*), cu etimologie necunoscută, probabil contaminare între *cârjă* şi *gârbov*; *zurbav* „(înv.) răzvrătit, gălăgios; om scandalagiu”, considerat în DLR derivat regresiv din *zurbavă* „răzvrătire; scandal” < *zurba* + *gâlceavă.*

La acestea se adaugă din DLR formația *zgurav* (vezi *supra* **2.1.1.**).

2.2.2. Formațiile atestate *numai* cu sufixul *-av*^{2} sunt adjective, ca şi cele care au dublete cu *'-av*^{1} (în substantivele proprii apare varianta articulată *-ava*).

2.2.2.1. ***Adjectivele*** (unele substantivate) sunt analizabile prin raportare la:
- substantive: *grozav, târnav, vârlav, zgurav;*
- adjective: *chiosav, prostav;*
- un verb: *zvârlav.*

2.2.2.2. ***Substantivele proprii*** cu *-ava* sunt toponime, analizabile prin raportare la:
- substantive comune: *Cucuiava* cf. *cucui* „deal mai înalt, pisc de munte” (Iordan, Top.: 476), *Codrava* cf. *codru* (Drăganu 1924–1926: 1076), *Suceava* cf. *soc* (Iordan, Top.: 480);

– un substantiv comun şi unul propriu: *Târnava* cf. *târn* şi toponimul *Târna* (semianalizabil prin *Târnova* şi *Târnauca,* atestate la Bogrea 1920: 211).

În legătură cu etimologia toponimului *Suceava* s-au emis mai multe păreri. „Că *Suceava* are la bază pe *soc* (cf. *Soci*), se dovedeşte nu numai prin arhaicul *Sociav(a),* ci şi prin apelativul *suceavă,* numele 'ţevii de cusut' când e 'de soc' (Pamfile, *Industria casnică la români*, p. 277)", consideră V. Bogrea (Bogrea 1920: 212). „De aceea trebuie respinsă explicaţia lui G. Weigand, *BkA* IV, p. 175: «ucr. *sučava,* scil. *rěka* = gewundener Fluss», care merge mai puţin, atât ca sens, cât şi, în deosebi, ca formaţie lingvistică" (Iordan, Top.: 101 nota 6). N. Drăganu se gândeşte la *suciu* (cf. n. fam. *Suciu*) < magh. *szűcs* „blănar" (Drăganu 1928: 69, nota). Şt. Paşca crede şi el că *Suceava* ar putea proveni din rom. *soci,* dar emite şi ipoteza că ar fi vorba de un derivat din rus. *suče* „teren despădurit" (Paşca 1948b: 251–252 nota 5).

Formaţii semianalizabile: *bucălav* (DA s.v. *bucălat*) cf. şi *bucălău* „idem", *şubrav* „bolnăvicios" (cu etimologie necunoscută, în MDA) cf. *şubred* (Russu 1948: 228; nu poate fi considerat analizabil prin *şubru*, explicat în DLR ca formaţie regresivă din *şubred, şubrav*).

3. Valorile derivatelor

Adjectivele cu sufixele *'-av*^{1} şi *-av*^{2} exprimă *proprietăţi* atribuite unor fiinţe (mai frecvent) sau unor inanimate, care implică diverse valori semantice.

3.1. ***Posesia*** obiectului denumit de temă (care poate fi o particularitate fizică, psihică sau o boală): *chilav, gârbav, lascav, priceav.*

3.2. ***Agentul*** adjectival:

- cu bază verbală: *(copil) lingav / lingav, (condiment) pişcav / pişcav, (om) zvârlav;*
- cu bază nominală: *(prăpastie) grozavă, (femeie) poravă, (substanţă) zguravă.*

3.3. ***Asemănarea*** cu baza (în ceea ce priveşte una dintre însuşirile ei): *(bou) ciumpav (de coadă), (fiinţă) firavă, pârgav, rusav, scârnav, (copil) vârlav.*

3.4. ***Dependenţa*** de bază: *(viţă) hâravă, (persoană) lunavă.*

Formaţiile raportabile la adjective sunt ***sinonime*** cu baza: *chiosav, nătântav, prostav, tântav, trândav*^{1}*, trândav*^{2} */ trândav*^{2}*.*

Formaţiei *chilav* i se poate atribui valoarea ***asemănare*** prin raportare la sensul adjectival al bazei „prăpădit, amărât" sau valoarea ***posesie,*** prin raportare la sensul nominal al bazei „hernie, vătămătură".

Majoritatea formaţiilor cu *'-av*^{1} şi *-av*^{2} sunt ***peiorative***, sufixele ataşându-se de preferinţă la teme cu sens peiorativ (nume de boli, de particularităţi fizice sau psihice negative).

Valoarea substantivului *grumbav* este mai puţin clară.

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Sufixele *'-av*^{1} şi *-av*^{2} provin din ***sufixul*** general ***slav*** *-av* (*-ava*).

În slava veche, acest sufix face parte (împreună cu *-iv* şi *-ov*) din seria sufixelor cu *-v* care derivă adjective şi substantive. Majoritatea adjectivelor cu *-av* provin din substantive şi exprimă însuşirea legată de obiectul posedat denumit de temă: v.sl. *krŭvavŭ* „sângeros" < v.sl. *krŭvĭ* „sânge", v.sl. *skvrŭnavŭ* „murdar" < v.sl. *skvrŭna* „murdărie". Mai rar, sufixul derivă adjective de la verbe, exprimând însuşirea legată de acţiune: v.sl. *dělavŭ* „activ, eficace" < v.sl. *dělati* „a lucra, a munci", v.sl. *xrapavŭ* „răguşit" < *xrapati* „a sforăi, a dormi adânc". Substantivele derivate cu *-av* sunt mai rare: v.sl. *rǫkavŭ* „mânecă” < v.sl. *rǫka* „mână”, *drĭžava* „putere” < *drĭžati* „a îndrăzni”. Forma de feminin *-ava* se întâlneşte frecvent în toponimele slave, la origine adjective feminine substantivizate: *Orava* < v.sl. *orěnu* „nucă”, *Trnava* < v.sl. *trŭnŭ* „spin”.

Sufixul s-a păstrat în toate limbile slave: bg. *кървав*, srb. *tričav*, slov. *gobav*, rus. *кровавый*, ucr. *кривавый*, pol. *krwawy* etc. În bulgară şi sârbă, limbi în care sufixul este foarte productiv, pe lângă derivatele de la temele substantivale, există şi derivate de la adjective, care exprimă de obicei aproximarea unei însuşiri (adesea cu nuanţă subiectivă şi emoţională), ca în bg. *туткав, зеленикав*, srb. *сйнав* (Miklosich G.S. II: 218–223; Vondrák S.G. I: 519–521; Vaillant, V.S.: 213; Lekov 1958: 53–55; Mircev 1963: 161; Stevanovič 1970: 579–580).

Din limbile slave, sufixul *-av* a intrat în limba română prin ***împrumuturi***:

- neanalizabile (cu *'-av*^{1}): *puhav* „(d. oameni) cu carnea moale, flască şi umflată” cf. bg. *пухкав* (DLR), *chişav* „(d. timp) ploios, (d. oameni) răutăcios, certăreţ, urâcios” < bg. *кишав* (MDA), *gubav* „lepros, care are bube; bolnăvicios” < srb. *gubav* (MDA), *mârşav* „slab, costeliv; murdar; ticălos” < v.sl. мръшавъ (DLR), *jilav* „umed” < bg. *жилав* (MDA), srb. *žilav* (DA);
- analizabile:
  - cu *'-av*^{1}: *chilav* < bg., srb. *kilav* (DA), *gărbav* < bg. *гърбав,* v.sl. гръбавъ (MDA), *lascav* < ucr. *ласкав* (DLR), *li(n)gav* < bg. *лигав* (DLR), *lunav* < slavon. лѹнавъ (DLR), *scârnav* < v.sl. *скврънавъ* (DLR), *trândav*^{2} < scr. *truntav* (DLR);
  - cu *-av*^{2}: *chiosav* < bg. *косавь* cf. srb. *cósav* (MDA), *grozav* < bg. *grozav* (DA), *rusav* < ucr. *русявий* (DLR, MDA).

Adjectivul *lingav* a fost apropiat prin etimologie populară de *(a) linge* (DA s.v. *linge*). Varianta *lincav*, cu *c* în loc de *g,* se poate explica prin influenţa verbului onomatopeic *(a) linchi* (Ciorănescu, DER). Löwe îl consideră pe *lingav* format de la *lingoare*, arătând că nu se poate presupune o legătură cu v.bg. *lěgati,* deoarece *ě* slav nu se transformă în *in* (Löwe 1911: 31).

Fluctuaţiile de accent ale adjectivelor româneşti cu *-av* se pot explica prin situaţia din unele limbi slave, în special bulgară şi sârbă, în care accentul poate sta atât pe temă, cât şi pe sufix.

După Löwe 1911: 33, care, din păcate, nu indică şi sursa informaţiei, în bulgara de vest se întâlneşte mai ales accentuarea pe temă, pe când în cea de est, pe sufix. Spre deosebire de română, arată Löwe, în bulgară accentul nu oscilează niciodată la acelaşi cuvânt, în acelaşi grai. Variaţii de accent se întâlnesc şi în diferite dialecte sârbeşti, faţă de limba literară.

Desprins din formaţii analizabile cum sunt cele de mai sus, sufixul a creat ***derivate pe teren românesc***. Pentru că în multe împrumuturi a fost ataşat la teme peiorative (nume de boli, de particularităţi fizice sau psihice negative), sufixul şi-a păstrat în română preferinţa pentru teme de acest fel: *ciumav, ciumpav, grumbav, nătântav, pişcav, pârţav, prostav, trândav, zurbav.*

În privinţa cuvintelor cu varianta *'-ăv*, acestea se pare că sunt împrumutate din sârbă sau bulgară. Astfel, în graiul sârbilor din localitatea Sviniţa a fost înregistrată forma *бáлъв* (vezi arhiva fonogramică a Institutului de Lingvistică). Löwe (1911: 93) citează forma bulgară *лутъв*, care, după o informaţie orală, există în bulgară, alături de *лутов* şi *лутав*. Este greu de spus dacă -*ăv* din bulgară sau sârbă este varianta lui -*ov* ori a lui -*av*.

Numele topice cu -*av*^{2} şi cu -*ava* neanalizabile în română, ca *Oreava*, sunt împrumuturi sigure din slavă (Iordan, Top.: 479). Un asemenea împrumut este şi *Şugav*, forma mai veche, originară, a lui *Şugag*, care nu poate fi despărţită de bg., scr. *шугав* „râios" < *шуга* „râie"; în această formaţie, sufixul -*av*^{2} a fost înlocuit cu -*ag* (Paşca 1948: 101–102). Un împrumut din slava meridională este toponimicul *Târnava*.

Nici toponimele analizabile prin teme româneşti (*Codrava*, *Cucuiava*, *Suceava*) nu par a fi creaţii româneşti, căci este greu de crezut ca o populaţie românească să fi format aceste toponimice cu ajutorul unui sufix slav, slab productiv în română; ele au luat probabil naştere în limba populaţiilor slave care au trăit pe teritoriul ţării noastre (Petrovici 1957: 23–45) şi au fost ulterior împrumutate de români. Totuşi, despre toponimul *Cucuiava*, Iordan (Top.: 476) spune că nu este vorba de un derivat de la *cuc* (cf. Kisch 1929: 158), ci de la *cucui* „ridicătură de teren"; cf. şi discuţia în legătură cu *Suceava* (vezi *supra*, nota sub **2.2.2.2.**).

4.2. Cele mai vechi atestări ale adjectivelor cu sufixele '-*av*^{1} şi -*av*^{2} datează din secolul al XVI-lea: *scârnav* (Cod.Vor. 116/28, în DLR), *trândav* (cu sensul originar „care suferă de boala numită trând; hidropic", la Coresi, Tetraev., în DLR; sensul „care se mişcă greu, leneş", dezvoltat în româneşte din cel originar, este atestat la începutul secolului al XIX-lea, cf. GCR II 247/24); vezi şi neanalizabilul *mârşav* „slab, costeliv" (*Palia* (1581) 165/9, în DLR). Mai numeroase sunt atestările din secolul al XVII-lea: *grumbav* (Mardarie, L. 814, în MDA), *priceav* (Herodot (1645) 160, în DLR), *grozav* (Varlaam, C. II, 6, în DA), *lunav* (Varlaam, C. 153 cf. TDRG, în DLR), *chilav* (Anon. Car., în DA), *gârbav* (Anon. Car., în DA), *porav* (Anon. Car., în DLR).

5. Originea temelor

Sufixele '-*av*^{1} ('-*ăv*) şi -*av*^{2} sunt ataşate la teme de diverse origini:

- slavă: *chilav, gârbav, grozav, mârşav;*
- latină (moştenite): *firav, lupav, lunav;*
- turcă: *zurbav;*
- necunoscută: *ciumpav, pişcav, tântav.*

6. Productivitatea sufixelor

Sufixele '-*av*^{1} ('-*ăv*) şi -*av*^{2} (-*ava*), destul de puţin productive în perioada veche, sunt neproductive în prezent. Chiar dacă mai apar regional derivate, productivitatea lor este foarte scăzută.

7. Repartiţia teritorială şi stilistică a derivatelor

Majoritatea formaţiilor cu '-*av*^{1} ('-*ăv*) şi -*av*^{2} (-*ava*) sunt regionale şi învechite. Cele mai multe se găsesc în sudul şi sud-vestul ţării (Muntenia, Oltenia, Banat). Cuvintele *mâzgav, smârceav, zvârlav* sunt atestate în Muntenia, *hârav,* *lupav, pişcav* în Oltenia, *zgurav* în Banat şi Oltenia. Mai puţine sunt cele atestate şi în altă regiune: *citav*, *smârceav* circulă în Muntenia şi Transilvania, *porav* în Muntenia, Banat şi Transilvania, *chilav* în Banat, Transilvania şi Moldova; *pârţav* este atestat în Transilvania, iar *prostav* şi *rusav,* în Moldova.

Unele formaţii sunt învechite astăzi: *gârbav, grumbav, lascav, lunav*. Numai câteva se folosesc în limba actuală: *firav, grozav, scârnav, trândav*.

În ceea ce priveşte variaţiile de accent, în Muntenia şi Oltenia este mai obişnuită accentuarea pe sufix, pe când în Moldova derivatele se accentuează în special pe temă (cf. Iordan LRC: 151–152).

Într-o singură formaţie analizabilă din DI, *bolnav* < bg. *болнав* cf. *boală*, se identifică sufixul dezvoltat ***-nav**; în limba literară, formaţia se accentuează pe sufix (*bolnav*), dar regional (în special în Moldova) se accentuează pe temă: *bolnav* (ALRM, h. 191). Cf. şi două cuvinte semianalizabile: *chirnav* „bolnav, convalescent" (cu accentul necunoscut şi cu trimitere la *hârlav,* în DA) cf. *(a) chirăi* „a ţipa, a se văita, a geme" şi *ciolnav (ciolnăv)* „şontorog" (DA s.v. *ciolac* „ciung, mutilat, schilod" < tc. *čulak*), explicat prin contaminare din *ciolac* + *bolnav* (Drăganu 1922: 900).

-AZĂ (-asis)

1. Statutul afixelor

Sufixul neologic *-ază* din terminologia ştiinţifică internaţională apare şi cu ***varianta -asis***, în formaţii neanalizabile în română (vezi *infra* **4.**).

2. Inventarul derivatelor şi analiza formală

2.1. În DI sunt înregistrate 3 ***formaţii analizabile*** cu *-ază*: *amilază* „enzimă produsă de pancreas care transformă amidonul în maltoză şi glucoză" (MDA) cf. *amil* „radical organic monovalent care intră în compuşi amilici" (cf. şi *amil-* „amidon"), *invertază* „enzimă care transformă zahărul în glucoză şi fructoză" (MDA) cf. *(a) inverti* „a produce o inversie; a schimba, a transforma", *maltază* „ferment care transformă maltoza (= zahăr de malţ) în glucoză" (DLR) cf. *malt* – variantă la *malţ.*

La acestea se adaugă cca 80 de formaţii din alte surse: *aconitază* „enzimă activă în ciclul Krebs" (DMED) cf. *aconit* „toxic vegetal", *alantoicază* „enzimă care catalizează trecerea acidului *alantoic* în acid glioxilic şi uree" (DMED), *alcoolază* „enzimă care catalizează transformarea acidului lactic în *alcool* etilic" (DMED), *aldolază* (DILR) „enzimă care intervine în reacţiile biologice de degradare a glicogenului sau a glucozei" (MDN) cf. *aldol* „aldehidă-alcool obţinută prin polimerizarea unei aldehide", *amidază* (DILR) „enzimă care desface legătura dintre carbon şi azot" (MDN) cf. *amidă* „compus organic", *asparaginază* „enzimă care catalizează hidroliza grupei amidice din molecula *asparaginei*" (DMED), *carboxilază* (DILR) „enzimă care catalizează o reacţie de carboxilare" (MDN) cf. *carboxil* „grupare monovalentă caracteristică acizilor organici", *carnozinază* „enzimă care catalizează hidroliza *carnozinei*" (DMED), *carotenază* „enzimă care catalizează transformarea *carotenului* în vitamina A" (DMED), *catecolază* „enzimă care catalizează oxidarea directă a *catecolului*" (DMED), *chimază* (DILR) „enzimă a sucului gastric la mamifere" (MDN) cf. *chim* „amestec din digerarea parţială a alimentelor în stomac", *chitinază* „enzimă care hidrolizează *chitina*" (DMED), *cimază* (DILR) „chenar ornamental" (MDN) cf. *cimă* „inflorescență", *coagulază* (DILR) „enzimă care *coagulează* sângele" (MDN), *colagenază* (DILR) „enzimă care catalizează *colagenul*" (MDN), *colesterolază* (DILR) „enzimă a sucului gastric care sterifică acizii grași eliberați, cu *colesterol* biliar, în cursul digestiei" (MDN), *creatinază* (DILR) „sistem enzimatic care catalizează catabolismul oxidativ al *creatinei* (= substanță cu rol important în contracția musculară)" (DMED), *dermatobiază* „boală provocată de larvele de *Dermatobia*" (DMED), *desulfurază* (DILR) „enzimă care produce descompunerea aminoacizilor ce conțin sulf" (MDN) cf. *(a) desulfura* „a îndepărta sulful", *dipeptidază* „enzimă cu acțiune asupra *dipeptidelor*" (DMED), *dipilidiază* „boală provocată de parazitul *Dipylidium* Canium" (DMED), *eimeriază* „parazitoză provocată de protozoare din genul *Eimeria*" (DMED), *elastinază* „enzimă care catalizează hidroliza *elastinei* tisulare" (DMED), *enolază* „enzimă cu rol catalizator în fermentația alcoolică" (DMED) cf. *enol* „compus organic format din etilenă și etanol", *esterază* (DILR) „enzimă care produce hidroliza *esterilor*" (MDN), *fenolază* (DILR) „enzimă care acționează asupra *fenolilor*" (MDN), *fibrinogenază* „enzimă care favorizează coagularea *fibrinogenului*" (DMED), *formilază* „enzimă care catalizează hidroliza compușilor aromatici de tipul N-*formil*-L-chinureninei" (DMED), *fosfatază* (DILR) „enzimă care hidrolizează *fosfații*" (MDN), *fosforilază* (DILR) „enzimă care catalizează procesele de sinteză și degradare a polimerilor" (MDN) cf. *(a) fosforila* „a adăuga o grupare fosfatică la un compus organic", *fructanază* „enzimă care catalizează depolimerizarea *fructanilor*" (DMED), *galactozidază* „lactază" cf. *galactozide* „esteri ai galactozei" (DMED), *giardiază* (DILR) „parazitoză provocată de *giardia*" (MDN), *glicocolază* „enzimă de origine hepatică" cf. *glicocol* „acid sintetizat la nivelul ficatului" (DMED), *glicogenază* (DILR) „enzimă care transformă *glicogenul* în glucoză" (MDN), *glutaminază* „enzimă care catalizează hidroliza *glutaminei*" (DMED), *heterofiază* „boală determinată de paraziți din genul *Heterophyes*" (DMED), *hidrogenază* (DILR) „enzimă care catalizează procesul de activare a *hidrogenului* molecular" (MDN), *hipertensinază* „enzimă care inactivează *hipertensina*" (DMED), *hipuricază* „enzimă care catalizează scindarea acidului *hipuric*" (DMED), *histaminază* (DILR) „enzimă care distruge *histamina*" (MDN), *holozidaze* „enzime care catalizează hidroliza *holozidelor* (= glucide)" (DMED), *insulinază* (DILR) „enzimă care face *insulina* inactivă" (MDN), *inulinază* „enzimă din vegetale" cf. *inulină* „polimer din plante" (DMED), *izomerază* (DILR) „enzimă care transformă glucoza în fructoză" (MDN) cf. *izomer* „substanță sau organ vegetal care prezintă izomerie", *lacrimază* „enzimă din *lacrimi*" (DMED), *lactonază* „enzimă care catalizează clivarea hidrolitică a glucolactonei" (DMED) cf. *lactonă, lambliază* (DILR) „boală produsă de *lamblie*" (MDN), *lecitinază* (DILR) „enzimă care hidrolizează *lecitina*" (MDN), *moniliază* (DILR) „boală provocată de *Monilia*" (MDN), *mucinază* (DILR) „ferment care coagulează *mucina*" (MDN), *nocardiază* „micoză datorată unei ciuperci din genul *Nocardia*", *nucleotidază* (DILR) „enzimă care catalizează hidroliza *nucleotidelor* (= componente ale acizilor nucleici)" (internet), *nucleozidază* (DILR) „enzimă care catalizează hidroliza *nucleozidelor*" (DMED), *oxidază* (DILR) „enzimă care catalizează reacțiile de *oxidare* a unei substanțe chimice" (MDN) cf. *(a) oxida, oxiurază* „boală provocată de *oxiuri*" (DMED), *papainază* „enzimă din grupul proteinazelor" (DMED) cf. *papaină* „diastază din latexul de papaia" (MDN), *pectinază* „enzimă care catalizează hidroliza poligalacturonilor" (DMED) cf. *pectine* „substanțe polizaharidice", *penicilinază* (DILR) „enzimă care distruge *penicilina*" (MDN), *pepsinază* „*pepsină* (= un tip de enzimă)" (DMED), *peptidază* (DILR) „enzimă care catalizează descompunerea *peptidelor*" (MDN), *polimerază* „enzimă care catalizează reacțiile de polimerizare" (DMED) cf. *polimer, poliozidaze* „enzime care catalizează hidroliza polimerilor glucidici" (DMED) cf. *poliozide* „polizaharide", *prolinază* „enzimă care catalizează hidroliza dipeptidelor" (DMED) cf. *prolină* „aminoacid utilizat la sinteza nicotinei", *proteinază* „enzimă care catalizează hidroliza legăturilor peptidice" (DMED) cf. *proteină* „complex macromolecular format din polimeri de aminoacizi", *purinază* „enzima numită xantinoxidază" (DMED) cf. *purine* „compuşi organici care conţin nucleul purinic" (DMED), *sulfatază* „enzimă care catalizează hidroliza *sulfaţilor* organici" (DMED), *teniază* (DILR) „boală provocată de *tenie*" (MDN), *tiaminază* (DILR) „enzimă care distruge *tiamina* (= vitamina B_1)", *tiraminază* (DILR) „substanţă care inactivează vitaminele" (internet) cf. *tiramină* „aminoacid care determină dilatarea şi contracţia vaselor de sânge", *tirozinază* (DILR) „enzimă cu acţiune catalică în oxidarea *tirozinei* (= aminoacid aromatic)" (internet), *urează* „enzimă care catalizează hidroliza *ureei*" (DMED), *uricază* (DILR) „enzimă care catalizează hidroliza acidului *uric*" (DMED), *zaharază* „enzimă din tractul intestinal" (DMED) cf. *zaharuri* „carbohidraţi" etc.

Cuvântul *stază* „încetinire sau oprire a circulaţiei unor lichide în organism" (DLR), analizabil formal prin verbul *(a) sta,* este mai dificil de apropiat semantic de acest verb. Sensul formaţiei se apropie mai curând de verbul *(a) stagna.*

2.2. Formaţiile cu *-ază* sunt ***substantive feminine,*** analizabile în raport cu:
- substantive: *alcoolază, carotenază, colagenază, colesterolază, fenolază, fosfatază, fructanază, glutaminază, hidrogenază, hipertensinază, lacrimază, oxiurază, penicilinază, peptidază, proteinază, sulfatază, teniază, urează* etc.;
- verbe: *coagulază, desulfurază, fosforilază, invertază* etc.;
- adjective (rar): *alantoicază, hipuricază, uricază.*

Denumirile latineşti ale unor agenţi patogeni (teme ale unor formaţii ca *dermatobiază, moniliază*), deşi se scriu cu majusculă (*Dermatobia, Monilia* etc.), nu sunt considerate nume proprii în română.

Formaţii semianalizabile: *acariază* „infectare cu *acarieni*" (DMED), *adenază* „enzimă care converteşte *adenina*" (DMED), *angiotonază* „enzimă care inactivează *angiotonina*" (DMED), *celulază* „enzimă care catalizează hidroliza *celulozei*" (MDN), *lactază* (DILR) „substanţă din intestin care transformă *lactoza*" (MDN) cf. *lact(o)-* şi *lacti-* „lapte", *zimază* (DILR) „enzimă fermentativă din drojdia de bere" (MDN) cf. *zim(o)-* „ferment, fermentaţie" etc.

Formaţii parasintetice (toate din DMED): *deacilaze* „enzime care catalizează hidroliza legăturilor grupei *acil*", *deiodază* „enzimă din tiroidă care contribuie la eliberarea *iodului*", *metiltransferază* „enzimă care catalizează procesul de *transfer* al grupării *metil*".

Marea majoritate a formaţiilor analizabile în care se identifică sufixul *-ază* sunt raportabile la teme substantivale. Formaţiile raportabile la teme din alte clase lexico-gramaticale sunt slab reprezentate. Cuvintele semianalizabile sunt destul de frecvente.

3. Valorile derivatelor

Formaţiile cu sufixul *-ază* denumesc enzime şi stări maladive (boli). Prin raportare la un cuvânt existent în limbă s-ar putea degaja şi alte valori.

3.1. ***Purtătorul destinaţiei*** (marea majoritate a numelor de enzime): *carnozinază, carotenază, catecolază, chitinază, colagenază, colesterolază, penicilinază, peptidază* etc.

3.2. ***Nume de instrument***: *coagulază, desulfurază, fosforilază, invertază, oxidază* etc.

3.3. ***Numele stării*** maladive provocate de agentul denumit de bază: *dermatobiază, heterofiază, lambliază, moniliază, nocardiază, oxiurază, teniază* etc.

În cazuri izolate se pare că avem a face cu ***purtătorul apartenenței*** *(lacrimază)* sau ***purtătorul conținutului*** *(cimază)*. La formațiile analizabile prin adjective, raportul semantic dintre bază şi derivat este neclar.

Conform definiției din dicționare, formația *pepsinază* este nediferențiată semantic de temă.

4. Originea sufixului şi istoria derivatelor

4.1. Sufixul neologic *-ază,* folosit în terminologia ştiințifică internațională, are ***origine multiplă*** (franceză, italiană, greacă, germană, engleză), dar este detaşat în română mai ales din cuvintele împrumutate din franceză în *-ase*: *adenază* < fr. *adénase, carboxilază* < fr. *carboxylase, catalază* < fr. *catalase, celulază* < fr. *cellulase, invertază* < fr. *invertase, oxidază* < fr. *oxydase, protează* < fr. *protéase* etc.

În franceză, *-ase* reprezintă sufixul gr. *-(α)σις* de la numele de acțiuni şi de stări, care s-a dezvoltat mult în limbajul medical: *αἴσθησις* „sensation" cf. *αἰσθάνομαι, κατάπλασις* „aplication" cf. *καταπλάσσω, κατάστασις* „situation, température" cf. *καθίσημι* (vezi Chantraine 1933: 284). Fr. *-ase* de la numele de enzime este detaşat din *diastase* „ferment solubil produs de un organism viu" < gr. *διάστασις* „séparation" (vezi Robert s.v. *-ase*).

Acest sufix a fost folosit pentru a denumi, în limbile moderne, enzime şi boli; vezi, de ex., germ. *Amidase* „amidază", it. *amilasi* „amilază", it. *maltasi* „maltază", engl. *diastase* „diastază" etc.

La numele de stări sau de acțiuni, *-ază* apare uneori în varianta grecească *-asis*. Cuvintele cu *-asis* intrate în română direct din greacă, în epoca fanariotă, nu au fost analizate, în consecință sufixul nu a fost productiv în această formă, în perioada menționată: *apo̲fasis* < gr. *ἀπόφασις, cata̲stasis* < gr. *κατάστασις, peri̲stasis* < gr. *περίστασις* etc. (vezi Gáldi, M.: 113). Faptul că *-asis* apare, alături de *-ază,* într-un cuvânt cu analiză incertă, împrumut relativ recent, *stază* şi *stasis* (cf. fr. *stase,* gr. *stasis,* engl. *stasis,* germ. *Stase* şi *Stasis* etc.), se explică prin existența variantei etimologice *-asis* şi în limbile moderne, care au fost pentru română furnizoarele cuvintelor în discuție, ca urmare a răspândirii terminologiei savante de tip greco-latin. *Stază* apare şi în forma neogrecească *stasia* (cf. DLR).

Unele cuvinte greceşti cu *-asis* au fost adaptate în română cu finala *-as*. De exemplu: *iposta̲s* „substanță, față, chip, formă" (Mineiul, 1776, în DA) are drept corespondent gr. *ὑποστασίς*, dar şi slavul *ipostasĭ*. Forma *-as* se explică prin slavă. Vezi şi alte cuvinte greceşti intrate la noi prin filieră slavă: *iconostas* (sl. *ikonostasŭ,* gr. *εἰκονοστάσιον*), *parastas* (sl. *parastasĭ,* gr. *παράστασις*).

4.2. Formațiile cu *-ază* sunt atestate în română în secolul al XX-lea, cu excepția lui *stază,* atestat la începutul secolului al XIX-lea în forma *stasi̲a* (cf. Contribuții III 79, în DLR), iar în forma *stază,* câteva decenii mai târziu în acelaşi secol (Stamati, în DLR).

5. Originea temelor, productivitatea sufixului şi repartiția stilistică a derivatelor

Derivatele cu sufixul *-ază* sunt termeni de specialitate aparținând biochimiei şi medicinii.

Sufixul este productiv la numele de enzime de la teme neologice (şi greco-latine de tip savant), dar nu putem afirma care formaţii ar putea fi create în româneşte, din cauza dificultăţii de a găsi atestate toate corespondentele străine (fiind vorba de termeni dintr-un domeniu foarte restrâns, dicţionarele curente nu-i înregistrează). Formaţia *oxiurază*, atestată şi în forma *oxiuriază*, ar putea fi o adaptare în română a cuvântului german *Oxyuriasis* (vezi *infra* **-IAZĂ, 6.1.4.1.**).

6. SUFIXE COMPLEXE

6.1. -IAZĂ (-iasis)

6.1.1. Statutul afixelor

Sufixul *-iază* [pron. -i-a-ză] se identifică în formaţii a căror temă se termină în consoană.

Varianta ***etimologică*** *-iasis* [pron. -i-a-sis] apare numai în *elefantiasis* (forma recomandată de DOOM^2).

Formaţia *oxiuriază* are şi dubletul *oxiurază,* în care se identifică sufixul *-ază.*

6.1.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

6.1.2.1. În DI este înregistrată o ***formaţie analizabilă:*** *elefantiază (elefantiasis)* „boală caracterizată prin îngroşarea exagerată a membrelor inferioare sau a organelor genitale, care sunt deformate printr-un edem enorm" (DLR s.v. *elefantiazis*) cf. *elefant.*

La aceasta se adaugă 16 formaţii din alte surse: *acantocheilonemiază* „boală provocată de *Acanthocheilonema*" (DMED), *amibiază* (DILR) „boală provocată de *amibe*" (MDN), *anchilostomiază* (DILR) „boală parazitară provocată de *anchilostom*" (MDN), *ascaridiază* „parazitoză provocată de *ascarizi*" (DMED), *distomiază* (DILR) „boală parazitară produsă de *distom*" (DN^3), *dracunculiază* „boală produsă de viermele *Dracunculus*" (DMED), *echinostomiază* „boală produsă de viermele *Echinostoma*" (DMED), *helmintiază* (DILR) „boală provocată de *helminţi*" (DMED), *hipodermiază* (DILR) „boală parazitară la bovine produsă de larvele *hipodermei* (= un tip de muscă); hipodermoză" (internet), *loiază* „boală produsă de parazitul Loa" (DMED), *mansoneliază* „boală determinată de parazitul *Mansonella*" (DMED), *necatoriază* „boală produsă de paraziţi din genul *Necator*" (DMED), *oxiuriază* (DILR) „boală provocată de *oxiuri*" (MDN), *paragonimiază* „boală produsă de trematodul *Paragonimus (westermani)*" (DMED), *schistozomiază* (DILR) „parazitoză provocată de *schistozomă*" (MDN), *tripanozomiază* (DILR) „parazitoză provocată de *tripanozomă*" (MDN).

6.1.2.2. Formaţiile cu *-iază* sunt ***substantive feminine,*** analizabile în raport cu substantive: *acanthocheilonemiază, amibiază, anchilostomiază, ascaridiază, distomiază, dracunculiază, echinostomiază, helmintiază, loiază, mansoneliază, necatoriază* etc.

1. Asimilăm la nume comune şi numele ştiinţifice latineşti ale unor specii de paraziţi de tipul *Acanthocheilonema, Loa* etc. care constituie tema unor formaţii cu *-iază,* chiar dacă se scriu cu majusculă.

2. Formaţiile *bronholitiază* (DILR) „afecţiune caracterizată prin formarea de calculi în bronhii (= *bronholiţi*)" (MDN) şi *gastrolitiază* „prezenţa unuia sau a mai multor calculi în stomac (= *gastroliţi*)" (DMED) permit două modalităţi de analiză: fie drept compuse (*bronho- / gastro-* + *litiază*), fie ca derivate cu *-iază* (*bronholit / gastrolit* +*-iază*).

Formaţii semianalizabile: *argiriază* „intoxicaţie cu argint" (Internet) cf. *argir(o)-* „argint", *gamasidiază* „erupţii cutanate provocate de acarieni din familia *Gamasideae*"

(DMED), *litiază* (DI) „boală manifestată prin formarea de calculi în anumite organe; calculoză” (DEX) cf. *lit(o)-* „piatră”, *trichiază* (DILR) „inflamație a conjunctivei datorată genelor prea lungi” (DEX) cf. *trico-* „păr” etc.

6.1.3. Valoarea derivatelor

Derivatele exprimă o ***stare maladivă*** provocată de agentul patogen denumit de bază (vezi exemplele de mai sus).

6.1.4. Originea sufixului şi istoria derivatelor

6.1.4.1. Sufixul *-iază* se identifică în ***împrumuturi*** din franceză cu *-iase* şi din italiană cu *-iasi*: *amibiază* cf. fr. *amibiase,* it. *amebiasi; ascaridiază* cf. it. *ascaridiasi; litiază* cf. fr. *lithiase; midriază* cf. fr. *mydriase* etc. Se analizează în română ca sufix dezvoltat din *-i-* + *-ază.*

În franceză sufixul apare şi în varianta etimologică *-iasis* (din greacă şi din latină), variantă prezentă şi în română în cazul lui *elefantiasis* (cf. fr. *éléphantiasis,* lat. *elephantiasis,* gr. *ἐλεφαντίασις*). În această formă, sufixul apare şi în alte limbi, de exemplu în engleză (*acariasis* „acariază”) şi germană (*Elefantiasis, Oxyuriasis*).

6.1.4.2. Sufixul *-iază* s-a răspândit în limbajul medical românesc, adaptând uneori şi formele franceze cu *-iasis*, de ex. fr. *argyriasis* > rom. *argiriază.*

Formațiile cu *-iază* sunt atestate în română în secolul al XX-lea.

6.1.5. Productivitatea sufixului şi repartiția stilistică a derivatelor

S-ar putea ca, în limbajul medical, sufixul să aibă o oarecare productivitate. Nu ne putem pronunța însă cu siguranță, din cauza lipsei dicționarelor de specialitate pentru limbile care ar putea fi sursa împrumuturilor.

Formațiile cu *-iază* au circulație limitată numai la terminologia medicală.

'-Ă ('-a)

Ciobanu, E. 1959: 137–138; Stan, A. 1961: 383–393; Avram, M. 1967a: 479–489; Brâncuş 1967: 169–175; Reguş–Reguş 1995: 143–224; Zafiu 2000; Dominte 2001: 3–10; Uşurelu 2002: 117–126; Avram, M. 2003: 9–13; Zafiu 2004b; Călăraşu 2005; FCLRV: 78, 219–220, 222; Vârlan 2008: 314–320; Vintilă-Rădulescu 2009: 370–382; Croitor 2009: 33–58; Stoichițoiu-Ichim 2010: 1093–1105; Dragomirescu–Nicolae 2011: 223–230; Stoichițoiu-Ichim 2012: 493–510; Vârlan, S.N.: 58–63; Vintilă-Rădulescu 2013: 653–664.

1. Statutul afixelor

1.1. Cu sufixul *-ă* se formează substantive feminine de la masculine animate, pentru a exprima opoziția de gen natural: *elev* + *-ă* > *elevă, asin* + *-ă* > *asină* etc. Afixul *-ă* cumulează valoarea lexicală de sufix moțional şi valoarea gramaticală de desinență (pentru feminin, singular, nominativ-acuzativ); de aceea, unii cercetători îl consideră sufix lexico-gramatical (Dominte 2001: 3, 5).

În inventar nu figurează substantivele înregistrate în dicționare și cu valoare adjectivală (*austriac* s.m.f., adj., *iordanian* s.m.f., adj., *sudanez* s.m.f., adj. etc.).

1. În unele cazuri, substantivul masculin este format de la cel feminin, prin derivare regresivă (Hristea 1965: 385–388): *amorez* < *amoreză, coafez* < *coafeză* (Călărașu 2005: 98), *mașter* „tată vitreg" < *mașteră* „mamă vitregă" (Hristea 1984: 80; FCLRV: 219), *moș* < *moașă* „femeie bătrână, babă, bunică" (Hristea 1984: 80; MDA; FCLRV: 219), *nan* (reg.) „naș" < *nană* „nașă" (Hristea 1984); *bibilic* < *bibilică, catârc* < *catârcă, cintez* < *cinteză, cior* < *cioară* (toate în DELR), *mâț* < *mâță, pisic* < *pisică* (ambele la Hristea 1984) etc.

2. În formații de tipul *atee* cf. *ateu, băcuie* cf. *băcui* „(reg.) bănățean; locuitor de la munte", *pezevenche* cf. *pezevenchi, strigoaie* cf. *strigoi, suroaie* cf. *suroi, vătuie* cf. *vătui* „ied; țap tânăr" etc., precum și în formații de la teme derivate cu sufixele *-giu* (*calamburgie* cf. *calamburgiu* etc.), *-oi* (*potcoaie* cf. *potcoi* „(reg.) duh rău care aduce potca (= deochiul)" etc.), *-or* (*antrenoare* cf. *antrenor* etc.), *-(ă)tor* (*cusătoare* cf. *cusător* etc.) se identifică sufixul moțional *-e* (vezi monografia sufixului **-E**^{1} în volumul următor).

1.2. Sufixul moțional *-ă* apare cu forma articulată *-a* în substantive proprii, antroponime (*Ioana* cf. *Ion, Rada* cf. *Radu, Sorina* cf. *Sorin, Zamfira* cf. *Zamfir* etc., la Graur, N.P.: 123) și zoonime (*Bălana* cf. *Bălan(u), Măgureana* cf. *Măgurean(u), Sura* cf. *Suru, Vioreana* cf. *Viorean(u)* etc., la Brâncuș 1967: 174–175).

Nu trebuie considerat sufix moțional segmentul final *-a* din antroponime feminine care constituie baza pentru derivarea regresivă a unui antroponim masculin: *Brândușa* > *Brânduș* (Hristea 1984: 81), *Catrina* > *Catrin(ul)* (Hristea 1984: 81, DO: XXVII), *Corina* > *Corin* (Hristea 1984: 81), *Despina* > *Despin(ul)* (Hristea 1984: 81, DO: XXVII), *Ileana* > *Ileanul* (DO: XXVII), *Liliana* > *Lilian* (Dominte 2001: 9), *Paraschiva* > *Paraschiv* (DO: XXVII), *Smaranda* > *Smarand* (Dominte 2001: 9), *Tatiana* > *Tatian* (Hristea 1984: 81) etc.

Sufixul moțional *-a* se identifică și în toponime de tipul *Boura* cf. *bour, Catâra* cf. *catâr, Iepura* cf. *iepure, Lupa* cf. *lup, Taura* cf. *taur, Ursa* cf. *urs* etc. (la Iordan, Top.: 396–399) a căror bază este un substantiv comun animat, termeni în formarea cărora intervine și o schimbare semantică (antonomază): trecerea din clasa substantivelor comune în cea a substantivelor proprii.

Unii autori consideră că și în perechile de toponime *Grohotu – Grohota, Năroiu – Năroaia, Bârlogu – Bârloaga, Hopu – Hoapa, Bucovicioru – Bucovicioara* se identifică sufixul moțional *-a* (GALR I: 122), deși semantic nu există opoziția de gen natural, bazele fiind inanimate.

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul moțional *-ă* se delimitează de morfemul gramatical *-ă* (exclusiv desinență) din substantivele feminine fără corespondent masculin, de tipul: *casnică, gravidă, lăuză, soprană* etc.

1. Substantivele încadrate la „genul comun", de tipul *chirtoacă* „(reg.) om slab, mărunt, sfrijit", *cicală* „persoană cicălitoare", *cotrohaliță* „(reg.) vântură-lume", *găgăuță, mutulică, tândală* etc., se încadrează în două clase de gen gramatical (în dicționare au indicația s.m.f.). Ca substantive masculine, ele au o finală neobișnuită (prezentă și la unele substantive exclusiv masculine: *papă, popă, tată,*

vlădică). Opoziția masculin – feminin se realizează contextual, prin selectarea articolului nehotărât şi prin acord: *un mutulică / o mutulică, tândală ăla / tândală aia* (cf. Avram, M. 1967a; GALR I: 68). Prin derivare regresivă, de la unele substantive aparținând „genului comun" s-au creat substantive masculine fără finala *-ă* (interpretată ca marcă a femininului), de ex. *gazd* < *gazdă* (Hristea 1965: 386, Avram, M. 1967a: 485).

2. Dubletele morfologice de tipul *atom / atomă, axiomă / axiom, beretă / beret, bonetă / bonet, boroană / boron* „grapă", *buruiană / buruian, caiet / caietă, cartof / cartoafă* nu sunt legate printr-o relație derivativă moțională, fiind inanimate.

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. În MDA se înregistrează cca 1100 de ***formații analizabile*** cu acest sufix (unele fiind înregistrate şi în DI): *abiturientă* „elevă în ultimul trimestru înaintea bacalaureatului" cf. *abiturient, acordeonistă* (DI) cf. *acordeonist, acvafortistă* (DI) „gravoare în acvaforte" cf. *acvafortist, adeptă* (DI) cf. *adept, adversară* (DI) cf. *adversar, aerodinamiciană* „specialistă în aerodinamică" cf. *aerodinamician, africanologă* „specialistă în africanologie" cf. *africanolog, agnată* „(jur.) rudă de sex feminin în linie paternă" (MDA) cf. *agnat, agonistă* „atletă" (MDA) cf. *agonist, alăutaşă* (DI) „lăutăreasă" cf. *alăutaş, albgardistă* „combatantă împotriva bolşevismului în perioada războiului civil din Rusia (1918–1920)" cf. *albgardist, alegoristă* (DI) „autoare de alegorii" cf. *alegorist, alergologă* „specialistă în alergologie" cf. *alergolog, alumnă* „discipolă, elevă" cf. *alumn, americanistă* „specialistă în americanistică" cf. *americanist, amfitrioană* (DI) „stăpâna casei" cf. *amfitrion, amică* (DI) „prietenă" cf. *amic, anatomopatologă* „specialistă în patologia organelor" cf. *anatomopatolog, angliuşă* (DI) „englezoică" cf. *angliuş, anglomană* (DI) „persoană care admiră exagerat cultura engleză" cf. *angloman, antropologă* (DI) „specialistă în antropologie" cf. *antropolog, apatridă* (DI) „persoană care nu are nicio cetățenie" (MDA) cf. *apatrid, aprovizionară* „(înv.) persoană care se ocupă cu aprovizionarea" cf. *aprovizionar, aprozaristă* „vânzătoare într-un aprozar" cf. *aprozarist, arabistă* „specialistă în arabistică" cf. *arabist, arahnologă* „specialistă în arahnologie" (MDA) cf. *arahnolog, arheografă* „specialistă în arheografie" cf. *arheograf, argată* (DI) „angajată pentru muncile agricole la o fermă; (reg.) lucrătoare cu ziua (la câmp); (înv.) servitoare" cf. *argat, armenistă* „specialistă în cultura şi civilizația armeană" cf. *armenist, artistă* (DI) cf. *artist, asasină* cf. *asasin, asiată* „(rar) asiatică" cf. *asiat, asină* (DI) „măgăriță" cf. *asin, ataşamentistă* „persoană care completează carnetul de ataşament" cf. *ataşamentist, atelajieră* „lucrătoare într-o întreprindere agricolă care are în grijă atelajele" cf. *atelajier, atlantă* (DI) „locuitoare legendară a Atlantidei" cf. *atlant, autobuzistă* (DI) „lucrătoare într-un autobuz" cf. *autobuzist, autonomistă* (DI) „adeptă a autonomismului" cf. *autonomist, autopsieră* „specialistă în autopsie" cf. *autopsier, babacioacă* (DI) „femeie urâtă" cf. *babacioc, babalâcă* (DI) „(înv.) titlu de respect cu care se adresa cineva unei bătrâne; (peior.) babă" cf. *babalâc, bacalaureată* (DI) cf. *bacalaureat, balcanistă* „specialistă în balcanistică" cf. *balcanist, baldâră* (DI) „femeie grasă şi mătăhăloasă" cf. *baldâr, balerină* cf. *balerin, baletistă* (DI) „(înv.) balerină" cf. *baletist, banchistă* „persoană care spune bancuri" cf. *banchist, banduristă* „cântăreață din bandură" cf. *bandurist, baracă* „cățea flocoasă şi cu mustăți mari" (DA) cf. *barac, băbăroagă* „(reg.) persoană cu corpul disproporționat" cf. *băbărog, bernardină* „călugăriță din ordinul Sf. Bernard" cf. *bernardin, betonistă* „specialistă în lucrări de beton" cf. *betonist, biblioclastă* „distrugătoare de cărți" cf. *biblioclast, biblistă* „specialistă în biblistică" cf. *biblist, biospeologă* „specialistă în biospeologie" cf. *biospeolog, birocrată* „(înv.) funcționară" cf. *birocrat, boanghină* (DI) „epitet injurios dat unei unguroaice" cf. *boanghen, bogătană* (DI) „bogătaşă" cf. *bogătan, bombagistă* (DI) „(înv., fam.) atentatoare cu bombe" cf. *bombagist, bufetieră* „chelneriță într-un bufet” cf. *bufetier, bulevardistă* (DI) „persoană plimbăreaţă, care merge frecvent pe bulevard” cf. *bulevardist, cabanieră* „administratoarea unei cabane” cf. *cabanier, cabinieră* „persoană care are în grijă o cabină la teatru” cf. *cabinier, caiacistă* „practicantă a caiacului” cf. *caiacist, calpuzană* „falsificatoare de bani; femeie rea” cf. *calpuzan, cantonieră* (DI) „supraveghetoare a unei porţiuni de şosea sau de cale ferată” cf. *cantonier, capsomană* „femeie încăpăţânată” cf. *capsoman, cartoforă* „jucătoare pătimaşă de cărţi” cf. *cartofor, catehumenă (catecumenă)* (DI) „persoană care învaţă preceptele religiei creştine spre a se pregăti pentru primirea botezului” cf. *catehumen (catecumen), căministă* (DI) „persoană care locuieşte într-un cămin” cf. *căminist, căţelandră* „căţea neajunsă la maturitate” cf. *căţelandru, căţeluşă* „căţea mică” cf. *căţeluş, celestină* „călugăriţă aparţinând unui ordin catolic fondat în 1254” cf. *celestin, centralistă* „lucrătoare într-o centrală telefonică” cf. *centralist, ceramistă* „specialistă în arta ceramicii” cf. *ceramist, chezaşă* (DI) „persoană care răspunde cu averea sa pentru datoria altuia” cf. *chezaş, chinovită* (DI) „călugăriţă dintr-o chinovie” cf. *chinovit, chiriaşă* (DI) „femeie care plăteşte chirie” cf. *chiriaş, chiştoacă* (DI) „(fig., fam.) copilă mică de statură şi îndesată” cf. *chiştoc, cineastă* (DI) „specialistă în arta cinematografică” cf. *cineast, clirono(a)mă* (DI) „(înv.) moştenitoare” cf. *clinorom, cocainomană* (DI) „persoană care foloseşte cocaina ca stupefiant” cf. *cocainoman, codoaşă* (DI) „persoană care mijloceşte prostituţia” cf. *codoş, colaboraţionistă* (DI) „persoană care colaborează cu inamicul într-o ţară cotropită” cf. *colaboraţionist, colduşă* (DI) „cerşetoare; orfană” cf. *colduş, colecţionară* (DI) „persoană care colecţionează” cf. *colecţionar, colegă* (DI) cf. *coleg, confecţioneră* „muncitoare în domeniul confecţiilor” cf. *confecţioner, contorsionistă* (DI) „acrobată” cf. *contorsionist, copilaşă* (DI) cf. *copilaş, copilă* (DI) cf. *copil, cumătră* (DI) cf. *cumătru, cumnată* (DI) cf. *cumnat, decabristă* (DI) „(rar) decembristă” cf. *decabrist, decană* (DI) „persoana cea mai în vârstă; conducătoarea unei facultăţi” cf. *decan, delfinistă* „înotătoare în stilul delfin” cf. *delfinist, demonstrantă* (DI) „persoană care participă la o demonstraţie” cf. *demonstrant, dendrologă* „specialistă în dendrologie” cf. *dendrolog, dentistă* (DI) „stomatologă” cf. *dentist, depozantă* (DI) „persoană care pune ceva într-un depozit; (jur.) martoră care face o depoziţie în faţa completului de judecată” cf. *depozant, deputată* „persoană aleasă pentru a face parte dintr-un organ reprezentativ al statului” cf. *deputat, diabetologă* „medic specialist în diabetologie” cf. *diabetolog, doamnă* (DI) cf. *domn, duşmană* (DI) „adversară” cf. *duşman, ecologă* „specialistă în ecologie” cf. *ecolog, editorialistă* „autoare a editorialului unei publicaţii” cf. *editorialist, eghipteană (egipteană)* (DI) „femeie din Egipt” cf. *egiptean, elevă* (DI) cf. *elev, emfiteotă* „(jur.; înv.) persoană care deţinea o proprietate cu emfiteoză (= contract pe termen lung cu drept de ipotecă pe proprietatea închiriată sau arendată)” cf. *emfiteot, evreiană* „evreică” cf. *evreian, fabiană* „adeptă a fabianismului” cf. *fabian, farmazoană* (DI) „vrăjitoare; (fig.) femeie vicleană” cf. *farmazon, fazanieră* „crescătoare de fazani” cf. *fazanier, fecioară* (DI) cf. *fecior, felceră* „(înv.) persoană cu pregătire medicală medie, care asistă-l pe medic” cf. *felcer, fitopatologă* „specialistă în fitopatologie” cf. *fitopatolog, fitoterapeută* „specialistă în fitoterapie” cf. *fitoterapeut, folkistă* „(fam.) cântăreaţă de muzică folk” cf. *folkist, francistă* „specialistă în limba şi literatura franceză” cf. *francist, futurologă* „cercetătoare a futurologiei” cf. *futurolog, gastroenterologă* „specialistă în gastroenterologie” cf. *gastroenterolog, generalistă* „specialistă în medicină generală” cf. *generalist, gerantă (girantă)* cf. *gerant (girant), grămătică (gramatică)* (DI) „gramaticiană” cf. *grămătic (gramatic), hoiobă* (DI) „mârţoagă” cf. *hoiob, informaticiană* „specialistă în informatică” cf. *informatician, ingineră* cf. *inginer, lideră* „conducătoare a unui partid, a unei organizaţii etc.; echipă sportivă care este în fruntea unei competiţii” cf. *lider, lipoveană* „persoană care face parte dintr-o populaţie de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării; persoană din localitatea Lipova" cf. *lipovean, machetistă* „machetatoare" cf. *machetist, malorusă* (DI) „(înv.) ucraineancă" cf. *malorus, martoră* (DI) cf. *martor, mândrucă* „(pop.) mândrioară" cf. *mândruc, mestită* „metisă" cf. *mestit, mexicanistă* „(rar) specialistă în mexicanistică" cf. *mexicanist, microfonistă* „tehniciană specializată în amplasarea microfoanelor la filmări sincrone" cf. *microfonist, migrantă* „persoană care migrează" cf. *migrant, miloagă* „cerşetoare" cf. *milog, mineralogă* „specialistă în minerologie" cf. *mineralog, monumentalistă* „autoare de lucrări de artă plastică monumentale" cf. *monumentalist, morfopatologă* „medic specialist în morfopatologie" cf. *morfopatolog, muralistă* „specialistă în picturi murale" cf. *muralist, nepoată* (DI) cf. *nepot, nună* (DI) „naşă" cf. *nun, nuntaşă* „persoană care participă la o nuntă" cf. *nuntaş, oceanologă* „specialistă în oceanologie" cf. *oceanolog, ontogenistă* „specialistă în ontogenie" cf. *ontogenist, panegiristă* „persoană care face un panegiric; persoană care aduce laude (exagerate)" cf. *panegirist, patroană* (DI) „sfântă protectoare; ocrotitoare, susţinătoare; proprietară a unei întreprinderi, a unui local etc." cf. *patron, paznică* „persoană care are sarcina de a păzi pe cineva sau ceva" cf. *paznic, păgână* (DI) cf. *păgân, percuţionistă* „muziciană care cântă la un instrument de percuţie" cf. *percuţionist, petetistă* „persoană care lucrează la poştă (P.T.T. [pron. petete])" cf. *petetist, ping-pongistă* „(rar) sportivă care practică tenisul de masă" cf. *ping-pongist, plasticiană* „practicantă a artelor plastice" cf. *plastician, poetă* (DI) „autoare de versuri" cf. *poet, politologă* „specialistă în politologie" cf. *politolog, porumbă* (DI) „porumbiţă" cf. *porumb, precupeaţă* (DI) „vânzătoare de zarzavaturi, fructe, păsări, ouă etc." cf. *precupeţ, preşedintă* (DI) „persoană care conduce o organizaţie ori o asociaţie, o societate, un stat sau lucrările unei şedinţe" cf. *preşedinte, prioră* „conducătoare a unei mânăstiri catolice sau a unei congregaţii catolice" cf. *prior, proiecţionistă* „operatoare însărcinată cu proiectarea filmelor" cf. *proiecţionist, pruncă* (DI) cf. *prunc, pupilă* (DI) „persoană orfană minoră, aflată sub tutelă" cf. *pupil, purceluşă* „purcică" cf. *purcel, quakeră* „membră a unei secte religioase protestante" cf. *quaker, radiofonistă* „specialistă în radiofonie" cf. *radiofonist* (DN^3), *roabă* (DI) „sclavă" cf. *rob, schindufă* (DI) „(reg.) femeie mică de statură, cu părul ciufulit, cu aspect neîngrijit" cf. *schinduf, securistă* „membră în serviciul securităţii în perioada comunistă" cf. *securist, selecţioneră* „persoană care face o selecţie; antrenoare a unei echipe sportive" cf. *selecţioner, setebistă* (DI) „salariată a Societăţii de Transport a oraşului Bucureşti (STB [pron. setebe])" cf. *setebist, sexologă* „medic specialist în sexologie" cf. *sexolog, sfântă* (DI) „femeie sanctificată" cf. *sfânt, skeetistă* „sportivă participantă la proba de skeet (= o probă de tir)" cf. *skeetist, slujnică* (DI) „servitoare" cf. *slujnic, soacră* (DI) „mama soţului / soţiei cuiva" cf. *socru, soaţă* (DI) „soţie" cf. *soţ, şearbă* (DI) „iobagă" cf. *şerb, şperţară* „(fam.) persoană care obişnuieşte să primească sau să pretindă şperţ (= mită)" cf. *şperţar, taximetristă* „şoferiţă de taxi" cf. *taximetrist, tenismenă* „jucătoare de tenis" cf. *tenismen, terapeută* „specialistă în terapeutică" cf. *terapeut, tipă* „(fam.) individă" cf. *tip, tramvaistă* „lucrătoare în serviciul transportului în comun cu tramvaiul" cf. *tramvaist, vară* (DI) cf. *văr, vecină* (DI) cf. *vecin, zincografă* „tipografă calificată care execută clişee în zinc" cf. *zincograf, zootehnistă* „specialistă în zootehnie" cf. *zootehnist* etc.

La acestea se adaugă cca 100 de formaţii analizabile din alte surse: *alopată* „specialistă în alopatie" cf. *alopat* (DEX^2 2009), *angelistă* „fană a Angelei Similea" (Vârlan, S.N.: 62) cf. *angelist, aplicantă* „femeie care completează un formular pentru a solicita un post, o finanţare etc." (DCR^3) cf. *aplicant, arfonistă* (Iordan, LRA: 182, fără glosare; „cântăreaţă din harpă" Scriban, Dicţ. s.v. *harpist, -ă*) cf. *arfonist, astronaută* cf. *astronaut* (DEX^2 2009), *aurolacă* cf. *aurolac* „consumator de aurolac" (Vârlan, S.N.: 59), *azilantă* cf. *azilant* (DEX^2 2009), *babysitteră* „femeie care supraveghează un copil în absenţa părinţilor" (internet) cf. *baby-sitter, barmană* „proprietară a unui bar; persoană care serveşte la bar" cf. *barman* (DN 1986), *bingotă* „jucătoare la bingo" (DCR^3) cf. *bingot, blogistă* „femeie care are un blog" (Zafiu 2007) cf. *blogist, blugistă* „(depreciativ) purtătoare de blugi" (DCR^3) cf. *blugist, body-guardă / body-gardă* sau *badigardă* cf. *body-guard* (Avram, M. 1997: 24), *cameramană* „operatoare de imagine" (Vârlan, S.N.: 59) cf. *cameraman, caravanieră* „conducătoare a animalelor de povară ale unei caravane" cf. *caravanier* (Iordan, LRA: 180), *câinofilă* „(depreciativ) iubitoare de câini"cf. *câinofil* (DCR^3), *depeşistă* „fană a formaţiei Depeche Mode" (Vârlan, S.N.: 62) cf. *depeşist, designeră* cf. *designer* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 30), *diaristă* (Rom.lit., 28/2009) „autoare de jurnal personal" cf. *diarist, DJ-istă* cf. *DJ-ist* (Vârlan, S.N.: 60), *doctoră* „doctoriţă" (internet) cf. *doctor, etimologă* cf. *etimolog* (Vârlan, S.N.: 58), *fană* „susţinătoare, admiratoare" (Zafiu 2000) cf. *fan, fashionistă* „femeie care urmează orbeşte tendinţele modei" (DCR^3) cf. *fashionist, fesenistă* „membră a FSN-ului" (DCR^2) cf. *fesenist, fizioterapeută* „specialistă în fizioterapie" cf. *fizioterapeut* (DEX^2 2009), *forumistă* „femeie care scrie pe un forum" (Vârlan, S.N.: 62) cf. *forumist, gheretistă* „proprietară a unei gherete" (DCR^2) cf. *gheretist, grefieră* cf. *grefier* (DEX^2 2009), *guristă* „cântăreaţă; femeie bună de gură" (DCR^3) cf. *gurist, haiducă* „femeie dornică de aventuri" cf. *haiduc* (Vârlan, S.N.: 59), *hairstylistă* „coafeză de lux" (Vârlan, S.N.: 59) cf. *hairstylist, halterofilă* cf. *halterofil* (DEX^2 2009), *hardistă* „specialistă în hard" (Vârlan, S.N.: 60) cf. *hardist, hipyotă* „tânără nonconformistă" (DCR^2) cf. *hipyot, hişpană* „spaniolă" cf. *hişpan* (FCLRV), *homeless-ă* „femeie fără adăpost" (Vârlan, S.N.: 61) cf. *homeless, internautâ* „femeie care foloseşte frecvent internetul" (DEX^2 2009) cf. *internaut, îngeraşă* „femeie costumată în înger" cf. *îngeraş* (Vârlan, S.N.: 59), *manageră* „administratoare de întreprindere" (Vârlan, S.N.: 59) cf. *manager, manechină* „fotomodel" cf. *manechin* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 30), *manelistă* „cântăreaţă de manele" (Vârlan, S.N.: 60) sau „ascultătoare de manele" (internet) cf. *manelist, maratonistă* cf. *maratonist* (DEX^2 2009), *masterandă* cf. *masterand* „persoană care urmează un master" (DEX^2 2009), *medievistă* cf. *medievist* „specialistă în medievistică" (DEX^2 2009), *meteorologă* cf. *meteorolog* (Vârlan, S.N.: 58), *ministră* „femeie cu funcţia de *ministru*" (Zafiu 2004), *mitingistă* „(fam.) femeie care participă des la mitinguri" (DEX^2 2009) cf. *mitingist, modelieră* „(rar) modelatoare" (DEX^2 2009) cf. *modelier, monografă* „(rar) autoare a unei monografii" (DEX^2 2009) cf. *monograf, muzicaşă* „cântăreaţă din ţiteră" cf. *muzicaş* (FCLRV), *naşpetă* „femeie urâtă" (DCR^3) cf. *naşpet, nazareeană* cf. *nazareean* „nume dat de evrei primilor creştini" (DEX^2 2009), *nomenclaturistă* „femeie care face parte din nomenclatură" (MDN) cf. *nomenclaturist, nouăzecistă* „scriitoare din anii 1990" (Vârlan, S.N.: 62) cf. *nouăzecist, nutriţionistă* „specialistă care studiază nutriţia" (MDN) cf. *nutriţionist, onanistă* „femeie care practică onania" (MDN) cf. *onanist, ostatică* cf. *ostatic* (DEX^2 2009), *otevistă* „femeie care se uită la postul OTV" (internet) cf. *otevist, outsideră* cf. *outsider* (Stoichiţoiu-Ichim, V.A.: 102), *pedistă* „membră a PD-ului" (Vârlan, S.N.: 62) cf. *pedist, peruchieră* „meşteră de peruci" (DEX^2 2009) cf. *peruchier, pesedistă* „membră a PSD-ului" (Vârlan, S.N.: 59) cf. *pesedist, pizzară* „preparatoare de pizza" (Vârlan, S.N.: 60) cf. *pizzar, playboyistă* cf. *playboyist* (DC 2002), *pleşcară* „(fam.) femeie care umblă după chilipiruri" (DEX^2 2009) cf. *pleşcar, prinţipă* „(înv.) principesă" cf. *prinţip* (FCLRV), *proceduristă* „specialistă în procedură judiciară" (DEX^2 2009) cf. *procedurist, procuristă* „mandatară" (DEX^2 2009) cf. *procurist, protevistă* „angajată la postul Pro TV" (Vârlan, S.N.: 60) cf. *protevist, punkistă* „adeptă a mişcării punk" (MDN) cf. *punkist, romanistă* „adeptă a lui Petre Roman" (DCR^2) cf. *romanist, salatistă* „preparatoare de salate" (Vârlan, S.N.: 60) cf. *salatist, sepepistă* „angajată a SPP-ului (= Serviciul de Pază şi Protecţie)" (Vârlan, S.N.: 59) cf. *sepepist, sexpertă* „expertă în probleme de sex" (DCR^3) cf. *sexpert, shopaholică* „dependentă de cumpărături" (DCR^3) cf. *shopaholic, speologă* cf. *speolog* (Vârlan, S.N.: 58), *suporteră* cf. *suporter* (DEX^2 2009), *talibană* cf. *taliban* (Vârlan, S.N.: 60), *ştiristă* „redactoare sau prezentatoare al emisiunilor de ştiri" (DALR) cf.

ştirist, telenovelistă „femeie care se uită la telenovele" (Vârlan, S.N.: 60) cf. *telenovelist, teoloagă* cf. *teolog* (Vârlan, S.N.: 60), *teveristă* „angajată a postului TVR" (Vârlan, S.N.: 61) cf. *teverist, tiristă* „infractoare străină; prostituată care operează pe şoselele de centură şi în parcările de pe autostrăzi" (DALR; Vârlan 2008: 318) cf. *tirist* „şofer de TIR" (DCR^3), *top-modelă* cf. *top-model* (Vârlan, S.N.: 62), *traseistă* „femeie care se prostituează" cf. *traseist* „persoană care trece de la un partid la altul" (Vârlan, S.N.: 61), *vamaiotă* „femeie care frecventează Vama Veche" (Vârlan, S.N.: 63) cf. *vamaiot.*

Unele formaţii recente analizabile nu au un corespondent masculin atestat, de ex. *babilonistă* „fană a emisiunii *Babilonia*" (Vârlan, S.N.: 62), *clonistă* „fană a serialului *Clona*" (Vârlan, S.N.: 62) etc.; în acestea se identifică sufixul *-ist* + desinenţa *-ă*.

3.2. Formaţiile cu sufixul moţional *-ă* (*-a*) sunt substantive feminine, comune şi proprii.

3.2.1. ***Substantivele comune*** sunt analizabile prin raportare la substantive masculine:

- nederivate: *adeptă, adversară, agnată, asasină, colegă, decană, poetă, quakeră, pupilă* etc.;
- derivate (mai ales cu *-ar, -aş* şi *-ist*): *alăutaşă, alegoristă, aprovizionară, arabistă, armenistă, baletistă, betonistă, biblistă, bufetieră, bulevardistă, cabanieră, caiacistă, cantonieră, căţeluşă, chiriaşă, colecţionară, nuntaşă, purceluşă, vamaiotă* etc.;
- compuse: *africanologă, biospeologă, cameramană, dendrologă, diabetologă, tenismenă* etc.;
- compuse parasintetice (unele formate din sigle): *albgardistă, fesenistă, nouăzecistă, ping-pongistă, sepepistă, teveristă* etc.

Substantivele de tipul *bufetieră, căţeluşă, fesenistă, nuntaşă, purceluşă* etc. au fost analizate prin raportare la corespondentul masculin derivat. Ar putea fi formate şi de la cuvântul de bază nederivat cu un sufix dezvoltat, de ex. *căţeluşă,* explicat din *căţel* + *-uşă* în MDA. Aceeaşi problemă se pune şi în legătură cu unele zoonime (vezi *infra* **3.2.2.**).

3.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

- antroponime:
  - prenume (unele devenite şi nume de familie) raportabile la antroponime masculine (pentru detalii, vezi şi Stan, A. 1961: 383–393; Reguş–Reguş 1995; Reguş–Reguş 1999): *Bucura* cf. *Bucur* (Paşca, Ţ.O.: 135), *Casiana* cf. *Casian* (Paşca, Ţ.O.: 135), *Chiriaca* cf. *Chiriac* (neobişnuit, Graur, N.P.: 123), *Constantina* cf. *Constantin* (GALR I: 122), *Dina* cf. *Dinu* (Graur, N.P.: 123), *Dorina* cf. *Dorin* (Paşca, Ţ.O.: 143), *Dumitra* cf. *Dumitru* (Graur, N.P.: 123), *Friţa* cf. *Friţ* (neol., Paşca, Ţ.O.: 135), *Iambora* cf. *Iambor* (neol., Paşca, Ţ.O.: 135), *Ioana* cf. *Ion* (Graur, N.P.: 123), *Ionela* cf. *Ionel* (Graur, N.P.: 123), *Iustina* cf. *Iustin* (Paşca, Ţ.O.: 135), *Muşata* cf. *Muşat* (DO: LVI), *Nera* cf. *Nero* (neol., Paşca, Ţ.O.: 135), *Opriana* cf. *Oprian* (DO: LX), *Păuna* cf. *Păun* (Graur, N.P.: 123), *Rada* cf. *Radu* (Graur, N.P.: 123), *Rusa* cf. *Rusu* (DO: XLIX), *Sevastina* cf. *Sevastin* (Paşca, Ţ.O.: 135), *Sorina* cf. *Sorin* (Graur, N.P.: 123), *Stana* cf. *Stan* (Graur, N.P.: 123), *Şerbana* cf. *Şerban* (Paşca, Ţ.O.: 135),

Ştefana cf. *Ştefan* (Paşca, Ţ.O.: 135), *Teofila* cf. *Teofil* (Paşca, Ţ.O.: 135), *Veniamina* cf. *Veniamin* (neobişnuit, Graur, N.P.: 123), *Viorela* cf. *Viorel* (Graur, N.P.: 123), *Voica* cf. *Voicu* (GALR I: 122), *Zamfira* cf. *Zamfir* (Graur, N.P.: 123) etc.;

  - nume de familie (care desemnează pe soţia celui care poartă numele masculin; vezi Ciobanu, E. 1959: 137–138): *Bărboaia* cf. *Bărboi(u)* (Ciobanu, E. 1959: 138), *Brăiloaia* cf. *Brăiloi(u)* (Ciobanu, E. 1959: 138), *Cheşca* cf. *Cheşcu* (Ciobanu, E. 1959: 137), *Constantineasca* cf. *Constantinescu* (GALR I: 122), *Gloanţa* cf. *Glonţ*, iniţial poreclă (Ciobanu, E. 1959: 138), *Ionaşca* cf. *Ionaşcu* (Ciobanu, E. 1959: 137), *Liveasca* cf. *Livescu* (Ciobanu, E. 1959: 138), *Lunga* cf. *Lungu*, iniţial poreclă (Ciobanu, E. 1959: 138), *Lupeasca* cf. *Lupescu* (Vintilă-Rădulescu 2009), *Ochioasa* cf. *Ochiosu*, iniţial poreclă (Ciobanu, E. 1959: 138), *Popeasca* cf. *Popescu* (GALR I: 122), *Stănoaia* cf. *Stănoi(u)* (Ciobanu, E. 1959: 138), *Ştefăneasca* cf. *Ştefănescu* (Ciobanu, E. 1959: 138) etc.;

- zoonime, analizabile în raport cu un zoonim masculin (vezi Brâncuş 1967: 169–175): *Bălana* cf. *Bălan* (Paşca, Ţ.O.: 137), *Bujora* cf. *Bujor* (Brâncuş 1967: 171), *Dumana* cf. *Duman* (Brâncuş 1967: 171), *Joiana* cf. *Joian* (Paşca, Ţ.O.: 137), *Liana* cf. *Lian* (Brâncuş 1967: 171), *Miercureana* cf. *Miercurean* (Paşca, Ţ.O.: 137), *Priana* cf. *Prian* (Brâncuş 1967: 174–175), *Rujana* cf. *Rujan* (Paşca, Ţ.O.: 137), *Sura* cf. *Suru* (Brâncuş 1967: 175), *Surana* cf. *Suran* (Paşca, Ţ.O.: 137), *Vinereana* cf. *Vinerean* (Paşca, Ţ.O.: 137), *Vioreana* cf. *Viorean* (Brâncuş 1967: 171) etc.;
- toponime, analizabile în raport cu substantive comune masculine, unele devenite şi antroponime (Iordan, Top.: 396, 398):
  - nume de animale: *Bivolele* cf. *bivol* şi *Bivolul* (Iordan, Top.: 396), *Boura* cf. *bour* şi *Bourul* (Iordan, Top.: 396), *Catâra* cf. *catâr* (Iordan, Top.: 396), *Coarba* cf. *corb* (Iordan, Top.: 396), *Cuca* cf. *cuc* (Iordan, Top.: 396), *Iepura* cf. *iepure* (Iordan, Top.: 397), *Lupa* cf. *lup* (Iordan, Top.: 397 şi bibliografia citată), *Mânza* cf. *mânz* (Iordan, Top.: 397), *Păuna* cf. *păun* (Iordan, Top.: 398), *Poarca* cf. *porc* (Iordan, Top.: 398), *Taura* cf. *taur* (Iordan, Top.: 398), *Ursa* cf. *urs* (Iordan, Top.: 398) etc.;
  - nume de persoane: *Călugăra* cf. *călugăr* (Iordan, Top.: 398), *Cojana* cf. *cojan* (Iordan, Top.: 398), *Draca* cf. *drac* (Iordan, Top.: 398), *Frânca* cf. *frânc* (Iordan, Top.: 399), *Secuia* cf. *secui* (Iordan, Top.: 399), *Şarba* cf. *şerb* (Iordan, Top.: 399) etc.

4. Valorile derivatelor

Valoarea sufixului *-ă* la substantivele comune este ***moţională***, desemnând persoane de sex feminin sau femele ale unor animale.

În timp, unele formaţii au căpătat nuanţe ***depreciative***: *babalâcă* avea iniţial o conotaţie pozitivă („titlu de respect cu care se adresa cineva unei bătrâne"), însă în prezent are o valoare depreciativă, la fel ca şi corespondentul masculin. Alte formaţii familiare, cu valoare depreciativă, sunt *baldâră* (*baldâr* denumea iniţial stomacul de vită, prin evoluţie semantică a ajuns să însemne „persoană grasă şi mătăhăloasă"), *capsomană* (tema având şi ea aceeaşi conotaţie negativă) etc.

Contextual, unele derivate, mai ales nume de meserii, profesii, ocupaţii, funcţii, grade, pot căpăta nuanţe depreciative, peiorative sau familiare, în registrul colocvial: *doctoră, ministră* (vezi Dragomirescu–Nicolae 2011: 223–230; Zafiu 2004: 15). În stilul neutru, se preferă formele de masculin: *doamna **doctor**, doamna **ministru**, Maria Ionescu este **ministrul** Agriculturii* etc., *tovarăşa **decan**, tovărăşa **ministru*** – pentru perioada comunistă (Roceric 1995; Vârlan 2008; Vintilă-Rădulescu 2009; Gruiţă 2011: 71–79).

Rar, în trecerea de la masculin la feminin se produc modificări semantice, de ex. *tiristă, traseistă* (vezi *supra* **3.1.**).

5. Originea sufixului şi istoria derivatelor

5.1. Sufixul *-ă* este ***moştenit*** din latină, fiind continuatorul sufixului moţional *-a*, care avea, la fel ca în română, şi valoare de desinenţă.

S-a transmis prin câteva substantive feminine analizabile (care au şi corespondent masculin, tot moştenit): *asină* < lat. *asina* (DA; CDDE 100; Ciorănescu, DER), *doamnă* < lat. *domina* (DLR; REW 2733; CDDE trimite la lat. pop. *domna,* iar Ciorănescu, DER, îl consideră derivat de la *domn*), *fată* < lat. *feta* (DA; Ciorănescu, DER; CDDE s.v. *făt*; cf. REW 3273 s.v. *fetus*), *fecioară* < lat. **fetiola* (DA; CDDE; Ciorănescu, DER, îl consideră derivat din *fecior*), *nepoată* < lat. **nepota* (CDDE 1225 s.v. *nepot*; Ciorănescu, DER, îl consideră derivat din *nepot*) sau < lat. *nepotia* (REW 5891), *porumbă* < lat. *palumba* (CDDE s.v. *porumb;* FCLRV: 78), *soacră* < lat. *socra* (DLR; Ciorănescu, DER, îl tratează ca derivat de la *socru*), *soaţă* < lat. *socia* (DLR; FCLRV: 78; Ciorănescu, DER, îl consideră derivat de la *soţ*), *şearbă* < lat. *serva* (DLR; Ciorănescu, DER, în consideră derivat de la *şerb*).

5.2. ***Formaţiile moştenite*** (sigure sau probabile) au atestări vechi, din secolele al XV-lea (*doamnă,* a. 1462, apud TDRG, în MDA) şi al XVI-lea (*asină, Palia* 1582, în DA; *nepoată,* a. 1587, în FCLRV; *soacră,* la Coresi, Tetr. 15, în DLR; *şearbă,* Psalt. 271, în DLR).

Derivatele româneşti au, de asemenea, atestări vechi: *copilaşă* (*Biblia* (1688), în FCLRV: 78), *duşmană* (Alex. 106/14, în FCLRV: 78), *eghipteană* (PO, în FCLRV: 78), *evreiană* (*ibid.*), *hişpană* (Corbea, în FCLRV: 78), *muzicaşă* (*ibid.*), *păgână* (NT, în FCLRV: 78), *prinţipă* (a. 1756 cf. DÎLR, în FCLRV: 78), *pruncă* (DVS, în FCLRV: 78), *roabă* (*Biblia* (1688), în FCLRV: 78), *sfântă* (V. Caz., în FCLRV: 78), *vară* (Prav. Lucaci, 162, în DLR), *vecină* (PO, în FCLRV: 78) etc. Uneori, substantivul feminin are în sursele consultate atestări mult mai târzii decât cel masculin, de ex. *cumnată* are, în DA, prima atestare în Cod. Ţiv. (a. 1833), iar *cumnat*, în Prav. 387.

În multe situaţii, este greu de spus dacă substantivul feminin a fost împrumutat odată cu cel masculin sau s-a format în română prin derivare cu sufixul *-ă.* În general, dicţionarele indică etimonul doar pentru substantivul masculin, cu rare excepţii, de ex. *balerin, -ă* s.m.f., care este explicat din fr. *ballerin, ballerine,* it. *ballerino, ballerina* (MDA). La *agnat, -ă* s.m.f. se indică etimologia < fr. *agnat,* lat. *agnatus,* dar în franceză se înregistrează doar substantivul masculin; prin urmare, substantivul feminin *agnată* fie a fost derivat în română de la masculin, fie a fost împrumutat din latină (cf. lat. *agnata*); *catehumenă* se poate să fi fost împrumutat din lat. *catechumena* sau derivat în română din s.m. *catehumen* (< lat. *catechumenus*) etc.

Uneori, a fost împrumutat substantivul feminin, iar masculinul a fost format în română de la feminin (derivare regresivă): *amorez* a fost refăcut după s.f. *amore(a)ză*, împrumutat din fr. *amoureuse* (DA, MDA).

Uneori, sufixul *-ă* este concurat puternic de alte sufixe moționale; alături de *barmană, ingineră, ministră, poetă* sunt înregistrate și *barmaniță, inginerită, ministreasă, poetesă* etc. (pentru dinamica în diacronie și sincronie a femininelor moționale în raport cu masculinele, vezi Călărașu 2005: 83–100).

6. Originea temelor

Sufixul moțional *-ă* se atașează la substantive masculine de origini foarte variate:

- moștenite: *cumnată, nună, păgână, vară, vecină* etc.;
- slavă: *cumătră, precupeață, roabă, sfântă, slujnică* etc.;
- turcească: *baldâră, baracă, codoașă, dușmană* etc.;
- grecească: *argată, cartoforă, chinovită, clirono(a)mă* etc.;
- maghiară: *chezașă, coldușă* etc.;
- latino-romanică (mai ales franceză): *acvafortistă, adeptă, adversară, aerodinamiciană, alegoristă, amfitrioană, amică, anglomană, arahnologă, artistă, asasină, asiată, atlantă, autonomist, bernardină, biblistă, birocrată, cantonieră, ceramistă, colegă, francistă, percuționistă, pupilă* etc.;
- germană: *abiturientă, agonistă, arabistă, mexicanistă* etc.;
- rusească: *decabristă, demonstrantă, farmazoană, lipoveană, malorusă* etc.;
- englezească: *babysitteră, barmană, fabiană, lideră, muralistă, skeetistă, tenismenă* etc.;
- create pe teren românesc: *africanologă, alăutașă, albgardistă, aprovizionară, aprozaristă, arheografă, armenistă, atașamentistă, atelajieră, babacioacă, baletistă, banduristă, betonistă, biospeologă, bogătană, bulevardistă, cabanieră, caiacistă, căministă, cățelandră, ceferistă chiriașă, colecționară, mândrucă, nuntașă, ping-pongistă, purcelușă, securistă* etc.

Unele corespondente masculine au origine multiplă: *acordeonistă* (fr., germ.), *alumnă* (germ., lat.), *antropologă* (fr., germ.), *apatridă* (fr., ngr.), *decană* (lat., germ.), *felceră* (germ., rus., magh.), *ingineră* (fr., it., germ., rus.), *patroană* (lat., germ., fr., magh.), *poetă* (fr., germ.), *quakeră* (engl., fr.) etc.

Câteva formații se raportează la teme cu etimologie neclară sau necunoscută: *angliușă, biblioclastă, boanghină, capsomană, chiștoacă, emfiteotă, hoiobă, miloagă, schindufă* etc.

7. Productivitatea sufixului și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul este foarte productiv, iar derivatele circulă în toate registrele limbii. Unele derivate cu acest sufix pot căpăta conotație depreciativă ori colocvială (vezi *supra* 4.). În cazul numelor recente de meserii și ocupații se preferă folosirea substantivului masculin în locul celui feminin, chiar dacă acesta din urmă nu are conotații ironice sau depreciative (Gruiță 2011: 71–75; DIN: 312; Vintilă-Rădulescu 2013: 653–664): *deputat* este folosit în locul lui *deputată*, la fel *președinte* pentru *preşedintă* ş.a. Aceste preferinţe de uz sunt valabile pentru cele mai multe derivate cu sufixe moţionale care sunt nume de meserii, de funcţii etc., nu doar pentru cele cu sufixul *-ă* (*senator* este folosit în locul lui *senatoare* etc.).

Uneori, autorii dicţionarelor introduc artificial o formă de feminin, probabil din „corectitudine politică" sau din prudenţă. Astfel, în MDA sunt introduse femininele *autobuzistă, autopsieră, banchistă, bombagistă, petetistă, selecţioneră, setebistă, tramvaistă, zootehnistă,* indicându-se ca primă atestare lucrări în care nu apar decât substantivele masculine: *autobuzist* (Iordan, LRA: 182), *autopsier* (Iordan, LRA: 179), *banchist* (Iordan, LRA: 182), *bombagist* (Cuv. Lib. 22 XII 1934, 12/2, cf. Iordan, LRA: 182), *petetist* (Iordan, LRA: 184), *plagist* (Iordan, LRA: 182), *selecţionar* (Iordan, LRA: 499), *setebist* (Iordan, LRA: 251), *tramvaist* (Iordan, LRA: 251), *zootehnist* (Iordan, LRA: 184). E greu de spus dacă substantivele de genul feminin circulă într-adevăr în limba contemporană sau sunt doar creaţii ale lexicografilor. O cercetare cu un motor de căutare pe internet arată că unele dintre aceste formaţii de genul feminin au atestări (în general, puţine), altele nu au. Nu există atestări pentru *autobuzistă, banchistă* (sunt câteva utilizări ca adjectiv), *bombagistă, setebistă.* Au puţine atestări formaţiile *petetistă* (*Şi făcea Sănduţa, tot petetistă şi ea, nişte cafele faimoase, de pomină!*, https://ro.scribd.com/doc/.../Vlad-Musatescu-Aventuri-Aproximative) şi *tramvaistă* (*Un copil a îndrăznit să o calce pe o tramvaistă de-asta de n-are ce face dimineaţa când lumea merge la serviciu*, forum.desprecopii.com). Formaţiile *autopsieră, selecţioneră* şi *zootehnistă* au mai multe atestări.

O comparaţie între cele două ediţii ale DOOM arată că de la mai multe substantive masculine prezente în DOOM^1 s-au format derivate cu sufixul moţional *-ă,* introduse în DOOM^2. Este de presupus că la data apariţiei primei ediţii a DOOM ele nu erau atestate; această inventariere a formaţiilor nou introduse în DOOM^2 pune în evidenţă productivitatea sufixului *-ă: africanistă, alergologă, alopată, americanistă, anatomopatologă, astronaută, automatistă, autostopistă, azilantă, balcanistă, cabinieră, confecţioneră, contorsionistă, dendrologă, dentistă, depozantă, diaristă, editorialistă, fitopatologă, fitoterapeută, fizioterapeută, folkistă, futurologă, gastroenterologă, generalistă, girantă, grefieră, halterofilă, informaticiană, internaută, kinetoterapeută, maratonistă, masterandă, medievistă, microfonistă, mineralogă, mitingistă, modelieră, monografă, monumentalistă, morfopatologă, muralistă, nomenclaturistă, nutriţionistă, oceanologă, onanistă, ontogenistă, ostatică, panegiristă, peruchieră, plasticiană, pleşcară, politologă, prioră, proceduristă, procuristă, proiecţionistă, punkistă, radiofonistă, securistă, sexologă, suporteră, taximetristă, tenismenă, terapeută, tipă, zincografă* (Croitor 2009: 36).

Productivitatea mare a sufixului în limba contemporană este demonstrată şi de includerea concomitentă a perechilor de substantive moţionale în dicţionare care înregistrează dinamica lexicală actuală a românei. De exemplu, printre cuvintele nou introduse în DCR^3, împreună cu masculinele recente corespondente, sunt ilustrate cu exemple şi substantivele feminine *aplicantă, bingotă, blugistă, câinofilă, fashionistă, guristă, naşpetă, sexpertă, shopaholică* etc.

-ĂCIU̯NE (-ăci̯ne, -ăciu̯re, -ăciu̯nă/-ăci̯nă), -ÂCIU̯NE, -ECIU̯NE, -ICIU̯NE, -IU̯NE² (-u̯ne, -u̯re)

DHLR II: 317–318; Pascu, S. 21–24, 46–47; Ivănescu–Leonte 1956: 1–24; Leumann–Hofmann–Szantyr: 239–240; Gheție 1961: 559–560; ILR I: 74; ILR II: 176; Rosetti, ILR (1968): 162; ILRLV: 211; FCLRV: 83–86.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-ăciune* [pron. -ă-ču̯-ne], *-âciune* [pron. -â-ču̯-ne], *-eciune* [pron. -e-ču̯-ne], *-iciune* [pron. -i-ču̯-ne], *-iu̯ne²* [pron. -ĭu̯-ne] fac parte din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale (diferă doar vocala tematică) şi originii comune (vezi *infra* **5.**); au, de asemenea, distribuție similară (vezi *infra* **3.1.2.**, **3.2.2.**, **3.3.2.**, **3.4.2.**, **3.5.2.**) şi aceleaşi valori (vezi *infra* **4.**).

1. Conform principiilor de analiză din această lucrare, singura formație în care s-ar identifica forma **-ciune* este *aselghiciune* „(înv., rar) desfrânare" cf. *aselghie* (DA); cuvântul *răpciune* „(înv., pop.) nume dat lunii septembrie; (reg.) decembrie; (reg.) august" are etimologie neclară (în DLR se trimite totuşi la *(a) răpi*, cu care este însă greu de pus în legătură din punct de vedere semantic).

2. Forma **-uciune* apare numai în formația *putrejuciune* (Coresi, Ev., în DLR s.v. *putreziciune*), unde se poate explica prin asimilare progresivă (propagarea vocalei *-u-* din temă); cf. şi *împuciuciune* (GCR. I, în DA s.v. *împuți*).

Există câteva ***dublete*** sau ***triplete*** cu sufixele din serie: *moliciune* (*Biblia* (1688), în DLR) / *molăciune* (Ist. Am., în DLR) / *moleciune* (Zanne, P. VIII, în DLR s.v. *moliciune*); *pierzăciune* (Psalt. 181, în DLR) / *pierzeciune* (DI); *pustiiciune* (Psalt. 145, în DLR) / *pustieciune* (Dosoftei, V.S., în DLR); *răpiciune* (Coresi, Ev., în DLR) / *răpăciune* (Udrescu, Gl., în DLR); *sterpăciune* (Budai-Deleanu, Lex., în DLR) / *stărpiciune* (*Biblia* (1688), în DLR); *turbăciune* (Beldiman, O., în DLR) / *turbiciune* (Dosoftei, V.S., în DLR); *uniciune* (Dosoftei, V.S., în DLR) / *unăciune* (ante 1601, Texte rom., în DLR) / *uneciune* (Anon. Car., în DLR); *verziciune* (Udrescu, Gl., în DLR) / *verzăciune* (Şez. I, în DLR) / *verzeciune* (Teodorovici, I., în DLR) etc.

Unele dublete se explică prin bazele diferite la care pot fi raportate derivatele: *adevărăciune* cf. *(a) adevăra* şi *adevăr* / *adevericiune* cf. *(a) adeveri*; *putregiune (putrejune)* cf. adjectivul *putred* / *putreziciune* cf. verbul *(a) putrezi*. Cf. şi dubletele cu *-âciune* care redau pronunțări regionale ale unor formații din limba comună cu *-iciune*: *curățâciune* (la Dosoftei, Ps. 505) cf. *(a) curățî* / *curățiciune* (ambele în DA s.v. *curăți*), *împuțâciune* (Şez. III 101/$_9$) cf. *(a) împuțî* / *împuțiciune* (ambele în DA s.v. *împuți*), *îngrozâciune* (la Dosoftei, V.S. 11/$_2$) cf. *(a) îngrozî* / *îngroziciune* (ambele în DA s.v. *îngrozi*), *ursâciune* cf. *(a) ursî* (la Dosoftei, V.S., în DLR s.v.

> *ursiciune*); formele cu *-âciune* apar în regiunile unde circulă şi verbele care au la infinitiv sufixul *-î* în loc de *-i*.

1.2. Sufixul *-ăciune* are ***varianta regională*** *-ăcine* [pron. -ă-či̱-ne] în *spurcăcine* (DLR s.v. *spurcăciune*) şi *turbăcine* (DLR s.v. *turbăciune* „turbare, mânie"), ***varianta rotacizantă*** *-ăciure* [pron. -ă-ču̱-re] în *înşelăciure* (DA s.v. *înşelăciune*) şi ***varianta morfologică*** *-ăci(u)nă* (cu desinența *-e* > *-ă*) [pron. -ă-či̱-nă / -ă-ču̱-nă], în *fătăcină* (scris *fătăcenă,* în DA s.v. *fătăciune* „fătare; totalitatea puilor fătați o dată; loc destinat animalelor când fată") şi *mortăciună / mortăcină* (DLR s.v. *mortăciune* „care a murit de moarte naturală").

> Varianta morfologică regională *-ăciună* apare şi în *mohorăciună* (DLR s.v. *mohorâciune* „(înv.) culoare roşie închisă (ca a mohorului)" cf. *(a) mohorî*).

Sufixul *-iune*^{2} apare, în română, în forma *-une,* în derivate în care semivocala inițială a sufixului a palatalizat consoana finală a temei (frecvent, *-d-*); în urma acestui proces fonetic *flămân**d*** + *-ĭune* > *flămân**gi**une* [pron. flă-mân-ğu̱-ne] > *flămân**j**une,* dar şi *apri**g*** + *-ĭune* > *apri**j**une, (a) bote**z**(a)* + *-ĭune* > *bote**gi**une* > *bote**j**une, isteț* + *-ĭune* > *iste**ci**une, înțelep**t*** + *-ĭune* > *înțelep**ci**une* [pron. în-țe-lep-ču̱-ne] (vezi *infra* **3.5.**).

> În legătură cu alternanța *z / j* înaintea sufixului *-(i)une* (*botez – botejune*), S. Puşcariu este de altă părere: „în loc de elementele care îți dau explicarea fenomenului trebuie să ne mulțumim cu o «regulă» la aparență arbitrară, întemeiată numai prin convenție" (Puşcariu, LR II: 270).

Sufixul *-iune*^{2} are ***varianta rotacizantă*** *-(i)ure* [pron. -(ĭ)u̱-re] în *înțelepciure* (DA s.v. *înțelepciune*) şi *bootegiurea* (Cod.Vor., în DA s.v. *botejune*).

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul *-iune*^{2} [pron. -ĭu̱-ne] se delimitează prin pronunțare de sufixul neologic *-iune*^{1} [pron. -i-u̱-ne] care apare mai ales în formații împrumutate, de tipul *agresiune* (cf. *(a) agresa*), *comuniune* (cf. *comun*) etc. (vezi monografia sufixelor **-A̱ȚIE / -AȚIU̱NE, -I̱ȚIE^1 / -IȚIU̱NE, '-ȚIE / -ȚIU̱NE, '-IE^1 / -IU̱NE^1**).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -ĂCIU̱NE

3.1.1. În DI se înregistrează peste 100 de formații analizabile: *adăpăciune* „adăpare; acțiunea de *a (se) adăpa*" (MDA), *adevărăciune* „(înv.) *adevăr*" cf. şi *(a) adeveri* (DA s.v. *adevericiune*), *adunăciune* „(înv.) adunare; împreunare" cf. *(a) aduna* (MDA), *amărăciune* „însuşirea de a fi *amar*; (fig.) sentiment dureros, chinuitor" cf. şi *(a) (se) amărî* (DA), *amărătăciune* „plantă erbacęe din familia compositelor, cu tulpina roşiatică, flori galbene mirositoare, îngrămădite în vârful tulpinii" cf. *amărât* „care a devenit amar; (bot.) coronişte" (MDA), *amestecăciune (mestecăciune)* „promiscuitate (în sintagma ~ *de sânge* = incest)" cf. *(a) amesteca* (DA), *aplecăciune* „aplecare, plecăciune" cf. *(a) (se) apleca* (DA), *ascultăciune* „ascultare" cf. *(a) asculta* (DA), *bărăciune* „baltă mocirloasă, mlaştină; (Trans.) ochi de râu" cf. *bară* „(Ban., Trans.) loc băltos" (DA), *blestemăciune* „blestemăție" cf. *(a) blestema* (DA), *curăciune* „(înv.) castitate" (DA) cf. *(a) cura* „(înv.) a curăța (de păcate)" şi *curat, cuminecăciune* „cuminecare" (DA s.v. *(a) cumineca*), *defăimăciune* „defăimare" (DLR s.v. *defăimație*) cf. *(a) defăima, denemicăciune* „(înv.) nimicire" cf.

(a) denemica (DLR), *desfătăciune* „(înv.) petrecere; desfrâu; distrare” cf. *(a) desfăta* (DLR), *desfrânăciune* „(înv.) desfrânare” cf. *(a) desfrâna* (DLR), *deşertăciune* „lipsă de conținut, de profunzime, de valoare; ceea ce este lipsit de profunzime” cf. *(a) deşerta* (DLR) şi *deşert, deşteptăciune* „inteligență, istețime; faptă (sau vorbă) a omului deştept” cf. *(a) deştepta* (DLR) şi *deştept, dezgropăciune* „dezgropare” cf. *(a) dezgropa* (DLR), *dezmierdăciune* „(înv.) dezmierdare” cf. *(a) dezmierda* (DLR), *elevăciune* „elevație” (DLR s.v. *elevaţie*) cf. *(a) eleva, eliminăciune* „eliminare” (DLR s.v. *eliminaţie*) cf. *(a) elimina, emulăciune* „emulație; emulare” (DLR s.v. *emulaţie*) cf. *(a) emula, fărmăcăciune (fermecăciune)* „(înv., neob.) farmec” cf. *(a) fermeca* (MDA) şi *farmec, fătăciune* (vezi *supra* **1.2.**) cf. *(a) făta* (DA), *fericăciune* „(înv.) fericire” cf. *(a) ferica* (DA), *flămânzăciune* „(înv.) foame mare” cf. *flămând* (DA s.v. *flămânjune*) şi *(a) flămânzi* (MDA), *golăciune* „starea omului *gol*; sărăcie” (DA), *iertăciune* „(înv.) iertare; scuză” (DA s.v. *ierta*), *imăciune* „murdărie, pată” (DA s.v. *ima* „a murdări, a mânji”), *inspirăciune* „(înv.) inspirare” (DA s.v. *inspira*), *îmbălăciune* „(pop.) cuvânt trivial; femeie depravată” cf. *(a) îmbăla* (MDA), *îmbătăciune* „(reg.) epilepsie” (DA s.v. *îmbăta*), *îmbunăciune* „(înv.) linguşire” (DA s.v. *îmbuna*), *împăcăciune* „(înv.) împăcare” (DA s.v. *împăca*), *împreunăciune* „(înv.) împreunare” (DA s.v. *împreuna*), *imputăciune* „(înv.) mustrare; ceartă” (DA s.v. *imputa* „a imputa”), *închinăciune* „(înv.) închinare” (DA s.v. *închina*), *încordăciune* „(înv.) încordare” (DA s.v. *încorda*), *îndreptăciune* „(înv.) îndreptare” (DA s.v. *îndrepta*), *înduplecăciune* „(înv.) înduplecare; convertire; înduioşare” (DA s.v. *îndupleca*), *î(n)necăciune* „(înv.) greutate de a respira; înec” (DA s.v. *îneca*), *înfocăciune* „aprindere” (DA s.v. *înfoca*), *înfruntăciune* „(înv.) ceartă; dojană” (DA s.v. *înfrunta*), *îngălăciune* „(înv.) neîngrijire; murdărie; necurățenie sufletească” (DA s.v. *îngăla*), *îngânăciune* „(înv.) strâmbătură; batjocură” (DA s.v. *îngâna*), *îngropăciune* „(înv., pop.) înmormântare; jale” (DA s.v. *îngropa*), *înmormântăciune* „(înv.) înmormântare” (DA s.v. *înmormânta*), *însurăciune* „(înv., reg.) însurătoare, nuntă” (DA s.v. *(a) însura*), *înşelăciune* „inducere în eroare; infidelitate” cf. *(a) înşela* (DA), *întărâtăciune* „(înv.) întărâtare” (DA s.v. *întărâta*), *întinăciune* „(înv.) murdărie; pângărire” (DA s.v. *întina*), *întortăciune* „(înv.) încăpățânare” (DA s.v. *întort* „sucit, strâmb”), *întrebăciune* „(înv., pop.) întrebare” (DA s.v. *întreba*), *întrecăciune* „(reg.) autodepăşire” cf. *(a) întrece* (MDA), *întregăciune* „(înv.) întregime” (DA s.v. *întreg*), *întristăciune* „(înv.) tristețe” (DA s.v. *întrista*), *întrupurăciune* „(înv.) întrupare” cf. *(a) (se) întrupura* (DA s.v. *întrupa*), *întunecăciune* „(înv.) întunecime; eclipsă; nebunie” (DA s.v. *întuneca*), *lăsăciune* „(înv.) divorț; iertare; eliberare” (DA s.v. *lăsa*), *lăudăciune* „(înv., rar) laudă” (DA s.v. *lăuda*), *luminăciune* „(înv., rar; cu referire la divinitate) strălucire; lumină” cf. *(a) lumina* (DLR), *mirăciune* „(rar) mirare” cf. *(a) (se) mira* (DLR), *mişcăciune* „(înv.) mobilitate” cf. *(a) mişca* (DLR), *molăciune* „însuşirea de a fi *moale*, flexibil sau mlădios; obiect *moale*” (DLR s.v. *moliciune*), *mortăciune* „cadavru; hoit; ființă foarte slabă, lipsită de energie; (înv., reg., d. animale) care a murit de moarte naturală, neînjunghiat” (DLR) cf. *mort*, *ordinăciune* „ordonanță; hirotonisire” (DLR s.v. *ordinaţie*) cf. *(a) ordina* – variantă la *(a) ordona, peregrinăciune* „(înv.) peregrinare” (DLR s.v. *peregrinaţie*) cf. *(a) peregrina*, *pierzăciune* „(înv., rar) pieire” cf. *(a) pierde* (DLR), *plecăciune* „îndoire, aplecare a capului în semn de respect” cf. *(a) pleca* (DLR), *plinăciune* „(înv.) plinătate” cf. *plin* (DLR), *prădăciune* „(înv., pop.) jaf; furt; exploatare; înşelăciune” cf. *(a) prăda* (DLR), *predicăciune* „predică” (DLR s.v. *predicaţie*) cf. *(a) predica* şi *predică, prefăcăciune* „(înv., rar) prefăcătorie” cf. *(a) preface* (DLR), *premedităciune* „premeditare” (DLR s.v. *premeditaţie*) cf. *(a) premedita, prostăciune* „(reg.) om foarte *prost*” (DLR), *pusăciune* „(înv.) poziție” cf. *pus* (DLR), *răsfățăciune* „(înv., rar) *răsfăț*; desfătare, voluptate” cf. *(a) răsfăța* (DLR), *rugăciune* „rugăminte; *rugă*; închinare” (DLR) cf. *(a) (se) ruga, ruşinăciune* „(înv., rar) ruşinare” cf. *(a) (se) ruşina* (DLR) şi *ruşine, săcăciune (secăciune)* „(înv., pop.) secetă; uscare excesivă; paralizie; invaliditate” cf. *sec*

(DLR), *sămănăciune* „(înv., rar) asemănare" cf. *(a) sămăna* (DLR), *scăldăciune* „(reg.) îmbăiere a nou-născutului (de către naşi)" cf. *(a) scălda* (DLR), *scăpăciune* „(înv., reg.) scăpătare" cf. *(a) scăpa* „(înv.) a se lipsi de ..." (DLR), *scăpătăciune* „sărăcire" cf. *(a) scăpăta* (DLR), *schimbăciune* „schimbare" cf. *(a) schimba* (DLR), *secăciune* „(înv., pop.) secetă" cf. *sec* (DLR), *slăbăciune* „(înv., reg.) starea sau însuşirea de a fi *slab*" (DLR s.v. *slăbiciune*), *spurcăciune* „murdărie; numele unor boli de piele" cf. *(a) spurca* (DLR), *sterpăciune* „sterilitate; pământ *sterp*; femeie stearpă; (reg.) stup care nu roieşte" (DLR), *stricăciune* „stricare; ceea ce este stricat; faptă rea" cf. *(a) strica* (DLR), *tâmpinăciune* „(înv., rar) întâlnire" cf. *(a) tâmpina* (DLR), *traducăciune* „(înv., rar) traducere" cf. *(a) traduce* (DLR), *trădăciune* „(înv., rar) trădare" cf. *(a) trăda* (DLR), *turbăciune* „(înv.) turbare; mânie, înverşunare" cf. *(a) turba* (DLR), *uităciune* „(înv.) uitare" cf. *(a) uita* (DLR), *umflăciune* „(înv., reg.) umflătură" cf. *(a) umfla* (DLR), *urăciune*^{1} „(înv., rar) binecuvântare" cf. *(a) ura* (DLR), *urăciune*^{2} „(înv., reg.) nutrire a unui sentiment de ură faţă de cineva; (adesea la pl.) aversiune, vrăjmăşie, ură" cf. *(a) urî* (DLR s.v. *urâciune*), *uscăciune* „însuşirea de a fi uscat; uscătură; evaporare; slăbiciune a corpului" cf. *(a) usca* (DLR), *verificăciune* „(înv.) verificare" cf. *(a) verifica* (DLR s.v. *verificaţie*), *verzăciune* „(pop.; mai ales la pl.) fruct sau legumă *verde*" (DLR s.v. *verziciune*), *vindecăciune* „(înv.) vindecare" cf. *(a) vindeca* (DLR), *votăciune* „(înv.) votare" (DLR s.v. *votaţie*) cf. *vot* şi *(a) vota*, *zburdăciune* „zbenguială; distracţie; desfrâu" cf. *(a) zburda* (DLR) etc.

Formaţia din DI *mohărăciune* nu figurează în dicţionarele explicative consultate; în DLR se înregistrează o formaţie cu finala *-ăciună*: *mohorăciună* (vezi *supra*, nota sub **1.2.**). De asemenea, nu apar în dicţionarele consultate următoarele formaţii din DI: *păcăciune, păscăciune, pângărăciune* (este înregistrată doar forma *pângăriciune*, vezi *infra* **3.4.1.**), *predestinăciune, preponderăciune, prochemăciune* (cf. *(a) prochema*, calc după *(a) proclama*), *puntăciune, putrigăciune, remunerăciune, secărăciune* (cf. *(a) secări* „a curăţa de secară").

La acestea se adaugă 27 de formaţii analizabile din alte surse: *asămănăciune* „asemănare" (Scriban, Dicţ.) cf. *(a) asămăna* – variantă la *(a) asemăna*, *băbăciune* „femeie în vârstă; *babă*" (DALR), *bunăciune* „femeie sexy" (www.showbiz.ro, 2009) cf. *bună*, *demândăciune* „poruncă" (DLR) cf. *(a) demânda* „a cere", *descumpărăciune* „(înv., rar) răscumpărare, mântuire" cf. *(a) descumpăra* (DLR), *despărţăciune* „despărţire" cf. *(a) (se) despărţi* (DLR s.v. *despărţiciune*), *dezbrăcăciune* „dezbrăcare" cf. *(a) dezbrăca* (DLR), *ferecăciune* „acţiunea de a lega cu un lanţ" (DHLR II: 318) cf. *(a) fereca*, *îmbrăcăciune* „(înv.) îmbrăcare" (DA s.v. *(a) îmbrăca*), *învăţăciune* „învăţare" (Teaha, C.N.: 236) cf. *(a) învăţa*, *măsurăciune* „(neob.) măsurare" cf. *(a) măsura* (DLR), *mizerăciune* „(neob.) sărăcie" cf. *mizer* (DLR), *propăgăciune* „(înv., reg.) propagare" (DLR) cf. *(a) propaga*, *protestăciune* „(înv., reg.) *protest*" (DLR) cf. şi *(a) protesta*, *răpăciune* „(reg.) epitet depreciativ pentru un om lacom; jăcman" cf. *(a) răpi* (DLR s.v. *răpiciune*), *scârbăciune* „(neob.) vorbe injurioase, triviale" cf. *scârbă* (DLR) cf. şi *(a) scârbi*, *scumpăciune* „lucru de preţ" cf. *scump* (DLR), *secerăciune* „(înv.) secerat, acţiunea de a *secera*; cereale care au fost sau urmează să fie secerate; seceriş, secerătură" (DLR), *spălăciune* „spălare" (FCLRV: 84) cf. *(a) spăla*, *spusăciune* „(înv.) zisă, spusă" (MDA) cf. *spus*, *strâmbăciune* „(rar) nedreptate" cf. *(a) strâmba* (DLR) şi *strâmb*, *subtrăgăciune* „(mat.; înv., reg.) scădere" cf. *(a) subtrage* – variantă la *(a) sustrage* (DLR), *supărăciune* „(înv.) supărare" cf. *(a) (se) supăra* (DLR), *supunăciune* „(înv., rar) aşezare dedesubt, ascundere; supunere" cf. *(a) supune* (DLR), *supusăciune* „aşezare dedesubt; ascundere; supunere; presupunere" cf. *supus* (DLR), *şerpăciune* „(reg.) şerpărie" cf. *şarpe* (DLR), *unăciune* „(înv.) unitate; unire" cf. *(a) uni* (DLR, s.v. *uniciune*).

Pe lângă acestea, mai există o serie de formații analizabile vechi, împrumuturi latino-romanice întâlnite mai ales în scrierile din secolul al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, în care forma *-ăciune* (rar *-aciune*, ca în *asociaciune, deviaciune, inflamaciune*) reprezintă încercarea de adaptare a cuvintelor străine la sistemul derivativ românesc: *articulăciune, clasificăciune, combinăciune, complicăciune, conservăciune, cristalisăciune, demonstrăciune, derivăciune, determinăciune, distilăciune, emănăciune, generăciune, gravităciune, inundăciune, manipulăciune, modificăciune, multiplicăciune, observăciune, operăciune, organizăciune, plăntăciune, prepărăciune, respirăciune, splicăciune* „explicație" (cf. și *splicare* „explicare"), *stratificăciune, transpirăciune, undulăciune, vegetăciune, vibrăciune* (cf. Gheție 1961: 55; Ursu, T.: 123; Ursu 1963: 288); *capitulăciune, compărăciune, compusăciune, deschinăciune* „declinare", *prepusăciune* „prepoziție" (Bălășescu 1850: 25, 48, 111, 124, 125); *conjugăciune, însămnăciune, propusăciune* „prepoziție" (Ianovici 1851: 57, 119, 128); *acuzăciune, administrăciune, adoptăciune, adorăciune, afectăciune* (și *afecciune* cu *-iune*^{1}), *afirmăciune, alterăciune, amortizăciune, anulăciune, aprobăciune, argumentăciune, atestăciune, comunicăciune, confiscăciune, confuzăciune* „confuzie", *consolăciune* etc. (Ursu–Ursu, Î.L. II: passim). Ulterior, pentru aceste cuvinte s-au creat forme paralele cu *-ație*, păstrate în limba contemporană (vezi monografia sufixului **-AȚIE / -AȚIUNE, -IȚIE^{1} / -IȚIUNE, '-ȚIE / -ȚIUNE, '-IE^{1} / -IUNE^{1}**).

3.1.2. Formațiile cu sufixul *-ăciune* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

- verbe terminate la infinitiv:
  - în *-a* (majoritatea): *adunăciune, amestecăciune, ascultăciune, cuminecăciune, defăimăciune, desfătăciune, fătăciune, iertăciune, inspirăciune, împăcăciune, închinăciune, încordăciune, înmormântăciune, însurăciune, înșelăciune, învățăciune, lăsăciune, plecăciune, prădăciune, rugăciune, scăldăciune, schimbăciune, umflăciune, verificăciune, vindecăciune, votăciune, zburdăciune* etc.;
  - în *-e* (rar): *întrecăciune, pierzăciune, prefăcăciune, subtrăgăciune, supunăciune, traducăciune;*
  - în *-i* (rar): *flămânzăciune, răpăciune, unăciune;*
  - în *-î*: *urăciune*^{2}*;*
- adjective propriu-zise sau participiale: *amărătăciune, bunăciune, golăciune, întortăciune, întregăciune, mizerăciune, molăciune, mortăciune, plinăciune, prostăciune, pusăciune, scumpăciune, secăciune, slăbăciune, sterpăciune, supusăciune, verzăciune*;
- verbe (în *-a* sau în *-i* la infinitiv) ori adjective (propriu-zise sau participiale): *amărăciune, curăciune, deșteptăciune, strâmbăciune*;
- substantive (rar): *băbăciune, șerpăciune*;
- substantive sau verbe (rar): *adevărăciune, fermecăciune, protestăciune, scârbăciune.*

Formația *mortăci(u)nă* (DLR s.v. *mortăciune*) are și utilizări adjectivale (*carne mortăciună, scroafă mortăcină* etc.) sau adverbiale (*mortăcină de slabă*).

În DI se înregistrează și 3 ***formații semianalizabile***: *gălbăciune* „gălbeneală" cf. *galben* (DA s.v. *gălbeneală*), *mârsăcăciune* „(înv., rar) *mârsei* (= dorință trupească)" (DLR), *prestidegităciune* (DLR s.v. *prestidigitație*) cf. *prestidigitator.*

Într-o formaţie neclară din limba veche, înregistrată în DI, *mârsăcăciune* „(înv., rar) *mârsei* (= dorinţă trupească)" (DLR), cu etimologie necunoscută şi cu trimitere la *mârsei* în DLR, s-ar putea identifica un sufix complex **-ăcăciune*, detaşat, probabil, prin falsă analiză, din formaţii care conţin segmentul *-ăc-* în temă (*fărmăcăciune, împăcăciune, prefăcăciune, săcăciune* etc.); în raport cu *mârsei*, formaţia *mârsăcăciune* este semianalizabilă.

3.2. -ÂCIUNE

3.2.1. În DI se înregistrează 7 ***formaţii analizabile*** (vezi şi *supra*, nota sub **1.1.**): *curăţâciune* „curăţenie" (DA s.v. *curăţi*), *mohorâciune* „(înv.) culoare roşie închisă (ca a *mohorului*) sau aprinsă; nuanţă întunecată; scarlatină" cf. *(a) mohorî* (DLR), *omorâciune* „(înv.) ucidere; moarte" cf. *(a) omorî* (DLR), *pârâciune* „(pop.) plângere, reclamaţie (făcută cu răutate); calomnie" cf. *(a) pârî* (DLR), *pogorâciune* „pogorâre" cf. *(a) (se) pogorî* (DA s.v. *coborî*), *urâciune* „(înv., reg.) nutrire a unui sentiment de ură faţă de cineva; (adesea la pl.) aversiune, vrăjmăşie, ură" cf. *(a) urî* (DLR), *ursâciune* „ursire, predestinare" cf. *(a) ursi* (DLR s.v. *ursiciune*, în citate).

Pentru substantivul *făţâciune* din DI vezi *infra* **3.4.1.**

3.2.2. Formaţiile cu *-âciune* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

- verbe cu sufixul *-î* la infinitiv (unele, regional, în loc de *-i*): *curăţâciune, omorâciune, pârâciune, pogorâciune, urâciune, ursâciune;*
- un verb cu infinitivul în *-î* sau un substantiv: *mohorâciune.*

Cu sensul „urâţenie; trăsătură morală urâtă; fiinţă urâtă, pocitanie; faptă urâtă", formaţia *urâciune* este analizabilă prin adjectivul *urât* şi sufixul *-îune*^{2} (vezi *infra* **3.5.**).

3.3. -ECIUNE

3.3.1. În DI sunt înregistrate 7 ***formaţii analizabile*** cu acest sufix: *cumpleciune* „cruzime, grozăvie" (DA s.v. *cumpli* „a ucide, a face să dispară"), *moleciune* „însuşirea de a fi *moale*, flexibil sau mlădios; obiect care are această însuşire" (DLR s.v. *moliciune*), *p(i)ereciune* „(înv.) pieire" cf. *(a) p(i)eri* (DLR s.v. *piericiune*), *pustieciune* „pustiire; *pustiu*" (DLR s.v. *pustiiciune*), *seteciune* „(înv.) secetă" cf. *sete* „idem" (DLR), *sperieciune* „(înv., reg.) sperietură" cf. *(a) speria* (DLR), *umileciune* „(înv., rar) umilinţă" cf. *(a) umili* (DLR).

Nu am inclus în listă formaţia din DI *pierzeciune*, deoarece în DLR se înregistrează doar forma *pierzăciune* (vezi *supra* **3.1.**).

La acestea se adaugă 6 formaţii din alte surse: *despueciune* „goliciune" (DHLR II: 317) cf. *(a) despuia*, *mâhneciune* „(înv., rar) mâhnire" cf. *(a) mâhni* (DLR s.v. *mâhniciune*), *răpedeciune* „(reg.) repezeală, iuţeală; rapiditate" (DLR s.v. *repeziciune*) cf. *repede*, *uneciune* „(înv.) unitate; unire" cf. *(a) uni* (DLR s.v. *uniciune*), *verzeciune* „(pop.; mai ales la pl.) fruct sau legumă *verde*" (DLR s.v. *verziciune*), *vieciune* „(înv.) vitalitate" cf. *viu* (DLR s.v. *viiciune*).

3.3.2. Formaţiile cu sufixul *-eciune* sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

- verbe cu infinitivul în *-i* sau *-ia*: *cumpleciune, despueciune, mâhneciune, p(i)ereciune, sperieciune, umileciune, uneciune;*

– adjective: *moleciune, răpedeciune, verzeciune, vieciune;*
– substantive: *pustieciune, seteciune.*

3.4. -ICIUNE

3.4.1. În DI sunt înregistrate 61 de ***formații analizabile***: *acriciune* „acrime" cf. *acru* (DA), *adevericiune* „(înv.) *adevăr*" cf. şi *(a) adeveri* (DA), *albiciune* „*alb*; albeață; albime" cf. *(a) albi* (DA), *asupriciune* „(înv.) asuprire" cf. *(a) asupri* (DA), *crudiciune* „fructe, porumbi, dovleci necopți" (DA s.v. *crud*), *cumpliciune* „(înv.) cruzime" (DA s.v. *cumpli* „a ucide"), *curățiciune* „(înv.) curăţenia sufletului" (DA s.v. *curăți*), *despărțiciune* „(înv., rar) despărțire" cf. *(a) (se) despărți* (DLR), *fățiciune (fățâciune)* „nume de alint pentru o vițea mică şi frumoasă; fată neastâmpărată" cf. *fâță* „ființă mică şi care se mişcă neîncetat" (MDA), *goliciune* „starea omului *gol*; sărăcie" (DA), *goniciune* „(înv.) prigoană, persecuție" (DA s.v. *goni*), *împuțiciune* „(înv.) împuțire; putoare; lucru care pute" (DA s.v. *împuți*), *închipuiciune* „(înv.) simbol, semănare, figură" (DA s.v. *închipui*), *încovoiciune* „flexibilitate" (DA s.v. *încovoia*), *îndoiciune* „(înv.) îndoială" (DA s.v. *îndoi*), *îndumnezăiciune* „(înv.) îndumnezeire" (DA s.v. *îndumnezei*), *lesniciune* „uşurință, facilitate" (DA s.v. *lesne*), *limpeziciune* „starea de a fi limpede" (DA s.v. *limpezi*), *lingăriciune* „(înv.) linguşire" (DA s.v. *lingări* „a linguşi"), *lipiciune* „inflamația pleoapelor; contagiune" (DA s.v. *lipi*), *măcriciune* „(înv., rar) măcrime, lipsă de grăsime" cf. *macru* (DLR), *măguliciune* „(înv., rar) măguleală" cf. *(a) măguli* (DLR), *măscăriciune* „vorbă, gest, purtare trivială" cf. *(a) măscări* (DLR), *mâhniciune* „(înv.) mâhnire" cf. *(a) mâhni* (DLR), *milcuiciune* „(înv., rar) milostivire" cf. *(a) (se) milcui* „a se milostivi" (DLR), *minuniciune* „(înv., rar) smerenie" cf. *minune* (DLR), *moliciune* „însuşirea de a fi *moale*, flexibil sau mlădios; obiect *moale*" (DLR), *năsliciune* „(înv., rar) dorință, poftă, imbold" cf. *(a) năsli* „a râvni, a pofti" (DLR), *negriciune* „(rar) însuşirea de a fi *negru*; culoare neagră; spațiu întunecos" (DLR), *orbiciune* „(înv.) orbie; orbire" cf. *(a) orbi* (DLR), *osăbiciune* „(înv.) izolare; diferență, deosebire" cf. *(a) osebi* (DLR s.v. *osebiciune*), *oviliciune* „(înv.) umilință, smerenie" cf. *(a) (se) ovili* – variantă la *(a) (se) ofili* (DLR), *păliciune* „(înv., rar) arşiță; ofilire; rugină a plantelor" cf. *(a) păli* (DLR), *părăsiciune* „(înv.) părăsire" cf. *(a) părăsi* (DLR), *pângăriciune* „(înv.) păcat" cf. *(a) pângări* (DLR), *p(i)ericiune* „pieire" cf. *(a) p(i)eri* (DLR), *plodiciune* „(înv.) fecunditate, prolificitate" cf. *(a) plodi* (DLR), *pustiiciune* „pustiire; *pustiu*" (DLR), *putreziciune* „putrefacție; materie organică putredă" cf. *(a) putrezi* (DLR), *răpiciune* „(înv., rar) răpire; obiect luat cu sila; (reg.) epitet depreciativ pentru un om lacom" cf. *(a) răpi* (DLR), *răsipiciune (răsâpiciune)* „(înv., rar) risipire" cf. *(a) răsipi* – variantă la *(a) risipi* (DLR s.v. *risipiciune*), *răzgăiciune (răzgâiciune)* „(înv., rar) răzgâială" cf. *(a) răzgăi* – variantă la *(a) răzgâi* (DLR), *repeziciune* „însuşirea de a fi *repede*; grabă mare, iuțeală" (DLR), *robiciune* „(înv., rar) captivitate, robie" cf. *(a) robi* (DLR), *sfârşiciune* „(înv., rar) sfârşeală" cf. *(a) sfârşi* (DLR), *sfiiciune* „(înv.) sfială; (rar) persoană sfioasă" cf. *(a se) sfii* (DLR), *simțiciune* „(înv.) sensibilitate; senzație; sentiment; simțire; desfătare" cf. *(a) simți* (DLR), *slăbiciune* „starea de a fi *slab*; ființă slabă; carne slabă, macră" cf. *(a) slăbi* (DLR), *sluticiune* „(înv.) sluțenie" cf. *slut* (DLR), *smericiune* „(înv.) smerenie" cf. *(a) (se) smeri* (DLR), *sterpiciune* „sterilitate; pământ *sterp*; femeie stearpă; (reg.) stup care nu roieşte" (DLR s.v. *sterpăciune*), *strepeziciune* „(rar) strepezeală" cf. *(a se) strepezi* (DLR), *tămăduiciune* „(înv., rar) tămăduire" cf. *(a) tămădui* (DLR), *topiciune* „(înv., reg.) lipsă de vlagă; trândăvie" cf. *(a) topi* (DLR), *turbiciune* „(înv.) turbare; mânie, înverşunare" cf. *(a) turba* (DLR s.v. *turbăciune*), *uniciune* „(înv.) unitate; unire" cf. *(a) uni* (DLR), *uriciune* „(înv., reg.) nutrire a unui sentiment de *ură* față de cineva" (DLR s.v. *urâciune*), *viiciune* „(înv.) vitalitate" cf. *viu* (DLR), *vioiciune* „calitate a unei persoane de a avea o vitalitate deosebită; însuflețire în acțiune, în vorbire; rapiditate şi uşurință în mişcări" cf. *vioi* (DLR), *zămisliciune* „(înv., rar) procreare" cf. *(a) zămisli* (DLR), *zdrobiciune* „(înv.) remuşcare" cf. *(a) zdrobi* (DLR).

Nu au fost incluse în inventar formaţiile *neteziciune* şi *pofticiune* din DI, deoarece nu sunt înregistrate în dicţionarele explicative consultate.

La acestea se adaugă 8 formaţii analizabile din alte surse: *îngroziciune* „îngrozire" (DA s.v. *îngrozi;* în singurul citat, de la Dosoftei. V.S., formaţia este scrisă *îngrozâciune*), *întăriciune* „întărire" cf. *(a) întări* (FCLRV: 84), *moiciune* „(înv., rar) acţiunea de a muia (cufundând într-un lichid)" cf. *(a) moia* – var. la *(a) muia* (DLR), *morbiciune* „*morb* (= boală)" (DLR), *mulţiciune* „(mat., înv.) înmulţire" cf. *(a) mulţi* (DLR), *pricăjiciune* „(înv., rar) pângărire" cf. *(a) pricăji* (DLR), *ursiciune* (în DI doar *ursâciune,* vezi *supra* **3.2.1.**) „(înv., rar) ursire, predestinare" cf. *(a) ursi* (DLR), *verziciune* „(pop.; mai ales la pl.) fruct sau legumă *verde*; (reg., la pl.) verdeţuri; (reg.) zeamă verzuie, verzeală" (DLR).

Trebuie avute în vedere şi câteva formaţii analizabile vechi, împrumuturi latino-romanice întâlnite mai ales în scrierile din secolul al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea, în care forma *-iciune* reprezintă încercarea de adaptare a cuvintelor străine la sistemul derivativ românesc: *definiciune, distribuiciune, nutriciune* (vezi şi *supra,* nota sub **3.1.1.**, inventarul formaţiilor adăugate); ulterior, aceste substantive s-au adaptat cu *-(i)ţie,* forme cu care circulă în limba contemporană.

3.4.2. Formaţiile cu acest sufix sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:

- verbe terminate la infinitiv
  - în *-i*: *asupriciune, cumpliciune, curăţiciune, despărţiciune, goniciune, împuţiciune, închipuiciune, îndoiciune, îndumnezăiciune, limpeziciune, lingăriciune, lipiciune, măguliciune, măscăriciune, mâhniciune* etc.;
  - în *-ia*: *încovoiciune, moiciune, sperieciune;*
  - în *-a*: *turbiciune;*
- adjective: *acriciune, crudiciune, goliciune, măcriciune, moliciune, negriciune, predilepciune, sluticiune, sterpiciune, verziciune, viiciune* etc.;
- substantive: *fâţiciune, minuniciune, morbiciune, pustiiciune;*
- verbe sau adjective: *albiciune, slăbiciune;*
- un verb sau un substantiv: *adevericiune;*
- un adverb: *lesniciune.*

În DI figurează şi o ***formaţie semianalizabilă***: *gălbiciune* „culoare galbenă, paliditate" cf. *galben* (DA s.v. *gălbeneală*).

3.5. -IUNE^2 (-une)

3.5.1. În DI se înregistrează 24 de ***formaţii analizabile***: *aprijune* „(rar) vehemenţă" cf. *aprig* (DA), *bălăciune* „(reg.) loc mocirlos pe care nu se fac case; (fig.) trivialitate" cf. *(a) (se) bălăci* (MDA), *betejune* „rană" (DA s.v. *beteşug*) cf. *beteag, botejune (botegiune)* „*botez*" (DA) cf. *(a) boteza, dezmeticiune* „(înv., rar) dezmeticire" cf. *(a) (se) dezmetici* (DLR), *fârtăciune* „(înv., pop.) frăţie" cf. *fârtat,* pl. *fârtaţi* (DA), *flămânjune (flămângiune)* „(reg., înv.) foame mare" cf. *flămând* (DA), *isteciune* „isteţime, agerime de minte" (DA s.v. *isteţ*), *îndărătniciune* „(înv.) răutate; răzvrătire" cf. *îndărătnic* (DA), *întregiune* „(înv.) deplinătate, plenitudine" (DA s.v. *întreg*), *înţelepciune* „ştiinţă, cunoaştere; calitatea de a fi *înţelept*" (DA), *lâncejune* „(înv.) boală" (DA s.v. *lânced*), *limpegiune (limpejune)* „(înv.) starea de a fi *limpede*" (DA s.v. *limpezi*), *milostivniciune* „(înv., rar) prinos" cf. *milostivnic* (DLR) cf. şi *(a) milostivnici, pestriciune* „(înv.) amestec de culori diferite" cf. *pestriţ* (DLR), *predilepciune* (DLR s.v. *predilecţie*) cf. *predilect,* *procleciune* „(bis.; înv., rar) anatemă, afurisenie” cf. *proclet* „anatemizat, afurisit; păgân” (DLR), *putrejune (putregiune)* „(înv., reg.) putrefacție; putreziciune” cf. *putred* (DLR), *repejune (repegiune)* „(înv., pop.) repeziciune; iuțeală; repeziş în cursul unei ape” cf. *repede* (DLR), *rotunjune* „(reg.) rotunjime” cf. *rotund* (DLR), *sălbăticiune* „(pop.) animal *sălbatic*” (DLR), *sărbejune* „(înv.) calitatea de a fi searbăd” cf. var. *sarbăd* (DLR), *umejune (umegiune)* „umezeală” cf. *umed* (DLR s.v.), *veştegiune* „(înv.) veştejire” cf. *veşted* (DLR).

1. Formațiile *dezbrăciune* şi *îmbrăciune* din DI nu se întâlnesc în sursele consultate; este posibil ca ele să fi rezultat din *dezbrăcăciune*, respectiv *îmbrăcăciune*.
2. În DLR, formația *păştiune* „(înv., reg.) păşune” este explicată prin contaminare din *(a) paşte* + *păşune*. Având în vedere că formația are şi variantele *păsciune, păşciune,* pare mai probabilă derivarea cu sufixul *-iune*^{2} de la *(a) paşte.*
3. Vezi şi formația *urâciune* (*supra*, nota sub **3.2.1.**).

La acestea se adaugă 4 formații din alte surse: *cânteciune* „(neob.) *cântec*, cântare” (DA), *fericiune* „fericire” cf. *ferice* (Pascu, S.: 46) şi *(a) ferici, răsfăciune* „(înv., rar) *răsfăț* (DLR), *verdune* „fruct *verde*” (DLR s.v. *verdunc*).

3.5.2. Formațiile sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu:
- adjective: *aprijune, betejune, flămânjune, isteciune, înțelepciune, pestriciune, procleciune, rotunjune, sălbăticiune, veştegiune* etc.;
- verbe terminate la infinitiv
  - în *-i*: *bălăciune, dezmeticiune;*
  - în *-e: păştiune;*
- substantive: *botejune, cânteciune, fârtăciune, răsfăciune;*
- verbe sau adjective: *fericiune, milostivniciune.*

4. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele din serie au mai multe valori.

4.1. ***Nume de acțiune / stare*** (frecvent, uneori şi rezultatul): *adăpăciune, botejune, dezbrăcăciune, flămânjune, goniciune, iertăciune, împăcăciune, împuțiciune, închinăciune, înmormântăciune, întristăciune, plecăciune, rugăciune, sfiiciune, votăciune, zămisliciune* etc.

4.2. ***Rezultatul acțiunii / stării***: *amărăciune* „sentiment dureros, chinuitor”, *îmbălăciune, îngânăciune, măscăriciune, simțiciune, urâciune* „ură” etc.

4.3. ***Locul acțiunii*** (mai rar): *bălăciune* „loc mocirlos”, *fătăciune* „locul destinat animalelor când fată”.

4.4. ***Colective*** (mai rar):
- cu bază verbală: *fătăciune* (înv.) „totalitatea produselor pământului dintr-un an; totalitatea puilor fătați dintr-odată” (*Cu fătăciunea să plătească stricăciunea,* Pann, în DA), *îmbrăcăciune* „îmbrăcăminte; totalitatea obiectelor care îmbracă corpul omenesc”;
- cu bază substantivală (rar): *şerpăciune* „şerpărie”.

4.5. ***Numele calității*** (cu bază adjectivală; relativ frecvent): *albiciune, amărăciune* „însuşirea de a fi amar”, *aprijune, deşertăciune, deşteptăciune, înțelepciune, limpeziciune* (*limpegiune*), *molăciune* „însuşirea de a fi moale”, *negriciune, repeziciune (repejune)* „însuşirea de a fi repede”, *slăbiciune* „faptul, însuşirea de a fi slab”, *vioiciune* etc.

4.6. ***Purtătorul calității*** (nume de persoane, de obicei epitete, sau de obiecte concrete): *bunăciune* (de ex. *Uite ce „bunăciune” avem în Parlamentul European,* www.libertatea.ro), *molăciune* „obiect moale”, *prostăciune* „om foarte prost”, *sălbăticiune*, *împuțiciune* „lucru care pute”, *sterpăciune* „femeie stearpă”, *urâciune* „ființă urâtă, pocitanie”, *crudiciune*, *verziciune* etc.

În câte o formație apar și valorile ***purtătorul relației*** (*fârtăciune*), ***peiorativul*** (*băbăciune*).

Unele formații sunt ***sinonime*** cu baza: *cânteciune*, *morbiciune*, *răsfăciune*, *seteciune*.

În formația *minuniciune* raportul semantic dintre bază și derivat nu este clar.

5. Originea sufixelor și istoria derivatelor

5.1. Sufixele din seria în discuție reprezintă, la origine, sufixul latinesc *-io* atașat la participiul trecut al unui verb.

În latină, acest sufix formează derivate substantivale imparisilabice în *-io*, *-ionis*, *-ionem* cu valoare abstractă (Leumann–Hofmann–Szantyr: 239–240). Formele sub care se prezintă sunt condiționate fonetic de consoana finală a temei și de conjugarea verbului: *-atio*, la verbele de conjugarea I, *-itio*, la cele de conjugarea a IV-a și, prin analogie, la cele de conjugarea a III-a, iar *-tio* la temele de participiu fără vocală de legătură (în *-ct-*, *-nt-* etc.) și *-sio*, la verbele de conjugarea a II-a și a III-a cu participiul în *-s*.

Sufixul latinesc s-a ***moștenit*** în limba română sub formele *-ăciune*, *-iune* (mai târziu, a fost împrumutat, mai ales prin intermediul limbilor romanice, vezi monografia seriei **-AȚIE / -AȚIUNE, -IȚIE^{1} / -IȚIUNE, '-ȚIE / -ȚIUNE, '-IE^{1} / -IUNE^{1}**).

Sufixele moștenite din latină s-au detașat din cuvinte analizabile: *curăciune* < lat. *curatio*, *-onem* (CDDE 453; DA), *înțelepciune* < lat. *intellectio*, *-onem* (CDDE 875; DA; fără etimologie la TDRG), *rugăciune* < lat. *rogatio*, *-onis* (REW 7362; TDRG; DLR) etc. Alte formații analizabile sunt considerate în unele surse drept moștenite (ca și bazele la care se raportează), iar în alte surse apar ca fiind formate în limba română: *cuminecăciune* din lat. **comminicatio*, *-onem* (CDDE 437), dar derivat de la *(a) cumineca* (Scriban, Dicț., DA); *închinăciune* din lat. *inclinatio*, *-onem* (CDDE 847; Scriban, Dicț.; CADE), dar derivat de la *(a) închina* (DA; Ciorănescu, DER s.v. *închina*; fără etimologie la TDRG); *lăsăciune* din lat. *laxatio*, *-onem* (CDDE 954; FCLRV: 83), fără etimologie (TDRG), derivat de la *(a) lăsa* (Ciorănescu, DER s.v. *lăsa* și DLR), din *(a) lăsa* sau lat. *laxatio*, *-onis* (Scriban, Dicț.); *pierzăciune* din lat. *perditio*, *-onem*, cu *z* după *pierzare* (CDDE 1386) sau derivat de la *(a) pierde* (DLR); *secăciune* „secare” din lat. *siccatio*, *-onis* (Scriban, Dicț.; CADE; FCLRV: 83) sau derivat de la *(a) seca* (DLR) sau de la *sec* (Ciorănescu, DER), fară etimologie (TDRG).

1. În limba română există câteva formații neanalizabile cu *-une*, probabil moștenite, la care legătura cu verbul nu se mai recunoaște: *minune* cf. lat. **mirio*, *-onis* (CDDE 1138; DLR), *pășune* cf. lat. *pastio*, *-onis* (REW 6278; CDDE 1354; DLR; Ciorănescu, DER); o formație moștenită, în care tema se poate recunoaște cu oarecare ușurință, este *minciună* (ar. *minciună*, *minciune*), care a suferit însă modificări în ce privește sufixul, făcându-l de nerecunoscut: lat. **mentitio*, *-onis*, devenit **mentio*, *-onis* (CDDE 1136; DLR; Ciorănescu, DER); în TDRG și la Scriban, Dicț. se presupune că *minciună* s-a format prin contragere din *mințiciună* < *(a) minți* < lat. *mentire* (ca și *putrejune*, *repejune*, alături de *putreziciune*, *repeziciune*).

2. În categoria cuvintelor neanalizabile îl menționăm și pe *Crăciun* s.n., dacă se acceptă proveniența lui din lat. *creatio, -onis* s.f. (Rosetti 1960: 65–71; Rosetti 1971: 3–4; Sala 2006: 73); cuvântul „a pierdut pe *-e* pentru că a pierdut legătura cu verbul de la care derivă" (Graur, E.: 80). Pentru alte păreri în legătură cu etimologia cuvântului *Crăciun*, vezi DA; Mihăilă 2007: 369 (cf. și Ciorănescu, DER s.v.).

În latina clasică, *-io* era unul dintre cele mai importante sufixe de formare a abstractelor verbale, dar trebuie subliniată și trecerea, mai ales în latina târzie, a unor derivate de la sensul abstract la cel concret (ILR I: 74). În limba română derivatele cu *-ăciune, -âciune, -eciune, -iciune, -iune*^{2} au atât sens abstract, cât și concret, celelalte valori fiind derivate din acestea, cu excepția celei de abstract al calității, caracteristică derivatelor denominale, apărută în cadrul limbii române (Pușcariu, D.: 536).

5.2. Cea mai veche atestare de care dispunem este o formație cu *-ăciune* din secolul al XV-lea: *Fătăciune*, toponim (a. 1437–1438, Doc. Rom. Hist. B I, la Anghel–Șerban 1979: 171).

Are atestări din secolul al XV-lea și substantivul neanalizabil *Crăciun*, ca antroponim (a. 1414, Mihăilă 2007: 91).

Substantivele comune sunt atestate încă din primele texte scrise, din secolul al XVI-lea: *amărăciune* (Coresi, Ev., în DA), *asupriciune* (Coresi, Ev., în DA), *botejune* (Tetraev., în DA), *goliciune* (CC_2, în FCLRV: 85), *iertăciune* (CT, în FCLRV: 84), *îmbrăcăciune* (PH, în FCLRV: 84), *înțelepciune* (Psalt., în DA), *putrejune* (Coresi, Ev.; *putregiune* la Varlaam, C., în DLR), *pricăjiciune* (CC_2, în FCLRV: 84), *stricăciune* (CT, în FCLRV: 84), *urâciune* (P.Or., în FCLRV: 84) etc. Sunt constant folosite și în secolele următoare (FCLRV: 86).

Unele formații sunt posibile calcuri: *mulțiciune* cf. *(a) mulți*, după lat. *multiplicatio, -onis*, germ. *Multiplikation* (DLR); *pusăciune* „poziție" cf. *pus*, după it. *posizione*, fr. *position* (DLR).

6. Originea temelor

Derivatele cu sufixele din serie au ca bază cuvinte moștenite sau împrumuturi vechi. Astfel, la aproximativ două treimi dintre derivate tema este moștenită (*bunăciune, dezmierdăciune, închinăciune, înțelepciune, moliciune, plinăciune, rugăciune, sălbăticiune, urâciune*). Mai rar, tema este de origine slavă (*băbăciune, bălăciune, robiciune, sfiiciune, umileciune, zămisliciune* etc.), maghiară (*betejune, tămăduiciune* etc.), formată în română (*dăbălăciune, denemicăciune, dezgropăciune, închipuiciune, îngropăciune, mulțiciune*). Bazele de derivare sunt uneori cuvinte cu origine obscură (*zburdăciune*). Rar, baza poate fi un neologism (*morbiciune*).

7. Productivitatea sufixelor

Au fost productive în limba veche mai ales *-ăciune*, urmat de *-iune*^{2}. Sufixul *-ăciune* devine foarte productiv la sfârșitul secolului la XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, perioadă în care reprezentanții curentului latinist au încercat să reconstituie forma latină moștenită a multor împrumuturi noi sau chiar a unor împrumuturi vechi, nelatine. Abuzul în folosirea cuvintelor cu *-ăciune* a fost însă combătut de o bună parte dintre intelectualii vremii, în special de unii scriitori. Încercarea, în ansamblu, a eșuat, curentul ajungând să fie numit, în bătaie de joc, *ciunism*, dar ea a avut unele urmări: deşi ridiculizat, procedeul derivării cu *-ciune* continuă să fie productiv în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Astfel, excluzând formaţiile prin care s-a încercat adaptarea neologismelor în *-aţi(un)e, -i(un)e* (de ex. *prestidegităciune* la Stamati, D., în DLR s.v. *prestidigitaţie*; vezi monografia seriei **-AŢIE** / **-AŢIUNE, -IŢIE**^{1} / **-IŢIUNE, '-ŢIE** / **-ŢIUNE, '-IE**^{1} / **-IUNE**^{1}), apar destul de multe derivate de la teme vechi, care au ca primă atestare izvoare din această perioadă: *deşteptăciune* (Costinescu, în DLR), *gălbiciune* (Russo, în DA), *încovoiciune* (Barcianu, în DA), *înecăciune* (Costinescu, în DA), *lipiciune* (Pontbriant, în DA), *măsurăciune* (Budai-Deleanu, în DLR), *mişcăciune* (Barcianu, LM, Alexi, în DLR), *mizerăciune* (Budai-Deleanu, în DLR), *prădăciune* (Săulescu, Asachi, Bălcescu, în DLR), *sfiiciune* (Eminescu, în DLR), *simţiciune* (Heliade, Pontbriant etc. în DLR) etc. În secolul al XX-lea derivatele cu aceste sufixe se împuţinează. Sufixele nu sunt productive în limba contemporană. Derivate ocazionale, arhaizante, cum ar fi *băbăciune, bunăciune, pofticiune* „poftă, dorinţă" (neînregistrat în DLR), mai apar pe internet sau în limbajul argotic.

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Derivatele formate cu sufixele din serie s-au folosit pe întregul teritoriu al ţării. În limba contemporană, majoritatea sunt învechite. Există un număr redus de cuvinte cu *-ăciune, -iciune, -iune*^{2} cu uz general, ca *amărăciune, deşteptăciune, goliciune, înţelepciune, înşelăciune, moliciune, putreziciune, repeziciune, rugăciune, sfiiciune, slăbiciune, stricăciune, vioiciune* etc. Altele sunt populare: *aplecăciune, iertăciune, împăcăciune, înecăciune, secăciune, spurcăciune, urâciune* etc. Unele derivate, mai ales cele cu *-iune*^{2} (*-une*), sunt atestate numai regional: *aprijune* (Sbiera, în DA), *bălăciune* (Chest. II, în DA), *verdune* (Arh. Olt., în DLR s.v. *verdunc*) etc. Câteva formaţii au o singură atestare: *ascultăciune* (atestat doar în dicţionarul manuscris al lui Budai-Deleanu, în DA), *aselghiciune* (cu menţiunea „cuvânt literar, rar", în DA). În registrul colocvial, glumeţ-ironic, circulă câteva formaţii nou-apărute sau revitalizate (cu atestări vechi): *adevărăciune, băbăciune, bunăciune, complicăciune.*

'-ĂN

1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

1.1. În DI sunt înregistrate 4 ***formaţii analizabile***: *cearcăn* „*cerc* de vapori în jurul Soarelui sau al Lunii; cerc negricios în jurul ochiului" (DA), *floacăn* „(Săcele, Trans.) *floc* care cade de pe pielea argăsită sau din lână la ţesut" (DA), *lampăn* „(Jina, Trans.) *lampă* cu gaz, felinar" (DLR), *tragăn* „(înv., rar) convoi de vehicule trase de aceeaşi forţă" (DLR, nu precizează genul substantivului) cf. *(a) trage.*

1.2. Formațiile cu *'-ăn* sunt ***substantive neutre*** accentuate pe temă, analizabile în raport cu:
– substantive: *cearcăn, floacăn, lampăn;*
– un verb: *tragăn.*

1. Ne exprimăm rezerva cu privire la posibilitatea analizei câtorva cuvinte cu finala *'-ăn: leagăn* este considerat de Pascu (S.: 218) drept un derivat posibil de la *(a) lega,* dar pare mai plauzibilă explicația din DA, care îl socotește postverbal de la *(a) legăna*; *jneapăn* „ienupăr" nu poate fi analizat prin *jneap* „idem", variantă lexicală care a pierdut finala (derivat regresiv). Ar putea, eventual, să fie considerat semianalizabil cuvântul *rapăn* „boală de piele, jeg" prin *rapor,* cu sens identic, ambele cuvinte cu etimologie necunoscută (cf. DLR).

2. Legătura semantică dintre *oarzăn* „(d. fructe) timpuriu; (d. oameni) tânăr" și *orz* este dificilă („care se coace în același timp cu orzul"); în DLR este dat cu etimologie necunoscută cf. *orz* (vezi, totuși, și alte derivate folosite pentru a denumi pomi cu fructe timpurii, văratice, precum și fructele respective: *orzatic, orzesc, orziu,* cf. Comșulea 1980: 73).

2. Valorile formațiilor

Formațiile cu *'-ăn* au următoarele valori:
– ***specia*** bazei: *floacăn, lampăn;*
– ***purtătorul asemănării*** cu baza: *cearcăn;*
– ***numele obiectului acțiunii***: *tragăn.*

3. Originea formantului și istoria derivatelor

Este greu de stabilit dacă *'-ăn* este un formant lexical propriu-zis (sufix) sau doar o finală de adaptare.

Cu excepția lui *cearcăn,* care provine din lat. *circinus* > **circanus* (vezi și cuvântul neanalizabil *cumăn* „chimen", în Anon. Car., neologism după lat. *cuminum*), celelalte formații analizabile cu *'-ăn* par să se explice prin germană, ca plurale interpretate drept singulare: *floacăn,* considerat în DA ca derivat din *floc,* se explică mai bine prin pluralul *Flocken* al substantivului german *Flocke* „șuviță, buclă, floc, miță, scamă"; *lampăn* este refăcut din pl. germ. *Lampen* (sg. *Lampe*). Formația *tragăn,* pentru care DLR trimite la verbul *(a) trăgăna* (variantă a lui *(a) tărăgăna*), dar care nu se potrivește semantic cu substantivul *tragăn,* pare mai apropiat de verbul german *tragen* „a duce, a purta, a căra". Trebuie remarcat că cele trei cuvinte circulă în Transilvania, unde s-a manifestat o importantă influență germană.

4. Originea temelor

Temele prin care se face analiza formațiilor în discuție sunt de origine latină (*cearcăn, floacăn, tragăn*) și multiplă (*lampăn*).

5. Productivitatea formantului și repartiția teritorială a derivatelor

Cu excepția lui *cearcăn,* care aparține limbii standard, celelalte substantive cu *'-ăn* sunt regionalisme din Transilvania.

'-ĂR ('-ăre)

Byck–Graur: 29.

1. Statutul afixelor

Conform indicațiilor din surse, nu se poate stabili clar care este forma de bază a afixului și care este variantă: cuvântul *bulgăr* „masă solidă, de formă (aproape) sferică” este înregistrat fie ca variantă lexicală a lui *bulgăre* (DA s.v.), fie este cuvânt-titlu, cu varianta *bulgăre* (DEX); ambele forme ale cuvântului sunt considerate corecte în DOOM^{2}. Dat fiind că *bulgăr* este mai vechi decât *bulgăre* (vezi *infra* **4.**) și pentru că forma *'-ăr* apare și în alte formații (vezi *infra* **2.**), am considerat că aceasta este forma de bază a afixului.

În formația *sânger* „*sânge;* sângeros; nume de plantă” < *sânge* (DLR) apare un sufix **'-er,* dar cuvântul poate fi și derivat regresiv din *(a) sângera,* moștenit din lat. *sanguinare* (DEX), iar din *laieră* „haită de câini” cf. *laie* „idem” (DLR) s-ar segmenta un sufix **'-eră;* nu le-am înregistrat ca sufixe din aceeași serie cu *'-ăr* deoarece se identifică în câte o singură formație. Cuvântul *pleter* „împletitură de nuiele; nuia pentru împletit garduri; șnur sau panglică pentru împletit cozile” împrumutat din sârbă (DLR) este greu de pus în legătură pentru sensurile principale cu împrumutul din vechea slavă *pleată* „păr; coadă”.

Formantul *'-ăr* se delimitează de varianta accentuată *-ăr* a sufixului *-er*^{1} nu numai prin accent, ci și prin origine și valori (vezi monografia sufixelor **-AR, -ER^{1}; -ARĂ, -ARE^{1}; -ARIU**).

2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

2.1. În DI sunt înregistrate 3 ***formații analizabile*** cu *'-ăr(e)*: *bulgăr(e)* cf. *bulg* „idem”, *păpălugăr* „flăcău îmbrăcat în frunze verzi” cf. *păpălugă* „paparudă” (DLR) și *zăstâmpăr* „răstimp” cf. varianta *zăstâmp* „idem” (în DLR s.v. *zăstimp*).

Câteva cuvinte analizabile cu finala *'-ăr* nu au fost avute în vedere, din diverse motive: *ciungăr* „arbore cu vârful retezat” (la Pascu, S.: 56) este suspect, nefiind preluat în DA și MDA; *ciungără* „oaie cu coarnele retezate” (DA) este o variantă de pronunțare a lui *ciungară* (vezi monografia sufixelor **-AR, -ER^{1}; -ARĂ, -ARE^{1}; -ARIU**); *licăr* „sclipire, licărire” este considerat în DLR postverbal de la verbul *(a) licări* < interj. *lic.*

2.2. Formațiile sunt ***substantive***:

– ***masculine*** raportabile la substantive: *bulgăr(e), păpălugăr;*

– ***neutru*** raportabil la un substantiv: *zăstâmpăr.*

3. Valorile formațiilor

Formațiile *bulgăr(e)* și *zăstâmpăr* sunt ***sinonime*** cu baza, iar în *păpălugăr* sufixul are valoare ***moțională.***

4. Originea formantului şi istoria derivatelor

Originea formantului *'-ăr* este neclară.

Cuvintele *bulgăr* şi *bulgăre* ar putea reprezenta singulare refăcute după pluralul **bulguri, bulgări* al lui *bulg* (Byck–Graur: 29; cf. şi Ciorănescu, DER s.v. *bulz*). Inconvenientul explicaţiei de mai sus constă în faptul că *bulgăr* şi *bulgăre* au atestări vechi (*Palia* (1582), respectiv *Biblia* (1688), în DA), în timp ce *bulg* apare numai în texte populare (ceea ce nu înseamnă că nu poate fi şi el foarte vechi). Mai există şi posibilitatea ca *bulg* să fie un derivat regresiv de la *bulgăr*. Probabilitatea ca *bulgăr* să fie un derivat regresiv din *(a) bulgări* este greu de susţinut, deoarece verbul are atestări mult mai recente decât substantivul. Perechea *bulg – bulgăr* este susţinută de paralelismul cu perechea *zăstâmp – zăstâmpăr,* în cadrul căreia *zăstâmpăr* este un singular refăcut după *zăstâmpuri,* pluralul lui *zăstâmp* (DLR s.v. *zăstimp*). Faptul că, în perechile enumerate, baza şi cuvântul cu *'-ăr* sunt sinonime ne îndreptăţeşte să credem că *'-ăr* este mai curând o finală (uneori expresivă) decât un formant lexical (sufix).

Formantul *'-ăr* din *ciungăr* este tratat de G. Pascu (S.: 56) la sufixul *-ur*. Vezi şi jocul finalelor *-ură / -ără* în cuvinte neanalizabile: *fleandură – fleandără, ţandură – ţandără* etc.

5. Originea temelor

Temele prin care se analizează formaţiile *bulgăr* şi *păpălugăr* sunt de origine necunoscută, iar *zăstâmpăr* are ca temă o formaţie românească derivată cu prefix.

6. Productivitatea formantului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Productivitatea formanţilor este incertă, ca şi statutul lor.

Cuvântul *bulgăr(e)* circulă în limba comună, *păpălugăr* este regional, iar *zăstâmpăr* este învechit, rar (în loc. adv. *cu zăstâmpăr* „din timp în timp”).

-ĂREA̲ȚĂ, -ĂRE̲Ț

Löwe 1911: 16–18; Pascu, S.: 103–105 şi 319–320; Graur, N.A.: 91–94; Iordan, Stil.: 198–199; Iordan, LRC: 260 şi 343; Iordan, LRA: 166–167; Creţa 1967: 187; Sădeanu 1962: 51–52; FCLRV: 79–80; Capidan, A.: 515; DHLR I: 253; Densusianu, CTR.

1. Statutul afixelor

Considerăm că sufixele *-ăreaţă* [pron. -ă-rĕa̲-ță] şi *-ăreț* [pron. -ă-re̲ț] constituie o ***serie*** în primul rând datorită originii latine comune care li se atribuie (vezi *infra* **4.**); distribuţia sufixelor (vezi *infra* **2.1.** şi **2.2.**) şi valorile derivatelor (vezi *infra* **3.**) coincid numai parţial.

Cele două sufixe sunt discutate împreună la Pascu, S.: 103–105 şi în FCLRV: 79–80; cf. şi Iordan, LRC: 343, nota 2.

1.1. Sufixul *-ăreață* se identifică în substantive denominale care nu au un corespondent adjectival cu sufixul *-ăreț* (vezi *infra* **2.1.1., 2.1.2.**).

1. Singura formație cu *-ăreață* înregistrată în DI și DLR ca s.f. și adj. este *strungăreață* „spațiu mai mare decât cel obișnuit între incisivi; (reg.) *strungă* la stână (= deschizătură îngustă prin care trec oile pentru a fi mulse); (pop.) vas în care se mulg oile" și „(reg., d. dantura oamenilor) cu strungăreață" cf. *strungă* + *-ăreață* (DLR s.v. *strungăreț, -eață*); utilizarea adjectivală a acestui derivat este însă cu totul accidentală (ilustrată printr-un singur citat: *Ascundeau gura... cu dinții lați, strungăreți*. Rebreanu, P.S. 182, în DLR).

2. Formația *mustăreață* „sevă a plantelor; zeamă, suc; *must*" (DLR) are variantele *mustereață, mustireață* și *mustureață,* din care s-ar detașa sufixele **-ereață* [pron. -e-rĕa̱-ță], **-ireață* [pron. -i-rĕa̱-ță], **-ureață* [pron. -u-rĕa̱-ță], iar *bumbăreață* „târtiță" cf. *bumb* „orificiu anal" (DA) are varianta *bumbureață;* la fel, *porcăreață* „cocină de *porci*; pășune pentru porci; mulțime de porci" (DLR) și *strungăreață* (vezi *supra,* nota 1) au variantele *porcăleață* (cf. *porc* + **-ăleață* [pron. -ă-lĕa̱-ță]), respectiv *strungăneață* (cf. *strungă* + **-ăneață* [pron. -ă-nĕa̱-ță]). Pentru că formanții respectivi sunt izolați (se segmentează din câte un singur cuvânt, iar **-ureață* din două), nu au fost reținuți ca variante regionale ale lui *-ăreață.*

1.2. Cele mai multe formații în care se identifică sufixul *-ăreț* sunt adjective deverbale, rar denominale (unele fiind folosite și ca substantive); câteva derivate sunt substantive denominale (vezi *infra* **2.2.1., 2.2.2.**).

1. Substantivele *iernăreață* s.f. „o specie de struguri albi și tari care se păstrează bine peste iarnă" (DA s.v. *iarnă*) și *iernărețe* s.f.pl. „(reg.) crizanteme" (MDA s.v. *iernăreț, -eață* adj.), ca și *lătăreață* s.f. „(iht., Trans.) obleț (*Alburnus lucidus*); (înv.) literă tipografică lată; cinzeacă" (DLR, s.v. *lătăreț, -eață* adj.), sunt substantivări (metaforice) ale formei de feminin a adjectivului corespunzător; de aceea, vor fi discutate la sufixul *-ăreț.*

2. Ținând seama de distribuție, tot la sufixul *-ăreț* a fost încadrată și formația *mulgăreață* „(oaie, vacă etc.) care dă lapte, care se *mulge*; strungă la stână" (DLR s.v. *mulgăreață* adj., s.f.); derivatul este un adjectiv (rar, substantivat) raportabil la un verb, care are numai formă de feminin din cauza sensului (vezi și *infra,* nota 2 sub **2.2.2.1.**).

1.3. Sufixele *-ăreață* și *-ăreț* apar în două ***dublete*** (cuvinte sinonime raportabile la același cuvânt de bază, dar având sufixe diferite): *chegăreață* / *chegăreț* „vas de lemn în care se ține *cheagul*" (DA s.v. *cheag*) și *fortăreață* / (înv.) *fortăreț* „loc sau cetate întărită" (DA) cf. *fort* „întăritură de pământ sau de zidărie care apără un oraș, un port etc.". Nu intră în această categorie cuvintele *căcăreață* și *căcăreț, fumăreață* și *fumăreț, mustăreață* și *mustăreț,* pentru că nu sunt sinonime, ci cuvinte cu sensuri diferite (vezi *infra* **2.1.1.** și **2.2.1.**).

Câteva dintre formațiile cu *-ăre̱ț* au ***dublete*** cu sufixul compus *-a̱reț* (*-a̱riț*) – vezi monografia sufixului **-E̱Ț**, în volumul următor. Uneori, formațiile cu *-areț* (*-ariț*) sunt înregistrate, în dicționarele explicative, ca variante lexicale (învechite) ale celor cu *-ăre̱ț* (pentru glosări, vezi *infra* **2.2.1.**): *certareț* s.v. *certăreț* (MDA; în DA, ambele formații figurează s.v. *certa: certăreț, -eață,* mai rar *certareț, -ă* la Polizu, fără citate); *iubareț* s.v. *iubăreț* (MDA; în DI și DA apare numai *iubareț*); *legumareț* s.v. *legumăreț* (DLR; în DI este numai *legumăreț*); *răpareț* (*răpariț*) s.v. *hrăpăreț* (MDA, DLR; în DI și DA nu este însă înregistrat *hrăpăreț*). Alteori, cele două formații sinonime figurează ca articole de dicționar diferite: *cuvântareț* (Dosoftei, Ps.

172, în MDA) și *cuvântăreț* (Dosoftei, V.S. 81/2, în MDA; în DA s.v. *cuvânta* figurează ambele forme: *cuvântăreț, -eață* și *cuvântareț,* dar în citate apar numai *cuvântăreț* și *cuvântăreață*); *lingareț* (T. Corbea, apud TDRG^3, în DLR) și *lingăreț* (Jahresber. XVII, 17, 105, în DLR); *locotareț (leocotareț)* (LB, în MDA și DLR) și *locotăreț* (Klein, D. 372, în MDA și DLR); *lungariț* (Gr. S. VI, 109, în MDA) și *lungăreț* (Dosoftei, V.S. 42, în MDA; în DLR s.v. *lungăreț* toate citatele sunt cu *-ăreț, -ăreață,* forma *lungariță* figurând doar într-un descântec, unde a putut fi creată din motive de eufonie: *Șopârlariță lungariță, Fugi de la (cutare),* Bîrlea, C.P. 356); *meșteșugareț (meșteșugariț)* (Dionisie, C. 209, în MDA și DLR) și *meșteșugăreț* (Doc. Ec. 698 (a. 1838), în MDA și DLR); *ospătariț* (Jipescu, O. 100, în DLR) și *ospătăreț* (F (1883), 142, în DLR); *râzareț* (Mat. Dial. I, 234, în MDA și DLR) și *râzăreț* (Atlas S II, 1939, 10/1, în MDA și DLR); *vorbareț (vorbariț)* (Negruzzi, S. III, 59, în MDA și DLR) și *vorbăreț* (Gane, N. apud CADE, în MDA; Gane, S. 326, în DLR).

În unele lucrări se afirmă că *-areț* este o „variantă" a lui *-ăreț* (Iordan, LRC: 343), deși cele două sufixe au origine diferită, iar *-areț* se identifică și în formații fără sinonime cu *-ăreț* (*ibostareț* „îndrăgostit, plin de iubire" cf. *iboste* „iubire", *limbareț* „limbut", *mușcătareț* „tămâios" cf. *mușcat* „muscat" etc.). În alte lucrări (Pascu, S. *loc. cit.*; Graur, N.A.: 92–93; FCLRV: 79–80 și 118), cele două afixe sunt considerate sufixe diferite (*-ăreț* < lat. *-aricius* și *-areț* < *-ar* + *-eț*), idee preluată și în această lucrare (pentru *-areț (-ariț),* vezi monografia sufixului **-EȚ**, în volumul următor).

2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

2.1. -ĂREAȚĂ

2.1.1. În DI sunt înregistrate 14 ***formații analizabile:*** *bumbăreață* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.**), *căprăreață* „loc de odihnă pentru *capre,* loc de păscut caprele" (DA s.v. *capră*), *chegăreață* (vezi *supra* **1.3.**), *focăreață* „bucătărie" cf. *foc* (MDA), *fortăreață* (vezi *supra* **1.3.**), *fumăreață* „casă afumată; fumărie" cf. *fum* (DA), *fustăreață* „termen injurios pentru femei" cf. *fustă* (MDA), *lăptăreață* (înregistrat în DI numai cu forma de pl. *lăptărețe*) „(reg., de obicei la plural) oaie care dă (mult) *lapte*; turmă de oi bătrâne; lăptărie (= loc la stână unde se strânge laptele)" (DLR), *mustăreață* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.**), *oglindăreață* (înregistrată în DI numai cu forma de pl. *oglindărețe*) „femeie care duce miresei darurile din partea mirelui" cf. *oglindă* (DLR s.v. *oglindăreasă*), *porcăreață* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.1.**), *strâmbăreață* „găleată folosită la muls" cf. *strâmb* (DLR), *strungăreață* (vezi *supra,* nota 1 sub **1.1.**), *văcăreață* „staul pentru *vaci*; loc unde dorm vitele vara" (DLR).

1. Nu am inclus în lista de mai sus cuvântul din DI *căpăreață,* pentru că nu figurează în DA sau MDA și nu i se cunoaște sensul, nici pe *câșmăreață* „femeia *cârciumarului,* femeie care ține o *cârciumă*" (DA s.v. *cârciumă*), care este derivat din *crâșmar* + *-eață* moțional (cu disimilarea totală a lui *r* din temă).

2. Formația *strâmbăreață* a fost însă inclusă în lista de mai sus (conform etimologiei propuse în dicționarele explicative), deși analiza semantică prezintă dificultăți.

3. În DLR, formația *oglindăreață* (Șez. XVIII, 145, unde se precizează că printre darurile făcute de mire se numără și *oglinda*) este explicată din *oglindăreasă* (Polizu) prin schimbare de sufix, dar analiza directă prin baza comună *oglindă* este preferabilă; de altfel, în MDA cele două cuvinte figurează ca articole diferite.

La acestea se adaugă o formație: *căcăreață* „excrement de oaie, capră, iepure, șoarece etc." (DA s.v. *căca;* MDA), formație susceptibilă de dublă analiză, cf. și *căcare* + *-eață* (vezi sinonimul *căcărează,* în monografia seriei **'-ĂZĂ, '-ZĂ** sub **7.1.1.**).

2.1.2. Derivatele cu sufixul *-ăreață* sunt ***substantive feminine*** raportabile la:
- substantive:
  - feminine: *căprăreață, fustăreață, oglindăreață, strungăreață, văcăreață;*
  - neutre: *chegăreață, focăreață, fortăreață, fumăreață, lăptăreață, mustăreață;*
  - masculine: *bumbăreață, porcăreață;*
- un adjectiv: *strâmbăreață;*
- un verb: *căcăreață.*

Unele formații cu sufixul *-ăreață* au sinonime cu alte sufixe: *bumbăreață* = *bumbărească* / *bumbărează* (DA și MDA s.v. *bumbăreață*), *căcăreață* = *căcărează* (DA), *chegăreață* = *chegăreț* / *chegărete* / *chegăriță* (DA s.v. *cheag*), *lăptăreață* = *lăptărie* (DLR), *oglindăreață* = *oglindărească* (DLR), *văcăreață* = *văcărie* (DLR).

2.2. -ĂREȚ

2.2.1. În DI sunt înregistrate 49 de ***formații analizabile***: *alergăreț* „căruia îi place să *alerge* pentru a se face util" (MDA), *ascultăreț* „(înv.) ascultător" cf. *(a) asculta* (DA), *băgăreț* „(fam.) (persoană) care se *bagă* insistent în toate" (MDA), *bălțăreț* „de *baltă,* (persoană) din regiunea bălților" (DA), *buzăreț* „pelagră" (DA; vezi și „pelagră, adică *buze* spuzite" cf. *buză,* la Scriban, Dicț.), *călăreț* „(înv., d. soldați) care luptă de pe *cal;* (înv.) soldat de cavalerie; persoană care umblă călare sau care călărește" (DA), *cercăreț* „(om) care *cearcă* (= dă târcoale) sau care cercetează" (MDA, DA s.v. *cerca*), *certăreț* „(om) căruia îi place *cearta;* persoană care se *ceartă* des" (MDA cf. *ceartă;* DA s.v. *certa*), *chegăreț* (vezi *supra* **1.3.**) (DA s.v. *cheag;* MDA s.v. *chegărete*), *credințăreț* „ușor crezător" (DA s.v. *credința* „a adeveri, a întări, a încredința") și „(neob.) (persoană) care crede ușor ce i se spune" cf. *credință* „opinie, părere" (MDA), *cugetăreț* „(înv.) cugetător, gânditor" (DA s.v. *cugeta,* MDA), *cuvântăreț* „cuvântător, care predică frumos; înțelept, predicator" (DA s.v. *cuvânta,* MDA), *descurcăreț* „(persoană) care știe să se *descurce*" (DLR, MDA), *domnăreț* „(reg.) boieros" cf. *domn* (DLR), *fortăreț* (vezi *supra* **1.3.**), *gustăreț* „(înv.) căruia îi plac gustările" (DA s.v. *gustare*) și „(înv., d. oameni) căruia îi place să *guste,* bețiv" (MDA), *iernăreț* „(d. mere sau pere) iernatic, de iarnă" (DA s.v. *iarnă,* MDA; vezi și *supra,* nota 1 sub **1.2.**), *înfigăreț* „(fam., d. oameni) băgăreț" cf. *(a se) înfige* (MDA, DA s.v. *înfige*), *învârtăreț* „(fam.) care se descurcă" cf. *(a se) învârti* (MDA), *jucăreț* „(persoană) căreia îi place să se *joace*" (MDA), *jugăreț* „(bot., reg.) dumbeț (*Teucrium chamaedrys*)" (DA s.v. *jug,* MDA), *lătăreț* „care are o formă *lată* și turtită" (MDA, DLR; vezi și *supra,* nota 1 sub **1.2.**), *legumăreț* „care mănâncă mult; care se hrănește în mod frugal" cf. *(a) legumi* (MDA, DLR), *l(e)ocotăreț* „(înv.) flecar" cf. *(a) locoti* „a vorbi mult și fără rost, a flecări" (DLR), *lucrăreț* „(înv.) eficace, productiv, folositor; făcător de minuni" cf. *(a) lucra* (MDA, DLR), *lungăreț* „care are o formă alungită" cf. *lung* (MDA, DLR), *mâncăreț* „mâncăcios" cf. *(a) mânca* (DLR, MDA), *meșteșugăreț* „(înv.) care practică un *meșteșug*; șiret" (DLR, MDA), *mortăreț* „(Trans.) care are înfățișare de *mort*" (DLR, MDA), *murgăreț* „de culoare închisă, brun" cf. *murg* (DLR, MDA), *mustăreț* (*măstăreț*) „(bot., reg.) jugastru (*Acer campestre*)" cf. *must* (DLR, MDA), *ningăreț* „care aduce ninsoare, bogat în ninsoare" cf. *(a) ninge* (DLR, MDA), *olăreț*^{1} „oală de lut în care se pune laptele la prins; urcior de lut" cf. *ol* – var. a lui *oală* (DLR), *olăreț*^{2} „(Mold.) în formă de *oală,* lunguieț" (DLR, MDA), *petrecăreț* „(persoană) căreia îi place să *petreacă*" (DLR, MDA), *plângăreț* „care *plânge* prea ușor" (DLR, MDA), *plimbăreț* „căruia îi place să se *plimbe* mult" (DLR, MDA), *poftăreț* „(Trans.) pofticios" cf. *(a) pofti* (DLR, MDA), *purtăreț* (*portăreț*) „(înv., d. obiecte) care se poate muta cu ușurință, portabil; (pop., d. haine) care nu se rupe și nu se murdărește ușor; și în expr. ~ *de viață* = ființă (care trăiește)" cf. *(a) purta* (DLR, MDA), *râzăreț* „(rar) râzător" cf. *(a) râde* (DLR, MDA), *scribăreț* „(rar, peior.) *scrib*” (DLR, MDA), *secăreț* „(d. boabele de cereale) *sec*” (DLR), *sfădăreț* „(reg.) certăreț” cf. *(a se) sfădi* (DLR, MDA) și *sfadă, tâmpănăreț* „(înv.) care cântă din *tâmpină* (= dairea)” cf. varianta *tâmpănă* (DLR), *umblăreț* „(iron.) (om) căruia îi place să *umble* mult” (DLR, MDA), *văi(e)tăreț* „(rar) care are obiceiul să se *vaite*” (DLR, MDA), *vorbăreț* „(persoană) care *vorbește* mult, flecar” (DLR, MDA), *zăcăreț* „(înv.) zăcător, leneș” cf. *(a) zăcea* (DLR, MDA), *zâmbăreț* „(fam.) care *zâmbește* (prea) des” (DLR, MDA).

1. Nu am inclus în listă formațiile *fugăreț* și *pândăreț* din DI, deoarece în dicționarele explicative figurează numai formele cu *-areț: fugareț, -riță* (DA s.v. *fugar,* cu citatul *Trupul [iep]ei lungăreț o arăta că e fugariță.* C. Negruzzi, I, 42; MDA cu glosarea „(reg.) fugaci (= care aleargă repede și ușor)” cf. *fugi + -areț*), respectiv *pândareț, -ă* „(neob., d. oameni) care stă la pândă, care pândește pentru a ataca” cf. *pândă* (DLR, cu unicul citat *Iute... să dăm de rușine pe-argivii pândareți.* Coșbuc, Ae. 30, unde, fiind vorba de versuri, forma s-ar putea explica și din rațiuni de metrică; cf. și MDA s.v.).

Par a conține sufixul *-ăreț* și alte două cuvinte din DI, neincluse în inventarul de mai sus: *strângăreț* (care nu apare în dicționarele explicative consultate) și *urzăreț,* care figurează în DLR numai în forma de feminin *urzăreață* „(reg.) mai ales la pl., în sintagma *pere urzărețe* = varietate de pere timpurii, foarte mici, roșii” explicat din *orz + -ăreț,* analiză care prezintă dificultăți de ordin formal (cf., totuși, varianta regională *urz* a lui *orz,* atestată la Borza, D. 85, în DLR); din punct de vedere semantic, remarcăm existența mai multor cuvinte derivate de la *orz* care sunt întrebuințate pentru a denumi pomii cu fructe timpurii, văratice, ca și fructele respective, probabil datorită asemănării care s-a făcut între un fruct care se coace mai devreme și orz, o cereală și ea mai timpurie: *orzesc, -ească* (Baronzi, L. 93; Bul. Grăd. Bot. I, 77; Enc. Agr.), *orzatic, -ă* (H XI 26) și *urzatic, -ă* (Lex. Reg. II, 71), *orziu, -ie* (com. Marian) și *urziu, -ie* (Grecescu, Fl. 222; Bul. Grăd. Bot. I, nr. 3, 80; H. XI 325); seria formată de la *urz* s-ar putea explica și prin verbul *(a) urzi* „a începe să facă boabe, a prinde rod, a lega” (cf. Comșulea, 1980: 73–74).

2. Am inclus, în schimb, în listă alte două formații greu analizabile semantic, *jugăreț* și *mustăreț,* nume de plante, deoarece în toate sursele sunt considerate derivate românești cu *-ăreț.*

3. În DLR figurează și formația *secăreț*^{2} „(d. lanuri de grâu) prin care a crescut *secară,* (d. boabe de grâu) amestecat cu *secară*”, explicată din *secară + -eț.* Forma feminină a acestui derivat este adusă în discuție și de Pascu (S.: 104, 105), care consideră că sufixul ar fi *-ăreț,* atașat la o temă trunchiată: „Când radicalul cuvântului se termină în *-ar,* are loc un fel de suprapunere silabică (haplologie), așa că se zice **săcăreață* < *secară,* nu **săcărăreață.* Același lucru se petrece și în franțuzește cu *-erez,* atunci când radicalul cuvântului se termină în *-ier* [...]: *figarez* «lieu où il y a des figuiers»; etc.” Explicația pare plauzibilă și datorită invocării unei analogii romanice.

4. În ceea ce privește formația *călăreț,* aceasta ar putea fi considerată cu dublă analiză, în limba română: *cal + -ăreț,* dar și *călariu* s.m. / *călare* s.m., adj. și adv. (eventual și *(a) călări* < *călariu* sau *călare*) + *-eț.* Derivatul *călăreț* este explicat, în majoritatea surselor, ca moștenit ca atare din latină, ca și *călariu* sau *călare* (toate fiind atestate în fazele cele mai vechi ale limbii române); este preferabil ca fiecare dintre aceste formații să fie analizată prin raportare la baza lor comună, care este cuvântul moștenit *cal,* alături de care se recunoaște unul dintre sufixele (de origine latină) *-ăreț, -ariu, -are*^{1} (vezi și *infra* **4.2.**).

Am adoptat același tip de analiză (explicație etimologică) și în cazul derivatelor românești în ale căror familii se găsesc și formații cu *-are*^{2} sau cu *-ar*, de ex. *gustăreț* cf. *(a) gusta* + *-ăreț* (și nu *gustare* + *-eț*), *meșteșugăreț* cf. *meșteșug* + *-ăreț* (și nu *meșteșugar* + *-eț*) etc.

La acestea se adaugă 20 de formații analizabile din alte surse: *căcăreț* „căcăcios" (DA s.v. *căca,* MDA), *cântăreț* (DILR) „cântător; persoană care cântă bine cu vocea" cf. *(a) cânta* (DA), *desfăcăreț* „deschizător de conserve sau de sticle" (DALR) cf. *(a) desface, drumăreț* „(înv., rar) care străbate un *drum*, mai ales pe jos" (DLR), *ducăreț* (în DI apare numai forma *ducareț,* nepreluată însă în DLR) „(pop. și fam.) care nu stă locului și umblă mereu; hoinar, haimana" cf. *(a se) duce* (DLR), *fumăreț* „hogeac mic pe unde iese *fumul* în pod" (Gl. Reg.: 35), *hrăpăreț* (DILR) „(în mod) lacom, rapace" cf. *(a) hrăpi* s.v. *(a) răpi* (MDA), *iubăreț* (DILR) „(persoană) care iubește cu patimă" cf. *(a) iubi* (MDA), *întorcăreț* „care știe suci capul cuiva, isteț, viclean; (om) care își ia vorba îndărăt, sucit" (Udrescu, Gl.: 142) cf. *(a) întoarce, lingăreț* „(reg.) lacom, pofticios; lingușitor, lingău" cf. *(a) linge* (DLR), *mulgăreață* (vezi *supra,* nota 2 sub **1.2.**) cf. *(a) mulge* (DLR), *mutăreț* „*mut*" (DLR), *ospătăreț* „(reg.) ospitalier" cf. *(a) ospăta* (DLR), *pătimăreț* „(înv., d. forme verbale) pasiv" (DAR) cf. *(a) pătimi, pizmăreț* (DILR) „(rar) pizmaș" cf. *pizmă* (DLR), *săltăreț* (DILR) „care *saltă*" (DLR), *scăpăreț* „(la biliard) care poate fi ratat" (Graur, N.A.: 93) cf. *(a) scăpa, sculăreț* „vioi, sprinten, săltăreț; care ațâță pofta" (Udrescu, Gl.: 237) cf. *(a se) scula, stângăreț* „(înv.) stângaci" (DAR) cf. *stâng, sugăreț* „(d. pui) care *suge* cu lăcomie; (d. oameni, ironic) care bea mult, bețiv" (Udrescu, Gl.: 252).

Nu figurează în inventarul formațiilor adăugate derivatul *îndelungăreț* „care ține mult timp" cf. *îndelung* (MDA), pentru că în DI și DA apare numai în forma *îndelungareț, -ă* (DA s.v. *îndelunga,* cu citatul: *Din firea lui era rău și pismătariu, îndelungareț la mânie.* Let. II, 21/$_{11}$) și, în consecință, va figura în inventarul sufixului compus *-areț* (vezi monografia sufixului **-EȚ**, în volumul următor).

2.2.2. Formațiile cu *-ăreț* sunt adjective și substantive.

2.2.2.1. ***Adjectivele*** (dintre care unele folosite și substantival) se analizează prin raportare la:

- verbe cu infinitivul
  - în *-a: alergăreț, ascultăreț, băgăreț, căcăreț, cântăreț, cercăreț, credințăreț, cugetăreț, cuvântăreț, descurcăreț, gustăreț, jucăreț, lucrăreț, mâncăreț, ospătăreț, plimbăreț, purtăreț, săltăreț, scăpăreț, sculăreț, umblăreț, văi(e)tăreț;*
  - în *-e*: *ducăreț, înfigăreț, întorcăreț, lingăreț, mulgăreață, ningăreț, petrecăreț, plângăreț, râzăreț, sugăreț;*
  - în *-i*: *hrăpăreț, iubăreț, învârtăreț, pătimăreț, legumăreț, locotăreț, poftăreț, vorbăreț, zâmbăreț;*
  - în *-ea* (izolat): *zăcăreț;*
- substantive: *băltăreț, călăreț, domnăreț, drumăreț, iernăreț, meșteșugăreț, mortăreț, olăreț*^{2}*, pizmăreț, tâmpănăreț;*
- verbe sau substantive: *certăreț, credințăreț, sfădăreț;*
- adjective: *lătăreț, lungăreț, murgăreț, mutăreț, secăreț, stângăreț.*

1. Corespondentele feminine au la singular desinența *-ă*, cu alternanța *e/ea* în sufix, iar la plural desinența *-e* (*alergăreață, alergărețe* etc.); în texte vechi apare și

forma de plural feminin *-ăreațe* (*Cânta în mijlocul fetișoarelor tămpănăreațe, Biblia* (1688), $402^2/44$, în DLR).

2. Unele formații (mai ales cele referitoare la persoane) își pot schimba clasa lexico-gramaticală și devin, în anumite contexte, substantive (prin elipsa substantivului calificat, de ex. *un om petrecăreț → un (mare) petrecăreț*): *băgăreț, -eață* adj., s.m. și f. (MDA), *călăreț, -eață* adj., s.m. și f. (MDA), *cântăreț, -eață* adj., s.m. și f. (MDA), *descurcăreț, -eață* adj., s.m. și f. (MDA), *iubăreț, -eață* adj., s.m. și f. (MDA), *mutăreț, -eață* adj., s.m. și f. (MDA), *umblăreț, -eață* adj., s.m. și f. (MDA), *vorbăreț, -eață* adj., s.m. și f. (MDA) etc. Alte substantive provenite prin schimbarea clasei lexico-gramaticale din adjective cu *-ăre(a)ț(ă)* nu se referă la persoane: *băltărețul* s.m. art. „vânt care bate dinspre bălțile Dunării" (DA s.v. *băltăreț, -eață*), *iernăreață* s.f. și *iernărețe* s.f. pl. (vezi *supra,* nota 1 sub **1.2.**), *lătăreț* s.m. „(iht.) varietate de scrumbie, *Scomber pelamys*; lătăuș (= nimfa țânțarului)" (DLR s.v. *lătăreț, -eață*) și *lătăreață* s.f. (vezi *supra,* nota 1 sub **1.2.**), *mulgăreață* s.f. (vezi *supra,* nota 2 sub **1.2.**), *purtăreț* s.n. „(Trans.) prăjină cu care se transportă fânul" (DLR s.v. *purtăreț, -eață*).

2.2.2.2. ***Substantivele*** sunt:

- ***masculine,*** analizabile prin raportare la substantive: *jugăreț, mustăreț, scribăreț;*
- ***neutre,*** analizabile în raport cu substantive: *buzăreț, chegăreț, fortăreț, fumăreț, olăreț*[1].

3. Valorile derivatelor

În funcție de clasa lexico-gramaticală a derivatului (substantive cu *-ăreață* și cu *-ăreț* vs adjective cu *-ăreț*), formațiile au valori semantice diferite.

3.1. Substantivele cu *-ăreață* au câteva valori proprii, dar și unele care se regăsesc la substantivele cu *-ăreț.*

3.1.1. ***Valoarea locativă*** este specifică derivatelor cu *-ăreață,* care exprimă:

- locul unde se află o colectivitate de animale: *căprăreață, porcăreață* „cocină de porci", *văcăreață;*
- locul unde se găsește materia denumită de temă (în cantitate mare): *fumăreață* „casă plină de fum; fumărie", *lăptăreață* „lăptărie";
- locul unde are loc un proces care implică obiectul denumit de temă: *focăreață.*

În mod izolat, substantivele cu *-ăreață* exprimă ***posesorul*** obiectului denumit de bază (*fustăreață*), ***purtătorul asemănării*** cu obiectul denumit de temă (*bumbăreață*), ***rezultatul acțiunii*** (*căcăreață*) sau sunt ***colective*** (*porcăreață* „mulțime de porci") ori ***nume de agent*** cu bază nominală (*lăptăreață* „oaie care dă mult lapte", *oglindăreață*).

3.1.2. Substantivele cu *-ăreață* și cele cu *-ăreț* au două valori comune, și anume: ***purtătorul destinației*** (*chegăreață / chegăreț, fumăreț*) și ***specia*** bazei (*fortăreață / fortăreț*).

Unele formații sunt ***sinonime*** cu baza (*mustăreață, strungăreață; scribăreț*).

În alte cazuri, valoarea semantică a derivatului în raport cu baza este neclară (*strâmbăreață; jugăreț, mustăreț*).

Substantivele provenite din adjective au următoarele valori: ***purtătorul proveniențe***i locale (*băltărețul* „vânt"), ***purtătorul referinței*** temporale (*iernăreață* „specie de struguri" și *iernărețe* „crizanteme"), ***purtătorul calității*** (*lătăreț* „un soi de peşte; nimfa ţânţarului" şi *lătăreaţă* „un soi de peşte; literă tipografică; cinzeacă"), ***nume de instrument*** (*purtăreţ* „prăjină"), ***pacientul*** – agentul pasiv (*mulgăreaţă* „oaie care este mulsă") şi ***locul*** acţiunii (*mulgăreaţă* „strungă").

3.2. Adjectivele cu *-ăreţ* exprimă o *proprietate* care implică anumite valori semantice:

- ***agentul*** adjectival:
  - cu bază verbală (majoritatea): *ascultăreţ, cugetăreţ, descurcăreţ, ducăreţ, iubăreţ, plângăreţ, sugăreţ, văi(e)tăreţ, vorbăreţ* etc.;
  - cu bază nominală: *călăreţ, drumăreţ, meşteşugăreţ, pizmăreţ, tâmpănăreţ;*
- ***pacientul*** adjectival – agentul pasiv (cu bază verbală): *mulgăreaţă, purtăreţ, scăpăreţ;*
- ***asemănarea*** cu baza: *domnăreţ, mortăreţ, olăreţ;*
- ***aproximarea*** calităţii: *lătăreţ, lungăreţ, murgăreţ, mutăreţ, secăreţ;*
- ***provenienţa*** locală (izolat): *băltăreţ;*
- ***referinţa*** temporală (izolat): *iernăreţ.*

Numeroase formaţii cu sufixul *-ăreţ* (rar, şi cu *-ăreaţă*) au ***sens peiorativ***, care se datorează fie numai sufixului (*fustăreaţă, gustăreţ, iubăreţ, jucăreţ, petrecăreţ, plângăreţ, plimbăreţ, râzăreţ, văităreţ, vorbăreţ* etc.), fie şi temei (*băgăreţ, căcăreaţă, certăreţ, hrăpăreţ, învârtăreţ* etc.); cf. Iordan, LRA: 166–167; Iordan, LRC: 343; Creţa 1967: 187.

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Sufixul *-ăreaţă* a fost ***moştenit*** în derivatul analizabil *porcăreaţă* (REW 6658 s.v. *pŏrcarĭcius*) cf. it. *porcareccia,* sp. *porqueriza* (cf. şi Ciorănescu, DER s.v. *porc,* unde se adaugă şi megl. *purcăreadză*). Cuvântul apare şi în forma *purcăreaţă* < lat. **porcarĭcia, -am,* din *porcarĭcius, -a, -um* (CDDE 1429, cu trimitere la corespondentele romanice: it. *porcareccia,* v.fr. *porcherece,* prov. *porcareza,* sp. *porqueriza*); aceeaşi etimologie se regăseşte la Pascu (S.: 105) şi la CADE (< lat. vulg. *porcarĭcia*). În DLR cuvântul este explicat din *porc* + *-ăreaţă* cf. lat. *porcaritia,* iar în MDA se reţine numai derivarea pe teren românesc.

Pentru *căprăreaţă* se indică drept etimon lat. **caprarĭcia, -am,* cu trimitere la v.it. *caprareccia* cf. fr. *chevrerez* „qui nourrit les chèvres", sp. *cabreriza* (CDDE 249); Pascu (S.: 105) adoptă aceeaşi etimologie. Provenienţa cuvântului *căprăreaţă* din latină este preluată în DA (s.v. *capră*) şi la CADE (< lat. **capraricia*); cf. şi Ciorănescu, DER s.v. *căprar,* unde se afirmă că poate fi şi un derivat intern cu sufixul *-eaţă.* În MDA se optează pentru etimologie necunoscută.

Spre deosebire de Pascu (S.: 105), Graur (N.A.: 93) este de părere că formele feminine *căprăreaţă* şi *porcăreaţă* nu conţin sufixul *-ăreţ,* deşi corespund perfect formelor galoromanice *cabrareza* şi *porcareza,* afirmând că par mai curând a fi formate cu sufixul *-eaţă* (cu un *-r-* adăugat, ca şi în cazul lui *-ărie* care l-a înlocuit pe *-ie,* cf. fr. *-rie* în loc de *-ie*).

După Pascu (*loc. cit.*), *văcăreaţă* (*văcăreadză*) provine din lat. **vaccaricia* = *vaccaritia,* de unde şi fr. *vacareza, vacherese,* sp. *vaqueriza.*; cf. şi CADE (< lat. vulg. *vaccarĭcia*). În DLR şi MDA etimologia cuvântului este *vacă* + *-ăreaţă* (cf. şi Ciorănescu, DER, s.v. *vacă*).

Şi Densusianu (CTR s.v. *Boairo*) vorbeşte despre originea latină a acestor cuvinte: „Aceste derivate cu *-aria* au mers şi mai departe: primind sufixul *-icia* au înmulțit primele derivate; astfel avem *vaccaricia, capraricia,* care au reflexe în dacoromână *căprăreață* (Trans.) «loc unde se țin caprele», *văcăreață* «loc unde se țin vacile»."

Etimologie latină se propune, în unele surse, şi pentru cuvântul *mustăreață* < **mustarĭcia, -am,* dintr-un adj. **mustarĭcium, -a, -um* (CDDE 1186) sau lat. **mustarĭcia* < *mustum* (CADE). În DLR şi MDA este explicat din *must* + *-ăreață* (cf. şi Ciorănescu, DER, s.v. *must*).

În privința derivatelor în care se recunoaşte o temă moştenită din latină şi un sufix de origine latină, este greu de stabilit dacă derivatul a fost moştenit ca atare din latina vorbită sau a fost format ulterior pe terenul limbii române (Coteanu–Sala 1987: 97–98).

După ce s-a segmentat din derivatul analizabil moştenit *porcăreață,* eventual şi din *căprăreață, mustăreață, văcăreață* (pentru care s-au reconstruit etimoane latine neatestate), sufixul *-ăreață* a putut fi folosit pentru crearea de derivate pe terenul limbii române. ***Derivate româneşti*** sigure sunt cele formate de la teme care nu sunt de origine latină: *bumbăreață, fustăreață, oglindăreață, strâmbăreață, strungăreață.* În DA şi DLR sunt considerate drept formații româneşti şi unele derivate a căror temă este de origine latină.

Interesant este şi faptul că singurul împrumut neologic *fortăreață* / *fortăreț* < fr. *forteresse* (v.fr. *forterece* < lat. *fortis* cu sufixul *-aricius,* Robert s.v.) a fost adaptat inițial în forma *fortеță* (a. 1834, la E. Văcărescul, Ist. 257/$_{44}$, în DA) şi, ulterior, cu sufixul vechi *-ăreț* / *-ăreață,* corect din punct de vedere etimologic: *fortăreț* (a. 1895, la Marian, T. 56, în DA) şi *fortăreață* (a. 1897, la Hamangiu, C.C. 121, în DA).

Cele mai vechi formații cu *-ăreață* atestate în română sunt *mustăreață* şi *porcăreață* (Anon. Car. (cca 1700), în DLR). Este de presupus că şi celelalte formații sunt vechi, dar nu pot fi datate exact, deoarece apar în surse populare sau regionale.

Sufixul apare în câteva toponime atestate în documente slavo-române din secolele al XV-lea şi al XVI-lea (Nestorescu, A. (2006): 49): *Căprăreață* – nume de munte (a. 1400), *Put* (= Drumul) *Purcărețelor* (a. 1576), *Purcăreț* (a. 1579), *Văcăreață* (1587). Este recunoscut faptul că „atunci când se poate stabili în mod cert o relație între un nume propriu şi un apelativ nu trebuie să avem îndoială asupra preexistenței celui din urmă" (Nestorescu, A. (2006): 19).

4.2. Originea sufixului *-ăreț* este controversată.

G. Pascu este de părere că *-ăreț* (cu femininul *-ăreață*) a fost ***moştenit*** din lat. *-aricius,* ca şi it. *-areccio,* fr. *-erez,* sp. *-eriz* (Pascu, S.: 105); cf. şi Iordan, LRC: 343. Al. Graur, deşi discută sufixul *-ăreț* în capitolul consacrat sufixelor latineşti, fiindcă reprezintă evoluția normală în română a lat. *-aricius* (Graur, N.A.: 92), crede însă că *-ăreț* s-a putut forma şi ***pe teren românesc*** din *-ar* + *-eț* (ca şi *-areț*), considerând chiar mai plauzibilă această ipoteză (Graur, N.A.: 93–94), împărtăşită şi de Löwe 1911: 17; cf. şi FCLRV: 79. De altfel, nici pentru Pascu originea sufixului nu este întru totul clară, pentru că include printre sufixele compuse ale lui lui *-eţ* şi un *-ăreţ* (< *-ar* + *-eţ*) din *cântăreţ* (Pascu, S.: 319), la care adaugă câteva formaţii (*certăreţ, lungăreţ, purtăreţ*) care apăruseră iniţial la *-ăreţ* < lat. *-aricius* (Pascu, S.: 104–105).

În latină, în epoca imperială s-a format sufixul *-aricius* din *-aris, -arius* + *-icius.* Sufixul *-icius* nu a supravieţuit în limbile romanice decât în forma compusă *-aricius,* care are descendenţi în franceză, provensală, italiană. La origine, probabil că *-aricius* a format, ca şi *-icius,* adjective (cf. derivatele galoromanice vechi, de ex. *plomberez* „cu care se plumbuieşte un obiect" cf. *plomb*, *corerez* „care aleargă" cf. *courir, graperez* „care se caţără" cf. *grimper*), dar acestea au devenit destul de curând substantive, prin elipsa cuvântului calificat. În forma feminină, sufixul a creat în spaţiul romanic occidental substantive desemnând locul unde se petrece o acţiune sau unde trăieşte un animal, de ex. *cabrareza* „loc unde sunt capre", iar în română, lat. *-aricius,* care nu putea deveni decât *-ăreţ,* a format, ca şi *-eţ,* adjective deverbale: *săltăreţ, cântăreţ, scăpăreţ* (Graur, N.A.: 92).

Sufixul *-ăreţ* a putut fi moştenit din latină în adjectivul analizabil *călăreţ* < lat. **caballarĭcius, -a, -um,* cf. v.it. *cavallereccio,* v.fr. *chevalerez,* cat. *caballeris,* sp. *caballerizo,* port. *cavallariço* (CDDE 212), cf. şi FCLRV: 79; la CADE s.v. şi în MDA, etimonul latin nu mai este marcat ca neatestat, iar în DA s.v., adjectivul *călăreţ* este explicat fie din *călariu* adj. sau *călare* adj. + *-eţ,* fie dintr-un lat. pop. **caballarĭcius, -a, -um;* Ciorănescu îl consideră derivat din *călare* adj. (cf. DER s.v. *călare*).

Toate celelalte formaţii sunt explicate în dicţionare ca fiind derivate pe terenul limbii române cu sufixul *-ăreţ,* deşi cel puţin în cazul derivatelor cu teme moştenite din latină nu ar trebui exclusă posibilitatea ca acestea să fi fost, la rândul lor, moştenite din latina dunăreană (cf. Graur, N.A.: 93, care aduce în discuţie, în acest sens, faptul că derivatele cu *-ăreţ* din română au acelaşi sens cu corespondentele lor din franceză, precum şi existenţa sporadică a sufixului în italiană); chiar dacă presupusele lor etimoane nu au fost atestate, acestea au putut circula în latina populară vorbită, de unde puteau fi moştenite în română (vezi a treia notă de sub **4.1.**).

Despre unele derivate de la verbe, de tipul *certăreţ* sau *săltăreţ,* care fie provin din latină, fie au fost formate în română, Al. Graur afirmă că au fost mai întâi substantive, având valoare semantică de nume de agent, deşi în prezent, cu rare excepţii (*cântăreţ* sau *călăreţ*), au devenit adjective (Graur, N.A.: 94).

Derivate româneşti sigure sunt numai cele ale căror teme nu sunt de origine latină: *băgăreţ, băltăreţ, descurcăreţ, drumăreţ, iubăreţ, învârtăreţ, meşteşugăreţ, murgăreţ, pizmăreţ, poftăreţ, sfădăreţ, tâmpănăreţ, văităreţ, zâmbăreţ.*

Cea mai veche atestare a unei formaţii cu *-ăreţ* este din secolul al XVI-lea: *tâmpănăreaţe* (Psalt. Sch. 129, în DLR). Numeroase formaţii (majoritatea fiind de la Dosoftei) au atestări din secolul al XVII-lea: *gustăreţ* (a. 1618, ap. G.Cr. I, 47/29, în DLR), *purtăreţ* (a. 1640, Prav. Gov. 146^v/10, în DLR), *cântăreţ* (*Biblia* (1688), în DA), *călăreţ* (M. Costin, ap. Let. I, 315, în DA), *cercăreţ* (Dosoftei, M. 111, în DA s.v. *cerca*), *credinţăreţ* (Dosoftei, V.S. 165^b, în DA s.v. *credinţa*), *cugetăreţ* (Dosoftei, V.S. $16/_2$, în DA s.v. *cugeta*), *cuvântăreţ* (Dosoftei, V.S. 81^b, în DA s.v. *cuvânta*), *lucrăreţ* (Dosoftei, V.S. 1/2, în DLR), *lungăreţ* (Dosoftei, V.S. 42, în DLR), *iernăreţ* (Anon. Car., în DA s.v. *iarnă*); o singură formaţie este din secolul al XVIII-lea: *lătăreţ* (Halima (1783), în DLR). Celelalte derivate au atestări din secolele al XIX-lea şi al XX-lea: *ascultăreţ* (Budai-Deleanu, ap. HEM 1816, în DA), *căcăreţ* (LB, în DA s.v. *căca*), *legumăreţ* (Golescu, C., în DLR), *mâncăreţ* (Gorjan, H. II, 8.16, în DLR), *plimbăreţ* (Conachi, în DLR), *certăreţ* (Polizu, în DA s.v. *certa*), *zăcăreţ* (Polizu, în DLR), *băltăreţ* (LM, în MDA), *mortăreţ* (Barcianu, în DLR), *iubăreţ* (Pamfile, J. I, în MDA), *sfădăreţ* (Gorovei, Cr. 33, în DLR), *descurcăreţ* (C. Petrescu, R.Dr. 97, în DLR), *jucăreţ* (Klopştock, F. 219, în MDA), *jugăreţ* (Panţu, Pl., în DLR s.v. *jug*), *plângăreţ* (Slavici, O. II, 75, în DLR), *umblăreţ* (Vlahuţă, N. 123, în DLR), *zâmbăreţ* (Iordan, LRA 167, în DLR), *văi(e)tăreţ* (Iordan, LRC 343, în DLR) etc.

5. Originea temelor

Cele mai multe derivate cu *-ăreaţă* şi cu *-ăreţ* au teme moştenite din latină (*căprăreaţă, chegăreaţă, focăreaţă, fumăreaţă, lăptăreaţă, mustăreaţă, porcăreaţă, văcăreaţă; călăreţ, cercăreţ, certăreţ, cugetăreţ, domnăreţ, lătăreţ, lucrăreţ, lungăreţ, mâncăreţ, mortăreţ, ningăreţ, plângăreţ, purtăreţ, râzăreţ, umblăreţ, zăcăreţ* etc.). Alte derivate au teme de origine slavă (*oglindăreaţă; băltăreţ, drumăreţ, iubăreţ, învârtăreţ, poftăreţ, sfădăreţ, tâmpănăreţ, zâmbăreţ*), maghiară (*bumbăreaţă; meşteşugăreţ*), latino-romanică (*fortăreaţă; ascultăreţ, scribăreţ*), comună cu albaneza (*strungăreaţă; murgăreţ*), necunoscută sau neclarificată (*băgăreţ, fustăreaţă, l(e)ocotăreţ, vorbăreţ*), românească (*descurcăreţ, văi(e)tăreţ*), multiplă (*pizmăreţ*).

6. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-ăreţ* a fost productiv începând din secolul al XVII-lea până la mijlocul secolului trecut (vezi *supra* **4.2.**). Nu se înregistrează derivate recente cu acest sufix, cu excepţia termenului argotic *desfăcăreţ*.

Sufixul *-ăreaţă* a avut o productivitate limitată, în limba populară.

7. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Multe dintre derivatele cu *-ăreţ* sunt învechite, ieşite din uz: *ascultăreţ, cercăreţ, credinţăreţ, cugetăreţ, cuvântăreţ, domnăreţ, l(e)ocotăreţ, lucrăreţ, mâncăreţ, tâmpănăreţ* etc. Altele circulă regional (*chegăreţ, ducăreţ, jugăreţ, mortăreţ, mustăreţ, olăreţ, poftăreţ, sfădăreţ, sugăreţ* etc.) sau în registrul familiar ori ironic (*desfăcăreţ, învârtăreţ, petrecăreţ, plimbăreţ, râzăreţ, scribăreţ, umblăreţ, zâmbăreţ*). Fac parte din registrul neutru al limbii standard formaţiile *călăreţ, cântăreţ, certăreţ, descurcăreţ,* mai rar *lătăreţ* şi *lungăreţ.*

Formaţiile cu *-ăreaţă* sunt populare şi regionale, cu excepţia lui *fortăreaţă.*

'-ĂT, '-ET^1 ('-it)

Pascu, S.: 33–35; Byck–Graur: 19–20; Contraş 1962: 155–162; Stan, C., N.A.: 25; 59; FCLRV: 115–116.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *'-ăt* şi *'-et*^{1} fac parte din aceeaşi ***serie*** având origine comună (sunt continuatoarele lat. *-ĭtus,* vezi *infra* **5.**), distribuţie similară (vezi *infra* **3.1.2.**, **3.2.2.**) şi valori semantice comune (vezi *infra* **4.**).

Unii autori (Pascu, S.: 33; Contraş 1962: 155; FCLRV: 115) au considerat că *'-ăt* este o variantă fonetică a sufixului *'-et*^{1}*,* după teme terminate în consoană labială (*freamăt, geamăt, ţipăt* etc.) sau ocluzivă velară (*dangăt, strigăt, treacăt*). După cum se vede însă din cuvintele *cumpăt* < lat. *compĭtus* şi *oaspete* < lat. *hospĭtem* (ac. lui *hospes, -ĭtis*), *ĭ* postlabial din latină s-a moştenit în română fie ca *ă,* fie ca *e,* aşadar condiţionarea fonetică a lui *'-ăt* nu este strictă (vezi şi *infra,* unele dublete cu *'-et*^{1} şi *'-ăt*). În consecinţă, *'-ăt* şi *'-et*^{1} sunt tratate, conform principiilor adoptate în această lucrare, drept sufixe autonome din aceeaşi serie.

Potrivit lui H. Tiktin, tendinţa lui *-e-* de a se schimba în *-ă-* nu s-a produs decât acolo unde radicalul s-a pierdut, ca în *freamăt* < lat. *fremitus*; când radicalul s-a păstrat în limbă, *-e-* s-a menţinut, ca în *ţipet, gemet* (TDRG s.v. *freamăt*). J. Byck şi Al. Graur arată însă că formaţiile *ţipăt* şi *ge(a)măt* sunt contraargumente ale acestei ipoteze şi că *-ăt* se explică prin legile fonetice româneşti, apărând acolo unde a fost precedat de labiale şi de o ocluzivă velară; în rest, *-et* s-a păstrat (ca în *răcnet, rânjet, suflet, sunet, zumzet*), inclusiv după palatală (*bocet, clinchet, muget, răget*).Verbele *a boci, a mugi* şi *a rage* nu admit guturală în flexiunea lor, astfel încât o formaţie cu *'-ăt* ar fi fost improbabilă. Potrivit autorilor citaţi, excepţii de la aceste reguli ar fi formaţii ca *strâmbet* şi *zâmbet,* unde se poate ca vocala palatală să fi apărut după consoană labială sub influenţa formei de plural, nefiind exclus să fie vorba şi de o analogie cu alte formaţii în care s-a păstrat *-e-* (Byck–Graur: 19–20).

Sufixele apar într-o serie de ***dublete*** (pentru glosări, vezi *infra* **3.**): *clinchet* şi *clincăt* (DA s.v. *clinchet*), *crăpet* şi *crăpăt (crapăt, crepăt)* (DA s.v. *crăpet*), *gemet* şi *ge(a)măt* (DA s.v. *gemet*), *răget* şi *ragăt* (DLR s.v. *răget*), *răsunet* şi *răsunăt* (DLR s.v. *răsunet*), *scremet* şi *scre(a)măt* (DLR s.v. *scremet*), *strigăt* şi (reg.) *străget* (DLR s.v. *strigăt*), *sunet* şi *sunăt* (DLR s.v. *sunet*), *troapăt* şi *tropet* (DLR s.v. *tropot*), *tunet* şi *tunăt* (DLR s.v. *tunet*), *ţipăt* şi *ţipet* (DLR s.v. *ţipăt*), *urlet* şi *urlăt* (DLR s.v. *urlet*), *viermăt* şi *viermet* (DLR s.v. *viermăt*), *zbieret* şi *zbiarăt* (DLR s.v. *zbieret*), *zingăt* şi *zinghet* (DLR s.v. *zăngăt*), *zuzet* şi *zuzăt* (DLR s.v. *zuzet*).

În cuvântul din DI *zacătă* „ogradă" cf. *(a) zăcea* (DLR) se identifică sufixul **'-ătă.* Alte formaţii cu aceeaşi finală, ca *treacătă* „drum de trecere prin apă, vad" (DLR s.v. *treacăt* „trecere") sau *ţâpătă* numai în expr. *N-auzi nimic. Nici ţâpătă* (Plopşor, C. 46 cf. Coman, Glosar, în DLR s.v. *ţipăt*) sunt interpretate ca forme de singular refăcute după pluralele neutre terminate în *-ete,* care au putut fi considerate feminine; aceeaşi explicaţie pentru *ţipetă* din expr. *a nu (se) auzi nici ţipătul / ţipetă* „a nu (se) auzi nimic", *nici ţipătul / ţipetă de om* „nici ţipenie; nimeni", *n-are ţipetă de...* „n-are pic de..." (DLR s.v. *ţipăt*) şi *umbletă*, cu varianta *îmbletă* (DLR s.v. *umblet*).

1.2. Sufixul *'-et*^{1} are ***varianta regională*** *'-it*, în *creştit* (DA s.v. *creştet*), *sunit* (DLR s.v. *sunet*), *tunit* (DLR s.v. *tunet*), *zâmbit* (DLR s.v. *zâmbet*).

Alte variante regionale se identifică în câte una, maximum două formaţii:

- **'-ât* în varianta lexicală regională *zâmzât* (DDRF şi Şez. II, 44, în DLR s.v. *zâmbet*) cf. *(a) zâmzî* (DLR s.v. *zâmbi*);
- **'-ut* în variantele lexicale regionale *prijmut* (DLR s.v. *prejmet*) şi *sunut* (DLR s.v. *sunet*).

2. Delimitarea de afixe omonime

Sufixul neaccentuat *'-et*^{1} se delimitează prin distribuţie, origine şi valori de:

- sufixul colectiv *-et*^{2} din formaţii ca *brădet* cf. *brad, făget* cf. *fag* etc. (vezi monografia sufixului **-ET**^{2}, în volumul următor);
- sufixul neologic *-et*^{3} din formaţii ca *baronet* cf. *baron, vagonet* cf. *vagon* etc. (vezi monografia sufixului **-ET**^{3}, în volumul următor);
- varianta *-et* a sufixului adjectival *-at*^{1} din formaţii ca *albuiet, cucuiet* etc. (vezi monografia sufixelor **-AT**^{1}, **-ÂT**, **-IT**^{1}, **-UT**).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. '-ĂT

3.1.1. În DI sunt înregistrate 33 de ***formaţii analizabile*** (dintre care unele au dublete cu *'-et*^{1}, vezi *supra* **1.1.**): *bangăt* „(rar) dangăt" cf. interj. *bang* (MDA), *clancăt* „acţiunea de a clăncăi şi rezultatul ei" (DA s.v. *clanc!*), *cleafăt* „(reg.) tovărăşie de flecari" (DA s.v. *(a) clefăi* „a vorbi repede şi nedesluşit") cf. *cleaf!, clincăt (clingăt)* „zomotul produs de clopoţei sau de pahare ce se ciocnesc etc." (DA s.v. *clinchet*) cf. *clinc!, cloncăt* „strigătul cloştelor şi al cocorilor" (DA s.v. *clonc!*), *cocăt* „căldură mare" (DA s.v. *coace*), *cracăt* „trosnet; orăcăit de broaşte" cf. interj. *crac* (MDA), *crăpăt (crapăt, crepăt)* „crăpat(ul zorilor); căldură mare" (DA s.v. *crăpet*) cf. *(a) crăpa, dangăt* „sunetul prelung al clopotului; bangăt" cf. interj. *dang* (DLR), *durăt* „(înv., pop.) duruit" (DLR) cf. interj. *dur(a), gâgăt* „acţiunea de a gâgâi" (DA s.v. *găgăi*) cf. *ga-ga!, ge(a)măt* „sunet emis de o fiinţă care simte o durere (fizică sau morală); (fig.) freamăt, murmur, vuiet" (DA s.v. *gemet*) cf. *(a) geme, hlipăt* „suspin" (DA s.v. *hlipi* „a suspina"), *iamăt* – în expr. *a da ~* „a face stricăciuni mari în semănături" (DA s.v. *iama*), *întreacăt* „(reg.) întrecere" (DA s.v. *întrece*), *larmăt* „(rar) *larmă*" (DLR), *mergăt* – în sintagma *~ul vitelor* „(reg.) drumul pe care *merg* de obicei vitele" (DLR), *poarcăt* „(reg.) om cu comportare necuviincioasă, grosolană, obraznică" cf. *porc* (DLR), *prejmăt* „(înv.) *preajmă*, împrejurime" (DLR s.v. *prejmet*), *ragăt* „zbieret scos de unele animale; (p. ext.) strigăt, ţipăt puternic al omului; răcnet" cf. *(a) rage* (DLR s.v. *răget*), *rapăt* „(reg.) tropăit; ploaie torenţială; palme trase cuiva la repezeală" cf. interj. *rap* (DLR), *scre(a)măt* „faptul de a se *screme*" (DLR s.v. *scremet*), *strigăt* „ţipăt, strigare, chemare cu voce tare" cf. *(a) striga* (DLR), *teamăt* „(înv.) *teamă*" cf. *(a se) teme* (DLR), *treacăt* „faptul de a *trece*; trecere" (DLR), *troncăt* „zgomot produs de rostogolirea unui lucru sau de izbirea unui obiect de altul etc." cf. *tronc* (DLR), *troapăt (trupăt)* „zgomot de copite sau de picioare (încălţate) care izbesc pământul; tropotit" (DLR s.v. *tropot*) cf. interj. *trop(a), ţipăt* „strigăt, ascuţit, urlet, zbieret" cf. *(a) ţipa* (DLR), *urlăt* „strigăt puternic şi prelung scos de oameni sau de animale" cf. *(a) urla* (DLR s.v. *urlet*), *viermăt* „mulțime / forfoteală de viermi; agitație, aglomerație dezordonată și continuă a unui mare număr de ființe, viermuială" cf. *vierme* (DLR), *zăngăt (zângăt, zingăt)* „sunet vibrator (și supărător) produs, de obicei, de obiecte confecționate din metal, din sticlă, prin mișcare, ciocnire; zăngăneală" cf. interj. *zâng* (DLR) cf. și *zang, zing, zarvăt* „(reg.) *zarvă*" (DLR), *zbiarăt* „sunet puternic, caracteristic speciei, scos de animale și păsări; răcnet" cf. *(a) zbiera* (DLR s.v. *zbieret*), *zurăt* „(reg.) zornăială" cf. interj. *zur* (DLR).

1. În DA, la *cracăt* „orăcăitul, cântecul broaștelor" (s.v. *crac!*), cu un singur citat, se menționează că s-ar putea să fie tipărit greșit, în loc de *oracăt*.

2. Nu am inclus în inventar câteva formații care ar putea avea o bază onomatopeică, neînregistrată însă în dicționare: *harhăt (harcăt)* „zgomot de voci amestecate, hărmălaie; larmă" cf. onomatopee (DA s.v. *harhăt*); *juhăt* „(Trans.) freamăt, vuiet", pentru care în DA se trimite la *jocot* „săritură, joc", de proveniență onomatopeică; *rangăt* „(reg.) gălăgie" cf. onomatopee (DLR).

3. Nu conține sufixul *'-ăt* nici substantivul *tr(e)apăt* „zgomot produs de mersul unui cal în trap sau de o persoană care calcă apăsat; tropăială" (DLR s.v. *treapăd* „idem", dar și „trap; alergătură multă, umblătură"), care poate fi considerat derivat regresiv de la *(a) trepăta* (DLR s.v. *trepăda*), ca și *treapăd,* explicat în DLR ca derivat regresiv de la *(a) trepăda.* Cf. și cuvântul *zăuăt* (cu varianta *zaot*) din expr. *câinii pun* ~ „(Olt.) câinii latră întruna" (cu etimologie nesigură, cf. *(a) zăpăi*, în DLR), care pare a fi un derivat regresiv din *(a) zăoti* „(Olt.; d. câini) a lătra" (cu etimologie necunoscută în DLR).

Nu conține sufixul *'-ăt* nici cuvântul *capăt,* formă analogică de singular refăcută din forma de plural (neregulat) *capete* (cu singularul *cap,* moștenit din latină) (vezi și Byck–Graur: 45).

4. Nu figurează în listă cuvântul *rânjăt* s.n. din DI, care pare a fi dubletul lui *rânjet* „grimasă de batjocură, de răutate sau de prostie" cf. *(a) rânji,* deoarece dicționarele explicative consultate nu îl înregistrează.

La acestea se adaugă 9 formații analizabile din DLR (cele mai multe fiind dublete ale unor formații cu *'-et^1*): *plescăt* „(rar) zgomot produs de lovirea unui corp (elastic) de altul" (DLR) cf. interj. *pleosc, plimbăt* (s.v. *plimbet,* vezi *infra* **3.2.1.**), *răsunăt* (s.v. *răsunet,* vezi *infra* **3.2.1.**), *sclipăt* (s.v. *sclipet,* vezi *infra* **3.2.1.**), *sunăt* (s.v. *sunet,* vezi *infra* **3.2.1.**), *tresnăt* (s.v. *trăsnet,* vezi *infra* **3.2.1.**), *tunăt* (s.v. *tunet,* vezi *infra* **3.2.1.**), *urlăt* (s.v. *urlet,* vezi *infra* **3.2.1.**), *vâjăt (voajăt)* „(reg.) vuiet, freamăt" cf. interj. *vâj.*

În DLR, formația *plescăt* este explicată din verbul *(a) plescăi,* prin schimbare de sufix (semianaliză); am preferat analiza prin interjecția de bază.

3.1.2. Formațiile sunt ***substantive neutre***, analizabile în raport cu:

- verbe: *cocăt, crăpăt, ge(a)măt, hlipăt, ragăt, strigăt, zbiarăt* etc.;
- interjecții (onomatopee): *bangăt, clancăt, cleafăt, clincăt, cloncăt, cracăt, dangăt, durăt, rapăt* etc.;
- substantive (rar): *iamăt, larmăt, poarcăt, prejmăt, viermăt, zarvăt.*

Formații semianalizabile din DI: *fâlfăt* „fâlfâire" cf. *(a) fâlfâi* (MDA), *foarcăt* „zgomot făcut de obiecte metalice încinse aruncate în apă" (DA s.v. *forcoti* „(d. fierul încins aruncat în apă) a fâsâi, a sfârâi"), *jneamăt* „(reg.) grămadă de mâl, de lemne, de gunoaie etc. aduse de apă; grămadă de lucruri în dezordine" cf. *nămete* „(urmat de determinări introduse prin prep. *de*) cantitate mare din ceva; grămadă, morman" (DA), *zghihăt* „(reg.) hârjoneală” (DLR) cf. *(a) zghihui* „(înv., reg.) a zgâlţâi”, *zuzăt* „(pop.) zumzet; zgomot, gălăgie; zgomot specific pe care îl face un obiect care străbate aerul cu viteză” cf. *(a) zuzui* (DLR s.v. *zuzet*).

> Formaţia *zuzăt* (ca şi *zuzet,* dubletul cu *-et*^{1}) ar putea fi considerată analizabilă, dacă se are în vedere substantivul *zuză* cu sens parţial asemănător: „(Mold.) gălăgie; atmosferă (încordată) determinată de producerea unui anumit eveniment (neplăcut)” (DLR).

3.2. '-ET^{1} ('-it)

3.2.1. În DI se înregistrează 57 de ***formaţii analizabile*** (unele având dublete cu *'-ăt*): *bocet (boacet)* „plâns zbuciumat, însoţit de vaiete, strigăte, tânguiri; jalet, vaiet; specie de poezie populară; cântare de mort” cf. *(a) boci* (DA), *bufnet* „bufnitură” (DA s.v. *bufni*), *buşet* „pumn, ghiont” (DA s.v. *buşi*), *ciocnet* „zgomot produs de lovirea a două obiecte tari” cf. *(a) ciocni* (MDA), *cleştet* „spasm, cârcel; încleştare” (DA s.v. *cleşte*), *clinchet* (vezi *supra* **3.1.1.** – *clincăt*), *clipet* „(rar) clipire” cf. *(a) clipi* (MDA), *crăpet* (vezi *supra* **3.1.1.** – *crăpăt*), *creştet* (*creştit*) „vârful capului; părul (din vârful) capului; (rar) căpătâi; vârf, culme, pisc, înălţime” cf. *(a) creşte* (DA), *cruşet* „boală la boi şi vaci, din cauza căreia se udă cu sânge” (DA s.v. *cruşi* „a se uda cu sânge”), *curet* „(înv., reg.) mers, curs, drum” cf. *(a) cure* (DA), *deset* „desiş de tufe sau de copăcei; îngrămădire de oameni sau de lucruri” cf. *des* (DLR), *duhnet* „emanaţie rău mirositoare” cf. *(a) duhni* (DLR), *foşnet* „foşnitură” (DA s.v. *foşni*), *fuget* „fugit” (DA s.v. *fugi*), *gemet* (vezi *supra* **3.1.1.** – *ge(a)măt*), *icnet* „geamăt scurt şi adânc; icneală, icnitură” cf. *(a) icni* (MDA), *jalet (jelet)* „jale; vaiet, bocet” (DA s.v. *jale*) cf. şi *(a) jeli, lătret* „(înv., rar) lătrat” cf. *(a) lătra* (DLR), *merset* „(înv.) *mers*” (DA), *muget* „strigăt prelung scos de unele animale cornute” cf. *(a) mugi* (DLR), *nechezet* „(reg.) nechezat” cf. *(a) necheza* (DLR), *oamet* „mulţime mare de oameni; lume, popor” cf. *om* (DLR s.v. *omet*), *plânget* „(înv., rar) plângere” cf. *(a) plânge* (DLR), *plânset* „vărsare de lacrimi, ca urmare a unei dureri, a unei emoţii etc.” cf. *plâns* (DLR), *plesnet* „zgomot produs de lovirea palmelor, bătaie din palme; lovitură” cf. *(a) plesni* (DLR), *plimbet* „(reg.) plimbare; (reg., la pl.) ciudăţenii, toane, capricii” cf. *(a se) plimba* (DLR), *pocnet* „zgomot caracteristic produs prin lovire, izbire apăsare etc.” cf. *(a) pocni* (DLR s.v. *pocnet*^{2}), *prâsnet* „(înv., rar) foşnet, foşnitură; faptul de a *prâsni* (= (înv.) a foşni)” (DLR), *pufnet* „faptul de a *pufni*; zgomot produs de expirarea bruscă a aerului pe nări” (DLR), *răcnet (răgnet)* „urlet, zbieret de animale; strigăt puternic” cf. *(a) răcni, (a) răgni* (DLR), *răget (raget)* (vezi *supra* **3.1.1.** – *ragăt*), *răsuflet* „(pop.) răsuflare; aerul expirat din plămâni; repaus scurt; adiere” cf. *(a) răsufla* (DLR), *răsunet* „zgomot puternic (prelungit prin ecou)” cf. *(a) răsuna* (DLR), *rânjet* „grimasă de batjocură, de răutate; râs răutăcios” cf. *(a) rânji* (DLR), *râset* „*râs*” (DLR), *scâncet* „sunet scurt şi repetat scos de unele animale; plâns înăbuşit al copiilor” cf. *(a) scânci* (DLR), *sclipet* „(pop.) sclipit” cf. *(a) sclipi* (DLR), *scrâşnet* „zgomot specific provocat de strângerea maxilarelor şi frecarea dinţilor” cf. *(a) scrâşni* (DLR), *scremet* (vezi *supra* **3.1.1.** – *screamăt*), *strâcnet* „(Ban.) junghi” cf. *(a) strâcni* „(d. dureri fizice) a înjunghia” (DLR), *strâmbet* „(rar) strâmbătură” cf. *strâmb* (DLR) şi *(a se) strâmba, stropşet* „(înv., rar) cotropire” cf. *(a) stropşi* „(înv.) a cotropi” (DLR), *suflet* „(înv., pop.) respiraţie; faptul sau însuşirea de a trăi; suflare, suflu” (DLR) cf. *(a) sufla, sunet (sunit)* „vibraţie a particulelor unui mediu elastic care poate fi înregistrată de ureche; răsunet; zgomot; notă muzicală” (DLR) cf. *(a) suna, şuieret* „(înv., rar) şuierătură” cf. *(a) şuiera* (DLR), *trăsnet (tresnet)* „descărcare electrică în atmosferă, de acelaşi tip cu fulgerul” cf. *(a) trăsni* (DLR), *trosnet* „trosnitură; pocnitură (de bici)” cf. *(a) trosni* (DLR), *toiet (tuiet)* „(reg.) gălăgie, larmă, zgomot” cf. *toi* „idem” (DLR), *tunet (tunit)* „zgomot puternic care însoţeşte o descărcare electrică atmosferică (fulger sau trăsnet)” cf. *(a) tuna* (DLR), *tuset* „(rar) acces de tuse, *tuse* prelungită” (DLR), *umblet* „faptul de a *umbla;* mers; cutreierat; mod de a umbla” (DLR), *urlet* (vezi *supra* **3.1.1.** – *urlăt*), *zâmbet (zâmbit)* „faptul de a zâmbi; surâs” cf. *(a) zâmbi* (DLR), *viermet* (vezi *supra* **3.1.1.** – *viermăt*), *zbieret* (vezi *supra* **3.1.1.** – *zbiarăt*), *zinghet* (vezi *supra* **3.1.1.** – *zăngăt* cf. *zâng*) cf. interj. *zing.*

1. Nu am inclus în inventar unele formații din DI greu analizabile sau neanalizabile: *cherchet* (considerat în DA derivat cu sufixul *-et* de la o onomatopee, neînregistrată în dicționare); *crocnet* „croncănit” (DA s.v. *croncăni*), cu un singur citat din Coşbuc, probabil creație personală; *junghet* „zâmbet; strâmbare a gurii în râs” (DA s.v. *jimb* „strâmb (la gură)”), cu etimologie necunoscută în MDA; *şuiet* „zgomot produs de curgerea unei ape, de bătaia vântului etc.” cf. o onomatopee neînregistrată (DLR); *vaiet* „strigăt, geamăt de durere, de jale, de suferință; plânset”, explicat în DLR ca derivat regresiv din *(a se) văita* (cf. şi Hristea 1960: 508–509); *vojet* „(reg.) vuiet, freamăt” (DLR s.v. *vâjăt* cf. *vâj*), neanalizabil formal.

2. Formația *ninset* din DI nu a fost inclusă în inventar deoarece dicționarele consultate nu o înregistrează.

3. Cuvântul din DI *oamet*, cu atestări vechi (*Palia* (1581) 78/11, în DLR), derivat cu sufixul *'-et*^{1}, are un dublet ulterior *omet* cu sufixul *-et*^{2} (F (1885), în DLR), creat probabil datorită sensului colectiv.

4. Formația *nechezet* are şi o variantă cu accentuare pe sufix: *nechezet* (DLR), apărută probabil prin analogie cu accentul formei *nechezat* de supin.

5. În formația din DI *vuiet* „zgomot puternic şi prelung produs de ape, de vânt, de furtună” cf. *(a) vui* (DLR) se identifică un sufix dezvoltat **-iet* [pron. -ĭet]. Cf. şi *(h)uiet,* variantă (DLR).

La acestea se adaugă 5 formații analizabile din alte surse: *strâget* (vezi *supra* **3.1.1.** – *strigăt*), *tropet* „tropot” (DLR s.v. *tropot*) cf. *trop, țipet* (vezi *supra* **3.1.1.** – *țipăt*), *zvâcnet* „zvâcneală; mişcare precipitată, uşoară şi repetată a corpului sau a unei părți a lui, provocată de frig, de frică, de boală etc.” cf. *(a) zvâcni* (DLR), *zvârlet* „(rar) zvârlitură” cf. *(a) zvârli* (DLR).

3.2.2. Formațiile cu sufixul *-et*^{1} sunt ***substantive neutre***, raportabile la:

- verbe:
  - tema de infinitiv: *bocet, bufnet, ciocnet, crăpet, creştet, cruşet, curet, duhnet, foşnet, fuget, icnet, lătret, muget, nechezet, plânget, plesnet, plimbet, pocnet, pufnet, răcnet, răget, răsuflet, rânjet* etc.;
  - tema de supin / participiu (rar): *merset, plânset, râset;*
- substantive: *cleştet, prejmet, toiet, tuset, viermet;*
- interjecții: *clinchet, zinghet;*
- un substantiv sau un verb: *jalet;*
- un verb sau un adjectiv: *strâmbet;*
- un adjectiv: *deset.*

În DI se înregistrează 3 ***formații semianalizabile***: *zornet (zurnet)* „zornăială” cf. *(a) zornăi* (DLR), *zumzet* „zgomot vibrant, continuu, caracteristic zborului insectelor; bâzâială; zgomot caracteristic, surd şi continuu, produs de vibrația anumitor maşini, mecanisme” cf. *(a) zumzăi* (DLR), *zuzet* (vezi *supra* **3.1.2.** – *zuzăt*), la care se adaugă *şoşet* „foşnet” formație onomatopeică cf. *şoşot* „idem” (DLR) cf. şi *(a) şoşoi* „a foşni”.

Pentru etimologia formației *zuzet* (cu varianta *zuzăt*) în DLR se trimite la verbul onomatopeic *(a) zuzui*, dar ar putea fi vorba şi de o variantă modificată fonetic a formației *zumzet* (provenită din verbul onomatopeic *(a) zumzăi*). Vezi şi *supra*, nota 2 sub **3.1.2.**

4. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele *-ăt* şi *-et*^{1} sunt mai ales substantive abstracte, având valoarea ***nume de acțiune*** (uneori şi ***rezultatul*** ei):

- cu bază verbală sau onomatopeică: *bangăt, bocet, bufnet, ciocnet, clancăt, clincăt, clipet, cloncăt, cracăt, crăpet, dangăt, duhnet, foşnet, gâgăt, geamăt, harcăt, hlipăt, icnet, întreacăt, mergăt, muget, plesnet, pocnet, pufnet, rangăt, rapăt, răget, răsuflet, rânjet, scâncet, strigăt, şuiet, trăsnet, treacăt, troncăt, tunet, țipăt, urlet, zâmbet* etc.;
- cu bază nominală: *cleştet, jalet, toiet, viermăt, zarvăt;*
- cu bază nominală şi verbală: *strâmbet.*

Alte valori sunt slab reprezentate: ***locul acțiunii*** (*treacăt*), ***colectivul*** (*deset*), ***purtătorul asemănării*** (*poarcăt*).

Formațiile *iamăt, larmăt, prejmet* sunt ***sinonime*** cu baza.

În unele formații valoarea este neclară: *cocăt, creştet* (poate ***rezultatul acțiunii***), *cruşet.*

Potrivit DA, substantivul *creştet* a avut inițial sensul abstract „creştere", apoi „punct până la care a crescut cineva" şi ulterior „cel mai înalt punct".

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixele *'-ăt* şi *'-et*^{1} continuă sufixul lat. *-ĭtus.*

În latină, sufixul *-ĭtus* era participial, utilizat la verbele de conjugarea a III-a: *fremitus* cf. *fremo*, *gemitus* cf. *gemo*, *sonitus* cf. *sono*. S-a moştenit în limbile romanice, unde derivă substantive abstracte de la verbe care exprimă un sunet (Meyer-Lübke, G. II: 571). Răspândirea lui ca sufix lexical a fost posibilă deoarece încă din latină valoarea sa de sufix gramatical, flexionar, nu era foarte puternică, verbele de conjugarea a III-a nefiind foarte numeroase (cf. Contraş 1962: 155).

A fost ***moştenit*** prin formații:

- analizabile: *geamăt* < *gemitus* (CDDE 728; REW 3724; DA; FCLRV: 115; Ciorănescu, DER, consideră că ar putea fi şi derivat pe teren românesc), *suflet* < **sufflitus* (CADE s.v.; DLR; Ciorănescu, DER, îl consideră derivat românesc, dar arată că în alte surse a fost explicat din lat. *sufflatus* sau **sufflitus*), *sunet* < *sonitus* (CADE s.v.; REW 8089; DLR; FCLRV: 115; Ciorănescu, DER, crede că ar putea fi şi derivat intern);
- neanalizabile: *freamăt* < *fremitus* (CDDE 636; REW 3493; Ciorănescu, DER).

Etimologia unor formații cu sufixele din serie este controversată, unele surse indicând un etimon latin, iar altele, derivarea pe teren românesc: *crăpet (crepăt)* < lat. *crepitus* „pocnitură, plesnitură", în DA (s.v. *crăpet*), dar la CADE (s.v.) este considerat derivat românesc (cf. şi Ciorănescu, DER, s.v. *(a) crăpa*); *muget* < lat. *mugitus* (Philippide, P.: 183 şi Pascu, S.: 35), dar derivat din *(a) mugi* în DLR (vezi şi Byck–Graur: 20, unde se arată că derivarea pe teren românesc este mai probabilă, deoarece în latină *mūgītus* avea un *i* lung care în română s-a moştenit ca *i*, spre deosebire de *i* scurt care s-a moştenit ca *e* sau *ă*; cf. şi Fischer, L.D.: 159);

tunet < *(a) tuna* + *-et* în DLR (cf. şi REW 8778; Ciorănescu, DER s.v. *(a) tuna*), dar moştenit din lat. *tŏnĭtru* în TDRG^2 (s.v. *tunet*) etc.

În română, utilizarea lui *'-et*^{1} ca sufix lexical cu sens abstract a fost favorizată de faptul că nu s-a moştenit un sufix participial *-et* din latină; verbele de conjugarea a III-a (conform clasificării tradiţionale) nu fac participiul în *-et*, ci în *-s* sau *-ut*: *merge – mers, creşte – crescut.*

Detaşate din formaţii analizabile precum cele de mai sus, sufixele *'-ăt* şi *'-et*^{1} s-au ataşat unor teme de diverse origini (vezi *infra* **6.**) pentru a forma abstracte verbale.

5.2. Unele dintre ***formaţiile moştenite*** au atestări foarte vechi: *suflet* (sec. XVI, Cuv. d. bătr. II, 449/2, în DLR), *sunet* (Varlaam C., 123, în DLR), *freamăt* (sub forma *hreamăt* la Dosoftei, V.S. 79/$_2$, în DA s.v. *freamăt*); altele au atestări din perioada românei moderne, de ex. *gemet* (la Alecsandri, P. I, 369, în DA) şi *geamăt* (la C. Negruzzi, I 184, în DA s.v. *gemet*).

Primele atestări ale unor ***derivate româneşti*** datează din secolele al XVI-lea – al XVII-lea: *teamăt* (Psalt. 129; Coresi, Ev. 4, în DLR), *umblet* (Psalt. 129, cf. Anon. Car., în DLR), *tunet* (Coresi, Ev. 177, în DLR), *ţipăt* (cca 1550–1580, Cuv. d. bătr. II, 458/29, în DLR), *plesnet* (Prav. Gov. 71^r/15, în DLR), *plânget* (Varlaam, C. 449, în DLR), *bocet* (Prav. Mold. 84, în DA), *şuieret* (Dosoftei, V.S.: octombrie, 79^r/27, în DLR), *răget* (Dosoftei, V.S., noiembrie 163^r/36, în DLR), *hlipăt* (Dosoftei, PS 127, în DA), *strigăt* (Anon. Car., în DLR), *urlet* (Anon. Car., în DLR). Altele sunt din secolul al XVIII-lea: *durăt* (M. Costin, O. 135, în DLR), *trăsnet* (N. Costin, L. 160, în DLR), *pufnet* (Cantemir, Ist. 156, în DLR), *muget* (Cantemir, Ist., 174, în DLR), *huiet* (Cantemir, I. I. I, 184, în DLR), *scrâşnet* (Cantemir, I. I. I, 202, în DLR), *stropşet* (a. 1728, Uricariul, I, 48/7, în DLR).

Multe derivate au atestări începând din secolul al XIX-lea (cf. DA şi DLR), dar fiind vorba de cuvinte regionale sau cu circulaţie în registrul popular s-ar putea să fie mult mai vechi în limbă: *zâmbet* (Maior, D. 114/27), *răsunet* (Maior, P. 59/5), *scremet* (Piscupescu, O. 212/24), *jalet* (Gorjan, H. I, 132), *sberet* (Gorjan, H. II, 89/35, în DLR s.v. *zbieret*), *sbiarăt* (a. 1832, AR, în DLR s.v. *zbieret*), *plânset* (Marcovici, C. 28/25), *rânjet* (Bolliac, O. 197), *lătret* (Donici, F. 66), *troncăt* (Alecsandri, P. III, 238), *zinghet* (Alecsandri, O. P. 42), *merset* (Polizu), *treacăt* (Polizu), *zăngăt* (Coşbuc, P. II, 71), *mergăt* (Baronzi, L. 113), *cleafăt* (Ion Cr. V, 374), *clancăt* (Odobescu-Slavici, 70, la TDRG), *foşnet* (Eminescu, P. 48), *zvâcnet* (Slavici, N. I, 340), *râset* (Slavici, O. II, 75), *pocnet* (Negruzzi, S. I, 117), *strâmbet* (Negruzzi, S. I, 9), *răcnet* (Reteganul, P. II, 7), *tuiet* (Reteganul, Tr. 71), *dangăt* (Vlahuţă, S.A. III, 232), *screamăt* (Macedonski, O. III, 53), *cloncăt* (Contemporanul, V, col. I, 289), *fuget* (Contemporanul, III), *buşet* (Şez. III 108/$_1$), *nechezet* (Săm. III, 426), *viermăt* (Săm. V, 456), *bufnet* (Sandu, D.P. 60), *curet* (Pasculescu, L.P.), *cocăt* (Pamfile, A.R.).

Câteva formaţii sunt atestate în secolul trecut (cf. DA, DLR şi MDA): *zarvăt* (Luc. VII, 475), *zvârlet* (Murnu, I. 206), *strâget* (Candrea, Ţ.O. 52), *gâgăt* (Marian), *zurăt* (Cardaş, C. P. 96), *ragăt* (DR III, 689), *tuset* (C. Petrescu, Î. II, 75), *scâncet* (C. Petrescu, S. 36), *sclipet* (C. Petrescu, C.V., 311), *icnet* (Camilar, N. II 70); vezi şi formaţiile regionale *plimbet* (Udrescu, Gl.) şi *întreacăt* (Pop., *apud* GCR. II 366/$_{6-7}$), care probabil sunt mai vechi.

6. Originea temelor

Sufixele *'-ăt* şi *'-et*^{1} se ataşează la teme de diverse origini:

- moştenite: *cocăt, crapăt, crăpet, creştet, curet, fuget, lătret, mergăt, merset, muget, plânget, plânset, plimbet, ragăt, răget, răsunet, râset, scremet, strâmbet, strigăt, şuieret, teamăt, treacăt, tunet, tuset, umblet, urlet, zbieret;*
- slave: *buşet, cleştet, clipet, cruşet, duhnet, hlipăt, icnet, jalet, plesnet, prâsnet, răcnet, rânjet, strâcnet, stropşet, trăsnet, zarvăt, zâmbet, zvârlet;*
- turceşti (rar): *iamăt, toiet;*
- maghiară: *larmăt;*
- formate în română, multe fiind onomatopee sau verbe onomatopeice: *bangăt, bocet, bufnet, clancăt, cleafăt, clincăt, clinchet, cloncăt, cracăt, crocnet, dangăt, durăt, foşnet, huiet, întreacăt, mârâiet, plescăt, pocnet, pufnet, rangăt, rapăt, răsuflet, scâncet, sclipet, scrâşnet, troncăt, vuiet, zăngăt, zinghet, zurăt, zvâcnet.*

Au origine necunoscută sau neclarificată temele formaţiilor *nechezet, ţipăt.*

7. Productivitatea sufixelor

Sufixele au fost productive în limba română. În perioada actuală, nu mai sunt productive; dicţionarele de neologisme şi de cuvinte recente nu înregistrează formaţii cu aceste sufixe.

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Multe formaţii circulă în graiuri sau în limba populară, însă destul de multe au circulaţie generală, în limba standard (*bocet, creştet, foşnet, geamăt, muget, pocnet, răcnet, rânjet, strigăt, sunet, treacăt, trăsnet, tunet, ţipăt, umblet, urlet, vaiet, zâmbet* ş.a.).

-ĂŢÂNĂ (-ăţină)

Pascu, S.: 210; Puşcariu, L.R. II: 396; Iliescu 1960: 319; Iordan 1940: 96, 101–102, 105.

1. Statutul afixelor

Sufixul *-ăţână* [pron. -ă-ţâ-nă] are ***varianta*** regională *-ăţină* [pron. -ă-ţi-nă] în *căpăţină* (socotit, probabil, un „hiperurbanism, în Moldova", DA s.v. *căpăţână*).

Cuvântul *glăvăţină* „greutatea rotundă şi mobilă a cântarului, care indică măsura" (Cantemir, în DA), considerat variantă a lui *glăvăţână* „căpăţână de animal, *glavă*" (în DA şi MDA), conţine, de asemenea, forma *-ăţină* a sufixului.

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile:*** *căpăţână* „*cap,* craniu" (DA) şi *glăvăţână* cf. *glavă* „cap de animal, cap (de om prost)" (DA).

Formaţie semianalizabilă: *răgăţână* „rădăcină ieşită din pământ a plantelor smulse de vânt, de apă” etc. (Jipescu, în DLR), prin raportare la *răgălie*, cu acelaşi sens.

3. Valorile derivatelor

Formaţiile cu *-ăţână* păstrează în general sensul bazei la care se raportează (*glăvăţână, răgăţână*), uneori cu o nuanţă ***augmentativ-peiorativă***: *căpăţână* „cap mare (şi prost)”. Cu sensul de „parte bulbucată a unei plante” *căpăţână* indică ***asemănarea*** cu baza, ca şi *glăvăţină* cu sensul de „greutate rotundă la cântar”.

4. Originea sufixului şi istoria derivatelor

Originea sufixului *-ăţână* pare a fi multiplă: latină şi slavă.

Pentru formaţia *căpăţână*, cu largă răspândire, în majoritatea lucrărilor lexicografice se propune ca etimon lat. *capitina* (DA, TDRG, CADE etc.), cuvânt a cărui atestare a fost descoperită destul de recent (cf. Iliescu 1960: 319). Etimonul latin este susţinut de existenţa formelor din dialectele sud-dunărene (ar. *căpăţână*, megl. *căptsónă*) şi din albaneză (*kaptinë*).

Pascu (S.: 210) menţionează acest cuvânt printre exemplele care dovedesc originea latinească a sufixelor *-in, -ină.* Al. Ciorănescu pune la îndoială etimonul latin al lui *căpăţână* (Ciorănescu, DER s.v.), arătând că sensul de „cap mort, craniu” nu poate fi primitiv şi socoteşte că avem a face cu un derivat expresiv de la *cap,* după un model ca *ierbotină* < *iarbă,* cf. şi *bolbotină, foloştină.* Cuvântul *ierbotină* are însă circulaţie redusă şi pune în evidenţă un sufix *-otină,* şi nu *-ăţână,* iar modul de formare a cuvintelor *bolbotină* şi *foloştină* este neclar.

Pentru *glăvăţână* majoritatea dicţionarelor propun ca etimon bg. *glavetina* „cap mare”, adaptat în română sub influenţa lui *căpăţână* (DA, CADE, Ciorănescu, DER). Trebuie însă ţinut seama şi de posibilitatea derivării pe teren românesc, dată fiind prezenţa lui *glavă* „cap (de om prost)” şi a unor derivate ca *glavătă* (*glăviată*), *glăvie* în ALR (Iordan 1940: 105); *glavă* are atestări mai vechi decât *glăvăţână* (în DA).

Răgăţână, cu etimologie necunoscută în DLR şi MDA, s-ar putea explica prin rus. *rogatina* „un fel de lance cu vârful despicat” sau prin pol. *rogacina, rohatyna* (TDRG); Scriban, Dicţ. trimite la sl. *rogatŭ* „cornut”. Admiterea provenienţei cuvântului românesc din rusă sau polonă prezintă dificultatea că *răgăţână* este un muntenism.

Căpăţână şi *glăvăţână* au atestări vechi, primul în Anon. Car. (în DA) şi al doilea, cu sensul de „parte a cântarului” la Cantemir (în DA).

5. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixul *-ăţână* nu a fost productiv.

Căpăţână se menţine în limba uzuală, iar *glăvăţână* este învechit.

-Ă̱U (-â̱u, -o̱u; -ă̱ul), -E̱U^1

Philippide, P.: 81, 154; Ştefurea 1892: 462–470; Simonyi, U.S.: 322; Hiecke 1906: 155; Löwe 1911: 29–30; Pascu, S.: 415–416; Puşcariu 1921–1922: 600–602; Graur, N.A.: 87–88; Pop 1927–1928: 113; Drăganu, R.: 567–569; Treml 1934: 56–61; Iordan, Stil.: 199; Petrovici 1954: 460–465; Arvinte 1959: 213–239; Kis 1960: 75–85; Petrovici 1960: 49; Rusu 1962: 264; Rosetti, ILR (1968): 419; Iordan, Top.: 474; Creţa 1967: 186; Contraş–Popescu-Marin 1967: 409; Hristea, E.: 338, 343; Janitsek 1969: 118; Vasiliu 1969: 37–46; Sorbală 1971: 168; Avram, A. 1972a: 517; Neiescu, I. 1976: 36; Nestorescu, A. (2006): 39; FCLRV: 80–81; Zafiu 2007b; Şodolescu Silvestru 2008: 295–302.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele *-ău* [pron. -ă̱ŭ] şi *-eu*^{1} [pron. -e̱ŭ] fac parte din aceeaşi ***serie*** pentru că au origine, distribuţie şi valori comune.

În cazuri izolate, forma *-eu*^{1} este condiţionată fonetic (*-ă-* > *-e-* după teme terminate în *č* sau *ğ*), de ex. numele propriu *Zbârceu* (la Paşca, Ţ.O.: 350) cf. *(a) zbârci* şi *amăgeu* (DI) „şarlatan" (DA) cf. *(a) amăgi*.

Sufixele *-ău* şi *-eu*^{1} se identifică în câteva ***dublete***; uneori ambele formaţii sunt înregistrate în DI (*haitău – haiteu* „hăitaş" cf. *haită, piţărău – piţăreu* „obiceiul colindatului; colindător; băţ de colindător" cf. *(a) piţăra* „a umbla cu colindul" şi *cominţeu – cominţău* „contract, convenţie, plată în natură" semianalizabile prin *cominţie* „idem"), alteori una dintre formaţii provine din alte surse: *bolândău – bolândeu* „persoană nebunatică" (Teaha, C.N.: 106) cf. *bolând* „nebun, prost", *ciuciurău – ciuciureu* „jgheab" (DA s.v. *ciuciu̱r* „idem"), *tălpău – tălpeu* „un fel de pedală" (H XVIII 262, 284) cf. *talpă* şi *meseleu – meselău* „bidinea" (DLR) cf. *(a) meseli* „a spoi". Se înregistrează dublete şi la antroponime: *Brânzeu – Brânzău* (Paşca, Ţ.O.: 187), *Cârjeu – Cârjău* (DO: 243) etc.

1.2. Sufixul *-ău* are ***varianta fonetică*** *-âu* [pron. -â̱ŭ], oscilaţia *ă/â* fiind cunoscută şi răspândită în limba română la unii vorbitori (cf. *(a) întălni – (a) întâlni, pănă – până* etc.). Varianta *-âu* apare în câteva derivate analizabile care au şi forme cu *-ău*: *botău – botâu* „bâtă (mare)" cf. *botă* „bâtă" (DA), *molău – molâu* „om *moale*" (singurul derivat care s-a impus în limba literară cu varianta *-âu*), *piţărău – piţărâu* (vezi *supra* **1.1.**), *secău – secâu* „(d. gust) înecăcios, (d. cereale) *sec*, (d. vite) slab" (Gl. Reg.), *Bârgău – Bârgâu* cf. *Bârg* (DO: 203) şi semianalizabilul *vâgău – vâgâu* „om care umblă vâgăind (= dând din mâini)" cf. *(a) vâgăi* etc.

Dintre cercetătorii care s-au ocupat de sufixul *-ău,* numai G. Pascu a semnalat existenţa variantei *-âu*. La Hasdeu (HEM 2221–2224) forma *-âu* pentru *-ău* (*lungâu, nătărâu, Lazâu, Tisâu*) reprezintă, probabil, un fapt de grafie.

Sufixul *-ău* are şi ***varianta etimologică*** *-ou* [pron. -oŭ] în câteva împrumuturi din maghiară, care au şi forme cu *-ău*, mai frecvent folosite, ca *hârdou* – *hârdău* (vezi *infra* **5.1.**). Alte câteva formaţii cu *-ou* trebuie privite cu rezervă (*-ou* ar putea reprezenta doar o formă grafică): substantivul neutru *ploscou* „*ploscă* mare" (înregistrat numai în DDRF, a cărui existenţă reală este îndoielnică) şi numele proprii de familie *Botou* (DO: 42) cf. *Bot* sau *bot*, *Drabou* (DO: 263) cf. *Drab*, *Zabou* (DO: 468) cf. *Zab* etc., toate cu etimologie incertă; cf. şi toponime ca *Hordou*.

La numele proprii, sufixul *-ău* apare şi în forma articulată *-ăul* [pron. -ă-ul], în formaţii ca *Golăul, Nănăul* (vezi *infra* **3.1.2.2.**).

DLR menţionază printre variantele adjectivului *molâu* o formă *moliu*, atestată la Rădulescu-Codin (*O seamă de cuvinte din Muscel*, Câmpulung [1901], p. 51). Deoarece o variantă *-iu* a sufixului *-ău* (*-âu*) nu apare în nicio altă formaţie, iar *moliu* nu se explică printr-o transformare fonetică obişnuită în Muscel, se poate presupune fie că avem a face cu o schimbare de sufixe (*-ău* (*-âu*) înlocuit cu *-iu*), fie că *-i-* în loc de *-î-* este o greşeală de tipar.

2. Delimitarea de sufixe omonime

Sufixul *-eu*^{1} se delimitează de omonimul său neologic *-eu*^{2} (din *decolteu, neglijeu, supeu* etc., vezi monografia sufixului **-EU**^{2} în volumul următor) prin origine şi prin valori, iar de sufixul *-eu*^{3} (din *europeu, mediteraneu* etc.) prin origine şi prin clasa lexico-gramaticală a derivatelor (vezi monografia sufixului **-EU**^{3} în volumul următor).

3. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

3.1. -ĂU

3.1.1. În DI sunt înregistrate cca 150 de formaţii analizabile cu sufixul *-ău: alergău* „om care *aleargă*, alergător" (DA), *băligău* „bălegar" cf. *baligă* (MDA), *băltău* „*baltă* mare" (DA), *bărcău* „locul unde rămâne mocirlă în urma inundaţiei unei văi" cf. *bărc* „pământ lunecos şi moale" (MDA), *beşău* „copil mic şi slab" cf. *(a) beşi* (în MDA, cu etimologie necunoscută), *bitangău* „*bitang* (= străin, vagabond)" (MDA), *blendău* „căscat, prost" (DA s.v. *bleandă*), *botău* „*botă* (= bâtă) mare" (DA), *brădău* „augmentativ de la *brad*" (DA), *buzău* (în expr. *a sta buzău* = a sta bosumflat) cf. *buză* (MDA), *cararău* „om care bate *cărările*" (DA), *căcău* „om căcăcios" cf. *(a se) căca* (DA), *căldărău* „lemn de care atârnă lanţul *căldării*" (DA), *cepău* „capătul de fier al fusului roţii" cf. *cep* „limba de la capătul unui stâlp" (DA), *chiclău* „platou acoperit cu tufărişuri" cf. *chiclă* „idem" (DA), *ciobănău* „*cioban* mare" (DA), *ciucurău* (vezi *supra* **1.1.**), *clănţău* „flecar" cf. *clanţă* „(fam. şi peior.) gură" (DA), *clonţău* „bătrân flecar" cf. *clonţ* „cioc, gură" (DA), *cocârţău* „dumicaţi de pâine sau mămăligă prăjiţi în untură" cf. *cocârţă* „mâncare ciobănească făcută din caş dulce" (DA s.v. *cocârtiţă*), *codău* „câine ciobănesc (cu *coada* lungă)" (DA), *colotău* „vagabond" cf. *(a) coloti* „a fugări" (DA), *corfău* „stâlp de casă" cf. *corfă* „bârnă servind de rezemătoare" (DA), *croncău* „corb, croncan" cf. *cronc!* (DA), *culegău* „(tipogr.) culegar" cf. *(a) culege* (DA), *cusurău* „cuţit de tâlhar" cf. *cosur* – variantă la *cosor* „cuţit scurt" (DA), *dâmbău* „*dâmb* mai mare" (DLR), *dâplău* „om neîngrijit" cf. *dâplă* „idem" (DLR), *dârjău* „prăjină mare" cf. *dârjă* – variantă la *dârjală* „idem" (DLR), *dospău* „leneş" cf. *(a) dospi* „a mocni, a putrezi" (DLR), *drugău* „făcăleţ; lemn pentru construcţii" cf. *drug* „făcăleţ, bucată de lemn" (DLR s.v. *drugălău*), *duhlău* „om leneş" cf. *duhlă* „idem" (DLR), *durău* „zgomot al unei ape de munte; cascadă” cf. *dura* interj. (în MDA se trimite la *(a) durăi* „a curge cu zgomot”, prin care ar fi semianalizabil), *făgău* „*fag* tânăr” (DA), *fălcău* „om cu *fălci* mari” (DA), *fârţâgău* „om neastâmpărat” cf. *fârţoagă* „femeie neastâmpărată” (DA), *feştelău* „băţ de uns osia căruţei” cf. *(a) feşteli* „(a) murdări” (MDA), *foltău* „scoarţă de brad” cf. *folt* „fâşie de pânză” (DA), *fugău* „pasărea numită şi fugar; insectă care se deplasează repede pe suprafaţa apei” cf. *(a) fugi* (DA), *fumăgău* „cantitate mare de fum” cf. *(a) fumega* „a face fum” (DA), *greblău* „pieptene mare” cf. *greblă* (MDA), *haitău* „hăitaş” (DA s.v. *haită*), *hăplău* „nătărău” cf. *haple* „idem” (MDA), *horău* „om care cântă” cf. *horă, (a) hori* (MDA), *horjău* „instrument de scobit jgheaburile în şindrile” cf. *horj* „idem” (MDA), *horlău* „nebunatic” (MDA) cf. *(a) horli* „a umbla din târg în târg”, *jidău* „evreu” (DA) cf. *jid* „idem”, *lărgău* „oală *largă* la gură” (MDA), *lătău* „soi de peşte” cf. *lat* (DLR), *lătrău* „persoană care vorbeşte mult; linguşitor” cf. *(a) lătra* (DLR), *leorbău* „om flecar, limbut” cf. *leoarbă* „gură” (în DLR, derivat de la verbul *(a) leorbăi*, prin care formaţia este semianalizabilă), *lingău* „(om) căruia îi place să mănânce mult, mai ales de la alţii; linguşitor” cf. *(a) linge* (DLR), *lompău* „felinar; lămpaş” cf. *lompă* – var. la *lampă* (DLR), *lungău* „lungan” cf. *lung* (DLR), *mămăligău* „om lipsit de energie; făcăleţ” cf. *mămăligă* (MDA), *mâncău* „persoană care mănâncă mult” cf. *(a) mânca* (DLR), *mestecău* „făcăleţ” cf. *(a) mesteca* „a amesteca” (DLR), *molău* (vezi *supra* **1.2.**), *molândău* „om moale, lipsit de iniţiativă” cf. *molând* (DLR s.v. *morândău,* dat cu etimologie necunoscută), *moliticău* „bărbat slăbănog; specie de peşte” cf. *molatic* (cu asimilare, Avram, A. 1972b: 286; în DLR e dat cu etimologie necunoscută), *moşmândău* „om şovăitor” cf. *(a) moşmândi* „a lucra încet, a migăli” (DLR), *mrăniţău* „*mraniţă*” (DLR), *ningău* „ninsoare” cf. *(a) ninge* (DLR), *oticău* „*otic* (= lopăţică, doniţă, pahar mic)” (DLR), *păpărău* „un fel de *papară*” (DLR), *păpău* „mâncău” cf. *(a) păpa* (DLR), *păţău* „păţanie” cf. *(a) păţi* (DLR), *pirău* „nume de plantă” cf. *pir* „idem” (MDA), *piţărău* (vezi *supra* **1.1.**), *pliscău* „deal nu prea înalt” cf. *plisc* „vârf, deal steril” (DLR), *potânţău* „om petrecăreţ” cf. *potanţă* „farsă, şotie” (DLR), *prădălău* „om risipitor” cf. *(a) prădăli* „a risipi” (DLR), *prostănău* „prostănac, *prostan*” (DLR), *pujlău* „dulău” cf. *pujlă* „potaie” (DLR), *puşcău* „dinamită” cf. *puşcă* „tun” (DLR), *rablău* „om voinic, prost şi leneş; celibatar bătrân” cf. *rablă* „idem” (DLR), *râncău* „animal râncaci (= castrat)” cf. *râncă* „organul genital al armăsarului” (DLR), *scăfău* „*scafă* (= pahar, blid) mare” (DLR), *scăpău* „gaură prin care *scapă* cineva; scăpare; excremente” (DLR), *secău* „cu bobul *sec*” (DLR), *spânău* „*spân*” (DLR), *sulău* „prăjină de brad” cf. *sul* „prăjină pentru cărat fânul” (DLR), *şamfău* „calapod, şan” (s.v. *şamfă* „idem”, în DLR), *şezău* „jeţ” cf. *(a) şedea* (DLR), *şoldău* „augmentativ al lui *şold*” (DLR), *şopârlău* „şopârloi” cf. *şopârlă* (DLR), *tălpău* „tălpig” cf. *talpă* (DLR), *tândălău* „augmentativ al lui *tândală* (= om de nimic)” cf. şi *(a) tândăli* (DLR), *tânjălău* „*tânjală* (= proţap la jug)” (DLR), *târţău* „tânăr încrezut, fanfaron” cf. *târţ* „om de nimic” (MDA), *tecărău* „nătărău, bădăran” cf. *teacăr* „haimana, om prost” (DLR), *teşcău* „băşică uscată folosită de ciobani ca pungă pentru tutun” cf. *t(e)aşcă* (DLR), *tocănău* „făcăleţ” cf. *tocană* „mămăligă” (DLR), *tragău* „pieptul calului” cf. *(a) trage* „a căra” (DLR), *trămândău* „om leneş” cf. *(a) trămânda* „a amâna, a tărăgăna” (s.v. *(a) tămânda,* în DLR), *trăncănău* „om care *trăncăneşte*” (DLR), *ţărău* „izvor” cf. *ţâr* „idem” (DLR), *ţicmău* „vârf de deal sau de munte” cf. *ţicmă* „idem” (DLR), *ţincău* „(ornit.) căldăraş” cf. *ţinc!* (DLR), *ţurău* „izvor” cf. *ţur!* (DLR), *umblău* „om care *umblă* mult” (DLR), *vanglău* „vagonet pentru transportul persoanelor în mină” cf. *vanglu* „vagonet pentru transportul mărfurilor în mină” (DLR), *voşolău* „fier de călcat” cf. *(a) voşoli* „a călca rufe” (DLR), *zelău* „verigă de lanţ” cf. *zală* – var. la *za* (DLR), *zgâmbău* „gland; dinte” cf. *zgâmb* „idem” (DLR) etc.

La acestea se adaugă 27 de formaţii din alte surse: *bălău* „*băl,* blond” (Mat. Dial.: 54, 206), *băscăcărău* (Udrescu, Gl.) cf. *(a) băscăcăra* „a râde zgomotos, prosteşte;

a rânji" (*ibid.*) „a se răscrăcăra" (MDA), *bâhlău* „apă stătută cu miros greu; ceață deasă" (Gl. Reg.) cf. *bâhlă* „idem" și *(a se) bâhli* „a se cloci, a se împuți" (DA), *bolândău* (vezi *supra* **1.1.**), *căscău* „distrat, uituc; neghiob" (Udrescu, Gl.) cf. *(a) căsca, chisău* „piuliță" cf. *(a) chisa* „a pisa" (DM), *chiulău* „chiulangiu" (DALR) cf. *chiul* și *(a) chiuli, cremănău* „mămăligă tare, vârtoasă" (Moise 1973: 579) cf. *cremene, dezmățău* „om dezmățat" cf. *(a se) dezmăța*" (MDA), *fleosnău* „persoană care are obiceiul să *fleosnească*, să pălmuiască" (Lex. Reg. I), *flocău* „om cu părul zburlit; om slab la minte" (*ibid.*) cf. *floc, ghebău* „palton de dimie" (Lex. Reg. II: 25) cf. *gheb, ghiflău* „persoană care învață mecanic, care *ghiflește*" (Lex. Reg. II: 125), *haplău* „om care merge urât și cu pași mari, care *haplește*" (Lex. Reg. I), *hăpcău* „om care ia cu *hapca* de la altul" (Udrescu, Gl.), *horelcău* „bețivan" (Lex. Reg. I) cf. *horelcă* și *(a) horelci* „a bea horelcă", *lăcău* „cantitate mare de apă provenită din ploi, lăcăraie, lăcărie" (Gl. reg. Pitești 2: 75; Gl. Olt.) cf. *lac, legău* „sistemul de a *lega* un cal tânăr de alți doi cai, pentru ca să se învețe la ham" (Lex. Reg. I), *mâzgău* „alunecuș, polei" cf. *mâzgă* (DLR), *pățău* „întâmplare neplăcută, pățanie" (Udrescu, Gl.) cf. *(a) păți, pâclău* „*pâclă* mare" (Gl. Reg.), *prunău* „rămășițele de la *prune* după fiertul țuicii" (Teaha, C.N.: 105), *roșcău* „(d. cai) roib" cf. *roșcă* (DLR), *săpău* „hârleț" (Ștefurea 1892: 464) cf. *sapă* și *(a) săpa, tearfău* „om de nimic" (Lex. Reg. I) cf. *tearfă* „femeie rea", *țurțurău* „*țurțure* la streașina casei" (Mat. Dial.: 271) și „cascadă, izvor" (DLR) cf. *țurțur* „idem".

1. Într-un articol despre rolul și locul sufixului *-ău* în toponimia românească (Șodolescu Silvestru 2008: 296–300), figurează o serie de cuvinte populare cu sufixul *-ău* (fără să se indice sursa), de ex. *boncău* „baros, ciocan mare" cf. *bonc!, bunău* „*bun*", *cronțău* „pâine tare" cf. *cronț!, genău* „*geană*", *gurău* „*gură*", *horcău* „cel care sforăie" cf. *horc!, pisău* „recipient în care se zdrobește ceva" cf. *(a) pisa, răpcău* „ramură uscată de viță-de-vie" cf. *răpcă, râpcă* „idem", *tâmpău* „*tâmp*" etc., precum și unele entopice populare: *adăpău* „sursă de apă" cf. *(a) adăpa, bâldăhău* „loc adânc de scaldă" cf. *bâldâh!, căciulău* „dâmb, moviliță cu vârful ascuțit" cf. *căciulă, colțău* „bolovan cu vârf ascuțit" cf. *colț, gâlmău* „deal, movilă mai înaltă decât cele din jur" cf. *gâlmă* „umflătură", *moțău* „proeminență într-o baltă pe un deal sau munte" cf. *moț, râpău* „loc abrupt între versanți" cf. *râpă, retezău* „înălțime cu vârful tăiat" cf. *(a) reteza, țigmanău* „vârf de munte ascuțit" cf. *țigmană* (s.v. *țicman*) „deal foarte ascuțit" etc..

2. Este greu de apropiat din punct de vedere semantic formația *dârlău* „persoană care umblă fără rost, om fără căpătâi" de *dârlă* „bucium" sau de *(a) dârlâi* „a cânta prost" (cf. MDA). De asemenea, este dificilă apropierea lui *zabalău* „prost" de *zăbală* „piesă care se pune în gura calului" (DLR).

3. La Philippide, P.: 154 apare cuvântul *șirău,* pe care nu-l putem lua în considerare, nefiind glosat.

3.1.2. Formațiile cu *-ău* sunt substantive (comune și proprii) și adjective.

3.1.2.1. ***Substantivele*** comune sunt:

- ***masculine,*** raportabile la:
  - substantive:
    - masculine: *bitangău, brădău, ciobănău, făgău, flocău, prostănău, spânău* etc.;
    - feminine: *cararău, clănțău, fălcău, fârțâgău, hăpcău, horelcău, pujlău, șopârlău, tearfău* etc.;
    - neutre: *clonțău, foltău, zgâmbău* etc.;

  - verbe: *alergău, căcău, chisău, corfău, fugău, lătrău, legău, lingău, mâncău, păpău, umblău* etc.;
  - substantive şi verbe: *horău, horelcău, săpău, tândălău* etc.;
  - adjective: *lătău, lungău, moliticău, molândău* etc.;
  - interjecţii: *croncău, târţău, ţincău* etc.;
- ***neutre***, raportabile la:
  - substantive:
    - neutre: *cepău, dâmbău, horjău, lăcău, oticău, vanglău* etc.;
    - feminine: *băltău, botău / botâu, cararău, căldărău, cepău, ciuciurău, cusurău* etc.;
  - verbe: *fleosnău, fugău, legău, mestecău* etc.;
  - substantive şi verbe: *bâhlău, crestău, săpău* etc.;
  - un adjectiv: *lărgău*;
  - interjecţii: *durău, ţârău, ţurău* etc.;
- ***masculine*** şi ***neutre***, raportabile la substantive:
  - masculine: *drugău* etc.;
  - feminine: *mămăligău* etc.;
- ***cu genul neprecizat*** în izvoare (probabil neutru), raportabile la:
  - verbe: *ningău, trăgău* etc.;
  - substantive: *cremănău, şamfău, teşcău* etc.

1. Unele formaţii cu *-ău* au devenit neanalizabile semantic (sensul derivatului s-a depărtat de cel al bazei) sau formal (din cauza transformărilor fonetice suferite de derivat), de pildă, *nătărău* < *netare* „neputincios" (cf. HEM: col. 2222; pentru *ne-* > *nă-*, cf. Graur, E. 27–30) şi *ulicău* „haimana, pierde-vară" < *uliţă* (prezenţa lui [c] în loc de [ţ] s-ar putea explica prin influenţa altor derivate de la *uliţă* care prezintă aceeaşi transformare: *ulicariţ, ulicuţă,* vezi Graur, E.: 38–42).

2. *Albuşău*, specie de peşte, ar putea fi apropiat formal de substantivul *albuş;* prin raportare la adjectivul *alb* s-ar identifica un sufix compus **-uşău*, care nu există însă în nicio altă formaţie. Formaţia *fumăgău* „fum gros" trebuie raportată mai curând la verbul *(a) fumega* (cf. DA s.v. *fumegai*) decât la substantivul *fum;* ultima modalitate de analiză ar pune în evidenţă un sufix **-ăgău* (sau *-egău*, cf. Pascu, S.: 417) care nu mai apare în nicio altă formaţie.

3.1.2.2. *Substantivele proprii* sunt:

- antroponime masculine, raportabile la:
  - substantive proprii (antroponime sau toponime): *Bălăşcău* (Paşca, Ţ.O.: 168) cf. *Balaşcă*; *Dănău* (DO: 39) cf. *Dan, Dindărău* (Paşca, Ţ.O.: 223) cf. *Dindar, Ercău* (*ibid.*: 256) cf. *Iarcu, Ghiţău* (DO: 65) cf. *Ghiţă* < *Gheorghiţă* < *Gheorghe, Ierău* (Paşca, Ţ.O.: 256) cf. *Iaru, Lăscău* (*ibid.*: 267) cf. *Lascu, Lăzău* (Francu–Candrea, M.: 116) cf. toponimul *Laz, Radău* (Ştefurea 1892: 464) cf. *Radu, Stăncău* (Paşca, Ţ.O.: 324) cf. *Stancu, Tisău* (Francu–Candrea, M.: 116) cf. toponimul *Tisa, Vlădău* (Paşca, Ţ.O.: 348) cf. *Vlad* etc.;
  - substantive proprii şi comune: *Bănău* (DO: 190) cf. *Ban, ban; Bozău* (DO: 213) cf. *Boz, boz; Ciotău* (Ştefurea 1892: 464) cf. *Ciot, ciot; Ciumău* (*ibid.*), *Ghimpău* (*ibid.*: 465), *Gânscău* (Pascu, S.: 415), *Gurău* (Ştefurea

1892: 464), *Lupău* (*ibid.*), *Mânzău* (*ibid.*: 465), *Popău* (*ibid.*), *Tătărău* (*ibid.*), *Vâjeu* (DO: 407) cf. *Vâja, vâj* „om bătrân" etc.;

  - substantive proprii şi adjective: *Golăul* (DO: 285), *Grăsău* (*ibid.*: 287) etc.;
  - verbe: *Culcău* (DO: 254), *Dubău* (Neculce, la Contraş–Popescu-Marin 1967: 411) cf. *(a) dubi*, *Găgălău* (DO: 281) cf. *a găgăli* „a gângâvi" etc.;
  - o interjecţie, un substantiv sau un verb: *Zbârceu* etc.;
- toponime, raportabile la antroponime: *Cincău* (DO: 238) cf. *Cincă, Cincu; Nănăul* (*ibid.*: 9) cf. *Nan* < *Anania* etc.

Toponimul *Dâmbău* nu are aceeaşi etimologie cu substantivul comun omonim; la originea numelui topic este sl. *Dõbovŭ*, nume de loc, trecut prin filieră maghiară, *Dombó* (cf. Petrovici 1954: 461).

3.1.2.3. ***Adjectivele*** sunt raportabile la:

- adjective: *bălău, lungău, molău / molâu, secău / secâu, spânău* etc.;
- substantive: *buzău, roşcău* etc.;
- verbe: *dospău, prădălău* etc.

Femininul substantivelor masculine cu *-ău* se formează cu sufixul *-aucă* < *-ău* + *-că*: *căpaucă* < var. *căpău* (DA s.v. *copoiu*), *chiulaucă* < *chiulău*, *nătăraucă* < *nătărău* etc.

Adjectivele cu *-ău* au femininul (întrebuinţat rar)

- în *-aie*: *ghidălău – ghidălaie* (DDRF, în DA), *lungău – lungaie* (LB);
- în *-ăie: bâlbău – bâlbăie* (Cantemir, la CADE);
- în *-âie: bălălău – bălălâie* (Pamfile, J. II 131, în DA).

Numeroase ***formaţii*** sunt ***semianalizabile***: *bănănău* (adv.) „fără rost, de colo, colo" cf. *(a) bănănăi* (MDA), *beregău* „laringe, gâtlej" cf. *beregată* (MDA), *brehău* „câine care latră" cf. *(a) brehăi* (DA s.v. *brehni*), *butău* „*butuc*" (DA s.v. *butuc*), *cârlău* „mânz până la trei ani" cf. *cârlan* (DA), *ciobârlău* „cioban mare" cf. *ciobârlan* şi *ciobârloi* (DA), *coldău* „cerşetor" cf. *colduş* „idem" (DA), *cotângău* „băieţandru, *cotângan*" (DA), *duglău* „om leneş" cf. *duglan* „idem" (MDA), *durduzău* „cablu care susţine un pod plutitor pe un râu" cf. *durduzan* „idem" (DLR) (pentru sensul „măciucă ghintuită cu cuie de fier; puşcă haiducească" cf. *durdă*, la Pascu, S. 417), *gâldău* „groapă plină cu apă" (DA) cf. *gâldan* şi *gâldoi* „adâncime cu vârtej într-o apă curgătoare", *ghidălău* „robust" (DA s.v. *ghidălan* „idem"), *goblizău* „*goblizan*" (MDA), *hădărău* „*hădărag*" (DA), *hăgău* „loc spălat, mânat de apă" cf. *hăgaş* „surpătură" (DA), *hăpău* „om lacom" cf. *(a) hăpăi* „a mânca repede" (MDA), *hârcău* „om care scuipă mult" cf. *(a) hârcâi* „a respira greu din cauza flegmei" (DA), *jinău* „bănuială" cf. *(a) jinui* „a bănui" (DA), *lehău* „flecar" cf. *(a) lehăi* „a trăncăni" (DLR), *măgădău* „om înalt, voinic şi cam prost, *măgădan*", *modârlău* „bădăran" cf. *modârlan* „idem" (DLR), *mogâldău* „om corpolent" cf. *mogâldan* şi *mogâldeaţă* (DLR), *molfău* „om care *molfăie*" (DLR), *nahău* „nătărău" cf. *năhui* „idem" (DLR), *olălău* „ţipăt; om certăreţ" cf. *(a) olălăi* „(a) ţipa" (DLR), *păhău* „bărbat prostănac; câine bătrân" cf. *păhai* „idem" (DLR), *plăpău* „om *plăpând*" (DLR), *popândău* „animal rozător, *popândoc*" (DLR), *rictălău* „lucrător care *rictăluieşte*" (Arvinte, T.), *sinălău* „cuţit utilizat în tăbăcărie" cf. *(a) sinălui* „a răzui cu sinălăul" (DLR), *şăncălău* „persoană glumeaţă" cf. *şăncălie* „glumă" şi *şăncălos, şăncăleţ* „glumeţ" (DLR), *tăgădău* „persoană care *tăgăduieşte*" (DLR), *tăpălău* „om cu picioare mari, *tăpălog*", *ţipău* „*ţipar*" (DLR), *ţopârlău* „*ţopârlan*" (DLR), *urlău* „urluială" cf. *(a) urlui* „a măcina în granule mari" (DLR) etc.

3.2. -EU^1

3.2.1. În DI sunt înregistrate 8 formații ***analizabile:*** *amăgeu* (vezi *supra,* nota sub **1.1.**), *boteu* „turmă mică de oi" (DA s.v. *boteiu* „idem") cf. *bot* „grămadă, turmă", *bredeleu* „bucată de lemn care se leagă la grumazul porcilor" (DA s.v. *bredel* „bucată de lemn cu care se răsucește funia trecută peste un obiect pentru a o întinde"), *ciuciureu* (vezi *supra* **1.1.**), *haiteu* „hăitaș" (vezi *supra* **3.1.1.** *haitău*), *meseleu* (vezi *supra* **1.1.**), *nodeu* „încheietura mâinii; fiecare dintre cele două oase rotunde de la gleznă; gleznă; genunchi" cf. *nod* (DLR), *pițereu* (vezi *supra* **1.1.**).

> 1. În formația din DI *bobuleu* (DA s.v. *bobuleț*) avem de-a face cu sufixul *-eu*^{1} prin raportare la baza articulată *bobul* sau cu un eventual sufix compus **-uleu,* care s-ar identifica numai în această formație.
>
> 2. Ne exprimăm rezerva cu privire la încadrarea printre formațiile cu *-eu*^{1} a substantivului *podeu* „*podul* șurii, unde se ține fânul" atestat în DLR ca variantă la *podei* (ultimul socotit probabil un plural, după care s-a refăcut o formă de singular), cu același sens cu baza.

La acestea se adaugă 5 formații din alte surse: *bolândeu* (vezi *supra* **1.1.**), *podileu* „dâmb ascuțit la câmpie" cf. *podilă* „podea" (Șodolescu Silvestru 2008: 300), *privegheu* „păzitor" cf. *(a) priveghea* (*ibid.*: 296), *tălpeu* (vezi *supra* **1.1.**), *țifleu* „vârf ascuțit de deal" cf. *țiflă* „loc înalt, ridicătură de pământ ascuțită" (Șodolescu Silvestru 2008: 300).

3.2.2. Formațiile cu *-eu*^{1} sunt ***substantive neutre***, analizabile prin raportare la:

– substantive:

– neutre: *boteu, bredeleu, ciuciureu, nodeu;*

– feminine: *podileu, tălpeu, țifleu;*

– verbe: *amăgeu, meseleu, pițereu, privegheu.*

Singurul substantiv ***masculin***, *bolândeu*, este raportabil la un adjectiv.

> Substantivele proprii *Brânzeu, Cârjeu, Mițeu* (DO: 323) etc. sunt raportabile la substantive comune feminine, unele și la antroponime.

***Formații semianalizabile*:** *budeu* „vas de lemn" cf. *budăi, budac* „idem", *bufleu* cf. *buflei, buflea* „idem", *melesteu* „băț cu care se mestecă mămăliga" cf. *(a) melestui* „a mesteca", *pecetleu* „pecete" cf. *(a) pecetlui*, *urleu* „porumb (orz etc.) măcinat mare" cf. *(a) urlui* „a măcina mare".

4. Valorile derivatelor

4.1. Substantivele cu sufixele *-ău, -eu*^{1} au mai multe valori.

4.1.1. ***Nume de agent*:**

– cu bază verbală: *alergău, fugău, lingău, mâncău* etc.;

– cu bază substantivală: *cararău, hăpcău* etc.

4.1.2. ***Nume de instrument*:** *culegău, mămăligău* „făcăleț", *mestecău, scăpău* „ieșire, gaură prin care scapă cineva" etc.

4.1.3. ***Numele acțiunii*** (cu nuanță intensivă) și ***rezultatul*** ei, adesea concretizat: *ningău, pățău, pițărău, scăpău* „scăpare din vedere, greșeală; baligă" etc.

4.1.4. ***Augmentative*:** *băltău, dâmbău, fumăgău, scăfău* etc.

4.1.5. ***Diminutive***: *făgău, pliscău* etc.; *boteu, nodeu.*

4.1.6. ***Posesorul*** (obiectul posedat este de dimensiuni foarte mari): *codău, fălcău* etc.

4.1.7. ***Purtătorul calităţii***: *lărgău, lătău* etc.

4.1.8. ***Purtătorul asemănarii***: *cremănău, lăcău.*

4.1.9. ***Moţiunea***: *fârţăgău, şopârlău, tearfău* etc.

4.1.10. ***Specia*** bazei: *bredeleu.*

Valoarea ***peiorativă*** este supraadăugată celorlalte menţionate mai sus; apare la derivate:

- cu temă peiorativă: *clănţău, hăpcău, lătrău, lingău, moşmândău, tândălău* etc. (se poate considera că uneori sufixul accentuează sensul peiorativ al temei: *bitangău* – *bitang* „vagabond, puşlama", *dâplău* – *dâplă* „om neîngrijit", *greblău* – *greblă* „pieptene mare şi rău" etc.);
- cu temă neutră, nepeiorativă: *cararău, limbău, mămăligău* „mămăligă mare şi prost făcută" etc.

Sensul peiorativ al unor formaţii ca *fălcău, mâncău, umblău* etc. este datorat notelor „mare" sau „mult" existente în configuraţia lor semantică.

Unele formaţii sunt ***sinonime*** cu baza: *bâhlău, mraniţău, oticău* etc.

Valoarea sufixului este neclară în derivate ca *foltău* etc.

Numeroase cuvinte neanalizabile terminate în *-ău* au sens depreciativ imprimat de finală (prin confuzie cu sufixul omonim, puternic peiorativ): *băndălău* „om mare şi prostănac" (Lex. Reg. II: 48), *bondărău* „om nătărău, prost" (*ibid.*: 56), *ceacănău* „prost" (*ibid.*: 123), *ciobârcău* „vagabond, haimana" (Gl. reg. Oradea 2: 46), *drăngălău* „afemeiat; derbedeu" (Udrescu, Gl.), *fitincău* „om muieratic" (Candrea, Ţ.O.: 49), *haşcadău* „flăcău care se ţine după fete" (Gl. Reg.), *hosmandău* „haimana" (Lex. Reg. II: 14), *hudubău* „greoi" (*ibid.*: 123), *măcălău* „om cu capul mare" (Moise 1973: 579), *nacabău* „zăpăcit, năuc" (Paşca, Gl.), *năclău* „prost" (Moise 1973: 579), *tanău* „prost, tont" (Sadoveanu, O. VI 595, în DLR), *tărăblău* „leneş, târâie-brâu" (Udrescu, Gl.), *tărărău* „pierde-vară" (Şerban 1951: 34; semianalizabil prin *(a) tărărui* „a tărăgăna"), *tărăşnău* „om nătărău, tont" (Gl. reg. Piteşti 1: 55) etc.

4.2. Adjectivele cu *-ău* exprimă *proprietăţi* subsumabile unora dintre valorile existente la substantive:

- ***agent adjectival***: *băscăcărău, horlău* etc.;
- ***posesia*** (obiectul posedat este de dimensiuni foarte mari): *buzău;*
- ***augmentative***: *lungău, molâu, molândău.*

Par a exprima acelaşi sens cu baza *bălău, secău, spânău.*

Şi adjectivele cu *-ău* au, în general, o ***valoare peiorativă*** supraadăugată.

Valorile cel mai bine reprezentate ale formaţiilor cu *-ău* sunt numele de agent, numele de instrument, valoarea augmentativă, diminutivă şi peiorativă.

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Sufixele *-ău* şi *-eu*^{1} provin din ***maghiară***, unde le corespund formanţii *-ó, -ö.*

Potrivit sistemului fonetic şi morfologic al limbii române, ar fi fost de aşteptat ca *ó* final din maghiară să se transforme în diftongul *-ou.* Această formă a finalei se întâlneşte, regional, în câteva împrumuturi neanalizabile din maghiară:

ceacou „un fel de chipiu milităresc” < magh. *csákó* (folosit şi sub forma *ceacău*), *copou* şi *copău* „copoi” < *kopó, hârdou* „hârdău” < *hordó* etc. Dacă avem în vedere că în limba maghiară veche, până prin secolul al XIII-lea, actualului *-ó* din limba literară îi corespundea diftongul *-óŭ* (cf. Petrovici 1954: 460) şi că *-óŭ* există şi astăzi în maghiară ca pronunțare dialectală (de exemplu *adóŭ, csákóŭ, faragóŭ* etc., față de *adó, csákó, faragó* etc. din limba literară), putem presupune că românescul *-ou* nu este cu necesitate rezultatul evoluției în limba română a magh. *-ó:* diftongul poate reprezenta fie conservarea fazei arhaice *-óŭ* din limba maghiară, fie preluarea formei maghiare dialectale *-óŭ.* Se pare că în limba română *-ou* reprezintă stadiul prin care au trecut toate împrumuturile care în maghiara literară au *-ó* şi că, ulterior, *-ou* > *-ău* (cf. Philippide, P.: 84). Pierderea caracterului rotunjit al elementului vocalic din diftong a avut loc, de cele mai multe ori, pe teritoriul limbii române, dar, în anumite situații, şi în interiorul limbii maghiare.

Trecerea *-ou* > *-ău* a fost eventual favorizată şi de o trăsătură fonetică specifică unor graiuri româneşti, şi anume transformarea *ó* > *ă*, în exemple ca *om* [pron. ^{u}ăm], *oi* [pron. ^{u}ăi], *ochi* [pron. ^{u}ăḱ], *tot* [pron. tăt], *toți* [pron. tăț^{i}].

Finala *-ó* din limba maghiară literară prezintă, în afară de diftongul *-óŭ,* încă o variantă, de asemenea regională, *-ëŭ*, al cărui prim element este o vocală nerotunjită, medială, identică din punctul de vedere al formării şi al locului de articulare cu *ă* din sistemul fonetic românesc. Astfel, varianta *-ëŭ* (din *birëŭ*, de exemplu) a putut fi uşor confundată cu diftongul *-ău* al limbii române (*birëŭ* > *birău* „primar, jude etc.”).

Cea mai mare parte a împrumuturilor terminate în limba maghiară în *-ö* au în română la finală diftongul *-eu* (*chindeu* „basma, prosop” < *kendö; duleu* „răzor între două porțiuni arate” < *dällö, düllö; fedeu* „copac” < *fedö; şuteu* „brutar” < *süttö*). Finala *-eu* apare şi în cuvinte care în maghiară au terminația *-ó*, de exemplu *canceu* „cană, ulcior” < *kancsó*; în română, după cum se ştie, după anumite consoane (*č, ğ, ḱ, ĝ*) nu poate urma niciodată *ă,* ci numai *e*.

Unele împrumuturi adaptate cu *-ău* (provenite din cuvinte terminate în maghiară în *-ó*) au şi dublete cu *-eu* (*aşău – aşeu* „hârleț” < *ásó, sabău – sebeu* „croitor” < *szabó, teglăzău – teglăzeu* „fier de călcat” < *teglázó* etc.), iar unii termeni cu *-eu* (cu etimoane maghiare în *-ö*) au dublete cu *-ău* (*felezău – felezeu* < *fëlëzö, fölözö; feredeu – feredău* < *feredö; lepedeu – lepedău* „cearşaf” < *lepedö* etc.); şi în derivatele apărute pe terenul limbii române se identifică ambele sufixe.

Dubletele apar adeseori în aceleaşi regiuni: *copârşău* şi *copârşeu* „coşciug” < *koporsó* (cf. ALR I / II h 297), *temeteu* şi *temetău* „cimitir” < *temetö* (cf. ALR I / II h 301).

Inventarul cuvintelor cu *-ău* s-a îmbogățit şi cu termeni care aveau în maghiară finalele *-a, -u, -ú, -ü: chişafău* „parte a căruței” < *késafa, kisefa; lehău* „mincinos, flecar” < *léha* (cf. Király 1964: 561–562); *şargău* „(d. cai) cu părul galben-deschis” < *sárga; şamfău* „calapod, şan” < *sámfa; gealău* „rindea” < *gyalu; băsău* „mânie, ură” < *bos(s)zú; cingătău* „clopoțel care se pune la gâtul vitelor” < *czengettyü, csengetö; valău* „jgheab” < *válú* (cf. Petrovici 1954: 465) etc.

Trecerea magh. *a* > rom. *-ău* a avut loc fără dificultate, deoarece *a* scurt maghiar, pronunţându-se ca un fel de *o* deschis, a putut fi uşor apropiat de *ó* maghiar de către români şi supus aceleiaşi evoluţii ca şi acesta din urmă (cf. Neiescu, P. 1958: 140). Celelalte împrumuturi, provenite din cuvinte terminate în maghiară în *-u, -ú, -ü,* au fost înglobate în categoria mare a cuvintelor româneşti cu *-ău.*

Unele împrumuturi din limba maghiară erau analizabile (*haitău / haiteu* „gonaş la vânătoare" < *haytó* cf. *haită < hajtó; meselău / meseleu* „bidinea" < *meszelö* cf. *(a) meseli* „a vărui" < *meszel; şeitalău* „plimbare; limba pendulei" < *sétdló* cf. *(a) şeităli* „a se plimba" < *sétál* etc.) sau semianalizabile (*cealău* „şarlatan, pungaş" < *csaló* cf. *(a) celui* „a înşela"; *ceatlău* „obiect cu care se strânge sau se înnădeşte ceva" < *csatló* cf. *(a) cetlui* „a lega strâns"; *tăgădău* „persoană care tăgăduieşte" < *tagadó* cf. *(a) tăgădui* etc.). Din acestea, sufixul *-ău* a putut fi detaşat şi folosit apoi ca element derivativ al limbii române.

Sufixul *-ău* este mai puternic decât *-eu* din următoarele motive:

- împrumuturile care provin din cuvinte maghiare în *-ó* sunt mult mai numeroase decât cele care provin din cuvinte în *-ö;*
- dintre împrumuturile provenite din cuvinte în *-ö* (adaptate în ambele forme, cu *-eu* şi *-ău*), cele mai numeroase şi mai frecvent înregistrate (în dicţionare, glosare etc.) sunt cele în *-ău,* cum ar fi *ilău* „nicovală" < *üllö, ilistău* „drojdie" < *élesztö, şalău* < *süllö, tisău* „chimir" < *tüszö* etc.; mai rar un cuvânt originar în *-ó* (adaptat cu finalele *-ău* şi *-eu*) s-a impus sub forma *-eu*: *heleşteu* < *halastó, hinteu* „trăsură, caleaşcă" < *hintó;*
- numai câteva cuvinte cu *-ău* au etimoane maghiare în *-ö*: *pergău* „clopoţel" < *pergö, pörgö; sânzău* „bucăţică de lemn cu care se fixează, se înţepeneşte ceva, pană" < *szemzö* etc.; niciun cuvânt cu etimon sigur în *-ó* nu a fost adaptat exclusiv cu *-eu*, cu excepţia cazurilor în care consoana finală a temei nu poate fi urmată de *ă*.

În consecinţă, *-ău* este mai productiv pe teren românesc decât *-eu;* dintre dubletele româneşti cu *-ău* şi *-eu,* unul singur s-a impus în limba comună cu *-eu*: *melesteu.*

Principalele valori ale derivatelor cu sufixul *-ău* sunt cele ale etimoanelor maghiare cu *-ó / -ö.*

În limba maghiară, *-ó / -ö* este la origine sufix specific de participiu prezent, cu sensul de nume de agent şi de instrument. Formaţiile din maghiară sunt substantive şi adjective (uneori substantivate). Valoarea de purtător al unei calităţi apare numai în cuvinte compuse sau în combinaţii sintactice în care formaţia cu *-ó / -ö* e însoţită de o complinire; datorită sensului acesteia, compusul sau construcţia sintactică poate avea şi valoare augmentativă sau peiorativă. Acest tip de compuse sau grupuri sintactice formate cu derivate în *-ó /-ö* se realizau mai frecvent în limba maghiară veche decât în cea modernă. Valoarea augmentativă şi cea peiorativă a compusului sau a întregului grup sintactic a fost preluată în limba română de sufixul *-ău.* Cf. Simonyi, U.S.: 322; Puşcariu 1921–1922: 600–602; Löwe 1911: 30; Graur, N.A.: 87–88.

Alte valori ale sufixului *-ău* s-au dezvoltat pe teren românesc.

Originea variantei *-ou* nu este sigură. Aceasta poate proveni tot din maghiară la substantivele comune, dar şi din slavă (sl. *-ov*, v.ucr. *-oŭ*) la unele nume proprii ca *Hordou* < v.ucr. **Hordoŭ* < antroponimul **Gord* + v.ucr. *-oŭ* (cf. Petrovici 1960: 49).

Ne lipsesc datele necesare pentru a putea stabili o eventuală relaţie între antroponimele *Foru (Făru), Forău, (Fărău, Fârău, Furău), Forou, Forov* şi adjectivul maghiar *forró* „fierbinte" (cf. DO: 272).

Sufixul *-ău* se ataşează de obicei la cuvinte româneşti (verbe, substantive, adjective, onomatopee); în puţine cazuri, *-ău* este numai o finală de adaptare a unor împrumuturi din alte limbi decât maghiara: *bolotău* „băltoacă, iaz, heleşteu" < ucr. *болото* „baltă, mlaştină", *maşnicău* „om înalt" < germ. (arg.) *Maschni(c)k* „lăudăros, farsor" (cf. Avram, A. 1972a: 517), *şaitău* „ferăstrău cu care se taie buştenii pentru a se obţine scânduri" < germ. *Scheit* „despicătură", *trămpălău* „om prost" < germ. *Trempel* „om greoi, stângaci" şi poate *ciocălău* „ştiulete" < sp. *choclo* (cf. Sorbală 1971: 168). *Ştraifău* „construcţie făcută pe malul unui râu pentru a-l întări sau a feri plutele de izbituri" şi *pârşcău* „ninsoare rară, cu fulgi mari, care se topesc repede", cuvinte a căror etimologie nu este sigură, ar putea fi puse în legătură cu germ. *Streichwerk* „bastion", respectiv cu srb. *pršiti* „a fulgui".

Unele împrumuturi neanalizabile din maghiară au fost adaptate atât cu finalele *-ău / -eu,* cât şi fără aceste finale: *bicaşău – bicaş* „cremene, cuarţ" (< magh. *békasó*), *cheşeu – cheş* „pestriţ, bălţat" (< magh. *kese, kesely*), *corfău – corfă* „stâlp la casă" (< magh. *karfa*), *şargău – şarg* „(d. animale) cu păr galben-deschis pe corp" (< magh. *sárga*), *ţiclău – ţiclă* „deal ascuţit, stâncă" (< magh. *szikla*), *vigănău – vigan* „un fel de rochie sau de fustă" (< magh. *viganó*) etc. Cuvintele circulă regional. Singurul aparţinând limbii comune este *şarg*, caz în care s-a generalizat forma fără finala în discuţie.

Modul de formare a lui *ferăstrău* este mai complicat. După Theodor Hristea, la baza termenului românesc ar sta magh. *fűrész* (reflectat în formele vechi şi regionale *firis, firiş, firez* etc.). Prin adăugarea sufixului *-ău* a luat naştere *firesău* devenit *firisău* prin asimilare progresivă şi *feresău* prin asimilare regresivă. Variantele *ferest(r)ău* şi *ferăst(r)ău* se pot explică din contaminarea lui *ferăsău* cu verbul *ferăstrui* „a tăia cu ferăstrăul"(< magh. *fűrészelni*), iar forma *fierăstrău* a apărut, prin apropiere de *fier*, ca urmare a etimologiei populare (vezi Hristea, E.: 338–343, unde sunt discutate şi etimologiile propuse anterior pentru acest cuvânt).

În unele cazuri, cuvintele cu *-ău* (singulare masculine sau/şi neutre) pot fi refăcute din forme de feminin sau de plural ale altor unităţi lexicale, de exemplu *bălău* < fem. *bălaie* sau pl. *bălai* (al adj. *bălai*), *boteu* < pl. *boteie* (al subst. *botei*), *budău* < pl. *budăi, budăie, budeie* (al subst. *budăi*), *curmău* < pl. *curmeie* (al subst. *curmei*) etc.

5.2. Istoria derivatelor cu sufixele *-ău* şi *-eu*^{1} este greu de urmărit, deoarece majoritatea formaţiilor sunt regionalisme, care nu pot fi datate.

Există totuşi atestări din secolele al XV-lea (*Cârjeu*, antroponim şi toponim, a. 1494 şi *Iancău,* antroponim, a. 1482–1496, cf. Nestorescu, A. (2006): 39) şi al XVI-lea (*buduşlău* „hoinar, pribeag" în P.Or. 23/4, 9 cf. FCLRV: 80) care reprezintă fie magh. *búdosó, bujdosó,* influenţat de verbul *buduşlui,* de asemenea împrumutat (cf. Tamás, E. s.v.), fie un derivat pe teren românesc de la *buduşlui* (cf. Contraş–Popescu-Marin 1967: 409), precum şi numele proprii *Codău* (a. 1598, la Nestorescu, A. (2006): 39), *Creaţeu* (a. 1555, *ibid.*), *Dănău* (DO: 39), *Găgălău* (a. 1580 în DO: 281), *Geanău* (*ibid.*). În secolele următoare dispunem de ceva mai multe atestări. În secolul al XVII-lea sunt înregistrate împrumutul neanalizabil *ceatlău* (Dosoftei, V.S. 85, din magh. *csatló*) şi formaţia nesigură *amăgeu* (Varlaam, C. 126, pentru care DA presupune modelul grec **μαγεύς, -έος*, derivat de la *μαγεύω* „a amăgi"), ca şi *hiresteu* (variantă a lui *ferăstrău,* Varlaam, C. 283), *herăstău, hieresteu, hirisău, hiristeu* (tot variante ale lui *ferăstrău,* la Dosoftei, în DA); apar şi numele proprii *Culcău* (DO: 254), *Măţău* (*ibid.*: 318), *Stăncău* (*ibid.*: 375), *Vlădău* (*ibid.*: 409). În secolul al XVIII-lea sunt atestate *mâncău* (Neculce, în DLR), *bâlbău* (Cantemir, la CADE), *blendău* (Cantemir, în FCLRV: 80), *brehău* (Cantemir, Ist. 318), *fierăstrău* (a. 1752, Iorga, S.D. XII 63), *ţiclău* (a. 1759, Uricariul VIII 7), *nătărău* (Aethiopica 78^r/9), *molâu* (Ist. Am. 60^v/17). În secolul al XIX-lea dispunem de mai multe atestări: *mestecău* (Klein, D. 221), *alergău* (LB), *călău* „cal mare" (*ibid.*), *lungău* (*ibid.*), *ningău* (I. Ionescu, C. 240/9), *buzău* (Pann, P.V. I 23/16), *lingău* (Pontbriant, D.), *clănţău* (Costinescu), *melesteu* (Alecsandri, T. 552), *moşmândău* (*ibid.*) etc. Creaţii din secolul al XX-lea par a fi, potrivit datelor de care dispunem, *beregău* (ALAS 1931 5/2) şi *chiulău* (DALR). Ne exprimăm însă rezerva cu privire la datarea formaţiilor cu *-ău,* dat fiind că avem de-a face cu termeni populari.

6. Originea temelor

Formaţiile cu *-ău* şi *-eu*^{1} au baze de diferite origini: latină (*alergău, călău, capău, căldărău, fălcău, fugău, lăcău, lărgău, lătău, lingău, lungău, ningău, nodeu, păţău, săpău, scăpău, secău, umblău* etc.), slavă veche sau din limbile slave moderne (*drugău, greblău, horelcău, mâzgău, oticău* etc.), maghiară (*feştelău, tălpău, urlău* etc.), greacă (*scăfău*), turcă (*ciobănău, ghebău* etc.), germană (*bredeleu*), comună cu albaneza (*buzău*), onomatopeică (*croncău, durău, hârcău, molâu, ţârău* etc.), nesigură (*băligău, boteu, mămăligău, şopârlău, ţurţurău* etc.). Nu se întâlnesc formaţii de la teme neologice.

7. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-ău* este productiv în unele graiuri (vezi *infra* **8.**). Este dificil de afirmat în ce perioadă s-a manifestat mai pregnant productivitatea acestui sufix, deoarece numeroase atestări din texte populare, glosare dialectale etc. nu pot fi datate. S-ar părea că *-ău* era în trecut mai productiv decât în perioada actuală (cf. Hristea, E.: 340).

8. Repartiţia teritorială a derivatelor

Sufixul *-ău* are o răspândire regională. Marea majoritate a derivatelor apar în Transilvania, mai puţine în Banat; sporadic, unele formaţii se găsesc în Oltenia, Moldova şi Muntenia, în zone învecinate cu aria principală (cf. Rusu 1962: 264).

Câteva formaţii au pătruns în limba comună: *ferăstrău, lingău, mâncău, molâu, nătărău.*

9. SUFIXE COMPLEXE

9.1. -ALĂ̲U, -ĂLĂ̲U, -LĂU

9.1.1. Statutul afixelor

Sufixele *-alău* [pron. -a-lă̲ŭ], *-ălău* [pron. -ă-lă̲ŭ], *-lău* [pron. -lă̲ŭ], cu segmentul final comun, sunt din aceeaşi ***serie*** având aceeaşi origine şi, în general, distribuţie şi valori comune.

Există în DI un număr de ***dublete*** cu *-alău* şi *-ălău* (cf. MDA): *babalău / băbălău* „om neputincios ca o *babă*; bărbat afemeiat", *ciuhalău / ciuhălău* „mătură de nuiele" cf. *ciuhă* „lemn, băţ", *drugălău / drugalău* „*drug* (= bară, rangă); sucitor, tăvălug", *handralău / hăndrălău* „flăcău la vârsta însurătorii" cf. *handra* „fără scop, degeaba", *japalău / japălău* „om bătrân, neputincios" cf. *jap* „moşneag, căzătură", *mânzalău / mânzălău* „*mânz* de doi ani; viţel care este aproape de a fi înţărcat", *mogalău / mogălău* „prostălău" cf. *mog* „persoană bleagă", *pascalău / pascălău* „loc de păşunat" cf. tema *pasc-* a verbului *(a) paşte, prostalău / prostălău* cf. *prost, tontalău / tontălău* cf. *tont;* vezi şi ***tripletul*** *ţângălău / ţângalău / ţânglău* „flăcău, băietan" (DLR) cf. *ţânc* (în DLR, *ţânglău* e considerat variantă a lui *ţângău*).

Dintre formaţiile cu *-alău* care au dublete cu *-ălău* mai folosite sunt, de obicei, cele din urmă; rar, formaţia cu *-alău* este mai frecventă şi s-a impus: *japalău.*

Dublete se înregistrează şi în cazul formaţiilor adăugate din alte surse: *ciocalău* „ştiulete de porumb" (Teaha, C.N.: 105) / *ciocălău* cf. *cioc* „porumbul cules de pe cocean", *molalău / molălău* „molâu" cf. *moale* (DLR), *mutalău* „prostănac" (Teaha, C.N.: 106) / *mutălău* cf. *mut, pisalău* „unealtă casnică pentru pisat" (Teaha, C.N.: 106) / *pisălău* (MDA) cf. *(a) pisa, pişalău / pişălău* „urină din gunoiul vitelor" (DLR), *sapalău / săpălău* „*sapă* mare" (DLR).

9.1.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

9.1.2.1. -ALĂ̲U

Sufixul *-alău* se identifică în 22 de ***formaţii analizabile*** din DI (glosate după MDA): *babalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *buftalău* „cu burta umflată de mâncare, nesăţios; (om) gras şi nesătul" cf. *buft* „pântece", *cantalău* „vas pentru apă" cf. *cantă* „cană de apă", *ciuhalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *codalău* „nume dat unui câine cu *coada* lungă; nume dat lupului", *contralău* „lăutar care ţine isonul, trage *contra*", *cosalău* „fânaţ" cf. *(a) cosi, drugalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *handralău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *japalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *jarcalău* „cojoc făcut din piei de calitate inferioară" cf. *jarcă* „piele proastă de oaie", *mânzalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *mogalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *nuntalău* „*nuntă* mare", *pagalău* „(d. berbeci) cu lâna roşcată" cf. *pag* „cu pete pe cap sau pe trup", *pascalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *prostalău* cf. *prost, puşlalău* „haimana" cf. *puşlă* „idem", *rapalău* „cel ce pocneşte din bici; bătaie mare" cf. *rap!, tontalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *vandralău* „vagabond" cf. *vandră* „idem", *zdrobalău* „meliţă" cf. *zdrob* şi *(a) zdrobi.*

La acestea se adaugă 18 formaţii preluate din alte surse: *ciocalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *cordalău* „lemn pus de-a curmezişul în partea dinapoi a unei table de plută" (Arvinte, T.) cf. *coardă* „dispozitiv din lemne care fixează lemnele plutei", *ghiujalău* „om bătrân şi ramolit" (Lex. Reg. I) cf. *ghiuj* „idem", *hârţalău* „lăutar care cântă fals" (MDA) cf. *hârţi!* (DA), *molalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *mustalău* „(Trans.) *must;* urina vitelor; zeama din gunoiul vitelor" cf. *must* (DLR) şi *(a) musti, mutalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *ninjalău* cf. *ninja* (Zafiu 2007b), *pisalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *pişalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *poşcalău* „cojoc din piele de proastă calitate" cf. *poaşcă* „idem" (DLR), *purdalău* „om foarte *purd*

(= surd)” (Lex. Reg. II: 53), *rânzalău* „om foarte rău” cf. *rânză* (MDA), *sapalău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *surdalău* „om *surd*” (Mat. Dial.: 95), *şagalău* „persoană care spune glume” cf. *şagă* (DLR), *şipalău* „butelie pentru sifon” cf. *şip* „sticlă, flacon” (MDA), *şteapălău* „(reg.) flăcău” (DLR) cf. *şteap* „prăjină”.

1. Alături de *ghiujalău* circulă şi formele *ghiujgalău* (TDRG), *ghiujgălău* (MDA), *ghiujgarău* „poreclă care se dă unui băiat mai mărigan” (DA), *ghijgărău* „om încăpăţânat şi obraznic” (Lex. Reg. II: 120; cf. *ghij* – variantă a lui *ghiuj* „om bătrân şi ramolit”), în care s-ar identifica sufixele dezvoltate **-galău / *-gărău, *-gălău / *-gărău,* prezente doar în aceste formaţii.

2. Unele formaţii au dublă analiză, în urma căreia se segmentează *-alău* sau *-ău*: *raşpalău* „răzătoare, pilă” cf. *raşpă* şi *raşpăl* „idem”, *ţingalău* „clopoţel care se pune la gâtul cailor, vitelor etc.” cf. *ţing!* şi *(a) ţingăli* etc.; acestea sunt înregistrate în inventarul sufixului *-ău.*

Formaţiile cu *-alău* sunt substantive şi adjective.

Substantivele sunt:

- ***masculine***, analizabile în raport cu:
  - substantive:
    - masculine: *ghiujalău, japalău, mogalău* etc.;
    - feminine: *babalău, codalău* etc.;
    - neutre: *ciocalău, şteapalău* etc.;
  - adjective: *mutalău, purdalău, surdalău* etc.;
  - o interjecţie: *hârţalău;*
  - adverbe: *contralău, handralău;*
- ***neutre***, analizabile în raport cu:
  - substantive:
    - feminine: *cordalău, jarcalău* etc.;
    - un neutru: *mustalău* etc.;
  - verbe: *pascalău, pisalău* etc.;
  - un verb sau un substantiv: *zdrobalău.*

Cele mai multe formaţii cu *-alău* sunt substantive masculine; dintre ele, aproximativ o treime sunt raportabile la substantive feminine, celelalte două treimi putându-se ataşa şi la teme din alte clase lexico-gramaticale.

Sufixul se identifică şi în substantive proprii, de ex. antroponimul masculin *Ciuşcalău* (Paşca, Ţ.O.: 146), analizabil în raport cu un substantiv propriu şi comun feminin: cf. *Ciuşcă, ciuşcă* „ardei roşu, ardei iute”.

Adjectivele sunt analizabile în raport cu:

- adjective: *pagalău, tontalău* etc.
- un substantiv: *buftalău.*

Formaţii semianalizabile:

- cu paralele în *-ălău: budalău* „vas de lemn, putină” cf. *budăi, budău, budac* şi *budereu* „idem”, *crancalău* „cioară” cf. *crancău* (variantă la *croncău* „corb, cioară”), *jântalău* „vas de lemn în care se prepară untul” (Lex. Reg. II: 76) cf. *(a) jintui, natalău* „ursuz; *nătărău*” (ALR II 3676/284), *ţurţalău* „*ţurţur;* bobiţă de ploaie îngheţată” etc.;

– fără paralele în *-ălău*: *ciubalău* „ulcior cu vârful spart” cf. *ciublă* „vas de pământ spart la gură” (DA), *corbalău* „gârbaci mare” cf. *corbaci* „gârbaci”, *fosalău* „bătrân care respiră greu, care *fosăie*” (Iordan 1940–1941: 264), *foşalău* „unealtă de dărăcit, de *foşăit*” (Lex. Reg. I), *nandralău* „vlăjgan, puşlama” cf. *nandraş* „poznaş, ştrengar” (DLR).

9.1.2.2. -ĂLĂU

În DI sunt înregistrate 42 de formaţii analizabile: *băbălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *bătălău* „bătăuş; lopăţică pentru a *bate* rufele la gârlă; pisălog” (MDA), *bâzălău* „gărgăun” cf. *bâz!* (DA), *bucălău* „plin, durduliu, bucălat” (DA s. v. *bucălat*) cf. *bucă*, *chegălău* „vas de lemn în care se păstrează *cheagul*” (DA), *ciocălău* „bucată de cocean care rămâne pe porumbişte; partea lemnoasă a ştiuletelui de porumb” cf. *cioc* „idem”, *ciuhălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *crăcălău* „furcă cu două coarne, pe care se fixează sita” cf. *crac*, *crestălău* „*creastă* (= bucată de lemn cu care se sfărâmă caşul)” (analiza prin verbul *(a) cresta*, cf. MDA, nu este operantă din punct de vedere semantic), *drugălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *fătălău* „hermafrodit; flăcău cu apucături de *fată*; *fată* cu aspect de băiat; *fată* bătrână şi urâtă” (DA s.v. *feteleu*), *frecălău* „făcăleţ” cf. *(a) freca* (MDA), *gongălău* „cărăbuş” cf. *goangă* „insectă” (MDA), *hăndrălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *juncălău* „*junc* mai mare”, *lărmălău* „*larmă* însoţită de scandal” (DLR), *măţălău* „loc de arătură lung şi îngust; fir de urzeală care n-a avut loc să treacă prin iţe şi prin spată” cf. *maţ* (DLR), *măzgălău* „pământ lunecos şi moale” cf. *măzgă* (var. la *mâzgă*) „noroi moale” (DLR), *mânzălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *mâtcălău* „lingură mare pentru magiun” cf. *mâtcă* „bătător pentru unt; făcăleţ” (DLR), *mestecălău* „făcăleţ pentru a *mesteca* mămăliga” (DLR), *mogălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *mutălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *păscălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *pliscălău* „rât” cf. *plisc* „idem” (DLR), *porcălău* „om grosolan, porcălan” cf. *porc* (DLR), *prăbălău* „om care *probează* ceva” (DLR), *prostălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *prundălău* „gunoi vegetal” cf. *prund* „pietriş, teren nisipos” (MDA), *răzălău* „răzătoare; aluat ras” cf. *(a) rade* (DLR), *şerpălău* „şerpoi; brâu de curele împletite” cf. *şarpe* (DLR), *tălpălău* „calapod” cf. *talpă* (DLR), *tercălău* „*terci* pentru porci” (DLR), *tontălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *torcălău* „bărbat care *toarce*” (DLR), *trăncălău* „trap” cf. *tranc!* (DLR), *tutălău* „om prost, *tut*” (DLR), *ţângălău* „(depreciativ) fecior, flăcău” cf. *ţânc* (DLR îl derivă din *ţângău*, prin care ar fi semianalizabil), *vâjălău* „vuiet produs de o apă” cf. *vâj!* (DLR), *zângălău* „clopoţel” cf. *zang!* (DLR), *zdrăvălău* „meliţă” cf. *zdrăb* (var. la *zdrob*) „bucată rămasă după spargere” (DLR), *zicălău* „persoană care *zice* cuvintele împreună cu melodia” (DLR).

La acestea se adaugă 18 formaţii din alte surse: *bărcălău* „pajişte mlăştinoasă lângă râu” cf. *bărc* „dumbravă, pământ lunecos şi moale” (Şodolescu Silvestru 2008: 298), *bocălău* „cel care bocăneşte” cf. *boc!* (*ibid.*: 297), *borzălău* „muscă mare” (Gl. Reg.) cf. *borză* „insectă; muscă”, *brânzălău* „plasă de nuiele pe care se pune *brânza*” (*ibid.*), *căcălău* „cantitate mare de excremente; număr mare de lucruri” (LM, în DA), *călălău* „*cal* mare” (Pop 1927–1928: 118), *găzdălău* „ţăran înstărit, *gazdă;* om care posedă mai multe case” (Chest. II 7/407), *mâncălău* „mâncău” (ALR I 783/190), *molălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *pisălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *pişălău* (vezi *supra* **1.**), *săpălău* (vezi *supra* **9.1.1.**), *surdălău* „om prost” cf. *surd* (Şodolescu Silvestru 2008: 297 şi DLR), *şterţălău* „unealtă ciobănească cu care se amestecă urda” (Chest. V 61/7, 102/7, în DLR) cf. *ştert* „băţ cu care se amestecă laptele pus la fiert”, *turcălău* „*turc*” (Şodolescu Silvestru 2008: 296), *ţărcălău* „*ţarc* (mic) pentru animale” (MDA), *ţepălău* „lingură mare de lemn” cf. *ţeapă* (Şodolescu Silvestru 2008: 296), *zăcălău* „loc de odihnă pentru vite” < *(a) zăcea* (*ibid.*: 300).

---

1. Formaţiile *pişălău* şi *şterţălău* au variantele *pişelău* (Teaha, C.N. 253, în DLR) şi *şterţelău* (Chest. V 102/7, în DLR), iar *ţărcălău* are variantele *ţărcăleu* şi

țărcaleu. În DA, *fătălău* este considerat variantă la *feteleu,* dar MDA îl înregistrează pe *feteleu* s.v. *fătălău;* optăm pentru ultima soluție deoarece *-ălău* este un sufix productiv, iar **-eleu* apare accidental (vezi și împrumutul analizabil *dubeleu* „vas în care se alege untul" cf. *dubă* „idem", în DLR).

2. Unele formații au dublă analiză (*-ălău* sau *-ău*): 3 substantive în DI (*drăgălău* „iubit, amant" cf. *drag, (a) drăgăli*; *rășpălău* „răzătoare, pilă" cf. *rașpă, rașpăl* „idem", *țingălău* „clopoțel care se pune la gâtul cailor, vitelor etc." cf. *țing!, (a) țingăli*); la acestea se adaugă 2 substantive din alte surse: *căscălău* „gură-cască" (Mat. Dial.: 59, Udrescu, Gl.) cf. *(a) căsca, (a) căscăli* și *zăcălău* „loc unde se adăpostesc vitele vara, în timpul amiezii" (Sala 1957: 108) cf. *(a) zace, (a) zăcăli.*

3. Ne exprimăm rezerva cu privire la posibilitatea analizei semantice a substantivului *nănălău* „om prost, tontălău" printr-o bază *nană* „termen de politețe folosit la țară pentru o soră mai mare sau pentru o femeie în vârstă", așa cum propune I. Mării (Mării 1973: 326–327).

Formațiile cu *-ălău* sunt substantive (comune și proprii) și adjective.

Substantivele comune sunt:

- ***masculine***, analizabile în raport cu:
  - substantive:
    - masculine: *călălău, juncălău, mânzălău, porcălău* etc.;
    - feminine: *borzălău, fătălău, gongălău* etc.;
    - neutre: *ciocălău* etc.;
  - verbe: *mâncălău, torcălău, zicălău* etc.;
  - interjecții: *trăncălău, vâjălău, zângălău* etc.;
  - adjective: *mutălău, tutălău* etc.;
  - un adverb: *hăndrălău;*
- ***neutre***, analizabile în raport cu:
  - substantive:
    - feminine: *brânzălău, lărmălău, tălpălău* etc.;
    - neutre: *chegălău, mățălău, pliscălău* etc.;
    - un masculin: *crăcălău;*
  - verbe: *frecălău, mestecălău, pisălău* etc.;
- ***masculine și neutre***, analizabile în raport cu:
  - un substantiv masculin: *șerpălău;*
  - un verb: *bătălău;*
- ***cu genul neprecizat***, analizabile în raport cu:
  - un substantiv feminin: *măzgălău;*
  - un substantiv cu genul neprecizat: *șterțălău.*

Substantivele proprii (cu sufixul uneori în forma articulată) sunt:

- antroponime, raportabile la substantive:
  - proprii: *Nicălău* (Pașca, Ț.O.: 289, cf. *Nica*);
  - comune: *Burtălău* (transformare a numelui francez *Berthelot,* de către soldații români, cf. Graur, N.P.: 106);
- toponime, raportabile la un substantiv propriu și comun: *Bărbălăul* (DO: 191, cf. *Barbă, barbă*).

Adjectivele sunt analizabile în raport cu:

- adjective: *drăgălău, molălău, prostălău, tontălău* etc.;
- un substantiv: *bucălău.*

Cele mai multe formații cu *-ălău* sunt substantive masculine şi neutre (în număr aproximativ egal); masculinele sunt raportabile mai ales la substantive masculine şi feminine (cam în aceeaşi măsură), iar neutrele la substantive feminine şi neutre (cam în acelaşi număr).

***Formații semianalizabile*:** *bâlbălău* „*bâlboare* (= flacără mare)" (MDA), *bondălău* „*bondar*", *bonzălău* „tăun" cf. *(a) bonzăi* „a bâzâi" (MDA), *ciorvălău* „larmă mare" cf. *(a se) ciorovăi* „a se certa" (DA), *corhălău* „copac mare, gros" cf. *corhană* „copac rămuros cu tulpină putredă şi scorburoasă", *făcălău* „*făcăleț*" (MDA), *jintălău* „instrument cu care se bate laptele prins" cf. *(a) jintui* „a frământa caşul" (DA), *țurțălău* „*țurțur*" (DLR) şi adjectivul *nătălău* „nătărău" (Mat. Dial. I: 182).

9.1.2.3. -LĂU

În DI se înregistrează 2 ***formații analizabile*** cu *-lău: cordârlău* „încordătoare" cf. *cordar* „pană de lemn cu care se răsuceşte coarda ferăstrăului pentru a întinde pânza" (DA s.v. *cordar*), *giumbuşlău* „căruia îi plac *giumbuşurile* (= giumbuşlucuri)" (MDA).

Din alte surse se adaugă încă 3 formații: *fâşlău* „fân uscat prea tare" (Gl. Reg.) cf. *fâş!*, *traglău* „sanie cu care se transportă fân, gunoi etc." cf. *tragă* „sanie" (DLR), *țânglău* „țângău" cf. *țânc* (DLR; vezi *supra* **9.1.1.**).

Formațiile cu *-lău* sunt:

- ***substantive neutre*** analizabile prin raportare la:
  - un substantiv: *cordârlău;*
  - un verb: *traglău;*
  - o interjecție: *fâşlău* (prin raportare la verbul *(a) fâşâi,* formația ar fi semianalizabilă);
- un ***substantiv masculin*** raportabil la un substantiv masculin: *țânglău;*
- un ***adjectiv***, raportabil la un un substantiv: *giumbuşlău.*

***Formație semianalizabilă*:** *şirlău* „şiroi" (MDA).

9.1.3. Valorile derivatelor

9.1.3.1. Substantivele cu sufixe dezvoltate din seria *-(a/ă)lău* au diverse valori:

- ***nume de agent***: *contralău, crancalău, fâşlău, handralău, mâncălău, torcălău, trăncălău, zicălău* etc.;
- ***nume de instrument***: *bătălău, frecălău, mestecălău, pisalău / pisălău, traglău* etc.;
- ***rezultatul acțiunii*** (adesea concretizat): *pişalău / pişălău, vâjălău* etc.;
- ***locul acțiunii*** denumite de cuvântul-bază*: pascalău / păscălău, zăcălău;*
- ***augmentative***: *călălău, juncălău, lărmălău, nuntalău* etc.;
- ***purtătorul asemănării***: *babalău / băbălău, cordalău, fătălău, mățălău, porcălău* etc.;
- ***purtătorul calității***: *surdalău, tutălău* etc.;
- ***posesorul*** unui obiect (de dimensiuni exagerate): *buzălău, codalău;*
- ***purtătorul materiei***: *jarcalău;*
- ***purtătorul destinației***: *brânzălău, chegălău;*
- ***specia*** bazei: *gongălău, şterțălău;*
- ***peiorative***: *fătălău, țângălău.*

Valoarea peiorativă, datorată de multe ori bazei, se suprapune adesea altor valori, de pildă numelui de agent (*trăncălău, hârțalău* etc.), purtătorului calității (*tutălău, surdalău*) etc. Valoarea peiorativă include adesea, pe lângă noţiunea de „prost, inferior”, ideea de „mult” sau de „mare”.

9.1.3.2. Adjectivele exprimă *proprietăţi* subsumabile unor valori substantivale:
– ***preferinţa*** faţă de obiectul denumit de temă: *giumbuşlău*;
– ***posesia*** unui obiect de dimensiuni exagerate: *bucălău, buftalău.*

În unele formaţii sufixul accentuează sensul ***peiorativ*** al bazei: *molalău / molălău, prostalău / prostălău, tontalău / tontălău* etc.

Alte formaţii sunt nediferenţiate semantic de temă (*măzgălău, mogalău / mogălău, pliscălău* etc.) sau au o valoare neclară (*pagalău, tălpălău* etc.).

Valorile cel mai bine reprezentate sunt agentul, instrumentul, augmentativul.

Câteva formaţii cu *-ălău, -alău* şi *-lău* circulă alături de formaţii cu *-ău* de la aceleaşi teme, având sensuri identice cu ale acestora din urmă, de exemplu: *budălău / budalău – budău, călălău – călău, căscălău – căscău, codalău – codău, crestălău – crestău, mestecălău – mestecău, mâncălău – mâncău, râncălău / râncalău – râncău, ţânglău – ţângău* etc. Se pare că derivatele cu aceste afixe dezvoltate ale sufixului *-ău* prezintă un grad mai înalt de expresivitate (cf. Pop 1927–1928: 118).

9.1.4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

9.1.4.1. Sufixele din seria *-(a/ă)lău* sunt împrumutate din limba maghiară.

În cuvintele maghiare, sufixele de participiu *-ó, -ö* puteau fi precedate de alte sufixe, de exemplu, de sufixul denominal *-l-* sau de sufixele frecventative *-al-, -el-, -ál-, -él-* (vezi Kis 1960: 76).

Părerea lui G. Pascu (Pascu, S.: 417) potrivit căreia *-ălău* ar fi compus pe teren românesc din *-ală* şi *-ău* nu se susţine, deoarece nicio formaţie cu *-ălău* nu are ca bază un cuvânt cu *-ală.*

Cuvintele maghiare terminate în *-ló, -aló, -áló, -alö, -eló, -éló, -elö* etc. care au fost împrumutate au, în română, după cum era de aşteptat, finalele *-lău, -alău, -ălău, -elău, -eleu* etc., de exemplu: *abarlău* „vas în care se strecoară laptele” < magh. *abárló, abáló, budulău* < magh. *buduló* (vezi Janitsek 1969: 118), *cosalău* < magh. *kaszáló, răzălău / rezelău / reseleu* < magh. *reszelö* etc. Unele împrumuturi fiind analizabile în română (*cosalău, răzălău*), segmentele finale au fost interpretate drept sufixe şi folosite la formarea altor cuvinte: *buzălău, călălău, codalău, fătălău, giumbuşlău, mânzalău, nuntalău, prostălău, vâjălău* etc.

Sufixul *-alău* a putut lua naştere şi pe cale internă, prin trecerea lui *ă* protonic la *a* (fenomen fonetic frecvent în Moldova, prezent şi în Transilvania).

Unele formaţii cu *-alău* prezintă vocala *a* şi în temă (acolo unde formaţiile în *-ălău* au vocala *ă*), tot ca rezultat al trecerii lui *ă* protonic la *a* sau, eventual, ca urmare a unui proces de asimilare: *babalău – băbălău, batalău – bătălău, sapalău – săpălău* etc.

Trebuie menţionat că detaşarea şi productivitatea sufixului *-ălău* au fost sprijinite de existenţa sufixului verbal *-ălui* (vezi Löwe 1911: 30).

N-ar fi exclus ca şi *-lău* să provină din maghiară, deşi nu avem exemple de împrumuturi analizabile cu acest segment final. Se poate presupune că şi acesta a apărut în interiorul limbii române prin sincoparea vocalei iniţiale a sufixelor *-ălău, -alău,* vezi *ţângalău / ţângălău / ţânglău.*

9.1.4.2. Istoria sufixelor din seria *-(a/ă)lău* nu poate fi descrisă decât sumar, deoarece marea majoritate a formațiilor cu acest sufix sunt atestate în texte și glosare dialectale. Cele mai vechi atestări au substantivele comune *bătălău* (Dosoftei, V.S. 64, în DA), *șirlău* (Cantemir, în DLR) și numele propriu *Păscălău* (a. 1726, Pașca, Ț.O.: 297, înregistrat mai târziu și ca nume comun). În primele decenii ale secolului al XIX-lea se întâlnesc *pișălău* (Economia, 12/1, în DLR), *prostălău* (LB, în DLR), *ciocălău* (Drăghici, R. 143/17, în DA). Formațiile *lărmălău* (atestată la Agârbiceanu, O. VIII, 157, în DLR) și *ninjalău* (Zafiu 2007b) par a fi cele mai recente.

9.1.5. Originea temelor

Temele la care se atașează sufixele din seria *-(a/ă)lău* au origine variată:

- latină (moștenite): *călălău, codalău, fătălău, juncălău, mutălău, nuntalău, pisalău, torcălău, zicălău* etc.;
- comună cu albaneza: *buzălău, mânzalău* etc.;
- slavă (veche sau din limbile slave moderne): *crăcălău, pagalău, prostălău* etc.;
- maghiară: *cantalău, lărmălău, țângălău / țângalău / țânglău* etc.;
- turcă: *giumbușlău;*
- onomatopeică: *bâzălău, fâșlău, trăncălău, vâjălău* etc.;
- nesigură: *buftalău, gongălău, jarcalău, mogalău* etc.

9.1.6. Productivitatea sufixelor

Numai *-ălău* și *-alău* sunt productive (vezi *supra* **9.1.5.**). Sufixul *-lău* este foarte slab productiv (*giumbușlău*).

9.1.7. Repartiția teritorială și stilistică a derivatelor

Derivatele cu sufixele din seria *-(a/ă)lău* au caracter regional; ele circulă în aceleași regiuni în care se folosește *-ău*. În comparație cu derivatele acestuia din urmă, formațiile cu *-(a/ă)lău* se întâlnesc mai frecvent în Moldova și Banat.

Câteva derivate aparțin limbii comune (mai ales stilului familiar): *fătălău, handralău, mutălău, prostălău, tontălău.*

9.2. -ĂRĂU, -EREU

9.2.1. Statutul afixelor

Sufixele *-ărău* [pron. -ă-răŭ] și *-ereu* [pron. -e-reŭ] constituie o ***serie*** datorită asemănării formale și distribuției similare.

Există și ***dubletul*** *blendărău / blendereu* „om care umblă fără rost, neglijent îmbrăcat; beșleagă (= om moale)" cf. *bleandă* „om molâu și cam prost" (DA).

9.2.2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

9.2.2.1. -ĂRĂU

Sufixul *-ărău* se identifică în 3 ***formații analizabile*** din DI: *băltărău* „baltă mare" (DA s.v. *băltău*), *blendărău* (vezi *supra* **9.2.1.**), *gozărău* „resturi, rămășițe; gunoi, murdărie" cf. *goz* „resturi netrebuincioase de materii vegetale" (DA s.v. *goz*).

Se adaugă 2 formații din alte surse: *lăcărău* „cantitate mare de apă provenită din ploi; lăcăraie" cf. *lac* (Udrescu, Gl., în DLR) și *pulărău* „(vulgar) curvar, desfrânat" (DALR).

În MDA formația *gozărău* este derivată de la *gozar* „gunoier", dar în DA ambele derivate, *gozar* și *gozărău,* sunt considerate ca fiind formate de la *goz* „gunoi", soluție pe care o adoptăm și noi, din considerente semantice.

9.2.2.2. -EREU

Sufixul *-ereu* apare în 3 ***formații analizabile***: *blendereu* din DI (vezi *supra* **9.1.1.**), la care se adaugă 2 din alte surse: *coşereu* „împletitură care lărgeşte căruța" (Lex. Reg. I: 78) cf. *coş* şi *fundereu* „stratul de lemn care se pune sub stogul de fân" (Gl. Reg.) cf. *fund*.

Formația *sângereu* „(bot.) *sânger*" cf. şi *sânge* (DRAM) are dublă analiză.

Formațiile cu *-ărău* şi *-ereu* sunt ***substantive***:

- ***neutre*** raportabile la substantive:
  - feminine: *băltărău, blendărău / blendereu;*
  - neutre: *coşereu, fundereu, gozărău, lăcărău;*
- ***masculin*** raportabil la un substantiv feminin: *pulărău.*

Formație semianalizabilă: *budereu* „vas în care se bate untul" cf. *budăi, budac, budău, budalău, budălău* „idem".

Două formații cu *-ărău* au dublete cu *-ău: băltărău – băltău* şi *lăcărău – lăcău.*

9.2.3. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele *-ărău* şi *-ereu* au următoarele valori:

- ***augmentativ***: *băltărău;*
- ***specia*** bazei: *coşereu, lăcărău;*
- ***purtătorul localizării***: *fundereu;*
- ***posesorul***: *pulărău.*

Au acelaşi sens cu baza formațiile *blendărău, gozărău,* iar *băltărău* şi *lăcărău* au şi o nuanță ***peiorativă***.

9.2.4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

Originea sufixului *-ărău* este neclară.

Ar fi posibil ca *-ărău* să fi luat naştere din sufixul *-ălău:* formația *fătălău* circulă şi în varianta *fătărău* (DA s.v. *feteleu*), cu *l* intervocalic trecut la *r*. Este posibil, de asemenea, ca *-ărău* din *băltărău* şi *lăcărău* să fi apărut sub influența derivatelor *băltărie, lăcăraie.*

Sufixul *-ereu* a apărut alături de *-ărău* sub influența perechii *-ău / -eu*^{1}.

Formațiile cu sufixele în discuție sunt regionalisme nedatate şi nu ne permit schițarea istoriei formanților.

9.2.5. Originea temelor

Temele formațiilor cu sufixele *-ărău, -ereu* sunt de origine variată:

- latină: *fundereu, lăcărău;*
- slavă: *băltărău, coşereu;*
- maghiară: *gozărău;*
- necunoscută: *blendărău.*

9.2.6. Productivitatea sufixelor şi repartiția stilistică a derivatelor

Sufixele au fost foarte slab productive.

Derivatele au caracter regional, nefiind însă specifice unei anumite regiuni. Nicio formație nu se foloseşte în limba comună. *Blendărău* cu sensul „bătrân ramolit" a fost revitalizat în limbajul colocvial actual (DALR).

9.3. -ĂTĂU

Sufixul *-ătău* [pron. -ă-tăŭ] apare în 2 ***formații analizabile***: *fătătău* (DI) „*fată* care a pierdut orice rușine" (DA s.v. *fătoiu*), substantiv masculin analizabil printr-un substantiv feminin, și *molătău* „bleg, nătâng; molălău" cf. *moale* (DLR), adjectiv analizabil printr-un adjectiv.

Ambele formații au sens ***peiorativ*** și circulă regional.

Sufixul a fost foarte slab productiv.

9.4. -ĂZĂU

Sufixul *-ăzău* [pron. -ă-zăŭ] se identifică în 2 ***formații analizabile*** înregistrate în DI: *hărăngăzău* „clopotar" cf. *hărang* „clopot", substantiv masculin raportabil la un substantiv neutru, și substantivul neutru *tercăzău* „cantitate mare de *terci*" (DLR), raportabil tot la un substantiv neutru.

Formația *hărăngăzău* este ***nume de ocupație*** și *tercăzău* este ***augmentativ***.

Sufixul *-ăzău* este de proveniență maghiară, *hărăngăzău* fiind un împrumut din magh. *harangozó*, ca și *hărang* < magh. *harang*.

Formațiile sunt regionalisme. Primul e cunoscut în Transilvania și Banat (cea mai veche atestare fiind în Anon. Car.), celelălalt în Muntenia.

Sufixul este foarte slab productiv: a creat un derivat de la o temă cu origine necunoscută.

9.5. -ÂRLĂU

Sufixul *-ârlău* [pron. -âr-lăŭ] se identifică în 2 ***formații analizabile***: *ciocârlău* (DI) „deal, munte" cf. *cioacă* „vârf de deal sau de munte" (DA) și *scobârlău* „gaură în fân" (Lex. Reg. II: 47; în DLR este explicat prin *scobârlăi* „a scotoci") cf. *(a) scobi*.

Ambele sunt ***substantive neutre,*** primul raportabil la un substantiv feminin, celălalt la un verb.

Cuvânt semianalizabil: *budârlău* „vas de bătut untul" (Gl. Reg.) cf. *budăi, budac, budău, budărău, budereu* etc.

Formația *ciocârlău* exprimă ***posesorul***, iar *scobârlău* indică ***rezultatul acțiunii***.

Sufixul *-ârlău* este compus din *-ârlă* și *-ău*. A putut fi detașat din formații cu dublă analiză de tipul *codârlău* „(epitet) om care se ia întotdeauna după cineva" cf. *codârlă* „codaș" (DA s.v. *codirlă*) + *-ău* sau *coadă* + *-ârlău, țopârlău* „persoană cu apucături grosolane, țopârlan" cf. *țop, țoapă* sau *țopârlă* „țopârlan" etc.

Sufixul se atașează la o temă slavă (*scobârlău*) și la una cu origine neclară (*ciocârlău*). Poate fi considerat foarte slab productiv.

Formațiile au caracter regional, sunt atestate în Banat și Transilvania.

9.6. -ETEU (-oteu)

În DI sunt înregistrate 2 ***formații analizabile*** cu *-eteu* [pron. -e-teŭ]: *neteteu* „om prost, nătâng" cf. *nete* „idem" (DLR), *ometeu (omoteu)* „*om* mare, mătăhălos" (DLR).

Varianta *-oteu* [pron. -o-teŭ] a apărut prin asimilare cu vocala din temă.

Formațiile sunt ***substantive*** masculine, raportabile la substantive masculine.

În ceea ce privește valorile derivatelor, *ometeu* este augmentativ, iar *neteteu* este sinonim cu baza.

Ometeu este derivat în limba română de la o temă de origine latină, iar *neteteu,* dat cu etimologie necunoscută în DLR, se raportează la o temă cu origine nesigură (cf. *netot, neterez*).

Formațiile sunt regionale.

Câteva cuvinte izolate pot fi considerate formaţii cu sufixe dezvoltate din -*ău* sau -*eu*^{1} precedate de un segment cu origine neclară:

*-**ateu** [pron. -a-teŭ] în substantivul masculin *pruncateu* „băiețandru" cf. *prunc* (DLR);

*-**ădău** [pron. -ă-dăŭ] în substantivul neutru *țărcădău* (DI) „*țarc* în care se închid mieii primăvara la înțărcat" (MDA);

*-**ănău** [pron. -ă-năŭ] în substantivul masculin *căcănău* (DI) „soi de pasăre" (Costinescu, în DA s.v. *căca*), analizabil prin raportare la un verb (cf. şi dubletul *căcău*);

*-**ăşteu** [pron. -ăş-teŭ] în substantivul *lăcăşteu* „apă multă rămasă după ploaie sau vărsată în casă, lăcărie" cf. *lac,* după *heleşteu* (DLR);

*-**ăteu** [pron. -ă-teŭ] în substantivul neutru *săcăteu* (DI) „*sac* mic" (DLR), împrumutat din magh. *szakató* „paner, coş";

*-**cău** [pron. -căŭ] în substantivul masculin *bătrâncău* „*bătrân* slăbănog" (LR 1959, nr. 3, p. 69), poate şi în *huțucău* „flăcău zburdalnic" prin referire la *huțui* „cei doi feciori care au grijă de cununa miresei şi lada de zestre" (DRAM);

*-**ecău** [pron. -e-căŭ] şi *-**icău** [pron. -i-căŭ], din adjectivul substantivat *molecău* / *molicău* (DI) „(persoană) care se mişcă greoi; *moale,* molâu" (DLR);

*-**grău** [pron. -grăŭ] în substantivul masculin *țițigrău* (DI), nume de insectă, raportabil la o interjecție (DLR);

*-**ireu** [pron. -i-reŭ] în substantivul neutru *podireu* (DI) „platou, loc deschis şi întins" cf. *pod* „idem" (DLR).

'-ĂZĂ ('-ăță), '-ZĂ

HEM: col. 2495; Densusianu 1904: 74–75; Densusianu, A.S.: 473–481; Capidan 1909: 76–77; Scriban 1911: 287; Pascu, S.: 378–379; Pascu 1921: 120–121; Brâncuş 1961: 200; Rosetti, ILR (1968): 259, 268, 273; ILR II: 309, 340, 346–347; Franga 1978: 247–263; ELR: 585; Rădulescu Sala 2012: 1822–1823.

1. Statutul afixelor

1.1. Majoritatea cercetătorilor menționează sufixul numai în forma -*ză* (cf. HEM: col. 2495; Rosetti, ILR (1968): 259; ILR II: 347; ELR: 585 etc.); la Pascu (S.: 378–379) apare însă în forma *'-ăz,* cu femininul *'-ăză* (vezi, mai pe larg, problema analizei acestui sufix în raport cu tema, la Pascu 1921: 120–121).

Conform procedeelor de analiză din această lucrare, forma *'-ăză* se identifică în cuvintele *coacăză* şi *pupăză* (vezi *infra* **2.1.**), iar forma *'-ză,* în derivatele *bogză* şi *scâlcează* (vezi *infra* **2.2.**).

Cuvântul *cinteză* „mică pasăre cântăreață" (DA s.v. *cintez*) are multe variante lexicale înregistrate în texte populare: *cintiță* (cu cele mai multe atestări), dar şi *cintiză, cinteță, cinciță, cinchiță* etc.; în MDA se precizează că poate fi accentuat şi *cinteză* (cf. şi DEX), iar în DM accentul este numai pe sufix (cf. şi Scriban, Dicț.) În DA, *cinteză* este considerat „derivat cu sufixul *-ez(ă)* (cf. *pupăză*) dintr-un radical *činč-*, disimilat în *čint-*, de origine onomatopeică, pe care îl găsim pe de o parte în lat. *cincitare* întrebuinţat pentru cântecul mierlei [...], pe de altă parte în bulg. *čin-čin* şi *činka* «cintez»"; cf. şi HEM: col. 2495; Pascu, S.: 378; Ciorănescu, DER s.v., care îl menţionează printre formaţiile cu sufixul *-ză*. Pentru alţi autori, modul de derivare a lui *cinteză* este neclar (Densusianu, A.S.: 476; Rosetti, ILR (1968): 259); nu este inclus printre derivatele cu sufixul *-ză* în ILR II: *loc. cit.*, în ELR: 585 şi nici la Franga 1978: 247–263. În MDA figurează cu etimologie necunoscută. Chiar dacă am admite prezenţa unui sufix **'-eză* în acest cuvânt, în lucrarea de faţă nu prezintă interes, nefiind nici măcar semianalizabil în limba română.

1.2. Sufixul *'-ăză* [pron. '-ă-ză] apare cu varianta *'-ăţă* [pron. '-ă-ţă] în *coacăţă* (la Barcianu, în DA s.v. *coacăză*) şi *pupăţă* (în ALR I 1 025/5, cf. DLR s.v. *pupăză*).

Cuvântul *pupăză* are şi variantele lexicale regionale *pu̱pază, pu̱peză, pu̱poză, pu̱puză* (DLR s.v.) în care s-ar identifica formele **'-ază, *'-eză, *'-oză, *'-uză.*

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. '-ĂZĂ

2.1.1. În DI sunt înregistrate 2 ***formaţii analizabile***: *coacăză* „fruct în formă de bobiţe roşii, albe sau negre" (DA; CADE; Ciorănescu, DER) cf. *cocă* „bucată de aluat căreia i se dă forma de cocoloş" (cu varianta *coacă,* DA s.v. *cocă*) şi *cochiţă* „bobiţă" < *cocă* + *-iţă* (DA; prin *cochiţă* formaţia este semianalizabilă) şi *pupăză* „numele unei păsări cu un moţ de pene mari aşezat ca o creastă în vârful capului" (DLR; CADE; Ciorănescu, DER) cf. *pup* – variantă a interj. *pu-pu* (care imită strigătul pupezei), dar şi *pup* „(reg.) moţ; calota pălăriei; coc, conci" (DLR s.v. *pup*[4]*,* cuvânt împrumutat din maghiară).

2.1.2. Ambele formaţii sunt ***substantive feminine***, primul fiind analizabil prin raportare la un substantiv, iar al doilea, la o interjecţie şi/sau la un substantiv.

2.2. '-ZĂ

2.2.1. În DI figurează 2 ***formaţii analizabile***: *bogză* „bufniţă" cf. *boaghe* „idem" (DA; cf. şi Ciorănescu, DER s.v. *pupăză*) şi *scâlcează (scălcează)* „unealtă formată din una sau mai multe scândurele manevrate cu piciorul, cu care pescarii mână peştii spre sacul de pescuit" cf. *scâlcea* „idem" (DLR; cf. şi CADE s.v. *scâlcea*).

Liviu Franga (Franga 1978: 249, 251–252, 255–258) presupune că s-ar putea identifica un sufix diminutival *-ză* şi în alte cuvinte: *buburu̱z(ă)* „bobiţă; bubuliţă; fructul aninului; gândăcel cu aripile roşii, pătate cu şapte puncte negre" (DA cf. *bob, bubă* etc. şi magh. *buborék* „băşică", *buborcsék* „negel", srb. *babúrica* etc.; Ciorănescu, DER s.v. *bubă*: „probabil derivat pe baza suf. *-ză*") şi *mămăru̱ză* (DLR s.v. *mămăruţă* „buburuză", cu etimologie necunoscută cf. *măriuţă*); *chi̱chiriză* (DA s.v. *che̱rcheriţă* „căpuşă" care „pare a fi un derivat din tulpina slavă *kyk-*"); *gă(v)oa̱ză* (DA, cu etimologie necunoscută: „tulpina pare a fi **gauă* [< lat. *galla*] de aceeaşi origine ca în *găoace* sau din lat. *cava* «scobită», precum propune TDRG, cf. *gaură;* terminaţia ar putea fi sufixul dimin., de origine albaneză, *-ză.* Posibil însă că avem a face cu o formaţie glumeaţă din **găoară = gaură* + bulg. *gъz* «cur»"; cf. şi Ciorănescu, DER s.v. *găoace*); *gorgoază* „poamă necoaptă" (fără etimologie în DA, cu etimologie necunoscută în MDA s.v.).

2.2.2. Formaţiile sunt ***substantive feminine*** analizabile prin substantive.

3. Valorile derivatelor

Valoarea formației *coacăză* este ***purtătorul asemănării***, iar *pupăză* este ***nume de agent*** (cu bază interjecțională) sau exprimă ***posesorul*** (prin raportare la substantiv); *bogză* şi *scâlcează* sunt ***sinonime*** cu bazele.

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Sufixul *-ză* a fost explicat prin ***substratul traco-dac*** (HEM: col. 2495; ILR II: 346 cu referire la *pupăză;* ELR: 585; Rădulescu-Sala 2012: 1822). Are origine comună cu alb. *-ëzë,* care formează diminutive (Densusianu, A.S.: 473; Pascu, S.: 378–379; Rosetti, ILR (1968): 259).

Dr. şi ar. *coacăză* (în ar. şi megl. există şi forma *cocă*) este considerat în DA „împrumutat din alb. **kokεzε* (diminutiv din *kok(ε)* «boabă» cf. *kokaze* «bomboane»), trecut şi la bulgari: *kokazi* «coacăze» [...] Din româneşte, cuvântul a fost împrumutat de unguri: *kokolyza, kokojza* «coacăz», «coacăze» (iar nu invers, cum credea Cihac, II 492)" cf. *cocă, cochiță* (vezi *supra* **2.1.1.**). Şi Rosetti (ILR (1968): 268) invocă alb. *koqë* + sufixul diminutival *-zë;* cf. şi ILR II: 340. În albaneză însă, derivatul *koqëzë* „bomboane" are sens diferit de cel al cuvântului românesc (Densusianu 1904: 74–75; Rosetti, ILR (1968): 259). Cioränescu (DER s.v.) oferă o altă explicație etimologică: crede că derivatul *coacăză* s-a format în română din **coacă* < lat. *cocca* (pl. lui *coccum*) + sufixul *-ză.* Şi G. Pascu trimite pentru *coacăz, coacăză* la lat. *coccum,* dar şi la gr. *κόκκος,* alb. *kok* „boabă, fruct – alb. *kokazâ* «bomboane»" (Pascu, S.: 379). În MDA figurează cu etimologie nesigură cf. alb. *koqëzë.*

Formația *pupăză* (ar. *pupuză,* megl. *pupcă, pupează*) a fost explicată prin alb. *pupëzë* (Rosetti, ILR 259, 273; DLR; MDA), fiind considerată fie un împrumut din albaneză (Philippide, O.R. II: 730), fie un cuvânt autohton (Brâncuş 1961: 200; ILR II: 309). Al. Ciorănescu trimite însă la ar. *pupă* (cf. megl. *pupcă*) „care este o var. a lui *pup,* creație expresivă. S-a dat acest nume pupezei atât pentru moțul său (cf. alb. *pupë* „moț", *pupui* „cocoaşă" şi fr. *huppe* „moț" şi „pupăză"), cât şi pentru glasul ei (Tiktin). [...] Oricum, formația pare să se fi creat în rom[ână] prin ataşarea la un element expresiv inițial a suf[ixului] *-ză* care, în ciuda unanimității filologilor, nu este alb[anez], căci a fost productiv în rom[ână]. [...] Se consideră în general că primul element reprezintă lat. *upupa,* prin intermediul unei reducții **pupa*" (Ciorănescu, DER s.v. *pupăză;* cf. şi CDDE s.v. ar. *pupă* 1475). De aceeaşi părere în privința temei *pup-* este şi G. Pascu, care face referire şi la corespondentele romanice: it. dial. *poppa,* fr. dial. *poupou* (Pascu, S.: 378; cf. şi REW 9076). Al. Graur respinge însă categoric etimologia latină a lui *pupăză* şi a celorlalte forme româneşti (Graur 1937b: 116).

Cuvântul *bogză,* dat de Al. Ciorănescu ca derivat românesc cu *-ză* (Ciorănescu, DER s.v. *pupăză*) este explicat şi în DA prin trimitere cu cf. la *boaghe* „idem" < magh. *bagoly* „bufniță", deşi prima atestare a lui *bogză* (*Biblia* (1688), în DA) este anterioară celei a lui *boaghe* (la Cantemir, ap. TDRG, în DA). La CADE sunt înregistrate ambele cuvinte, dar nu se face nicio legătură între ele, iar în MDA cuvântul *bogză* figurează cu etimologie necunoscută. Nu este menționat ca derivat cu *-ză* nici de Liviu Franga (*lucr. cit.*).

În DLR, cuvântul *scâlcează* este pus în legătură cu *scâlcea,* ca şi în MDA, unde se arată însă că etimologia cuvântului este nesigură. Şi la CADE, *scâlcează* figurează în acelaşi articol cu sinonimul său *scâlcea.* O poziţie tranşantă adoptă S. Puşcariu, care consideră că la baza celor două cuvinte se află verbul *(a) scâlcia,* al cărui sens actual „a deforma, a distruge (încălţămintea)" este interpretat drept „un înţeles specializat din cel mai larg de «a muta cu putere de la loc, a scrânti». În Bihor până azi cuvântul înseamnă «a scutura tare». [...] Sensul originar se cunoaşte şi în derivatul *scâlcea* (Viciu, Gl.) şi *scâlcează* (cu suf. de origine albaneză *-ză*), care e un aparat de prins peşti, constând într-o scândură tare de care e prinsă o nuia în formă de arc; ţinând cu mâinile de această nuia groasă şi apăsând cu piciorul pe scândură, pescarii *mută de la loc* pietrele pârâului şi tulbură apa" (Puşcariu 1924: 689–690). Aşadar, după părerea sa, *scâlcează* < *scâlcea* + *-ză,* baza fiind un derivat (cu valoare de „nume de instrument") de la verbul *(a) scâlcia.* Liviu Franga pune însă sub semnul întrebării această explicaţie (Franga 1978: 258).

O altă ipoteză în legătură cu originea sufixului *-ză* este formulată de Scriban (*loc. cit.*) care presupune că femininul *-ză* din *cinteză, coacăză, pupăză* (cu accentul pe antepenultima silabă) este totuna cu *-ez, -uz* care provin din *-eţ, -uţ,* sufixul *-ez* pierzându-şi vocala iniţială şi reducându-se la *-z* (feminin *-ză*), deoarece în cuvintele citate s-a mutat accentul de pe sufix pe temă.

4.2. Cuvintele cu sufixul *'-ăză* sunt vechi în limbă, deşi au atestări abia de la sfârşitul secolului al XVII-lea: *pupăză* (*Biblia* (1688), în DLR), *coacăză* (Anon. Car. (cca 1700), în DA). Vechi în limbă sunt şi derivatele cu *'-ză,* care sunt cuvinte populare, chiar dacă prima atestare a lui *bogză* este de la sfârşitul secolului al XVII-lea (vezi *supra*), iar *scâlcează* a fost înregistrat abia la începutul secolului trecut (Antipa, P. 110, în DLR).

5. Originea temelor

Temele formaţiilor *coacăză* şi *pupăză* sunt fie moştenite din latină, fie comune cu albaneza. Tema lui *bogză* este maghiară (eventual şi a lui *pupăză* cf. *pup* „moţ"), în timp ce *scâlcează* se raportează la un derivat românesc.

6. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Dat fiind că etimologia formaţiilor analizabile cu *'-ăză* este controversată (împrumuturi din albaneză sau creaţii româneşti), productivitatea sufixului în română este incertă; *bogză* (care circulă în Trans. şi Mold., cf. CADE) şi *scâlcează* (care este un cuvânt popular) sunt considerate în surse derivate româneşti sigure.

Coacăză şi *pupăză* circulă în limba comună.

7. SUFIXE COMPLEXE

7.1. -EAZĂ^1

Sufixul denominal *-ează^1* [pron. -ĕa-ză] (vezi *infra* **7.1.1.**) se delimitează de *-ează^2* (din *crestează* „crestătură", *zărează* „văz, vedere" etc.) prin distribuţie, valori şi origine (vezi monografia sufixelor **-EZ^2**, **-EAZĂ^2**, în volumul următor).

7.1.1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

Sufixul se identifică în 4 ***formaţii analizabile*** din DI: *căcărează* „excrement în formă de globurele al unor animale, precum oaia, capra etc." (DA s.v. *căca*, prin raportare la care s-ar segmenta sufixul *-ărează*) cf. *căcare, sfârlează* „numele unor obiecte, de obicei de formă alungită, sau ale unor părţi mobile ale lor, care se învârtesc: vârtelniţă; fus; titirez; morişcă" cf. *sfârlă* „idem" (DLR), *spetează* „spătar, rezemătoare; bucată de lemn care serveşte ca element de sprijin sau de legătură între diverse părţi ale unor obiecte, construcţii etc." cf. *spată* „omoplat; piesă la războiul de ţesut" (DLR) şi *speterează* „spetează; piesă la războiul de ţesut" cf. *spătare* „idem" (DLR s.v. *spetereaz*$\check{a}^2$).

Nu am inclus în inventar cuvântul din DI *telerează* „(reg.) epitet depreciativ pentru o femeie proastă, rea" (DLR, cu etimologie necunoscută), deoarece este neclar ca formaţie.

La acestea se adaugă o formaţie: *teterează* „prost" (Ciorănescu, DER s.v. *teter* „prost, nătărău" – formaţie expresivă; cuvântul *teter* există şi în DLR, glosat „tânăr fără căpătâi, haimana; prost, netot" cf. *nete, neder, tencher*).

Derivatele sunt ***substantive feminine*** (*căcărează, sfârlează, spetează, speterează*) şi unul ***masculin*** – probabil de genul comun (*teterează*), analizabile prin raportare la substantive.

În DI figurează şi 2 ***formaţii semianalizabile***: *fofează* „numele unor părţi în formă de aripă sau de braţ la diferite instrumente" (DA fără etimologie, cu etimologie necunoscută în MDA; la Ciorănescu, DER, formaţia *fofează* figurează s.v. *fof-* „rădăcină expresivă care pare a reda ideea de «a mormăi, a bălmăji»", cu precizarea că toate sensurile cuvântului „se bazează pe ideea de «zgomot continuu» pe care îl produce piesa astfel numită") cf. *fofelniţă* „crucile vârtelniţei (pe care sunt aşezate cele patru fofeze)" şi *gălbează* „boală de ficat la oi, care vine din mâncare, când oile pasc prin locurile gălbăcioase" (DA) cf. *galben, gălbenare.*

7.1.2. Valorile derivatelor

Formaţia *căcărează* exprimă ***rezultatul acţiunii***, iar valoarea lui *spetează* „spătar" este ***purtătorul destinaţiei***. Celelalte derivate sunt ***sinonime*** cu bazele.

7.1.3. Originea sufixului şi istoria derivatelor

Sufixul a intrat în limba română prin formaţia *gălbează (călbează),* împrumut semianalizabil din alb. *këľbazë, gëľbazë* (MDA; în DA se trimite cu cf. şi la *chelbe* „boală a pielii capului; chelie" < lat. pop. **calvia* şi **clalvia* – cu propagarea lui *l* – sau împrumut din alb. *k'ɛl'p* „puroi", deci înrudit cu *călbează, gălbează;* cf. şi REW 1530). Pentru explicarea lui *gălbează,* Liviu Franga presupune o formă neatestată **gălbea* < tema moştenită **galb-* + sufixul lat. *-ella,* la care s-a adăugat sufixul *-ză* (Franga 1978: 250–251).

Sufixul compus *-eaz*$\check{a}^1$ < *-ea* (diminutival) + *-ză* a putut apărea şi pe terenul limbii române, segmentat din formaţia cu dublă analiză *scâlcează* < *scâlcea* + *-ză* sau *(a) scâlcia* + *-ează.* Şi *căcărează* este explicat dintr-un **căcărea* + *-ză* (Densusianu, A.S.: 477), deşi existenţa lui **căcărea* „bagatelă, lucru de nimic" (LB, în MDA) în română este nesigură (Ciorănescu, DER s.v. *căca;* Franga 1978: 250).

Toate sursele sunt de acord că *sfârlează* este un derivat românesc de la *sfârlă,* cu excepția lui Al. Rosetti care consideră că în acest cuvânt, ca și în *cinteză* și *căcărează,* „procedeul derivării nu apare clar" (Rosetti, ILR (1968): 259).

Spetează apare ca derivat românesc format cu *-ză* de la o temă latină încă de la HEM: col. 2495; cf. și Densusianu, A.S.: 477–478, Ciorănescu, DER s.v. *spată,* Franga 1978: 259–260. Formație creată în limba română este și *speterează,* având ca temă derivatul românesc *spătare.*

Derivatul *teterează* nu figurează în nicio altă sursă, în afară de Ciorănescu, DER, care îl explică din *teter* + sufixul *-ză.*

7.1.4. Productivitatea sufixului și repartiția stilistică a derivatelor

Sufixul *-ează*[1] a avut o oarecare productivitate în româna veche.

Spetează circulă în limba comună, iar celelalte derivate aparțin limbii populare.

7.2. -ĂREAZĂ, -EREAZĂ

Sufixele dezvoltate *-ărează* [pron. -ă-rĕa-ză] și *-erează* [pron. -e-rĕa-ză] fac parte dintr-o ***serie***. Apar și într-un dublet: *spătărează / speterează* „(bot., reg.) săbiuță (*Gladiolus imbricatus*)" cf. *spată* „(înv., reg.) spadă" (DLR s.v. *speterează*[1]).

7.2.1. -ĂREAZĂ

Sufixul se identifică în 2 ***formații analizabile*** din DI: *bumbărează* „târtiță" cf. *bumb* „orificiu anal" (DA s.v. *bumbăreață*) și *spătărează* (vezi *supra* **7.2.**).

Formațiile sunt ***substantive feminine***, derivate pe terenul limbii române de la substantive.

7.2.2. -EREAZĂ

Sufixul apare în 2 ***formații analizabile*** din DI: *gâterează* „beregată de pasăre" cf. *gât* (MDA s.v. *gâtireață*) și *speterează*[1] (vezi *supra* **7.2.**).

La acestea se adaugă o formație: *neterează* „(reg.) femeie proastă" (DLR și MDA, cu etimologie necunoscută cf. *nete* „(om) prost"(semianalizabil prin, *nătărău*).

Formațiile cu *-erează* sunt ***substantive feminine***, derivate pe terenul limbii române de la substantive.

Valorile derivatelor cu *-ărează* și *-erează* sunt ***specia*** bazei (*bumbărează, gâterează*), ***moționalul*** (*neterează*) și ***purtătorul asemănării*** (*spătărează* și *speterează*).

Sufixul *-ărează* a putut fi detașat din formații cu dublă analiză, de ex. *căcărează* cf. *căcare* + *-ează* sau *(a) căca* + *-ărează.*

Sufixele au fost slab productive în limba populară.

Din câte o singură formație înregistrată în DI se segmentează, conform procedeelor de analiză din această lucrare, și alte forme dezvoltate ale sufixului *'-ză:*

-ază în *bucază* „nume de vacă cu buze mari și dăbălăzate" cf. *bucă* (DA; Franga 1978: 249; DELR s.v. *bucă*), format probabil din *-ează* prin reducerea diftongului;

-uază [pron. -ŭa-ză] în substantivul feminin *răuază* „(reg.) copil *rău,* plângăreț" (DLR, MDA), cu propagarea desinenței *-ŭ* a temei, derivat considerat „grăitor pentru productivitatea sufixului [-ză] în epocile vechi ale limbii române" (Franga 1978: 258).

-ÂI

1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

1.1. Sufixul *-âi* [pron. -âi̯] apare în 3 ***formaţii analizabile*** înregistrate în DI: *călcâi* „partea din spate a tălpii piciorului” (MDA) cf. *(a) călca, căpătâi* „parte a patului sau a mormântului unde vine capul; partea de sus sau de jos a unui lucru, *capăt*” (MDA), *cotâi* „genunchi la cal” cf. *cot* „partea dinspre afară a articulaţiei de la mijlocul piciorului dindărat, numită şi cotul dinapoi” (DA s.v. *cot*).

1. Cuvântul *căpătâi* este susceptibil de dublă analiză: prin *capăt,* cu evidenţierea sufixului *-âi,* dar şi prin *cap,* caz în care s-ar detaşa un sufix **-ătâi,* inexistent în alte derivate.

2. Nu am inclus în inventar cuvintele *glămâi* „lemn gros retezat la capete, bâtă, ciomag” şi *glămâie* „movilă, grămăjoară”, considerate derivate din *glam* „aţă încâlcită; bucată mare; pământ lutos; stalagmită” (în DA şi la Cioränescu, DER), pentru că legătura semantică între acestea şi *glam* (cu etimologie necunoscută) este greu de făcut.

1.2. Formaţiile cu *-âi* sunt ***substantive neutre***, analizabile în raport cu:
– substantive: *căpătâi, cotâi;*
– un verb: *călcâi.*

2. Valorile derivatelor

În formaţiile cu *-âi* se identifică două valori: ***purtătorul asemănării*** (*cotâi*) şi ***purtătorul localizării*** (*călcâi, căpătâi;* ultima formaţie poate fi interpretată şi ca fiind sinonimă cu baza).

3. Originea sufixului şi istoria derivatelor

Sufixul *-âi* reprezintă, la origine, sufixul adjectival latinesc *-aneus, -a, -um*, substantivat în forma de neutru. Sufixul a fost moştenit în limba română, în formaţiile analizabile *călcâi* < lat. *calcaneum* (REW 1490; DA; Cioränescu, DER) şi *căpătâi* < lat. *capitaneum* (REW 1633; DA; Cioränescu, DER). *Cotâi* (rostit *cotân',* DA) este considerat derivat românesc (MDA).

Sunetul [n'] a apărut în limba română comună, ca rezultat al palatalizării lui [n] latinesc urmat de iot: lat. *calcaneum* > rom. *călcăn'u* (ILR II: 205). Sunetul [n'] se mai menţine şi în rostirea regională *cotân'* a formaţiei româneşti *cotâi* (DA s.v. *cot* şi MDA).

4. Originea temelor

Formaţiile cu *-âi* se analizează prin teme moştenite din latină.

5. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixul *-âi* nu a fost productiv în limba română, singura formaţie creată regional fiind *cotâi.*

Cuvintele moştenite *călcâi* şi *căpătâi* fac parte din vocabularul limbii comune.

-ÂRCĂ, -ÂRȚĂ

Bogrea 1921–1922: 787; Byck 1933: 109; Vasiliu 1969: 37–46.

1. Statutul afixelor

Sufixele *-ârcă* şi *-ârță* pot fi considerate din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale (conțin grupul expresiv *-âr-*) şi sensului peiorativ al formațiilor în care apar.

Cele două sufixe apar şi în 2 ***dublete***: *băbârcă / băbârță, mocârcă / mocârță* (vezi *infra* **2.1.**, **2.2.**).

1. Numai din cuvântul *iepârşă,* epitet injurios pentru o femeie destrăbălată (Udrescu, Gl.: 125) cf. *iapă* s-ar detaşa **-ârşă* (considerat, cu rezerve, sufix, la Vasiliu 1969: 40, 42, 43); cf. însă *pârşă* „idem" (Udrescu, Gl.: 206) din care prin compunere cu *iapă* s-a putut forma *iepârşă. Năpârşă* „pațachină" (Vasiliu 1969: 40) este derivat cu *nă-* din *pârşă* „idem" (Udrescu, Gl.: 180, 206).

2. Din cuvântul *jăcârnă* (DI) „traistă mare, plină de lucruri" (MDA), dat cu etimologie necunoscută cf. *jacă* „sac de pânză rară în care se pune la scurs caşul", s-ar detaşa **-ârnă,* considerat sufix (Vasiliu 1969: 40, 42) prin atragerea în discuție şi a cuvântului *fofârnă* „nume dat unei femei (cârne) care vorbeşte fonfăit" cf. *fonf* (cuvântul este explicat însă, în DA şi MDA, prin contaminare între *fonf* şi *cârn*); cf. şi 3 cuvinte semianalizabile: *cobârnă* „bordei" cf. *cobârlău* „adăpost al ursului peste iarnă; coteț" (MDA); *cofârnă* s.v. *cofârță* (vezi *infra,* nota 1 sub **2.2.**); *tăgârnă* „desagă", cu etimologie necunoscută cf. *tăgârță* (DLR, MDA).

Segmentul final **-ârnă,* fără statut de sufix, este prezent şi în alte cuvinte din DI: *bobârnă* „femeie cârnă care vorbeşte pe nas", cu etimologie necunoscută (MDA şi DELR); *sumârnă* „teren cu surpături", cu etimologie necunoscută (MDA); *zăgârnă* „săculeț pentru strecurat brânza, folosit la stână; boccea", cu etimologie necunoscută (MDA).

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -ÂRCĂ

2.1.1. În DI figurează 5 ***formații analizabile*** în care se identifică sufixul: *băbârcă* „femeie trecută; moşneag cu înfățişare de *babă*, mic, slab şi spân" (DA), *ciotârcă* „*cioată* (= *ciot*); pom foarte cioturos şi urât; (fig.) viță mică, cioată" (DA s.v. *ciot*), *mocârcă* „femeie butucănoasă; fată neîndemânatică" cf. *moc* – variantă la *moacă* „epitet depreciativ pentru o persoană bleagă, înceată, leneşă sau disproporționată (mai ales cu capul mare)" (DLR), *țopârcă* „țopârlan" (DLR) cf. *țop, țoapă* „idem" (Vasiliu 1969: 38), *zămârcă* „zeamă lungă, poşircă; persoană leneşă" (DLR s.v. *zemurcă*) cf. *zamă* (Vasiliu 1969: 38).

Finala *-ârcă,* fără statut clar, apare şi în următoarele cuvinte din DI: *cotârcă* „holeră" (la Udrescu, Gl.: 60, cuvântul este glosat „om cocârlat"), cu etimologie necunoscută (DA); *momârcă* s.v. *momarcă* „femeie greoaie, urâtă şi proastă" cf. *mamarca* „nevastă a lui Scaraoțchi, considerată mamă a dracilor", cu etimologie necunoscută (DLR); *motârcă* „femeie de moravuri uşoare", cu etimologie necunoscută (DLR); *năpârcă* (şi *năpârlă, nopârtcă*) „viperă” cf. alb. *neper(t)ke* (DLR); *pohârcă* (şi *pohârlă*) s.v. *povidlă* „magiun” < ucr. *новидло* (DLR); *poşârcă* s.v. *poşircă* „băutură alcoolică slabă sau de proastă calitate”, cu etimologie necunoscută (DLR); *solodârcă* „femeie depravată”, cu etimologie necunoscută (DLR).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *codârcă* „(depreciativ) *coadă*” (Lex. Reg. II: 58) şi *şchiopârcă* „(depreciativ) şchiopârlană (= persoană şchioapă)” (DLR) cf. *şchiop* (Vasiliu 1969: 38).

Câteva dintre formaţiile de mai sus au primit în surse alte explicaţii: *băbârcă* < bg. *бабарка* (vezi *infra* **4.1.1.** (c)); *ciotârcă* (cu varianta *ciuturcă*) < *cioturi* + *-că* (cf. şi Pascu, S.: 228); *ţopârcă* – etimologie necunoscută, cf. *ţopârlan* (vezi şi interpretarea lui *ţopârlă* drept derivat regresiv din *ţopârlan* – cf. monografia sufixelor **-ÂRLĂ, -IRLĂ,** nota sub **2.1.**); *şchiopârcă* < interj. *şchiopârc* „şontâc” (cu etimologie necunoscută, cf. *şchiop,* în DLR); *zămârcă* – variantă a lui *zemurcă (zămurcă)* < *zeamă* + *-urcă.*

2.1.2. Formaţiile cu *-ârcă* sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la substantive; *băbârcă, şchiopârcă* şi *ţopârcă* aparţin genului comun.

Formaţii semianalizabile: *hohârcă* – epitet depreciativ dat unei femei care vorbeşte pe nas – cf. *(a) hohăni* „a necheza” (Vasiliu 1969: 38); *tăbârcă* „sac mic” cf. *tăbeică* „trăistuţă” (MDA) şi *tăbâltoc* – variantă la *tăbultoc* „sac umplut numai pe jumătate, pentru a putea fi cărat în spinare” (Vasiliu 1969: 38, 41); *şopârcă* „*şopârlă*”. Cf. şi numele propriu *Potârcă* (DO), semianalizabil prin *Potan, Potea* (DO s.v. **Pot*).

1. Cuvântul *hohârcă* este explicat în DA ca „formaţie spontană” din *hohăni* + *hârcă* „epitet dat unei femei bătrâne, urâte şi rele”, iar *şopârcă* este considerat în DLR variantă a lui *şopârlă* „prin apropiere de *năpârcă*”, deci format prin contaminare.

2. Segmentul *-ârc-* reprezintă şi primul element al unui sufix compus **-ârcea* (Vasiliu 1969: 42) în formaţia analizabilă *zăm**âr**cea* – epitet (la Udrescu, Gl.: 294) cf. *zămârcă* (< *zamă*) + *-ea,* ca şi în numele propriu semianalizabil *Top**âr**cea* *(Topârceanu)* cf. *Topor* (DO). Vezi şi cuvântul neanalizabil *zgăb**âr**cea* – epitet depreciativ dat unui om prăpădit, zbârcit, cu ochii zgâiţi cf. *zgăbârdea* „idem” < *zgăbârdă* + *-ea* (DLR), unde *-ârc-* funcţionează ca infix.

2.2. -ÂRŢĂ

Sufixul se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** (ambele cu dublete în *-ârcă*): *mocârţă* (DI) „mocârţan; fetiţă neglijentă” cf. *moacă* „persoană bleagă, înceată, leneşă” (DLR, MDA), la care se adaugă *băbârţă* „femeie rea” cf. *babă* (DA).

Formaţiile sunt ***substantive feminine*** raportabile la substantive feminine.

1. Finala *-ârţă,* cu statut neclar, apare şi în următoarele cuvinte din DI: *bohârţă* „boarfă”, cu etimologie necunoscută (MDA; absent din DA); *boscârţă* s.v. *boşcârţă* „fâşie de piele de calitate inferioară; fată pipernicită şi bolnăvicioasă, dar foarte gurală şi arţăgoasă” < magh. *bocskorszi* (DA, MDA); *cocârţă* s.v. *cocârtiţă* „mâncare făcută din urdă dulce şi zer acru; jintiţă” (şi „epitet pentru un om uscat, cocârlat”, la Udrescu, Gl. 53), cu etimologie necunoscută (DA, MDA), cf. şi numele propriu *Cocârţă* (DO); *cofârţă* (cu varianta *cofârnă*) „coadă de păr; (la pl.) lucruri de nimic” < sârb. *kovrčica* „codiţă de păr, cârlionţ” (DA); *năpârţ, -ă* „(om) mare şi prost, nătărău”, cu etimologie necunoscută (DLR, MDA); *tăgârţă* „traistă; persoană mică şi îndesată; cal slab; haină” < ngr. *ταγαρτζίκα* (DLR, MDA); *zăpârţă* s.v.

zăpârste „mezin; ființă slab dezvoltată”, cu etimologie necunoscută cf. bg. *запъртък* (DLR, MDA).

2. Segmentul *-ârț(ă)-* poate funcționa și ca prim element al unor sufixe compuse, în cuvintele *coc**âr**țău* „dumicați de pâine sau mămăligă” (DA s.v. *cocârtiță,* dar *cocârță* + *-ău* în MDA); *moc**âr**țan* „*mocan*, bădăran” (MDA) cf. *moacă, mocârță; pop**âr**țac* „preot” și „par înfipt în pământ, prins de plug sau fixat pe o ambarcațiune ușoară, cu mici crăcane” cf. *pop* „par” (MDA); *pop**âr**țache* „*popă*” cf. și *popârțac* „preot” (la Vasiliu 1969: 40).

3. Valorile derivatelor

Derivatele cu sufixe care conțin segmentul *-âr-* au caracter expresiv și sens ***peiorativ***, desemnând fie persoane (*băbârcă / băbârță, mocârcă / mocârță, șchiopârcă* etc.), fie inanimate (*ciotârcă, codârcă, zămârcă*). Cele mai multe baze ale acestor derivate au conotație negativă; doar două sunt neutre din punct de vedere semantic (*coadă, zamă*). Așadar, sufixele *-ârcă* și *-ârță* (ca și sufixul *-ârlă,* vezi monografia sufixelor **-ÂRLĂ, -IRLĂ, 3.**) manifestă o preferință accentuată pentru baze cu sens negativ și au ele însele sens peiorativ. Acest sens este accentuat de faptul că, adesea, formațiile în discuție, care au formă feminină, sunt aplicate (și) unor persoane de sex masculin: *băbârcă, șchiopârcă, țopârcă* (vezi Byck 1933: 109).

Formațiile care se referă la persoane sunt folosite ca epitete (uneori, și cele care se referă la inanimate, de ex. *zămârcă,* care circulă și ca epitet pentru un om bleg și leneș).

4. Originea sufixelor și istoria derivatelor

4.1. Originea sufixelor *-ârcă* și *-ârță* nu este clarificată.

4.1.1. Pentru explicarea originii sufixului *-ârcă* se pot formula trei ipoteze.

a) Pornindu-se de la o serie de asemănări între sufixele cu segmentul *-rc-* și cele cu segmentul *-rl-*, pentru sufixul *-ârcă* s-a propus (Vasiliu 1969: 46) o soluție etimologică asemănătoare celei date pentru sufixele cu *-rl-*, adică dezvoltarea unui sufix de origine slavă (pentru explicarea lui *-ârlă* și *-irlă* din sufixul de origine slavă *-ilă,* masculin și feminin, vezi monografia sufixelor **-ÂRLĂ, -IRLĂ, 4.1.**). În cazul lui *-ârcă* ar putea fi vorba despre dezvoltarea, în condiții neprecizate, a sufixului slav *-că* (cf. și Pascu, S.: 228, care îl discută pe *ciotârcă* la sufixul *-că*); această posibilitate este menționată cu rezerve, ca o simplă ipoteză nedemonstrată, în absența unor formații care să ateste în vreun fel legătura presupusă între sufixele *-că* și *-ârcă* (e greu de presupus o segmentare a lui *catârcă* < tc. *catâr* + *-că,* în *cat* + *-ârcă*).

b) Sufixul *-ârcă* a putut însă apărea, pe terenul limbii române, prin falsă analiză a unor formații create prin compunere sau/și contaminare, ca *hohârcă* < *(a) hohăni* + *hârcă* (DA, MDA). Verbul *(a) hohăni* este considerat formație onomatopeică (DA, MDA) la baza căreia se găsește interjecția neatestată **hoh* + sufixul *-ăni* (Vasiliu 1969: 41, nota 8); prin analogie cu sufixul *-ăni,* finala *-ârcă* din *hohârcă* a putut fi interpretată drept sufix. Cf. și *băbârcă,* explicat în DA s.v. ca „derivat din *babă* cu suf. peior. *-ârcă* (care se găsește în rus. *němt-yrka* „femeie mută”)”, cu următoarea precizare: „E probabil că la formarea acestui cuvânt a contribuit și expresia *baba-hârca*”. Și în cuvântul *șopârcă,* creat prin contaminare din *șopârlă* + *năpârcă* (DLR), finala *-ârcă* a putut fi considerată sufix, dacă *-ârlă* era „simțit” de vorbitori ca sufix (ca în *cod**ârlă*** „codiriște; codaș” cf. *coadă*).

c) În MDA, cuvântul *băbârcă* (cu variantele *babarcă, babărcă*) glosat „femeie trecută; moşneag mic, slab şi spân; fire acră; oaie bătrână" este considerat un împrumut din bg. *babarka,* fără să se indice sensul cuvântului bulgăresc. Şi în DA pentru explicarea cuvântului *băbârcă* (interpretat, în primă instanţă, ca format în limba română prin derivare sau/şi prin compunere cu trunchiere – căderea lui *h-* din *hârcă,* vezi *supra*) se trimite şi la rus. *bácharka* „vrăjitoare", bulg. *babarka* „porumb cu boabe rare" cf. *babă* II 3^0. În locul indicat, *babă* este glosat prin „ştiuletele porumbului când are boabe foarte rare (se mai numeşte şi *sterp*); numirea aceasta e deci o aluzie sau la imposibilitatea babelor de a mai face copii, sau la lipsa de dinţi a babelor"; aşadar, nu pare imposibil ca *băbârcă* să fi fost împrumutat din bulgară cu sensul iniţial de „porumb cu boabe rare", cuvânt din care, prin raportare la *babă* „idem", s-a putut detaşa sufixul *-ârcă.* Pierderea sensului originar al lui *băbârcă* „ştiulete cu boabe rare" şi evoluţia spre sensurile „femeie trecută; moş mic, slab şi spân; oaie bătrână" s-au putut petrece pe terenul limbii române, sub influenţa sensului de bază al cuvântului *babă* „femeie bătrână".

În DELR, pentru explicarea lui *băbârcă* (s.v. *babă*) se reţin două soluţii: derivat din *babă* (TDRG) şi format din *Baba-Hârca* (DA, CADE), menţionându-se (e drept, ca neplauzibilă) şi ideea provenienţei dintr-un **baburǎ* cf. srb. *baburina* şi slov. *babura* (HEM: col. 2783).

Detaşat din *băbârcă,* formantul *-ârcă,* considerat sufix, a putut fi folosit ulterior la formarea unor derivate româneşti ca *mocârcă, ţopârcă* etc.

4.1.2. Originea sufixului *-ârţă* este obscură.

În DA, la cuvântul *băbârţă* (atestat numai la Alexi, W.) se dau următoarele explicaţii etimologice: „Derivat din *babă,* prin suf. peior. *-ârţă* (cf. bg. *báburci* „oameni mascaţi care colindă în ziua de Bobotează"; cf. *băbari*)", iar cuvântul *băbari* s.m.pl. este glosat prin „bărbaţi care umblă de colindă, în ziua de Crăciun, seara" şi explicat din bulg. (Bitolia) *bábari* „oameni deghizaţi, bătrâni, colindători în zilele de 31 Dechemvrie şi 1 Ianuar". E posibil, aşadar, că *băbârţă* să fi fost împrumutat din bg. *báburci* cu sensul de „moşneag cu înfăţişare de babă" şi adaptat în română cu finala *-ârţă,* interpretată ulterior ca sufix, în raport cu *babă,* ceea ce ar fi determinat şi schimbarea de sens.

Pentru etimologia lui *mocârţă* se trimite la *moacă* şi *mocârţan* cf. *mocan* (DLR, MDA).

4.2. Cea mai veche atestare a unui cuvânt cu sufixele din seria *-ârcă, -ârţă* este, în DERL, anul 1825 pentru *băbârcă.* Dat fiind însă caracterul popular al tuturor formaţiilor, e posibil ca unele dintre ele să fie mai vechi în limbă.

5. Originea temelor

Temele formaţiilor sunt moştenite din latină (*codârcă, şchiopârcă* şi *zemârcă*), de origine slavă (*băbârcă / băbârţă*) sau săsească (*ţopârcă*); au etimologie neelucidată temele formaţiilor *ciotârcă* şi *mocârcă / mocârţă.*

6. Productivitatea sufixelor şi repartiţia stilistică a derivatelor

O oarecare productivitate, date fiind numeroasele epitete, a avut sufixul *-ârcă.* Toate formaţiile sunt populare.

-ÂRLĂ, -IRLĂ

Pascu, S.: 267; Paşca, Ţ.O.: 138; Graur 1959b: 205–211; Avram, M. 1960: 160–162, 175; Vasiliu 1969: 39–46; ILR II: 349–350, 363.

1. Statutul afixelor

Considerăm că sufixele *-ârlă* şi *-irlă* fac parte dintr-o ***serie*** pentru că seamănă formal şi apar în dubletul *codirlă* / *codârlă* „partea mobilă de dinapoi a unui car, codirişte; (fig.) codaş" cf. *coadă* (DA, MDA).

Nu am înregistrat în serie şi un sufix **-arlă* (care apare la Vasiliu 1969: 42), deoarece s-ar identifica numai în cuvântul *cocearlă* „căţel alb" cf. *cuciu* „câine" (explicat în DA ca o posibilă contaminare între slavul *kuče* „câine" şi *cotarlă*) şi în formaţia semianalizabilă *cotarlă* „nume batjocoritor dat câinelui" cf. *cotei* „câine mic" (DA, MDA). Forma **-arlă* este explicată (la Avram, M. 1960: 175, vezi şi bibliografia menţionată) din *-ală*, ca şi *-irlă* din *-ilă* (vezi *infra* **4.2.**), atât *-ală*, cât şi *-ilă* provenind din sl. *-lo*, care avea două variante diferite în funcţie de vocala tematică, *a* sau *i*. După Vladimir Drimba (Drimba, C.E.: 324), limba română nu cunoaşte un sufix **-arlă*. *Cotarlă* este rezultatul unei contaminări între *şarlă* şi *cotei; şarlă*, la rândul lui, provine din numele rasei de câini *king Charles*, din care s-a reţinut numai al doilea termen, cu pronunţare franceză.

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -ÂRLĂ

2.1.1. Sufixul *-ârlă* se identifică în 3 ***formaţii analizabile*** din DI: *cocârlă* „parte a unui obiect adusă în formă de cârlig; lemn îndoit în formă de cârjă; parte a plugului; cârlig de tras cărbuni; sanie scurtă pe care se pun trunchii pentru a fi transportaţi târâş" (MDA) cf. *cucă* „măciucă cu cârlig cu care se loveşte morunul prins la cârlige", *codârlă* (vezi *supra* **1.**), *ţopârlă* „ţopârlan" (DLR) cf. *ţop, ţoapă* (toate şi la Vasiliu 1969: 39).

1. Despre *cocârlă* în DA (s.v.) se spun următoarele: „aparţine slavului *kuka* «cârlig»; cf. mai ales sârb. *kukara* «un cârlig la plug», ung. *kukora* «curbat» (Cihac, II 494), deci e înrudit cu *cucură, cocărăi, cocârţă* etc.". Cuvântul *cucă* la care se raportează (cu mici dificultăţi formale) provine tot din sl. *kuka* (DA, MDA s.v. *cucă*^{2}); celelalte cuvinte indicate în DA ca înrudite sunt foarte îndepărtate semantic de *cocârlă*.

Formaţia *ţopârlă* este considerată în DLR şi MDA ca fiind un derivat regresiv din *ţopârlan*. care este derivat din *ţop*, probabil pentru că *ţopârlan* este un cuvânt mai cunoscut şi are mai multe citate, în timp ce *ţopârlă* e atestat numai la Cihac, I, 437.

2. Cuvântul *şopârlă* din DI, cu etimologie necunoscută cf. alb. *shapi* (DLR, MDA), nu a fost inclus în inventar. Fără să contrazică legătura cuvântului cu albanezul *shapi*, Ciorănescu (DER s.v.) afirmă că termenul este „creaţie expresivă, cf. *năpârcă* şi *şopârcăi*. În acord cu rădăcina expresivă *şop*, pare să indice ideea de mişcare tăcută sau care abia se aude". Cf. însă şi interj. *şop(a)* cuvânt care „redă

zgomotul făcut de cineva care vorbeşte cu voce scăzută" (DLR), de care este însă greu de apropiat semantic.

Nu figurează în inventar nici cuvântul *botârlă* din DI (absent din DA şi MDA), care este explicat ca „epitet dat unui om cicălitor" cf. *botă* „bâtă" (Vasiliu 1969: 39; cf. şi Avram, M. 1960: 160), pentru că nu îl considerăm analizabil semantic.

La acestea se adaugă o formaţie din DLR: *mățârlă* „ament de alun, mâţişor" cf. *mâț* „idem" (cuvânt care nu a fost preluat în MDA).

2.1.2. Formaţiile sunt ***substantive feminine***, analizabile în raport cu substantive.

Sufixul se identifică şi în 2 ***nume proprii*** (de la Avram, M. 1960: 160): *Botârlă*, înregistrat de T. Papahagi printre numele de familie şi poreclele din Maramureş cf. *botă* „bâtă" şi *Şchiopârlă* „epitet ironic dat unui personaj care călărise pe o mârţoagă *şchioapă*" (cf. şi Vasiliu 1969: 39). Dată fiind existenţa cuvintelor *şchiopârlan* (derivat de la *şchiop* în DLR, dar cu etimologie necunoscută, cf. *şchiopârnog*, format probabil prin contaminare din interjecţia *şchiopârc* + *cotonog*, în MDA) şi *şchiopârlea* (derivat de la *şchiop* în DLR, dar explicat din *şchiopârlan* cu schimbare de sufix, în MDA), *Şchiopârlă* ar putea fi interpretat şi ca derivat regresiv de la acestea (ca şi *țopârlă* < *țopârlan*, în DLR).

O ***formație*** este ***semianalizabilă***: *cotârlă* (dublet al lui *cotarlă*) cf. *cotei* (cf. Vasiliu 1969: 39; vezi *supra*, nota sub **1.**). Vezi şi *năpârlă* s.v. *năpârcă* „(pop.) viperă" cf. alb. *neper(t)ke* (DLR).

1. Finala *-ârlă* apare şi în cuvintele *ciomârlă* „noroi" (MDA, cu etimologie necunoscută), *hohârlă* „muchie formată pe acoperişul caselor prin aşezarea paielor" (MDA, cu etimologie necunoscută), *modârlă* „om cu apucături grosolane" (considerat în DLR derivat regresiv din *modârlău*, cu etimologie necunoscută), *pohârlă* „câine prost şi bătrân, potaie, cotaie" (DLR, cu etimologie necunoscută; cf. şi Pascu, S. 267), *totârlă* „(prin Olt.) rotilă la scripeţii iţelor; rotiţa de lemn la fusul cu care se răsuceşte lâna" (DLR, cu etimologie necunoscută şi cu trimitere la *cocârlă*); cf. şi *Ciocârlă* (nume de familie, DO: 239).

2. Segmentul *-ârl(ă)-* funcţionează şi ca:

– interfix în cuvinte nederivate ca *ciobârlan* (explicat în MDA din *cioban* + *mârlan*) cf. şi *ciobârlău* şi *ciobârloi* (toate trei date în DA ca augmentative la *cioban*, prin care par a fi semianalizabile); *cotârleț* „coteț de păsări" (MDA) cf. şi *cotârlău* „idem"; *motârlan* „*motan*" (DLR) etc. (cf. Vasiliu 1969: 39, 42);

– prim element al unui sufix compus, în derivate analizabile: ***ciocârlan***, ***ciocârlie*** cf. *cioc* „moţ" (DA, MDA), ***codârlău*** „persoană care se ia după cineva", ***codârli*** „a căuta, a scotoci" (ambele în DA s.v. *codirlă*) cf. *coadă* sau *codârlă*, ***cordârlău*** „pană de lemn cu care se răsuceşte *coarda*" cf. şi *cordar* (DA s.v. *cordar*), ***dodârlan*** „prost" cf. *dod* „idem" (DLR), ***popârlan*** „numele unei hore lente" cf. *popă* (DLR), ***scăfârlie*** „(înv.) cupă" cf. *scafă* „idem" (DLR), ***scobârli*** „a scormoni" cf. *(a) scobi* (DLR), ***şchiopârlan***, ***şchiopârlea*** cf. *şchiop* (DLR), ***țopârlan***, ***țopârlea*** cf. *țop*, *țoapă* (DLR).

2.2. -IRLĂ

Sufixul *-irlă* se identifică într-un ***derivat analizabil*** din DI: *codirlă*, cu dubletul *codârlă* (vezi *supra* **1.**).

1. Cuvântul *cochirlă* „sanie mică, trasă de un cal, pentru adus lemne din pădure” (DA s.v. *cocârlă,* vezi *supra* **2.1.**) nu a fost avut în vedere aici, fiind considerat neanalizabil semantic prin *cucă.*

2. Finala *-irlă* apare şi în *zăghirlă,* variantă la *zăgârnă* „săculeţ” (cu etimologie necunoscută în DLR).

3. Valorile derivatelor

Toate formaţiile cu *-ârlă, -irlă* sunt ***expresive*** datorită prezenţei grupului consonantic *-rl-*. În plus, au şi următoarele valori semantice:

– ***purtătorul localizării***: *codârlă / codirlă* (obiect) + ***peiorativ*** „codaş”;
– ***purtătorul asemănării**: cocârlă;*
– ***purtătorul calităţii***: *Şchiopârlă.*

Formaţiile *măţârlă* şi *ţopârlă* sunt ***sinonime*** cu baza.

Bazele acestor derivate pot avea sau nu conţinut negativ: cf. *Şchiopârlă* şi *ţopârlă,* faţă de *cocârlă, codârlă, măţârlă.*

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

Deşi s-au dat mai multe explicaţii, originea acestor sufixe este neclară.

4.1. Sufixul *-irlă* este considerat a fi format pe teren românesc din *-ilă,* prin introducerea consoanei *r* pentru crearea grupului expresiv *-rl-* (Al. Graur, *lucr. cit.;* Avram, M. 1960: 160; Vasiliu 1969: 44–45).

Această etimologie se justifică prin:

– împrumuturi neanalizabile care reproduc formaţii cu sufixele slave *-lo-, -dlo,* de tipul ***cobilă*** (cu formele paralele ***cobirlă, coghirlă, cobârlă***) cf. bg., ucr. ***kobila; mocirlă*** cf. ucr. ***močilo,*** pol. ***moczydlo,*** ceh. ***močidlo*** (Graur, E.: 116–117), scr. ***močilo,*** rus. ***močilo*** (Avram, M. 1960: 162; şi DLR îl consideră slav, cu trimitere la bg. ***močilo*** şi rom. *moceră, moceriţă*); ***povirlă*** (în DLR, ca variantă la ***povidlă*** „magiun”, alături de ***povilă, povârlă,*** din ucr. ***povidlo***);

1. Pentru explicarea apariţiei lui *-r-* din *mocirlă,* Avram, M. (*loc. cit.*) şi, în acelaşi timp, Mihăilă (Î.: 100) fac referire, totuşi, şi la bg. *močir, močirlak.* Iorgu Iordan (Iordan 1963: 661) susţine că *-r-* din *mocirlă* s-a extins din sinonimele *moceră, moceriţă,* prin contaminare, explicaţie menţionată şi în DLR (vezi *supra*).

2. DA îl consideră pe *cobirlă* rezultatul unei contaminări între *cobilă* şi *codârlă;* Al. Graur (*lucr. cit.*) îl identifică cu *cobilă,* având forma „schimbată intenţionat ca să permită formarea unui grup expresiv *rl*”.

– existenţa unui paralelism semantic între *-irlă / -ârlă* şi *-ilă* masculin (pentru epitete, mai ales peiorative) sau *-ilă* feminin (pentru nume de obiecte, vezi Avram, M. 1960: 150, 152, respectiv 162).

4.2. În ceea ce priveşte originea lui *-ârlă* există două opinii.

a) Forma *-ârlă* provine din *-irlă* în urma transformării lui *i* în *â,* întâlnită şi în alte cuvinte; vezi, în acest sens, la cuvinte împrumutate, perechile *cobirlă / cobârlă, povirlă / pohârlă,* eventual *mocirlă / mohârlă* (cu rezerva dificultăţii de a explica trasformarea lui *č* în *h*) şi, la derivate româneşti, perechile *cochirlă / cocârlă* „sanie”, *codirlă / codârlă.*

1. Transformarea lui *i* în *â* (*-irlă* > *-ârlă*) se poate explica prin „influenţa vecinătăţii consoanei *r*, prin analogie cu situaţiile în care *r* + consoană e precedat de *â*”, de tipul *mârşav* < v.sl. **мръшавъ**, *dârz* < v.sl. *drъzъ* sau/şi prin valoarea expresivă pe care o are *â* şi în alte sufixe, de exemplu sufixele verbale *-âi* faţă de *-ii* (Vasiliu 1969: 45).

2. Pascu (S.: 267) menţionează, la originea lui *-ârlă*, următoarele: „*-îla* = *-ila*, introdus prin: *cobîlă* [...] < vbulg., rus., ceh. *kobîla*, rut., pol. *kobîła* ‘jument’ = bulg. *kobila*, de unde rom. *cobilă*, v. *-ilă*”, fără alte precizări cu privire la apariţia lui *-r-*.

b) După ILR II: 363, originea slavă, presupusă de Pascu, e mai puţin probabilă, considerându-se (apud Reichenkron, Dak.: 84, 196) că *-ârlă*, existent în câteva cuvinte din substrat (*şopârlă, ciocârlă, ciocârlie, ciocârlan*), precum şi în altele vechi sau obscure, este autohton. Cazuri ca sl. *povidlo* > rom. *povirlă* se explică mai degrabă ca adaptări după sufixul autohton.

Singurul derivat sigur cu *-irlă, -ârlă* este atestat în texte de la sfârşitul secolului al XIX-lea: *codirlă* / *codârlă* (Jipescu, O. 151, în DA).

5. Originea temelor

Temele formaţiilor cu *-ârlă* sunt din fondul vechi al limbii: moştenite din latină (*codârlă, Şchiopârlă*), de origine slavă (*cocârlă*) sau săsească (*ţopârlă*).

6. Productivitatea sufixelor şi repartiţia teritorială a derivatelor

Sufixele au fost foarte slab productive.

Toate formaţiile sunt atestate în texte populare sau dialectale nedatabile, din diferite regiuni ale ţării: *cocârlă* (la Herz.–Gher., Pamfile, Ciauşanu, în DA; Udrescu, Gl.; Lex. Reg.); *codârlă* / *codirlă* (la Damé, Pamfile, Viciu etc., în DA); *măţârlă*, în sudul Transilvaniei (în DLR).

-ÂŞ, -IŞ^{1}

Puşcariu, D.: 119, 137–138; DHLR I: 364–365; Pascu, S.: 352–359, 366–369; Ciompec 1985: 73–74, 104; Fischer 1989: 43; Popovici 2006: 137–189; Chircu 2006: 57–66; FCLRV: 144–146; Vasiliu 2009: 2715, 2717; Mîrzea Vasile 2009: 237–276; Mîrzea Vasile 2012b: 85–100.

1. Statutul afixelor

1.1. Sufixele adverbiale *-âş* şi *-iş*^{1} constituie o ***serie***, pentru că au distribuţie similară (vezi *infra* **3.1.2., 3.2.2.**) şi valori identice (vezi *infra* **4.**).

Unii autori (Pascu, S.: 352–359; Ciompec 1985: 73; Chircu 2006: 62) au considerat (implicit sau explicit) că *-âş* este o variantă a lui *-iş*, ultimii doi citaţi punând pe seama contextului fonetic apariţia lui *-âş* din *-iş* (după teme terminate în

-*r*- pronunţat dur). Însă vibranta sonoră -*r(-)* de la finalul temei permite realizarea sufixului adverbial atât în forma -*âş* (*chiondorâş, hămărâş, hotărâş, piciorâş, târâş,* vezi *infra* **3.1.1.**), cât şi în forma -*iş*^{1} (*furiş, lăturiş, scăriş, tâlhăriş, vintriş, zburiş,* vezi *infra* **3.2.1.**); această situaţie este similară, diacronic şi sincronic, cu situaţia verbelor care au după consoana -*r*- din temă fie sufixul infinitival -*î* (cf. *(a) chiorî, (a) doborî, (a) hotărî, (a) omorî, (a) urî* etc.), fie sufixul -*i* (cf. *(a) călători, (a) frunzări, (a) mări* etc.). De asemenea, sufixul -*âş* apare (în aceleaşi zone în care sufixul -*i* de la infinitivul verbelor este pronunţat [â]) şi după teme cu altă finală decât -*r*-: *făţâş, horţâş, şoldâş* (vezi *infra* **3.1.1.**).

Alţi autori (Scriban 1925: 173, 180; LRC II (1975): 183, 185; Dimitriu 1999: 702; FCLRV: 144–146; Mîrzea Vasile 2012b) interpretează cele două afixe ca fiind sufixe diferite, opinie adoptată şi în lucrarea de faţă, dat fiind că formele condiţionate fonetic de finala temei sunt considerate sufixe din aceeaşi serie, şi nu una varianta celeilalte în funcţie de numărul derivatelor (vezi *Introducere,* **5.11.**).

1.2. Cele două sufixe apar şi în câteva ***dublete*** în cadrul cărora prima formaţie menţionată (uneori cea cu -*âş,* alteori cea cu -*iş*) figurează în dicţionare ca titlu al articolului, iar a doua este înregistrată ca variantă lexicală (pentru glosări, vezi *infra* **3.1.1.** şi **3.2.1.**): *chior**âş*** / *chior**iş*** (DA, MDA), *horţ**iş*** / *horţ**âş*** (DA, MDA), *şold**iş*** / (reg.) *şold**âş*** (DLR, MDA; scris greşit *şodâş* în DI), *târ**âş*** / (reg.) *târ**iş*** (DLR, MDA); cf. şi *făţ**iş*** (DA, MDA) / (reg.) *făţ**âş*** (ALR s.n., VI, harta 1798; Chircu 2006: 63).

2. Delimitarea de afixe omonime

2.1. Sufixul -*iş*^{1} se delimitează de sufixul omonim -*iş*^{2} prin clasa lexico-gramaticală a derivatelor şi prin valori (cf. Densusianu 1901: 364–365 şi FCLRV: 144–146; vezi şi Vasiliu 2009: 2715, 2717). Sufixul -*iş*^{1} formează **adverbe** de mod (unele folosite şi cu valoare adjectivală şi/sau substantivală), iar sufixul -*iş*^{2} formează **substantive** cu mai multe valori semantice (Popovici 2006: 143–156, 162–167; cf. şi FCLRV: 144; Pascu, S.: 352–359): ***colective*** (*aluniş, bolovăniş, brădiş, mărunţiş, muieriş* etc.), ***purtătorul localizării*** (*culmiş, podiş, ţeliniş* etc.), ***numele acţiunii*** şi ***rezultatul*** ei, uneori mijlocul de realizare a acţiunii (*acoperiş, înveliş, clădiş, seceriş* etc.), ***nume de agent*** (*miriş* „fiinţă care deoache”, *stegiş* „stegar, militar care poartă drapelul unei unităţi” etc.), ***diminutive*** (*căcăţiş, scăuniş*) etc. Rar, substantivele cu sufixul -*iş*^{2} sunt folosite şi adverbial; sufixul formează şi adjective care funcţionează şi cu valoare adverbială (vezi *infra* **2.2.2.**).

1. Densusianu (*loc. cit.*) consideră că trebuie să se facă distincţie între sufixul adverbial şi cel substantival, sugerând că ar fi importante atât stabilirea legăturii care există între adverbele româneşti cu -*iş* şi un adverb precum *četveriš* din sârbă, cât şi investigarea posibilei relaţii dintre verbele româneşti de tipul *(a) furişa, (a) îmbrăţişa, (a) înfăţişa* (date în dicţionare ca derivate de la o bază adverbială cu -*iş*) şi verbele slave cu -*išati.*

2. Alţi lingvişti (Meyer-Lübke, G. II: 564; Puşcariu 1899: 117–120; Pascu, S.: 352–359; Fischer 1989: 43; Popovici 2006) nu delimitează formaţiile adverbiale de cele nominale. Câţiva explică sensul adverbial ca fiind o evoluţie a celui

substantival; de exemplu, G. Pascu afirmă că „punctul de plecare pentru adverbele în *-iş* l-au dat unele substantive şi adjective în *-iş*" (Pascu, S.: 357, 367), iar Al. Philippide, în capitolul despre adverb din gramatica sa, consideră că „această formă [*-iş* adverbial] este probabil identică cu sufixul substantival *-iş*" ((Philippide 1897: 179; vezi şi Popovici 2006: 179). Acest punct de vedere se poate susţine şi prin faptul că unele formaţii cu *-âş* şi *-iş* figurează în surse atât cu valoare de adverb, cât şi cu valoare de substantiv şi/sau adjectiv (vezi *infra* **2.2.**, **2.3.**).

Criteriul etimologic nu a putut fi folosit în delimitarea derivatelor adverbiale cu *-iş*^{1} de cele substantivale (sau adjectivale) cu *-iş*^{2}, deoarece istoria acestor sufixe nu este clarificată, iar originea lor este controversată (vezi *infra* **5.**).

2.2. Pentru formaţiile înregistrate în dicţionare atât ca adverbe, cât şi ca substantive (uneori şi ca adjective), este dificil de stabilit dacă sunt derivate cu sufixul *-iş*^{1} sau cu sufixul *-iş*^{2}.

2.2.1. La majoritatea formaţiilor de acest tip (*cruciş, curmeziş, furiş, pieptiş* etc., vezi *infra* **3.1.1.** şi **3.2.1.**), în cuprinsul articolelor din dicţionarele explicative adverbul este menţionat pe primul loc şi este ilustrat prin mai multe citate, adjectivul şi/sau substantivul fiind date ca realizări secundare. În câteva situaţii, deşi adverbul nu figurează pe locul întâi în cadrul articolului de dicţionar (*cârmiş, costiş, lăţiş, ponciş, tăvăliş*, vezi *infra* **3.2.1.**), valoarea adverbială este pregnantă, fiind ilustrată uneori prin mai multe citate decât cea adjectivală sau substantivală.

Dat fiind că la formaţiile de acest tip nu se poate stabili ferm, pe baza informaţiilor din dicţionare, care dintre valori (adverbială, adjectivală sau substantivală) este cea mai veche, am ales să le tratăm pe toate în cadrul monografiei sufixelor adverbiale *-âş* şi *-iş*^{1}, alături de formaţiile înregistrate în dicţionare numai ca adverbe.

2.2.2. O serie de formaţii sunt menţionate în dicţionare în primul rând ca substantive şi/sau ca adjective, realizarea adverbială fiind considerată secundară: *pâcliş* adj., adv. „morocănos" (DLR; în MDA apare numai ca adj.); *pânziş* s.n. „ceea ce seamănă cu o pânză", adj. „(d. ploaie) care cade des, pe o zonă întinsă", adv. „de-a dreptul, ca prin pânză" (DLR, MDA); *repeziş* s.n. „mişcare rapidă, pantă abruptă, cădere de apă", adv. „în grabă" (MDA); *suiş* s.n. „suire, porţiune de teren înclinată; înălţare spirituală", adv. „în mod ascendent" (DLR, MDA); *tălpiş* s.n. „tălpig; patină din lemn", adv. în expr. *(a) merge* ~ (= a aluneca)" (DLR, MDA); *ţipiş* s.n. „pantă abruptă, prăpastie", adj. „abrupt, prăpăstios", adv. „în pantă" (DLR, MDA).

Am considerat că aceste formaţii trebuie să fie incluse în inventarul derivatelor cu sufixul *-iş*^{2} (vezi monografia sufixului **-IŞ**^{2}, în volumul următor).

2.2.3. Alteori, adverbul şi substantivul sunt tratate în articole separate de dicţionar, ca omonime (unele şi cu etimologie diferită): *clocotiş*^{1} s.n. „clocot, val" şi *clocotiş*^{2} adv. „în clocote, cu vuiet, de-a valma" (ambele cf. *clocot* în MDA, dar ambele s.v. *(a) clocoti* în DA); *frunziş* adv. „(neob.) frunză cu frunză; cu de-amănuntul" şi *frunziş* s.n. „mulţime de frunze" (ambele s.v. *frunză*, în DA; în MDA apare numai substantivul); *hăţiş*^{1} s.n. „loc plin cu mărăcini, desiş" (cu etimologie necunoscută) şi *hăţiş*^{2} (scris *hătiş* în DI) adv. „morţiş" cf. *hăţ* „funia cu care erau spânzuraţi oamenii" (MDA, DA); *proptiş*^{1} adv. „sprijinit, rezemându-se" cf. *(a se) propti* şi *proptiș*[2] s.n. „barieră, stavilă la marginea unei râpe sau a unui râu" cf. *proptă* (DLR); *răzimiș*[1] adv. „în mod hotărât, cu convingere" și *răzimiș*[2] s.n. „temei (în loc. adj., adv. *cu* ~)" cf. *(a se) răzima* – variantă la *(a se) rezema* (DLR, MDA).

Aceste formații omonime sunt discutate atât în monografia sufixului adverbial *-iș*[1], cât și în monografia sufixului substantival *-iș*[2] (care cuprinde și derivatele înregistrate în dicționare numai ca substantive și/sau adjective, vezi monografia sufixului **-IȘ**[2], în volumul următor).

Substantivele care apar doar în locuțiuni adverbiale, cum sunt *de-a 'mboișul* (*de-a 'mboișele*) „rostogolit peste cap", *de-a cufundișilea* „dându-se la fund, cufundându-se", *de-a săniișul* „ca pe sanie", *de(-a) ţiiș* „ținând cu mâna ceva, în mâini" vor fi discutate în monografia sufixului -IȘ[2].

2.3. În ceea ce privește sufixul *-âș*, cu un inventar redus de formații (vezi *infra* **3.1.1.**), considerăm că nu este util să se opereze delimitarea între un *-âș* adverbial și un omonim substantival, deoarece sufixul apare într-o singură formație *numai* cu valoare de substantiv: *pârâș* s.m.f. „(înv.) reclamant, împricinat, pârât la un proces; (pop.) diavol" cf. *pârî* + *-iș* (DLR, MDA), unde forma *-âș* a apărut sub influența sufixului *-î* de la infinitivul verbului din care provine; cf. și *coborâș* s.n. „coborâre, drum care coboară" (cu un singur citat în DA s.v. *coborî*), dar *pogorâș* (sinonimul său învechit, din care provine), deși este înregistrat numai ca s.n. (DA s.v. *coborî,* MDA s.v. *coborâș*), funcționează și ca adverb cu sensul „coborând, în jos" (*Mergi tot pogorâș / Pân' dai de ţipiș,* la Budai-Deleanu, *Ţiganiada,* în *Opere* I (1974): 235).

Formațiile *chiorâș* și *târâș* (vezi *infra* **3.1.1.**) figurează în mod explicit în dicționare în primul rând ca adverbe, întrebuințarea și sensurile lor adjectivale și/sau substantivale fiind derivate din sensul adverbial inițial, iar formațiile *hotărâș* adj. „care se învecinează cu, mărginaș, limitrof" (DA s.v. *hotărî* „a pune hotar sau graniță unei regiuni sau unei țări, a hotărnici", MDA s.v.) și *hotărâș* adv. „hotărât, precis, fără îndoială" cf. *(a se) hotărî* „a (se) decide" (DA, MDA) ilustrează un caz de omonimie.

3. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

3.1. -ÂȘ

3.1.1. În DI se înregistrează 7 ***formații analizabile*** cu *-âș*: *chiondorâș* „(după verbe ca *(a) privi*) urât, încruntat, cruciș, chiorâș" cf. *(a se) [în]chiondorî* (DA, MDA), *chiorâș* „ca un *chior*" (și adj. „sașiu, încruntat") (DA, MDA) cf. și *(a se) chiorî, hămărâș* „foarte repede, impetuos" cf. *(a se) hămări* „a se semeți, a se mândri, a se făli" (DA), *hotărâș* (vezi *supra* **2.3.**), *horţâș* (DA și MDA s.v. *horțiș*, vezi *infra* **3.2.1.**), *șoldâș* „cu un *șold* ieșit în afară, șoldiu, cu mers greoi, oblic, strâmb" (DLR și MDA s.v. *șoldiș*) cf. și *(a se) șoldi, târâș* „târând, trăgând după sine" (și s.n. „târâre, obiect târât"; s.m. „șarpe (în descântece); papuc fără călcâi"; adj. „care se târâie") cf. *(a se) târî* (DLR, MDA).

1. Despre formația *chiondorâș*, în DA se arată că „A. Scriban, *Arhiva* a. 1914, 133, se gândea la ung. *kondoros* « încrețit »; Șăineanu, *Infl. Orient.* I 115, la o contaminare între *chiomb* – care însă e cunoscut mai mult în Moldova, Bucovina și Ardealul de nord – și *chiorâș*". La Ciorănescu (DER s.v.) cuvântul apare cu etimologie necunoscută, cu precizarea că aparține familiei lui *chiomb*. O altă ipoteză etimologică

este contaminarea *chiordiş* „chiorâş" + *chiomb* „chior" > **chiomordiş*, apoi prin metateză **chiomdoriş* şi prin acomodare *chiondoriş* > *chiondorâş* (Mărgărit 2005: 53).

2. Ciorănescu îl consideră pe *hotărâş* numai adjectiv, variantă a lui *hotăraş* < magh. *határos* (DER s.v. *hotar*).

3. În DLR, cuvântul *şoldâş* este atestat şi cu accentul pe temă (*şoldâş*).

La acestea se adaugă 3 formaţii din alte surse: *făţâş* „pe *faţă*, făţiş" (ALR s.n., VI, harta 1798, la Chircu 2006: 63), *piciorâş* „unul la *picioarele* celuilalt" (DLR) şi *pogorâş* (vezi *supra* **2.3.**).

3.1.2. Formaţiile cu *-âş* sunt ***adverbe*** (unele folosite şi cu valoare de adjectiv sau de substantiv, vezi *supra* **3.1.1.**), analizabile în raport cu:
- verbe: *chiondorâş, hămărâş, horţâş, hotărâş, pogorâş, târâş;*
- substantive sau verbe: *chiorâş, şoldâş;*
- substantive: *făţâş, piciorâş.*

3.2. -IŞ^1

3.2.1. În DI se înregistrează 59 de ***formaţii analizabile***: *alăturiş* „*alături*, într-o parte" (DA, MDA), *arciş* „în linie arcuită, arceşte" cf. *arc* (DA, MDA), *boldiş* „(după verbele *(a) da, (a) lovi*) cu vârful ascuţit al unui obiect; cu ochii holbaţi, chiorâş, cu coada ochiului" cf. *bold* (DA, MDA) şi *(a) (îm)boldi, brăţiş* „corp la corp" cf. *braţ* (DA, MDA), *brânciş* „pe brânci, de-a buşilea" cf. *brâncă* „mână" (DA, MDA), *bulziş* „(reg.) înghesuit unul lângă altul" cf. *bulz* „cocoloş; bucăţi de cherestea aşezate astfel încât să reconstituie trunchiul" (DEX) şi *(a se) (îm)bulzi, buziş* „pe un singur rând; unul lângă altul; într-o parte" cf. *buză* (DA, MDA), *cârmiş* „cârmind; când la dreapta, când la stânga" (CADE) (şi s.n. „loc unde se poate *cârmi*"; în DI şi DA este înregistrat numai ca s.n.), *chioriş* (vezi *chiorâş*, *supra* **3.1.1.**), *ciolbiş* „chiorâş" (cu etimologie necunoscută în MDA) cf. *ciolb* „(persoană) care priveşte chiorâş" şi *(a se) ciolbi* „a se uita chiorâş (la cineva)", *clipiş* „într-o clipă, instantaneu" cf. *(a) clipi* (DA, MDA) şi *clipă, clocotiş* (vezi *supra* **2.2.3.**), *cordiş* „chiorâş, încruntat" cf. *coardă* (DA, MDA), *cosiş* „(după verbul *(a) merge*) ca şi cum ar *cosi*; pieziş" (DA, MDA), *costiş* „de-a *coasta*, pieziş, oblic, într-o rână" (MDA, DA s.v. *coastă*) (şi adj. „înclinat, pe-o coastă, strâmb", DA şi MDA; s.n. „coastă de deal, pantă prăpăstioasă", DA şi MDA s.v. *costişă*; s.n. „parte laterală a căruţei, lănţug care leagă dricul de crucea căruţei", DA s.v. *costişă*, MDA s.v. *costiş*), *cotiş* „în mod cotit, cu ocolişuri" (şi adj. „în zigzag, strâmb"; s.n. „cotitură", DA, MDA) cf. *cot* (DA, MDA) şi *(a) coti, cruciş* „în formă de *cruce*, încrucişat, transversal" (şi adj. „care este în formă de *cruce*, saşiu, duşmănos"; s.n. „răspântie") (DA, MDA), *dosiş* „în ascuns" cf. *dos* (MDA, DLR) şi *(a) dosi, făţiş* „pe *faţă*, deschis" (şi adj. „abrupt") (DA, MDA), *frunţiş* (sub forma *fruntiş* în MDA) „drept înainte; fără teamă" cf. *frunte, frunziş* (vezi *supra* **2.2.3.**), *furiş* „ca *furii*, hoţeşte" (şi adj. „furişat") (DA, MDA) cf. şi *(a) fura* (Pascu, S.: 357), *ghioldiş* „pieziş, chiorâş" cf. *ghiold* „ghiont, împunsătură (cu privirea)" (MDA, DA s.v. *ghiont*) şi *(a) (în)ghioldi* (DA s.v. *ghionti*), *glotiş* „în *gloată*" (MDA), *grăpiş* „agăţându-se ca *grapa*, mergând greu şi împiedicat" (DA, MDA), *hăţiş* (vezi *supra* **2.2.3.**), *hârâiş* „târâş; cu greu (în compusul *hârâiş-mârâiş*)" cf. *(a) hârâi* (DA, MDA), *horţiş* „(în mod) pieziş, de-a curmezişul" (şi adj. „idem") cf. *(a) horţi* „a muta ceva din loc, fără a-i schimba poziţia" (DA), *hoţiş* (cu grafia greşită *hotis* în DI) „hoţeşte" (şi adj. „ştrengăresc") cf. *hoţ* (MDA; în DA numai adv.), *încolătăciş* „îmbrăţişând din prietenie sau din solidaritate" cf. *(a se) încolătăci* (MDA), *îndoiş* „nesigur (MDA); a merge cu pieptul înainte şi cu o iuţeală nemaipomenită (Pascu, S.: 357); cât doi (Mărgărit 2007: 93)" cf. *(a se) îndoi* „a avea dubii; a merge repede, îndoit", *înotiş* „înotând" cf. *(a) înota* (scris *în(n)otiş* în DA s.v. *înnota*) şi *înot* (MDA), *lăturiş* „într-o parte, pieziş, oblic" (şi adj. „lăturalnic"; s.n. „împrejurime, vecinătate") cf. *latură* (DLR, MDA), *lățiș* „de-a latul, în sensul lățimii” (și adj. „lat, întins”; s.n. „partea lată a unui obiect, latul”) cf. *lat* (MDA, DLR; numai adv. la Ciorănescu, DER s.v. *lat*), *leuciș* „strâmb” cf. *leucă* „(la car, căruță) piesă de lemn încovoiată” (DA; absent din DLR), *lungiș* „în *lung*, de-a lungul” (și s.n. „nume dat unor obiecte caracterizate prin lungime, mai ales în loc. adv. *în ~*”) (DLR), *lupiș* „lupește, (lacom) ca *lupul*” (MDA, DLR), *molcomiș* „încet, abia auzit” (și adj. „tăcut, necomunicativ”) cf. *molcom* (DLR, MDA), *orbiș* „ca un *orb*” (DLR, MDA), *păliș* „oblic, pieziș, dintr-o parte” (și s.n. „(reg.) vânt sau ploaie care izbește pieziș”) cf. *(a) păli* „a lovi” (DLR, MDA), *pândiș* „ca la *pândă*, încet, pe ascuns” (și s.n. „pândă”) (DLR) cf. și *(a) pândi* (MDA), *pieptiș* „de-a dreptul, direct, cu curaj, pe față” (și adj. „care are pantă abruptă”) cf. *piept* (DLR, MDA), *pieziș* (scris *peziș* în DI) „înclinat, oblic, pe ascuns, sașiu” (și adj. „înclinat, strâmb, abrupt, bănuitor, cu răutate”; s.n. „pantă, povârniș”) cf. *piez* „pantă, povârniș” (s.v. *piază*, DLR, MDA), *pitiș* „pe ascuns, pe furiș” (și s.n. „(reg.) loc retras, ascunzătoare”) cf. *(a se) piti* (DLR, MDA), *pituliș* „pe furiș, pe ascuns” (și s.n. „ascunziș”) cf. *(a se) pitula* (DLR, MDA) și varianta *(a se) pituli*, *ponciș* „de-a curmezișul, pieziș, cruciș, chiorâș” (și adj. „(d. terenuri) înclinat, strâmb; sașiu”; s.n. „povârniș, râpă”) cf. *ponc* „înclinat, abrupt; sașiu, prost” (DLR), *proptiș* (vezi *supra* **2.2.3.**), *rătutiș* „cu năucire, zăpăcit; de jur-împrejur” cf. *rătute* „smintit; tâlhar, pușcăriaș” (DLR, MDA), *răzimiș* (vezi *supra* **2.2.3.**), *rotiș* „în formă de *roată*, în cerc” (DLR, MDA) cf. și *(a se) roti*, *scăriș* „din treaptă în treaptă, ca treptele unei *scări*; progresiv, succesiv” (DLR, MDA), *schimbiș* „cu *schimbul*, alternativ” (DLR, MDA) cf. și *(a se) schimba*, *șoldiș* (vezi *șoldâș*, *supra* **3.1.1.**), *tăvăliș* „de-a rostogolul” (și s.n. „tăvălug”) cf. *(a se) tăvăli* (DLR, MDA), *tâlhăriș* „ca *tâlharii*, pe furiș, pe neașteptate” (DLR, MDA), *târâiș* (s.v. *târâș* în DLR și MDA) „târâind, trăgând după sine” (și s.n. „târâire”) cf. *(a se) târâi*, *târiș* (vezi *târâș*, *supra* **3.1.1.**), *tupiliș* (cu pronunțarea regională *tuchiliș* în DI) „ascunzându-se, ferindu-se, pituliș” (și s.n. „ascunziș”) cf. *(a se) tupila* și *(a se) tupili* (ambele s.v. *(a se) pitula*, DLR, MDA), *vintriș* „stând sau târându-se pe burtă, înclinat pieziș, lateral” (și adj. „șchiop”; s.n. „grindă care se pune de-a curmezișul pe temelia unei case”) cf. *vintre* „burtă” (DLR, MDA).

1. Scriban (Dicț.) consideră că *buziș* este o variantă (influențată de *buză*) a lui *bulziș*, dar în TDRG^3 *bulziș* este înregistrat ca variantă a lui *buziș*. Adverbul *bulziș* este absent din DA și MDA, unde apare numai *buziș* (la fel, la Damé și CADE). Sensurile celor două cuvinte se suprapun parțial: *bulziș* „unul lângă altul, vorbind despre caii înhămați, spre deosebire de înaintași; cot la cot; unul lângă altul, paralel” (Scriban, Dicț.) și *buziș* „pe un singur rând; unul lângă altul; într-o parte” (DA); citatele care le ilustrează arată o posibilă confuzie între cele două cuvinte, din cauza asemănării formale: *înhamă trei cai* ***buziș*** (I. Ionescu, M. 540, în DA) vs *cei patru cai veneau* ***bulziș*** *mâncând pământul* (Sadoveanu, VR. 911 I 14, la Scriban). Considerăm cuvintele *bulziș* și *buziș* derivate independente, de la baze diferite: *bulz*, respectiv *buză* (cf. și Ciorănescu, DER s.v.).

Adverbul *horțiș* este considerat (la Pascu, S.: 357) derivat de la interjecția *hoarța*, iar la Ciorănescu (DER) apare s.v. *hârș* interjecție care „imită zgomotul făcut la frecare sau spintecare”; în TDRG^3 este dat cu etimologie necunoscută, iar Scriban (Dicț.; cf. și Scriban 1925: 181) trimite la magh. *harcos* „războinic”, vezi *harț* („detașament care hărțuia; încăierare, război”) și *morțiș*.

2. Din formația veche *curmeziș* „de-a latul, transversal, pieziș” prin raportare la verbul *(a se) curma* se segmentează sufixul dezvoltat **-eziș* (Pascu, S.: 357), identificat în această unică formație. În DA, derivatul este explicat prin „substantivul **curmez* (alb. **kurmez*, de unde verbul *kurmzue* „tai în părți, mișc corpul strâmbându-l”), cu suf. adv. *-iș*”. La Ciorănescu (DER), adverbul apare s.v. *curm* „legătură, laț”.

3. Nu a fost inclus în listă cuvântul *chiordiş* „chiorâş; cu coada ochiului”, considerat în DA o contaminare între *chiorâş* şi *cordiş* (în MDA apare ca variantă a lui *chiorâş*); nu poate fi analizat prin substantivul *chioardă* (din expresiile *a se uita / a trage cu chioarda* < *a se uita cu coada (ochiului)*), explicat în DA ca derivat regresiv din *chiordiş*.

Adverbelor regionale *ha̲itiş* (neaccentuat pe finală, cu o variantă accentuată pe finală *hăiti̲ş*) „în poziție strâmbă, sucită; întortocheat” (DA, MDA), *pliesciş* „pe ascuns; fără să fie văzut” (DLR, MDA) şi *răzagni̲ş* (scris *răzăgniş* în DI), atestat în DLR doar în expresia *în răzagniş* „cu niciun chip, nici în ruptul capului”, nu li se cunoaşte etimologia, iar *bontiş* şi *simbeniş* nu figurează în dicționarele explicative consultate.

Au fost, de asemenea, excluse din discuție câteva adverbe împrumutate din maghiară, neanalizabile: *meghiş* „totuşi” < magh. *mégis, sichiş* „puțin câte puțin, cu greu” < magh. *szükös, urichiş* „pe vecie” < magh. *örökös.*

La acestea se adaugă 15 formații din alte surse: *ciuciuliş* „ghemuit, stârcit” (Gl. Munt.) cf. *(a se) ciuciuli* „a se ghemui pentru a nu fi văzut; a se zbârci” (MDA), *corbiş* „(după verbul *(a) privi*) amenințător precum *corbii*” (TDRG³), *foliş* „pe burtă, pe *foale*” (Chircu 2006: 60), *ghiontiş* „înghiontind(u-se), dând *ghionturi*” (*Chitind un măr de-a valma se repăd / Ghiontiş rostogolindu-se grămadă*”, în „Revista ilustrată *Cosânzeana*” IX (1925), nr. 20: 309), *îngenunchiş* „*în genunchi*” (TDRG³) cf. şi *(a) îngenunchea, morțiş* „cu orice preț” cf. *moarte* (DLR) şi *mort* (Pascu, S.: 357), *muțiş* „ca un *mut*, muteşte” (*ascultă încordat, făcându-ne muțiş semne cu mâna să nu ne mişcăm*, în „Basarabia” 1994, edițiile 7–12: 43), *snopiş* „snopeşte, (a cădea) ca *snopii*” (DLR), *suciş* „strâmb” cf. *(a se) suci* (DLR), *suliş* „(d. obiecte, de obicei lungi, în mişcare în aer) în arc alungit, împungând aerul; boldiş” cf. *sulă* (DLR, MDA), *târiş* „târând, trăgând după sine” (DLR s.v. *târâş*; cf. şi *supra* **3.1.1.**), *treptiş* „treptat, măsurat” cf. *treaptă* (DLR), *tupiş* „tupiliş” cf. *(a) tupi* „a piti” (DLR), *țintiş* „fix” cf. *țintă* (DLR), *zburiş* „(repede) ca în zbor” cf. *(a) zbura* (DLR).

Nu am inclus în listă cuvintele *loiş* „pieziş” (DLR) şi *măldiş* din expresia *a sta ~* „a sta rezemat” (DLR), cu etimologie necunoscută. Nu am avut în vedere nici cuvântul *dentâiş* (FCLRV: 145) a cărui calificare drept adverb derivat de la numeral este discutabilă (poate fi o formă extinsă cu particula *-şi*, cf. *întâiaşi, cinevaşi* etc.).

3.2.2. Formațiile cu *-iş*¹ sunt ***adverbe*** (unele folosite şi cu valoare de adjectiv sau de substantiv, vezi *supra* **3.2.1.**), analizabile în raport cu:

- substantive (unele provenite din adjective): *arciş, brățiş, brânciş, buziş, corbiş, cordiş, fățiş, foliş, frunțiş, frunziş, glotiş, grăpiş, lăturiş, lățiş, lungiş, lupiş, morțiş, muțiş, pieptiş, pieziş, ponciş, rătutiş, suliş, treptiş, vintriş* etc.;
- verbe: *cârmiş, ciuciuliş, cosiş, hârâiş, încolătăciş, îndoiş, pitiş, pituliş, târâiş, tupiliş, tupiş, zburiş* etc.;
- substantive sau verbe: *boldiş, bulziş, clipiş, clocotiş, cotiş, dosiş, furiş* etc.;
- adverbe, folosite şi adjectival (rar): *alăturiş, molcomiş.*

4. Valorile derivatelor

4.1. Derivatele cu *-âş* şi *-iş*¹ exprimă ***modul*** de realizare a acțiunii verbului de bază: *cârmiş, hârâiş, înotiş, pitiş, zburiş* etc.

4.2. Derivatele raportabile la baze aparținând altor clase lexico-gramaticale au diverse nuanțe semantice:

- poziţionarea în spaţiu (cu verbe de stare sau de mişcare): *alăturiş, cruciş, curmeziş, lăţiş, lungiş, pieziş* etc.;
- realizarea acţiunii prin comparaţie / asemănare cu noţiunea desemnată de bază: *arciş, chiorâş, corbiş, hoţiş, lupiş, muţiş, orbiş, scăriş, snopiş, suliş, tâlhăriş, treptiş* etc. (derivatele cu această valoare pot avea ca sinonime adverbe derivate cu *-eşte* de la aceeaşi bază: *arceşte, hoţeşte, lupeşte, muteşte, orbeşte, snopeşte, tâlhăreşte*);
- mişcarea sau poziţionarea unui agent (în general uman) în funcţie de partea corpului implicată: *brăţiş, brânciş, făţiş, foliş, frunţiş, piciorâş, pieptiş, şoldiş, vintriş*.

5. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

5.1. Despre originea sufixului *-iş* s-au emis mai multe păreri.

Unii autori nu despart sufixul *-iş* adverbial de cel omonim substantival (vezi *supra* **2.1.**). Puşcariu (1899: 133–138 / 1902: 220–223) încearcă să explice toate sufixele cu *-ş* final ca fiind împrumuturi din slavă (cf. Capidan 1909: 60–61; Weigand 1910: 79), Meyer-Lübke (G. II: 516) consideră că *-iş, -aş, -uş* provin din maghiară, iar Popovici (2006) respinge ipoteza originii slave a lui *-iş*, preferând explicarea prin substrat (cf. Jokl 1923: 23–25); pentru detalii, vezi Popovici (*lucr. cit., passim*). Vasiliu (2009: 2717) înregistrează sufixul adverbial *-iş* ca împrumut din vechea slavă. Fischer (1989: *passim*) arată că nu există o unitate a sufixelor cu *-ş* final în ceea ce priveşte originea: *-aş* ca nume de agent, eventual şi diminutival, vine din maghiară, *-iş* provine din bulgară, iar *-uş* pare a fi din substrat.

O. Densusianu, care delimitează sufixul adverbial de cel substantival, este de părere că *-iş* adverbial poate fi pus în legătură cu adverbe din sârbă sau cu forme verbale slave în *-išati* (vezi *supra*, nota 1 sub **2.1.**), dar originea sa rămâne neclară (Densusianu 1901: 364–365).

5.2. Sufixul *-âş* provine din *-iş*, fiind iniţial condiţionat fonetic de temele cu vibranta sonoră *-r(-)* la finală, regional şi de teme terminate în *-ţ-* pronunţat dur (vezi *supra* **1.**).

5.3. Formaţiile cu *-âş* şi *-iş*^{1} sunt cuvinte vechi în limbă (FCLRV: 145–146; Popovici 2006: 160, 179). Cele mai vechi sunt, în general, şi printre cele mai frecvente de-a lungul timpului. Sunt atestate în secolul al XVI-lea, conform TDRG^3, adverbele *boldiş* (a. 1517), *cruciş* (a. 1597), *curmeziş* (a. 1508), *făţiş* (a. 1581/2), *furiş* (secolul al XVI-lea), *îngenunchiş* (a. 1551/3), *molcomiş* (a. 1581), *pieziş* (a. 1592).

> Vechimea derivatelor cu *iş*^{1}, cu siguranţă mai mare decât indică sursele (care sunt, de multe ori, texte populare), este probată şi de prezenţa în aromână a corespondentelor *crucişaluĭ, furişaluĭ, urghişaluĭ*, cu numeroase variante (Papahagi 1963); ar. *ascumtişaluĭ* „pe ascuns" nu are un corespondent adverbial atestat în dacoromână (vezi şi Popovici 2006: 179). Poziţia lor foarte stabilă în limbă este demonstrată şi de derivatele formate de la ele (majoritatea, verbe), ele însele în general vechi (cf. DA, DLR): *brăţiş > (a se) îmbrăţişa*; *costiş > (a) costişa, costişat* „pieziş, curmeziş, de-a coasta"; *cruciş > (a se) (în)crucişa, (în)crucişat*; *curmeziş > (a) curmezişa, (în)curmezişat*; *făţiş > (a se) înfăţişa, făţişat* „făţiş"; *furiş > (a se) furişa*; *păliş > pălişat* „oblic"; *pieziş > (a) (îm)piezişa* „a tăia pieziş", *piezişime* „înclinare", *piezişitate* „oblicitate"; *ponciş > (a se) (îm)poncişa* „a se împotrivi, a încrucişa (armele)".

Mai mult de jumătate din adverbele cu *-âş* şi *-iş*^{1} (*clipiş, cosiş, dosiş, frunţiş, frunziş, ghioldiş, hotărâş, lupiş, pândiş, pieptiş, pitiş, rotiş, scăriş, schimbiş, şoldiş, zburiş* etc.) sunt atestate pentru prima oară, conform dicţionarelor, în secolul al XIX-lea sau în primele decenii ale secolului al XX-lea, de ex. *Şi trece [calul zburător] pe sub nour şi trece pe sub stea / Clipiş, cum se strecoară prin oameni vestea rea* (Alecsandri, P., în DA); *Carul cotiş l-au băgat / Şi foarte rău l-a răsturnat* (Sevastos, N., în DA); *Acestor lupi le-au poroncit căpitanul lor ca să iaie munţii frunziş şi să caute iapa* (Sbiera, P., în DA); *I-a dat... câţiva pumni ghioldiş... (în coastă)* (Pamfile, J. II, în DA s.v. *ghiont*); *Băieţii jucători se pun rotiş pe scaune sau pe un pat* (Marian, Î., în DLR); *[Lumânările] ca să nu se treacă degrabă se aprind schimbiş tot două câte două* (Marian, Î., în DLR). Sursele, ca şi exemplele care le ilustrează, aparţin, în multe cazuri, registrului popular (deci cu o vechime posibil mai mare decât atestă dicţionarele), ceea ce face greu de stabilit dacă sufixele au fost productive în perioada menţionată sau şi în perioade anterioare.

Câteva adverbe cu *-âş* şi *-iş*^{1} pot fi considerate creaţii de autor, de ex. *corbiş* (neînregistrat în DA şi MDA): *De-acolo* [Urgia] *privind corbiş la toate* (Budai-Deleanu, Ţ., în TDRG^3); cf. şi valoarea adverbială a lui *pogorâş* (vezi *supra* **2.3.**).

Analogia a avut un rol important în crearea de noi adverbe. Aceasta s-a manifestat sub mai multe forme:

- în contextul verbelor de tipul *a privi* şi *a merge*, *a pune*, după modelul derivatelor mai vechi, au fost create şi altele noi, de ex. *a privi corbiş*, după *a privi chiorâş / chiondorâş*; *a merge pândiş*, după *a merge (pe) furiş*;
- analogia între baze apropiate semantic, de exemplu cele referitoare la părţi ale corpului (*brăţiş, brânciş, făţiş, foliş, frunţiş, îngenunchiş, piciorâş, pieptiş, şoldiş, vintriş*), poziţionarea oblică (*cruciş, pieziş, ponciş* etc.), unele baze fiind chiar sinonime (***furiş*** vs ***hoţiş*** vs ***tâlhăriş; orbiş*** vs ***chiorâş*** etc.).

6. Originea temelor

Temele la care se ataşează sufixele avute în vedere sunt vechi şi au origini diferite:

- latină (cele mai numeroase, multe dintre ele fiind moşteniri panromanice): *alăturiş, arciş, brăţiş, brânciş, corbiş, costiş, cotiş, cruciş, dosiş, făţiş, foliş, frunţiş, frunziş, furiş, îndoiş, îngenunchiş, înotiş, lăturiş, lăţiş, lungiş, lupiş, morţiş, orbiş, piciorâş, pieptiş, rotiş, scăriş, schimbiş, suliş, vintriş, zburiş* etc.;
- slavă: *boldiş, clipiş, clocotiş, cosiş, glotiş, păliş, pândiş, târâş* etc.;
- maghiară: *hămărâş, hotărâş, ponciş, tâlhăriş* etc.;
- turcă: *chiorâş*;
- necunoscută sau nesigură: *bulziş, ciuciuliş, curmeziş, grăpiş, hoţiş, pieziş, pitiş, rătutiş, răzimiş* etc. (unii autori au explicat etimologia câtorva dintre acestea prin substrat, de ex. *bulziş, curmeziş, grăpiş* etc.).

Formaţiile *ghioldiş* (cf. *ghiold* < *ghiont* + *bold*) şi *încolătăciş* (cf. *(a se)încolătăci* < *(a se) încolăci* + *(a se) împletici*) au teme formate în limba română prin contaminare.

Niciun derivat nu are temă neologică.

7. Productivitatea sufixelor

Faptul că toate formaţiile cu *-âş* şi *-iş*^{1} sunt derivate pe teren românesc arată productivitatea acestor sufixe adverbiale în româna veche (vezi FCLRV: 146 şi Popovici 2006: 179) şi în registrul popular.

În limba literară contemporană, în registrul standard, sufixele sunt total neproductive (cf. şi Ciompec 1985: 104: „[derivatele] alcătuiesc o clasă închisă, sufixul fiind de multă vreme total neproductiv”).

8. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

În limba actuală, adverbele cu *-âş* şi *-iş*^{1} caracterizează limbajul popular şi familiar, varianta orală a românei, de unde câteva au fost preluate şi în limbajele beletristic şi jurnalistic (cf. Mîrzea Vasile 2009: 245–247). Dintre cele 25 de adverbe cu *-âş* şi *-iş*^{1} care apar în DOOM^2, numai 6 sunt nemarcate stilistic (*brânciş, cruciş, curmeziş, grăpiş, pieptiş, târâş*), 6 fiind marcate ca populare (*orbiş, pândiş, pitiş, pituliş, rotiş, şoldiş*), 5 (*boldiş, bulziş, cordiş, păliş, rătutiş*) – regionale, 4 (*clipiş, cotiş, hoţiş, zburiş*) – rare, 3 (*chiondorâş, morţiş; chiorâş*) – populare şi familiare, unu (*lăturiş*) – învechit. Derivatele adverbiale cu *-âş* şi *-iş*^{1} neselectate în dicţionarele actuale (DEX, DOOM^2 sau DILR) au fost considerate, implicit, învechite sau populare.

Unele dintre derivate (*ciolbiş, lupiş, rătutiş, suliş, tâlhăriş* etc.) sunt marcate în DA, DLR şi MDA ca regionale, fără să se facă o circumscriere teritorială precisă. În câteva cazuri este indicată regiunea: *arciş*, în Bucovina; *chiondorâş*, mai mult în Muntenia; *cordiş*, Banat şi în regiunile apusene; *hămărâş*, în Sălaj; *leuciş*, Straja – Bucovina; *păliş*, Oltenia, Muntenia; *schimbiş*, Bucovina; *vintriş*, mai ales în Transilvania etc.; cf. şi *ciuciuliş*, atestat în Gl. Munt. Claudia Tudose (Tudose, D.S.) nu analizează adverbele cu *-iş* şi *-âş* separat de substantive, deci nu oferă o imagine mai clară a unei eventuale repartizări teritoriale a adverbelor.

'-CĂ ('-ca)

Miklosich, G.S. II: 235, 254; Philippide, P.: 150–151; DHLR I: 249–250; Puşcariu 1902: 139, 193, 194; Pascu, S.: 121, 227–331; Tiktin 1904–1906: 602; Vondrák, S.G. I: 620; Ciobanu, E. 1959: 138; Graur, N.P.: 62, 66, 127; DO: LVII; Bîrsan 1962: 89; Avram, M. 1967a: 481; Vasiliu 1969: 46; Carabulea 1972: 124; Creţa 1972: 97–106; Rizescu 1972: 36; Nestorescu, A. (2006): 39–40; FCLRV: 81–83.

1. Statutul afixelor

Sufixul neaccentuat *'-că* apare cu forma articulată *'-ca* în unele antroponime (*Abdulca, Moşca, Zaharca,* la Iordan, N.F.), toponime (*Greaca,* la Iordan, Top.: 273, *Mocanca, ibid.*: 296) şi în cuvintele care denumesc dansuri populare: *huţulca* (MDA), *jianca* (DLR), *săbăoanca* (DLR) etc. Denumirile dansurilor populare se înregistrează uneori cu ambele forme: *brăileancă* şi *brăileanca, mureşancă* şi *mureşanca, ostroveancă* şi *ostroveanca* etc.

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. În DI se înregistrează peste 300 de ***formaţii analizabile*** cu sufixul *'-că* (se glosează mai ales derivatele care nu desemnează numai corespondentul feminin al unor cuvinte ce denumesc fiinţe de sex masculin): *arapcă* „femeie din Arabia" (MDA) cf. *arap* „arab", *ardeică* „*ardei*" (MDA), *ardeleancă* cf. *ardelean* (MDA), *argeşeancă* cf. *argeşean* (MDA), *armeancă* cf. *armean* (MDA), *arzoaică* „femeie pasională" cf. *arzoaie* „idem" (MDA), *asiriancă* cf. *asirian* (MDA), *australiancă* cf. *australian* (MDA), *barabancă* „tobă folosită la vânzări, la mezat sau la licitaţii" cf. *baraban* „idem" (MDA), *bădărancă* cf. *bădăran* (MDA), *bârlădeancă* „femeie din Bârlad; dans popular" cf. *bârlădean* (MDA), *bâtlancă* cf. *bâtlan* (MDA), *belgiancă* cf. *belgian* (MDA), *boldeică* cf. *boldei* „câine ciobănesc" (MDA), *bosneancă* cf. *bosnean* (DA s.v. *bosniac;* în MDA apare forma *bosneană*), *braşoveancă* „femeie din Braşov; dans popular" cf. *braşovean* (MDA), *brăileancă* „femeie din *Brăila*; dans popular" (MDA) cf. însă *brăilean, bucovineancă* „femeie din Bucovina; dans popular" cf. *bucovinean* (MDA), *bulgarcă* „bulgăroaică" cf. *bulgar* (DA), *catârcă* cf. *catâr* (MDA), *cămăruică* „*cămară* mică" (DA s.v. *cămară;* MDA) cf. însă *cămăruie* „idem", *cămăşuică* „cămăşuţă" (DA s.v. *cămaşă;* MDA) cf. însă *cămăşuie* „idem", *cetăţeancă* cf. *cetăţean* (MDA), *ciobancă* „soţie de *cioban*; ciobăniţă" (MDA), *ciubarcă* „putină mare de lemn prin care trece ţeava cazanului de ţuică" cf. *ciubăr* „vas mare de lemn" (MDA), *codo(a)şcă* „femeie care mijloceşte prostituţia" cf. *codoş* (MDA), *codreancă* „codreană" cf. *codrean* (MDA), *cojancă* „nevastă sau fată de *cojan* (= locuitor de la câmpie)" (MDA), *corhancă* cf. *corhan* „o insectă" (MDA), *coteică* cf. *cotei* „câine de talie mică" (MDA), *curteancă* „femeie care îndeplinea o anumită slujbă la curtea unui monarh sau făcea parte din suita unui suveran" cf. *curtean* (MDA), *deleancă* „femeie de la deal" şi *deleanca* „dans popular" cf. *delean* „om de la deal" (DLR), *dobrogeancă* „femeie din Dobrogea" cf. *dobrogean* (DLR), *dunăreancă* „femeie din zona Dunării; dans popular" cf. *dunărean* (DLR), *duşmancă* cf. *duşman* (DLR), *elveţiancă* cf. *elveţian* (DLR), *evreică* cf. *evreu,* pl. *evrei* (DLR), *ferestruică* „*fereastră* mică" (DA s.v. *fereastră;* MDA) cf. însă *ferestruie* „idem", *focşancă* „femeie din *Focşani*" (MDA s.v. *focşăneancă*), *focşăneancă* „femeie din Focşani" cf. *focşănean* (MDA), *frigăruică* „*frigare* mică" (DA s.v. *frigare;* MDA) cf. însă *frigăruie* „idem", *galiţiancă* cf. *galiţian* (MDA), *gardiancă* „paznică, supraveghetoare" cf. *gardian* (MDA), *gălăţeancă* cf. *gălăţean* (MDA), *gârtancă* cf. *gârtan* „bărbat robust, cu gâtul gros" (MDA), *ghioalcă* „plin ochi, ud leoarcă" cf. *ghiol* „lac sau baltă (mare)" (MDA), *giurgiuveancă* cf. *giurgiuvean* (MDA), *grindeică* „peşte mic, cu corpul cilindric" cf. *grindel,* pl. *grindei* „idem" (MDA), *groşteică* „purcea între 6 luni şi 2 ani" cf. *groştei* „purcel mic" (DA), *haţegancă* cf. *haţegan* (MDA), *hişpancă* cf. *hişpan* „spaniol" (DA ms), *hojmălaucă* „fată mare, încălată" (DA s.v. *hojmălău*), *huţulca* „dans popular al huţulilor" cf. *huţul* „persoană dintr-o populaţie slavă din regiunea muntoasă de la izvoarele Siretului şi Ceremuşului, care vorbeşte un dialect ucrainean" (MDA), *inicercă* „puşcă de ienicer" cf. varianta *inicer* (MDA), *jianca* „dans popular din vremea lui Iancu *Jianu*" (DLR), *jiancă* cf. *jian* „locuitor de la Jiu" (MDA), *jido(a)vcă* cf. *jidov* (DLR), *jumarcă* „*jumară*" (DLR), *leaşcă* „poloneză" cf. *leş* – variantă a lui *leah* „polonez" (DLR s.v. *leah*^{1}), *lipoveancă* cf. *lipovean* (DLR), *maghiarcă* „haină bărbătească cu găitane purtată de *maghiari*" (DLR), *mărgineancă* cf. *mărginean* „locuitor dintr-o zonă de margine; mărginaş" (DLR), *mehedinţeancă* (*mehedinţeanca*) „dans popular" cf. *mehedinţean* (DLR), *mireancă* cf. *mirean* (DLR), *mişealcă* cf. *mişel* (MDA), *moică* „om moale" cf. *moi* „(d. oameni) molatic" (MDA), *moşneancă* cf. *moşnean* „moştenitor; băştinaş" (DLR), *moţpancă* „doamnă, boieroaică" cf. *moţpan* „domn, boier" (DLR), *munteancă* cf. *muntean* „om de la munte" (DLR), *mureşancă* „femeie din Mureş; dans popular" şi *mureşanca* „dans popular" cf. *mureşan* (DLR), *muscalcă* cf. *muscal* „moscovit" (DLR), *mutălaucă* „(femeie) proastă, toantă" (DLR cf. *mut* + **-ălaucă*) cf. însă *mutălău, năbădaică* „epilepsie; pandalie" cf. *năbădaie* „idem" (DLR), *nătăraucă* „(rar) prostănacă, toantă" cf. *nătărău* (DLR), *năzdrăvancă* cf. *năzdrăvan* (DLR), *ogarcă* cf. *ogar* (DLR), *olteancă* „femeie din Oltenia" şi *olteanca* „dans popular" cf. *oltean* (DLR), *orăşeancă* cf. *orăşean* (DLR), *ostroveancă* „locuitoare a unui ostrov" şi *ostroveanca* „dans popular" cf. *ostrovean* (DLR), *oştezeancă* cf. *oştezean* „persoană care locuieşte într-o oştează (= suburbie) (DLR), *pădureancă* cf. *pădurean* „om de la pădure" (DLR), *pământeancă* cf. *pământean* „băştinaş" (DLR), *piperă* „plantă ornamentală cu flori mici, roşietice" cf. *piper* (DLR), *piteşteancă* cf. *piteştean* (DLR), *ploieşteancă* cf. *ploieştean* (DLR), *prostălancă* cf. *prostălan* (DLR), *puică* cf. *pui* (DLR), *romăncă* cf. *român* (DLR), *ruscă* „rusoaică" cf. *rus* (DLR), *sandomircă* „varietate de grâu" cf. *Sandomir* (toponim) (DLR), *sască* „săsoaică" cf. *sas* (DLR), *săteancă* cf. *sătean* (DLR), *sârbcă* „sârboaică" (DLR) cf. *sârb, severineanca* „dans popular din *Severin*" (DLR şi MDA) cf. însă *severinean* (DILR), *sibiancă* cf. *sibian* (DLR), *sodomleancă* cf. *sodomlean* „sodomist; locuitor al Sodomei" (DLR), *streajcă* „balustradă" cf. *streajă* – variantă la *strajă* „scândură groasă fixată ca stavilă" (DLR), *şincă* „şing (= *şină*)" (DLR), *şobolancă* cf. *şobolan* (DLR), *şuică* „obleţ" cf. *şui* „subţire, îngust" (DLR), *tătarcă* „tătăroaică" cf. *tătar* (DLR), *toancă* „loc cu apă adâncă" (DLR) cf. *toană* „loc bogat în peşte; copcă în gheaţă", *tutoveanca* „dans popular din *Tutova*" (DLR şi MDA) cf. însă *tutovean, ţărancă* cf. *ţăran* (DLR), *ţigancă* cf. *ţigan* (DLR), *ţigarcă* „*ţigară*" (DLR), *ţurcancă* „(oaie) *ţurcană*" (DLR), *văleancă* „femeie care locuieşte într-o vale" şi *văleanca* „dans popular" cf. *vălean* (DLR), *vâlceancă* „femeie din Vâlcea" şi *vâlceanca* „dans popular" cf. *vâlcean* (DLR), *vrânceancă* „femeie din Vrancea" şi *vrânceanca* „dans popular" cf. *vrâncean* (DLR), *zătreanca* „dans popular" cf. *Zătreana* (DLR) etc.

1. Pentru unele derivate se poate admite o dublă analiză: este vorba, în primul rând, despre cele care denumesc dansuri populare şi care pot fi analizate fie de la numele localităţii în care se execută (*braşoveanca* „dans popular din *Braşov*" + sufixul compus *-eancă*), fie de la numele celor care execută dansul (*braşoveanca* „dans popular al braşovenilor" cu baza *braşovean* şi sufixul *-că*). În surse, unele sunt explicate prin numele localităţii / regiunii (de ex. *brăileancă* < *Brăila* + *-eancă,* în MDA), altele prin numele de locuitor (de ex. *bucovineancă* < *bucovinean* + *-că,* în MDA). Am ales analiza cu sufixul *-că* pentru cazurile în care sunt înregistrate în dicţionare (în acelaşi articol sau în articole separate) numele de locuitori cu *-an, -ean* (de ex. *severineanca, tutoveanca*); formaţiile de tipul *obârşanca, rucăreanca,* pentru care nu există nume de locuitori atestate (deşi acestea pot exista), vor fi tratate la sufixele compuse *-ancă, -eancă.*
2. Susceptibile de dublă analiză sunt şi formaţiile de tipul *cămăşuică* < *cămaşă* + *-uică* sau *cămăşuie* + *-că;* deşi în surse cele mai multe sunt considerate derivate cu sufixul compus *-uică,* în lucrarea de faţă le-am inclus în inventarul sufixului simplu *-că.*

La acestea se adaugă cca 50 de formaţii din alte surse: *africancă* (DILR) cf. *african, alexăndrineancă* „femeie din municipiul Alexandria" cf. *alexăndrinean* (MDA), *algeriancă* (DILR) cf. *algerian, americancă* (DILR) cf. *american, beţivancă* (DILR) cf. *beţivan, boroaică* (DALR) cf. *boroi* „bărbat de etnie romă", *calvincă* „femeie haină" (Mat. Dial. 57–58) cf. *calvin* „om fără suflet", *chiulaucă* cf. *chiulău* „chiulangiu" (DALR), *corsicancă* (DILR) cf. *corsican, dolofancă* cf. *dolofan* „om durduliu" (DLR), *dulăucă* „(reg.) căţea mare" cf. *dulău* (DLR), *europeancă* cf. *european* (DLR), *garoaică* (DALR) cf. *garoi* „bărbat de etnie romă", *hârlăuancă* (DILR) cf. *hârlăuan, italiancă* cf. *italian* (MDA), *lugojeancă* (în DI *lugojancă*) cf. *lugojean* (DLR), *malorosiancă* cf. *malorosian* „ucrainean" (DLR), *mexicancă* (DILR) cf. *mexican, miliţiancă* (DILR) cf. *miliţian, mototoalcă* „femeie care se îmbracă neîngrijit" cf. *mototol* „mototolit" (DLR), *norvegiancă* cf. *norvegian* (DLR), *pariziancă* cf. *parizian* (MDA), *păşcăneancă* (DILR) cf. *păşcănean, puştancă* cf. *puştan* (DLR), *romanca* „un fel de cadril care a devenit dans popular" cf. *roman* (DLR), *romancă* „femeie din Imperiul Roman" (DÎLR) cf. *roman, romaşcancă* (DILR) cf. *romaşcan, săbăoanca* „dans popular" cf. n. pr. *Săbăoani* (DLR), *sighişoreancă* (DILR) cf. *sighişorean, sinăiancă* (DILR) cf. *sinăian, slătineancă* „femeie din *Slatina*" (DLR) cf. însă *slătinean, slobozeancă* (DILR) cf. *slobozean, someşeancă* (DILR) cf. *someşean, soroceancă* (DILR) cf. *sorocean, şarlatancă* cf. *şarlatan* (DLR), *şovarcă* „fân cu rogoz" cf. *şovar* „idem" (DLR), *şviţerancă* „elveţiancă" cf. *şviţeran* (DLR), *târgovişteancă* cf. *târgoviştean* (MDA), *târnăveancă* (DILR) cf. *târnăvean, tecuceancă* (DILR) cf. *tecucean, teleormăneancă* cf. *teleormănean* (MDA), *timişeancă* cf. *timişean* (MDA), *timişoreancă* cf. *timişorean* (MDA), *trotuşeancă* (DILR) cf. *trotuşean, turdeancă* (DILR) cf. *turdean, turneancă* (DILR) cf. *turnean, turuimancă* „femeie voinică, lată în şolduri" cf. *turuiman* „(persoană) care poartă pantaloni largi şi cu turul mare" (DLR), *ţărmureancă* „femeie care locuieşte pe malul unei ape" cf. *ţărmurean* (DLR), *ţeltibereancă* „locuitoare din Celtiberia" cf. *ţeltiberean* (DÎLR), *ucraineancă* cf. *ucrainean* (DLR), *ungureancă* „(înv.) maghiară; româncă din Transilvania; dans popular" şi *ungureanca* „dans popular" cf. *ungurean* (DLR), *vulcăneşteancă* (DILR) cf. *vulcăneştean* etc.

2.2. Formaţiile cu sufixul *'-că* sunt substantive feminine, comune şi proprii.

2.2.1. ***Substantivele comune*** sunt analizabile prin raportare la:

- substantive comune (cele mai numeroase):
  - nederivate: *arapcă, ardeică, bâtlancă, calvincă, corhancă, ogarcă, pipercă, şincă* etc.;
  - derivate cu *-an, -ău, -ean, -inean, -lean, -oi, -uie, -uvean* etc.: *alexăndrineancă, australiancă, dunăreancă, ferestruică, garoaică, giurgiuveancă, nătăraucă, pădureancă, râmleancă, sodomleancă, şobolancă* etc.;
- substantive proprii (toponime sau, rar, antroponime): *focşancă, jianca, sandomircă, săbăoanca, zătreanca* etc.;
- adjective (uneori substantivate): *arzoaică, dolofancă, mişealcă, moică, şuică* etc.

Derivarea cu sufixul *'-că* se realizează, în mod obişnuit, de la tema de nominativ singular a substantivului: *ardeică, catârcă, dulăucă, muscalcă* etc. În unele cazuri întâlnim şi derivate de la tema de plural: *evreică, grindeică* etc.

2.2.2. ***Substantivele proprii*** sunt:

- antroponime:
  - prenume (unele şi nume de familie), analizabile în raport cu:
    - antroponime masculine: *Puica* cf. *Puiu* (Nestorescu, A. (2006): 40), *Vasilca* cf. *Vasile* (Graur, N.P.);
    - antroponime masculine sau feminine (Graur, N.P.): *Ivanca* cf. *Ivan* sau *Ivana, Stanca* cf. *Stan* sau *Stana;*
    - antroponime feminine (Graur, N.P.): *Anca* cf. *Ana, Elenca* cf. *Elena, Ilinca* cf. *Ilina, Leanca* cf. *Leana, Marica* cf. *Maria, Zinca* cf. *Zina;*
  - nume de familie, analizabile în raport cu:
    - antroponime masculine: *Abdulca* cf. *Abdul* (Iordan, N.F.), *Dincă* cf. *Dinu* (DO), *Simonca* cf. *Simon* (DO), *Ştefanca* cf. *Ştefan* (DO) etc.;

  - substantive comune şi substantive proprii (toponime sau antroponime): *Ciucurcă* cf. *Ciucur* şi *ciucur* (var. a lui *ciucure*) (Iordan, N.F.), *Moşca* cf. *moş* şi *Moşu* (DO);
  - adjective şi substantive proprii: *Roşca* cf. *roş* şi *Roşu* (Nestorescu, A. (2006): 40), *Rusca* cf. *rus* şi *Rus, Rusu* (DO) etc.;
  - substantive comune: *Jumarcă* cf. *jumară* (Iordan, N.F.), *Leică* cf. *lele* (Iordan, N.F.);
- toponime, analizabile în raport cu:
  - substantive comune şi antroponime: *Ciubanca* cf. *cioban* şi *Ciobanu, Mocanca* cf. *mocan* şi *Mocanu* (Iordan, Top.);
  - adjective şi antroponime: *Rusca* cf. *rus* şi *Rusu, Tatarca* cf. *tătar* şi *Tătaru* (toate la Iordan, Top.);
  - un antroponim: *Sulimanca* cf. *Soliman* (Iordan, Top.).

2.2.3. Formaţia *ghioalcă* este ***adverb*** analizabil prin raportare la un substantiv.

3. Valorile derivatelor

3.1. Sufixul *-că* are ***valoare moţională***. Derivatele denumesc:

- persoane de sex femeiesc (uneori (şi) soţie / fiică a persoanei masculine denumite prin cuvântul de bază): *bulgarcă, ciobancă, cojancă, curteancă, deleancă, duşmancă, evreică, gardiancă, miliţiancă, mireancă, moţpancă, orăşeancă, săteancă* etc.;
- femele ale animalelor: *bâtlancă, catârcă, coteică, dulăucă, ogarcă, şobolancă* etc.

Numele de familie formate cu sufixele *-eanu, -ianu* sau *-oi(u)* primesc, în limbaj colocvial, sufixul *'-ca* pentru a desemna o femeie care face parte din familia persoanei denumite prin cuvântul-bază: *Brăiloaica* „soţia / fiica lui *Brăiloi(u)*", *Brâncoveanca* „soţia / fiica lui *Brâncovean(u)*", *Câmpineanca* „soţia / fiica lui *Câmpinean(u)*", *Filipeanca* „soţia / fiica lui *Filipean(u)*" (Ciobanu, E. 1959: 138).

3.2. ***Purtătorul provenienţei*** personale, în numele de dansuri: *huţulca, jianca, mehedinţeanca, vâlceanca* etc.

3.3. ***Purtătorul apartenenţei:*** *inicercă, maghiarcă* etc.

3.4. ***Purtătorul calităţii:*** *dolofancă, mişealcă, moică, mototoalcă, şuică* etc.

3.5. ***Specia*** bazei: *ciubarcă, streajcă, toancă* etc.

În formaţia * piperсă* valoarea identificată este ***purtătorul asemănării***. Mai puţin clară este valoarea sufixului în adverbul *ghioalcă.*

Destul de multe derivate cu sufixul *'-că* sunt, în conformitate cu definiţiile din dicţionare, ***sinonime*** cu bazele: *ardeică, barabancă, grindeică, năbădaică, şincă, şovarcă, ţigarcă* etc.

4. Originea sufixului şi istoria derivatelor

4.1. Sufixul *'-că* este de origine ***slavă*** (DHLR I: 249–250; Pascu, S.: 121, 227, 370; Vondrák S.G. I: 620; Miklosich, G.S. II: 235, 254; Philippide, P.: 151). A pătruns în limba română prin cuvinte împrumutate din vechea slavă sau din limbile slave moderne.

Împrumuturile din slavă sunt substantive:

- comune analizabile (*bulgarcă* < v.sl. влъгаркъ, *tătarcă* < bg. *tatarka* etc.) sau neanalizabile (*cloşcă* < bg. *cločka, doică* < bg. *doĭka*);
- proprii: *Marica* cf. bg. *Mariika* (Graur, N.P.: 62), *Romanca* cf. bg. *Romanka, Simonca* cf. bg. *Simonka* (Iordan, N.F.) etc.

Din cuvintele analizabile sufixul a putut fi detaşat şi utilizat la formarea unor ***derivate pe teren românesc***. Unele formaţii au un statut incert din punctul de vedere al originii: pot fi împrumuturi sau derivate pe teren românesc cu sufixul *'-că*. Astfel, *arapcă* poate fi împrumutat din bg. *арапка* (MDA) sau poate fi derivat din *arap* cu sufixul *-că, evreică* poate fi un împrumut din rus. *evreika* (DEX^2, MDA) sau derivat din *evreu, evrei* (DLR), *hişpancă* poate fi derivat din *hişpan* cu sufixul *'-că* sau împrumutat din pol. *hiszpanka* (FCLRV: 81–82), *toancă* ar putea fi derivat de la *toană* cu sufixul *'-că* (cf. şi *Toancă,* la Iordan, Top.: 533) sau poate fi un împrumut din rus. *tonka* (Drăganu 1928: 297) etc.

Atât în română, cât şi în limbile slave valoarea de bază a sufixului este cea moţională.

4.2. Substantive proprii (antroponime) cu acest sufix sunt atestate în limba română în secolele al XV-lea şi al XVI-lea (apud Nestorescu, A. (2006): 40): *Roşca* (a. 1439), *Şcheauca* (a. 1474), *Armeanca* (a. 1490), *Puica* (a. 1543), *Şerbanca* (a. 1583).

Substantive comune derivate cu sufixul *'-că* sunt atestate începând din secolul al XVI-lea: *ţigancă* (a. 1533, la Nestorescu, A. (2006): 40), *iudeiancă* (CV, în FCLRV: 81), *araviteancă* (CC$_2$, în FCLRV: 82) etc. În secolul al XVII-lea numărul derivatelor creşte, dar în secolul următor este în scădere (FCLRV: 81–82).

Formaţiile cu sufixul moţional *'-că* având ca temă derivate de la nume de locuri sunt concurate de cele cu sufixul *'-ă*, cu aceeaşi valoare: *americancă – americană, lugojeancă – lugojeană, mexicancă – mexicană, vâlceancă – vâlceană* etc.

5. Originea temelor

Temele la care se ataşează sufixul sunt de origini diferite:

- latineşti moştenite: *mişealcă, româncă, puică* etc.;
- latino-romanice: *gardiancă, şarlatancă* etc.;
- slave: *bâtlancă, ciubarcă, coteică, huţulca, jidovcă, jumarcă, mireancă, moţpancă, muscalcă, năzdrăvancă, pădureancă, ruscă, streajcă, ţigancă* etc.;
- maghiare: *bădărancă, maghiarcă, ogarcă, sască* etc.;
- turceşti: *catârcă, ciobancă, codoşcă, duşmancă* etc.;
- germane: *şincă;*
- derivate în română cu sufixele *-an, -ean: ardeleancă, argeşeancă, deleancă, dunăreancă, pădureancă, văleancă* etc.

Unele derivate au teme cu origine nesigură sau necunoscută: *năbădaică, ţurcancă* etc.

6. Productivitatea sufixului

Sufixul *'-că ('-ca)* a fost productiv în limba veche şi în cea populară (Contraş–Popescu-Marin 1967: 399 şi FCLRV: 81–83). Cu valoare moţională, *'-că* este şi astăzi productiv, putând da naştere la noi derivate: *alexandrineancă, gardiancă, miliţiancă* etc.

7. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Cele mai multe formaţii cu sufixul *'-că* circulă în limba standard (*armeancă, belgiancă, duşmancă, focşăneancă, italiancă, orăşancă, româncă, săteancă, ţărancă* etc.). Unele derivate sunt regionale, de ex. *dolofancă, pipercă* (Muntenia), *calvincă* (Moldova), *ardeică, mişealcă, şincă* (Transilvania), *jumarcă* (Banat) etc.

Alte derivate cu acest sufix sunt învechite: *curteancă, hişpancă, inicercă, malorosiancă, moscalcă, sârbcă, ruscă, tătarcă* etc.

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -A̱ICĂ, -E̱ICĂ (-ă̱ică, -e̱ica)

8.1.1. Statutul afixelor

8.1.1.1. Sufixele *-aică* [pron. -a̱ĭ-că] şi *-eică* [pron. -e̱ĭ-că] reprezintă o ***serie*** pe baza asemănării formale, a distribuției (vezi *infra* **8.1.2.**) şi a unor valori comune (vezi *infra* **8.1.3.**), precum şi a originii parțial comune (vezi *infra* **8.1.4.**).

Unele formații cu *-eică* au dublete cu sufixele **-eucă* [pron. *-e̱ŭ-că*] şi *-oaică* [pron. *-ŏa̱ĭ-că*]: *beteleică – beteleucă, borşeică – borşoaică, hârbeică – hârboaică* etc. Majoritatea formațiilor paralele sunt sinonime; puține sunt diferențiate semantic: *hârbeică* „vas de bucate; oală veche şi spartă” – *hârboaică* „oală pentru măsurat laptele”.

8.1.1.2. Regional, se întâlneşte ***varianta*** fonetică *-ăică* [pron. -ă̱ĭ-că] (după consoana *-ş-* pronunțată dur) pentru *-eică: borşeică* (Marian, în DA), dar şi *borşăică* (Ion Cr. III, 149, în DA).

În unele substantive proprii (antroponime) sufixul *-eică* apare în forma articulată *-eica* [pron. -e̱ĭ-ca]: *Ieneica, Scorneica* (Iordan, N.F.).

8.1.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.1.2.1. -A̱ICĂ

În DI se înregistrează 9 ***formații analizabile*** cu sufixul *-aică*: *ciumaică* „ciumăfaie” (DA) cf. *ciumă* „idem”, *clănțaică* „(peior.) gură” cf. *clanță* „idem” (MDA), *hățaică* „sanie cu picioare” cf. *hâță* „săniuță” (DA), *merindaică* „ştergar de vase” cf. *merinde* (DLR), *rânjaică* „copil care scânceşte mult” cf. *a rânji* „a mârâi” (DLR), *scuturaică* „soi de struguri timpurii” cf. *(a se) scutura* (DLR), *trăgaică* „persoană care *trage* la bani” (DLR), *vărzaică* „plantă asemănătoare cu volbura” cf. *varză* (DLR), *verdaică* „ciocănitoare *verde*” (DLR).

1. Nu am avut în vedere unele cuvinte din DI cu etimologie necunoscută sau nesigură: *căbălaică* „gaură în acoperiş prin care iese fumul” (cu etimologie nesigură, în DA), *zăbădaică* „mâncare din sâmburi de bostan” (cu etimologie necunoscută, în DLR) etc.

2. Dintr-o singură formație, *zvârnaică* „zbârnâitoare” cf. *zvâr* (DLR), se segmentează un sufix dezvoltat **-na̱ică* [pron. -na̱ĭ-că].

La acestea se adaugă 3 formații din alte surse: *brădaică* „*brad*; molid” (MDA), *răzaică* „răzătoare pentru cartofi” cf. rădăcina *raz-* a verbului *(a) rade* (DLR) şi *soponaică* „(reg.) nume de plantă; săpunariță” cf. *sopon* – variantă la *săpun.*

Derivatele cu *-aică* sunt ***substantive feminine*** analizabile în raport cu:

- substantive: *brădaică, ciumaică, clănțaică, hățaică, merindaică, soponaică, vărzaică;*
- verbe: *răzaică, rânjaică, scuturaică, trăgaică;*
- un adjectiv: *verdaică.*

Formații semianalizabile: *celaică* „țigancă; soție de *celău* (=(om) care înşală; hoț)” (Gl. reg. Timişoara: 51), *poşovaică* „glumă; minciună” cf. *a poşovăi* „a glumi; a minți” (DLR), *zăblaică* „fată de 12–15 ani” cf. *zăblău* „copilandru” (DLR).

8.1.2.2. -E̲ICĂ (-ă̲ică, -e̲ica)

În DI se înregistrează 19 ***formaţii analizabile*** cu *-eică*: *beteică* „fâşie îngustă de pânză; cingătoare” cf. *bată* cu pl. *bete* (MDA), *bobeică* „babă” cf. *bobă* „bunică; dadă” (MDA), *borteică* „stup cu găuri; coşniţă” cf. *bortă* „gaură” (MDA), *ciopleică* „unealtă pentru cioplit; lemn care se ciopleşte” cf. *(a) ciopli* (MDA), *ciuteică* „tulpină rămasă în pământ după tăierea arborelui; *ciot*” (MDA), *cotreică* „coteţ (mic)” cf. *cotră* „idem” (MDA), *cucumeică* „cucuvea” cf. *cucumea* „idem” (DA), *cucuveică* „*cucuvea*” (MDA), *giubeică* „scurteică” cf. *giubea* (după *scurteică,* DA şi MDA), *hârbeică* „vas de bucate” cf. *hârb* „idem” (MDA), *scurmeică* „pisică” cf. *(a) scurma* (DLR), *scurteică* „haină groasă până la genunchi, purtată mai ales la ţară; *scurtă*” (DLR), *stâneică* „loc pe care a fost o *stână*” (DLR), *şopreică* „construcţie rudimentară care serveşte ca adăpost pentru oameni” cf. *şopru* „idem” (DLR), *şubeică* „*şubă* (scurtă) purtată de femei” (DLR), *teleleică* „negustoreasă ambulantă; telăliţă” cf. *telal* „negustor ambulant” (DLR), *ţifleică* „vârf ascuţit de deal sau de munte” cf. *ţiflă* „idem” (DLR), *ţiţeică*^{1} (şi *ţâţeică*) „un fel de leagăn” cf. *ţiţu* interj. (DLR), *ţiţeică*^{2} „un fel de şoarece” cf. *ţâţ* interj. (DLR).

În formaţiile *cucumeică, cucuveică* şi *giubeică* se consideră că *-e-* < *-ea* din finalul temei şi *-e-* iniţial din sufix se suprapun.

La acestea se adaugă 3 formaţii din alte surse: *borşeică (borşăică)* „putinică pentru *borş*” (DA, MDA), *strujeică* „meliţă mică cu care se *strujesc* inul şi cânepa” (Gl. reg. Suceava: 83), *ţuţuieică* „leagăn” cf. *(a se) ţuţui* „a se da în leagăn” şi *ţuţui* s.n. (DLR).

În formaţia *ţuţuieică* am considerat că litera *i* care precedă sufixul *-eică* este numai un fapt de grafie (notează pronunţarea preiotată a lui *e* iniţial din sufix).

Formaţiile cu *-eică* sunt substantive comune şi proprii.

Substantivele comune sunt ***feminine***, analizabile prin raportare la:

- substantive (cele mai numeroase): *beteică, bobeică, borşeică, borteică, ciuteică, cotreică, hârbeică, scurteică, stâneică, şopreică, şubeică, teleleică*^{1}*;*
- verbe cu sufixul *-a* sau *-i* la infinitiv: *ciopleică, scurmeică, strujeică;*
- un verb sau un substantiv: *ţuţuieică;*
- o interjecţie: *ţiţeică.*

Substantivele proprii (puţine) sunt:

- antroponime (cf. Iordan, N.F.), analizabile prin raportare la:
  - substantive proprii (antroponime): *Bobeică* şi *Bobeica* (nume de familie) cf. *Bob* (prin raportare la *Bobei* şi *Bobeia,* sufixul detaşat este *'-ca*), *Boceica* (nume de bărbat) cf. *Boc, Bocu* (DO), *Ciobeica* cf. *Ciobu* (DO), *Ieneica* cf. *Ene;*
  - un verb: *Scorneica* cf. *(a) scorni;*
  - zoonime, analizabile prin raportare la substantive comune: *Bujleică* (nume de câine) cf. *bujlă* „câine jigărit”, *Luneică* „nume de vacă fătată *luni*” (Pascu 1910: 67).

Formaţii semianalizabile: *beteleică* „şuviţă îngustă şi lungă de pânză sau postav” cf. *betelie* „idem” (MDA), *chiosteică* „lemn cu care se închide poarta” cf. *chiostec*^{2} „piedică” (MDA), *ciubeică* „lulea (de calitate inferioară)” cf. *ciubuc* „pipă” (MDA), *coreică* „parte nedefinită a morii” cf. *(s)coreţ* „idem” (DA), *coţofeică* „*coţofană*” (DA), *fâşteică* „bucată, fâşie” (Lex. Reg. I) cf. *fâştoacă* „idem” (MDA), *ghiordeică* „ghiordie (mică)” cf. *ghiordie*

„giubea” (MDA), *scârleică* „unealtă (pentru împletit frânghii)” cf. *scârleață* „idem” (DLR), *şuveică* „fâşie de arătură” cf. *şuviță* (DLR), *tăbeică* „trăistuță” cf. *tăbuică* şi *tăbuieț* „săculeț” (DLR), *teleleică* „femeie care umblă fără rost” cf. *teleleu* „om care umblă fără rost” (DLR), *tindeică* (*tinzeică*) „vergea cu care se ține pânza întinsă la războiul de țesut” cf. *tindeche* „idem” şi *a (în)tinde* (DLR).

8.1.3. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixe din seria *-aică, -eică* au unele valori comune.

8.1.3.1. ***Nume de agent***: *rânjaică, scurmeică, scuturaică, trăgaică, țițeică.*

8.1.3.2. ***Nume de instrument***: *ciopleică, răzaică, strujeică.*

8.1.3.3. ***Purtătorul asemănării***: *beteică, hârbeică, vărzaică.*

8.1.3.4. ***Purtătorul calității***: *verdaică.*

8.1.3.5. ***Purtătorul destinației***: *borşeică, merindaică, stâneică.*

Două derivate cu *-eică* au valori proprii, indicând ***specia*** bazei (*şubeică*) şi ***moțiunea*** (*teleleică*). La unele formațiile cu *-eică* raportul semantic între bază şi derivat este mai puțin clar: *borteică, țifleică.*

Câteva derivate sunt ***sinonime*** cu baza: *bobeică, brădaică, ciumaică, clănțaică, cucumeică, cucuveică, giubeică, hățaică, scurteică, şopreică.*

8.1.4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

8.1.4.1. Sufixul *-aică* este compus, probabil, din sufixele *-aie* şi *-că* (vezi monografia sufixului **-AI, -AIE**).

S. Puşcariu consideră că *-aică* reprezintă sufixul slav *-ajka* (Puşcariu 1902: 139), dar nu se cunosc împrumuturi slave analizabile prin care acest sufix să fi pătruns în limba română.

Formații cu *-aică* nu sunt atestate în textele vechi, dar având în vedere că acestea apar în texte regionale şi populare este posibil să fie destul de vechi în limbă.

8.1.4.2. Sufixul *-eică* are în limba română o dublă origine.

Pe de o parte el reprezintă slavul *-eĭka,* sufix care formează mai ales diminutive în rusă, ucraineană şi bulgară (Puşcariu 1902: 108; Drăganu 1920: 294–295; Pascu, S.: 237–238). A pătruns în română prin cuvinte:

– neanalizabile, de tipul *cațaveică* „haină țărănească scurtă, îmblănită, purtată de femei” cf. ucr. *kacaveijka* (MDA), *scameică* „un fel de scăunoaie pe care îşi ascut pescarii cârligele de la carmace” (DLR) cf. *скамейка* etc.;

– analizabile, ca *şubeică* cf. ucr. *шубейка* (DLR).

În DEX se consideră că *şubeică* e derivat pe teren românesc din *şubă* + *-eică.*

Pe de altă parte, sufixul *-eică* a putut proveni dintr-o falsă analiză a derivatelor formate cu sufixul *'-că* de la teme terminate în *-ei: boldeică* „cățeluşă mică de vânătoare” < *boldei* + *-că,* raportat la *bold.*

G. Pascu deosebea două sufixe compuse *-eică* formate din *-ei*^{1}, *-ei*^{2} + *-că: -eică*^{1} în diminutive provenite din *-ei*^{1} < lat. **ellus, -elleus* (dezvoltat din *-ellus,* ca *-ulleus* din *-ullus*) şi *-eică*^{2} în nume de obiecte şi instrumente, compus cu sufixul *-ei*^{2} care desemnează pe purtătorul unei calități, de origine obscură (Pascu 1910: 66). Ulterior însă, acelaşi autor consemnează un singur sufix *-eică* (Pascu, S.: 237–238).

Câteva cuvinte împrumutate şi-au adaptat finala cu sufixul *-eică* (Drăganu 1920: 294–295): *cujeică* „furcă” cf. ucr. *kuželĭka, peteică (petelcă, peteaucă, petoacă)* „împletitură în care se duc vasele cu mâncare la câmp” cf. bg. *пєтелька, suveică (soveică, suvieacă)* cf. bg. *совалка* (dial. *совєлка*) (DLR).

Cele mai vechi atestări de formaţii cu *-eică* sunt din secolul al XVII-lea: *cujeică* (neanalizabil) la Dosoftei (în DA), *coţoveică* (semianalizabil) în Anon. Car. (în DA). Formaţiile analizabile au atestări din secolele următoare (toate din DLR): *ţifleică* (a. 1714), *teleleică* „negustoreasă” (a. 1784), *scurteică* (a. 1818). Majoritatea formaţiilor apar în texte populare sau regionale.

8.1.5. Originea temelor

Cuvintele cu *-aică* şi *-eică* au teme variate ca origine: latine (*beteică, ciumaică, merindaică, scurteică, scuturaică, trăgaică, verdaică*), slavă (*borşeică, borteică, ciopleică, hârbeică, poşovaică, rânjaică, strujeică*), turcă (*teleleică*), maghiară (*bobeică*), germană (*şopreică*), onomatopeică (*hăţaică, ţiţeică*), comună cu albaneza (*brădaică, stâneică*), obscură (*ciuteică, scurmeică*).

8.1.6. Productivitatea sufixelor

Sufixele au fost productive în vorbirea populară şi regională.

8.1.7. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Derivatele cu *-aică, -eică* aparţin, în majoritate, limbajului popular. Unele au circulaţie regională: *merindaică, poşovaică* (Banat); *bobeică, hăţaică, şopreică, trăgaică* (Transilvania); *beteică, beteleică* (Oltenia); *strujeică* (Moldova) etc. O răspândire mai mare, în limbajul popular, are *scurteică.*

8.2. -ANCĂ (-anca), -EANCĂ (-eanca)

8.2.1. Statutul afixelor

8.2.1.1. Sufixele *-ancă, -eancă* [pron. -ĕan-că] aparţin aceleiaşi ***serii*** prin origine (vezi *infra* **8.2.4.**), distribuţie similară (vezi *infra* **8.2.2.1.** şi **8.2.2.2.**) şi unitate semantică (vezi *infra* **8.2.3.**).

8.2.1.2. Numele de dansuri populare (vezi *supra* **1.** şi nota sub **2.1.**) apar mai ales cu forma articulată *-anca, -eanca (obârşanca, zăvăleanca* etc., în DLR), dar şi cu forma nearticulată: *brănişteancă* şi *brănişteanca* (MDA), *pistoleancă* şi *pistoleanca* (DLR), *rucăreancă* şi *rucăreanca* (DLR), *rudăreancă* şi *rudăreanca* (DLR) etc.

8.2.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.2.2.1. -ANCĂ (-anca)

În DI sunt înregistrate 8 ***formaţii analizabile***: *băieşancă* „dans popular” cf. *băieş* „lucrător în mină; (ţigan) aurar” (MDA), *brădancă* „rudă (sau prietenă) a miresei, care ia parte la petrecerea *bradului*” (MDA), *burancă* „ceaţă deasă cu *bură*” (MDA), *clopotancă* „vacă sau oaie cu *clopot* la gât” (MDA), *obârşanca* „dans popular” cf. (probabil) *Obârşa* (DLR), *râzancă* „femeie cu haine rupte” cf. *râză* „cârpă” (DLR), *sorbancă* „vas din care *sorb* ciobanii” (DLR), *spuzancă* „plăcintă făcută din mămăligă şi coaptă în *spuză*” (DLR).

La acestea se adaugă 5 formaţii din alte surse: *borşancă* „vas în care se prepară *borşul*; plantă cu care se acreşte ciorba” (Gl. Reg., Lex. Reg.), *paisprăceancă* „lemn lung de 28 m” (Arvinte, T.) cf. varianta *paisprăce, rizancă* „podeaua ulucului pe care se dau la vale lemnele din pădure” cf. *riz* „construcție din bușteni pe care alunecă la vale buștenii tăiați în pădure” (DLR), *rujancă* (s.v. *rujoancă*) „floarea-soarelui” cf. *rujă* „idem” (DLR), *șăptancă* „lemn lung de 14 m” cf. varianta *șăpte* (DLR).

Derivatele cu *-ancă* (*-anca*) sunt ***substantive feminine***, analizabile prin raportare la:

- substantive comune (cele mai multe): *băieșancă, borșancă, brădancă, burancă, clopotancă, râzancă, rizancă, rujancă, spuzancă;*
- un substantiv propriu (toponim): *obârșanca;*
- numerale: *paisprăceancă, șăptancă;*
- un verb: *sorbancă.*

8.2.2.2. -EANCĂ (-eanca)

În DI sunt înregistrate 12 ***formații analizabile***: *brănișteancă* „dans popular” cf. *Braniște* (sau *Brănești*) (MDA), *cărăuleancă* „dans popular” cf. *caraulă* „soldat de gardă” (MDA), *morcoveancă* „plantă erbacee din familia umbeliferelor” cf. *morcov* (DLR), *negreancă* (și *negreanca*) „dans popular” cf. *negru* (DLR), *pistoleancă* (și *pistoleanca*) „dans popular” cf. *pistol* „armă” (DLR), *pleteancă* „panglică îngustă sau fir de lână cu care își împletesc femeile părul” cf. *pleată* „părul (lung) al unei femei” (DLR), *rucăreanca* „dans popular” cf. *Rucăr* (DLR), *rudăreancă* (și *rudăreanca*) „dans popular” cf. *rudar* „lucrător (țigan) care extrage aurul din nisipul râurilor” (DLR), *spureancă* „fiică nelegitimă” cf. *spur* – variantă la *șpur* „copil nelegitim” (DLR), *urdeancă* „zer fiert cu bucăți de *urdă* din care ciobanii prepară un fel de mâncare” (DLR), *tutoveancă* (și *tutoveanca*) „dans popular” cf. *Tutova* (DLR), *zăvăleanca* „dans popular” cf. n. pr. *Zăval* (DLR).

La acestea se adaugă: *huzăreancă* „semnal cu care se anunță venirea unui lemn pe uluc cu *huzărul* (= butuc gros de la baza copacului) înainte” (Arvinte, T.).

Formațiile cu *-eancă* (*-eanca*) sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la:

- substantive comune: *cărăuleancă, huzăreancă, morcoveancă, pistoleancă, pleteancă, spureancă, urdeancă;*
- substantive proprii: *brănișteancă, obârșanca, rucăreanca, tutoveancă, zăvăleanca;*
- un adjectiv: *negreancă.*

Formația *ciorofleancă* „tină subțire, noroi” este ***semianalizabilă*** prin *ciorofală* „idem” (MDA).

8.2.3. Valorile derivatelor

Derivatele cu sufixele din seria *-ancă, -eancă* au diverse valori.

8.2.3.1. ***Purtătorul asemănării***: *morcoveancă, râzancă.*

8.2.3.2. ***Purtătorul materiei***: *borșancă* „vas în care se prepară *borșul*”, *burancă, urdeancă.*

8.2.3.3. ***Purtătorul provenienței*** locale sau personale (la dansurile populare): *băieșancă, cărăuleancă, obârșanca, rucăreanca, tutoveancă, zăvăleanca.*

Unele valori se identifică în câte o singură formație: ***moțiunea*** (*spureancă*), ***posesorul*** (*clopotancă*), ***purtătorul destinației*** (*pleteancă*).

Formațiile de la numerale (*paisprăceancă* și *șăptancă*) și unele nume de dansuri (*negreancă, pistoleanca*) au valori mai puțin clare.

8.2.4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

8.2.4.1. Sufixele din seria *-ancă, -eancă* sunt compuse din *-an, -ean* şi *-că* (vezi monografia sufixelor **-A̲N**^{2}, **-EA̲N**^{2}, **-IA̲N**^{1}, **-IA̲N**^{2}). Ambele elemente componente sunt de origine slavă.

Există posibilitatea ca unele formaţii să fi pătruns în română din limbile slave, de ex. *pleteancă* < bg. *pletenka* (Pascu, S.: 231), după cum nu putem exclude nici ipoteza ca formaţia să fi apărut pe teren românesc (DLR s.v. *pleteancă*). Sufixele s-au putut detaşa şi din formaţii cu dublă analiză, de tipul *braşoveanca* cf. *braşovean* şi *Braşov, brăileancă* cf. *brăilean* şi *Brăila, bucovineancă* cf. *bucovinean* şi *Bucovina, dunăreancă* cf. *dunărean* şi *Dunăre* etc.

8.2.4.2. Derivatele cu *-ancă, -eancă* sunt cuvinte populare sau regionale, care ar putea fi vechi în limba română, deşi nu dispunem de atestări datate.

8.2.5. Originea temelor

Temele la care se ataşează sufixele sunt de origini diferite:
- latină (moştenite): *negreancă, sorbancă, spureancă, spuzancă, şăptancă;*
- slavă: *borşancă, clopotancă, huzăreancă, morcoveancă, pleteancă;*
- germană: *râzancă;*
- comună cu albaneza: *brădancă, urdeancă.*

8.2.6. Productivitatea sufixelor şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixele au fost slab productive în limba română, cu excepţia formaţiilor care denumesc dansuri populare.

Toate formaţiile circulă în vorbirea populară sau în anumite graiuri.

8.3. -A̲UCĂ

Sufixul *-aucă* [-a̲ŭ-că] apare în 2 formaţii analizabile din DI: *blehaucă* „(Mold.) scroafă cu urechile mari, blegi" cf. *bleah* „bleg" (DA) şi *mantalaucă* „(reg.) augmentativ al lui manta" cf. pl. *mantale* (DLR), precum şi într-o ***formaţie semianalizabilă***: *mişaucă* „(Mold.) femeie ticăloasă, nemernică" cf. *mişea* (DLR).

> Substantivele care au un corespondent masculin terminat în *-ău* figurează în inventarul sufixului *-că,* de ex. *tontălaucă* < *tontălău* + *-că.*

Derivatele sunt ***substantive feminine*** formate de la un adjectiv (*blehaucă*) sau de la un substantiv (*mantalaucă*).

Sufixul s-a putut detaşa dintr-un derivat cu dublă analiză ca *mălaucă* „(reg.) mistrie" cf. *mala* „idem" (DLR) + *-aucă* sau varianta *malaua* (DLR s.v. *mala*) + *-că.*

A fost slab productiv în vorbirea regională.

8.4. -OA̲ICĂ (-oa̲ica)

8.4.1. Statutul afixelor

În unele substantive proprii, antroponime (*Alboaica, Corboaica* etc., cf. Iordan, N.F.) şi toponime (*Bunoaica, Vânturoaica,* cf. Iordan, Top.: 179, 375 etc.), rar, şi în substantive comune – nume de dansuri, sufixul *-oaică* [pron. -ŏa̲ĭ-că] apare, mai ales, în forma articulată *-oaica* [pron. -ŏa̲ĭ-ca]: *maramoaica* cf. *maramă* (DLR) etc.

8.4.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.4.2.1. În DI se înregistrează peste 200 de ***formaţii analizabile*** (se glosează mai ales derivatele care nu desemnează numai corespondentul feminin al unor cuvinte ce denumesc fiinţe de sex masculin): *albanezoaică* cf. *albanez* (MDA), *arăpoaică* cf. *arap* „arab" (MDA), *arendăşoaică* „nevastă de *arendaş*" (MDA), *aricioaică* cf. *arici* (MDA), *armăsăroaică* „femeie de moravuri uşoare" cf. *armăsar* (MDA), *balauroaică* „femelă sau mamă de *balaur*" (MDA), *birtăşoaică* „soţie de *birtaş*" (MDA), *boemoaică* „femeie din Boemia; *boemă*" (MDA), *boieroaică* „soţie de *boier*" (MDA), *borşoaică* „viţă cu struguri acri, buni pentru *borş*; borşar" (MDA), *bouroaică* cf. *bour* (MDA), *buşoaică* „parte a jocului numit *în buşi*" cf. *buş* „pumn; lovitură cu pumnul" (MDA), *butoaică* „*butoi*" (MDA), *caţaonoaică* „femeie rea" cf. *caţaon* „persoană rea" (MDA), *căpcăunoaică* „soţie de *căpcăun*; antropofagă" (MDA), *căzăcioaică* „cazacă; soţie de cazac" (MDA) cf. pl. *cazaci*, *cerchezoaică* cf. *cerchez* (MDA), *chiaburoaică* cf. *chiabur* (MDA), *chinezoaică* cf. *chinez* (MDA), *cocoşoaică* „planta rodul-pământului" cf. *cocoş* (MDA), *condoroaică* „drăcoaică, fată sau femeie rea" cf. *condur* „pantof de damă" (MDA), *corboaică* cf. *corb* (MDA), *covăcioaică* „soţie de fierar" cf. *covaci* „fierar" (MDA), *curcioaică* „curcă (mare)" cf. pl. *curci* (MDA), *damblagioaică* „femeie care suferă de dambla" cf. *damblagiu* (MDA), *dălăcioaică* „*dalac* (plantă)" (MDA), *deocheoaică* „deochetoare" cf. *(a) deochea* (DLR), *deochetoroaică* cf. *deochetor* (DLR), *englezoaică* cf. *englez* (DLR), *faraonoaică* „drăcoaică" cf. *faraon* „drac" (MDA), *fiţoaică* „peşte mic, *fâţă*" cf. varianta *fiţă* (MDA), *franţuzoaică* cf. *franţuz* (MDA), *gineroaică* „mireasă" cf. *ginere* „mire" (MDA), *grecoaică* cf. *grec* (MDA), *guşteroaică* cf. *guşter* (MDA), *hangioaică* cf. *hangiu* (MDA), *hârboaică* „oală pentru măsurat laptele" cf. *hârb* „vas" (MDA), *hingheroaică* „soţie de *hingher*" (MDA), *hornoaică* „*horn*" (MDA), *hoţoaică* cf. *hoţ* (MDA), *idoloaică* „diavoloaică" cf. *idol* „diavol" (MDA), *iepuroaică* cf. *iepure* (MDA), *jevroaică* „*javră;* femeie limbută" (DLR), *jidoaică* „evreică" cf. *jid* „evreu" (DLR), *jolnoaică* „umflătură la vite" cf. *jolnă* „idem" (DLR), *leoaică* cf. *leu* (DLR), *luleoaică* „*lulea* mare" (DLR), *mahalagioaică* cf. *mahalagiu* (MDA), *maramoaica* „dans popular cu strigături" cf. *maramă* „năframă" (DLR), *ministroaică* „ministreasă; soţie de *ministru*" (DLR), *miroaică* „femeie care deoache" cf. *(a) mira* „a deochea" (DLR), *muscăloaică* cf. *muscal* (DLR), *nălucoaică* „*nălucă*" (DLR), *năpârcoaică* „*năpârcă* (mare)" (DLR), *nemeşoaică* „soţie sau fiică de *nemeş* (= nobil maghiar)" (DLR), *nemţoaică* cf. *neamţ* (DLR), *ogăroaică* cf. *ogar* (DLR), *paraleoaică* „femeie care se consideră înzestrată cu calităţi excepţionale" cf. *paraleu* (DLR), *păienjenoaică* cf. varianta pl. *păienjeni* (DLR), *păjuroaică* „*pajură* mare" (DLR), *persoaică* cf. *pers* „persan" (DLR), *peştoaică* cf. *peşte* (DLR), *pârşoaică* cf. *pârş* (DLR), *pomanagioaică* cf. *pomanagiu* (MDA), *pricolicioaică* „femeie care pricinuieşte neplăceri (după moarte)" cf. *pricolici* (DLR), *pungăşoaică* cf. *pungaş* „hoţ" (DLR), *puştoaică* „fetişcană" cf. *puşti* (DLR), *răcoaică* cf. *rac* (DLR), *răoaică* „femeie rea" cf. *rău* (DLR), *rusoaică* cf. *rus* (DLR), *sarsaoroaică* „diavoliţă" cf. *sarsaor* „diavol" (DLR), *săgetătoroaică* cf. *săgetător* (MDA), *săpoaică* „săpăligă" cf. *(a) săpa* (DLR), *sârboaică* cf. *sârb* (DLR), *sfănţoaică* „monedă de o jumătate de *sfanţ*" (DLR), *spământoaică* „fiinţă care înspăimântă; spaimă" cf. varianta *(a) spământa* (DLR), *strânsoaică* „fiinţă imaginară care provoacă *strânsul* (= tortură)" (DLR), *sturzoaică* cf. *sturz* (MDA), *şobolănoaică* cf. *şobolan* (DLR), *şoricioaică* cf. *şoarece* (DLR), *şpuroaică* „fiică nelegitimă" cf. *şpur* „copil nelegitim" (DLR), *ştrengăroaică* cf. *ştrengar* „golan; copil poznaş" (DLR), *şvăboaică* cf. *şvab* (DLR), *teleloaică* „vânzătoare ambulantă" cf. *telal* (DLR), *traftiroaică* „femeie de moravuri uşoare" cf. *traftir* „casă de toleranţă" (DLR), *trânjoaică* „plantă folosită în medicina populară împotriva *trânjilor* (= hemoroizi)" (DLR), *turcoaică* cf. *turc* (DLR), *tutungioaică* „femeie care vinde într-o tutungerie; soţie de *tutungiu*" (MDA), *uimoaică* „buboi" cf. *uimă* „idem" (DLR), *ulioaică* cf. *uliu* (DLR), *unguroaică* cf. *ungur* (DLR), *ursoaică* cf. *urs* (DLR), *vătăjoaică* cf. *vătaj* – variantă a lui *vătaf* (DLR), *vântoaică* „vântoasă, *vânt* mare” (DLR), *verdoaică* „ciocănitoare (*verde*)” (DLR), *viezuroaică* cf. *viezure* (DLR), *viforoaică* „*vifor* mare” (DLR), *vulturoaică* cf. *vultur* (DLR), *zămoaică* „*zeamă*; ciorbă” (DLR), *zăvodoaică* cf. *zăvod* „câine” (DLR), *zăroaică* „zer” cf. var. *zăr* (DLR) etc.

La acestea se adaugă 23 de formații din alte surse: *arăboaică* cf. *arab* (MDA), *bărdoaică* „*bardă* mare” (Udrescu, Gl.), *bozgoroaică* (DALR) cf. *bozgor* „ungur”, *cehoaică* cf. *ceh* (MDA), *cerboaică* cf. *cerb* (MDA), *cobzăroaică* cf. *cobzar* (MDA), *dogăroaică* cf. *dogar* (DLR), *dudoaică* „*dud* care face fructe multe şi mari” (MDA), *fleorțoaică* „femeie îmbrăcată diferit față de sătenii localnici” (Mat. Dial.: 171–172) cf. *fleorță* „femeie depravată”, *fluturoaică* cf. *fluture* (Gl. Olt.; Udrescu, Gl.), *frecangioaică* „prostituată” (DALR) cf. *frecangiu* „om leneş”, *harbuzoaică* „pepene lung (mare)” (Lex. Reg.) cf. *harbuz* „idem”, *hogioaică* „femeie care vorbeşte repede (şi) tare” cf. *(a) hogi* „a răcni” (Udrescu, Gl.), *icroaică* „femela *peştelui*” cf. *icre* (Gl. Reg.), *jăndăroaică* „soție de jandarm” cf. varianta *jăndar* (Udrescu, Gl.), *pufoaică* „haină scurtă, vătuită (cu *puf*)” (DLR), *râsoaică* cf. *râs* (DLR), *sfințoaică* „femeie pocăită; femeie care face pe *sfânta*” (Lex. Reg. II: 63) cf. pl. *sfinți*, *spanioloaică* cf. *spaniol* (DLR), *striptizoaică* „stripteuză” (Vârlan, S.N.: 134–135) cf. *striptiz*, *sugăroaică* „soția celui poreclit *sugaru*” (DLR), *tortoaică* „pânză groasă de *tort*” (Gl. Reg.), *țâțoaică* „*țâță* mare” (DLR).

Bericioaică „*bere* (multă)” (Vârlan, S.N.: 134) ar putea permite detaşarea unui sufix **-icioaică* [pron. -i-čŏa̱ĭ-că], iar prin raportare la *berică* sufixul ar fi **-ioaică* [pron. -i-ŏa̱ĭ-că]; prin raportare la *bericică* sufixul este *-oaică* şi formația este semianalizabilă.

8.4.2.2. Formațiile cu *-oaică* sunt ***substantive feminine***, comune şi proprii.

Substantivele comune sunt analizabile prin raportare la:

- substantive: *aricioaică, boieroaică, borşoaică, covăcioaică, curcioaică, diavoloaică, gineroaică, hârboaică, idoloaică, jevroaică, luleoaică, lupoaică, ministroaică, nălucoaică, ogăroaică, răcoaică, tigroaică* etc.;
- verbe: *deocheoaică, hogioaică, miroaică, săpoaică, spământoaică* etc.;
- (rar) adjective (uneori substantivate): *răoaică, verdoaică* etc.

Unele formații se raportează la tema de plural a substantivului de bază: *căzăcioaică, curcioaică, păienjenoaică, trânjoaică* etc.

Substantivele proprii sunt:

- antroponime (nume de familie, cf. Iordan, N.F.) analizabile prin raportare la:
  - antroponime masculine: *Alboaica* cf. *Alb(u), Cioboaica* cf. *Ciobea* sau (şi) *Cioabă, Danoaică* şi *Dănoaica* cf. *Dan, Dăscăloaica* cf. *Dascălu, Filipoaica* cf. *Filip, Marinoaica* cf. *Marin, Mironoaica* cf. *Miron, Mitoaica* cf. *Mitu* (hipocoristic al lui Dumitru), *Mitroaica* cf. *Mitre(a), Sturzoaica* cf. *Sturza* etc.;
  - antroponime masculine sau feminine: *Donoaica* cf. *Dona* sau *Done, Luțoaica* cf. *Luț(u)* sau *Luța* etc.;
  - un substantiv comun: *Ghemțoaica* cf. *ghemț* „piele moale, şevro” etc.;
- toponime (nume de sate, toate de la Iordan, Top.) analizabile prin raportare la:

– substantive comune: *Ceauşoaica* cf. *ceauş, Ceroaica* cf. *cer* „copac” etc.;
– un adjectiv: *Bunoaica* cf. *bun* etc.;
– un verb: *Vânturoaica* cf. *a vântura* etc.

Formații semianalizabile: *bârzoaică* „femela bărzăunelui” cf. varianta *bârzăun* (MDA), *mamuloaică* „numele unui duh rău” cf. *mamulan* „idem” (DLR), *spurcoaică* „pasăre migratoare de stepă” cf. *spurcaci* „idem” (DLR).

8.4.3. Valorile derivatelor

8.4.3.1. Valoarea fundamentală a sufixului este ***moțiunea***. În cadrul acestei valori derivatele denumesc:

- persoane de sex femeiesc (sau (şi) soție, (rar) mamă a persoanei denumite prin cuvântul de bază): *albanezoaică, arăpoaică, arendăşoaică, birtăşoaică, cerchezoaică, chiaburoaică, covăcioaică, englezoaică, franțuzoaică, gineroaică, grecoaică, ministroaică, persoaică, puştioaică, rusoaică, sârboaică, turcoaică, unguroaică* etc.;
- femela unui animal: *aricioaică, bouroaică, cerboaică, corboaică, guşteroaică, leoaică, ogăroaică, păienjenoaică, peşteoaică, răcoaică, şoricioaică, ulioaică, vulturoaică, zăvodoaică* etc.

8.4.3.2. ***Augmentative***: *bărdoaică, curcioaică, dudoaică, luleoaică, păjuroaică, țâțoaică, viforoaică, vântoaică* etc.

8.4.3.3. ***Peiorative***: *borşoaică, sfinţoaică* etc.

8.4.3.4. ***Purtătorul calității***: *răoaică, verdoaică* etc.

8.4.3.5. ***Nume de agent*** cu bază verbală: *deocheoaică, miroaică, spământoaică* etc.

Mai puțin clare sunt valorile formațiilor care denumesc plante (*cocoşoaică, dălăcioaică* etc.) sau unele dansuri populare (*maramoaica*).

Câteva formații sunt ***sinonime*** cu baza: *butoaică, hornoaică, nălucoaică, rățoaică, zămoaică* etc., derivatul putând fi, în unele cazuri, mai expresiv (*hoțoaică, jolnoaică*).

8.4.4. Originea sufixului şi istoria derivatelor

8.4.4.1. Sufixul *-oaică* este compus din *-oaie* de origine latină şi *-că* slav (DHLR I: 250; Pascu, S.: 118; FCLRV: 82). El s-a detaşat, probabil, din formații cu dublă analiză de tipul *lupoaică* < *lupoaie* + *-că, ursoaică* < *ursoaie* + *-că* etc., pe care vorbitorii le-au interpretat ca *lup* + *-oaică, urs* + *-oaică* etc.

A. Graur arată că la numele comune *-oaică* a luat locul lui *-oaie* în ultimele secole, dezvoltându-se prin adăugarea lui *-că*: „încă un sufix de formare a femininului, astfel că astăzi sufixul în forma lui obişnuită este *-oaică*” (Graur, N.P.: 129). De altfel, în DLR formațiile cu *-oaie* apar cu mențiunea „învechit şi regional” (cf. *lupoaie, ursoaie* etc.).

8.4.4.2. Derivatele cu *-oaică,* substantive comune feminine formate de la substantive masculine, apar în limba română cu începere din secolul al XVII-lea: *persoaică* (Herodot 1645, în DLR), *sârboaică* (Neculce, Let., în DLR), *leoaică* (Mineiul 1776, în DLR), *turcoaică* (Radu Popescu, CM, în DLR). Sufixul apare în forma *-oaica* în nume de familie în secolul al XVIII-lea: *Ştirboaica* (Iorga, S.D., a. 1773, la Ciobanu, E. 1959: 140). După Al. Graur, la antroponime *-oaica* „este rar întâlnit (*Cimbroaica*) şi în general în derâdere” (Graur, N.P.: 129).

8.4.5. Originea temelor

Temele la care se ataşează sufixul sunt de diferite origini:

- latine moştenite: *aricioaică, bouroaică, cerboaică, corboaică, iepuroaică, peştoaică, sturzoaică* etc.;
- latino-romanice: *englezoaică, grecoaică, faraonoaică, ministroaică* etc.;
- slave: *arăpoaică, boieroaică, curcioaică, franţuzoaică, guşteroaică, muscăloaică, păienjenoaică, răcoaică* etc.;
- maghiare: *arendăşoaică, covăcioaică, nemeşoaică, ogăroaică, ulioaică* etc.;
- turceşti: *cerchezoaică, chiaburoaică, teleloaică* etc.;
- neogreceşti: *persoaică* etc.;
- comune cu albaneza: *balauroaică, viezuroaică* etc.

Sufixul se identifică şi în formaţii româneşti a căror bază este un substantiv derivat cu sufixele:

- *-ar: cobzăroaică, dogăroaică* etc.;
- *-aş: arendăşoaică, birtăşoaică, pungăşoaică* etc.;
- *-ez: albanezoaică, chinezoaică* etc.;
- *-(a)giu: damblagioaică, mahalagioaică, pomanagioaică, tutungioaică* etc.;
- *-(ă)tor: deochetoroaică, săgetătoroaică* etc.

8.4.6. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

În limba veche, sufixul *-oaică* a fost puţin productiv (FCLRV: 82). Productivitatea sa a crescut în secolul al XIX-lea; în ultimele decenii ale secolului productivitatea sufixului a scăzut, deşi substantivele comune derivate cu *-oaică* sunt frecvent folosite, de ex. *tigroaică* „femela tigrului; femeie energică, crudă" (cu prima atestare la începutul secolului trecut, Alexi, W., în DLR).

La substantive proprii sufixul a fost şi s-a menţinut slab productiv.

Derivatele cu sufixul *-oaică* aparţin atât limbii standard (*boieroaică, chinezoaică, franţuzoaică, leoaică, rusoaică* etc.), cât şi celei populare şi regionale (*covăcioaică, fleorţoaică, hârboaică* etc.).

Unele formaţii (*muscăloaică, persoaică* etc.) sunt învechite, altele (*armăsăroaică, răţoaică*) sunt rare sau neobişnuite.

8.5. -OLCĂ, -OALCĂ; -ORCĂ, -OARCĂ

8.5.1. Statutul afixelor

Considerăm că *-olcă, -oalcă* [pron. -ŏal-că] şi *-orcă, -oarcă* [pron. -ŏar-că] sunt sufixe din aceeaşi ***serie*** datorită asemănării formale, distribuţiei similare şi faptului că apar în ***dublete*** ca *mijolcă / mijoarcă* „joc de copii" cf. *mijă* „idem" (DLR s.v. *mijoarcă*), *pişo(a)lcă / pişo(a)rcă* „persoană care urinează des (în pat); om moale; băutură slabă; vreme ploioasă" (DLR s.v. *pişoalcă*).

8.5.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.5.2.1. -OLCĂ, -OALCĂ

În DI se înregistrează 4 ***formaţii analizabile***: *boşo(a)lcă* „umflătură; tumoră; ganglion" cf. *boş* „testicul" (DA s.v. *boaşă*), *mijolcă* (vezi *supra* **8.5.1.**), *pişo(a)lcă* (vezi *supra* **8.5.1.**), *vântoalcă* „vârtej" cf. *vânt* (DLR).

Derivatele sunt ***substantive feminine*** analizabile prin raportare la:

- substantive: *boşo(a)lcă, mijolcă, vântoalcă;*
- un verb: *pişo(a)lcă.*

Cuvântul *boşo(a)lcă* apare în DA fără nicio indicaţie etimologică, iar în MDA figurează cu etimologie necunoscută, ca şi în DERL, unde se presupune însă că ar putea fi înrudit cu *boaşă*.

8.5.2.2. -ORCĂ, -OARCĂ

În DI se înregistrează 2 ***formaţii analizabile***: *mijoarcă* şi *pişo(a)rcă* (vezi *supra* **8.5.1.**).

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *buzoarcă* „femeie buzată (şi urâtă)" (Lex. Reg. II: 48) şi *uliţorcă* „uliţotcă, uliţarnic" (Avram, M. 2005: 67).

Formaţiile sunt ***substantive feminine*** raportabile la:

– substantive: *buzoarcă, mijoarcă, uliţorcă;*
– un verb: *pişo(a)rcă.*

Formaţie semianalizabilă: *butoarcă* „scorbură" (MDA, cu etimologia necunoascută) cf. *butuc.*

8.5.3. Valorile derivatelor

Derivatele cu sufixele din serie exprimă ***asemănarea*** cu baza (*boşoalcă, vântoalcă*), ***posesorul*** cu nuanţă peiorativă (*buzoarcă*) sau sunt ***nume de agent*** cu nuanţă peiorativă şi valoare de epitet (*pişo(a)lcă / pişo(a)rcă, uliţorcă*).

Derivatele *mijolcă / mijoarcă* sunt ***sinonime*** cu baza.

8.5.4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

8.5.4.1. Sufixele dezvoltate *-o(a)lcă* şi *-o(a)rcă* sunt formate din sufixul *-că,* de origine slavă, precedat de segmentele *-o(a)l-* şi *-o(a)r-,* cu statut neclar; existenţa formaţiilor paralele *mijolcă / mijoarcă* şi *pişo(a)lcă / pişo(a)rcă* ar putea sugera apariţia unor formanţi cu *-l-* expresiv (alături de *-r-* şi *-rl-* expresive, semnalate de Vasiliu 1969: 37).

Sunetul expresiv *-l-* apare şi în formaţia *sădelcă* „unealtă cu ajutorul căreia se fac gropi pentru răsăditul viţei-de-vie sau al tutunului" (Gl. Olt.), din care prin raportare la verbul *(a) sădi* s-ar segmenta un sufix dezvoltat **-elcă* (cf. eventual şi cuvântul *tutelcă* „tilincă (= fluier ciobănesc)" (DLR) semianalizabil în raport cu *tutoi* „un fel de bucium mic" sau cu verbul *a tutui* „a suna din bucium"); sunetul expresiv *-r-* figurează în formaţia din DI *ciumercă* „femeie urâtă, rea" cf. *ciumă* (MDA) în care s-ar identifica un sufix dezvoltat **-ercă,* eventual şi în *babercă* „ştiulete mic şi pipernicit" (MDA, cu etimologie necunoscută) cf. *babă* „ştiulete cu boabe rare" (DA s.v. *babă* II, 3).

8.5.4.2. Derivatul cu cea mai veche atestare este *mijoarcă* (LB (a. 1825), în DLR). Dat fiind însă caracterul popular al tuturor formaţiilor este posibil ca unele dintre ele să fie vechi în limbă.

8.5.5. Originea temelor

Formaţiile au teme de diferite origini: latină (*pişoarcă, vântoalcă,* probabil şi *boşo(a)lcă*), slavă (*mijoarcă, uliţorcă*), comună cu albaneza (*buzoarcă*).

8.5.6. Productivitatea sufixelor şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixele din această serie au fost slab productive.

Formaţiile circulă în limba populară.

8.6. -OTCĂ

8.6.1. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.6.1.1. În DI figurează 8 ***formaţii analizabile*** cu sufixul *-otcă: cenuşotcă* „persoană leneşă şi murdară care stă pe lângă vatră" cf. *cenuşă* (MDA), *halotcă* „termen de ocară pentru femei şi fete; femeie depravată" (DA s.v. *hală* „duh necurat; monstru, dihanie"), *leneşotcă* „epitet pentru un om *leneş*" (DLR), *mijotcă (mijoatcă)* „joc de copii" cf. *mijă* „idem" (DLR s.v. *mijoarcă*), *minciotcă* „om mincinos" cf. *minci* „idem" (DLR), *muierotcă* „bărbat afemeiat; bărbat cu preocupări sau atitudini de *muiere*" (DLR), *rânjotcă* „persoană care *rânjeşte*" (DLR), *uliţotcă* „persoană care bate *uliţele*" (DLR).

8.6.1.2. Formaţiile cu *-otcă* sunt ***substantive*** analizabile prin raportare la:
- substantive (cele mai multe): *cenuşotcă, halotcă, mijotcă, minciotcă, muierotcă, uliţotcă;*
- un adjectiv (şi substantivat): *leneşotcă;*
- un verb: *rânjotcă.*

În majoritate, formaţiile sunt de ***genul comun*** (*cenuşotcă, leneşotcă, minciotcă, rânjotcă, uliţotcă*); două formaţii sunt ***feminine*** (*halotcă* şi *mijo(a)tcă*), iar una (*muierotcă*) este substantiv ***masculin.***

Formaţie semianalizabilă: *fetelotcă* „bărbat cu apucături de *fată*" cf. varianta *feteleu* a lui *fătălău* (MDA).

8.6.2. Valorile derivatelor

Formaţiile cu *-otcă* indică ***preferinţa*** pentru obiectul denumit de temă (*cenuşotcă, uliţotcă*), ***purtătorul asemănării*** (*halotcă, muierotcă*), ***purtătorul calităţii*** (*leneşotcă*) sau ***nume de agent*** cu bază verbală (*rânjotcă*).

În unele cazuri (*mijotcă, minciotcă*) derivatul este ***sinonim*** cu baza.

Derivatele au, în general, şi o nuanţă ***peiorativă***. Aceasta poate aparţine:
- temei (*halotcă, leneşotcă, minciotcă, rânjotcă*);
- derivatului (*cenuşotcă, muierotcă, uliţotcă*).

Sensul peiorativ al formaţiilor cu *-otcă* nu este puternic, sufixul imprimând doar o nuanţă de „batjocură glumeaţă" (Creţa 1967: 190).

8.6.3. Originea sufixului şi istoria derivatelor

8.6.3.1. Sufixul *-otcă* a putut fi împrumutat din slavă, prin cuvinte neanalizabile ca *marhotcă* „mahorcă" cf. ucr. *махотка, surotcă* „zeamă lungă" cf. srb. *siurotka* „zer", poate şi prin formaţia analizabilă *halotcă* (cf. Pascu, S.: 288; MDA).

Totuşi nu putem exclude posibilitatea ca sufixul să fie un compus pe teren românesc al lui *-că,* la care a contribuit şi influenţa unui sufix slav asemănător (menţionăm prezenţa elementului *-ot-* şi în alte sufixe: *-otei, -otină,* cf. Creţa 1967: 183, 191, 193).

8.6.3.2. Derivatele cu *-otcă* sunt vechi în limba română. *Cenuşotcă, muierotcă* sunt atestate în secolul al XVII-lea (Anon. Car., în MDA şi DLR). Celelalte formaţii apar în texte populare şi regionale (mai ales în Banat şi Transilvania), aşadar se poate presupune că sunt, de asemenea, vechi în limbă.

8.6.4. Originea temelor

Temele la care se ataşează sufixul sunt latine moştenite (*cenuşotcă, minciotcă, muierotcă*) sau slave (*halotcă, leneşotcă, mijotcă, rânjotcă, uliţotcă*).

8.6.5. Productivitatea sufixului şi repartiţia stilistică a derivatelor

Sufixul a fost slab productiv în trecut, iar astăzi este neproductiv.
Formaţiile circulă în limba vorbită populară.

8.7. -U̱ICĂ (-u̱ica)

8.7.1. Statutul afixelor

Sufixul *-uică* [pron. -u̱ĭ-că] apare şi în forma *-uica* [pron. -u̱ĭ-ca] în unele nume proprii de persoane ca *Anuica* (în ALR SN V h 1547), *Duduica* (Iordan, N.F.) sau în zoonime ca *Lebăduica* – nume de capră (Pătrăşcanu 1969: 114, 118) etc.

1. Formaţiile cu dublă analiză de tipul *cămăruică* cf. *cămară* şi *cămăruie, cămăşuică* cf. *cămaşă* şi *cămăşuie, ferestruică* cf. *fereastră* şi *ferestruie* etc. au fost tratate, în lucrarea de faţă, la sufixul *-că,* spre deosebire de Creţa (1972: 98–99), care consideră că se pot include în lista derivatelor cu *-uică* toate cuvintele analizabile în raport cu o temă cunoscută + sufixul *-uică,* indiferent dacă au sau nu dublete cu *-uie.*

2. Într-o singură formaţie se identifică o formă de masculin **-uic* [pron. -u̱ĭc], *văruic* „văr, verişor”, dar cuvântul este derivat regresiv de la femininul *văruică* (DLR s.v.).

8.7.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.7.2.1. În DI sunt 30 de ***formaţii analizabile*** cu sufixul *-uică*: *arzuică* „joc de copii” cf. tema *arz-* a lui *(a) arde* (MDA), *băluică* „vacă bălaie” cf. *băl* „blond” (DA, MDA), *bălţuică* „*baltă* mică” (DA, MDA), *cepsuică* „boneţică” cf. *ceapsă* „bonetă” (MDA), *ceteruică* „*ceteră* mică” (MDA), *cirezuică* „*cireadă* mică” (MDA), *ciuciuică* „pe vine” cf. *ciuci* „idem” (MDA), *fătuică* „fetiţă” cf. *fată* (DA, MDA), *liuliuruică* „vinars, rachiu” cf. *liur* „băutură alcoolică slabă (din fructe)” (format prin reduplicarea bazei, DLR), *măzăruică* „măzăriche” cf. *mazăre* (DLR), *mândruică* „mândruţă” cf. *mândră* (DLR), *meliţuică* „*meliţă* mică” (DLR), *moşuică* „naşă (la botez)” cf. *moş* (DLR, MDA) şi *moaşă* „naşă”, *pârţuică* „diaree” cf. *pârţ* (DLR), *plevuică* „peşte de apă dulce; peşte mărunt” cf. *pleavă* (DLR), *răgiluică* „*ragilă* mică; răgeluţă” (DLR), *răţuică* „răţuşcă” cf. *raţă* (DLR), *săgetuică* „săgeţică” cf. *săgeată* (DLR), *secăruică* „plantă nedefinită mai de aproape” cf. *secară* (DLR), *sfănţuică* „monedă care valorează o jumătate de *sfanţ*; sfănţoaică” (DLR), *soruică* „surioară” cf. *soră* (DLR), *spinăruică* „*spinare* mai mică” (DLR), *şălătruică* „plantă nedefinită” cf. *şălatră* – variantă la *salată* (DLR), *tătuică* „tătic” cf. *tată* (DLR), *trâmbiţuică* „*trâmbiţă* mică” (DLR), *ţârfuică* „diaree; epitet dat unui copil obraznic” cf. *ţârfă* „nisip amestecat cu apă” (DLR), *văruică* „*vară*, verişoară; surată” (DLR), *zăbruică* şi *zăbreluică* „zăbreluţă” cf. *zăbrea* (cu trunchierea temei) şi pl. *zăbrele* (DLR), *zemuică* „borş” cf. *zeamă* (DLR).

1. Nu am inclus în inventar cuvintele cu finala *-uică* date în dicţionare cu etimologie necunoscută: *niţuică* „dans popular” (DLR, MDA), *săsăruică* „plantă nedefinită mai îndeaproape, folosită în medicina veterinară” (MDA) şi *stăruică* „al doilea naş” (în DA ms., neînregistrat în DLR şi MDA). *Fiţuică* „petic de hârtie pe care se fac diverse însemnări”, apropiat în DA şi MDA de germanul *Fitzel* „petecuţ”, este un cuvânt neanalizabil în română, ca şi *zăbrăluică* „fată între 12 şi 15 ani” care este explicat în DLR de la *zăblaică* „idem”.

2. În DLR cuvântul *moşuică* este considerat derivat de la *moş,* dar în alte surse (Scurtu, T.: 16, cf. şi Creţa 1972: 100) se remarcă, pe drept cuvânt, că nu avem a face cu un derivat de la *moş,* ci de la *moaşă,* care are, regional, şi sensul de „naşă”.

La acestea se adaugă 7 formaţii analizabile din alte surse: *boresuică* „*boreasă* tânără” (Mat. Dial. I: 140), *frunzuică* „frunzuliţă” (Costin: 31) cf. *frunză*, *găleţuică*

„găleţică” (Creţa 1972: 101) cf. *găleată, găzuică* „lampă mică” (Gl. Reg.) cf. *gaz, miresuică* „miresucă” (Folc. Mold. II: 758), *ţăndăruică* „om căruia îi sare uşor *ţandăra*, om arţăgos” (Gl. Reg.), *ţevuică* „*ţeavă* mică, ţevişoară” (Gl. Reg.).

8.7.2.2. Formaţiile cu sufixul *-uică* sunt substantive comune şi proprii.

Substantivele comune sunt ***feminine***, analizabile prin raportare la:

- substantive (majoritatea): *boresuică, cepsuică, ceteruică, cirezuică, fătuică, frunzuică, găzuică, măzăruică, melițuică, mândruică, miresuică, săgetuică, spinăruică, văruică* etc.;
- un adjectiv (substantivat): *mândruică;*
- un verb: *arzuică;*
- o interjecţie sau un substantiv: *pârţuică.*

1. Singurul substantiv masculin este *tătuică* „tătic” (DLR s.v.); Creţa (1972: 99) remarcă faptul că şi *ţârfuică* ar putea fi masculin, dar în DLR şi MDA este înregistrat ca feminin (aparţine, probabil, „genului comun”).

2. Derivarea cu *-uică* se realizează în mod obişnuit de la tema de nominativ singular a substantivelor; de la substantivul *zăbrea* însă există derivate cu *-uică* atât de la tema de nominativ singular *zăbruică* (< *zăbr(ea)* + *-uică*), cât şi de la tema de plural: *zăbreluică* < *zăbrele* (pl. lui *zăbrea*) + *-uică.*

Substantivele proprii sunt:

- antroponime (mai ales nume de familie) raportabile la:
  - antroponime: *Albuică* cf. *Albu* (Iordan, N.F.), *Amzuică* cf. *Amza* (Iordan, N.F.), *Anuică* cf. *Ana* (ALR SN V h 1547), *Fănuică* cf. *Fane* (Graur, N.P.: 66), *Ghiţuică* cf. *Ghiţă* (DO), *Ienuică* cf. *Iene* < *Ene* (Iordan, N.F.), *Nastasuică* cf. *Năstase* sau *Nastasia* (ALRM SN III h 1310), *Pătruică* cf. *Pătru* (Iordan, N.F.), *Păvăluică* cf. *Pavel* (ALRM SN III h 1258), *Răduică* cf. *Radu* sau *Rada* (Iordan, N.F.; Graur, N.P.: 66), *Stănuică* cf. *Stan* (Iordan, N.F.), *Tănăsuică* cf. *Tănas(i)e* (Iordan, N.F.; ALR SN V h 1564), *Ţiruică* cf. *Ţiru* (Iordan, N.F.) etc.;
  - un substantiv comun: *Duduica* cf. *duduie* „domnişoară; femeie tânără” (Iordan, N.F.), vezi şi semianalizabilul *Ciubuică* cf. *ciubuc, ciubeică* (Iordan, N.F.);
- zoonime, analizabile prin raportare la:
  - substantive: *Lăbuică* cf. *labă* (Densusianu, Ţ.H.: 84), *Lebăduica* cf. *lebădă* (Pătrăşcanu 1969: 114, 118), *Merţuica* cf. *marţi* (Brâncuş 1967: 171);
  - un adjectiv: *Albuica* cf. *alb* (Mat. dial. I: 140).

Cu sufixul *-uică* se formează şi un ***adverb***: *ciuciuică.*

Formaţii semianalizabile: *apătuică* „mâncare proastă, apoasă” cf. *apătos* „plin de apă” (MDA), *hăţuică* „cărare prin *hăţiş*” (dat în MDA ca variantă a lui *hăţucă*, cuvânt împrumutat din ucr. *хащука*), *ţuguică* „femeie proastă” cf. *ţugule* „om prost” (DLR).

Formaţia *răzbăbuică* „femeie foarte bătrână; băbătie” (DLR) este un ***derivat parasintetic.***

8.7.3. Valorile derivatelor

Sufixul *-uică* are valoare diminutivală. Formaţiile pot fi diminutive propriu-zise sau false diminutive.

8.7.3.1. ***Diminutivele propriu-zise*** (cele mai numeroase) denumesc:

- obiecte de proporții reduse față de cele desemnate de cuvântul-bază: *cepsuică, ceteruică, melițuică, rägiluică, săgetuică, trâmbițuică, țăndăruică* etc.;
- ființe tinere: *boresuică, fătuică, rățuică* etc. (Pușcariu 1937: 305).

Unele diminutive (mai ales de la nume de ființe) conțin (și) o notă afectivă, exprimând simpatia sau admirația vorbitorului (hipocoristice): *boresuică, ceteruică, mândruică, miresuică, moșuică, tătuică, văruică* etc. Există situații în care nu se poate preciza dacă diminutivul cu *-uică* reflectă o calitate obiectivă sau dacă este creat numai sub impulsul afectivității ori din necesități de rimă. Astfel, derivatul *soruică* poate însemna „soră mai mică" sau/și „soră iubită": *El mi-și ajungea [...] La soruica lui / Floarea Câmpului* (Cătană, B. 92, în DLR).

La această categorie de formații putem adăuga *arzuică* „joc de copii" și *ciuciuică* „pe vine" folosite mai ales în limbajul copiilor, pentru care sunt caracteristice diminutivele.

În alte cazuri, când dimensiunile reduse ale unui obiect duc la scăderea valorii acestuia, valoarea afectivă poate fi și depreciativă, de ex. *plevuică* „soi de pește mic" cf. *pleavă* „idem" care are și sensul „orice pește mic".

8.7.3.2. ***Falsele diminutive*** (Bîrsan 1962: 89) pot fi:

- nume de plante (formații care indică și ***purtătorul asemănării***): *măzăruică, secăruică, șălătruică;*
- formații care indică ***specia*** bazei: *liuliuruică, zemuică.*

Valoarea derivatului *pârțuică* este neclară.

8.7.4. Originea sufixului și istoria derivatelor

8.7.4.1. Originea sufixului *-uică* este controversată.

În primele cercetări privitoare la sufixele românești, sufixul *-uică* este considerat o variantă a lui *-uc* (Diez, G. II: 290).

O. Densusianu (DHLR I: 250) observă atașarea sufixului *-că* la diminutive în *-uie* (*cămeșuică < cămeșuie + -că, cărăruică < cărăruie + -că, păsăruică < păsăruie + -că*), iar H. Tiktin (Tiktin 1904–1906: 602), exemplificând modalitățile de formare a diminutivelor în română, îl consideră pe *păsăruică* (notat *păsăr-ui-că*) format cu două sufixe: *-ui(e)* și *-că;* cf. și FCLRV: 83.

Primul lingvist care vorbește despre un sufix *-uică* este Pușcariu (1902: 139, 193, 194). Acesta combate părerea lui Diez, admițând posibilitatea existenței în română a unui sufix slav **-ujka* (ca și *-ajka > -aică, -ejka > -eică*), deși semantic între *-uică* și *-aică, -eică* nu există asemănare. În schimb, Pușcariu remarcă asemănarea de sens dintre *-uică* și *-ui,* fără a da alte detalii.

G. Pascu (Pascu, S.: 230) arată că *-uică* s-a format pe teren românesc, din *-ui* latin și slavul *-că,* părere adoptată și în lucrări ulterioare (Vasiliu, E. 1954: 335; Contraș–Popescu-Marin 1967: 402).

Sufixul *-uică* s-a detașat din formații cu ***dublă analiză*** de tipul *cămășuică* cf. *cămășuie + -că* și *cămașă + -uică,* funcționând apoi ca element unic, capabil să formeze noi derivate (vezi *supra,* nota 1 sub **8.7.1.**).

8.7.4.2. Derivatele cu sufixul *-uică* sunt cuvinte regionale și populare. Ele sunt probabil vechi în limbă, deși nu avem atestări datate decât pentru câteva, începând din secolul al XVII-lea: *săgetuică* (Dosoftei, V.S. 143/2, în DLR), *cepsuică, ceteruică, rățuică* (LB, în MDA și DLR), *soruică* (Țichindeal, F. 52/6, în DLR). Majoritatea formațiilor sunt înregistrate în dicționare, atlase sau texte populare.

8.7.5. Originea temelor

Temele la care se atașează sufixul sunt de diferite origini. Aproximativ jumătate dintre formațiile cu *-uică* au teme de origine latină: *arzuică, ceteruică, fătuică, frunzuică, gălețuică, săgetuică, soruică, spinăruică, tătuică, văruică, zemuică* etc. În alte cazuri temele sunt slave (*cirezuică, liuliuruică, mândruică, plevuică, trâmbițuică* etc.), maghiare (*cepsuică*), germane (*răgiluică, sfănțuică, țăndăruică* etc.), comune cu albaneza (*măzăruică, moșuică, rățuică*), onomatopeice (*pârțuică*). *Ciuciuică* și *miresuică* au ca teme cuvinte formate pe teren românesc (cf. și Crețа 1972: 101).

Temele formațiilor cu *-uică* fac parte din fondul vechi al limbii. Nu există derivate de la teme neologice.

8.7.6. Productivitatea sufixului

Sufixul *-uică* nu are un număr mare de derivate, deși se atașează la teme de diferite origini. Este un sufix vechi în limbă și este posibil ca în limba veche să fi fost mai productiv decât indică materialul atestat. Multe dintre formațiile cu *-uică* au putut circula pe cale orală, diminutivele fiind adesea creații spontane, ocazionale. Nu se cunosc derivate recente, ceea ce dovedește că astăzi sufixul nu mai este productiv.

8.7.7. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Derivatele cu *-uică* au circulație regională restrânsă. Cele mai numeroase apar în Banat și Transilvania, pe unele le întâlnim în Moldova și Oltenia, câteva în Muntenia și cele mai puține în Maramureș.

În rare cazuri formații cu *-uică* apar în opere din literatura cultă. Astfel, *fătuică* este atestat la Macedonski (O. III 97, în DA), dar această unică atestare nu poate dovedi pătrunderea cuvântului în limba literară.

-CI̯U, -GI̯U

Philippide, P.: 154; ȘIO I: 52–53; Graur, N.A.: 79–81; Graur 1939b: 121–125; Iordan LRA: 158; Bahner 1958: 57–63; Suciu, I.T. I: 508–519.

1. Statutul afixelor

Sufixele *-ciu* [pron. *-či̯u*] și *-giu* [pron. *-ği̯u*] fac parte din aceeași ***serie***, pentru că redau în română un singur sufix turcesc (vezi *infra* **4.**), au distribuție identică (vezi *infra* **2.1.2.**, **2.2.2.**) și se identifică în formații având aceleași valori (vezi *infra* **3.**).

Forma *-ciu* apare mai ales în relație cu teme terminate în consoana *-c* (*culucciu* „gardian" (DA) cf. *culu**c*** „strajă"), mai rar în alte consoane surde, de ex. *-p* (*gelepciu* „negustor de vite" (DA) cf. *gele**p*** „idem"), *-ş/-s* (*talhâşciu / talhâsciu* „demnitar care prezenta sultanului rapoartele marelui vizir" (DLR) cf. *talhâ**ş** / talhâ**s*** „raport al marelui vizir") sau *-t* (*şerbetciu / şerbe(c)ciu* „slujbaş care se îngrijea de *şerbet* şi dulcețuri" (DLR) cf. *şerbe**t***) ori chiar nazala *-n* (*cazanciu* „căldărar; muncitor care lucrează într-o cazangerie" (DA) cf. *caza**n***).

Forma *-giu* apare după:

- teme terminate în vocală, şi anume *-a̲* (*abagiu* „fabricant sau negustor de *ab**a***" (DA), *bocceagiu / boccegiu* „negustor ambulant de mărunțişuri" (DA) cf. *bocce**a*** [pron. boc-ča̲], *carvasaragiu* „vameş" cf. *carvasar**a*** „localul şi personalul unei vămi" (DA) etc.), *-ĕa̲* (*cafegiu* „slujitor la curtea domnească însărcinat cu servitul cafelei; proprietar al unei cafenele sau al unui magazin de *cafe**a***; amator pasionat de cafea" (DA), *lulegiu* „vânzător de lulele" (DLR) cf. *lule**a*** etc.), mai rar *-i̲-* (*farfurigiu* „negustor de *farfurii*" cf. *farfuri**e*** (DA) etc.);
- teme ale căror finale sunt consoanele lichide *-r-* sau *-l-* (*chisargiu* „dulgher" cf. *chisa**r*** – variantă la *chiser* „unealtă de dulgherie" (DA), *duelgiu* „persoană care se duelează cu orice prilej" cf. *due**l*** (DA)) ori nazalele *-m-, -n-* (*bostangiu* „soldat care avea grijă şi de grădinile seraiului; bostănar" (DA) cf. *bosta**n**,* *caldarâmgiu* „muncitor care face sau întreține *caldarâ**m**urile*" (DA)), rar, consoane surde (*carmacgiu* „pescar" cf. *carma**c*** „unealtă de pescuit" (DA), *pilafgiu* „amator de *pila**f***" (DLR), *salepgiu* „fabricant sau vânzător de *sale**p*** (= băutură făcută din amidon de salep, miere şi apă)" (DLR) etc.).

După cum se arată în GALR I: 80, temele terminate în *-a̲-* au la singular desinența Ø şi la plural desinența *-le* (*aba**Ø*** – *aba**le***). Aceleaşi desinențe primesc şi temele terminate în *-ĕa̲-*, cu altenanța fonetică *-ĕa̲- / -e-* în formele flexionare, ca şi în derivate (*cafea**Ø*** – *cafe**le**,* ca şi *cafegiu*); rar, în tema derivatului se produce altenanța fonetică *-ĕa̲- / -a-* (*perdea**Ø*** – *perde**le**,* ca şi *perdegiu,* dar şi *perdagiu*); vezi şi nota 2 sub **2.2.2.**

Condiționarea fonetică a celor două sufixe nu este strictă. Acestea apar şi în câteva ***dublete*** analizabile prin raportare la aceeaşi temă, uneori cu finala temei modificată fonetic (vezi *infra*, nota 1 sub **2.2.1.**); în sursele lexicografice, uneori formațiile cu *-ciu* sunt considerate variante lexicale ale celor cu *-giu,* alteori formațiile cu *-giu* sunt considerate variante ale celor cu *-ciu: beilicciu / begli(c)giu* „funcționar însărcinat cu strângerea birului numit *beilic* (= dijmă în oi, pentru sultan)" (MDA s.v. *beilicciu*), *caicciu / caicgiu* „conducător de *caic* (= luntre turcească)" (MDA s.v. *caicciu*), *cazanciu / cazangiu* (MDA s.v. *cazangiu*), *ciubucciu / ciubucgiu* „fumător de *ciubuc* (= pipă orientală cu țeava lungă); slujitor care aprindea ciubucul domnului sau al boierului" (MDA s.v. *ciubucciu*), *harabaciu / harabagiu* „căruțaş care transporta oameni sau mărfuri cu *harabaua* (= căruță mare); negustor turc" (MDA s.v. *harabagiu;* forma *harabaciu* nu figurează în DI şi DA), *mehtupciu / mectubgiu* „persoană care scria sau copia acte, scrisori etc. într-o cancelarie domnească" cf. *mehtup* „scrisoare oficială" (DLR s.v. *mehtupciu*), *şerbetciu (şerbe(c)ciu) / şerbegiu* (DLR s.v. *şerbegiu*).

Nu am avut în vedere variantele lexicale *mizilicciu* şi *tertipciu* din DI, deoarece cuvintele respective apar numai cu formele *mizilicgiu* şi *tertipgiu* atât în DLR, cât şi în MDA.

2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

2.1. -CI̱U

2.1.1. Sufixul *-ciu* se identifică în 25 de ***formaţii analizabile*** din DI: *beilicciu* (vezi *supra* **1.**), *bocciu* „curăţător de latrine; palavragiu" şi „urât; prost (în expr. ~ *de cap*)" cf. *boc* „fecale" (în expr. figurată *a mânca boc (turcesc)* „a minţi") (DA), *buclucciu* „persoană care provoacă un *bucluc*" (DA s.v. *bucluc*), *caicciu* (vezi *supra* **1.**), *calpacciu* „fabricant sau negustor de calpace (= căciuli mari, tivite cu blană scumpă)" (DA s.v. *calpac*), *calupciu* „om înşelător" (DA s.v. *calup* „înşelătorie", în expr. *a pune* sau *a trage cuiva ~ul* „a păcăli pe cineva", *a mânca* sau *a înghiţi ~ul* „a fi sau a se lăsa înşelat"), *caucciu* „fabricant sau negustor de cauce (= acoperăminte de cap din pâslă, potcapuri)" (DA s.v. *cauc*^{2}), *cazanciu* (vezi *supra* **1.**), *ciubucciu* (vezi *supra* **1.**), *conacciu* „persoană însărcinată cu pregătirea conacului; hangiu" (DA s.v. *conac*), *contracciu* „cel ce face un contract; concesionar" (DA s.v. *contract*), *culucciu* (vezi *supra* **1.**), *dulapciu* „(om) şiret sau chiulangiu" (DLR) cf. *dulap* „farsă" (în expr. *a juca* sau *a-i trage cuiva un ~* ori *a lua pe cineva în ~* „a amăgi"; *a învârti ~ul / ~uri* sau *a întoarce chichiţe şi ~uri* „a înşela"), *edecciu* „slujitor domnesc care conducea caii de paradă" (DLR) cf. *edec* „cal de paradă", *gelepciu* (vezi *supra* **1.**), *ghiumbrucciu* „vameş" (DA s.v. *ghiumbruc* „vamă"), *haracciu* „funcţionar însărcinat cu strângerea haraciului" (DA s.v. *haraciu*), *iasacciu* „soldat turc care escorta străinii ce mergeau în Turcia" (DA s.v. *iasac* „(ordin de) oprire / interzicere"), *mehtupciu* (vezi *supra* **1.**), *otcupciu* „persoană care lua în arendă un bun, un venit al statului" cf. *otcup* „bun, venit al statului dat în arendă" (DLR), *surecciu* „negustor de vite cornute" (DLR) cf. *surec* „vită", *şerbetciu / şerbe(c)ciu* (vezi *supra* **1.**), *tabacciu* „fabricant sau negustor de tutun" cf. *tabac* (DLR), *talhâşciu* (vezi *supra* **1.**), *tufecciu* „soldat mercenar din garda domnească; armurier" (DLR) cf. *tufec* „puşcă".

1. În MDA, formaţia *caucciu* „fabricant sau negustor de cauce" este considerată un derivat pe teren românesc din *cauc*^{1} „vas de lemn cu coadă, ca o lingură mare" (< lat. *caucus*); am preferat glosarea din DA, care figurează şi la Suciu, I.T. II: 172 s.v. *caucciu.*

În cazul derivatului format pe teren românesc *contracciu,* tema *contract* a suferit reducerea consoanei finale, din motive fonetice (cf. şi varianta *şerbe(c)ciu*), iar în cazul împrumutului analizabil *haracciu,* finala *-č-* a temei *haraci* a devenit *-c-* la joncţiunea cu sufixul (după modelul numeroaselor formaţii a căror temă se termină în această consoană).

2. Nu am inclus în listă cuvintele *taucciu* şi *topuşciu* care figurează în DI ca substantive masculine, deoarece nu le-am găsit nici în DLR, nici în MDA; *taucciu* „crescător şi vânzător de găini şi de alte păsări de curte" < tc. *tavukçu* „idem" cf. tc. *tavuc* „găină" (Suciu, I.T. II: 731) este neanalizabil în română.

La acestea se adaugă 2 formaţii din alte surse: *chilacciu* „(pop.) beat" (DALR) cf. *chilaci* „(reg.) pilaci (= băutor, beţiv)" (DA) şi *zulufciu* „(înv., rar) soldat dintr-o subunitate de baltagii, diferenţiată, probabil, prin faptul că membrii săi purtau *zulufi*" (Suciu, I.T. II: 823 s.v.).

2.1.2. Formaţiile cu sufixul *-ciu* sunt ***substantive masculine*** analizabile în raport cu substantive neutre.

Derivatele *bocciu, chilacciu* şi *dulapciu* au şi ***valoare adjectivală***; primul dintre ele are şi formă de feminin: *boccie* (creată în română după modelul adjectivelor în *-i̯ŭ,* de tipul *albăstriu, -ie* etc.).

2.2. -GI̯U

2.2.1. În DI se înregistrează peste 100 de ***formaţii analizabile*** (vezi şi *supra* **1.**): *armangiu* „lucrător cu ziua sau argat care păzeşte *armanul* (= arie; obor unde stau iarna oile)" (DA), *biliar(d)giu* „jucător pasionat de *biliard*" (DA s.v. *biliard*), *binagiu* „constructor" cf. *bina* „clădire mare, hardughie" (DA), *bischigiu* „tăietor de lemne" (DA s.v. *beschie* „ferăstrău mare pentru buşteni") cf. varianta *bischie, bozagiu* „vânzător de *boza* (= băutură acrişoară ca braga)" (DA s.v. *boza*), *caftangiu*[1] „rang al persoanei care păstra caftanele" (DA s.v. *caftan;* pentru *caftangiu*[2], vezi *infra* **8.2.1.1.**), *calamburgiu* „autor de *calambururi*" (MDA), *calemgiu* „(persoană cu) rangul de logofăt de visterie" (DA s.v. *calem* „administraţia publică, cancelarie"), *caramangiu* „hoţ de buzunare" cf. *caraman* – variantă la *caraiman* „buzunar" (MDA), *catârgiu* „păzitor sau mânător de catâri" (DA s.v. *catâr*), *cealmagiu* „bărbat care purta *cealma* (= turban)" (MDA), *cherestegiu* „negustor de cherestea" (DA s.v. *cherestea*), *cherhanagiu* „persoană care posedă sau lucrează într-o cherhana" (DA s.v. *cherhana*), *chervangiu* „conducător de caravană" (DA s.v. *chervan* „caravană"), *chilipirgiu* „persoană care umblă după chilipiruri" (DA s.v. *chilipir*), *cişmegiu* (*cişmigiu*) „meşter care face cişmele; persoană care avea grijă de cişmelele din Bucureşti" (DA s.v. *cişmea*), *cumbaragiu* „tunar" (DA s.v. *cumbara* „ghiulea"), *cusurgiu* „(persoană) care caută cusururi" (DA s.v. *cusur*), *damblagiu* „(om) paralitic, care are o *dambla*" (DLR), *darabangiu* „toboşar" cf. *darabană* „tobă mică" (DLR), *daragiu* „toboşar" cf. *dara* – variantă la *dairea* „instrument oriental de percuţie" (DLR), *davagiu* „reclamant" (DLR) cf. *dava* „ceartă, necaz; reclamaţie", *dughengiu* „negustor care are o *dugheană*" (DLR), *galiongiu* „marinar pe un *galion* (= navă cu pânze)" (DA), *geamgiu* „persoană care montează sau vinde geamuri" (DA) cf. *geam, geamparagiu* „persoană care dansează geamparale" (DA s.v. *geamparale*), *ghimigiu* „marinar" (DA s.v. *ghimie* „corabie"), *giuvaiergiu* „bijutier" (DA) cf. *giuvaier, halvagiu* „negustor de halva" (DA s.v. *halva*), *hangiu* „proprietar al unui han" (DA s.v. *han*), *harabagiu* „căruţaş care transportă cu harabaua mărfuri sau oameni" (DA s.v. *haraba*), *haramgiu* „cămătar, tâlhar, om crud" (DA s.v. *haram* „lucru luat pe nedrept"), *hatârgiu* „cel care face sau se bucură de un hatâr" (DA s.v. *hatâr*), *havalagiu* (*havalegiu*) „slujbaş trimis de Poartă pentru a lua în primire havalelele" (DA s.v. *havalea* „prestaţie în bani sau în natură cerută de Poartă"), *haznagiu* „căruţaş însărcinat cu căratul conţinutului haznalelor" (DA s.v. *hazna*), *iangângiu* „pompier" (MDA) cf. *iangân* „foc, incendiu", *iorgangiu* „plăpumar" (DA s.v. *iorgan* „ţesătură ţărănească de pus pe pat; plapumă"), *isnafgiu* „breslaş" (DA s.v. *isnaf* „breaslă"), *ma(g)azagiu* „angrosist" (DLR) cf. *ma(g)aza* „depozit", *mabeingiu* „slujbaş care avea grijă de *mabein* (= cameră de audienţe a sultanului)" (DLR), *macaragiu* „muncitor pe *macara*" (DLR), *madegiu* „însărcinat cu o afacere; funcţionar" cf. *madea* „zeciuială; impozit" (DLR), *mahalagiu* „persoană care locuieşte la *mahala*" (DLR), *masalagiu* „persoană care purta masalalele (= torţele)" cf. *masala* (DLR), *mascaragiu* „bufon; persoană care spune măscări" cf. *mascara* „paiaţă; faptă / vorbă obscenă" (DLR), *mataragiu* „cel ce poartă o *matara* (= ploscă) în suita unui paşă" (DLR), *menzilgiu* „slujitor la *menzil* (= diligenţă)" (DLR), *meregiu* (*meragiu*) „persoană care păzeşte semănăturile" cf. *merea* „teren cultivat" (DLR), *mizilicgiu* „mezelicar" cf. *mizilic* (*mezelic*) „gustare fină; delicatese; mâncare frugală" (DLR s.v. *mezelicgiu*), *muiergiu* „bărbat afemeiat" cf. *muiere* (DLR), *mulargiu* „păzitor sau proprietar de catâri" cf. *mular* „catâr" (DLR), *mumbaiegiu* „delegat turc împuternicit să organizeze *mumbaiaua* (= cumpărare forţată de grâne, vite etc.)" (DLR), *odagiu* „odăiaş” (DLR) cf. *oda* – variantă la *odaie, olangiu* „meşter care face olane” cf. *olan* (DLR), *osmangiu* „turc, osmanlâu” (DLR) cf. *osman* „idem”, *paceagiu* „persoană care prepara sau vindea pacele” (DLR) cf. *pacea* „blană de calitatea a doua”, *palimargiu* „băţ cu fitil pentru aprins felinarele” cf. *palimar* – variantă la *pălimar* „par” (DLR), *perdegiu (perdagiu)* „paznic la uşa cu perdele a domnitorului” (DLR) cf. *perdea, perdel(e)giu* „perdegiu; fabricant / vânzător de *perdele*” (DLR), *raha(t)giu* „fabricant sau vânzător de *rahat*” (DLR), *sacagiu* „persoană care vindea apă cu o *saca*” (DLR), *satârgiu* „soldat înarmat cu *satâr*” (DLR), *săpungiu* „fabricant sau vânzător de *săpun*” (DLR), *sofagiu* „slujbaş care avea grijă de divane şi sofale” cf. *sofa* (DLR), *sofragiu (sufragiu)* „slujbaş care avea grijă de masă şi tacâmuri” (DLR) cf. *sofra* „masă mică şi joasă”, *stihurgiu* „poet” (DLR) cf. *stihuri, şalgiu* „persoană care se ocupa de şaluri” cf. *şal* (DLR), *şofrangiu* „negustor de *şofran*” (DLR), *tabulhanagiu* „muzicant din fanfara turcească” cf. *tabulhana* „fanfară” (DLR), *taclagiu* „(persoană) care stă mult de vorbă” cf. *tacla* (DLR), *taingiu* „persoană care împărţea tainurile” (DLR) cf. *tain, teftergiu* „ministru de finanţe la turci” (DLR) cf. *tefter* „registru”, *telemegiu* „persoană care prepară *telemea*” (DLR), *tertipgiu* „persoană care uzează de tertipuri” (DLR) cf. *tertip, teşcheregiu* „secretar al divanului” (DLR) cf. *teşcherea* „autorizaţie de transport, paşaport; chimir”, *tistimelgiu* „persoană care face sau vinde testemele” cf. *tistimel* – variantă la *testemel* „basma” (DLR), *toptangiu* „negustor care vindea cu toptanul” (DLR) cf. *toptan, trufandagiu* „amator de trufandale” cf. *trufanda* (DLR), *tutungiu* „proprietar de tutungerie; fumător pasionat” (DLR) cf. *tutun, untdelemngiu* „persoană care face sau vinde *untdelemn*” (DLR), *uşurgiu* „persoană care strânge uşurul (= dijmă)” (DLR) cf. *uşur, zaheregiu (zaharagiu)* „persoană însărcinată cu strângerea zaherelei (= alimente necesare pentru aprovizionarea armatei)” (DLR) cf. *zaherea, zalhanagiu* „(persoană) care se ocupă cu strângerea vitelor pentru *zalhana* (= abator)” (DLR), *zamparagiu* „petrecăreţ” cf. *zampara* „petrecere” (DLR), *zavergiu* „eterist; răzvrătit” cf. *zaveră* (DLR), *zulumgiu* „persecutor” cf. *zulum* „persecuţie” (DLR), *zurbagiu (zorbagiu)* „răzvrătit, scandalagiu” cf. *zurba* „răzvrătire, scandal” (DLR) etc.

> 1. În cazul unor formaţii, se identifică teme modificate fonetic (fără consoana finală) la jonctura cu sufixul *-giu*: *baltagiu* „soldat în garda seraiului” cf. *baltag* „armă veche ca o secure cu 2 tăişuri”, *biliargiu* (variantă a lui *biliardgiu,* vezi *supra*), *covrigiu* „covrigar” cf. *covrig* (considerat în MDA derivat cu sufixul *-iu*), *davegiu* „slujbaş însărcinat cu transmiterea unei dispoziţii sau a unei invitaţii oficiale” cf. *davet* „invitaţie oficială”, *iaurgiu* „persoană care prepara şi vindea *iaurt*”, *macagiu* „acar” cf. *macaz, papugiu* „cizmar” cf. *papuc, peşchegiu* „persoană care primeşte *peşcheş*”, *rahagiu* (variantă a lui *rahatgiu,* vezi *supra*), *simigiu* „persoană care vinde covrigi etc.” cf. *simit* „covrig mai lat cu susan”, *zarzavagiu* „negustor de *zarzavat*” etc. (vezi şi *infra,* formaţiile adăugate *bocangiu, bufegiu, calafagiu*). În ceea ce priveşte formaţia *tarapangiu* „meşter care lucrează într-o *tarapana* (= monetărie)”, tema a pierdut vocala finală *-a,* iar derivatul *pazvangiu* „ostaş din trupele lui *Pazvan-Oglu*” s-a format de la o bază trunchiată.
>
> 2. În DLR, formaţia *osmangiu* este explicată din *osmanlâu* (cu schimbare de sufix), iar pentru *stihurgiu* se trimite la *stihurie* (s.v. *stihurghie*) „versificaţie”.

La acestea se adăugă 16 formaţii din alte surse: *AGA-giu* „membru al unei *AGA* (= Adunarea Generală a Acţionarilor)” (Vârlan, S.N.: 78), *badanagiu* „fabricant sau vânzător de bidinele; spoitor de case” (Nom. Prof.: 46) cf. *badana* – variantă la *bidinea, barbugiu* (Zafiu 2010: 69) cf. *barbut* (cu căderea consoanei finale a temei), *basculangiu* „şofer pe o *basculantă* (cu căderea consoanei finale a temei)” (Suciu, I.T. I: 514), *bingbangiu* „informator, denunţător” cf. *bing-bang* „denunţ, trădare, pâră” (Vârlan, S.N.:

78), *bocangiu* „cizmar specializat în confecționarea *bocancilor*" (Mănucă 1961: 231) cf. *bocanc*, *bufegiu* „persoană care servește într-un *bufet*" (idem), *bulangiu* „om norocos" (DALR) cf. *bulan* „noroc", *calafagiu* „meseriaș care călăfătuiește vasele" (Nom. Prof. 33) cf. *calafat* „câlți cu care se călăfătuiesc vasele", *cartiergiu* „băiat de *cartier*" (Ac. Caț. VI 1996, nr. 40, 7), *canagiu* „persoană care distribuie băutură într-un restaurant" (Mănucă 1961: 231) cf. *can(e)a, ciolangiu* „cel care vrea puterea cu orice preț" cf. *ciolan* (Vârlan, S.N.: 78), *lagumgiu* „(înv.) soldat care sapă la mină; miner" (DLR) cf. *lagum* „(înv.) mină", *peșingiu* „funcționar însărcinat cu strângerea numerarului" cf. *peșin* (DLR), *straigiu* „(înv., rar) persoană care confecționa haine de blană" cf. *strai* (DLR), *tabietgiu* „persoană cu tabieturi" cf. *tabiet* (DLR).

2.2.2. Formațiile cu sufixul *-giu* sunt ***substantive masculine*** analizabile în raport cu:

- substantive:
  - neutre: *armangiu, biliardgiu, cartiergiu, chilipirgiu, geamgiu, mizilicgiu, olangiu, satârgiu, săpungiu, șalgiu, tabietgiu* etc.;
  - feminine: *binagiu, bischigiu, bocceagiu, darabangiu, dughengiu, muiergiu, tabulhanagiu, zamparagiu* etc.;
  - masculine (rar): *bocangiu, catârgiu, covrigiu, papugiu;*
- un adverb: *peșingiu.*

Un singur derivat este ***substantiv neutru***: *palimargiu.*

1. Formațiile *taclagiu* și *zalhanagiu* au și ***valoare adjectivală,*** ca și *cusurgiu, damblagiu* și *zurbagiu,* acestea din urmă având și corespondent feminin cu *-gie* (*cusurgie, damblagie, zurbagie*); conform surselor lexicografice, și substantivul *calamburgiu* are corespondent feminin: *calamburgie.* Unele derivate cu *-giu* au (și) un corespondent feminin format cu sufixul *-oaică* (compus din *-oaie* + *-că,* vezi monografia sufixului **'-CĂ ('-ca)**): *cafegioaică, cusurgioaică* etc.

2. În majoritatea formațiilor se identifică tema de nominativ-acuzativ singular, rar și tema de plural (*perdel(e)giu, stihurgiu*). În unele formații (cele ale căror baze se termină în *-ea* la N–A sg.) apare la finalul temei alternanța fonetică *-ea/-e,* prezentă și în paradigma substantivului de bază (vezi dubletul *bocce**a**giu / bocc**e**giu,* precum și formațiile *cherestegiu, cișmegiu, madegiu, telemegiu* etc.); rar, în temă se produce și alternanța fonetică *-ea/-a* (vezi dubletele *havalagiu / havalegiu, meregiu / mer**a**giu, perdegiu / perd**a**giu* și *zaheregiu / zahar**a**giu*) și cu totul accidental alternanța *-ea/-ă* în formația *ches**ă**giu* „hoț (de buzunare)" cf. *ches(e)a* – variantă la *chisea* „pungă în care se păstrau banii; chimir" (DA). În toate aceste situații, sufixul este *-giu,* spre deosebire de formațiile cu sufixele dezvoltate *-agiu, -egiu,* raportabile la teme terminate în consoane (pentru care vezi *infra* **8.1.2.1., 8.1.2.2.**).

Sufixul *-giu* se identifică și în ***nume proprii,*** provenite din substantive comune, ca toponimul *Cișmigiu* (numele unui parc) sau antroponime (nume de familie) ca *Abagiu* < *abagiu, Catargi(u)* < *catârgiu* etc.

Formație semianalizabilă: *corvagiu* „soldat care lucrează la corvezi" (MDA) cf. *corv(o)adă.*

3. Valorile derivatelor

Formațiile cu sufixele *-ciu și -giu* au câteva valori semantice.

3.1. Principala valoare a derivatelor este aceea de ***nume de agent*** (cu bază nominală): *buclucciu, calamburgiu, calupciu, davagiu, dulapciu, geamparagiu,* *hatârgiu, mascaragiu, tertipgiu, zavergiu, zulumgiu* etc., cu două specializări semantice, şi anume:

- ***nume de funcţionari publici*** (în perioada stăpânirii otomane): *beilicciu / beilicgiu, davegiu, haracciu, havalagiu / havalegiu, madegiu, sofragiu (sufragiu), talhâşciu, teftergiu, teşcheregiu, zaheregiu / zaharagiu* etc.;
- ***nume de meseriaşi*** (sau de persoane care au o îndeletnicire legată de obiectul denumit prin cuvântul de bază): *armangiu, bischigiu, bostangiu, calpacciu, catârgiu, caucciu, chervangiu, conacciu, daragiu, geamgiu, giuvaergiu, harabagiu, iangângiu, iorgangiu, lulegiu, macaragiu, olangiu, sacagiu* etc.

3.2. ***Purtătorul preferinţei*** pentru (sau al înclinaţiei spre) obiectul denumit de temă: *biliardgiu, chilipirgiu, duelgiu* (verbul *a (se) duela* este ulterior, format tot de la *duel,* cf. DLR), *muiergiu, pilafgiu, taclagiu, trufandagiu, zamparagiu* etc.

3.3. ***Purtătorul apartenenţei*** (locale sau la o colectivitate): *cartiergiu, isnafgiu, mahalagiu, pazvangiu* etc.

3.4. ***Posesorul*** obiectului denumit de temă: *cealmagiu, cherhanagiu, damblagiu, dughengiu, hangiu, ma(g)azagiu, satârgiu* etc. (unele dintre aceste formaţii se apropie de numele de meserii: *cherhanagiu, hangiu, satârgiu*).

Valoarea identificată în cazul derivatului *palimargiu* este ***specia*** bazei, iar formaţiile *gelepciu* şi *osmangiu* au aceeaşi valoare cu baza (tema şi derivatul sunt ***sinonime***).

Majoritatea formaţiilor cu valoare de „purtător al unei calităţi" se referă la însuşiri negative, de aceea cercetătorii consideră că aceste sufixe imprimă o ***nuanţă peiorativă.*** Al. Graur explică această coloratură peiorativă prin faptul că meseriile, introduse de turci, pe care le denumeau derivatele erau desconsiderate (Graur, N.A.: 121). Iordan (LRA: 158) crede că s-a ajuns la acest rezultat prin îmbinarea hibridă a sufixului turcesc cu teme romanice, precum şi pentru că era legat de o lume detestată. W. Bahner (*loc. cit.*) consideră că *-giu* a dobândit valoare peiorativă atât pentru că derivatele sale denumeau funcţii modeste, desconsiderate, cât şi deoarece corespondentul său avea şi în turcă un sens peiorativ, când desemna pe purtătorul unei calităţi negative. Româna n-a făcut decât să accentueze sensul peiorativ, prezent în temele formaţiilor turceşti (cf. şi Suciu, I.T. I: 510–511).

Valoarea formaţiilor cu aceste sufixe a suferit anumite modificări, în limba română. Unele formaţii mai vechi, care denumeau funcţii de la curtea turcească, când nu au dispărut cu totul, şi-au pierdut valoarea iniţială, dobândind-o ulterior pe aceea de nume de meserii, de ex.: *peşchirgiu* a fost iniţial numele slujbaşului însărcinat cu ţinerea peşchirelor (= ştergare) şi a şervetelor la curtea sultanului sau a vizirului ori numele boiernaşului care prezenta domnului peşchirul (cf. Uricariul XIX 390, a. 1776, în DLR), iar după aceea a devenit numele ţesătorului şi al vânzătorului de peşchire (cf. N. A. Bogdan, C. M. 101, în DLR); *şerbegiu* era titlul dat slujbaşului care sevea şerbet şi dulceţuri domnitorului (cf. ŞIO II_1 337, a. 1776, în DLR), iar mai târziu denumea persoana care prepara şi vindea şerbet (cf. Doc. Ec. 147, a. 1812, în DLR). Dar şi aceste noi sensuri au început, cu timpul, să fie din ce în ce mai puţin folosite. Observăm că numele de meserii, în sens strict, sunt cele care au câştigat teren faţă de numele de funcţii. Un fapt asemănător s-a petrecut însă şi cu numele de meserii în raport cu valoarea de „purtător al calităţii": *papugiu* „pantofar" şi-a schimbat sensul în „înşelător, viclean, şarlatan", *rahagiu* „fabricant sau vânzător ambulant de rahat" în „om lipsit de valoare" ş.a. Nuanţa peiorativă a multor formaţii s-a accentuat cu vremea, devenind tot mai puternică.

4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

4.1. Sufixele româneşti *-ciu, -giu* provin din ***turcă***.

În turcă există un singur sufix cu 8 variante, conform regulilor armoniei vocalice şi consonantice: *-cı / -ci /-cu / -cü* şi *-çı / -çi / -çu / -çü* (care formează substantive de la substantive, adjective şi adverbe) şi *-ıcı / -ici / -ucu / ucü* (Suciu, I.T. I: 508; cf. şi Graur, E.: 98). Derivatele de la substantive sunt nume de meseriaşi sau de oameni care îndeplinesc în mod obişnuit o acţiune determinată, care a fost asimilată ironic cu o meserie, iar cele de la verbe sunt adjective şi substantive – nume de agent, care funcţionează uneori şi ca nume de meserii. (Deny, G.T.: 343–346, 545; cf. şi Suciu, I.T. I: 508).

4.2. Cuvinte turceşti formate cu aceste sufixe au intrat în număr mare în română în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea. După această dată numărul lor descreşte. Sporadic, sunt atestate şi în secolul al XVI-lea, de exemplu *abagiu* (a. 1582, la Suciu II: 29) < tc. *abacı, satârgiu* (DHLR II: 552) < tc. *satırcı.* Mai numeroase sunt însă ***formaţiile împrumutate*** în secolele următoare:

- neanalizabile: *avgiu* „vânător care aproviziona masa domnească" (N. Costin apud HEM: col. 2166, în DA) < tc. *avcı, balgiu* „turc care aproviziona cu miere Poarta Otomană" (Neculce, Let. II 461/5, în DA) < tc. *balcı, cuiungiu* „aurar, argintar, bijutier" (a. 1775 Doc. apud ŞIO, în DA) < tc. *kuyumcu, curugiu* „soldat turc (veteran sau invalid) folosit pentru pază" (sec. XVII, la Suciu, I.T. II: 277) < tc. *korucu, elciu* „ambasador" (sec. XVIII, la Suciu, I.T. II: 320) < tc. *elçi, iazagiu* „secretar, grămătic turc" (a. 1693 Doc. ŞIO, la Suciu, I.T. II: 425) < tc. *yazıcı, mungiu* „lumânărar" (a. 1792, la N. A. Bogdan, C.M. 70, în DLR) < tc. *mumcu* (înv. *mumğï*) etc.;
- analizabile: *baltagiu* (a. 1693 Doc. în TDRG^2) < tc. *baltacı, bischigiu* (a. 1795 Doc. apud ŞIO, în DA) < tc. *biçkıcı*, *bozagiu* (a. 1715 apud ŞIO, în DA) < tc. *bozacı* (înv. *buzağï*), *cafegiu* (ante 1703, la Suciu, I.T. II: 135) < tc. *kahveci*, *conacciu* (a. 1709 apud Uricariul VIII 236/21, în DA) < tc. *konakçı, dughengiu* (a. 1776, la Suciu, I.T. II: 309) < tc. *dükkâncı, halvagiu* (a. 1693, apud ŞIO, în DA) < tc. (înv. şi pop.) *halvağï*, *mabeingiu* (a. 1783 Doc. apud ŞIO, în DLR) < tc. *mabeyinci, mataragiu* (a. 1693 apud ŞIO, în DLR) < tc. *mataracı, menzilgiu* (a. 1743, la Suciu, I.T. II: 498) < tc. *menzilci, mumbaiegiu* (a. 1693 Doc. apud ŞIO, în DLR) < tc. *mümbayeacı, odagiu* (ante 1703, la Suciu, I.T. II: 548) < tc. *odacı, papugiu* (a. 1698, la Suciu, I.T. II: 570) < tc. (înv.) *papuğï* etc.

Alături de cuvintele turceşti în *-giu* au intrat în română şi cuvinte cu acest sufix din alte limbi balcanice, ca *boltăgiu* „(reg.) bogătaş" < sârb. *boltagija, comitagiu* „membru al unui comitet revoluţionar bulgar" < bg. *komitağı* (< turcă) etc.

Majoritatea împrumuturilor turceşti sunt analizabile în limba română sau cel puţin au fost pentru vorbitorii din acea epocă, deoarece au fost împrumutate şi cuvintele de la care sunt formate. După modelul acestora s-au format derivate româneşti, întâi de la teme turceşti, greceşti, maghiare, apoi şi de la teme mai noi, neologisme romanice sau neromanice (vezi *infra* **5.** şi **6.**) începând din secolul al

XVII-lea: *carvasaragiu* (N. Costin, apud Let. II, 91/$_{93}$, în DA), *cherhanagiu* (Doc. 1790, în DA), *chisargiu* (DDRF, în DA s.v. *chiser*), *damblagiu* (Alecsandri, T. 948, în DLR), *davegiu* (a. 1776, la Iorga, S.D. XXI, 160, în DLR), *duelgiu* (Alecsandri, T. 520, în DLR), *hatârgiu* (Jipescu, O. 262, în DA), *haznagiu* (Şez. III 214, în DA), *isnafgiu* (Arhiva IV, 63, în DA), *mahalagiu* (a. 1628, la Suciu, I.T. II: 469), *mascaragiu* (N. Costin, ap. Let. II, 113/14, în DLR), *perdel(e)giu* (Cantemir, apud Cihac, II, 605, în DLR), *rahagiu* (Caragiale, O. II, 190, în DLR), *tutungiu* (CR (1831), 308/23, în DLR), *zalhanagiu* (a. 1742, la Iorga, S.D. VI, 405, în DLR) etc.

1. O serie de formaţii considerate a fi derivate pe teren românesc în sursele lexicografice consultate sunt, de fapt, împrumuturi analizabile din turcă, unde majoritatea sunt cuvinte dialectale sau/şi învechite (cf. Suciu, I.T. II s.v.): *bozagiu* < tc. *bozacı,* (înv.) *buzağï; caucciu* < tc. *kavukçu,* (înv.) *kaukčï; cazanciu / cazangiu* < tc. *kazanci; cherestegiu* < tc. *kerestecı; geamparagiu* < tc. (înv. şi dial.) *čamparağï; halvagiu* < tc. (înv. şi pop.) *halvağï; havalagiu / havalegiu* < tc. *havaleci; pilafgiu* < tc. *pilâvcı,* (pop.) *pilafcı; sacagiu* < tc. (înv. şi dial.) *sacağï; tarapangiu* < tc. (înv. şi dial.) *tarabhaneği, tarabhanağï;* în schimb, *ma(g)azagiu* este derivat românesc de la *magaza* „depozit de mărfuri care se vând cu toptanul”, şi nu împrumut din tc. *magazaci* (MDA).

2. Ca şi *caftangiu* (vezi *supra* **2.2.1.**), cuvântul *chirigiu* glosat în surse „cărăuş; chiriaş” reprezintă de fapt două cuvinte: *chiragiu / chirigiu*^{1} „cărăuş” (atestat în a. 1696 Doc. cf. TDRG^{2}), a fost împrumutat din tc. *kiracı,* (înv.) *kiriği* (Suciu, I.T. II: 231), iar *chirigiu*^{2} „chiriaş” (atestat în 1873 apud ŞIO, în DA), a fost derivat în română de la *chirie.*

5. Originea temelor

Temele formaţiilor româneşti derivate cu sufixele *-ciu, -giu* sunt de origini diferite:

- turceşti (majoritatea): *buclucciu, carvasaragiu, cealmagiu, cusurgiu, damblagiu, hatârgiu, isnafgiu, madegiu, mahalagiu, raha(t)giu, telemegiu, tertipgiu* etc.;
- slave (ruseşti, bulgăreşti, slavone): *caramangiu, carmacgiu, otcupciu, şofrangiu, zavergiu* etc.;
- franţuzeşti: *bufegiu, calamburgiu, cartiergiu* etc.;
- greceşti: *mulargiu, pazvangiu* etc.;
- moştenite din latină: *muiergiu, săpungiu.*

Tema derivatului *bocangiu* este maghiară, iar *olangiu* şi *untdelemngiu* se raportează la teme formate în limba română,

Multe teme au etimologie multiplă: *biliar(d)giu* (italiană, rusă, în MDA; franceză, în DA), *chisargiu* (turcă, maghiară), *contracciu* (franceză, latină), *covrigiu* (bulgară, veche slavă), *duelgiu* (franceză, latină), *farfurigiu* (turcă, neogreacă), *macaragiu* (turcă, bulgară, neogreacă), *sofagiu* (turcă, franceză), *stihurgiu* (neogreacă, slavonă), *tabacgiu* (germană, rusă, ucraineană) etc.

6. Productivitatea sufixelor

În primele două secole după intrarea lor în română, aşadar în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, sufixele au fost foarte productive, în special *-giu,* pentru că sunt numai patru derivate româneşti sigure cu *-ciu*: *buclucciu* (în DA s.v. *bucluc,* fără citat, marcat ca învechit), *contracciu* (Golescu, C. 135, în DA), *otcupciu* (a. 1832, Doc. Ec. 517, în DLR) şi *tabacciu* (anul 1835, Doc. Ec. 596, în DLR).

Productivitatea lor nu a fost egală pentru toate valorile. Sufixul *-giu* a fost puțin productiv la nume de funcții și chiar la nume de agent, dar a fost productiv la nume de meserii și de purtător al unei calități (negative, în general):

În secolul al XX-lea productivitatea lui *-giu* a scăzut, dar a continuat să creeze derivate: *biliar(d)giu* (Iordan, LRA: 158), *calamburgiu* (*ibid.*), *cusurgiu* (Pas, L. I 92, în DLR), *macaragiu* (Leg. Ec. Pl. 289, în MDA), *muiergiu* (CV 1949 nr. 8, 34, în DLR), *telemegiu* (Nom. Prof. 50, în MDA), *trufandagiu* (ALAS 29 V, 1938, 13/3, în MDA), *untdelemngiu* (Klopştock, F. 222, în MDA) etc.; unele sunt atestate în presa ultimilor ani: *barbagiu, bingbangiu, cartiergiu, ciolangiu* etc.

7. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Majoritatea derivatelor cu sufixele în discuție sunt calificate în dicționarele consultate drept învechite, pentru că multe nume de funcționari publici din perioada stăpânirii otomane sau nume de meserii ori îndeletniciri din epocile vechi au dispărut din uzul curent al limbii române odată cu realitățile respective. Chiar și în perioadele trecute, aceste derivate circulau numai în sudul și estul teritoriului, în restul țării nefiind cunoscute. Ele nu s-au păstrat și pentru că, în epocile mai noi, româna a preferat alte sufixe pentru a crea nume de agent și/sau de meseriași (în special *-ar* și *-(a)tor*).

Puține cuvinte se mai mențin în limba contemporană, unele numai în limbaj familiar sau regional: *bocciu, -ie* (cu valoare adjectivală), *cherestegiu, chilipirgiu, cusurgiu, damblagiu, geamgiu, giuvaiergiu, hangiu, macaragiu, mahalagiu, zurbagiu* etc.

Multe dintre formațiile mai recente se folosesc rar, unele având caracter de creații ocazionale, ironice: *calamburgiu, cartiergiu, muiergiu, tabietgiu, taclagiu, tertipgiu, trufandagiu* etc.

8. SUFIXE COMPLEXE

8.1. -AGI̱U, -EGI̱U, -IGI̱U

8.1.1. Statutul afixelor

Sufixele *-agiu* [pron. -a-ği̱u], *-egiu* [pron. -e-ği̱u], *-igiu* [pron. -i-ği̱u] reprezintă o ***serie*** având distribuție similară (vezi *infra* **8.1.2.**), valori comune (vezi *infra* **8.1.3.**) și aceeași origine (vezi *infra* **8.1.4.**). Toate trei sunt sufixe dezvoltate, formate din sufixul *-giu* precedat de o vocală de legătură, identificate în formații cu tema terminată în:

- consoană: *conduragiu* „condurar(iu), cizmar” cf. *condur* „pantof de damă” (DA), *declamagiu* „persoană care vorbește emfatic” cf. *(a) declama* (DLR), *halagiu* „negustor în *hală*” (MDA), *lefegiu* „oștean străin angajat cu *leafă*, mercenar; salariat” (DLR), *mindirigiu* „meseriaș care face saltele” (DLR) cf. *mindir* „saltea”, *piligiu* „om bețiv” cf. *(a) pili* „a bea” (DLR) etc.;
- grup consonantic: *baftagiu* „om cu noroc” cf. *baftă* (MDA), *frontagiu* „ofițer de *front*” (MDA), *laptagiu* „lăptar” cf. *lapte* (DLR), *lustragiu* „bărbat care lustruiește încălțămintea” cf. *lustru* „lucire” (DLR) etc.;
- (rar) semivocala *ĭ* (care devine *i* vocalic în derivat): *tuigiu* „persoană care confecționa *tuiuri* (= semne distinctive ale rangului unor demnitari otomani); panașe” (DLR).

Există și un ***dublet*** de la aceeași temă cu două sufixe diferite din serie: *vintiragiu / vintirigiu* „pescar” cf. *vintir* „unealtă de pescuit” (DLR).

8.1.2. Inventarul derivatelor şi analiza lor formală

8.1.2.1. -AGIU

În DI sunt înregistrate 54 de ***formaţii analizabile*** cu sufixul *-agiu*: *astaragiu* „fabricant de *astar* (= pânză groasă)" (DA), *baftagiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *barcagiu* „persoană care conduce o *barcă*" (DA), *bombagiu* „atentator cu *bombe*; persoană care lansează ştiri senzaţionale (= bombe)" (MDA), *bragagiu* „fabricant sau vânzător de *bragă*" (DA), *camionagiu* „camionar; conducător sau proprietar de *camion*" (DA s.v. *camion*), *canalagiu* „muncitor care lucrează la *canale*" (MDA), *cantaragiu* „lucrător care cântăreşte bagaje sau mărfuri" (DA) cf. *cantar* – var. la *cântar*, *cazarmagiu* „soldat care e de mult timp în *cazarmă*" (DA s.v. *cazarmă*), *ciorbagiu*^{1} „persoană căreia îi place mult *ciorba*" (DA), *clapagiu* „clapist; persoană care trage *clapa* (= înşală)" (DA), *conduragiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *cotiugaragiu* „proprietar al unui *coti(u)gar* (= căruţă lungă şi joasă); *cotigar* (= persoană care are o cotigă)" (MDA), *declamagiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *drâmbagiu* „cântăreţ din *drâmbă*" (DLR), *durnagiu* „nebunatic" cf. *durn* „prost" (DLR), *fanaragiu* „fanariot; lampagiu" cf. *Fanar* (DA) şi *fanar* „felinar", *frontagiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *gardagiu* „(reg.) om care aşază şi păzeşte *gardul* de prins peşte" (MDA), *halagiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *lampagiu* „persoană care fabrica sau vindea *lămpi*", *laptagiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *lustragiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *marfagiu* „negustor" cf. *marfă* (DLR), *muscalagiu* „naist" (DLR) cf. *muscal* „nai", *palavragiu* „persoană care spune *palavre*" (DLR), *pastramagiu* „persoană care făcea sau vindea *pastramă*" (DLR), *pavagiu* „pavator" cf. *(a) pava* (DLR), *pomanagiu* „persoană care trăieşte din *pomană*" (DLR), *pompagiu* „persoană care lucrează la o *pompă*" cf. şi *(a) pompa* (DLR), *pontagiu*^{1} „pontator la un joc de noroc" cf. *(a) ponta* (DLR), *poştagiu* „diriginte de *poştă*" (DLR), *povarnagiu* „persoană care lucrează la o *povarnă* (= cazan pentru spirt, rachiu)" (DLR), *probagiu* „(înv.) persoană specializată în efectuarea unor *probe* de laborator" (DLR), *rablagiu* „(om) rablagit, ramolit" cf. *rablă* (DLR), *rampagiu* „muncitor care lucrează pe *rampă*" (DLR), *reclamagiu* „persoană care obişnuieşte *să reclame;* persoană care îşi face *reclamă*" cf. *(a) reclama* (DLR), *robagiu* „hamal care transportă cu *roaba*" (DLR), *samaragiu* „persoană care face şi vinde *samare* (= un fel de şei)" (DLR), *scandalagiu* „(bărbat) care provoacă *scandal*" (DLR), *sifonagiu* „sifonar" cf. *sifon* (DLR), *spitalagiu* „infirmier" cf. *spital* (DLR), *şalagiu* – variantă la *salagiu* (DLR) „avocat care stă mai mult „pe *şală*" (în sala paşilor pierduţi) pentru a-şi recruta clienţi" (cf. Iordan, LRA: 159), *şpagagiu* „persoană care primeşte *şpagă*" (DLR), *tablagiu* „jucător de *table;* (fig.) ofiţer inferior" (DLR) cf. şi *tablă, tamburagiu* „persoană care cântă la *tambură* (= vechi instrument muzical cu coarde)" (DLR), *tarabagiu* „negustor care vinde la *tarabă*" (DLR), *teatragiu* „cabotin" cf. *teatru* (DLR), *trupagiu* „soldat care face serviciu la *trupă*" (DLR), *tulumbagiu* „fabricant de *tulumbe*" (DLR), *ţambalagiu* „cântăreţ la *ţambal*" (DLR), *ţucalagiu* „persoană care îndeplinea servicii considerate degradante" cf. *ţucal* (DLR), *vintiragiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *vorbagiu* „vorbăreţ" cf. *(a) vorbi* (DLR).

> Formaţia *grataragiu* din DI nu figurează în DA, nici în MDA, unde apare numai dubletul (format cu sufixul *-giu*) *gratargiu* „bucătar specializat în fripturi la *grătar*"; are însă multe atestări pe internet.

La acestea se adaugă 32 din alte surse: *actagiu* „funcţionar care se ocupă de *acte*" (Iordan, LRA: 158), *asfaltagiu* „asfaltator" (Nom. Prof.: 39) cf. *asfalt, bancagiu* „persoană care spune *bancuri*" (Vârlan, S.N.: 78), *blatagiu* (Suciu, I.T. I: 514) cf. *blat, bulgaragiu* „tencuitor cu lut" (Nom. Prof.: 38) cf. *bulgăr(e), buzduganagiu* „soldat înarmat cu *buzdugan*" (Suciu, I.T. I: 512), *carambolagiu* „jucător (de biliard) la *carambol* (= numai cu bilele, fără „popice")" (Iordan, LRA: 158), *caşcavalagiu* „muncitor specializat în prepararea *caşcavalului*" (Moise 1983: 121), *catranagiu* „cel care călăfătuieşte vasele" (Nom. Prof.: 33) cf. *catran, chiolhanagiu* „om căruia îi plac *chiohanele*" (Suciu, I.T. I: 512), *combinagiu* „persoană care face combinaţii necinstite" cf. *(a) combina* (Iordan, LRA: 158), *confecţionagiu* „cel ce confecţionează (în special haine) în mare cantitate" cf. *(a) confecţiona* (Mănucă 1961: 232), *culturagiu* „fals om de *cultură*" (Vârlan, S.N.: 77), *frescagiu* „pictor în *frescă*" (*ibid.*), *gargaragiu* „om care spune vrute şi nevrute" cf. *gargară* „pălăvrăgeală" („Dilema veche" III, 2006, nr. 106, 20), *labagiu* „onanist; om de nimic" cf. *labă* (DLR), *maidanagiu* „persoană care îşi pierde vremea pe *maidan*" (Vârlan, S.N.: 78), *mangalagiu* „cărbunar" (Suciu, I.T. I: 512) cf. *mangal, mapagiu* „cel care umblă cu *mapa*; birocratul care nu munceşte" (în titlul *Mapagiii,* Rom. lib. 2739, 1999, 1, apud Zafiu 2004a), *mucagiu* „cerşetor care adună mucurile de ţigări" cf. *muc* (Vârlan, S.N.: 78), *palmagiu* „(arg.) hoţ de buzunare (DALR) cf. *(a) palma* „a fura, a şterpeli", *parcagiu* „cel care se ocupă cu parcatul maşinilor" cf. *(a) parca* (Vârlan, S.N.: 78), *pipagiu* „fumător" cf. *pipă* (MDA) şi *(a) pipa* „a fuma (cu pipa)", *pistolagiu* „om care trage cu *pistolul*" (Iordan, LRA: 158), *pontagiu*^{2} „(înv.) persoană care informează hoţii unde anume pot da o lovitură" (DALR) cf. *pont, rumbagiu* „cel care dansează *rumba*" (Puşcariu, L.R. I: 317), *salagiu* „plutaş pe un *sal* (= plută mare)" (Suciu, I.T. I: 512), *spionagiu* „*spion*" cf. şi *(a) spiona* (Vârlan, S.N.: 78), *sponsoragiu* „persoană care sponsorizează" cf. *sponsor* (Vârlan, S.N.: 77), *suplimentagiu* (Suciu, I.T. I: 515) cf. *supliment, şalvaragiu* „bulgar (care poartă *şalvari*)" (DLR), *tabletagiu* „autor de *tablete*" (Vârlan, S.N.: 78–79).

Formaţiile cu sufixul *-agiu* sunt ***substantive masculine*** analizabile prin raportare la:

- substantive:
  - neutre: *actagiu, astaragiu, camionagiu, frontagiu, grataragiu, samaragiu, sifonagiu, spitalagiu, teatragiu, ţambalagiu* etc.;
  - feminine: *barcagiu, bragagiu, drâmbagiu, lampagiu, palavragiu, poştagiu, rampagiu, rumbagiu, şpagagiu, tablagiu, tulumbagiu* etc.;
  - (rar) masculine: *conduragiu, sponsoragiu, şalvaragiu;*
- verbe: *combinagiu, confecţionagiu, declamagiu, pavagiu,* ^{1}, *vorbagiu* etc.;
- verbe sau substantive: *reclamagiu* (în funcţie de sens), *spionagiu.*

Conform indicaţiilor din sursele lexicografice, unele formaţii funcţionează şi (sau în primul rând) ca ***adjective*** (*rablagiu, -ie* şi *scandalagiu,* cf. şi *palavragiu, pomanagiu*), iar *durnagiu, -ie* este înregistrat numai ca adjectiv.

În DI figurează şi o ***formaţie semianalizabilă***: *limonagiu* „fabricant sau vânzător de *limonadă*" (DLR) „(arg.) informator" (DALR).

8.1.2.2. -EGI̯U

Sufixul *–egiu* [pron. -e-ği̯u] se identifică în 2 ***formaţii analizabile*** din DI: *lefegiu* (vezi *supra* **8.1.1.**) şi *mezelegiu* „mezelar" cf. *mezel* (DLR).

Formaţia *lefegiu* are dubletul *lefeciu* (a. 1645, la Suciu, I.T. II: 454), în care apare sufixul **-eciu* [pron. -e-či̯u].

Din DLR se adaugă: *menghinegiu* „(înv.) lucrător la menghină; piuar".

Formaţiile sunt ***substantive masculine***, primul analizabil prin raportare la un substantiv feminin, celelalte două, la substantive neutre.

Se adaugă şi o ***formaţie semianalizabilă***: *herghelegiu* „proxenet” cf. *herghelie,* cu sens figurat (Vârlan, S.N.: 77).

8.1.2.3. -IGI̱U

În DI sunt înregistrate 8 ***formaţii analizabile*** cu sufixul *-igiu: fitiligiu* „cal nedresat” (DA) şi „fitilist, intrigant” (MDA) cf. *fitil* în expr. *a băga un ~* „a provoca intrigi”, *mindirigiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *naigiu* „naist” cf. *nai* (DLR s.v. *naingiu*), *piligiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *potcapigiu* „confecţioner şi vânzător de *potcapuri*” (DLR), *tractirigiu* „persoană care ţine un *tractir*” (DLR), *tuigiu* (vezi *supra* **8.1.1.**), *vintirigiu* (vezi *supra* **8.1.1.**).

1. Nu am inclus în inventar cuvântul *tinichigiu* „meseriaş care fabrică obiecte din *tinichea*”, pentru că l-am considerat variantă lexicală rezultată prin asimilare vocalică din forma etimologică *tiniche**giu*** < tc. *tenekeci,* în care, conform principiilor de analiză din această lucrare, se segmentează sufixul *-giu.* Tot sufixul *-giu* se identifică şi în formaţia *rachigiu* „persoană care fabrică sau vinde *rachiu*” < tc. *rakici,* pentru că *-i-* vocalic face parte din radicalul *rachi-* (cf. şi *rachie*).

În schimb, în formaţiile *naigiu* [pron. na-i-ği̱u] şi *tuigiu* [pron. tu-i-ği̱u] se identifică sufixul *-igiu,* pentru că *ĭ* semivocalic din temă devine vocală plină şi formează silabă.

2. Despre *fitiligiu* „cal nedresat” în DA s.v. se spune că este „derivat, probabil, din *fitil* (propriu: cal focos, primejdios ca fitilul aprins)”.

3. Unele formaţii cu *-igiu* au ***dublete*** cu *-giu* sau cu alte sufixe dezvoltate ale acestuia: *na**igiu*** / *na**ingiu**,* *pil**igiu*** / *pil**angiu**,* *tractir**igiu*** / *tractir**giu**,* *vintir**igiu*** / *vintir**agiu**.*

Toate formaţiile cu *-igiu* sunt ***substantive masculine*** raportabile la:

- substantive neutre: *fitiligiu, mindirigiu, naigiu, potcapigiu, tuigiu, tractirigiu, vintirigiu;*
- un verb: *piligiu.*

Substantivul *fitiligiu* „fitilist, intrigant” are şi formă de feminin (*fitiligie*) şi se poate folosi şi ca ***adjectiv*** (MDA).

8.1.3. Valorile derivatelor

Derivatele cu sufixele din seria *-agiu, -egiu, -igiu* au aproximativ aceleaşi valori semantice ca şi formaţiile cu sufixul *-giu* (unele evidenţiindu-se la un singur sufix).

8.1.3.1. ***Nume de agent***:

- cu bază verbală: *combinagiu, confecţionagiu, declamagiu, pavagiu, piligiu, pontagiu*^{1}*, reclamagiu* „persoană care reclamă mereu”, *vorbagiu;*
- cu bază nominală: *bombagiu, clapagiu, reclamagiu* „persoană care îşi face reclamă”, *tabletagiu* etc.

Unele s-au specializat ca ***nume de meseriaşi*** (desemnând meserii sau îndeletniciri legate de obiectul denumit de temă): *astaragiu, barcagiu, drâmbagiu, laptagiu, mezelegiu, mindirigiu, naigiu, poştagiu, potcapigiu, spitalagiu, tuigiu, vintirigiu* etc.

8.1.3.2. ***Purtătorul preferinţei*** pentru obiectul denumit de temă: *ciorbagiu*^{1}*, fitiligiu, palavragiu, pomanagiu, scandalagiu* etc.

8.1.3.3. ***Purtătorul apartenenţei*** (locale sau la un grup organizat): *cazarmagiu, fanaragiu* „fanariot”, *frontagiu, halagiu, şalagiu, trupagiu.*

8.1.3.4. ***Posesorul****: baftagiu, lefegiu, marfagiu.*

Formaţia *sponsoragiu* este ***sinonimă*** cu baza, cu o nuanţă peiorativă.

Cel mai bine reprezentate sunt numele de meseriaşi.

8.1.4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

8.1.4.1. Sufixele dezvoltate din seria *-agiu, -egiu, -igiu* sunt formate dintr-o vocală de legătură (*-a-/-e-/-i-*) + sufixul *-giu.*

Sufixul *-agiu,* care se identifică în cele mai numeroase formaţii, a fost împrumutat din turcă (pentru etimoane, cf. Suciu, I.T. II s.v.), în:

- cuvinte neanalizabile: *ce(a)rcagiu* „soldat din avangardă” (Costinescu, în DA) < tc. *çarkacı, ciorbagiu*^{2} „ofiţer de ieniceri” (N. Costin apud Let. II 255/22, în DA) < tc. *çorbacı*, *turnagiu* „locotenent de ieniceri” (R. Popescu, CM I, 511, în DLR) < tc. *turnağï;*
- derivate (semi)analizabile: *conduragiu* (H. II, 30, în DA) < tc. *konduracı, limonagiu* (R. Popescu, CM I, 536, în DLR) < tc. *limonatacı*, *palavragiu* (*Valian*, V., în DLR) < tc. *palavracı, tamburagiu* (Rev. Nouă I, 350, în DLR) < tc. *tamburacı, tulumbagiu* (a. 1815 în Uricariul V, 444, în DLR; a. 1793, la Suciu, I.T. II: 774) < tc. *tulumbacı.*

Sufixul *-egiu (*-eciu)* a fost împrumutat în derivatul analizabil *lefegiu* (a. 1724, la Suciu II: 454) < tc. *ulûfeci, *lefeği;* pentru forma *lefeciu,* vezi *supra*, nota sub **8.1.2.2.**) şi a fost apoi folosit pentru crearea derivatului românesc *mezelegiu.*

Sufixul dezvoltat *-igiu* a fost creat în limba română, pentru adaptarea împrumutului analizabil *mindirigiu* < tc. *minderci,* probabil prin asimilare cu vocala *i* din temă (cf. şi *tuigiu* < tc. *tuğcu*).

8.1.4.2. Segmentat din împrumuturile analizabile, sufixul *-agiu* a creat derivate româneşti: *astaragiu* (a. 1784 apud ŞIO, în DA), *bragagiu* (Filimon, C. I, 610, în DA), *combinagiu* (Iordan, LRA: 158), *fanaragiu* „lampagiu” (a. 1776, Uricariul XIX, 328, în DA) şi „fanariot” (Alecsandri, T. 138, în DA), *lampagiu* (Valian, V., în DLR), *laptagiu* (I. Golescu, C., în DLR), *rampagiu* (Nom. Prof.: 14), *sifonagiu* (Iordan, LRA: 159), *tarabagiu* (F (1879), 56, în DLR), *teatragiu* (ALAS 25, v 1935, 1/5, în DLR), *ţambalagiu* (Delavrancea, S. 182, în DLR), *vorbagiu* (Iordan, LRA: 159) etc.

Şase din cele 8 formaţii în care se identifică sufixul *-igiu* sunt creaţii româneşti: *fitiligiu* (Vasiliu, C. 180, în DA), *naigiu* (TDRG, BL VII, 124, în DLR), *piligiu* (BL II 180, în DLR), *potcapigiu* (Polizu, în DLR), *tractirigiu* (a. 1820 apud N.A. Bogdan, C. M. 104, în DLR) şi *vintirigiu* (Antipa, P. 285, în DLR).

8.1.5. Originea temelor

Temele formaţiilor româneşti cu sufixele din seria *-agiu, -egiu, -igiu* au origini diverse:

- latino-romanice (în special franţuzeşti): *barcagiu* (it.), *bombagiu* (fr.), *canalagiu* (fr., lat.), *combinagiu* (fr.), *declamagiu* (fr., lat.), *pavagiu* (fr.), *pompagiu* (fr., lat.), *pontagiu* (fr.) etc.;
- slave: *bragagiu* (rus.), *cazarmagiu* (rus.), *drâmbagiu* (ucr.), *potcapigiu* (slavon.), *povarnagiu* (bg.), *rablagiu* (bg.), *tractirigiu* (rus.) etc.;

– turcești: *ciorbagiu*[1], *fitiligiu, mezelegiu, naigiu;*
– moștenite din latină: *laptagiu,* probabil și *grataragiu* (cf. lat. *gratarium*).

Multe teme au origine multiplă: *halagiu* (fr., germ.), *lampagiu* (ger., ngr., fr., rus.), *poștagiu* (rus., ger., magh., fr.), *rampagiu* (fr., germ.), *samaragiu* (bg., ngr.), *scandalagiu* (slavon., ngr., fr., lat.), *spitalagiu* (ngr., germ., lat., fr.), *tarabagiu* (tc., srb., bg.), *teatragiu* (lat., ngr., fr., germ.) etc.

Etimologia temelor derivatelor *robagiu* și *șpagagiu* este necunoscută, iar tema lui *piligiu* provine din limba romani.

8.1.6. Productivitatea sufixelor

Sufixul *-agiu* a devenit foarte productiv, dat fiind că a creat numeroase derivate pe teren românesc, începând din secolul al XVIII-lea; destul de numeroase sunt și creațiile recente, cu atestări din presa contemporană (cf. Vârlan, S.N.: 77–78): *bancagiu, culturagiu, frescagiu, sponsoragiu* etc.

> Formația *pastramagiu* este considerată creație românească în sursele lexicografice, dar împrumut din tc. *pastirmacı* (la Suciu, I.T. II: 575).

Productiv a fost și sufixul *-igiu* (vezi *supra* **8.1.4.2.**).

8.1.7. Repartiția stilistică și teritorială a derivatelor

Multe derivate care reprezintă nume de meseriași sau de persoane care au o anumită îndeletnicire sunt învechite (*astaragiu, bragagiu, canalagiu, conduragiu, drâmbagiu, laptagiu, mingirigiu, naigiu, poștagiu, potcapigiu, spitalagiu, tuigiu, tulumbagiu* etc.), altele sunt recente datorită „revitalizării" sufixelor din serie în presă și în limbajul colocvial (*parcagiu, tabletagiu* etc.).

O serie de formații sunt rare, pentru că au avut, de la început, caracter ocazional, ironic: *baftagiu, bombagiu, clapagiu, combinagiu, declamagiu, pontagiu, șpagagiu, teatragiu* etc.

În limba actuală se mai folosesc puține formații, în general cele care exprimă însușiri negative: *fitiligiu, palavragiu, pomanagiu, reclamagiu, scandalagiu,* rar și *barcagiu, camionagiu, grataragiu, țambalagiu.*

8.2. -ANGI̱U, -NGI̱U

8.2.1. Statutul afixelor

Conform procedeelor de analiză practicate în această lucrare, sufixul *-angiu* [pron. -an-ği̱u] se identifică în derivate a căror temă se termină în consoană (vezi *infra* **8.2.2.1.**), iar sufixul *-ngiu* [pron. -...n-ği̱u] se segmentează din formații a căror temă se termină în *-a̱-* sau *-ĕa̱-* (vezi *infra* **8.2.2.2.**).

8.2.2. Inventarul derivatelor și analiza lor formală

8.2.2.1. -ANGI̱U

În DI sunt înregistrate 4 ***formații analizabile***: *caftangiu* „bătăuș" cf. *(a) cafti* (MDA), *chiulangiu* „persoană care *chiulește* sistematic" (DA), *moftangiu* „om neserios, flecar" cf. *moft* (DLR), *pilangiu* „piligiu" cf. *(a) pili* (DLR).

La acestea se adaugă 24 de formații din alte surse: *baftangiu* „om norocos; baftagiu" (Iordan, LRA: 158), *blogangiu* „cel care are un *blog* pe internet" (Vârlan, S.N.: 78), *bursangiu* „profitor abonat la *burse*" (Vârlan, S.N.: 77), *clipangiu* „autor de clipuri" cf. *clip* (Vârlan, S.N.: 78), *coadangiu* „cel aflat de fiecare dată la *coadă*, ultimul" (Vârlan, S.N.: 77), *drogangiu* „ins care obişnuieşte să se *drogheze*" (Zafiu 2010: 69) cf. şi *drog, fitangiu* „chiulangiu" cf. *fit* în expr. *a trage la ~* (Agavriloaei 1937: 143), *filmangiu* „cel care ajută la realizarea unui *film*" (Vârlan, S.N.: 78), *frecangiu* „om leneş" (DALR) cf. *(a) freca (menta)* „a sta degeaba, a nu face mare lucru, a pierde timpul", *fustangiu* „afemeiat" (Rom. lit. XXXVIII, 2005, 13) cf. *fustă, luftangiu* „(sport) jucător care luftează în mod frecvent" (DALR) cf. *(a) lufta, mapangiu* „cel care umblă cu *mapa*, birocratul care nu munceşte" (Vârlan, S.N.: 77), *mitangiu* (Graur, T.: 258) „cel ce pretinde şi primeşte *mită*" (internet), *mocangiu* „om naiv / credul" (DALR) cf. *moacă, pasangiu* „cel care trimite mingea în teren" cf. *(a) pasa* (Vârlan, S.N.: 78), *persiflangiu* „cel care îi ironizează pe cei din jur" cf. *(a) persifla* (*ibid.*), *profitangiu* „cel care *profită* de o situaţie sau de o persoană" (*ibid.*), *ratangiu* „jucător care adeseori *ratează* ocaziile de gol" (Suciu, I.T. I: 510), *şpagangiu* „persoană care primeşte *şpagă*" (Vârlan, S.N.: 77), *şpriţangiu* „pilangiu" („Dilema", IV, 1996, nr. 201, 14) cf. *şpriţ, şustangiu* „complice al şmenarului" cf. *şustă* „aranjament" (Vârlan, S.N.: 77), *tirangiu* „complice, ajutor al hoţului de buzunare" cf. *tiră* „obiect cu care hoţul îşi acoperă mâna" (Vârlan, S.N.: 77), *ţuicangiu* „băutor de *ţuică;* beţiv" (DALR), *vastangiu* „hoţ de buzunare" (DALR) cf. *vast* „buzunar cu bani".

Unele formaţii au ***dublete*** cu *-agiu* sau cu *-igiu*: *baf**tangiu*** / *baf**tagiu***, *map**angiu** / map**agiu**, pil**angiu** / pil**igiu***.

Formaţiile cu sufixul *-angiu* sunt ***substantive masculine*** analizabile prin raportare la:

- substantive:
  - feminine: *baftangiu, coadangiu, fustangiu* etc.;
  - neutre: *moftangiu, fitangiu, şpriţangiu* etc.;
- verbe: *caftangiu, chiulangiu, persiflangiu, pilangiu* etc.

Conform MDA, substantivul *caftangiu* are şi corespondent feminin (*caftangie*) şi poate fi folosit şi ca ***adjectiv***. În aceeaşi situaţie sunt şi alte formaţii, pentru care nu avem atestări feminine sau cu valoare adjectivală.

În DI figurează şi 3 ***formaţii semianalizabile***: *buhurdangiu* „cel însărcinat la curtea domnească să poarte grijă de afumător" (DA s.v. *buhurdar* „vas de afumat cu mirodenii"), *calangiu* „(turcism, rar) spoitor (de vase de aramă)" (DA) cf. *călaiu* „cositor, zinc" şi *sangeangiu* „portdrapel (la turci)" cf. *sangeac* „stindard turcesc" (DLR).

8.2.2.2. -NGIU

Sufixul se identifică în 3 ***formaţii analizabile*** din DI: *basmangiu* „basmagiu (= fabricant sau negustor de *basmale*)" (DA), *boiangiu* „vopsitor de textile" (DA) cf. *boia* „vopsea", *cafengiu,* dubletul lui *cafegiu* (DA s.v. *cafegiu*) cf. *cafea.*

Formaţiile sunt ***substantive masculine*** analizabile prin raportare la substantive feminine.

8.2.3. Valorile derivatelor

Derivatele cu sufixele *-angiu, -ngiu* au trei valori semantice, ca şi cele cu *-giu.*

8.2.3.1. ***Nume de agent*** cu bază verbală (*caftangiu, chiulangiu, pasangiu, pilangiu* etc.) sau cu bază nominală (*clipangiu, fitangiu, şpriţangiu* etc.), cu specializarea semantică ***nume de meseriaşi*** sau de persoane care au o anumită îndeletnicire (*basmangiu, boiangiu*).

8.2.3.2. ***Purtătorul preferinţei*** pentru obiectul denumit de temă, în sens figurat, metonimic (*bursangiu, cafengiu, fustangiu, şpagangiu*).

8.2.3.3. ***Posesorul*** obiectului denumit de temă (*baftangiu, blogangiu, moftangiu*).

8.2.4. Originea sufixelor şi istoria derivatelor

8.2.4.1. Sufixele româneşti *-angiu, -ngiu* au luat naştere, probabil, printr-o falsă analiză a cuvintelor turceşti intrate în română care aveau *-n-* în temă, ca *armangiu, bostangiu, taingiu* (Graur 1939b: 121); cf. şi *caftangiu* „persoană care păstra *caftanele*” < tc. *kaftancı*. Este posibil ca la această falsă analiză să fi contribuit şi faptul că uneori, când *-giu* se combină cu teme terminate în consoană, finala consonantică a temei cade (vezi *supra* monografia sufixelor **-CI̲U, -GI̲U**, nota 1 sub **2.2.1.**) şi, prin urmare, s-a putut considera că *-n-* face parte din sufix.

Al. Graur crede că la apariția nazalei în acest sufix e posibil să fi contribuit şi neogreaca; de asemenea, observând că aceste cuvinte sunt trisilabice, consideră că nu e exclus să fie o chestiune de ritm interior sau de expresivitate (Graur 1939b: 124–125). S. Puşcariu, încadrând apariția acestei consoane în fenomenul mai cuprinzător de despicare a consoanelor, observă că şi în aromână găsim *hălvăngiu* „halvagiu” < tc. *halvacı*; şi în alte limbi există exemple de acest fel, ca v.sl. *topanidzĕ* < grec. *τοπάζιον* sau, în dialecte greceşti, *papanhandzis* față de *Papahagi* aromânesc (Puşcariu, L.R. II: 125).

Sufixul *-angiu* a putut fi însă segmentat în română şi din împrumutul semianalizabil *buhurdangiu* (a. 1783 Doc. (ŞIO), la Suciu, I.T. II: 121) < tc. *buhurdancı* (cf. *buhurdar* < tc. *buhurdan*, Suciu, I.T. II: 122). Tot din secolul al XVIII-lea datează şi împrumutul analizabil *boiangiu* (a. 1788, apud ŞIO) < tc. *boyacı* (cf. *boia*).

8.2.4.2. Sufixul *-angiu* pare să fi fost productiv în limba română de la începutul secolului al XVIII-lea, dacă avem în vedere formația semianalizabilă *sangeangiu* (N. Costin, Let.^{2} II, 455, în DLR) explicată din **sangeacgiu* prin asimilare (Suciu I.T. II: 639). În afară de *boiangiu* şi *buhurdangiu*, toate celelalte formații cu *-angiu, -ngiu* sunt derivate româneşti; multe au atestări din secolul al XIX-lea şi de la începutul secolului trecut: *basmangiu* (a. 1826, la Suciu, I.T. II: 76), *moftangiu* (a. 1879, la Suciu II: 512), *pilangiu* (a. 1909, apud Graur 1934b: 180), *chiulangiu* (TDRG), *baftangiu* şi *fitangiu* (ambele la Graur 1939b: 123) etc.

În DA şi MDA, *chiulangiu* este înregistrat ca împrumut din tc. *kulahğy,* dar cuvântul nu figurează la Suciu, I.T. II; de aceea l-am considerat creație românească.

8.2.5. Originea temelor

Temele derivatelor româneşti sunt de diverse origini: slavă (*mitangiu*), turcă (*basmangiu, moftangiu*), neogreacă (*fustangiu*), germană (*mapangiu, şprițangiu*), franceză (*bursangiu, drogangiu, pasangiu, persiflangiu, ratangiu*), romani (*baftangiu, caftangiu, pilangiu*).

Un derivat recent are tema moştenită din latină: *coadangiu.* Tema lui *chiulangiu* este verbul *(a) chiuli,* derivat din substantivul *chiul* (cu etimologie nesigură, cf. tc. *külah*). Originea temei derivatului *fitangiu* este nesigură (cf. rus. *квит,* germ. *quitt,* în MDA), iar temele derivatelor *şpagangiu, şustangiu* şi *tirangiu* figurează cu etimologie necunoscută în MDA.

8.2.6. Productivitatea sufixelor

Productivitatea sufixului *-angiu* continuă şi în zilele noastre (vezi *supra* **8.2.2.1.**, formațiile adăugate la cele din DI).

8.2.7. Repartiţia stilistică şi teritorială a derivatelor

Formaţiile cu teme de origine turcă sunt învechite, iar celelalte se folosesc rar, fiind creaţii ocazionale, ironice sau argotice. Singurul derivat care funcţionează în limba standard este peiorativul *chiulangiu.*

În câte o singură formaţie analizabilă se identifică şi alte sufixe dezvoltate:

***-alagi̱u** [pron. -a-la-ği̱u] se segmentează din *sambalagiu* (Suciu, I.T. I: 509) cf. *samba;*

***-ingi̱u** [pron. -in-ği̱u] apare în formaţia din DI *naingiu* (a. 1886, la Suciu II: 533), dublet al formaţiei *naigiu* (a. 1877, *ibid.*; vezi şi *supra* **8.1.2.3.**).

Cuvântul din DI *tuiungiu* „(reg.) copil de casă, paj" (DLR s.v. *tuigiu*) nu poate fi raportat din punct de vedere semantic la baza *tuĭ* „semn distinctiv al rangului unor demnitari otomani; panaş" cu detaşarea unui sufix dezvoltat **-iungiu* [pron. -ĭun-ği̱u] (deşi la Suciu II: 772 apare s.v. *tui*).

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Agavriloaei 1937 = Gh. Agavriloaei, „Din argot-ul școlarilor”, în BPh IV (1937), 137–150.

Andreicin–Popov–Ivanov 1956 = L. Andreicin, K. Popov, M. Ivanov, *Съвременен български език*, Sofia.

Andriescu 1954 = Al. Andriescu, „Numirea acțiunilor prin infinitive lungi substantivate în terminologia științifică și tehnică”, în LR III (1954), nr. 3, 83–90.

Anghel–Șerban 1974 = Ioana Anghel, Felicia Șerban, „Probleme ale reconstruirii sistemului de derivare al limbii române dintre secolele al IX-lea și al XV-lea”, în CL XIX (1974), nr. 1, 67–75.

Anghel–Șerban 1979 = Ioana Anghel, Felicia Șerban, „Formarea cuvintelor în limba română în secolele IX–XV. Derivarea cu sufixe”, în CL XXIV (1979), nr. 2, 171–178.

Anghel 1976 = Ioana Anghel, „Note etimologice și lexicale”, în CL XXI (1976), nr. 2, 221–228.

Arvinte, T. = Vasile Arvinte, „Terminologia exploatării lemnului și a plutăritului”, în SCȘt VIII (1957), fasc. 1, 1–185.

Arvinte 1959 = Vasile Arvinte, „Terminația de plural *-auă* a unor substantive neutre”, în SCL X (1959), nr. 2, 213–239.

Asan 1959 = Finuța Asan, „Derivarea cu sufixe și prefixe în *Psaltirea Hurmuzaki*”, în SMFC I, 203–212.

Avram, A. 1961 = Andrei Avram, *Cercetări asupra sonorității în limba română*, București, Editura Academiei.

Avram, A., G.C. = Andrei Avram, 1964, *Contribuții la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte românești*, București (extras din SCL XV (1964), nr. 1–5).

Avram, A. 1972a = Andrei Avram, „Note etimologice”, în LR XXI (1972), nr. 6, 517–526.

Avram, A. 1972b = Andrei Avram, „Un grup de cuvinte din familia lui *moale*: probleme de etimologie și derivație”, în LR XXI (1972), nr. 4, 285–292.

Avram, A., C.E. = Andrei Avram, 1997, *Contribuții etimologice* („Etymologica” 1), București, Editura Univers Enciclopedic.

Avram, A., P.E. = Andrei Avram, 2000, *Probleme de etimologie* („Etymologica” 4), București, Editura Univers Enciclopedic.

Avram, M. 1960 = Mioara Avram, „Sufixele românești *-ilă* masculin și *-ilă/´-ilă* feminin”, în SMFC II, 149–178.

Avram, M. 1967a = Mioara Avram, „«Genul comun» în limba română”, în SCL XVIII (1967), nr. 5, 479–489.

Avram, M. 1967b = Mioara Avram, „Contribuții la studierea derivării cu *-iv*”, în SMFC IV, 87–111.

Avram, M. 1970 = Mioara Avram, „Cuvânt înainte”, în FCLR I, p. V–XVI.

Avram, M. 1978 = Mioara Avram, „Introducere”, în FCLR II, 5–31.

Avram, M. 1989 = Mioara Avram, „Introducere în studiul sufixelor”, în FCLR III, 5–13.

Avram, M. 1996 = Mioara Avram, „La creativité du roumain”, în Maria Iliescu, Sanda Șora (eds), *Rumänisch: Typologie, Klassification, Sprachcharakteristik. Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa–Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München*, Tutzing, 30.3–2.4.1993, Veitscheochheim bei Würzburg, Südosteuropa–Schriften, band 14, München, 1996, 285–297.

Avram, M. 1997 = Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, București, Editura Academiei Române.

Avram, M. 1999 = Mioara Avram, „Formarea cuvintelor în preocupările lui Sextil Pușcariu”, în SUBB, nr. 1–2, 1999, 77–87.

Avram, M. 2000 = Mioara Avram, „Un suffixe consolidé et devenu productif: Roum. *-ard*”, în Martine Coene, Walter De Mulder, Patrick Dendale, Yves D’Hulst (eds), *Traiani Augusti Vestigia Pressa Sequamur. Studia Lingvistica in Honorem Lilianae Tasmowski*, Padova, Unipress, 3–9.

Avram, M. 2003 = Mioara Avram, „Moțiunea la substantive neutre nume de animate”, în LR LII (2003), nr. 1–3, 9–13.

Avram, M. 2005 = Mioara Avram, *Studii de morfologie a limbii române*, București, Editura Academiei Române.

Bahner 1958 = Werner Bahner, „Zur Funktion des suffixes *-giu* in Rumänischen”, în CL III (1958), supliment, 57–63.

Baldinger 1950 = Kurt Baldinger, *Kollektivsuffixe und Kollektivbegriff. Ein Beitrag zur Bedeutungslehre im Französischen mit Berücksichtigung der Mundarten*, Berlin, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Veröffentlichungen des Instituts für Romanische Sprachwissenschaft.

Battaglia–Pernicone, G.I. = Salvatore Battaglia, Vincenzo Pernicone, 1951, *La grammatica italiana*, Torino, Loescher; seconda edizione migliorata, 1954.

Bălan-Mihailovici 1980 = Aurelia Bălan-Mihailovici, „Particularités de l’aire nordique de la langue roumaine aux XVII et XVIII siècles dans la formation des mots”, în RRL XXV (1980), nr. 5 (*Hommage à A. Rosetti à l’occasion de son 85 anniversaire*), 473–476.

Bălășescu 1850 = Nicolau Bălășescu, *Gramatică română pentru seminarii și clase mai înalte*, ed. a II-a, București, 1850.

Belić 1901 = Alexander Belić, „Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplificativsuffixe”, în *Archiv für slavische Philologie*, XXIII (1901), nr. 1–2, 134–206.

Bidian–Loșonți–Rusu 1986 = V. Bidian, D. Loșonți, Gr. Rusu, „Note lexicale și etimologice”, în CL XXXI (1986), nr. 1, 51–57.

Bîrlea, C.P. = I. Bîrlea, 1924, *Cântece poporane din Maramureș, culese de...*, 2 vol., vol. I. *Balade, colinde și bocete*, vol. II. *Descântece, vrăji, farmece și defaceri*, București, Editura Casei Școalelor.

Bîrsan 1962 = D. Bîrsan, „False diminutive”, în SMFC III, 89–98.

Bogdan 1913 = Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, 2 vol., I. *Hrisoave și cărți domnești: 1457–1492*; II. *Hrisoave și cărți domnești: 1493–1503, Tractate, acte omagiale, solii, privilegii comerciale, salv-conducte, scrisori: 1457–1503*, București, Atelierele Grafice Socec & Co.

Bogrea 1920 = V. Bogrea, „Câteva considerații asupra toponimiei românești”, în DR I (1920), 210–219.

Bogrea 1921–1922 = V. Bogrea, recenzie la G. Pascu, *Sufixele românești*, în DR II (1921–1922), 785–788.

Bogrea 1922–1923a = V. Bogrea, „Etimologii. *Moșneag*”, în DR III (1922–1923), 733.

Bogrea 1922–1923b = V. Bogrea, „Contribuții la studiul sufixelor românești”, în DR III (1922–1923), 803–807 („Încă un sufix neglijat”, 803–804; „În chestia sufixului *-ar*”, 804–807).

Bogrea 1924–1926 = V. Bogrea, „Contribuții onomastice”, în DR IV, partea a 2-a (1924–1926), 857–873.

Bogza-Irimie 1977 = Bogza-Irimie, Rodica, „Aspecte sociolingvistice în selectarea unor morfeme derivative ale lexicului politic”, în LR XXVI (1977), nr. 3, 265–268.

Bolocan 1976 = Gheorghe Bolocan, „Categoria «nume de grup» în toponimie”, în LR XXV (1976), nr. 1, 89–98.

Bourciez, E. = Édouard Bourciez, 1923, *Éléments de linguistique romane*, 2e éd. refondue et complétée, Paris, Librairie C. Klincksieck; 1ere éd., 1910; 3e éd., 1930; 4e éd., 1946; 5e éd., 1967.

Brâncuș 1961 = Grigore Brâncuș, „Observații asupra etimonurilor albaneze din DLRM”, în SCL XII (1961), nr. 2, 193–203.

Brâncuș 1967 = Grigore Brâncuș, „Nume date animalelor domestice”, în LR XVI (1967), nr. 2, 169–175.

Brâncuş 1971 = Grigore Brâncuş, „Şuetă”, în LR XX (1971), nr. 2, 184–185.

Brâncuş, V.A. = Grigore Brâncuş, 1983, *Vocabularul autohton*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Bugeanu 1971a = Dan Bugeanu, „Note etimologice şi lexicale”, în LR XX (1971), nr. 1, 53–54.

Bugeanu 1971b = Dan Bugeanu, „Note lexicale şi etimologice”, în LR XX (1971), nr. 3, 298–299.

Bugeanu 1993 = Dan Bugeanu, „Note lexicale”, în LR XLII (1993), nr. 9, 427–429.

Bulgăr 1961 = Gheorghe Bulgăr, „Cuvinte rare în opera lui Mihail Eminescu”, în LR X (1961), nr. 1, 48–57.

Bulgăr 1965 = Gheorghe Bulgăr, „Neologismele romanice la începutul secolului trecut”, în CL X (1965), nr. 1, 109–118.

Byck 1933 = J. Byck, „Le féminin péjoratif”, în BL I (1933), 108–110.

Byck–Graur = J. Byck, A. Graur, „De l’influence du pluriel sur le singulier des noms en roumain”, în BL I (1933), 14–57.

Calotă 1994 = Ion Calotă, „Ortoepia antroponimelor în *-iu*”, în LR XLIII (1994), nr. 5–6, 245–249.

Capidan 1909 = Theodor Capidan, „Die nominalen Suffixe im Aromunischen”, în JIRS, nr. 15, 1–88.

Capidan, M. I–III = Theodor Capidan, 1925–1928, *Meglenoromânii*, I. *Istoria şi graiul lor*, 1925; II. *Literatura populară la meglenoromâni*, 1928; III. *Dicţionar meglenoromân*, 1935, Bucureşti, Ediţiunea Academiei.

Capidan, A. = Theodor Capidan, 1932, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic* (Academia Română, „Studii şi cercetări” XX), Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională.

Carabulea 1958 = Elena Carabulea, „Observaţii asupra sufixului fracţionar *-ime*”, în *Omagiu lui Iorgu Iordan. Cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, Bucureşti, Editura Academiei, 135–138.

Carabulea 1959 = Elena Carabulea, „*-ame* şi *-ime* în limba română”, în SMFC I, 65–75.

Carabulea 1972 = Elena Carabulea, „Interfixul [vocală +] -l- în derivarea nonverbală din limba română”, în SMFC VI, 117–135.

Carabulea 1973 = Elena Carabulea, „Sufixe diminutivale neologice în limba română contemporană”, în SCL XXIV (1973), nr. 6, 655–668.

Carabulea 1977 = Elena Carabulea, „Nume de locuitori în *-ean, -ian, -an*”, în LR XXVI (1977), nr. 2, 149–154.

Carabulea–Popescu-Marin 1967 = Elena Carabulea, Magdalena Popescu-Marin, „Exprimarea numelui de acţiune prin substantive cu formă de infinitiv lung şi de supin”, în SMFC IV, 276–320.

Carabulea–Popescu-Marin 1970 = Elena Carabulea, Magdalena Popescu-Marin, „La concurrence entre les différents moyens de formation des noms d’action en roumain”, în Alexandru Graur (réd. en chef), *Actes du Xe Congrès international des linguistes, Bucarest, 28 août–2 septembre 1967*, vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei, 567–570.

Cazacu 1973 = Boris Cazacu, „Folosirea derivatelor cu sufixele *-al* şi *-ar*”, în LL, 1973, nr. 2, 11–13.

Cazacu–Fischer 1956 = Boris Cazacu, I. Fischer, „Neologismele în scrierile lui Anton Pann”, în *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea* [red. responsabil: T. Vianu], vol. I, Bucureşti, Editura Academiei, 23–56.

Călăraşu 2005 = Cristina Călăraşu, 2005, *Studii de terminologie a profesiunilor. Încercare de sociologie lingvistică*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Chantraine 1933 = Pierre Chantraine, *La formation des noms en grec ancien*, Paris, Librairie C. Klincksieck.

Chantraine, F.M. = Pierre Chantraine, 1958, *Grammaire homérique*. Tome 1. *Phonétique et morphologie*, 3e tir. avec une conclusion nouvelle, Paris, Librairie Klincksieck.

Chircu 2006 = Adrian Chircu, „Adverbele româneşti în *-iş* (*-âş*)”, în Gabriela Pană Dindelegan, (coord.), *Limba română. Aspecte sincronice şi diacronice*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 57–66.

Ciobanu, E. 1959 = Elena Ciobanu, „Observaţii asupra formării numelor de familie feminine de la masculine”, în SMFC I, 137–143.

Ciobanu, E. 1962 = Elena Ciobanu, „Categoriile semantice create de sufixul *-ar* în limba română”, în SMFC III, 143–154.

Ciobanu, E. 1969 = Elena Ciobanu, „Unele aspecte ale formării numelor de meserii cu sufixe în limba română contemporană”, în SMFC V, 17–35.

Ciolan 2013 = Alexandru Ciolan, *Misterele cuvintelor*, ediţia a II-a, adăugită, Bucureşti, Editura Logos.

Ciompec 1959 = Georgeta Ciompec, „Sufixul *-aj*”, în SMFC I, 51–64.

Ciompec 1962 = Georgeta Ciompec, „Variantele sufixelor *-ant/-ent, -anţă/-enţă* din limba română”, în SMFC III, 129–141.

Ciompec 1985 = Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie şi diacronie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Cipariu 1987 = Timotei Cipariu, *Opere*, vol. I., ed. îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, introducere de Gavril Istrate, Bucureşti, Editura Academiei.

Comşulea 1980 = Elena Comşulea, „*Oarzăn, -ă*”, în CL XXV (1980), nr. 1, 73–75.

Contraş 1962 = Eugenia Contraş, „Sufixul *-et*”, în SMFC III, 155–162.

Contraş 1972 = Eugenia Contraş, „Din istoria adaptării neologismelor în *-(a/i)tor(iu), -or(iu)*”, în SMFC VI, 83–87.

Contraş–Popescu-Marin 1967 = Eugenia Contraş, Magdalena Popescu-Marin, „La suffixation dans le roumain des XVIe – XVIIIe siècles”, în RRL XII (1967), nr. 5, 397–416.

Cooper, W. = Frederic Taber Cooper, 1895, *Word Formation in the Roman Sermo Plebeius. An historical study of the development of vocabulary in vulgar and late Latin, with special reference to the Romance languages*, Submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the University Faculty of Philosophy, Columbia College. New York, Ginn & Co. (reprint Hildesheim-New York, G.Olms, 1975).

Costin = Lucian Costin, *Graiul bănăţean (Studii şi cercetări)* I, Timişoara, Editura Cartea Românească, 1926.

Coteanu 1990 = I. Coteanu, „Cuvinte care bat la poarta limbii române”, în LR XXXIX (1990), nr. 2, 109–111.

Coteanu–Sala 1987 = Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia şi limba română*, Bucureşti, Editura Academiei.

Creţa 1967 = Zorela Creţa, „Sufixele peiorative”, în SMFC IV, 177–194.

Creţa 1972 = Zorela Creţa, „Sufixul *-uică*”, în SMFC VI, 97–106.

Croitor 2009 = Blanca Croitor, „Dinamica flexiunii substantivale, reflectată în DOOM^{2}”, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Dinamica limbii române actuale – aspecte gramaticale şi discursive*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 33–58.

Dănăilă 1960 = I. Dănăilă, „Sufixul *-ard*”, în SMFC II, 117–123.

Densusianu, CTR = *Curs de toponimie retoromană*, (litografiat) BA cota 513613.

Densusianu 1904 = Ovid Densusianu, „Notes de lexicologie roumaine”, în „Romania” XXXIII (1904), 71–86.

Densusianu, A.S. = Ovid Densusianu, „Ein albanesisches Suffix im Rumänischen”, în „Bausteine für romanische Philologie. Festgabe für Adolfo Mussafia”, Halle, 1905, 473–481.

Densusianu, Ţ.H. = Ovid Densusianu, 1915, *Graiul din Ţara Haţegului*, Bucureşti, Editura Socec.

Deny, G.T. = J. Deny, *Grammaire de la langue turque*, Paris, 1921.

DHLR I, II = Ovide Densusianu, 1901, *Histoire de la langue roumaine*. Tome I. *Les Origines*. Tome II. *Le seizième siecle*, 1938, Paris, Ernest Leroux; II. *Le seizième siècle*, Paris, Ernest Leroux, fasc. 1, 1914, fasc. 2, 1932, fasc. 3, 1938.

Diaconescu 1977 = Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Diaconescu 1979 = Ion Diaconescu, „Sufixul *-ar* în onomastică", în „Buletin ştiinţific", 1979, Piteşti, 171–172.

Diculescu, OLR = Constantin C. Diculescu, 1907, „Originile limbei române. Studii critice – rezultate nouă (Fascicola 1. Vocalismul)", în „Analele Academiei Române", seria a II-a (1907), tomul XXIX. Memoriile secţiunei literare, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl" S-sor I. St. Rasidescu, 513–675; publicat şi ca extras.

Diez, G. II = Friedrich Diez, 1858, *Grammatik der romanischen Sprachen*, vol. II, Bonn, Eduard Weber; Frédéric Diez, 1874–1876, *Grammaire des langues romanes*, tome II, IIIe édition refondue et augmentée, trad. par A. Branchet, Alfred Morel-Fatio et Gaston Paris, Paris, A. Frank.

Dimitrescu 1958 = Florica Dimitrescu „Relaţiile dintre diminutive şi augmentative în limba română", în *Omagiu lui Iorgu Iordan. Cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, Bucureşti, Editura Academiei, 241–253.

Dimitrescu 1960 = Florica Dimitrescu, „Valoarea peiorativă a sufixului *-aticus*", în „Studii clasice" II (1960), 321–330.

Dimitrescu 1965 = Florica Dimitrescu, „Tendinţe ale formării cuvintelor în limba română (Cuvinte noi în presa actuală)", în LL X (1965), 231–245.

Dimitriu 1999 = Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*. 1. *Morfologia*, Iaşi, Editura Institutul European.

Dominte 1967 = Constantin Dominte, „Sufixul *-erie* în limba română", în SMFC IV 69–79.

Dominte 2001 = Constantin Dominte, „Între vocabular şi gramatică: moţiunea – procedeu distinct de formare a cuvintelor", în LLR XXX (2001), nr. 2, 3–10.

Dragoş 1938 = George-Mihail Dragoş, „Argot basarabean", în BPh V (1938), 237–263.

Dragomirescu–Nicolae 2011 = Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, *101 greşeli de lexic şi de semantică*, Bucureşti, Editura Humanitas (Colecţia *Viaţa cuvintelor*).

Drăganu 1920 = Nicolae Drăganu, „*Cujeică, cânjeu*", în DR I (1920), 294–295.

Drăganu 1922 = Nicolae Drăganu, comunicare citată în „Raport anual" din DR II (1921–1922), 900.

Drăganu 1924–1926 = Nicolae Drăganu, recenzie la Tache Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, în DR IV$_2$ (1924–1926), 1063–1091.

Drăganu 1928 = Nicolae Drăganu, *Toponimie şi istorie*, Cluj, 1928.

Drăganu 1928 = Nicolae Drăganu, „*Întoncă (tuncă)*", în „Revista filologică" II (1928), 296–297.

Drăganu, R. = Nicolae Drăganu, 1933, *Românii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Bucureşti, Imprimeria Naţională.

Drimba 1959 = Vladimir Drimba, „Contribuţii lexicologice", în LR VIII (1959), nr. 1, 26–33.

Drimba, C.E. = Vladimir Drimba, *Cercetări etimologice*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic („Etymologica" 8), 2001.

DTLR^{d} = Cristina Florescu (coordonator), Elena Dănilă, Laura Manea, Marius-Radu Clim, 2008, DTLR^{d}. *Bază lexicală informatizată. Derivate în* ***-ime*** *şi* ***-işte*** (Academia Română – Filiala Iaşi, Institutul de Filologie Română „A. Phillipide"), Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Dubois, D.S. = Jean Dubois, [1962], *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain: essai d'interprétation des mouvements observés dans le domaine de la morphologie des mots construits*, Paris, Librairie Larousse.

Dubois–Dubois-Charlier 1999 = Jean Dubois, Françoise Dubois-Charlier, *Dérivation suffixale en français*, Paris, Nathan.

Dumas 2008 = Felicia Dumas, *Lexicologie française*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

ELR = *Enciclopedia limbii române*, Marius Sala (coord.), 2001, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

FCLR I–III = *Formarea cuvintelor în limba română*, Al. Graur şi Mioara Avram (coord.). Volumul I, *Compunerea* de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, 1970; volumul al II-lea, *Prefixele* de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficşinescu, Cristina Gherman, Finuţa Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, 1978; volumul al III-lea. *Sufixele*. 1. *Derivarea verbală* de Laura Vasiliu, 1989; [Bucureşti], Editura Academiei.

FCLRV = *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea,* Eugenia Contraş, Cristina Gherman, Finuţa Hasan, Rodica Ocheşeanu, Magdalena Popescu-Marin (coord.), 2007, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Fischer 1954 = I. Fischer, „Unele probleme ale formării cuvintelor în limba română", în SCL V (1954), nr. 3–4, 293–307.

Fischer, L.D. = I. Fischer, 1985, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Fischer 1989 = Iancu Fischer, „Rumänisch: Wortbildungslehre. Formation des mots", în Holtus, Günter, Michael Metzeltin, Christian Schmitt (eds), *Lexikon der Romanistischen Linguistik.* 3. Teiband, Tübingen, Max Niemeyer, 33–55.

Franga 1978 = Liviu Franga, „Un sufix diminutival: drom. *-ză*", în „Etudes romanes" III, Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane, XIII (1978), *Hommage à Iorgu Iordan à l'occasion de son quatre-vingt-dixième anniversaire*, Bucarest, 247–263.

Franga, S.D. = Liviu Franga, „Suffixes daco-roumains de substrat en perspective comparée indo-européenne", în „Revue des Études Sud-Est Européennes" XX (1982), nr. 3, 297–318.

Frăţilă 1969 = Vasile Frăţilă, „Note etimologice şi lexicale", în LR XVIII (1969), nr. 5, 486–491.

Frăţilă 1982 = Vasile Frăţilă, *Probleme speciale de dialectologie. Graiul de pe valea inferioară a Târnavelor: pentru uzul studenţilor*, Timişoara, Universitatea din Timişoara.

Frâncu 1983 = Constantin Frâncu, „Vechimea şi provenienţa morfologică a substantivelor de tipul *crezare, născare, pierzare, vânzare*", în LR XXXII (1983), nr. 3, p. 169–181.

Frâncu–Candrea, M. = Teofil Frâncu, George Candrea, 1888, *Românii din Munţii Apuseni (Moţii). Scriere etnografică cu 10 ilustraţiuni în fotografie*, Bucureşti, Tipografia modernă.

GA^1 I = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Vocabularul, fonetica şi morfologia*, 1954, Dimitrie Macrea (redactor responsabil), Academia Republicii Populare Române [Bucureşti], Editura Academiei.

GA^2 I = *Gramatica limbii române,* vol. I, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, tiraj nou, 1966, Al. Graur, Mioara Avram şi Laura Vasiliu (coord.), Academia Română, [Bucureşti], Editura Academiei.

Gáldi, M. = Ladislas Gáldi, 1939, *Les mots d'origine néogrecque en roumain à l'époque des Phanariotes*, Budapest, Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemi Görög Filológiai Intézet.

GALR I, II = *Gramatica limbii române.* I. *Cuvântul.* II. *Enunţul*, tiraj nou, revizuit, 2008, Valeria Guţu Romalo (coord.), Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” Bucureşti, Editura Academiei Române; 2005, primul tiraj.

GBLR = *Gramatica de bază a limbii române*, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Marina Rădulescu Sala, Rodica Zafiu, 2010, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold.

GCR I, II = Moses Gaster, 1891, *Chrestomatie română. Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI–XIX), dialectale şi populare, cu o introducere, gramatică şi un glosar româno-francez de...* Vol. I. *Introducere, gramatică, texte (1550–1710)*; Vol. II. *Texte (1710–1830), dialectologie, literatură populară, glosar*, Leipzig, F. A. Brockhaus / Bucureşti, Socec & Co.

Gheorghe 2010 = Iulia Gheorghe, „The suffix *-bil* in Romanian”, în „Studii şi cercetări de lexicologie” (SCOL), anul III (2010), nr. 1–2, 257–268.

Gheţie 1961 = Ion Gheţie, „Glosare de neologisme la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi la începutul secolului al XIX-lea”, în LR X (1961), nr. 6, 557–566.

Giuglea 1941 = G. Giuglea, „Coincidenţe şi concordanţe între română şi alte limbi romanice”, în DR X, partea I (1941), 58–67.

Goicu, DSN = Viorica Goicu, 2002, *Derivarea cu sufixe neologice în româna contemporană*, Timişoara, Editura Augusta.

Gradenwitz, V.L. = Otto Gradenwitz, 1904, *Laterculi Vocum Latinarum: Voces Latinas et a fronte et a tergo ordinandas*, Leipzig, Hirzel.

Grandgent, L.V. = Charles Hali Grandgent, 1958, *Introducere în latina vulgară [pentru uzul studenţilor]*, după ed. spaniolă a lui F. de B. Moll, în rom. de Eugen Tănase, Cluj, Ministerul Învăţământului şi Culturii, Universitatea „Victor Babeş”.

Graur 1925 = Alexandru Graur, „Roumain *iepar*”, în Rom. LI (1925), 555–556 (republicat în Graur 1936a, 61–63).

Graur, N.A. = Alexandru Graur, 1929, *Nom d’agent et adjectif en roumain*, Paris, Librairie ancienne H. Champion.

Graur 1934a = Alexandru Graur, „Mots «reconstruits» et mots attestés”, în BL II (1934), 11–12.

Graur 1934b = Alexandru Graur, „Les mots tsiganes en roumain”, în BL II (1934), 108–200.

Graur 1936a = Alexandru Graur, *Mélanges linguistiques*, Paris–Bucureşti, Librairie E. Droz–Editura Cultura Naţională.

Graur 1936b = Alexandru Graur, „Notes d’étymologie roumaine”, în BL IV (1936), 64–119.

Graur 1936c = Alexandru Graur, „Mélanges: Sur une question de méthode, Sur les changements de conjugaison en roumain, Sur quelques types de calques, Influence du vocatif sur le nominatif, Notes sur «les mots tsiganes en roumain»”, în BL IV (1936), 187–189, 189–193, 193–194, 194–196, 196–200.

Graur 1937a = Alexandru Graur, „Notes d’étymologie roumaine”, în BL V (1937), 56–79.

Graur 1937b = Alexandru Graur, „Corrections roumaines au *REW*”, în BL V (1937), 80–124.

Graur 1938 = Alexandru Graur, „Note. Glosar din comuna Reviga (Ialomiţa)”, în BPh V (1938), 156–179.

Graur 1939a = Alexandru Graur, „La quatrième conjugaison latine”, în „Bulletin de la Société Linguistique de Paris” XL (1939), 127–150.

Graur 1939b = Alexandru Graur, „Notes d'étymologie roumaine. *-angiu*", în BL VII (1939), 121–125.

Graur 1940 = Alexandru Graur, „Notes de morphologie et de syntaxe roumaines", în BL VIII (1940), 205–210.

Graur 1947 = Alexandru Graur, „Langues mêlées", în BL XV (1947), 8–19.

Graur, SLG = Alexandru Graur, 1955, *Studii de lingvistică generală*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur 1959a = Alexandru Graur, „Cu privire la sufixele *-abil* şi *-ibil*", în LR VIII (1959), nr. 5, 59–60.

Graur 1959b = Alexandru Graur, „Grupuri simbolice în fonetismul românesc", în SCL X (1959), nr. 2, 205–211.

Graur, E. = Alexandru Graur, 1963, *Etimologii româneşti*, Bucureşti, Editura Academiei.

Graur, ELR = Alexandru Graur, 1963, *Evoluţia limbii române. Privire sintetică*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, N.P. = Alexandru Graur, 1965, *Nume de persoane*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur 1966 = Alexandru Graur, recenzie la D.O., în SCL XVII (1966), nr. 3, 355–359.

Graur 1968 = Alexandru Graur, „*Doctorantură* sau *doctorat*?", în PN XIII (1968), nr. 8, 16–17.

Graur, T. = Alexandru Graur, 1968, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur 1970 = Alexandru Graur, „Participii active", în „Buletin ştiinţific". Seria A., Baia-Mare, vol. II (1970), 13–19.

Graur, S. = Alexandru Graur, 1970, *Scrieri de ieri şi de azi*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, P.A. = Alexandru Graur, 1971, *Puţină... aritmetică*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, N.L. = Alexandru Graur, 1972, *Nume de locuri*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, AER = Alexandru Graur, 1975, *Alte etimologii româneşti*, Bucureşti, Editura Academiei.

Graur 1976, 2009 = Alexandru Graur, *„Capcanele" limbii române*, 1976, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică; 2009, ediţie îngrijită de conf. univ. dr. Liviu Groza, Bucureşti, Editura Humanitas.

Grecu 1964 = Doina Grecu, „Forme hipocoristice ale prenumelor din comuna Berzovia, oraşul Reşiţa, Regiunea Banat", în CL IX (1964), nr. 1, 109–116.

Grevisse = Maurice Grevisse, 1969, *Le bon usage. Grammaire française avec des remarques sur la langue française d'aujourd'hui*, 9e édition revue, Gembloux, J. Duculot / Paris, Libr. A. Hatier.

Grevisse–Goosse = Maurice Grevisse, André Goosse, 2008, *Le bon usage. Grammaire française. Grevisse langue française*, 14e édition, Bruxelles, Éditions De Boeck, Duculot.

Grossmann 2013 = Maria Grossmann, „Romanian", în Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen, Franz Rainer (eds), *Word-Formation. An International Handbook of the Languages of Europe*, vol. XVI, *Word-formation in the individual European languages*, Berlin, De Gruyter / Mouton (http//www.angl.hu.-berlin.de/staff/609380).

Gruiţă 2011 = G. Gruiţă, *Norma lingvistică actuală. Norma, uzul şi abuzul*, ediţia a II-a, revăzută, Piteşti, Paralela 45.

Guţu Romalo 1961 = Valeria Guţu Romalo, „Abaterea lingvistică", în LR X (1961), nr. 6, 528–538 (republicat în *Periplu lingvistic. Studii şi reflecţii*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2013, 86–95).

Guţu Romalo, C.G. = Valeria Guţu Romalo, 1972, *Corectitudine şi greşeală (Limba română de azi)*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică (2002, versiune nouă, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional).

Hasan 1972 = Finuţa Hasan, „În legătură cu etimologia sufixelor *-ac, -ec, -ic, -oc, -uc* şi *-ag, -eg, -ig, -og, -ug*”, în SMFC VI, 45–54.

Hasdeu 1875 I, II = Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Istoria critica a romaniloru: pamentulu Terrei-Romanesci*, 2 vol., ed. a 2-a, rev. si forte adausa, Bucuresci, Imprimeria Statului.

Hasdeu 1882 = Bogdan Petriceicu Hasdeu, „*Voinicame* şi *mişelame*”, în „Columna lui Traian”, Noua serie, III (1882), 480–486.

Herzog 1921 = Eugen Herzog, „Rum. *-andru*”, în ZRPh XLI (1921), 70–75.

Hiecke 1906 = Martin Hiecke, *Die Neubildung der rumänischen Tiernamen. Diss. Leipzig. IV 178 S.*, în JIRS, Leipzig, XII (1906), 113–178.

Homorodean 1971 = M. Homorodean, „Note de toponimie”, în CL XVI (1971), nr. 1, 285–287.

Horning 1896 = A. Horning, „Die Suffixe *-accus, -iccus, -occus, -ucus (-uccus)* im Romanischen”, în ZRPh XX (1896), 2, 335–353.

Hreapcă 1976 = Doina Hreapcă, „Derivate cu sufixul *-aş(ă)* în graiurile din sudul Moldovei”, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară” XXV (1976), 121–132.

Hristea 1960 = Theodor Hristea, „Substantive postverbale”, în SCL XI (1960), nr. 3. 505–511.

Hristea 1965 = Theodor Hristea, „Moţiune regresivă în limba română”, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, Bucureşti, Editura Academiei, 385–388.

Hristea, E. = Theodor Hristea, 1968, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968.

Hristea 1970 = Theodor Hristea, „Derivarea regresivă morfologică şi raporturile ei cu cea lexicală”, în Ion Coteanu, Lucia Wald (redactori responsabili), *Sistemele limbii*, Bucureşti, Editura Academiei, 97–117.

Hristea 1972 = Theodor Hristea, „Obsevaţii asupra folosirii neologismelor în limba română contemporană”, în LL, 1972, nr. 4, 591–605.

Hristea 1973 = Theodor Hristea, „Contribuţii la studiul etimologic al neologismelor româneşti”, în LR XXII (1973), nr. 1, 3–17.

Hristea 1977 = Theodor Hristea, „Despre unele dublete lexicale”, în Rom. lit., 1977, nr. 19, 10.

Hristea 1984 = Theodor Hristea (coord.), 1984, *Sinteze de limba română*, ed. a 3-a, Bucureşti, Editura Albatros, 66–90; republicat în Constantin Dominte (îngrijitor al culegerii), 2003, *Introducere în teoria lingvistică. Antologie pentru Seminarul de teorie a limbii*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Ianovici 1851 = Vasiliu Ianovici, *Gramateca limbei romanesti*, Viena, 1851.

Iliescu 1958 = Maria Iliescu, „Din istoria terminologiei fiscale româneşti: *-ărit*, sufixul dărilor feudale”, în *Omagiu lui Iorgu Iordan. Cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, Bucureşti, Editura Academiei, 403–411.

Iliescu 1959a = Maria Iliescu, „Sufixul adjectival *-bil* în limba română”, în SMFC I, 85–99.

Iliescu 1959b = Maria Iliescu, „La productivité de la IVe conjugaison latine dans les langues romanes”, în I. Coteanu, I. Iordan, Al. Rosetti (eds), *Recueil d'études romanes. Publié à l'occasion du IXe Congrès International de Linguistique Romane (Lisbonne, 31 mars – 3 avril 1959)*, Bucureşti, Editura Academiei, 87–102.

Iliescu 1960 = Maria Iliescu, „Zur Etymologie einiger romanischer Wörter”, în „Revue de Linguistique” V (1960), nr. 2, 319–321.

Iliescu 1972 = Maria Iliescu, „L'analyse sémique des suffixes italiens *-aio* et *-aia*”, în CLTA 9 (1972), nr. 2, 177–200.

Iliescu 1977 = Maria Iliescu, „Structura semantică a urmaşilor sufixului lat. *-arius, -aria, -arium* în română şi italiană”, în SCL XXVIII (1977), nr. 6, 599–608.

ILR I, II = *Istoria limbii române*, 2 vol., Vol. I. 1965 (colectivul de revizie: Al. Graur, I. Fischer, Sorin Stati); vol. II. 1969 (colectivul de revizie: I. Coteanu, I. Fischer, Marius Sala), București, Editura Academiei Române.

ILRLV = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție (coord.), Alexandra Roman Moraru, Mirela Teodorescu, 1997, București, Editura Academiei Române.

Ionașcu 1959 = Ecaterina Ionașcu, „Sufixele *-ar* și *-aș* la numele de agent”, în SMFC I, 77–84.

Ionescu, Ch. 1975 = Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, București, Editura Enciclopedică Română.

Ionescu, Ch. 1978 = Christian Ionescu, „Sistemul antroponimic românesc în secolele al XIV-lea și al XV-lea (Țara Românească)”, în LR XXVII (1978), nr. 3, 243–252.

Ionescu, M. 2012 = Monica Ionescu, „Sufixul *-iadă* în limbajul politic românesc actual”, în „Spații culturale”, nr. 23, iulie–august 2012 (http://spatiiculturale.0catch.com/23–2012).

Iordan, Dift. = Iorgu Iordan, 1921, *Diftongarea lui* e *și* o *accentuați în pozițiile* a, e, Iași, Institutul de Arte Grafice și Editura Viața Românească.

Iordan 1935a = Iorgu Iordan, „Curiozități lingvistice”, în BPh II (1935), 222–240.

Iordan 1935b = Iorgu Iordan, „Note lingvistice”, în BPh II (1935), 162–203.

Iordan 1938 = Iorgu Iordan, „Notes de toponymie roumaine”, în BL VI (1938), 30–41.

Iordan, SRR = Iorgu Iordan, „Sufixe românești de origine recentă”, în BPh VI (1939), 1–59.

Iordan 1940 = Iorgu Iordan, „Les dénominations du «crâne» d’après L’*Atlas Linguistique Roumain* (I, carte 7)”, în BL VIII (1940), 94–141.

Iordan 1940–1941 = Iorgu Iordan, „Note de lexicologie română”, în BPh VII–VIII (1940–1941), 224–293.

Iordan 1941 = Iorgu Iordan, „Notes de lexicologie roumaine”, în BL IX (1941), 53–69.

Iordan, Stil. = Iorgu Iordan, 1944, *Stilistica limbii române*, București, Institutul de Lingvistică Română.

Iordan, LRA = Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, [ed. a II-a] București, Editura Socec & Co, [1947]; ed. I, 1943, Iași, Institutul de Arte Grafice Alexandru A. Țerek, Mârzescu.

Iordan, I.R. = Iorgu Iordan, 1950, *Influențe rusești asupra limbii române* („Analele Academiei Republicii Populare Române”, seria C, tomul I, memoriul 4), București, Editura Academiei.

Iordan 1950 = Iorgu Iordan, „Un dicționar de neologisme românești din anul 1862”, în SCL I (1950), 57–74.

Iordan, LRC = Iorgu Iordan, 1956, *Limba română contemporană*, [București], Editura Ministerului Învățământului.

Iordan 1957 = Iorgu Iordan, *Introducere în lingvistica romanică.* Curs ținut la Facultatea de Filologie a Universității „C.I. Parhon”, București, Litografia Învățământului.

Iordan 1963 = Iorgu Iordan, recenzie la Al. Graur, *Etimologii românești*, în LR XII (1963), nr. 6, 658–662.

Iordan, Top. = Iorgu Iordan, 1963, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei.

Iordan, A. = Iorgu Iordan, „Unele aspecte ale formării cuvintelor în limba română actuală”, în SCL XV (1964), nr. 4, 401–422.

Iordan 1964 = Iorgu Iordan, „Aspects de la formation des mots dans la langue roumaine actuelle”, în RRL IX (1964), nr. 4, 351–373.

Iordan 1967 Iorgu Iordan, recenzie la Acad. Al. Graur, *Nume de persoane*, București, 1965, 185 p. 8°, în SCL XVIII (1967), nr. 1, 91–95.

Iordan 1971 = Iorgu Iordan, „Note de lexicologie romănescă", în SCL XXII (1971), nr. 4, 397–410.

Iordan 1974 = Iorgu Iordan, „Note de lexicologie românească", în SCL XXV (1974), nr. 4, 439–449.

Iordan, N.F. = Iorgu Iordan, 1983, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Ivănescu 1958 = G. Ivănescu, „Les plus anciennes influences de la romanité balkanique sur les slaves: *luna* 'lune', *lunatik* 'somnambule', etc.", în „Romanoslavica" I (1958), 44–51.

Ivănescu 1959 = G. Ivănescu, „Naissance et évolution du suffixe gallo-romain *-age*", în RRL IV (1959), nr. 2, 175–200.

Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, 1980, *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea.

Ivănescu–Leonte 1956 = G. Ivănescu, L. Leonte „Fonetica și morfologia neologismelor române de origine latină și romanică", în SCȘt VII (1956), fasc. 2, 1–24.

Janitsek 1969 = E. Janitsek, *Toponimia văii superioare a râului Șieu (satele Șieuț, Rușilor, Sebiș, Lunca – jud. Bistrița-Năsăud)*, în *Studii și materiale de onomastică*, București, Editura Academiei, 111–151.

Jokl 1923 = Norbert Jokl, *Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen*, Berlin / Leipzig, Walter de Gruyter.

Király 1964 = Francisc Király, „Precizări etimologice", în LR XIII (1964), nr. 6, 557–564.

Király 1967 = Francisc Király, „Etimologia și împrumuturile: despre unele împrumuturi maghiare", în LR XVI (1967), nr. 5, 407–411.

Kis 1960 = Emese Kis, „Sufixul *-ău* în cuvintele de origine maghiară din limba română", în CL V (1960), nr. 1–2, 75–85.

Kisch 1929 = Gustav Kisch, *Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, Hermannstadt, 1929.

Lambrior 1880 = Alexandru Lambrior, „Essai de phonétique roumaine", în „Romania" IX (1880), 99–116.

Lațiu 2003 = Vasile Valentin Lațiu, „Observații asupra evoluției sufixului *-aticus* în limba română", în „Analele Universității de Vest din Timișoara". *Seria Științe Filologice*, în XLI (2003), 107–112.

Lekov 1958 = Ivan Lekov, *Словообразователни склонности на славянските езици*, 1958, Sofia.

Leskien, Gr. = A. Leskien, 1919, *Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache*, 2–3, Aufl., Heidelberg.

Leumann 1917 = Manu Leumann, *Die lateinischen Adjective auf -lis*, Strassburg, Karl J. Trübner.

Leumann–Hofmann–Szantyr = Manu Leumann, J. B. Hofmann, Anton Szantyr, 1963, *Lateinische Grammatik. Erste Band*, München.

Lobiuc 1973 = Ion Lobiuc, „Note etimologice", în LR XXII (1973), nr. 5, 498–503.

Lombard 1954 = Alf Lombard, *Le verbe roumain: étude morphologique*, vol. I, Lund, C.W.K. Gleerup.

Loșonți 1976 = Dumitru Loșonți, „Note etimologice", în LR XXV (1976), nr. 2, 158–161.

Loșonți 1979 = Dumitru Loșonți, „Toponime românești provenite din apelative pentru noțiunea 'înălțime, ridicătură' ", în LR XXVIII (1979), nr. 6, 601–608.

Löwe 1911 = Karl Löwe, *Die Adjektivsuffixe im Dacorumänische*, Siebzehnter und Achtzehnter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches seminar) zu Leipzig, XVII–XVIII, 1–110.

LRC II = Ion Coteanu, Angela Bidu-Vrănceanu (coordonatori), 1975, *Limba română contemporană: Vocabularul*, vol. II, București, Editura Didactică și Pedagogică; ed.a II-a, Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu (coordonatori), 1985.

Mănucă 1961 = Dan Mănucă, „Note lexicologice”, în LR X (1961), nr. 3, 231.

Mărgărit 2005 = Iulia Mărgărit, *Ipoteze şi sugestii etimologice. Note şi articole* („Etymologica” 18), Bucureşti, Editura Academiei Române.

Mărgărit 2007 = Iulia Mărgărit, *Comentarii etimologice şi semantice. Note şi articole* („Etymologica” 27), Bucureşti, Editura Academiei Române.

Mării 1973 = Ion Mării, „Note etimologice şi lexicale”, în LR XXII (1973), nr. 4, 325–329.

Meillet 1905 = Antoine Meillet, 1902–1905, *Études sur l'étymologie & le vocabulaire du vieux slave*, 2 vol., I. *Des aspects perfectif et imperfectif dans la traduction de l'Evangile en vieux slave*, 1902; II. *Formation des noms*, 1905 (Bibliothèque de l'École des Hautes études. IVe section, Sciences historiques et philologiques, fasc. 139), Paris, Librairie Émile Bouillon (vol. II, 1961, Paris, Librairie Honoré Champion).

Meillet–Vaillant 1924 = Antoine Meillet, André Vaillant, *Grammaire de la langue serbo-croate*, Paris, Librairie Ancienne Honoré Champion, Édouard Champion (Collection de grammaires de l'Institut d'Études Slaves, 3).

Meyer 1884 = W. Meyer[-Lübke], recenzie la „Columna lui Trajanŭ”. *Revista mensuală pentru istoria, linguistica şi psicologia poporană.* „Sub direcţiunea d-luĭ B. P. Hasdeu. Neue serie. III. 1882”, în ZRPh VIII (1884), 143–148.

Meyer-Lübke–Piel, G.F. = W. Meyer-Lübke, 1966, *Historische Grammatik der französischen Sprachen.* II. *Wortbildungslehre*, Zweite durchgesehene und ergänzte Auflage von J.M. Piel, Heidelberg, Carl Winter. Universitätsverlag; ediţia I: W. Meyer-Lübke, 1921, *Historische Grammatik der französischen Sprachen.* II. *Wortbildungslehre*, Heidelberg, C. Winter.

Meyer-Lübke, G. II, III = W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, tome deuxième: *Morphologie*, 1895; tome troisième, *Syntaxe*, 1900, traduction française par Auguste Doutrepont et Georges Doutrepont, Paris, H. Welter; 1894, *Historische Grammatik der romanischen Sprachen.* II. *Formenlehre*, Leipzig, Reisland.

Mihăescu, Infl. = Haralambie Mihăescu, 1966, *Influenţa grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, Bucureşti, Editura Academiei.

Mihăescu 2008 = Doru Mihăescu, „Alte elemente lexicale necunoscute (cuvinte, variante, semnificaţii) în aşa-numitul «Cronograf Danovici»”, în LR LVII (2008), nr. 2, 167–180.

Mihăilă, Î. = Gh. Mihăilă, 1960, *Împrumuturi vechi sud-slave*, Bucureşti, Editura Academiei.

Mihăilă 1973 = Gh. Mihăilă, *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Mihăilă 2007 = Gh. Mihăilă, „Pe urmele Aventurilor unor cuvinte româneşti”, în *Limba română, limbă romanică. Omagiu acad. Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, Sanda Reinheimer Rîpeanu, Ioana Vintilă Rădulescu (coord.), Bucureşti, Editura Academiei Române, 367–370.

Miklosich, B. = Franz Miklosich, 1860, *Die Bildung der slavischen personennamen*, Wien, Aus der Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei.

Miklosich, G.S. II = Franz Miklosich, 1875, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, vol. II, Wien, Wilhalm Braumüller.

Miklosich, P.O. = Franz Miklosich, 1927, *Die Bildung der slavischen personen-und Ortsnamen. Drei Abhandlungen*, Heidelberg, Carl Winter Universitätsbuchhandlung.

Mirambel, G. = André Mirambel, 1949, *Grammaire du grec moderne*, Paris, Librairie C. Klincksieck.

Mircev 1963 = Kiril Mircev, *Историческа граматикана българския език*, Sofia, 1963.

Mitu 1978 = Mihai Mitu, „Note lexicale şi etimologice. I”, în LR XXVII (1978), nr. 6, 589–595.

Mîrzea Vasile 2009 = Carmen Mîrzea Vasile, „Adverbe şi expresii adverbiale de mod în limba română actuală”, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Dinamica limbii române actuale – aspecte gramaticale şi discursive*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 237–276.

Mîrzea Vasile 2012a = Carmen Mîrzea Vasile, „Adverbele în *-iş* şi *-âş*. Inventarul şi câteva observaţii”, în „Analele Universităţii din Bucureşti”. *Limba şi literatura română*, nr. 2 (2012), Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 85–100.

Mîrzea Vasile 2012b = Carmen Mîrzea Vasile, „Secolul al XIX-lea. Adjectivul”, în Gheorghe Chivu, Gabriela Pană Dindelegan, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Irina Nicula (editori), *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIV-lea şi al XX-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 63–110.

Moise 1973 = Ion Moise, „Note etimologice (microtoponimie)”, în LR XXII (1973), nr. 6, 576–581.

Moise 1983 = Ion Moise, „Note lexicale”, în LR XXXII (1983), nr. 2, 121.

Moroianu 1998 = Cristian Moroianu, „Tipuri de variante”, în LL (1998), nr. 3–4, 25–34.

Neiescu, P. 1958 = Petru Neiescu, „Există legătură între cantitate şi accent? Observaţii asupra cuvintelor de origine românească din limba maghiară şi asupra celor de origine maghiară din limba română”, în CL III (1958), 135–140.

Neiescu, P. 1976 = Petru Neiescu, „Evoluţie fonetică normală sau accident fonetic? În legătură cu formele *dinţâ, cărţâ, cafţâ, avdâ* etc. din dialectul aromân”, în CL XXI (1976), nr. 1, 71–78.

Neiescu, I. 1976 = Ileana Neiescu, „Nume de familie derivate cu sufixe în zona Porţile de Fier”, în CL XXI (1976), nr. 1, 31–37.

Nestorescu, VCR = Virgil Nestorescu, 2006, *Din viaţa cuvintelor româneşti* (Seria „Etymologica” 25), Bucureşti, Editura Academiei Române.

Nestorescu, A. = Virgil Nestorescu, 2006, „Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV–XVI), în Nestorescu, VCR, 17–64; prima apariţie, în SCL XXVII (1976), nr. 4, 377–388 şi nr. 5, 493–514.

Niculescu 1974 = Alexandru Niculescu, „Les emprunts du type *-(ţ)ie/-(ţ)iune*: un aspect socio-culturel de l’occidentalisation romane du roumain”, în RRL XIX (1974), nr. 6, 519–524.

Oprea 1992–1993 = Ioan Oprea, „Istoria adaptării împrumuturilor româneşti care au corespondente latineşti în *-(t)io*, *-(t)ionis*”, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară” XXXIII. A (1992–1993), 81–131.

Pană Dindelegan 2008 = Gabriela Pană Dindelegan, „Concurenţa *-(ţ)iune* ~ *-(ţ)ie*; stadiul actual al fenomenului”, în SCL LIX (2002), nr. 2, 489–501.

Panţu 1929 = Zach. C. Panţu, *Plantele cunoscute de poporul român. Vocabular botanic cuprinzând numirile române, franceze, germane şi ştiinţifice*, ed. a II–a, Bucureşti, Editura Casei Şcoalelor.

Pascu, C. = G. Pascu, 1909, *Despre cimilituri. Studiu filologic şi fokloric*, partea I, Iaşi, Atelierele Grafice Socec.

Pascu 1910 = G. Pascu, „Din Sufixele româneşti. Sufixele *-eĭŭ*, *-ete* şi *-oĭ*”, în „Revue de Dialectologie romane”, II (1910), 56–83.

Pascu, S. = G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, Ediţiunea Academiei Române, Librăriile Socec & Co, C. Sfetea, Pavel Suru, 1916.

Pascu 1921 = G. Pascu, recenzie la Ov. Densusianu, „Ein albanesisches Suffix im Rumänischen”, în „Arhiva” XXVIII (1921), nr. 1, 120–121.

Paşca 1927–1928 = Şt. Paşca, „Terminologia calului. Părţile corpului”, în DR V (1927–1928), 272–327.

Paşca 1948a = Şt. Paşca, „Contribuţii toponomastice”, în DR XI (1948), 60–102.

Paşca 1948b = Şt. Paşca, „Recenzii”, în DR XI (1948), 238–261.

Pătrăşcanu 1969 = Traian Pătrăşcanu, „Nume de animale din judeţul Alba”, în LL XXII (1969), 107–120.

Pătruţ 1978 = I. Pătruţ, „Nume de scriitori”, în LR XXVII (1978), nr. 2, 145–150.

Petrovici 1929–1930 = Emil Petrovici, „Etimologii. *Sumedenie*”, în DR VI (1929–1930/1931), 338–339.

Petrovici 1938 = Emil Petrovici, „Les éléments slaves d’origine savante en roumain et les suffixes *-anie*, *-enie*”, în „Balcania” I (1938), 83–87.

Petrovici 1941 = Emil Petrovici, recenzie la Al. Rosetti, *Istoria limbii române.* III. *Limbile slave medionale*, Bucureşti, 1940, în DR X (1941), [partea I], 128–146.

Petrovici 1954 = Emil Petrovici, „O particularitate a fonetismului maghiar oglindită în elementele maghiare ale limbii române”, în *Studii şi cercetări ştiinţifice. Ştiinţe sociale*, Cluj, seria III, anul V (1954), nr. 3–4, 439–475.

Petrovici 1957 = Emil Petrovici, „Toponimice de origine slavo-bulgară pe teritoriul României”, în CL II (1957), 23–45.

Petrovici 1960 = Emil Petrovici, „Toponimice slave de est pe teritoriul Republicii Populare Române”, în „Romanoslavica” IV (1960), 41–63.

Philippide, P. = Alexandru Philippide, 1894, *Istoria limbii române.* Volumul întâi. *Principii de istoria limbii*, Iaşi, Tipografia Naţională.

Philippide 1897 = Alexandru Philippide, *Gramatică elementară a limbii române*, Iaşi, Editura Librăriei Isr. Kuppermann.

Philippide, O.R. I, II = Alexandru Philippide, I 1925, II 1928, *Originea românilor*, Iaşi, Tipografia Viaţa Românească S.A.

Pietreanu 1960 = Marieta Pietreanu, „Sufixul *-an*”, în SMFC II, 93–100.

Poghirc 1968 = Cicerone Poghirc, „Probleme actuale ale etimologiei româneşti”, în LR XVII (1968), nr. 1, 15–23.

Pop 1927–1928 = Sever Pop, „Câteva capitole din terminologia calului”, în DR V (1927–1928), 51–271 („Derivate prin sufixe augmentative”, 116–121).

Popa 1967 = Eleonora Popa, „Sufixe moţionale pentru formarea masculinului”, în SMFC IV, 163–176.

Popescu, G.G. = Radu Sp. Popescu, 1980, *Graiul gorjenilor de lângă munte*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.

Popescu, M. 1958 = Magdalena Popescu, „Sufixe productive şi neproductive”, în SCL IX (1958), nr. 2, 243–262.

Popescu, M. 1960 = Magdalena Popescu-Marin, „Nume de locuitori derivate de la teme străine”, în SMFC II, 213–224.

Popescu-Marin 1960 = Magdalena Popescu-Marin, „Sufixul substantival *-ată*”, în SCL XI (1960), nr. 3, 669–671.

Popescu-Marin 1966 = Magdalena Popescu-Marin, „Din istoria derivării cu sufixe în limba română”, în LR XV (1966), nr. 1, 41–52.

Popescu-Marin 1969 = Magdalena Popescu-Marin, „Finala neaccentuată *-ie* a substantivelor româneşti”, în SCL XX (1969), nr. 4, 385–397.

Popescu-Marin 1972a = Magdalena Popescu-Marin, „Contribuţii la studiul derivării cu sufixe din seria *-(t)ate*”, în SMFC VI, 55–68.

Popescu-Marin 1972b = Magdalena Popescu-Marin, „Finala neaccentuată *-iu* la substantivele şi adjectivele româneşti”, în SCL XXIII (1972), nr. 5, 515–526.

Popescu-Marin 1973 = Magdalena Popescu-Marin, „Categorii de abstracte în formarea cuvintelor”, în SCL XXIV (1973), nr. 4, 407–419.

Popescu-Marin 1975 = Magdalena Popescu-Marin, „Cu privire la genul gramatical al abstractelor derivate cu sufixe”, în SCL XXVI (1975), nr. 6, 599–602.

Popescu-Marin 1978 = Magdalena Popescu-Marin, „Modele învechite şi populare de derivare menţinute în numele de familie”, în LR XXVII (1978), nr. 3, 297–303.

Popovici 2006 = Victoria Popovici, „Sprachkontakt und Wortbildung. Das rumänische Suffix *-iş*”, în Dahmen, Wolfgang, Günter Holtus, Johannes Kramer, Michael Metzeltin, Wolfgang Schweickard, Otto Winkelmann (eds), *Lexikalischer Sprachkontakt in Südosteuropa (Romanistisches Kolloquium XII)*, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 137–189.

Purdela-Sitaru 1973 = Maria Purdela-Sitaru, „Uzul sufixelor *-anie, -enie, -eală, -oare* şi *-ură* în graiurile populare”, în *Studii de limbă şi stil*, Timişoara, Editura Facla, 161–172.

Puşcariu, D. = Sextil Puşcariu, 1899, *Die rumänischen Diminutivsuffixe*, Leipzig, Johann Ambrosius Barth.

Puşcariu 1901a = Sextil Puşcariu, „Studii şi notiţe filologice. I. Etimologii”, în Conv. lit. XXXV (1901), nr. 9, 813–830.

Puşcariu 1901b = Sextil Puşcariu, „Studii şi notiţe filologice. II. Două sufixe nestudiate (1. *-atec*; 2. *-at*, *-ată*, (*-ută*))”, în Conv. lit. XXXV (1901), nr. 9, 830–832.

Puşcariu 1902 = Sextil Puşcariu, „Die rumänischen Diminutivsuffixe”, în JIRS, nr. 8, 86–232.

Puşcariu 1903 = Sextil Puşcariu, „Studii şi notiţe filologice. V. Etimologii (*aripă, ceaţă, ciumăfae, ciuma fetii, feri, purintă, mijloc, sumuţ*)”, în Conv. lit. XXXVII (1903), nr. 5, 598–608.

Puşcariu 1904 = Sextil Puşcariu, „Studii şi notiţe filologice. Sufixul *-ie*”, în Conv. lit. XXXVIII (1904), nr.7–9, 689–707.

Puşcariu 1911 = Sextil Puşcariu, 1911, „Contribuţii la gramatica istorică a limbii române. I. Contribuţii la studiul derivaţiunii: A. Bibliografie, B. Sufixul *-acĭŭ*. C. Sufixele *-ae* şi *-aĭŭ*. D. Sufixul *-an*”, în „Analele Academiei Române”, seria a II–a (1911), tomul XXXIII. Memoriile secţiunii literare, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl” S-sor I. St. Rasidescu, 221–242; publicat şi ca extras.

Puşcariu 1920–1921 = Sextil Puşcariu, „Câteva cazuri de asimilare şi disimilare în limba română”, în DR I (1920–1921), 322–330.

Puşcariu 1921–1922 = Sextil Puşcariu, „Etimologii”, în DR II (1921–1922), 600–602 („flăcău”, 592–610).

Puşcariu 1924 = Sextil Puşcariu, „Etimologii”, în DR III (1922–1923), 657–692.

Puşcariu 1924–1926 = Sextil Puşcariu, „Pe marginea cărţilor”, în DR IV (1924–1926), partea a II-a, 1303–1409.

Puşcariu, E. = Sextil Puşcariu, 1937, *Études de linguistique roumaine*. Traduites du roumain à l’occasion du soixantième anniversaire de l’auteur: 4 janvier 1937, Cluj–Bucureşti, Monitorul Oficial & Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională.

Puşcariu 1937 = Sextil Puşcariu, „Notes sur la dérivation par suffixes”, în Sextil Puşcariu, *Études de linguistique roumaine*, Cluj–Bucureşti, Monitorul Oficial & Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, 314–318.

Puşcariu, L.R. I, II = Sextil Puşcariu, *Limba română*. Vol. I. *Privire generală*, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol I”, 1940; vol. II. *Rostirea*, Bucureşti, Editura Academiei, 1959.

Puşcariu, C.S. = Sextil Puşcariu, „În jurul *Dicţionarului limbii române* (I)”, în Sextil Puşcariu, *Cercetări şi studii*, 1974, Bucureşti, Editura Minerva, 14–19.

Rădulescu 1951 = Maria Rădulescu, „*Naţie, naţiune*”, în CV III (1951), nr. 6, 7–8.

Rădulescu, M. 1980a = Marina Rădulescu, „Despre scrierea şi pronunţarea neologismelor având la origine sufixul fr. *-eur* (*-euse*)”, în LR XXIX (1980) , nr. 3, 259–265.

Rădulescu, M. 1980b = Marina Rădulescu, „Despre moţiunea numelor de agent în *-or*, *-ier*”, în LR XXIX (1980), nr. 5, 537–541.

Rădulescu Sala 2012 = Marina Rădulescu Sala, „From Latin to Romanian”, în Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen, Franz Rainer (eds), *Word-Formation. An International Handbook of the Languages of Europe*, vol. XII, *Historical word-formation* III: *Language sketches* Berlin, De Gruyter / Mouton (http//www.angl.hu.–berlin.de/staff/609380), 1821–1839.

Reguş–Reguş 1974 = Corneliu Reguş, Aspazia Reguş, „Antroponimele masculine în documentele slavo-române emise de cancelaria Moldovei între anii 1388–1456”, în SCL XXV (1974), nr. 5, 497–509.

Reguş–Reguş 1995 = Corneliu Reguş, Aspazia Reguş, „Antroponimia feminină din documentele interne. Sec. XIV–XVI”, în SCO (1995), nr. 1, p. 143–224.

Reguş–Reguş 1999 = Corneliu Reguş, Aspazia Reguş, *Nume de femei în vechi acte istorice (sec. XIV–XVI)*, Bucureşti, Editura Mustang.

Reichenkron, Dak. = Günter Reichenkron, 1966, *Das Dakische (rekonstruiert aus dem Rumänischen)*, Heidelberg, C. Winter.

Reinheimer-Rîpeanu 1987 = Sanda Reinheimer-Rîpeanu, „Cuvinte de origine franceză?”, în SCL XXXVIII (1987), nr. 2, 110–114.

Reinheimer-Rîpeanu 1989 = Sanda Reinheimer-Rîpeanu, „Derivat sau împrumut?”, în SCL XL (1989), nr. 4, 373–379.

Reviga 1952 = Gh. Reviga [= Al. Graur], „Adjective cu sufixul *-at*”, în CV IV (1952), nr. 3, 31–32.

Rizescu 1972 = I. Rizescu „Asupra sufixelor onomastice -a_1 (topoantroponimic) şi -a_2 (antroponimic)”, în SMFC VI, 37–43.

Robciuc 1988 = I. Robciuc, „Despre unele cuvinte româneşti de origine slavă”, în SCL XXIX (1988), nr. 2, 167–170.

Robciuc 1994 = Ion Robciuc, „Note etimologice”, în LR XLIII (1994), nr. 5–6, 232–234.

Roceric 1995 = Alexandra Roceric, „Politeness and politics: Romanian *domn* vs *tovarăş*”, în C. Lupu, L. Renzi (ed.), *Studi rumeni e romanzi. Omaggio a Florica Dimitrescu e Alexandru Niculescu*, I, Padova, Unipress, 246–258.

Rohlfs, G. I–III = Gerhard Rohlfs, 1966–1969, *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti.* 3 vol., I. *Fonetica* (trad. Salvatore Persichino), 1966; II. *Morfologia* (trad. Temistocle Franceschi), 1968; III. *Sintassi e formazione delle parole* (trad. Temistocle Franceschi e Mafia Caciagli Fancelli), 1969, Torino, Piccola Biblioteca Einaudi [ed. originală, *Historische Grammatik der Italienischen Sprache und Ihrer Mundarten*, 3 vol., Bd. 1. *Lautlehre*; Bd. 2. *Formenlehre und Syntax*. Bd. 3. *Syntax und Wortbildung mit dem Register zu den Bänden I, II und III*, 1949–1954, Bern, A. Francke].

Rosetti 1960 = Al. Rosetti, „Rom. *Crăciun*”, în „Romanoslavica” IV (1960), 65–71.

Rosetti 1971 = Al. Rosetti, „Rom. *Crăciun*”, în SCL XXII (1971), nr. 1, 3–4.

Rosetti, ILR = Al. Rosetti, 1986, *Istoria limbii române. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*, ediţie definitivă, [Bucureşti], Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică; ILR 1978, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică; ILR 1968, *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, cu 6 hărţi afară din text, Editura pentru Literatură.

Rosetti–Cazacu–Onu, ILRL I = Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, 1971, *Istoria limbii române literare*, vol. I. *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ed. a 2-a, rev. şi adăugită, Bucureşti, Editura Minerva.

Rudeanu 1960 = Vadim Rudeanu, „Sufixele *-anie* şi *-enie* în limba română”, în SMFC II, 101–106.

Rusu 1962 = Valeriu Rusu, „În legătură cu derivarea cu sufixe în dacoromână”, în FD IV (1962), 257–268.

Russu 1948 = I. I. Russu, „Etimologii”, în DR XI (1948), 218–229.

Sala 1957 = Marius Sala, recenzie la *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. I–II (ALR II_2). *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă (ALRM II_2), Editura Academiei, 1956, în SCL VIII (1957), nr. 1, 101–112.

Sala 1999 = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, seria „Etymologica" 2, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Sala 2006 = Marius Sala, *De la latină la română*, ed. a 2-a revizuită, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Sădeanu 1962 = Florenţa Sădeanu, „Sufixele colective din limba română cu specială privire asupra repartiţiei lor", în SMFC III, 44–87.

Săulescu = Gheorghe Săulescu, *Gramatica românească sau observaţii gramaticeşti asupra limbei româneşti pentru scoalele normale şi ghimnaziale*, compusă de..., Iaşi, Tipografia S. Mitropolii, 1833–1834.

Scriban 1911 = August Scriban, „Etimologii", în „Arhiva" XXII (1911), nr. 7, 1 Septembrie, 279–288.

Scriban 1912 = August Scriban, „Etimologii", în „Arhiva" XXIII (1912), nr. 1, Ianuarie, 38–41.

Scriban 1925 = August Scriban, *Gramatica limbii româneşti (morfologia) pentru folosinţa tuturor*, Iaşi, Institutu de Arte Grafice „Viaţa Românească" S.A.

Scurtu, T. = Vasile Scurtu, 1966, *Termenii de înrudire în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei.

Seche 1960a = Luiza Seche, „Cuvinte şi sensuri noi în presa actuală", în LR IX (1960), nr. 1, 57–65.

Seche 1960b = Luiza Seche, „Sufixele *-(a/e)nt*, *-(a/e)nţă*", în SMFC II, 107–116.

Seche 1960c = Luiza Seche, „Sufixul *-iadă*", în SCL XI (1960), nr. 3, 715–718.

Seche 1962a = Luiza Seche, „Sufixul *-ură* (*-atură*, *-ătură*, *-etură*, *-itură*; *-sură*, *-tură*)", în SMFC III, 187–196.

Seche 1962b = Luiza Seche, „Etimologii", în LR XI (1962), nr. 3, 277–279.

Seche 1962c = Luiza Seche, „Despre formaţiile de tipul «eminescian», «arghezian» în critica românescă contemporană", în LR XI (1962), nr. 5, 556–567.

Seche 1963 = Luiza Seche, „Note etimologice", în LR XII (1963), nr. 3, 261–263.

Sfîrlea 1961 = Lidia Sfîrlea, „Aspecte ale lexicului graiului din Valea Sebeşului", în CL VI (1961), nr. 1, 121–136.

Sfîrlea 1964 = Lidia Sfîrlea, „Variantele cuvintelor în DLR", în LR XIII (1964), nr. 4, 316–330.

SGFC = Marius Sala (coord.), 2006, *Studii de gramatică şi de formare a cuvintelor: în memoria Mioarei Avram*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Simian-Guţulescu 1970 = Eugenia Simian-Guţulescu, „Elementul de formare *-i-* în limba română", în LL XXV (1970), 97–101.

Simonyi, U.S. = Siegmund Simonyi, 1907, *Die ungarische Sprache*, Strassburg, K. J. Trübner.

SMO = Emil Petrovici, Ioan Pătruţ (redactori responsabili), 1969, *Studii şi materiale de onomastică*, Bucureşti, Editura Academiei.

Sorbală 1971 = Vitalie Sorbală, „Despre originea termenilor *ciocălău, mămăligă* şi *cioclej* în limba română", în SCL XXII (1971), nr. 2, 167–173.

SMFC I–VI = *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, 1959 (redactori responsabili: Acad. Al. Graur, Prof. Jacques Byck); vol. al II-lea, 1960 (redactori responsabili: Acad. Al. Graur, Prof. Jacques Byck); vol. al III-lea, 1962 (redactor responsabil: Acad. Al. Graur); vol. al IV-lea, 1967 (redactori responsabili: Acad. Al. Graur, Mioara Avram); vol. al V-lea, 1969 (redactori responsabili: Acad. Al. Graur, Mioara Avram); vol. al VI-lea, 1972 (redactor responsabil: Mioara Avram), Bucureşti, Editura Academiei.

Staff 1896 = Erik Staff, *Le suffixe* -arius *dans les langues romanes*, Upsal, 1896.

Stan, A. 1961 = Aurelia Stan, „Contribuţie la studiul prenumelor feminine din Valea Bistriţei–Bicaz", în CL VI (1961), nr. 2 , 383–393.

Stan, A. 1964 = Aurelia Stan, „O problemă de antroponimie: derivarea cu sufixe diminutivale a prenumelor din ALR", în CL IX (1964), nr. 1, 97–108.

Stan, C., N.A. = Camelia Stan, 2003, *Gramatica numelor de acţiune din limba română*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Stanciu-Istrate 2006 = Maria Stanciu-Istrate, *Calcul lingvistic în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei.

Stevanovič 1970 = M. Stevanovič, *Савремени српскохрбатски језик (Грамматички системи и кѥнженооj езичка норма)*, vol. I, 1970, Belgrad.

Stîngaciu 1962 = Elena Stîngaciu, „Contribuţii lexicologice", în LR XI (1962), nr. 2, 140–150.

Stoichiţoiu-Ichim, V.A. = Adriana Stoichiţoiu-Ichim, 2001, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influenţe, creativitate*, Bucureşti, Editura All Educaţional.

Stoichiţoiu-Ichim 2010 = Adriana Stoichiţoiu-Ichim, „Un aspect sociolinguistique de la néologie: la féminisation des noms de professions en roumain contemporain", în M. Teresa Cabré; Domènech; Rosa Estopà; Judit Freixa; Merce Lorente (éds.), *Actes del I Congres Internacional de Neologia de les Llengues Romaniques,* Institut Universitari de Linguistica Aplicada, Barcelona, 1093–1105.

Stoichiţoiu-Ichim 2012 = Adriana Stoichiţoiu-Ichim, „Aspecte sociolingvistice privind exprimarea genului la numele de profesiuni", în Mihaela Constantinescu; Oana Uţă Bărbulescu (eds.), *Modernitate şi interdisciplinaritate în cercetarea lingvistică. Omagiu doamnei profesor Liliana Ionescu-Ruxăndoiu,* Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 493–510.

Stolz–Leumann = Friedrich Stolz, Manu Leumann, 1928, *Historische Grammatik der lateinischen Sprache*, München.

Stolz–Schmalz^5 L.G. II = Friedrich Stolz, J.H. Schmalz, 1928, *Lateinische Grammatik. Laut- und Formenlehre, Syntax und Stilistik* (Handbuch der Altertumswissenschaft. Abt. 2), im fünfter Aufl. völlig neu bearbeitet von Manu Leumann und J.B. Hofmann, München, C.H. Beck.

Suciu, I.T. I, II = Emil Suciu, *Influenţa turcă asupra limbii române.* I. *Studiu monografic*, 2009. II. *Dicţionarul cuvintelor româneşti de origine turcă*, 2010, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Szathmary 2006 = Melitta Szathmary, „Un sufix «la modă»: *-iadă*", în „Annales Universitatis Apulensis". Series Philologica 7, tomul I, 2006, 299–306.

ŞIO I–II$_{1,2}$ = Lazăr Şăineanu, 1900, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române.* I. *Introducerea.* II. *Vocabularul.* 1. *Vorbe populare.* 2 *Vorbe istorice*, Bucuresci, Editura Librăriei Socecu.

Şodolescu Silvestru 2008 = Elena Şodolescu Silvestru, *Morfologia limbii române actuale*, Bucureşti, Editura Fundaţiei România de Mâine.

Şerban 1951 = V. Şerban, „Vocabular regional (satele de pe Valea Bahnei), în CV, 1951, nr. 2, 34.

Ştefan 1969 = Ion Ştefan, „Ecouri ale curentelor italienizant şi latinist în a doua jumătate a secolului al XIX–lea", în Al. Rosetti, Boris Cazacu (redactori responsabili), *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, vol. I, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 309–334.

Ştefan 1982 = Ion Ştefan, „Repartiţia stilistică a neologismelor în *-ie, -iune*", în LR XXXI (1982), nr. 4–5, 294–302.

Ştefănescu-Goangă 1962 = Zizi Ştefănescu-Goangă, „Sufixul *-ache*", în SMFC III, 119–127.

Ştefurea 1877 = Ştefan Ştefurea, „Sufixele latineşti *-aceus, -uceus, -icius* in limba românească", în Conv. lit. XI (1877), nr. 6, 217–223.

Ştefurea 1892 = Ştefan Ştefurea, „Sufixul românesc *-an*”, în Conv. lit., XXVI (1892), nr. 6, 462–477.

Şuteu 1967 = Flora Şuteu, „Un contrast cu *-ist* şi *-ast*”, în „Presa noastră” XII (1967), nr. 5, 26–27.

Şuteu 1969 = Flora Şuteu, „Un suffixe actualisé: *-ast*”, în RRL XIV (1969), nr. 1, p. 21–22.

Teiuş 1962 = Sabina Teiuş, „Sufixe noi în antroponimia românească”, în LR XI (1962), nr. 2, 151–153.

Thorné Hammar 1942 = Eva Thorné Hammar, *Le développement de sens du suffixe* -bilis *en français* (în seria *Études romanes de Lund*), Lund, Gleerup–Copenhague, Munksgaard [citat în Iliescu 1959].

Tiktin 1904–1906 = H. Tiktin, „Die rumänische Sprache”, în *Grundriss der romanischen Philologie*, vol. I, Strassburg, Karl J. Trübner, 1904–1906, 564–607.

Todoran 1959 = Romulus Todoran, „Despre neologismele terminate în *-ie*”, în CL IV (1959), nr. 1–2, 211–213.

Todoran 1962 = Romulus Todoran, „Contribuţii la studiul terminologiei juridico-administrative româneşti din Transilvania de la începutul sec. al XIX-lea”, în Tudor Vianu (red. resp.), *Contribuţii la istoria limbii române literare în sec. al XIX-lea*, vol. al III-lea, Bucureşti, Editura Academiei, 103–136.

Todoran 1970 = Romulus Todoran, „Particularităţi dialectale bănăţene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea (II)”, în CL XV (1970), nr. 1, 51–62.

Todoran 1982–1983 = Romulus Todoran, „Toponimele: *Sălicea, Sălişca* şi *Sălciua*”, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza»” din Iaşi. *Lingvistică*, vol. 28–29 (1982/1983), 165–167.

Todoran, C. = Romulus Todoran, 1998, *Contribuţii la studiul limbii române*, ediţie de Ion Mării şi Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Clusium.

Treml 1934 = L. Treml, „Der dynamische Wortakzent der ungarischen Lehnwörter im Rumänischen”, în „Bulletin linguistique de la Faculté des Lettres de Bucarest” 2, 34–65.

Trifan, F.C. = Elena Trifan, 2010, *Formarea cuvintelor în publicistica actuală – Derivarea – Perioada 1990–2001*, Cluj, Editura Digital Data.

Tudose, D.S. = Claudia Tudose, 1978, *Derivarea cu sufixe în româna populară*, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti.

Uritescu 1993 = Dorin N. Uritescu, 1993, *De la chioşcari la vesternizare. Mic dicţionar de termeni actuali*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Ursu, T. = N. A. Ursu, 1962, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Ursu 1963 = N. A. Ursu, „Un calendar istorico-literar publicat de Paul Iorgovici”, în LR XII (1963), nr. 3, 283–291.

Ursu 1964 = N. A. Ursu, „Observaţii asupra adaptării adjectivelor neologice la sistemul morfologic al limbii române, în jurul anului 1800”, în LR XIII (1964), nr. 5, 413–422.

Ursu, D. 1964 = Despina Ursu, „Glosare de neologisme din perioada 1830–1860”, în LR XIII (1964), nr. 3, 250–260.

Ursu, D. 1969 = Despina Ursu, „Adaptarea adjectivelor neologice în limba română literară din perioada 1760–1860”, în Gheţie, Ion (redactor responsabil), *Studii de limbă literară şi filologie*, I, Bucureşti, Editura Academiei, 131–154.

Ursu–Ursu, Î.L. I–III^{1,2} = N. A. Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române litarare*. Vol. I, *Studiu lingvistic şi de istorie culturală*, 2004; Vol. II, *Repertoriu de cuvinte şi forme*, 2006; Vol. III, partea I (literele *A–M*), *Repertoriu de cuvinte şi forme*.

Supliment, 2011; Vol. III, partea a II-a (literele *N–Z*), *Repertoriu de cuvinte și forme. Supliment*, 2011, Iași, Editura Cronica.

Ușurelu 2002 = Camelia Ușurelu, „Numele de profesiuni în limba română actuală. Exprimarea genului și a numărului”, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol. I, București, Editura Universității din București, 117–126.

Vaillant, V.S. = André Vaillant, 1964, *Manuel du vieux slave*, 2e éd., Paris, Institut d'Études Slaves (Collection de manuels publiée par l'Institut d'Études Slaves, 6); 1er éd., 1948.

Vasiliu 1959 = Laura Vasiliu, „Derivarea cu sufixe și prefixe în *Cartea cu învățătură a diaconului Coresi din 1581*”, în SMFC I, 221–259.

Vasiliu 1960 = Laura Vasiliu, „Sufixul *-(i)on*”, în SMFC II, 179–184.

Vasiliu 1969 = Laura Vasiliu, „Sufixe substantivale cu *-r-* expresiv”, în SMFC V, 39–46.

Vasiliu 1973 = Laura Vasiliu, „Aspecte ale relevanței semantice într-o descriere sistematică a derivării (cu aplicare la sufixul românesc *-ar*)”, în SCL XXIV (1973), nr. 3, 255–262.

Vasiliu 1984 = Laura Vasiliu, „Observații semantice asupra «derivatelor» fără sufixe”, în SCL XXXV (1984), nr. 6, 495–505.

Vasiliu 1989 = Laura Vasiliu, „Derivarea verbală. Introducere”, în FCLR III, 15–26.

Vasiliu 1991 = Laura Vasiliu, „Sufixele *-ară* și *-are*”, în LR XL (1991), nr. 1–2, 91–95.

Vasiliu 2001 = Laura Vasiliu, „Etimologia și evoluția sufixelor *-ar, -ă, -ară, -are*” în SCL LII (2001), nr. 1–2, 63–77.

Vasiliu 2002 = Laura Vasiliu, „Structura morfologică și semantică a derivatelor cu sufixele *-ar, -ă, -ară, -are*”, în SCL LIII (2002), nr. 1–2, 53–63.

Vasiliu 2003 = Laura Vasiliu, „Sufixele compuse și dezvoltate ale lui *-ar*”, în SCL LIV (2003), nr. 1–2, 117–127.

Vasiliu 2009 = Laura Vasiliu, 2009, „Histoire interne du roumain : formation des mots”, în Gerhard Ernst, Martin-Dietrich Gleßgen, Christian Schmitt, Wolfgang Schweickard (eds.), 2009, *Romanische Sprachgeschichte / Histoire linguistique de la Romania*, 3. Teilband / Tome 3, Berlin, New York, Walter de Gruyter, 2710–2721.

Vasiliu, E. 1954 = Emanuel Vasiliu, „Accentuarea derivatelor cu două sufixe în limba română”, în SCL V (1954), nr. 3–4, 333–335.

Vârlan 2008 = Mariana Vârlan, „A fashionable suffix: the gender suffix *-ă*”, în SCOL, anul I (2008), nr. 1–2, 314–320.

Vârlan 2010 = Mariana Vârlan, „Situația actuală a derivatelor în *-iadă*”, în LR LIX (2010), nr. 4, 507–517.

Vârlan, S.N. = Mariana Vârlan, 2012, *Derivarea sufixală nominală în româna actuală*, Craiova, Editura Universitaria.

Vintilă-Rădulescu 2009 = Ioana Vintilă-Rădulescu, „De ce numim femeile...”, în vol. Sanda Reinheimer Rîpeanu (ed.), *Studia Linguistica in Honorem Mariae Manoliu*, București, Editura Universității din București, 2009, 370–382.

Vintilă-Rădulescu 2013 = Ioana Vintilă-Rădulescu, „Le Parlement Européen face à la féminisation des noms de fonctions, grades et titres en roumain et en français”, în Emili Casanova, Cesáreo Calvo (ed.), *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románica (Valencia 2010)*, tome III, De Gruyter, 653–664.

Vondrák, S.G. I = Wenzel Vondrack, 1924, *Vergleichende slavische Grammatik*, ed. a 2-a, vol I. Lautlehre und Stammbildungslehre, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

Weigand 1910 = Gustav Weigand, „Füllsel”, în JIRS, nr. 16 (1910), 74–80.

Zafiu 1995 = Rodica Zafiu, „«Secretoşenie», «dubioşenie», «descurcăroşenie» etc." (rubrica *Păcatele limbii*), în Rom. lit., nr. 44 (1995), 10.

Zafiu 2000 = Rodica Zafiu, „*Fane* şi *fănițe*" (rubrica *Păcatele limbii*), în Rom. lit., nr. 40 (2000), online.

Zafiu 2001a = Rodica Zafiu, *Diversitatea stilistică în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

Zafiu 2001b = Rodica Zafiu, „*Românache, străinache*" (rubrica *Păcatele limbii*), în Rom. lit., nr. 10 (2001), p. 11.

Zafiu 2004a = Rodica Zafiu, „*Clipangiu*" (rubrica *Păcatele limbii*), în Rom. lit., nr. 42 (2004), online.

Zafiu 2004b = Rodica Zafiu, „*Ministră, ministreasă, ministroaică*" (rubrica *Păcatele limbii*), în Rom. lit., nr. 48 (2004), online.

Zafiu 2007a = Rodica Zafiu, „*Bloguire*" (rubrica *Păcatele limbii*), în Rom. lit., nr. 10 (2007), p. 14.

Zafiu 2007b = Rodica Zafiu, „*Ninjalău*" (rubrica *Păcatele limbii*), în Rom. lit., nr. 27 (2007), online.

Zafiu 2010 = Rodica Zafiu, *101 cuvinte argotice* (Colecția „Viața cuvintelor"), Bucureşti, Editura Humanitas.

Zamfir 2005 = Dana-Mihaela Zamfir, *Morfologia verbului în daco-româna veche (secolele al XVI-lea–al XVII-lea)*, [vol. I], Bucureşti, Editura Academiei Române.

Zamfir 2007 = Dana-Mihaela Zamfir, *Morfologia verbului în daco-româna veche (secolele al XVI-lea–al XVII-lea)*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Zgraon 1976 = Florentina Zgraon, „Un neologism de origine latină în prima jumătate a secolului al XVII-lea", în LR XXV (1976), nr.6, 625–626.

GLOSARE, ATLASE, DICȚIONARE

Albu–Brezean 1974 = Constantin D. Albu, Maria Brezean, *Mică enciclopedie de chimie*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română.

ALR I/I, I/II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj, sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I (ALR I), vol. I: *Părțile corpului omenesc şi boalele lui*, de Sever Pop, Cluj, Muzeul Limbii Române, 1938; vol. II: *Familia, naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, de Sever Pop, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942.

ALR II/I = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea II (ALR II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiți)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*, de Emil Petrovici. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940; Partea II (ALR II), vol. I *Suplement*: *Termeni considerați obsceni*, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942.

ALR – M I ş.u. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş*. Vol. I ş.u., de Petre Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan. [Bucureşti], Editura Academiei, 1969 ş.u.

ALR – MD I ş.u. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*. Vol. I ş.u., de Teofil Teaha (coordonator), Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul

Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei Române, 1996 ș.u.

ALRM I/I, I/II = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I (ALRM I), vol. I: *Părțile corpului omenesc și boalele lui*, de Sever Pop, Cluj, Muzeul Limbii Române, 1938; vol. II: *Familia, nașterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, de Sever Pop, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942.

ALRM II/I = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea II (ALRM II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*; B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*; C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici. Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.

ALRM SN I ș.u. = *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă, sub direcția acad. Emil Petrovici, redactor principal: Ion Pătruț. Vol. I: A. *Agricultură*; B. *Morărit*; C. *Grădinărit*; D. *Pomărit*; E. *Viticultură*; F. *Cânepă*; G. *Albinărit*; H. *Creșterea vitelor*; I. *Carul, căruța, sania*; J. *Păsări de curte*; K. *Păstorit*; L. *Lâna, torsul, țesutul*; M. *Meserii*; N. *Pădurărit*, [București], Editura Academiei, 1956; vol. II ș.u. [București], Editura Academiei, 1967 ș.u. (Academia Română, Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj–Napoca).

ALR SN I ș.u. = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, sub direcția acad. Emil Petrovici, redactor principal: Ion Pătruț. Vol. I: A. *Agricultură*; B. *Morărit*; C. *Grădinărit*; D. *Pomărit*; E. *Viticultură*; F. *Cânepa*; G. *Albinărit*. Vol. II: A. *Creșterea vitelor*; B. *Carul, căruța, sania*; C. *Păsări de curte*; D. *Păstorit*; E. *Lâna, torsul, țesutul*; F. *Meserii*; G. *Pădurărit*. Vol. III: A. *Plante*; B. *Câinele, pisica*; C. *Animale sălbatice*; D. *Păsări sălbatice*; E. *Vânătoare*; F. *Târâtoare, amfibii*; G. *Pescuit*; H. *Insecte*; I. *Timpul*; J. *Configurația terenului*; K. *Ape, umiditate, navigație*; L. *Comunicații*; M. *Națiuni, categorii sociale, administrație*, [București], Editura Academiei, vol. I–II: 1956; vol. III: 1961; vol. IV ș.u.: 1965 ș.u. (Academia Română, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, Filiala din Cluj-Napoca).

ALR – T I ș.u. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania.* [Vol.] I ș.u., de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți. București, Editura Academiei Române, 1992 ș.u. (Academia Română, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" Cluj-Napoca).

ALRT II = Emil Petrovici, *Texte dialectale*, Suplement la *Atlasul linguistic român II* (ALRT II), Sibiu–Leipzig, Muzeul Limbii Române, 1943.

BER = Vl. Georgiev (sub redacția), *Bălgarski etimologiceski rečnik*, fasc. III, Sofia, 1964.

CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat.* Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi de I.-Aurel Candrea.* Partea II: *Dicționarul istoric și geografic universal de Gh. Adamescu*, București, Editura „Cartea Românească", [1926–1931].

Candrea, Ț.O. = I.-A. Candrea, 1907, „Graiul din Țara Oașului" (extras din „Buletinul Societății filologice" II), București, Atelierele Socec.

Capidan, M. III = Theodor Capidan, 1935, *Meglenoromânii*, III. *Dicționar meglenoromân*, București, Editura Academiei.

Călărașu, DTPA = Cristina Călărașu, *Dicționar de terminologie a profesiunilor actuale*, București, Editura Universității din București, 2004.

CDDE = I.-A. Candrea [și] Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine.* (*A–Putea*), București, Socec, 1907–1914.

Cihac I, II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Vol. I. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort A/M, Ludolphe St. Goar; Berlin, A. Asher; Bucarest, Socec, 1870. Vol. II. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort, Ludolphe St. Goar; Berlin, S. Calvary; Bucureşti, Sotschek, 1879.

Ciorănescu, DER = *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Alexandru Ciorănescu (ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru-Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin), Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2002.

Cohuţ–Vulpe, P.F. = Cornelia Cohuţ, Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porţile de Fier”*. 1. *Texte. Sintaxă*, Bucureşti, Editura Academiei, 1973.

Cruceanu 1966 = Ion Cruceanu (coord.), *Produse farmaceutice folosite în practica medicală*, Bucureşti, Editura Medicală.

DA = *Dicţionarul limbii române* (Sub conducerea lui Sextil Puşcariu). Tomul I. Partea I. *A–B*, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Tomul I. Partea II. *C*, Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul”, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I. *D–De*, Bucureşti, „Universul”, Intreprindere Industrială a Statului, 1949; [Fascicula II. *De–Destina*; şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I. *F–I*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I. *J–Lacustru*, Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II. *Ladă–Lepăda*, Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III. *Lepăda–Lojniţă*, Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1948.

DALR = Geoge Volceanov, *Dicţionar de argou al limbii române*, Bucureşti, Editura Niculescu, 2007.

DAR = Gh. Bulgăr, Gh. Constantinescu-Dobridor, *Dicţionar de arhaisme şi regionalisme*, 2 vol., Bucureşti, Editura Saeculum Vizual, 2002.

DAS = Marin Bucă, Dumitru Craşoveanu, Ivan Evseev, Francisc Király, Livia Vasiluţă (coord.), *Dicţionar analogic şi de sinonime al limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.

DC = Maria Dumitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, Botoşani, Editura Agatha, 2000 şi urm.

DCR = Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, Bucureşti, Editura Albatros, 1982.

DCR^2 = Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Logos, 1997.

DCR^3 = *Dicţionar de cuvinte recente (DCR^3)*, ediţia a III-a, Florica Dimitrescu (coordonator), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, Bucureşti, Editura Logos, 2013.

DDRF = Frédéric Damé, 1893, 1894, *Nouveau dictionnaire roumain-français*, 2 t., Bucarest, Imprimerie de l'État, tome I, 1893, tome II, 1894.

DE = *Dicţionar enciclopedic*, 7 vol., Vol. I, *A–C* (coordonare generală: Marcel D. Popa, Alexandru Stănciulescu, Anicuţa Tudor, Carmen Zgăvârdici, Gabriel-Florin Matei), 1993; Vol. II, *D–G* (coordonare: Nicolae C. Nicolescu, Anicuţa Tudor, Alexandru Stănciulescu, Carmen Zgăvârdici), 1996; Vol. III, *H–K* (coordonare: Marcel D. Popa, coordonare generală; Rodica Chiriacescu, Alexandru Stănciulescu, Nicolae C. Nicolescu, Anicuţa Tudor), 1999; Vol. IV, *L–N* (coordonare: Marcel D. Popa, coordonare generală; Rodica Chiriacescu, Alexandru Stănciulescu, Nicolae C. Nicolescu, Anicuţa Tudor), 2001; Vol. V, *O–Q* (coordonare: Marcel D. Popa,

coordonare generală; Rodica Chiriacescu, Alexandru Stănciulescu, Nicolae C. Nicolescu, Anicuța Tudor), 2004; Vol. VI, *R–Ş* (coordonatori: Rodica Chiriacescu, Alexandru Stănciulescu, Nicolae C. Nicolescu, Anicuța Tudor), 2006; Vol. VII, *T–Z* (coordonare: Marcel D. Popa, coordonare generală; Rodica Chiriacescu, Alexandru Stănciulescu, Nicolae C. Nicolescu, Anicuța Tudor), 2009; Bucureşti, Editura Enciclopedică.

DEI = Carlo Battisti, Giovanni Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, 5 vol., Firenze, Barbera, 1950–1957.

DEL = *Dictionnaire des emprunts latins dans les langues romanes,* Sanda Reinheimer Rîpeanu (coord.), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2004.

DELR = *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), Volumul I. *A–B* (redactori responsabili: acad. Marius Sala, Andrei Avram, membru corespondent al Academiei Române, Responsabil de volum: Doru Mihăescu), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011 [tiraj nou, revizuit, 2012].

DERS = *Dicționarul elementelor româneşti din documentele slavo-române. 1374–1600* (redactor responsabil: Gh. Bolocan), Bucureşti, Editura Academiei, 1981.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române* (conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche), Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

DEX² = *Dicționarul explicativ al limbii române,* ediția a II-a (conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, dr. Lucreția Mareş), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998; ediția a II-a, revizuită şi adăugită, Bucureşti, Univers Enciclopedic Gold, 2009.

DEX–S. = *Supliment la Dicționarul explicativ al limbii române* (conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, Ion Dănăilă, Nicoleta Tiugan), Bucureşti, Editura Academiei, 1988.

DI = *Dicționar invers,* [Bucureşti], Editura Academiei, 1957.

DÎLR = Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760),* Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1992.

DILR = Cecilia Căpățînă (coordonator), Claudia Drăghici, Ovidiu Drăghici, Alina Gioroceanu, Daniel Ivănuş, Dumitru Ivănuş, Simona Pisoi, Virgil Pisoi, Anamaria Preda, Vlad Preda, Melitta Szathmary, *Dicționar invers al limbii române* & CD–ROM, Bucureşti, Editura Niculescu, 2007.

DIN = Ioana Vintilă-Rădulescu, *Dicționar normativ al limbii române (DIN). Ortografic, ortoepic, morfologic şi practic,* Bucureşti, Editura Corint, 2009.

DLR = *Dicționarul limbii române.* Serie nouă (Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă). Bucureşti, Editura Academiei. Tomul I. Partea a 3-a. Litera *D (D–Deînmulțit),* 2006; Tomul I. Partea a 4-a. Litera *D (Deja–Deținere),* 2006; Tomul I. Partea a 5-a. Litera *D (Deținut–Discopotiriu),* 2007; Tomul I. Partea a 6-a. Litera *D (Discord–Dyke),* 2009; Tomul I. Partea a 7-a. Litera *E (E–Erzaț),* 2009; Tomul I. Partea a 8–a. Litera *E (Es–Ezredeş),* 2010; Tomul III. Literele *J, K, Q,* 2010; Tomul IV. Litera *L* (*L–Lherzolită*), 2008; Tomul V. Litera *L (Li–Luzulă),* 2008; Tomul VI. Litera *M,* 1965–1968; Tomul VII. Partea 1. Litera *N,* 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O,* 1969;

Tomul VIII. Partea 1. Litera *P (P–Păzui)*, 1972; Tomul VIII. Partea a 2-a. Litera *P (Pe–Pînar)*, 1974; Tomul VIII. Partea a 3-a. Litera *P (Pînă–Pogrilanie)*, 1977; Tomul VIII. Partea a 4-a. Litera *P (Pogrijanie–Presimțire)*, 1980; Tomul VIII. Partea a 5-a. Litera *P (Presin–Puzzolană)*, 1984; Tomul IX. Litera *R*, 1975; Tomul X. Partea 1. Litera *S (S–Sclabuc)*, 1986; Tomul X. Partea a 2-a. Litera *S (Scladă–Semînțărie)*, 1987; Tomul X. Partea a 3-a. Litera *S (Semn–Sîveică)*, 1990; Tomul X. Partea a 4-a. Litera *S (Slab–Sponghios)*, 1992; Tomul X. Partea a 5-a. Litera *S (Spongiar–Swing)*, 1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ș*, 1978; Tomul XI. Partea a 2-a. Litera *T (T–Tocăliță)*, 1982; Tomul XI. Partea a 3-a. Litera *T (Tocăna–Twist)*, 1983; Tomul XII. Partea I. Litera Ț, 1994; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*, 2002; Tomul XIII. Partea 1. Litera *V (V–Veni)*, 1997; Tomul XIII. Partea a 2-a. Litera *V (Venial–Vizurină)*, 2002; Tomul XIII. Partea a 3-a. Litera *V (Vîclă–Vuzum)* și Literele *W, X, Y*, 2005; Tomul XIV. Litera *Z*, 2000.

DLRLC = *Dicționarul limbii române literare contemporane* (sub direcția prof. univ. Dimitrie Macrea și acad. Emil Petrovici). Volumul I: *A–C*, 1955; volumul al II-lea: *D–L*, 1956; volumul al III-lea: *M–R*, 1957; volumul al IV-lea: *S–Z*, 1958, [București], Editura Academiei.

DLRV = Gheorghe Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974.

DM = *Dicționarul limbii române moderne* (sub direcția prof. univ. D. Macrea) [București], Editura Academiei, 1958.

DMED = P. Simici, A. Mincu, G. Ionescu Amza (coord.), *Dicționar medical*, 2 vol., București, Editura Medicală, 1969.

DN = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, București, Editura Științifică, 1961.

DN 1986 = Florin Marcu, *Mic dicționar de neologisme*, București, Editura Albatros.

DN^2 = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a II-a, București, Editura Științifică, 1966.

DN^3 = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, Editura Academiei, 1978.

DNFR = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

DO = N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963.

DOOM = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (redactor responsabil: Mioara Avram), București, Editura Academiei, 1982.

DOOM^2 = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită (coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu), București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

DRAM = Dorin Ștef, *Dicționar de regionalisme din Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2011.

DRN = Elena Ciobanu, Maria Păun, Magdalena Popescu-Marin, Zizi Ștefănescu-Goangă, *Dicționar român de neologisme*, București, Editura Floarea Darurilor, Editura Rotech Pro, 2000.

D.S. / DSR = Luiza Seche, Mircea Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime*, ed. a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Vox, 1998; Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționar de sinonime al limbii române* (DSR), [București], Editura Academiei, 1982; Luiza Seche, Mircea Seche, Irina Preda, D.S., București, Editura Științifică și Enciclopedică / Editura Enciclopedică, 1993; Luiza Seche, Mircea Seche, D.S., ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, 1999; Luiza Seche, Irina Preda, D.S. (versiune electronică), București–Chișinău, Editura Litera International, 2001; Luiza Seche, Irina Preda, DSR, București, Editura Meteor, 2004.

DSL = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, 2001, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira.

DTM = Gheorghe Fircă (coordonator științific), Lucia Monica Alexandrescu, Olga Grigorescu, Daniel Suceava (redactori coordonatori), *Dicționar de termeni muzicali*, ed. a III-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Istoria Artei, Editura Enciclopedică Gold, 2010.

Folc. Mold. I, II = *Folclor din Moldova. Texte alese din colecții inedite*, I, II, 1959, București, Editura pentru Literatură.

Georgescu 2002 = Dan Georgescu (coord.), *Produse farmaceutice* [reeditare], București, Editura Națională Medicală.

Gl. Munt. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Glosar dialectal. Muntenia*, București, Editura Academiei Române, 1999.

Gl. Olt. = Cazacu Boris (redactor responsabil), *Glosar dialectal Oltenia*, București, Editura Academiei, 1967. Gl. Munt. Gl. Reg.

Gl. Reg. = V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, [București], Editura Academiei, [1961].

Gl. reg. București = „Glosar regional. Regiunea București (orașul Zimnicea)”, [materialul a fost cules și redactat de] Marin Gh. Cazacu, în LR VIII (1959), nr. 6, 55.

Gl. reg. Cluj 1 = „Glosar regional. Regiunea Cluj (comuna Gâlgau, raionul Dej)”, material cules și redactat de Petre Stănescu, în LR VIII (1959), nr. 5, 72.

Gl. reg. Cluj 2 = „Glosar regional. Regiunea Cluj (raionul Turda, comuna Șuțu)”, material cules și redactat de D. Copilu, în LR X (1961), nr. 2, 129–131.

Gl. reg. Cluj 3 = „Glosar regional. Regiunea Cluj (raionul Turda, comuna Șuțu)”, [material cules și redactat de] Dumitru Copilu, în LR XII (1963), nr. 1, 54–56.

Gl. reg. Crișana = I. Mihuț, „Glosar regional. Regiunea Crișana (raionul Gurahonț)”, în LR X (1961), nr. 1, 21.

Gl. reg. Gura Humorului = „Glosar regional (raionul Gura Humorului, comuna Păteștii de Jos)”, [materialul a fost cules și redactat de] Ilie Dan, în LR XII (1963), nr. 2, 154–155.

Gl. reg. Hunedoara = „Regiunea Hunedoara (comuna Aurel Vlaicu, raionul Orăștie)”, [materialul a fost cules și redactat de] Georgeta Marin, în LR VIII (1959), nr. 1, 50–51.

Gl. reg. Oltenia = „Glosar regional. Regiunea Oltenia (raionul Târgu Jiu, satul Câmpofeni)”, [materialul a fost cules și redactat de] Vasile Cărăbiș, în LR XI (1962), nr. 3, 261–263.

Gl. reg. Oradea 1 = „Glosar regional. Regiunea Oradea (raionul Lunca Vașcăului)”, [materialul a fost cules și redactat de] Teofil Teaha, în LR VIII (1959), nr. 3, 68–72.

Gl. reg. Oradea 2 = „Glosar regional. Regiunea Oradea (raionul Lunca Vașcăului)”, [materialul a fost cules și redactat de] Teofil Teaha, în LR VIII (1959), nr. 6, 44–50.

Gl. reg. Pitești 1 = „Glosar regional. Regiunea Pitești (comuna Stănești, raionul Argeș)”, materialul a fost cules și redactat de I. Moise și a fost pregătit pentru publicare de Elena Ciobanu, în LR VIII (1959), nr. 2, 51–55.

Gl. reg. Pitești 2 = „Glosar regional. Regiunea Pitești (raionul Argeș)”, material cules și redactat de Ion Moise, în LR VIII (1959), nr. 5, 75–76.

Gl. reg. Pitești 3 = „Glosar regional. Regiunea Pitești (raioanele Slatina, Potcoava, Vedea și Drăgășani", [materialul a fost cules și redactat de] Ion Nijloveanu și N. Popescu-Optași, în LR VIII (1959), nr. 6, 54–55.

Gl. reg. Suceava = „Glosar regional. Regiunea Suceava (raionul Gura-Humorului, comuna Beochisești)", [materialul a fost cules și redactat de] Procopie Jitaru, în LR XIII (1964), nr. 1, 83.

Gl. reg. Timișoara = „Glosar regional. Regiunea Timișoara (comuna Măru, raionul Caransebeș)", [materialul a fost cules și redactat de] Elena Deboveanu-Mălăescu, în LR VIII (1959), nr.6, 51.

Grinčenko, Slovar = Boris D. Grinčenko, *Slovar ukrainskogo iazyka, sobrannyu redaktsia zhurnala „Kievskaia starina"*, vol 1–4, Kiev, 1907–1909.

HEM = B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, 3 vol., București, Stabilimentul Grafic Socec și Teclu, tom I–II: 1886; tom III: 1893.

HEM^2 = B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, 3 vol., ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, București, Editura Minerva, 1972–1976.

Indicator alfabetic al localităților 1956 = *Indicator alfabetic al localităților din Republica Populară Română*, București, Editura Științifică.

Larousse 2003 = *Le petit Larousse compact*, dir. générale Philippe Merlet et Anémone Berès, Paris, Larousse.

LB = *Lesicon romanesc-latinesc-unguresc-nemțesc, care de mai mulți autori, în cursul a trideci și mai multor ani s-au lucrat*, seu: *Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum quod a pluribus auctoribus decursu triginta et amplius annorum elaboratum est*, Budae, 1825.

Lex. Reg. I, II = *Lexic regional* I, Gheorghe Bulgăr (redactor coordonator), București, Editura Academiei, 1960; II, Lucreția Mareș (redactor coordonator), București, Editura Științifică, 1967.

LM (Gl.) = A. T. Laurian și I. C. Massim, *Dicționariul limbei romane. După însărcinarea dată de Societatea Academică Română. Elaborată ca proiect.* Tomul I (*A–H*), 1871 [1873]. Tomul II (colaboratori Iosef Hodoș și G. Barițiu: *I–Z*), 1876. Tomul III. *Glossariu, care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine înduioasă*, 1871 [1877], București, Noua Tipografie a Laboratorilor Români.

LTR = *Lexiconul tehnic român*, 8 vol., lucrare elaborată de Asociația Științifică a Tehnicienilor din R.P.R. (A.S.T.), București, Editura Tehnică, 1949–1956.

LTR^2 = *Lexiconul tehnic român*, 19 vol., elaborare nouă, întocmită prin îngrijirea A.S.I.T./ Consiliului Național al Inginerilor și Tehnicienilor (C.N.I.T.) de un colectiv sub conducerea prof. Remus Răduleț, București, Editura Tehnică, 1957–1968.

Marian, Ins. = S. Fl. Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor. Studiu folkloric*, București, Edițiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", 1903.

Mat. Dial. I = R. Todoran, V. Breban (redactori responsabili), *Materiale și cercetări dialectale*. I., [București], Editura Academiei, 1960.

MDA = *Micul dicționar academic*, 4 vol. (redactori responsabili: Acad. Marius Sala și Ion Dănăilă; lucrarea a fost începută sub conducerea Acad. Ion Coteanu), București, Editura Univers Enciclopedic, Volumul I: *A–C* (2001); volumul al II-lea: *D–H* (2002); volumul al III-lea: *I–Pr* (2003); volumul al IV-lea *Pr–Z* (2003).

MDE = Aurora Chioreanu, Gheorghe Rădulescu (coordonare generală), *Mic dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972.

MDE^2 = Aurora Chioreanu, Mircea Mâciu, Nicolae C. Nicolescu, Gheorghe Rădulescu, Valeriu Şuteu (coordonare generală), *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

MDN = Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, ediție revizuită, augmentată și actualizată, București, Editura Saeculum I.O., 2002.

Mihăilă, DLRV = Gheorghe Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974.

Miklosich, L. = Franz Miklosich, *Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, Guilelmus Braumueller, 1862–1865.

Miklosich, E.W. = Franz Miklosich, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien, Wilhelm Braumüller, 1886.

NALR – B I ş.u. = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat.* I ş.u., de Eugen Beltechi, Ion Faiciuc și Nicolae Mocanu, sub conducerea lui Petru Neiescu, București, Editura Academiei, 1980 ş.u.

NALR – C I ş.u. = *Noul Atlas lingvistic român. Crişana.* Vol. I ş.u., de Ionel Stan și Dorin Urițescu, București, Editura Academiei Române, 1996 ş.u.

NALR – MB I ş.u. = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova şi Bucovina.* [Vol.] I ş.u., de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, București, Editura Academiei, 1987 ş.u. (Academia Română; Universitatea „Al. I. Cuza"; Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor, Iași).

NALR – O I ş.u. = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia.* I ş.u., întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică și Valeriu Rusu, București, Editura Academiei, 1967 ş.u.

NODEX = *Noul dicționar explicativ al limbii române*, Editura Litera Internațional, 2002 (dexonline).

NDN = Florin Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei Române, 1997.

Oxford Dictionary 2002 = *Oxford English Reference Dictionary*, second edition, revised, edited by Judy Pearsall and Bill Trumble, Oxford, Oxford University Press.

Papahagi, M. = Tache Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului. Prefață. Introducere. texte. Muzică populară. Apendice. Toponime. Onomastică. Glosar. Hartă. XXII de planșe*, București, Editura Cultura Națională („Din viața poporului român", XXXIII), 1925.

Papahagi, DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân: general şi etimologic*, București, Editura Academiei, 1963.

Paşca, Gl. = Ştefan Paşca, 1928, *Glosar dialectal, alcătuit după material lexical cules de corespondenți din diferite regiuni.* (Academia Română. Memoriile Secțiunii Literare. Seria III. Tom. IV. Mem. 3), București, Cultura Națională.

Paşca, Ţ.O. = Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, București, Editura Cartea Românească, 1936.

Polizu, V. = G. A. Polizu, *Vocabular româno-german*, compus și întocmit cu privire la trebuințele vieței practice de..., înavuțit și cores de G. Bariț, Brașov, Tiparul Römer și Kamner, 1857.

Pontbriant, D. = Raoul de Pontbriant, *Dicționaru româno-francesu*, Bucuresci şi Göttingen, Adolf Ulrich / Paris, Gustav Bossange / Lepzig, E. F. Steinacker, 1862.

Prot.–Pop., N.D. = E. Protopopescu, V. Popescu, *Nou dicţionar portativ de toate zicerile radicale şi streine reintroduse şi introduse în limbă, coprinzând şi termeni ştiinţifici şi literari*, vol. I–II, Bucureşti, T. Teodorescu, 1862.

Puşcariu, E.W. = Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, K. Winter's Universitätsbuchhandlung, 1905.

Rădulescu-Codin 1901 = Constantin Rădulescu-Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, Câmpulung, Tipografia Gh. N. Vlădescu.

REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Carl Winters (Sammlung romanischer Elementar- und Handbücher, III, 3), 1935.

Robert = Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique & analogique de la langue française (Petit Robert)*, [Paris], Societé du Nouveau Littré, 1967.

Robert 1993 / 2000 = *Le nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, nouvelle édition du *Petit Robert* de Paul Robert, texte remanié et ampliphié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey, Paris, Dictionnaires Le Robert.

Robert 1996 = *Le Grand Robert de la langue française. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, deuxième édition, entièrement revue et enrichie par Alain Ray, Paris, t. 1, 1996 ş.u.

Robert 2010 = *Le nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, texte remanié et ampliphié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey, Paris, Dictionnaires Le Robert.

Scriban, Dicţ. = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti. (Etimologii, înţelesuri, exemple, citaţiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, ediţiunea întâia, Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună", 1939.

Stamati, D. = Pah. T. Stamati, *Disionăraş românesc de cuvinte tehnice şi altele greu de înţeles. Întâia ediciune*, Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1851.

Şăineanu, D.U. = Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbei române*, a opta ediţiune, revăzut şi adăugit la ediţia VI-a, Ortografia Academiei Române, [Craiova], Editura Scrisul Românesc [1930]; ed. I, 1896; a II-a, 1906; a III-a,1914; a IV-a, 1922; a V-a, 1925; a VI-a, 1929.

Tamás, E. = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (Unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

Teaha, C.N. = Teofil Teaha, 1961, *Graiul din Valea Crişului Negru*, [Bucureşti], Editura Academiei.

TDRG^1 = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Bukarest, Staatsdruckerei, Band I. 1903; Band II. 1911; Band III. 1924.

TDRG^2 = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 2., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, Band I. 1986; Band II. 1988; Band III. 1989.

TDRG^3 = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 3., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, Cluj-Napoca, Editura Clusium, Band I. 2000; Band II. 2003; Band III. 2005.

Tomescu, Gl. = Mircea Tomescu, 1944, *Glosar din judeţul Olt* (*Aspecte lingvistice şi foclorice din judeţul Olt* II), Slatina, Tipografia „Tiparul Oltului".

Udrescu, Gl. = D. Udrescu, *Glosar regional Argeş*, Bucureşti, Editura Academiei, 1967.

Viciu, Gl. = Alexiu Viciu, „Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal, adunate şi explicate de...", în „Analele Academiei Române", seria a II-a (1906), tomul XXIX. Memoriile

secției literare, nr. 3, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 59–163; publicat și ca extras.

Voc. reg. Gorj = „Vocabular regional. Reg. Gorj, raionul Târgu-Jiu”, [materialul a fost cules și redactat de] T.D. Măruță, V. Șerban, în CV III (1951), nr. 2, p. 34.

Voc. reg. Hunedoara = „Vocabular regional. Regiunea Hunedoara. Raionul Orăștie, comuna Șibot”, [materialul a fost cules și redactat de] Remus Viorel, în CV III (1951), nr. 6, 27.

Volceanov, DALR = George Volceanov, *Dicționar de argou al limbii române,* București, Editura Niculescu, 2007.

Webster's Dictionary 1996 = *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*, new revised edition, New York–Avenel, Gramercy Books.

ALTE SURSE[*]

Ac. Caț. = „Academia Cațavencu”, săptămânal, București, anul I, 1991 ș.u.

Alecsandri, Istoria = Vasile Alecsandri, „Istoria unui galbân”, în Vasile Alecsandri, *Opere*, vol. IV. *Proză*, text ales și stabilit, note și variante de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, București, Editura Minerva („Scriitori români”), 1974, 13–52.

Alexandria = *Alexandria,* ed. F. Zgraon, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2005 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română,* 11).

ASAL = „Adevărul literar și artistic”, seria a 2-a, București, 1920–1939.

Budai-Deleanu, O. I–II = Budai-Deleanu, I., *Opere,* vol. I–II, ediție critică de Florea Fugariu, studiu introductiv de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1974–1975.

Conv. lit. = „Convorbiri literare”, săptămânal, Iași, anul I, 1967 ș.u.

Diaconovich 1898 = C. Diaconovich, *Enciclopedia română,* tomul I (*A–Copenhaga*), Sibiiu, Editura și Tiparul lui W. Krafft.

H I–XVIII = *Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B.P. Hasdeu* (manuscris legat în 18 volume; cifra romană indică volumul, cea arabă localitatea anchetată).

Munteanu 1982 = Tudor Al. Munteanu, *Năzdrăvanul mâțulache în vacanță*, București, Editura Ion Creangă.

Negruzzi, Scrisori = Constantin Negruzzi, *„**Negru pe alb**. Scrisori la un prieten*”, în Constantin Negruzzi, *Negru pe alb*, București–Chișinău, Editura Litera Internațional („Biblioteca școlarului”) [f.a.], 174–294.

Patapievici 1995 = Horia-Roman Patapievici, 1995, *Zbor în bătaia săgeții: eseu asupra formării,* București, Editura Humanitas.

Rom. lib. = „România liberă”, cotidian, București, serie nouă, anul I, 1989 ș.u.

---

[*] Publicațiile în format print folosite ca surse sunt menționate doar în textul monografiilor, cu anul și, în general, cu numărul și pagina, uneori și coloana. Pentru majoritatea, s-a dat numele întreg („Basarabia”, „Căminul românesc”, „Ciao!”, „Cotidianul”, „Cuvântul liber”, „Dilema”, „Dilema veche”, „Jurnalul național”, „Lumea”, Revista „22”, „Revista ilustrată Cosânzeana”, „Săptămâna”, „Scânteia”, „Ziua” etc.); pentru câteva, au fost folosite sigle (Ac. Caț., ASAL, Conv. lit., Obs. cultural, Rom. lib., Rom. lit. Contemp. etc.). De asemenea, numai în interiorul monografiilor au fost indicate adresele site-urilor unde se găsesc texte din care au fost extrase exemple, precum și numele posturilor radio și TV de unde au fost preluate formațiuni sau sensuri inedite; acestea din urmă au fost citate, în general, cu anul și, uneori, cu numele emisiunii și al jurnalistului. Exemplele și citatele preluate indirect, din DA, DLR sau alte surse, apar cu siglele din lucrările respective.

Rom. lit. = „România literară”, săptămânal, Bucureşti, anul I, 1968 ş.u.

Ştefănescu 1970 = Olimpia Ştefănescu, *Bucătăria rapidă. Sfaturi practice... meniuri... reţete*, Bucureşti, Editura Ceres.

Obs. cultural = „Observatorul cultural”, serie nouă, anul I, 2000 ş.u.

SIGLE PENTRU PERIODICE

BL = „Bulletin linguistique”, Faculté de Lettre de Bucarest, publié par A. Rosetti, Bucureşti–Paris–Copenhague, vol. I, 1933 ş.u.

BPh = „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»”, Iaşi, Universitatea din Iaşi. Director Iorgu Iordan, Iaşi, vol. I, 1934 ş.u.

CL = „Cercetări de lingvistică”, Institutul de lingvistică, Cluj, anul I, 1956 ş.u.

CLTA = „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, Bucarest, 1962–1973.

Conv. lit. = „Convorbiri literare”, Iaşi, apoi Bucureşti, anul I (1867–1868) ş.u.

CV = „Cum vorbim”. *Revistă pentru studiul şi explicarea limbii*, Bucureşti, anii I–IV, 1949–1952.

DR = „Dacoromania”, Buletinul „Muzeului Limbei Române” condus de Sextil Puşcariu, Cluj, Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”, anii I–XI, 1920–1948.

DR^2 = „Dacoromania” [serie nouă], Academia Română. Filiala Cluj, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu”, anul I, 1994–1995 ş.u.

FD = „Fonetică şi dialectologie”, Bucureşti, 1959 ş.u.

JIRS = „Jahresbericht des Instituts für *rumänische* Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, Leipzig, vol. I–XXIX, 1894–1921.

LL = „Limbă şi literatură”, Societatea de Ştiinţe Istorice şi Filologice, Bucureşti, vol. I, 1955 ş.u.

LLR = „Limba şi literatura română”, Bucureşti, seria I 1955–1970, seria a II-a 1972 ş.u.

LR = „Limba română”, Institutul de Lingvistică din Bucureşti, Editura Academiei, anul I, 1952 ş.u.

PN = „Presa noastră”, Bucureşti, Uniunea Ziariştilor din R.P. Română, anul I, 1956 ş.u.

Rom. = „Romania”, Paris, anul I, 1872 ş.u.

RRL = „Revue roumaine de linguistique” Bucarest, tome I, 1956 ş.u.

SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Institutul de Lingvistică din Bucureşti, Editura Academiei, anul I, 1950 ş.u.

SCO = „Studii şi cercetări de onomastică”, Craiova, anul I, 1995 ş.u.

SCOL = „Studii şi cercetări de onomastică şi lexicologie”, Craiova, anul I, 2008 ş.u.

SCŞt = „Studii şi cercetări ştiinţifice” *Filologie*, Iaşi, I–XIV, 1950(–1956–) 1963.

SUBB = „Studia Universitatis Babeş-Bolyai”, Philologia, anul I, 1956 ş.u.

ZRPh = „Zeitschrift für romanischen Philologie”, Halle, vol. I, 1877 ş.u.

INDICE DE AFIXE[*]

-ABIL XI,XIX,XXIV,XXV,XXVII,XXXI, XXXII,3,**4–7**,10–14
-abel 3,4
-abile 3
-abilu 3,4
-IBIL XI,XXVII,XXVIII,XXXI,XXXII,XXXIII, 3,**7–9**,10–14
-ibel XXXIII,3,4
-ibile 3
-ibilu 3,4
-UBIL XI,XXVII,XXVIII,XXXII,3,**10**,12
-IABIL 15
*-abl 4
*-ablă 4
*-aver 4
(*)-bil XX,XXII,XXV,XXVII,XXX,XXXII,3,4
*-ctibil 10
*-oscibil 10
*-ptibil 10
*-tibil 10

-ABUND 15,**16**
-abond 15
-ăund 15
-IBUND 15,**16**
-ibond 15,16
*-ăun 15
*-ăunt 15
*-ând 17
*-bund 16

-AC^{1} XII,XXIX,18,19,**20–23**,26–30,31
-acu 18,20,31
-acul 18,20,31
-EAC XII,XXIX,18,19,20,**23–24**,26–29,31,66
-iac 18,20,23,31
-AG XII,XXIX,18,19,20,**24**,26–28,30,31
-EAG XII,XXIX,18,19,20,23, **24–25**, 26–28,31
-ACĂ XII,XXIX,18,19,**25**,26,28,31
-EACĂ XII,XXIX,18,**25**,26,28,31
-ÂRŢAC 29
-NAC 29,30
-NEAC 29,30
-OIAG 30
*-agă XX,18
*-anc 30
*-ang 30
*-ăl(o)agă 18
*-ănac 30
*-âiac 23,30
*-eagă 18
*-eleagă 18
*-iac 30
*-lac 29
*-neag 30
*-oiac 30
*-uiac 30

-AC^{2} XXIX,XXXI,XXXII,20,**31–32**,33,34
-acos XXXI,**31–32**
-IAC XXXI,XXXII,20,31,**32**,33,34
-iacos XXXI,31,32,33
-ACHE **40–42**,44,45,46
-achie 40
-aiche 40
-ake 40
-ACHI 40,**42–43**,44
-aichi 40
-aki 40
-ĂLACHE 45,46
-ULACHE 45–46
*-cache 40

---

[*] Indicele este redactat pentru fiecare monografie în parte şi conţine numai afixele româneşti (sufixe – simple sau complexe – şi variantele acestora), în ordinea în care se găsesc în textul monografiei. Sufixele cuprinse în titlurile monografiilor sunt scrise cu litere mari şi bold, sufixele complexe din capitolul final al monografiilor apar cu litere mari albe, variantele sufixelor simple sau complexe (inserate, în ordine alfabetică, după sufixul căruia îi aparţin) sunt notate cu litere mici albe, iar afixele care figurează numai în note (în cuprinsul monografiei sau la finalul acesteia) sunt date, în ordine alfabetică, după sufixele complexe şi sunt scrise cu litere mici albe, fiind precedate de *, ca şi în text. Sunt marcate cu bold paginile la care (sau între care) se găsesc inventarul de formaţii al fiecărui sufix din titlurile monografiilor şi analiza formală a derivatelor.

*-idache 43
*-urache 42

-ACI XII,XXXI,27,46,47,**48–50**,55,56, 58–61
-aciu XXXI,21,46,47,48
-ECI XII,XXXI,46,47,**50–51**,56,58,59,61
-eciu XXXI,46,47,50
-ICI XII,XXXI,46,47,**51–53**,56,58–63
-iciu XXXI,46,47,51,52,62
-OCI XII,XXXI,46,47,**53–54**,56,58,59,60
-ociu XXXI,46,47,53,54
-UCI XII,XXXI,46,47,**54**,58,61
-uciu XXXI,46,47,54
-ACE XII,46,47,**54–55**,60
-ICE XII,46,47,**55**,60,61,64
-OACE 46,47,48,**55–56**,60
-oce 46,48,55
-ĂLICI 61–62
-alici 61
-ĂRICI 62
-ăriciu 62
-ELICI 62–63
-eliciu 62
-ilici 62,63
'-EVICI 63
'-OVICI 63
'-oviciu 63
-OLICI 64
-ULICE 64
*-ace 59
*-enice 64
*-inici 64
*-uce 47
*-(ul)ici 64

-ADĂ XXVI,XXX,65,**66–69**,70–74,78,79
-ada 65,66,68
-ATĂ^{1} XXIX,XXX,65,66,**69-70**,71–74,392
-IADĂ XXVI,65,74–77,78,79
-iada 66,74,77
-ida 79
-ARIADĂ 79
*-aliadă 78
*-aradă 67
*-ata 70
*-onadă 80
*-oradă 67
*-oroadă 67
*-oviadă 78

-AI XXVIII,XXX,**80–82**,84,85
-AIE XXVII,XXVIII,XXX,XXXI,80,**82–84**,85, 87,88,123,265,540
-ae XXXI,80,87
-aia 80

-ĂRAIE 85–86,87,88
*-ăfai 88
*-ăfaie 88
*-ăgaie 88
*-ăla(i)e 88
*-ătaie 85,88
*-(i)raie 84
*-otaie 88

-AJ XX,XXX,XXXI,89,**90–92**,93–97,313
-agiu XX,XXX,XXXI,89,90,93,94
-IAJ^{1} 96,97
-IAJ^{2} 96,97
*-elaj 97
*-itaj 97
*-laj 97

-AL XXII,XXIX,XXXIII,97,**98–102**,103–106, 114–116,120,428
-ale 97,98,104
-aliu 97,98
-el XXII,97,98,104
-EAL 106
-IAL 105,106–109,110–112
-INAL 112
-ONAL 113–114,115–117
-onale 113
-onel 113
-IONAL 100,113,115–117
-ORAL 117
-UAL 117,118,119
-uel 117
*-ațional 115
*-ical 119
*-orial 117

-ALE 98,119,**120–121**,122,123
-ALII 119,**121–122**,123
-alie 121
-ICALE 124
*-cale 124

-AME XXVIII,XXX,**125–126**,131–135
-amă 125,126,134
-eamă 125,126
-IME XXIII,XXIV,XXVIII,XXX,125,**126–131**, 132–138
-âme 125,126
-ĂRIME XXIII,136,137,138
-ĂȚIME 138
*-iime 129
*-time 131

-AN^{1} XXI,XXII,XXXI,30,105,138,139,**140–144**, 145–152,154,155,156,158,161,162,182

-EAN^1 XXI,XXXI,138–140,**144–145**,146–150, 154,156,158,159,161
-ANĂ XXI,138,139,**145**,146,148–150,153, 155
-ana 145
-EANĂ XXI,138,139,**145–146**,148–150,158, 161
-ĂLAN 150,151,152
-OLAN 150,151,152
-ÂRLAN 152
-CAN 152,153
-CANĂ 152,153
-CEAN 153
-GAN 154
-IGAN 154
-UŞAN 158
-IŞCAN 154,155
-UŞCAN154,155
-OFAN 155
-OTEAN 155,156
-OVAN 156
-ăvan 156
-ULEAN 156–157,158
-ULEANĂ 156,157,158
-uleana 157
-UŞTEAN 159
*-acan 153
*-ârţan 143
*-egan 154
*-ilean 154
*-ileană 157
*-işcană 155
*-iştean 159
*-iuleană 157
*-lan 150,151
*-ogan 154
*-oian 144
*-oran 152
*-orlan 153
*-ucean 144
*-ugean 144
*-ulan 157
*-urlan 153
*-uşană 158
*-uşcană 155
*-van 156

-AN^2 XXII,XXXI,139,140,143,146,159–161, **162–164**,166,180,182,543
-ani 159,161,163,171,173,177,178
-anu(l) 159,161,163,164
-ana 159,161,162,163
-EAN^2 139,140,146,159,161,**164–166**,170–173, 175–178,180,543
-eanin 159,161,172
-eni 159,161,163,164,165,166,170,171,173,177, 178
-eanu 159,161,164,166,171,177,178,536
-IAN^1 XXII,159–161,**167**,170,172–177,181
-ianin 159,161,172
-ianu 159,161,167,536
-ieni 159,161,167,170
-yan 174
-IAN^2 XXII,146,159–161,**168–171**,173–179
-ien 159,161,176
-CIAN 178
-ICIAN 178
-EZAN 179
-ITAN 179
-ITEAN 179,180
-TEAN 179,180
-teanin 180
-LEAN 180
-leanin 180
-NEAN 181
-UAN 181
-oani 181
*-eean 175
*-inean 181
*-lian 180
*-vean 182
*-vian 162

-AN^3 XXII,XXXI,140,162,**182–183**,184

-AND XXXII,184,**185–186**
-END XXXII,184,**185**,187
-ANDĂ XXXII,**185–186**,187
-andie 185–186
-ENDĂ XXXII,184,186,187
*-ando 185
*-andum 185
*-endo 185
*-endum 185

-ANDRU **187–188**,189,190
-ANDRĂ **188–189**,190
-andra 188,189
*-anru 189,190
*-anuru 189,190
*-eandră 188
*-iandru 188
*-uandru 188

-ANIE XXVI,XXX,XXXI,190,191,**192–194**, 197–203,205,206
-ENIE XXIII,XXVI,XXX,XXXI,135,190–192, **194–198**,199–206
-ănie XXXI,191
-ĂRANIE 203
-EDENIE 203,204

-OŞENIE 197,204
-OTENIE 204,205
-OVANIE 205
-OVENIE 205
*-ăcanie 206
*-ăcenie 206
*-ătanie 206
*-ătenie 206
*-ăţenie 206
*-eanie 191
*-etenie 206
*-ianie 191,193
*-ienie 191
*-lenie 206
*-odanie 206
*-otanie 205
*-ulenie 196

-ANT XII,XXVIII,XXX,184,206,207,**208–216**, 217,218,220,221,223–226,229,231,233,235, 239,241
-ante XXX,206,208,225
-ENT XII,XXVIII,XXX,206–208,**216–218**, 219–226,229,233,236,239,240,241
-ente XXX,206,208,216,225
-INTE XII,XXVIII,XXX,206,207,208,**218–219**, 220–223,225–227,229
-int 206,207,208,218,219,222,225
-ANTĂ XXVIII,206,208,**220**,221,226,227,233
-ESCENT 227–228,229
-escinte 227
-iscent 227
-oscent 227
-IANT 210,229
-iante 229
-IENT 229,244
-IZANT 230,231
-ZANT 230,231
-OLENT 232,245
-ULENT 232
*-anţ 208
*-iantă 220
*-isant 230
*-onant 213
*-uent 232

-ANŢĂ XXX,XXXI,233,**234–235**,239–244
-ansă 234
-antia 234,242
-anţ 234,242
-anţie 233,242
-ENŢĂ XXX,XXXI,218,233,**235–236**,239–243
-ânţă 234
-entia 234,242
-enţie 233,241,242
-INŢĂ XXX,XXXI,219,222,233,**236–239**,240, 242–244
-ESCENŢĂ 227,243,244
-escenţie 243
-eştenţie 243
-IENŢĂ 244
-OLENŢĂ 244,245
-ULENŢĂ 244,245

-AR XII,XIX,XXI,XXII,XXIII,XXIV,XXV, XXVI,XXVIII,XXIX,XXX,XXXI,62,79, 81,87,103,137,245–253,**254–262**,267,269, 270,271–291,293,297,428,449,470,473,476, 477,547,562
-ari XXI,XXXI,245,252–254,277
-aru 245,253,254,277
-aru(l) XXXI
-ariu 245,246,249,252,253,254,262,273,274, 277,472
-ariu$_1$ 246
-ariu$_2$ 246
-ari̯u 252
-ER^1 XXVIII,XXX,XXXI,245–249,252–254, **262–264**,269,272,278,279,281,283,286,288, 467
-eri 245,246,252,262
-eriu XXX,XXXI,245,246,252,253,262
-eri̯u 252
-eru 245,246,262
-ăr XXXI,245,246,253,262
-ăr(iu) 253
-ARĂ XXVIII,XXXI,245,246,250,258,**264–265**,272,279,282,283
-ARE^1 XXVIII,XXIX,XXXI,245,249,250,254, **265–266**,272,274,277,279,280,282,283,300, 472
-ARIU XXVIII,XXX,XXXI,245,246,250–254, **267–269**,272,276,280–283
-arium XXXI,245,253,266
-ATAR 283,284
-atariu 284
-ĂLAR 285
-ĂNAR 285
-CAR 285,286
-IAR 286–289
-IER^1 286–288
-ICER 289
-ICULAR 289
-ILAR 289,290
-ITAR 290
-OAR 291
-uar 291
-ONAR 291,292
-unar 291
-TAR 292

-dar 292
-UAR 292,293
-uariu 293
-ULAR 293,294
-ulariu 293
*-adar(iu) 294
*-aire 252
*-are 252,254
*-arie 252
*-arium 268
*-ăier 294
*-ănariu 285
*-ărar 294
*-endar(iu) 294
*-icar XX,294
*-oner 291

-ARD 294,**295–296**,297
-ARDĂ 294,**296**,298
-IARD 298–299
*-ilard 299

-ARE^{2} XIX,XXV,XXIX,254,266,299,**300–303**, 310,312–315,424,430,473
-ERE^{1} XX,XXV,254,299,300,**303–305**,308, 310,312,314
-eare 254,300,310,312
-iare 300,310
'**-ERE**^{2} XX,XXV,254,299,300,303,**305–306**, 310,312,314
-IRE XXV,197,254,299,300,**306–307**,307,308, 310,312–315,322,424
-ÂRE XXV,254,299,300,**308**,310,315
-IFICARE 315,316
-IZARE 315,316,317-320,321
-ZARE 316,320,321
-IERE 321
-UIRE 321–322
*-alizare 319
*-ăluire 321
*-anizare 319
*-inizare 319
*-isire 322
*-itizare 319

-ASM 323,324
-EASMĂ 323,324
*-asmă 323

-AST XX,**324–325**

-ASTRU 296,**326**,327

-AŞ XIX,XXIII,XXV,XXVII,XXXI,90,198,328, **329–335**,336,338–345,351,449,530, 547
-EŞ^{1} **XXV**,XXXI,328,329,**335–336**,339,340

-AŞĂ 328,329,**336–337**,341
-ĂLAŞ **342**,343
-ULAŞ **342**,343
-IAŞ **343**,344
-UAŞ 343,**344**
-oaş 343
-IGAŞ **344**
-URAŞ **344**,345
*-ăiaş 345
*-ăraş 345
*-âieş 345
*-ueş 345
*-uiaş 345

-AŞCĂ 339,345,**346**,350–353,355
-aşco 345
-aşcu 345,350–352,354
-aşc 345
-ask 345
-asko 345
-IŞCĂ 155,339,345,**346–348**,349–356
-âşcă 345
-işcu 345–347,352
-icico 345–347,352
-işca 345,346,351–353
-icica 345–346,352,353
-UŞCĂ 155,339,345,346,**348–350**,351,353–355
-uşc 348
-uşca 345,346,353
-EAŞCĂ 354,355
-aşcă 354
-eşcă 354
-OAŞCĂ 355,356
-oaşă 356
-oşcă 356
*-ască 346
*-ăruşcă 356
*-eluşca 356
*-icică 347
*-irişcă 356
*-şcă 347
*-urişcă 356
*-uruşcă 349

-AT^{1} XXVII,XXVIII,XXIX,XXXI,66,198,**357–363**,368–376,382,389,392,394,401,480
-et XXXIV,357,360,480
-atul 357,360,364,370
-ata 357,360,364,370
-aţi 357,360,364,370
-ÂT XXXII,66,357,358,**365–366**,368–372,375, 382,392,480
-IT^{1} XII,XXIX,XXXI,XXXII,66,180,357,358, **366–367**,368–370,371,375,382,392,480
-UT XII, XXXII,66,357,358,**367–368**,369,371, 372,375,382,392,480

-ĂLAT 372
-ELAT 372
-IAT^{1} XXVIII,372,389
-IZAT 372
-OIAT 373
-oiet 373
-UAT 373
-UIAT 373,374
-uiet 373
-ULAT 374
*-ată 357
*-ărat 374
*-enat XXII,374
*-iculat 374
*-olit 374
*-uleat 374
*-ută 367
*-uți 367

-AT^{2} XII,XXXI,357,358,375,**376–377**,380–382, 389,392
-IT^{2} XII, XXXI,357,358,375,**377–379**,380,381
-ită 375,377
-IAT^{2} 381,389
-INIT 381
*-anită 382
*-eit 382
*-ezit 382
*-ianit 382
*-olit XXII,382

-AT^{3} XXXI,358,376,382,**383–386**,387–389,391, 392
-atum 382
-ată 382
-IAT^{3} 389,390,391,392
*-ariat 390
*-eat 385
*-et 382
*-icat 392
*-uleat 392

-ATĂ^{2} XXXI,66,357,392,**393**,394
*-eată 392

-ATIC XX,XXVI,XXXI,93,394–397,**398–401**, 403–409
-atec XX,XXVI,XXXI,93,394–401,406,408
-ETIC XX,XXXI,394–397,**401–403**,404–409
-etec XX,394,397,398,401,402,407,408
-ATICĂ XX,394,396,**403–404**,406–409
-ETICĂ XX,394,396,**404**,406–409
*-ălatic 399
*-ăretic 402
*-ânatic 409
*-eatic 409
*-ietic 402
*-itic 395
*-matică 404
*-uiatic 399
*-uratic 409

-AȚ 410
-ață 410

-AȚIE 412,413,**413–419**,425,427,429,430,458, 465
-AȚIUNE 412,**413–419**,425,427,430,465
-ațion(e) 412,413,428
-ățiune 412,413
-IȚIE^{1} 412,413,**419**,425,427,429,430,461
-IȚIUNE 412,**419**,425,427,429
-ision 413
-ition 413
'-ȚIE 412, 413, **420–421**,425,427,429,430,461
-ȚIUNE 412,**420–421**,425,427,429
-siune 413
- țion(e) 412,413
'-IE^{1} 412,413,**421–424**,425–427,429,430,465
-IUNE^{1} 412,**421–424**,425,427,429,430,455,458, 465
-ion 412,413,428
-UAȚIE 430,431
-ULAȚIE 431
*-icație 431
*-itație 431
*-itațiune 431
*-izație 431

'-AV^{1} XX,431,**432–434**,435,437
'-avă 434
'-ăv 432
'-ăvă 432
-AV^{2} XX,432,**434–435**,436,437
-ava 432,**434-435**,437
*-avă 431
*-nav 437

-AZĂ XXVI,**438–440**,441,442,443
-asis 438–440,441
-IAZĂ 442–443
-iasis 442–443

'-Ă XXVI,25,53,66,139,145,148,157,158,164, 184,187,215,218–220,230,246,250,252,261, 264,266,329,341,357,364,393,394,396,443, 444,**445–450**,449–453,473,517
'-a 444,449–450

-ĂCIUNE 454,**455–458**,463–465
-ăcine 454,455

-ăciure 454,455
-ăciună 454,455,457
-ăcină 454,455
-aciune 458
-ÂCIUNE 454,455,**459**,464
-ECIUNE 454,**459-460**,464
-ICIUNE 454,**460**,464,465
-IUNE^2 413,454,455,**461–462**,463–465
-une 454,455,461,462,463,465
-ure 454,455
-iure 455
-ciune 465
*-ăcăciune 459
*-ciune 454
*-uciune 454

'-ĂN 465-466

'-ĂR 467,468
'-ăre 467,468
*'-er 467
*'-eră 467

-ĂREAȚĂ 468,469,**470–471**,474–476,478
-ĂREȚ XXVI,XXIX,468,469,470,**471–473**, 474–478
-AREȚ 469,470,472,473,476
-ariţ 469,**470**
*-ăleață 469
*-ăneață 469
*-ereață 469
*-ireață 469
*-ureață 469

'-ĂT XXII,479,**480–482**,484,485,486
'-ET^1 XXII,88,479,480,481,**482–484**,485,486
'-it XXII,479, 480,482
*'-ătă 479
*'-ât 480
*'-iet 483
*'-ut 480

-ĂȚÂNĂ XXIX,**486–487**
-ăţină 486–487

-ĂU XXIX,17,45,143,488,**489–493**,496,497, 535,543
-âu 488
-ou 489,495–496,498
-ăul 489
-EU^1 488,489,**494**,496,497
-ALĂU 500–502,505,506
-ĂLĂU 500,502–504,505,506
-LĂU 504–505,506
-ĂRĂU 506,507
-EREU 507
-ĂTĂU 508
-ĂZĂU 508
-ÂRLĂU 508
-ETEU 508
-oteu 508
*-ădău 509
*-ănău 509
*-ăşteu 509
*-ateu 509
*-ăteu 509
*-cău 509
*-ecău 509
*-eleu 503
*-galău 501
*-gălău 501
*-gărău 501
*-grău 509
*-icău 509
*-ireu 509
*-uleu 494
*-ăgău 492

'-ĂZĂ 509,**510**,512
'-ăţă 509,510
'-ăz 509
'-ez(ă) 509
'-ZĂ 509,**510**,512-514
-EAZĂ^1 512,**513**,514
-ĂREAZĂ 513,**514**
-EREAZĂ **514**
*'-ază 510
*-ază 514
*'-eză 510
*'-oză 510
*-uază 514
*'-uză 510

-ÂI 515
*-ătâi 515

-ÂRCĂ 516-517,518,519
-ÂRȚĂ 29,143,516,**517**,518,519
*-ârcea 517
*-ârnă 516
*-ârţă 516

-ÂRLĂ 152,508,518,**520–521**,522,523
-IRLĂ 518,520,**521–522**
*-arlă 520

-ÂŞ XXVIII,523–525,**526-527**,529–532
-IŞ^1 523–525,**527–529**,530–532
*-eziş 528

'-CĂ 349,350,351,352,355,356,493,517,518, 532,**533–536**,537,540,546,548,549,552,558

'-ca 532
-AICĂ 538,539,540,541,552
-EICĂ 539,540,541,552
-ăică 539,540
-eica 539,540
-eică^{1} 540
-eică^{2} 540
-ANCĂ 541,543
-anca 541
-EANCĂ 541,542,543
-eanca 541
-AUCĂ 543
-OAICĂ 539,543,544–546,547
-oaica 543,546
-OLCĂ 547,548
-OALCĂ 547,548
-ORCĂ 547,548
-OARCĂ 547,548
-OTCĂ 549
-UICĂ 534,550,551
-uica 550
*-elcă 548
*-ercă 548
*-eucă 539
*-icioaică 545
*-ioaică 545
*-naică 538
*-uic 550

-CIU XI,XXVIII,XXXI,553,554,**555**,558,560, 561
-GIU XI,XVIII,XXI,XXII,XXV,XXVI,XXVIII, XXXI,444,553,554,**556–558**,559–563,565, 566, 568,569
-AGIU XVIII,XX,XXX,XXXI,558,562,563–564,565–568
-EGIU 558,562,564–565,566
-IGIU 562,565,566–568
-ANGIU 567–568,569
-NGIU 567,568,569
*-alagiu 570
*-eciu 564,566
*-ingiu 570
*-iungiu 570

INDICE DE CUVINTE

A

Abagiu 558
abagiu XXV,554,558,560
abarlău 505
abataj 90,92
abatere 305
abdicaţie 418
abdominal 101
abdominale 97
abducere 306
abducţie 420,421
abducţiune 420,421
Abdulca 532,535
abelsonit 378
abieluşca 356
abil 12
abisidial 105,106
abisinian 162
abiturientă 445,452
abjecţie 421,423
abjuraţie 417
aboliţie 419
aboliţiune 419
abonaţie 418
abondanţă 241
abordabil 6
abordagiu 89
abordaj 89,93,95
abracadabrant 208,214,221,223
abrazare 229
abreviere 303
abrogaţie 413,426
Abrudean 270
abrudeana 172
abrutizant 211,213
absidal 100,105
absolutizant 211,225,226
absolvent 216,224,226
absolventă 218
absolvenţă 235,239,241
absolvire 306,308
absorbabil 6,7,15
absorbant 208,214
absorbţie 420,424
absorbţiune 420
abstinent 218,236
abstinenţă 218,236
abstractizant 211,226
abstracţie 421,423,424,430
abstracţiune 421,423
abstragere 305
abţinere 305
abundant 207,224
abundanţă 233,234,235,241
abundent 207,216,217,224
abundenţă 233,235,236,241
aburaţie 418,428,429
aburime 128,131,132
academiadă 65,67,73
academician 178,179
acaliculat 365
acantacee 36,37,38,39
acantaceu 35
acantocheilonemiază 442
acar^{1} 254,260
acar^{2} 254,260
acariază 440
acarpelat 365
acatister 247,262,287
acatistier 287,288
accedere 305
acceleraţie 413
acceleraţiune 413
accentual 118,119
acceptant 208,215
acceptantă 215
acceptanţă 235
acceptaţie 418
accesibil 7,8,9
accident 225
accidentale 97
accidentat 359
accidente 225
accizabil 6
accizat 360
acetat 376
achiziţie 421
acicular 289
aciuaş 329,335,338,341
aclamaţie 413
aclamaţiune 413,417
aclimatizabil 14
acomodant 211,227
acompaniere 304
aconitază 438
acoperiş 524
acordabil 4,14
acordant 208,215,221,225
acordantă 215
acordare 300
acordeonistă 445,452
acriciune 460,461
acrilat 376
acrime 126,130,132,135
acromial 102
acroşaj 91,96
actagiu 563,564
actanţial 108,109
actinomicetale 120,121,122
actoraş 329,337,341
actorime 128,131,135
actualizabil 6
actuar 108,292,293,390
actuarial 108,110
actuariat 390,391
acţionariadă 65,74,78
acţionariat 390,391
acuarelizat 372
aculeat 66,374
aculeată 66
acumulaţie 413
acumulaţiune 413
acuplaj 90,93
acuraţime 128,132
acustician 168,169,171
acuzabil 4
acuzatorial 108,109,110,111
acuzaţie 414,418,424
acuzaţiune 414,418
acuzăciune 458
acvafortistă 445,452
acvariu 268
acvatic 269,401
acvilar 260,271

anale 119,120,121,122,123
analgeziant 229
anali 121
analizant 211
anarhizant 211
anatol-francian 170
anatomisire 322
anatomopatologă 445,453
Anca 535
anchilostomiază 442
anchilozant 208,214,223
ancombrant 235
ancombranță 235
ancoragiu 89,95
ancoraj 89,93,95
andaluzit 377
andocare 301
andosant 209,215,224
andosantă 215
andosatar 284
Andreiaş 335
Andronache 42
anesteziant 211,214
anesteziere 304,314
anevoință 237,238
anevrismatic 400
anexiune 421,423
angajant 209,213
angajare 301
angelistă 447
Anghelache 41,42,44
Anghelat 364
anghelian 168
angiotonază 440
anglicizant 210,211,213
angliuşă 445,452
anglomană 445,452
angoasant 211,227
anhidrit 378,379
Anicica 346,347
animalier 286
animare 301
animație 414
animațiune 414
anime 128,130,132
anionit 378
Anişca 345,347,349,350
aniversar 258,313
aniversară 313
aniversare 313
annalii 119,121,122,123
anonimat 383,386,387,389
anrobare 301
antenat 362,364,370
antereiaş 343
anticar 254,260,272,275,389, 391
anticariat 389;390,391,392
anticariu 266,267,268
anticat 360,363,368
anticiumal 104,105,106
anticonstituționale 113
antifonar 254,260
antimoniat 381
antimonit 378
antipestilențial 106
antitetic 402
antologabil 6
Antonachi 42
Antonaş 335
antonescian 168,170,172
Antoniada 68,79
antonpanniadă 77
antreiaş 341,343
antrenant 211
antrenoare 444
antrenorat 386,388,389
antreprenorial 112,108,109,110, 111
antreprenoriat 390
antropologă 445,452
anturaj 90,92
anual 117,118
anualizat 372
anuar 292,293
anuariu 293
Anuica 550
Anuică 551
anulabil4,11
anulăciune 458
Anuşca 345,349,350,353
anvelopant 211
aorar 258
apar 274
aparataj 90,92,93,96
apare 265,271,279
aparent 207,216,217,218,223
aparență 233,235,236,239,240
aparinte 207,218,219
aparință 233,240
apariție 419,424
aparițiune 419
apartenent 218,236
apartenență 218,236
aparținere 305
apatridă 445,452
apărabil 6,13
apăraie 85,86,87,88
apărie 88
apătuică 551
apelabil4,7,14
apelant 209,214
apelație 427
apendicular 293,294
apetisant 230
apical 101
apişcă 346,347,350
aplaudac XXV,21,22,26,29
aplecăciune 455,465
aplicabil 12
aplicantă 447,453
apocaliptician 168,169,171
apoftegmatic 400
apologetic 396,402
apologetică 404
aporetic 403
Apostari 270
Apostolache 40,42,44
Apostolachi 40
apostolat 383,386,387,388,389
apotecar(iu) 275
apozițional 113,115
apreciabil 4
apreciere 303
apretaj 91
aprigime 126,130,135
aprijune 455,461,462,465
aprinzare 301,310
aprobare 301
aprobăciune 458
apropiaş 329,335,341
apropiiare 310
aprovizionară 445,449,452
aproximație 414
aproximațiune 414
aprozaristă 445,452
aptitudinal 99,101,104,105
apusal 104,105,106
apusean 160,164,165
arabil 4
arabistă 445,449,452
arabizant 210,211
aragonit 375,377
aragonită 375,377
arahnologă 445,452
arapcă 533,535,537
araucariacee 36
araviteancă 537
arăbime 129,131
arăboaică 545
Arădanu 161,163,166
arădean 164

Arădeanu 161
arămar 258,260
arămire 306
arăpime 126,130,131,135
arăpoaică 544,546,547
arătanie 191,192,193,199,202
arătare 301,309
arătoşenie 198,199
arândăluire 322
arbitragiu XXX,89
arbitraj XXX,89,93,95
arbitrar 262
arboradă 66,68,70,73,74
arborescent 227,228
arborescenţă 227,243,244
arborizat 365
arcadă XXXI,65,66,68,70,72, 74
arcaş 329,337,341
arcat 357,360
arceşte 530
arciş 527,529,530,532
arcit 357,366
arcuat 373
ardeiaş 329,335,342
ardeică 533,535,536,537
Ardelean 166
ardelean XXIV,164,165,166, 329,533
ardeleana 172
ardeleancă XXIV,533,537
Ardeleanu 166
ardelenaş 329,337
ardent 216,217,221,223
ardenţă 236
arenaceu 36
arenar 258
arendar XXIV,254,260
arendare 301,322
arendaş XXIV,329,335,341
arendăluire 322
arendăşoaică 544,546,547
areopagit 366,367,368
arestant 209,215,221,225,227
arfonistă 447
argată 445,452
argăsar 254,260,269
argăţime 126,130,131
argelaş 329
argentan 183
argentinean 161,164
argentinian 161,168,169,171
argentit 379
Argeşanu 160
argeşean 164,176,533
argeşeancă 533,537
Argeşeanu 166
Argetoianu 167
argilit 377
Argintar(i) 261
argiriază 442,443
argotizant 230,231
argumentabil 6,10
argumentăciune 458
arheografă 445,452
arhetipal 99
arhieratic 401
arhival 100,104,105
arhivar 246,254,329
arhivare 301
arhivăraş 329,337,341
arhontat 383,387,389
aricioaică 544,545,546,547
arinaş 329,341
aripat 359
aripit 366,367,368
aristocratic 399
aristocraţime 126,131
aristolohiacee 39
aristotelian 168
aristotelician 178,179
aritmetician 168
arlechinadă 66,70,74
armadă 65,66,68,70,72
armade 66
armadie 66
armangiu 556,558,559,569
armaş 329,340,341,342
armată 65,66,69,70,73,74
armăraş 329
armăsăraş 329,327,341
armăsăroaică 544,547
Armeanca 537
armeancă 533,537
armenime 126,130,135
armenistă 445,449,452
armindar 262
armstrongit 377
armurar(iu)^{1} 249,254,258,270, 271
armurare 249,254,258,265,270, 279,282
armurariu^{2} 254,258
arogant 215,225
arogante 225
aroganţă 215,234
aromat 382,383,388
aromată 382
aromatic 398,405,408
aromatizant 211,214
aromânime 126,130,131
arpentaj 92
arseniat 381
arsenical 98,103
arsenit 377
arsenolit 382
arsime 126,130
arterial 106,109,110
arteriolar 258
articolaş 329,335,337,341,342
articular 254,261,273,275
articulaţie 414
articulaţiune 414
articulăciune 458
artificial 106,111
artistă 445,452
artistime 129
artizanal 100,101,102
artizanat 383,386,387,389
arţac 19,22
arţag 19,24,27
arţăgaş 329,335,338,341
arţăraş 329,341
arzime 126,131,133
arzinte 219,221,222
arzoaică 533,535
arzuică 550,551,552,553
asasină 445,449,452
asămănăciune 457
ascaridiază 442,443
ascendent 208,218,224
ascendente 208
ascendenţă 218
ascensional 100
aschitac 21
aschitaciu 21
asclepiadacee 36
ascultabil 6,14
ascultarea (a ~) 311
ascultăciune 455,458,465
ascultăreţ 471,473,475,478
asediere 303
aselenizabil 6
aselghiciune 454,465
asemenime 129,131
asemeninţă 237,242
asesorat 386
asfaltagiu 563
asfaltaj 91
asfaltiadă 75
asfaltizare 317,320
asian 162

asiată 445,452
asiatic 395,398,400,405
asibilaţie 417
asiean 172
asignatar 283,284
asignatariu 284
asimilabil 4,10
asimilaţie 414
asimilaţiune 414
asinaş 329,335,341
asină 443,445,451
asirian 162,533
asiriancă 533
asistent 216,218,221,225,226
asistentă 218
asistenţă 218,235,239
asociaciune 458
asociaţie 414
asociaţional 113,117
asociaţiune 414
asociere 303
asomant 209,213,223
asonant 215,235
asonanţă 215,235
asparaginază 438
aspectual 118,119
aspergilale 120,121,122
aspirant 209,214,225
aspirantă 214,215
astaragiu 563,564,565,566567
as(t)matic 398,400,408
astringenţă 236
astronaută 447,453
astronautician 168,169
asupriciune 460,461,464
asurzime 126,131
aşău 496
aşchiere 304,308
aşeu 496
aşezălaş 342,343
atacant 209,215,221,224,226
atacare 301
Atanasulache 46
ataşamentistă 445,452
ataşant 211
atee 444
ateizare 316,317,320,321
atelajieră 445,452
atenian XX,160,168,169,174
atenţie 421,423,424,426,430
atenţiune 421,423
atenuant 209,213
aterizaj 90,92
atestaţie 426
atestăciune 458
atingere 304,305
atingime 126,131,132,135
atitudinal 100
atlantă 445,452
atmosferizare 317,321
atomă 445
atribuibil 8
atribuire 306
atribuţie 420,421,425
atribuţiune 420
atrofiant 211
atrofiere 303
atropinizare 317,321
auctorial 109,111,112
audiabil 3
audibil 3
audient 216,224
audienţă 235,239,240,241
audienţie 234,242
audiere 303
audiinţă 240
audiţie 420,421
audiţiune 420,421
augural 98,103
augurale 97
augurat 386
augustal 100,101
aurar 252,254
aurariu 252,254,277
aurărie 137
aurărime 136,137,138
aureolizare 317,320
auricular 254
auriculat 360
aurire 306
aurolacă 447
auroral 100,105
auspicial 108
australian 160,162,163,533
australiancă 533,535
austriac 31,32,33,34,444
austrian 162
Auşac 28
Auşacă 25
autentificare 301
autentificaţie 417
autobuzistă 445,453
autocariadă 75
autoclavizat 372
automatician 168
automatistă 453
autonomistă 445,452
autopsier 253,445,453
autopsieră 445,453
autoraş 329,337,341
autorat 386,387,389
autoreproducere 306
autoritar 290
autorizaţie 414
autorizaţiune 414
autostopistă 453
autunit 379
auxiliar 286,287,288,289
auzibil 3,7,8
avalmaş 329
avantajant 211,226
avantajare 301
avariare 300
avariere 300,304
avariţie 413
aveare 310
avere 305,310
avgiu 560
aviariu 268
aviatic 401
avocaţial 108,111,112
avocaţional 113,115,117
avocăţime 126,131,135
avraamlean 180
axial 106,110
axiomatic 396,398,408
axiomatică 396,403,406,407
axiomă 445
azilant 211,215,221,447
azilantă 215,447,453
azistent 223
azotat^1 358,360
azotat^2 358,376,380,381,382
azotit 375,377,380
azotită 375,377
azotolare 301,303
azurit 375,377,380
azurită 375,377

B
babacioacă 445,452
babaie 84
babalău 500,501,504,505
babalâcă 445,450
babană 148
babarcă 519
babărcă 519
babercă 548
Babici 59
babilonean 161,164
babiloniadă 75
babilonian 161
babilonistă 449

baboiaş 329
*bабură 519
Babuşcă 348,349,350,351,353, 354
babysitteră 447,452
bacalaureată 445
bacantă 220,226
bachian 168
baconian 168
bacovian 162
bacteriacee 36,37,38,39
bacterian 174,176
badanagiu 557
Badaşcă 346
badigardă 448
badijonaj 90,92
baftache 40,41,43,44,45
baftagiu XVIII,562,563,566, 567,568
baftangiu 567,568,569
baghetare 301,303
baibăraş 335
Balan 149,176
balansoar 291
Balasache 41
balauroaică 544,547
Balcani XXVI,65,74,163
balcaniadă XXIX,65,74,78
balcanistă 453
balconaş 329,335,341,342
balconiadă 75,77,78
baldâră 445,450,452
baleiaj 90,92
baleiere 304,314
balerină 445,451
baletistă 445,449,452
balgiu 560
balistician 168,175
balizaj 90,93
balneaţie 419
balonaj 91,95
balonaş 329,335
balotaj 93,95
balotaţie 419
balsaminacee 36
Balşovici 64
baltagiu 557,560
baltan 143
Baltan 164
balzacian 168,172
banat 383,386,388
Banat 377,388
banatit 377,379,380,381
bancabil 6,7,13
bancagiu 563,567
bancar 254,260,261,317
bancarizare 317,321
banchistă 445,453
bandagiu 89
bandaj 89
bandajare 314
bandit 366,367,368,369,370
bandotecar 258
banduristă 445,452
bangăt 480,481,484,486
bantustanizare 317,320,321
barabancă 533,536
barabuşcă 349
baracă 445,452
baragiu 89
baraj 89,95
barbarime 126,135
barbarizare 301
barbital 102
barbugiu 557
Barbulovici 63
Barbuşcă 349,353
barcagiu XXI,563,564,565,566, 567
barcaş 330,337,341
bardotizare 317,320,321
barit 375,377,380
barită 375,380
baritonal 100,102
barmană 447,452
baronet 480
baroniadă 75,77
baronial 108
barosan 141,142
barşonit 366,367,368,371
bartokian 168
basarabean 167
basculangiu 557
basculant 209,214,224
basculantă 214,220,557
basedowian 168
basmangiu 568,569
bastard 297
bastonache 40,41,43,44
bastonachi 40,42,44
bastonadă 67,68,70,71,72,74
bastonaş 330,335,341
batac^{1} XXVIII,20,22,26,28
batac^{2} 20
batalan 150
batalionar 258
batere 305,321
batjocorâre 300
baudelairian (baudelaire-ian) 168
bavard 297
bazal 105
bazificare 316
bazilar 289,290
bazilical 100,105
băbar 254,519
băbăciune 457,458,463,464, 465
băbălău 500,502,504,505
băbăroagă 445
băbârcă 516,517,518,519
băbârţă 516,517,518,519
băbiţât 366,370,371
băbuşcă 348,349,350,351,353, 354
băcănime 126,131,135
băcăuan 181
băcuie 444
Bădaşcă 346
bădăran 143,533
bădărancă 533,537
Bădici 53
bădieş 328,335,336,337,342
Bădilici 63
băgăreţ 471,473,474,475,477, 478
băhanie 192
băiaş^{1} 330,340
băiaş^{2} 328,330
băicoian 160
Băicoianu 167
băieş 328,335,340
băieşancă 541,542
băietan XXIV,XXVIII,139,140, 142,146,149,150
băietană 139,145
băietănime XXIV,126,131
băieţandru XXX,187,189,190
băieţaş 330,337,341,342
băieţăraie 85,86,87,88
băieţel 98
băimărean 164,165
Bălac 22
bălai 80,81,84,85,339,498
bălaie 80,498
bălan 143,339
Bălan(u) 143,149,444,450
Bălana 444,450
bălaş 333,335,339
Bălaşa 335
Bălăceanu 163,176
bălăciune 461,462,464,465
bălăciuşcă 348,349,351,354

bălălău 493
bălăncanie 192
bălărit XXIX,366,371
Bălăsachi 42
Bălăşcău 492
bălăţenie 206
bălău 490,493,495,498
Bălcani 163
băligău 489,499
băloşard 295,296,297,298
băloşenie 196
băltac XXIII,20,22,26,29,31
băltag 24,26,29
băltăgaş 330,335
băltărău 506,507
băltăreţ 471,473,474,475,477, 478
băltăreţul 474
băltău 489,492,494,506,507
Bălteani 170
bălţat 358
bălţuică 550
băluică 550
băluşcă 348,349,350
bănat 383
bănănău 493
bănăţean 164
Bănăţeanu 166
Bănău 492
băndălău 495
bănicer 247,262,264,283
bărăciune 455
bărbat 361,369,370
Bărbălăul 503
bărbăţime 126,131,138
Bărboaia 450
bărcar 258
bărcălău 502
bărcău 489
bărdaş 330,341,342
bărdoaică 545,546
bărnaci 60
băsău 496
băscăcărău 490,495
băsesciadă 75,77
băsescian 168,172
băsnaş 330,335,338,341
băştinaş 330,341
bătae XXXIII,80
bătaie XIX,XXXIII,82,84,85
bătăiaş 345
bătăioşenie 196
bătălan 150,151,152
bătălău 502,503,504,505,506
bătoci(u) 53
bătrâncan 152,153
bătrâncău 509
bătrânime 126,130,134,135
Băţagă 18
băţoşenie 196
băubil XXVIII,3,7,10,14
bâcsai 80,81,84,85
bâhlău 491,492,495
bâjbac 23
bâlbălău 504
bâlbău 493,499
bâlcoace 55,56,57
bâldăhău 491
bânzar 262
bârcan 162
bârfaş 330,335,337,338,342
Bârgăoani 181
Bârgău 181,488
bârgăuan 181
Bârgâu 488
bârlădean 165,533
bârlădeancă 533
Bârloaga 444
Bârnatul 364
bârsan 160,162,163
Bârsan 164
Bârsana 163
Bârsanul 163
Bârseanul 176
bârzac 20,22,26,29
bârzoaică 546
bâtlan 150,533
bâtlancă 535,535,536,537
bâtlănaş 330,338
bâtrânatic 398,405,408,409
bâţan 140,142,147,149
bâzălău 502,506
bâzărat 363
bâzgan 141
beare 310
becaliadă XXIX,65,67,73,74
becalizare 301,314
becquerelit 377,379,380
bedaş 330,338
beethovenian 160,168,170,172
beghinaj 91,96
begli(c)giu 554
begoniacee 36
beicache 40
beilicciu 554,555,559
beilicgiu 559
bejanie 201
bejenie 201
belciugat 360,370,371
beleujet 357,368
beleuzat 357
belgian 162,163,177,533
belgiancă 533,537
belgrădean 160,165,177
beligerant 215
beligeranţă 215
beneficial 107,110
beneficiar 286
benevolentia 242
benevolenţă 236,239
beniucian 168
bental 102
benzoat 376,380
beoţian 162
berbecat 360,363,368
Berbeceag 25,28
berbeleac 23
Bercarul 270
bercenar 260,270
bere 305,312,314
berea (de a ~) 311,312
beregău 493,499
beretă 445
bergsonian 168
bericioaică 545
berkeleian 167
berliozian 168
bernardină 445,452
Berneagă 18
bernsteinian 168
bestiar 247,254
beşău 489
beşleagă 18
Betan 183
beteică 539,540,541
betejime 126
betejune 461,462,464
beteleică 538,539,541
beteleucă 538
betonistă 445,449,452
betonit 377,379
beţigaş 344
beţivan 140,143,146,149,150, 534
beţivancă 534
beţivlan 150,151
beznatec 396
beznatic 396,409
bibilică 444
biblioclastă 445,452
bibliografiere 304,314
bibliotecar 246

biblistă 445,449,452
bicaşău 498
bicherai 80,81,84
biciuşcă 348,349,350,353,354
bicornat 362
bidineluire 322
bifurcaţie 414
bignoniacee 37
bihorean 165
bikinian 162
bilan 141
Bilaşco 351
biletiadă 75
biliar 286,287,288,289
biliard 298,299
biliardgiu 556,557,558,559,561, 562
biliargiu 556,557,561,562
binagiu 556,558
bingbangiu 557,562
bingoizat 372,373
bingotă 448,453
biologizant 230,231
biosime 126,132
biospeologă 445,449,452
bipuire 306
birac 23
birăiaş 343,344
birău 23,343,496
birjar 246,254,269
birocrată 445,452
birocratic 399
birtaş 330,335,338,341
birtăşoaică 544,546,547
birtocaş 330,338,340
biruinţă 238,242,243
biruşcă 348,350
bischigiu 556,558,559,560
bisericaş 333,335
bisericuce 47
bismutat 376
bismutit 377
bistriţean 165
Bistriţeanu 166
bisulcat 360,363,368
bişniţar 79,258,282
bişniţariadă 79
bişugit 366,367
bitangău 489,491,495
bitolean 167
bitumaj 91
bituminizare 317
bivolar 254
bivolarian 168
bivolarizare 317,321
bivolaş 330,341
Bivolele 450
bizuinţă 237,239,242
blagian 168
blagoslovenie XXIII,194,196, 200,201
blagoslovire 314
Blagoveştenie 197,200
Blajevici 63
blake-ian 168
blamabil 4,6,11,12
blanşisare 313
blatagiu 563
blatiadă 75
blazaj 91,95
Blăjani 163,171
blăjean 165
blegenie 202
blehaucă 453
blendărău 506,507
blendău 489,499
blendereu 506,507
bleoştiraie 84,86
blestemare 309
blestemăciune 455
blidar XXII,254,269,271,277
Blidar 261
Blidari 261
Blidarul 261
blindaj 90,92,93
blocadă 67,68,70,72
blocaj 90,92
blocant 211,214
blocare 301,314
blogangiu 567,568
blogar 260,282
blogistă 448
bloguire 306,307,309,314,315
Bloxan 183
blugistă 448,453
bluzar 277,278
boacet 482
boanghină 445,452
boar XXVI,249,335,340
bobârnac 21
bobârnă 21,516
Bobeica 539
bobeică 539,549,541
Bobeică 539
bober 253
bobinaj 90,93
bobletic 408
bobociadă 75
bobotae 80
bobotaie 82,83,84,85
bobotenie 204,205
bobuleu 494
bocangiu 557,558,561
Bocaniciu 53
bocălău 502
bocănire 307
bocceagiu 554,558
boccegiu 554,558
bocciu 555,556,562
Boceica 539
bocet 479,482,483,484,485,486
bocşer 262,264,283
bodârlan 143
bodegar 282
bodolan 151
bodolane 144
bodrânganie 193,200,203
body-gardă 448
body-guardă 448
boemoaică 544
bogasier 262,269,278,279,282
bogătan 140,143,146,149,150, 445
bogătană 445,452
bogătaş 330,338,340,341
bogheacă 19,20,25,26
bogheană 145
boghet 357,368
boghiac 19,20,26
boghiană 145
boghicaş 335
bogză 509,510,511,512
bogzian 168,170
bohârţă 517
boiamă 125,125,131,132,135
boiangiu 568,569
boier XXVI,249,262
boieraş 330,337,341
boieratic 398.400,409
boierime 126,131,134,135
boieroaică 544,545,547
boieş 335,336,338,340,341
bojbâc 23
bolândatic 398,408,409
bolândău 488,491
bolândeu 488,494
bolbotină 487
boldan 140,142,146
Boldeac 24
boldeică 533,540
Boldici 53
boldiş 527,529,530,531,532

boldişcă 346,347,350,354
Bolduşca 349
boleac 20,23,24,26,27,28,29
boleacă 18
boliac 20,23
Bolintineanu 77,166
Bolintiniadele 78,79
bolivian 162
bolnav 438
bolnav 438
bolnaviadă 75
bolnicear(iu) 249,254,275,278
bolnicer 249,262,278
bolotău 498
bolovănire 306
bolovăniş 524
boltăgiu 560
bombagistă 445,453
bombagiu 563,565,566,567
bombaj 91,93,96
bombardare 308
bombardă 296,297,298
bombare 301,308
bombonard 296,297
boncău 491
bondălău 504
bondărău 495
bondărici 51,52,56
bondărime 126,130,132
bonetă 445
bonificare 301
bontire 307
bontiş 529
bonzălău 504
bonzăraş 330
bootegiurea 455
borat 376
borâre 308
borbonac 20
borbonar 254,269
borcaniadă 75,77,79
borcănaş 330,337,341
borcănat 360,368,371,382
borcăneci 50,56
bordaj 91
bordeiaş 328,330,335,337,341
bordeieş 328,336,337,341
borduriadă 75,77
boresar 254,272
boresuică 550,551,552
boricat 360
bornit 379
boroaică 534
boroană 445
boroscodenie 197
borşancă 541,542,543
borşăică 538,539
borşeică 538,539,540,541
borşer 262,264,272,282
borşeriu 262,264,272
borşoaică 538,544,546,549
bortac 20,26
bortar 254,270
borteică 539,540,541
borzălău 502,503
boscar 254,260.271
boscârţă 517
boschetar 129,258,260,282
boschetărime 129
boscorodenie 194,196,197,198
boscorodire 307
bosneană 533
bosneancă 533
bosniac 31,32,33,34,533
bosniacime 129
bostangiu 554,559,569
bostonian 168,169
boşcârţă 517
boşo(a)lcă 547,548
boştinar 246,255,282
botan 141,143,147,149
botar^{1} 255,260
botar^{2} 255
botaş 330
botău 488, 489,492
botârlă 521
Botârlă 521
botâu 488,492
botcaci 48,49,57
botegiune 455,461
botejune 455,461,462,464
boteu 494,495,498,499
Botici 53
botişcă 354
Botolan 151
Botoşani 163,166,171
botoşănean 165,166
Botoşăneanu 166
Botou 489
botrânganie 193
botticellian 162
boţare 301,303
boţaş 333,338
bouar XXVI,249,255
boulangerit 379
boulean 156,157,158
Boura 444,450
bourean 144,147,149
bouroaică 544,546,547
bozagiu 556,560,561
Bozău 492
bozgorizare 317
bozgoroaică545
braconaj 90,93
bradoci(u) 53
Bradulici 64
bragagiu 563,564,566,567
brahial 101
brahmsian 168,177
Branicica 346,347
Branişca 347
Branişteari 277
braşovean 164,176,533,534,543
braşoveanca 534,543
braşoveancă 533
braşoviadă 75,77,78
bravadă 65,67,68,70,72,73,74
brazilian 162
brăcier 262,264,272,278,283
brădaică 538,540,541
brădan 140,146,149,150,330
brădancă 541,542,543
brădănaş 330
brădău 489,491
brădet 480
brădinici 64
brădiş 524
brădişcan 154,155
brădişcă 347,350
brăducean 144
brăduşcan 154,155
Brăduşcă 349,353
brăilean 164,533,543
brăileanca 532
brăileancă 532,533,534,543
Brăileanu 166
Brăiloaia 450
Brăiloaica 536
Brăiloi(u) 450,536
Brănicica 352
Brănişca 352
brănişteanca 541
brănişteancă 541,542
brăţar 252,255,271,277
brăţară 252,264,265,271,272,
279,281,282
brăţare 252,265,271,277,279,
281,282
brăţiş 527,529,530,531
brăzdar 255,260,269
brâglar 249,255
brâglare 249,265,282

brânaci 47,48,49
brâncaci 48,57
brâncare 266
brâncaş 333,337,341
brânciş 527,529,530,531,532
Brâncovean(u) 536
Brâncoveanca 536
brâncuşian 168
Brânduşa 444
brâneci 47,50
brâneciu 47,50,57
brânzar XXII,246,255
brânzălău 502,503,504
Brânzău 488
Brânzeu 488,494
brânzovenie 205,206
brebanian 168
brebeneac 23
brechtian 168
bredeleu 494,495,499
brehău 493,499
brehnace 47,54,56,61
brehnice 47,55
brejnevian 168
brescian 162,171
breslaş 330,338,341
breţcan 162
brevetabil 6
Brezae 83
briceac 18,19,20,26,27,28
briceag 18,19,24,26,27,28,29, 145
briceagă 18
bricegeană 145,146,149
bricer 262,269
bridat 383,386,387
brigadier 286
brişcar 255,282
britanizare 320
brodire 307
brojban 140,146
brojbar 255
brokeraj 91,95,96
brokerare 301,303,309,314
bromat 376
bronholitiază 442
bronzit 377
broscan 140,142,147,150
broscaş 330,337
broscărime 136,137
broşaj 91,96
broştean 144,146,150
broştime 126,130,132,137
brotan 143
brownian 168
brozban 140
brucaniadă 75,78
brucanian 168
brucanizare 317,321
brucer 262,272,283
brudatec 397
brudatic 397
bruiaj 91,92,93
bruiere 304
brumatec 396
brumatic 396,400,405,409
brunaj 91,96
brunat 359,360,363
bruscare 301
brustan 143
brusturat 363
Brusturata 364
Brusturatul 364
buboiaş 343,344
bubuiat 373,374
buburoşenie 198,202
buburuz(ă) 510
bucal 101
Bucan 139
bucază 514
bucălaie 83,151
bucălan 150,151,152
bucălat 151,372,435,502
bucălav 435
bucălău 435,502,503,505
bucher 129,262,264,269,282
bucherime 129
buchisire 307
buciumaş^1 330,337
buciumaş^2 330
buclaj 91,95,96
buclucaş 330,335,341
buclucciu 555,558,561
Bucovicioara 444
bucovinean 164,533,534,543
bucovineancă 533,534,543
Bucşata 364
Bucura 449
bucureştean 164,165,171
budac 23,25,346,494,501,507, 508
budacă 25
Budachi 42
budaie 84
budalac 20,23,26,29
budalău 501,505,507
budană 23,145,146
budapestan 160,162,163,171,177
budaşcă 346,350,353,354
Budaşcă 346
budăiaş 328,330,338,342
budăieş 328,336,338,342
budălău 505,507
budărău 508
budău 23,346,498,501,505,507, 508
budârlău 508
Budeanu 166
budereu 349,501,507,508
budeu 494
budihaci 50
budiheci 51
budişcă 347,353,354
budulău 505
Buduracul 20,22
buduruşcă 349
buduşcă 349
buduşlău 498
bufegiu 557,558,561
bufetieră 445,449
bufleu 494
bufnet 482,483,484,485,486
bufonadă 67,68,70,72,73,74
bufonard 295,296,298
buftac 20,26
buftalău 500,501,505,506
bugetare 301,315
bugetiadă 75,77,79
buhac 20,29
buhaci 48,50,56
buhaciu 48,56
buhaş 335
buhăiaş 328,330,341
buhăieş 328,335,341
buhăire 307
buhăşime 129,130
Buhuci 54
buhuiat 373,374
buhuiet 373
buhurdangiu 568,569
buiac 27,129,401,402
buiecime 129,130
buietic 401,402,408
buigat 365
buimatec 401
buimatic 401
Bujleică 539
Bujora 450
Bujorean 144
Bujoreanu 166
bulache 40,41,43
Bulache 41,43

Bulandra 189
bulangiu 558
bulănache 40
bulbar 258
buleandră 188,189
Buleandră 189
bulercat 363
bulevard 297
bulevardier 286
bulevardistă 446,449,452
bulgaragiu 563
bulgarcă 533,536
bulgarizare 317,321
bulgăr 467,468
bulgăraş 330,338,341
bulgăre 467,468
bulgărime 126,130,131,135
*bulguri 468
Buliandra 189
buliheci 51
bulinard 295,297,298
bulucire 307,314
bulversant 211,213,221
bulziş 528,529,531,532
bumaşcă 352
Bumbata 364
bumbăcar 255,260,269,282
bumbăcăraie 86
bumbăreasă 471
bumbăreaţă 469,470,471,474, 476,478,514
bumbărează 471,514
Bumbulici 64
bumbureaţă 469
bumburişcă 356
bumbuşcă 348,350
bumgheraş 333
Bunaci(u) 49
bunăciune 457,458,462,464,465
bunătăţat XXVIII,360,363,368, 370,371
bunău 491
bundăreac 24
Bunoaica 543,546
buntaţie 414,417,418,424,428, 429
Burac 22
buracă 25,26
burai 81,84,85
burancă 541,542
burcaş^{1} 330
burcaş^{2} 330
burduhan 140,142
burduhaş 333
Burgheciu 50
burghiaş 328,330,338,341
burghiere 304
burghieş 328,336,341
buricat 359,360
burlac 27,402
burletic 402,408
burlincaş 330,341
bursac 21
bursangiu 567,568,569
burtan 141,142,146,149,150
Burtălău 503
burtăverzime 129,132
burtucale 120,121,122,123
buruiană 445
buscai 80,81,84
Buşag 24,28
buşai 81,84,85
Buşana 145
buşet 482,485,486
buşoaică 544
Buştenari 261,270
buştenit 367,371
butac 20,26,29
butan 183,184
butaş 335
butău 493
buticar 79,258,282
buticariadă 75,79
butirat 377
Butişca 347
butoaică 544,546
butoarcă 548
butoiaş 328,330,337
butoieş 328,335
butonare 301
butucan 141,149
butucar 253
butucăriu 253
butuceriu 252,253,262
buturaş 345
butureag 25,26
butuşană 145
buvabil 7,14
buzan 140,149,150
Buzan 139
buzar 255,260
buzat 360,363,364,368,370,371, 375,382
Buzat(u) 364
buzăian 160,167,170,176,181
buzălău 504,505,506
buzăreţ 471,474
buzău 489,493,495,499
buzduganagiu 563
buziş 527,528,529
buzoarcă 548
buzoian 160,181
buzunăraş 330,335,341
byronian 168

C

cabanicer 262,269
cabanieră 446,449,452
cabazlicar 255,261,282
cabinieră 446,453
cablare 301
cabotaj 92
cabotinadă 67
cabotinaj 90,93
cabraj 90,92
Cache 42
cacodilat 377
cactacee 37
cadastral 98,101
cadastraş 333,342
cadânime 126,130,135
cadişcă 346,347,351
cadmiere 304
cadouaş 337,342,344
cadraj 91
cafegioaică 558
cafegiu XXV,554,560,568
cafengiu 568
caftangie 568
caftangiu 561
caftangiu^{1} 556,569
caftangiu^{2} 556,567,568,569
cagulard 295,297,298
cagulat 362
caiacistă 446,449,452
caicciu 554,555
caicgiu 554
caietă 445
caimacamaş 330,337,341,342
caisadă 65,66,67,70,73
caisată 65,66,69,70,73
Calache 43
calafagiu 557,558
calamburgie 444,558
calamburgiu XVIII,XXII,444, 556,558,561,562
calangiu 568
calchiere 304
calcificare 301
calcifiere 303
calcit 377,379
calcită 377

calcografiere 304
calculare 301
caldarâmgiu 554
caldarium 268
caldeean 175
calderonian 168
calească 355
caleaşcă 355
caledonian 162
calemgiu 556
calendar 277
calibraj 91
calicenie 194,195,199,203
califat 383,386,387
calificare 301
californian 162,174
californizare 320
calmant 209,214,226
caloriferiadă 75,77,79
calorificaţie 418,429
calorifugare 301,303
calpacciu 555,559
calpuzană 446
calupciu 555,558
calvincă 534,535,537
Camariciu 53
cambodgian 162
cameramană 448,449
camerata 69,73
camerată 65,69,70,73,74
camfan 183
camforat 360,368
camilpetrescian 170
camionadă 67,73
camionagiu XXI,563,564,567
camionaj 90,92,93
campagnard 297
campanulacee 37
campanulat 362,370
campionat 383,387,388
camuflabil 6,14
camuflaj 90,92
canabinacee 39
canadian 168,170,171,174
canagiu 558
canalagiu 563,566,567
canalici 52,57,60
canalicular 258
canaliculat 360
canalizabi 14
canalizare 301
Canarache 41
canarici XXXIII,47,51,52,61
canariciu XXXIII,47,51
cancaniada 75
cancelariat 389,390,391,392
canceu 496
canguraş 333
canicular 255
canonial 108,110
canonicat 383,386,387
cantalău 500, 506
cantaragiu 563
cantată 70,73
cantemirian 168
cantonieră 446,449,452
cantonizare 317,320,321
caolinit 377
caolinizare 315,317
capabel XXXIII,4
capabil XXXIII,12
capaucă 493
capăt 348,481,515
capelan 162,163,176,386
capelanat 386
capişonat 360,368
capitalizabil 4
capitanat 383
capitaţie 431
capitaţiune 431
capitălaş 330,341
capitulant 209,214,225
capitulard 295,296
capitulăciune 458
caponare 301
capotaj 91,93
capovenie 205,206
caprifoliacee 39
capsomană 446,450,452
captaţie 414
captaţiune 414
captivant 209,213
capucinadă 67
capverdian 170
caraban 143
carabaşcă 143,346
caracterial 108,110
caracterizabil 6
caragialean 161,165,166
caragialian 161,168
caragian 162,164
caramangiu 556,561
carambolagiu 563
carambolagiu 89
carambolaj 89,92
caramelat 362,370
carantinare 314
cararău 489,491,492,494,495
Carasievici 63
caratenie 197
caraulaş 330,337
caravanieră 448
carbamat 377
carbonat 376,380,381
carbonizabil 4,10
carbonizaţie 418
carboxilază 438,441
carburant 215
carburaţie 215,414
carburaţiune 414
carceral 100
cardiac 32,33,34
cardinalat 386,387,388
carenaj 91
carenal 100
carenat 359,362,364
carenate 364
carenţare 301,314
carenţial 108,110
carici 51,52,57
carime 129,132
caritabil 7
carmac 21,554
carmacgiu 554,561
carmelit 366,367
carnagiu 91,94
carnaj 91
carnat 362,371
carnaţie 414,418
carnaţiune 414,418
carnotit 378,379,380
carnozinază 438,440
caroiaj 96,97
carosabil 6,15
carotenază 438,440
carotidian 168
carotidien 161,168,176
Carpinache 41
cartiergiu 558,559,561,562
cartoafă 445
cartofiadă 75,77
cartoforă 446,452
cartografiabil 6
cartografiere 303
cartonagiu 89
cartonaj 89,93
cartonaş 330,335,337,341
carvasaragiu 554,561
casabil 15
casată 71
cascadorial 108
casetat 362,371

Casiana 449
casnică 444
castelachi 42,43,44
castelan 161,162,163,173
castelean 161
castilian 162
castrare 314
caşcavalagiu 563
caşcavalier 287
caştalian 161,173
caştelean 173
catabolit 379
catadixire 307
catamenial 108
cataractat 362,371
Catargi(u) 558
catastral 98
catastrofal 98
Catâra 444,450
Catârcă 444,518,533,535,536, 537
catârgiu 556,558,559
catecolază 438,440
catecumenă 446
catedratic 398,408
categorematic 400
categorial 100,106,106
catehumenă 446,452
catifelat 359,360,363,368
catilinară 258
cationit 378,380
catolicime 126,130,131,135
catolicizant 211,213
catolnicizare 319
catranagiu 564
Catrina 444
Catrinar(i)u 261
caţaonoaică 544
caţaveică 540
caucazian 174
caucciu 555,559,561
caudal 102
caulescent 228
cavalcadă 69
cavitar 290
cazanciu 554,555,561
cazangiu 554,561
cazanie 192
cazarmadă 67
cazarmagiu 563,566
cazeinat 376
cazual 117,118
căbălaică 538
căcălău 502
căcănache 42
căcănar 42,285
căcănău 509
căcărea 513
căcăreaţă 469,470,471,474,475
căcărează 470,471,513,514
căcăreţ 469,473,478
căcăţiş 524
căcău 489,492,509
căciulan 140,142,146,149,150
căciulat 360,364,368,371
Căciulata 364
Căciulatul 364
Căciulaţ 364
căciulău 491
căciulire 306
cădearea 310
cădenie 194,196,200
cădere 303,305,308
cădinţă 237,238
căftănire 306
Căiata 364
căier 262,264,281,283
Căieriu 264
căinţă 237,239
călandru 188,189,190
călare 249,265,266,279,330, 472,477
călariu 249,252,255,273,330, 472,477
călălău 502,503,504,505,506
călăraş 330,335,341,342
Călăraşani 163
călăraşean 165
călăraşime 126,134
călăreţ 471,472,473,474,475, 477,478
călărime 134
călătorire 307
călău 499
călăuzier 287
călbează 513
călcâieş XXV,328,336,341
călcâi XXVII,515
călcâiaş 328,330,341
căldare 280,348
Căldărari 261
Căldărarul 261
căldărău 489,492,499
căldăruşcă 348,349
călibil 7,8,13,14,15
Călinaş 335
călinescian 168
căliugeraş 340
călţunaş 330,338,341
Călugăra 450
Călugăreani 170
călugărire 307
căluşan 158
căluşar 247,255,269
căluşer 247,262,269
căluşire 309
cămăraş 329,330,335
Cămărici 53
cămăruică 533,550
cămăruie 533,550
cămăşuică 533,534,550,552
cămăşuie 533,534,550,552
cămătaş 330,335,341
cămeşuică 552
cămeşuie 552
căminiadă 75,77,79
căminici 51,52,57
căministă 446,452
cănată 393,394
cănătuire 322
cănger XXXI,247,262,264,269
cântare 310,311,313
căpăreaţă 470
căpătâi 262,515
căpătâier 262,264,281
căpătuşcă 348,351,354
căpăţână 486,487
căpăţnă 486
căpăuaş 344
căpcăunoaică 544
căpcean 153
căpetenie 194,200,201
căpici(u) 51,57
căpiere 303,305
căpitanat 383
Căpităneanu 166,171
căpitenie 194
căpoieş 329,336,341
căpoşenie 196
căpramă 125,126,132
căprăreaţă 470,471,474,475, 476,478
Căprăreaţă 476
căpşunar 260,282
căpşuniadă 75,77,78
căptălaci 50
căpuşard 295
căraire 253,280
căran 140,146,150
cărare 253,265,271,280
cărăbaş 330,341
cărăbănire 307

cărăcenie 206
cărărat 360,368
Cărăreni 176
cărăruică 552
cărăruie 552
cărăstenie 197
cărătenie 197
cărăuleancă 542
cărestenie 197
căretenie 197
Cărnacul 22
cărnăraie 86
cărpănoşenie 196,197,202
Cărpinişan 164
cărtărescian 160,168,170
cărturărime 128
cărucean 144
cărucer 262,283
cărulean 157,158
căruntme 126
căruţabil 6,7,15
căsaş 330,340
Căsata 364
căscălău 503,505
căscălici 62
căscău 491,505
căscăun 15,17
căscăund 15,16,17
căscăunt 15,17
căscăuntŭ 17
căsean 164,165,176
căşulean 156,157,158
cătare 265,266,269,282
cătănime 126,130,135
cătinar 255,270
cătinaş 335
căţelan 140,142,146,150
căţelandră 446,452
căţelandru XXX,187,189,190,446
căţelariadă 79,80
căţeluşă 446,449
căzăcime 134,135
căzăcioaică 544,545
căznat 360,370
căznire 307
câinean 144,148,149
câiner XXXI,262,264,278,281
câinime 129,135
câinofilă 448,453
câinoşenie 196,197,198,200,202
Câmpani 161,163,171
câmpean 164,165,171,176
Câmpean 166,176
Câmpeani 170
Câmpeanu 166
Câmpeni 161,163,171
Câmpineanca 536
câmpulungean 165,176
Câmpureanu 166
cândai 81,85
câneamă 126,135
cânepar 258,260
cântare 310,311,313
cântăreţ 473,474,477,478
cântărire 307
cântecaş 333
cânteciune 462,463
cârcaş 333,337
cârceag 24
cârcotaş 330,335,341
Cârjari XXI,XXXI,261
Cârjău 488
Cârjeu 488
cârjobat 373
cârjoiat 373
cârlaci 60
cârlănaş 330
cârlău 493
cârligaş 333,341
cârligat 364,393
Cârligata 364
cârligată 393
cârligean 144,147,149
cârlobat 373
cârmac 21
cârmaci XXXIII,47,48,49,59, 60,61
cârmaciu XXXIII,47,48,330
cârmaş 330,340,341
cârmire 307
cârmiş 525,527,529
cârmuire 306,309
cârnat 410,411
cârnaţ 410,411
Cârneci 51,58
cârneci(u) XXXIII,47,50,57
cârpaci(u) 47,48,56
cârpătoraş 333
cârstacă 25,26,28
cârstat 363,369,371
cârticer 262,272
cârtiţar 255,272
câşmăreaţă 470
câştigaş 330,335,337,341
câtăţme 138
câtilinaş 330,335,337
câtime 135,138
câtinţă 237,238,239
ceacănău 495
ceacău 496
ceacou 496
cealău 497
cealmagiu XVIII,556,559,561
ce(a)rcagiu 566
cearcăn 362,465,466
ceatar 277
ceatlău 497,499
ceaunaş 330,341
Ceauşari 270
ceauşeştian 168
ceauşisto-iliescian 170
Ceauşoaica 546
cedant 207,209,215
cedent 207,208,216,218,221, 224
cedente 208
cederizare 317,321
ceferiadă 75,77,78
ceferistă 452
cehoaică 545
cehoslovăcime 126,130
cehovian 160,168,177
ceime 126,131,133,135
ceinţă 237,238,239
celaică 538
celebrant 209
celebraţe 417
celestină 446
celiac 32,33
Celibidache 43
celomat 362,370
celulază 440,441
cementaţe 414
censitar 290
censuar 293
centralistă 446
centumvirat 386
centurionat 386
cenuşar 247,277
cenuşer 247,262
cenuşotcă 549
cenzorat 386,387
cenzorial 108
cenzurabil 4,11
cenzurant 209,215,225,227
cenzurantă 215
cepar 274
Cepari XXI,261
cepău 489,492
cepeleag 24,25,26,28
cepsuică 550,551,552,553

ceramistă 446,452
cerariu 276
cerat^1 358,360,368
cerat^2 358,376
Ceratul 364
Cerbana 145
cerbar 255,271,281
cerboaică 545,546,547
cercănat 362,371
cercăreț 471,473,478
cercetaș 330,335,337
cerchezoaică 544,546,547
cercular 293,294
Cerealii 121,123
cerebelar 259
ceremonial 98,101,103
cerime 129,130
cerință 237,238,239
cerit 378
cermălaie 84
Cernaia 83
cernușcă 353
Ceroaica 546
cerșire 307
certareț 469
certaș 330,335
certăreț XXIX,469,471,473,475, 477,478
certificare 301
certificat 383,386,387
ceruzit 375,377
ceruzită 375,377
cervical 101
cesibil9
cetac 21
cetan 183
cetanie 201
cetaș 330,338,341
cetățean 164,165,171,176,533
cetățeancă 533
Cetățeni 165
cetenie 201
ceteraș 330,337,341
ceteruică 550,551,552,553
cézannian 168
cezariенă 161
c(h)arismatic 400,405
charliechaplinian 170
che(a)gornicer(iu) 262,264,272
chegălău 502,503,504
chegăreață 469,470,471,474,478
chegărete 471
chegăreț 469,471,474,478
chegăriță 471
cheiaj 91,95,96
cheier 262,264,269,281
chelatizare 317
chelban 140,146,149
chelteiaș 343
chenăraș 333
chenzinal 98,102,105
cheratinizare 317
chercheriță 510
cherchet 483
cherestegiu 556,558,561,562
cherhanagiu 556,559,561
chervangiu 556,559
chesăgiu 558
chestionare 301
cheșaie 82
Cheșca 450
cheșet 357,368,371
cheșeu 498
chezaș 340
chezașă 446,452
chiaburan 139,140,146,149
chiaburean 139,144,146,149
chiaburoaică 544,546,547
chiasmatic 400
chibițat 383
chibzuință 237,240,242,243
chichiriză 510
chichițar 260
chiclău 489
chievean 164,165,171,176,177
chiflar 255,282
chihlibărit 366,367,368
chilacciu 555,556
chilaci 61,555
chilav 432,433,434,435
chilav 432,433,434,436,437, 438
chilăv 432
chilian 168,170
chiliasm 323
chilipirgiu 556,558,559,562
chimază 438
chimicală 120
chimicale 120,121,122
chindeu 496
chinezoaică 544,547
chininizare 317
chinovial 98,104,105
chinovită 446,452
chintesențal 108,111,112
chintesențere 304,314
chiolhanagiu 564
*chiomdoriș 527
*chiomordiș 527
chiondorâș 524,526,527,531, 532
chiorănie 191
chiorâre 308
chiorâș 524,526,527,529,530, 531,532
chiordiș 527,529
chioriș 524,527
chiosteică 539
chioșcar 79,282
chioșcariadă 75,79
chipeș XXI,329
chipodanie 206
chirachian 168,170,171
chiragiu 561
Chiriaca 449
chiriaș 328,330,335,342
chiriașă 446,449,452
chirier 262
chirieș 328,336
chirigiu 561
chirnav 438
chirnoghiadă 75,77,78
chirografar 259
chirtoacă 444
chirurgical 98,101,103
chisargiu 554,561
chisălițt 366,367,371
chisău 491,492
Chiscovata 364
chișafău 496
chiștoacă 446,452
chitaci(u) 48
*chitilean 144
chitinază 438,440
chițcan 152,153
chițoran 152
chițorlan 152
chițurlan 153
chiulangiu 567,568,569,570
chiulaucă 493,534
chiulău 491,493,499,534
chiulire 307
chiuretaj 91
chivernisire 306
chiznovaș 335
chlorat 381
chopinian 168,170
cianat 376
cianhidrizare 320
cianurare 301
cibernetician 168,169,171

cicală 444
cicatricial 108,110
cicatrizant 211,214
ciceronian 168
ciclonare 301,303,309
cicortaş 333
cifraj 91,96
cileandră 188
ciledeş 336
ciliar 286,287,289
ciliat 372
cilibache 42
Cilibidache 43
cilibidachi 43
cimază 438,441
Cimbroaica 546
cimilaş 330,335,337
cimileaga 18
cimiliga 18
cimotenie 197,205
cimpăv 432
cimpoiariu 249,282
cimpoiaş 328,330,337,341
cimpoier 249,262,279,282
Cimpoieriu 252
cimpoieş 328,336,337,341
Cincău 493
cinchiță 509
cinciar XXXI,247,255,260
cincime 127,131
cincinal 112,113
cincisprezecime 128
cinciță 509
cincizecime 131,133
cindzeceari 277
cineast 325,446
cineastă 446
cinematică 404
cinematografastru 326,327
cingătău 496
cinstaş 333,335,338
cinstime 129,131,132
cintețā 509
cintez 444,509
cinteză 444,509,510,512,514
cintiță 509
cintiză 509
cioară 444
ciobancă 533,536,537
ciobănaş 341
ciobănău 489,491,499
ciobărnac 29
ciobărcău 495
ciobârlac 29
ciobârlan 493,521
ciobârlău 493,521
ciobârloi 493,521
ciobârnac 29,30
ciobârneac 29
Ciobeica 539
ciobire 307
Cioboaica 545
ciocalău 500,501
ciocălău 498,500,502,503,506
ciocănar 282
ciocănaş 330,341
ciocănire 306
ciocârlan 143,149,521,523
ciocârlă 523
Ciocârlă 521
ciocârlău 508
ciocârlie 143,149,521,523
ciocârtaş 330,335,342
ciochinar 280
ciochinare 265,270,280,282
ciocnet 482,483,484
ciocoiaş 328,330
ciocoieş 328
ciocoizare 317,321
ciocolată 71
ciolangiu 558,562
ciolaniadă 75,77,79
ciolav 434
ciolbiş 527,532
ciolnav 438
ciolnăv 438
ciomârlă 521
ciontac 20,23,26,29
ciopârlac 21
ciopârtac 20,21,23
ciopârtan 140,142
ciopârtatic 398,400,405,409
cioplaj 90
cioplaş 90
Cioplea 18
Ciopleagă 18
ciopleică 539,540,541
cioporaş 330,341,342
ciorac 20,22,25,26
cioracă 25
cioran 140,142
Ciorani 163
cioranian 168,170
ciorbagiu^{1} 563,565,567
ciorbagiu^{2} 566
ciorbizare 317,319
ciorchinaş 330,341
ciordire 306
ciorecar 255,282
ciormag 24
ciorman 140,147
ciorofleancă 542
cioroflecit 367,371
ciorovăire 306
Ciorsac 28
ciorşac 20,26
ciortoiat 373
Cioruşca 349
cioruşcă 348,350
ciorvălău 504
ciotac 21,26
Ciotău 492
ciotârcă 516,517,518,519
ciotoiag 30
ciotoiaş 330,338
circar 246,259,260,282
circulabil 4,11,14
circulant 209,213,223
circulație 414
circulațiune 414
circumcidere 305
circumcizie 421
circumciziune 421
circumferință 240
circumstanțial 107,112
cireşar 255,269
cireşată 65,69,70,71,73
cirezuică 550,551,553
Cisnădeanu 167
cisnădian 176
cişmegiu 556,558
cişmigiu 556
Cişmigiu 558
citac 21
citanie 191,192,201,203
citaţie 414
citațiune 414
citav 432
citāv 432
citenie 191,194,201,203
citibil 8,13,14,15
citire 314
citirişcă 348
citov 432
citrat 376
citronadă 80
ciubalău 502
Ciubanca 536
ciubarcă 533,536,537
ciubeică 539,551
Ciubotariu 252
ciubucciu554,555

ciubucgiu 554
Ciubuică 551
ciucan 162
ciuciuică 550,551,552
ciuciulean 144,149
ciuciuleci(u) 50,57
ciuciuliş 529,531,532
ciuciurău 488,492
ciuciureu 488,494
ciucuraş 330,338,341
Ciucurcă 553
ciudat 127,138,369,370
ciudăţenie 194,197,198,199, 202
ciudăţime 127,130,138
ciudeasmă 323,324
ciudenie 196,197,198
ciufulici 52,57,64
ciufuţenie 194,198,200,202
ciuhalău 500
ciuhălău 500
ciumaică 538
ciumare 265
ciumaş 330,335,338
ciumat 360
ciumav 434,436
ciumăfai(e) 88
ciumărâre 308
Ciumău 492
ciumercă 548
ciumpaş 335
ciumpav 335,432,433,435,436, 437
ciumpav 335,434,435,436,437
ciungan 141,147
ciungară 264,265,279,467
ciungăr 467,468
ciungără 467
ciupercat 360,368
Ciupercovici 63
ciurărime 129
ciurciumelit 367
ciurdaş 330,340
Ciuşcalău 501
ciuştac 21
ciutac 20,21,22,26
ciutan 140,149
Ciutan 143
ciutaş 330,335,338,341
Ciutaţi 364
ciuteică 539,541
ciuturac 21
ciuturcă 517
civilizaţie 414,424
civilizaţiune 414
cizmaş 330,341,342
clancăt 480,481,484,485,486
clanetaş 333
clanificare 315,316
clapagiu 563,565,567
clarificare 301
clasematic 400
clasicizant 210,211
clasificare 301
clasificăciune 458
Claudian 170
claustral 98
claustrare 308
clavicular 255
claviculat 360,368
claviraş 330,335,341,342
clăcan 140,147,150
clăcaş 330,335,337
clădăraie 85,86,87,88
clădărie 85,88
clădire 306
clădiş 524
clănţaică 538,540
clănţăiaş 343
clănţău 489,491,495,499
clăoieş 336,337,342
clăpar 259,272,282
clătinici 51,52,57
Clătinici 53,58
clătinici(u) 51,57
clătire 308
clăţăiaş 343
cleafăt 480,481,485,486
clement 218
clemenţă 218
clerical 98,101
cleştet 482,483,484,486
Clevetici 53
clientelar 259,273
clientelizare 317,320,321
climat 383,387,388
climatic 398,405,408
clinac 21,26
clincăt 479,480,481,482,484, 486
clincherizare 317
clinchet 479,480,482,483,486
clingăt 480
clinician 168,169,176
Clintoniada 75
clintonian 168,170,172
clipangiu 567,568
clipet 482,484,486
clipici 52
clipiş 527,529,531,532
clirono(a)mă 446,452
clisire 307,309,315
clivabil 4,10
clivagiu 89
clivaj 89
clocăraie 85,86,87,88
clocărie 88
clocire 306
clocotici 53,60
Clocotici 61
clocoticiu 52
clocotiş^{1} 525
clocotiş^{2} 525,527,529,531
clonaţiune 418,428,429
cloncan 140,142,147,149
cloncăt 480,481,484,485,486
clondiraş 330,337
clonistă 449
clonţău 489,491
clopan 141,146,149
clopotancă 541,542,543
clopoţean 144,145,147,149
clorat 376,380
clorit 378
cloritizare 317
clorizare 317,319
closetard 295,296
cloşcar 255,271
cloşcă 356,536
cloşcovenie 205,206
cloţar 262
clovoci 64
clujan 160
Clujana 160
clujean 160,165
cnezat 383,387,388,388,389
cnezial 107,111,112
coabitant 211,214
coabitantă 215
coacăţă 510
coacăz 511
coacăză 255,509,510,511,512
coadangiu 567,568,569
coafeză 444
coagulare 303,314
coagulază 439,440
coalescent 228
coalescenţă 228
coaliţie 419
Coarba 450
coasere 314
cobaie 82,83,85

cobaltare 301
cobaltit 378,380
cobâlă 523
cobârlă 522
cobârnă 516
cobilă 522
cobirlă
coblizan 144
coborâre 308,310
coborâş 526
cobzan 140,146
cobzăroaică 545,547
cocacolizare 317,321
cocainomană 446
cocăt 480,481,484,485,486
cocăzar 255,269
cocârlă 520,521,522,523
cocârtiţă 489,517,518
cocârţă 489,517,518,520
Cocârţă 517
cocârţău 489,518
cocearlă 520
cochiliaj 91,92,96
cochinadă 68
cochirlă 522
cochiţă 510,511
cociaş 328,330,340,342
cocier 262,278
cocieş 328,336,342
cococi 53,54,57
cocolan 143
cocoradă 67
cocoroadă 67
cocoşoaică 544,546
cocsare 301,309
Coculeana 157
codac 21,22,26
codaci 48,49,57,61
codaciu 48
codaie 82,83,84
codaj 91,92,96
codal 100
codalău 500,501,504,505,506
codană 25,145,146,149
codaş 330,335,338,341,342
codaşcă 346
codat 360,368,371,411
codaţ 410,411
codălat 372
codălbean 144,145
codănacă 25
codărişcă 356
codău 489,495,505
Codău 499
codârcă 517,518,519
codârlan 152
codârlă 152,508,520,521,522, 523
codârlău 508,521
codificare 301,316
codirişcă 356
codirlă 508,520,521,522,523
codişcă 346,347,350,351,353, 354
codoaşă 446,452
codo(a)şcă 533,537
codolan 151,152
Codolan 151
codorişcă 356
Codrava 434,437
codrean 164,533
codreancă 533
coercibil 9
coerciţie 424
coerciţiune 424
coerent 218,236
coerenţă 218,236
coerenţă 236
cofaş 333
cofăier 294
cofârnă 516,517
cofârţă 516,517
cofoiaş 328
cofoieş 328,336
cogeneraţional 115
coghirlă 522
cogibund 16
cogitabund 16,17
cognoscibil 10
cohlear 246,259
coiat 363,371
coincident 216
coincidenţă 235,239,240
coincidere 305,314
coincidinţă 240
Cojana 450
cojancă 533,536
cojire 306
cojocar 277
colabare 301
colaboraţionistă 446
colagenază 439,440
colaţionare 301
colăcar 255,282
colăcăşanie 192
colbaci 48,49,57
colbaciu 48
colbar(iu) 255,282
colbăraie 86,87,88,203
colbăranie 203
colburatic 409
colcotice 52
coldan 143,149
coldău 493
colduşă 446,452
colectant 209,215,227
colectantă 215
colecţie 421,423,424
colecţionabil 6
colecţionar 291,446
colecţionară 446,449,452
colecţiune 421,423
colegă 446,449,452
colegial 106,107
colegian 168,176
colesterolază 439,440
coleşer 262
colibar 255,270,271
colibaş 330,338,341
coligare 313
colinar 259,261,273
colindaş 330,335,337
colindici 52,58,61
colivar 249,255
coliver XXXI,249,262,271
colnac 21,22,26
colocăşanie 192,193,199
colocvial 108,111
coloidal 98,101
colonadă 67,68,70,73,74
colonat 383,388,389
colonelime 129,131,135
colonial 98,106,120
coloniale 120,121,122
colonizabil 6
colorant 209,214
coloriaj 96,97
colotău 489
colţan 140,142,146,149,150
Colţan 139
colţat 360
colţău 491
colţurat 359,360
columbeanit 379,380,381
columbian 162
columbit 378,380
columelar 259
columnar 259,273
coluvial 108
comandant 209
Comariciu 53
comarnescian 168

Comănar 261,270
Comănariu 261
Comăneanu 166
Comăneciu 51
Comăniciu 53
comândaş 330,335,337
combatantă 215
combatere 305
combatibil 8,9,14
combinabil 4,11
combinagiu 564,565,566,567
combinat 386
combinatorial 108,109
combinaţional 113,116
combinăciune 458
combustibil 9
comedian 160,162,163,171,176, 208
comediant 208,211,215,221
comediantă 215
comedianţ 208
comediaş 208,328,330,337
comedieş 328,336,337
comemorabil 4,11,14
comendant 223
comendat 223
comentar 251,267
comentarie 251,253
comentariu 251,266,267,268,281
comentaţie 418
comercial 107
comerciant 229
comerciante 229
comințău 488
cominţeu 488
comisariat 389,390,391,392
comisaş 335
comisie 413,428
comision 413,428
comisionar 248,255,428
comisioner 248,262,278
comisiune 413
comitagiu 560
comitat 383,387,388
comitent 208,216,218,221,225
comitente 208,216,225
comitere 305
Comnac 22
comodant 215
comodat 215
comodatar 275
comodizare 316,317,319,320
comodizare 316,317,319,320
compactabil 3
compactare 301,303,315
compactibil 3,8,9
comparabil 4
comparaţie 414
comparaţiune 414,417
comparitie 419
comparițiune 419
compartimentaj 91,96
compasional 100
compatibil 15
compărăciune 458
compensabil 12
competent 207,218
competentia 234,242
competenţă 218,219,233
competinte 207,219,222
competinţă 219
competiţie 419
competiţional 113,117
compilabil 15
complacent 217
complăcere 308
comple(c)taş 330
complementar 278
complexual 118,119
complezenţă 214
complicare 301
complicaţie 414
complicaţiune 414
complicăciune 458,465
complotard 295,296,298
complotaş 331,335,337,341
component 108,218,236
componenţă 108,218,236
componenţial 108,109,110
comportabil 4,10,13
comportamental 100,105
composesorat 383,388,389
composesoriat 389,390
compostellan 162
compozant 215
compoziţie 215
compoziţional 113,116
comprehensibil 9
compresibil 9
compromensariu 267,281
compromisariu 266,267,269, 281
compromitere 305
compulsional 113
compusăciune 458
computaţional 115,116
comunard 295,296,297
comuniant 229
comunicabil 4
comunicare 301,307
comunicaţie 414
comunicaţional 113,114,116
comunicaţiune 414
comunicăciune 458
comunime 129
comunitar 290
comuniune 455
comunizant 210,211
comutabil 4,6
conacciu 555,559,560
conăcaş 335
concedere 305,314
concediere 313
concentrare 430
concentraţie 414,418,430
concentraţiune 414,418
concepere 305,308
conceptibil 9,10
conceptual 117,118,119
conceptualizant 211
concepţie 420,421
concepţional 114,116
concepţiune 420,421
concertant 214
concesie 424
concesional 100
concesionare 301
concesiune 424
conchidere 305,308,314
conciliabil 4,7,12
conciliabul 7
conciliere 303
concizie 421
conciziune 421
concludent 216,217,224,236
concludenţă 236
concludere 305,314
concluzie 421
concluziune 421
concordanţă 234,235
concubinaj 90,93,95
concubinar 272
concubinat 383,387,388,389
concupiscent 228
concupiscenţă 228
concurent 216,218,223,226
concurentă 218
concurenţă 233,235,236,237, 239,242,312
concurenţial 108,110
concurenţie 242
concurinţă 233,237

concursual 118
condamnabil 4,6
condeier 262,264,283
condescendent 224
condicar 255,282
condiţion 413
condiţional 113,115,116
condiţione 413
condole(a)nţă 235
condoroaică 544
condrănaş 331,335
conducere 305,309
conductanţă 235
conductibil 9
conducţie 420,421,424
Condurache 40,41
Condurachi 40
Conduragiu 562,563,564,566, 567
conectare 301,308
Coneliadă 75
conexare 430
conexie 421,423
conexiune 421,423,430
confecţionagiu 564,565
confecţionare 301
confecţioneră 446,453
confederaţie 414
confederaţiune 414
conferentia 234,242
conferenţă 240
conferenţiar 255,269
conferinţă 240
confermaţie 426
confesar 255,260,269,275
confesie 421,423
confesional 98,100,103
confesiune 421,423,424
confiant 207,224
confident 107,207,216,217,218
confidenţă 217,218
confidenţial 107,111
confidenţie 241
confidinte 207,218,219,222
confient 207,216,217,224,227
confienţă 235
confiere 308
confirmand 184,185,186,187
confirmandă 184
confirmaţie 414,425
confirmaţiune 414
confiscabil 4
confiscare 301
confiscăciune 458
conflictual 118,119
confluent 216
conformaţie 414,424
conformaţional 114,116
conformaţiune 414
confortabil 4,7,11,12
confortant 209,214,221
confundare 301
confusion 413
confuzăciune 458
confuzie 213,421,423
confuzional 114,115,116
confuzionant 211,213
confuzionar 292
confuziune 421,423
congelabil 6
congelant 211
congiariu 267,268,271,281,283
congratulant 209,227
congratulaţie 414
congratulaţiune 414
congregaţional 113,116
congresional 115,116
congresual 117,119
conjugaţie 418
conjugăciune 458
conjuncţie 421
conjuncţional 114,115,116
conoidal 100,101,103
consangvinizare 317,321
consecinte 219
consecinţă 219,240
consecvenţă 240
consemnabil 6
consemnaţi(un)e 429
consensual 118
conservant 211,225,226
conservăciune 458
considerant 207,224
consideraţie 414
consideraţiune 414
considerent 207,216,218,221, 224,226
consignatar 284
consistanţă 241
consistent 216,217,224,236
consistenţă 236,241
consistorial 107
consolăciune 458
consolidaţie 414
consolidaţiune 414
consonant 208,215,220,226, 234
consonantă 208,220,226
consonanţă 234
consorţial 108,110
conspirant 211
conspiraţie 414
conspiraţiune 414
constant 215,235
Constantina 449
Constantinache 41
Constantinachi 42
Constantineasca 450
constantinescian 168,170,172
constantinopolitan 179,180
constanţă 215,235
constănţean 165
constelaţie 426
consternaţie 414
consternaţiune 414
constipaţie 414
constipaţiune 414
constituent 217
constituţie 420,421
constituţional 113,115
constituţiune 420,421
constrângere 305
construcţie 421
construibil 8,11
consulat 383,386,387,389
consultant 209,214,226
consultantă 215
consultanţă 215,235
consultare 430
consultaţie 414,430
consultaţiune 414
consumabil 4,13
consumabile 7
consumant 210
conştientizabil 6,14
conştiinţă 240
contabilizabil 6
contagiere 304,314
contagiune 421,423
contaminant 209,221,226
contemplare 301
contemplaţie 414
contemplaţiune 414
contestant 209,214,227
contestantă 215
contestatar 284
contestaţie 414
contestaţiune 414
contextual 118,119
continental 98,102,103
continuaţie 426
contorsionistă 446,453

contrabandier 286
contracciu 555,561
contractabil 4
contractant 208,209,214
contractante 208,209
contractibil 8,9,10
contractual 117,118,119
contracţie 421
contracţiune 421
contradicţie 421
contradicţional 114,117
contragere 305
contralău 500,501,504
contrar 94,251,255,261,262,273
contrariant 209,213,226
contrariere 304
contrariu 94,251,267,268,271, 281
contrastant 211,213,221
contravenient 229
contravenţional 114,115
contribuabil 4,7,11,12
contribuent 216,224
contribuire 306
contribuţie 420
contribuţiune 420
controlabil 4
controversabil 4,7
conubial 108
convalescent 218
convalescenţă 218
convenabil 4,7,10
convenanţă 234,235,244
convenient 229,230
convenienţă 244
conveninţă 244
convenţional 113,115,116
convergent 207,216,217,218, 221
convergenţă 235,236
convergere 305,314
convergint 207,218,219
conversaţie 414
conversaţional 114,115
conversaţiune 414
convertibil7,8
convertizare 313
convingere 305
convivial 108,111
convocare 301
convulsivant 211,214
copăcel 98
copău 496
copârşău 496
copcier 264,287,288
copiant 211
copiar 255
copiariu 267,268,281
copier 255, 264
copiere 303
copilache 40,41,43,44,45
copilame 125,126
copilandru XXV,187,189,190
copilaş XXIII,329,331,335,340, 342,446
copilaşă 329,446,451
copilă XXVI,446
copilărie XXIII,XXIV,137
copilărime XXIII,136,137,138
copilime XXIII,125,135,137
copitat 360
copitate 357,364
copoiaş 329,331,341
coporişcă 348
copou 496
coral 108
corăbiar(iu) 249,255,282
corăbier 249,262,282
Corăbierul 261
corbaci 502
Corbaci 49
corbalău 502
corban 140,143,147
Corban 142
corbană 145,147,149
Corbean 144
Corbeci 50
corbeciu 47
corbici 61
Corbici 53
corbiciu 47
corbiş 529,530,531
Corboaica 543
corboaică 544,546,547
corbulean 156,157,158
corciag 24,26
corcodan 144
cordache 40,41,44,45
cordagiu 89
cordaj 89,93
cordalău 500,501,504
cordari 282
cordat 360
cordat 362
cordârlău 504,521
cordelar 255,260
cordial 106,107,111
cordierit 378,379,380
cordiş 527,529,532
cordovariu 255,260,270
corectare 430
corecţie 421,430
corecţional 113,115
corecţionar 292
corecţiune 421
coreean 160,165,175,317
coreeana 172
coreenizare 317
coreică 539
coresian 168,170
corespondanţă 233,240
corespondent 216,217,224,236
corespondenţă 217,233,236,240, 241
corespondenţie 241,242
corespondinţă 233,240
corespundere 305
corfău 489,492,498
corhancă 533,535
corhălău 504
coriaceu 36
corial 36,109
corigent 216,224,236
corigenţă 216,217,236
corigibil 7,8,9
Corina 444
Corinache 42,43,44,45
corintean 161,164,172,176
corintian 160,161,168,170
cornac 20,26,28
cornacee 37
cornaci 47,48,49,57,58
Cornaci 49,58
cornaciu 48,57
cornat 357,360,370
corneci 47,50,57
corneciu 50,57
cornice 55,57
cornici 47,51,53,57,58
corniciu 47,51,57
cornicular 259,272
corniculat 374
cornuratic 409
cornut 357,367,368,369,370
cornută 367
cornuţi 367
corodant 211,214
coroietic 401,402,407
corolat 360,368,370
coronaţie 425,426
coroziune 421,423,424
corpolent 232,245

corpolenţă 245
corporal 117
corpulent 232,245
corpulenţă 245
corpuscular 275
corsaj 92
corsican 162,534
corsicancă 534
cortaş 331,338,341
cortical 101
corupere 305
coruptibil XXVIII,7,8,9,10,12
corupţie 412,420,424
corupţiune 412,420
corvagiu 558
cosalău 500,505
cosaş 331,341
cosaşian 168
cosiş 527,529,531
cositorire 310
cosiţată 393,394
Cosmatu 364
Cosmeticale 98,120,121,122, 123,124
cosmetician 168,178
cosmetizare 301
cosmicizare 301
Cosminache 41,43,45
cosorâre 308
Costache 40
Costachi 40
Costaiche 40
Costake 40
costarican 159,162
Costaş 335
costiş 525,527,530,531
costişat 364,530
Costişata 364
costişă 364,527
costruşan 141
costumaş 333,342
costumaţie 418,424,429
costumaţiune 418
costumier 286
coşar 253,264,279
coşară^1 264,265,272,279,282
coşară^2 279
coşăr 253
coşărean 144,147,149
coşbucean 161,165,166
coşbucian 161,168
coş(e)ar(iu)253
coşer 253
coşereu 507
coşmandră 189
cotac 20
cotaie 84
cotarlă 50,84,143,520,521
cotaţie 418
Cotărlan 143
Cotărleci 50
cotâi 515
cotân' 515
cotângău 493
cotârcă 516
cotârlă 521
cotârlău 521
cotârleţ 521
cotcodăşenie 204
coteacă 26
Cotečarii 270
cotecer 262
coteică 533,536,537
coteieş 336,337
cotidianizare 317,321
cotiledonat 360,369
cotiledonată 392
cotiledonate 357,364
cotiş 527,529,531,532
cotiugaragiu 563
cotizant 211,214
cotizantă 215
cotizaţie 414
cotizaţiune 414
cotlonaş 334
cotonadă 67,70
cotonizare 317,319
cotorai 81,84,85
cotoraie 82,83,84,85
cotreică 539
Cotroceniada 75
cotrocenizare 305,315,319
cotrohaliţă 444
cotrucer 248,262,270,282
cotruţar 248,255,270,282
coţac 21
coţofeică 539
coţoveică 541
Covacevici 63
covăcioaică 544,545,546,547
covăsnean 165
covorat 357,360,363
covorât 357,365,366,368,370, 371
covrac 20,26
covrigiu 557,558,561
covurluian 167
cozian 160,162,163,166,176
Cozianu 163,166
Cozmache 41
Cozmolici 64
crabare 313
cracăt 480,481,484,486
cracoviac(ul) 31,32,33
cracovian 162
craiovean 165,176
cramponiadă 75
crancalău 501,504
cranial 108,111
cranian 168,176
craniat XXVIII,370,372
crapăt 479,480,486
crasulacee 37
craterizare 317
crăcaie 82,83,84,85
crăcan 139,140,149,285
crăcană 139,145,146,149,285
crăcălău 502,503,506
crăcănar^1 285
crăcănar^2 285
Crăcăoani 181
crăcătici 52
Crăcimari 277
Crăciun 464
crăielici(u) 62,63
crăieş 328,336,337
crăpăt 479,480,481,482
crăpcean 153
crăpet 479,480,482,483,484,486
crăpuşan 158
crăpuştean 159
Crăsnaru XXXI,261,270
Crăsneanu 270
crâcnire 307
crâmpeiat 359,360,368
crâncenat 358
crâncenit 358,368
crâşmar 246,255,270
creare 430
creatinază 439
Creaţeu 499
creaţie 414,430
creaţiune 414
credenţar 255,275
credere 305
credibil 7,8,9,12
credincer 262,279
credincioşire 306,307
credinţare 310
credinţă 237,238,239,240,262, 471,478
credinţăreţ 471,473,478

creditabil 6,10,14
creieraş 331,341
creionaş 331,335,337,341
cremaţiune 419
cremănău 491,492,495
cremenar 276
crenelaj 91,96
crengare 265,266,271
crengăraie 86,87,88
crengărie 88
crepăt 479,480,484
creponat 360,363
crepuscular 246,255
crestălău 502,505
crestău 492,505
crestează 512
creştet 480,482,483,484,486
creştinizare 317,320,321
creştit 480,482
cretaceu 35,36,38
cretan 160,162,163
Creţaie 83,85
creţuşcă 348
crezare 254,301,303
crilaş 334
criminal 112,113
criminalion 113
criptat 365,371
crispant 211,213
cristalisăciune 458
cristalit 378
cristalizant 211
cristobalit 379
cristoian 167
crişan 160
Crişan 160,163
Crişana 160,163,171
Crişanul 163
crişean 160
Crişeni 160
criticabil 4,10
criticant 211
criticare 301
criticastru 326,327
crivăţean 164,166
crivinaş 331
croaţime 129
crocian 168
crocnet 483,486
crocodilian 168
cromargan 183
cromat 376,380
cromatare 302,303
cromatic 401,404
cromatică 404
cromit 378,380
cromozomal 100,104,105
cromozomial 105,108
croncan 140,142,147,149
croncar 255,260
croncău 489,492,499,501
cronologizant 211
cronţău 491
crotaliere 304,305
cruceană 145,146
crucer^{1} 262,278
crucer^{2} 262
cruciadă 74,78,79
cruciat 372
cruciş 525,527,530,531,532
crudac 20,23,26
crudiciune 460,461,463
crumpelişta(i)e 83
crupadă 67,68,73,74
crustaceu 35,36,38
cruşet 482,483,484,486
cruzime 127,130
cuantificare 302
cuarţit 378,379,380,381
cubaj 90,93
cuban 159,162
cubital 101
Cuca 450
cucerinţă 237
cucoşime 129
cucuiat XXVII,XXXIV,357,358,
  360,363,364,374
Cucuiata 364
cucuiată 357
Cucuiava 432,434,437
cucuiet XXXI,357,360,480
cuculean 156,157,158
cuculice 64
cucumeică 539,540
cucurişca 348
cucutenian 160,168,170
cucuvai 80,82
cucuvaie 80,84
cucuveică 539,540
cufăraş 331,341
cufundac 20,22,26
cufundaciu 47,56
cufundar 255,269
cufundişilea (de-a ~) 526
cufunzime 127,131,132
cugetăreţ 471,473,475,478
cuibar(iu) 249,255,272
cuibare 249,265,272
cuiungiu 560
cujeică 541
Culcău 493,499
culcuşire 307
culegar 255,260,269
culegău 489,494
culisant 211
culminant 233
culminanţă 233,234
culmiş 524
culpabil 4,7,11
culpabilizant 211,227
culpaci 48,49,57,61
culpaciu 48,57,61
culpaş 331,335,338,341
cultual 118
culturagiu 564,567
cultural 98,101
culucciu 554,555
cumăn 466
cumătră 446,452
cumbaragiu 556
cumetrenie 194,197,199
cuminecăciune 455,458,463
cuminţenie XXIII,194,197,198,
  199,200,202
cumnată 446,451,452
cumpărabil 6,13
cumpleciune 459
cumpliciune 460,461
cumplire 310
cumsecădenie 196,197,198,199,
  200,202
cumulard 295,296,297
cumulizare 320
cuneat 365
cunoştibil 8,9,14
cunoştinte 219,221,222,226
cunoştinţă 237,238,240
Cuntan 164
cupajare 309
cupare 265,266,271,272,282
cuponar 260
cuponard 295,297,298
cuponiadă 75,77,78,79
cuponizare 317
cuprit 375,377,380
cupriţă 375,377
cuptoraş 331,337,341
cuptorire 309
curant 209,213,221,226
curăciune 455,458,463
curăţănie XXXI,191
curăţâciune 454,459

curățenie XXXI,194,197,198, 199,201,202
curățiciune 454,459,460,461
curățime 129,132
curcan 78,140,142,147,149,150
curcaniadă 78,79
Curceanu 166
curcioaică 544,545,546,547
cureac 20,23,403
curecher 262,269
curelice 55
curet 482,483,485,486
curetec 403,408
curetic 402,408
curgere 309
curiac 20,23
curierat 386,387,388,389
curit 379
curmău 498
curmeziş 525,528,530,531,532
curpenar(iu) 255,271
cursant 209,215,221,226
cursantă 215
cursar(iu) 255
curtaj 92
curtean 164,165,171,533
curteancă 533,536,538
Curteani 176
curtezan 179,208,215,220
curtezant 208,215,220
curtezantă 220
curtezanț 208
curugiu 560
curvantă 220
curvar 259,272,275,277
curvăsăraie 83,84,85
curvulice 64
cusătoare 444
cuscrai 81
cuscrenie 196,197,199,202
cuscutacee 37
custurice 55,56
cusurău 489,492
cusurgie 558
cusurgioaică 558
cusurgiu 556,558,561,562
cuşcai 80,81,84,85
cuşcaie 80,82,84,85
cuşman 140,142,146,149
cutanat 365
cuterizare 317
cutezanță 234,239,241,242,243
cuticular 259
cutinizare 317
cutumiar 286,288,289
cuțitar 282
cuțitaş 331,337
cuțulache 45,46
cuțulan 147
cuțulaş 342,343
cuțuvrice 55
cuvântareț 469
cuvântăreață 470
cuvântăreț 470,471,473,478
cuviință 129,239
cuviințime 129
cvadrant 216
cvadratic 401

D

Daciada 66,68
daciadă 67
dadaie 82,83,84,85
Daicoviciu 63
dalaj 91,92,93
damblagie 558
damblagioaică 544,547
damblagiu 544,556,558,559, 561,562
damnabil 6,11
damnație 417
damnațiune 414,417
Dancevici 63
Dandanache 41
dandanaie 82,84
dangăt 479,480,481,484,485, 486
danie 192,193,200
Danielian 170
Danoaică 545
dansant 209,214
dantelar 255,282
darabangiu 556,558
daragiu 556,559
dare 309,311,312,314
darwinian 168,175,176
datoraş 331,338,342
datorință 237,239,242,243
davagiu 556,558
davegiu 557,559,561
dăbălăciune 464
dăbilar 255,282
dădacă 25,26,29
dăfinime 129,131,132
Dăianu 167
dăjdiar 262,278,282
dăjdier 262,278,282
dălăcioaică 544,546
dălmățime 129,131
dăltuire 306
dăltuşată 393
dăltuşcă 348,351
dămime 129,131
Dănău 492,499
dăndănaie 82,83,85
Dănoaica 545
dănțaş 334
dărăcar 255,272
dărăcire 307
dăruință 237
dăscăleac 23,26,29
dăscăleci 47,50,56
dăscălici 47,51,52,56,61
dăscălime 127,130,131,135
Dăscăloaica 545
dăunaş 331,335,337
dâmbac 20,22,26,29
dâmban 140,146
dâmbău 489,492,493,494
Dâmbău 493
dâmbicar 294
dâmpcean 153
dâplău 489,495
Dârdâiac 24
dârjău 489
dârlău 491
dârleci 51
dârzenie 194,197,198
dârzit 358
dârzoşenie 194,198
deacilaze 440
dealeriadă 75,79
deasuprime 129,131
debazificare 316
debilar 251,260,261
debilariu 251,268,281
debitant 209,215,227
debitantă 215
debleiere 304,314
debordant 211,213
debreiabil 4
debruiard 295
decabristă 446,452
decadă 68,72,74
decadent 216,217,221
decadență 217
decan 183
decanat 376,384,386,388,389
decană 446,449,451,452
decapitant 211,227
decar 69,275
decemvirat 384,387,388,389
decepționant 211,221,226

decident 216,225,226
decidere 305,314
decimal 98,101
decimaţie 417
decizie 421
decizional 114
deciziune 421
declamagiu 562,563,564,565,566,567
declanşant 211
declarabil 6
declarant 211,214
declarantă 215
declarare 301,314
declaraţie 414
declaraţiune 414
declinabil 4,12
declinant 211,214
decolteu 489
deconcertanţă 235
deconeci 50,61
deconectant 211,214
decongelaţie 417
decontabil 6
decoraţie 414,417
decoraţiune 414,417
decrepire 299,307
(de)crescendo 185
decurgere 306
dedanie 192,193,200
dedicare 301
dedicaţie 414
dedicaţiune 414
deducere 305
deductibil 9,10
deducţie 420,421
deducţiune 420,421
defăimaţie 455
defăimăciune 455,458
defectual 118
defecţie 421,424
defecţiune 421,423,424,430
deferenţă 236
deferenţial 108,109
deficient 229
deficienţă 244
deficitar 255,273
definibil8,9,10
definiciune 461
definire 306,430
definiţie 412,419,430
definiţional 114,115
definiţiune 412,419
defloraţie 414
defloraţiune 414
deformabil 4
degenerescent 227,228
degenerescenţă 227,243,244
degetar XXIII,129,274
*degetare 274
degetat 363
degetărime 129,130,132
deghizaj 96
deghizant 211
degipsare 303
degorjare 313
degradabil 6,11
degradant 209,214
degresaj 91
degustaţie 414
degustaţiune 414
deiodază 440
Delani 161,163,171
delânare 303
delean 164,165,171,533
deleanca 533
deleancă 533,536,537
delectabil 6
delegatar 284
delegaţie 414
delegaţiune 414
Deleni 161,163,165,171
delfinariu 267,268,271,281,283
delfinistă 446
deliberant 209,213
delictual 118,119
delincvenţional 115,117
delirant 207,209,214,217,224
delirent 207,217
delişcan 155
delitescent 228
delitescenţă 228
delurime 129,130,131
deluşcan 155
deluvial 108,111
demachiant 211,214
demarcaţional 113,114,115,117
demascabil 4,13
demândăciune 457
demenţial 106,107,109,110
Demetrian 176
demisie 412,413,421,423
demision 413,428
demisionadă 67,68,70
demisionard 295,296
demisiune 421,423
demitere 305
demiteriadă 75
demnitar 290
democratic 399
democratizabil 6
demolabil 6
demolant 211
demoliţie 419
demoliţiune 419
demoniac 31,32,33,34
demonstrabil 13
demonstrant 209,215,221,225,226,446
demonstrantă 215,446,452
demonstraţie 414,425,427
demonstraţiune 414
demonstrăciune 458
dendrariu 268
dendrologă 446,449,453
denemicăciune 455,464
denotaţional 114,115,116
dental 101,365
dentar 278,365,419
dentâiş 529
denticulat 362,370
dentistă 446,453
dentiţie 419
dentiţiune 419
deocheoaică 544,545,546
deochere 303,305
deochetoroaică 544,547
depareiere 304
depănătorime 129
depărtime 127,131
depăşâre 300
depectinizare 319
dependent 207,216,217,218,225,226,236
dependenţă 217,218,236,240
dependinte 207,218,225
dependinţă 225,240
depeşar 260,282
depeşistă 448
deplinime 129
deponent 208
deponente 208
deportabil 6
depozant 215,446
depozantă 446,453
deproteinizat 373
deputată 446,452
deputaţial 109
deraiere 303,305
deranjant 211,221
derapaj 91
deratizant 211,214

dereglant 211
derivaţie 414
derivaţional 114,115
derivaţiune 414
derivăciune 458
dermatobiază 439,440
derogabil 6
desacralizant 211
desăgar 255,260,282
desărăturare 303
descendent 218,219,236
descendenţă 218,236
descenuşare 303
descernelizare 319,321
deschinăciune 458
descifrabil 4,10,13
descindere 305
descindint 219
descindinte 219
descleiere 303
descoasere 314
descrescent217
descriere 305
descriptibil 9,10
descripţie 421
descuamare 303
descuamaţie 415
descuamaţiune 415
Descultari 261
descumpărăciune 457
descurajant 209,213,221
descurcăreţ 204,471,473,474, 475,477,478
descurcăroşenie 204
desenabil 6
deservent 216,218,224
deset 482,483,484
desfăcăreţ 473,478
desfătăciune 456,458
desfidere 305
desfrânăciune 456
designeră 448
desime 127,130,135
desinenţial 108,110
despăduchere 304
despărtare 300
despărţanie 191,192
despărţare 300
despărţăciune 457
despărţănii 201
despărţenie 191,194,198,202, 203
despărţiciune 457,460,461
despărţime 127,131,132
despărţire 300
desperant 209,213,225,226,227
desperanţă 234
Despina 444
despotat 386
despotaţie 426
despueciune 459
despuiere 303,305
destinatar 283,284
destinată 69,70,73
destindere 305
destituibil 8,13,14
destituţie 420,421
destituţiune 420,421
destructibil 9,12
desulfurază 439,440
desuveranizare 319
desvoltaţie 428
deşertăciune 456,462
deşertificare 316
deşirabil 6,11
deşlamare 303
deşlian 162
deşteptariadă 75
deşteptăciune 462,465
detaliere 303
detartrant 211,214
detartrizare 319
detecţie 421
detecţiune 421
determinant 209,214,221,223, 226
determinăciune 458
detestabil 4,11
detimbrare 303
detonant 209
detonit 378,379,380
detracţie 421
detracţiune 421
devălmaş 331,335,338,342
deviaciune 458
deviant 210,211
devianţă 235
deviaţie 415
deviaţiune 415
deviere 303
devoţie 421
devoţional 100
devoţiune 421,423,424
dextrinizare 317,320
dezacidare 303
dezagreabil 6
dezagregabil 6,10
dezagregant 211
dezalbuminare 303
dezalergizare 320
dezaminare 303
dezarticulaţie 415
dezarticulaţiune 415
dezavuabil 6,11
dezbrăcăciune 457,462
dezbrăciune 462
dezbumbatic 399
dezgropăciune 456,464
dezincrustant 211,215,221
dezinfecţie 421
dezinfecţiune 421
dezleganie 192,193,200,203
dezmădulat 365
dezmătuşire 307
dezmăţău 491
dezmeticire 307
dezmeticiune 461,462
dezmierdăciune 456,464
dezmiratic 398,401,405,408,409
dezumanizant 211,225,226
dezunchire 307
diabetologă 446,449
diaconar 255,271
diaconat 384,387,388
Diaconovici 63
diaforetic 403
diagnostician 168,169,175
dializant 211,215,221
dialogal 100,105
diamanticale 124
diametral 98,101
diaristă 448,453
diasporean 160,165,171
diatomit 379
diavolime 129
diavoloaică 545
diblar 255,282
diblaş 331,337,341
dicasterial 98,105,111,112
dichisire 307
dickensian 160,168,170
dictandă XXXIV,185,186,187
dictando 185
dictatorat 384,388,389
dictatorial 106,107,110
didacticial 108,109,110
diecezan 162
diecime 127,131,135
dietetic 396,401,402,405,407, 408
dietetică 396,404,407,408
diferend 184,185,186,187

diferendă 184,186
diferent 216
diferenţă 235,236,241
diferenţial 108,109,110
diferenţie 241
diferenţiere 303
difidenţă 236
diftongare 301
difuzabil 3,4
difuzant 211,214,225
difuzibil 3,8,9,10
difuzie 421
difuziune 421,425
digerabil 6
digestibil 9
digitat 365
digitaţie 419,428
dihanie 200
dijmare 277
dijmaş 331
dilatabil 4,6,11
dilatant 209,214
dilatanţă 235
dilematic 400,405
diletant 209,215
diletantă 215
diligent 218
diligenţă 218,219
diliginte 219,222
diliginţă 219
dilimache 43
diluant 211,214
diluţie 420,421
diluţiune 420,421
diluvial 106,107,110
Dimachi 42
dimensional 100
diminuant 211
dimision 413
Dimitrache 44
dimovian 168
Dina 449
dinamitar 276,297
dinamitard 277,295,296,297
dinamizant 211
dinamoviadă 77
Dincă 535
Dindărău 492
dinescian 168
dinţar 255,260,272
dinţat 359
dinţălar 285
dinţime 129,130
dionisiac 32,33
dipeptidază 439
dipilidiază XXVI,439
diplomand 184,185,186,187
diplomandă 184
diplomat^1 362
diplomat^2 362,370
diplomatariu 268,271,281,282
diplomatic 396,403
diplomatică 396,403,407,408
directoriadă 75
directorial 107,110
directoriat 390
directorime 128
direcţie 430
direcţional 113,115,291,292
direcţionar 291,292
direcţionare 301
dirigent 207,216,217,218,225
dirigintă 219,222
diriginte 207,218,219,221,222, 223
dirijabil 4,7
dirijoral 100,102,105
dirijorat 386,387
disciplinabil 5
disciplinar 255,273
discordanţă 234,240
discrepant 216,235
discrepanţă 216,235
discreţie 422,424
discreţionar 291,292
discreţiune 422
discriminant 211
discriminaţie 415
discriminaţiune 415
disculpabil 5,6,13
discutabil 5
disecaţie 418
disecţie 420,421
disecţiune 420,421
disimulaţie 415
disimulaţiune 415
disipaţie 417
disjungere 305
dislocaţie 415
dislocaţiune 415
disolvant 208
disolvint 208
disparent 216,217,225,226,227
dispariţie 419
dispariţiune 419
dispărere 303
dispecerat 386,387
dispensabil 6,10
dispensarizare 302
dispensional 115,117
disperac 22
disperanţă 234
dispersant 209,214
dispersie 422,423
dispersional 114,116
dispersiune 422,423
displăcere 303
disponendă XXXIV,186,187
disponibil 8
disponibilizare 305,308
dispoziţional 114,115
dispreţuire 307
dispunere 305
disputabil 5,12
disputaţie 415,426
disputaţiune 415
distant 215
distanţă 215
distilare 301
distilaţie 415
distilaţiune 415
distilăciune 458
distincţie 422
distincţiune 422
distingere 305
distomiază 442
distonant 209,213,221,225,226
distonanţă 235
distorsionant 212,226
distracţie 421
distragere 305
distribuiciune 461
distribuţie 420
distribuţional114,115
distribuţiune 420
districtual 117,119
distrofiant 212,214,221
distructibil 9,10,12
distrugere 305
disvolvire 313
ditionit 379
diuretic 403,407
divagant 212
divagaţie 415
divagaţiune 415
divanit 366,367,371
divergent 216
divergenţă 235
diversie 421,423
diversificare 301
diversiune 421,423,430
diverticular 259

dividend 184,185,186,187
dividendă184,186
divizibil 8,9
divizie 413,425,428
divizion 413,428
divizionar 291,292,428
diviziune 413,428
dizolvant 208,218
dizolvint 208
DJ-istă 448
doamnă 446,451
dobaş 333
dobândaş 331,342
dobândire (de a ~) 311
doborâre 308
Dobran 139
Dobrian 171
Dobrici 53,59
dobrogean 160,162,163,533
dobrogeancă 533
Dobrogeanu 164
Dochieru 264
doctorand XXXIV,184,185,186, 187,207
doctorandă 184
doctorant 184,207
doctoraş 331 337,341
doctorat 387,389
doctoră 448,451
doctoricire 306
doctorizare 317,319,321
doctrinar 248,250,255,297
doctrinard 295,296,297
doctrinariu 250,255
doctriner 248,262,278
documentaţie 415,424
documentaţiune 415
dodârlan 152,521
doftoricire 306
dogat 384,387,389
dogăroaică 545,547
dogire 306
dogmatic 396,398,403,405,408
dogmatică 108,396,398,403,406, 407,408
dogmatician 168,175
dogorime 127,131,133,135
dohaniş 340
dohănaş 340
doică 536
doime 131,133,135
doinaş 331,341
doinire 306
doisprezecime 128
dolariadă 75
Dolbanici 53
dolfan 155
doljean 165
dolmecer 278
dolofan 155,534
dolofancă 534,535,536,537
dolomit 375,377
dolomită 317,375,377
dolomitizare 317
domenial 107
domiciliar 286,287,288,289
domiciliere 304
dominabil 14
dominant 214,220,225,239
dominantă 214,220
dominante 225
dominanţă 235,239
dominican 159,162,163,171,175
dominintă 225
domnar 255,272
domnăreţ 471,473,475,478
domnibil 8,14
domnime 127,130,131,135
domolaş 331,335,338
domolire 307
donariu 267,268,271,283
donatar 283,284
donaţie 415
donaţiune 415
donchihotadă 74
donchihotiadă 74,78
donchijotiadă 74
donchişotadă 74
Donişca 347
Donoaica 545
dopaj 91
dopant 212
Dorina 449
dorintudoranian 170
dorinţă 239
dormibund 16,17
dormire 311
dornean 165
dorohoian 167
dosagiu 89,95
dosariadă 75,77,78,79
dosâre 300
dosime 129
dosiş 527,529,531
dospău 489,493
dostoianie 191,193,202
dostoienie 191,193
dostoievskian 162
dovedibil 13,14
dovedire 306
dozaj 89
Drabou 489
Draca 450
dracunculiază 442
Dragaie 83,85
Draganovici 63
dragomanat 384,388,389
dragonadă 67
Dragosloveni 165
drajefiere 304
drajonaj 91,93
dramatic 398,405,407
Drăcaciu 49
drăcăraie 86,87,88
drăcărime 136,137,138
drăcăvenie 205
drăcean 144,147,149,150
drăcoşenie 196,197,198
drăcovenie 205,206
drăgaie 83
Drăgaie 83,85
Drăgan 63,143,147
drăgălaş 194,342,343
drăgălăşenie 194,198,199,202
drăgălău 503
drăgălici 62
Drăgăşani 163,171
drăghici 52
Drăghici 53,58
Drăghiciu 53
drăgulaş 342,343
drăgulean 156,157,158
Drăgulici 64
drăngălău 495
drănicer 248,262,282
drăniţar 248,255,282
drâmbagiu 563,564,565,566, 567
drâmboiaş 331,337
dregere 314
dreifusard 295,296,297
dreptaci 48,49,57
dricar 276
drogangiu 568,569
drojdier 264,283
dropan 143
droseracee 37
drugalău 500
drugan 140,149
drugană 149
drugălae 88
drugău 489,492,499

Drulici 53
drumaş 331,341
drumăreț 473,475,477,478
drumeac 19,23,26,29
drumeag 19,24,25,26,29
drumeci 50
drupacee 37,39
dubălar 285
Dubău 493
dubeleu 503
dubioşenie 196,197,202,204
dublaj 91
ducaci XXIII,48,61
ducareț 473
ducat 384,386,387,388
ducăreț 473,475,478
ducere 305,310,312
ducerea (a ~) 311
dudăuaş 344
dudoaică 545,546
Duduica 550,551
duelant 210
duelgiu 554,559,561
dughenar XXIII,255,260,272, 282
dughengiu 556,558,559,560
dughenizare 302
duglău 493
duhănaş 331,340
duhăniş 340
duhlău 489
duhnet 482,483,484,486
duhnire 307
duioşenie 194,198,200,202
duioşime 127,130,132
dulapciu 555,556,558
dulăpit 366
dulăucă 534,535,536
dulceac 18,20,23
dulceag 18,24,26,29
Dulcici 63
duleu 496
Dumana 450
dumbrăvean 164
Dumbrăveni 165
Dumicico 346
duminical 98,105
Dumitra 139,449
Dumitrachi 42
Dumitran 139
Dumitraş 335
Dumitraşc 345
Dumitraşco 345,352,353
Dumitraşcu 345,346
dunărean 164,165,176,533,543
dunăreancă 533,535,537,543
dungaci 48
Dungaciu 47
dupac 20,22,29
dupaş 334
duplicat 382,383,384,386,387, 388
duplicată 382
duplicatum 382,384
durabil 5,10
durai 81,85
duramenificare 315,316
durată 65,69,70,73,74
durăt 480,481,485,486
durău 490,492,499
durdulan 143
durduzău 493
durere 303,305
durime 127,133
durit 378,379,380
durlac 20,26,141
durlăcan 141,147
durnac 20,23,26
durnagiu 563,564
duşmană 446,451,452
duşmancă 533,536,537
duşmănire 314
duumviral 98,103
duumvirat 384,387,389
ebenacee 37
echinocțial 107,111
echinostomiază 442
echinoxial 107
echipagiu 89
echipaj 89,93
echitabil 7
echivalare 301
echivalent 216,218
eclezial 101
Ecleziast 325
ecologă 446
economat 384,387,388
econometrician 178,179
ecruisaj 90,93,313
ecruisare 313
ecuadorian 168,170,174
ecuatorial 107,110,111
ecvisetacee 38
ecvisetale 38,121
edecar 259,269,282
edecciu 555
edentat 365
ederaceu 35,39
edilitar 290
editorial 107,109,110
editorialistă 446,453
ediție 422
edițiune 422
educabil 5,10
educație 114,412
educațional 114,115
educațione 428
educațiune 412
edulcorant 212
edulcorație 417
efectual 118,119
efeminație 417
efesean 172
efeseianin 161,172
eficientizare 302,319,325
eficiență 244
eflorescent 228,244
eflorescență 228,244
efluviație 417
eforat 384,387,389
egalare 301
egalizare 301
egeean 160,165,166
eghiptean 172
eghipteană 446,451
eghipteanin 161,172,175
egiptean 160,161,164,165,171, 177,446
egipteană 446
egipțian 161,175
egumenat 384,388,389
egutaj 92
egutare 303
ehrenburgian 168
eimeriază 439
einsteinian 168,170
ejecție 423
ejecțiune 423
elasticizare 317,320
elastinază 439
elciu 560
electificare 301
electoral 98,101,102
electorat 384,387
electorime 129,131
electrician 168,169,171
electrizație 415
electrizațiune 415
elefantiasis 442,443
elefantiază 442
elegant 215,235
eleganță 215,235

elegiac 31,32,33,34
elementar 250,251,255
elementariu 250,251,255
Elenca 535
elevație 422,424,456
elevațiune 422,424
elevă 443,446
elevăciune 456
elicoidal 98,102
eliminație 456
eliminăciune 456
elisabetan 162,164,172,175
elisie 422
elisiune 422
elixirant 212,214,221,227
eliziune 422,423
elocint 222
elocinte 219,222
elocință 219,222
elocvent 218
elocvență 218,219
elogiere 303
elucidare 301
elucubrant 212
eluvial 108,110
eluviere 321
elvețian 160,162,171,177,533
elvețiancă 533
elvețiime 129
emailaj 91
emanație 415
emanațiune 415
emancipare 314
emancipație 415
emancipațiune 415
emănăciune 458
embargonauțiadă 75
emblematec 396
emblematic 396,405,407
embrionat 360,363
emergent 217
emfatic 401
emfiteotă 446,452
emigrant XXX,209,215,221,
223,226
emigrantă 215
emigrație 415
emigrațiune 415
Emilian 176
eminent 216
eminescian 160,168,172,176
emirat 386,387
emisie 422,424
emisiune 422–424,430
emitanță 233,235
emitent 216,224
emitere 305,430
emondaj 91
emoționabil 6
emoțional 113,115,116
emulație 456
emulăciune 456
emulsionant 209,214
Enache 40,63
Enachi 40,44
Enachie 40
Enacovici 63
endocrinian 168
endometrial 108
endotelial 108
Endoxan 183
energetic 320,403,404,407
energetică 404,407
energetician 168,175
energetizare 320
energizant 231
enescian 168,170
englezoaică 544,546,547
enigmatic 398,408
enolază 439
enoriaș 331,335,338,341,342
enteral 102
entimematic 400
entuziasm 323,324,325
entuziasmant 212
entuziasmos 324
entuziast 323,325
enumerabil 6
enzimatic 400
eolian 168,170
eparhial 98,104,105
epentetic 403
epiderematic 399
epidermizare 317
epidotizare 317,319
Epifizan 182,183
epigramatic 398,407
epilație 417
episcopal 98,101,102
episcopat 384,387,388
epistolar(iu) 248,255,273
epistoler 248,262
epistoliadă 75,77
epitelial XXIX,106,107,110
epolare 303
epuizabil 6,11
epuizant 212
epurație 415
epurațiune 415
eradicație 417
erbacee 38
erbaceu 36,38
Ercău 492
eretic 403
erevanian 169
erihonean 172
erijare 302
ermitagiu 89
ermitaj 89,93,95
erodabil 6,11
eroizant 212,227
erozibil 8
erozional 100
eroziune 100,422–424
erudiție 422,424
erudițiune 422,424
erumpent 217
erupere 306
erupție 420,421
erupțiune 420,421
escedint 218
escedinte 218,219
escelint 218
escelinte 218,219
eschilian 169
eseizare 317,321
esențial 107,110,111
esofagian 169,171
essistint 219
essistinte 219
esterază 439
estetician 168,169
estetizant 209,214,226,231
estetizantă 215
estimabil 12
estime 127,131,133
estință 237,238
estival 98,101,103
estivariu 267,268,271,281,283
estonian 162
estravaganție 242
estropiație 417
estropiere 304
eşafodagiu 89
eşafodaj 89
eşuaj 91,96
etan 183,184
etceteriade 75,77
eterat[1] 358,360,363,370
eterat[2] 358,376
etician 168
etimologă 448

etimologizant 212,213
etiopian 162
etioplean 180
etnicizare 302
eufemizant 212,213
euforbiacee 38
euforizant 212
eurasian 162
euroizare 317,319
european 160,164,171,175,177, 534
europeancă 534
europenizare 302
europeu 489
europian 176
eutanasiere 304
evacuabil 5,14
evacuant 210
evadant 212,227
evadare 301
evaluabil 5
evaluație 415
evaluațiune 415
evanescent 228
evanescență 228
evangeliar 247
evangheliar XXXI,247,255,271
evanghelit 366,370,371
evaporabil 5,10
evaporit 378,379,380
evazie 422,424
evaziune 422–424
evenimențial 98,110
everachiadă 75,77
everachian 169
everaciadă 75
evident 225
evidente 225
evidenție 242
evidențiere 303
evidint 225
evidinte 225
evirație 417
eviscerație 417
evocabil 5,11
evocare 301
Evolceanu 166
evoluție 420,421
evoluțiune 420,421
evreiană 446,451
evreiaş 343
evreică 533,535,536,537
evreizare 317,321
exacerbație 417
exactorat 384,388,389
exaltant 212
examinabil 6
exantematic 398,408
exarhat 384,386,388
exasperant 209,214,221
excedent 216,218
excelent 216,217,218,221
excelență 235
excepție 422
excepțional 113,115
excepțiune 422
excitabil 5
excitant 209,214
exclamație 415
exclamațiune 415
excludere 305
excoriație 417
excoriere 304
excremențial 107,110
execrabil 7,13
executare 309
execuție 422,423
execuțiune 422,423
exegetic 403
exegetică 404
exemplar(iu) 255,273
exemplificare 301
exhibiție 419
exhibițiune 419
exhumație 415
exhumațiune 415
exigeant 208
exigent 208,216,217,219,224, 225
exigență 236
exigibil 8,9,15
exigint 208,219,225
exilare 301
existent 216,217,219,221,226
existente 216
existență 236,239
existențial 107,111
expansibil 9
expectant 216
expectanță 216
expectație 216
expectorant 209,214
expediere 303
expediție 291,420,421
expediționar 291,292
expedițiune 420,421,426
experienție 242
experimentabil 5,6
expiare 300
expiere 300,304
explicare 301
explicație 415
explicațiune 415
exploatație 415
exploatațiune 415
explodare 301
explorabil 6
explorație 415
explorațiune 415
explozibil 9
exponențial 107,111
exportabil 5
expozant 209,215,223
expozantă 215
expozițional 114,116
exprimare 301
expropriabil 6
expropriere 303
exsudant 216
exsudație 216
extatic 401
extaziant 212
extaziere 303
extensibil 9
extenuare 309
exterminație 415
exterminațiune 415
externat 384,385,386,387
extindere 305
extractibil 8,9
extracție 421
extragere 305
extrapolație 417
extravagant 216,235
extravaganță 216,235,239
exuberant 215,235
exuberanță 215,235
exultant 209
exultanță 235
ezitant 209,221,223

F

fabiană 446,452
fabricant 209,215
fabricantă 215
fabricare 301
fabricație 415,424
fabricațiune 415
fabulație 415
fabulațiune 415
facere 305,310
facticizare 317
factorial 108,111

factual 118
facțional 100
facționar 259
fagacee 37
falansterian 168
faliere 304
falsificare 301
familiant 209,215,221,226,227
familiantă 215
familiar 255,276
familieș 336,338,340
familion 413
fanaragiu 563,566
fană 448
fandosire 307
fanfaronadă 67,68,70,73,74
fantasmatic 400
fantasmă 323,324,325
fantast 323,325
fantomatic 398,400,408
faptari 252
faradizație 419
faraonit 164,366,367
faraonitean 164
faraonoaică 544,547
farfarache 41,43,44
farfurigiu 554,561
farinaceu 35,36
faringal 98,102
faringian 170,171,175
farmazoană 446,452
fasciat 362
fasciculat 360,370
fashionistă 448,453
fasolire 307,314
fațadă 67,68,70,72
faulknerian 169
favorabil 5,11,13
favorizant 212,213
fazanieră 446
făcare 301,303,310
făcaș 331,335,342
făcăiaș 343
făcălău 504
făcăleș 328,336
fădiaș 329,331
făclier 262,264,279,283
făclieș 329,336
făgan 140,142,146,150
făgădaș 331,338,340
făgăduință 237,239
făgărășean 165,167
făgău 490,491,495
făget 480
făguieci(u) 47,50,57
făgulean 156,157,158
făinar 255,272
făinare 266,272
fălcată 66,393,394
fălcău 490,495,499
fălcer 263
fălire 316
fălticinean 165
fălțălaș 342,343
Fănuică 551
fănușian 169,170
făptaș 331,335,337,341,342
Fărău 498
fărâmice 55,61
*fărfăratic 409
fărmăcăciune 456,459
fărtăciune 461,462,463
fătană 139,145,146
fătăcenă 455
fătăcină 455
fătăciunat 383,387,388,389
fătăciune 455,456,458,462
Fătăciune 464
Fătălău 502,503,504,505,506,507,549
fătărău 507
fătătău 508
fătuică 550,551,552,553
fățar 249,255
fățare 249,265,266,280,282
fățâș 524,527
fățiș 524,527,529,530,531
fățișat 530
fâlfan 143
fâlfăt 481
Fânatul 364
fânaț 410,411
Fânați 364
fânăraș 331,338,341
fântânice 55
fântânier 287,288
Fântânișca 347,351
Fârău 498
fârfânatic 409
fârtat 361,394
fârțăgău 495
fârțâgău 490,491
fâșlău 504,506
fâșteică 539
fâștoacă 539
fâțâciune 460
fâțiciune 460,461
febricitant 212
febricitare 302
Februalii 121,123
fecioară 446,451
feciorandru 187,189,190
feculent 216,217,221,223
feculență 236
fecundabil 5
fecundare 301
fecundație 415
fecundațiune 415
federal 101
fedeseniadă 75
fedeu 496
fefeleagă 18
felceră 446,452
feldeință 238
felezău 496
felezeu 496
feliere 304
felișcă 348
fellinian 169
femeiat 360,371
femeietic 402,407
femeiușcă 348,349,350,351,354
feminizant 212
fenat 377
fenestrat 365
fenician 162,168
fenicien 168,176
fenolat 376
fenolază 439,440
fenomenal 98,101
fepesean 165
ferat(ă) 365
ferat 377
ferăsău 498
ferăst(r)ău 498
ferăstrău 498,499
ferecăciune 457
feredău 496
feredeu 496
feresău 498
ferestrăiaș 343
ferestruică 533,535,550
ferestruie 533,550
fericăciune 456
ferieință 237,238
fericire 309
fericiune 462
ferință 237,239
fermecăciune 456,458
fermentabil 6,10
fermieriadă 75,77,78,79
fervent 207,218

ferventă 207
fesenar 260, 282,297
fesenard 295,296,297,298
feseniadă 75,77
fesenire 307,314,315
fesenistă 448,449
feştelău 490,499
fetal 102
fetănaş 334
feteamă 125,126,131,135
feteleu 349,502,503,507,549
fetelotcă 549
feteluşcă 349
fetişcană 155
fetişizant 212,226
feudal 98,101,102,103,276
feudariu 276
feudatar 283,284
fiastră 326
fiastru 326,327
fibrilar 289
fibrilaţie 417
fibrinogenază 439
fibular 259,273
ficătar 255,272
ficătire 307
ficţional 100,317
ficţionalizare 317
ficţiune 421
fidelizare 317,319,320
fieratic 396,408
fierăstrău 498,499
fierătaie 82,84,85
fierbinte 207,218,219,221,222, 226
fierotanie 205
fierotenii 204,205
figural 100,103,105
figurant 209,213,215
figurantă 215
figuraţie 415,426
figuraţiune 415
Fiiat 364
fiiculeană 157,158
fiime 129,131
fiinţă 237,238,239
fiinţime 129,131
filadă 72
filaj 91,95
fileraş 334
filicacee 38,121
filicale 38,121
Filipache 41
Filipeanca 536
Filipoaica 545
filmangiu 568
filogenetic 403
filozofard 295,296
filozofastru 326,327
final 98,101
finală 101
financiar 286
finanţiar 286,288
finisaj XXIII,90,95
finlandizare 318
Finteşteanu 166
fi̱rav 432,433,437,438
fira̱v 432,434,437,438
firăstrăiaş 343,344
fircălaş 334,335,338
fire 311,312,313,401,406
firesău 498
firetec 401,406
firetic 401,402,406,407,408, 409
firisău 498
firişcă 345,347,348,350
firitisire 307
firţălaş 334,338
firuşcă 345,347,348,350
fiscal 104
fisibil 9
fisiune 427
fişcal 104
fişcalăş 104
fişcaliş 104
fişcarăş 104
fiştigoace 56
fitangiu 568,569
fitiligie 565
fitiligiu 565,566,567
fitincău 495
fitopatologă 446,453
fitoterapeută 446,453
fiţăraie 86,87,88
fiţoaică 544
fiţuică 550
fiţuire 322
fixabil 6
fizician 168,169,171,175,176, 178
fizioterapeută 448,453
flabelat 362
flagelant 212,215,221
flagelaţie 417
flagrant 215
flagranţă 215
flanelat 363
flataţie 429
flaubertian 169
flăcăian 140,146,188
flăcăiandru 187,188,189,190
flăcăiaş 343
flăcăime 127,130,131,135
flăcăoandru 188
flăcăoaş 343
flăcăraie 82,86,88
flăcăuan 140,146,188
flăcăuandru 187,188
flăcăuaş 343,344
flămând 16,17,265,455,456
flămândac 22,26,29
flămângiune 455,461
flămânjune 455,456,461,462
flămânzare 265,266,282
flămânzare 300
flămânzăciune 456,458
flămânzenie 194,197,198,199, 202,203
fleandără 468
fleandură 468
flecar 255,261,274,282
flecărire 307
flegmatic 398,400,408
fleorţoaică 545,547
fleosnău 491,492
fleşcăraie 86,87
flexibil 9,15
flictenular 259
floacăn 465,466
*flocac 19
flocan 140,143,147
Flocan 142
flocău 491
floral XXIX,98,101
Floran 142
Florana 145
floranţ(ă) 219
floreal 106
florean 219
Florean 144
florescenţă 244
florian 219
Florian 170,171
floribund 16,17
Florinache 41,43,44,45
florinte 219
flotabil 5
flotac 19
flotag 19
flotilaş 331,338,341
fluctuant 212,213

fluctuaţie 415
fluctuaţiune 415
fluctuenţă 236
fluidal 100,105
fluidificare 302,308,315
fluidizant 212,226
fluieran 140,142,146,149
fluieraş XXV,331
fluierice 47,55
fluierici 51,53
Fluierici 53
fluiericiu 47,52,53,56
fluierişcă 347,350
fluorescent 228,244
fluorescenţă 228,224
fluştan 144
fluşturatec 397
fluşturatic 397
Fluturache 41,43
fluturatec 397,408
fluturatic 397,400
fluturoaică 545
fluvial 107
fluxare 303
foarcăt 481
focal 101
focar 101,249,251,255,258,274, 277,279
focare 249,250,266,274,279, 280
focariu 249,251,274
focăraie 86,87,88
focăreaţă 470,471,474,478
focşancă 533,535
Focşani 163,166,171,173,533
focşănean 165,166,533
focşăneancă 533,537
Focşăneanu 166
focunar 291
focusare 302,308,314
fofârnă 516
fofează 513
fofelniţă 513
fofigai 81
foileană 157
foitaj 97
foiuleană 157
folcloriadă 75
folclorizant 212
foliaceu 36,38
foliant 209,215,225,227
foliar 36,259
foliolar 259,273
foliolat 362
folis 529,530,531
folkistă 446,453
folosibil 8
folosinţă 237,238,242,243
folosire 314
foloştină 487
foltău 490,491,495
Fomeciu 51
fonematic 400
fonetic 403
fonetician 168,169
fonotecare 302
foraj 90,92,93
Forău 498
formal 98,101,102
formale 104
formant 212
formaţie 415,417
formaţional 114,116
formaţiune 415,417
formilază 439
forostaş 335
Forou 498
Forov 498
forsterit 378,379,380
fortăreaţă 469,470,471,474,476, 478
fortăreţ 469,474,476
forteţă 476
fortificant 209,214
fortificare 301
fortificaţie 415,424
fortificaţiune 415
forumistă 448
fosalău 502
foscolian 169
fosfat 377,439
fosfatază 439,440
fosfit 379
fosforat 360,363
fosforescent 227,228
fosforescenţă 227,243,244
fosforescenţie 243
fosforilază 439,440
fosforit 375,377,380
fosforită 375,377
fossată 69,70,73
foşalău 502
foşnet 482,483,486
Fotache 44
fotbaliadă 75
fotomodelime 129,135
fracţional 114,115
fracţionar 291,292
fragmentar 255,273
Franciada 74
franciscan 162,163,171,175
francistă 446,452
francizant 209,210,221
franklinizare 318
franklinizaţie 431
Franţuşcă 350
franţuzoaică 544,546,547
franzelar 255,260,282
frăgezime 127,128,130,135
frământatec 397,400,405,408, 409
frăncăraie 86
*frătat 361
frăţenie 194,197,198,199
frăţime 127,131,135
frâmbiată 393,394
frânaj 90,96
Frânca 450
frânghier 263,281
freamăt 479,484,485
frecangioaică 545
frecangiu 545,568
frecălău 502,503,504
frecţie 420,421
frecuci(u) 54,57
frecventabil 6,11
frenetic 403
*frenetic 406
*freretic 406
frescagiu 564,567
fretaj 91
freudian 169,170
frichinici 52,57
fricosion 413
fricţie 420
fricţiune 421
frigare 265,266,269,282,533
frigăruică 533
frigăruie 533
frigian 162
frigidarium 268
fripturision 413
frisonant 212,227
Friţa 449
frizer 253
frontagiu 562,563,564,566
frucadă 69
fructanază 439,440
fructificaţie 417
fructonadă 80
frumuşel 98
fruntar 250,255,274,280

fruntare 250,265,280
fruntaş 331,335
fruntiş 527
frunţiş 527,529,530,531
frunzar 255,269,271,280
frunzare 266,280
frunzărime 136,137,138
frunzime 129,132
frunziş 525,527,529,531
frunzuică 550,551,553
frunzuleană 157,158
frustrant 212
frustraţie 417
ftalat 377
fucacee 38
fudulache 40,41,43,44
Fudulache 42
fudulachi 40
fudulaş 331,335,341
fudulice 55,61
*fugace 59
fugaci 48,49,59,60
fugaciu 48,59
Fugaciu 49
fugar 255,261,273,472
fugareţ 472
fugariţă 472
Fugaru 261
fugăreţ 472
fugău 490,492,494,499
fuget 482,483,485,486
fulferatic 399
fulgani 141
fulminant 215
fulminat 377
fulminaţie 215
fumăgău 490,492,494
fumăraie 86,87,88
fumăreaţă 469,470,471,474,478
fumăreţ 469,473,474
fumedenie 203,204
fumegai 81,85,492
fumegare 301
fumigant 216
fumigaţie 216
fumoar 291
fumuar 291
fumuoar 291
Funariadă 75,77
funarian 169,172
funarizare 318
funaş 334
funcţional 113,115,116
funcţionar 291,292,331
funcţionare 301
funcţionăraş 331,337,341
fundac 20,26,28
fundal 98,101,103,386
fundarisire 307
fundaş 331,338,342
fundat 386
fundereu 507
funeralii 122,123,276
funerar(ă) 122,276
funerarii 276
funinginat 360,363,368
Furău 498
furbisare 313
furcaş 334
furcat 360,363
furcăr(iu) 253
furcer(iu) 253,263,272
furculision 413
furculition 413
furibund XXIII,16,17
furiş 524,525,527,529,530,531
furnicai 81,84,85
furnicamă 125,126,132,135
furnicar 255,271,274
furnicime 129,130
fursecar 260,282
furtunar 259
furtunat 363
furtunatec 397
furtunatic 397,404,409
fustac 18,22,29
fustag 18,24,29
fustangiu 568,569
fustăreaţă 470,471,474,475,476,
  478
fusuiac 30
fuştaş 331,337
futache 41,44,45
futurologă 446,453
fuzelaj 97
fuzibil 9
fuzit 379
fuziune 9

G
gabionadă 68,70,74
gabrovean 164,165
gagarinit 378,379,380
gaibarace 21
galactozidază 439
galbat 362
galilean 161,172,173
galileean 160,161
galinacee 38
galiongiu 556
galiţian 162,174,533
galiţiancă 533
galonat 365,369
galopadă 67,68,70,72,73,74
galopant 209,223
gamasidiază 442
gambian 162
gangsterime 129
garaj 90,93
garajiadă 75
gardagiu 563
gardiancă 533,536,537
gardineci 50,56
gardineciu 50
gargaragiu 564
garibaldian 162
garnierit 378,379,380
garnisaj 91-93
garnisire 306,314
garoaică 534,535
gasconadă 67,68,70,72,74
gastroenterologă 446,453
gastrolitiază 442
Gavrilaş 335
Gavrilaşcu 346
gazonant 212,214,221
gazonat 359
găbjire 307
Găgălău 493,499
găgăuţă 444
găgăuziadă 75,78
găibărace 21
găinamă 125,126,132,135
găinar 255,269,271
găinatic 398,400
găinaţ 410,411
găinărie 137
găinărime 136,137
găinuşcă 348,349,351
găiţuşcă 348,351
gălăţean 164,165,533
gălăţeancă 533
gălbăciune 458
*gălbea 513
gălbează 513
gălbenare 265,271,300,513
gălbenatec 397
gălbenatic 397,400,405,408,409
gălbeneală 458,461
gălbenime 127,130,132
gălbiciune 461,465
gălbinastru 326
găletar 255,269

găleţuică 550,553
găligan 144,154
găluşcă 353
găoace 366,510
găocit 366,367,368
gărar 260,282
gărăgaie 88
gărdaş 331,337
gărdeci 50,57
gărdinar 249,255,269
gărdiner 249,263,269
gărducean 144
găsibil 8,13
gătejit 366,368,371
gătenie 194,200,202
găunoşenie 196
găurache 41, 43, 44,45
găurice 55,56,61
Găurice 55,61
gă(v)oază 510
Găzaru 261
găzdac 18,19
găzdag 18,19,24,26,27
găzdan 140,146,149,150
găzdaş 331,341,342
găzdălău 502
găzuică 551
gâbârdeci 51
gâdilici 51,52,57,61
gâgăt 480,484,485
gâgâire 314
gâldan 143,493
gâldău 143,493
gâlgâire 306,314
gâlmău 491
gândăcer 263,272,282
gândire 306,314
gânganie 192
gângav 433
gânsac 23,27
Gânscău 492
gârbaci 59
gâ̱rbav 432,433,435,436,437, 438
gârba̱v 432,434,435,437,438
gârbovenie 194,199
gârjav 434
gârjobat 373
gârlan 51,53,140,143,149
gârleciu 51
gârlice 55,61
gârliciu 53
gârtancă 533
gâscan 140,142,147,148,150
gâterează 514
gâtireaţă 514
gâtlan 150
gâtlejan 141
gâtlejat 363,368,371
gâzime 129
gâzobenie 194,197,199
gealău 496
ge(a)măt 479,480,481,482,484, 485,486
geamgiu 556,558,559,562
geamparagiu 556,558,561
Geanău 499
gelepciu 554,555,559
gelificare 302,315
gellunaumian 170
gemănare 265,266,271,280,282
Gemănarea 266
gemet 479,480,482,485
geminaţie 422
genat 360,363,370,371
genău 491
generalistă 446,453
generalizant 212
generar 276
generariu 276
generăciune 458
generălime 129,135
genetic 396,401,402,404,405, 407,408
genetică 396,404,406
genetician 168
geneziac 31,32,33
genial 107
genitival 100,105
genocidac 22
genocidare 254,302,303
Gentran 184
genţianacee 37,39
genuncher XXXI,247,263,264, 270,281
geobogzian 170
geometrician 178,179
georgian 160,162,176
gerant 209,214,446
gerantă 215,446
germinal 100,101,105
germinaţie 415
germinaţiune 415
gerovitalizat 372,373
gerunzial 107,111,112
gesepiadă 75
gestantă 214
gesticulaţie 415
gesticulaţiune 415
gestionar 291
gestual 118,119
ghebău 491,499
ghebueş 345
gheizerit 378
ghelasian 162,164
Ghemţoaica 545
Gheorgache 41
Gheorgachi 44
Gheorghieş 336
gheraie 82,83,84,85
gheran 140,142,146,149,150
gheretistă 448
gherilard 295,296,298
ghetoizare 318,319,321
gheţar 247,255,264,265,269,272
gheţară 264,272,279,282
gheţuşcă 348,349
ghidaj 90,93
ghidare 301
ghidălan 143,493
ghidălău 143,493
ghieţată 69
ghiflău 491
ghijgărău 501
Ghilevici 63
ghimici 51,57
ghimigiu 556
Ghimpaţi 364
Ghimpău 492
ghinărar 276,294
ghindar 259,269,281
ghindurare 265,270,280
ghindurice 55
ghioalcă 533,536
ghiocear 255
ghiociar 255,282
ghioldiş 527,531
ghiontac 20,22,26,29
ghiordeică 539
ghiorlan 150
ghirlandat 365
ghiscan 144
Ghiţău 492
Ghiţuică 551
ghiujalău 500,501
ghiujgalău 501
ghiujgarău 501
ghiujgălău 501
ghiumbrucciu 555
ghizdav 433
giardiază 439
Gican 146

gimnazial 107
gimnaziast 324,325
gineroaică 544,545,546
gingăşime 127,130,135,136
gingival 102
giobertit 378,379,380
giolar 255,282
Giosani 176
giovlan 144
gipan 142,149,150
girant 209,215,221,225,446
girantă 446,453
giratar 284
giscardian 169,170
giubeică 539,540
giumbuşlău 504,505,506
giungheare 310
giurgiuvean 182,533
giurgiuveancă 533,535
giuvaergiu 559
giuvaerica 124
giuvaericale 124
giuvaiergiu 556,562
glacial 109
glandular 293,294
glavătă 487
glădici 53
glăjer 247,263
glămâi 515
glămâie 515
Glăvaşko 351
glăvată 393,394
glăvăţână 365,393,486,487
glăvăţină 486,487
glăviată 487
glăvie 487
glăvoci 59
Glâmbocata 364
glenoidal 100,101,103
glicerolat 362
glicocolază 439
glicogenază 439
gligan 148
glisadă 68,70
glisant 212
Gloanţa 450
global 98,101
globalizant 212
globular 293
glodăraie 86,87,88
Glodeni 166
glodire 307
glogozenie 196,197,200,202
glomerular 259
glomerulat 362
glosematică 396,403,406,408
glotaş 334,338
glotime 129,130,133
glotiş 527,529,531
gluconat 377
gluguci(u) XXXIII,47,54,57,61
glumaceu 35,38
glumaci 48,49,56
glumire 307,314
glutaminază 439,440
goblizău 493
godac 23,152
godan(ă) 152
godârlan 152
godiere 304
godinac 21
godronat 362,370
goethean 167
goetheian 167
goethian 160
goethit 379
gofraj 92
Gogoliada 75,77
gogolian 169,170
gogomanition 413
gogoşariadă 75
golan 140,142,143,147,148
golaniadă 75,77,78
golaş 331,335,341,363
golăciune 456,458
golănime 127
golăţime 129
Golăul 489,493
goldan 142,150
goliciune 461,464,465
golime 129,132,135
golire 314
gomerian 169
gonaci 48,49,56,60
gonaciu 48,56,331
gonadă 67,69
gonaş 331,335,337
gondolare 315
gonfalonierat 386,388
gonflabil 6,10
gonflant 212,215,221
gongălău 502,503,504,506
goniciune 460,461,462
googălire 307,314,315
gorbaciovizare 318,319,321
gordunaş 331,337,341
gorgoază 510
gorjean 165
goronaşi 334
goştinar 256,269
gotcan 140,147
gotean 173
gotovinţă 237,239,240,242
gozac 22
gozărău 506,507
gradient 229
gradual 118,119
grafematic 400
grafiar 259
grafician 168,178
Gramac 22
gramaj 92
gramatical 98,101
gramatică 446
granitizare 318
granulit 378,380
graseiere 304
grataragiu 563,564,567
gratargiu 563
gratificaţie 415,424
gratificaţiune 415
graţiere 303,305
gravidă 444
gravitaţie 113,415
gravitaţional 113,115
gravitaţiune 415
gravităciune 458
grădinar 252,256,275
grădinariu 252,256
grădinărire 307
grăire 306,312
grăjdar XXI,247
grăjdier XXI,247,263
grămătică 446
Grămeanu 166
grănicer 263,269
grăniţer 263
grăntaş 331
grăpiş 527,529,531,532
grăsan 140,143,147,149,150
Grăsău 493
grăscean 153
grăsulean 156,157,158
grătar(iu) 262,274,563
grăuncean 144,146,149
grăuncer 248,263,264,271
grăunţar 248,256,271
grânare 265,280
grânaţ 410,411
grânaţe 410
Greaca 532
greblău 490,495,499

Greceanu 164,176
grecime 129
grecizant 210
grecoaică 544,546,547
grefieră 448,453
gregheci 51
greime 127,130,134,135
greisenificare 315,316
gresaj 92
greşire 307
greţoşenie 196,197
greuinţă 237,238
greunatic 398,400,409
grevac 22,29
Grigoraş 335
Grigoraşcu 346
grigorescian 169,170
grijanie 192,201,202
grijinţă 242
grilajat 363,371
grindeică 533,535,536
gripal 100,101
grisat 362
grişat 362,371
grivan 140,142,147
grizonant 212,213
grobianizare 318
Grohota 444
gropan 75,139,140,142,146,149
gropană 139,145,149
gropaniadă 75
gropaş 331,341
Gropeni 165
gropit 366,367,371
gropnicer 263
groscioraş 331,338
grosolan 151,152
Groşani 176
groşteică 533
grozav 397,434,435,436,437, 438
grozăvatec 397,405,408,409
grozăvatic 397,400
grozăvenie 194,197,199
Gruiari 270
grumăjer 263,264,271,282
grumăzar 280
grumăzare 265,270,272,280,282
grumbav 432,434,435,436,437, 438
grunzuraş 344,345
grupaj 92,93
GSP-iada 75
gubav 436
gubernizare 316,320
gudronaj 92
gugulice 55
guineean 160,165,175
guleraş 331,337,341
gulerat 360,363,368
guleş 336
gulgutier 287
gumaj 92,96
gunoiadă 68
gunoier XXV,263
guran 140,142,146,149
gurare 265
guratec 397,408
guratic 397,400,405,408
gurău 491
Gurău 492
guristă 448,453
gustăreţ 471,473,475,477
guşat 358,360,370,371
guşteroaică 544,546,547
gutiferacee 37
guturai 81
guvernantă 220
guvernatorat 386
guverniadă 75
guvernial 107,112
guzac 22,26
guzgan 154
gyulan 162

H

habitual 118
haiducame 125,126,134,135
haiducă 448
haiducime 125
haioşenie 196
hairstylistă 448
haitău 488,490,494,497
haiteu 488,494,497
haitian 160,163
haitiş 529
halagiu 562,563,566,567
halaiciadă 75,78
halcată 393,394
haldeanin 172
halire 307
halogenare 313
halotcă 549
halterofilă 448,453
halucinant 209,214
halvagiu 556,560,561
hamletian 169
hamletizare 318,319,321
hanat 384,386,387,388,389
handicapat 363
handralău 500,501,504,506
hanganaş 334
Hanganu 164
hangioaică 544
hangiu 544,556,559,562
hanseatic 409
hanţuşcă 349
haplău 490,491
harabaciu 554
harabagiu 554,556,559
harabană 145,147
haracciu 555,559
haramgiu 556
harbuzăraie 86
harbuzoaică 545
harcăt 481,484
hardistă 448
hardughit 366,370,371
harghitean 165
harhăt 481
Haritonovici 63
harpagonizare 318
hartapale 120
harţac 19,22
harţag 19,24,27
haşcadău 495
haşdeian 160,167
hatârgiu 556,559,561
haţaş 331
haţegan 159,162,163,176,533
haţegana 172
haţegancă 533
Haţeganu 164
havaiană 172
havaj 92
havalagiu 556,558,559,561
havalegiu 556,558,559,561
hawaian 160,167,171,174
haznagiu 556,561
haznatar (haznadar) 292
hădărag 24,493
hădărău 24,493
hăgău 493
hăinean 144,145,149
hăitană 145,149
hăitaş 331,338
hăitiş 529
hăituşcă 348,350,353
hălăcanie 193
hălăduinţă 237,239
hălălaie 84
hălcer 263,264,269,278
hăldan 144

hălpan 143
hămăire 306
hămărâş 524,526,527,532
hămărâş 531
hăndrălău 500,502,503
hăpău 493
hăpcău 491,494,495
hăplău 490,491
hărăbaie 82,83,84,85
hărăbuşcă 353
hărăcear 249,256,275,278
hărăcer 249,263,275,278
hărăngăzău 508
hărtănaş 334
hărţaş 331,337,341
hătiş 525
hăţaică 538,540,541
hăţaş 331,335,337
hăţiş^{1} 525
hăţiş^{2} 525,527
hăţucă 551
hâdache 40,41,43,44
hârav 433,435,437
hârâiş 527,529
hârbeică 538,539,540,541
hârboaică 538,544,545,547
hârcav 434
hârcău 434,493,499
hârdăiaş 343,344
hârdău 343,489,496
hârdou 489,496
hârlav 194,433,438
hârlăuan 181,534
hârlăuancă 533,534
hârlăvenie 194,202
Hârlici 53
hârşâire 307,314
hârşovean 165
hârtier 263,264
hârţalău 500,501,504
hâzanie 191,192,193,198,199
hâzenie 191,194,198,199
hâzime 127,130
hegelian 168,175,176
heleşteu 497,498,509
heliac 32,33
helmintiază 442
hematopo(i)etic 403
hemoroidar 259
Henriada 68
heparinizare 318
heptan 183
heraclitean 161,165
heraclitian 161,169
heratec 397,408
herăstău 499
herculean 175
herculeean 175
herghelegiu 565
herminat 362,370
herniar 259
herniat 362
herpetic 403
hertzian 168
Herţuşca 349
heterandru 189
heterofiază XXVI,439,440
hexan 183
hibaş 331,335,338
hibernal 100,101
hibernaţie 415,424
hibernaţiune 415
hibridaţie 417
hidatic 401
hidoşenie 196,197,198,202
hidrant 216
hidrat 377
hidrofobizat 372
hidrofugare 302,303
hidrogenază 439,440
hieresteu 499
himalaian 167
hingheriadă 75,77
hingheroaică 544
hinteu 497
hipertensinază 439,440
hipnotizabil 6,10
hipnotizant 209,214,225,226
hipocastanacee 38
hipodermiază 442
hipofizare 302,303
hipolipidemiant 212,214
(h)ipotecar 250
hipuricază 439,440
hipyotă 448
hiresteu 499
hirisău 499
hiristeu 499
histaminază 439
hişpană 448,451
hişpancă 533,537,538
Hitleriada 78
hliban 142
hlipăt 480,481,484,485,486
hlizenie 195
Hoapa 444
hobbesian 169
hodăieş 329,336
hodolan 151
(h)odolane 144
hodorogire 307
hogioaică 545
hohârcă 517,518
hohârlă 521
hoinată 393
hoinărire 307
hoiobă 446,452
hoisar 256,261
hoitar 260
hojmălaucă 533
holban 140,142,147
hollywoodian 169
holozidaze 439
holteiaş 331,341
holteime 129,130,131,135
homeless-ă 448
homerian 169
hopătaie 88
horău 490,492
horbotat 365
horcan 144
horcău 491
Hordou 489,498
horelcău 491,492,499
horezean 165
Horiadele 68
horjău 490,492
horlău 490,495
hornblendit 378
hornoaică 544,546
horţâş 524,526,527
horţiş 524,526,527,528
hosmandău 495
Hotărani 163
hotăraş 527
hotărâre 300,308,310,314
hotărâş 524,526,527,531
Hoţan 143
hoţeşte 530
hoţime 127,130,135
hoţiş 527,530,531,532
hoţoaică 544,546
hrănace 49
hrănaci 49,61
hrănaci(u) 48,57
hrănire 306
hrăpaci 48
hrăpăreţ 469,473,475
hreamăt 485
hrebenciucian 169,170
hrisovolit 374
hristosean 165,173

huceag 24
hudit 367
hudubău 495
hugolian 180
huidumac 22,23,26,29
(h)uiet 483,485,486
hulenie 194,203
huliganiadă 75
huluban 140,147
hulubaş 331,338
humeral 101
hunedorean 165
Hurezani 163,171
Hurmuzachi 42
Hurmuzaki 40
hurubaş 331,338,341
husărime 127,135
Huşan 160,164
huţucău 509
huţulca 532,533,536,537
huzăreancă 543
huzurire 307

I

iacobit 366,367
ialomiţean 160,165
iamăt 480,481,484,486
Iambora 449
Iancău 498
iangângiu XVIII,556,559
iasacciu 555
iaurgiu 557
iazagiu 560
ibostareţ 470
ibrictar 292
ibsenian 169
icnet 482,483,484,485,486
iconoclast 325
iconostas 441
icosaraş 331,341
icroaică 545
ideal 98,99
ideatic 400
ideaţie 417,418
ideaţional 114
ideaţiune 418
Ideciul 51
identicime 129,132
identificabil 6,13
identificare 301
ideogramatic 400
idiomatic 398,408
idioţenie 194,197,199,202
idolniciar 286,287,288
idoloaică 544,545
iedamă 126
ieftinire 307
(i)enache 42
Ieneica 538,539
Ienuică 551
iepană 145,146
iepârşă 516
Iepura 444,450
iepuramă 125,126,132
Iepuran 139,142
Iepurana 145
Iepurean 139,144
Iepurici 53
iepurime 125,132
iepuroaică 544,547
iepuşană 158
iepuşcană 155
Ierău 492
ierbotină 487
ieremiadă 67
(i)ernatec XXXI,395,398,406, 408
(i)ernatic 395,398,400,405,406
Iernatica 401
iernăreaţă 469,474
iernăreţ 469,471,473,475,478
iernăreţe 469,474
iertăciune 456,458,462,464,465
ieruşcă 349
ieşean 160,165
iezar 256,271
iezărire 308
ifosard 295,297
ignorabil 12
ignorant 209,214,225
ignorantă 215
ignoranţă 215,234,240
ijdăranie XXX,192,203
ijdărănie XXX,191
ijderanie 191
ijderenie 191,194
Ilariada 76
ilău 497
ilfovean 165
Ilfoveanu 166
iliac 32,33,34
Iliada 69,72,78
iliadă 78
Iliaş 335
Iliaşcu 346
iliescan 161,163,164,171
iliesciadă 76,77
iliescian 161,169,170,172
iliesciano-gorbaciovian 170
Ilieş 336
Ilinca 535
ilirian 163
ilistău 497
ilişar 277
ilmenit 378,379,380
iluminaţie 415
iluminaţiune 415
ilustraţie 415
ilustraţiune 415
iluvial 108
iluviere 321
iluzionabil 6
iluzoriada 76
iluzoriadă 65,74,77,78
imaginabil 5,10
imaginar 278
imaginariu 278
imamat 386,387
imăciune 456
imbatabil 7
imbricaţie 418,424
imergere 306
imergibil 8,9
iminenţial 108,109,110
imitaţie 415
imitaţiune 415
imobil 12
imobiliar 287
impalpabil 6
impardonabil 14
impenetrabil 15
imperfecţie 422
imperfecţiune 422
imperial 104,107
impermeabilizant 212
impertinenţie 242
important 208,209,213,225,226
importante 208,209,225
importanţie 242
impozabil 15
impredictibil 9
impregnant 212
impresarial 108,110,111
impresariat 390,392
impresionabil 5,6,10,12,13
imprimantă 208,220,221,226
improbabil 7
improvizaţie 415
improvizaţiune 415
impulsie 422,424
impulsiune 422,424
impunere 305

imputabil 5,12
imputaţie 418
imunitar 290
imunizant 231
inabordabil 6
inaccesibil 8,14
inadaptabil 6
inadmisibil 8
inatacabil 15
inaugural 98,101
inăuan 181
incandescent 228
incapabil 14
incendiar 286
incendiere 303
inchizitorial 107
inchiziţie 419
incitant 212
incizie 422
inciziune 422
includere 305
incomodaţie 429
inconştienţă 244
inconvertibil 8
incorigibil 8
incoruptibil 8
increabil 7
incredibil 8
incremental 100,104,105
incriminabil 6
incubaţie 415
incubaţiune 415
incunabular 259,261
indefinibil 8,9
indemnizabil 7
indenegabil 7
independenţie 242
independinte 222
inderogabil 15
indian 160,162,174
indicial 108
indiferenţie 242
indigenat 384,386,387,389
indigenizare 318
indispensabili 7
indisponibil 8
indispunere 306
indistinctibil 9
individual 117,118,119
individualizant 212,226
individuaţie 430
indivizibil 8
indomptabil 12
indonezian 163
indubitabil 12
inducere 305
inducţie 420
inducţiune 420
indulgenţă 239
indulghenţie 241,242
indurescent 227,228
industriaş 331,335,341
inelaj 92,96
inelar 256,273,281
inelaş 331,338,341
inelat 360
inertare 254,302,303
inexprimabil 13
infamant 209,214
infantilizare 302,315
infarctizare 318
infecţie 422,424
infecţiune 422,424
inferenţial 108,111
infernalizat 372
infiltraţie 415
infiltraţiune 415
infinitival 100,104,105
infirmabil 6
infirmier 286
infirmizare 303,318
inflamabil 5,11
inflamaciune 458
inflamaţie 415
inflamaţiune 415
inflexional 100
influenţabil 5,10,13
informatică 396,403,404
informatician 169,446
informaticiană 446,453
informaţie 415
informaţional 114,116
informaţiune 415
infracţional 100
infundibular 259
infuzie 422
infuziune 422
ingerenţă 240
ingerinţă 237,238,239,240,242
ingineră 446,452
ingredienţie 242
inhalant 212,214
inhibant 212,226
inhibare 302
inhibiţie 419
inhuminizare 319
inicercă 533,536,538
inimar 251,256,261,267
inimariu 251,267,268,281,282
inimuşcă 348,349,353
iniţiatic 398,400,405,407
injectabil 6
injecţie 422
injecţiune 422
inombrabil 14
inovaţie 415
inovaţional 114,117
inovaţiune 415
inovăţiune 413
insaţiabil 14
inscripţie 421
inserţie 420
inserţiune 420
insignifiant 215
insignifianţă 215
insinuant 209,213
insistanţă 233,234
insistent 216,217,224
insistenţă 233,236,239,241
insistinţă 233,238
insolent 218,219
insolenţă 218
insolint 219
insolinţă 219
insomniac XIX,31,32,33,34
inspectare 430
inspectoraş 334,337,342
inspectorat 384,387,389
inspecţie 422,430
inspecţiune 422
inspiraţie 430
inspirăciune 456,458
instabil 15
instancabil 15
instanţă 242
instanţie 233,242
instinctual 117,118,119
instituţie 420,421
instituţional 114,115
instituţiune 420,421
instructaj 92,95
instrucţie 421
instrucţional 114
insular 275
insulinază 439
insurecţional 113,115
insurgent 218
insurgenţă 218
inştanţie 242
intabulaţie 427
integral 98
integrand 184,185,187

integrant 184
integraţie 418
intelectual 117,118,119
inteligenţă 239
inteligenţie 234,242
inteligibil 9
intensificare 301
intenţional 113,115,116
interceptabil 5
intercesional 101
interferent 217
interferenţă 236
interferenţial 108
interimat 384,386,387
interjecţional 114,115
intermediar 286,287,288,289
interminabil 7
internat 384,385,386,387,389
internaută 448,453
internetizare 318
interpelare 314
interpelaţie 415
interpelaţiune 415
interpelăţiune 413
interpretabil 5
interpretariat 390
intersecţie 422
intersecţiune 422
interstiţial 107,110
intervenţie 420
intervenţiune 420
interzicere 305
intimidare 301,303
intonaţie 415
intonaţional 114,116
intonaţiune 415
intoxicare 301,303
intoxicaţie 415
intoxicaţiune 415
intradă 68,70,73
intransportabil 15
intrigant 210,214,223
intrigantă 215
intrigaş 331
intrigăraie 86,87,88
introducţie 420,421
introducţiune 420,421
introspecţie 422
introspecţiune 422
intubaţie 418
intuibil 8
intuire 430
intuiţie 419,430
intuiţiune 419
inulinază 439
inundabil 5
inundăciune 458
invadent 217
invalidant 212
invariabil 15
inventare 430
inventariere 303
invenţie 422,423,430
invenţional 114,116
invenţiune 422,423
inversie 422,423,424
inversiune 422,423,424
invertază 438,440,441
investiţie 419
investiţional 114,117
investiţiune 419
invidiabil 6,14
invidiere 303
invitare 430
invitaţie 415,424,430
invitaţiune 415
involuţie 420
involuţiune 420
Ioana 444,449
ioanit 366,369,370
iobagial 107,111,112
iobăgime 127,135
iodat^1 358,368,376
iodat^2 358,375,376,380
iodit 377,380
Ionac 22
Ionaş 335
Ionaşc 345
Ionaşca 450
Ionaşco 345,350
Ionaşcu 345,346,450
Ionela 449
Ionişca 347
ionizant 212,225
Iordachie 40
iordanian 163,444
iorgangiu 556,559
Iorgovici 63
ipohondriac XXXIII,32,33,34
ipohondriacos XXXIII,31,32,34
ipostas 441
ipostatic 401
ipostaziere 304
ipotecar 250,256
ipotecariu 250,256,281
ipotetic 403
irakian 169,170,171,174
iranian 169,170,174
irealizabil 6
irecuperabil 15
irecuzabil 12
ireversibil 8,15
irezistibil 9,12
iridescent 228
iritabil 5,11
irizaţie 415
irizaţiune 415
irsopiadă 76,77
irsopian 169,170
irsopizare 318,321
irumpere 305
iscălire 306
ischial 102,104
ischiatic 401
iscodaci 46,48,49,56,61
iscodaciu 48,61
iscodenie 194,196,197,198
iscodire 306
iscusenie 194,196,198,203
iscusinţă 237
isiac 32
isihasm 323
ismailit 366,367,369
isnafgiu 556,559,561
ispăşanie 191,192,193
ispăşenie 191,194,203
ispitaci(u) 48,61
ispravlenie 206
isprăvanie 191,192
isprăvănie 191,192
isprăvenie 191,194,198
isprăvnicat 384,387,388,389
israelian 169,170
israelit 366,367,368
israiltean 179,180
israilteanin 180
isteciune 455,461,462
istericale 124
isteţime 127,130
istorisire 306
istorizant 231
istratian 163
italian 160,162,163,176,534
italiana 172
italiancă 534,537
italienizant 212
iubareţ 469
iubăreţ 469,473,474,475,477, 478
iubire 300
iudaizare 302
iudeiancă 537

iudeianin 161,167,172
iugoslavizare 320
iuiuleat 392
Iulişca 348,349,353
iuncherime 128,131
Iustina 449
iutac XXVIII,20,23,29
iutegan 154
iutigan 154
iuţar(i) 256,260,271
iuţâre 300
iuţime 127,130,134,136
Ivanca 535
Ivaşcu 346
izărâre 308
izbai 81,84,85
izbăvinţă 237,239
izbăvire 314
izbire 306
izgonire 314
izmănariu 285
iznovenie 197,200,202
izolant 210,214
izomerază 439
izraelitean 165
Izvoranul 176
izvorâre 314
Izvoreani 170

Î

îmbăiere 304
îmbălăciune 456,462
(îm)bălegărat 363
îmbălegărit 367
îmbătăciune 456
îmbibaţie 429
îmbiere 303,305
îmbletă 480
îmbrăcăciune 457,462,464
îmbrăciune 462
îmbufnatic 398,400,409
îmbunăciune 456
îmbunătăţibil 8
îmbuteliere 304
împăcăciune 456,458,459,462,465
împărecheare 310
împărechere 310
împărtăşanie 191,192,193,198,200,202
împărtăşenie 191,194
împărţanie 191,192,193,202
împărţenie 191,194
împărţibilime 129,130,132
împătrire 307
împâslire 307
împepenat 365
împerechere 300,303,305
împeticat 365
împeţanie 193,198
împlăsălat 364
împlerea (de-a ~) 311
împonorât 366
împrejuraş 331,335,338,342
împrejurean 164,165
împrejurime 127,131
împreunăciune 456
împuciuciune 454
împungaci 48,56,61
împutăciune 456
împuţâciune 454
împuţicenie 194,197,198
împuţiciune 454,460,461,462, 463
înaintaş 331,335,338,342
înapoiaş 331,335,338
înapoiere 303
înăsprime 127,131,132
încadrabil 6
încasabil 6
încălâfat 364,371
încălţamă 125,126,132,135
încăpere 299,303
începenie 194,197,198,200
încetinel 98
încetinire 307
închinăciune 456,458,462,463, 464
închipuiciune 460,461,464
închipuinţă 237,239
închiriere 304
închivărat 364
încioflângat 365
înciutat 364
încleiere 304
încolătăciş 527,529,531
încondeiere 304,305
înconjurime 127,131
încordăciune 456,458
încovoiciune 460,461,465
încovoiere 304
încravaşat 365
încredere 305
(în)crucişat 530
(în)curmezişat 530
îndatorinţă 238
îndărătnicire 307
îndărătniciune 461
îndelungareţ 473
îndelungăreţ 473
îndemânatec 397
îndemânatic 397,400,409
îndemonit 367,370,371
îndoiat 358
îndoiciune 460,461
îndoiet 358
îndoime 127,131,133
îndoinţă 237,238
îndoiş 527,529,531
îndoit 358
îndoliere 304
îndosariere 304
îndreptăciune 456
îndrumar 256,260,269
îndumnezăiciune 460,461
înduplecăciune 456
înfemeiat 364
înfigăreţ 471,473
înfirit 367
înflăcărabil 6,15
înflămurat 365
înfocăciune 456
înfofolire 307
înfomat 364
înforfoiat 364
înfruntăciune 456
îngalonat 365
îngaloşat 364
îngădaci 50,61
îngăduinţă 237
îngălăciune 456
îngălişat 364
îngânăciune 456,462
îngenunchiş 529,530,531
îngeraşă 448
îngheţată 69,71
înghirlandat 364,365
înghiţibil 8,13,15
îngiubelat 372
înglăvăţânat 365
înglobant 212
îngropanie 198,202,203
îngropăciune 456,464
îngrozat 358
îngrozâciune 454,461
îngroziciune 454,461
îngrozit 358
îngurluiat 358
îngurluiet 358
îngurluit 358
îngustime 127
înhămaci(u) 48,61
înhorbotat 365

înhotărât 366
înjunghiere 304
înmănunchere 304
înmormântăciune 456,458,462
înmulțime 127,131
î(n)necăciune 456,465
înnotiş 527
înotiş 527,529,531
înrătundit 367
înrâurință 237,243
însăcuire 322
însămnăciune 458
însemnânță 234
însolzat 364
însorire 307,310
însoțime 127,131
înstemat 364,370,371
însticloşat 364
înstrăinabil XXV,5,14
înstreşinat 364
însurăciune 456,458
înşalvarat 364,371
înşelăciune 455,456,458,465
înşelăciure 455
înşogoiat 364
înşolomonit 367
întărâtăciune 456
întăriciune 461
întâință 238,239
întârziere 304
întemeiere 304
întinăciune 456
întingere 314
întorcaci 49
întorcăreț 473
întorsurean 165,166
Întorsureanu 166
întortare 312
întortăciune 456,458
întortochere 304
întreacăt 480,484,485,486
întrebăciune 456
întrecăciune 456,458
întregăciune 456,458
întregime 127,133
întregire 306
întregiune 461
întreprindere 305
întrerupere 305
întreținere 305
întrevedere 304,315
întristăciune 456,462
întroptire 307
întrupurăciune 456
întulpănit 367
întunecăciune 456
întunecime 127,131
înțelepciune 455,461,462,463, 464,465
înțelepciure 455
înțelesual 98,118,119
înțurluiat 365
înțurțurat 365
învălătucire 307
învățăciune 457,458
învățătoraş 334
învățătorime 128
învârtăreț 471,473,475,477,478
învârtici(u) 51
învârtision 413
învârtoşime 127,131
învederime 129,131
înveliş 524
înviere 300,310
înviiare 300,310
învoință 237
înzăoat 365
înzăuat 365
înzechiat 365
înzeghiat 365
înzelat 365
înzeoat 365
înziuat 365
înzuat 365

J

jabrac 20,26
jadeit 382
jalet 482,483,484,485,486
jalovanie 205
jaluzer 264
jamaican 159,163,174
jandarmiadă 77,78,79
japalău 500,501
japălău 500
japcier 263,287
japoniadă 68
japonizare 320,321
jarcalău 500,504,506
javalaiu 82
jăcaş 331,337
jăcârnă 516
jălenie 194
jăndăroaică 545
jăpcan 140,147
jăratec 398,407
jăratic 398,401,406,407
jăvălaie 82
jântalău 501
jecmănire 307
Jecolan 183
jegoşenie 196,197
jelan 140,143,147
jelanie 192,193,201
jelet 482
jenant 210,213,221,224
jepat 360
jepcier 263,287
jerusalimljaninŭ 180
jevroaică 544,545
jian 160,162,533
Jiana 163
jianca 532,533,535,536
jiancă 533
Jianu 164,533
Jidava 434
jidavă 434
jidănime 128
jidău 490
jidoaică 544
jido(a)vcă 533,537
jidovaş 334
jidovetic 402,407
jidovime 129,134
jidovină 434
jigăraie 82,83,192
jigăranie 192,203
jilav 436
jilaviade 76,77
jinău 493
jintălău 504
jintițit 366,367,371
jipat 360,368,371
jirinovskiadă 68,74
jitanie 193
jitar 275
jitnicear(iu) 248,256,278,282
jitnicer 248,263,278,282
jitnițar 248,256,278,282
jneamăt 481
jneapăn 466
jobenat 361,368,371
jocare (a ~) 311
jocular 293,294
Joiana 450
jolnoaică 544,546
joncțional 101
joncțiune 421
jongler 253
Josani 161,163
josean 164,165
Joseni 161,163,166
jubilant 212

jubilație 418
jucabil 6,14
jucăreț 471,473,475,478
jucărier 263,264
jucăușenie 196,198,202
judecată 69,70,71,73,74
județean 160,164,166,171
judocan 141,149
jugan 140,142,147,149
jugastru 326,327
Jugănari 261
jugăreț 471,472,474,478
juhăt 481
juleandră 188,190
julvernian 170
jumarcă 533,537
Jumarcă 536
juncan 140,145,146
juncană 145
juncălău 502,503,505,506
junculean 156,157,158
jungher 263,264,269,278,281
junghet 483
junigaş 344
junime 127,135
junimean 164,165
junimistizant 230,231
juniorat 386
junişan 155,158
junişcan 155
jupânime 127,135
jupiterian 169,170
jupuire 308
Juraşcu 346
jurisdicțional 113,116
jurisprudențial 107,110
jurizare 318
jurnalizare 317,320
juruință 237
juruire 309
justificabil 5,6
justificare 301
justițiabil 5,7
justițiar XXXI,247,256,273
justiție 413
juvalaie 82
juxtapunere 305

K
kabilian 163
kafkian 169,170,318
kafkienizare 318
kampuchian 163
kantian 168
kentan 141,146,149
kenyan 163
keplerian 169
kharidjit 367
kierkegaardian 169
kieserit 378,379,380
kimberlit 379
kinetoterapeută 453
kitschoşenie 196,202,204
kosovar 259,260,270
kosovard 295,296
kosovizare 318,321
kusturițian 169
kuweitian 169,170
la revedoar 291
labagiu 564
labiat XXIX,66,361,364,370
labiată 66,364
labiate 364
laborant 223
labradorit 378
Lache 42
lacrimază 439
lactariu 268
lactat¹ 358,365
lactat² 358,377
lactație 419
lactază 440
lactescent 227,228,244
lactescență 244
lactonază 439
lagumgiu 558
lagunar 259,273
laibăraş 331,341,342
laicizant 212
laieră 467
lamartinian 169
lambliază 439,440
lamelar 256,261
lamelație 418
lamentabil 5
lamiac 32
lampadar(iu) 294
lampadă 65,67,68,70,72,74
lampagiu XXI,563,564,566,567
lampant 210,214,221
lampastru 326
lampăn 465,466
lancasterian 168
landgrafiat 389,390,391,392
landgraviat 391
lanțag 24
lapidariu XXXI,267,271,281, 283
lapidarium XXXI,267,268
laptagiu 562,563,565,566,567
laptescent 227,228,229
larariu XXXI,267,268,271,281, 283
lararium XXXI,267,268
lardaceu 35,38,39
laringal 98,102
laringian 168,170
larmăt 480,481,484,486
larvat 361,370
lascav 432,433,435,436,438
lascăv 432
lascăvă 432,433
latentificare 315
latență 236
lateral 104,106
lateritizare 318
latescent 228
latifundiar 286,287,288,289
latinime 129
latinizant 210,215
latitudinal 100,104,105
lauracee 37,39
laureat 362,369,371
lavabil 7,291
lavoar 291
lavrachi 44
lawsonit 379
lazarovian 169
Lazău 488
Lăbuică 551
lăcar 259,270
lăcaş 331,340
lăcăraie 86,87,88,507
lăcărău 506,507
lăcărie 88
lăcăşteu 509
lăcătar 252,256,282
lăcătari 252,256
lăcău 491,492,495,499
lăcomaş 331,335,338,341
lăcustar 256,269
lăcustime 129,132
lăder XXXI,247,263,282
lădițime 129,132
lăiaş 328,329,331,338
lăibărac 20,26,29
lăibăraş 331,341,342
lăieş 329,336,338,340
lălăire 308
lămâime 129,130,132
lămpaş 331,338,341
lămuratic 395,404,409
lămuretic 395,401,402,409

lămurime 129,131
lănțar 247,256
lănțurime 129,131
Lăpădai 82
lăptaciu 60
lăptar 262,276
lăptăreață 470,471,474,478
lăptărețe 470
lăptucime 129,132
lăpturime 129,131
lăpțer 263
Lăpușata 370
lărgău 490,492,495,499
lărgime 127,130,135
lărmălău 502,503,504,506
lăsare 312,314
lăsăciune 456,458,463
Lăscărachi 42
Lăscău 492
lătană 139,145,147,149
lătăreață 469,474,475
lătăreț 469,471,473,474,475, 478
lătărușcă 356
lătățime 138
lătău 490,492,495,499
lăteană 139,145,146,147
lătraci 48,49,56,61
lătrău 490,492,495
lătret 482,483,485,486
lătural 98,104,105,106
lăturar^1 256
lăturar^2 256,270
lăturaș 331,335,338
Lătureni 166
lăturiș 524,527,529,531,532
lătușcă 348,349,350
lățime 138
lățiș 525,528,529,530,531
lăudabil 5,6,11
lăudac 22
lăudăciune 456
lăudăroșenie 194,196,197,198, 199,202
lăutaș 331,337,341
lăutărime 129,131
lăuză 444
lă(v)icer 248, 263,271,279
lă(v)iceriu 263
Lăzău 492
lâncejune 461
lâncezime 127,131,132
leagăn 466
Leanca 535
leașcă 533
Lebăduica 550,551
lecitinază 439
lectorat 386,389
lecturabil 6
lecuință 242
lefeciu 564,566
lefegiu 562,564,566
legal 99,102
legale 104
legatar 256,272,278
legătuință 237,243
legău 491,492
leghion 428
legiferant 210,215,226
legionar 256,272
legitimare 301
legitimație 413,415
legitimațiune 415
legitimățiune 413
legumareț 469
legumăreț 469,471,473,478
lehău 493,496
lehime 127,131
leiatec XXVI,397,400,402,408
leibnizian 169
Leică 536
leietic 402
leime 129
lelițcană 153
*lelițicană 153
lematic 400
lemnacee 36
lemnamă 125,126,132,133
lemnime 132
lemnușcă 348,349
lemonadă 72
leneșotcă 549
leningrădean 165,177
Leniniada 78
lenticelat 362
lenticular 289
leoaică 544,546,547
leoaș 343
leocotareț 470
l(e)ocotăreț 471,478
leorbău 490
lepădarea (de a ~) 311
lepedău 496
lepedeu 496
lescovată 393
lesniciune 460,461
lesnime 127,131
lesothian 169
lespădaie 83
leșcovată 393
leșiatic 395,408,409
leșier 264
leșietic 395,401,402,404,408, 409
letopisițar XXX,249,256,269, 282
letopisițer XXX, 249,263,269, 282
leuaș 343,344
leucaș 331,335,338,341
leuciș 528,532
Leukeran 183,184
leușcan 155
lexematic 396,400,403
lexematică 403
lezare 430
lezieș 336
lezional 101
leziune 422,430
Liana 450
libanizare 318
liberabil 6,14
liberălime 129,131
liberian 163
libertinaj 90,92
libertușcă 349,354
libian 163
libidinal 112,113
licăr 467
liceal 99,102
licean 175,176
licențiere 304
liceuaș 344
lichefiant 212
lichefiere 304
licheruire 322
lichidare 301,303
lichtensteinian 169,170
licitant 210,215,225
licitantă 215
licitație 415,428
licitațiune 415
licopodiacee 39
licopodiaceu 39
licurici 51,56,61
lideraș 334,337,342
lideră 446,452
lideriadă 76
liferant 210,215,225,227
liftare 302
ligulat 362
liliacee 36,38,39

liliaceu 35,37
lilial 100
Liliana 444
liliputan 160,162,177
limbagiu XX,XXX,89
limbaj XXX,89,96
limbar 250,256
limbare 250,265,272
limbareț 470
limbat^1 362
limbat^2 362
Limbădulcici 53
limbotenie 204,205
Limbovici 63
limburgit 378,379,380
limbut 367,369,370
limfatic 398,405,408
liminal 102
limitantă 220,221,226
limonadă 65,66,67,71,72,564
limonagiu 564,566
limonată 65,66,69,70,71
limpedat 363
limpegiune 461,462
limpejune 461
limpeziciune 460,461,462
limpezire 306
lincav 436
lineal 106
lingareț 470
li̲ngav 432,433,435,436
linga̲v 432,434,435,436
lingăreț 470,473
lingăriciune 460,461
lingău 490,492,494,495,499
lingere 314
Lingurar 261
lingurice 55,57
liniar 259,261,278
liniere 304,308
linoleat 377
liovean 164,177
lipani 141,142,147,149
lipici 51,53,61
lipiciune 460,461,465
lipovean 164,447,533
lipoveană 446,452
lipoveancă 533
lipovenime 127,130,131,135
lipscan 127,162,163,177
Lipscani 177
lipscănime 127
lipsință 237,243
lirat 362
listac 22,29
listare 302,303,308,314,315
literar 276
literarizant 212
literat 361
litiază 442,443
litigiant 229,230
litrosanie 193,202
lituanian 163
liturg(h)ier 263,264,283
liuliuruică 550,552,553
Liveasca 450
lizibil 14,15
lobar 259
lobat 361,368
lobular 259
local 99,101,103
locale 121
localizabil 6
locandă 185,186,207,220
locantă 185,186,207,220
locaş^1 331
locaş^2 331
locatar 284
locație 186,284,415,418,427
locațiune 415,418
locotareț 470
locotăreț 470,473
locțiitorime 129
locuibil 8,11,13,14
locuință 237,239
locuire 309
locuitorime 129
locular 259
loculat 362
logicial 108,109,110,111
logician 168,171
logistician 169,175
logodaci 49
logodan 140,142,147
logodici 51,57
logodință 237,243
loializare 318
loian 141
loiază 442
loiş 529
lolotată 393,394
lompău 490
longitudinal 99,101,102
lopătar 246,256,271
lopețar 246,256
lopişcă 348
loricat 362
lotcaş 331,341
lotizabil 6
lotrame 125,126,131,134,135
lotrime 125,129,131
lotrit 378,379,381
lovinescian 169,170,176
lozenie 196,197,200,203
lozincar 297
lozincard 295,296,297,298
lozincian 169
luabil 5,13,14
lubrefiere 304
lubrifianță 234,239
Lucac 28
Lucaci 47
Lucaciu 47
lucer 263,264,269
lucime 127,134
lucraş 331,335,337,341
lucrăreț 471,473,478
lucrărime 129
lucrătorime 129
luetic 403
luftangiu 568
lugojan 160
lugojancă 534
Lugojanu 160,164,166
lugojean 160,165,534
lugojeana 172
lugojeană 537
lugojeancă 534,537
lulegiu 554,559
luleoaică 544,545,546
lumânare 280
lumânărar 246,256
lumean 164,166
luminaj 92,95
luminanță 235
luminaț 410,411
luminăciune 456
luminescent 227,228
luminescență 227,243,244
luminiscent 227,228
luminoscent 227
lumpenizat 372,373
lumuleană 157,158
Lunae 83
lunar 276
lunariu 268,269,281
lunaş 331,338,341
lunatec XXXI,397,406,408
lunatic 397,400,405,406
lunație 418
lunav 432,433,435,436,437,438
Luncani 163

Luneică 539
Lunga 450
lungaci 48,49,57,61
lungan 140,143,147,150
lungariţ 470
lungariţă 470
lungăreţ 470,471,472,473,475, 477,478
lungărime 136,137
lungău 492,493,495,499
lungâu 488
lungime 127,131,135
lungiş 528,529,530,531
lungoci 53,54,57
Lungoci 61
lunguiat 373,374,399
lunguiatic 399,401
lunguietic 399,402
lunguire 321
Lupa 450
lupache 41,43,44,45
Lupache 42,43
lupan 140,146,147
Lupan 139,142,147,150
Lupandra 189,190
Lupaşcu 346
lupav 432,433,437,438
Lupău 493
lupeamă 125,126,132
Lupeasca 450
Lupeciu 50
lupeşte 530
lupiş 528,529,530,531,532
lupit 370,371
lupoaică 545,546
lupoaie 546
luptaci 48,49
lupuire 322
lustragiu 562,563
lustral 102
lutariu 267,268,272
luteinizare 318
luteran 160,162,163,171,173, 175
Luţoaica 545
luxaţie 416
luxaţiune 416
luxuriant 210,214

M
mabeingiu 556,560
macagiu 557
macahonaş 334,338,341
macaragiu 556,559,561,562
macaronadă 69
macedonean 167
maceraţie 416
maceraţiune 416
Mache 42
machetare 302
machetistă 447
machiaj 92
maculaj 92
madegiu 556,558,559,561
ma(g)azagiu 556,559,561
magazier 263
magazinaj 90,93
maghiarcă 533,536,537
maghiarime 128
maghrebian 169
magician 178,179
magistrand 185
magistratural 99,104,105
magmatic 400
magnetat 363,368,371,429
magnetaţie 418,424,429
magnetit 375,377,380
magnetită 375,377
magnetizabil 5,13
magnetizant 212
magnetizaţie 429
magnezit 378
magnificat 386,387
magnificenţă 236
magnoliacee 37,38,39
mahalagioaică 544,547
mahalagiu 544,556,559,561,562
mahomedan 162,163,171,175, 176
maiatec 395,398
maiatic 395,398,401,405
maidanagiu 564
maimuţache 41,43,45
maimuţărire 307
maiorescian 168
majorat 384,386,387,389
majusculat 363,371
Malache 41
Malcoci 54
maldac 23
maldivian 169
maleabil 15
maleat 377
maleinizare 318
maleolar 259
maleolire 307,315
malgaşizare 318
malian 163
malorosiancă 534,538
malorusă 447,452
malraux-ian 169
maltază 438
mamacă 25,26,28
mamaian 167,171
mamaie 82,83,84,85
mamelar 256
mamelonar 259
mamelonat 362
mamelucărime 136-138
mamuloaică 546
manageră 448
managerial 108,111
manciurian 162,177
mancurtizare 318
mancurtizat 372
mandarinat 384,387,389
mandatar 256,272,390
mandibular 256,261
mandibulat 363
mandolinată 69,70,73,74
manechină 448
maneliadă 76,77
manelistă 448
manelizare 318,321
maneşcă 352
Manevici 63
manevrabil 5
manevrant 210,215,226
Mangaci 49,58
mangafache 40,41,44
mangalagiu 564
manganat 376
manganezit 382
manganit 377
manganită 377
maniac 20,31,32,33,34,100
maniacal 100
manichiurat 361,369,371
manierat 361,368,370
manifestare 430
manifestaţie 416,430
manifestaţiune 416
manipulabil 6
manipulant 210,215,221
manipulantă 215
manipulăciune 458
manişcă 352
Manolache 41
mansardabil 6
mansardare 302
mansardat 359,368
mansoneliază 442
mantalaucă 543

manual 106,118
manufactorial 105,107,112
manufactural 105
manufacturial 105,107
mapagiu 564,568
mapangiu 568,569
maquisard 297
maramoaica 543,544,546
maramureşean 164,176
maratonistă 448,453
marcare 301
marchionat 384,388,389
marchizat 384,387
Marcoci 54
marcotaj 90,93
marcotaş 334,338
marematic 400
mareşalat 384,387,389
mareşaliat 390,391
marfagiu 563,566
marghiolaş 331,338,341,342
marginat 362
margrafiat 389,391,392
marhae 80
marhotcă 549
marianiadă 76,77
Marica 535,536
Marinache 42,43,44,45
marinadă 65,66,67,68,69,70,72, 74
marinar 249
marinată 65,66,69,70,71,74
mariner 249
Marinoaica 545
marinsorescian 170
Marişca 345,346,347,350,353
maritabil 7
maritagiu 95
maritaj 95
marketizare 318,321
marmeladizare 318
marmoraj 92,95,96
marmorean 175
marmoreean 175
marnare 299,302,303
marocan 163
marochinier 254
maronit 366,367,369,370
marsupial 107,110
marşandizare 302,314,315
martiragiu XX,89
martiraj 89
martirizaţie 412,418,429
martoră 447
marţian 169,170,171
maruflaj 92
Maruşca 345,346,349,350,353
masagiu 89
masaj 89
masalagiu 556
mascaradă 67,71,72
mascaragiu 556,559,561
mascare 301
mascheradă 72
masculinizant 212
masterand 184,185,186,187,448
masterandă 184,448,453
masterat 386,389
maşnicău 498
maşteră 444
mataragiu 556,560
Mateiaş 335
matelotaj 92
matematician 168,169,171,175, 176,178
material 99,101,103
materializare 301
maternaj 92,96
maternal 100,103,105
matinal 101
matolire 307,315
matriarhal 102
matriceal XXVII,106,108
matricial 108
matrimonial 107,110
matriţare 302,308
maturaţional 114
maximal 99,101,103
mazâlime 134
mazilaş 332,341
maziliadă 76,77,78
mazilian 169
mazilime 127,130,135
mazilire 306,314
măcăire 306
măcălău 495
măcăuaş 344
Măciucan 143
măciucaş 332,341,342
măcriciune 460
măcrime 129,131
mădular(iu) 274
măgădan 143,493
măgădău 143,493
măgărime 127,135
măgheruşte 349
măglaie 83
măguliciune 460,461
Măgureana 444
Măgureanu 166
Măgureci 50
măgurice 55,61
Măgurice 55,61
măiag 24,26
măiculeană 157,158
măieş 336,338
măietec 395,397,401,408
măietic 395,397,401,402,405, 407,408,409
măjar 249,256,282
măjer 249,263,282
mălată 393
mălauă 543
mălaucă 543
Mălăcan 143
mălăgenie 195
mălăiaş 328,329,332,338,341
mălăier 263,264,282
mălăieş 328,329,336
mălăietic 401,402,404,407,408, 409
mălăişcă 348
mălăjenie 195
măldiş 529
mălinaş 334
mălurici 51,53,57
măluştean 159
mămăligău 490,492,494,495, 499
mămăruţă 510
mămăruză 510
mămoşenie 196,197,198
mămuleană 157
măndătariat 390,391,392
mărăcinit 366,367,368,371,375
mărăcinit 366,367,368,371,375
mărăraş 332,337,338
Măreci 51
mărgăritar 256,272,275,332
mărgărităraş 332,335,341
mărgelar 256,260
mărgelat 358,361,370,371
mărgeluire 321,322
mărginare 266,270
mărginaş 332,335
mărginean 164,165,171,176,533
mărgineancă 533
mărginenime 129
mărhaie 82,83,84,85
mărhaşă 336,337,341
mărigan 154
mărire 309

Mărişca 347
mărturisanie 192,193,202,203
Mărţaia 83
mărţaie 83
mărţişorar 260
măruntac 20,23,26
măruntaie 83,84,85,123
mărunţiş 524
Măruşca 349
măsai 81,84,85
măsălare 266,271
măscăraci 47,49
măscărici 47,51,52,61
măscăriciune 460,461,462
măselat 361,371
măsliniadă 76,77
măsluire 321,322
măstăreţ 471
măsurabil 5,6
măsurat 383
măsurăciune 457,465
mătăhanie 194
mătăsat 363
mătrăşenie 196
mătrăşire 307,315
mătricer 247,252,263
mătriceriu 252,263
măturat 383
măturice 55,56
măturişcă 346,347,349,350,352, 353,354
mătuşenie 196,197
măţălău 502,503,504
Măţău 499
măţârlă 152,521,522,523
măzănăit 366
Măzăraiu 82,85
măzărar 252,256,270
măzărat 357,361,371,394,399
măzărată 357,392,394
măzăratece 399
măzăruică 550,551,552,553
măzerari 252
măzgălău 502,503,505
mâhneciune 459
mâhniciune 459,460,461
mâlcomiş 301,312,363
mâlcomişare 301,303,309,312
mâlcomişat 363,370,371
mânaci 48,49,56
mânal 99,105,106
mânare 265,271
mânaş 332,337
mâncabil 6,13
mâncaci 49,57
mâncare 62,309,314
mâncălău 502,503,504,505
mâncăreţ 471,473,478
mâncărici 62
mâncărime 136–138
mâncău 490,492,494,495,499, 502
Mândrac 23
mândraie 82,83,84,85
mândrenie 194,197,199,203
Mândrici 53
Mândricica 347,352
Mândricico 346,347,352
Mândrişcă 345,347
mândrucă 447,452
mândruică 550,551,552,553
mândrulean 156,157,158,196
mândruleană 157
mândrulenie 196
Mândruşca 353
mândruşcă 348
Mândruşcă 345,349
mâner 247,263,265,271,278,279, 281
mânere 304,305
mângâiere 300,304,305
mâniac 30
mâniere 304
mântuinţă 237,243
mânual 118,119
mânuşcă 348,350
Mânza 450
mânzac XXII,19,20,26
mânzalău 500,505,506
mânzar 258
mânzară 266
mânzare 256,258,266,334
mânzălău 500,503
mânzărar 256,269,271
mânzăraş 334
Mânzău 493
mânzâiac 30
mânzeac 19,23,26
mânzoaten 156
mânzotean 155,156
mârâiet 486
mârâire 306
mârâiş 527
mârc(e)av 434
mârcezime 129,132
mârlaci 48
mârlan 129,140,142,147,149, 521
mârlănime 129
mârsăcăciune 458,459
mârsit 367
mârşav 436,437,523
mârşăvenie 202
mârtac 23,143
mârtan 23,143
mârtoc 23
mârzenie 194
mâtârlan 152
mâtcălău 502
mâţan 140,147
mâţă 444
mâţulache 45,46
mâzdaş 334
mâzgar 256,272
mâzgălici 51,52,58
mâzgău 491,499
’mboişele (de-a ~) 526
’mboişul (de-a ~) 526
mcdonaldian 169,170
mcdonaldizare 318,321
meandrare 302
meargere 311
mecanician 168
mecenat XXIX,384,386,387
mectubgiu 554
medaliabil 6
medaliat 358,369,371
medaliere 304
medelnicear 248,256
medelnicer 248,263,279
medial 107,111
median 164
mediantă 220,221,226
mediatic 396,400,403
mediatică 396,403,408
mediatizabil 6,14
mediatizare 302,308
mediaţie 418
medical 99,101,102
medicastru 326,327
mediere 304
medieval 101
medievistă 448,453
meditabund XXVIII,16,17
meditaţie 416
meditaţiune 416
mediteranean 175,177
mediteraneean 175
mediteraneu 489
mefiant 207
mefient 207,217
mefienţă 236

megapetrecere 306
megareducere 306
meghiş 529
megiaş 340
meglenit 366,367
mehedinţeanca 533,536
mehedinţeancă 533
mehtupciu 554,555
mejdaş 334,340
melanezian 163
melcat 362,363
melenaş 334
melesteu 494,497,499
meliacee 35,37,38
meliaceu 35
melismatic 398
meliţar 247,248,256
meliţuică 550,551,552
membrache 41,43,44,45
membranaceu 35,38
memorabil 5,11,13
memorand 186
memorandum 185,186
memorial 99,101,103,104,106
memorizare 303
menajare 301
menghinegiu 564
meningeal 106
meninţă 237,243
menstrual 118,119
mensurabil 12
mental 101
mentolat 362,370
menţinere 305
menzilgiu 556,560
meragiu 556,558
mercantilaj 92,95
mercenariat 390,391,392
mercurial 107,111
mercuriar 286,287,288
meregiu 556,558
mereuaş 332,335,337
mergăt 480,484,485,486
mergere 305,308,310,314
mergerea (de a ~) 311
merindaică 538,540,541
merindar 250,256,265,280
merindară 264,265,271,272
merindare 250,264,265,271,280
merindariu 256,265
meristematic 400
meritiadă 76
merset 482,483,485,486
mersolat 376
merţan 146
Merţuica 551
merzan 142,149,150
mesagiu 94,95
mesaş 332,338,341
mesean XXVII,164
meselău 488,497
meseleu 488,494,497
mesopotamian 163
Mesrobeanu 166
mestecăciune 455
mestecălău 502,503,504,505
mestecău 490,492,494,499,505
mestită 447
meşterşugatec 397,408
meşterşugatic 397
meşteşugal 99,105
meşteşugareţ 470
meşteşugariţ 470
meşteşugăreţ 470,471,473,475, 477,478
meşteşugire 314
metaforizant 212
metafrast 325
metalescent 227,228
metalurgiadă 68
metamorfozabil 6,11
metan 183,184
metatetic 403
metăraş 334
meteorit 377,379,380
meteorologă 448
metiltransferază 440
metodician 178
metraj 90,93
metropolitan 179,180
mexican 159,162,163,174,318,535
mexicană 537
mexicancă 535,537
mexicanistă 447,452
mexicanizare 318
mezelegiu 564,565,566,567
mezelicgiu 556
mezotelial 109,110,111
miar 256,260,261,271
miasmatic 398,408
miaş 332,335,340,341,342
miazănoptal 99,105
miazăzial 99,105
micaceu 35,38
micanită 382
Miclăuşeni 165
miconac 21
microbian 168,170,172,176
microcipare 299,302,303,314
microfoniadă 76,77
microfonistă 447,453
microîntreprindere 306
micronizare 318
micsandră 188
micşorime 127,131
midriatic 401
midriază 401,443
*mielac 21
mielar 256,281
mielariu 256
Miercureana 450
mierlan 141,147
mierluşcă 348,349,350,354
mieroşenie 196
migăetic 402,407
migăietic 401,402,407,408,409
migdalat 361,368,369,371
migrant 212,214,447
migrantă 215,447
migraţie 416
migraţiune 416
Mihalache 42
Mihaşcă 346
Mihăilaş 335
Mihăilaşcu 346
Mihăileanu 166
Mihăileni 166
miime 127,131,135
mijlocan 141,143
mijlocaş 332,338
mijloceni 164,165
mijoarcă 547,548,549
mijoatcă 549
mijolcă 547,548
mijotcă 549
Milcoveanu 166
milcuiciune 460
milcuire 309
milenar 278
miliard 128,297
miliardime 128
milionar 248,256,272
milioner 248,263,272,278
milionime 127,131
militărime 127,131
miliţian 162,163,535
miliţiancă 535,536,537
miliţioner 291
miloagă 447,452
milogire 306
milonitizare 318,320

milosârdenie 194,201,203
milostenie 194,197,198,200, 201,202
milostivenie 202
milostivire 314
milostivniciune 461,462
miloşeviciadă 76
miluire 314,322
mimant 212,214,226
mimantă 215
mimetic 396,401,402,405,407, 408
mimetică 396,404,406,407
minărariu 276
minciotcă 549
minciună 463
mindirigiu 562,565,566
miner 76,253,298
mineral 102,276
mineralizant 212
mineralogă 447,452
mineriadă 75,76,78,79
mineriard 298,299
minimal 99,101,103
ministeriabil 15
ministeriadă 76,77
ministerial 107
ministeriat 390,391
ministrant 210,215,225,227
ministră 448,451,452
ministroaică 545,546,547
minorant 225
minorat 384,386,387,388,389
minorenie 196,202
minoritar 290
mintenaş^{1} 332,335,341,342
mintenaş^{2} 332,337,341
mintilean 157
minţiciună 463
minulescian 169
minune 51,460,463
minunici 51,53,57,58
minuniciune 460,461,463
minuscular 256,261,273
mioneci 51
miorlăire 306
mirabil 13
mirăciune 456
mirăzănie 191
mireancă 533,536,537
mireasmă 323,324
mireazmă 323
miresuică 551,552,553
mireşi 336
mirezmă 323
miriade 69
miriş 524
mirizmă 323,324
miroaică 544,545,546
mirodenie 197
mirodenit 366
mironiadă 76,77,78
Mironoaica 545
mirosenie 194,197,200,201,202, 203
mirtacee 36,37,39
mirtaceu 35
miscibil 12
misionar 250,256,269
misionariu 250,256,281
misioner 250
mistificabil 6
mişaucă 543
mişcăciune 456,465
mişcoce 48,55,56
Mişcoci 54,61
mişcorici 51
mişealcă 533,535,536,537
mişelache 41,43,44
mişelame 125,126,134,135
mişelime 125,127
mişelinţă 243
miştocar 285,286
Mitacu 22
mitangiu 568,569
mitar 275
mithriac 32,33
Mitici 58
mitingăraie 86,88
mitingistă 448,453
mitizant 210,225
Mitoaica 545
mitocan 146,162,318
mitocanizare 318,321
mitocănime 127,130
mitologiadă 68,74
Mitrachi 40
Mitraichi 40
mitraliadă 68,72,73
mitraliere 304
mitrat 361,371
Mitroaica 545
mitropolitan 162
mitutenii 197
Miţeu 494
mixaj 92,96
mizerabil 5,7,11
mizerăciune 457,458,465
miziliccíu 555
mizilicgiu 555,556,558
mlac 21
mlădiabil 6
mlădiere 304
moaraj 92,96
moarat 361,368,369
moaşă 444
moavitean 180
mobil 3
mobiliar 286,287,288,289
mobilizant 212
mobilizaţiune 413
mocan 140,142,143,145,146, 147,149,518,519,536
mocană 145
Mocanca 532,536
mocangiu 568
mocănime 127,132,135
mocărţan 143
mocărţean 143
mocârcă 516,518,519
mocârţan 143,518,519
mocârţă 143,516,517,518,519
moceriţă 522
mocirlă 489,522
mocofan 155
moculesciadă 76,77
modârlă 521
modârlău 493,521
modelabil 5
modelagiu 89
modelaj 89,95
modelar 256,282
modelieră 448,453
moderabil 5
moderant 212
moderanţă 235
modestie 413
modificabil 5
modificare 303
modificăciune 458
modoran 143
modorât 365,366,370,371
modular 259
mofluzenie 194,197,200,202
moftangiu 567,568,569
mofturean 144,149
mogalău 500,501,505,506
mogălău 500,502
mogâldan 143,493
mogâldău 143,493
moguliadă 76
mohărăciune 457

mohârlă 522
mohoieş 336
mohorăciună 455,457
mohorâciune 455,459
mohorâre 308,310,314
moică 533,535,536
moiciune 461
moinatec 397,408
moinatic 397,405,408,409
moişcă 347,350
mojican 140,146
molalău500,505
molan^1 24,139,142,143,147,150
molan^2 142
molană 139
molatec XXXI,397
molatic 397,400,405,409,490
molăciune 454,456,458,462, 463
molălău 500,502,503,505
molătău 508
molău 488,489,490,493
molândău 490,492,495
molâu 488,493,495,499
molcan 152,153
molceag 25
molcomenie 194
molcomiş 528,529,530
moldavit 377,379,380,381
Moldovan 161
moldovean 160,164,176
Moldoveanu 161
moldoveniadă 76
moleac 24,28
molean 139,144,148,150
molecău 509
moleciune 454,459,460
molecular 250,256
molecularіu 250,256,281
molfău 493
molibdat 377
molibdenit 375,377,379
molibdenită 375,377
molibdit 379
molicău 509
moliciune 454,456,459,460,461, 464,465
moliticău 490,492
moliu 489
molofan 155
momarcă 516
momârcă 516
momental 101,105
momentan 101,162,164,172, 174
monadă 69
mondializant 212
monetar 262
moniliază 439,440
monitorial 107,111
monodiere 304
monofazat 365
monografă 448,453
monogramatic 400
monopodial 108,111
montagiu 89
montagnard 298
montaj 89
montaniard 298,299
monumentalistă 447,453
moralizant 212,221
morar(iu) 273
Morariu 252
morbiciune 461,463,464
morbulent 232
morbulenţă 245
morcoveancă 542,543
morfematic 400
morfopatologă 447,453
morişcă 347,350,351,353,354
mormântaş 334
mortac 20,26,28
mortăcină 455,458
mortăciună 455,458
mortăciune 455,456,458
mortăreţ 471,473,475,478
mortuar 292,293
morţiş 528,529,531,532
moscal 102
moscalcă 538
moscar 256,272
moscat 360
moscheci 50,51,57
moscovit 162,366,367,368
moscovitan 162
mosoraş 332
mosorâre 308
moşănean 181
Moşca 532,536
moşier XXVIII,263,272
moşieş 336,338,340
moşmândău 490,495,499
moşneag 30
moşnean 181,533
moşneancă 533
moştenință 237
moştinaş 340
moştnean 181
moşuică 552,553
motan 143,521
*motaşcă 356
motănime 127,132,135
motântan 143
motârcă 516
motârlan 521
motivant 212
motivaţie 416,418
motivaţional 114,116
motoaşcă 356
motoraş 334,337
motorişcă 347,351,354
motoşcă 356
mototoalcă 535,536
motovit 366,367,368,371
moţău 491
moţârcan 143
moţional 101
moţişcă 347,350,353,354
moţogan 154
moţpancă 533,536,537
Movileni 171
movilire 307
mozaical 100
mozaicar 256,282
mozaicare 302
mozambican 163,174
mozartian 169,170
mrăniţău 490,495
mucagiu 564
mucare 265,271,272,280
mucegai XXVIII,81,84,85
mucegăire 306
mucenicariu 267,268
mucezime 127,131
much(i)er 263,278
mucinază 439
mucoracee 37
Mucosolvan 183,184
mucronat 362,369
muget 479,482,483,484,485,486
muguraş 332,341
Mugurean 144
muguresciadă 77
muian 141,149,150
muiant 212,213
muieramă 125,126,135
muieraşă 329,336,337,341
muieratic 395,404,405,409
muiercană 153
muiergiu 556,558,559,561,562
muieriş 524
muierotcă 549
muieruşcă 348,349,353,354

mujdar 262
mujdeier 263,278
mulagiu 89
mulaj 89
mular 275
mulargiu 556,561
mul(d)zare 266
mulgaci 48
mulgar 250,256,260,261,264, 269,271
mulgară 250,264,265,269,272, 279
mulgare^1 XXVIII,250,265,266, 269,272
mulgare^2 299,301,303,310
mulgaş 332,337,341
mulgaşă 336,337,341
mulgăreaţă 469,473,474,475
multar 256,261
multigan 154
multiintervenţional 115
multiplicabil 5
multiplicand 185,186,187
multiplicande 185
multiplicare 301
multiplicăciune 458
multitulpinal 102
multoratec 398
multoratic XXVI,398,400,409
mulţiciune 461,464
mulţime 134
mulzăraş 334
mumbaiegiu 556,560
mumifiant 212,225
mumificare 302,308,315
mumificaţie 418
mumifiere 304
mungiu 560
Mungiu 54
Mungoci(ul) 54
muniţionar 292,390
muntean 164,165,171,176,533
Muntean 56,166
munteancă 533
Munteanu 56,166
muntenegrean 164,177
muntenime 129
muralistă 447,452,453
mureşan 160,534
Mureşan 166
mureşanca 532,534
mureşancă 532,534
Mureşanu 160
mureşean 160
Mureşeanu 160
murgai 80,81,84,85
murgaie 80
murgan 140,142,149
Murgan 139
Murgana 145
murgană 139,145
murgaş 341,335,341
murgat 361,371
murgăreţ 471,473,475,477,478
murgoci^1 53,54,57
murgoci^2 53,54,57
Murgoci 54
murgulean 156,157,158
muribund 16,17
murire 311
muritorime 129
muroieş 336
muscalagiu 563
muscalcă 534,535,537
muscan 140
muscălime 127,130,131,135
muscăloaică 544,547
muscărie 136,137
muscărime 136,137,138
muschetadă 68,70,72,73,74
musculat 365
muscurată 393,394
mustalău 500,501
mustăcer 263,264,269
mustăcire 306
mustăraie 86
mustăreaţă 469,470,471,474, 476,478
mustăreţ 469,471,472,474,478
mustecer 263
mustereaţă 469
mustireaţă 469
mustureaţă 469
Muşata 449
muşcătareţ 470
muşchiular 293,294
mutac 22,23,28
mutalău 500,501
mutant 216
mutaţie 416
mutaţional 114,115
mutaţiune 416
mutălaucă 534
mutălău 500,502,503,506,534
mutăreţ473,474,475
muteşte 530
mutilant 212
mutoaşcă 355
mutulache 46
Mutulache 45,46
mutulică 444
muţenie 196,199,202
muţiş 529,530
muţunache 44
muzeal 100,102,104,105
muzeificare 315,316
muzgurici 52
muzicant 210,215,221,223,226
muzicantă 215
muzicastru 326,327
muzicaşă 448,451
muzician 168

N

nabokovian 169
nacabău 495
Nache 42
naeionescian 170
naftenat 376
naftolat 376
nahău 493
naigiu 565,566,567,570
naingiu 565,570
nană 444,503
nandralău 502
napalmizare 318
napoleonian 168,175
napolitan 179
narativizare 318
naraţie 416,417
naraţiune 416,417
narcisiac 31,32,33,34
narcotan 183
nascibilu 4
nasilard 299
Nastac 19,22
Nastasuică 551
Nasteac 19,24
naşpetă 448,453
naştere 300,309
natal 102
natalău 501,504
natural XXXI,97,98,99,101
naturale XXXI,97
naturalii 121,122,123
naturaliu 98
naturel 98,104
naţion 413
naţional 114
naţionalitar 290,291
naufragiare 300
naufragiere 300,314
naufragiu 94
navicular 289

navigabil 5,11
navigabl 4
navigant 212,213
navigare 301
navigație 416
navigațiune 416
nazal 101
nazareanin 181
nazareeană 448
nazarinean 181
naziret 382
năbădaică 534,536,537
năcăjâre 300
năclău 495
nădăjduință 237,240
năhuiat 363,371
năier 263,264
năimaş 332,337
nălucaş 334,338
nălucință 237,243
nălucire 306
nălucoaică 544,545,546
nămaie 84
nămetenie 194,197,198
nănălău 503
Nănăul 489,493
năpârcă 517,518,520,521
năpârcoaică 544
năpârlă 517,521
năpârşă 516
năpârț 517
năpuşanie 192
nărăvaş 332,335,338
năreciu 50,51,57
Năroaia 444
nărodatec 397,400,409
nărozenie 194,197,198,203
năsăudean 165
născare 299,300,301,303,310,
315
născocorâre 308
năsit 357,366,368,371
năsliciune 460
Năstac(u) 20,22
năstaseada 68,74
năstăsian 169,170
năsut 357,366,367,368,369,370,
371
nătălău 501,504
nătărauca 493,534,535
nătărău 492,493,499,501,514
nătărâu 488
nătântav 432,433,435,436
năucire 300
năvălire 306
năvârgeac 23,24,26
năzatic 398,409
năzăranie 203
năzărănii 191,194,199
năzdrăvancă 534,537
năzdrăvănit 367,368
năzgovenie 197
năzuință 237
neabețedat 365
neabordabil 6
neaccesibil 14
neam-prostenie 196
neaoşiadă 76,77
neaparinți 222
neapolitan 179,180
nebereagă 18
nebunare 266
nebunatec XXXI,397
nebunatic 397,400,405,409
nebunial 108
nebunire 307
necapabil 14
necatoriază 442
necesime 131
nechezet 482,483,485,486
necompresibil 15
necrozant 212,214
Necşat 364
Neculachi 42
neculceian 167
neculpat 365
nedeplinire 307
nedințire 307
nefărtache 42
nefretic 395,403,407
nefritic 395
negație 416
negațiune 416
neglijabil 5,6,12
neglijent 216,217,221,223
neglijență 236
neglijeu 489
negociabil 5
negociație 416
negociațiune 416
negociere 304
Negraia 83
negraie 82,84,85
negrar 256,260,271
Negraş 340
negratic 395,409
negreanca 542
negreancă 542,543
Negriada 66,68
Negrici(u) 53
negriciune 460,461,462
negrijință 237
negrime 127,131,132
negritean 179,180
Negruşca 349
negruşcă 348,349,350,354
negurat 362,370,371
negurice 55
negurime 127,130,135
neiculean 156,157,158
neidentificabil 6
neiertabil 7,13,14
neîmpărțibil 9
neînchipuibil 9,13
neînlăturabil 7,13,14
neînstrăinaver 4
nekrasovian 169
nelocuibil 8
nemărginime 131
nemenie 194,197,199,200,202
nemeşoaică 544,547
nemetenie 205
nemetenii 194
nemotenie 204,205
nemțărime 136,137,138
nemțime 127,131
nemțoaică 544
neneacă 25
nenevitean 180
nenorocenie 196,197,198
nenumărabil 14
nepărtăşit 362,370,371
nepătrunzime 131
nepoată 447,451
nepristămit 366,367,369,371
neputințime 129
Nera 449
nerăsturnabil 7,13,14
nerevizuibil 8
nervație 419,429
nervațiune 429
nervurat 362
nervurație 412,418,424,429
nesăbuință 238
nesăturabil 14
nesecabil 7,13,14
nesimțenie 197
nesosință 238
Nesteac 28
nesubstituibil 8
nesuferibile 3
neşcolat 365

neştiinte 219,221,222,226
netereazǎ 514
neteteu 508
neteziciune 461
netransmisibil 8
neumatic 400
neural 102
neurastenizant 210,225,226,231
neutral 99,103
nevoiaş 332,341
nevoinţaş 332,338,342
nevoinţat 363,371
nevoinţă 237,240,243,332,363
nevricale 124
nevrozant 212,214,226,227
nevrozat 359,368
newtonian 169,170,176
nicaraguan 160,163,174
Nicălău 503
nichelit 377,379
nichitastănescian 170
Nicolache 41,43
Nicolici 53
Niculici 64
nigerian 163,174
nimotenie 204,205
ningăreţ 471,473,478
ningău 490,492,494,499
ningere 314
ninjac 22
ninjalău 500,506
ninosiadă 76
ninset 483
nirvanizare 318
nisipar 246,256,264
nisipară 264,265,272,279
nistrean 165
nitrat 377
nitrit 379
niţuică 550
nival 102
nivelaţie 429
nobil 12
nobiliar 286,287,288,289
nobilissimat 386,388
nobilitar 290
nocardiază 439,440
nocturnal 99,103
nodal 99,103,105
nodeu 494,495,499
nodolan151
noematic 400,408
noiam 141
noian 141
noime^{1} 127
noime^{2} 127
nokializare 319
nomenclaturistă 448,453
nonan 183
nonsubstanţional 115,116
nonşalant 215
nonşalanţă 215
nopârtcă 517
noptatec 397
noptatic 397,400,405,408,409
normalian 168,171
norodit 367,370,371
norvegian 160,162,163,176,535
norvegiancă 535
nostimadă XXV,67,68,70,71,72,
73,74
notabil 13
notabilu 4
notarial 107,110
notariat 390,391,392
notaţional 114,116
notificare 301
notificaţie 416
notificaţiune 416
notiţie 419
notiţiune 419
notulard 295
noţional 101
nouacă 25,26
nouar 246,256
nouăzecistă 448,449
noviciat XXIX,390,391
nucelar 259
nucime 127,130,132,135
nucleat 362
nucleaţie 418,424
nucleotidază 439
nuieluşcă 348,349
numărabil 6,10
numerabil 12
numeral 99
numerar 262
numismatic 396,403
numismatică 403,406,408
nună 447,452
nuntal 99,104,105,106
nuntalău 500,504,505,506
nuntaş 332,335
nuntaşă 447,449,452
nuntălaş 342,343
nunţial 109,112
nupţial 106,107,111,112
nutriciune 461
nutrire 307,310,430
nutriţie 419,430
nutriţional 114,115,116
nutriţionistă 448,453
nutriţiune 419

O

o'neillian 169
oamet 482,483
oarzăn 466
obârcaci 48,61
obârşanca 534,541,542
obârşenie 194,201,203
Obedenaru 261
obedienţă 236,244
obiectivant 212
obiectivime 129
obiectual 118,119
obiecţie 422,430
obiecţiune 422
obişnenie 201
obişnuinţă 237,243
oblăduinţă 237
obliganţă 235
obligatar 284
obligaţional 114,115,117
obliterant 212
obnubilaţie 418
obrajenie 200
obrazire 313
obrazovanie 201
obrăzat 359
obrăznicire 306
obrezanie 194
obsedant 223
obsedare 302
observanţă 235
observare 301,303
observaţie 416
observaţional 114,116
observaţiune 416
observăciune 458
obsesional 114,115
obstacular 259,273
obstrucţional 116
obştime 127,130,133,135
obturaţie 416
obturaţiune 416
obtuziune 423
obţinere 305
ocazie 413
ocazion 413
ocazional 113,116
ocărâre 300,308,310
ocărire 310

occidental 104,106
occidentalizare 314
oceanologă 447,453
oceinţă 237
ocheadă 65,66,67,71,72,73,74
ochean^1 XXI,139,140,142
ochean^2 XXI,142,148
ocheană 139,145
ocheat^1 359
ocheat^2 359
ocheată 65,66,69,70,71
ochenat 374
Ochioasa 450
ocnaş 332,338,341
ocnean 164,165
Ocneanu 270
ocolaş 332
ocraceu 35,36,38,39
ocrotinţă 237,243
octal 102
octan 183
octant XXIII,216
oculata 71
oculată 70
ocupand 184,185,186,207
ocupant 184,207
ocupaţional 114,116
odagiu 557,560
odaie 83,329,557
odăiaş 329,332
odioşenie 196,199,202
Odobac 22
odoranie 191,192,193,202
odorant 210,214
odorat 383,384,386
odorenie 191,194,197,203
odorheian 167
odoriferant 207,210,214,217
odoriferent 207,217
odorizant 212,230,231
odovanie 194
odrăslire 306
oedipian 169
oferire 306,310
ofertant 210,215,225
oficial 107,111
oficiant 210,229
oficiere 304
ofilire 306
ofuscare 302
ogarcă 534,535,536,537
ogăratic 395,404,409
ogărime 127,132
ogăroaică 544,545,546,547
oglaşenie 194,203
oglindărească 470,471
oglindăreaţă 470,471,474,476,478
oglindăreţe 470
oglindire 306
ogorâre 308
ogrădaş 332,341
oiamă 125,126
oier 246,263
Oieriu 252
oieş 336,341,342
oime 125,127,130,131,132
olan 139,140,142,557
olană 139,145
olangiu 557,558,559,561
olar(iu) 273
Olariu 252
olălău 493
olăraş 345
olăreţ^1 471,474
olăreţ^2 471,473,475,478
oleastru 326
oleat 377
Olimbiada 78
olimpiac 32,33,34
Olimpiada 78
olimpiadă 67,72
olimpian 168,170
olivaceu 35,36,38,39
ologime 127,135
ologire 306
oloier 263,282
oloiniţă 243
oltean 164,170,176,534
olteanca 534
olteancă 534
Olteanu 166
Olteni 176
Olteţani 163,171
omagial 107,110
omagiere 304
omagiu 93,94
omănaş 332,341
ombilical 99,102,103
ombilicat 362
omenaş 332
omenire 309
omet 482,483
ometeu 508
omilenie 195
omiletic 403,404,407
omiletică 404
omiliar 247,256
omisibil 8,9,12,14
omisie 422
omisiune 422,423
omitere 305,308
omoranie 192,193
omorâciune 459
omorâre 308
omorision 413
omoteu 508
omuraş 344
onagracee 37
onanistă 448,453
ondulaţie 416
ondulaţiune 416
onguent 232
Oniceni 173
Onicica 352
Onicico 346,352
Onişcu 346,347,352
onorabil 5,7,11,13,318
onorabile(le) 3
onorabilizare 318,319
onorar 251,267
onorariu 251,267,268,269,281
ontogenistă 447,453
opacifiere 304
opacizant 212,225,226
opalescent 227,228
opalescenţă 227,243,244
opăcinaş 332,337,341
operand 185,186,187
operăciune 458
opercular 259
operculat 362
opiaceu XXVI,35,36,38,39
opincărime 127,137
opinent 217,218,221
opinentă 218
opinie 422,423,424,430
opiniune 422,423
oponent 218
oponenţă 218
opozabil 7
opozant 216
opoziţie 7,114,216
opoziţional 114,116,117
Opranu 143
opresare 430
opresie 422
opresiune 422
Opriana 449
Oprişac 28
optac 19,20,22,25,26
optacă 19,25,26

optar 256,260,261,271
optaş 334,335,338
optician 168
optimal 100,101,103
optime 127,131,133
opţional 101
opţiune 422,424,430
opunere 305
oracăt 481
oracular 259
oranjadă 69
oratoraş 334,337,342
oratorial 108,111,112
oraţie 426
orădarul 256,260,270
orăşan 176
orăşancă 537
Orăşanu 160
orăşean 164,165,171,176,534
orăşeancă 534,536
orătanie 206
orătenie 206
orândăluire 321
orbenice 64
orbenie 196
orbeşte 530
orbiciune 460
orbiculat 365
orbime 127,132
orbire 306
orbiş 528,530,531,532
orchestral 99,103
orchestrant 210,215,226
orchestraţie 416
orchestraţiune 416
orcicar 256,271
ordinanţ 234,242
ordinar 248,256
ordinatică 396,404
ordinaţie 456
ordinăciune 456
ordiner 248,263,278
ordonansă 234,242
ordonanţ 234,242
ordonanţă 234,239,242
orfanal 99,105
orfelinat 384,387,388
organizabil 6
organizare 301,303
organizaţional 114,115
organizăciune 458
orgănaş 334,337
orgeat 67
orgeată 67
orgiac 31,32,33
orgiasm 323,324
orheian 167
orhidacee 38
oribil 9,13
orientabil 5
oriental 99,104,106
orientalizant 212
original 99,101,129,276
originar 250,256,273,276
originariu 250,256,281
originălime 129
oripilant 212,213
oripilaţie 418
orizontare 299,303
orjad 67
orjadă 67
orlenie 201
Orzan 139,143
orzatic 399,466,472
orzesc 399,466
orziu 399,466,472
osamă 125,126,134
*osame 126,134
osăbiciune 460
osârdinţă 243
osârduinţă 237
oscarizat 372,373
oscilaţie 416
oscilaţiune 416
osebiciune 460
osiac 20,29
osificare 301
osmangiu 557, 559
ospătariţ 470
ospătăreţ 470,473
ospitalime 131
ostaş 332,338,340,341
ostatică 448,453
osteninţă 237
ostracee 38
Ostratul 370
ostrovean 164,534
ostroveanca 532,534
ostroveancă 532,534
osuar 292,293
oşean 165
oştean 164,165
oştezean 164,165,176,534
oştezeancă 534
otăşnicer 263
otcupciu 555,561
otevistă 448,
oticău 490,492,495,499
oţărâre 308
oţărime 127,132,135
oţelar 256,260,282
oţelire 306
oţetar 256,269,271
ouar 246,256
outsideră 448
ovarian 168,170,171,175
ovat 365
Ovidenie 197,200
oviliciune 460
ovoidal 100,103
ovular 259
ovulaţie 418,424
oxalat 377
oxfordian 169
oxidare 301
oxidază 439,440,441
oxidoreducere 306
Oxiuran 182,183
oxiurază 439,440,442
oxiuriază 442
ozonadă 68,70,73
ozonificare 302

P

paceagiu 557
Pache 42
pachetaj 92
pachetizat 372
pacienţă 244
pactizare 302,308
padnoşcă 356
padovan 163,176
paesagiu 95
pagalău 500,501,505,506
paginaţie 416,424
paginaţiune 416
pahaie 83
paiandru 188
paieş 336
paingânăraie 86,87
paisagiu 95
paisprăceancă 541,542
palatinat 384,389
palaţandră 188
palavragiu 563,564,565,566, 567
paleal 106
palestinean 161,175,177
palestinian 161,175
palimargiu 557,558,559
palmac 20,22,27,28
palmacee 37,39
palmagiu 564

palmar 259
palmariu 267,271,281,283
palmitat 377
palpabil 6
palpitant 223,226
paludariu 268
palușcă 348
pamfletard 295,296
panaceu 36
panacodar 259
panaghiar 247,256,275
panașat 361,368,370
pandurime 127,130
panegiristă 447,453
panicard 295,296,297
paniculat 362
panificație 416
panificațiune 416,424
pantalonadă 67,68,70,74
pantofar 246,256
papagai 81
papagaie 81
Papahagi 569
papainază 439
paparadă 67
paparazzizare 318,321
papat 384,387,389
papilaceu 35
papilionaceu 36,365
papilionat 365
papricaș 332,338
papucaș 332,338,341
papugiu 557,558,559,560
paracliser 247,263,286
paraclisiar 286,287,288
paraclisier 286,287,288
paradigmatic 400,408
paradisiac 31,32,33
paradiziac 31,32,34
parafare 301
paragonimiază 442
paraguayan 160,167,174
paraleoaică 544
Paraschiva 444
parascovenie 197
parastas 441
parazitar 256,273
parcagiu 564,567
parcaj 92
parcanie 192
parcare 302,308
parcelar 256,261,273
parchetar 276,278,282
parcurgere 306
pardonabil5,6,10
parenchimatic 400
parenetic 403
parental 101
parentalii 123
parfumar 282
pariere 304
Parisache 42,44
parizian 160,168,170,171,174, 535
pariziancă 535
parlamentar 79,256,273
parlamentariadă 79
parmac 27
parodiere 304
parohiadă 68,73,74
parohial 106
parohian 162,163,171,174
parolare 314
parpalac 19
parpalag 19,24,26,29
parșivenie 194,197,202
partagiu 94
partaj 90
partenerial 108,109,111
parteneriat 390
participație 416
participațiune 416
participial 107,111
particulare 253
particularizant 212
partidar 259
partiție 419
partițiune 419
partizanal 100,105
partizanat 384,387,388,389
parțial 107,110,111
parțializat 372
parușcan 155
pasabilu 4,13
pasagiu 94
pasaj 94,95
pasangiu 568,569
pascalău 500,501,504
paserit 366
pasians 242
pasianț 242
pasiență 242
pasifloracee 37
pasional 100,103
pastelat 362,371
pastelizant 212,214
pastramagiu 563,567
Pașcani 171,173
Pașcanu 143
pașime 127
paștere 314
patașcă 352
patelar 259
paternal 100,105
patibular 259,261,273
patinaj 90,95
patinoar 291
patriarhal 99,101
patriarhat 376,384,386,387
patricial 108,111
patricianat 386
patriciat 386,389
Patriciu 47,108
patrimonial 107,110
patriotard 295,296,297
patroană 447,452
patronache 41,43,44
patronagiu 89,94
patronaj 89,93
patronat 385,387,388,389
patrunghiar 277,286,288
patruzecime 127,131,133
pauperizant 212
pavagiu 563,564,565,566
pavagiu 89,94
pavaj 89,91,93
pavlovian 169
paznică 447
pazvangiu 557,559,561
păcăciune 457
păcălici 51,58,61
păcănire 307
păcătoșenie 194,197,198,200
păcătuință 237
păcostenie 194,197,198,200
păcurar^1 256
păcurar^2 256
păcurariu 252,273
Păcurici 53
păducheaș 329,332,341
păducher 263,281
păducheș 329,336,341
Pădurani 161
pădurat 361,371
păduratec 397
păduratic 397,400,405,408,409
pădurean 164,165,171,176,534
pădureancă 534,535,537
Pădureni 161,166
pădurice 55,61
păgân 144,173,398,447
păgânatic 398,400,405,408

păgână 447,451,452
păgânean 144,147,149
păgânime 127,130,135
păgubaş 329,332,335,337,340,341,342
păgubaşă 329
păguboşenie 196,197
păhău 493
păhuieş 336
păienjenoaică 544,545,546,547
păier 264,271,272,281
păime 127,130,132
păinjinar 256,271
păiuşcă 348,349,350
păjuroaică 544,546
pălandru 188
pălălaie 84,88
pălărier 263,282
pălăvratic 398,405,408,409
pălăvrăgire 307
păleacă 25,26,29
păliciune 460
păliş 528,530,531,532
pălişat 530
pălmaş 332,335,337,341
păluşcă 348
pământaş 332,335
pământean 160,164,165,171,176,534
pământeancă 534
pămpălache 42
păncean 160,163
pănuşer 263,264,271
păpălache 45
păpălască 346
păpălaşcă 346,351
păpălugăr 467,468
păpăradă 82
păpăraie 82,83,84,85
păpărău 490
păpău 490,492
păpuşar 246,256
păpuşoieş 336
păraş 332,337
păratic 398,400,408,409
Părăian 167
părăsiciune 460
părăsinţă 237,242
părere 299,304,305
păresimier 287,289
părinte 194,221,222,226
părinţenie 194,197,198,199
părinţime 127,135
părpălac 19
părtaş 332,338,341,342
părtean 164,165
părucean 144
părugean 144
păruşcă 348,350,353,354
păruştean 159
Părvoci 54
păsărat 385,387,388
păsăratic 398,408,409
păsăret 385
păsăruică 552
păsăruie 552
păscare 301,303
păscăciune 457
păscălar 285
păscălău 500,502,504
Păscălău 506
păsciune 462
păstară 265
păstare 265,266
păstăiată 66,357,393,394
păstrăv 334,433
păstrăvaş 334
păşcănean 165,535
păşcăneancă 535
păşciune 462
păştiune 462
păşune 462,463
pătacică 352
pătăranie 203
pătcean 153,154
păteac 23,29
păticean 144,154
pătimaş 332,335,341,342
pătimăreţ 473
pătrare 265,266,271,280
Pătraşcu 345
pătrat 361,370,371,401
pătratic 401
pătrime 127,131,133,135
Pătruică 551
pătucean 144,153,154
pătuiac 23
pătuiag 23
pătuleag 24,25,26
păţanie 191,192,193,194,199,200,202
păţău 490,491,494
păţenie 191,194
păţitanie 192,193,198
Păuna 449,450
păunescian 169,170
Păvălaş 335
Păvăluică 551
păvăţaş 332,337,340
păzâre 300
pâclău 491
pâcliş 525
pâhanie 192
pâinar 249,256
pâiner 249,263,278
pâlhanie 192
pândaci 48,61
pândar 256,269
pândareţ 472
pândaş 332,337
pândăreţ 472
pândire 307
pândiş 528,531,532
pânganie 192
pângărăciune 457
pângăriciune 457,460
Pântecan 143
pântecar 256,271
pântecare 265,270,272
pântecăraie 86,87,88
pânzar 256,272
pânzară 250,264,265,272,282
pânzare 250,265,266,272,282
pânzat 361,368,371
pânziş 525
pâraci 48,61
pârâciune 459
Pârâianu 160,167
pârâiaş 343
pârâre 308
pârâş 526
pârâuaş 343,344
pârgav 432,435
pârgălaş 334,335
pârlaci 48,61
pârlice 55
pârlogire 307
pârpălac XXII,19,20,22,26,29
pârpălatic 398,400,408,409
pârpălire 307
pârşcău 498
pârşoaică 544
pârţav 432,433,436,438
pârţav 432,434,436,438
pârţuică 550,551,552,553
Pârvan 147
Pârvoci 58
pâslar 256,282
pâşenie 192
pecăraie 83
pecetleu 494
pecetluinţă 237

pecetluire 307
pectinază 439
pedepsibil 8,13,14
pederast 325
pedeserast 324,325
pedeserizare 302
pedestrame 125,126,134,135
pedestraş 332,338
pedestrime 125,134,135
pedicelar 259
pedicelat 361,370
pediculat 361
pedistă 448
peduncular 259
pedunculat 361,370
peisagiu 94
peizaj 95
pelerinaj 89,90,93
peletizare 318
pelicular 259,273
peliculizare 318,319
peliculizat 372,373
pelinaş 332,338,341
pelinat 361,370,371
peloponesiac 32
pelusiac 32,33
penagiu 89
penaj 89,92,93
pendent207,218
pendenţă 218,219
pendinte 207,218,219,222,223
pendinţă 219
pendular 256,261,273
penelizare 302,314
penetranţă 235
penicilinază 439,440
penitenciar 286
penitenţiar 286,288
pensie 413
pension 413
pensionabil 6,7,14
pensionar 130,291,428
pensionare 301,303
pensionat 385,387,388
pensionărime 130,131
pensiune 413
pensulaţie 412,418,428,429
pentan 183,184
peonaj 92
pepeniadă 76
pepsinază 439,441
peptidază 439,440
peptonizare 318
peratic 398
percepere 305,430
perceptibil 9,10
perceptorat 385
perceptorial 108,111,112
perceptual 118
percepţie 420,421,430
percepţional 114,117
percepţiune 420,421
perciunat 370,371
percuţionistă 447,452
perdagiu 554,557,558
perdegiu 554,557,558
perdel(e)giu 557,558,561
perdiţie 419
perdiţiune 419
peregrinagiu XX,89,94
peregrinaj 89,95,96
peregrinaţie 456
peregrinăciune 456
perfectabil 3
perfectibil 3,8,9,11
perfecţie 422,423,424
perfecţiune 422,423,424,430
perforaj 92
perfuzabil 14
pergău 497
periaj 90,96
Periatul 364
peridotit 378,380
perier 263,269,271
Perieţi 364
perigoniar 287
perineal 100
periodizant 212,213
periosteal 106
Perişani 163
periunghial 102
perlaj 92,95
permanentare 314
permanganat 377
permisibil 8,9,12
permisie 422,423
permisionar 291,292
permisiune 422,423,425
permutabil 5
perorant 212
perpelici 53,57
perpeliciu 51
perpetual 98,99
perpetuel 98,104
perseverant 207,224
perseveranţă 233,234,240,241
perseverent XXVIII,207,216,217,221,224
perseverenţă 233,234,236,240
perseverenţie 234
perseverinţă 233,240
persian 163
Persida 79
persiflagiu 89
persiflaj 89
persiflangiu 568,569
persiflant 212,213
persistanţă 241
persistent 216,217,219,221,225
persistenţă 236
persistinte 219,225
persoaică 544,546,547
personagiu 89,94,95
personaj 89,93,95
personal 99,101,103
personel 104
pertractaţie 416
pertractaţiune 416
peruan 160,162,163
perucaş 332,341,342
peruchieră 448,453
peruşcă 348,350,354
peruvian 162
pescărime 127,136,137
pesedistă 448
pesedizare 302,315
pestilenţial 107,111
pestriciune 461,462
peşchirgiu 559
peşingiu 558
peşterean 164,166
peştoaică 544,547
peteaucă 541
petecăraie 86,87
peteică 541
petelcă 541
petent 218
petetistă 447,453
peticer 248,263
petiţar 248,256
petiţie 114,218,291
petiţional 114,117
petiţionar 291,292
petoacă 541
Petrache 41,43
petrarchian 169,170
petrarchizant 213
Petraşc 345
Petraşco 345,352,353
Petraşcu 346,350
petrecanie 192,193,200,201,203
petrecare 301,303,312

petrecăreţ 471,473,474,475,478
petromiadă 76,77
Petroşani 161,163
petroşenean 165
Petroşeni 161
peţiolat 361
peunerizare 318,319,321
pezevenche 444
peziş 528
picassian 169
pichetaş 332,338,341
piciorac 20,28
piciorag 24,26,28
piciorang 30
piciorangă 30
*piciorange 30
piciorâş 524,527,530,531
picnire 307
picotire 307
picrat 377
Pictorian 170
picuar 292,293
pielar 256
pielcar 286
pieptan 140,146,150
pieptar(iu) 256,271
pieptiş 525,528,529,531,532
pierdere 300,310
p(i)ereciune 459
p(i)ericiune 459,460
pierzanie XXVI,192,193,198, 199
pierzare 300,301,303,310,312, 463
pierzăciune 454,456,458,459,463
pierzeciune 454,459
pietonal 100,101
pietrar 256,270
pietrean 165
P(i)etreanu 166
pietrime 127,130,132,135
pietruire 306
piezăşit 358
pieziş 528,529,530,531
piezişat 358
piezişime 130,530
piezişitate 530
pifan 148
piftier 263,283
pigmentaţie 416
pigulire 307
pilaci 48,56,61
pilafgiu 554,559,561
pilangiu 565,567,568
piligiu 562,565,566,567,568, 569
pilotagiu 89,95
pilotaj 89,97
pilotan 141,149
pilular 259
pinacee 37,39
pingelire 307
ping-pongistă 447,449,452
pintenaş 332,338
pintenat 361,370,371
pionierat 388,389
pioşenie 196,198,202
pipagiu 564
pipaş 332,342
pipăibil 8,13,14
pipăire 306
piperacee 37
piperadă 68,70,74
piperale 120,121,122
pipercă 534,535,536,537
piperuşcă 348,349
pipoaşcă 348,355,356
pipuşcă 348,349,356
piramidal 99,101,102,103
Piran 183
pirandellian 169
pirataj 92
Piravitan 183,184
pirău 490
piritizare 318
pirotehnician 169
piroxenit 378
pisalău 500,501,504
pisanie 192,200
pisar 275
pisălău 500,502,503,504
pisău 491
piscan 140,147
Piscani 163
pisică 444
pistard 295,296
pistolagiu 564
pistolar 256,260,282,297
pistolard 295,297,298
pistoleanca 541,542
pistoleancă 541,542
pistoliadă 76,77,78
pişalău 500,504
pişălău 500,502,504
pi̲şcav 432,433,435,436,437, 438
pişca̲v 432,434,435,436,437,438
pişelău 502
pişo(a)lcă 547
pişo(a)rcă 547,548
pişpirache 42
pitan 139,140,146
pitană 139,145
pitar 277
pitaşcă 346,355
pitcocit 366,367,368
piteştean 165,534
piteşteancă 534
piticanie 193,199,202
pitiş 528,529,531,532
pitoaşcă 346,355
pitulice 52,55,56,61,64,347
pitulici 51,52,53
pitulicică 347,353
pituliş 528,529,532
pituşcă 353
piţărău488,490,494
piţărâu 488
piţăreu 488
piţereu 494
piţigae 80
piţigaie 82,83,84,85
piuar 246,256
pivnicear 248,256,278
pivnicer XXVII,248,263,278
pivniceriu 278
pivniţar 248,256,278
pivotant 210,214,223
pixidariu 267,268
pizmaş 332,335,340,341
pizmăreţ 473,475,477,478
pizzar 260,269,282,448
pizzară 448
placaj 90,93
placard 294,295,296
placardă 294,295,296,297,298
plagiar 247,256,260
plagiere 304
plancardă 295
planetario 277
planetariu 267,268,271,281,283
plantaginacee 37
plantagiu 89
plantaj 89
plantare 430
plantaţie 416,424,430
plantaţiune 416
plasmatic 400
plasticiană 447,453
plasticizant 213
platinit 375,377
platinită 375,377

platonian 170,177
platonician 168,177,178,179
platonizant 213,231
playboyistă 448
plăcere 304,310
plăiaş 328,329,332,338
plăieş 329,336,338,340
plămânar 256,261
plămânară 250,264,265,272,279, 282
plămânare 250,265,279,280,282
plăntăciune 458
plăpău 493
plăpând 16
plătibil 8,11,14
plăvai 81,84,85
plângaci 48,49,56
plângăreţ 471,473,475,478
plânget 482,483,485,486
plângoace 55
plângoci 55
plânsare 301
plânset 482,483,485,486
plebeian XX,160,167,175,176
plebeiat 389,390,391,392
plecăciune 456,458,462
pleiadă 74
plenar 250,256,281
plenariu 250,256,281
plenipotent 218
plenipotenţă 218
plenitudinar 259
pleonasm 323,324
plescăire 306
plescăt 481,486
plesnaie 82,83,84,85
plesnet 482,483,484,485,486
plesnici 52,57
plesnire 307
pleşcară 448
pleşian 169
pleteancă 542,543
pleter 467
pleuretic 395,401,407,408
pleuritic 395
plevaşcă 346,350
plevuică 550,552,553
plevuşcă 348,349,351,353,354
pliabil 5
pliaj 92
pliant 210,214
plicticoşenie 196,199,202
pliere 304
plimbac 20,22,26,28
plimbare 254
plimbăreţ 471,473,475,478
plimbăt 481
plimbet 481,482,483,485,486
plinăciune 456,458,464
pliscălău 502,503,505
pliscău 490,495
pliscoiat 373
pliscoiet 373
pliscuiat 373,374
pliscuiet 373
ploconaş 334
plodiciune 460
plodire 306
ploier 263,271
ploieştean 165,534
ploieşteancă 534
Ploieşteanu 166
ploieştiadă 74,76
plointe 218,219,221,222,226
plombare 302
plopan 141,146
Plopşoreni 165,171
ploscou 489
plouare 301
plugar 137,246,256
plugariu 277
plugărime 137
plugulaş 342,343
plumbaginacee 39
plumbar 256
plumbat 376
pluşare 302
plutac 22,26
plutarchian 169
plutibil 8,11,14
plutoner 254
plutonian 168
plutonier 254
plutonit 378,379
pluvial 102
pneumatică 404
PNŢCDiadă 76
poansonaj 92,96
Poarca 450
poarcăt 480,481,484
Pobilan 183
pocaanie 192,193,201
pocaianie 193
pocăinţă 237,240
pocăire 306
pocănaie 82,83,84,85
pocănire 307
pocheraş 332,335,337,341
pocitanie 191,192,193,198,199
pociumbaş 334
pocnet 482,483,484,485,486
pocrişar 256
podanie 192,193,199
podeac 19,23,26,28,29
podeag 19,24,25,26,29
podeci 47,50,56,61
podei 494
podeu 344,494
podeuaş 344
podgorean 167
podgorici 51,57
podici 47,52
podileu 494
podinăraş 332
podireu 509
podiş 524
podişcă 346,347,350,351,353, 354
podnoşcă 356
poduşc 348
poduşcă 348,349,350,353
podzolire 307
poematic 400
poetard 295,296,298
poetastru 296,326,327
poetastru 296,326,327
poetă 447,449,452
poeticale 120,121,122,123
poetizant 210,231
poeţandru 188,189,190
poftăreţ 471,473,477,478
pofticiune 461,465
poftire 307
poftorenie 201
pogănici 52,53,57
pogănit 367,371
pogonaci 47,48
pogonar 283
pogonici 47,51
pogorâciune 459
pogorâre 308
pogorâş 526,527,531
pohârcă 517
pohârlă 517
pohârlă 517,521,522
pohtaci 48,49,57,60,61
poienar 260,270
Poienar 261,270
Poienar(u) 261,270
Poienaru 261
*Poienean 270
*Poienear 270

polar 257,273
policer 263,264,272
policromat 362
poligalacee 37
poligonație 418
polimerază 439
polinezian 162
polinomial 108,111,112
poliozidaze 439
polipiar 286,287,288
polipier 286,287,288
polisoar 291
politehnician 168,171
politehnizare 320
politica 120
politicard 295,296,298
politicastru 296,326,327
politichiadă 68,74,79
politician 168
politologă 447,453
polițienizare 320
poluant 213,214
polzuință 237
pomacee 36
pomanagioaică 544,547
pomanagiu 544,563,564,565, 567
pomăzanie 194
pomeneată 392
pomenință 237,238
pomenire 308
pomineată 392
pomneată 392
pompagiu 563,566
pompeian 167,174
ponciș 525,528,529,530,531
ponderal 99,103
ponderanță 234,235,241
pontagiu 89
pontagiu^1 563,564,565,566,567
pontagiu^2 564
pontaj 89
pontaș^1 332,338
pontaș^2 332,337
pontifiadă 76,79
pontifical 119,392
pontificat 392
Popău 493
popândău 493
popânzac 23
popânzoi 23
popârlan 152,521
popârțac^1 29,42,518
popârțac^2 29,518
popârțache 42,518
Popeasca 450
popici 51,57
popiștean 159
popoiac 30
poporal 99,104,105
poporan 160,161,162,163,317
poporanizare 317,319,320
poporație 416,424,428,429
poporațiune 416
poporean 161
poporime 127,133
populadă 68,72
popularizant 213,226
population 413
populație 416
populațional 114,117
populațiune 416
porav 432,433,435,437,438
*porcame 126,134
Porcan 139
porcan 141,142,146,149
Porcar 277
porcălan 150,151,152
porcălău 502,503,504
porcăleață 469
porcăraie 86
porcăreață 469,470,471,474,475, 476,478
porcărie 137
porcărime 136,137,138
porcoiaș 329,332
porcoieș 329,336
poreclire 306
porfirit 378
porime 130,132
portăreț 471
portorican 163
portuar 292,293
porțiaș 328,329,332
porțieș 328,329,336
porțion 413
porumbac 20,23,26,29
Porumbac 28
porumbar^1 257,269,281
porumbar^2 257,281
porumbă 447,451
Porumbean 144
poruncire 306
posedare 301
posesie 424
posesiune 424
posibel XXXIII,4
posibil XXXIII,4,13
posluşanie 191,192,201,203
posluşenie 191,194,201
posomorâre 308
postac 22,29
postaprindere 306
post-hruşciovian 170
posthumboldtian 170
post-nichitian 170
postulat 382,383,385,386,387
postulatum 382,385
postulație 418
poşârcă 517
poşcalău 500
poşircă 517
poşovaică 538,541
poştagiu 563,564,565,567
potabilizare 318
potaie 83
potânțău 490
Potârcă 517
potcapier 287,288,289
potcapigiu 565,566,567
potcar 257,269,272
potcaş 332,341
potcoaie 444
potcover 263,264,269
potcoveriu 249
potecaş 332,341
potemchiniadă 74,78,79
potent 207,216.219,225,239
potente 216,217
potentia 242
potențial 107,109,110
poteraş 332,338,341
poterime 130
potinte 219
potiraş 332
potireş 336
potolaş 334,335,338
potopenie 196,197,200,202
povarnagiu 563,566
povârlă 522
povârnire 307
povestaş 332,335,337,341
povestire 306
povidlă 517,522
povilă 522
povirlă 522,523
pozițional 114,116
poznaci 48,49,57
poznaş 332,335,338,341
poznat 361,368,371
poznatec 397,405,409
pozvolenie 197,201

practicabil 5,7,12
practicant 210,215
practicantă 215,223,225
practician 168,169,176
prahovean 164,165
Prahoveanu 166
praxitellian 169
prăbălău 502
prădanie 192,193,202
prădaş 332
prădăciune 456,458,465
prădălaş 332,335,338
prădălău 490,493
prăfăraie 86,87,88
prăpădanie 191,192,193
prăpădenie 191,194,196,198,
199,203,204
prăpăstenie 194,198
prăpăstiaş 332,341
prăşcăiaş 343
prăştiaş 332,337
prăştier 263
Prăvar 261
prăvălac 20,22
prăvălatec 397
prăvălatic 397,400,405,409
prăvăliaş 332,338
prăvălici 51,52,57
prăznicean 144,147,149
prâsnet 482,486
preambular 259,273
precauţie 422
precauţiune 422
precădere 304
precedant 208
precedent 208,216,217,218,219
precedenţă 236
precedinte 208,218,219,222
precesional 100
precipitabil 5,10
precipitant 210,215
precizabil 5,10,13
precizie 422,423
preciziune 422,423
preconizabil 6,14
precupeaţă 447,452
predabil 5,13,14
predanie 192,193,200,203
predestinăciune 457
predicabil 7
predicant 213,215
predicare 302
predicatorial 108,110,111
predicaţie 425,456
predicăciune 456
predilecţie 422
predilecţiune 422
predilepciune 461
predominanţă 234,239
Preduşca 349
preexistenţă 241
prefai 82
prefăcanie 193,199,203
prefăcăciune 456,458,459
prefectoral 117
prefectorial 117
preferabil 5,11
preferabile 3
preferablă 4
preferans 242
preferansă 242
preferanţ 242
preferanţă 240
preferenţă 107,240
preferenţial 107
preferibilu 4
preferinţă 237,238,240,242,
243
preferinţial 107
prefixal 100,105
prefixoidal 100,102
pregnant 215
pregnanţă 215,239
prejmăt 480,481
prejmet 480,483,484
prejudiciabil 5,7,10
prejudicial 107,110
prelingere 306
prelucrabil 6
premare 250,266,280
premeditaţie 456
premedităciune 456
premiabil 6,14
premiadă XXIX,76,77
premial 108,111,112
premiant 210,214,221,226
premiantă 215
premiere 304
premieroşenie 204
prenumărant 210,215,221,227
preobrajenie 194,200
Preobrajenie 197
preopinant 207,224
preopinent 207,217,224
preparand XXXIV,185,186, 187
preparandă 185,186,187
preparandie 185
prepărăciune 458
prepeleci 51
prepelicar 248,257,269
prepeliţar 248,257
preponderant 207,224
preponderanţă 241
preponderăciune 457
preponderent 207,217,224,
prepoziţional 113,115,116
prepusăciune 458
presagiu 93
presar 260,276
presbiteral 99
prescriere 306
prescriptibil 9,10,15,421
prescripţie 421
presie 422
presinţă 219
presiune 422,425
prestidegităciune 458,465
prestidigitaţie 458,465
preşedintă 447,453
preşedinte 108,207,219,222,
223,447,452
preşedinţă 219,237
preşedinţial 108,110,111,112
preşidenţial 107
pretabil 5,10,12
pretendant 207
pretendent 207,217,218
pretendentă 218,219,221,225
pretendint 219,221,222
pretextual 118,119
pretindere 305,314
pretorat 385,387,389
pretoriadă 74,78,79
pretorial 108,111
pretorian 173
Pretorian 170
pretutindenar 257,261,273,277
prevalent 217
preveghenie 194
prevenință 237
prevenţie 420,421
prevenţiune 420,421
preverbaţie 418,429
prevestaş 332,335,337,342
previzional 101
prezbiteral 99,105
prezbiterial 105,108,111
prezbiterian 168
prezent 207,218
prezentabil 5
prezenţă 219,218,219
prezenţie 241

prezident 107,207,217,218,221, 223,227
prezidențiabil 6,7,11
prezidențial 107,110,121
prezidențiale 121
prezidial 107,110
prezint 207,219
prezinte 207,219
prezință 219
prezumabil 5
prezumție 420
prezumțiune 420
Priana 450
pribegire 306
pricăjiciune 461,464
priceav 432,435,437
pricestanie 194,201
priceste(a)nie 201
priceștenie 197
pricolicioaică 544
priimință 237
priință 237,238
prijmut 480
Primalan 183,184
primar^{1} 250,257,273,280
primar^{2} 257
primare 250,266,280
primarial 108
primariat 390,391,392
primat 383,385,386,387
primăvăratec 397
primăvăratic 397,400,409
primicer 108,289,390
primicerial 108,111
primiceriat 390,391
primicirial 108
primință 242
primulacee 37
princiar 286
principat 385,388,389
principial 107,110,111,112,286, 287
principiar 286,287
printare 302,308,314
prințiar 286,288
prințipă 448,451
prinzaci 48
prinzare 301,303
prinzaș 332,335,338,341
priorat 385
prioră 447,453
pripache 42
pripășire 307
Pripici 53
priponache 41,44,45
priporât 365,366,370,371
prisăcar(iu) 257
prismatic 395,407
prisosință 237,242
privatizabil 6,14
priveghenie 196,199
privegher XXXI,247,263,264, 271,278,283
privegheu 494
priveghime 127,131,133
privilegial 108,111
privință 237
prizonierat 385,387,388,389
probagiu 563
proband 184,185,187
probandă 184
probant 210,214
probar(iu) 257
problematic 398,403,407
problematică 403,406
problematizant 213
procedare 300,305
procedere 300,305
procedibil 9
proceduristă 448,453
procentaj 91,93,96
procentual 118,119
procesional 101
procesionar 259
procesual 118,119
prochemăciune 457
procitanie 193
procleciune 462
procleţenie 195,197,198
procreație 418
procurabil 6,14
procurant 210,215,221,225
procuristă 448,453
procustianizare 318,321
procustizare 318
producere 305
productibil 9,10
producție 420,424
producțiune 420,424
profesare 430
profesie 422,423,430
profesiune 422,423
profesorat 385,387
profesoriadă 76
profitabil 5,7,11,12,318
profitabilizare 318
profitangiu 568
profitariat 390
programatic 398,405,407
progresie 422,424
progresiune 422,424
prohibiție 419
prohibițiune 419
prohodanie 193,202,203
proiectant 210,225
proiecție 422
proiecționistă 447,453
proiecțiune 422
prokofievian 169
proletariat 390,391,392
prolificare 302,303
prolinază 439
proluvial 108,111
promenoar 291
prometeian 167,175
promisie 422,424
promisiune 422,424
promitere 305,314
promorocit 366,370,371
promoțional 114,116
promovabil 6
pronominal 112,113
pronuminal 113
pronunțabil 5,13
pronunțiație 426
pronunție 422,425,426
pro(o)ratec 401
prooratic 401
propagandă 186,187,235
propagandie 186
propaganție 235
propan 183
propăgăciune 457
propilitizare 318,320
proporțional 113,114,115,116
proporționale 113
proporționel 113,116
propovedanie 193,200,201
propozițional 114,115
proprietărime 128
proptiș^{1} 525
proptiș^{2} 525,528
propulsie 422
propulsiune 422
propunere 305
propusăciune 458
prorocenie 199
proscriere 305
prospectare 430
prospecție 422,423
prospecțiune 422,423
prospețime 127,135

prostac 20,23,26,27,29,31
prostalău 500,505
prostame 125,126,134,135
prostan 141,143,146
prostatec 397,408
prostatic 397,400,409
prostav 434,435,436,438
prostăciune 456,458,463
prostălache 45
prostălan 150,151,152,534
prostălancă 534
prostălău 45,151,500,502,503, 505,506
prostănac 20,42
prostănache 42
prostănatec 397
prostănatic 397,405,409
prostănău 490,491
prosternare 309
prostime 125,134,135
prostituție 420
prostituțiune 420
prostogan 154
prostolan 150,151
prostovan 156
protectorat 385
protecție 421,425,426
proteinază 439,440
protestabil 5
protestatar 283,284
protestăciune 457,458
protetic 403
protevistă 448
protezare 302,314
protipendad 361
protipendadă 72,361
protipendat 361,363,370,371
protocolant 210,215,225,227
protonotariat 390,391
protoplasmatic 398,407
protopopat 385
protopopiat 387,389,390,391, 392
protopresviterat 385
protuberanțial 109
proțăpaș 334
proudhonian 169
provenanță 244
proveniență 244
provenință 244
provensal 99
provențal 99,101,102
proverbial 107,110
Provian 170
providențial 107,110,318
providențializare 318
provincial 99,102
provizie 428
provizion 428
proviziune 428
provizorat 386,387
provocant 223
proximal 100,101
prozaizant 213
prudent 225
prudente 225
prunată 65,69,70,73
prunău 491
pruncateu 509
pruncă 447,451
pruncoieș 336
pruncotan 155
pruncotean 155,156
prunculeană 157,158
prundălău 502
prunduiaș 345
prusac XXV,20,26,27,28,29
prusacă 18
prusian 162
prutaș 332,335,338
Pruteanu 166
psalmodiant 213,227
psalmodiere 304
psaltichieș 336,337
pseudosinucidere 306
pubescent 228
pubescență 228
publicabil 5,13
publicare 301,303
publicizat 372
pudibond 15,16,17
pudibund 16,17
pudiciție 413
puerperal 102
pufai 81,84,85
pufar 257,272
pufăire 306,314
pufnet 482,483,484,485,486
pufnire 307,314
pufoaică 545
pufoșit 366,367,371
pufuiat 373,374
pufuiet 374
pufulețar 260
pugilat 383,386
puhace 54,61
puhav 436
puhoier 263,264,282
puiag 24,26
puiandră 187
puiandru 187,189,190
Puica 535,537
puicană 145,146,149
puicar 285,286
puică 145,157,285,534,537
puiculeană 157
puierime 136,137,138
puigan 154
puime 128,130,132
pujlău 490,491
pulărău 506,507
pulberice 55
pulpan 139
pulpană 139,145,147,149,150
pulsant 210,225,226
pulsional 101
pumnaci 48,49,57,61
pumnal 99,101,103,104,105
pumnaș 332,338,341
punctaj 91,92,96
punctajare 302,303,314
punctificare 315,316
punctual 118,119
punctuație 430
pungaș 332
pungășoaică 544,547
pungoci 53,54,57,61
punibil 9,15,419
puniție 419
punițiune 419
punkistă 448,453
puntat 362
puntăciune 457
pupază 510
pupăță 510
pupăză 509,510,511,512
pupeză 510
pupilă 447,449,452
pupoză 510
pupui 334,374,511
pupuiaș 334
pupuiat^{1} 373,374
pupuiat^{2} 373,374
pupuză 510
Purcan 139
Purcaru 277
purcălaș 342,343
purcăreață 475
Purcăreț 476
Purcărețe(lor) 476
purcelandru 187,189,190
purcelime 130

purcelușă 447,449,452
purcoiaș 329
purdalău 500,501
purecan 141,146
purecime 130,132
purgație 418,426
puricărime 136,137,138
purificant 213
purificare 301
purinază 440
purpuraceu 35,38
purpurat 361,368,371
purtăreț 471,473,474,475,477, 478
purulență 245
pusăciune 456,458,464
pustieciune 454,459,460
pustiiciune 454,459,460,461
pustulat 362
pustulație 418,429
Pușcariu 261
pușcaș 332,337,341
pușcăriabil XIX,6,7,11,14,15
pușcăriaș 332,335,338
pușcău 490
pușcoci 53,54,57,366
pușkinian 169,170
pușlalău 500
puștan 141,142,146,149,535
puștancă 535
puștime 130,131
puștiulache 46
puștoaică 544
putere 304,305,312
puterință 237-239
Putinișcă 347
putinte 207,219
putinte 207,219
putință 237,238,239,240
putorișcă 347,350,354
putrefiere 305
putregai 80,81,82,84,85,228
putregaie 80,82,84,85
putregăire 307
putregiune 454,462,464
putrejuciune 454
putrejune 454,462,463,464
putrescent 9,228
putrescență 228
putrescibil 9
putreziciune 454,460,463,465
putrezime 128,131,135
putrezire 309
putrigăciune 457
puturoșenie 195,197,198
puțache 41,43,45
puținime 128,131,132,135
puțintime 131
puțulache 46

Q

quakeră 447,449,452
quasimodian 169

R

rabașcă 352
rabellaisian 169
rabiat 361,370
rabinat 385,387,388
rablagiu 563,564,566
rablău 490
racalici 62
racălici 61
rachiar 249,257
rachiaș 332,337
rachier 249,263,264
rachigiu 565
racinian 169
Rada 444,449
Radău 492
radere 314
radial 99,101,104
Radian 170
radianță 234
radiație 416
radiațiune 416
radicant 216
radicație 216
radicular 259
radiere 304
radioficație 418
radiofonistă 447,453
radiografiere 304
Radovici 64
rafaelit 366,367,369,370
rafinagiu 89
rafinaj 89
ragăt 479,480,481,482,485,486
raget 482
rahagiu 557,559,561
rahatgiu557,561
rahitic 395
Rahoveanu 166
raional 100,102,105
raionare 302
rambleiaj 96,97
rambleiere 305
ramificare 301,316
ramificație 416
ramificațiune 416
ramoliție 419
rampagiu 563,564,566,567
rangăt 481,484,486
rapace 60
rapalău 500
rapăn 466
rapăt 480,481,484,486
Rapidiada 76,77
rapsodiere 305
rarefiere 304
rarescent 227,228
rarificare 302
rasat 359,362
rasial 109,110
rasolaș 334
rașpalău 501
ratangiu 568,569
ratificare 301
ravagiu 93,94
ravelian 169
ravenat 362
răcan 144
răcălici 61,62
răcășan 141
răcer 263,264,269
răchitici 52,53,57
răcime 128
răclar 257
răcnet 479,482,483,485,486
răcnire 307
răcoaică 544,545,546,547
răcușcă 348,349,350
rădacică 352
rădaș 340
rădașcă 346,352
Rădici 53,58
Răducanu 143
Răduică 551
răgaci 48
răgașcă 352
răgățână 486,487
răget 479,480,482,483,484
răgiluică 550,552,553
răgnet 482
răință 237,238
rămpaș 334,338
rămurat 361,363,370,371
rănire 306
răoaică 544,545,546
răpareț 469
răpariț 469
răpăciune 454,457,458
răpcău 491

răpciune 454
răpedeciune 459,460
răpiciune 454,457,460
răposanie 202
răsai 81
răsărital 100,104,105,106
răsăritean 164,165
răsâpiciune 460
răscumpărabil 5,6,10,13,14
răsfăciune 462,463
răsfățăciune 456
răsipiciune 460
răspândac 22,26,29
răspântiaş 332,338,341
răspunzabil 14
răsuflet 482,483,484,486
răsunăt 479,481
răsunet 479,481
răşinărean 165
răşpălău 503
răştanție 241
rătăcană 153,192
rătăcănie 192
rătutiş 528,529,531,532
rățoaică 546,547
rățoiaş 332,337
rățoiat 373
rățoieş 336
rățoire 307
rățuică 550,552,553
rățuşcă 348,349,350
răuază 514
răulean 156,157,158
răvaş 340
răzagniş 529
răzaică 538,540
răzăgniş 529
răzălău 502,505
războbuică 551
războici 51,57
Războici 53
războieş 336
răzeşime 128,131
răzgăiciune 460
răzgâiciune 460
răzgâiere 304,305
răzgândac 22
Răzgândeanu 166
răzimiş^{1} 526,528,531
răzimiş^{2} 526
răznatic 399,400
răzvanteodorescian 170
râdere 314
râmac 21,22,26
Râmata 364
râmlean 180,535
râmleancă 535
râmleanin 180
râncaci 48,49
Râncaci 58
Râncaciu 49
râncalău 505
râncaş 334
râncălău 505
râncău 490,505
rânjaică 538,541
rânjăt 481
rânjet 479,481,482,483,484,485, 486
rânjotcă 549
rânzalău 501
râpană 145
râpău 491
râpit 367
râset 482,483,485,486
râsoaică 545
râşnovean 165
râtan 141,142
râvnaci 48,57,60,61
râzancă 541,542,543
râzareț 470
râzăreț XXVIII,470,471,473, 475,478
reactivant 213,214
reacțional 113,116
realegibil 8,9,14
realizabil 6
rebedenie 203
rebelie 422
rebeliune 413,422,423
Rebreanu 166
Rebusache 42,43
recalcitrant 215,235
recalcitranță 215,235
recenzare 430
recenzent 217,218,221,225
recenzie^{1} 422,430
recenzie^{2} 423
recenziune^{1} 422
recenziune^{2} 423
receptacular 259
recepție 423
recepțiune 423
recesional 101
recesiune 427
rechizitorial 109
reciclabil 6
recidivant 213
recifal 100,105
reclamagiu XXI,563,564,565, 567
reclamație 416,424
reclamațiune 416
recreațional 114,115,117
recrudescent 228,244
recrudescență 228,244
recrutație 412,429
rectificabil 15
rectificare 301
rectoral 100,102
rectorat 385,388,389
reculant 213,214
recunoştiință 240
recunoştință 237,238,240
recurgere 306
redacție 423,424
redacțional 113,115,116
redacțiune 423
redevențiar 287,288
reductibil 9,10,14
reducție 420
reducțional 114,116
reducțiune 420
redundanță 235
referat 217,383,385,386
referendar 294
referendariu 294
referendum 185
referent 217,219
referență 109,236
referențial 109,110,111,112
referint 219
referintă 219
referință 237,239,240
reflectorizant 213,226
reflecție 423
reflecțiune 423
refracție 423
refracțiune 423
refrigerant 224
refrigerent 217,218,221,224
refugiere 305
regal 99,103,168
regalian 168
regalie 121
regalii 121,122,123
regat 164,385,386,387,388,389
regățean 164,165,171,176
regenerescență 243,244
regent 217,218,221,225
regență 236
regimentar 257,273

regional 100,103
regionalizare 318
regisorat 385
regisorial 107
regizoral 99,101,105,107
regizorat 385,387,388,389
regizorial 105,107,110
regresant 213,215
regresiune 423,424,427
regretabil 5,7,11
regular 275,278
reîncărcabil 6,14
reînnoibil 8,14
rejecție 423
relativizant 213
relațional 113,116
relaxant 213,214
relevanță 234,235,241
relicvariu 267,271,281,283
relicvat 361
relighion 428
religionar(iu) 291,292
remaiere 304
remanent 218
remanență 218
remaniabil 6
remaniere 304
remarcabil XXX,5,11
rembrandtian 169,177
remediere 304
remisibil 8,9
remitendă XXXIV,186,187
remitent 217,218
remitere 305
remontoar 291
remontuar 291
remorcare 301
remunerariu 267,268,269,281
remunerăciune 457
rentabil 5,10
reparabil 5,13
reparabilu 4
reparație 416
reparațiune 416
reparcurgere 306
repartiție 419
repegiune 462
repejune 462,463
reperaj 92
repertoar 291
repertorial 109
repetent 217,218,225
repetentă 218
repetiție 419,424
repetițiune 419
repeziciune 462,463,465
repezime 128,131
repeziș 525
reportagiu 94
reportaj 92
repovestibil 9,14
reprehensibil 9
represalii 122,123
representantia 234,242
represibil 9,122,424
represiune 424
reprezentant 223,226
reprezentanță 234,235,241
reprezentație 416
reprezentațional 114,116
reprezentațiune 416
reprimandă 186,187
reprobabil 5,11
reproductibil 9,12,14
reproducție 420
reproducțiune 420
reproșabil 5,7
republican 159,162,163,171,
  174,176
repudiere 304
repugnanță 234,235
repulsabil 7
repunere 306
reseleu 505
resentimentar 259,261
resistinte 219,225
resorbție 420
resorbțiune 420
respectabil 5,7,11,13
respingere 305
respirație 416,430
respirațiune 416
respirăciune 458
respondent 218
responsabil 14
responsaver 4
responsorial 109,111
restant 215
restanță 215,234,235,239
restaurant 216
restaurație 416
restaurațiune 416
restituibil 8,11
restituire 306
restituție 420,421
restituțiune 420,421
restricție 421
resurecțional 114,116
reședință 240
reșițean 165
retardatar 283,284
retehnologizabil 6,14
reteveiat 361,371
retezău 491
retiradă 65,66,68,72
retirată 65,66,69,70,71,72
retorician 169,175
retragere 309
retribuție 420
retribuțiune 420
retrocedant 213,214,224
retrocedantă 215
retrocedent 217,218,224
rețetar 257,271
reținere 305
re(u)maticale 124
reumatismal 99
reuniune 423
reușire 307
revalorificabil 6
revanșard 295,296,297
revendicabil 6,14
revendicant 213,215
revendicare 302
reveransă 242
reverberant 213
reverend 186
reverențial 107,110,286,287
reverențiar 286,287,288
reversibil 8,9,15
revirescent 228
reviviscent 228
reviviscență 228
revizorat 385,388,389
revizuent217,218
revizuibil 8
revmaticale 124
rezecabil 15
rezecție 420
rezecțiune 420
rezedacee 36
rezelău 505
rezervatar 283,284
rezervație 416,427
rezervațiune 426
rezidență 236,242
rezidențial 109,111
rezidențiat 390,391
rezidenție 241,242
rezidual 99,103
reziliabil 6
rezilient 218,236

rezilienţă 218,236
reziliere 304
rezinaj 92
rezinat 376
rezinit 378,380
rezistant 208
rezistent 207,208,217,219,221, 224,225,226
rezistenţă 236,239
rezistenţial 99,111
rezistibil 8,9,11
rezistinte 207,208,219
rezolvabil 5,6,13
rezolvantă 220,221,226
rezonabil 13
rezonant 210
rezonanţă 234
rezultant 213,214
rezultantă 214,220
rezumabil 6,14
rhodezian 163,174
rictălău 493
ridicata 69,393
rigat 385
riglat 360
rigorozant 210,215,226,227
rindelar 257,260,282
ripsat 361,368,371
riscant 210,214,225
risipiciune 460
risipire 307
rişcar 259,260,282
ritual 118,119
rizancă 542
roabă 447,451,452
robac 22,23,27
robace 49
robaci 22,27,48,57,49,61
robagiu 563,567
robiciune 460,464
robime 128,132,135
robinsonadă 65,68,70,72,76
robinsoniadă 76
robotaş 332,342
rockerime 130
rodan 148
rodime 130,131,132
rolare 302,303
roman 163,173,535
romanca 535
Romanca 536
romancă 535
romanistă 448
romanizant 213,225
romaşcancă 535
Romaşcu 346
român 128,173,534
româncă 537
românime 128,135
romeo-juliettan 164
Romergan 183
Romiada 76
romulusremusiadă 77
rostime 128,131,133
rostrat 361
roşatec 397
roşatic 397
Roşca 143,173,536,537
Roşcaia 83
roşcan 141,143,147
Roşcan 143
Roşcani 173
roşcat 361,371
roşcău 491,493
roşcovan 156
roşiat 358
roşiatec 395
roşiatic 395,400,409
roşietic 395,401,402,405,407
roşiiatec 408
roşime 128,131,132
roşiorean 165
roşit 358
rotacan 153
rotacizant 210,221
rotagiu 93
rotai 81,84,85
rotan 148
rotaş 332,338,341
rotat 359
rotaţie 416,418,427
rotaţiune 416,418
rotilat 361,371
rotiş 528,531,532
rotocolime 128,130,132
rotunjime 128
rotunjune 462
Rovinaru 270
rozacee 35,36,37,39
rozaceu 35,36,38,39
rozatic 398,400,409
ruandare 303,309
rubedenie 203,204
rubensian 169,170
rubescent 228
rubricard 295
rubricariu 268,271,281,283
rucăreanca 534,541,542,542
rucăreancă 541
Rucăreni 165,171
rudaci 48,49,57
rudar 257,271,542
rudăreanca 541,542
rudăreancă 541,542
rudenie 195,197,198,199,202
rufană 145,146
rufetaş 332,338,341
rugar 257,271
rugare 310
rugăciune 458,462,463,464,465
ruginare 266,272,280
ruginime 128,130
rugumaşcă 346
Rujaia 83
Rujana 450
rujancă 542
rujoancă 542
ruladă 67,68,70
rumbagiu 564
rumenire 306
ruminaţie 418
rupere 305
ruptaş 332,338
rupturaş 344,345
Rusa 449
rusale 119
rusalie 119
rusalii 119
Rusalii 123
ru̲sav 432,433,435,438
rusa̲v 432,434,435,436,438
Rusca 536
ruscă 537,538
rusnac 29,30
rusneac 29,30
rusoaică 544,546,547
ruşinăciune 456
ruşinţă 237
rutacee 37

S

sabău 496
sabineani 170,173,177
sablant 213,215,221
sacagiu 557,559,561
Sache 42
sacoşar 260
sacoşniadă 77
sacrar 251,267
sacrariu 251,267,268,271,281
sacrificabil 6
sacrificial 109,110,111
sacular 259

Sadoveanu 160,166
sadovenian 160,169,170
saduchean 160,162
safisfacere 430
saharian 169,170
sahariană 172
saharicală 124
sahelian 169
sainte-beauvian 170
saladă 66,71
salagiu 563,564
salahorime 130
salamiadă 76
salarial 109
salariere 305
salată 66,71,550
salatistă 448
Salban 142
salepgiu 554
salicilat 377
salivar 278
salivaţie 416
salivaţiune 416
salonard 295,296,297
salvadorian 169,170
samaragiu 563,564,567
samarean 173,181
samareanin 161,172,181
samarinean 181
samarinian 181
samaritean 179,180
samarizare 318,321
samaşăr XXXI,253,263
sambalagiu 570
sameşer XXXI,253,263
Samfirici 53
samurache 40,41,43,44
Samurache 42
sanatorial 109,111,112
sanatorizare 318
sanctificabil 6
sanctuar 292,293
sanctuariu 293
sancţionabil 6
sandomircă 534,535
sangeacat 385,388,389
*sangeacgiu 569
sangeangiu 568,569
sangiacat 385,387,389
sangvinar 257,261,273
sangvinolent 232
sanidinit 378
sanpaulian 170
sapalău 500,501,505
saper 264
sapienţial109,111,112
saponadă 68,72
sarcasm 323,324
sarcinar 257
sardinian 163
sarmatean 165,177
sarsaoroaică 544
sartrian 169
sască 534,537
satâraş 333,341
satârgiu 557,558,559,560
satinaj 92,93
satirizabil 6
satisfacere 305
satisfacţie 420,430
satisfacţiune 420
Satnoieni 167
satulungean 165
saturabil 15
saturnale 98,119,120,121,122,
123
Saturnale 123
saturnalii 119,121,122,123
Saturnalii 121,123
saturnian 169,170
saţiabil 15
saudit 366,367,369
saussurit 378,379,380
saussuritizare 319
savaliadă 77
savoiard 295,296,297
saxifragacee 37
săbăoanca 532,535
săbiar 249,257,282
săbier 249,263,282
săbiuşcă 348
săcăciune 456,459
*săcărăreaţă 472
*săcăreaţă 472
săcăteu 509
săcuian 167,176
sădelcă 548
săgetatic 398,401,405,408
săgetătoroaică 544,547
săgetuică 550,551,552,553
sălăbăraş 335
sălăjean 165
sălăşime 130
sălăşluinţă 237,239,243
sălbatec 406,408
sălbatic XXIII,128,395,406,408,
462
sălbăticime 128,135
sălbăticiune 462,463,464
sălcime 130,132
Sălicica 352
Sălişca 352
săltăreţ 473,477
sămădaş 333,338
sămăluinţă 237
sămănăciune 457
sămânţă 195,234
sămânţer 263
săminţenie 200
sănătăţime 130,132
Săndachi 42
Săndulache 46
sănier 253
săniişul (de-a ~) 526
săniuşcă 348,350,354
săpălău 500,502,505
săpău 491,492,499
săpoaică 544,545
săpornicar 248,257,272
săptămânal 99,101,103,104,105
săpunară 250,264,265,272
săpunare 250,265,266,272
săpungiu 557,558,561
sărac 27,141
sărăcan 141,142,147
sărăcime 128,130,134,135
sărbejune 462
sărbuşcă 350
sărcinar 249
sărciner XXXI,249,252,263
sărcineriu XXXI,249,252
sărman 128,144
sărmănime 128
săsăruică 550
săteac 23,26,28
sătean 160,164,165,171,176,
534
săteancă 534,536,537
săticean 144
sătmărean 165
sătucean 144
sătulean 157,158
săvârşenie 195,200,201,202,203
Săveanu 166
sâmbraş 333,341
Sâmţana 145
sâneţaş 333,337,341
sânger 467
sângeratec 397
sângeratic 397,400,408,409
sângereu 507
sângetec 398,402,405,407

sânzău 497
sârbac 21,26,28
sârbacă 18
sârbcă 534,538
sârboaică 544,546
sârguință 237,238
sberet 485
sbiarăt 485
scadent 218
scadență 218
scameică 540
scanare 302
scandalagiu 563,564,565,567
scandaliadă 76
scapular 259
scădenie 195,196
scădere 304
scăfău 490,494,499
scăfârlac 23
scăfârlie 23,521
scăiar 257,271
scăier 257,263,270
scălâmbăiere 304
scălcează 510
scăldăciune 457,458
scăldușcă 348,349,351,354
scăpai 81,84,85
scăpăciune 457
scăpăreț 473,475,477
scăpătăciune 457
scăpău 490,494,499
scărat 363,371
Scărchinari 261
scăriş 524,528,530,531
scărpinici 51,53,57
scăuieş 329,336
scăunar 257,260
scăunaş 329,333,337,341
scăuneci 50,56
scăuneş 329,336,337,341
scăunime 128,130
scăuniş 524
scâlcea 510,512,513
scâlcează 509,510,511,512,513
scâlciare 300
scâlciere 300,305
scâncet 482,484,485,486
scâncire 307
scândurăraie 86
scândureană 139,145,146,149,
150
scândurice 55,61
scândurime 130,132
scânduriscă 347,349,350
scânteiere 305
scârbăciune 457,458
scârboşenie 196,198,205
scârbotenie 205
scârbovenie 205,206
scârleață 540
scârleică 540
scârnatic 398,409
scârnav 433,435,436,437,438
scârnăvenie 195,197
scârțac 21,22,26,29
scârțai 81,85
scenarie 281
scenariu 267,268,271,281,283
scheletat 362,371
scheletizant 230,231
schematic 398,403
schematică 403
schematizant 213,226
schiabil 6,11,14
schiere 305
schilav 435
schillerian 169
schilodenie 195,197,198,199,
202
schimbabil 6,14
schimbac 22,29
schimbare 308
schimbaş 334,335
schimbăciune 457,458
schimbiş 528,531,532
schindufă 447,452
schismatic 398,400,405,407,
408,409
schistozomiază 442
schopenhauerian 160
schubertian 169
schumannian 169
scizionar 292
sclavaj 91,93,96
sclerozant 213,214
sclipăt 481
sclipet 481,482,485,486
sclipici 52,53
scobaci 49,50,57
scobai 50,80,82,336
scobaie 80,84
scobar 50,80,82,257
scobăieş 336
scobârlău 508
(s)coborâre 308,310
scodolici 51
scofelici 52
scoicar 259
scoicit 366,368,371
scoliast 324,325
scontabil 12
scoriaceu 35
Scoriciu 53
scormonici 52,56,58
scornaci 48,49,61
Scorneica 538,539
scorniceştian 169,170
scorojire 307
scorțoşenie 196,198
scorțoşime 128,131
scotelici 52
scoțian 162,177
scrânciobar 257
scrâşcanie 193
scrâşnet 482,485,486
scre(a)măt 479,480,482,485
scremere 314
scremet 479,480,482,485,486
scribăreț472,474,478
scriere 305
scriniariu 288
scripcăraş 333,338
scripturatic 398,408,409
scrobire 307
scrofulară 250,264,265
scrofulare 250,265,266
scrofulariacee 37
scufundaci 48,49
scuipici 52,57
sculăraie 86
sculăreț 473
scumpăciune 457,458
scumpenie 195,197,202
scundac 21,23,26,29
scundacă 18
scundatec 397
scundatic 397,400,405,409
scundănac 30
scurmaci 46,49,56,57
scurmeică 539,540,541
scurtac 22,23
scurteică 539,540,541
scutință 237
scuturaică 538,540,541
scuturice 55,56
scuzabil 5
seanță 240
sebaceu 36,38,39
sebeu 496
secabil 7,216
secant 216
secăciune 456,457,458,463,465

Secăreanu 166,171
secăreţ 472,473,475
secăruică 550,552
secău 488,490,493,495,499
secâu 488,493
Seceleanu 166
seceraş 333,335,341
seceră ciune 457
seceriş 524
secfestrant 225
sechelar 259
sechestrant 225
sechestrante 225
sechiraş 340
secretar 250,251,257,390
secretariat 390,391,392
secretariu 250,257
secretizare 302,315,318
secretoşenie 196,197,199
secreţie 423
secreţiune 423
sectant 210,215,221,224
sectantă 215
sectar 257,272
sectorial 109,111
sectorizat 372
secţie 424
secţiune 424
Secuia 450
secuian 167
secuime 128,132,135
secuizare 318,320,321
secular 251,281
seculariu 251,281
secundant 210,223,225
secundariat 390
securabil 7
securice 55
securistă 447,452,453
securistime 130,131,132
secvenţial 109,110
sedaţie 418
sedimentar XXVIII,257,273, 278
sedimentaţie 416,417
seducere 305
seducţie 420
seducţiune 420
segărcean 160,163
segmentaţie 416
segmentaţiune 416
segregaţie 418
selectabil 14
Selectan 182,183
selectare 430
selecţie 423,430
selecţionabil 5
selecţioneră 447,453
selecţiune 423
selenian 169
seleniat XXVIII,381
selenit 375,377
selenită 375,377
semânţer 283
semestral 99
semestrial 107
semianalizabil 15
seminal 102
semincer 263,283
seminţenie 195,197,199,203
semitizant 230,231
semnal 99,101,103,104
semnalizare 301
semnatar 283,284
senatoare 453
senatorial 107,110
senescent 228
senescenţă 228
seninime 130,132
seniorat 385,387,388,389
seniorial 107,110
sensibil 14
sensibilizant 213
sentenţie 242
sentimental 99,103,104
senzaţional 113,115,116
senzorial 107,110
senzual 118,119
separaţie 416
sepepistă 448,449
septat 362
septembriadă 68,73
septentrional 100
seradă 65,66,67,68,70
serată 65,66,69,70,73,74,392
serbuşcă 350
serial 100,104
sericitizare 318
seriere 305
serpentariu 269
serpentinit 378
serpentinizare 318
servaj 91,93
servant 220
servantă 220,221,226
serviabil 15
servient 229,230
servitorime 128
setebistă 447,453
seteciune 459,460,463
Sevastina 449
severinean 165,534
severineanca 534
sevillan 163
sexologă 447,453
sexpertă 448,453
sexual 118,119
sexuat 373
sfădaci 48,58,60
sfădăreţ 472,473,477,478
sfănţoaică 544
sfănţuică 550,553
sfătoşenie 195,197,198,199,202, 204
sfătuinţă 237
sfântă 447,451,452
sfârâiac 23
sfârâire 307
sfârlac 21
sfârlează 513,514
sfârletic 402
sfârlici(u) 52,57
sfârşanie 191,193
sfârşănie XXXI,191
sfârşenie XXXI,191,195,199, 201,203
sfârşiciune 460
sfârşinţă 237
sfeclire 306
sferoidal 100,102
sfeştanie 201
sfeştenie 201
sfiiciune 460,462,464,465
sfiinţă 238,243
sfinţenie 195,197,198,199,202
sfinţoaică 545,546
sfioşenie 196,198
sforac 21,22,26,28
sforăire 306
sforăriadă 76
sforâre 308
sforoeciu 50,56
sfredelac 19,21,22,26
sfredeleac 19,23,26,28
sfredelici 52,57,58
sfredelire 307
sfrijire 307
shakespearean 161,165
shakespearian 161,169,170
shogunat 386,387
shopaholică 448,453
siberian 162,176

siberizare 320,321
sibian 160,162,163,534
sibiancă 534
sichimlean 180
sichiş 529
sicilian 162,163
sicofantire 307
sicriaş 333,344
sicrier 263,282
sicrieş 336
sicriuaş 344
sidefat 360,371
sideral 102
siderit 379
sifonagiu 563,564,566
sighişorean 165,535
sighişoreancă 535
sigilare 301
sigmatic 400,407,408
siguranță 234,235,239,241,242, 243
siguranție 233,242
sihăstrire 314
silabație 418
silezian 163
silican 140,182,183
silicat 376
siliciere 312
silicifiat 365
silicificare 315,316
silimanit 378,379,380
silință 237,238,243
Silistrarul XXXI,261
siluetizare 319
siluminit 378,380,381
simarubacee 37
simbeniş 529
simbriaş 333,338
simigiu 557
Simonca 535,536
simoniac 31,32,33,34
simpatetic 403,407
simpatizant 224,226
simplificare 302
simpodial 109,111
simptomatec 397,408
simptomatic 397,407,409
simțibil 8,14
simțiciune 460,462,465
simțire 310
simțitorime 130
simțual 118,119
sinalagmatic 398,407
sinăian 160,167,171,535
sinăiancă 535
sinălău 493
sincițial 109
sincopat 359
sindical 102
sindicat 102,385,387
singular 276
singuratec 398
singuratic 306,398,400,409
singuraticire 306,307,309
singurime 130
singurit 366
sinistrat 361,363,370
sintagmatic 400,408
sintetic 403
sinucidere 305
Siretean 166
Sireteanu 166
sirian 162,174
sirianin 172,174
siropare 302
sistematic 398,403,405,408
sistematică 403
sistematizant 213
sitişcă 347,349,350,352,354
situabil 6,14
situațional 114,116
skeetistă 447,452
slăbăciune 457,458
slăbiciune 457,460,461,462,465
slăbință 243
slăbire 306
slăbotan 155
slăbotean 155,156
slătinean 165,535
slătineancă 535
slăvire 306
slobodaş 333,335
slobozean 167,535
slobozeancă 535
slobozenie 195,201
slobozian 163
sloneci 50
slovăcime 130,131
slugărie 137
slugărime 136,137,138
slugărnicire 307
slugulice 64
slujire 306
slujitorime 128,131,135
slujnică 447,452
sluticiune 460,461
slutănie 191
slutenie 195,197,198,199
Smaranda 444
smâlceag 24,25
smântânire 307
smârceav 433,437,438
smârzenie 198
smerenie 194,195,196,199,200, 201
smericiune 460
smicăraie 82,83,84,85
smintenie 195,196
smit(h)sonit 379
smochinire 307
smotocire 307
snecar 260,282
snegurian 169,170
snobenie 196,199
snopeşte 530
snopire 307
snopiş 529,530
soacră 447,451
soarestițial 112
soață XXV,447,451
sobar 246,257,282
socată 65,69,70,73,74
sociabil 7,102
social 7,102
societal 102
sociologizant 210,226
socotință 237
sodomean 164
sodomit 366,367,368
sodomizare 302
sodomlean 180,534
sodomleancă 534,535
sodomleanin 180
sofagiu 557,561
sofragiu 557,559
solarian 169
solariu 269
solcaniadă 76,77
soldat 361
soldățime 128,132,138
solfegiere 304
solgăbirăire 309
solicitabil 5,13
solificare 315,316
solodârcă 517
solomonar 257,260
solomonire 307
solstițial 104,107,111,112
solubil 10,12,13,15
solunean 173
soluționabil 6
solvant 207

solvent 10,183,207,217,218
somatic 398,408
somație 416,424
somațiune 416
Someșan 166
Someșana 160
someșean 160,535
someșeana 172
someșeancă 535
somnolar 259,273,282
somnolent 232,245
somnolență 245
somnolint 232
somnolinte 232
somoiag 30
sondagiu XXX,90
sondaj XXX,90,95
soponaică 538
soprană 444
soratec 399
sorbancă 541,542,543
sorbitizare 319
sorbonard 295,296,297
sorbușcă 350
sorcovar 257,260
sorean 139,144,146,149,150
soreană 139,145,146,147,148, 150
soreașcă 354,355
sorginte 222,223
Sorici 53
Sorina 444,449
Sorinache 41,44,45
soroceancă 535
sorocire 306,308
sortant 210,215
sorțaș 334
soruică 550,552,553
soruleană 157,158
soveică 541
sovietizant 213
spanioloaică 545
spartachiadă 77,79
spartan 160,174
spasm 323,324,399
spasmatic 399
spatulat 362
spațial 107
spălabil 6
spălarea (de a ~) 311
spălăcanie 206
spălăciune 457
spământoaică 544,545,546
spărgane 141,142,147
spărganie 193,199,200
spăsenie 191,196,200
spătare 513,514
spătărează 514
Spătăriciu 53
spânatec 397
spânatic 397,405,409
spânău 490,491,493,495
spânzac 21,26
speciație 418
specificație 416,417
speculant 225
speculație 416
speculațiune 416
speologă 448,449,452
speranță 234,235
sperieciune 459,461
sperienție 242
spermatic 398
spetează 513,514
speterează^{1} 514
speterează^{2} 513,514
spetire 307
spicurime 130,131
spilitizare 319
spinare 280
spinăraie 86
spinăruică 550,551,553
Spineanu 166
Spineni 166
spinescent 227,228
spinescinte 227,228,229
spinorial 109
spionagiu 564
Spirache 41,43
spirai 81
spiral 99, 102
spiralat 359,362
spirală 101,104,359,362
spiritual 117,118,119
spirituel 117
spiroidal 100,101,103
spitalagiu 563,564,565,567
spitălatic 398,400,405,409
spițălatic 399
spițărat 374
splicăciune 458
splinare 280
splinatic 398,409
spoliariu 268,271,281,283
spoliere 304
spolocanie 206
spondilard 296
sponsalie 121
sponsalii 121
sponsoragiu 564,566,567
sponsorial 109
sporici 53,60
sporovăire 307
sporulat 374
sporulație 431
sporulațiune 431
spovedanie 193,199,200,201,202
sprâncenat 357,361,364,370,371, 374
Sprâncenat(u) 364
sprâncenit 357,366
sprehuietic 401,402,405,407, 408,409
sprintenime 130
spulberatic 395,408
spumant 213,214,221,226
spumatec 397
spumatic 397,409
spumegai 81,85
spumescent 227,228
spurcaci 48,546
spurcăcine 455
spurcăciune 455,457,465
spurcoaică 546
spureancă 542,543
spusăciune 457
spuzancă 541,542,543
spuzar 257,270
spuzenie 195,197,200
stabil 3
stadial 107,111
stafidire 306
stagiar 286,287,288,289
stagiu 94
staliniadă 76
stalinizare 319
Stamatian 171
Stana 444,535
stanat 377
Stanca 535
standardizare 320
Stanian 170
stanit 378
Starostici 58
stasia 441
statal 99,103
stathuderat 386
static 396,398,400,403
statică 403,406,408
statistician 168
stavropigiac 32
stază 440,441

stămbar 257
Stănae 83
Stănaie 85
Stăncău 492,499
Stăncilari 261
Stănici 58
Stănigoci(ul) 54
Stănoaia 450
Stănuică 551
stănut 368
stărnut 367
stărpiciune454
stăruică 550
stăruință 237,243
stăvilar 257,260,272
stăvilire 306
stâlpar 250,257
stâlpare 250,266,282
stânaci 49,57
stâncăraie 86
stâncime 128,130,132,135
stâneică 539,540,541
stângaci 48,49,57,60,61
Stângaci 60
Stângaciu 47,49,58
stângăreț 473
stârpime 128,130
stârpire 307
Stean 142
stearat 377
stefanit 379
stegiș 524
stejăraș 333,341
stejărime 128,132
stejereș 336
stelar 257
stelat XXVIII,361,370,371
Stelian 176
stelitare 302,303
stepizare 319,321
stercoral 102
stereotipar 276,278
sterpar 266,280
sterpare 266,271,272,280,282
sterpăciune 454,457,458,460, 463
sterpiciune 460,461
steulice 64
sticlăraie 86
sticlire 307
sticloace 55,56,57
stidință 237
stigmatizant 213
stihar 246,257
stihial 100,105
stihurgiu XXVI,557,558,561
stihurime 130,131,135
stimabil 5,7,13
stimulant 207,213,214,221,224
stimulent 207,217,218,221,224
stindard 297
stingherire 307
stingibil 8,9,14
stipelar 259
stipendial 108
stipendiar 286,287,288
stipendiere 305
stipulant 213,215
stipulantă 215
stipular 259
stivaj 92,95
stocare 301,303
stogoșat 361,371
Stoian 147
Stoichici 53,58
stoician 168
Stoieciu 51
Stoieneci 58
Stoieneciu 51
stolonial 109
stomacal 99,103
storâre 308
storcire 307
stradal 100,101,103
straigiu 558
strataghematǎ 69
stratificare 303
stratificație 416
stratificațiune 416
stratificăciune 458
straussian 169
strădanie 194,202
strădare 303
străduință 237
străinache 41,43,44
străinaș 334
străinatec 397
străinatic 397,409
străinime 128
străjar 247
străjer 247,263,264,269,282
strămurare 266
strănut 368
strâcnet 482,486
strâget 479,483,485
strâmbaci 48,49
strâmbar 257,261
strâmbăciune 457,458
strâmbăreață 470,471,474,476
strâmbet 479,482,483,484,485, 486
strâmtaș 333,341
strâmtime 128
strângăreț 472
strânsoaică 544
streajcă 534,536,537
strenut 367
strepeziciune 460
stresant 213,214,225,226
streșinare 266,271
stricăciune 457,464,465
striere 305
strigaci 48
strigaș 333,335,337
strigăt 479,480,481,483,484,485, 486
strigoaie 444
strigoiaș 329,333,338
strigoieș 329,336,338
strimțar 257,260,271
stripaj 92
striptizoaică 545
stroietic 402
stronțianit 378,379
stropan XXVI,141,142,147
stropire 308
stropșer 263,264,269,283
stropșet 482,485,486
structurant 213
strujan 141,147
strujeică 539,540,541
strungaci 48,57
strungăneață 469
strungăreață 469
strungăreț 469
strunjire 307
struțac 21
stucat 361
studențaș 333,337
studențiadă 76,77
studențime 128,131,135
studiabil 5,12,13
studiere 304
stufăraie 86,87
stufoșenie 196
stupar 257
stupefiere 305,314
stupidiadă 76,77
stupidizare 319
stupizenie 195,198,199,202
sturlubatec 397
sturlubatic 397,400,405,409

Sturzoaica 545
sturzoaică 544,547
subalternizare 319
subiectivime 130
submergibil 8,9,10,14
submersibil 8,9
subminant 213
substantival 100
substanţial 107,110
substituent 217,221,225
substituibil 8,10
substituţie 420,421
substituţiune 420,421
subtrăgăciune 457,458
subţiatic 395,397
subţietec 395,397,401
subţietic 395,401,402,407
subţirare 309
subţiratec 395
subţiratic 395,400,409
subţirenie 195,197,199,202
subţiretic 395,401,402,407
subţirime 128,131,135
subvenţional 114,116
subvenţionare 301,305
subzistent217
subzistenţă 236
sucaş 333,338
sucălime 130
succedare 300
succedere 300,305
succesibil 9
Suceava 165,431,434,435,437
suceavă 431,435
sucevean 165,166
Suceveanu 166
Suceveni 165,171
suciş 529
sucombare 302
sucralan 183
suculent 232,319
suculentizare 319
suculenţă 245
*sudumenie 203,204
suedian 162
suferibil 8,14
suferibund 16,17
suferinţă 237,243
suficient 207,218
suficienţă 218
suficiinte 207
sufixal 100,104,105
sufixaţie 418
suflai 81,84,85
suflanie 193,199,200,203
suflantă 220,221,226
suflet 479,482,484,485
sufragiu 94,557,559
sugaci 48,61
sugar 55,257,261,545
sugastru 326,327
sugaş 333,335,341
sugăreţ 473,475,478
sugărice 55,57
sugăroaică 545
sugestibil 9
suicidar 259,282
suiş 525
sulac 21,26,27,28
sulace 54,57
Sulaci 28
sulaciu 49,57
sulastru 326,327
sulatec 395,398
sulatic 395,396,398,400,408,
409
sulău 490
suletic 395,401,402,407
Sulfan 183
sulfat 376,380,381,382,440
sulfatază 440
sulfit 377,380,381
sulfocianat 377
sulhac 27
Sulimanca 536
sulimenire 306
suliş 529,530,531,532
suliţar 247,248,257
suliţaş 333,337,341
sultanat 386
sumacare 302,303
sumădenie 195,197,198,202
sumăieş 336
sumârnă 516
sumedenie 203,204
sumetenie 203
sunăt 479,481
sunet 479,480,481,482,484,485,
486
sunit 480,482
sunut 480
supărăciune 457
superiorizare 319
superreducere 306
supeu 489
suplicant 210,214
suplicantă 215
suplimentagiu 564
suplininţă 237
suplinitoriat 390,391
suporteră 448,453
supozabil 7
suprafaţare 302
supraimpunere 306
supunăciune 457,458
supuraţie 416
supuraţiune 416
supusăciune 457,458
supuşenie XXVII,195,197,198,
199,200
supuşime 128
Sura 444,450
Surachi 43,44
Suraia 83
suraie 83,84,85
Suran 143,450
Surana 145,450
suraş 333,338
surată 393,394
suratec 396
suratic 396,409
surâdere 305
surdac 22,23,30
surdalău 501,504,505
surdanc 30
surdatec 397
surdatic 397,400,408,409
surdălău 502
surecciu 555
surescitabil 6
surescitant 213
suretic 396,401,402
surlaş 333,335,341
surmenaj 91,93
suroaie 444
surotcă 549
surprindere 305
surzenie 195,197,198,202
susean 164,165,176
Suseni 166
suspectabil 5,13
suspendac 22,29
sustragere 305
susţinere 305
sutaniadă 76,77
sutaş 333,335
sutime 128,131,133
sutimi 133
sutural 100
suveică 541
suvieacă 541
svăpăire 300

Ş
şablonard 295,296,297,298
şagaci 60
şagalău 501
şaisprezecime 130,133
şaitău 498
şalagiu 563,566
şalău 497
şalgiu 557,558
şalupari XXI,252
şalvaragiu 564
şamfău 490,492,496
şanjabil 7
şantajabil 6
Şaptelici 63
Şarba 450
şargaci 48
şargău 496,498
şarjabil 6,7,15
şarlatancă 535,537
şarmant 210,214,221,223
şăbăruire 322
şăgaci 48,49,57,61
Şăineanu 166
şălar 258
şălătruică 550,552
şăncălău 493
şăptancă 542,543
Şărbiciu 53
şâşâire 307
Şcheauca 537
şchiopârcă 517,518,519
şchiopârlan 152,517,521
Şchiopârlă 521,522,523
şchiopârlea 521
şchiopenie 195,199,200
şcolar 249
şcoler 249
şcomârlaie 82,83,84,85
şcotai 81,84,85
şearbă 447,451
şedere 304,305,308
şedinţă 237,238,240
şeganie 193
şeitalău 497
Şendreni 165
şenilat 362
şepeleag 28
şepeleav 28
şeptacă 25,26
şeptelici 63
Şeptelici 63
Şeptilici 63
şeptime 130
Şerban 139,143,149,449
Şerbana 449
Şerbanca 537
şerbe(c)ciu 554,555
şerbegiu 554,559
şerbetciu 554,555
Şerbici 53,58
şerbirea (de ~) 311
şergaci 48,49,57
şerguiat 374
şerpăciune 457,458,462
şerpălău 502,503
şerpânţă 234
şesar 246,257
şesime^1 128,131
şesime^2 128,133
şestache 41,43,44
şeuaş 344
şezare 301,303
şezată 393
şezău 490
şfăiţuire 322
şfărăraie 86,87,88
şifonabil 6,11
Şincan 164
şincă 534,535,536,537
şindilici 52,57,61
şindrilar 249,257,282
şindrilariu 257
şindriler 249,263,282
şindrilire 307,314,315
şipalău 501
şipan 141,149
şirag 19,24,26
şirău 491
şireag 19,24,25,28
şiretenie 195,198,199,202,206
şiritenie 206
şirlău 504,506
şiroire 307
şistificare 316
şlefuire 306,314
şleuit 366,367,371
şmecherire 307,315
şmenar 259
şmirac 22,27,29
şnuruire 314
şobolan 141,146,150,534,544
şobolancă 534,535,536
şobolaniadă 76,77
şobolănime 130,132
şobolănoaică 544
şocant 213,214
şocare 314
şocolată 71
şodaş 334,338
şodatic 398,400,409
şodâş 524
şodenie 195,198,202
şodolan 151
şofaj 92
şofer 253
şoferiadă 76
şofrangiu 557,561
şogoran 141
şogorime 128,131,135
şogorinţă 243
şogoriţă 243
şohănit 366,367,369,371
şoiman 139,141,146,149
şoimana 145
şoimană 139,145,146
şoimulaş 342,343
şoimulean 157,158
şolcan 144
şoldan 141,143,147
şoldău 143,490
şoldâş 524,526,527,528
şoldiat 371,372
şoldiş 524,526,528,530,531,532
şolohovian 169
şomagiu 90
şomaj 90
şontâcăire 306
şontorogire 307
şopârcă 517,518
şopârlache 41,43,44,45
Şopârlache 41,44
şopârlaie 82,83,84,85
şopârlan 141,142,147,149
şopârlar 257,282
şopârlă 41,82,257,490,517,518,520,523
şopârlău 490,491,495,499
şopeacă 25,29
şopeci 50,57,61
şopreică 539,540,541
şopricaţie 431
şorecar 257,269
şorecaş 334
şoricaş 334
şoricărie 137
şoricărime 136,137,138
şoricime 130,132,137
şoricioaică 544,546
şortit 367
şorţit 367,371
şoşet 483
şovan 141,142,147
şovarcă 535,536
şovăire 306

şozenie 195,198
şpagagiu 563,564,567
şpagangiu 568,569
şpanal 99,104
şpaniolean 165,173,177
şparlire 307,315
şpăcluire 314
şpăgar 259,260,282
şpăltuire 314
şperlăraie 86
şperţară 447
şperţiadă 76
şpiluire 313
şpriţache 41,44,45
şpriţangiu 568,569
şpuroaică 544
ştampiliadă 76
ştăbăraie 86,87,88
şteapalău 501
Ştefana 450
Ştefanca 535
Ştefaniada 78,79
ştefanian 169
Ştefănache 41
Ştefănachi 42,44
Ştefăneasca 450
Ştefurac 19,22
Ştefureac 19,24
ştergar 250,257,269
ştergare 250,266
şterţălău 502,503,504
şterţelău 502
ştiinţă 237,238,239,240
ştiinţial 99,111,112
ştimit 367,371
ştirbenie 195
Ştirboaica 546
ştire (pot ~) 311,312
ştiristă 448
ştiucană 145,146
ştrafat 363,371
Ştraifău 498
ştrengăroaică 544
şubeică 539,540
şubrav 435
şubrezenie 195,198,202
şucheţenie 196,198,202,203
şuetard 295,298
Şugag 28,437
Şugav 28,437
şugubinat 385
şuguire (de-a ~) 311
şuică 534,535,536
şuieret 482,485,486
şuierici 52,57,61
şuiet 483,484
şuietic 395,401,402,405,408, 409
şuleandră 188
şulfan 142,146,150
şurubar 257
şustangiu 568,569
şuştăraie 83,85
şutaş 333,335,338
şuteu 496
şuveică 541
şuvoiaş 334
şvaifuire 322
şvăboaică 544
şviţerancă 535

T
tabacciu 555,561
tabacgiu 561
tabelar 251,257
tabelariu 251,257,281
taberizare 319,321
tabietgiu 558,562
tablagiu 563,564
tabletagiu 564,565,567
tabletiadă 76
tabloidizare 319,321
tabloidizat 372,373
tabulariu 268,271,281,283
tabulhanagiu 557,558
tachelaj 97
taclagiu 557,558,559,562
tactician 168,169
tacticizare 319
taingiu 557,569
taiwanizare 319
talapană 145,146
talcaj 92,96
talciocar 260,283
talentat 361,368,370,371
taleraş 333,335,341
talhâsciu 554
talhâşciu 554,555,559
talibană 448
talibanizare 319
tamburagiu 563,566
tamburinar 259
tamponadă 67
Tanakan 183
tanău 495
tangenţial 107,110
tangibil 9
tantalit 375,377
tantalită 375,377
tanzanian 163
tanzanit 379
tarabagiu 563,566,567
tarapangiu 557,561
tarat 363
tartarici 51,57
tartinabil 6
tartrat 376
tartuffizare 319,321
tataie 82,83,84
Tatarca 536
Tatiana 444
tatuaţie 412,429
Tatulici 64,76
Tatuliciadă 76
taucciu 555
Taura 444,450
taurocolat 377
taximetristă 447,453
tăbăcar^1 257,260,269
tăbăcar^2 257
tăbărâre 308,314
tăbârcă 517
tăbeică 517,540
tăbuică 540
tăcere 304,305
tăciunat 357,366
tăciunit 357,366,371
tăgădaş 333,335,338
tăgădău 493,497
tăgăduinţă 243
tăgârnă 516
tăgârţă 516,517
tăiculean 157
tăiere 304,315
tăinaş 333,341
tăinicit 366,367,371
tăioşenie 196,198,204
tălăzuire 306
tălmaci 59,279
tălmăcire 306
tălpălagă 18
tălpălar 285
tălpălaş 342,343
tălpălău 502,503,505
tălpăloagă 18
tălpău 488,490,499
tălpeu 488,494
tălpice 55
tălpiş 525
tămăduiciune 460,464
tămăduinţă 237,239
tămăduire 308
tămâiare 300
tămâier 263,271,272
tămâiere 300,304,305

tămpănăreaţe 474
Tănăsache 41
Tănăsuică 551
tăntălache 45
tăntăvan 156
tăpălagă 18
tăpălău 493
tăpşan 141,142,147
tăpşar 263,278,282
tăpşer 263,278,282
tărăblău 495
tărăbonţar 247,257,282
tărăbonțaş 333,337,341
tărăganie 192
Tărăgăniceanu 166
tărăpanie 192
tărăraie 84
tărărău 495
tărăşenie 195,199,206
tărăşnău 495
tărâcer 248,253,263,272
tărâceriu 248,263,272
tărâțar 248,253,257,272
tărâțăr 253
Tărcaia 83
tărcat 83,365,369
tărcăuan 181
tărgaş 333,337
tărigan 154
tărime 128,131
tărire 306,307,309
tărtănaş 334
tătarcă 534,536,538
Tătărău 493
tătărâme 125,134
tătărime 128,131
tătuică 550,551,552,553
tăurac 19,21,22,26
tăureac 19,23,26
tăurean 144,146,149
tăureci 47,50,61
tăurici 47,52
tăvăliş 525,528
tăvălugire 307
tăxuire 321
tăzlăuan 181
tâbărâre 308,314
tâlcovanie 205
tâlhăraş 334
tâlhăreşte 530
tâlhăriadă 76,77
tâlhărime 130,131
tâlhăriş 524,528,530,531,532
tâlpac 21,23,26
tâmpănăreaţe 477
tâmpănăreţ 472,473,475,477, 478
tâmpău 491
tâmpenie 195,196,199,202
tâmpime 128,131
tâmpinăciune 457
tândală 444,445
tândălău 490,492,495
tânguibil 8,11,14
tânjălău 490
tântav 433,435,437
tântăvan 156
târâiş 528,529
târâre 308
târâş XXVIII,524,526,527,528, 529,531,532
târcav 433
târcov 433
târgaci 49,57,61
târgaş 333,338,341
târgovenie 205,206
târgoviştean 165,176,535
târgoviştească 535
târgşorean 176
târgumureşean 165
târhălaie 88
târiş 524,528,529
târlan 142,149,150
târlar 257,260
târleci 50,56
Târna 435
Târnauca 435
târnav 434
Târnava 435,437
târnăveancă 535
Târnăveanu 166
târneci 50
târnosanie 193,203
Târnova 435
târnovean 164
târşabil 6
târțău 490,492
târziime 128,131,135
teamăt 480,485,486
tearfău 491,495
teatragiu 563,564,566,567
teatral 99,101,102
tebanusean 165,173,177
tecărău 490
tecucean 163,535
tecuceancă 535
teflonat 363,371
teftergiu 557,559
teglaş 334
teglăzău 496
teglăzeu 496
tehnician 171,175,178
tejghetar 292
telar 262,276
teleast 325
teleaşcă 354,355
telefonard 295,296
Telefoniada 76,77
telefonizare 319
telegrafiere 304,305
teleguşcă 348,350
teleleică 539,540,541
teleleică 540
teleloaică 544,547
telematică 404
telemegiu 557,558,561,562
telenovelistă 449
teleormănean 165,171,535
teleormăneancă 535
telespectatorime 128
televiziune 423,424
telquelian 170
telteiaş 343,344
telurat 376
telurit 378
tematic 396,398,403
tematică 403,406,407
tembelache 41,43,44
temetău 496
temeteu 496
temnicer 263,264,270,279,282
temperamentoşenie 196,197, 198,199,202
temperanţă 234,235
temporal 117
tenace 60
tendar 259
tendenţă 240
tendinţă 240
teniază 440
tenismenă 447,449,452,453
tensorial 109,110
tentaculat 363
tentant 213
tentorial 109
Teodorache 41
Teodorachi 42
Teofila 450
teoloagă 449
teorematic 400
teoretic 403
teoretician 169,171,178

teoretizant 213
tepidarium 268
terapeută 447,453
terariu 269,281
terasiadă 76,77
tercălău 502
tercăzău 508
terebintacee 37
terfăraie 86
terfeleac 23
terfeleagă 18
terfeliţă 18
tergiversaţie 416
tergiversaţiune 416
teribel XXXIII, 4
teribil XXXIII, 9,13
teritorial 107,110
termal 102
termician 169,171,175
terminal 99,101,103,104
terminaţie 416
terminaţiune 416,417
termoaprindere 306
termocontractibil 15
tertipciu 555
tertipgiu 555,557,559,561,562
terţan 143
terţan 161
terţian 161
terţiar 286,287,288
tesalian 163
teslar 257,282
teslariu 257
testaceu 35,36,38
testemelar 257
testimonial 107,110
teşcău 490,492
teşcheregiu 557,559
teterează 513,514
tetradă 69
tetraedrit 379
Teuşan 164
teveristă 449
textual 118,119
tezaurariat 390,391,392
tezaurizabil 6
thatcerian 169
tiaminază 440
tibetan 160,163,171,174
ticanie 194
ticăinţă 238
ticăloşenie 195,197,199
ticăloşie 413
tichilean 144
tighelire 306,308
tigrat 361,363
tigroaică 545,547
tigveană 145,146,149
Tihaci 49
tihărai 86
tihăraie 86
Tilişca 352
tilişcă 348
timişean 160,535
timişeancă 535
timişorean 160,165,535
timişoreancă 535
timoftian 169
timpanal 100,101,105
timporal 117
tindalizare 315
tindeică 540
tineraş 334
tineratic 396,398,408,409
tineretic 396,401,402,405,408,
 409
tinerime 128,132,135
tinichegiu 565
tinicher 263,264
tinichigiu 565
tinzeică 540
tiobacteriale 121
tiocianat 377
tiosulfat 377
tipă 447,453
tipicale 120,121,122,123
tipsier 263,282
tiptilat 361,363,370,371
tiraminază 440
tirangiu 568,569
tiristă 449,451
tiroidian 168,170,171,175,176
tiroidien 161,168,176
tirozinază 440
tisău 497
Tisău 492
Tisâu 488
Tismăneanu 166
tistimelgiu 557
titanat 376
titanit 377
titularizabil 6
toaletizare 302
toancă 534,536,537
tobar 257
tobaş 333
tobişcă 347,350,354
tocaie 82,83,84,85
tocană 145,147,148,150,490
tocată 69,70,73,74
tocăier 263,264
tocănău 490
tocăner 263,264
tocănire 307
tocilar 257,275,289,290
tocmaş 333,335
tocolici 64
Todireni 165
toiet 482,485,484,486
tökeşiadă 76
tolbar 257
Toleac 24,27,28
tolerabil 12
toleranţă 234,235
toleranţie 242
tolstoian 160,167
Tomeci 51
Tomici 47
tomnatec 408
tomnatic 398,400,409
Tomnatic 401
Tomnaticul 401
tonaj 89,91,92,93
tonal 99,102
tonatec 397
tonatic 397,400,405,409
tonificare 302,308,315
tonsilar 259
tontalău 500,501,505
tontan 141,146,147
tontălan 150,151,152
tontălău 151,500,502,503,505,
 506,543
tontolan 150,151,152
tontovan 156
Topârcea 517
Topârceanu 517
topârcenian 169
topenie 195,196,197,200,202
topiciune 460
topire 306
Topoloveni 176
toporan 141,146
toporaş 333,340,341
toporâşcă 345
toporişcă 347,350,351,352,353,
 354
toptangiu 557
topuşciu 555
torcălău 502,503,504,506
Torecan 183
torefiere 305
torenţial 107,110

torianit 382
torit 378,379
torofleac 23
toronat 363
torsional 101
tortoaică 545
torturant 213
torțional 100
total 99,104,290
totalitar 290,291
totalizant 213
totârlă 521
totime 128,130
toyotan 142,146,149,150
trabecular 260
tracasant 213
tractirgiu 565
tractirigiu 565,566
tractoriadă 76,77
tractual 118,119
tradițional 113,114,115,116
traducăciune 457,458
traducere 305,309
traductibil 9,10,14
traducție 9,420
traducțiune 420
traficant 223,226
traficare 314
traforaj 91,93,95
traftiroaică 544
tragăn 465,466
tragău 490,492
tragedian 160,162,163,171
tragere 304,306
traglău 504
trahean 175
traheean 160,164,166,175
traianizare 319,321
traiecțiune 421
tramvaistă 447,453
trancana 82,120
trancanale 120,121,122,123
tranchilizant 213,214
trandafiraş 333,341
transafrican 164
transalaskan 164
transamazonian 164
transcaucazian 170
transcendent 217,224
transcendență 236
transcendere 306
transcriere 305,306
transducere 306
transeuropean 167
transfăgărăşean 167
transformațional 114,116
transfuzional 114
transhumant 210
transilvănean 167
transmisibil 8,9,10,14
transmisie 423
transmisiune 423
transmitere 305
transnistrizare 320,321
transparant 208
transparent 208,224,319
transparentizare 319
transparență 236,241
transparint 208,222
transperant 224
transpirabil 5,13
transpirație 430
transpirăciune 458
transpunere 305
transsiberian 164
transwaalian 169,170
tranzacționabil 6
tranzacțional 113,116
tranzient 218
tranziență 218
tranziție 114,419
tranzițional 114,117
trapezare 250,266,267,272
trapezariu 250,267,272,281, 282
traseistă 451
tratabil 5,6
tratație 416
tratațiune 416
traumatic 399
traumatizant 213,214
traversadă 68,70
trădanie 193,202,203
trădăciune 457
trăgace 54,57
trăgaci 48,49,54,57,59
trăgaică 538,540,541
trăgaie 82,83,84,85
trăgară 246,264,265,269,279
trăgău 490,492
trăinicit 366,367,371
trăire 306
trămândău 490
trămpălău 498
trăncălău 502,503,504,506
trăncănaie 82,84,85
trăncănău 490
trăncănire 307
trăsnaie 82,83,84,85
trăsnet 481,482,484,485,486
trâmbaci 48,49,57,59
trâmbițaş 333,337,340
trâmbițuică 550,552,553
trândav 432,434,435,436,437, 438
trândav^{1} 433,435,437
trândav^{2} 432,433,434,435,436, 437,438
trânjoaică 544,545
trântai 81,84,85
Trânteci 51
trântision 413
trântorire 307
treacăt 479,480,484,485,486
treacătă 479
treapăd 481
tr(e)apăt 481
trebuință 238,243
trecere 308
treime 128,131,134,136
tremolat 365
tremuratic 399,409
tremurice 55,56
tremurici 52,53,55,56,57,61
tremurişcă 347,351
trenar 277,278,297
trenard 277,295,297
trepanație 417,418
trepanațiune 417,418
trepidație 417
trepidațiune 417
treptat 361,370,371
treptiş 529,530
tresărire 307
tresnăt 481
tresnet 482
trestiaş 333,338
Trestiat(ul) 370
trestieş 336
triadă 69,72
triadicale 120,121,122,123
trial 102
tribalizare 319
tribunat 385,386
tribunician 178,179
trichiază 443
tricotaj 91,93
tricotaşă 329,337,341
tricozenie 197
trifazat 365
trigeminal 101
trinidadian 169,170

tripanozomiază 442
tripolian 160,163
trişaj 92,95
trişcar 260
triumfal 99
triumvirat 385,389
troapăt 479,480
trocan 141,146,149
trogloditizare 319,321
trohlear 246,260
troian 160,167
trompetaş 333,337,341
troncăt 480,484,485,486
troneci 50
tropăire 307
tropet 479,483
tropot 479,480,483
trosnet 482
trotoar 291
trotuar 291
trotuoar 291
trotuşeancă 535
trudire 307
trufandagiu 557,559,562
trufaş^{1} 333,340
trufaş^{2} 333
trunchiare 300
trunchier 263,287,288,289
trunchiere 300,305
trupagiu 563,566
trupaş 333,335,338
trupăt 480
trupean 171,176
trupeş 329
truvabil 7
tubaj 92,95
tuberculat 363
tubular 293,294
tubulat 374
tuchiliş 528
Tudorache 41
Tudoraşcu 346
Tudoreci 51
tufan 141,146
tufăreag 24,25
tufărime 128
tufecciu 555
tuiac 22,23,26
tuiet 482,485
tuigiu 562,565,566,567,570
tuiungiu 570
tulăuaş 344
tulburime 130
tulcean 163
Tulici 53
tulnicaş 333,337,341
tulumbagiu 563,564,566,567
tulumbar 257
tumefiere 305
tumescent 228
tumescență 228
tumoral 100
tunaci 48,49
tunărime 130,131
tunăt 479,481
tunet 481,482,484,485,486
tungstit 379
tunicat 363
tunit 480,482
tupiliş 528,529
tupiş 529
turbăcine 455
turbăciune 454,455,457,460
turbiciune 454,460,461
turbificare 316
turbionar 260,273
turbionare 302
turbulență 245
turcălău 502
turcăranie 203
turceschian 169
turcire 306
turcoaică 544,546
turculean 157,158
turdean 165,535
turdeancă 535
turfaceu 35,39
turgescent 228
turgescență 228
turlupinadă 68,70,72
turmac 27
turmentație 412,429
turmulice 64
turnabil 6
turnagiu 566
turnantă 220
turnean 165,535
turneancă 535
turtale 120,121,122,123
turuietic 401,402,405,407,408
turuimancă 535
Tusan 140,182,183
tuset 483,485,486
tuşier 287
tutălău 502,503,504,505
tutcan 141,142,147
tutelaj 91,92
tutelar 257
tutelcă 548
tutorat 385,388,389
tutorial 109
tutoveanca 534,542
tutoveancă 542
tutungioaică 544,547
tutungiu 544,557,561
tyuyamunit 379

Ț
țafandache 43
țafandachi 43
țambalagiu 563,564,566,567
țandără 468
țandură 337,468
țapinar 260
țarat 385,386,388
țarigrădean 177
țăcăraie 86,87,88
țăndăruică 551,552,553
țănduraşă 337,341
țăngalău 505
țăpoieş 336,337
țăpurat 363,371
țăran 76,160,162,163,171,176,
397,534
țărancă 534,537
*țărăname 126,134
țărănatec 397,408
țărănatic 397,409
țărăniadă 76,77
țărănime 134
țărcaleu 502,503
țărcan 142,147
țărcădău 509
țărcălău 502
țărcăleu 502,503
țărmural 100,105,106
țărmurean 164,165,535
țărmureancă 535
țâfnoşenie 195,202,204
țâncan 141,149
țâncar 257,272
țângalău 500,505,506
țângălău 500,502,504,505,506
țângău 500,502,505
țânglău 500,505,506
țânțăraş 334
țânțăriadă 76,79
țânțărime 134
țâpătă 479
țârău 490,492,499
țârfar 257,272
țârfuică 550,551
țârişcă 345,347,349,350,353,
354
țârloiet 357,361,368

ţârţâratică 399
ţâruşcă 345,348,349,350,353
ţâţacă 25,26,28
ţâţeică 539
ţâţoaică 545,546
ţeliniş 524
ţeltean 165,173,177
ţeltibereancă 535
ţepar 260,283
ţepălău 502
ţepuşcă 348,349
ţesere 314
ţevar 257,271,283
ţevuică 551
ţiclău 498,499
ţicmău 490
ţifleică 539,540,541
ţifleu 494
ţigancă 534,537
Ţiganiada 74,78,79
ţigarcă 534,536
ţigariadă 76,77
ţigănatec 396
ţigănatic 396,409
ţigănetic 396,401,402,407,409
ţigănime 128,132
ţigănire 307,315
ţigănizare 302
ţigmanău 491
ţiiş (de(-a) ~) 526
ţimbulaş 333,337
ţincău 490,492
ţinere 305
ţingalău 501
ţingălău 503
ţintaci 48,49,61
ţintat 361,370,371
ţintelat 372
ţintiş 529
ţinutal 99,104,105
ţinutaş 333
ţipar 257,269,493
ţipăt 195,479,480,483,484,485,
486
ţipău 493
ţipenie 195
ţipet 479,483
ţipetă 480
ţipetenie 195
ţipiş 525,526
Ţiruică 551
ţiţeică^{1} 539,540,541
ţiţeică^{2} 539,540,541
ţiţigrău 509
ţocoian 144
ţoloandră 188
ţopană 145
ţopăire 307
ţopârcă 516,517,518,519
ţopârlan 152,493,517,520,521
ţopârlă 152,508,517,520,521,
522,523
ţopârlău 493,508
ţopârlea 521
ţucalagiu 563
ţuculescian 169
ţufurluiat 363
ţuguică 551
ţuguiere 305
ţuguieş 336,338
ţugulaş 342,343,
Ţugureana 145
ţuicangiu 568
ţuiculeană 157,158
ţuietic 403,408
ţuleandră 188
ţurău 490,492
ţurcancă 534,537
Ţurcanovici 63
ţurculeană 157
ţurlac 22
ţurţalău 501
ţurţan 143
ţurţălău 504
ţurţudan 143
ţurţurat 361,365,371
ţurţurău 491,499
ţuţian 169
ţuţuiandră 187,188,189,190
ţuţuieică 539

U
ucenicire 307
ucigan 141,142,147
ucigaş 333,335,337,341,342
ucrainean 160,161,164,165,169,
175,535
ucraineancă 535
ucrainian 161,169,175
ucrainizare 319,321
udvan 141,147
uimoaică 544
uităciune 457
uitucenie 196,197
Ulceran 182,184
ulceraţie 417
ulceraţiune 417
Ulcoran 183,184
uleiere 305
uliaş 333,341
ulicău 492
ulieş 336
uligan 143
ulioaică 544,546,547
uliţorcă 548
uliţotcă 549
ulmacee 37
ultimat 382,385,388
ultimatum 382,385,388
ultragiant 213
ultragiu 94
Ultralan 183
umanitar 290
umărariu 277
umbelat 363,370
umblăreţ 472,473,474,478
umblău 490,492,495,499
umblet 480,483,485,486
umbletă 480
umbral 100,101,103
umbrar 250,257,271
umbrare 250,266,271
umbrariu 277
umbratec 397
umbratic 397,404,409
umbrelar 257,260
umegiune 462
umejune 462
umeraş 333,341
umflăciune 457,458
umileciune 459,464
umilenie 195,199,200,201,203
umilinţă 238,239
umoral 100
unăciune 454,457,458
unchiaş XXVII,329,333,337,
340,341
Unchiat 364
unch(i)eş 329,336,337,341
undrelar 257,260
undulăciune 458
uneciune 454,459
ungher 263,278
unghiar 286,287,288
unghier 278
unghiular 293,294
unghiulariu 293
unghiulaţie 431
unguent 232
unguentum 232
Unguraşii 340
ungurean 176,535
ungureanca 535

ungureancă 535
ungurime 128,131,132,134,135
unguroaică 545,546
ungveal 106
ungvent 232
ungvento 232
uniaţie 423,424
unibil 8
unicat 386
uniciune 454,457,459,460
unificare 301,303
uniformizant 213
uninţă 238
unional 100,105
unire 430
uniune 423,424,428,430
universal 97,104,121,122,130
universale adj. 97,104
universale s. 121,122
universalii 122,123
universalime 130,132
universalizabil 14
universiadă 77
universitar 290
unocuprinzime 131
unsorime 128,132,135
untdelemngiu 557,561,562
untişcă 347,351
updatare 302,314,315
upgradabil 6
upovăinţă 238
urale 120,121,122
uranat 377
uraninit 381
uranit 378,379
urăciune^{1} 457
urăciune^{2} 457,458
urâciune 457,459,460,462,463, 464,465
urâre 308
urâţenie 195,197,198,199,202
urban 159,162,164,171,174
urbariu 268
urdaş 333,335,338,341
urdeancă 542,543
urdorime 130
urează 440
urecheant 210,215,226,227
urecher 263,281
urechiuşcă 348,350
urgent 207,218
urgenţă 218,219
urgint 207,219
urginte 207,219
urginţă 219
uricar 257,269,271
uricariu 257,269
uricaş 333,338,340,341
uricază 440
urichiş 340,529
uriciune 460
urieşenie 195
urinal 99,101,103
urinar 278
urinoar 291
urlăt 479,480,481,483
urlău 493,499
urlet 479,480,481,483,484,485, 486
urleu 494
urloier 263
urmatic 399,400,405,409
urmăretic 401,402,405,407
urmuzian 169
urnire 307,315
uropigial 102
Uroselectan 182
Ursa 444,450
ursac 22,26
Ursache 42,43,44
Ursan 139,150
ursat 358
Ursat 364
Ursaţi 364
ursâciune 454,459,461
ursiciune 455,459,461
ursit 358
ursoaică 545,546
ursoaie 546
ursulache 45,46
ursulean 157,158
ursuzenie 195,197,202
uruguayan 167
urzatic 472
urzăraş 334
urzăreaţă472
urzăreţ 472
Urzâcaru 261
urzicar 257,270,271
urziu 472
urzoieş 336,337
usagiu 90
uscăciune 457
uslaş 334,338
usturatec 397,400,405,409
usturime 128,131
usturoiaş 333,338
usturoieş 336
uşar 247,249,257
uşariu 277
uşchire 307,315
uşer 247,249,263
uşiar 286,287,288
uşier 286,287,288
uşuratec XXXI,397
uşuratic 397,400,405,409
uşurenie 196,197
uşurgiu 557
uşurinţă 238
utilitar 290
uzaj 90,93
uzanţă 234,235
uzinabil 5,13
uzual 118,119
uzuar 293
uzufructuar 293
uzurpaţie 417
uzurpaţiune 417

V

vacant 215
vacantabil 6,14
vacanţă 215
vaccinaţie 417
vaccinaţiune 417
vacuolizare 319
vadimiadă 76
vadimian 169,170
vagabond 90
vagabondagiu XX,XXX,90
vagabondaj XXX,90,93
vagal 100,101
vagonabil 6,7,13
vagonaş 334
vagonet 480
Vaideeni 167
vaiet 483,486
valadă 68
valău 496
valencian 163
Valentineanu 166,171
valerianacee 36,39
validare 301
valoraţie 412,429
valorificare 301,303
valorizant 213,225
valutar 257,273
vamaiotă 449
vamal 99,105
vanadat 377
vanadinit 381
vandralău 500
vangheliadă 68,74

vanghelizare 320,321
vanglău 490,492
vanilat 365
vaporean 164,165
vaporizaţie 417
vaporizaţiune 417
vară 447,451,452
variabil 5,10,15
variant 208,226
variantă 208,220,226
varianţă 235
variaţional 114,116
variere 305
variolizare 319
varşovian 163
vascularizaţie 417
vasilache 42
Vasilache 42
Vasilachie 40
Vasilaşcu 346
Vasilat 364
Vasilca 535
vasilicale 124
vasluian 160,167,171
vastangiu 568
Văcan 139,143
văcar 257,269,273
văcariu 257,273
văcălaj 90
văcălaş 90,333,338
văcăreadză 475
văcăreaţă 470,471,474,475,476, 478
Văcăreaţă 476
văcăresciadă 78
văcărime 136,137,138
văcăroian 167
vădan 53,143,149
Vădănici 53
Vădeni 165
văduvar 272
văduvime 130,132
văicărire 307
Văieni 167
văieratec 397
văieratic 397,400,405,409
văi(e)tăreţ 472,473,475,477,478
vălătan 143
vălean 164,165,171,176,534
văleanca 534
văleancă 534,537
Văleni 166
vălimărean 165
vămălaş 329,333,337,343
vămăleş 329,226,337
vămier 287,288
văpsar 252,257
văpsari 252,257
văratec 399,408
Văratecilor (Valea ~) 401,408
văratic 399,400,405,408,409
Văratica 401
Văraticul-Drăgăneşti 401
vărdaş 334,338
vărnicer 248,263,269,279
vărniţar 248,258,269
văroşană 158
văruic 550
văruică 550,551,552,553
văruşan 158
văruşană 158
vărzaică 538,540
vărzar 250,258,272,280
vărzare 250,266,272,280,282
văsulean 157,158
văşcean 153,154
vătăjoaică 545
vătrai 81,84,276
vătrar 81,276
vătraş^{1} 333,335,341
vătraş^{2} 334,335,341
vătuie 444
Văvidenie 197
vâgău 488
vâjălău 502,503,504,505,506
vâjăt 481,483
Vâjeu 493
vâjgăraie 86,87,88
vâlcean 160,163,171,534
vâlceană 537
vâlceanca 534,536
vâlceancă 534,537
Vâlcoci 54
Vâlcovici 63
vâlvaie 82,83,84
vâlvăraie 82,86,87,88
vâlvătaie 82,88
vânătae XXXIII,80
vânătaie XXXIII,82,83,84,85, 265
vânătară 250,264,265,271,282
vânătare 250,265,266,271,280, 282
vânjoşenie 195,198
vântăraie 86,87,88
vântoaică 545,546
vântoalcă 547,548
Vânturache 42,44
vânturar 258,260,261
vânturaşcă^{1} 346,350
vânturaşcă^{2} 345,346,354
vânturatec 397
vânturatic 397,400,409
vântureaşcă 354
vântureşcă 346
vânturişcă 345,347,351,354
Vânturoaica 543,546
vânturoaşcă 355
vânzare 301,303,310,312,315
vârâre 308
vârcat 361,371
Vârcolici 53
vârfar 258,269
vârfare 266,272,282
Vârgolici 53
vârlav 434,435
vârteaşcă 354
vârteşcă 354,355
vârtoşime 128,131
vechileat 385
vechilet 382
vecinaş 333,341
vecină 447,451,452
vecinime 128,130,135
vectorial 107,110
vedanie 201
vedeare 300
vedenie XXVI,195,196,201
vedere 311
vedetariat 390
vegetal 102
vegetaţie 102,114,417
vegetaţional 114,117
vegetaţiune 417
vegetăciune 458
veghere 300
vehicular 260
velarium 268
veleitar 290
Velican 147
Velicico 352
velier 286
Velişcu 352
velnicer 248,263
velniţar 248,258
velniţer 248,263
venerabil 5,11,12,13
veneraţie 417
veneraţiune 417
venetic 402
veneţian 162,174
venezuelan 161,163,175

venezuelean 161,165,175,177
venezuelian 161,175
venezuelit 367
Veniamina 450
venire 310,313
ventilaj 95
ventricular 258
venusian 169,170
verbenacee 36
verbenaceu 35
verbiaj 96,97
verdaică 538,540,541
verdoaică 545,546
verdune 462,465
verificare 301,309
verificaţie 454
verificăciune 457,458
verigaş 333
verişană 158
verişcan 155
veritabil 13
verlainian 169,170
vermial 102
vermicular 289
vermiculat 363
vernisaj 91,93
versificare 301
versificaţie 417
versificaţiune 417
verşană 158
vertebral 99,101,103
vertebrat 361,364
vertebrate 364
veruşană 158
verzac 22,23,26
verzăciune 454,457,458
verzeciune 454,459,460
verziciune 454,457,459,461,463
verzime 132
veselar 258,260
veselire 306
vesperal 100
vestalii 121,122,123
Vestalii 121
vesternizare 319
vestibular 260
vestigial 109,111
vestimentaţie 419,429
veştegiune 462
veştejire 306,462
vexilar 260
vexilaţie 418
vezicat 363,371
vezicular 246,258,273,293
viatic^1 399,401,405,407
viatic^2 399,400,408
vibranţă 235
vibraţie 417
vibraţiune 417
vibrăciune 458
vicarial 109,110
vicariat 390,391
viciere 304
vicinal 101
victimiadă 76
Victoraş 335
videanie 191,201
Vidraru 261
Vidraşco 346
vieciune 459,460
vier 249,263
viermac 21,22,26,28
viermar 258,271
viermăraie 86,87,88
viermăt 479,481,483,484,485
viermet 479,483
viespime 130
vieţaş 334
vieţuime 130,131
viezuroaică 545,547
viforatec 397
viforatic 397,409
viforâre 308
viforoaică 545,546
vigănău 498
vigilant 207,224
vigilent 207,217,221,224
vi(i)ar(iu) 249,258,273
viiciune 459,460,461
viitorime 128,130,133
vinaţ 410
vinaţă 410
vinăricer 279
vinărici(u) 62
vindecabil 5,13,14
vindecăciune 457,458
Vinereana 450
vinicer 289
vinificabil 5
vinificare 303
vinificaţie 417
vinificaţiune 417
vintiragiu 562,563,565
vintirigiu 562,565,566
vintriş 524,528-532
vintrişcă 347,351
Vinţan 164
vioiciune 460,462,465
violabil 5
violacee 35,36,38
violaceu 35,36,39
violent 207,217,219
violenţă 236
violint 207,219,222
violinte 207,219,222
Vioreana 145,444,450
Viorela 450
viorint 219,222
vipăraie 86,87,88
vipoşenie 204
vipuşcă 353
viragiu 90
viraj 90,93
viral 102
virginal 99
virusache 41,43,44,45
virusare 303,314
viscolire 306
vişinab 66
viş(i)nap 66,73
vişinat 66
vişinată 66,69,70,73,74,392
vişinatic 399,404
viş(i)neac 23,26,27,29,66,73
vitacee 38
vitalizant 213
*vitame 126,134
vitaminat 363
vitejime 128,131,132
vitime 130,132
vitrat 365
vitregime 128,131,132
vitrifiere 305
vitriolant 225,226
viţeandră 187,188,189,190
viţelar 258,281
vizibil 9,118
vizionar 292
viziral 99,105
vizirat 385,386,389
vizirial 105,107,111,112
viziriat 389,390
vizual 118
Vlădae 83
Vlădău 498,499
Vlădeni 171
voajăt 481
vocabular 251,258
vocabulariu 251,258,281
vocaţional 114,117
Voica 450
Voican 139

voievodal 99,101,102,104,105
voievodat 385,386,387,388,389
Voinag 19,24
Voineag 19,25
Voineci 51
voinicame 125,126,134,135
voinican 141,149,150
voinicime 125
voinţă 238,240
voinţiadă 76
voioşenie 202
vojet 483
volatilizabil 5
volatilizaţie 417
volatilizaţiune 417
voliţional 100
voltairian 168,172,175
voltaj 91,93
volterian 171
volubil 10,12
voluntariat 390
vorace 60
vorbagiu 563,564,565,566
vorbar 258,261,273
vorbareţ 470
vorbariţ 470
vorbariu 267,268,281,282
vorbăraie 86
vorbăreţ 470,472,473,474,475,478
vorbime 130
vorbinţă 238
vorbuleană 157,158
vorovaci 48
voşolău 490
votant 223,226
votaţie 457
votăciune 457,458,462
Vovedenie 200
Vovidenie 197,200
vozglaşenie 195,197,200,203
vrăbier 263,264,269,283
vrăciuinţă 238
vrăjenie 195
vrăjitoraş 334
vrăjitorire 306,307
vrânceanca 534
vrânceancă 534
Vrânceanu 164
vreare 300
vrere 304
vuiet 483,486
vulcanit 378,380
vulcanizabil 6,10
vulcăneşteancă 535
vulgarizant 213
vulnerabilizare 319
Vulpache 44
vulpan 141,142
Vulpan 143
Vulpaş 340
vulpean 195
vulpenie 195
vultan 143,149
vulturar 252,258,261,273
vulturari 252,258,273
vulturoaică 545,546

W
wagnerian 168,175
weberian 169
webizare 319,321
westfalian 163
witmanian 169
wolframat 376
wolframit 377
wollastonit 379
wulfenit 379

X
xantogenat 377

Y
yeatmanit 378,379,380
yemenit 367,368
yterbit 378
ytrocerit 379

Z
zabalău 491
Zabou 489
zacătă 479
zaharagiu 557,558,559
zaharat 358,363,375,376
zaharat^1 358,363,375
zaharat^2 358,375,376
zaharază 440
Zaharca 532
zaharica 124
zaharicale 124
zaheregiu 557,558,559
zaheriadă 76,77
zaherizare 319,321
zahricale 124
zalhanagiu 557,558,561
zambian 163
Zamfira 444,450
zamfirescian 169
zamparagiu 557,558,559
zaot 481
zarvăt 481,484,485,486
zarzavagiu 557
zavergiu 557,559,561
zaverime 128,131,135
zăbădaică 538
zăblaică 538,550
zăbleac 24
zăbovire (de a se ~) 311
zăbrăluică 550
zăbreluică 550,551
zăbruică 550,551
zăcare 299,301,303,310,312,315
zăcaş 333,335,338,341
zăcălău 502,503,504
zăcăreţ 472,473,478
zăceare 300
zăcere 304,305
zădărâre 308
zădărnicire 306
zăgastru 326
zăgăraie XXIX,82,83,84,85
zăgârnă 516,522
zăghirlă 522
zăgnată 393
zăgneată 393
Zăgrici 53
zăicănar 285
zălăuan 181
zăludenie 195
zăluzanie 193
zăluzenie 195
zămârcă 516,517,518
zămârcea 517
zămisliciune 460,462,464
zămislire 307
zămoaică 545,546
zămurcă 517
zănatec 406
zănatic 406
zăngăt 479,481,483,485,486
zăpăcenie 196
zăpârste 518
zăpârţă 517
zăranie 193,203
zăratic 399,401,405,408,409
zărează 512
zărghenie 195,202
zărime 130
zăroaică 545
zărzăraş 334
zăstâmpăr 467,468
zătreanca 534,535
zăuăt 481
zăvăleanca 541,542

zăvodoaică 545,546
zăvorâre 308
zâmbăreţ 472,473,477,478
zâmbet 483,484,485,486
zâmbit 480,483
zâmzât 480
*zânatic 406
zângălău 502,503
zângăt 481
zbătaie 82,83,84,85
Zbârceu 488,493
zbeguiat 358
zbeguit 358
zbiarăt 479,481,483
zbicer 263,264
zbieret 479,481,483,485,486
zbughire 307
zburatec 399,408
zburatic 399,400,408
zburătăcire 307
zburdatec 397
zburdatic 397,400,409
zburdăciune 457,458,464
zburiş 524,529,531,532
zburlire 306
zdrancana 120,121
zdrancanale 120,121,122,123
zdrăngănire 307
zdrăvălău 502
zdrobalău 500,501
zdrobiciune 460
zdrobire 306
zebrat 359,361
zebrificare 316
zecer 264,278,279
zecime 128,130,131,135
zecimi 133
zeffirellian 163
zeime 130
zelău 490,505
zemârcă 519
zemuică 550,552,553
zemurcă 516,517
zeolitizare 319,320
zestral 99,105
zgaibarace 21
zgăbârcea 517
zgăibat 361,371
zgărdan 141,142,146,149
zgărdat 361,370,371
zgăurici 52,58
zgâlţâire 307
zgâmbău 490,491
zgândărici 52,57
zgârcenie 195,196,199,202
zgâriac 21,22,26
zgârieci 50,57
zgârvoace 55,56,57
zghihăt 482
zglobenie 195
zgomotoşenie 196,197,198,202
zgribulici 52
zgriburici 52,53,60
zgurav 432,433,434,435, 438
zgurav 432,433,435,438
zgurăv 432
ziar XXV,260,272
zicar 258,260
zicaş 333,335
zicălaş 342,343
zicălău 502,503,504,506
zicere 305
ziciunar 291
zidar 130,246,258
zidărime 130
zideac 23,26,29
zigomatic 395
zilaş 333
zilatec 397
zilatic 397
zimază 440
Zimbrociu 54
zimnicean 163
zinari 272
Zinca 535
zincan 182,183
zincat 376
zincit 377
zincografă 447,453
zincografiere 305
zingăt 479,481
zinghet 479,483,485,486
zinnwaldit 378,379,380
zinoptime 131
zirconat 377
ziuaş 338,344
ziuatec 397
ziuatic 397
zlotaş 333,341
zmeuradă 65,66,67,73
zmeuraş 344,345
zmeurată 65,66,69,70,73,74
zodiac XXXIII,20,31,32,33,34
zodiacos XXXIII,31
zodiar 249,258,282
zodier 249,264,282
zoipan 142,145
zoipană 145
zombificare 316
zonal 100,101,105
zonar 260,261,273
zonare 303
zootehnistă 447,453
zootehnizare 320
zorbagiu 557
zornăire 307
zornet 483
zorzonale 120,121,122,123
zugrăvire 309
zuliar 247,258,273
zulufat 361,371
zulufciu 555
zulumgiu 557,559
zumzăire 307
zumzet 479,483,484
zurăt 481,485,486
zurbagie 558
zurbagiu 557,558,562
zurbav 434,436,437
zurnai 81,85
zurnet 483
zuzăt 479,482,483,484
zuzet 479,482,483,484
zuzuiat 373,374
zvăpăiare 300
zvâcnet 483,485,486
zvânturatec 397
zvânturatic 397,400,405,409
zvârcolici 46,52,56,58,60
zvârlav 434,435,437
zvârlet 483,485,486
zvârnaică 538
zvonac XXV,22,29

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

Administratia
Fondului
Cultural
National

Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural
Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului
sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite.
Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.